MARK SOLONIN

IUNIE 1941

DIAGNOSTIC FINAL

LITERA

KRONIKA

MARK SOLONIN

IUNIE 1941

DIAGNOSTIC FINAL

LITERA

KRONIKA

MARK SOLONIN

IUNIE 1941

DIAGNOSTIC FINAL

LITERA

KRONIKA

KRONIKA

Colecția în care umanitatea este reconstruită prin cărți
care ne ajută să pătrundem în culisele celor mai interesante
evenimente politice, sociale sau financiare de ieri şi de astăzi.

MARK SOLONIN

IUNIE 1941

DIAGNOSTIC FINAL

Traducere din limba rusă
VSELOVOD CERNEI

LITERA
București

Июнь 41-го

Окончательный диагноз

Марк Солонин

Copyright © Mark Solonin

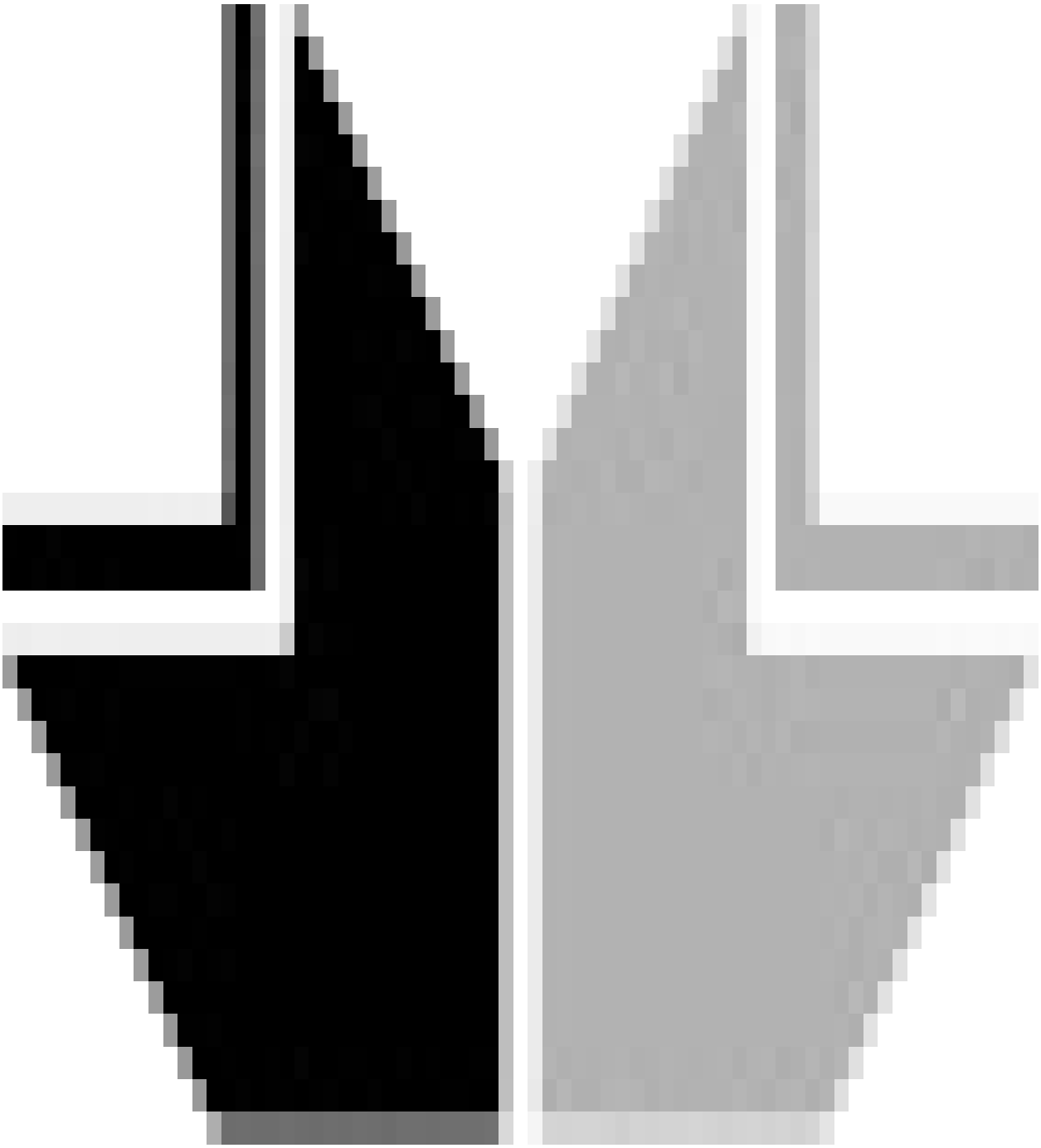

LITERA

Editura Litera

tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19

e-mail: contact@litera.ro

www.litera.ro

Iunie 1941. Diagnostic final

Mark Solonin

Copyright © 2022 Grup Media Litera

pentru versiunea în limba română

Toate drepturile rezervate

Referent de specialitate: Cosmin Popa

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactor: Ilieș Câmpeanu

Corector: Georgiana Enache

Copertă: Flori Zahiu-Popescu

Tehnoredactare și prepress: Marin Popa

ISBN 978-606-33-8168-3

ISBN EPUB 978-606-33-8713-5

Mulţumiri

Această carte, la fel ca toate cele precedente, nu a fost scrisă la comandă, cu finanţarea, susţinerea directă sau indirectă a vreunei entităţi de stat, academice, social-politice. În acelaşi timp, căutarea, colectarea şi traducerea unei mase enorme de documente de arhivă au solicitat eforturi şi cheltuieli semnificative. Am reuşit să fac faţă acestei sarcini doar datorită ajutorului acordat de zeci de persoane – numele majorităţii lor nici nu-mi este cunoscut. Le mulţumesc cu căldură şi sinceritate tuturor şi fiecăruia şi consider o datorie plăcută să menţionez contribuţia specială a lui Piotr Cernîşov (Ucraina), Mihail Gorfunkel (Marea Britanie), Serghei Gorşenev (Rusia), Ilia Dombrovski (Olanda), Aleksei Jarov (Rusia), Dmitri Kirikov (Germania), Richard Lehmann (Ucraina), Serghei Petrov (Rusia), Vasili Risto (Germania), Alexander Fisher (SUA).

TANCUL GERMAN GREU PZ.KPFW. V „PANTERA“ CU CAMUFLAJ DE VARĂ

Cuvânt înainte

Catastrofa

În zorii zilei de 22 iunie trupele Germaniei hitleriste au invadat teritoriul URSS. Trei săptămâni mai târziu, generalii germani puteau constata că sarcina numărul unu trasată de Operaţiunea Barbarossa (Forţele de bază ale trupelor terestre ruseşti aflate în Rusia de Vest trebuie să fie nimicite de operaţiuni temerare prin intermediul avansării în profunzime, rapide şi spargerea frontului cu tancurile în formaţiune de „cap de porc“. Retragerea trupelor apte de luptă ale inamicului pe vastele întinderi ale teritoriului rus trebuie zădărnicită…) fusese în fond realizată.

Înaintarea tancurilor în formaţiuni de „cap de porc“* a fost eficientă şi rapidă. Inamicul a ocupat Lituania, Letonia, aproape toată Bielorusia, Ucraina Apuseană, a forţat râurile Bug, Neman, Dvina de Vest, Berezina, Gorîn şi Sluci şi a ajuns la Nipru. Pe 10 iulie germanii au ocupat oraşul Pskov, iar pe 16 iulie oraşul Smolensk.

Două treimi ale distanţei dintre frontiera de vest şi Leningrad şi Moscova au fost parcurse. Diviziile de tancuri ale Wehrmachtului au străbătut câte 500 de kilometri, iar uneori mai mult, pe drumurile sovietice. În primele 20 de zile de război armata germană a ocupat un teritoriu de aproximativ 450 de kilometri pătraţi, de vreo două ori mai mare decât teritoriul Poloniei ocupate de Wehrmacht în septembrie 1939 şi de trei ori mai mare decât teritoriile Belgiei, Olandei şi Franţei de nord-est, cucerite de Wehrmacht în mai 1941.

Trupele Districtelor Militare Speciale Baltic şi Vestic (peste 70 de divizii, un milion de persoane) au fost zdrobite, împrăştiate prin păduri sau luate în prizonierat. Ceva mai târziu, acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu Fronturile Sud-Vest şi Sud. „Retragerea trupelor apte de luptă ale inamicului“ a fost zădărnicită cu brio – peste Nipru şi Dvina de Vest au izbutit să se retragă doar rămăşiţe răzleţe ale unei armate odinioară enorme; comandanţii diviziilor care au reuşit să se salveze cu câte o mie cinci sute de oameni şi cu o duzină de mitraliere şi vreo două tunuri (adică să păstreze circa 10–15 la sută din efectiv) erau menţionaţi în ordinele superiorilor ca persoane care s-au distins în mod deosebit în luptă…

Până la 6–9 iulie trupele Fronturilor Nord-Vest, Vest şi Sud- Vest au pierdut 11 700 de tancuri, 19 000 de tunuri şi lansatoare de mine. (1) Deosebit de grele, practic irecuperabile, erau pierderile suferite de trupele de tancuri sovietice, cele mai mari din lume, pentru înfiinţarea cărora fuseseră consumate resurse materiale şi umane enorme. Deja pe 15 iulie 1941 rămăşiţele corpurilor de armată mecanizate au început să fie desfiinţate. Diviziile şi regimentele aviatice ale Forţelor Armate Aeriene din districtele vestice au pierdut cel puţin 80–85 la sută din avioane; de altfel, şi maşinile de luptă care figurau încă în liste erau în majoritate defecte. Până la 1 august 1941 Forţele Armate Aeriene Sovietice au pierdut în total 10 000 de avioane, adică de patru ori mai multe decât avea Luftwaffe pe frontul de est, dintre care 5 240 erau calificate ca „pierderi netrecute în evidenţă“. (4)**

Pierderea vertiginoasă a unor teritorii imense s-a soldat inevitabil cu pierderea unor rezerve gigantice de bunuri ale armatei care nu se ştie din ce cauză fuseseră concentrate la frontiera vestică a Uniunii Sovietice. Conform datelor furnizate de Direcţia principală a artileriei, din cele 40 de depozite ale artileriei dispuse pe linia Leningrad–Nejin–Kremenciug au reuşit să fie evacuate doar 11. În districtele de frontieră au fost pierdute sute de mii de tone de carburanţi şi lubrifianţi, zeci de milioane de pachete cu bandaje individuale, cantităţi enorme de alimente, furaje, echipamente…

Nu e de mirare, deci, că pe la jumătatea lunii iulie multor generali germani campania de pe frontul de est li s-a părut încheiată – ei nu-şi puteau imagina că o armată care a suferit astfel de pierderi se va dovedi capabilă să mai opună rezistenţă în continuare. Dar, „experimentaţii generali hitlerişti“ au greşit până la urmă şi războiul s-a încheiat la Berlin, însă bucuria noastră cu acest prilej este cu lacrimi în ochi. Ceea ce a fost pierdut uşor şi repede în cele 3–4 luni de vară şi de toamnă în anul 1941 a trebuit să fie recuperat cu preţul unei vărsări de sânge neîntrerupte timp de trei ani, cu preţul vieţilor a milioane de soldaţi pe front, a milioane de locuitori paşnici de pe teritoriile ocupate. Armata Roşie a reuşit să revină la linia de frontieră din anul 1941 abia prin lunile iulie şi august ale anului 1944. Dar asta în linii mari, deoarece în unele cazuri particulare, cum este cel al statelor baltice, luptele au continuat până în primăvara anului 1945.

Şi totuşi, cel mai neverosimil lucru în toată istoria aceasta a fost nu tempoul

accelerat şi profunzimea ofensivei Wehrmachtului, nu cifrele enorme ale pierderilor Armatei Roşii, ci uimitoarele, aproape neverosimil de mici, pierderi ale inamicului. Wehrmachtul ce înainta, şi înainta extrem de reuşit, a suferit pierderi de zeci de ori mai mici decât acelea ale Armatei Roşii aflate în defensivă.

Iată, bunăoară, Divizia 6 Tancuri a Wehrmachtului (Grupul de Armate Nord). Acest exemplu este ilustrativ şi pentru că divizia era cea mai prost înarmată dintre toate – baza parcului ei de tancuri era constituită din tancuri uşoare cehe de model 1935 (conform sistemului german de denotaţie Pz-35T), învechite tehnic şi destul de uzate după marşuri, campanii şi lupte de mulţi ani. Pe 24 iunie, lângă râul Dubysa (Lituania), Divizia 6 Tancuri a fost angajată într-o luptă de întâmpinare cu Divizia 2 Tancuri a Armatei Roşii, dotată, pe lângă multe altele, cu 31 de tancuri grele Kliment Voroşilov (KV), cel mai nou model de atunci. Bătălia s-a încheiat cu zdrobirea deplină a diviziei sovietice, pierderi materiale şi moartea comandantului. Divizia germană a pierdut pe 24 iunie doar 121 de oameni (31 de morţi, 18 dispăruţi fără urmă, 72 de răniţi). (5) Mai puţin de un procent din efectiv. Şi aceasta a fost ziua cea mai grea, cu pierderile cele mai mari. Pe 28 iunie Divizia 6 Tancuri a forţat râul Daugava (Dvina de Vest) – linie de apărare naturală de importanţă strategică. Pierderi: 3 morţi, 14 răniţi. (6) După ce a trecut pe malul nordic, divizia germană s-a îndreptat spre oraşul Pskov. Pe 4–6 iulie ea a zdrobit într-o luptă de întâmpinare unităţile Diviziei 163 Motorizate şi ale Diviziei 3 Tancuri ale Armatei Roşii, a spart linia de cazemate a districtului fortificat Ostrov şi a forţat vreo două râuleţe mici. Pierderi înregistrate în trei zile: 28 de morţi, 55 de răniţi. (7)

Sau o altă divizie germană, Divizia 11 Tancuri. Nivelul pierderilor de efectiv este unul dintre cele mai înalte dintre toate diviziile de tancuri ale Wehrmachtului: până la 3 iulie au fost de 923 de oameni, inclusiv 333 dispăruţi. (8) Şase la sută din efectiv. Cu preţul acestora, divizia a reuşit să realizeze următoarele: înaintând neîntrerupt în avangarda Grupului I Tancuri, a parcurs mai mult de 200 de kilometri; a intrat în luptă cu Diviziile 10 şi 43 Tancuri sovietice şi cu Divizia 228 Infanterie, cu Diviziile 109 şi 213 Motorizate şi cu Regimentul 114 Tancuri; aceste lupte s-au încheiat cu distrugerea diviziilor respective ale Armatei Roşii, rămase în cel mai bun caz la 30–40 la sută din efectiv şi cu aproximativ zece tancuri, iar divizia germană şi-a urmat calea mai departe spre răsărit.

În total, Wehrmachtul de pe frontul de est a pierdut între 22 iunie şi 6 iulie 64 132 de oameni, inclusiv 19 789 dispăruţi. Aceste cifre sunt invocate în celebrul său Jurnal de război, în însemnarea de pe 10 iulie 1941, de generalul-colonel Franz Halder, şeful statului major al trupelor terestre ale Germaniei.

Bineînţeles, pe 10 iulie Halder nu dispunea încă de toate informaţiile privind pierderile de până la 6 iulie, de aceea cifrele indicate mai sus sunt întrucâtva mai mici decât cele reale. Conform aşa-numitelor „decade“ (rapoarte privind pierderile întocmite de comandamentul suprem pe baza relatărilor statelor majore ale unităţilor şi formaţiunilor mari o dată la zece zile) pierderile Wehrmachtului de până la 10 iulie 1941 au fost de 77 000 de oameni, inclusiv 23 000 de dispăruţi. La momentul respectiv Halder evaluează efectivul grupării Wehrmachtului de pe frontul de est ca fiind de 3,3 milioane de oameni, deci pierderile generale (morţi, răniţi, dispăruţi) erau de doar 2–3 la sută.

Firește, şi aceste cifre pot fi puse la îndoială, deoarece orice rapoarte întocmite în decursul operaţiunilor militare nu sunt suficient de precise şi de complete. Am putea să ne tot ocupăm de precizarea datelor statistice, dar această discuţie nesfârşită nu trebuie să ascundă principalul. Iar principalul este că pentru zdrobirea Primului Eşalon Strategic al Armatei Roşii (care avea nu mai puţine divizii decât orice armată europeană şi de câteva ori mai multe tancuri şi avioane decât oricare dintre ele), pentru ocuparea unui teritoriu imens Wehrmachtul a plătit cu pierderea a 2–3 la sută din efectivul său. Iar dacă e să vorbim nu despre pierderile generale, ci doar despre cele irecuperabile (morţi şi dispăruţi), acestea sunt de circa 1 la sută. Chiar şi în decursul a ceea ce istoriografia sovietică numea „marşul triumfal al Wehrmachtului în Franţa“, pierderile irecuperabile ale germanilor au fost de două ori mai mari (46 000 de oameni). (16)

Pentru evaluarea principală a pierderilor Wehrmachtului poate servi compararea lor cu pierderile Armatei Roşii. Conform opiniei oficiale a istoricilor militari ruși, între 22 iunie și 6–9 iulie trupele Fronturilor Nord-Vest, Vest și Sud-Vest au pierdut irecuperabil 589 000 de oameni, dar în această cifră nu sunt incluse pierderile Frontului Nord (Districtul Militar Leningrad) și ale Frontului Sud (Districtul Militar Odessa), care și-au început operațiunile militare pe 29 iunie și, respectiv, 2 iulie 1941. (17)

La ora actuală nu mai trezește îndoieli diminuarea evidentă și substanțială a datelor despre pierderi făcută de coordonatorii culegerii de studii dedicate războiului Informații desecretizate (culegerea lui Krivoșeev). Astfel, de exemplu, pierderile generale ale Frontului Nord-Vest au fost estimate de ei la 88 500 de oameni (doar 23 la sută din efectivul inițial). Poate oare să fie veridică această cifră, când toate documentele cunoscute denotă într-o unanimitate absolută – frontul a fost zdrobit cu desăvârșire, până la Ostrov și la Pskov ajungând doar grupuri răzlețe de ostași și comandanți.* Și e curios că la pagina 368 a aceleiași culegeri ni se arată că între 22 iunie și 9 iulie Frontul Nord-Vest a pierdut 341 de arme de foc. Cum puteau să „piardă“ 89 000 de oameni 341 000 de arme?**

Într-o armată normală care luptă, pierderile armelor de foc personale sunt mai mici decât pierderile umane – este interzis să fie aruncate armele, ele sunt numerotate, pentru fiecare armă a semnat cineva; arma are greutatea de 3–4 kilograme și un bărbat sănătos poate să scoată fără mari eforturi de pe câmpul de luptă 3–4 arme, rămase de la camarazii răniți sau uciși. Într-o armată anormală, care fuge panicată în toate părțile, pierderile de arme personale pot fi egale cu pierderile de efectiv, dar nici chiar așa, să le depășească de patru ori! Frontul Vest „a reușit“, se arată în paginile lucrării, să piardă 521 000 de arme de foc, pierderile umane fiind de 418 000. Doar în cazul Frontului Sud-Vest cifrele citate în culegerea lui Krivoșeev corespund întrucâtva judecății sănătoase (242 000 de oameni și 170 000 de arme de foc).

Bilanțul, chiar dacă acceptăm cifrele diminuate premeditat și substanțial ale lui Krivoșeev, este de 1 la 23. Tabloul mai apropiat de realitate al pierderilor irecuperabile este de circa 900 000–1 000 000 din partea sovietică și de 25 000–30 000 din cea a germanilor, ceea ce face raportul de 1 la 35. Anticipând întrucâtva cronologia expunerii, voi menționa de la bun început că raportul definitiv al pierderilor irecuperabile în tot anul 1941 a fost de circa 1 la 28.

Este o adevărată „minune“ fără precedent în analele militare moderne. Un astfel de raport al pierderilor ar fi fost posibil în Africa, în confruntarea dintre o armată colonizatoare modernă și triburi locale înarmate cu sulițe și unelte, dar în vara anului 1941 la frontiera de vest a URSS situația era cu totul alta. În linii mari, tabăra defensivă nu era inferioară inamicului, nici la capitolul efective și nici la armament, ba chiar din contra. Armata

sovietică o depășea cantitativ pe cea germană în privința mijloacelor de aplicare a unei contralovituri puternice – tancuri și aviație – și avusese în plus posibilitatea de a-și construi linia defensivă pe baza unui sistem de obstacole naturale (marile cursuri de apă Bug, Neman, Berezina, Dvina de Vest, Nipru și Nistru), dispunând și de un sistem de construcții defensive solide (circa o mie de cazemate de beton armat de-a lungul frontierelor noi din 1940 și mai mult de trei mii de-a lungul vechilor frontiere).****

Căutarea explicațiilor

Ce s-a întâmplat cu Armata Roșie cea „invincibilă și legendară“? Cum a putut să sufere o înfrângere atât de zdrobitoare armata unei țări dotate cu nenumărate resurse naturale, o țară care, în definitiv, nu se ocupa de nimic altceva decât de pregătirea viitorului război?

În aproape toată perioada sovietică, înfrângerile suferite de Armata Roșie în prima parte a războiului au fost ocultate prin folosirea de către propaganda oficială a unor eufemisme de natură să minimalizeze pierderile suferite. În istoriile oficiale, scrise în scop propagandistic, perioada era expediată în capitole intitulate în general „Cauzele eșecurilor temporare ale Armatei Roșii“ sau uneori mai dur „Cauzele înfrângerilor în bătăliile de la frontieră“.

Sintagma „eșec temporar“ nu duce cu gândul la necesitatea căutării unor cauze importante ale eșecului, dată fiind natura „temporară“ a înfrângerilor. Cine nu a cunoscut „eșecuri temporare“? Iar formula „bătăliile de la frontieră“, fără a mai discuta despre faptul că teritoriul denumit „frontieră“ depășea de fapt suprafața majorității țărilor europene, trebuie recunoscută drept o găselniță strălucită a propagandiștilor partidului. Din simplul motiv că ea este menită să bagatelizeze dezastrul evocând tabloul unei ciocniri dintre un pluton de grăniceri și o bandă de contrabandiști care forțează granița. Adăugând acestei formule „pe neașteptate“ și „prin surprindere“, cauza „înfrângerilor în luptele de la

frontieră“ devine simplă şi clară.

De dragul adevărului trebuie arătat că teza „atacului neaşteptat şi prin surprindere asupra ţării ce dormea în pace“ nici chiar în timpurile sovietice nu avea pretenţia la statut de „prima linie a apărării“, jucând mai degrabă rolul de „antecâmp“.***

Chiar şi propagandiştii sovietici conştientizau că nu este cazul să pună prea tare accentul pe faimosul caracter „surprinzător“ al atacului. Prea penibilă era ipostaza în care erau plasaţi partidul iubit, înţeleptul lui Comitet Central şi însuşi Conducătorul, care nu reuşiseră să-şi dea seama de scopurile concentrării de-a lungul graniţelor URSS a unei armate inamice de trei milioane de oameni.

Sub primele raze ale „transparenţei“ gorbacioviste, florile caracterului „surprinzător“ s-au ofilit definitiv. Astăzi, un elev silitor ştie că şirul lung de înfrângeri extrem de grele ale Armatei Roşii (încercuirile de la Uman, Kiev, Viazma, Briansk, Kerci, Harkov) a început în vara anului 1941, a continuat toamna şi a fost reluat în luna mai a anului 1942. Astfel stând lucrurile, despre ce „surprindere“ poate fi vorba?

Principala „linie de apărare“ în mitologia istorică sovietică a devenit „superioritatea numerică multiplă a inamicului, mai ales în ce priveşte tancurile şi aviaţia“. Asta sună convingător! Prelucrat din copilărie, cetăţeanul sovietic îşi imagina imediat trei soldaţi ai Armatei Roşii cu o singură armă, asupra cărora înaintează cinci soldaţi germani, protejaţi de blindajul tancului Tiger, urmaţi de o coloană de soldaţi cu arme automate, toţi ca unul pe transportoare blindate. Cum să te împotriveşti cu succes unei asemenea forţe, care atacă şi prin surprindere?

Toate aceste aiureli s-au topit asemenea ceţei în zori chiar la primele semne de lichidare a cenzurii ideologice. Până în momentul actual toate tancurile, tunurile, mitralierele şi diviziile au fost de mult numărate şi renumărate, iar rezultatele au fost de multe ori verificate şi publicate. În prezent poate să nu cunoască raportul de forţe real doar cineva care şi-a închis strâns ochii şi nu i-a mai deschis în ultimii 10 sau chiar 15 ani. Din mulţimea de materiale publicate demne de atenţie pot să recomand, de exemplu, un articol temeinic scris de M. Meltiuhov. (19) Cei mai curioşi pot apela nemijlocit la documentele iniţiale, acestea putând fi consultate acum, din fericire, din faţa

calculatorului. (20)

Pe 22 iunie războiul nu s-a încheiat, ci abia a început. Prin urmare, „fotografia instantanee“ a efectivelor părţilor beligerante în situaţia lor din prima zi de război nu poate fi considerată nicidecum un răspuns exhaustiv la întrebarea cu privire la raportul de forţe ale părţilor. Nu e deloc mai puţin importantă (teoretic şi practic) capacitatea de a-şi spori puterile, de a umple golurile lăsate de pierderile de efectiv şi de tehnică, de a înfiinţa noi formaţiuni mari. Despre această capacitate în Rusia se obişnuieşte în mod tradiţional să se „uite“, tocmai pentru a da o aparenţă de realitate tezei superiorităţii în armament şi efective a Wehrmachtului în prima fază a războiului.

Ceea ce a adunat comandamentul Wehrmachtului pe 22 iunie 1941 la frontiera URSS reprezenta maximul posibil pentru Germania, care efectuase de mult mobilizarea rezerviştilor şi desfăşura operaţiuni militare pe câteva fronturi terestre, în spaţiul aerian al Reichului şi în largul nemărginit al Oceanului Atlantic. În total, până la sfârşitul anului 1941 pe frontul de est din rezervele Comandamentului Suprem au fost trimise două divizii de tancuri, una motorizată şi 25 de infanterie; foarte modest – atât în cifre absolute, cât şi relative (în componenţa celor trei Grupuri de Armate – Nord, Centru şi Sud – erau iniţial 119 divizii, fără a le lua în calcul pe cele „de pază“). Drept întărire de campanie formaţiunile Wehrmachtului de pe frontul de est au primit până la sfârşitul anului 1941 mai puţin de 20 la sută din efectivul lor iniţial.

Pe de altă parte, forţele pe care Armata Roşie le-a desfăşurat în districtele vestice până la 22 iunie reprezentau minimul pe care Uniunea Sovietică cu o populaţie de 200 de milioane de oameni l-a putut concentra în vest în condiţiile în care mobilizarea secretă nu fusese încheiată. Pe 23 iunie 1941 a început mobilizarea deschisă şi până la 1 iulie în rândurile forţelor armate au fost recrutate 5,3 milioane de persoane.**** Adică, efectivul total al Armatei Roşii s-a dublat, ceea ce a permis formarea câtorva sute de divizii şi de brigăzi noi. Bineînţeles că la 1 iulie mobilizarea nu s-a terminat, ci abia începea. În total, până la sfârşitul anului – conform estimărilor minime din cele disponibile – au fost mobilizate 11,7 milioane de persoane, iar cercetătorii contemporani de bună-credinţă au numărat chiar 14 milioane. Bineînţeles, nu toate milioanele acestea au ajuns imediat în armata activă, dar în general resursa comună de „forţă vie“ pusă la dispoziţia**

comandamentului Armatei Roşii în anul 1941 a depăşit aproximativ de trei ori resursa corespunzătoare a inamicului.

Deja la 10 iulie, în pofida pierderilor extrem de grave şi a încercuirii din primele săptămâni de război, în componenţa fronturilor active ale Armatei Roşii figurau 202 (!) divizii, inclusiv 62 de formaţiuni mari „proaspete“ din Eşalonul Strategic 2, ce nu participaseră la luptele din iunie.***** (140) Aceste 62 de divizii sunt doar începutul unei liste lungi; la data respectivă, în componenţa rezervei Comandamentului Suprem nemijlocit în spatele frontului se aflau 22 de divizii de infanterie, şase de tancuri şi trei motorizate. Pe 1 august componenţa armatei active crescuse până la 263 de divizii. Iar mobilizarea continua din plin şi pe front apăreau noi şi noi unităţi militare…**

Şi mai ilustrativă este dinamica completării trupelor de tancuri. Pentru compensarea pierderilor Wehrmachtului pe frontul de est în decursul jumătăţii a doua a anului 1941 au fost trimise doar 513 tancuri şi „tunuri de asalt“, au mai fost lansate în luptă două divizii proaspete de tancuri (2 şi 5), în dotarea cărora erau 380 de tancuri. În total 893 de tancuri, inclusiv 631 de tancuri mijlocii. În aceeaşi perioadă industria i-a furnizat Armatei Roşii 5 600 de tancuri, inclusiv 2 200 mijlocii T-34 şi 1 000 grele KV. În plus, alte tancuri au completat armata activă în componenţa unităţilor şi formaţiunilor de tancuri, transferate pe front din districtele militare din interiorul ţării.

Să apreciem meritele propagandiştilor sovietici – ei îşi dădeau seama că nu reuşesc să menţină mult timp prima linie a defensivei (adică să mintă sfruntat şi insolent despre „superioritatea numerică multiplă a Wehrmachtului“) şi de aceea a început să fie pregătită din timp linia a doua: „Da, armamentul era mult, dar el era foarte învechit şi nici nu se putea compara cu tehnica militară a inamicului“. Un exemplu remarcabil – în articolul său, la care m-am referit mai sus, M. Meltiuhov relatează că pe câmpurile volumului 4 al clasicei Istorii a celui de-al Doilea Război Mondial era notat: „Indicatorii privind Forţele Armate ale URSS, mai ales în ce priveşte tancurile – 18 600, avioanele – 15 990, sunt prea mari (ce formulare! – M.S.). În lipsa unei caracterizări a calităţii cititorul îşi poate face o falsă imagine despre forţele părţilor în ajunul războiului. Se ştie că în

armata sovietică majoritatea absolută a tancurilor erau de sisteme învechite…“

Acest tertip a fost inventat cu multe decenii în urmă, dar se bucură de un succes deosebit actualmente. Tânăra generaţie a „noilor ruşi“ care sunt obişnuiţi cu faptul că în magazine nu se găsesc nici aparate de radio de producţie rusească, nici fiare de călcat, aspiratoare sau ceainice fabricate în Rusia, e gata să creadă fără dubii de prisos că şi Uniunea Sovietică era un fel de sat înapoiat. „În orice caz nu e nevoie de dovezi (sublinierea mea – M.S.) ale afirmaţiei că industria sovietică era evident mai slabă decât cea germană atât în ce priveşte dotarea tehnologică, cât şi în ce priveşte gradul de calificare a forţei de muncă.“ Atât de sigur şi de ferm scrie un publicist destul de cunoscut în „cercurile patriotice“ strâmte, care ne comunică despre el fără să se intimideze câtuşi de puţin: „N-am absolvit două institute – cel de medicină de stat din Sverdlovsk şi cel pedagogic de stat din Ural. Sunt activist al mişcării cluburilor amatorilor de SF“.

Un alt „amator“ de SF, dar nu doar un simplu „amator“, ci chiar un scriitor de SF, A.A. Ulanov, împreună cu un cunoscut blogger, D. Şein, a scris o impresionantă carte în care literalmente a desfiinţat industria militară sovietică din perioada antebelică: „URSS n-a reuşit, n-a reuşit nicidecum, subliniază autorii, să asigure linia de producţie a obuzelor perforante cu trei specialişti de înaltă calificare (strungar, sudor, ştanţator) aşa cum au făcut germanii. În industria sovietică, insistă ei, oamenii de acest fel puteau fi număraţi pe degete, fiind distribuiţi individual în uzine...“ (21)

Sunt gata să cred necondiţionat că printre prietenii şi cunoştinţele lui Ulanov şi Şein nu se află persoane care ştiu cum se munceşte într-o hală de uzină. Nu e nimeni care să le explice acestor tineri că formula „ştanţator de înaltă calificare“ este o glumă proastă. Înalta calificare îi este necesară savantului care studiază natura deformării mecanice a metalelor. Înalta calificare i-a fost solicitată colectivului de ingineri care a proiectat presa hidraulică de mare capacitate. Dar ţărăncii colhoznice care pe timp de război a fost pusă să muncească la această presă i s-a cerut doar să ştie să efectueze trei operaţii: să introducă piesa turnată, să apese pe buton şi să scoată detaliul finit. În Uniunea Sovietică erau zeci de milioane de astfel de ştanţatori (şi de potenţiali ştanţatori).

Strungarul nu e de-o teapă cu ştanţatorul, dar şi munca la strung poate fi

diferită. Cea mai simplă dintre cele posibile este să fixezi în tija strungului un mic detaliu rotund (simetric în raport cu axa) şi să sfredeleşti în el un şanţ pe circumferinţă. Acestei sarcini îi poate face faţă un elev de la şcoala de meserii după prima lună de instruire. Strungarii de acest nivel de calificare puteau fi număraţi în URSS nu „cu bucata“, ci cu milioanele (un atelier de instruire cu un strung se afla în fiecare şcoală) şi nu era nevoie de nimic altceva pentru a instala pe un obuz perforant un mic capac ştanţat (fuzelajul aerodinamic); dat fiind că a fost pomenit şi sudorul, se poate presupune (Ulanov şi Şein n-au prezentat desenul tehnic) că acest capac era fixat prin sudură şi nu prin instalare strânsă, adică toleranţa dimensiunilor şanţului era destul de mare.

Din fericire, în ultimii 10–20 de ani au fost scrise şi studii serioase despre istoria elaborării, producerii şi aplicării în luptă a aproape tuturor modelelor de tehnică militară sovietică. A fost efectuată o muncă imensă, au fost studiaţi munţi de documente iniţiale, au fost spulberate unele mituri stabile de tipul „tancului zburător“ Il-2 sau cele despre „katiuşa“ nimicitoare pe care germanii n-au izbutit, chipurile, „nici să o copieze“. Rezultatul a fost instalarea unui consens legat de faptul că armamentul Armatei Roşii era la un nivel peste mediu şi nu-i ceda, în lini generale, nici unei armate sub aspectul caracteristicilor tactice şi tehnice.

Se muncea activ în Uniunea Sovietică antebelică şi asupra „minunilor tehnicii“ – şi nu doar în desenele tehnice, ci şi în metal existau vizoare girostabilizate pentru tancuri, automate de scoatere a avionului din picaj, sisteme de vedere nocturnă cu raze infraroşii, radiolocatoare, acceleratoare de rachete etc. Multe, dacă nu chiar cele mai multe dintre cele enumerate, fuseseră cumpărate sau furate din Occident, dar în cazul dat nu ne interesează procesul sau modul, ci rezultatul.

Da, erau probleme cu ergonomia tehnicii militare, cu siguranţa construcţiei ei şi comoditatea deservirii – se făceau simţite deficitul cadrelor inginereşti cu experienţă şi pripeala agitată de a plasa tehnica în dotarea armatei. Aceste neajunsuri complicau aplicarea în luptă şi reparaţia armamentului, dar nu făceau nicidecum imposibilă nici pe una, nici pe cealaltă. Acest adevăr a fost confirmat convingător în practică: în anul 1944 armata finlandeză lupta (şi lupta foarte bine!) folosind avioane, tancuri şi tractoare

de artilerie sovietice luate ca trofee în anii 1940–1941.

Şi cu toate acestea nu se poate să nu recunoaştem că „în Armata Sovietică majoritatea absolută a tancurilor erau de sisteme învechite“. Această afirmaţie este absolut veridică, dar cu două precizări importante. În primul rând, dacă luăm drept punct de referinţă tancurile sovietice T-34 şi KV, nu majoritatea, ci toate tancurile, până la unul, ale Wehrmachtului erau, pe 22 iunie 1941, „de sisteme învechite“. În al doilea rând, sistemele cele mai noi sunt întotdeauna, în toate armatele din lume, în minoritate, iar când îşi vor înlocui predecesoarele şi vor deveni cele mai utilizate, vor trece inevitabil în categoria celor „învechite“. În vara anului 1941 monstrul blindat KV producea o impresie stupefiantă atât asupra tanchiştilor sovietici, cât şi a celor germani; în primăvara anului 1945, alături de tancurile grele din seria IS şi de autotunul ISU-152, acelaşi KV arăta foarte palid…

Epoca nouă, epoca libertăţii nestăvilite a gândului şi a cuvântului, a dat naştere unui întreg buchet de versiuni noi, unele cât se poate de extravagante, de explicare a cauzei catastrofei militare din anul 1941. Ştacheta de la intrarea în discuţie a coborât radical; mai înainte, pentru a publica un articol într-un ziar trebuia să baţi pragurile redacţiilor, să-ţi prezinţi acreditările, titlurile, gradele ştiinţifice… Acum totul e simplu şi orice persoană străluminată de o idee o poate aduce la cunoştinţa întregii planete prin reţeaua mondială.

Mulţi se folosesc activ de această posibilitate. Mi s-a întâmplat să citesc (şi nu o singură dată!) că în statele majore ale Wehrmachtului a existat o teribilă regulă secretă în conformitate cu care în relatările despre pierderi era utilizat un „coeficient diminuant“ secret. Unii tovarăşi consideră că în relatările germane cifrele pierderilor sunt micşorate fix de două ori; alţii, fără pic de jenă, de zece ori. În plus a fost „dovedit“ că în Wehrmacht tancul era considerat pierdut irecuperabil doar după ce era dat la topit, iar toate celelalte, încremenite ca nişte cutii carbonizate pe câmpuri, nu erau incluse în lista pierderilor… Cu tot caracterul lor de farsă, chiar şi aceste „versiuni“ merită menţionate – ele confirmând o dată în plus că zdrobirea incredibilă a Armatei Roşii în vara anului 1941 nu se supune logicii formale şi necesită imperios o explicaţie.

Câteva explicaţii de acest fel au fost propuse de tânărul doctor în istorie A.V. Isaev. Dacă nu mă înşală memoria, prima la număr era „dogma densităţii“. În teoria militară există noţiunile de „densitate a formaţiunilor de luptă“, „densitate tactică“. Acest parametru este calculat prin împărţirea a ceva la dimensiunile geometrice ale unui sector al frontului, bunăoară: 15 tancuri la un kilometru de front, 130 de tunuri la un kilometru, 250 de obuze la un hectar etc. Uneori fracţia se inversează: 20 de kilometri la o divizie, 800 de metri la un batalion… În regulamentele de luptă sunt indicate şi cerinţe cât se poate de concrete faţă de densitatea aranjării formaţiunilor de luptă atât în ofensivă, cât şi în defensivă.

Şi iată că domnul Isaev a calculat distanţa de la Marea Baltică până la Marea Neagră (şi a calculat-o corect, ţinând cont de meandrele sofisticate ale liniei de frontieră), a împărţit kilometrii la numărul diviziilor Primului Eşalon Strategic al Armatei Roşii şi a ajuns la concluzia că nu a existat nici o posibilitate de a opri ofensiva Wehrmachtului. Unei divizii îi reveneau cu mult mai mulţi kilometri de front defensiv decât erau stabiliţi în regulamentul de luptă, fapt ce făcea înfrângerea inevitabilă.

Această concluzie tristă, care a bucurat foarte mult publicul pentru că, în sfârşit, în interminabila discuţie a fost introdus un criteriu „ştiinţific“, pe mine însă m-a întristat nespus. Chiar nu învaţă acum nimeni şi nimic la şcoală? Dacă A este mai mare decât B, atunci şi câtul împărţirii lui A la C va fi întotdeauna mai mare decât câtul împărţirii lui B la C. Oricare ar fi valoarea lui C. Numărul diviziilor sovietice şi germane poate fi împărţit la lăţimea frontului, la adâncimea lacului Baikal, la lungimea cozii calului lui Jukov – în orice caz, la orice tertipuri am recurge, indicatorul pentru Armata Roşie se păstrează mai mare. Şi dacă cele 150 de divizii sovietice au fost insuficiente pentru apărare, cum se face că 120 de divizii germane au reuşit să înainteze pe un front atât de întins? Şi încă fulminant!

Cea de-a doua idee a lui Isaev („sabia fermecată şi secţiunea de aur“) pur şi simplu şochează prin „frumuseţea“ ei, autorul susţinând că structura organizatorică a armatei germane a predestinat succesul iniţial. „Germanii au ajuns la «secţiunea lor de aur» a organizării trupelor de tancuri, susţine autorul. La 2–3 batalioane de tancuri într-o divizie de tancuri a Wehrmachtului erau patru (sau cinci, dacă-l punem la socoteală şi pe cel de motociclişti) batalioane de infanterie motorizată… Această organizare a trupelor de tancuri le-a permis germanilor să ajungă până la zidurile

Moscovei, Leningradului şi Kievului.“ O divizie constituită în conformitate cu aceste proporţii este, în opinia domnului Isaev, „sabia fermecată“ care doboară totul în calea sa. Dar cum rămâne cu Armata Roşie? „Dacă e să le spunem lucrurilor pe nume, partea sovietică nu avea o structură organizatorică eficientă de tipul diviziei de tancuri. Existenţa structurilor organizatorice cu denumirea «divizie de tancuri» nu trebuie să ne inducă în eroare. Acestea nu erau capabile să efectueze sarcinile unei formaţiuni de tancuri de sine stătătoare… Aceste divizii erau supraîncărcate cu tancuri (sublinierea mea – M.S.) şi nu erau suficient completate cu infanterie motorizată şi cu artilerie“. (22)

Formula năucitoare a „supraîncărcării cu tancuri a diviziilor de tancuri“ este repetată cu insistenţă în câteva zeci de pagini. Trupele de tancuri sovietice, cele mai puternice din lume, sunt declarate inexistente doar pentru că structura diviziei de tancuri a Armatei Roşii se deosebea de entitatea corespunzătoare germană din anul 1941, ba încă şi cea germană este declarată un ideal nedepăşit al perfecţiunii, capabil să facă minuni.

Toată „teoria“ aceasta este expediată în derizoriu de realitatea istorică. Armata Roşie avea divizii care corespundeau întocmai acestor proporţii, aşa-numita „secţiune de aur“. Structura diviziei motorizate, aşa cum se găsea ea în Armata Roţie în anul 1940, era similară celei de tancuri din Wehrmacht: un regiment de tancuri, două de infanterie motorizată şi unul de artilerie. Şi raportul dintre numărul tancurilor şi al oamenilor, şi dotarea cu armament a regimentului de artilerie sunt cât se poate de comparabile. Numai că „minunea“ despre care glosa autorul s-a produs în altă parte decât ne-am fi aşteptat.

Cât priveşte „supraîncărcarea“ cu tancuri a diviziilor de tancuri sovietice, aceasta exista doar în teorie. În practică însă, la începutul războiului numărul mediu de tancuri într-o divizie era de 208 (la germani erau în medie câte 200 de tancuri în diviziile de pe frontul de est). Ce-a urmat a fost mai rău. Peste câteva zile (în cel mai bun caz, peste câteva săptămâni) chiar şi în puţinele divizii de tancuri „supraîncărcate“ iniţial rămăsese cel mult câte o duzină de tancuri, doar că „descărcarea“, în mod paradoxal, nu le-a făcut să lupte mai bine. În schimb, chiar din primele zile şi ore de război, germanii modificau hotărât structurile organizatorice constituite pe timp de pace. În diviziile de tancuri au fost înfiinţate „grupuri de luptă“, foarte variate ca număr şi componenţă, iar acestea desfăşurau ofensiva fără să se

sinchisească dacă secţiunea le era sau nu „de aur“.

Eşecul militar – cu atât mai mult o zdrobire rapidă şi nimicitoare – se soldează inevitabil cu căutarea de spioni şi de suspiciuni de trădare. În principiu, această versiune nu este chiar atât de dementă cât ar putea să pară la prima vedere – din moment ce se ştie precis că zeci de generali ai Armatei Roşii căzuţi prizonieri au colaborat activ cu inamicul, nu e nimic neverosimil în presupunerea că unii ar fi putut să înceapă să lucreze pentru duşman încă înainte de a ajunge prizonieri.****** Mai mult, cu toate că nu agreez deloc teoriile conspiraţioniste, nu pot să nu recunosc că versiunea „complotului generalilor“ este prima, din cele enumerate în prezenta trecere în revistă, care poate avea un sâmbure de adevăr, date fiind evenimentele produse.**

Construcţia proastă a nodului de ungere a roţii de sus a şenilei stângi a tancului sau structura organizatorică insuficient de „aurită“ a diviziei reprezintă doar particularităţi care sunt iniţial inutile pentru a lămuri cauzele catastrofei produse în anul 1941. În schimb, trădarea generalilor e o chestiune gravă, ce poate avea cele mai distrugătoare consecinţe. În sfârşit, unele fapte reale din activitatea, de fapt din inactivitatea, Comandamentului Suprem în ajunul războiului nu se încadrează nici chiar în cele mai largi limite ale nemărginitei neglijenţe ruseşti.

Rămânea o nimica toată – să fie găsiţi complotiştii, să le fie demascate intenţia, contactele cu duşmanul. Până azi, nimeni n-a făcut nimic de genul acesta. Ceea ce scriu iluştrii noştri conspiratologi (Kozinkin, Martirosian, Muhin) este atât de stupid încât poate fi luat în serios doar de cineva care crede fără argumente de prisos că „tot ce zboară se mănâncă“. Faimoşii „generali conspiratori“ se comportă oarecum foarte ilogic. Nu încearcă să-şi unească şi să-şi coordoneze eforturile, ci „trădează pe rând“, unul după altul, lună de lună: de la încercuirea şi ulterior dispariţia Frontului Vest în iunie 1941, prin catastrofa de lângă Kiev (septembrie 1941) şi Viazma (octombrie 1941), până la zdrobirea nimicitoare şi ruşinoasă din Crimeea şi de lângă Harkov, în luna mai a anului 1942.

Din nefericire pentru ei, susţinătorii „teoriei conspiraţiei“ s-au năpustit cu toţii asupra generalului de armată D.G. Pavlov, comandantul Frontului

Vest, iar „nefericirea“ constă în faptul că povestea, spre deosebire de multe altele similare, este bine cunoscută. Procesele-verbale ale interogatoriului şi ale procesului lui Pavlov au fost publicate încă din anul 1992. Din documente rezultă că nici chiar „ancheta“ efectuată cu bine cunoscutele metode n-a putut găsi nici un fel de urme ale legăturii lui Pavlov cu germanii. Merită, de asemenea, menţionat faptul că „trădătorul“ Pavlov în noaptea spre 22 iunie, fără a avea permisiunea de la Moscova (!), a dat ordinul „alarmă de luptă“ cu deschiderea „pachetelor roşii“. Ulterior nu a făcut nici cea mai mică încercare de a trece de partea inamicului (în condiţiile prăbuşirii totale a frontului n-ar fi fost greu deloc); mai mult, s-a dus docil la Moscova, unde a fost chemat să dea socoteală în primele zile ale lunii iulie, iar după ce a fost numit într-o funcţie nouă, cea de adjunct al comandantului Frontului Vest, a plecat imediat de la Moscova pe front. Este uluitoare, din partea presupuşilor „conspiratori“, şi absenţa oricărei încercări de a-l aresta sau chiar de a-l omorî pe Stalin, fapt care ar fi încununat logic presupusul „complot“. De altfel, complotiştii nu s-au adresat armatei sau poporului, cu apeluri la o revoltă împotriva lui Stalin, nici măcar din prizonieratul german.

Punctul culminant al epidemiei de teorii ale conspiraţiei a fost ideea că, de fapt, a fost un singur complotist, dar care a urcat până în vârful puterii de stat, acesta fiind chiar Stalin. Şi aici există însă câteva variante.

Recordul absolut al absurdului a fost stabilit de un oarecare domn Osokin. (23) „Descoperirea“ sa fundamentală constă în ideea că Stalin, chipurile, a încheiat cu Hitler un acord nemaipomenit de secret, conform căruia Armata Roşie se concentra la frontiera de vest a URSS pentru a urca în vagoane şi a pleca… pe malul Canalului Mânecii cu scopul de a cuceri Anglia. În acest context, Stalin le-a permis trupelor germane să treacă pe teritoriul Uniunii Sovietice spre Iran, dar Hitler l-a înşelat mişeleşte pe liderul sovietic. Astfel, germanii au sărit din vagoane cu pistoale-automat şi „mânecile suflecate“ (această ultimă circumstanţă este subliniată în mod deosebit de domnul Osokin) şi au zdrobit Armata Roşie, care, iarăşi, conform acordului secret dintre Stalin şi Hitler, se pornise spre Canalul Mânecii fără bagaje, fără obuze şi fără cartuşe. Ca dovadă indirectă a teoriei sale, domnul Osokin invocă faptul că efectivelor unor unităţi ale Armatei Roşii li s-au dat chiloţi în loc de izmene, în opinia sa fiind mult mai facil să forţezi în chiloţi Canalul Mânecii, lucru ce s-ar dovedi extrem de dificil purtând indispensabili.

Deşi s-ar părea că o astfel de pretinsă „ipoteză“ nu merită nici măcar pomenită, nu toată lumea pare să gândească astfel. Cartea lui Osokin a fost editată într-o versiune grafică superbă, apoi pe bani proveniţi din fonduri publice a fost realizat un film pretins „documentar“, lansat cu mare pompă la Moscova, după care talentatul „deschizător de drumuri“ a oferit o mulţime de interviuri pentru mass-media centrale ruseşti.

O altă versiune, ce-i drept nu chiar atât de extravagantă, a fost expusă de un cuplu de pensionari, I. Verhovenski şi V. Tîrmos. Nu doar că au expus-o, dar au şi materializat-o în forma unei cărţi scoase de Olma-Press, o editură cunoscută graţie colaborării sale fertile cu serviciul de arhivă al FSB (Serviciul Federal de Securitate). (24) Mai mult, dacă e să dăm crezare declaraţiilor autorilor, cartea a fost inclusă într-o „listă de literatură recomandată“, care listă le este, chipurile, expediată de Administraţia preşedintelui Federaţiei Ruse guvernatorilor şi altor înalţi funcţionari de stat.

Verhovenski şi Tîrmos au dezvoltat amănunţit ideea prezentă de mult timp în internet că Stalin i-a permis premeditat lui Hitler să-i aplice prima lovitură nimicitoare Armatei Roşii. De ce? Pentru a se prezenta în faţa lumii şi în primul rând în faţa preşedintelui SUA ca „victimă a agresiunii“ şi pentru a obţine astfel asistenţa americană sub forma lend-lease.

Absurditatea unei atare presupuneri este evidentă. Legea americană în cauză purta denumirea oficială de „Legea Contribuţiei la Apărarea SUA“. În ea nu se spunea nici un cuvânt despre „agresiune“, „victimele agresiunii“ etc. Legea i-a oferit preşedintelui Statelor Unite dreptul de a lua decizii de unul singur, fără acordul Congresului, cu privire la transmiterea de armament, muniţii, altă tehnică militară ţărilor a căror susţinere este importantă pentru apărarea SUA. Legea nu prevedea nici un fel de „scopuri caritabile“, nici un fel de „grijă cavalerească faţă de văduve şi orfani“.

Practic, primul şi cel mai important beneficiar de lend-lease, la capitolul volum global de livrări, a fost Marea Britanie. Pentru aceasta n-a fost nicidecum un obstacol faptul că, la modul formal, „primul foc“ a fost tras de englezi: Anglia i-a declarat război Germaniei (nu invers) şi tocmai aviaţia engleză a aplicat la 4 septembrie 1939 prima lovitură cu bombe asupra teritoriului inamic; armata franceză, cel mai apropiat aliat al Marii Britanii, de asemenea a invadat prima

teritoriul Germaniei pe 9 septembrie 1939. Bineînțeles, luând hotărârea cu privire la susținerea politică și militară acordată Angliei și Franței în războiul lor contra Germaniei hitleriste, președintele și Congresul SUA nu se călăuzeau după chițibușeria juridică pe tema „cine a tras primul foc“, ci după evaluarea scopurilor reale ale războiului și ale intereselor reale ale Americii.

Cât privește „reputația“ tovarășului Stalin, în iunie 1941 era târziu ca ea să fie salvată. După toate câte se întâmplaseră în anii 1939–1940, după împărțirea Poloniei, după „Tratatul de prietenie și demarcație“ cu Hitler, perfectat demonstrativ și cu tupeu, după agresiunea contra Finlandei și anexarea celor trei state baltice (Estonia, Letonia și Lituania), Stalin nu mai avea nici o șansă să apară în fața americanilor ca victimă inocentă. „Ce-mi e Tanda, ce-mi e Manda“ – e tot ce ar fi putut să spună și să gândească oricare cetățean american în privința încăierării dintre Stalin și Hitler pentru reîmpărțirea prăzii tâlhărite, oricare ar fi fost forma în care a început această încăierare. Și dacă în ultimă instanță Marea Britanie și Statele Unite au recunoscut URSS ca aliat al lor, această recunoaștere a fost condiționată de proza aspră a „politicii reale“ și nicidecum de aspirația romantică de a ajuta o „victimă inocentă a agresiunii“.

O idee ieșită din comun a fost formulată de N. Volski. Și el consideră că Stalin i-a permis premeditat lui Hitler să dea prima lovitură – și nu doar prima, ci și una cât se poate de reușită. Volski explică motivele acestei decizii cu mult mai serios: „Armata regulată (iar într-o viziune mai largă și populația țării în general) nu avea o motivație pentru un război serios… Deja în Finlanda a devenit clar că un marș victorios nu le reușește… De aceea, pentru realizarea planurilor sale – care erau într-adevăr de cucerire –, lui Stalin îi era necesar să-și motiveze realmente subalternii, începând cu mareșalii și terminând cu maistrul de tură de la o uzină din Urali. Să-i facă pe toți să lupte pe viață și pe moarte putea doar un pericol de moarte ce le amenința existența comună“. (25)

Sună logic, dar nu seamănă deloc cu stilul și cu metoda tovarășului Stalin. După cum se știe, Stăpânul se distingea printr-o mare prudență, stăpânire de sine, precauție – la limită cu frica (un fapt puțin cunoscut: tovarășul Stalin n-a semnat dispoziția cu privire la testarea primei bombe atomice, sovieticii detonând-o „doar“ cu semnătura tovarășului Beria). Iar un asemenea plan precum cel imaginat de N.Volski solicita disponibilitatea totală a autorului de a-și asuma un risc imens, deoarece nimeni nu putea să

prevadă cum vor reacţiona ţara şi armata la primele înfrângeri. „Cu un aflux de turbare rece şi hotărârea de a rezista până la capăt“, aşa descria ambasadorul sovietic la Londra, I. Maiski, reacţia englezilor la primele bombardamente ale Luftwaffe, sau doar cu dezertări în masă şi dezordine?

În sfârşit, este absolut incompatibilă cu intenţia de „a-i permite lui Hitler să învingă puţin“ amplasarea în districtele de la frontieră a unor rezerve enorme de bunuri militare. Dacă intenţiile lui Stalin ar fi fost cele pe care le descrie N. Volski, ar fi lăsat în zona de frontieră „pentru sacrificiu“ vreo zece divizii de infanterie, iar forţele principale ale armatei regulate, inclusiv preţioasele (în toate sensurile cuvântului) corpuri de armată mecanizate, s-ar fi aflat la est de Nipru şi de Dvina de Nord.

Lucrare de control

Nu întâmplător am acordat mai sus mult spaţiu examinării aritmeticii pierderilor armatelor germană şi sovietică. Întrebarea: „De ce pierderile Armatei Roşii s-au dovedit de zeci de ori mai mari decât pierderile Wehrmachtului?“ ne conduce spre dezlegarea sumbrei „taine“ a verii anului 1941. Aceste pierderi aveau structuri foarte diferite. În timp ce la germani la un mort reveneau în medie trei răniţi, în armata sovietică pierderile irecuperabile erau de trei–patru ori mai mari decât pierderile sanitare.

Cum de e posibil aşa ceva? Că doar nu puteau să difere radical anatomia şi fiziologia omului sovietic de ale germanului? Bineînţeles, problema nu ţine de anatomie; în vara anului 1941, în unităţile Armatei Roşii pierderile irecuperabile constau în cea mai mare parte (în unele cazuri – aproape totalmente) în dezertori şi în cei căzuţi prizonieri, iar morţii erau de cinci, şase, şapte ori mai puţini. „Trupele s-au împrăştiat în grupuri răzleţe prin păduri“, după cum scrie în memoriile sale generalul Boldin (la începutul războiului era adjunctul comandantului Frontului Vest).

Analiza structurii pierderilor de efectiv ne-a sugerat direcţia ulterioară a cercetării. Nu mai puţin elocvente s-au dovedit a fi şi pierderile de tehnică

militară (dinamica, structura, raportul cu pierderile de tehnică înainte de 1941 şi comparaţia cu pierderile inamicului). După aceasta nu ne rămânea decât să „ajustăm puţin claritatea“ şi să examinăm cu atenţie, pe zile şi pe ore, desfăşurarea reală a operaţiunilor de luptă din primele săptămâni de război. Astfel am reuşit să constituim un tablou integral al catastrofei militare din vara anului 1941.

Am expus rezultatele acestei cercetări în cartea mea cu titlul Butoiul şi cercurile (primul tiraj a văzut lumina tiparului în anul 2004), apoi, în anul 2008, o variantă revăzută radical a acestei cărţi a fost editată cu titlul 22 iunie. Anatomia catastrofei. Concepţia de bază a fost dezvoltată şi completată în cartea 23 iunie: ziua „M“. Este cât se poate de edificatoare pentru înţelegerea stării reale a forţelor armate sovietice istoria celui de-al Doilea Război Sovieto-Finlandez, examinat detaliat în cartea 25 iunie – prostie sau agresiune? Componentei aviatice a istoriei zdrobirii din anul 1941 i-au fost consacrate cărţile Peste aerodromurile ce dormeau paşnic şi Noua cronologie a catastrofei. În formularea sa cea mai lapidară, răspunsul la întrebarea despre cauza înfrângerii poate fi redus la patru cuvinte: ARMATA NU A LUPTAT. Pe câmpurile de luptă în anul 1941 nu s-au confruntat două armate, ci forţele armate ale Germaniei naziste, organizate şi funcţionând ca un mecanism de ceasornic, pe de o parte, şi o enormă gloată înarmată, pe de alta.

Cauzele transformării Armatei Roşii într-o gloată nedirijată nu aveau nimic în comun cu mult trâmbiţata „lipsă a mijloacelor de comunicaţii“. Şi cauza, şi consecinţa, şi conţinutul principal al procesului de dezintegrare spontană a armatei constau în neexecutarea în masă a ordinelor, dezertarea în masă (atât pe faţă, cât şi pe ascuns), predarea în masă în prizonierat. Uniunea Sovietică s-a dovedit nepregătită de război din punct de vedere al „factorului uman“. În totală contradicţie cu ceea ce băga în capete timp de decenii propaganda sovietică, Armata Roşie nu-i era inferioară inamicului în ce priveşte numărul tunurilor, tancurilor şi mitralierelor, ci în ce priveşte disponibilitatea, capacitatea şi dorinţa soldaţilor de a-şi face datoria. În ciocnirea cu un inamic veritabil, perseverent şi rezistent s-a dovedit că Armata Roşie avea multe tancuri, dar puţină motivaţie pentru lupta armată.

În prefaţa la Anatomia catastrofei am scris: „Baza izvoarelor utilizate are un defect evident: este incompletă, fragmentară şi alcătuită în fond de acele persoane care în virtutea obligaţiilor lor de serviciu şi de partid aveau scopul de a ascunde adevărul despre circumstanţele şi cauzele zdrobirii catastrofale a Armatei Roşii… Strict vorbind, în această carte nu e nici un document sau fapt nou“. Cartea pe care o ţineţi acum în mână este făcută cu totul altfel – în ea sunt ignorate principial şi consecvent absolut toate operele istoricilor sovietici; iar dacă ei figurează în vreo câteva locuri în bibliografie înseamnă că au fost utilizate ca ilustrare a vreunei minciuni de dincolo de toate limitele admisibilului.

Aceeaşi soartă le-a revenit şi memoriilor generalilor sovietici: Dumnezeu să-i judece pe toţi, dar, având posibilitatea de a confrunta cu documente şi fapte reale cele scrise de ei (mai precis, cele scrise în locul lor de „lucrători literari“ bine dresaţi ideologic), e greu să te debarasezi de un sentiment de jenă şi de ruşine. Şi chiar dacă în acest torent tulbure strălucesc pe alocuri unele fărâme de adevăr, explorarea acestui „aur“ este foarte anevoioasă, istovitoare, incertă.

Primele mele cărţi au pus la dispoziţia cititorului concluzii noi din fapte bine cunoscute (mai corect şi mai onest spus – accesibile, dar ignorate de două generaţii de istorici). În ultima carte totul e absolut invers: ea nu conţine concluzii noi – cel puţin în raport cu lucrările mele precedente, toate concluziile sunt „vechi“ –, dar de data aceasta sunt confirmate de mii de pagini de documente din arhivele militare ruse şi germane, cea mai mare parte nefiind publicate anterior.

Se poate spune că această carte este o „lucrare de control“, o verificare şi o detaliere a cărţilor precedente. O puteţi considera şi o „împuşcătură de control“, o lovitură de graţie aplicată manechinului umplut cu rumeguş al pseudoistoriei sovietice.

În jargon militar, desemnează dispunerea tancurilor în formă de triunghi, cu vârful înainte, având drept scop penetrarea liniilor inamice şi lărgirea rapidă a breşei. (n.ed.)

Numerele dintre paranteze fac trimitere la sursele bibliografice de la

sfârşitul cărţii. (n.red.)

Conform calculelor lui I.I. Ivlev, care a efectuat o muncă enormă de studiere a documentelor iniţiale referitoare la deplasarea efectivului Frontului Nord-Vest, până pe 9 iulie pierderile au fost de 260 000 de oameni, de trei ori mai multe decât cele din calculele lui Krivoşeev.

După semnarea Pactului Ribbentrop–Molotov la 23 august 1939, prin care URSS şi Germania şi-au delimitat interesele politice şi teritoriale în Europa Centrală şi de Sud-Est, eliberată de presiunea unei posibile intervenţii militare a Franţei şi a Marii Britanii, URSS s-a angajat într-o campanie de anexiuni teritoriale pe seama vecinilor săi vestici. Prin recuperarea fostelor teritorii imperiale, unele dintre ele transformate în ţări independente sau incorporate în structura statelor mai vechi ale zonei, URSS urmărea şi formarea unui teritoriu-tampon între graniţele sale şi Germania nazistă, cu scopul temperării unei eventuale invazii germane sau a unei mai bune pregătiri a atacului sovietic împotriva Germaniei. Astfel, frontierele sovietice de dinainte de septembrie 1939 sunt cunoscute ca fiind cele „vechi“, iar cele obţinute în urma campaniei de anexări sunt „frontierele noi“. La 17 septembrie 1939, în alianţă cu Germania nazistă, URSS a atacat Polonia, sub pretextul „protejării“ ucrainenilor şi a bieloruşilor din teritoriile poloneze, aflate deja sub atacul Germaniei naziste. Drept rezultat, URSS a anexat partea de est a Poloniei, încheind în septembrie 1939 un acord de „graniţă“ cu Germania, care a devenit o anexă a Pactului de neutralitate din august 1939. În octombrie 1939, Moscova a obligat Lituania, Letonia şi Estonia să semneze tratate de asistenţă mutuală cu URSS, care le dădeau sovieticilor dreptul de a avea baze militare în aceste ţări, dar, după ce în mai 1940 Germania a atacat Franţa, Stalin a hotărât că ocuparea militară a acestor state este o măsură de siguranţă suplimentară necesară. Astfel, în iunie 1940, cele trei state baltice au fost ocupate de Armata Roşie şi transformate în republici unionale. La 30 noiembrie 1940, URSS a atacat Finlanda, după ce Helsinkiul a respins un ultimatum sovietic prin care i se cereau rectificări substanţiale de graniţă în favoarea URSS. În pofida acerbei rezistenţe finlandeze, care a produs Armatei Roşii pierderi substanţiale, Războiul Sovieto-Finlandez sau „Războiul de Iarnă“, s-a încheiat în martie 1940, odată cu semnarea Tratatului de la Moscova, prin care Finlanda a cedat URSS aproximativ 8 procente din teritoriul naţional, dar a reuşit să-şi păstreze autonomia politică internă. La 26 iunie 1940, URSS a înaintat şi României un ultimatum prin care îi cerea să „înapoieze

cu orice preţ“ Basarabia, dar şi Bucovina de Nord, drept „compensaţie“ pentru „ocuparea“ Basarabiei începând cu anul 1918. Guvernul României a acceptat ultimatumul, retrăgându-se fără luptă din cele două regiuni. (n.ed.)

Termen care în ştiinţele militare desemnează o fâşie de teritoriu pe care se presupune că se petrece încetinirea ofensivei inamicului, înainte de a intra în contact cu linia principală de apărare.

Conform erorii răspândite intens – şi inoculată cu brio în conştiinţa maselor – în primul „val al mobilizării“ nu au fost recrutaţi băieţi de pe băncile şcolii, ci rezervişti care îşi satisfăcuseră anterior serviciul militar, inclusiv 505 000 de ofiţeri de rezervă.

Nu sunt luate în calcul aşa-zisele „divizii şi regimente ale miliţiei populare“; două divizii de cavalerie sau două brigăzi sunt considerate echivalente cu o „divizie ţinută la evidenţă“, cinci corpuri de armată aeropurtate sunt puse la evidenţă ca două divizii.

Pe 19 august 1941, şeful Marelui Stat Major al Armatei Roşii a Muncitorilor şi Ţăranilor, generalul de armată G.K. Jukov, i-a expediat lui Stalin un astfel de raport: „Consider că inamicul cunoaşte foarte bine tot sistemul defensivei noastre, toată gruparea operativă şi strategică a forţelor noastre şi ştie care sunt posibilităţile noastre imediate. Probabil că la noi, în rândul lucrătorilor de foarte mare rang, care contactează îndeaproape situaţia generală, inamicul îşi are oamenii săi…“ (Русский Архив, т.16, Великая Отечественная, Ставка ВГК. Документы и материалы, 1941 год – М.: Издательство «ТЕРРА», 1965 г., стр. 361) [Arhiva Rusă, vol. 16, Marele Război pentru apărarea Patriei, Cartierul General al Marelui Stat Major. Documente şi materiale, anul 1941 – M: Editura TERRA, anul 1965, pagina 361].

Partea 1. în ajun

[redacted]

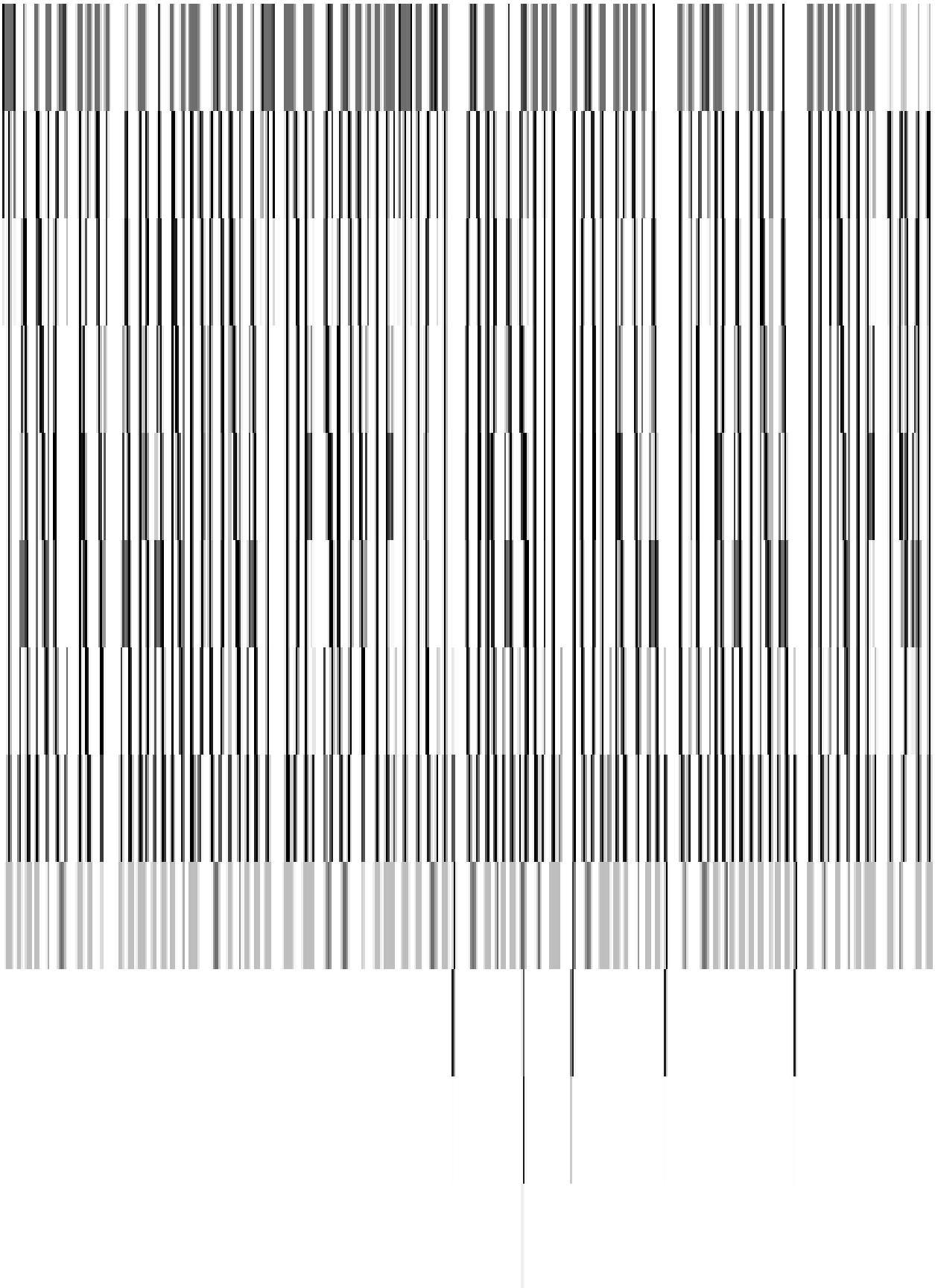

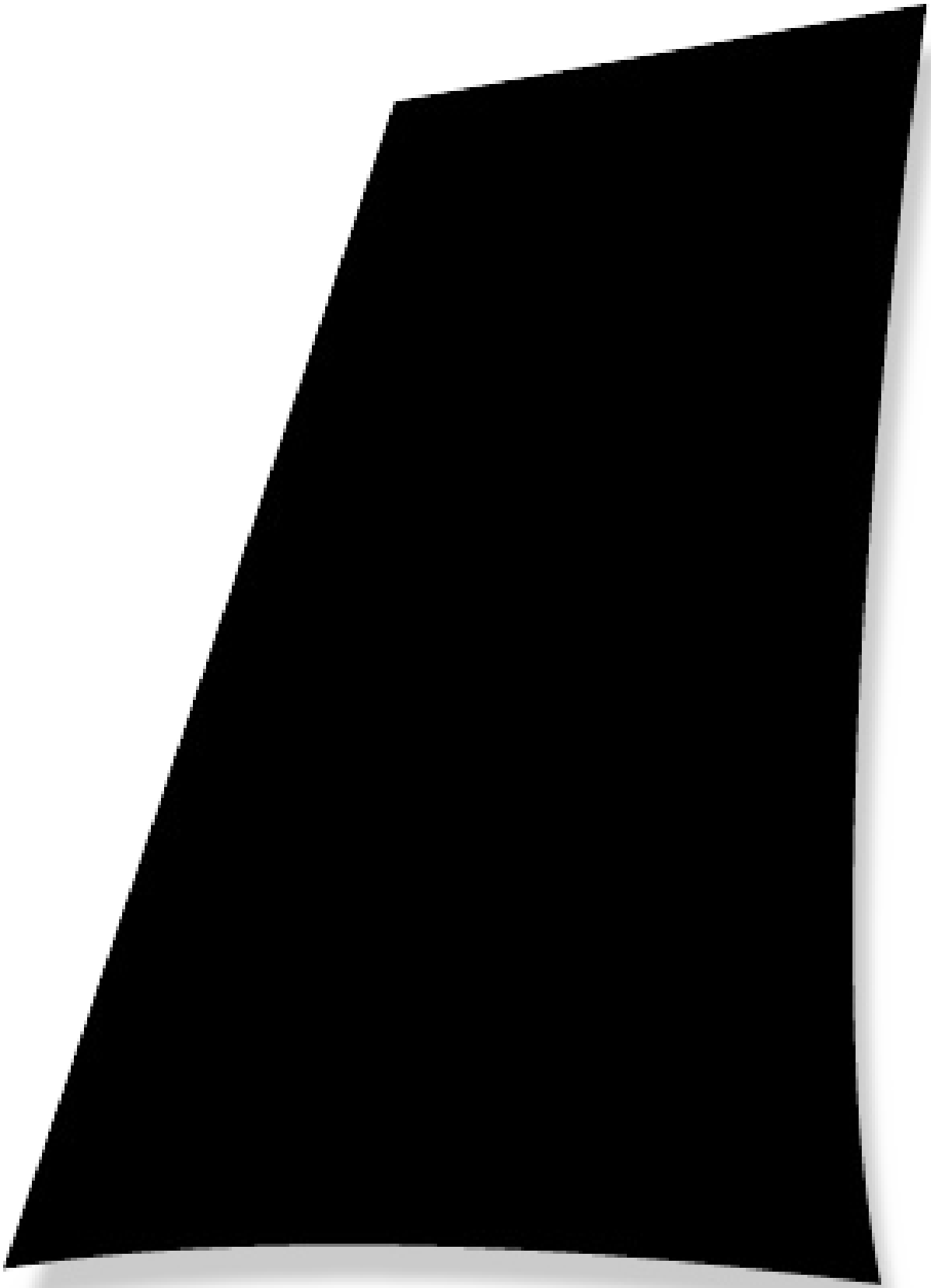

Capitolul 1.1

Armata Roșie în anul 1941

În acest capitol (ca în toată cartea în general) nu vom discuta despre procesul în urma căruia Rusia Sovietică, ruinată până la temelii în decursul unui război îndelungat (din 1914 până în 1920), s-a transformat într-o foarte mare putere militară. S-a scris destul despre asta, pe noi însă, în cazul dat – pentru studierea și înțelegerea cursului operațiunilor militare în primele săptămâni ale războiului sovieto-german –, nu ne interesează metoda, nici procesul, ci rezultatul final. Ne vom limita doar la un scurt citat dintr-un document cât se poate de oficial. Pe 2 aprilie 2008, Duma de Stat a adoptat o Declarație specială consacrată memoriei victimelor „golodomorului“ (foamete organizată). În declarație, între altele, se spune: „Ca rezultat al foametei generate de colectivizarea forțată au avut de suferit multe regiuni ale RSFSR, Kazahstanului, Ucrainei, Bielorusiei. Din cauza foametei și a bolilor legate de subnutriție, în anii 1932–1933 în aceste regiuni au murit circa șapte milioane de oameni. Popoarele URSS au plătit un preț enorm pentru industrializare, pentru giganticul salt economic ce s-a produs în anii respectivi…“

Șapte milioane. Nici o țară din Europa Occidentală (cu excepția Germaniei) n-a avut atâtea victime în anii celui de-al Doilea Război Mondial câte au adus supușii lui Stalin în așa-numiții „ani de pace“ pe altarul militarizării forțate a URSS. Stalin și ciracii săi știau cum să-i oblige pe oameni să muncească. Putem (și trebuie) să discutăm despre cât de rațional au fost organizate aceste munci mărețe din punctul de vedere al criteriului „preț–rezultat“. În orice caz, „prețul“ puțin îl preocupa pe Stalin, iar rezultatul a fost imens. Greu la cântar, grosolan, vizibil. Munții ciclopici de armament acumulat au permis să fie înființată cea mai mare armată terestră din lume, în componența căreia în vara anului 1941 figurau 198 de divizii de infanterie (inclusiv 19 de vânători de munte), 61 de tancuri, 31 de motorizate, 13 de cavalerie. În total, 303 divizii. Precum și 94 de regimente de artilerie ale corpurilor de armată și 74 de regimente de artilerie din Rezerva Comandamentului Suprem, 10 brigăzi de artilerie antitanc din Rezerva Comandamentului Suprem, 16 brigăzi de aeropurtate. Conform tradiției general acceptate n-am inclus în această listă foarte numeroasele

unităţi şi formaţiuni mari ale NKVD (Comisariatul Poporului al Afacerilor Interne).

Divizia de puşcaşi

Temelia armatelor din prima jumătate a secolului XX, forţa principală în defensivă, unicul instrument cu ajutorul căruia putea fi ocupat şi acaparat un teritoriu în timpul ofensivei era infanteria. „Orice hartă a situaţiei de pe frontul de est va arăta că atât pe direcţiile principale ale majorităţii luptelor defensive, cât şi pe sectoarele numeroaselor spargeri ale frontului, acţionau mai întâi de toate diviziile de infanterie.“ (Middeldorf)

Unitatea tactică de bază a Armatei Roşii era divizia de infanterie (care în Armata Roşie poartă numele de puşcaşi), care avea două mari obiective. În primul rând să asigure capacitatea maximă a diviziei de a efectua acţiuni autonome. La modul ideal, divizia trebuia să facă totul singură: să neutralizeze inamicul prin foc, să-şi asigure acţiunile cu cercetare şi telecomunicaţii, să arunce în aer poduri în timpul retragerii, să organizeze traversarea apelor pe pontoane în timpul ofensivei, să-şi repare tehnica de luptă, să trateze caii bolnavi şi să repare harnaşamentele. În al doilea rând, la toate aceste componente divizia propriei armate nu trebuia să le fie inferioară diviziilor inamicilor potenţiali.

Ultimul aspect merită examinat mai amănunţit. Deşi componenţa, structura şi dotarea cu armament a diviziei de infanterie a Armatei Roşii şi a diviziei de infanterie a Wehrmachtului nu mai constituie acum un secret, cu toate că pe hârtie şi în internet pot fi găsite fără dificultăţi toate informaţiile necesare – chiar şi organigrama diviziei cu enumerarea tuturor şelarilor, poştaşilor, ciobanilor şi propagandiştilor –, raţionamentele ignorante despre faptul că „divizia sovietică era de două ori mai slabă decât cea germană“ încă n-au dispărut din paginile operelor unor „istorici“ şi jurnalişti ruşi.

Divizia de infanterie a Armatei Roşii era alcătuită din trei regimente de infanterie (de puşcaşi), cu câte trei batalioane în fiecare. Şi divizia de infanterie germană avea trei regimente de infanterie cu câte trei batalioane

în fiecare. O identitate aproape perfectă. Cuvântul „aproape“ ascunde o anumită superioritate a diviziei sovietice – nu e de o importanţă majoră, totuşi superioritate. Deja la nivelul celei mai mici componente – grupa de puşcaşi – în divizia Armatei Roşii erau un pic mai mulţi oameni (11 şi nu 10). Regimentul de infanterie german avea un pluton de transmisiuni, iar regimentul sovietic de puşcaşi avea o companie de transmisiuni; germanii aveau un pluton de genişti, iar regimentul Armatei Roşii o companie de genişti; ceva echivalent cu compania AAA sau cu plutonul de cercetare pedestru nu exista în regimentul de infanterie al Wehrmachtului. În ultimă instanţă, efectivul total al regimentului de puşcaşi al Armatei Roşii era întrucâtva mai mare decât efectivul regimentului de infanterie a Wehrmachtului: 3 182 de oameni faţă de 3 049.

Bineînţeles, doar comparaţia numărului de oameni nu prea spune multe referitor la armatele din secolul XX (de fapt, deja în bătăliile din secolul II î.Hr. călăreţii erau număraţi separat de pedestraşi, arcaşii nu erau socotiţi împreună cu ostaşii cu armuri şi arme grele etc.). Este cu mult mai important să fie evaluat armamentul infanteriei sovietice şi cel al celei germane.

Baza sistemului de foc al unităţilor şi subunităţilor de infanterie erau mitralierele.****** În divizia sovietică o grupă de puşcaşi avea o puşcă-mitralieră şi în cea germană o grupă avea o puşcă-mitralieră. În compania de puşcaşi sovietică erau 12 puşti-mitralieră, şi în cea germană erau tot 12, şi în batalioane erau respectiv 36 şi 36. Luând în calcul armamentul subunităţilor de nivelul regimentului în total, în regimentul de puşcaşi al diviziei sovietice erau 116 puşti-mitralieră, iar în regimentul de infanterie german – 115.**

În schimb, mitralierele grele, adică mai puternice, care asigurau o precizie mai mare şi cadenţa practică de tragere rapidă, în divizia sovietică erau cu mult mai multe. Compania de infanterie germană nu are deloc mitraliere grele, iar compania de puşcaşi a Armatei Roşii are un pluton de mitraliori cu două mitraliere Maxim. Fiecare batalion, atât în divizia sovietică, cât şi în cea germană, avea câte o companie de mitraliori. În total, în regimentul de puşcaşi al diviziei sovietice se adună 54 de mitraliere grele, iar în cel de infanterie german – doar 36. Diferenţa dintre densitatea tirului este cât se poate de sesizabilă.

Cea de-a doua componentă (mai mică) a puterii de foc a subunităţilor de infanterie erau puştile. Numărul lor era aproximativ acelaşi (123 în compania de puşcaşi a Armatei Roşii şi 130 în campania de infanterie a Wehrmachtului). Diferenţa substanţială consta în calitatea, mai precis, în tipul de armament utilizat.

Infanteristul german era înarmat cu puşca Mauser al cărei încărcător (la fel ca la puşca rusească de calibru 7,6 mm a lui Mosin) trebuia tras „înapoi-înainte“ după fiecare împuşcătură. În mod inevitabil, se deteriora ochirea şi ţintirea trebuia repetată şi în consecinţă se reducea substanţial cadenţa practică de tragere rapidă. În ajunul războiului Armata Roşie s-a reînarmat cu puşca cu încărcare automată a lui Tokarev (SVT 38/40) cu încărcător cu 10 cartuşe ce asigura creşterea substanţială a cadenţei de tragere rapidă şi a densităţii tirului subunităţilor de puşcaşi.****** La momentul respectiv această puşcă putea fi considerată unul dintre cele mai bune modele de armă de foc din lume, drept confirmare putând servi faptul că SVT-urile luate ca trofee au intrat oficial în dotarea Wehrmachtului.**

Conform organigramei, în dotarea companiei de puşcaşi a Armatei Roşii trebuiau să fie 96 de SVT şi 27 de puşti obişnuite de calibru 7,8 mm, cu acestea din urmă fiind de altfel înarmaţi soldaţii-călăreţi de artilerie, furierii, curierii, servanţii mitralierelor grele şi ai aruncătorului de mine, adică cei pentru care necesitatea de a trage cu puşca putea să apară doar în situaţii neprevăzute. Divizia era alcătuită în total din 27 de companii de puşcaşi. Pentru a le asigura pe deplin cu puşti erau necesare 2 600 de SVT; în total însă, conform organigramei, diviziei de puşcaşi îi reveneau 3 307 de puşti cu autoîncărcare. Până la începutul războiului industria militară sovietică produsese circa un milion de SVT, un număr mai mult decât suficient pentru dotarea tuturor diviziilor de puşcaşi ale Armatei Roşii.

În total, puştile şi carabinele de toate tipurile erau în Armata Roşie în număr de 7 740 000. (30) În medie, câte 33 000 pentru fiecare dintre cele 236 de divizii de puşcaşi aflate la evidenţă.****** Luând în calcul faptul că, potrivit organigramei unei divizii de puşcaşi i se cuveneau 10 420 de puşti şi carabine, situaţia reală era „câte trei puşti la un soldat“. Au fost acumulate şi foarte multe mitraliere (mai ales cele grele, Maxim, a căror producere în Rusia/URSS a continuat în decursul câtorva decenii). În medie, câte 722 de puşti-mitralieră şi câte 323 de mitraliere grele pentru o divizie aflată la evidenţă. De aproximativ două ori mai multe decât era necesar conform**

organigramei.

În ce privește așa-numitele „pistoale-automat“ (MP-40 în Wehrmacht, PPD și PPȘ în Armata Roșie), acestea erau de fapt o armă cu cartușe de pistol, cu o bătaie eficace reală de cel mult 200 de metri. Rolul lor în sistemul comun de foc al regimentului de infanterie (de pușcași) era extrem de mic. În Wehrmacht, cu pistoale-mitralieră erau înarmați comandanții subunităților (în total 16 MP-40 în dotarea unei companii de infanterie), cercetașii, geniștii, însă nici un fel de subunități speciale de „pistolari“ nu figurau în organigrama diviziei de infanterie germane (aceasta însă nu exclude, desigur, posibilitatea înființării improvizate a unor grupuri de luptă înarmate cu arme automate care să semene panică în spatele frontului trupelor demoralizate ale inamicului). În fond, înarmat cu pistoale-mitralieră era mai puțin de 5 la sută din efectivul unei divizii de infanterie a Wehrmachtului. În Armata Roșie, teoretic, această cifră ar fi trebuit să fie de 9 la sută (1 204 arme la o divizie), dar în realitate la începutul războiului ele erau de trei ori mai puține.

Armamentul regimentului de infanterie nu se limita doar la puști; în armatele de la jumătatea secolului XX, regimentul de infanterie avea propriile arme de artilerie: aruncătoare de mine și tunuri ușoare. Numărul și proporțiile distribuirii aruncătoarelor de mine în diviziile sovietice și în cele germane erau absolut aceleași: nouă aruncătoare de mine ușoare (50 mm) și șase medii (81/82 mm) în fiecare batalion de infanterie (de pușcași), încă trei aruncătoare de mine ușoare în batalionul de cercetași. În total, 84 de aruncătoare de mine ușoare și 54 medii într-o divizie.

Numărul și calibrul tunurilor ușoare din regimente coincid și ele perfect: câte șase tunuri de calibru 76,2 mm la un regiment (ce-i drept, luând în calcul cele două tunuri de acest fel din dotarea batalionului de cercetași, divizia de infanterie a Wehrmachtului avea 20 de tunuri ușoare față de 18 în divizia de pușcași a Armatei Roșii). Dar sistemele de artilerie ca atare erau foarte diferite. Sarcina de bază a artileriei regimentului este ca, aflându-se nemijlocit în formațiunile de luptă ale infanteriei aflate în ofensivă, să suprime punctele de foc (mitraliere) ale inamicului. Prin urmare, acest tun nu trebuie să aibă nici bătaie lungă, nici putere deosebită a obuzului, dar greutatea tunului trebuie să le permită servanților să-l tragă cu puterile lor

pe câmpul de luptă.

Comandamentul german a decis că principala calitate a tunului de regiment este greutatea mică. Ca rezultat, a fost elaborat sistemul de calibru 75 mm, cu viteza inițială deosebit de mică a obuzului (221 de metri pe secundă, care corespunde mai degrabă parametrilor aruncătorului de mine decât celor ale artileriei cu țeavă) și totodată foarte ușor – doar 400 de kilograme. O altă particularitate a tunului de infanterie german era încărcarea separată (obuzul și încărcătura propulsivă nu erau legate într-o construcție unită), ceea ce, în îmbinare cu unghiurile mari de ridicare a țevii, permitea să fie lovite cu încărcături mici cu tragere indirectă ținte situate în apropiere. În schimb, s-a redus substanțial cadența tragerii rapide față de cea asigurată de încărcarea unitară.

Armata Roșie a optat pentru o altă cale. Tunul de regiment sovietic de calibru 76 mm de model an 1927 era de două ori mai greu decât „tunul de infanterie ușor“ german, dar viteza obuzului ajungea până la 387 de metri pe secundă (cu o energie cinetică de 3,5 ori mai mare); utilizarea loviturii unitare asigura cadența mai mare a tragerii rapide. Ca rezultat: precizie mai mare și bătaie mai lungă, posibilitate de a lovi ținte mobile și de dimensiuni mici, iar de la distanțe foarte mici de a lovi și tancuri ușoare.

În privința armamentului de artilerie grea a regimentului de infanterie, germanii au greșit evident. „Tunul de infanterie greu“ de calibru 150 mm era un fel de struțocămilă. Astfel de sisteme nu existau în artileriile regimentelor nici unei armate din lume. Greutatea enormă (1 750 de kilograme în poziție de luptă) făcea practic imposibilă deplasarea tunului cu puterile servanților pe teren accidentat și nu existau nici un fel de transportoare mecanizate pentru el în regimentul de infanterie. Pe de altă parte, viteza inițială foarte mică a obuzului (240 de metri pe secundă, mai mică decât a aruncătorului de mine sovietic de calibru 120 mm) și bătaia mică a loviturii condiționată de ea (4 700 de metri) făceau imposibilă utilizarea sistemului ca obuzier veritabil (unde mai pui că în structura regimentului de infanterie nu existau subunități – transmisiuni, corectare, cercetare instrumentală – care să fi putut să asigure aplicarea în luptă a unui obuzier greu).

În regimentul de infanterie al Wehrmachtului erau două astfel de „tunuri-minune“. Iar în dotarea regimentului de pușcași al Armatei Roșii erau

patru aruncătoare de mine de calibru 120 mm. Patru înseamnă de două ori mai mult decât doi, dar asta nu era singura diferenţă. Aruncătorul de mine sovietic era de şase ori mai uşor decât „tunul de infanterie greu“ german şi deplasarea lui pe câmpul de luptă nu crea probleme deosebite. Acţiunea distructivă a minei de 16 kilograme a aruncătorului de mine de calibru 120 mm era cât se poate de suficientă pentru nimicirea tipurilor principale de ţinte (cuiburi de mitralieră, adăposturi cu blindaj uşor) – iar artileria de regiment nici nu trebuia să facă altceva. Bilanţul definitiv a fost făcut de practica războiului – din anul 1943 au început să scoată tunurile de calibru 150 mm din dotarea regimentelor de infanterie, înlocuindu-le cu patru aruncătoare de mine de calibru 120 mm.

La începutul războiului tot armamentul de artilerie ce i se cuvenea regimentului de puşcaşi al Armatei Roşii exista realmente. Ba şi cu un oarecare surplus. Fiecăreia dintre cele 236 de divizii aflate în evidenţă îi reveneau în medie câte 154 de aruncătoare de mine de calibru 50 mm (în loc de 84), câte 62 de aruncătoare de mine de calibru 82 mm (în loc de 54), câte 16 aruncătoare de mine de calibru 120 mm (în loc de 12), câte 20 de tunuri de regiment de calibru 76 mm (în loc de 18). (30, 33)

Să facem primul bilanţ succint şi incontestabil: la capitolul dotare cu armament, regimentul de puşcaşi sovietic nu-i era cu nimic inferior regimentului de infanterie al Wehrmachtului, iar în multe privinţe îi era chiar superior.

Comparaţia dintre armamentul artileriei diviziei de puşcaşi a Armatei Roşii şi al diviziei de infanterie a Wehrmachtului duce la o concluzie şi mai simplă şi mai univocă. Divizia sovietică are două regimente de artilerie, alcătuit din cinci divizioane (batalioane) de artilerie. Divizia de infanterie germană are un regiment de artilerie, alcătuit din patru batalioane de artilerie. Artileria de divizion a diviziei sovietice dispune de 60 de tunuri, a celei germane – de 48 de tunuri. Greutatea totală a loviturii este de 1 300 de kilograme şi, respectiv, 1 100 de kilograme. O superioritate evidentă la toţi cei trei parametri.

Însă superioritatea diviziei de artilerie sovietice nu este epuizată de această aritmetică simplă; mai trebuie evaluate armele. Dar pentru început să facem puţină teorie.

Toate sistemele de artilerie se împart în două tipuri de bază: tunuri şi obuziere. Diferenţa dintre ele poate fi ilustrată cel mai simplu printr-un exemplu concret. În dotarea Wehrmachtului se afla un tun de calibru 105 mm şi un obuzier de calibru 150 mm. Greutatea sistemelor în poziţie de luptă era aproape aceeaşi (5 640 şi respectiv 5 510 kilograme), energia cinetică era şi ea asemănătoare (5,23 MJ şi 5,82 MJ). Numai că aceşti megajouli erau utilizaţi cu totul diferit: în tun, obuzul uşor de 15 kilograme se accelerează până la viteza de 835 de metri pe secundă (o viteză care, apropo, este de 2,5 ori mai mare decât viteza sunetului lângă sol), în timp ce obuzierul lansează un proiectil cu mult mai greu (43 de kilograme) cu viteza de doar 520 de metri pe secundă.

Diferenţa parametrilor tehnici condiţionează şi diferenţa substanţială dintre tacticile aplicării în luptă. Tunul trage cu foc razant (pe distanţa loviturii proiectilul se mişcă cu viteză mare aproape paralel cu solul), cu tragere directă asupra unor ţinte de mici dimensiuni şi/sau mobile. Obuzierul îşi lansează proiectilul la fel cum aruncau pietre catapultele de luptă din Antichitate – sus în cer. Tirul indirect al obuzierelor este deseori efectuat de pe poziţii acoperite (adică adversarii nu se văd unul pe altul, iar orientarea tirului este efectuată prin utilizarea reglatorilor de tragere exteriori – de pe pământ sau din aer). Tunul este de neînlocuit în tirul asupra tancurilor, avioanelor, ambrazurilor, cazematelor, în schimb obuzierul e capabil să lovească ţinte ascunse după versanţi opuşi. În condiţiile greutăţii egale a ambelor arme, proiectilul obuzierului va fi întotdeauna cu mult mai greu şi mai puternic; pe de altă parte, probabilitatea lovirii unei ţinte de mici dimensiuni în cazul obuzierului este mică, iar orientarea tirului obuzierului necesită eforturi şi resurse serioase.

După cum se vede, compararea obuzierelor cu tunurile ar fi absurdă. Sunt instrumente diferite pentru sarcini diferite, iar realizarea acestor sarcini este la fel de necesară pentru obţinerea victoriei în luptă. De aceea trebuie calificată ca greşeală generalizarea dotării cu obuze a artileriei diviziilor de infanterie germane: 12 obuziere grele de calibru 150 mm (un batalion) şi 36 uşoare de calibru 105 mm (trei divizioane). Dacă mai adăugăm la acestea lipsa tunurilor normale, adică a celor cu viteza iniţială mare a obuzului, în artileria de regiment, reiese că divizia de infanterie a Wehrmachtului nu avea deloc un instrument de lovire a ţintelor mici şi mobile.

Consecinţele acestei lacune s-au manifestat clar în iunie 1941, fapt arătat în

zeci de documente care vor fi invocate în capitolele ulterioare ale cărţii, când pe câmpul de luptă a apărut o ţintă-punct mobil precum tancul greu KV. Comandanţii şi soldaţii germani au descoperit îngroziţi că în faţa acestui inamic erau pur şi simplu dezarmaţi – „ciocănelele“ antitanc de calibru 37 mm lăsau pe blindajul monstrului de oţel doar nişte adâncituri abia vizibile, iar un tun mai puternic lipsea din dotarea cu armament a diviziei de infanterie a Wehrmachtului.******

Dotarea cu armament a regimentelor de artilerie ale diviziei de puşcaşi a Armatei Roşii era cu mult mai raţională, iar posibilităţile de aplicare în luptă erau mai vaste. Din cele cinci divizioane (batalioane) trei erau de obuziere (12 grele de calibru 152 mm şi 24 uşoare de calibru 122 mm), unul de tunuri (12 tunuri de „divizie“ cu ţeavă lungă şi calibru 76 mm) şi unul mixt (4 tunuri şi 8 obuziere uşoare). Ţinând cont că obuzierul sovietic uşor de calibru 122 mm avea un proiectil de 1,5 ori mai greu decât cel german de calibru 105, artileria de obuziere a diviziei de puşcaşi sovietice (în total 44 de obuziere) avea o greutate totală a loviturii mai mare decât artileria de obuziere a diviziei de infanterie germane (48 de obuziere). În plus, ca supliment la obuziere la dispoziţia comandantului diviziei de puşcaşi sovietice se aflau şi 16 tunuri, a căror energie cinetică permitea perforarea blindajului din faţă (adică a celui mai rezistent) a oricărui tanc german de la un kilometru.**

Ne va lua extrem de puţin timp compararea armamentului antiaerian din dotarea diviziilor sovietice şi germane. E foarte simplu – în dotarea diviziei de infanterie a Wehrmachtului nu sunt arme antiaeriene. Adică lipsesc cu desăvârşire. E greu de crezut, greu de înţeles – cu ce şi la ce se gândeau generalii germani alcătuind o astfel de organigramă (pe atunci nu apăruseră cărţuliile istoricilor sovietici despre cum „... în zorii zilei, prin lovirea aerodromurilor ce dormeau paşnic, toată aviaţia sovietică…“), dar divizia de infanterie germană nu avea cu ce să se apere de atacuri aeriene. Iar divizia de puşcaşi a Armatei Roşii avea propriul divizion de apărare antiaeriană, căruia conform organigramei îi reveneau opt tunuri automate de calibru 37 mm şi patru tunuri aeriene medii de calibru 76 mm. Dar lista armelor antiaeriene ale diviziei de puşcaşi nu se încheie cu ele.

Fiecare regiment de puşcaşi are propria companie de AAA, căreia, conform

organigramei, i se cuvin trei mitraliere DŞK de mare calibru (12,7 mm) şi şase instalaţii a câte patru mitraliere Maxim. În regimentele de artilerie câte o instalaţie din patru mitraliere îi este dată în dotare fiecăruia din cele cinci divizioane. Da, putem să fim de acord că folosind astfel de arme antiaeriene putea fi mai degrabă speriat pilotul, decât doborât avionul inamic – dar divizia de puşcaşi are alte sarcini decât regimentul de avioane de vânătoare şi, dacă izbutea să-l facă pe inamic să cedeze nervos, să devieze de la cursul de luptă, să iasă din picaj mai degrabă decât trebuia, însemna că tunarii AAA ai diviziei şi-au făcut treaba până la capăt. Da, cât priveşte această componentă dotarea reală cu armament se deosebea foarte mult de cea prevăzută de organigramă: tunurile automate de calibru 37 mm abia începuseră să le fie livrate trupelor, la fel mitralierele DŞK erau în număr insuficient pretutindeni; dar consultarea selectivă a documentelor arată că aproape în fiecare divizie se găseau câte 10–12 arme antiaeriene de diferite tipuri. Indiscutabil, erau puţine, dar germanii nu le aveau deloc.

Să examinăm acum un indicator foarte important pentru armatele de la jumătatea secolului XX: existenţa mijloacelor de apărare activă antitanc. La nivelul regimentului de infanterie (de puşcaşi) identitatea este perfectă – câte 12 tunuri antitanc la fiecare regiment. Numai că tunurile erau diferite: în Armata Roşie – de calibru 45 mm, în Wehrmacht – de calibru 37 mm. Unii tovarăşi (de exemplu, doctorul în istorie A. Isaev) i-au explicat mult timp şi cu insistenţă publicului că, de fapt, „caracteristicile tunului german de 37 mm şi ale celui sovietic de 45 mm, deşi calibrele erau diferite, erau asemănătoare atât în ce priveşte acţiunea explozivă, cât şi în ce priveşte capacitatea de lovire a ţintelor blindate“. (26) Şi totuşi, minunile nu există, iar volumul şi greutatea corpului cresc proporţional cu puterea a treia a dimensiunilor geometrice; deci, chiar fiind identice sub aspect geometric, proiectilul de calibru 45 mm va fi de 1,8 ori mai greu decât proiectilul de calibru 37 mm. Însă nimeni nu-i obliga pe constructorii sovietici să respecte identitatea geometrică şi ei au proiectat pentru tunul de 45 mm un proiectil brizant cu greutatea de 2,14 kilograme, în timp ce proiectilul brizant al tunului german de 37 mm avea greutatea de 0,62 kilograme – de trei ori mai mică!

Este important de menţionat şi că utilizarea tunului de calibru 45 mm ca tun uşor pentru infanterie nu era o improvizaţie impusă de împrejurări –

această tactică de aplicare în luptă era prevăzută inițial; în componența muniției tunurilor antitanc de 45 mm proiectilele brizante constituiau trei pătrimi (!) din numărul total al obuzelor. Obuzele acestea nu existau doar pe hârtie – milioane de proiectile de 45 mm se aflau în depozite, planul anului 1941 prevedea producerea a 8,3 milioane de proiectile brizante de 45 mm (și „doar“ 2,2 milioane de proiectile perforante). (27)

Cât privește principalul, adică lupta contra tancurilor inamicului, posibilitățile tunului german de 37 mm și ale celui sovietic de 45 mm erau într-adevăr egale (cu toate că în privința energiei cinetice inițiale a proiectilului perforant sistemul sovietic îl depășea de două ori pe cel german). Și un tun, și altul loveau cu siguranță tancuri ușoare cu blindaj antiglonț și s-au dovedit absolut inutile****** în confruntarea cu tancurile grele de generație nouă (vom explica această situație mai detaliat în capitolul următor).**

La nivel de regiment, numărul tunurilor antitanc în divizia de infanterie germană și în cea de pușcași sovietică era identic, în schimb la nivelul următor apare o diferență radicală. La dispoziția comandantului diviziei sovietice se află un divizion antitanc (18 tunuri de 45 mm), iar a comandantului diviziei de infanterie a Wehrmachtului – un întreg batalion antitanc****** (trei companii a câte 12, în total 36 de tunuri de calibru 37 mm). S-ar părea că măcar în cazul acesta divizia germană are o superioritate evidentă.**

Dar să nu ne pripim cu concluziile. Batalionul antitanc este tot ce poate trimite comandantul diviziei de infanterie a Wehrmachtului în zona în care se așteaptă operațiunea de pătrundere a tancurilor inamicului. Divizia de infanterie a Wehrmachtului nu mai are (după cum am menționat mai sus) alte tunuri capabile să lupte contra tancurilor. În schimb, pentru comandantul diviziei de pușcași a Armatei Roșii divizionul antitanc este doar unul dintre numeroasele instrumente de luptă contra tancurilor. Mai sunt 16 tunuri cu țeavă lungă de calibru 76 mm (cu viteza inițială a proiectilului de 650–680 de metri pe secundă) din componența regimentului de artilerie. În vara anului 1941 ele perforau garantat partea din față a oricărui tanc al Wehrmachtului. Mai sunt puternicele tunuri antiaeriene de calibru 76 mm în număr de patru în componența divizionului AAA. În total sunt 18 + 16 + 4 = 38 de tunuri. Mai multe decât cele din batalionul antitanc al diviziei de infanterie a Wehrmachtului și incomparabil mai bune. Iar

unele divizii de pușcași reușiseră să se doteze înainte de război și cu tunuri antiaeriene cu tragere rapidă de calibru 37 mm, care puteau fi utilizate cu succes și în lupta contra tancurilor ușoare.

Dar nici asta nu e totul. În componența diviziei se află și un batalion de cercetași. Batalionul de cercetași al diviziei de pușcași al Armatei Roșii are un efectiv de două ori mai mic decât al diviziei de infanterie a Wehrmachtului (273 vs 623), dar este incomparabil mai puternic în ce privește armamentul. Batalionul de cercetași al diviziei de infanterie a Wehrmachtului este în fond un batalion de infanterie obișnuit cu efectiv redus; el era utilizat deseori ca un detașament de avangardă al infanteriei în ofensivă (caz întâlnit în repetate rânduri în documentele din secțiunile următoare ale cărții). În lista comună a armelor AAA el adaugă doar trei tunuri de calibru 37 mm. În schimb, în batalionul de cercetași al diviziei de pușcași sovietice erau 16 tanchete amfibii T-37/T-38 și zece vehicule blindate BA-10 dotate cu tunuri de calibru 45 mm, instalate în turele rotative de „tanc“ (la înfățișare și construcție). Deci, iată încă 10 tunuri antitanc, ba și protejate de blindaj și foarte mobile.

Mobilitatea este cea mai importantă cerință pentru subunitățile de apărare antitanc. Atacul tancurilor este întotdeauna de scurtă durată (distanța de 1,5–2 kilometri dintre linia de desfășurare și linia tranșeelor inamice era parcursă de tanc fără grabă în șapte minute). Prin urmare, divizionul antitanc sosit la locul atacului cu o întârziere de jumătate de oră nu și-a executat misiunea de luptă și nici nu și-o va mai putea executa – tancurile inamicului au dispărut după nori de fum și praf… Problema rapidității apărării antitanc a fost soluționată excelent de Wehrmacht. Pentru transportul tunurilor de calibru 37 mm ale batalionul antitanc era utilizat automobilul cu trei axe Kfz-69. Această mașină destul de ușoară (2 450 de kilograme) cu un motor de 60 de cai-putere se deplasa pe șosea cu viteza de 70 de kilometri pe oră (ce-i drept, fără tun – trenul de rulare al tunului de 37 mm nu permitea transportul cu o viteză mai mare de 40–50 de kilometri pe oră). Cât privește capacitatea de circulație pe teren accidentat, automobilul cu două axe motoare posterioare putea fi considerat un autovehicul 4 × 4 pe automagistralele din Belgia și Franța, dar nu pe drumurile impracticabile din Rusia.

În Uniunea Sovietică a fost aleasă o altă cale. Comandamentul Armatei Roşii a decis că mijloacele de transport al tunurilor antitanc trebuie să aibă aproape aceeaşi capacitate de a circula pe teren accidentat ca tancul. O astfel de maşină – remorcherul blindat cu şenile Komsomoleţ – a fost proiectată pe baza ansamblurilor şi agregatelor tancului amfibie uşor T-37. Remorcherul putea să tragă după el tunuri cu greutatea de cel mult două tone (adică toate tunurile antitanc existente şi cele din perspectivă), trecea un şanţ cu lăţimea de 1,4 metri, un vad de 0,6 metri, rupea cu „nasul“ blindat brăduţi tineri cu diametru de până la 18 centimetri, se întorcea pe o suprafaţă cu diametrul de 5 metri. Datorită presiunii specifice foarte mici a şenilelor asupra solului (0,58 kilograme pe centimetru pătrat vs 0,9–1,0 a tancurilor germane) Komsomoleţ avea o capacitate de a circula pe teren accidentat mai bună decât a oricărui tanc al inamicului. Totodată, maşina cu şenile era dotată cu o mitralieră într-o instalaţie sferică, atingea o viteză de 47 de kilometri pe oră (pe şosea fără încărcătură şi remorcă) şi de 11 kilometri pe oră cu toată încărcătura (tun remorcat, muniţii în benă) pe teren accidentat.

Între anii 1937 şi 1941 au fost produse 7 780 de astfel de maşini-minune şi la începutul războiului în unităţile Armatei Roşii figurau circa 6 700 de Komsomoleţ. (31) Pentru cele 18 tunuri ale divizionului antitanc erau prevăzute de organigrama diviziei de puşcaşi 21 de tractoare. Astfel, simpla aritmetică ne arată că, cu numărul disponibil de Komsomoleţ, puteau fi dotate complet 319 divizioane – adică de aproape 1,5 ori mai multe decât existau în realitate.****** Tancurile amfibii T-37/T-38/T-40 erau la 1 iunie 1941 în număr de 3 447 în districtele militare. (32) În medie, câte 15 tancuri într-o divizie, adică dotarea era aproape completă. Aceste tancuri „înotau“, desigur, prost – mai prost decât o şalupă de agrement –, dar puteau şi să depăşească un râuleţ de pădure fără vad şi fără pod, şi să tracteze un tun antitanc până la poziţia de tir.**

Era absolut unic nivelul de motorizare a artileriei de obuziere a diviziei de puşcaşi a Armatei Roşii. Pentru trei divizioane (36 de obuziere) se cuveneau conform organigramei 72 de tractoare (remorchere cu şenile), 90 de camioane, nouă autospeciale şi trei autoturisme. Dintre acestea, 36 de tractoare erau utilizate pentru transportul tunurilor, 27 tractau remorci cu muniţii, nouă erau ţinute în rezervă pentru a le înlocui pe cele ce aveau să iasă din funcţiune. La un asemenea lux artileriştii germani nu puteau nici să viseze – în divizia de infanterie a Wehrmachtului toată artileria este trasă de

cai. La avantajele evidente ale remorcherului cu șenile (putere, capacitate de circulaţie pe teren accidentat, capacitate de mişcare neobosită fără oprire) mai trebuie adăugat unul, extrem de important pentru războiul de la mijlocul secolului XX – tractorul, spre deosebire de bietul animal, nu începe să se zbată în convulsii la vederea şi auzul unui avion ce zboară aproape de sol.

Remorcherele specializate pentru artilerie nu erau suficiente nici măcar pentru consumatorii prioritari – corpurile de armată mecanizate –, de aceea regimentele de obuziere ale diviziilor de puşcaşi erau înzestrate cu tractoare obişnuite (STZ-3, CTZ-60, CTZ-65) cu motoare de 52–65 de cai-putere. Viteza de tractare era, desigur, mică (6–8 kilometri pe oră), dar cât se poate de acceptabilă pentru artileria diviziei de puşcaşi – tunurile nu rămâneau în urma soldaţilor care mergeau pe jos. Cât priveşte capacitatea de circulaţie pe teren accidentat, toamna, pe ploaie, când drumurile ruseşti erau desfundate, pe aceste căi de circulaţie convenţionale tractorul cu şenile nu avea concurenţă.

Pentru a conduce maşinăria enormă, complexă, cu multe verigi, numită „divizie de puşcaşi“, era nevoie de comunicaţii sigure. După cum „ştiu“ toţi şi fiecare, comunicaţiile, transmisiunile nu existau în Armata Roşie, deoarece diversioniştii tăiaseră toate cablurile, iar de staţiile de radio nimeni nu auzise în toată armata. Despre aceşti diversionişti „ştiu“ chiar şi cei care n-au citit nimic altceva despre istoria războiului. Şi nu e întâmplător – diversioniştii au existat într-adevăr. Fiecăruia dintre cele patru Grupuri de tancuri ale Wehrmachtului i-a fost ataşată câte o companie de diversionişti din unitatea cu destinaţie specială „Brandenburg“. În capitolele următoare vă aşteaptă nişte documente în care vom găsi răspunsul concret la întrebarea cum a fost utilizată această hoardă de diversionişti. Va ieşi la iveală şi procesul real care se ascundea în spatele cuvintelor „legătura în unităţile şi formaţiunile mari ale Armatei Roşii a fost pierdută“. Deocamdată însă să revenim la cifre imparţiale şi pentru început să ne lămurim cu lucrul cel mai simplu – cu geografia teatrului de operaţiuni.

Regulamentul de campanie stabilea lăţimea zonei de apărare a diviziei de 8–12 kilometri (în ofensivă e şi mai mică). În realitate, aceste norme nu puteau

fi respectate întotdeauna şi ne vom baza pe faptul că divizia se apără pe un front larg de 20 de kilometri. Divizia are un vecin la stânga şi un vecin la dreapta şi vom considera că şi ei au câte 20 de kilometri de front. Diviziile, de regulă, fac parte din componenţa corpului de armată de puşcaşi, al cărui stat major se află la o distanţă de 20–30 de kilometri de prima linie. Astfel, comandantul diviziei de puşcaşi are nevoie de legătura cu regimentele subordonate (până la ele sunt 5–6 kilometri), legătura cu statul major superior (20–30 de kilometri), legătura cu comandanţii diviziilor vecine (cel mult aceiaşi 20–30 de kilometri). În orice direcţie distanţele nu sunt mai mari de 30 de kilometri.

La această distanţă relatările operative pot fi trimise la statul major al corpului de armată pur şi simplu prin curier. Este canalul de comunicaţie cel mai protejat de bruiaj din toate câte pot fi inventate. Curierul nu trebuia să se deplaseze pe jos: din componenţa diviziei de puşcaşi face parte un ditamai batalion de transmisiuni, în dotarea căruia se află şase cai de călărie, trei motociclete şi trei automobile blindate BA-20 (acestuia chiar nu-i poate face nimic nici un diversionist). În batalion erau şi 18 câini de serviciu pentru a trimite cu ei rapoarte cifrate. La distanţe de 10–20 de kilometri pot servi cât se poate de bine drept „mijloc de comunicaţie“ rachetele de semnalizare, focurile aprinse, fumurile colorate etc.

Aşa, cu astfel de mijloace de comunicare (ce-i drept, fără motociclete şi automobile) au luptat Suvorov şi Napoleon, şi o făceau excelent! La sfârşitul secolului al XIX-lea a apărut telefonul. În Armata Roşie erau multe telefoane – 252 376 conform datelor de pe 1 ianuarie 1941. (28) În medie câte 800 şi ceva de aparate pentru fiecare dintre cele 303 divizii. Aparatele telefonice trebuiau unite prin cabluri. Armata avea şi cabluri. Conform datelor de pe 1 iulie 1941 Armata Roşie avea 71 000 de kilometri de cablu telefonic cu două fire, 315 000 de kilometri de cablu telefonic cu un fir şi 35 de kilometri de cablu telegrafic. (29) Cu această cantitate de cablu putea fi înfăşurat Pământul la ecuator de 10 ori. Unei divizii îi reveneau în medie câte 1 400 de kilometri de cablu.

Ca soldaţii să nu care în spate bobinele de cablu foarte grele, batalionul de transmisiuni dispunea de 11 camioane. Cablurile trebuiau întinse, aşezate la sol, conectate la aparate. Pentru aceasta era nevoie de oameni. Dar erau şi oameni. Fiecare regiment de puşcaşi al Armatei Roşii avea câte o campanie de transmisiuni. Câte 60 de inşi în fiecare companie. Batalionul de

transmisiuni al diviziei era alcătuit din 278 de oameni. Și era și un pluton de transmisiuni în componența batalionului de cercetași. Într-o singură divizie erau aproximativ tot atâția transmisioniști câți diversioniști germani pe tot frontul de est.

În divizia de pușcași, a cărei viteză de înaintare nu era nici în cele mai optimiste calcule mai mare de 10 kilometri pe zi, liniile de telefonie prin cablu puteau în principiu să asigure toate legăturile necesare. Cu toate acestea, infanteriei Armatei Roșii i se cuveneau și mijloace de comunicare radio. Câte 24 de stații radio în fiecare regiment de pușcași, 37 în regimentul de obuziere, 25 în regimentul de artilerie ușoară, 10 în divizionul de apărare antiaeriană, trei în batalionul de transmisiuni al diviziei, trei în batalionul de cercetași… În total, conform organigramei, în divizia de pușcași erau 153 (o sută cincizeci și trei) de stații radio. Memorează această cifră, stimate cititor. Și dă-ți seama că, atunci când „istoricii“ de o anumită orientare ideologică încep să bocească cu jale pe tema „diviziile districtului erau asigurate cu mijloace de comunicare radio doar în proporție de 30 la sută“, ei vă relatează că diversioniștii au tăiat cablurile unei divizii care nu avea 153 de stații radio, ci doar 46.

Să trecem acum de la cantitate la calitate. Stațiile radio erau subdivizate în așa-zise „de regiment“ și „de batalion“. Ca stație „de regiment“ era utilizată, de regulă, stația radio 5-AK (intrată în dotarea armatei în anul 1939). Puterea emițătorului – 20 de wați, raza de acțiune – 25 de kilometri în condițiile legăturii telefonice și 50 de kilometri în condițiile celei telegrafice. După cum vedem, stația radio „de regiment“ putea să asigure practic legătura dintre verigile „divizie–corp de armată“. Stațiile radio de acest fel trebuiau să fie în divizie conform organigramei 19 la număr (inclusiv trei în batalionul de cercetași).

Ca stații „de batalion“ erau utilizate stații radio ușoare portabile cu puterea de 1,5–3 wați (RB, 6-PK, RBK, RBS, RRU ș.a.). În pofida unei erori răspândite, printre ele erau și stații radio ce funcționau în intervalul undelor ultrascurte (de exemplu, RRU, care avea 58 de acorduri fixe în intervalul 33,25–40,5 megahertzi).

Aceasta e teoria. Dar cum stăteau lucrurile în realitate? Dotarea de facto a Armatei Roșii cu mijloace de comunicare radio conform situației de pe 1 iunie 1941 era următoarea: 6 729 de stații radio 5-AK și 41 735 de stații

radio de batalion de tipurile enumerate mai sus. (29) În realitate ele erau şi mai multe, deoarece documentul din care au fost preluate aceste cifre se numeşte „Inventarul dotării cu mijloace de comunicaţie a districtelor militare“, iar în afară de districte existau şi instituţiile centrale ale forţelor armate. De exemplu, în Districtul Militar Special de Vest (cea mai mare parte a poveştilor despre „diversioniştii care au tăiat sârmele“ este legată de primele zile de război din Bielorusia) erau în evidenţă 708 staţii radio 5-AK şi 5 011 de batalion. În medie, câte 10 staţii de regiment şi 73 de batalion pentru fiecare „consumator“ (44 de divizii de toate tipurile şi 25 de regimente de artilerie autonome).

Bineînţeles că n-au fost date uitării statele majore ale formaţiunilor mari. Pentru organizarea comunicaţiilor în veriga „corp–armată–front“ au fost fabricate în masă staţii radio RSB şi RSMK (cu puterea de 500 de waţi). Pe 1 iunie 1941 ele erau în total 1 638. În medie, câte 18 pentru fiecare corp de puşcaşi şi mecanizat (un corp este compus din trei, cel mult patru divizii, fiecăreia cuvenindu-i-se o RSB, plus linia de comunicare a comandamentului corpului cu vecinii şi cu statul major al armatei). De exemplu, în Districtul Militar Special de Vest erau 89 de staţii puternice 11-AK şi RAF (sunt numărate laolaltă) şi 57 de RSB, plus 34 de staţii radio fixe de diferite tipuri din armată. În districtul vecin, Kiev, erau 107, 92 şi, respectiv, 53.

Cum au fost utilizate toate acestea? Vom vorbi amănunţit despre asta în capitolele următoare, dar un document remarcabil merită citat acum. În primele zile (cifra din document e ilizibilă) ale lunii iulie 1941 Consiliul de Război al Armatei V a Frontului Sud-Vest le expediază statelor majore ale corpurilor subordonate o directivă ce începe cu constatarea următoarelor:

„În decursul tuturor operaţiunilor militare ale armatei noastre comunicarea prin radio cu corpurile mecanizate, ca unicul mijloc de comunicare, funcţionează extrem de instabil din vina şefilor comunicaţiilor din corpuri. S-a stabilit că legătura prin radio dispare, de regulă, odată cu căderea nopţii, în timp ce condiţiile atmosferice pentru funcţionarea radioului sunt cel mai favorabile noaptea. Aceasta denotă că fie funcţionarea e întreruptă de teama de a fi detectaţi de radiogoniometru, fie din cauză că radiştii pur şi simplu dorm. De regulă, nu ni se raportează când staţiile sunt ridicate pentru a fi deplasate.

Tabelul semnalelor radio este ignorat cu desăvârşire şi nu se folosesc de semnale pentru a trimite rapoartele la copurile de armată. Îndeosebi pe tot parcursul operaţiunilor o atitudine revoltătoare faţă de chestiunea stabilirii comunicaţiei radio se face observată din partea statului major al Corpului 22 Mecanizat. Conform raportului prezentat de căpitanul Filimonov, staţia radio a Corpului 22 Mecanizat n-a funcţionat deloc în decurs de 48 de ore din cauză că s-a împotmolit în mlaştină şi nimeni n-a raportat despre asta. Mai mult, şeful comunicaţiilor acestui corp a dispus ca staţia radio să funcţioneze doar în regim de recepţie – iarăşi din cauza fricii de a fi detectată de radiogoniometru…“ (277)

Să revenim însă la divizia de puşcaşi a Armatei Roşii şi la compararea posibilităţilor ei cu cele ale diviziei de infanterie a Wehrmachtului. Existau şi parametri la care divizia germană îi era net şi indiscutabil superioară celei sovietice. Mai întâi, motocicletele. Diviziei de infanterie a Wehrmachtului i se cuveneau 530 de motociclete (inclusiv 190 cu ataş), iar conform organigramei divizia sovietică avea doar 14 motociclete. Divizia de infanterie germană nu avea subunităţi speciale de motociclişti, dar motocicletele erau din abundenţă aproape în toate unităţile diviziei: cu ele circulau transmisioniştii, cercetaşii, curierii, medicii etc. O altă categorie din dotarea materială a diviziei sunt autoturismele. Germanii aveau 394 de automobile faţă de cele 19 pe care le avea divizia de puşcaşi a Armatei Roşii.

Superioritatea aritmetică este evidentă. Cea tactică nu este chiar atât de mare cât poate să pară la prima vedere. Majoritatea comandanţilor diviziei de puşcaşi sovietice trebuiau să meargă călare (pentru aceasta în organigrama diviziei erau prevăzuţi 616 cai de călărie). Indiscutabil, ofiţerul german se deplasa cu autoturismul mai repede şi cu un confort incomparabil mai mare – atâta timp cât acest spaţiu cuprindea drumurile pavate ale bătrânei şi bunei Europe. În timpul intemperiilor de toamnă, pe ceea ce în Rusia erau numite „drumuri“, automobilul fie se oprea definitiv, fie trebuia tractat de doi cai (există fotografii corespunzătoare)…

Oricum ar fi, masa principală a efectivului diviziei de infanterie a Wehrmachtului mergea pe jos. Toată artileria (în afară de cea antitanc) era trasă de cai. Aceşti doi factori determinau posibila viteză a marşului. Abundenţa mijloacelor uşoare de transport (motociclete şi autoturisme) nu

putea schimba nimic în această privinţă – cu toate că, desigur, prezenţa lor mărea potenţialul general de luptă al diviziei. Cât priveşte camioanele (ce asigură mobilitatea din spatele frontului, transportul muniţiilor), cifrele sunt cât se poate de comparabile (615 în divizia de infanterie a Wehrmachtului şi 529 în cea de puşcaşi sovietică). Să menţionăm imediat că acest număr de maşini a putut să apară în divizia Armatei Roşii abia după efectuarea mobilizării oficiale.

Ultimul aspect – şi ca număr de ordine, şi ca importanţă – este numărul de oameni. În divizia de infanterie a Wehrmachtului erau cu 16 la sută mai mulţi oameni decât în divizia de puşcaşi a Armatei Roşii (16 859 vs 14 483). Explicaţia acestei diferenţe este foarte simplă. Mai întâi de toate, în divizia germană erau mai numeroase serviciile, în ele erau cu circa două mii mai mulţi oameni decât în divizia sovietică. În al doilea rând, organigrama germană presupunea aproape pretutindeni un număr mai mare de oameni la o armă; astfel, de exemplu, la germani servanţii mitralierei grele erau în număr de patru (!), şi bineînţeles că doar unul dintre ei trage. În regimentul de artilerie al germanilor erau 2 696 de oameni şi 48 de tunuri, iar în cele două regimente de artilerie ale diviziei de puşcaşi sovietice erau 2 315 oameni şi 60 de tunuri etc. În fine, din componenţa diviziei de infanterie a Wehrmachtului face parte un întreg „batalion de campanie de rezervă“ (876 de inşi conform organigramei), care în divizia sovietică lipsea cu desăvârşire.

Rezumăm. În unităţile şi subunităţile militare ale diviziei de puşcaşi sovietice şi ale diviziei de infanterie germane exista un număr aproximativ egal de oameni şi de armament, artileria diviziei de puşcaşi era mai puternică şi mai mobilă (datorită tracţiunii mecanizate), mijloacele de apărare antiaeriană şi de apărare antitanc erau mai multe în divizia sovietică, mijloacele de transport auto şi serviciile din spatele frontului erau mai multe la germani. În linii mari, formaţiunile erau cât se poate de echivalente. Şi bineînţeles că nu este doar o coincidenţă – marile state majore de la Moscova şi de la Berlin urmăreau cu atenţie edificarea forţelor armate ale inamicului potenţial.

Artilerie şi muniţii

Necruţătorul zeu al războiului în conflictele armate din prima jumătate a secolului XX a fost artileria. Nu elegantul şi impetuosul avion de vânătoare şi nici tancul înspăimântător, ci simplele, primitivele la prima vedere, lansatoare de mine şi tunuri distrugeau cu avalanşe de foc fortificaţiile defensive şi centrele de comandă, îl nimiceau repede şi nemilos pe inamicul care se ridica la atac (în palmaresul lor e jumătate din numărul tuturor celor ucişi şi răniţi în al Doilea Război Mondial), le croiau drum tancurilor şi infanteriei armatei lor.

Vom explica printr-un calcul destul de convenţional, dar ilustrativ – vom compara posibilităţile regimentului de obuziere din artilerie şi ale unui regiment de bombardiere din aviaţie. Regimentul de artilerie al corpului de armată constă din trei divizioane, 36 de tunuri. Să presupunem că sunt obuziere de calibru 152 mm. Normativul de consum „pentru o zi de luptă încordată“ este pentru ele de 72 de obuze; obuzele sunt diferite, dar să presupunem că e vorba de obuzul tip brizant-exploziv de 40 de kilograme. În total, regimentul e capabil să pună la bătaie 104 tone. Totodată, este important de subliniat că normativa numită mai sus este o unitate de calcul de aprovizionare şi nu are nimic de a face cu posibilităţile tehnice ale tunului. Obuzierul poate să lanseze cele 72 de proiectile, fără un efort deosebit al servanţilor şi al tehnicii, în decurs de o oră. În condiţiile în care există suficiente proiectile (şi cu pauzele necesare pentru răcirea ţevii) cifra de 104 tone poate fi dublată, triplată, cvadruplată…

Regimentul de bombardament al aviaţiei de luptă din vara anului 1941 însemna 60 de avioane de bombardament SB. Cheltuielile de resurse materiale pentru armament, utilare, deservire a regimentului de aviaţie şi a personalului tehnic de la sol sunt incomparabile cu cele ale regimentului de artilerie. Şi ce rezultat dădeau aceste cheltuieli? În cazuri extrem de puţine, aviaţia efectua câte 60 de zboruri pe zi şi arunca asupra inamicului 36 de tone de bombe (încărcătura-tip era de şase bombe FAB-100). Dar şi aceste tone puteau fi ridicate de avioane doar ziua, pe vreme senină, iar artileria îl tot lovea pe duşman zi şi noapte, tot anul. Pentru a ne imagina tabloul complet, trebuie să ţinem cont şi de faptul că artileria – când îşi regla minuţios tirul şi când reglatorii de tragere lucrau calitativ – lovea foarte

precis, iar „bombardierele orizontale“ ale epocii respective, chiar şi în condiţii de poligon, abia de nimereau într-un cerc cu raza de 300 de metri.******

Vom menţiona de la bun început că tovarăşul Stalin iubea şi aprecia artileria, îşi dădea seama clar de rolul şi de importanţa ei. În cadrul consfătuirii privind bilanţul războiului cu Finlanda (17 aprilie 1940), el a spus: „Războiul modern necesită o masă mare de artilerie. În războiul modern artileria este Dumnezeu… Cine vrea să se acordeze la noile condiţii, trebuie să înţeleagă că artileria decide soarta războiului, masa mare de artilerie…“ Această conştientizare şi-a găsit expresia în fapte concrete – vezi Tabelul 1 (alcătuit după 3 şi 33).

Tabelul 1

	URSS	Ge
Aruncătoare de mine de 82 mm (81 mm)	14 524	11
Tunuri de regiment şi de munte de 76 mm (75 mm)	6 785	4 1
Tunuri de divizion de 76 mm	8 513	-
Aruncătoare de mine de 120 mm („tunuri de infanterie“ de 150 mm)	3 872	86
Obuziere de 105 mm	-	7 0
Obuziere de 122 mm	8 124	-
Tunuri de 107 mm (105 mm)	862	76
Obuziere de 152 mm (150 mm)	3 817	2 8
Tunuri A-19 de 122 mm	1 255	-
Tunuri-obuziere ML-20 de 152 mm	2 603	-
Obuziere de 203 mm (210 mm)	871	38

După cum se vede, pe toate poziţiile, la toate calibrele de bază ale sistemelor de artilerie, la începutul războiului Armata Roşie dispunea de un număr mai mare de tunuri decât inamicul ei.

Lipsa cu desăvârşire în divizia de infanterie a Wehrmachtului a vreunui tun echivalent cu tunul de divizie sovietic a fost deja menţionată. Pe de altă parte, în URSS tunurile de divizie de calibru 76 mm au fost produse în număr atât de mare încât uneori erau plasate în dotarea bateriilor de artilerie ale regimentelor de puşcaşi, care conform organigramei trebuiau să aibă tunuri uşoare cu ţeavă scurtă de calibru 76 mm. Drept cel mai răspândit obuzier de divizie (muncitorul principal al războiului), Armata Roşie utiliza sistemul de calibru 122 mm, al cărui proiectil depăşea cu 45 la sută greutatea proiectilului obuzierului german de calibru 105 mm (22 kilograme vs 15 kilograme).

Şi mai sesizabilă devine superioritatea artileriei Armatei Roşii la nivelul următor, în corpuri şi armate. În divizioanele de artilerie autonome ataşate la formaţiunile mari de infanterie ale Wehrmachtului erau utilizate tunuri de calibru 105 mm şi aceleaşi obuziere de calibru 150 mm ce se aflau şi în dotarea regimentelor de artilerie ale diviziilor de infanterie. În etapa de pregătire de invazie în URSS a fost luată decizia de a include un batalion greu (12 obuziere de calibru 150 mm sau opt obuziere de acest calibru şi patru tunuri de calibru 105 mm) în componenţa regimentului de artilerie al diviziilor de tancuri; pentru aceasta, acţionând prin metoda „anteriului lui Arvinte“, comandamentul Wehrmachtului a fost nevoit să desfiinţeze 17 batalioane de artilerie autonome.

În ultimă instanţă (şi fără a lua deocamdată în calcul aşa-numita artilerie de „mare putere“, adică obuzierele de calibre mai mari de 200 mm şi tunurile de calibru 150 mm şi de calibre mai mari) în iunie 1941 Wehrmachtul avea în dotare, pe toate fronturile şi direcţiile, 33 de batalioane de tunuri, 38 de obuziere şi 12 aşa-numite „mixte“ (8 obuziere + 4 tunuri). În total 83 de batalioane.

În Armata Roşie la momentul respectiv se desfăşurau (fără a lua în calcul

artileria „de mare putere“) 133 de regimente de artilerie autonome (94 de corp de armată, 12 de tunuri din Rezerva Comandamentului Suprem şi 27 de obuziere din Rezerva Comandamentului Suprem) (3, 19, 33). Regimentele erau de 1,5 ori mai multe decât batalioanele germanilor! Aceste regimente aveau structuri diferite, dar în fond constau din trei divizii. Numărul disponibil de tunuri (în total 4 700) era în fond suficient pentru a le dota complet. Dar nimeni nu avea de gând să se oprească la cele obţinute: planul de producţie de armament de artilerie pentru anul 1941 aprobat pe 7 februarie 1941 prevedea producerea a încă 2 000 de tunuri (300 de tunuri de calibru 107 mm, 600 de tunuri de calibru 122 mm şi 1 100 de tunuri-obuziere de calibru 152 mm). (34)

Superioritatea cantitativă multiplă era completată de superioritatea substanţială a caracteristicilor tactice şi tehnice ale sistemelor de artilerie (vezi Tabelul 2).

Tabelul 2

	Greutate	Greutate a proiectilului	Bătai
Tun K.18 de calibru 105 mm	5 640	15	19,1
Obuzier s.F.H.18 de calibru 150 mm	5 510	44	13,3
Tun A-19 de calibru 122 mm	7 155	25	20,4
Tun-obuzier ML-20 de calibru 152 mm	7 130	43	17,2

Este de mirare, dar e cert – unicul sistem de artilerie a Wehrmachtului capabil să tragă la distanţe în „raza de 20 de kilometri“ era tunul K.18 de calibru 105 mm.****** Dar în ce priveşte greutatea proiectilului, acest sistem nici nu se poate compara cu cele sovietice A-19 şi ML-20. Cât priveşte obuzierul de bază german de calibru 150 mm, el, având aceeaşi greutate cu a proiectilului de ML-20, le era inferior tunurilor sovietice de corp la bătaia loviturii cu 4–7 kilometri. Această cantitate începe să se transforme în calitate, deoarece, în condiţiile duelului de artilerie (a luptei dintre baterii, în limbaj strict militar), diferenţa de bătaie a loviturii de 4–7 kilometri permite – în prezenţa „factorului uman“ necesar, adică a unui comandant priceput şi a unor artilerişti instruiţi – să fie lovită bateria inamicului rămânând totodată în condiţii de securitate relativă. Excelentele tunuri A-19 şi ML-20 au rămas în dotarea armatei sovietice în decursul câtorva decenii după încheierea războiului, iar în armatele sateliţilor URSS – până la sfârşitul secolului XX.**

Pentru distrugerea construcţiilor defensive deosebit de rezistente (cazemate din beton armat) se preconiza utilizarea sistemelor de artilerie grea (artileria cu putere „mare“ şi „specială“, conform terminologiei adoptate în URSS). Istoricii sovietici au subliniat neostenit că pasiunea pentru sistemele de artilerie grea demonstrează evident şi convingător tendinţele agresive ale militarismului german. Tunurile enorme cu greutatea de 15–20 de tone, pe platforme grele cu roţi ori şenile sau chiar pe platforme de cale ferată, erau costisitoare, dar pentru Hitler, după cum se ştie, lucra toată Europa.

Cu ajutorul acordat de „toată Europa“ (adică cu utilizarea tunurilor de producţie cehă şi franceză) Wehrmachtul a reuşit să înfiinţeze 41 de batalioane în dotarea cărora figurau 388 de obuziere de calibru 210 mm****** şi 40 de tunuri grele de calibru 173 mm. În plus, au fost desfăşurate şapte batalioane înarmate cu tunuri de calibru 150 mm (conform organigramei). (33) În total se adună aproape 500 de sisteme de artilerie grea (nu vom discuta despre piesele „exotice“ de genul mortierului de calibru 600 mm, deoarece ele n-au jucat un rol sesizabil în evenimentele din vara anului 1941).**

Pentru Stalin, Europa nu lucra, iar politica lui era, după cum o ştiu bine toţi, invariabil paşnică. Ca rezultat, în iunie 1941 în Armata Roşie figurau

871 de obuziere de calibru 203 mm, 47 din cele mai noi mortiere Br-5 de calibru 280 mm şi 38 de tunuri grele Br-2 de calibru 150 mm. (3) În total (fără a lua în calcul piesele „exotice“) – 956 de sisteme de artilerie de calibru mare. Elementul de bază al structurii erau regimentele de obuziere ale Rezervei Comandamentului Suprem de mare putere, cu câte trei divizioane în fiecare (erau două scheme diferite – câte 24 şi câte 36 de tunuri în regiment), în dotarea cărora erau obuziere B-4 de calibru 203 mm. Erau desfăşurate 33 de regimente de acest fel (conform altor surse – 34) şi acesta era unul dintre puţinele elemente structurale ale artileriei sovietice în care numărul disponibil de tunuri era sesizabil insuficient pentru completarea deplină conform organigramelor pe timp de război. În consecinţă, au fost nevoiţi să se mulţumească doar cu o superioritate numerică dublă asupra Wehrmachtului.

Fidelă tradiţiilor sale,****** propaganda istorică sovietică, trecând sub tăcere fapte reale ale superiorităţii artileriei sovietice, a înjghebat un mit somptuos despre „katiuşa“. În sute de cărţi şi articole de ziar a fost relatat felul în care „retrograzii“ de la Direcţia principală de artilerie au frânat elaborarea acestei „arme-minune“, dar adevărul a triumfat şi, cu o zi înainte de începerea războiului, instalaţia reactivă de foc prin salve BM-13 a fost inclusă în dotarea armatei şi pe 4 iulie 1941 o baterie de „katiuşe“ a aplicat prima lovitură nimicitoare. „Bateria a ras de pe faţa pământului nodul de cale ferată Orşa… Eficienţa de luptă a noii arme a întrecut toate aşteptările… Ulterior, de pe acest sector al frontului hitleriştii au transportat trei eşaloane de morţi (şi unde oare i-or fi dus?) şi răniţi“. Iar mai apoi „hitleriştii au încercat, dar nici până la sfârşitul războiului n-au putut să creeze ceva asemănător“.**

Într-adevăr, în dotarea Wehrmachtului nu era nimic asemănător. Şi nu întâmplător. Rachetele cu praf de puşcă le erau cunoscute chinezilor antici, şi în cronicile medievale se întâlnesc referinţe răzleţe la utilizarea în timpul asediilor cetăţilor a câte ceva asemănător cu racheta. Dar pentru a transforma o petardă de Revelion într-un sistem de armament capabil nu numai „să-i insufle inamicului panica şi groaza“, ci şi să lichideze ţinta propusă, era necesară soluţionarea unei serii de probleme tehnico-ştiinţifice complicate. Prima era alegerea modalităţii de stabilizare a traiectoriei de zbor a rachetei.

Proiectanţii rachetelor necontrolabile sovietice au optat pentru stabilizare aerodinamică. Tocmai cea care este utilizată cu succes în arta militară, începând cu săgeata cu pene pentru arc sau arbaletă. E simplu, ieftin, dar pentru stabilizarea eficientă este necesară o viteză de zbor destul de mare (forţele aerodinamice depind de pătratul vitezei fluxului de aer). Proiectilul-rachetă de calibru 82 mm (RS-82) cu stabilizare aerodinamică a fost proiectat şi aplicat cu succes de aviaţia de luptă sovietică încă începând cu luptele de la Halhîn Göl. Pentru aviaţie era o soluţie cu dublă reuşită. În primul rând, înainte de momentul lansării, racheta se mişcă deja în raport cu mediul aerian cu viteza de 100–120 de metri pe secundă. În al doilea rând, „totul se cunoaşte prin comparaţie“ – pe fundalul armamentului de foc de pe avioanele de atunci (mitraliere cu calibru de puşcă şi tunuri uşoare de calibru 20 mm), RS-82 era un instrument nemaipomenit de puternic de sprijin de foc al trupelor terestre.

Tentativele de a utiliza aceleaşi abordări pentru elaborarea unui sistem terestru de artilerie reactivă duceau inevitabil în impas. Ca în momentul lansării de pe elementele directoare racheta să aibă o viteză suficientă, acestea erau făcute lungi (cel puţin 5 metri), fapt ce mărea gabaritele şi greutatea instalaţiei (instalaţia de lansare a „katiuşei“ – bineînţeles, fără a lua în calcul greutatea automobilului – cântărea 2 200–2 300 de kilograme), iar în structura greutăţii rachetei cea mai mare parte îi revenea motorului de susţinere. Dar şi cu aceste eforturi şi cheltuieli, devierea proiectilelor-rachetă era imensă (conform tabelelor din anul 1942, la bătaia de 3 000 de metri devierea laterală era de 51 de metri, iar cea directă – de 257 de metri).

Inginerii germani care deveniseră la sfârşitul anilor 1930 lideri mondiali absoluţi în domeniul construcţiei rachetelor au optat pentru o altă cale. Proiectilele reactive ale armatei germane erau stabilizate de rotaţia asigurată de scurgerea gazelor incandescente printr-un sistem de duze instalate într-un anumit unghi faţă de axa longitudinală a proiectilului. Această modalitate de stabilizare asigura o concentrare incomparabil mai mare a tirului; pentru proiectilul fără ampenaj care se roteşte, viteza la lansarea de pe elementul director aproape că nu influenţează stabilitatea traiectoriei. Factorul acesta a permis confecţionarea unui proiectil cu viteză mică, în care majoritatea greutăţii îi revenea ogivei, ce lovea în inamic; iar elementele directoare puteau să fie foarte scurte şi uşoare.

A căpătat cea mai mare răspândire instalaţia de lansare cu şase ţevi pentru

rachete de calibru 150 mm (în literatura sovietică şi rusă numită deseori „aruncător de mine cu şase ţevi“, ceea ce este incorect tehnic), care în poziţie de marş cântărea doar 515 kilograme, putea să fie remorcată de orice automobil, de atelaje de cai, deplasată pe câmp trasă şi împinsă de servanţi. Principiul stabilizării prin rotaţie, ce nu necesita o viteză mare de zbor a proiectilului, a permis să se treacă de la rachete de calibru 150 la cele de calibre mai mari, de 280 şi de 320 mm. Ogiva primei dintre acestea era încărcată cu 45 de kilograme de substanţe explozibile (de zece ori mai multe decât proiectilul de calibru 132 mm al „katiuşei“) şi când lovea ţinta distrugea o casă de cărămidă; racheta de calibru 320 mm era încărcată cu 50 de kilograme de soluţie inflamabilă, capabilă să genereze pe o suprafaţă de 200 de metri pătraţi un incendiu cu înălţimea flăcării de până la doi metri.

Astfel, germanii au reuşit să construiască un sistem de armament foarte eficient, ce şi-a ocupat „nişa“ specifică: o instalaţie uşoară, ieftină, mobilă, capabilă la o bătaie mică a tirului să aplice lovituri comparabile cu cele ale artileriei de mare putere. Bilanţul definitiv al competiţiei dintre constructori a fost făcut de practica aplicării în luptă: în anul 1943 în URSS au început lucrările de modernizare a proiectilului reactiv al „katiuşei“ cu utilizarea rotirii proiectilului prin scurgeri de gaze prin duze amplasate pieziş. Sistemele BM-14 şi BM-24 intrate la începutul anilor 1950 în dotarea armatei sovietice utilizau proiectile reactive rotative fără ampenaj, care practic repetau soluţiile tehnice principale ale inginerilor germani.

Sistemul „Nebelwerfer“****** a intrat în dotarea Wehrmachtului în anul 1940. În iunie 1941, când la Moscova abia erau semnate hârtiile cu privire la intrarea „katiuşei“ în dotarea armatei, în componenţa Wehrmachtului figurau 18 batalioane de aruncătoare de mine reactive (câte 18 instalaţii de lansare în fiecare); ele au luat parte la lupte chiar din primele ore ale invaziei în URSS.**

Muniţiile trebuie recunoscute drept cele mai importante elemente ale utilajului artileriei. În ultimă instanţă, proiectilul (mina) este acea „încărcătură utilă“, pentru al cărei transport până la ţintă funcţionează întregul ansamblu complex şi enorm constituit din oameni, tunuri, tractoare de artilerie, camioane, linii de transmisiuni, avioane de reglare a tirului etc. În al Doilea Război Mondial precizia deficitară a tirului era compensată de

consumul enorm de muniţii (pentru distrugerea unui cuib de mitralieră conform normativelor se preconiza să fie utilizate 60–80 de proiectile). Ca rezultat, chiar şi la cea mai simplă caracteristică – greutatea totală – proiectilele de artilerie depăşeau cu mult arma cu ajutorul căreia erau trimise pe capul duşmanului.

Astfel, muniţiile stabilite de ordinul Comisariatului Poporului al Apărării nr. 0182 (în virtutea unei ironii stranii a istoriei acest ordin a fost semnat pe 9 mai 1941) pentru cel mai abundent obuzier al Armatei Roşii – cel de calibru 122 mm – erau 60 de proiectile. Ţinând cont de greutatea proiectilului, de încărcătură şi de ambalaj (lada cu obuze), greutatea totală a unui set de muniţii (circa 2,5 tone) era un pic mai mare decât greutatea obuzierului însuşi. Însă n-ai să lupţi mult timp cu un singur set de muniţii. De regulă, pentru efectuarea unei operaţiuni ofensive (cu durata probabilă de 15–20 de zile) era planificat un consum de muniţii de 4–5 seturi,****** astfel încât greutatea muniţiilor utilizate în decursul unei operaţiuni era de multe ori mai mare decât greutatea tunurilor. În anul 1941 Wehrmachtul a utilizat pe frontul de est circa 580 de kilotone de muniţii de toate tipurile, ceea ce depăşeşte aproximativ de 15 ori greutatea totală a tuturor sistemelor de artilerie ce funcţionau pe front.**

Conform condiţiilor Tratatului de pace de la Versailles, ţările victorioase i-au impus Germaniei limite dure: ea avea dreptul să aibă în dotarea Reichswehrului câte 1 000 de proiectile de artilerie pentru fiecare dintre cele 204 tunuri de calibru 75 mm şi câte 800 pentru fiecare dintre cele 84 de obuziere de calibru 105 mm. În total, 217 000 de proiectile. O cantitate mizerabilă de tunuri şi de muniţii în comparaţie cu armatele marilor puteri. În anul 1935, când Hitler a anunţat ieşirea Germaniei din condiţiile Tratatului de la Versailles – până la începerea războiului mondial rămâneau patru ani şi ceva. Istoria i-a pus lui Hitler puţin timp la dispoziţie, iar natura – şi mai puţine resurse de materie primă (după cum se ştie, Germania stătea prost cu producţia de cupru, plumb, staniu, salpetru). Uniunea Sovietică se afla într-o situaţie incomparabil mai bună: cu atât mai semnificativă este diferenţa dintre priorităţile cu care cele două dictaturi totalitare se pregăteau de război (vezi Tabelele 1, 3, 4).

Tabelul 3

Muniţii (milioane de bucăţi)	Germania	URSS
Aruncătoare de mine de 81 mm (82 mm, 107 mm)	12,7	12,1
Tunuri de câmp de 75 mm (76 mm)	8,0	16,4
Obuziere de 105 mm (122 mm)	25,8	6,7
Obuziere de 150 mm (152 mm) ș. a.	7,1	4,6

Tabelul 4

Muniţii pentru o gură de foc	Germania	URSS
Aruncătoare de mine de 81 mm (82 mm, 107 mm)	1 100	600
Tunuri de câmp de 75 mm (76 mm)	1 900	1 100
Obuziere de 105 mm (122 mm)	3 650	800
Obuziere de 150 mm (152 mm) ş. a.	1 900	717

După cum vedem, situaţia este destul de paradoxală. Fiindu-i cu mult superioară Wehrmachtului în ce priveşte numărul tunurilor de toate calibrele de bază, Armata Roşie îi era inferioară în ce priveşte numărul total de muniţii acumulate (în iunie 1941 Germania avea circa 740 de kilotone de proiectile pentru artileria cu ţeavă de calibre medii, iar Uniunea Sovietică – 450 de kilotone) şi în ce priveşte numărul de proiectile pentru o gură de foc. De altfel, cel de-al doilea indicativ denotă o disproporţie multiplă a resurselor ambelor părţi.

Nu întâmplător sunt utilizate cuvintele „disproporţie a resurselor“ în locul cuvântului „superioritate“. Multe proiectile pentru o gură de foc nu e nici bine, nici rău; sunt diferite abordări ale planificării războiului. Câteva mii de proiectile pentru un tun permit să se lupte îndelung, efectuând o operaţiune după alta. Numărul mare al „gurilor de foc“ cu un număr mic de proiectile pentru fiecare dintre ele denotă capacitatea aplicării unei singure lovituri simple, dar zdrobitoare. Hitler, după cum se ştie, îşi pregătea armata de un Blitzkrieg, un război „fulger“. Dar pentru ce – judecând după cifrele din tabelul 4 – se pregătea Stalin?

De fapt, criteriul cel mai sigur de apreciere a cantităţii muniţiilor acumulate nu va fi comparaţia dintre numărul proiectilelor şi numărul gurilor de foc, ci raportarea lui la sarcinile trasate. De exemplu, conform normativelor stabilite la sfârşitul războiului pe baza experienţei practice (aceste normative depăşeau de multe ori preconizările antebelice) pentru distrugerea tuturor mijloacelor de foc ale unei divizii de infanterie a Wehrmachtului trebuiau consumate 50 000 de proiectile de obuzier de calibru 122 mm. Iar la începutul războiului nemijlocit, în cele cinci districte vestice de frontieră (fără a lua în calcul rezervele destinate lor de la centru) erau concentrate 3,38 milioane de proiectile****** de obuzier de calibru 122 mm (în medie câte 10 seturi de muniţii pentru un tun). Astfel, rezerva de proiectile existentă trebuia să fie mai mult decât suficientă pentru a zdrobi 60 de divizii, adică jumătate din armata germană invadatoare.**

Cea de-a doua jumătate a armatei n-ar fi avut parte de o soartă mai bună – în afară de cele 3,38 milioane de proiectile de calibru 122 mm în districtele de vest erau acumulate şi 2,79 milioane de proiectile cu mult mai puternice pentru obuzierele de calibru 152 mm şi obuziere-tunuri. Şi pentru

„curăţarea definitivă a teritoriului“ – încă 7,2 milioane de proiectile de calibru 76 mm pentru tunuri de regiment, de munte şi de divizie. Iar dacă nici astea n-ar fi fost suficiente, mai erau 6,1 milioane de proiectile pentru aruncătoare de mine de calibru 82 mm.

N-au fost date uitării nici tancurile inamicului. În total, în cele cinci districte de frontieră de vest figurau 6 870 de tunuri de calibru 45 mm (conform altor surse – 7 520) fiecare fiind aprovizionat în medie cu 373 de proiectile perforante; această cifră varia între 149 în Districtul Odessa şi 606 în Districtul de Vest. Dacă luăm în calcul doar cifrele minime (fără a ţine socoteală de Districtele Leningrad şi Odessa), în dimineaţa de 22 iunie 1941 pentru lupta cu trei mii de tancuri germane erau pregătite 2,3 milioane de proiectile perforante de calibru 45 mm. În medie câte 700 la un tanc.

Merită atenţia cea mai minuţioasă şi cele 234 000 de proiectile pentru obuzierul B-4 de calibru 203 mm aduse în districtele de frontieră. În anul 1944, în cadrul operaţiunilor sale ofensive la scară grandioasă, Armata Roşie a utilizat „doar“ 168 de proiectile de acest fel. De 1,5 ori mai puţine. Obuzierul de calibru 203 mm lansa proiectilul de 100 de kilograme la distanţa de 18 kilometri şi era destinat distrugerii unor instalaţii de fortificare deosebit de trainice (un proiectil special care perfora betonul străpungea pereţi de cazemată cu grosimea de 1,5 metri). Existenţa unor munţi ciclopici de proiectile ce perforau betonul în districtele de frontieră (câte 12 seturi de muniţie pentru fiecare tun) mărturisea tacit, dar ferm că intenţiile tovarăşului Stalin erau extrem de serioase…

Totuşi, în procesul de aprovizionare a Armatei Roşii cu muniţii au fost comise şi greşeli grave, dintre care una nu poate fi explicată prin argumente raţionale: la trupe erau puţine proiectile perforante pentru tunul de calibru 76 mm. Doar 132 000. Numărul insuficient al proiectilelor perforante de calibru 76 mm a depreciat într-o măsură semnificativă două avantaje tehnico-militare ale Armatei Roşii: prezenţa în dotarea diviziei de puşcaşi a 16 tunuri cu ţevi lungi capabile să perforeze blindajul din faţă al oricărui tanc german şi prezenţa unei arme aproape similare „de trei ţoli“ pe tancurile de tip nou (T-34 şi KV). În lipsa proiectilelor perforante, cele mai noi tancuri sovietice „coborau“ la nivelul tancului german Pz-IV cu ţeavă scurtă – un „chiştoc“ de calibru 75 mm.

Şi asta, bineînţeles, nu e bine. Însă cuvântul „puţine“ necesită întotdeauna precizări – puţine în comparaţie cu ce? Proiectilele perforante de calibru 76 mm erau foarte puţine în comparaţie cu posibilităţile reale ale economiei sovietice, care au permis acumularea până în iunie 1941 a 12 milioane de proiectile perforante de calibru 45 mm, 16 milioane de proiectile brizante-explozive de calibru 76 mm şi a milioane de proiectile antiaeriene (adică cu mult mai complicate şi mai costisitoare). La vederea acestor cifre este greu de înţeles ce a împiedicat organizarea producerii în masă a proiectilelor perforante de calibru 76 mm. Timp era destul: tancurile T-34 şi KV fuseseră luate în dotarea Armatei Roşii pe 19 decembrie 1939; tunul de divizie F-22 de calibru 76 mm şi mai devreme, în anul 1936.

Tabloul devine mai puţin disperat când comparăm numărul proiectilelor perforante cu sarcina pentru care sunt utilizate. Cu proiectilele perforante nu se trage „pe suprafeţe“, nu se fac baraje de artilerie, ele nu trebuie consumate neapărat cu milioanele. În situaţia duelului dintre tanc şi tun, tunul pur şi simplu nu reuşeşte să tragă de multe ori. Conform datelor de pe 22 iunie 1941, în componenţa armatei germane invadatoare erau vreo 1 400 de ţinte pentru care merita să fie utilizat un proiectil de trei ţoli (strict vorbind, erau şi mai puţine, deoarece printre tancurile medii Pz-IV incluse în această cifră era un anumit număr de maşini din serii mai vechi cu blindajul din faţă cu grosimea de 30 mm). Împărţind numărul proiectilelor realmente existente la acest număr, obţinem un rezultat impresionant: 95 de proiectile perforante de calibru 76 mm la un tanc mediu german sau la un autotun cu blindajul din faţă fortificat. Iar asta nu mai e nicidecum puţin!

Da, desigur, războiul nu e o pasienţă şi la război nu poţi să-l rogi pe inamic să-şi aducă tancurile medii mai aproape de poziţiile de foc ale tunurilor de divizie cu calibru de 76 mm, iar maşinile mai mărunte cu blindaj subţire mai aproape de tunurile antitanc de calibru 45 mm. Dar chiar dacă circumstanţele luptei aveau să oblige să cheltuie deficitarele proiectile perforante de calibru 76 mm pentru orice maşină blindată cu şenile apărută în vizor (iar Wehrmachtul avea pe frontul de est cel mult 4 000 de astfel de maşini, inclusiv tanchete cu mitraliere şi autotunuri uşoare), şi în acest caz, din punct de vedere pur aritmetic, trupele Armatei Roşii dispuneau de 33 de proiectile pentru o ţintă. Cu condiţia utilizării cu pricepere, cât se poate de suficient pentru lovire garantată.

Toată aritmetica aceasta incontestabilă nu ia în calcul, din păcate,

principalul – „factorul uman“ –, care s-a manifestat în felul în care au fost distribuite şi utilizate resursele disponibile. Cu două luni înainte de începerea războiului, pe 24 aprilie 1941, adjunctul comisarului poporului al apărării, şeful Direcţiei Principale pentru Artilerie, mareşalul Kulik, a expediat în districtele de frontieră de vest telegrame cu următorul conţinut: „proiectilele perforante de calibru 78 mm să fie trimise în trupe conform următorului calcul: pentru fiecare tun din diviziile de puşcaşi – 6, în diviziile de cavalerie – 12, în diviziile motorizate – 12, în zonele fortificate – 12, în trenurile blindate – 10, pentru tunurile din cazemate – 20, pentru cele din caponiere – 10, pe tancurile KV-25, pe tancurile T-34 – 13“. (35) Urmează încă o frază, foarte interesantă: „Calculul a fost făcut pentru efectivul de luptă la 1.1.42, pornind de la existenţa de facto a proiectilelor perforante de pe 1.7.41“. Adică, a fost luat în calcul numărul real al proiectilelor perforante (cu o mică marjă de eroare ţinând de diferenţa dintre datele de 24 aprilie şi 1 iulie), dar „gurile de foc“ luate în calcul au fost cu mult mai multe („pentru efectivul de luptă la 1.1.42“).

Pentru a încărca 25 de proiectile perforante în fiecare tanc greu KV şi încă 13 în fiecare tanc T-34 era nevoie (luând în calcul doar districtele de vest) de 27 000 de proiectile perforante de calibru 76 mm; exact o cincime din resursele de proiectile existente. Ce probleme puteau să apară în procesul de executare a ordinului mareşalului şi adjunctului comisarului poporului al apărării? Din păcate, stăpânirea „factorului uman“ sovietic s-a dovedit imposibilă.

Pe 16 mai 1941 acelaşi mareşal Kulik îi expediază la Minsk şefului artileriei Districtului Militar Special de Vest următoarea telegramă: „Propun imediat, cu transport operativ în afara planului obişnuit de transport, să trimiteţi proiectilele perforante la trupe, în primul rând la diviziile de tancuri“. A trecut o lună şi încă patru zile. Pe 20 iunie, la ora 15.30, mareşalul Kulik expediază încă o telegramă (cu numărul 1543) la Minsk: „Conform raportului unui comandant de brigadă de artilerie antitanc districtul nu-i furnizează brigăzii setul de luptă de proiectile de artilerie. Propun să le furnizaţi imediat tuturor brigăzilor de artilerie antitanc setul de luptă, inclusiv proiectilele perforante ce li se cuvin. Telegrafiaţi pe 21 iunie dispoziţia Dvs. şi explicaţia cauzei inadmisibilei tărăgănări a livrării seturilor de luptă“. (36)

Peste două zile a început războiul. Era prea târziu să telegrafieze ca să

explice cauzele…

Regiuni fortificate

Există un anumit set de „fapte“, între ghilimele, ce îi sunt cunoscute în ţara noastră oricărei persoane care se interesează măcar într-o măsură minimă de istoria Marelui Război pentru Apărarea Patriei. O puşcă la trei ostaşi, avioane de vânătoare sovietice din placaj, tancuri învechite iremediabil… În aceeaşi serie se înscrie şi legenda despre faptul că în ajunul războiului linia fortificaţiilor de-a lungul „frontierei vechi“ a fost aruncată în aer, iar lângă noua frontieră nu s-a reuşit din lipsă de timp să se construiască nimic ca lumea. După cum i se şi cuvine oricărui mit, aceste poveşti răspund unei anumite necesităţi psihologice importante a societăţii – în cazul acesta dau o explicaţie neîmpovărătoare pentru mândria naţională a velicoruşilor în privinţa cauzelor teribilei catastrofe militare din vara anului 1941. La fel ca orice mit, şi acesta îşi trăieşte propria viaţă, fără să ceară confirmări documentare şi fără să se diminueze câtuşi de puţin după confruntarea cu fapte reale.

Şi totuşi, povestea despre „au aruncat în aer acolo, n-au construit aici“ se deosebeşte principial de alte scorneli premeditat false aidoma ei. Numărul puştilor şi al tunurilor antitanc în Armata Roşie este o oarecare abstracţie, e imposibil să pipăi cu mâna această cantitate; cititorul este nevoit fie să creadă ce spun distinşii savanţi de pe ecranul televiziunii de stat, fie să-şi cheltuiască banii proprii şi concediul legal pentru a ajunge şi a lucra în arhivele din capitală (lucru pe care nu-l va face nici un om normal). În schimb, „cazematele neconstruite până la capăt“ există în realitate. Da, le-au aruncat în aer germanii, le-au aruncat în aer sovieticii, au încercat să le distrugă în anii 1940 şi 1950, dar au fost construite atât de multe şi atât de durabil, încât s-au păstrat foarte multe până în zilele noastre. Ele pot fi văzute, pipăite, oamenii pot să intre în ele. Şi în ţara noastră, şi în Polonia (mare parte a regiunilor fortificate ale Districtului Militar Special de Vest au rămas după război pe teritoriul restituit Poloniei) există numeroase asociaţii de „exploratori“ care au cercetat aproape fiecare cazemată; există în internet site-uri specializate în care sunt plasate sute, dacă nu chiar mii

de fotografii. Dar mitul îşi trăieşte propria viaţă…

În limbaj militar sovietic termenul „regiune fortificată“ desemna două noţiuni: şi regiunea din teritoriu utilată cu un sistem de fortificaţii defensive, dintre care principalele erau puncte de foc de lungă durată protejate de beton armat (cazemate), şi unitatea militară ce se află în aceste fortificaţii şi luptă sub protecţia lor. Fortificaţiile sunt defensive, subunităţile militare din regiunea fortificată ocupă poziţii în defensivă şi poartă o luptă defensivă, însă faptele acestea nu au nimic de a face cu alegerea strategiei ofensive sau defensive. Exact la fel cum tunurile antitanc şi armele de apărare antiaeriană (mitraliere şi tunuri antiaeriene) îi sunt absolut necesare armatei aflate în ofensivă, regiunile fortificate îşi joacă rolul important în timpul operaţiunii ofensive. Lucrul acesta este spus direct şi cu certitudine în Regulamentul de Campanie al Armatei Roşii: „Imobilizând inamicul pe tot frontul său, ele creează posibilitatea de a concentra forţe şi mijloace mari pentru a-i aplica duşmanului lovituri zdrobitoare pe alte direcţii“ (Regulamentul de Campanie 39, capitolul 2, pagina 33).

Baza artei militare este principiul concentrării. „Nu poţi să fii la fel de puternic pretutindeni“, afirmă cu rigidul laconism militar partea a 11-a a aceluiaşi Regulament de Campanie. „Partea covârşitoare a forţelor şi mijloacelor trebuie să fie aplicată în lupta ofensivă pe direcţia loviturii principale.“ E uşor de spus, dar mai greu de făcut. Concentrând cea mai mare parte a forţelor pe fâşia îngustă a ofensivei noi, slăbim inevitabil vaste sectoare vecine. Şi dacă inamicul nu este fricos şi nici prost – dar tocmai pentru cazurile de confruntare cu astfel de inamici sunt elaborate regulamentele militare –, el va încerca să aplice o contralovitură asupra sectorului slăbit al frontului nostru. În această situaţie rolul şi importanţa regiunii fortificate sunt greu de supraestimat.

Harta-schemă făcută pe baza hărţii reale semnate pe 6 aprilie 1941 de adjunctul şefului Direcţiei Operative a Marelui Stat Major, generalul-maior Anisimov (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 16, inv. 2951, d. 244), arată felul în care se planifica aplicarea în practică a acestei teorii. Se vede clar cum breşa periculoasă dintre flancurile celor două grupări de şoc ale Frontului Sud-Vest (Armata V, ce înainta pe linia Kovel–Helm–Lublin şi

Armata VI ce înainta pe linia Lvov–Bilgorai–Liublin) este acoperită de trei regiuni fortificate: Vladimir–Volîn (Regiunea Fortificată nr. 2), Strumilov (RF nr. 4) şi Rava–Ruska (RF nr. 6). În „vârful“ nordic al intrândului de la Lvov, unde se desfăşoară gruparea principală de şoc a frontului, nu sunt regiuni fortificate.

Flancul de sud al grupării de şoc este acoperit de Regiunea Fortificată Peremîşl (RF nr. 8). Mai la sud, în susul râului San, frontiera trece peste lanţurile înalte ale Munţilor Carpaţi, peste care nu puteau să treacă mase mari de trupe. Mai la nord de Kovel, teritoriul Districtului Militar Special Kiev este acoperit în mod natural de un masiv de netrecut de pădure mlăştinoasă (Polesia ucraineană), dar şi acest sector s-a decis să fie întărit cu fortificaţiile Regiunii Fortificate Kovel, dar în iunie 1941 construcţia fortificaţiilor era abia la început.

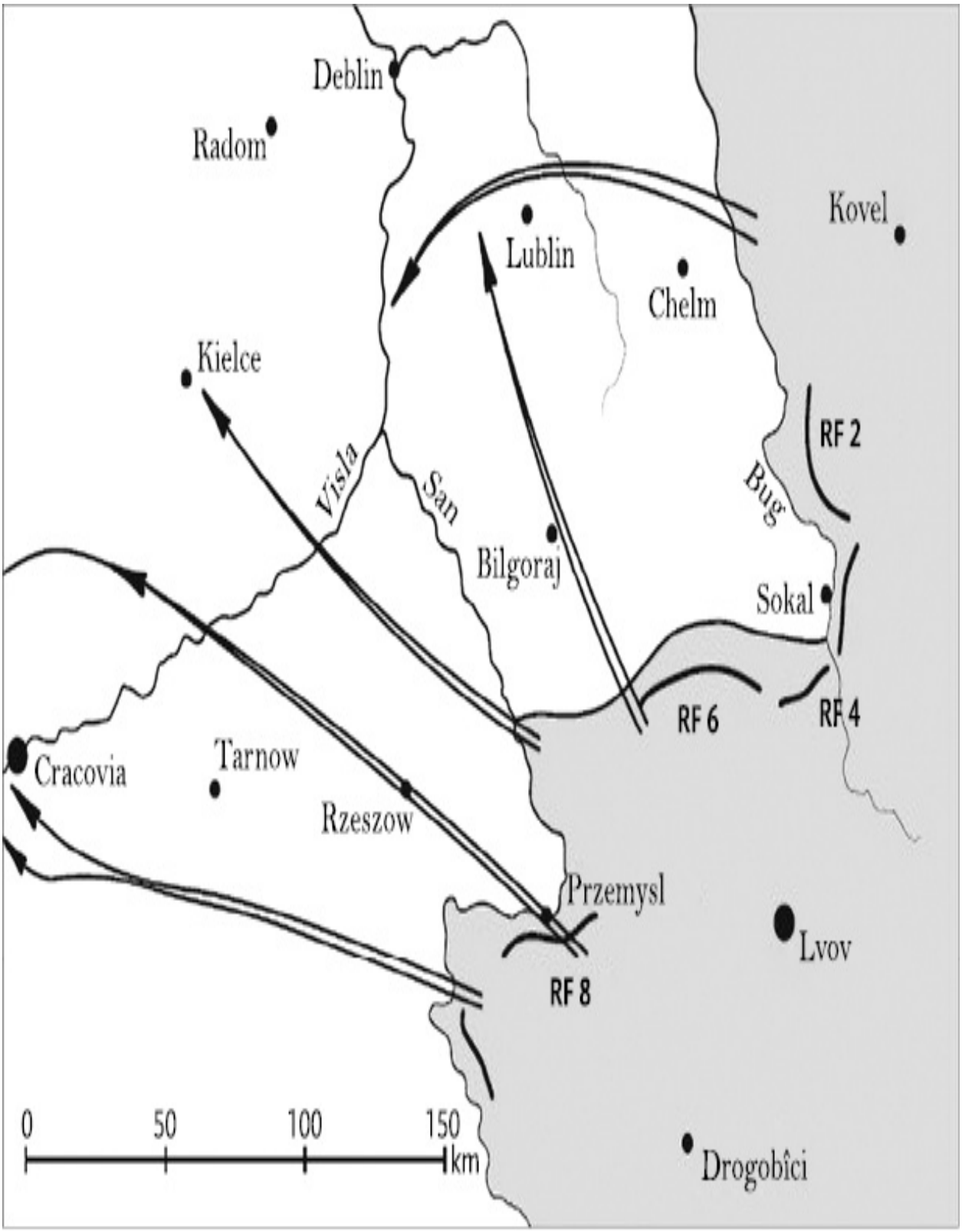

Fig. 1. **Regiunea Fortificată Kiev**

Schema arată clar încă o particularitate a regiunilor fortificate din secolul XX – spre deosebire de Marele Zid Chinezesc, ele nu erau unite într-o linie neîntreruptă şi acopereau doar o mică parte a liniei de frontieră. Iar dacă vom trece de la schema simplificată la harta topografică militară, se va vedea că şi în interiorul regiunii fortificate nu e nimic ce ar semăna cu un lanţ compact de cazemate. Fortificaţiile sunt concentrate în câteva grupuri, numite cât se poate de precis „noduri de apărare“. În fiecare din aceste noduri erau câte 10 şi mai multe cazemate (în RF Rava–Ruska erau noduri de apărare cu 17 cazemate, în componenţa RF Brest în preajma satului Semeatîce era un nod de apărare cu 20 de cazemate). În ultimă instanţă, fiecare nod de apărare devenea un fel de cetate medievală, numai că „zidurile“ nu-i erau din piatră, ci din plumb – nu te puteai apropia de nici o cazemată fără a ajunge sub rafale din cazemate vecine.

Aceste „cetăţi“ erau construite în aceleaşi locuri în care erau plasate şi cetăţile din vremurile străvechi – lângă drumuri, lângă poduri şi lângă vaduri. Armatele din al Doilea Război Mondial depindeau mai mult decât armatele de mai înainte şi cele de mai apoi de drumuri – ele aveau nevoie de transportul unor cantităţi enorme de mijloace materiale (în primul rând artilerie şi muniţii) şi încă nu se dotaseră cu transportoare 4 × 4 cu şenile şi cu elicoptere. Nodurile de apărare puternice ale regiunilor fortificate „încuiau“ principalele artere de transport,****** fapt care oprea înaintarea armatei inamice; în afara drumurilor, prin trecători din munţi şi pe poteci de pădure putea să treacă un grup de cercetaşi-diversionişti, dar nu o divizie a Wehrmachtului.**

În RF Rava–Ruska pe 90 de kilometri de front se planifica să fie construite 13 astfel de noduri-cetăţi, în RF Brest – 10. Şi aceste cifre sunt foarte modeste. Pe flancul drept (de nord) al Districtului Militar Special de Vest, în zona presupusei defensive (trebuia să înainteze asupra Varşoviei şi Lublinului gruparea de şoc a frontului, concentrată pe flancul lui stâng) se construiau Regiunea Fortificată Osoveţ (22 de noduri de apărare cu câte 27 de cazemate în medie în fiecare din ele) şi Regiunea Fortificată Grodno (28 de noduri, 606 de cazemate). (37)

Pe teritoriul Lituaniei, în componenţa celor patru regiuni fortificate (Telşiai, Şiauliai, Kaunas, Alytus) se preconiza să fie construite 1 641 de cazemate –

de opt (!) ori mai multe decât erau pe celebra Linie Mannerheim. În total, sistemul de regiuni fortificate de-a lungul noii frontiere de la Marea Baltică până la Marea Neagră trebuia să aibă vreo 5 000 de cazemate (diferite surse dau cifre între 4 737 şi 5 807; acest decalaj se explică prin faptul că programul construcţiei era mereu extins, erau luate decizii cu privire la înfiinţarea unor noi şi noi regiuni fortificate).

În aprilie 1941, odată cu venirea căldurii de primăvară, muncile de construcţie a regiunilor fortificate au trecut în stadiul muncii în asalt zi şi noapte. În afară de unităţile militare de construcţii şi inevitabilii deţinuţi, au fost implicaţi zeci de mii de locuitori din partea locului; apoi şi acest număr de muncitori a părut mic şi la şantiere au fost trimise câteva batalioane de puşcaşi din fiecare divizie din district. De la Moscova erau expediate una după alta telegrame ameninţătoare, ce dădeau bice ritmului dement şi fără stimulare al construcţiei (astfel, în Districtul Militar Special de Vest, în două luni de primăvară ale anului 1941 au fost betonate 217 fortificaţii, adică 128 la sută faţă de planul iniţial). Dacă judecăm după documentele disponibile (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, F. 8, inv. 3408, ff. 19–21, telegramele expediate de la Marele Stat Major), în ultimele zile de pace conducerea militară supremă îndeplinea funcţiile unei direcţii ale unui enorm trust de construcţii; tema principală a corespondenţei viza cimentul, armătura, procentele realizării planului…

Câte cazemate au reuşit să construiască lângă frontiera nouă? Nimeni nu cunoaşte răspunsul exact (inclusiv pentru că o mulţime de fortificaţii au fost într-adevăr construite, dar nu au fost luate în primire cu acte în regulă de comanditar, iar ultimele rapoarte antebelice sunt datate, de regulă, cu ziua de 1 iunie). Totodată, există o sumedenie de variante de răspuns. Cel mai „incorect“ (cel care recunoaşte numărul enorm de fortificaţii construite) răspuns este dat de mareşalul Jukov în celebra sa carte Amintiri şi reflecţii: „Până la începutul războiului am reuşit să construim circa 2 500 de fortificaţii din beton armat, dintre care 1 000 erau înarmate cu artileria regiunilor fortificate, iar celelalte 1 500 – doar cu mitraliere“. (39) Cartea de memorii a lui Jukov este una dintre cele mai citite cărţi despre istoria Marelui Război pentru Apărarea Patriei, a fost reeditată de 12 ori, cu un tiraj de peste un milion de exemplare; mulţi dintre cei care cred în descântecul „N-am reuşit să construim nimic la frontiera nouă“ au citit aceste cuvinte (sau cel puţin le-au văzut cu ochii lor). De fapt, ce să-i ceri publicului larg, când unii doctori în istorie literalmente în alineate succesive

ale aceluiaşi articol citează şi cele 2 500 de cazemate ale lui Jukov, şi cifrele de trei ori mai mici cunoscute specialiştilor. (40)

Estimările modeste sunt următoarele: în trei districte (Baltic, de Vest şi Kiev) au fost construite peste 800 de cazemate, dintre ele vreo 550 au fost dotate cu armament şi sisteme speciale. Drept cel mai veridic, în opinia mea, trebuie considerat raportul pregătit în februarie 1942 de statul major al Comandamentului Suprem al trupelor terestre ale Germaniei: după ce au studiat în decurs de mai multe luni teritoriul cucerit, germanii au descoperit 1 113 cazemate pe Linia Molotov lângă frontiera nouă (adică acolo unde „n-au reuşit să construiască nimic“) şi 3 096 de cazemate pe Linia Stalin (adică acolo unde „au aruncat totul în aer“). (41)

O mie la frontiera nouă. Trei mii la cea veche. Sunt multe? Totul se cunoaşte prin comparaţie. În componenţa Liniei Mannerheim erau circa 200 de cazemate. De cinci ori mai puţine decât pe Linia Molotov. De fapt, această diferenţă cantitativă nu reflectă nici măcar în cea mai mică măsură principalul – diferenţa majoră dintre nivelul tehnic al fortificaţiilor finlandeze şi cel al noilor fortificaţii sovietice.

„Generalii se pregătesc de războiul trecut.“ Acest aforism i se potriveşte cât se poate de bine felului în care a fost construită Linia Mannerheim. În prima jumătate a anilor 1920 au fost construite 120 de cazemate. Fiecare era un şopron scund din beton armat cu o gaură în perete. Din gaură ieşea ţeava unei mitraliere grele (în ambrazuri lipseau şi cele mai simple clapete blindate). Se presupunea că funinginea prafului de puşcă avea să fie eliminată pe cale naturală, prin gaura ambrazurii şi zăbrelele de la uşa de intrare. Din cauza sărăciei lucii a tinerei republici finlandeze cazematele au fost construite din beton de marca 350–450 (standardele sovietice impuneau utilizarea la construcţia fortificaţiilor a betonului de marca 750 şi mai sus) şi cu „armătură elastică“, adică în locul armăturii trainice din bare era utilizată sârmă; ca rezultat, în decursul luptelor de spargere a Liniei Mannerheim unele cazemate au fost distruse de proiectilele obuzierelor de divizie de calibru 152 mm. De acest nivel „de şopron şi de grotă“ erau vreo jumătate din toate cazematele Liniei Mannerheim. Dar şi acestea erau considerate un obstacol suficient să oprească ofensiva infanteriei şi a cavaleriei inamicului.

Cazematele finlandeze din tranşa a doua a construcţiei erau substanţial mai bune: din beton normal, 2–3 mitraliere, clapete la ambrazuri şi chiar şi o astfel de minune a tehnicii precum instalaţia de ventilare cu acţionare manuală. În sfârşit, în anii 1937–1939 au fost construite câteva (diferite izvoare dau diferite cifre – între cinci şi opt) forturi mari (aşa-numitele „ambrazuri de milioane“), în fiecare fiind amplasate câteva mitraliere şi un tun sau două. Cam de acelaşi nivel (sau un pic mai înalt) erau şi cazematele sovietice de pe Linia Stalin, doar numărul lor era diferit: astfel, de exemplu, în componenţa Regiunii Fortificate Leticevo erau 363 de cazemate, iar în componenţa celei de la Korosten – 455.

Practica operaţiunilor militare din primul an al celui de-al Doilea Război Mondial a arătat că aceste cazemate puteau fi scoase din luptă destul de repede de artileria, tancurile şi aviaţia atacatorilor. Lecţia a fost însuşită. Regiunile fortificate de-a lungul frontierei noi a URSS, a căror construcţie a început în vara anului 1940, erau edificate pe o cu totul altă bază tehnică; cazematele noii generaţii se asemănau cu predecesoarele la fel cum un automobil modern de mare tonaj se aseamănă cu o căruţă ţărănească.

O construcţie de proporţii mari, de formă complexă cu un etaj subteran (uneori cu două). Pereţii şi planşeele cu grosimea de cel puţin doi metri rezistau (după cum a fost confirmat realmente în iunie 1941) loviturilor izolate ale proiectilelor perforante ale obuzierului de calibru 210 mm. Aşa-numitul perete „de câmp“ (ce dă spre câmpul de luptă) era un perete orb, fără nici un orificiu, ambrazurile pentru focul de flanc se aflau în pereţii laterali ai cazematei; ele nu sunt văzute de atacatori şi este imposibil să fie distruse de tirul de la distanţă al artileriei. În ambrazură sunt zidite chesoane turnate blindate ce rezistă la lovitura în plin a unui proiectil de tun antitanc; în interiorul chesonului, într-o instalaţie sferică închisă ermetic se află un tun de calibru 45 mm cuplat cu o mitralieră sau cu un tun de tanc de calibru 76 mm. De regulă, în cazemată erau un tun şi două mitraliere (deşi erau şi fortificaţii cu câte 5–6 ambrazuri). Periscoape, instalaţie de filtrare şi ventilare, legătură radio şi telefonică, adăposturi subterane pentru garnizoană. Aşa era o cazemată amenajată complet de pe Linia Molotov, dar chiar şi fără o mare parte a tehnicii speciale, chiar şi la etapa încheierii construcţiei buncărului de beton, el îi asigura garnizoanei o protecţie mai bună decât cazemata-tip de pe Linia Mannerheim.

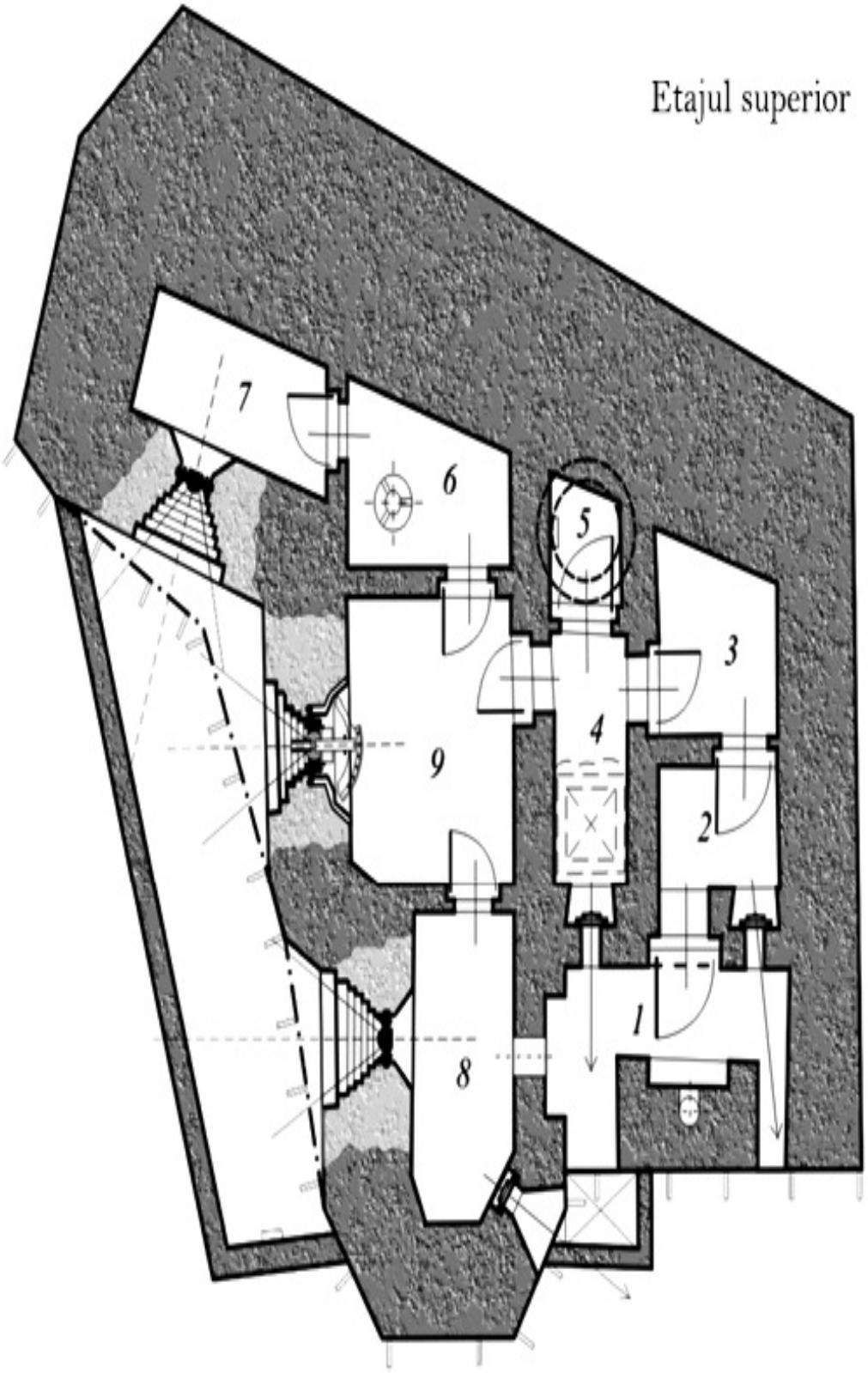

Fig. 2. **Cazemată tipică de pe Linia Molotov**

Să le dăm acum cuvântul celor cărora li s-a întâmplat să asalteze aceste fortărețe. Iată cum descriu germanii fortificațiile defensive ale sectorului sudic al Regiunii Fortificate Peremîșl: „Cazematele sunt amplasate foarte avantajos în teritoriu și domină totalmente drumul Zaluz–Sanok și depresiunea ce se află înaintea ei până la râul San… Planșeul de beton e de doi metri, pereții sunt cam de aceeași grosime. Cazematele sunt închise din afară cu o ușă cu zăbrele sau mai multe – astfel s-a reușit prevenirea ruperii lor de către unda de șoc. În spatele lor mai sunt câteva uși de oțel ce duc în încăperile din interior. O parte a cazematelor este înarmată cu două tunuri de calibru 76 mm, o parte cu vreo câteva mitraliere grele. Tunuri antitanc și mitraliere cu tragere rapidă sunt amplasate în spatele unor ambrazuri groase de oțel nemaipomenit de rezistente la tirurile artileriei. Tragerea tunurilor este efectuată cu ajutorul unui dispozitiv de ochire ce asigură securitatea ochitorilor în cazul tirului de artilerie al inamicului (este vorba de utilizarea periscoapelor – M.S.)… În fața tunurilor sau a ambrazurilor de mitralieră se află un șanț de 1,5 metri îngrădit de un gard de beton, care face imposibilă neutralizarea sau aruncarea în aer a ambrazurii, în orice caz, este foarte greu s-o faci…“ (42)

Dar iată și amintirile unuia dintre cei care i-au văzut pe germanii care asaltau Regiunea Fortificată Peremîșl prin gaura vizorului. Caporalul Molceanov Ivan Petrovici povestește: „Era o fortificație puternică, în dotarea căreia la patru ambrazuri erau două tunuri de calibru 76 mm și două mitraliere ușoare Degtiariov… La instructaj, comandantul ne-a spus că nu trebuie pur și simplu să ne aflăm în ea, ci să stăm șase luni în apărare fără să ieșim. Sau până când ne vor arunca în aer împreună cu cazemata, sau pe jumătate de an trebuia să avem îndeajuns produse alimentare și muniții. Cazemata era cu etaj, mare, cu pereți de beton armat cu grosimea de 3,5 metri. Cât timp eram în ea, neamțul a ocupat partea noastră a Peremîșlului; atunci a deschis asupra cazematei un foc puternic, dar obuzele se loveau de cazemată ca nuca de perete…“

În pofida larg răspânditei, în mod intenționat, erori, cazematele de pe Linia Moldotov nu erau plasate la doi pași de frontieră, „și ca rezultat nemții au reușit să le ocupe chiar în primele ore ale invaziei“. Pentru început, să ne amintim că regiunile fortificate Zambrow, Brest, Vladimir–Volînski, Strumilov, o parte a regiunilor Rava–Ruska și Peremîșk se aflau lângă

malurile râurilor de frontieră (Bug, Solokia, San) şi, oricât de mare le-ar fi fost dorinţa, grupurile de asalt ale Wehrmachtului nu puteau să „păşească“ peste aceste râuri, ba încă cu tunuri, aruncătoare de flăcări şi încărcături explozibile. În al doilea rând, între frontieră şi nodurile de apărare ale regiunilor fortificate era amenajată aşa-numita „zonă din faţa câmpului“ cu adâncimea de câţiva kilometri. În monografia sa faimoasă în rândul specialiştilor, Vladimirski (la începutul războiului adjunctul şefului Secţiei operative a statului major al Armatei V a Frontului Sud-Vest) constată fără emoţii deosebite: „În Regiunea Fortificată Vladimir–Volînski a fost de asemenea instalată o fâşie de siguranţă cu adâncimea între 1 şi 4 kilometri, incluzând în ea zece regiuni de batalion de tip de câmp, construite de-a lungul malului drept al Bugului. Gradul de pregătite: 80–90 la sută“. (43)

Cuvintele „de asemenea“ se referă în acest caz la descrierea precedentă a „zonei din faţa câmpului“ a Regiunii Fortificate Kovel,****** unde, după cum comunică acelaşi Vladimirski, „în fiecare regiune de batalion în zonele de securitate ale regiunilor fortificate au fost construite câte 130–135 de fortificaţii de tip de campanie, preponderent puncte de foc din lemn şi pământ şi tranşee şi câteva cazemate. În numărul fortificaţiilor [de batalion] se aflau: 3–4 cazemate din beton armat pentru tunuri de calibru 45 mm şi mitraliere, 6–9 cazemate din lemn şi pământ semicaponiere pentru mitraliere, 6 cuiburi de mitralieră antischijă, 12–15 puncte de foc ascunse, 6 şanţuri de tun antischijă pentru tunuri de calibre 45 mm şi 76 mm…“ O nimica toată. N-au construit nimic ca lumea…**

Bineînţeles, tot ce au construit unii oameni poate fi stricat de alţi oameni. Nu există cetăţi care să nu poată fi cucerite prin asalt sau asediu. Cazematele de pe Linia Molotov n-au pus nici o problemă insolvabilă germanilor care atacau, chestiunea ţinând doar de alocarea de resurse, inclusiv resursa absolut irecuperabilă – timpul. Urmau să cheltuiască multe resurse pentru lichidarea miilor de cazemate. Pentru a umple cuvântul „multe“ cu un conţinut concret, să apelăm la istoria spargerii de către Armata Roşie a Liniei Mannerheim ce era incomparabil mai slabă.

Cronologia generală a evenimentelor este bine cunoscută: 7–10 zile au fost necesare pentru a traversa cei 30–40 de kilometri ai „zonei din faţa câmpului“ şi a ajunge la linia principală a fortificaţiilor, apoi a urmat o lună

şi jumătate de tentative sterile şi sângeroase de a sparge frontul. Apoi încă o lună şi jumătate de pauză operativă. Pe 11 februarie 1940 a început ofensiva care în primele zile ale lunii martie s-a încheiat cu spargerea definitivă a regiunii fortificate finlandeze şi ajungerea Armatei Roşii la Vîborg.

Pentru obţinerea acestui rezultat, în componenţa Frontului Nord-Vest desfăşurat pe istmul Carelia au fost incluse 13 regimente şi patru divizioane de artilerie de putere mare şi deosebită (nu sunt epitete, ci termeni); la începutul lunii martie în componenţa frontului figurau 7 000 de tunuri şi aruncătoare de mine, peste 3 000 de tancuri. Gruparea atacatoare a cheltuit 46 000 de proiectile de obuzier de calibru 203 mm şi 6 000 de proiectile ale sistemelor de artilerie de putere deosebită; în total (adică nu numai pe istmul Carelia) în trei luni de război au fost cheltuite 78,7 kilotone (!) de muniţii de artilerie. Bineînţeles, toate acestea s-au dovedit insuficiente şi aviaţia a mai adăugat 22,6 kilotone de bombe, inclusiv 12 890 de bombe aviatice explozive FAB-250 şi 1 677 de bombe aviatice explozive FAB-500. (44)

După efectuarea câtorva calcule vom afla că, în medie, pentru tragerea asupra unei cazemate de pe Linia Mannerheim au fost utilizate 260 de proiectile de obuziere grele (de calibru 203 mm şi mai mare). Conform celei mai modeste estimări (considerând că jumătate din bombele aviatice explozive grele au fost utilizate pentru bombardarea oraşelor finlandeze, ceea ce este o exagerare evidentă), peste fiecare cazemată au fost aruncate 36 de bombe de mare calibru. Pe acest fundal, putem nici să nu mai amintim de cele 104 000 de bombe aviatice FAB-100, de cele 1,8 milioane de proiectile de obuziere de calibrele 122 mm şi 152 mm, precum şi de cele 127 de milioane de cartuşe de puşcă utilizate în decursul Războiului de Iarnă.

Cu această cheltuială de resurse materiale spargerea Liniei Mannerheim a durat o lună, iar pierderile de efectiv ale Frontului Nord-Vest au fost de 40 000 de morţi şi 150 de răniţi (aproximativ jumătate din pierderile totale ale Armatei Roşii în războiul finlandez). (45)

Frontul Nord-Vest era comandat de comandantul de armată de rangul 1 (viitorul mareşal) S.K. Timoşenko. În luna mai a anului 1940 el a devenit comisarul poporului al apărării al URSS. Una dintre cele trei armate ale Frontului Nord-Vest era comandată de K.A. Mereţkov, care a devenit după Războiul de Iarnă general de armată şi şeful Marelui Stat Major al Armatei

Roşii. Aceste două persoane răspundeau în ajunul Marelui Război de elaborarea planurilor strategice principale ale Armatei Roşii. Şi pentru ele cifrele citate mai sus nu erau doar nişte semne pe hârtie. Cei doi comandanţi au văzut cu ochii lor cadavrele ostaşilor roşii din preajma cazematelor finlandeze, au auzit cu urechile lor răgetul sinistru al canonadei de artilerie. Prin urmare, nu e de mirare că de la Linia Molotov, incomparabil mai puternică, ei aşteptau ceva similar.

Trupe de tancuri

Nu poţi câştiga războiul doar cu regiuni fortificate, doar cu defensiva. Regulamentul Armatei Roşii formula această idee fără umbră de îndoială: „Doar ofensiva fermă pe direcţia principală, încheiată cu încercuirea şi cu urmărirea perseverentă, va conduce la nimicirea deplină a forţelor şi mijloacelor duşmanului. Lupta ofensivă este modul de bază de acţiune a Armatei Roşii a Muncitorilor şi Ţăranilor“. (Regulamentul de câmp 39, punctul 10) Pentru armatele terestre de la jumătatea secolului XX instrumentul de bază de purtare a luptei ofensive, de urmărire şi încercuire a inamicului deveniseră trupele de tancuri.

Nici o altă ţară din lume nu a depus eforturi atât de enorme – şi nu a obţinut succese atât de enorme – în procesul de înfiinţare a acestei componente de şoc a forţelor armate ca Uniunea Sovietică. Nici una dintre marile puteri militare din lume nu avea atâtea obstacole şi dificultăţi în procesul de înfiinţare a trupelor blindate câte a avut Germania, căreia, conform condiţiilor Tratatului de pace de la Versailles, i se interzisese în general să producă tancuri sau să le cumpere din străinătate. În timp ce (la începutul anilor 1930) în URSS luase amploare producerea în serie a tancurilor şi au fost înfiinţate primele formaţiuni mari de blindate, Reichwehrul organiza aplicaţiile de pe teren cu machete de carton ale unor tancuri inexistente. Dar cu ce rezultate în procesul constituirii trupelor de tancuri au ajuns cei doi inamici până în iunie 1941?

Particula elementară din care se constituie trupele de tancuri, dar la care nu se reduce nicidecum tot conţinutul lor, este maşina blindată cu şenile, tancul. În etapa iniţială a celui de-al Doilea Război Mondial era o maşină cât se poate de jalnică în comparaţie cu ceea ce a apărut peste doar 3–4 ani. Nu avea nici blindaj rezistent, nici un tir comparabil cu al artileriei de divizie sau măcar cu al celei de regiment, nici capacitatea reală de a se deplasa în afara drumurilor. „Erau foarte puţin manevrabile şi foarte vulnerabile la tirul de artilerie, funcţionau pe benzină şi, prin urmare, erau uşor inflamabile, aveau un blindaj insuficient de rezistent.“ O evaluare absolut corectă, realistă şi lucidă. Nu poţi să nu fii de acord cu Mareşalul Victoriei. Ce-i drept, cu o precizare importantă: Jukov a scris aceste rânduri despre tancurile sovietice uitând să adauge că tancurile germane erau cu mult mai proaste.

În campania poloneză (septembrie 1939) cel mai răspândit tanc al Wehrmachtului a fost Pz-I. Era o tanchetă de instrucţie şi de luptă, dotată cu două mitraliere de calibru de puşcă; fusese lansată în producţie în primii ani de după venirea la putere a lui Hitler pentru a înlocui machetele de carton cu ajutorul cărora erau instruite anterior cadrele viitoarelor trupe de tancuri ale Germaniei. În luna mai 1940 cel mai răspândit în unităţile de luptă ale Wehrmachtului a devenit Pz-II de 9 tone (în componenţa celor 10 divizii de tancuri care au zdrobit atunci Franţa erau 880 de tancuri de acest tip); al doilea ca număr era aceeaşi jalnică tanchetă Pz-I (643 de maşini).

Pz.Kpfw.I (T-I), tanc ușor, produs între 1934–1938 (exploatat între 1934–1943). Masă: 5,4 tone. Armament; 2 mitraliere 7,92 mm; 1 867 de unități.

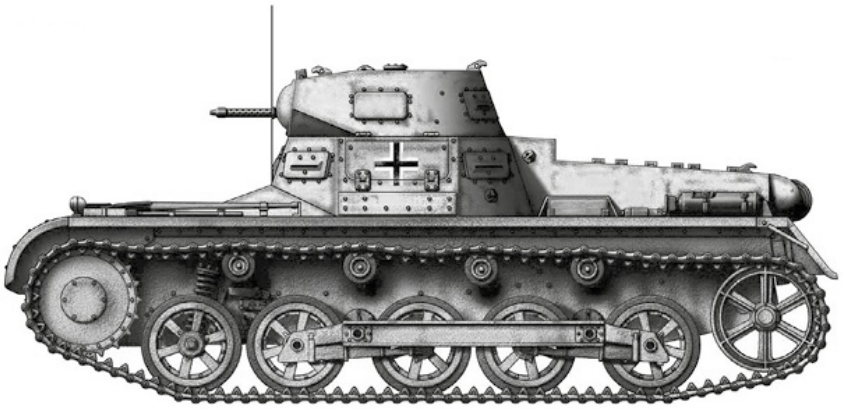

Pz.Kpfw.II (T-II), tanc ușor, produs între 1935–1941 (exploatat între 1935–1945). Masă: 9,5 tone. Armament: 1 tun de 20 mm; 1 mitralieră de 7,92 mm; circa 2 050 de unități.

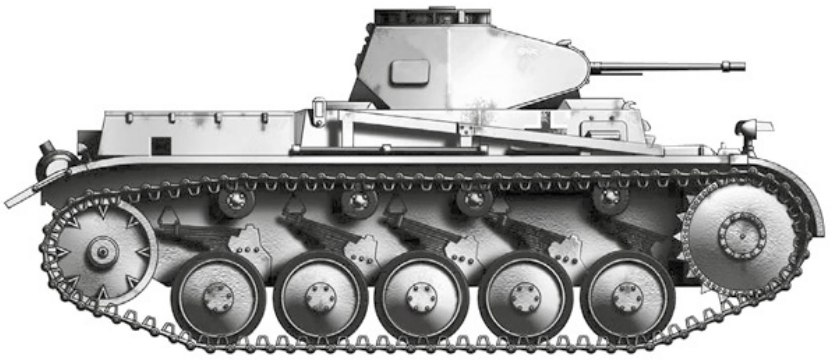

În ce privește calitatea blindajului, Pz-II era în fond echivalent cu tancul sovietic T-26, blindajul fiind la fel de subțire (14 mm), ce putea fi perforat de orice tun antitanc, iar de la distanțe mici și de o pușcă antitanc sau de tunuri de regiment cu țeavă scurtă. Motorul pe benzină, conform opiniei mareșalului Jukov, era „ușor inflamabil“, șenilele înguste, capacitatea de deplasare pe teren accidentat destul de relativă. Principalul însă consta în dotarea uimitor de slabă cu armament. PZ-II era dotat cu un mic tun automat de calibru 20 mm, iar în documentele sovietice din primele săptămâni de război mașina de luptă era descrisă drept „tanc ușor cu mitralieră de calibru mare“. Calibrul 20 mm este calibrul tradițional al tunurilor de avion, potrivit doar pentru a perfora tabla subțire de duraluminiu a învelișului avionului inamic. În anii 1930, în Uniunea Sovietică nimănui nici prin cap nu i-a trecut să doteze astfel tancurile sau mașinile blindate grele. Acțiunea explozivă și brizantă a micului proiectil de calibru 20 mm (greutatea de 90–130 de grame) era infimă, el putând distruge ceva doar prin lovitură în plin.

„Germania a intrat în cel de-al Doilea Război Mondial având un număr ridicol de tancuri proaste“ (V. Suvorov). O formulare ideală. Dar cu astfel de tancuri Wehrmachtul a făcut în câteva săptămâni praf și pulbere armata franceză (care nu era cea mai slabă din Europa) și pe aliații ei. Cum a fost posibil așa ceva? Răspunsul este bine cunoscut. Este foarte important de subliniat că el era cunoscut și cu mult înainte de „Blitzkriegul“ hitlerist – acest răspuns este scris în toate regulamentele de luptă, era obligat să-l învețe pe de rost fiecare absolvent al cursului scurt de șase luni de comandanți din veriga inferioară. Concentrarea forțelor și interacțiunea dintre arme. Sunt principiile fundamentale ale artei militare, vechi de când lumea, ce nu pot fi anulate de nici un fel de miracole tehnice. Germanii au utilizat cu pricepere „numărul ridicol de tancuri proaste“ de care dispuneau.

La nivelul strategiei, germanii și-au manifestat atașamentul față de ideea concentrării forțelor prin faptul că dintre cele 156 de divizii pe care le aveau au trimis la războiul cu Franța și aliații ei 136. Pe spațiile imense ale Danemarcei, Poloniei, Cehoslovaciei, Austriei și ale Germaniei însăși au fost lăsate doar 13 divizii (alte șapte efectuau operațiuni militare în Norvegia). La nivel operativ, principiul concentrării forțelor a fost realizat cu aceeași fermitate neclintită. În zona loviturii principale, pe un front de 130 de

kilometri de la Liège la Sedan, au fost concentrate şapte divizii de tancuri din 10 şi cinci divizii de motorizate din cinci. Mai mult, pe 15 mai, pe sectorul spargerii frontului au fost transferate încă două divizii de tancuri din Belgia. La nivelul tacticii (luptei) divizia de tancuri a Wehrmachtului (iar în luna mai 1940 ea consta din circa 270 de tancuri) înainta pe un sector de front cu lăţimea de doar câţiva kilometri, adică în zona defensivă a regimentului de infanterie a inamicului.

Pe un astfel de front francezii puteau să aibă o baterie antitanc, în cel mai bun caz un batalion. În momentul atacului cu tancuri asupra poziţiei batalionului antitanc (12–18 tunuri, ai căror servanţi sunt protejaţi doar de tunică) se revărsa o ploaie de foc – da, era focul foarte slabelor tunuri de calibru 20 mm, dar două sute la număr, iar apoi tunurile şi servanţii erau băgaţi în pământ de „tancuri uşoare“, adică de namile de oţel cu greutatea de 10 tone. Chiar şi în cazul în care comandantul şi efectivul batalionului manifestau un curaj sinucigaş şi o înaltă măiestrie militară, ei reuşeau să scoată din luptă zece–douăzeci de tancuri, dar nu aveau nici o şansă să oprească divizia de tancuri.

De fapt, pierderea a zeci de tancuri costisitoare nu era nicidecum obligatorie. Atacatorii mai aveau un avantaj – interacţiunea. Artileria antitanc a celor care se apărau putea şi trebuia neutralizată încă înainte de începutul atacului tancurilor. Termenul „a neutraliza“ are în lexicul artileriei un sens cât se poate de concret: servanţii tunului inamic trebuiau obligaţi să înceteze tirul şi să se retragă în adăpost (lichidarea fizică a tehnicii şi a efectivului era deja o suprasarcină). Atacul tancurilor este întotdeauna de scurtă durată – chiar şi unui Pz-II ce abia se târăşte pe arătura udă îi sunt suficiente cinci minute pentru a străbate ultimul kilometru ce îl desparte de poziţia de foc a batalionului antitanc. Prin urmare, era suficient ca artileria antitanc a inamicului să fie neutralizată pentru un timp foarte scurt.

Bineînţeles, înainte de a trage, tunurile inamice camuflate trebuiau să fie descoperite, iar pentru aceasta era nevoie de cercetaşi. Cercetaşii transmiteau datele artileriştilor, iar pentru aceasta era nevoie de transmisiuni care să funcţioneze în siguranţă. Pentru organizarea interacţiunii era necesar un comandant instruit şi energic, „detaliul“ principal al maşinii militare. Dacă toate cele enumerate mai sus există şi funcţionează, divizia de tancuri, chiar şi dotată cu tancuri uşoare şi slabe, va

trece prin defensiva regimentului de infanterie inamică aşa cum trece cuţitul prin unt.

După spargerea cu tancurile a primei linii a defensivei, începe principalul. Rezultatul succesului tactic al diviziei de tancuri poate fi totul sau nimic. Din descrierea documentară a acestui „totul sau nimic“ vor consta capitolele următoare ale cărţii noastre. În vara anului 1941, chiar şi în rarele, extrem de rarele cazuri în care diviziile şi corpurile de tancuri ale Armatei Roşii au obţinut succese locale, ele se dovedeau inutile. Niciodată, în nici un punct al frontului nu s-a reuşit evoluţia spargerii tactice în spargere operativă. Germanii îşi aduceau cu sânge-rece artileria antitanc şi antiaeriană, chemau aviaţia, recurgeau la toate „mijloacele la îndemână“ – de la obuziere grele la legături de grenade. În ultimă instanţă, peste o zi sau două, ofensiva unităţilor de tancuri sovietice care îşi pierduse orice avânt se încheia cu zdrobirea deplină.

Și, dimpotrivă, aproape fiecare prim succes al formațiunilor germane de tancuri se solda cu prăbușirea întregului sistem defensiv al inamicului. Trupele atacate se transformau cu o iuțeală amețitoare într-o gloată înarmată, care o lua la fugă. Dar e greu să fugi de un tanc, chiar și de cel mai lent. Drumurile și podurile nu au nicidecum o capacitate de trafic nelimitată, unde mai pui că harababura și panica reduceau de multe ori această capacitate de trafic. Și în acest moment la germani începea interacțiunea de la nivelul următor – intra în acțiune aviația. Gloatele de oameni care aglomeraseră drumurile, strânse grămadă lângă poduri, bacuri și vaduri, reprezentau o țintă ideală pentru loviturile cu bombe; haosul și harababura treceau în stadiul demenței colective, gloatele aruncau armele și fugeau care încotro. Apoi, cel care ataca trebuia doar să-i mâne din urmă pe cei care fugeau; acestei misiuni îi făcea față orice tanc – caracteristicile lui tehnice și tactice nu mai aveau o importanță substanțială.

Aşa s-a întâmplat în lunile mai şi iunie ale anului 1940 în Franţa. Acelaşi lucru, dar la o scară de multe ori mai mare, s-a produs în anul 1941 pe frontul de est, apoi s-a repetat în vara anului 1942. Când Armata Roşie a încetat să mai fugă în toate părţile, „capetele de porc“ ale tancurilor Wehrmachtului s-au blocat imediat. Caracteristicile tehnice şi tactice ale tancurilor germane s-au îmbunătăţit radical, despre rablele Pz-I, Pz-II, PZ-38(t) uitaseră toate trupele, iar pe câmpurile de luptă au ieşit „Tigrii“ şi „Panterele“ puternice, dar în anii 1943–1944 n-au reuşit să efectueze nici un salt vertiginos cu tancurile, asemănător cu cele pe care reuşiseră să le facă

unul după altul în primii ani de război. Da, au existat episoade de luptă reuşite, chiar şi de operaţiuni reuşite efectuate de formaţiunile de tancuri germane, dar în ultimă instanţă ele nu erau exploatate – dacă nu considerăm ca un rezultat pierderile enorme de tancuri.

Concluzia generală: existenţa unui număr mare de tancuri excelente este de dorit, dar nu este nicidecum o condiţie obligatorie pentru acţiunile eficiente ale trupelor de tancuri. Toţi luptă cu ceea ce au. Dacă tancurile-rable sunt unite cu un „factor uman“ de foarte bună calitate şi se adaugă şi dezorganizarea totală în tabăra inamicului, pot fi obţinute succese operative enorme chiar şi cu „tancuri de carton“.

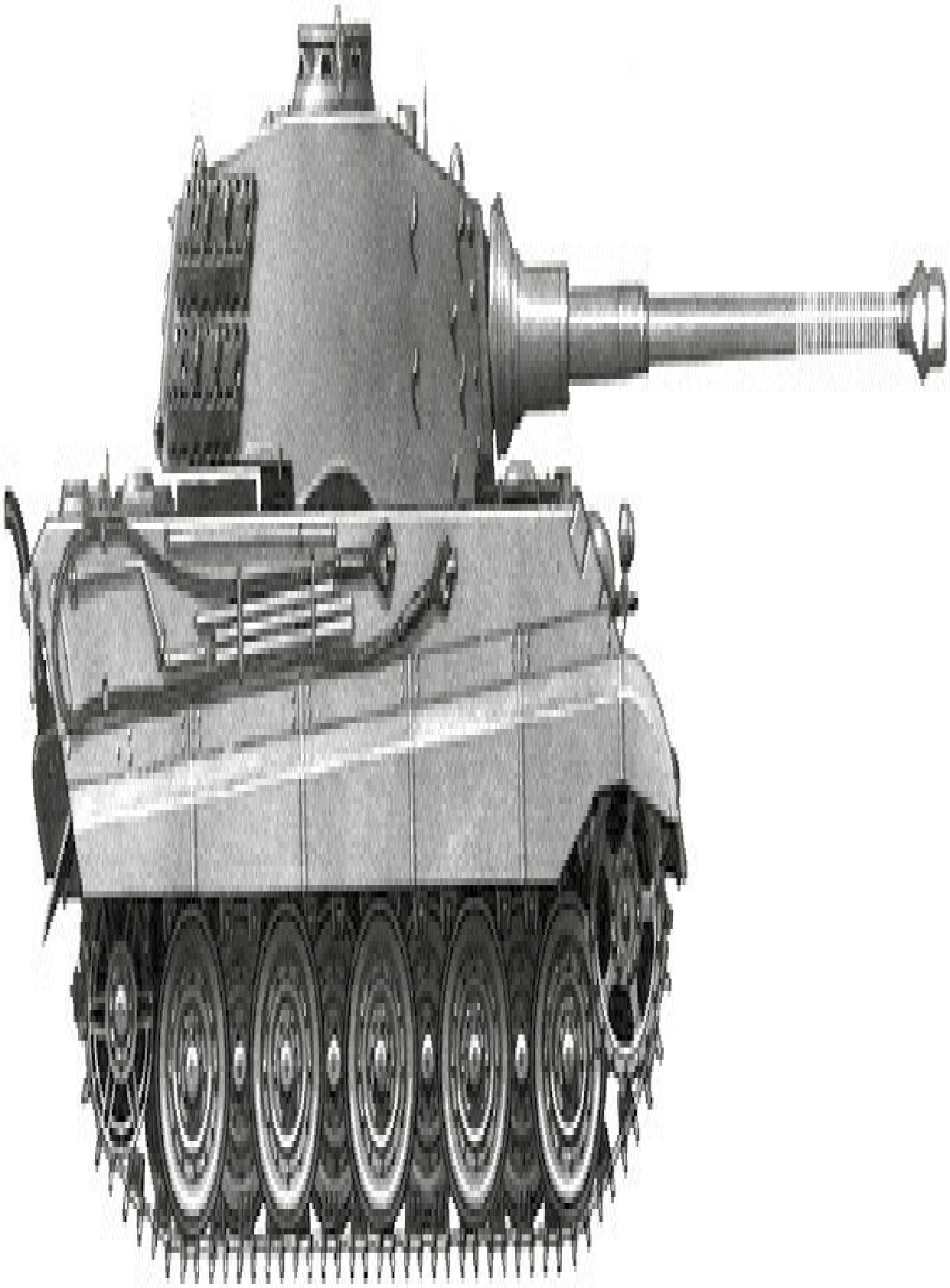

Germania

Pz.Kpfw. VI Tiger I (T- VI), tanc greu, produs între 1942–1944 (exploatat în perioada 1942–1945). Masă: 57 de tone. Armament: 1 tun de 88 mm, 2–3 mitraliere de 7,92 mm; circa 1 400 de unităţi. Cu acest model e asociată tehnica blindată grea a Wehrmachtului în al Doilea Război Mondial.

Pz.Kpfw.VI Ausf.H

Pz.Kpfw. VII Tiger II Königstiger (T-VII), tanc greu, produs între 1943–1945 (exploatat în perioada 1944–1945). Masă: 68 de tone. Armament: 1 tun de 88 mm, 2 mitraliere de 7,92 mm; sub 500 de unități. Reprezintă o dezvoltare a Tigrului, fiind cel mai puternic vehicul blindat dintre cele exploatate.

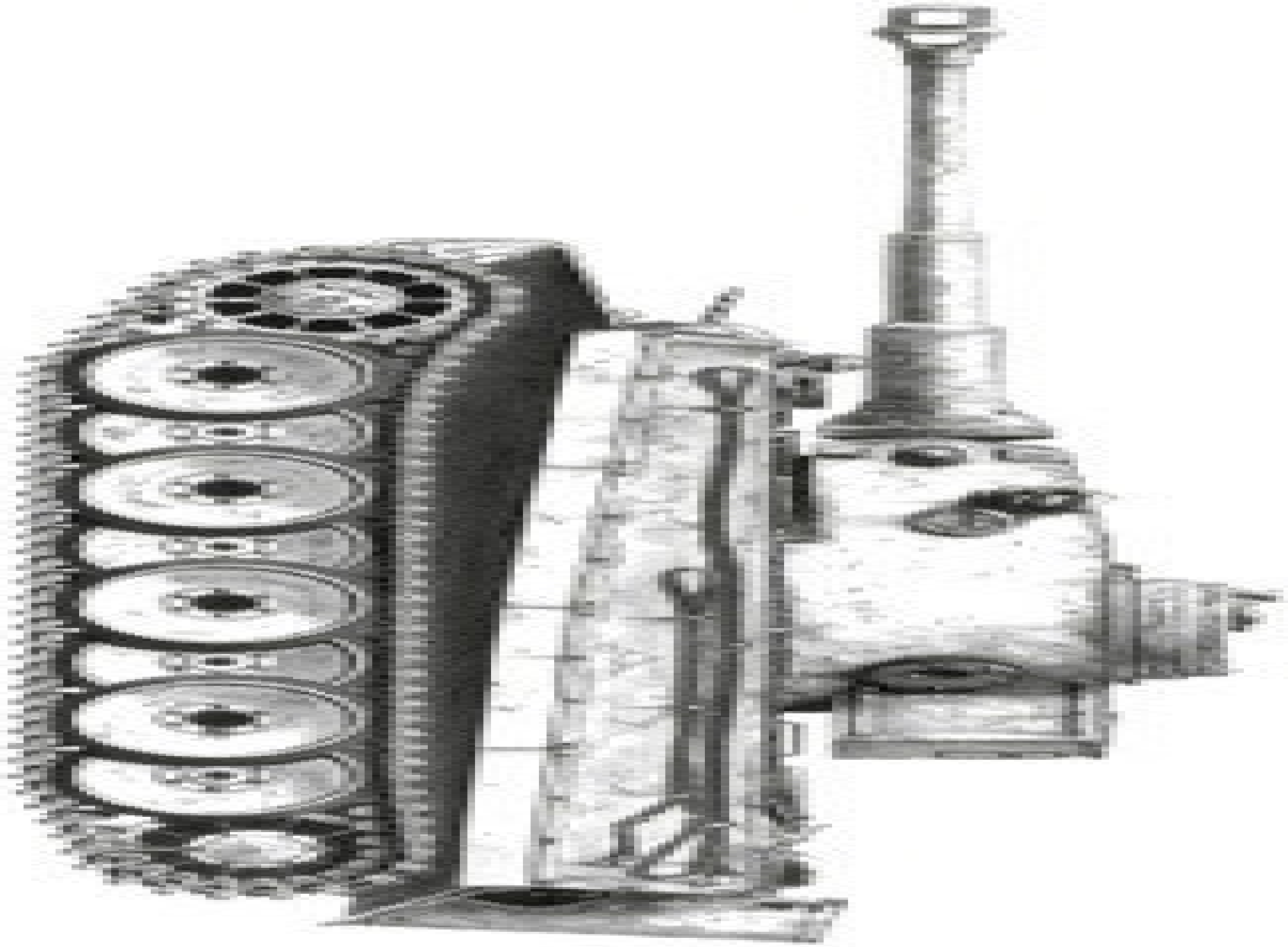

Pz.Kpfw.VI Ausf.E

Pe lângă tancurile de producție proprie, erau folosite și cele cehe LT vz.35 și LT vz.38

LT vz.35 (Pz Kpfw 35(t), tanc ușor cehoslovac, produs între 1936–1938 (exploatat în perioada 1936–1942). Masă: 11 tone. Armament: 1 tun de 37 mm, 2 mitraliere de 7,92 mm; 434 de unități.

LT vz.38 (Pz Kpfw 38(t), tanc ușor cehoslovac, produs între 1939–1942 (exploatat în perioada 1939–1950). Masă: 9,7 tone. Armament: 1 tun de 37 mm, 2 mitraliere de 7,92 mm; 1 433 de unități.

LT vz.35

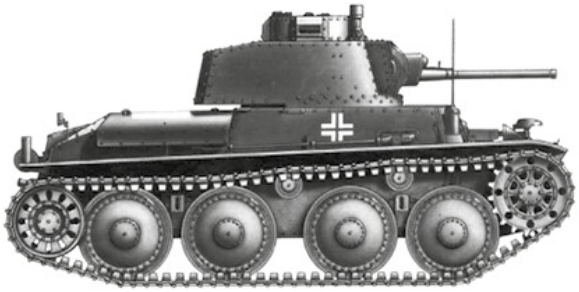

LT vz.38

Elefant (Jagdpanzer), autotun, produs în 1943 (exploatat în perioada 1943–1945). Masă: 68 de tone. Armament: 1 tun de 88 mm, 1 mitralieră de 7,92 mm; 90 de unități.

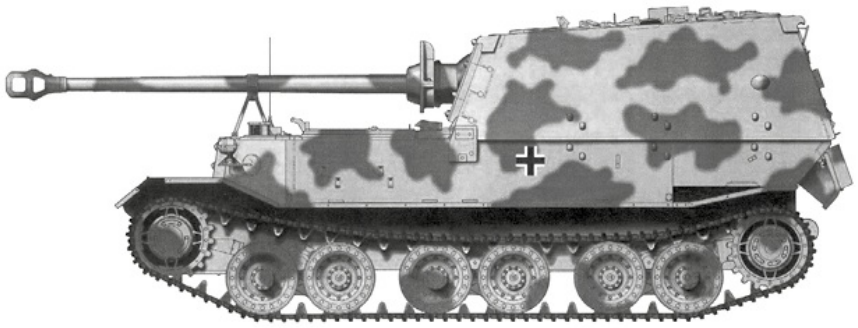

Aşa arată teoria. Să apelăm acum la practică. Practica operaţiunilor militare din primele săptămâni ale războiului sovieto-german şi-a găsit reflectarea în rapoartele comandanţilor unităţilor şi formaţiunilor de tancuri ale Armatei Roşii. În arhive s-au păstrat destul de multe rapoarte de acest fel. Când le citim e de dorit să nu uităm cine, unde şi când le-a scris. În cea mai mare parte documentele citate mai jos au fost scrise în primele zile ale lunii august 1941. Au fost semnate de comandanţi ai unor regimente, divizii şi corpuri mecanizate zdrobite cu desăvârşire; mulţi au scris aceste rapoarte după ce au ieşit din încercuire, pierzând toată tehnica şi până la 90 la sută din efective. Oamenii aceştia încă nu ştiau dacă li se vor ierta rezultatele unei conduceri atât de minunate a trupelor sau vor compărea în faţa plutonului de execuţie. Cine, dacă nu ei, ar trebui să relateze despre puternicele, invincibilele tancuri germane, despre superioritatea numerică multiplă a duşmanului, despre propriile tancuri învechite şi nesigure şi aşa mai departe – repetând lista tradiţională a „cauzelor obiective“ alcătuită cu succes de două generaţii de istorici sovietice? Dar comandanţii din anul 1941 scriu despre cu totul altceva:

Divizia 24 Tancuri (Corpul 10 Mecanizat, Frontul Nord, apoi Nord-Vest)

„Unitățile motomecanizate ale inamicului acționează doar pe drumuri, se adâncesc curajos în spatele frontului și se instalează în fond în localități… Astfel, inamicul este legat de drumuri, de a căror calitate depinde viteza lui de deplasare… Acțiunile unităților motomecanizate ale inamicului ajung la pură impertinență, în timpul retragerii [trupelor sovietice – M.S.] caută flancurile cu cea mai slabă componență. În caz de eșec al atacului trec imediat la pregătirea de artilerie, iar la apariția tancurilor KV toate mijloacele se concentrează împotriva lor…“. (46)

Corpul 11 Mecanizat (Frontul Vest)

„Chiar de la primele atacuri ale tancurilor noastre inamicul a pierdut multe

tancuri, iar în luptele următoare la apariția tancurilor noastre se retrăgea în spatele infanteriei sale aflate în defensivă… Ofensiva [inamicului] e pregătită de aviație prin bombardamente și tir de mitralieră. După aceasta sunt efectuate pregătirea de artilerie și foc de aruncătoare de mine în decurs de 2–3 ore, apoi tancurile se deplasează la distanțe de 300–500 de metri înaintea infanteriei. Pe sectoarele de teren accidentat și în păduri tancurile nu participă la atac. În timpul atacului în adâncul defensivei, tancurile nu se desprind prea departe de infanterie și doar când apărarea începe să se retragă pătrund rapid în rândurile celor care se retrag și îi urmăresc…" (47)

Divizia 7 Tancuri (Corpul 6 Mecanizat, Frontul Vest)

„Nemții utilizează tancurile mai ales în subunități mici: plutonul, compania, batalionul în interacțiune cu alte arme (infanterie motorizată și cavalerie)… La apariția tancurilor noastre tancurile inamicului nu primeau lupta, ci se retrăgeau rapid. Sistemul de apărare antitanc al nemților este bine dezvoltat și trebuie menționat că, în afară de tunurile antitanc de calibru 37 mm, este utilizată pe larg toată artileria semiautomată de calibru mare… Eu personal am străbătut patru zone de apărare antitanc cu mașini KV și T-34. Unei mașini i-a fost spart capacul chepengului mecanicului-conductor, alteia – clapeta mitralierei de tanc Degtiariov. Trebuie menționat că sunt scoase din funcțiune în principal tunurile și mitralierele, în rest mașina T-34 rezistă excelent la loviturile tunurilor de calibru 37 mm, ca să nu mai vorbim de KV". (48)

Regimentul 114 Tancuri (Divizia Autonomă 57 Tancuri, Frontul Sud-Vest, apoi Vest)

„Pe direcția de acțiune a regimentului din partea inamicului a fost utilizat până la un batalion de tancuri ușoare, până la o campanie de tancuri medii. În afară de acestea, inamicul utiliza tanchete și mașini blindate. În timpul nici unui atac de-al nostru cu tancuri, tancurile inamicului nu intrau în luptă cu tancurile noastre, ele acționau sau pe flancurile unităților lor, fie înaintau până la

flancurile unităţilor noastre, dar în cazul retragerii tancurilor noastre, tancurile inamicului ne presează din spate şi ne urmăresc. De cele mai multe ori tancurile inamicului au fost utilizate în grupuri mici pentru a înainta pe flancurile şi în spatele unităţilor noastre, precum şi pentru urmărire… A fost un caz de atac frontal cu tancuri medii ale inamicului, dar a fost suficient să scoatem din funcţiune două tancuri ale inamicului ca toată formaţiunea de luptă să se întoarcă şi peste câtva timp să apară din altă direcţie…

Concluzie: Tancurile inamicului sunt, de regulă, mijloace de pătrundere şi de demoralizare a spatelui şi flancurilor (subl. mea – M.S.), de aceea unităţile noastre nu trebuie să uite nicăieri de organizarea apărării antitanc. În toate cazurile tancurile noastre dotate cu tunuri pot fi utilizate ca apărare antitanc (tancurile T-26)…“ (49)

Divizia 17 Tancuri (Corpul 5 Mecanizat, Frontul Vest)

„În decursul întregii perioade de lupte dintre 7.7 şi 5.8.1941 unităţile Diviziei 17 au efectuat (neciteţ – 1, 4 sau 7) atacuri cu tancuri asupra tancurilor inamicului. O dată am fost atacaţi de tancurile inamicului în număr de 60. În toate cazurile inamicul evita atacurile, se eschiva întotdeauna de la confruntarea cu forţe egale sau chiar mai mici. În decursul luptelor ce au durat o lună s-au stabilit: interacţiunea bună dintre unităţi [ale inamicului], mai ales cea dintre trupele terestre şi aviaţie, buna funcţionare a mijloacelor serviciului de transmisiuni. Inamicul utilizează foarte pe larg legătura prin semnale luminoase…“ (50)

Divizia 8 Tancuri (Corpul 4 Mecanizat, Frontul Sud-Vest)

„Tancurile inamicului care au acţionat în regiunea Staro-Konstantinov şi în alte regiuni au următoarea caracteristică. Tancul mediu: armamentul – un tun cu ţeavă scurtă de calibru 75 mm, două mitraliere (judecând după descriere – Pz-IV, care în majoritatea altor rapoarte este numit „greu“ – M.S.)… Blindajul până la 25 mm. Partea de propulsie: şenilele sunt înguste, rolele şi balansierele

slabe. Capacitatea de deplasare pe teren accidentat e slabă, în afara drumurilor nu funcţionează…

Tancurile inamicului, [chiar] având superioritate numerică faţă de tancurile noastre, de regulă nu merg în tac, doar un singur caz în regiunea Staro-Konstantinov [când] aproape un batalion de tancuri au pornit în atac, dintre care tancurile noastre au distrus 22, celelalte s-au retras fără să primească lupta. Ofensiva tancurilor şi infanteriei este de regulă precedată de o pregătire de artilerie îndelungată şi de un foc puternic de aruncătoare de mine pe o suprafaţă mare. Ofensiva este organizată cu strânsa interacţiune a tuturor armelor. Apare foarte repede la chemare aviaţia…“ (51)

Divizia 37 Tancuri (Corpul 15 Mecanizat, Frontul Sud-Vest)

„În lupte s-a stabilit că în cazul rezistenţei opuse de trupele noastre (subl. mea – M.S.) unităţile atacatoare ale inamicului se retrăgeau sau ocoleau regiunile în care li se opunea rezistenţă. Trebuie menţionat că în cazul retragerii unităţilor noastre inamicul organiza urmărirea şi tindea să ajungă pe drumuri paralele în calea retragerii trupelor noastre…

Tancurile inamicului nu intrau în luptă cu tancurile noastre şi nu porneau la atac, ci tindeau să dezorganizeze de pe loc atacurile noastre cu tancurile. Protecţia blindată a tancurilor [germane] este insuficientă şi poate fi străpunsă nu numai de proiectilul perforant de tun de calibru 45 mm, ci şi de un proiectil brizant… Tancurile inamicului au protecţia blindată slabă şi sunt utilizate în număr limitat, după toate probabilităţile, pentru a economisi înseşi tancurile, precum şi carburanţii… Mijloacele noastre de luptă cu tancurile şi artileria le depăşesc fiind net superioare în ce priveşte blindajul, puterea de foc şi mobilitatea… (52)

Divizia 32 Tancuri (Corpul 4 Mecanizat, Frontul Sud-Vest)

„Blindajul tancurilor noastre nu este perforat de tunurile de calibru 37 mm ale nemţilor; au fost cazuri în care un tanc KV a fost lovit de vreo sută de ori, dar blindajul n-a fost perforat. Tancurile T-26, BT-7 şi maşinile blindate (uşoare şi grele) sunt perforate atât de mitralierele de calibru mare, cât şi de tunurile de calibru 37 mm ale inamicului. Tirul tancurilor noastre distrugea din primele două–trei lovituri tancurile inamicului. Tancurile inamicului sunt foarte des cuprinse de flăcări de la loviturile tunurilor noastre de pe tancuri de calibru 76 mm…“ (53)

Raportul cu privire la operaţiunile militare ale Diviziei 104 Tancuri între 21 şi 30 iulie (Frontul Vest)

„Tancurile KV şi T-34 după ieşirea din luptă au un număr mare de urme de lovituri de proiectile perforante. Acţiuni perforante ale proiectilelor asupra blindajului maşinilor respective n-au fost depistate. Proprietăţile de luptă şi cele tehnice ale tancurilor RV şi T-34, arătate în cursul acţiunilor de luptă, sunt înalt apreciate de comandamentul diviziei… Mişcarea în marş cu T-34 şi îndeosebi cu KV este încetinită din cauza lipsei de pregătire a sectoarelor greu practicabile ale drumului. Respectivele tancuri trebuie însoţite de genişti sau de infanterie instruită…“ (54)

Raportul asistentului şefului statului major al Direcţiei principale pentru automobile blindate şi tancuri, maiorul Sirotin, „Acţiunile unităţilor de tancuri ale armatei germane. Pe baza experienţei luptelor formaţiilor de tancuri ale Armatei Roşii dintre 22.6 şi 1.9.41“.

„Blindajul tuturor tancurilor germane rezistă doar la armamentul de infanterie şi este perforat de proiectilele artileriei noastre antitanc. Când este perforat de proiectile şi de gloanţele mitralierelor de mare calibru blindajul secţiilor motorului, toate tancurile germane ard.

Căile de acces pentru aer sunt situate deasupra corpului tancului, deasupra

secţiei motorului. Pe acoperişul turelei tancurilor germane este amplasat chepengul de ventilare. Lichidul inflamabil aprins din sticla aruncată pe acoperiș sau în secția motorului pătrunde liber în interiorul tancului. În ultimul timp instalează pe orificiile pentru aer mici plase metalice pentru a se asigura contra flăcărilor… Artileria noastră antitanc şi cea de pe tancuri, tirul lunetiștilor asupra fantelor de observare și a chepengurilor, minele și grenadele antitanc, sticlele cu lichid inflamabil sunt mijloace eficiente de luptă contra tancurilor germane…“ (55)

Știa oare comandamentul Armatei Roşii despre necesitatea concentrării forţelor şi a interacţiunii dintre arme? Deși pare eufemistică, chiar zeflemitoare, suntem nevoiţi să discutăm şi despre aceasta, căci publicului credul i se povestește peste tot despre o „tehnologie a Blitzkriegului“; despre o știință secretă pe care o descoperiseră germanii, „pe baza experienței de doi ani de război“ (fără a se arăta unde a reuşit Wehrmachtul să lupte timp de doi ani înainte de 22 iunie 1941, iar din campaniile polonează, franceză şi balcanică nu se adunaseră nici măcar trei luni de operaţiuni). „Blitzkriegul“ (războiul-fulger) nu este o tehnologie, nu este o metodă, nu este un descântec secret. Blitzkriegul lui Hitler din anii 1940–1941 a fost un rezultat. Consecința, nu cauza. Rezultatul influenței mai multor cauze, în special al utilizării pricepute de către comandanții Wehrmachtului a principiilor fundamentale ale artei operative.

Aceste principii nu numai că erau cunoscute comandamentului Armatei Roșii, ci și consemnate în regulamente militare. În expresii dintre cele mai categorice: „Interacţiunea dintre arme este condiția principală a succesului în luptă… Doar cu aplicare în comun şi doar cu efort comun, toate armele asigură obținerea victoriei… Nici un fel de acțiuni ale trupelor pe câmpul de luptă nu sunt posibile fără susţinerea artileriei.... Folosirea tancurilor trebuie să fie concentrată… Atacul cu tancurile asupra liniei întâi trebuie să fie în toate cazurile asigurat de susţinerea artileriei, nefiind admis fără aceasta…“

Mai mult, în timp ce comandamentul german presupunea şi teoretic şi practic că e posibilă utilizarea formaţiunilor de tancuri chiar la începutul operaţiunii, în primul eșalon, pentru străpungerea liniei defensive a inamicului, școala militară sovietică era sub acest aspect cu mult mai

circumspectă. „Formaţiunile de tancuri sunt utilizate pentru acţiuni de sine stătătoare în comun cu cavaleria, cu infanteria motorizată şi cu aviaţia pentru lărgirea spargerii, urmare a breşei făcute în defensiva inamicului şi sunt în cea mai mare parte un mijloc al comandamentului suprem pentru obţinerea rezultatului decisiv al ofensivei“ (subl. mea – M.S.). (Regulamentul de campanie 39, punctul 264)

În cursul cunoscutei Consfătuiri din decembrie (1940) a corpului comandanţilor supremi ai Armatei Roşii, această temă – introducerea formaţiunilor de tancuri în breşa făcută în prealabil de infanterie şi artilerie – a devenit obiectul celei mai minuţioase examinări. Este curios că raportorul principal pe această temă, generalul de armată Pavlov (tanchist, participant la Războiul din Spania, apoi şeful Direcţiei principale pentru autoblindate şi tancuri a Armatei Roşii) a caracterizat contribuţia germană în teoria „operaţiunii profunde“ astfel: „Nemţii n-au inventat nimic nou. Ei au luat ceea ce aveam noi, au îmbunătăţit puţin şi au aplicat“.

Teoria e lucru bun, dar chiar şi cel mai bine instruit arhitect nu va construi o casă fără cărămizi şi fără constructori. Avea oare comandamentul trupelor de tancuri ale Armatei Roşii „cărămizile“ care puteau fi aplicate concentrat? Avea oare cu ce să organizeze interacţiunea? Răspunsul va fi şi mai scurt şi mai simplu. Despre artilerie am relatat mai sus: Armata Roşie avea de 1,5 ori mai multe regimente de artilerie autonome decât aveau germanii batalioane autonome. Cât priveşte numărul tancurilor, la acest indicator imperiul stalinist a fost întotdeauna în fruntea întregii planete.

Conform situaţiei de pe 1 ianuarie 1934, parcul de tancuri sovietic consta din 7 574 de maşini (da, în această cifră sunt incluse şi tanchetele cu mitraliere, dar la momentul respectiv germanii exersau cu machete de carton). Trei ani mai târziu, pe 1 ianuarie 1937, în Armata Roşie figurau 17 280 de tancuri – mai multe decât în toate ţările Europei laolaltă –; pe 1 ianuarie 1939 în dotarea Armatei Roşii erau (fără a lua în calcul plevuşca cu mitraliere şi blindaj uşor) 11 600 de tancuri înarmate cu un tun de calibru 45 mm sau aruncătoare de flăcări (T-26, BT-5, BT-7) şi circa 550 de tancuri înarmate cu un tun de calibru 76 mm (aşa-numitele „artileristicele“ BT-7A şi cele grele cu multe turele T-28 şi T-35). (56) De şase ori mai multe decât va avea la începutul celui de-al Doilea Război Mondial (1 septembrie 1939) Wehrmachtul, cu includerea în categoria tancurilor a 1 223 de Pz-II cu „tun“ de calibru 20 mm.

Numărul enorm al tancurilor şi maşinilor blindate – îmbinat cu înţelegerea clară a ideii de concentrare a forţelor – a permis purcederea la înfiinţarea primelor formaţiuni mari de tancuri din lume. În anul 1930 (când Europa dansa fără grijă foxtrot) a fost înfiinţată Brigada Autonomă 1 Mecanizate. În anul 1932 această brigadă a fost extinsă până la statutul de corp de armată mecanizat. În acelaşi an a fost adoptată instrucţiunea „Intrarea în luptă a formaţiilor mecanizate autonome“, iar spre sfârşitul anului 1935 Armata Roşiei a Muncitorilor şi Ţăranilor avea patru corpuri mecanizate şi 18 brigăzi de tancuri. În anul următor, 1936, numărul brigăzilor de tancuri a crescut până la 30 – la momentul respectiv Wehrmachtul avea trei divizii de tancuri şi era în curs de constituire a patra.

Denumirile, structura şi componenţa de luptă ale formaţiunilor motorizate ale Armatei Roşii erau în permanenţă înnoite – au fost înfiinţate brigăzi de tancuri, de puşcaşi şi mitraliori, motoblindate, motorizate. În fine, în vara anului 1940 au fost adoptate decizii cu privire la constituirea unor corpuri mecanizate cu următoarea componenţă: două divizii de tancuri, o divizie motorizată, un regiment de motociclişti, subunităţile corpului (batalion de transmisie, batalion de geniu ş.a.) Strict vorbind, corpul mecanizat avea nu două, ci trei divizii „de tancuri“, deoarece structura diviziei motorizate sovietice era corespunzătoare cu a diviziei de tancuri germane (un regiment de tancuri, unul de artilerie şi două de infanterie), iar numărul de tancuri conform organigramei (275) era mai mare.

Până la 1 decembrie 1940 a fost încheiată constituirea a nouă corpuri mecanizate şi a două divizii de tancuri autonome, dar în acelaşi timp în componenţa Armatei Roşii se păstrau şi 45 (!) de brigăzi de tancuri. (57) Ultima etapă pe calea concentrării organizaţionale şi structurale a trupelor de tancuri şi blindate au devenit deciziile adoptate în februarie şi martie 1941 cu privire la desfiinţarea brigăzilor de tancuri. Aceste structuri „mărunte“ au fost considerate învechite. În Armata Roşie trebuiau să rămână doar formaţiuni mari (corpuri mecanizate), capabile să realizeze de sine stătător sarcini la scară operativă. Se preconiza desfăşurarea a 30 (treizeci) de corpuri mecanizate cu câte o mie de tancuri şi cu efectiv de 36 000 fiecare.

Un milion de oameni în trupele de tancuri. 100 000 de oameni nemijlocit în tancuri – mai mulţi decât călăreţii din hoarda lui Genghis Han.

La sfârşitul anilor 1930 expertiza şi tehnologia acumulate de industria militară a URSS au permis crearea unor „cărămizi“ noi şi mai bune, pentru edificarea trupelor de tancuri: tancul mediu T-34 şi tancul greu KV (şi unul, şi altul au intrat în dotarea Armatei Roşii pe 19 decembrie 1939). Blindajul antiproiectil, armamentul puternic (tun cu ţeavă lungă de calibru 76 mm), motorul Diesel, şenilele late, capacitatea mare de deplasare pe teren accidentat şi autonomia însemnau, în ansamblu, crearea unui instrument de război calitativ nou. Nu sunt eu prima persoană care a înţeles-o. Şi nici Viktor Suvorov. În îndepărtatul an 1954, în clasicul studiu al lui Müller-Hillebrand, devenit cartea de căpătâi a fiecărui istoric militar, era scris: „În dotarea Armatei Roşii la începutul campaniei a fost pus noul tanc T-34, căruia trupele terestre germane nu-i puteau opune nici un tanc echivalent, nici mijloace de apărare corespunzătoare. Apariţia tancului T-34 a fost o surpriză neplăcută, deoarece el, datorită vitezei, capacităţii înalte de deplasare pe teren accidentat, protecţiei blindate consolidate, armamentului şi în principal dotării cu tunul cu ţeavă lungă de calibru 76 mm, care avea o precizie sporită a tirului şi o capacitate de perforare a proiectilelor de la o distanţă nouă, neatinsă până atunci, reprezenta un tip absolut nou de tanc de luptă“. (33)

T-34 şi KV puteau în multe situaţii să distrugă de sine stătător, fără ajutorul artileriei de câmp, mijloacele de foc ale inamicului de pe linia întâi, iar apoi să susţină cu un tir puternic infanteria în timpul spargerii ofensivei inamicului pe toată adâncimea tactică. O divizie dotată cu astfel de tancuri putea nu numai să-i alunge pe cei puşi pe fugă, ci şi să înfrângă rezistenţa îndârjită a inamicului. Tancul greu KV era realmente capabil să acţioneze sub ploaia de proiectile ale artileriei germane. Să apelăm la un exemplu cât se poate de confirmat documentar: în primele zile ale lunii august 1941 un tanc KV din componenţa Diviziei 107 Tancuri (comandant al echipajului – locotenent Kapusta Vasili Dmitrievici) a distrus o baterie de tunuri antitanc ale inamicului, fiind lovit de 200 de ori în plin, dar nici o lovitură n-a străpuns blindajul. (321)

A fost stabilită următoarea structură a diviziei de tancuri dotate cu tancuri de tipuri noi: două regimente de tancuri cu câte patru batalioane în componenţă (un batalion de tancuri grele KV, două batalioane de tancuri medii T-34, un batalion de tancuri cu aruncătoare de flăcări OT-26), un

regiment de artilerie de obuziere cu câte două divizioane în componenţă şi un regiment tipic de infanterie motorizată cu trei batalioane în componenţă. În plus, din componenţa diviziei mai făceau parte un batalion de cercetaşi, un batalion de transmisiuni, un batalion antiaerian, un batalion de pontoane şi poduri, o subunitate de depanare şi o subunitate medicală. În structura diviziei se întrevede clar tendinţa de a-i asigura autonomia maximă, capacitatea de a acţiona de sine stătător în adâncimea operativă a defensivei inamicului, izolată de masa de bază a trupelor sovietice.

Armamentul de bază al corpului mecanizat – tancuri şi autoblindate – era distribuit astfel (vezi Tabelul 5):

Tabelul 5

	dt	dt	dm	CM	dt germ.
KV	63	63	0	126	----
T-34	210	210	0	426	30 Pz-IV
BT-7	26	26	258	310	106 Pz-III
T-26	22	22	0	44	----
OT-26	54	54	0	108	65 Pz-II
T-37/38/40	0	0	17	17	8 Pz.Bef
Total tancuri:	375	375	275	1031	209
BA-10	56	56	18	152	----
BA-20	39	39	33	114	?

Notă: în afară de tehnica blindată din componența diviziilor, tancurile și autoblindatele erau în dotarea unităților corpului și a conducerii corpului mecanizat.

Astfel, în componenţa corpului mecanizat al Armatei Roşii (luând în calcul 40 de remorchere tractoare cu şenile „Komsomoleţ“) conform organigramei trebuiau să fie 1 337 de unităţi de tehnică blindată înarmată. Cu tunuri de calibru 45 mm şi mai mare erau înarmate 1 058 de unităţi de tehnică blindată (tancuri KV, T-34, BT-7, T-26, automobile blindate BA-10).

Totul se cunoaşte prin comparaţie. Dar pentru a face o comparaţie corectă e de dorit să stabilim în prealabil cu ce comparăm şi pentru ce. În trecerea în revistă a structurii şi armamentului formaţiunilor de infanterie, am comparat divizia de puşcaşi a Armatei Roşii cu divizia de infanterie a Wehrmachtului. Această abordare are o întemeiere clară: diviziilor (de puşcaşi) de infanterie ale ambelor părţi beligerante li se dădeau sarcini comparabile, numărul total de divizii în URSS şi în Germania era comparabil (circa 200 de o parte şi 170 de alta), numărul lor în iunie 1941 pe front era, de asemenea, aproape egal (100 la 90 de divizii).

T-37, tanchetă amfibie, produsă între 1933–1936 (exploatată între 1933–1945). Masă: 3,2 tone. Armament: 1 mitralieră de 7,62 mm; peste 2 600 de unități

T-38, tanchetă amfibie, modernizare a modelului T-37A, produsă între 1936–1939 (exploatată între 1936–1945). Masă: 3,3 tone. Armament: o mitralieră de 7,62 mm; circa 1 400 de unități

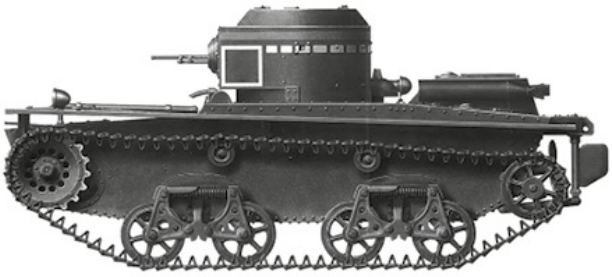

T-40, tanchetă amfibie, produsă între 1940–1941 (exploatată între 1941–1945). Masă: 5,5 tone. Armament: 1 tun de 20 mm; 1 mitralieră de 7,62 mm, 1 mitralieră de 12,7 mm; peste 700 de unități

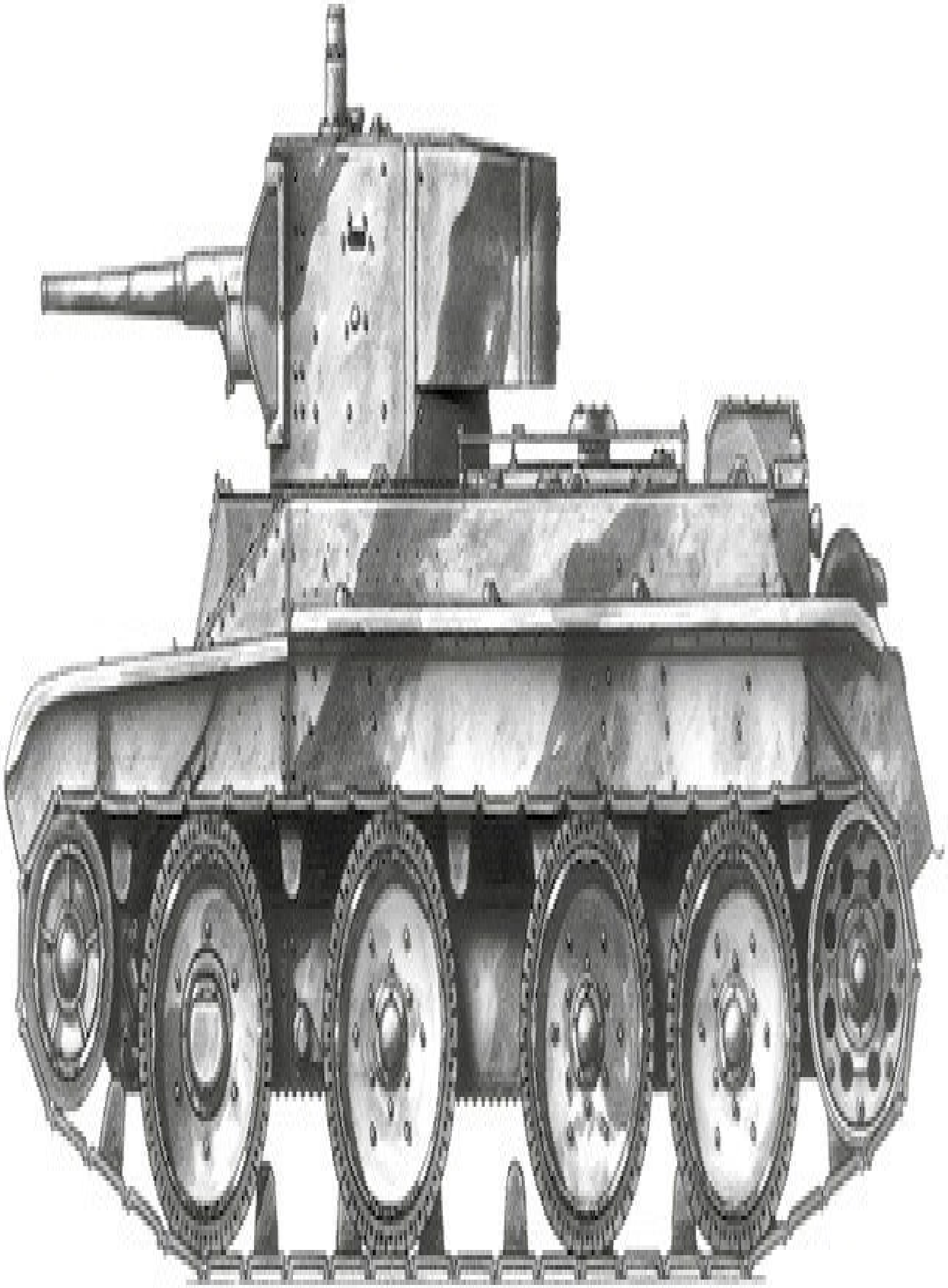

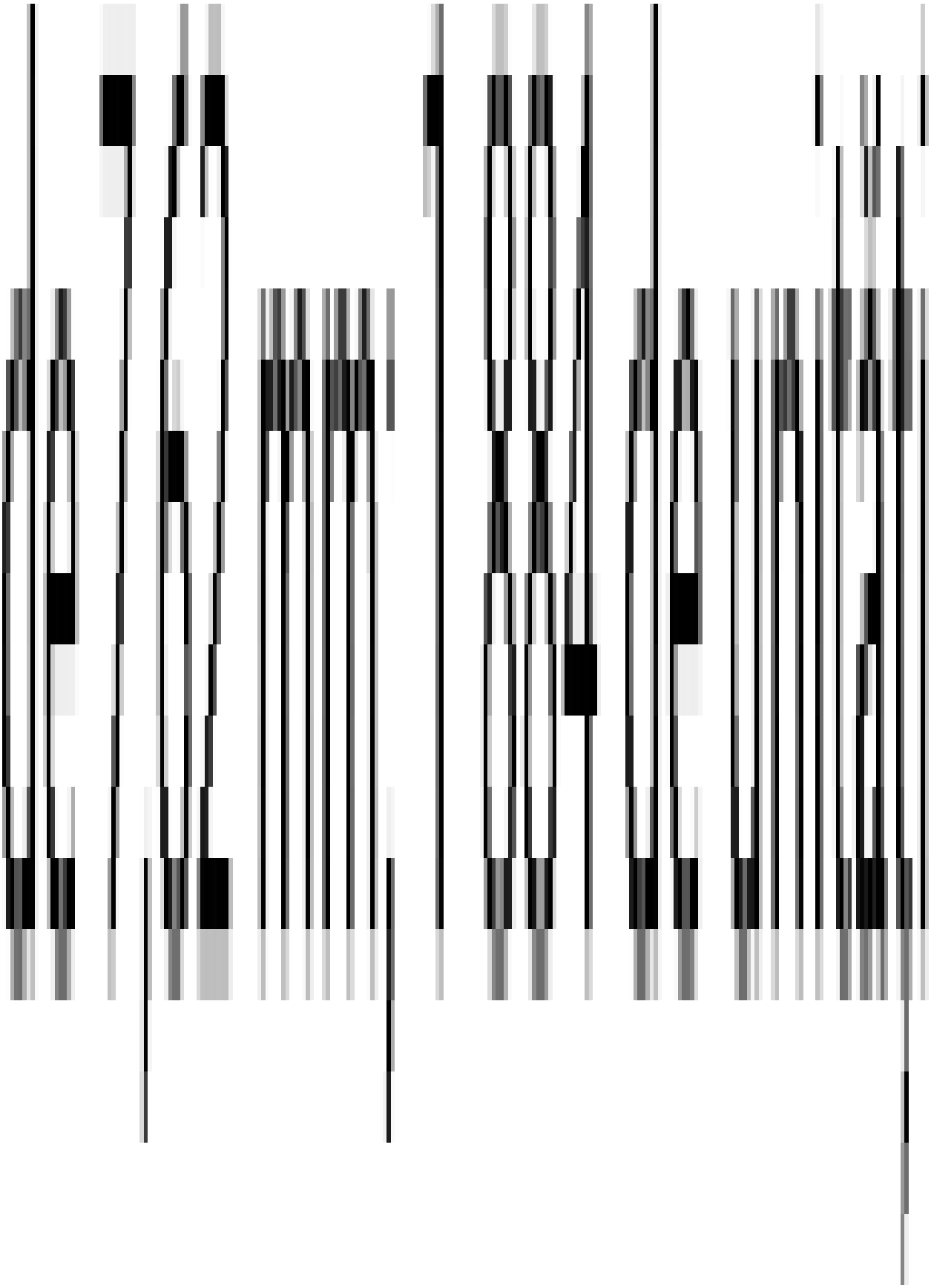

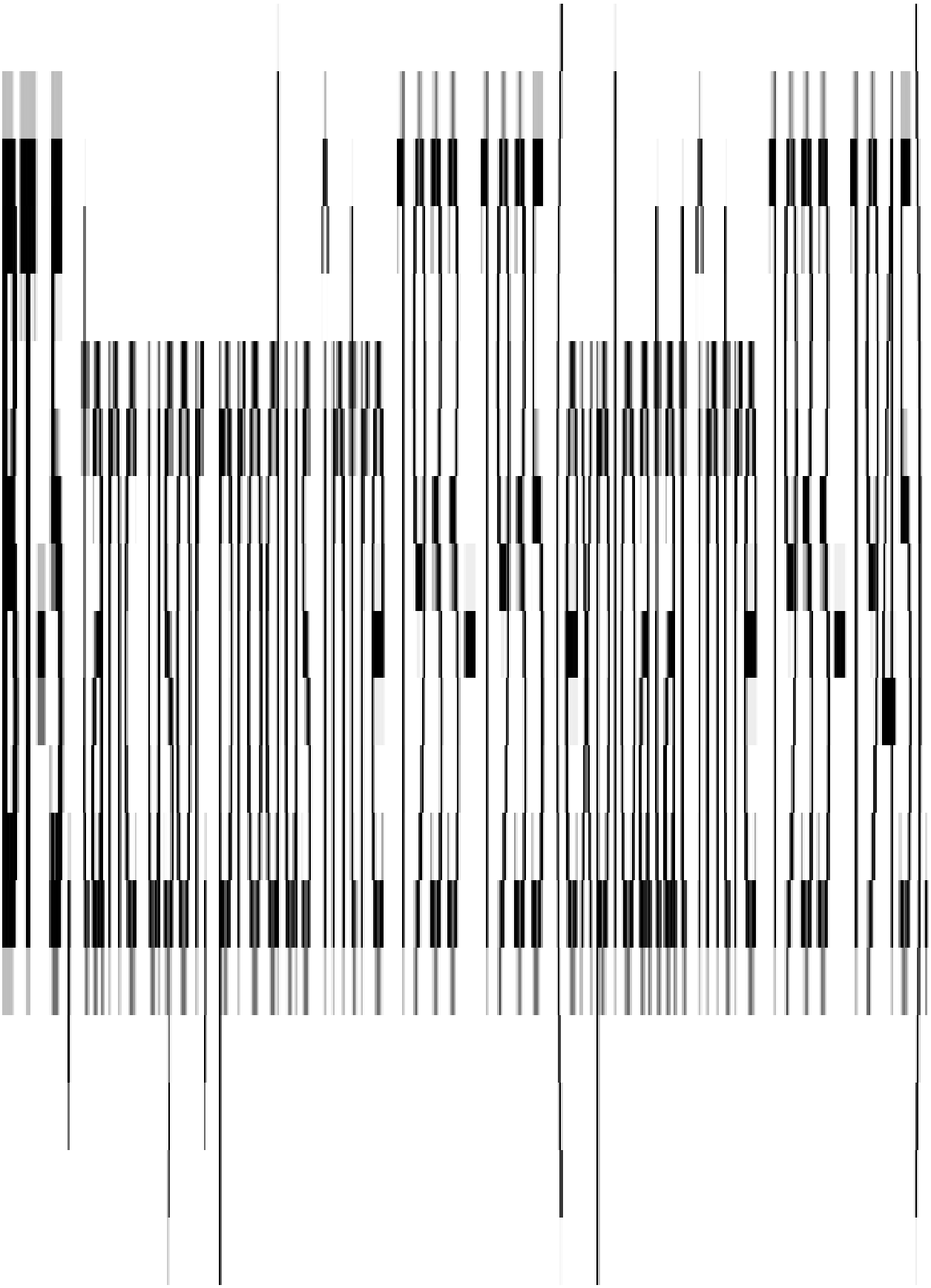

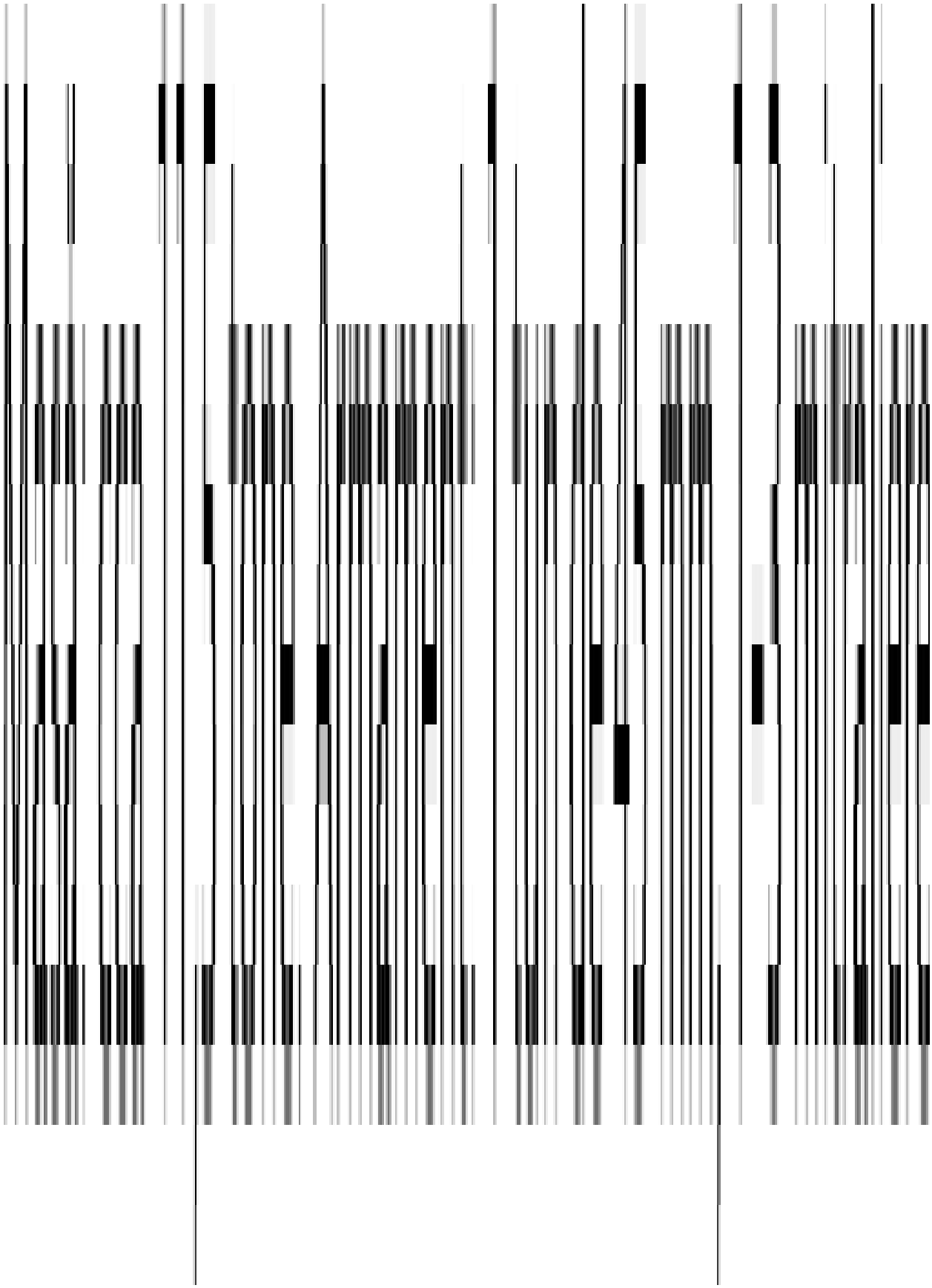

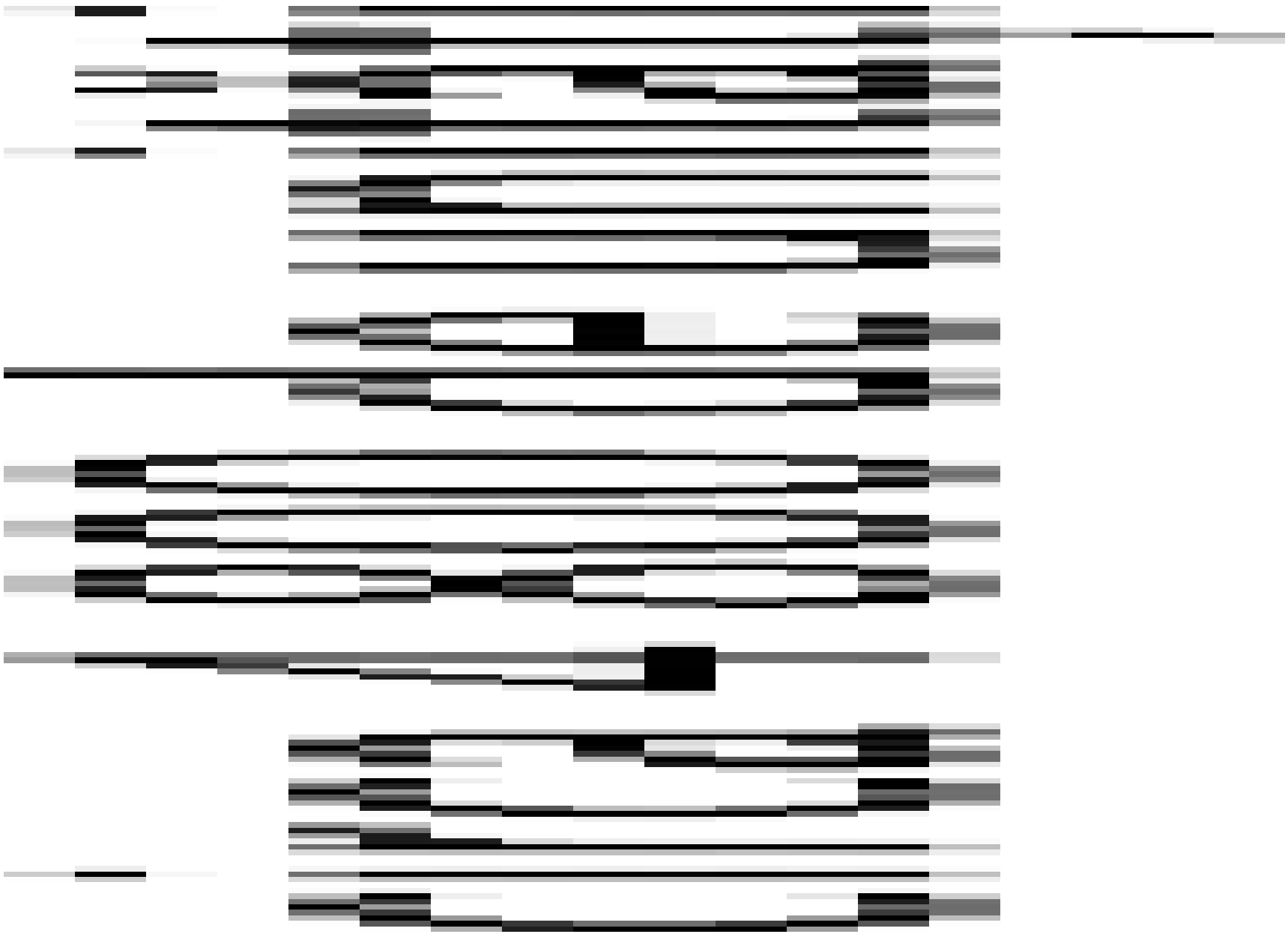

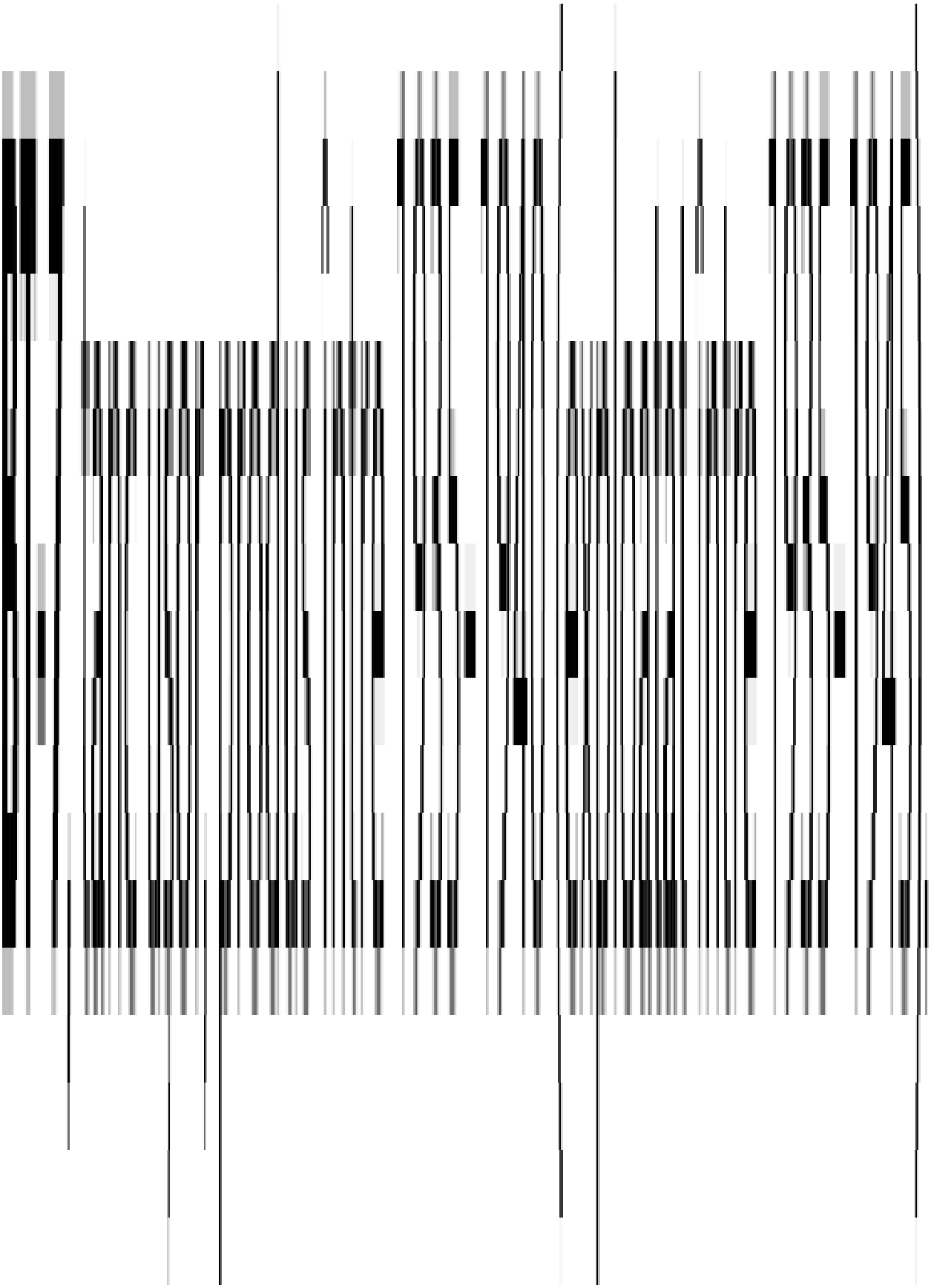

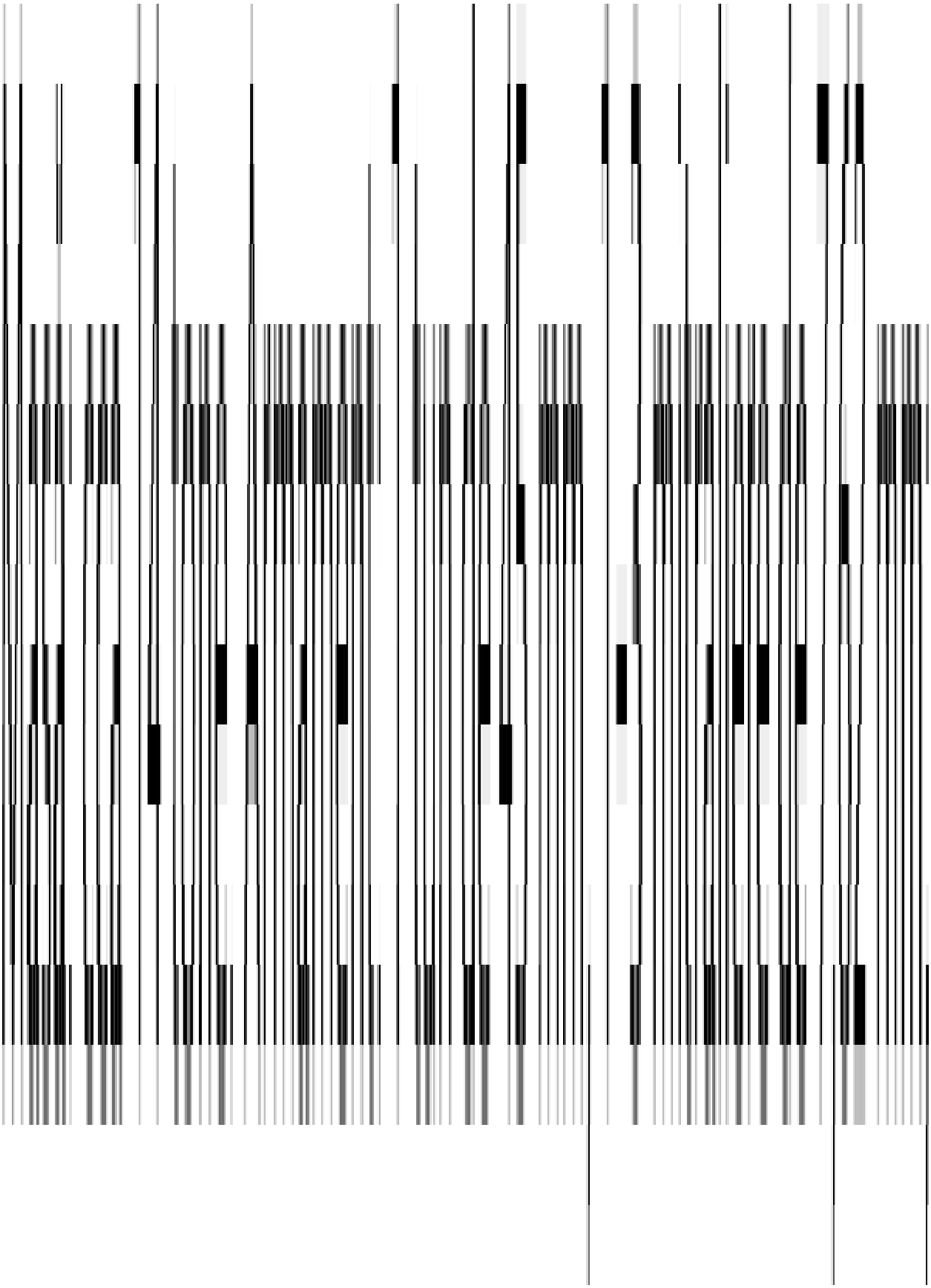

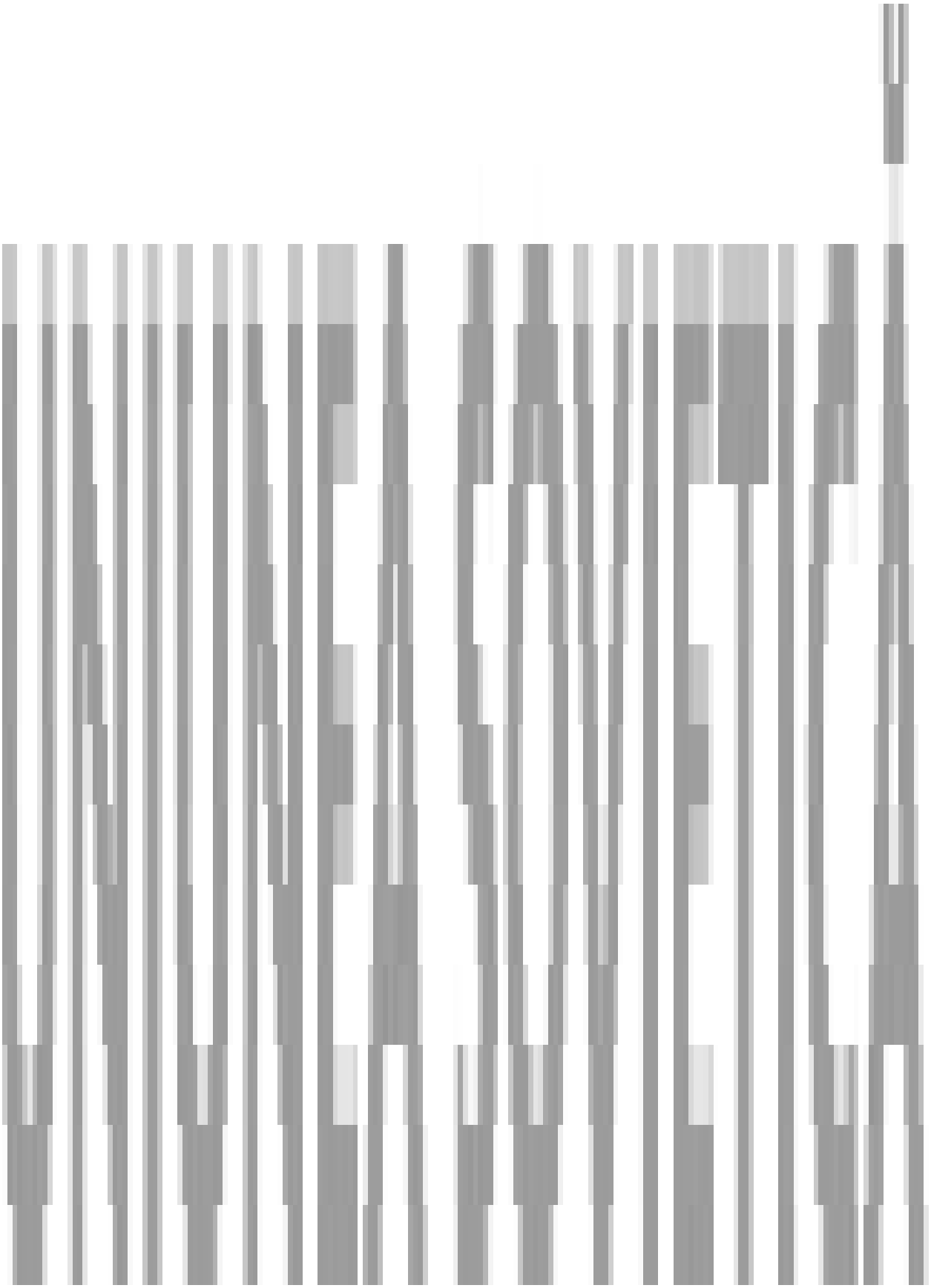

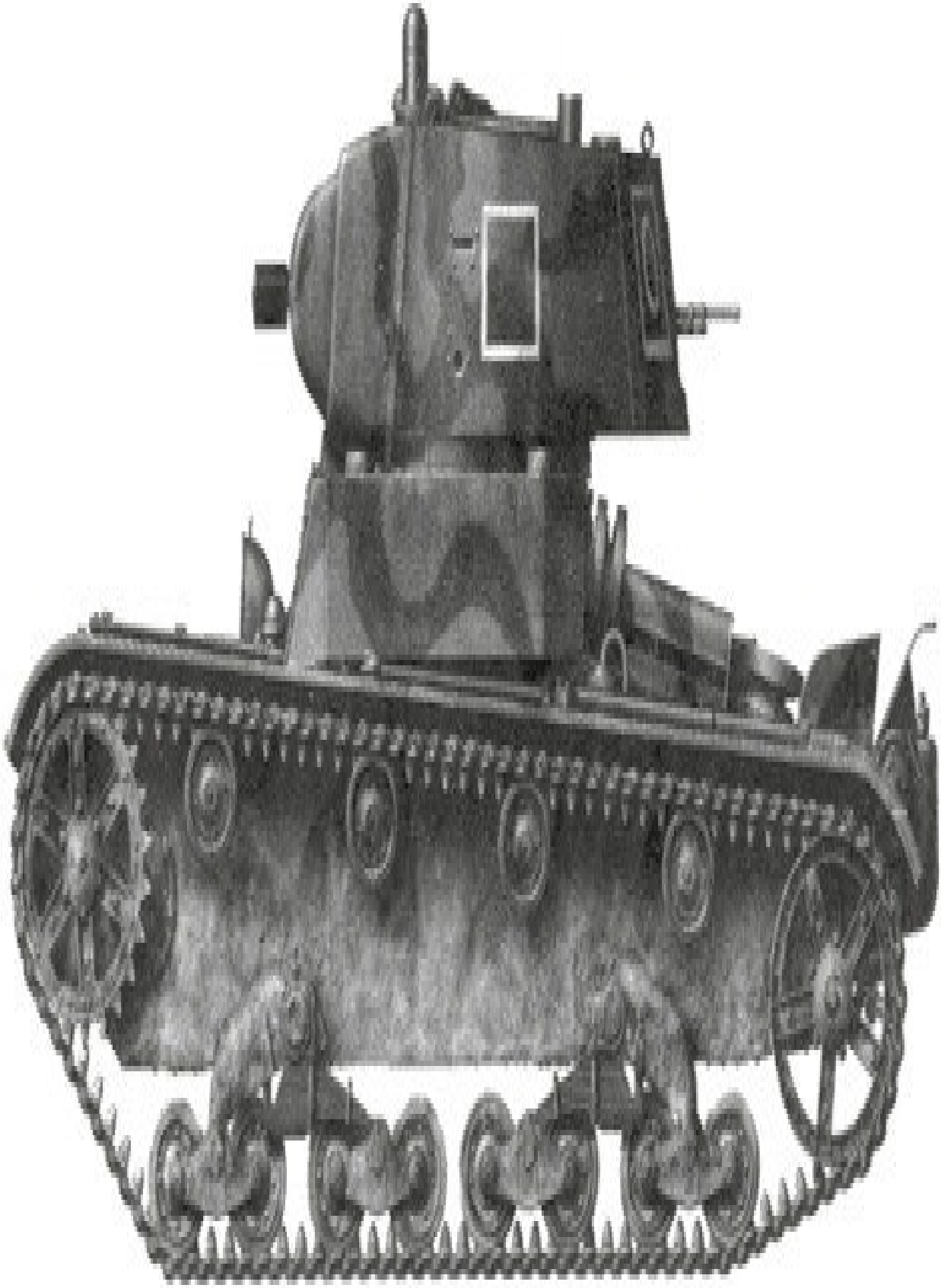

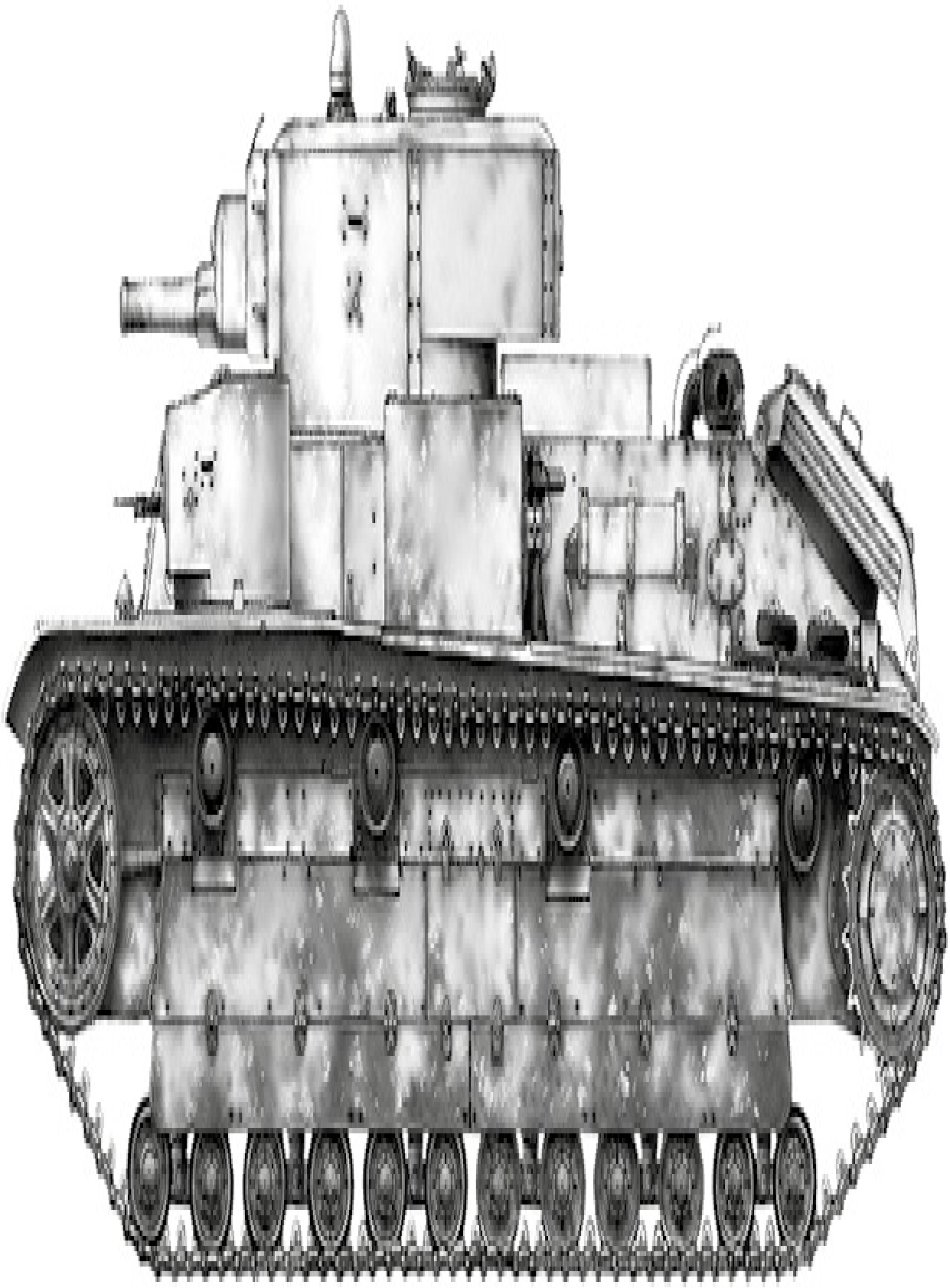

T-26, tanc ușor, produs între 1931–1941 (exploatat între 1931–1961). Masă: peste 10 tone. Armament: 1 tun de 37/45 mm, 2–3 mitraliere de 7,62 mm; 11 307 unități

T-28, tanc mijlociu cu multe turele, produs între 1933–1940 (exploatat între 1933–1944). Masă: 25,4 tone. Armament: 1 tun de 76,2 mm; 4–5 mitraliere de 7,62 mm; peste 500 de unități

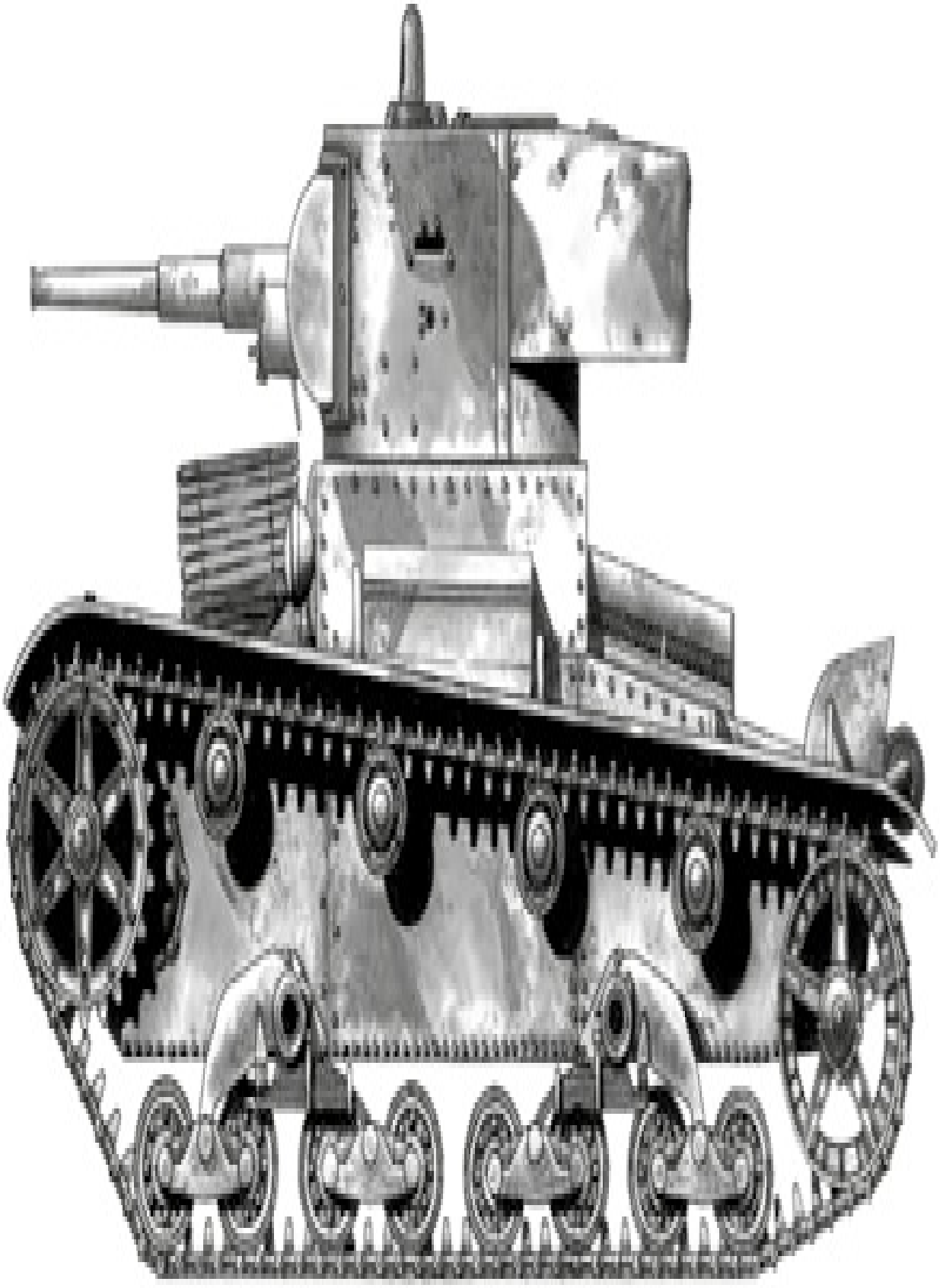

OT-26, aruncător de flăcări pe baza tancului T-26, produs între 1932–1935. Masă: 9 tone. Armament: 1 aruncător de flăcări, 1 mitralieră de 7,62 mm; 552 de unităţi

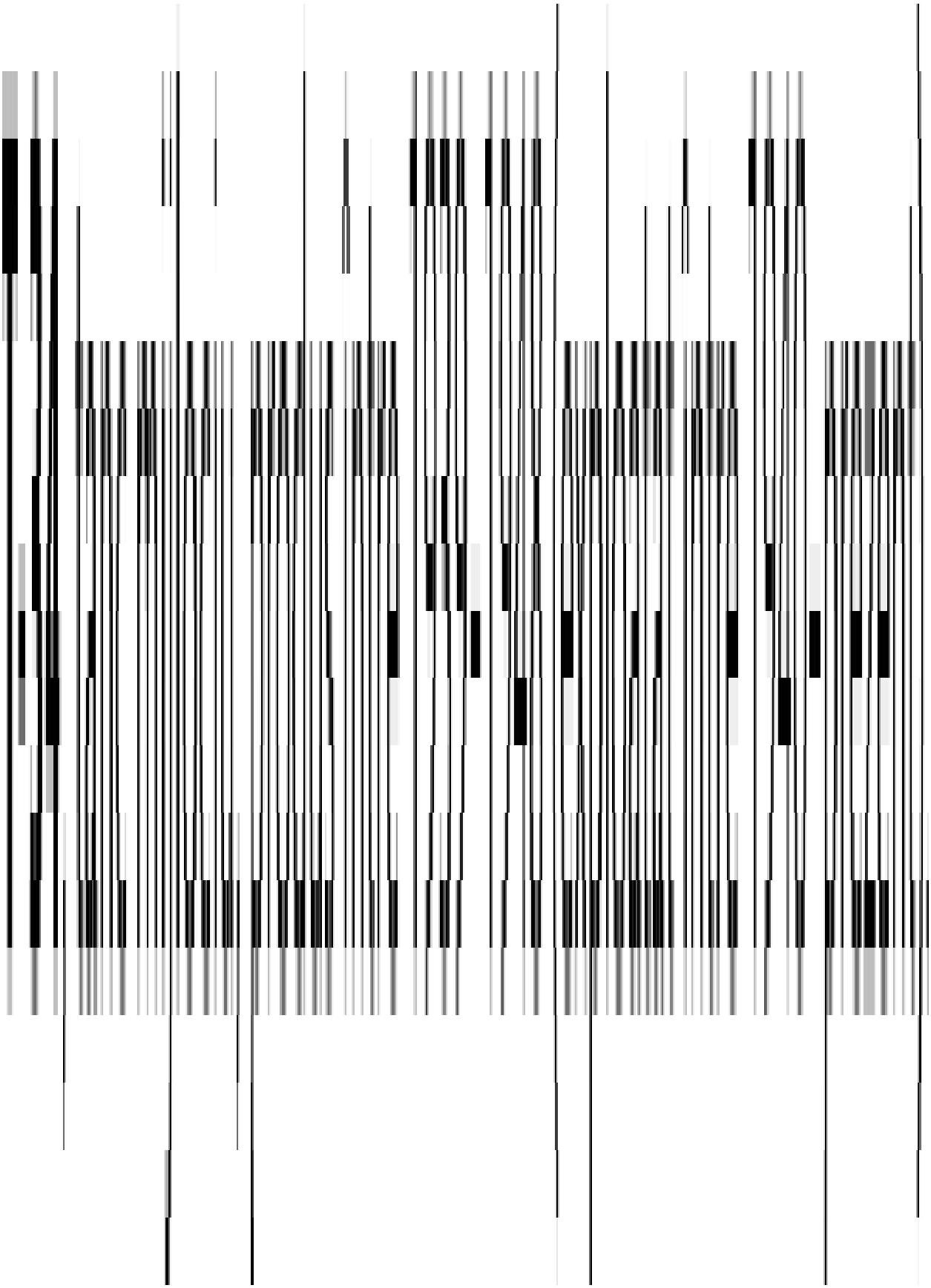

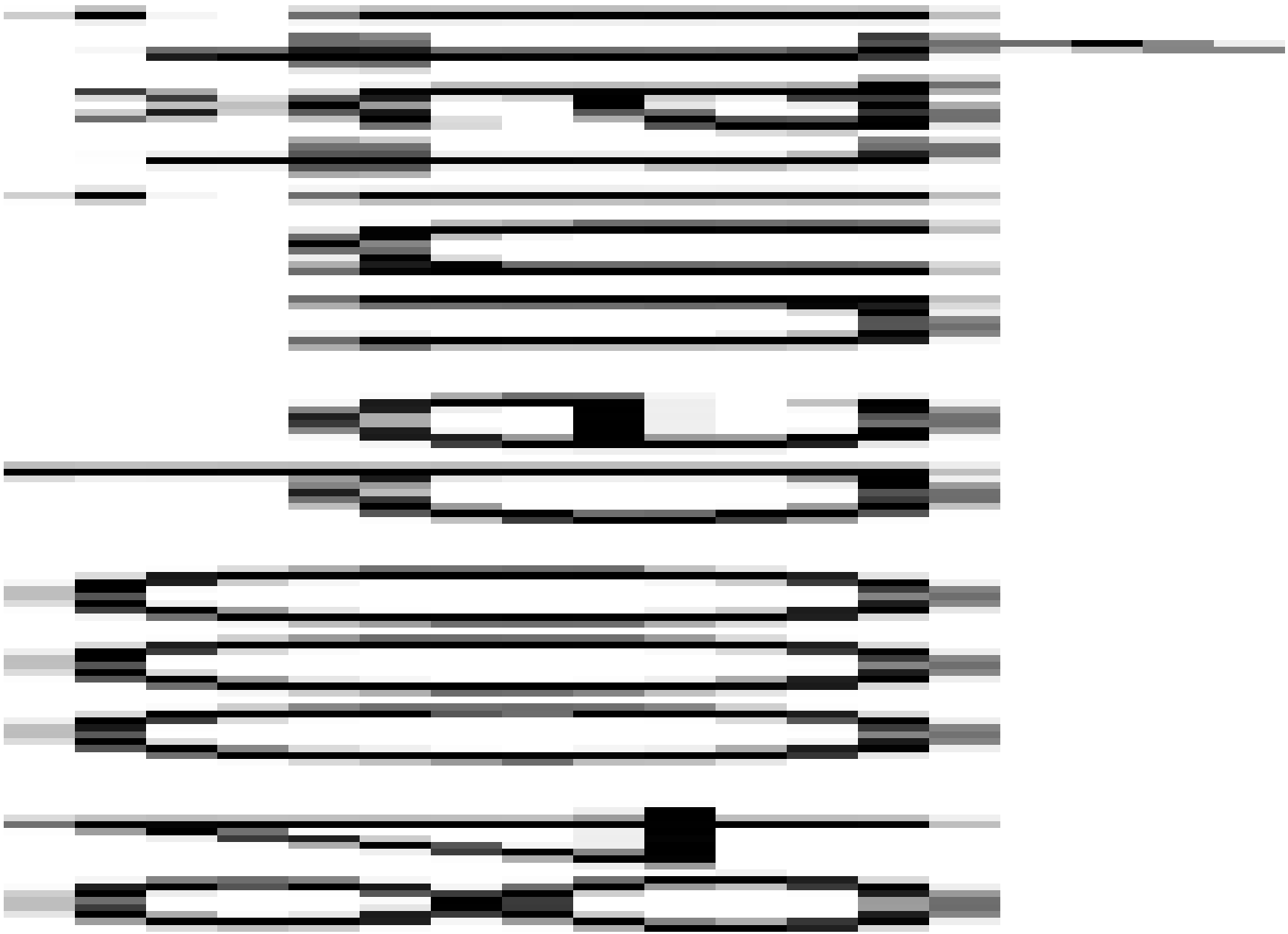

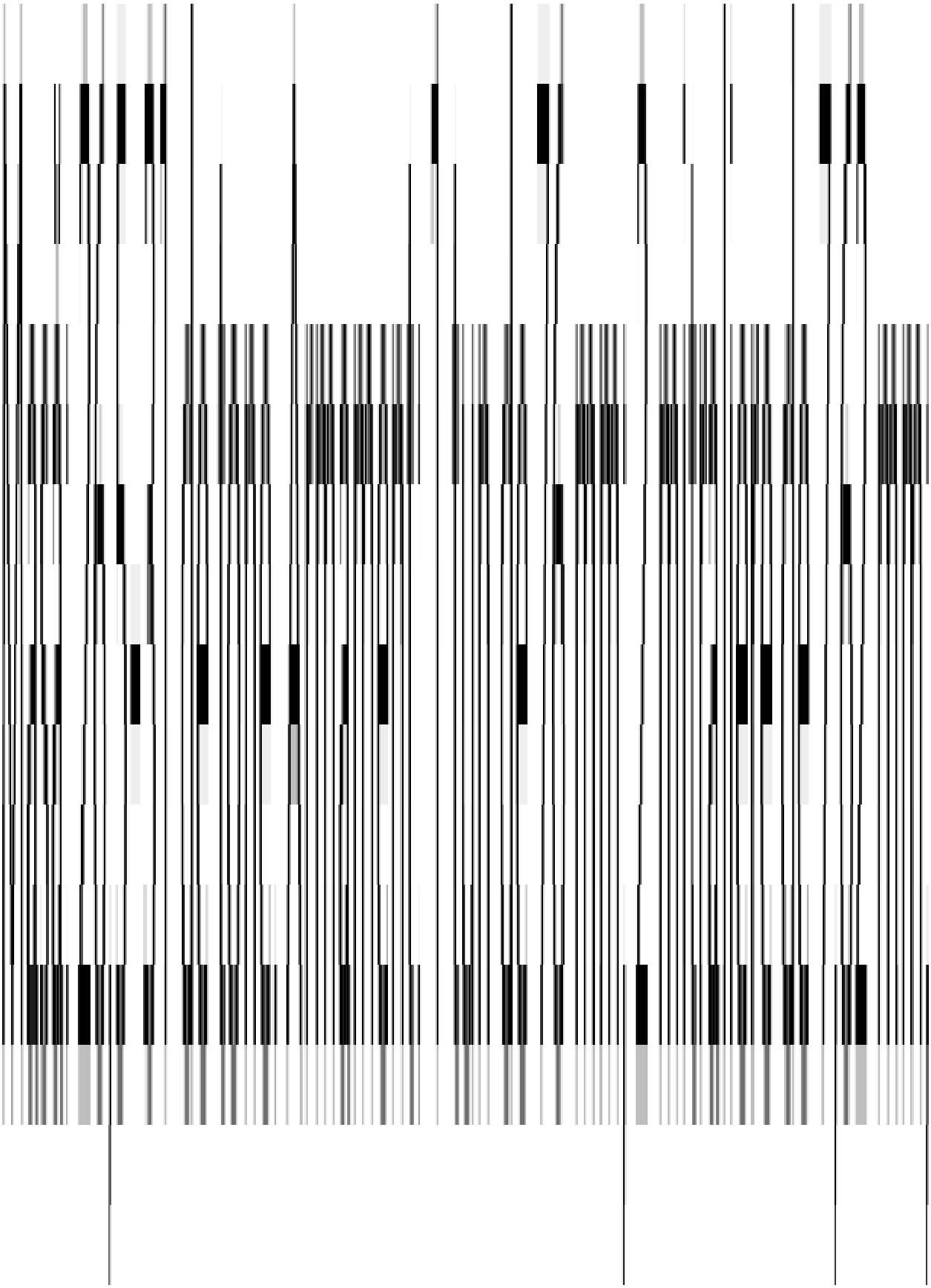

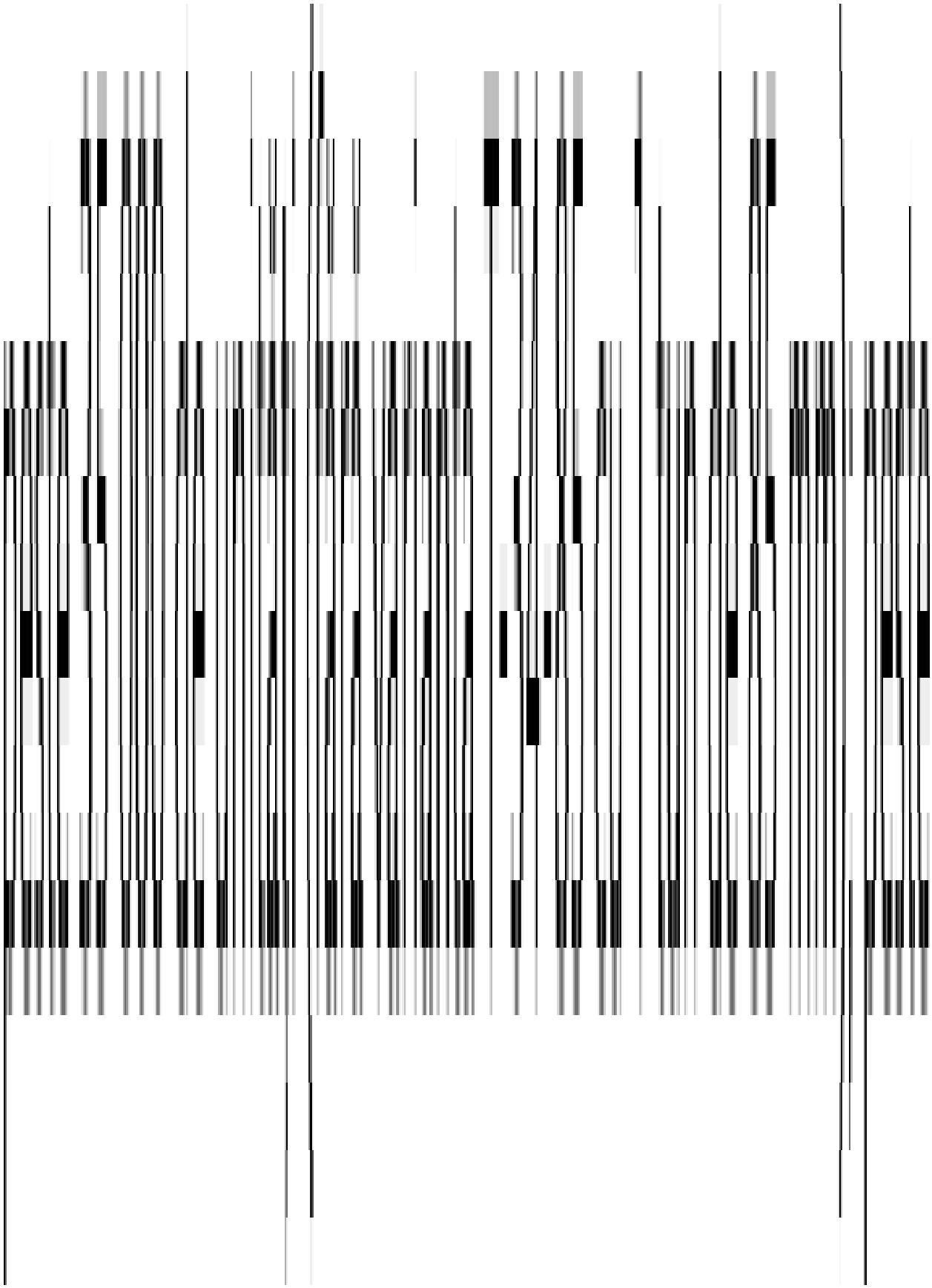

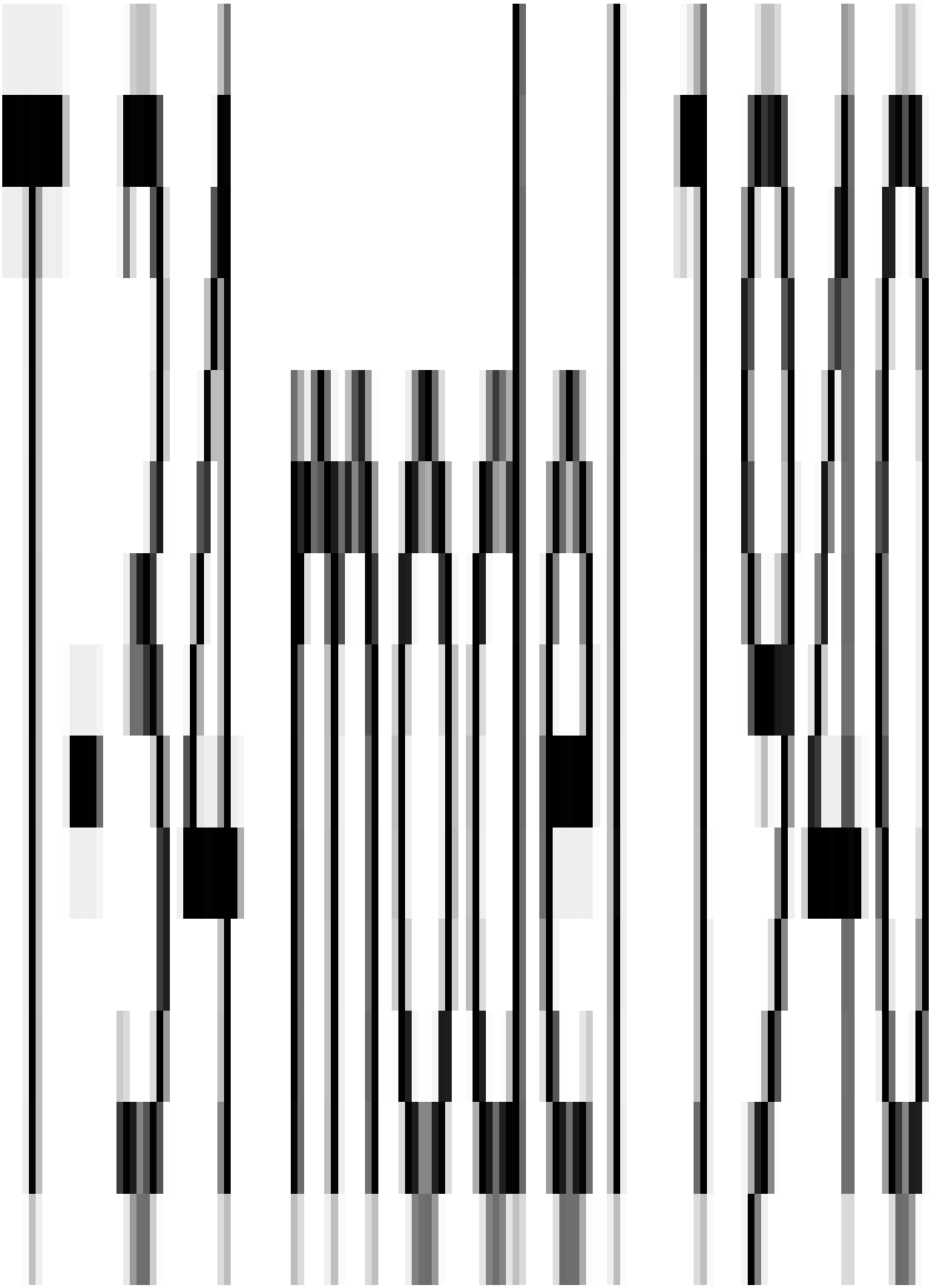

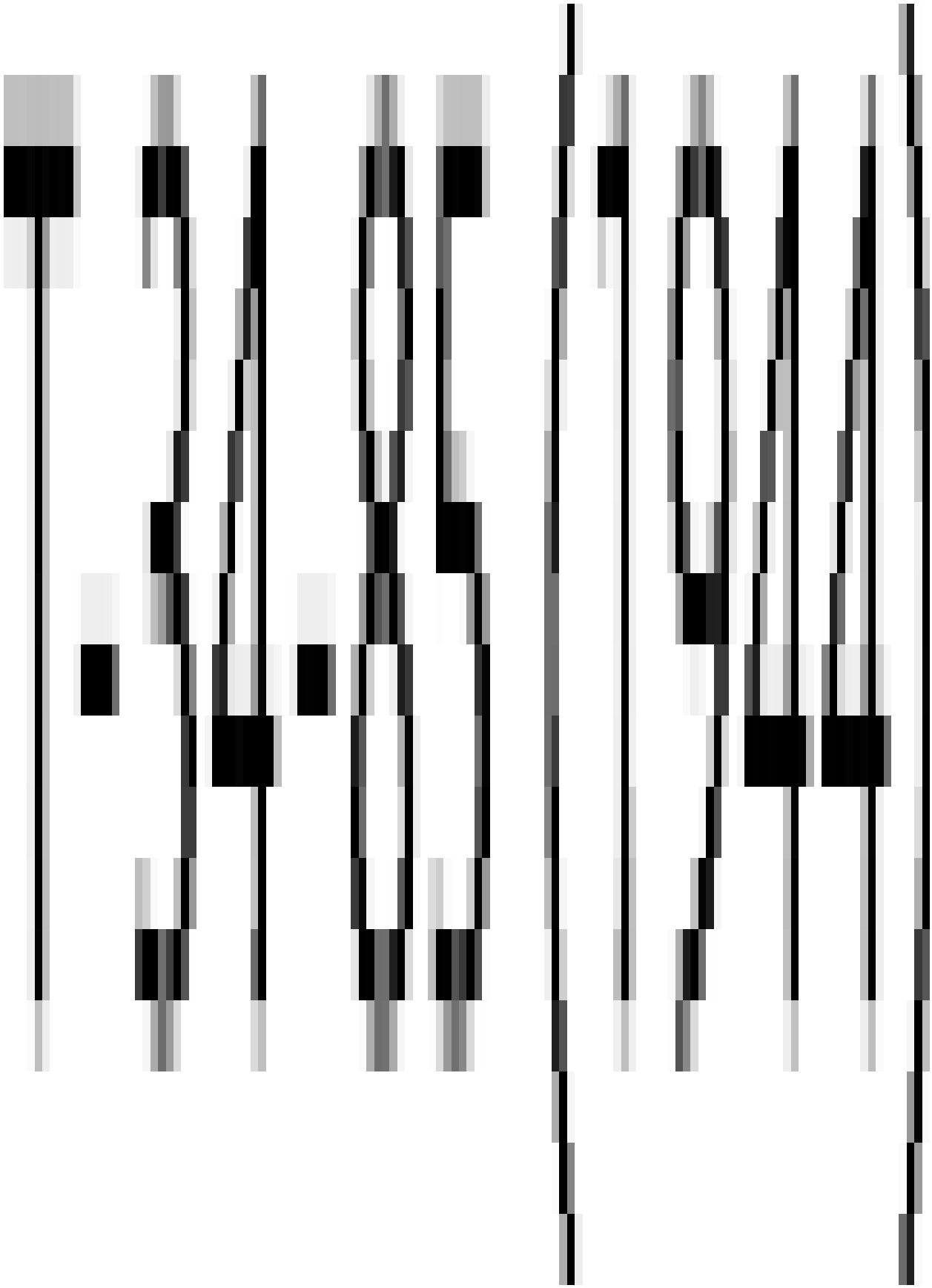

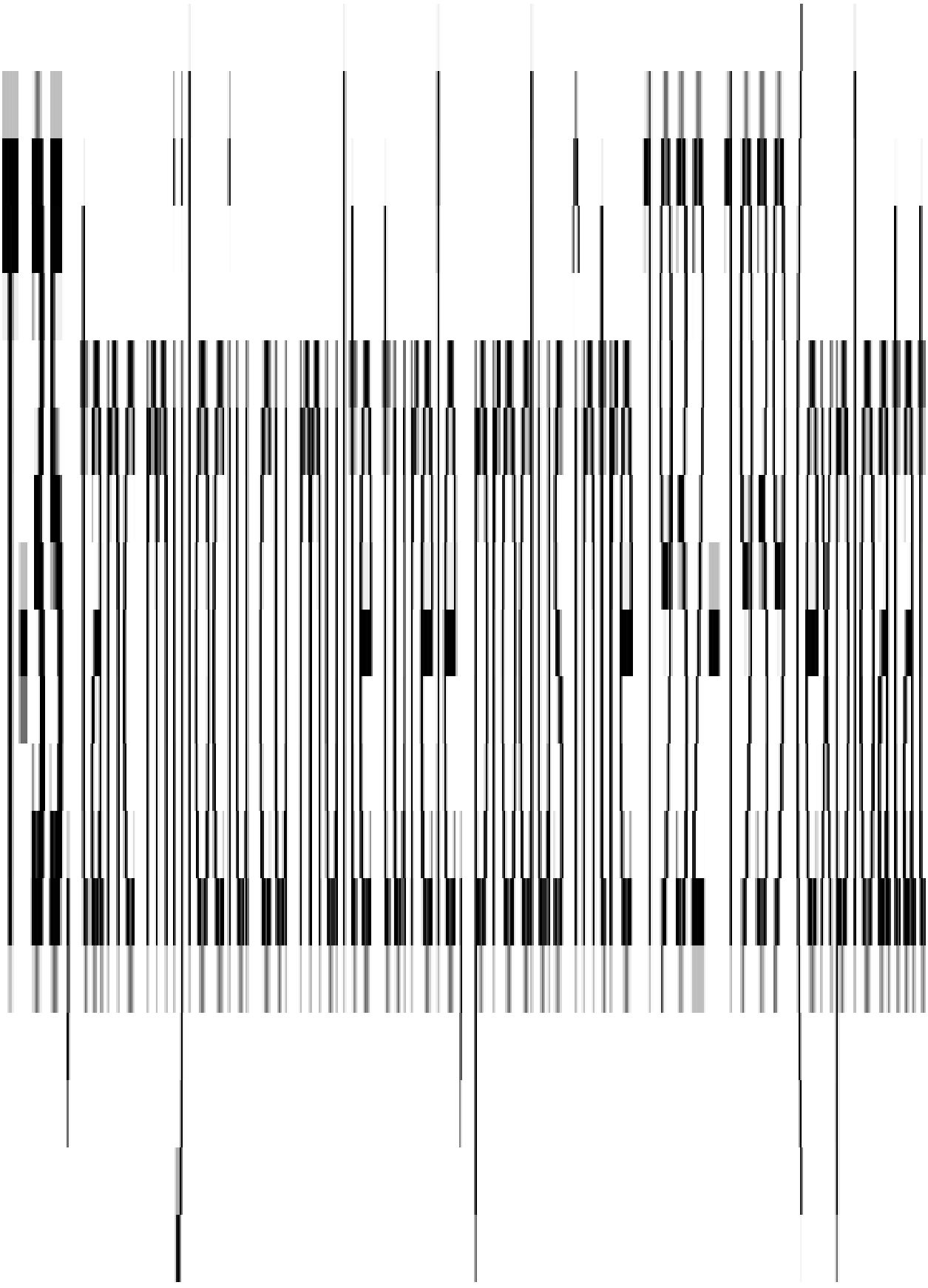

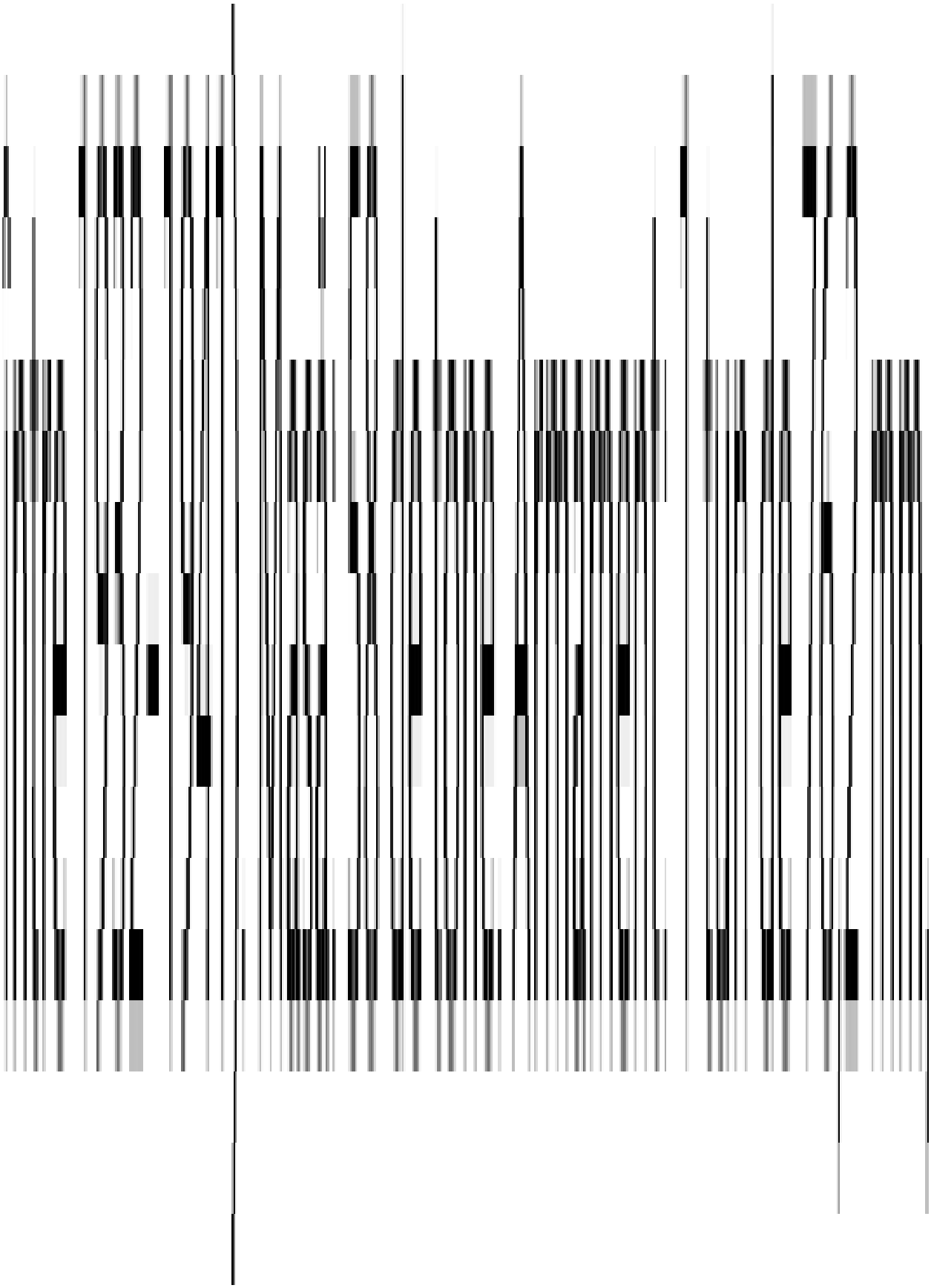

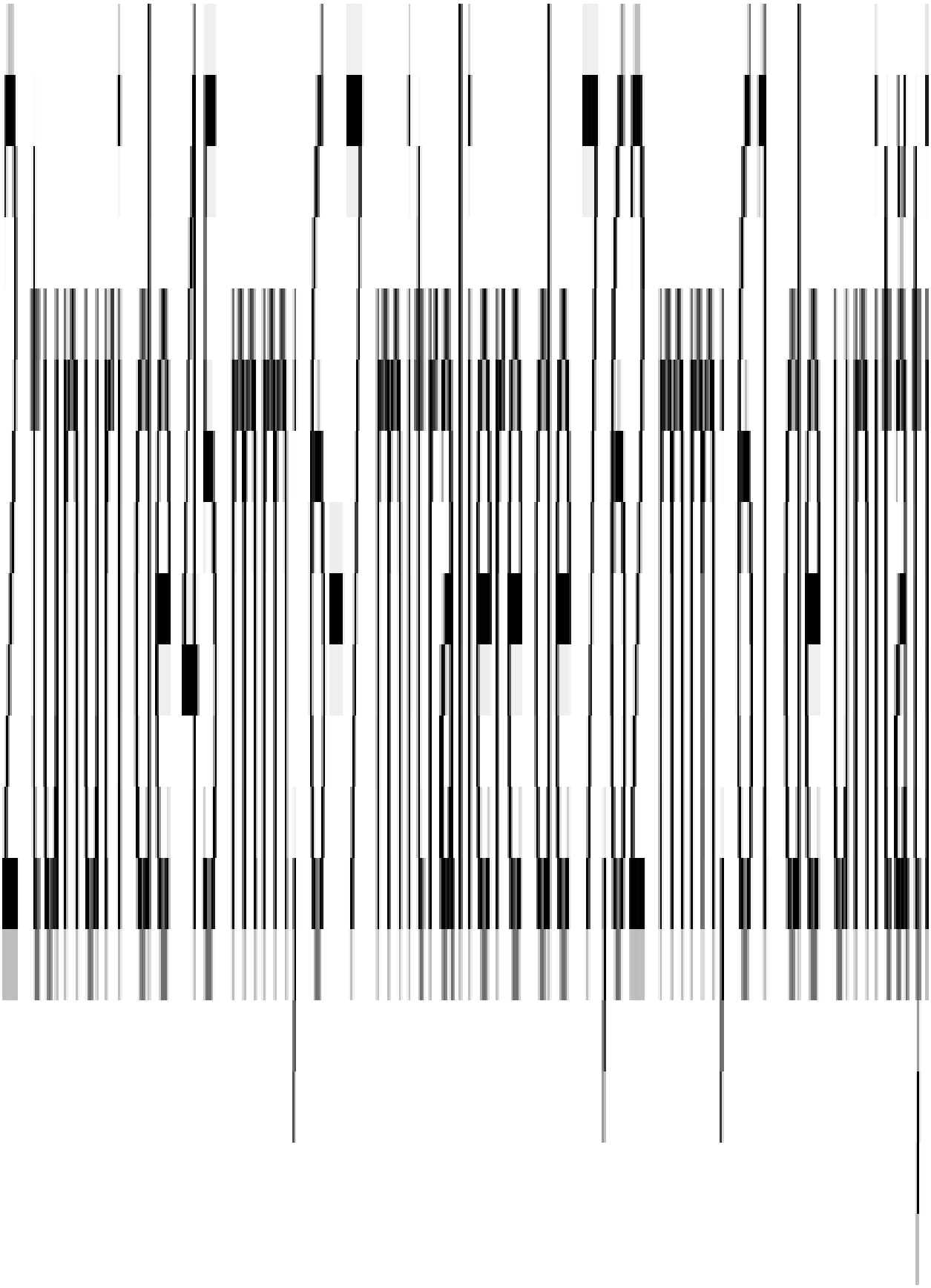

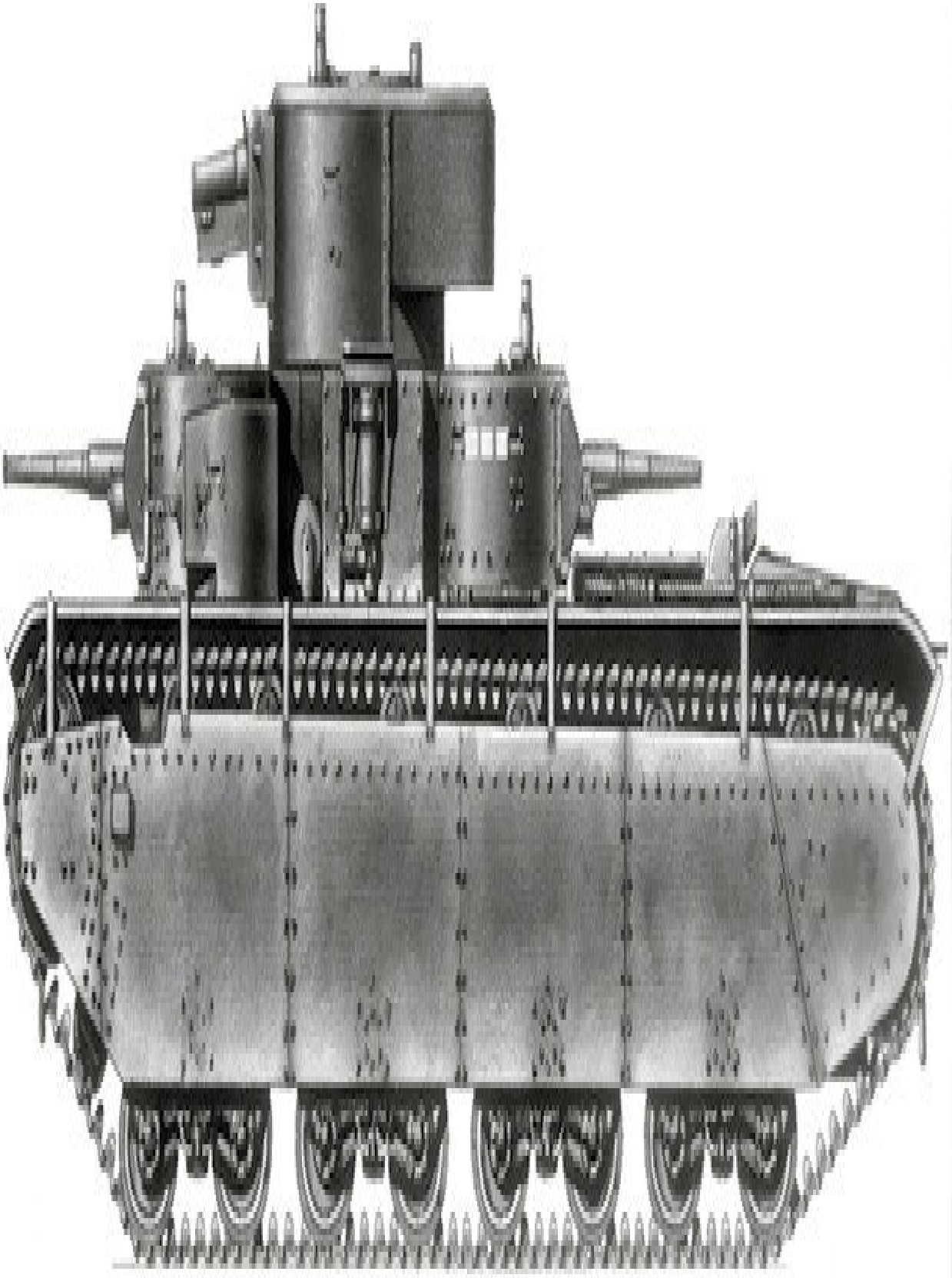

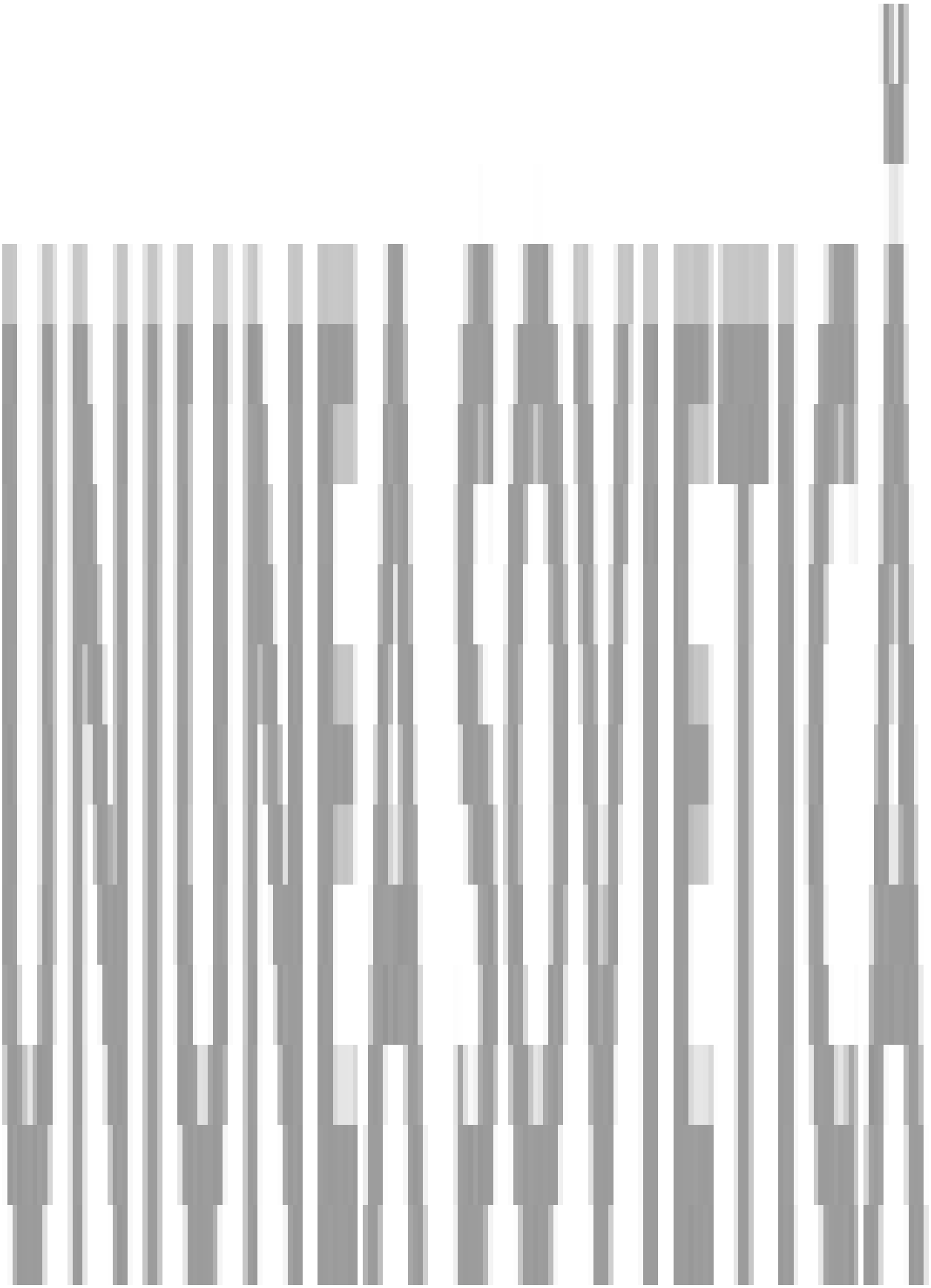

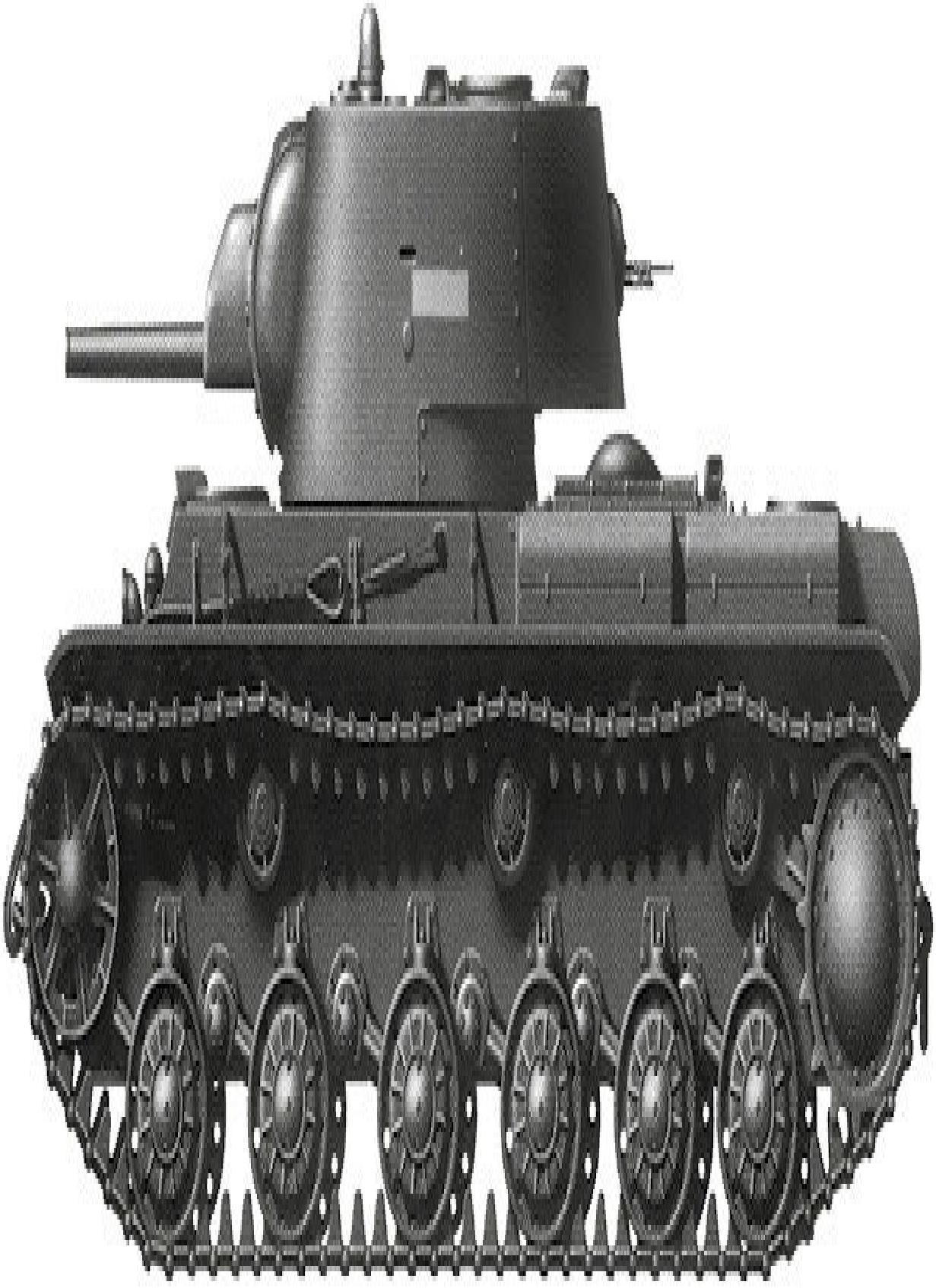

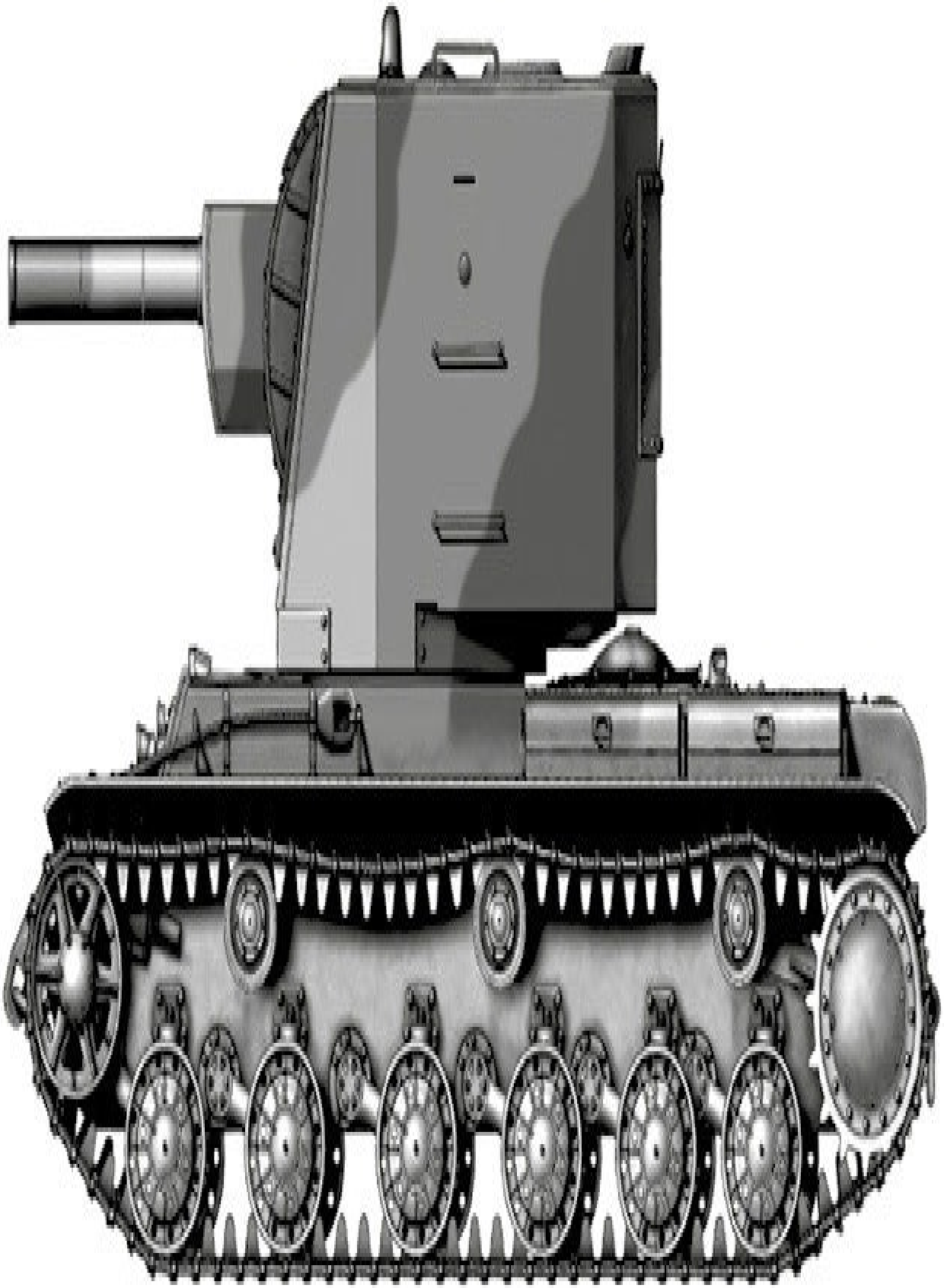

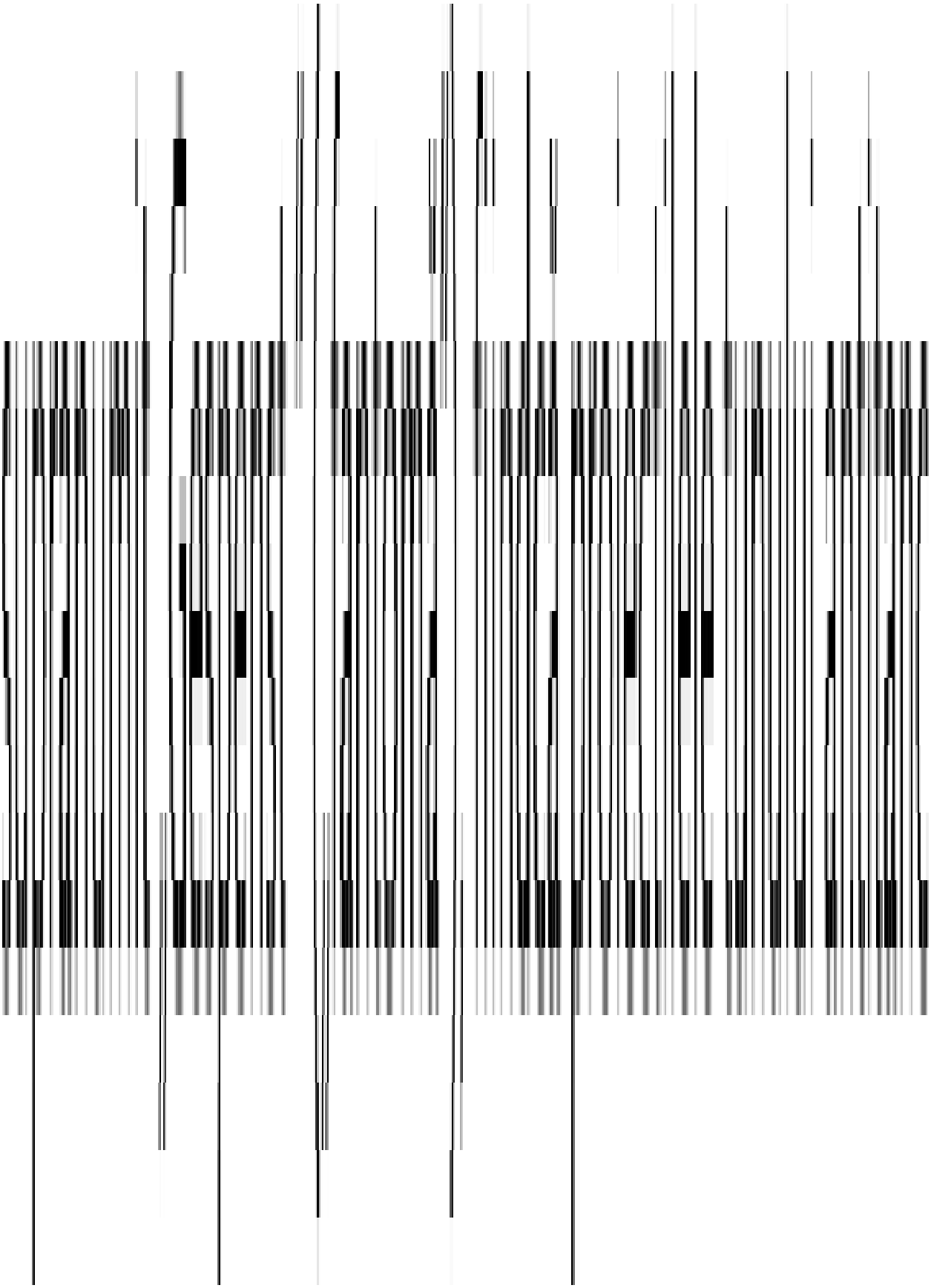

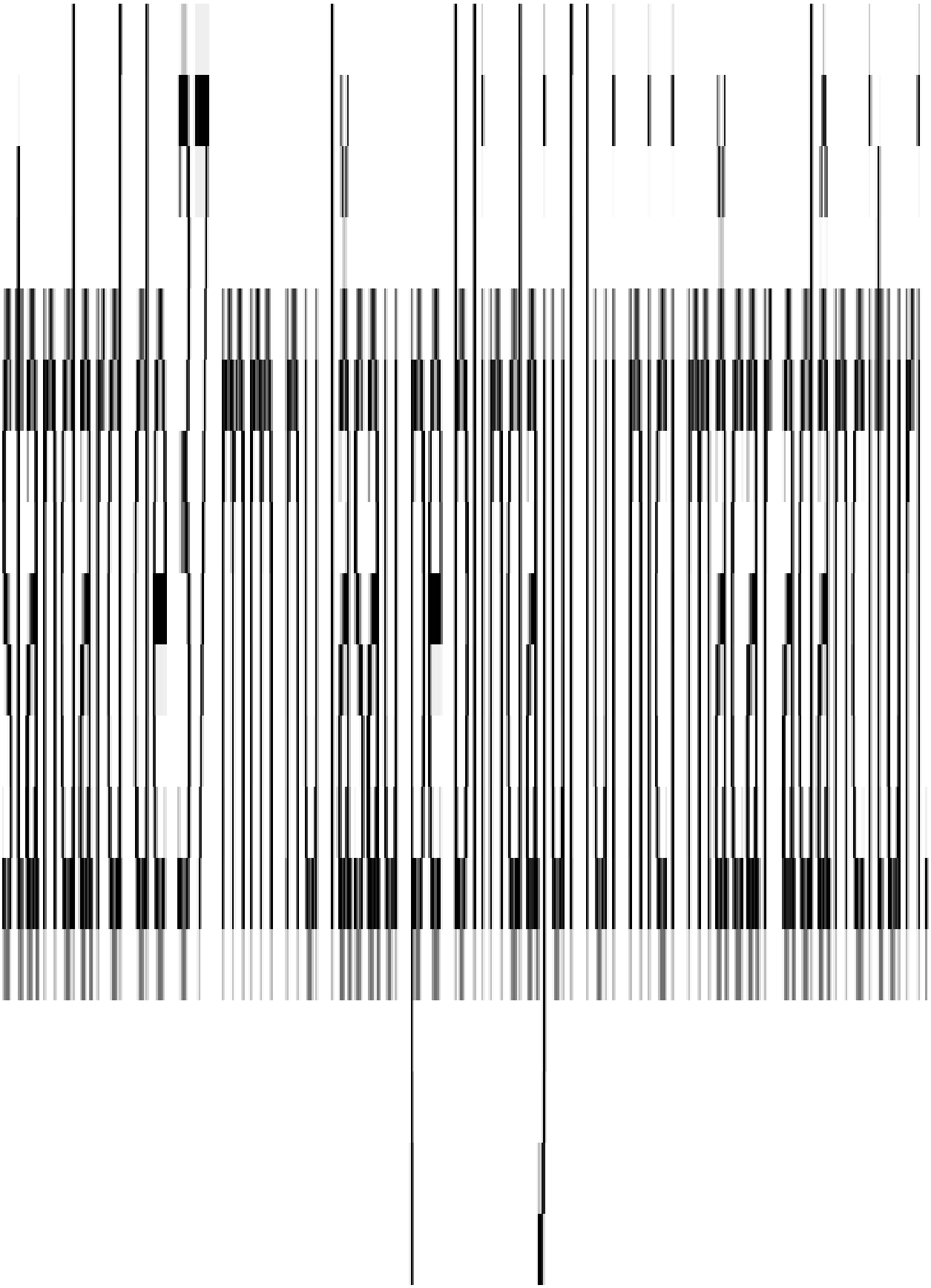

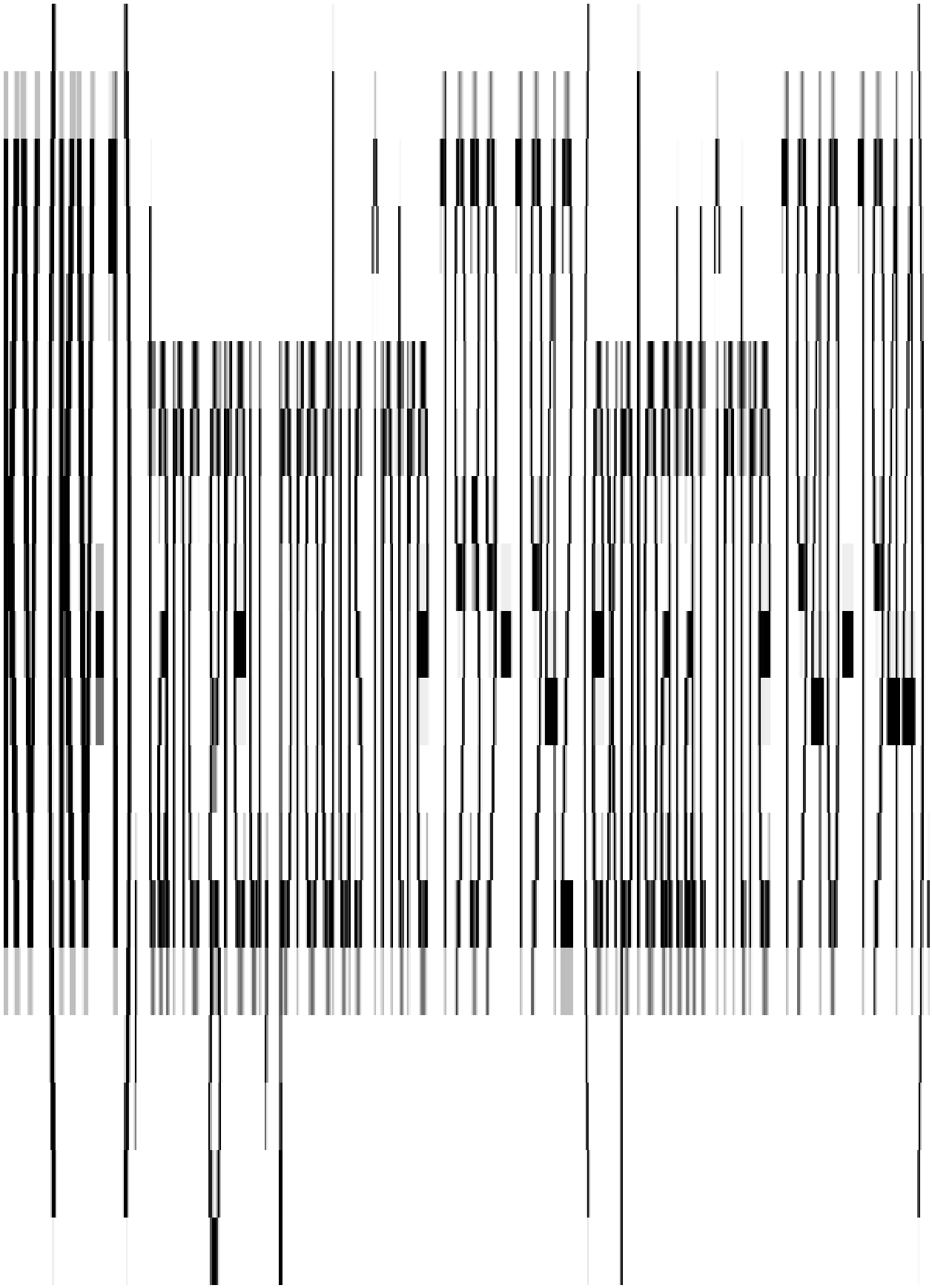

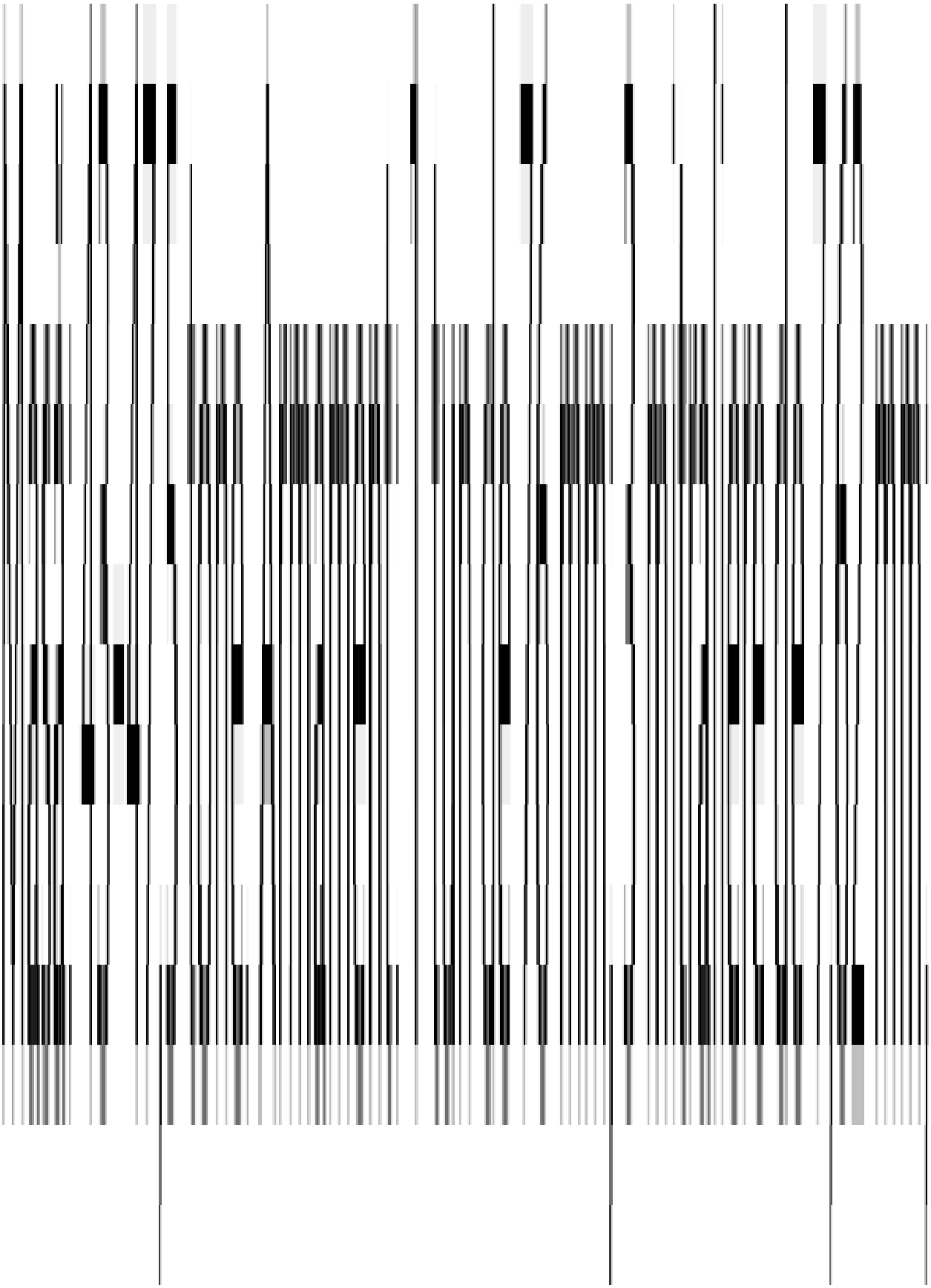

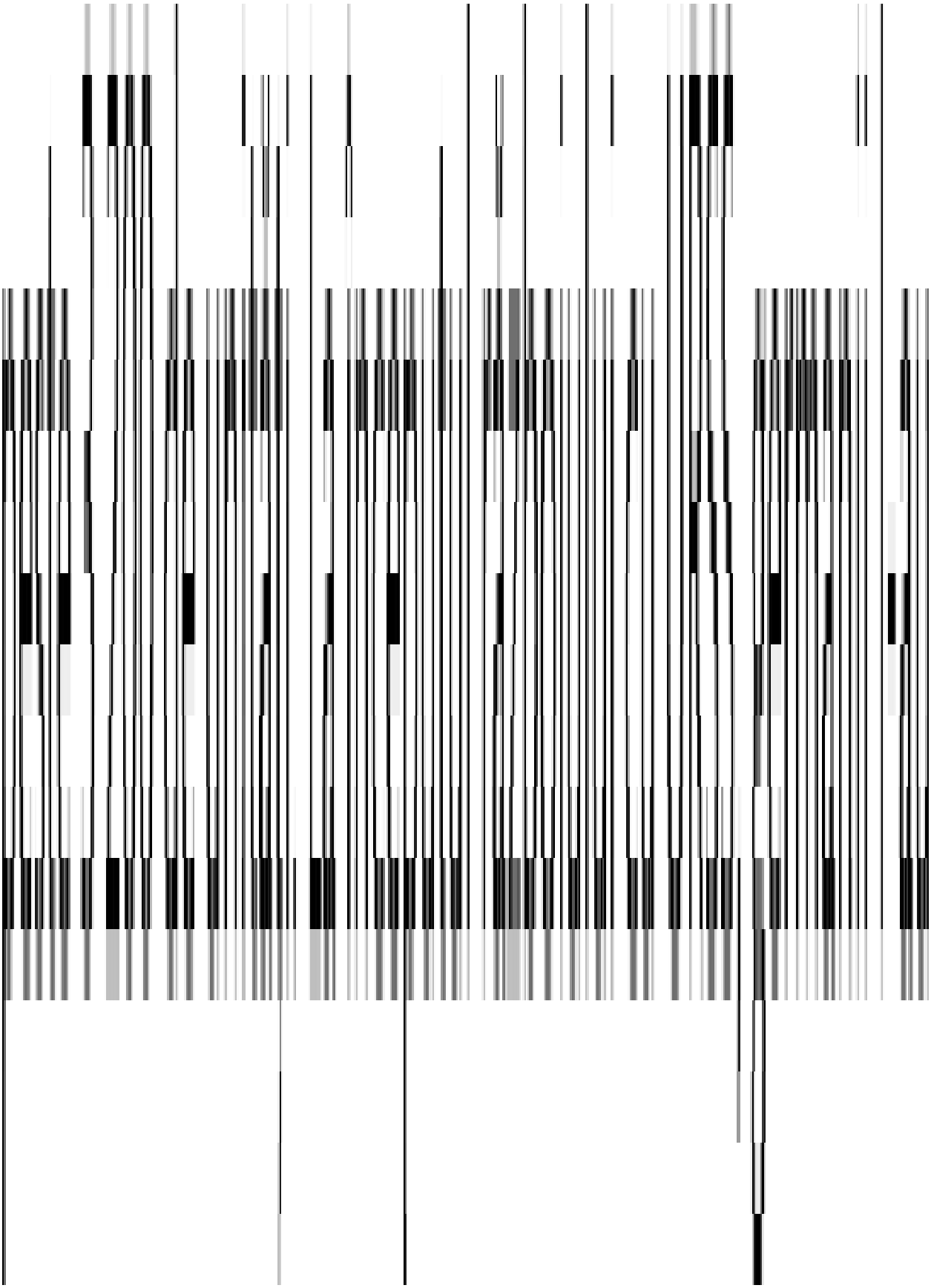

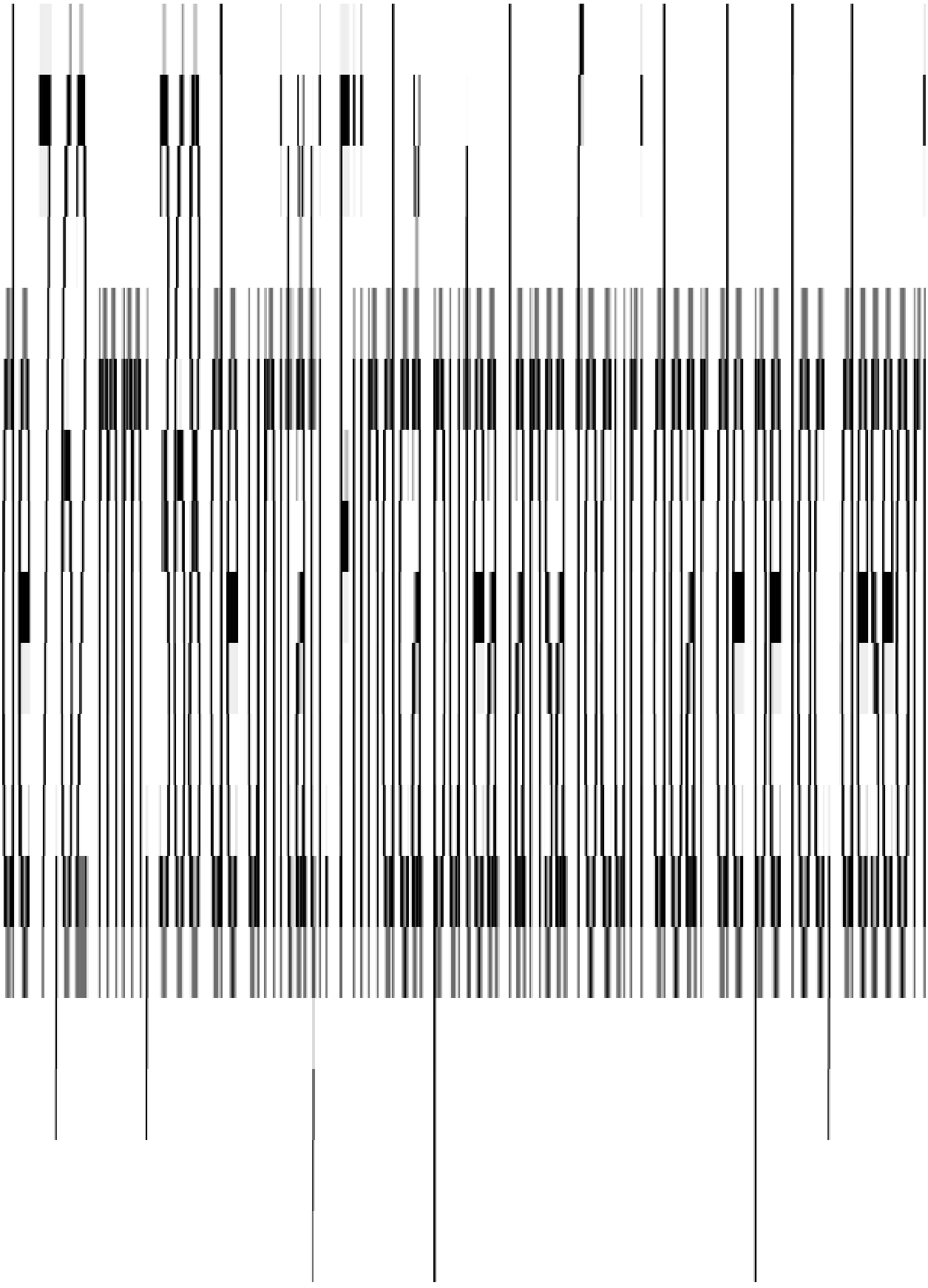

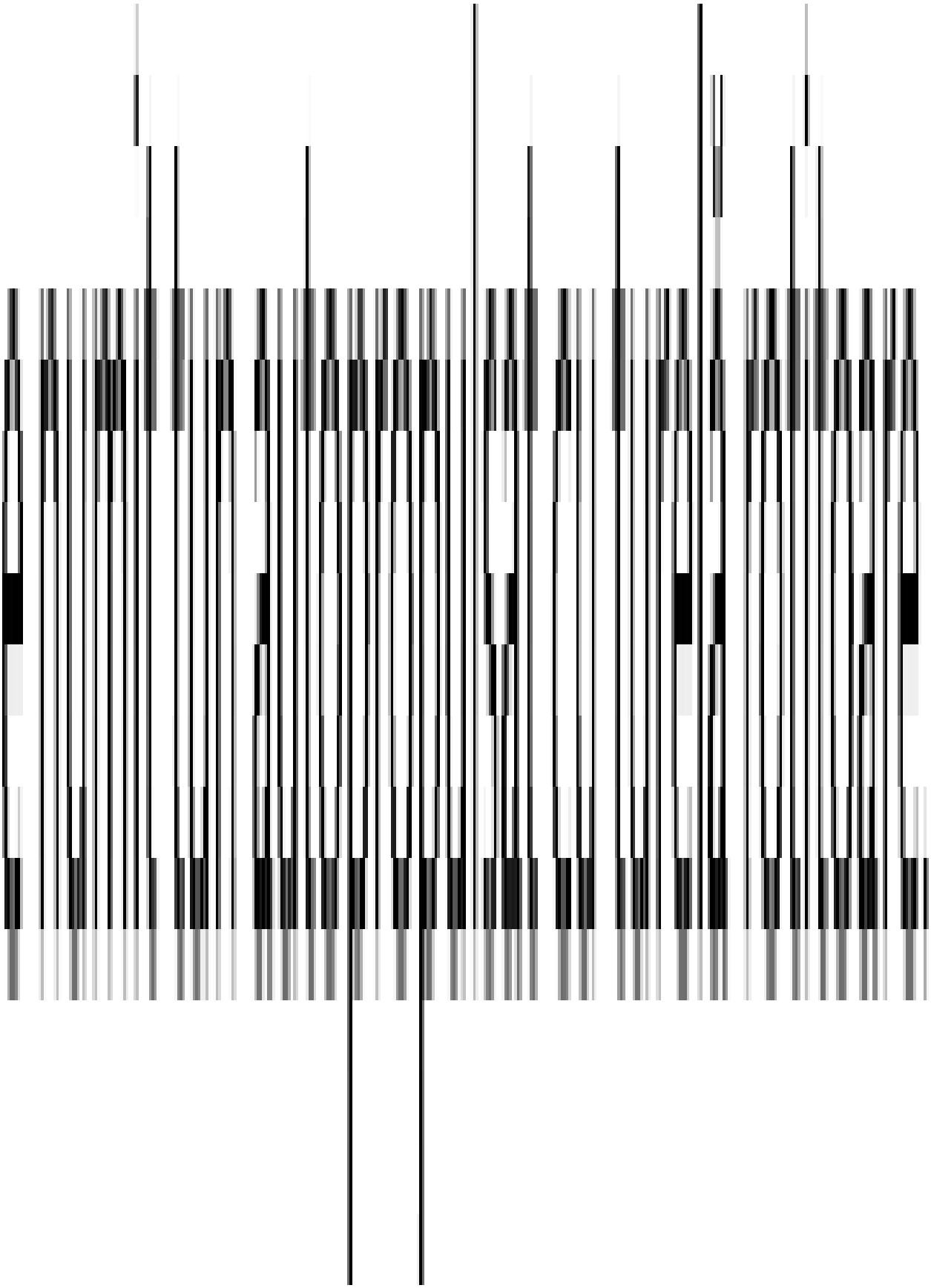

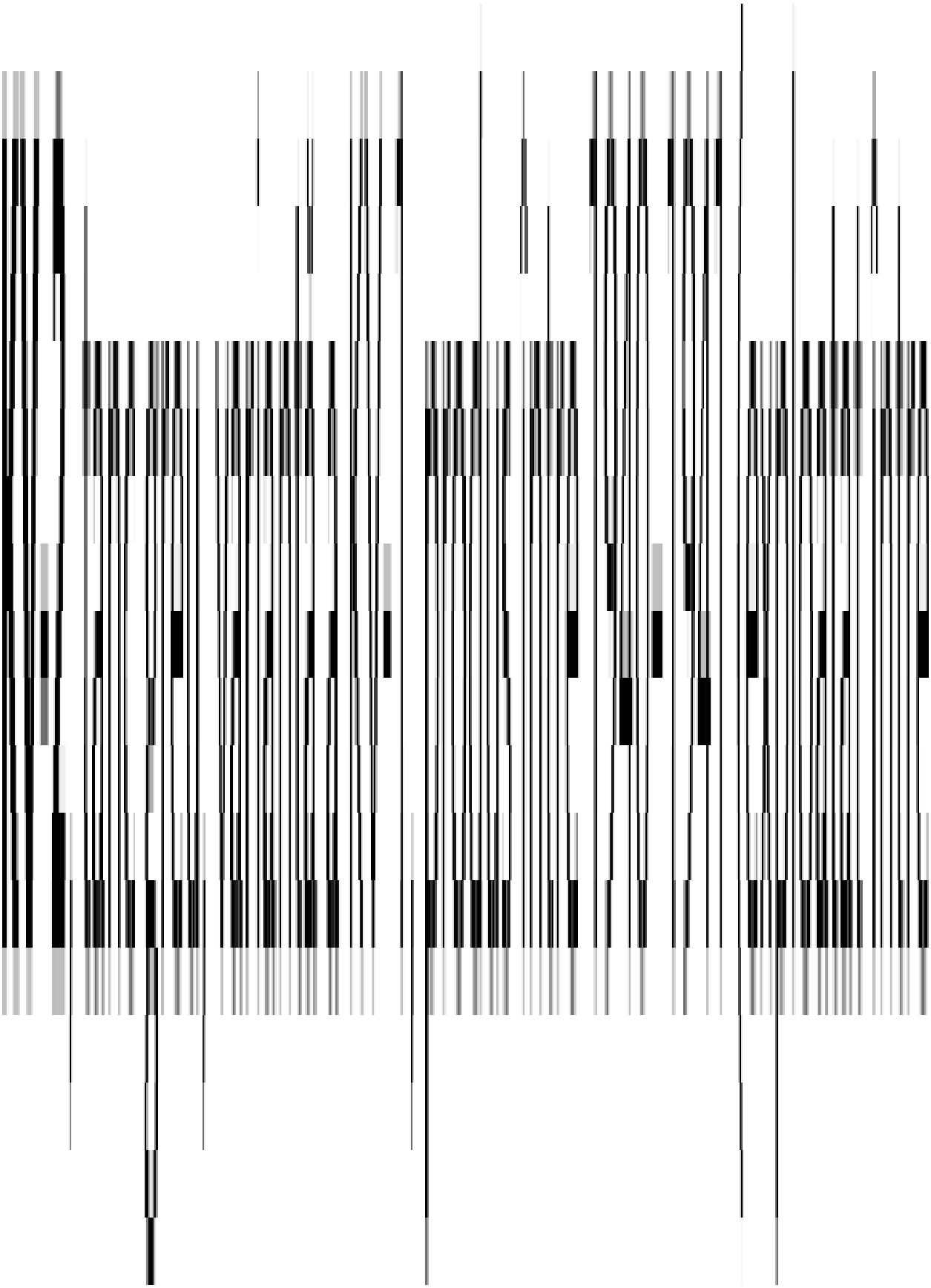

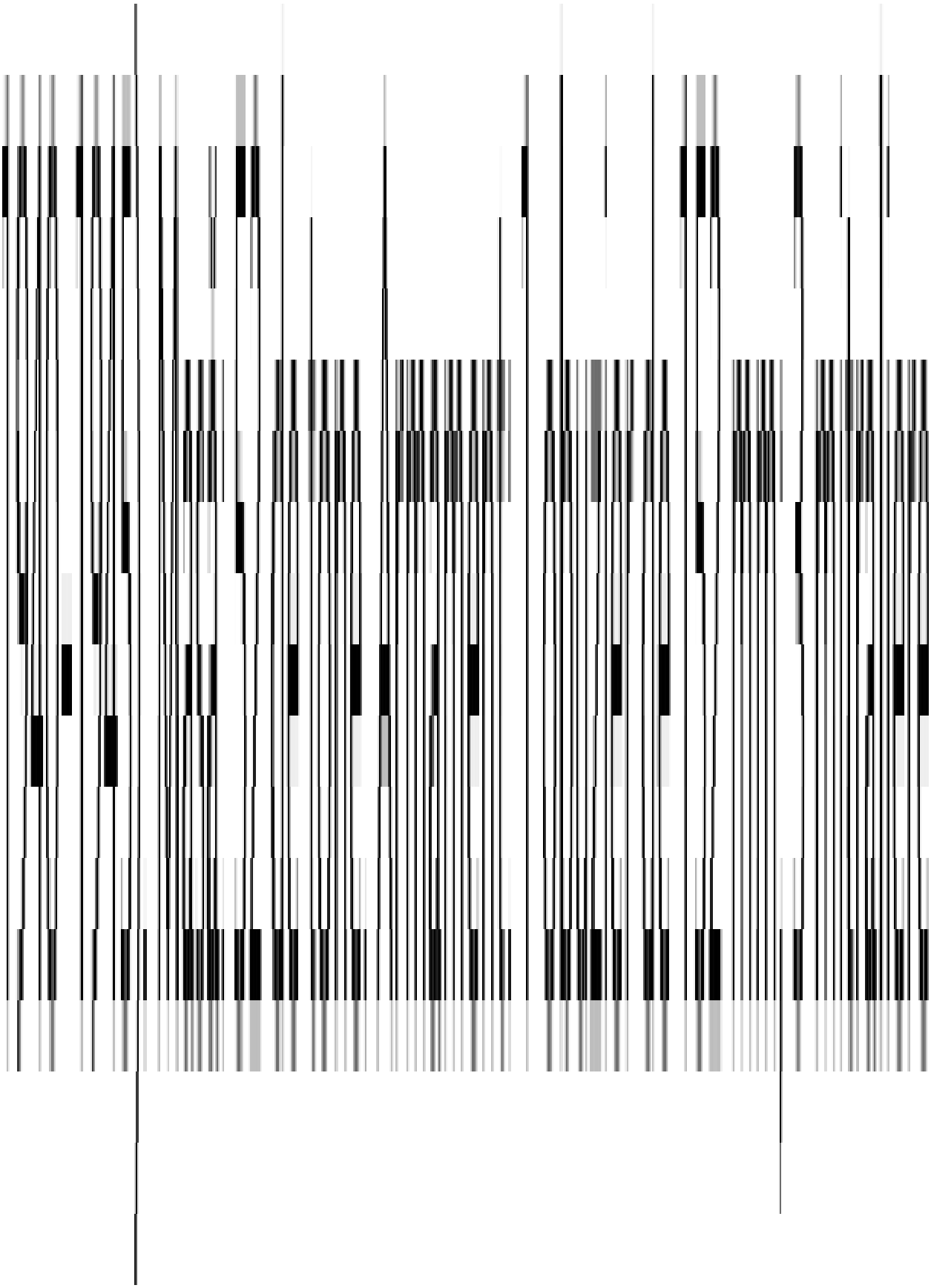

KV (KV-1), tanc greu, produs între 1939–1942 (exploatat între 1940–1944). Masă: 43–47,5 tone. Armament: 1 tun de 76 mm; 3 mitraliere de 7,62 mm; peste 3 200 de unități. La începutul războiului cu URSS, germanii l-au supranumit „Gespenst " („fantomă"), fiindcă proiectilele tunului antitanc standard de 37 mm nu lăsau pe blindajul lui nici măcar adâncituri.

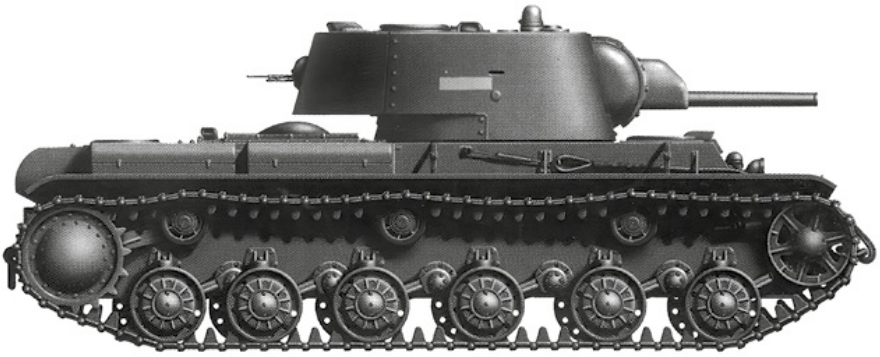

KV-2, tanc greu, variantă a KV-1, produs între 1940–1941 (exploatat între 1940–1945). Masă: 52 de tone. Armament: 1 obuzier de 152 mm; 3 mitraliere de 7,62 mm; 368 de unități. Fiindcă putea lansa focuri doar de pe loc, deseori e numit tun autopropulsat cu turelă rotitoare.

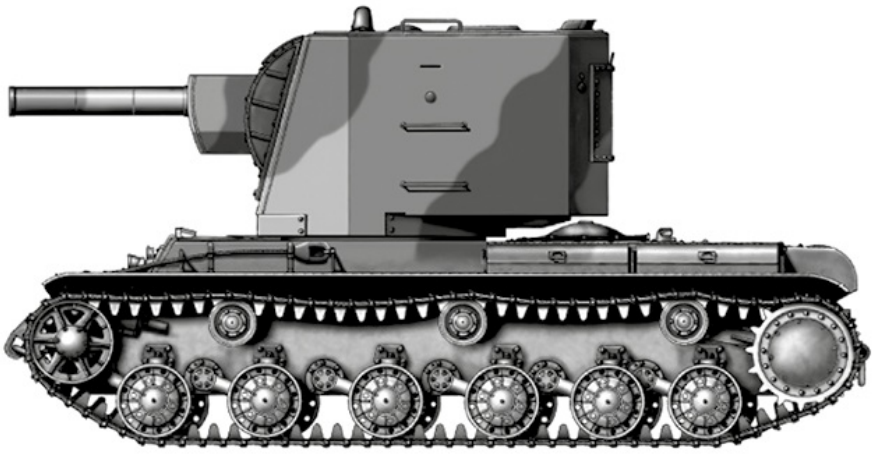

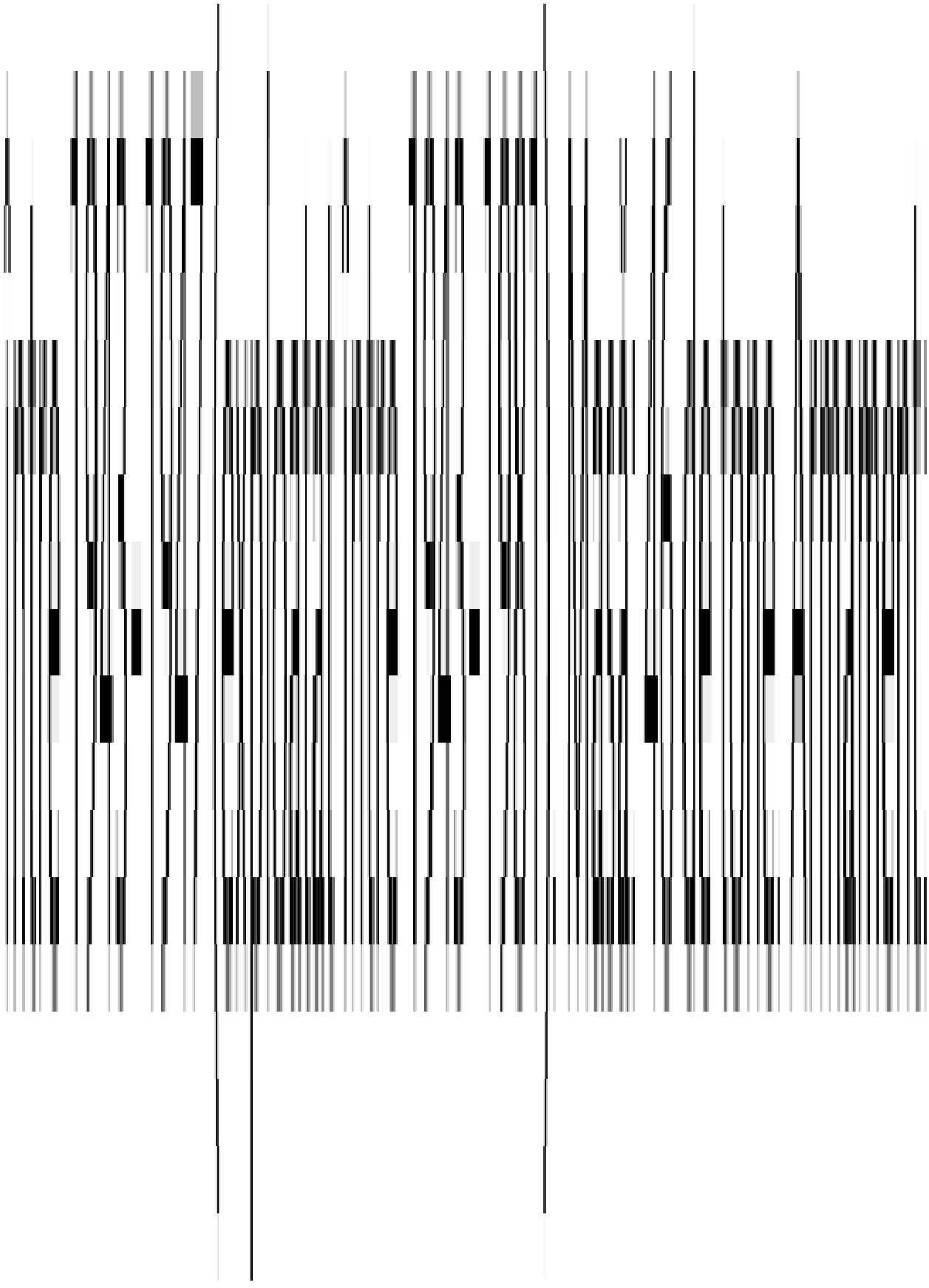

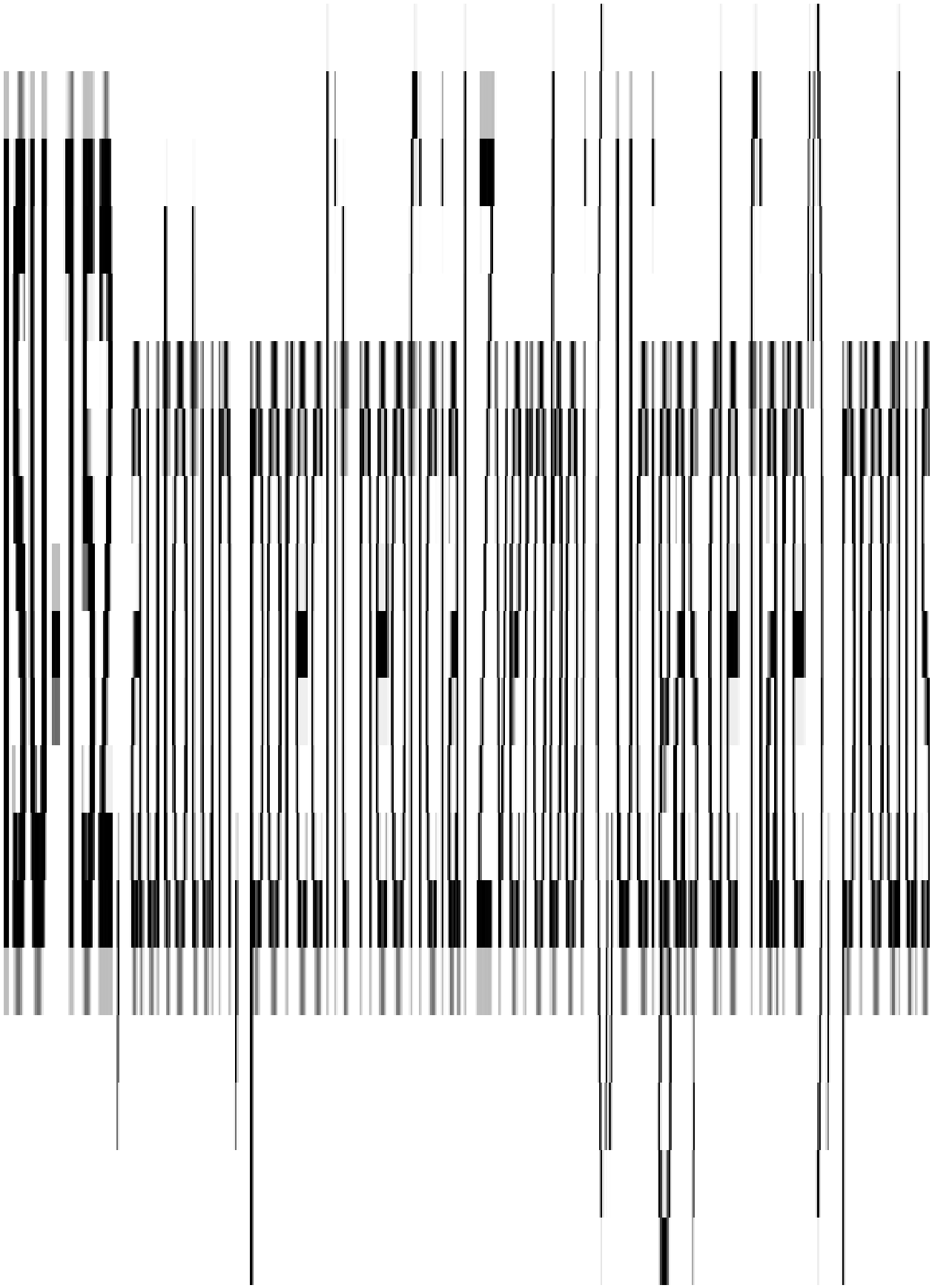

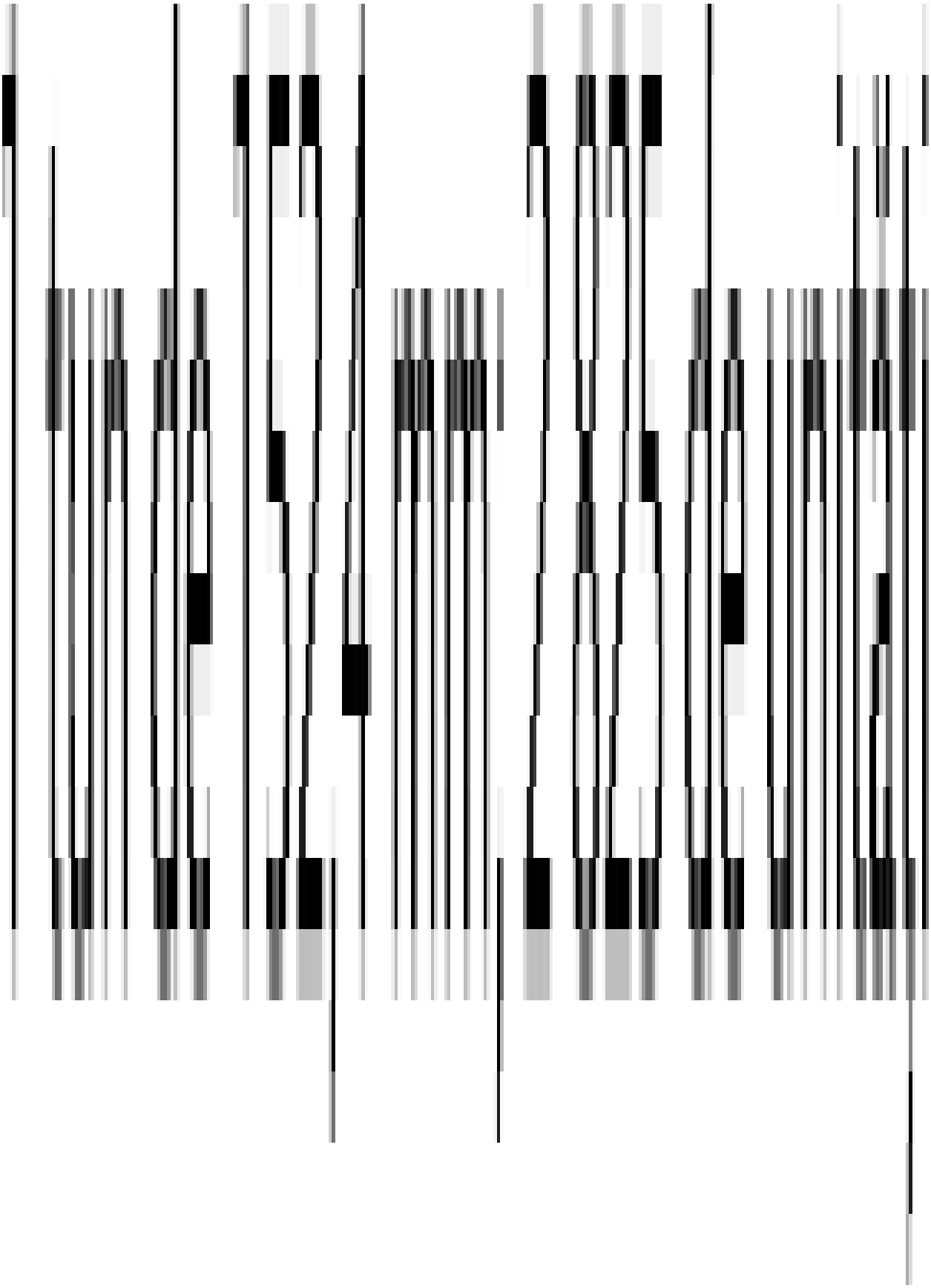

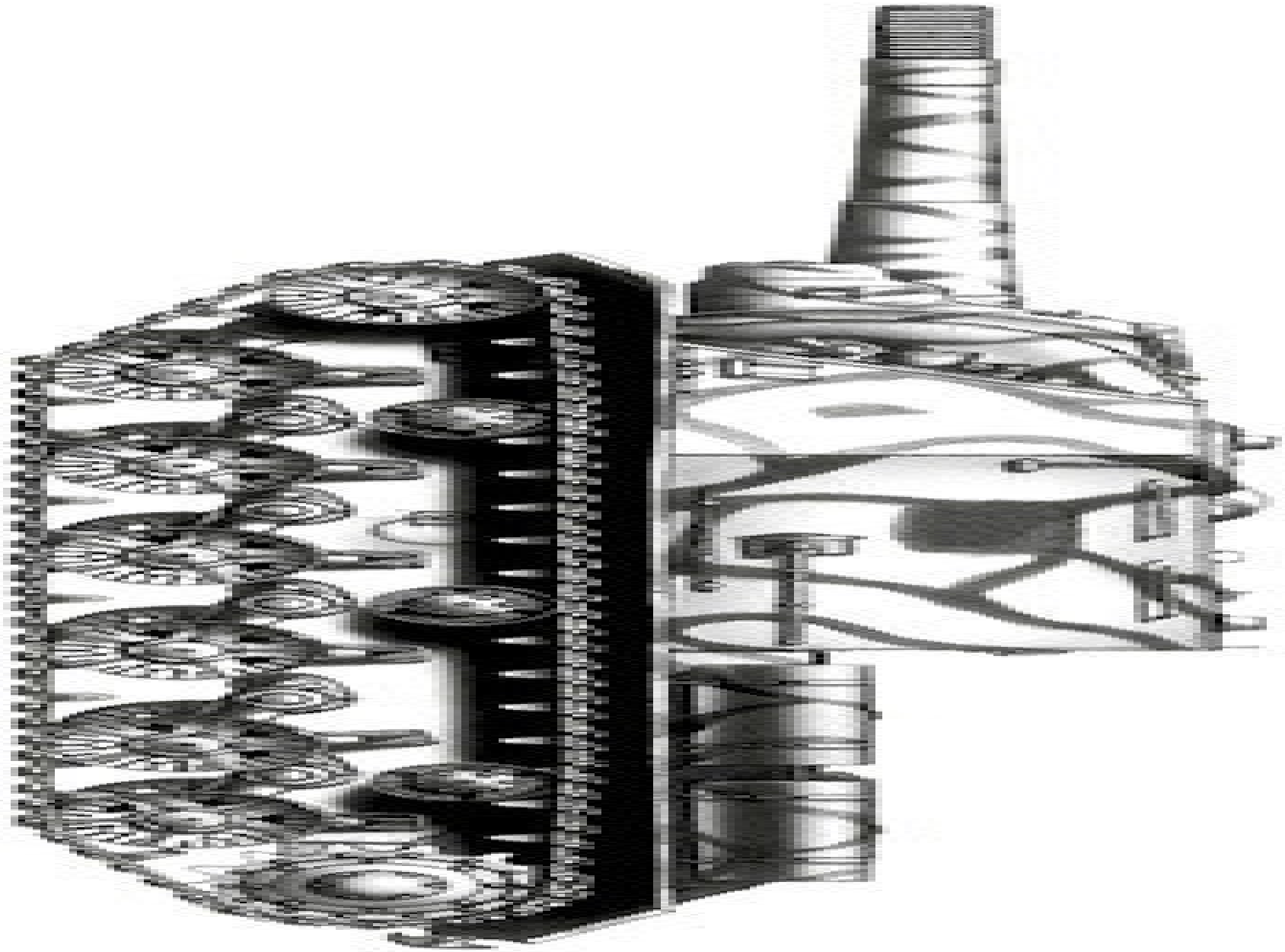

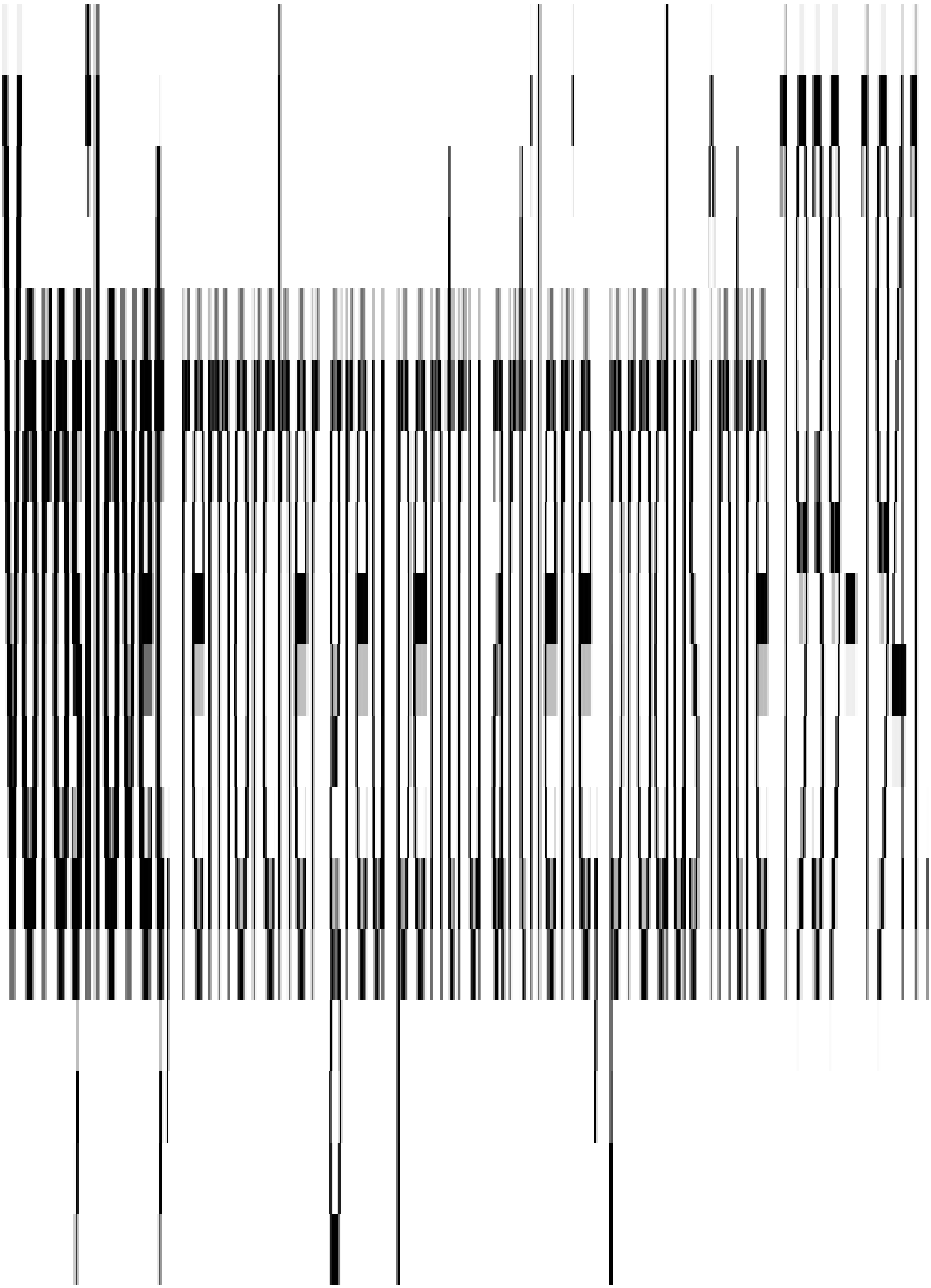

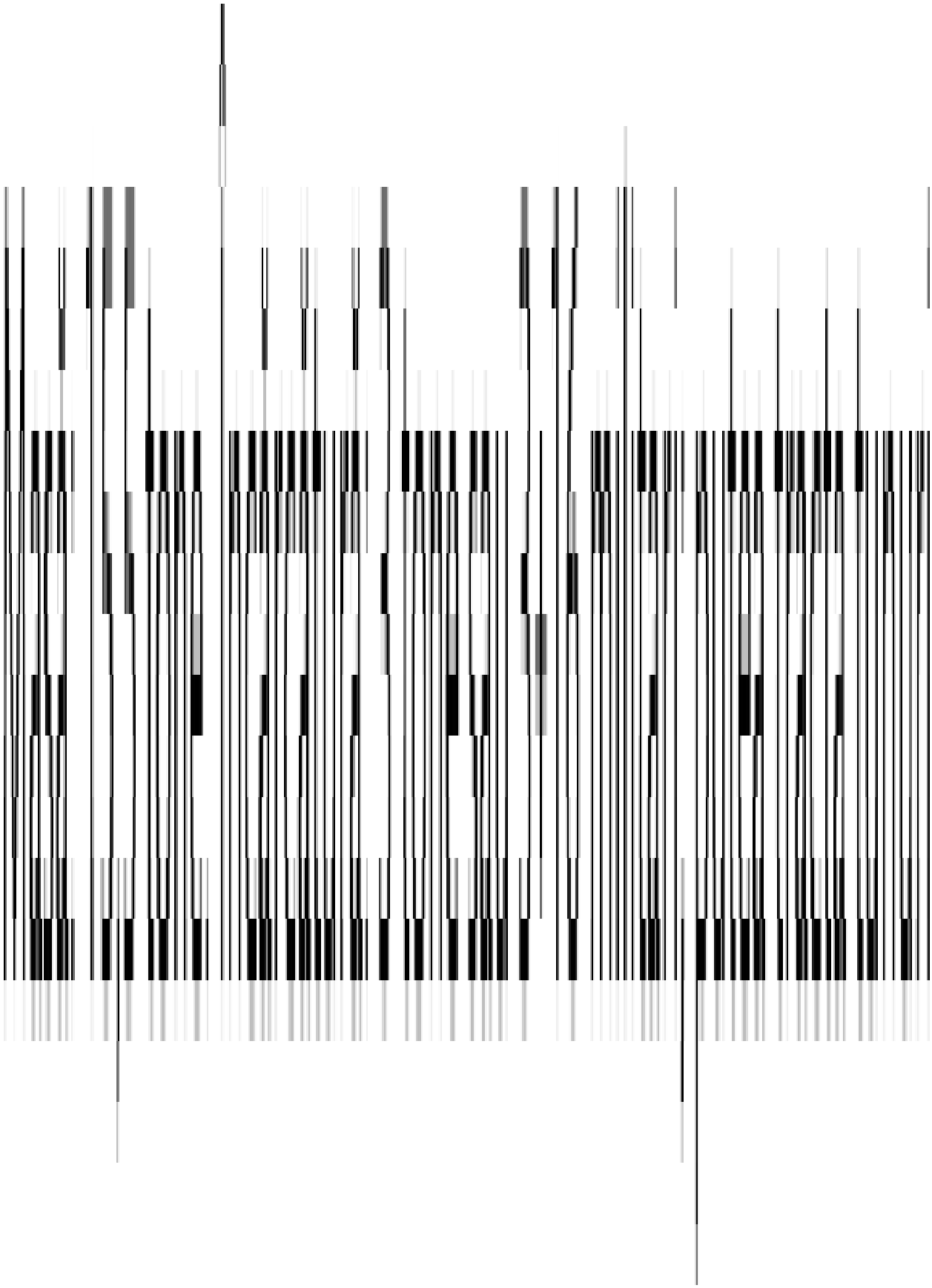

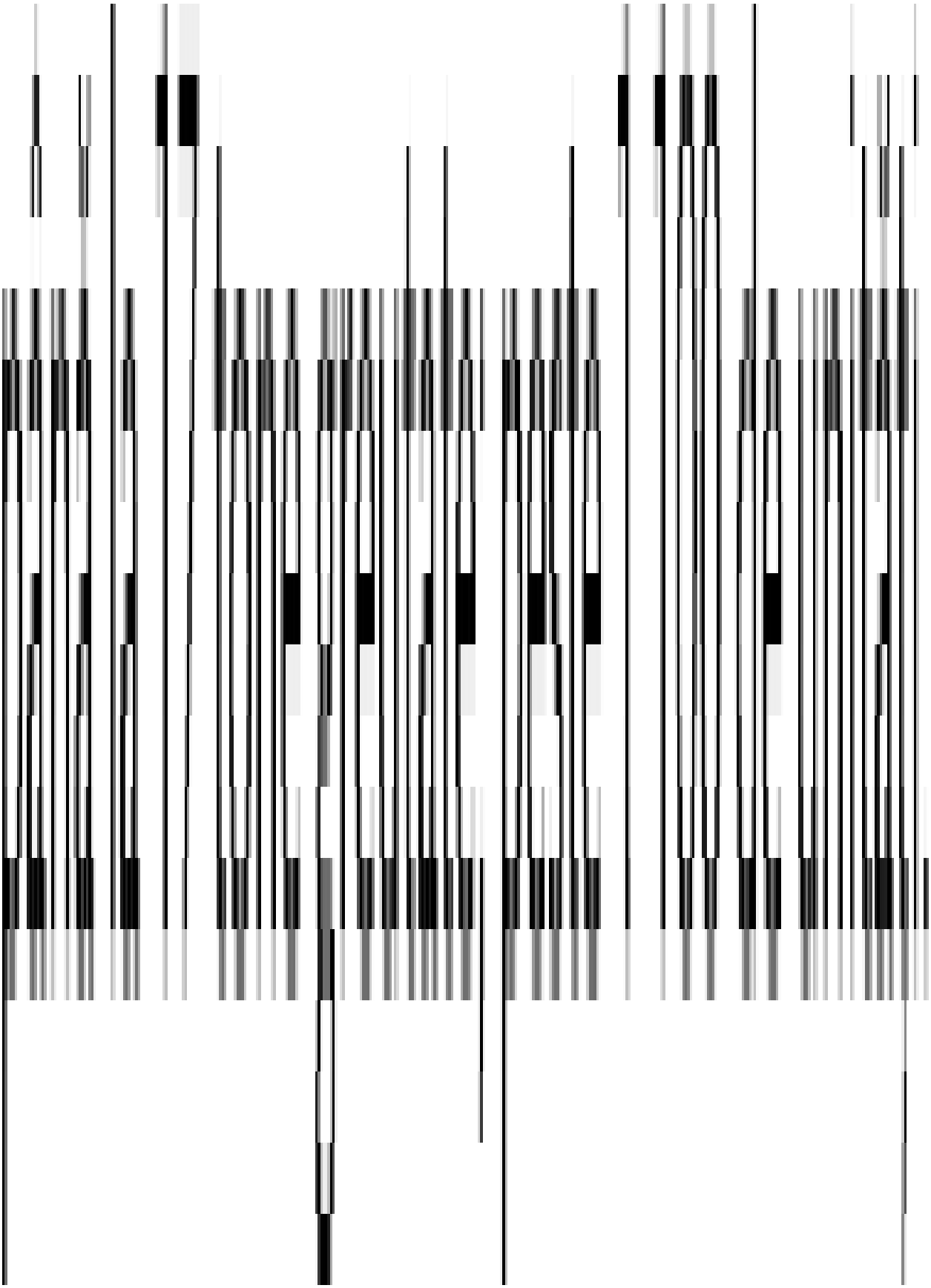

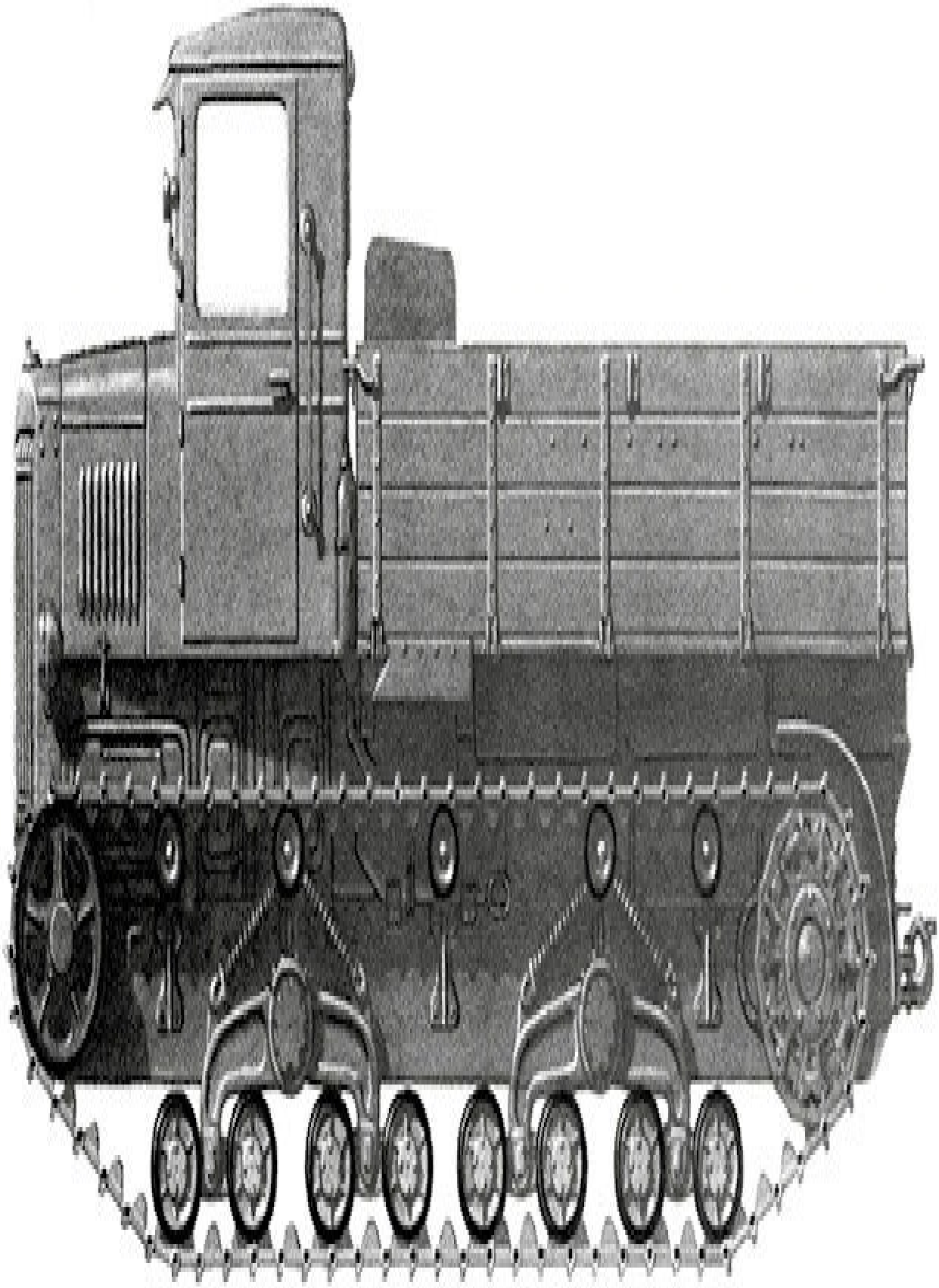

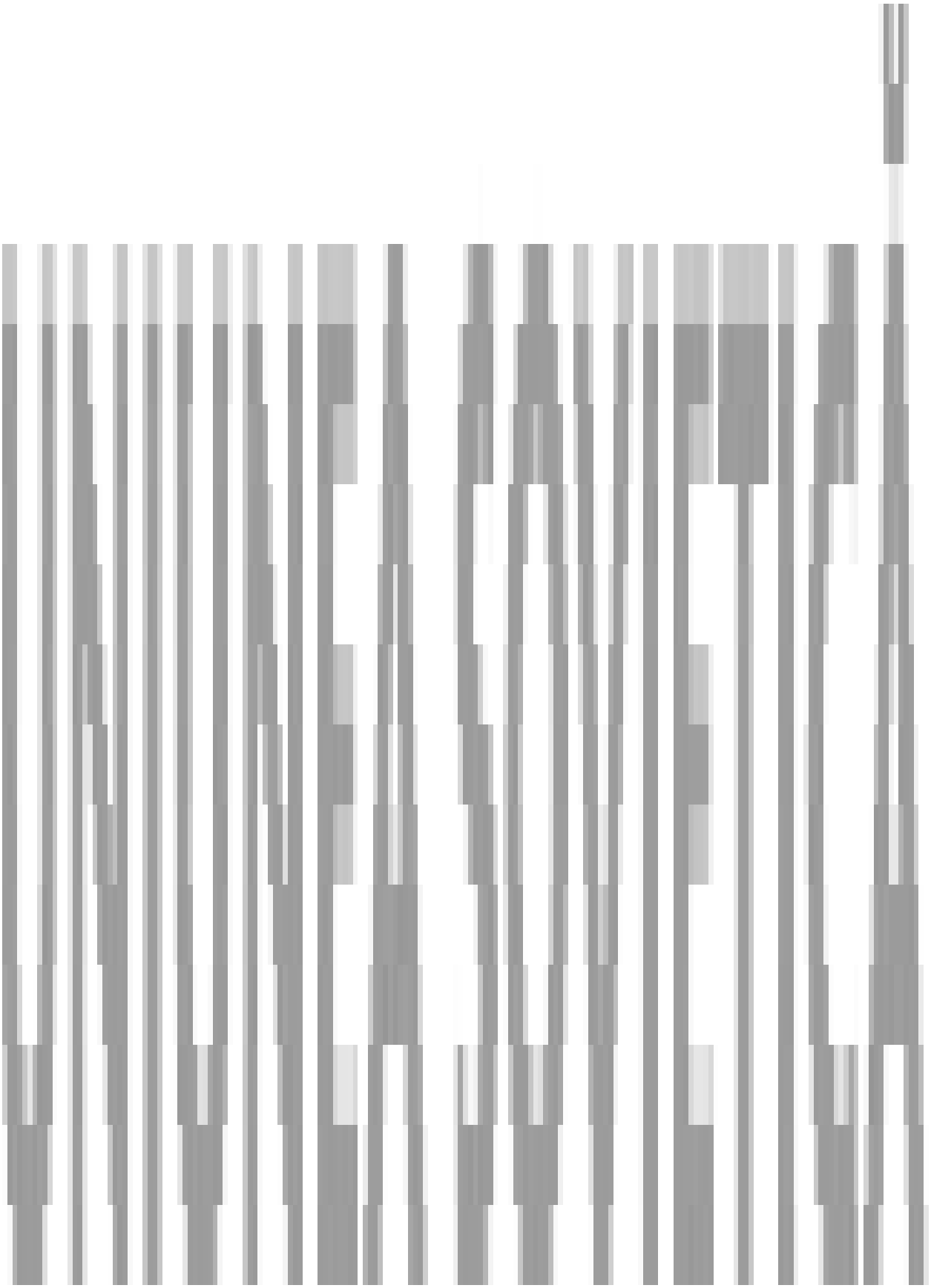

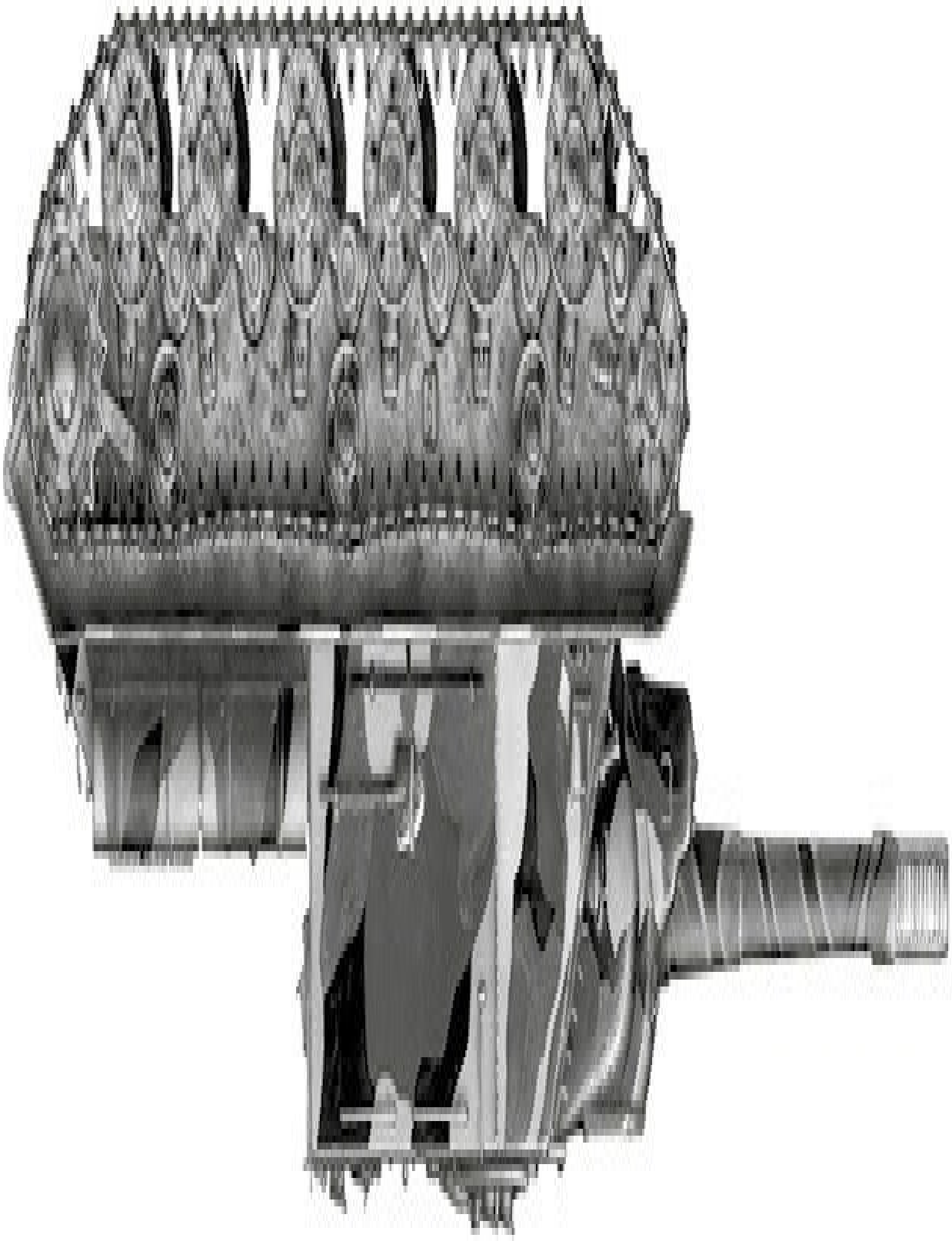

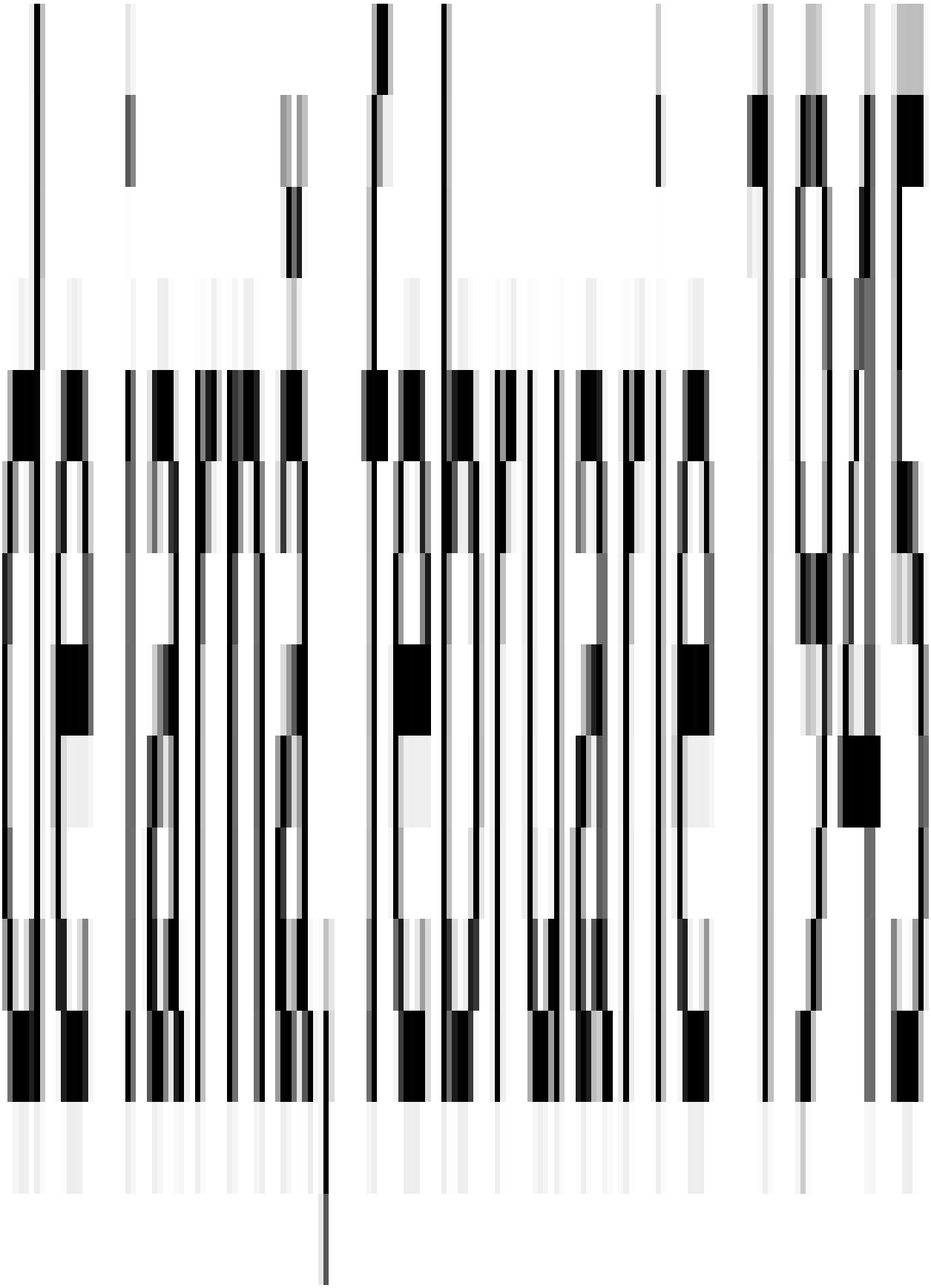

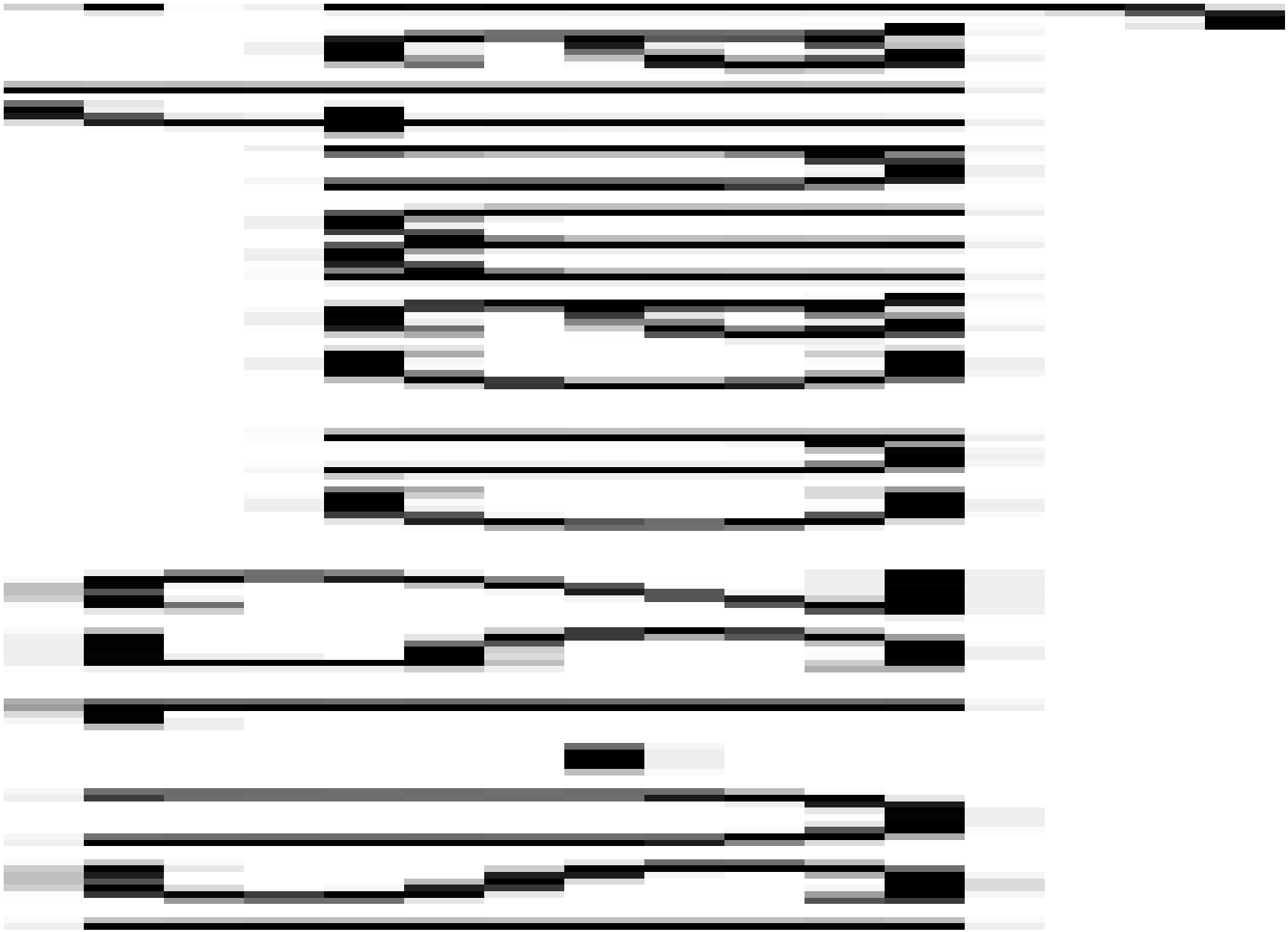

Însă în cazul formaţiunilor de tancuri aritmetica e cu totul alta: 17 divizii de tancuri ale Wehrmachtului contra 20 de corpuri mecanizate ale Armatei Roşii,****** plus că, potrivit tuturor planurilor antebelice, corpul mecanizat se preconiza să fie utilizat „nedezmembrat“, ca o unică formaţiune de tancuri şi autoblindate căreia i se puneau sarcini la scara la care în Wehrmacht erau realizate cu forţele diviziei de tancuri. Compararea structurii şi armamentului cuplului „divizie de tancuri germană–corp mecanizat sovietic“ ar fi, în opinia mea, cea mai onestă. Însă prea simplă şi evidentă. Este clar şi fără calcule de lungă durată că un corp mecanizat completat doar pe jumătate îi este superior la toţi indicatorii cantitativi diviziei de tancuri a Wehrmachtului. De aceea vom urma calea tradiţională şi vom compara diviziile.**

Structura diviziei de tancuri a Wehrmachtului a fost modificată în repetate rânduri şi doar într-o singură direcţie – a reducerii nucleului ei de tancuri. Primele trei divizii constituite la sfârşitul anului 1935 aveau în componenţă două regimente de tancuri, cu câte două batalioane în fiecare regiment, în total 561 de tancuri. Până la începutul campaniei franceze numărul tancurilor din batalion a fost redus la 74 – în total (luând în calcul şi conducerea diviziei) trebuiau să fie 316 tancuri, dar în unele divizii (6, 7 şi 8) erau doar trei batalioane de tancuri. La etapa de pregătire de invazia în URSS numărul diviziilor de tancuri ale Wehrmachtului a fost dublat (de la 10 la 20), dar în acelaşi timp li s-a modificat radical structura – acum în divizia de tancuri a rămas doar un singur regiment de tancuri.

Nu exista o structură unică potrivit organigramei pentru unicul regiment de tancuri; existau variante de componenţă din două sau trei batalioane; din cele 17 divizii concentrate înainte de 22 iunie 1941 pe frontul de est, opt aveau un regiment de tancuri din două batalioane (în medie câte 154 de tancuri într-o divizie). De componenţa completă conform organigramei de trei batalioane (Tabelul 5) se apropia doar o singură divizie, Divizia 17 (Grupul 2 Tancuri, Grupul de Armate Centru).

Nimeni dintre teoreticienii militari (cu excepţia doctorului în istorie Isaev) şi, ceea ce e cu mult mai important, nimeni dintre practicieni n-a întrezărit nimic bun în această reducere de nevoie a nucleului de tancuri al diviziei. Probabil cel mai celebru şi mai de succes practician al Wehrmachtului,

Heinz Guderian, numit în anul 1943 general-inspector al trupelor de tancuri şi autoblindate ale Germaniei, a pregătit pentru Hitler un raport amănunţit, în care a descris situaţia şi a trasat măsurile necesare pentru îmbunătăţirea ei. În privinţa structurii diviziei de tancuri el a scris următoarele:

„Divizia de tancuri este considerată complet aptă de luptă în cazul în care numărul tancurilor ei se află în proporţia corespunzătoare cu celelalte mijloace şi maşini de luptă… Dacă numărul tancurilor va deveni cu mult mai mic de 400, aparatul de deservire (numărul oamenilor şi al maşinilor cu roţi) nu va corespunde veritabilei forţe de şoc a diviziei… E mai bine să avem nu prea multe divizii veritabile în locul unui număr mare de formaţiuni prost echipate. Acestea din urmă solicită disproporţionat de multe maşini, consumă mult carburant şi forţă vie fără efectul cuvenit, fac mai dificilă conducerea şi aprovizionarea şi creează blocaje pe drumuri.“ În continuare Guderian a propus să se revină la schema antebelică, potrivit căreia în componenţa diviziei de tancuri erau patru batalioane de tancuri. (59)

În anul 1956 a văzut lumina tiparului cartea de referinţă cunoscută de specialişti a lui Eike Middeldorf (în anii războiului – ofiţer pe front, apoi referent de generalizare a experienţei tactice la Marele Stat Major al trupelor terestre ale Germaniei) Campania rusească: tactica şi armamentul, în care a fost făcut următorul bilanţ:

„Cu toate că trupele de tancuri şi autoblindate germane în perioada ultimului război au făcut o revoluţie în metodele de purtare a operaţiunilor militare, organizarea lor n-a fost una avansată. Încă în anul 1940 autoblindatele constituiau doar o mică parte a diviziei de tancuri. La timpul respectiv, la 300 de tancuri reveneau circa 3 000 de maşini neblindate cu roţi, incapabile să se mişte în afara drumurilor. În loc să consolideze nucleul de tancuri al diviziei înaintea atacului asupra Rusiei, Hitler a insistat să fie redus numărul tancurilor în divizie până la 200. În anul 1944 a fost făcută o încercare de a corecta această greşeală…“ În schimb, Middeldorf apreciază structurile organizaţionale ale trupelor de tancuri ale Armatei Roşii: „O particularitate a organizării formaţiunilor de tancuri şi autoblindate ruseşti este existenţa unui nucleu puternic de tancuri… Divizia rusească de tancuri, cu efectiv de 10 000 de oameni, avea de două ori mai multe tancuri decât divizia de tancuri germană, cu efectiv de 15 000 de oameni“. (60)

Nu întâmplător practicienii amintesc atât de des de „maşinile cu roţi

incapabile să se miște în afara drumurilor“. Din cele 17 divizii de pe frontul de est unele nu aveau nici un autotransportor blindat pentru infanterie. Cea mai mare parte a diviziilor (12) aveau o companie de infanterie motorizată pe TBT. O companie din douăsprezece. Un număr mai mare de transportatoare blindate semișenilate erau doar în Divizia 10 Tancuri (un batalion de infanterie motorizată din patru) și în Divizia 1 Tancuri (două batalioane pe TBT). (61) Automobilele cu care se deplasa infanteria mecanizată a diviziilor de tancuri germane nu erau nicidecum Studebaker-e 6 × 6 și cu atât mai puțin Ural-ele moderne cu motor Diesel; spre est se rostogolea o avalanșă de automobile de tot soiul, inclusiv autobuze și furgoane de transport pâine capturate de la francezi. Chiar în vara anului 1941, după prima ploaie (sau fără ploaie, dar pe drumurile nisipoase de pădure ale Bielorusiei și Lituaniei) infanteria motorizată rămânea în urma avangardei de tancuri, fapt ce făcea cu mult mai dificilă organizarea interacțiunii în luptă.

Să revenim la Tabelul 5. Tipurile tancurilor germane sunt amplasate în el conform unui singur criteriu: calibrul tunului și greutatea proiectilului brizant;****** dar nu vine vorba deloc despre faptul că, potrivit altor criterii, Pz-IV poate fi echivalat cu T-34 etc. După cum vedem, la capitolul numărul de „țevi“ de tanc divizia de tancuri sovietică, potrivit organigramei, o depășește pe cea germană de 2,4 ori (321 vs 136). Ca urmare a faptului că „țevile de trei țoli“ erau în divizia sovietică cu mult mai multe (273 vs 30), ea o depășește pe cea germană de cinci ori. Și asta fără a lua în calcul cele 56 de autoblindate BA-10 dotate cu tunuri de calibru 45 mm.**

Superioritatea vădită a diviziei de tancuri a Armatei Roșii în ce privește numărul și calibrele tunurilor de pe tancuri face clară și logică lipsa în structura ei a divizionului de artilerie antitanc. Divizia de tancuri a Wehrmachtului avea un batalion antitanc cu componența standard de trei companii (36 de tunuri de calibru 37 mm, iar pe la începutul invaziei în URSS o companie de „ciocănașe“ de 37 mm a fost înlocuită cu nouă tunuri de calibru 50 mm). În schimb, în divizia sovietică un divizion de tunuri antitanc tractabile de calibru 45 mm ar fi arătat straniu alături de cele 273 de tunuri cu mult mai puternice de calibru 76 mm, acoperite de blindaj de tanc. Cât privește divizia motorizată – echivalentul sovietic al diviziei de tancuri a Wehrmachtului –, în componența ei erau un divizion antitanc standard (18 tunuri de calibru 45 mm) și încă 12 tunuri antitanc în

componența a două regimente motorizate de pușcași ale diviziei. În plus, în respingerea atacului cu tancurile al inamicului puteau fi implicate opt tunuri cu țeavă lungă de calibru 76 mm din componența regimentului de artilerie al diviziei motorizate, patru tunuri antiaeriene de calibru 76 mm, 18 autoblindate BA-10.

Unicul parametru la care posibilităţile de foc ale diviziei de tancuri germane erau superioare este raportul dintre numărul regimentelor de artilerie. Divizia de tancuri a Armatei Roşii are două divizioane (12 obuziere de calibru 105 mm şi 12 de calibru 150 mm), regimentul de artilerie al diviziei de tancuri a Wehrmachtului are trei divizioane (24 de obuziere de calibru 105 mm şi 12 de calibru 150 mm). Germanii aveau de 1,5 ori mai multe tunuri, dar, luând în calcul diferența dintre greutatea proiectilelor (15 şi 22 de kilograme), superioritatea greutăţii comune a loviturii de artilerie devine minimă (876 la 744 de kilograme). E puțin probabil ca aceste două cifre să poată servi drept temei raţional pentru afirmaţia despre „completarea insuficientă cu artilerie a diviziei de tancuri sovietice“. De altfel, şi această superioritate infimă dispare în cazurile în care în componența batalionului de artilerie grea a diviziei germane cele patru obuziere de calibru 150 mm erau înlocuite de patru tunuri de calibru 105 mm.

Mijloace de apărare antitanc

Raportul dintre numărul, înarmarea şi protecţia blindată a noilor tancuri sovietice (KV şi T-34) şi cele mai bune tancuri germane (ultimele modificări ale Pz-III cu un tun de calibru 50 mm) le lăsa germanilor puține şanse de succes în duelul dintre tancuri; nu e deloc întâmplător că comandanţii Armatei Roşii menționează în unanimitate în rapoartele lor: „tancurile inamicului nu intră în luptă cu tancurile noastre“. Temeritatea iraţională nu era încurajată în Wehrmacht şi trupele de tancuri erau utilizate, cel puțin în toate situaţiile în care germanii aveau posibilitatea de a-şi impune inamicului iniţiativa, pentru îndeplinirea misiunii principale („tancurile sunt un mijloc de spargere şi de demoralizare a spatelui şi flancurilor frontului“).

Pe de altă parte, corpurile mecanizate ale Armatei Roşii – deşi în teorie şi în planurile antebelice erau considerate instrumentul principal de aplicare a contraloviturii asupra formaţiunilor de tancuri ale inamicului care vor efectua spargerea şi pătrunderea – luptau în majoritatea cazurilor cu infanteria germană. De exemplu, din cele cinci corpuri mecanizate dotate cu un număr destul de mare de tancuri de tip nou (CM 3, CM 6, CM 4, CM 8, CM 15), trei s-au spart ţăndări după ciocnirea cu infanteria Wehrmachtului; la lupta de tancuri de întâlnire a participat (cu acelaşi rezultat) doar CM 3. Pentru a înţelege desfăşurarea şi rezultatul acestor lupte este necesar să examinăm amănunţit posibilităţile apărării antitanc a infanteriei la începutul celui de-al Doilea Război Mondial.

Mai întâi trebuie să precizăm sensul concret al termenului „blindaj antiproiectil“ pe care l-am utilizat în repetate rânduri mai sus. Proiectilele sunt diferite. Proiectilul de calibru 122 mm al tunului sovietic A-19 perfora de la o distanţă de un kilometru o placă de blindaj de 180 de milimetri (de două ori mai groasă decât blindajul frontal al „Tigrului“). Iar tunul de calibru 122 mm nu e nicidecum culmea posibilităţilor artileriei cu ţeavă – pe crucişătoarele grele şi pe cuirasate erau instalate „ţevi“ de calibrele 250–350 mm, ce avea caracteristici energetice uluitoare. Dar cuirasatele, de regulă, nu luptă cu tancurile. Prin urmare, „blindajul antiproiectil“ al tancurilor desemnează capacitatea lor de a suporta loviturile în plin ale proiectilelor unei liste cât se poate de bine definite de sisteme de artilerie.

Care anume? Există două abordări ce se completează reciproc în definirea acestei liste. Cea mai răspândită, simplă şi clară: orice sisteme din dotarea diviziei de infanterie (de puşcaşi) a inamicului şi nimic mai mult. Logica e cât se poate de evidentă – în răstimpul în care comandantul diviziei va solicita şi va primi susţinerea artileriei corpului sau armatei, tancurile o să-i „turtească“ divizia şi o să plece în adâncimea operativă a defensivei.

Cea de-a doua abordare se bazează pe faptul că, pentru a purta cu succes duelul cu tancul, tunul antitanc trebuie să fie nu numai suficient de perforant, ci să aibă gabarit mic şi greutate mică. Primul parametru îi permite tunului să se camufleze şi să câştige astfel „dreptul la prima lovitură“, cel de-al doilea (greutatea mică) le permite servanţilor să schimbe cu forţe proprii în timpul luptei în repetate rânduri poziţia de tir. Cifrele concrete ale greutăţii-limită ale tunului antitanc, după cum a arătat practica războiului, nu trebuiau să fie mai mari de 1,5 tone (aici se înscriu cele mai

de masă sisteme din perioada finală a celui de-al Doilea Război Mondial: cea germană Pak-40 de calibru 75 mm, sovieticele ZiS de calibru 75 mm şi ZiS de calibru 57 mm şi ZiS-3 „de divizie“ de calibru 76 mm).

Astfel, pentru luna iunie 1941, noţiunea de „blindaj antiproiectil“ înseamnă concret: pentru tancul Armatei Roşii capacitatea de a suporta lovitura proiectilului tunului german Pak-36 de calibru 37 mm, pentru tancul Wehrmachtului capacitatea de a suporta lovitura proiectilului tunului antitanc de calibru 45 mm şi al tunului de divizie de calibru 76 mm (în dotarea unor divizii de infanterie germane şi sovietice erau în număr foarte mic tunuri Pak-38 de calibru 50 mm şi tunuri antiaeriene de calibru 76 mm, dar le scoatem conştient din cadrul discuţiei despre situaţiile de luptă tipice, cele mai răspândite).

Înainte de a purcede la frunzărirea culegerilor de date corespunzătoare e util să clarificăm că noţiunea ca atare de „perforare a blindajului“ este cât se poate de complicată şi cu mai multe înţelesuri. Ce să considerăm perforare? O crăpătură minusculă pe partea dinăuntru a plăcii de blindaj („culmea preciziei fine“ în limbajul profesioniştilor)? Sau breşa prin care a trecut pe de-a întregul proiectilul perforant („culmea pătrunderii penetrante“)? Sau o spărtură în blindaj de dimensiunile unei mingi de fotbal? În sfârşit, procesul interacţiunii dintre proiectil şi obstacol este probabilistic, adică proiectile luate din aceeaşi tranşă primită de la uzină şi trase din acelaşi tun puteau să perforeze ţinta, dar puteau să nu o perforeze. Merită menţionat că standardele de testare adoptate în URSS erau unele dintre cele mai rigide – trecerea prin obstacol a 90 la sută din masa proiectilului în 75 la sută din numărul loviturilor. Toate diferenţele acestea între modurile de evaluare conduc la faptul că indicatorii capacităţii de perforare a blindajului a tunurilor, consemnate în diferite izvoare, se deosebesc substanţial. Fapt de care s-a ţinut cont la alcătuirea Tabelului 6.

Tabelul 6

	Pak-36 de calibru 37 mm	Calibru 45 mm mode

Greutate a proiectilului BR, kg	0,68	1,43
Distanță 100 m	50–38 / 42–31	58–47 / 43–40
Distanță 500 m	48–35 / 36–27	50–43 / 44–32

Notă: unghi de contact cu blindajul 90 de grade/unghi de contact 60 de grade

Cifrele sunt multe, în schimb concluziile rezultate din aceste cifre sunt extrem de simple. Tancurile sovietice „de tip vechi“ (T-26, BT, T-28) aveau blindaj cu grosime de 15–22 mm. Acest blindaj era perforat de tunul german de calibru 37 mm întotdeauna, de la orice distanţe reale de tragere la ţintă. Tancurile germane din anii 1938–1940 (precum şi tancurile uşoare cehe luate în dotare de Wehrmacht) aveau blindaje cu grosimi de 15–30 mm. Acest blindaj era perforat de tunurile sovietice antitanc întotdeauna, de la orice distanţe reale de tragere la ţintă. Se poate spune că era o deplină „egalitate întru sărăcie“ şi totuşi tancurile germane erau „mai egale decât altele“ – le aştepta întâlnirea cu proiectilele sovietice BR mai grele şi există o diferenţă substanţială între acţiunea asupra blindajului a unui proiectil mic cu greutate de 680 de grame şi a unui proiectil cu greutate de 6,2 kilograme.

La hotarul dintre anii 1940 şi 1941 viitorii inamici au început să se ocupe de consolidarea protecţiei blindate a tancurilor. Pentru Hitler lucra „toată Europa“ (interesantă „toată Europa“ în componenţa căreia nu erau Marea Britanie, Spania, Elveţia, Suedia, iar pentru înarmarea Italiei mai trebuiau cheltuite şi resurse germane), dar lucra rău, nu în stil stalinist. Ca rezultat, tot ce au reuşit să facă prin eforturi comune era să prindă cu şuruburi (sau să sudeze) de plăcile frontale ale corpurilor tancurilor Pz-III şi Pz-IV nişte „plasturi“ de oţel. Astfel, grosimea blindajului frontal a sporit până la 50–60 mm, şi această grosime depăşea capacitatea de perforare a tunului de 45 mm. Apoi, la modificări ulterioare, au consolidat blindajul „frunţii“ turelei până la 55 mm.****** Bordul şi pupa corpului şi a turelei tuturor tancurilor germane erau acoperite ca şi mai înainte cu un blindaj antiglonţ cu grosime de 20–30 mm.**

Pe câmpul de luptă tancul nu se mişcă întotdeauna strict pe linie dreaptă, expunând tirului tunurilor antitanc exclusiv „fruntea“; nu întâmplător turela tancului e rotitoare (cu toate că asta iscă o sumedenie de probleme tehnice şi de asamblare), iar la fiecare cotitură tancul german expunea bordul subţire al turelei tirului apărării antitanc. Şi totuşi, cele mai de masă

tunuri de calibru 45 mm (vă amintesc că tot cu ele erau înarmate tancurile uşoare sovietice şi autoblindatele BA-10) au devenit „apte limitat“ pentru lupta cu tancuri medii ale Wehrmachtului. Acum, la întâlnirea cu ele trebuiau utilizate tunuri de divizie de calibru 76 mm, care erau relativ puține (16 la o divizie), iar în componența regimentului de pușcași ele lipseau cu desăvârşire.

De fapt, nici tancurile cu „plasturi“ nu erau prea multe. Nimeni nu le cunoaște cu precizie numărul potrivit organigramei de pe 22 iunie 1941 pe frontul de est. De obicei se obișnuiește să fie incluse în această listă toate Pz-III cu tun de calibru 50 mm (707 bucăţi) şi o oarecare nedefinită „mare parte“ a numărului general (439 de bucăţi) de tancuri Pz-IV. Chiar şi în cazul acestei abordări iese o treime din numărul general al grupării de tancuri a Wehrmachtului (plus că în şase din cele 17 divizii de tancuri Pz-III nu erau deloc). Dar consultarea documentelor statelor majore ale Armatei Sovietice ne face să ne îndoim de corectitudinea acestei evaluări – în majoritatea cazurilor, în descrierea întâlnirii cu tancurile inamicului înarmate cu tunuri de 75 mm şi 50 mm, grosimea blindajului lor este estimată la 25–30–40 mm. Aceste estimări ar mai putea fi explicate prin faptul că au fost făcute la repezeală (în toiul luptei nu prea poţi măsura cu șublerul), dar şi în documentul de totalizare elaborat de Direcţia principală a trupelor de autoblindate şi tancuri (judecând după numărul de intrare la secretariat – 28.1.1942), Pz-III este descris ca un tanc cu grosimea blindajului „frontal, al bordului şi al turelei de 30 mm“; despre Pz-IV se spune: „blindajul frontal e de 40–50 mm, al bordului – de 20–40 mm, al turelei – de 20 mm“. (62)

Stalin se pregătea de război la modul serios şi dispunea pentru aceasta de resurse importante de materii prime şi de forţe de muncă. N-au uitat, apropo, nici de „plasturi“ (au fost ecranate cu blindaj suplimentar tancurile medii cu trei turele T-28), dar principalul consta în faptul că la 1 iunie 1941 în Armata Roşie figurau aproape 1 500 de tancuri „de tip nou“ (545 de KV şi 969 de T-34). Aceste maşini au pus în faţa apărării antitanc a diviziei de infanterie germane o sarcină aproape irealizabilă. Corpul şi turela tancului greu KV aveau blindajul cu grosimea de 75 mm (la unele modificări „fruntea“ a fost consolidată până la 90 mm). Tunul german de calibru 37 mm nu putea să perforeze acest blindaj în nici un fel de condiţii.

Corpul tancului mediu T-34 era sudat din plăci de blindaj cu grosimea de „doar“ 40 şi 45 mm, dar milimetrii aceştia erau plasaţi sub unghiuri mari. Placa frontală a corpului avea înclinarea de 60 de grade faţă de verticală, ceea ce asigura ricoşeul aproape garantat al proiectilului perforant.****** Placa de la bordul corpului (40 mm) era fixată sub un unghi de 40 de grade, bordul turelei (cu grosimea de 52 mm) avea înclinarea de 30 de grade. În cazul acestor unghiuri de întâlnire a proiectilului cu blindajul, tunul german de calibru 37 mm s-a dovedit practic inutil chiar şi de la distanţele cele mai mici (din care cauză a şi fost poreclit disprețuitor de soldaţii Wehrmachtului „ciocănel“). Da, punctul vulnerabil al lui T-34 era placa verticală de 45 mm de pe bordul corpului, însă, pentru a-l lovi, proiectilul trebuia trimis prin spaţiul dintre role – o scamatorie doar pentru cei cu nervi tari…**

Să amintim încă o dată că nici un fel de alte tunuri (echivalente cu tunurile sovietice de divizie cu ţeavă lungă de calibru 76 mm şi cu tunurile antiaeriene) nu existau în dotarea diviziei de infanterie a Wehrmachtului. Cele mai noi la momentul respectiv tunuri antitanc Pak-38 de calibru 50 mm au ajuns doar în fiecare a patra divizie de infanterie de pe frontul de est, dar şi acestea doar câte două la un regiment de infanterie. Aceasta permitea scoaterea din luptă a câtorva tancuri „rătăcitoare“, dar divizia de infanterie a Wehrmachtului nu putea să respingă cu forţe proprii un atac concentrat al tancurilor T-34 şi KV.

„Apărarea antitanc este, fără îndoială, cel mai trist capitol al istoriei infanteriei germane. Calea suferinţelor infanteriei germane în lupta contra tancurilor ruseşti T-34 începe de la tunul antitanc de calibru 37 mm poreclit în armată «ciocănel», prin cel de calibru 50 mm până la tunul antitanc de calibru 75 mm cu tracţiune mecanică. Se vede că nu se va afla niciodată până la capăt din ce cauză în decursul a trei ani şi jumătate din momentul primei apariţii a tancului T-34 în august 1941 până în aprilie 1945 nu a fost construit un mijloc antitanc acceptabil pentru infanterie.“ (63)

Acest citat cunoscut din cartea lui Middeldorf conţine multe afirmaţii ciudate, de exemplu cea conform căreia tancurile T-34 au apărut, chipurile, pe front abia în august 1941 (adică cele aproape o mie de tancuri de acest tip ce se aflau în iunie în districtele de vest au rămas neobservate). Cât priveşte reînarmarea tărăgănată mulţi ani a infanteriei cu un tun antitanc adecvat, una dintre cauzele acestui eşec a devenit tentativa de a soluționa

problema „simplu și repede“ – prin perfecționarea proiectilului tunurilor existente de calibre mici ale apărării antitanc.

Proiectilele perforante sunt diferite, iar construcția acestui „calup“ nu este nicidecum atât de simplă cum s-ar putea crede. La sfârșitul anilor 1930 a fost inventat și lansat în producție de serie așa-numitul proiectil „subcalibrat“ (cu manșon detașabil). El avea o construcție destul de complexă – un miez perforant foarte dur, instalat într-un înveliș („sabot“) asemănător la exterior cu un mosor de ață; pe partea din față a proiectilului era instalat un capac aerodinamic ușor. În momentul lovirii țintei capacul se boțea instantaneu, iar miezul perfora blindajul.

Această construcție a permis să fie redusă de aproximativ două ori greutatea proiectilului și să-i fie mărită substanțial viteza inițială. Astfel, proiectilul subcalibrat pentru tunul de calibru 37 mm avea viteza inițială de 1 020 de metri pe secundă (față de 760 de metri pe secundă a proiectilului obișnuit BR), proiectilul subcalibrat al tunului Pak-38 de calibru 50 mm atingea viteza de 1 200 de metri pe secundă (față de 830 de metri pe secundă a celor obișnuite). Ca rezultat, în tabelele ce indicau capacitatea de perforare a blindajului au apărut cifre uluitoare: tunul german standard de calibru 37 mm perfora de la distanța de 100 de metri cu proiectilul subcalibrat un blindaj de 75–80 mm (este nivelul de protecție blindată a tancului greu KV), tunul Pak-38 de calibru 50 mm perfora de la 100 de metri și un blindaj de 120 mm. S-ar putea presupune că asupra cuiva aceste tabele au avut o impresie puternică și în anul 1940 uzinele germane au produs 319 000 de proiectile cu manșon detașabil de calibru 37 mm. (64)

După ce aceste proiectile s-au întâlnit cu noile tancuri sovietice s-a dovedit că „nu tot ce strălucește este aur“. S-a dovedit într-atât de evident, încât în anul 1941 producerea proiectilelor perforante cu manșon detașabil s-a redus până la 16 000 de proiectile, iar apoi a fost oprită definitiv. De ce?

Mai întâi, pentru că tancul nu este un balon pe care e suficient să-l împungi cu un ac. Faptul ca atare a apariției unei breșe perforate în blindaj nu garantează distrugerea tancului. Să invocăm un exemplu caracteristic. Tragerea la poligon asupra tancului ușor T-26 din pușca antitanc a arătat că, din cele 39 de gloanțe care au perforat blindajul tancului, doar unul a

„rănit piciorul“ unuia dintre cele trei manechine ce jucau rolul echipajului; deteriorări grave ale construcţiei au fost cauzate de doar două gloanţe ce au nimerit în rezervorul de benzină. Proiectilul „subcalibrat“ pentru tunurile de calibru 37 mm nu reprezenta altceva decât un „cui“ gros şi dur care putea scoate tancul din luptă doar dacă lovea un agregat deosebit de vulnerabil. Situaţia era agravată de faptul că tancurile sovietice „de tip nou“ (T-34 şi KV) funcţionau cu motoare Diesel şi în interiorul lor nu puteau să apară vapori de benzină capabili să se aprindă de la o scânteie.

Nu e deloc întâmplător că proiectilele „normale“ erau încărcate cu substanţe explozibile (între 120 şi 155 de grame în proiectilele perforante sovietice pentru tunul de calibru 76 mm) şi dotate cu focos fixat de fund; explozia în interiorul închis al tancului scotea din funcţie echipajul, putea genera aprinderea secţiei motorului şi detonarea compartimentului cu muniţii – dar în proiectilele cu manşon detaşat încărcătura explozibilă lipsea prin definiţie.

Continuăm. În virtutea acţiunii unei legi fizice imuabile****** proiectilul „subcalibrat“ uşor îşi pierdea mai repede viteza iniţială. Ca rezultat, la distanţe mai mari de 600–700 de metri eficienţa proiectilului cu manşon detaşabil se reducea până la nivelul unui „calup“ obişnuit. Dar nici asta nu e totul – miezul dur lung şi relativ subţire se fărâmiţa la întâlnirea cu placa înclinată a blindajului tancului T-34. Astfel, examinarea citată mai sus a celor 154 de tancuri T-34 scoase din luptă în toamna anului 1942 a arătat că doar 20 la sută din loviturile proiectilelor „subcalibrate“ s-au soldat cu perforarea plăcii frontale a corpului (deşi „conform tabelului“ un astfel de proiectil trebuia să treacă printr-un blindaj de 45 de milimetri ca printr-o bucată de carton).**

Ultimul (dar nu ca importanţă!) neajuns al proiectilelor cu manşon detaşabil consta în faptul că miezul dur era confecţionat din carbură de wolfram. Wolframul este un element exotic şi costisitor şi Germania nu putea să-şi permită în timpul unui război îndelungat să arunce la stânga şi la dreapta (în sensul cel mai direct al cuvântului) o materie primă necesară şi pentru electronică, şi pentru producerea oţelurilor speciale. Volumul producţiei proiectilelor cu manşon detaşabil de calibru 50 mm s-a redus de la 644 000 în anul 1941 la 40 000 în 1943, iar apoi nu au mai fost produse deloc. Un mijloc real şi din păcate cât se poate de eficient (procentul distrugerilor ajungea la 90 la sută din cazurile de lovire a proiectilului de

tanc) de luptă cu tancurile sovietice a reuşit să devină doar tunul antitanc Pak-40 de calibru 75 mm cu proiectile calibrate „normal“.

Principiul concentrării forţelor, despre care am vorbit atât de amănunţit în raport cu trupele de tancuri, este valabil şi în ce priveşte organizarea apărării antitanc. Nu e de mirare că ambele părţi (Germania şi URSS) au înfiinţat în structura forţelor armate unităţi speciale antitanc. În cadrul Wehrmachtului instrumentul de bază al apărării antitanc era batalionul standard (36 de tunuri de calibru 37 mm), cu tracţiune mecanică (automobile), exact la fel cum era câte unul în fiecare divizie de infanterie. Cu aceleaşi limite ale eficienţei în luptă create de apariţia pe câmpul de luptă a tancurilor T-34 şi KV. La 22 iunie 1941 erau în total 6 (şase) batalioane de acest fel pe tot frontul de est. Adică – 216 „ciocănele“ suplimentare pe frontul dintre Marea Baltică şi Marea Neagră.

Şi asta nu e totul. Căci era şi „toată Europa“ de la care Hitler s-a ales cu vreo două sute de tunuri antitanc Skoda de calibru 47 mm de modelul anului 1938 capturate în Cehoslovacia (acest sistem, la capitolele greutatea proiectilului perforant şi energia lui iniţială, depăşea cu 15–20 sută tunul sovietic de calibru 45 mm). Cum construcţia primitivă şi învechită a deplasării pe roţi a tunului ceh nu permitea să fie transportat cu o viteză mai mare de 15 kilometri pe oră, germanii au decis să caţăre acest tun pe şasiul tanchetei uşoare Pz-I. Astfel a apărut uimitorul „device“ care a căpătat mândra denumire de „vânătorul de tancuri“ (Panzerjäger I).

Dacă e să încercăm să găsim un echivalent al acestei construcţii în cadrul tehnicii blindate a Armatei Roşii, trebuie să ne imaginăm tancul uşor T-26 căruia i-au retezat acoperişul şi pupa turelei (în „vânătorul“ german tunul se afla într-o cabină blindată descoperită). În ce priveşte grosimea blindajului (13–15 mm), puterea motorului (90–100 de cai putere) şi dotarea cu armament, ele erau cât se poate de comparabile. Diferenţa principală dintre ele consta în faptul că şasiul tanchetei uşoare germane (suspensia, transmisia) nu era prevăzut iniţial pentru o astfel de încărcătură. Ca să nu ne mai irosim propriile cuvinte, vom cita un document – raportul comandantului Batalionului 643 Vânătoare antitanc ce a participat la luptele din Franţa:

„… Marşurile efectuate în comun cu subunităţile de infanterie s-au soldat cu ieşirea din funcţie a mijloacelor tehnice. S-a făcut observată deosebit de des defectarea ambreiajului şi a diferenţialelor. Marşurile în comun cu unităţile de tancuri se soldau cu rezultate distructive similare… Peste fiecare jumătate de oră în primii 20 de kilometri de marş era necesar să ne oprim pentru a răci motoarele, a efectua controlul, iar la nevoie reparaţia şi ungerea. Ulterior opririle sunt necesare peste fiecare 30 de kilometri parcurşi…

Vizibilitatea din maşină este extrem de proastă. Poţi privi înainte prin tăietura de sus din scutul cabinei, dar rezultatul poate fi „Kopfschuesse“ (ceea ce s-a putea traduce prin „retezarea căpăţânii“). În timpul luptelor de stradă echipajul este realmente lipsit de posibilitatea de a observa câmpul de luptă… Un infanterist curajos de-al inamicului este în stare să lichideze cu uşurinţă echipajul cu o grenadă de mână, aruncând-o de pe borduri sau de pe pupă…

Blindajul şasiului nu este adecvat. Proiectilele tunurilor antitanc franceze de calibru 25 mm perforează blindajul şi când trag de la distanţe mari. Cabinele blindate sunt perforate chiar şi de gloanţele perforante de calibrul puştii… Cabinele înalte ale vânătorilor noştri de tancuri făceau funcţionarea maşinilor noastre pe câmpul de luptă extrem de periculoasă… (65)

Au fost produse în total doar 202 de astfel de maşini-minune. Cu ele au fost dotate batalioanele de vânători de tancuri autonome, care pe frontul de est pe 22 iunie 1941 erau opt la număr (două în Grupul de Armate Nord, cinci în Grupul de Armate Centru, una în Grupul de Armate Sud). Conform organigramei, fiecare batalion trebuia să fie alcătuit din trei companii cu câte nouă maşini în fiecare, dar de fapt maşinile erau mai puţine, în medie câte 20 în fiecare batalion. Încă două companii se aflau în componenţa Brigăzii 900 Motorizate şi a Brigăzii SS Leibstandarte Adolf Hitler. În ajunul invaziei în URSS, germanii au pus la punct producerea proiectilelor cu manşon detaşabil de calibru 47 mm, fapt ce a mărit penetrabilitatea autotunului – cu toate neajunsurile menţionate mai sus. Practica aplicării în luptă a „Panzerjagerului“ pe frontul de est a confirmat reputaţia pe care şi-a meritat-o anterior. Comandantul Batalionului 521 raporta în iulie 1941:

„În timpul atacului poziţiilor inamice, dotate cu tunuri antitanc şi artilerie, după cum s-a întâmplat lângă Moghilev şi lângă Rogaciov, cabina înaltă devenea o ţintă bună şi «Panzerjager» era distrus înainte de a putea să intre în luptă. În timpul exploziei în apropiere a proiectilului de artilerie greu schijele

perforau blindajul subţire, după cum s-a întâmplat lângă Rogaciov. Tunul antitanc rusesc de calibru 45 mm perfora blindajul de la distanţa de 1 200 de metri. Compania 1 a pierdut în aceste lupte cinci malin, dintre care a fost posibil să fie reabilitate doar două…“

„Vânătorul de tancuri“ german a fost de la bun început sortit pieirii. Tunul antitanc trebuie să fie uşor, compact şi greu de observat – sau trebuie instalat pe şasiul unui tanc mediu (dar şi mai bine – greu) şi acoperit cu blindaj, şi neapărat cu un blindaj extrem de rezistent, care permite angajarea în duel cu orice tanc al inamicului; tunul antitanc pe şasiul unei tanchete uşoare cu blindaj antiglonţ este o absurditate crasă.

În URSS a fost aleasă o altă cale. Pentru consolidarea apărării antitanc nu erau destinate nici batalioane, nici regimente. Prin Hotărârea Comitetului Central al Partidului Comunist (al bolşevicilor) din Rusia şi a Sovietului Comisarilor Poporului al URSS din 23 aprilie şi prin directivele corespunzătoare ale Comisariatului Poporului al Apărării din 26 aprilie 1941 a fost perfectată decizia cu privire la constituirea a 10 brigăzi de artilerie antitanc ale Rezervei Comandamentului Suprem (cinci în Districtul Militar Special Kiev, trei în Districtul de Vest şi două în Districtul Baltic). Războiul a început înainte de termenul desemnat de Stalin şi de fapt cea mai mare parte a brigăzilor de artilerie nu au fost completate în întregime până pe 22 iunie, dar are sens să le examinăm structura mai amănunţit, pentru a evalua proporţiile şi seriozitatea intenţiilor conducerii politice şi militare sovietice.

Conform organigramei aprobate, în componenţa brigăzii de artilerie antitanc erau două regimente de artilerie cu câte cinci divizioane în fiecare, în total 10 divizioane, 120 de tunuri antitanc în brigadă. Calibrul armamentului antitanc al brigăzii începe cu tunurile F-22 de calibru 76 mm (el avea o viteză iniţială puţin mai mare a proiectilului şi o capacitate de perforare mai mare decât tunul USV indicat în Tabelul 6). Cu aceste tunuri erau dotate patru divizioane şi în următorii doi ani, înainte de apariţia „Tigrilor“ şi „Panterelor“, ele erau suficiente pentru lovirea oricărui tanc al Wehrmachtului.

Însă cei care au alcătuit organigrama brigăzii de artilerie antitanc au

manifestat o atitudine mai strictă faţă de misiunea lor. Încă patru divizioane ale brigăzii erau dotate cu tunuri aeriene 61-K de modelul anului 1939 de calibru 85 mm. Utilizarea acestui tun era un act de „cruzime exagerată“ – de la distanţa de un kilometru tunul putea să perforeze o placă de blindaj cu grosimea de 110 mm, iar germanii nu aveau aşa ceva nici în desenele tehnice. Dar şi asta a părut puţin şi în componenţa brigăzii de artilerie antitanc au fost incluse două divizioane cu tunuri de calibru 107 mm!

Întrucât experienţa „Blitzkriegului“ german în Franţa a arătat că ofensiva diviziilor de tancuri ale Wehrmachtului este susţinută neîncetat de acţiuni ale avioanelor de bombardament în picaj, în componenţa brigăzii de artilerie antitanc a fost inclus un număr neobişnuit de mare de mijloace de apărare antiaeriană: 16 tunuri antiaeriene cu tragere rapidă de calibru 37 mm şi 36 de mitraliere de mare calibru DŞK. În plus, în componenţa brigăzii au fost incluse un batalion de pionieri-genişti şi un batalion de transport auto. În total, în brigadă trebuiau să fie 5 322 de oameni, 11 autoturisme, 707 camioane şi autospeciale, 165 de tractoare cu şenile.

„Cui i s-a dat mult, i se va cere mult.“ Comandamentul Armatei Roşii investea în brigăzile de artilerie antitanc speranţe mari, fapt certificat evident de un document – „Indicaţiile temporare de pregătire de luptă, utilizare şi aranjare în formaţiune de luptă a brigăzilor de artilerie antitanc“ aprobate pe 3 iunie 1941 de şeful statului major al Districtului Militar Special Kiev. (67)

Utilizarea în luptă era prezentată în felul următor. Pe un sector al frontului cu lăţimea de 3–4 kilometri brigada de artilerie antitanc trebuia să oprească ofensiva a 400–500 de tancuri ale inamicului (nu e o greşeală de tipar). Se mai preconiza că avalanşa de oţel se va mişca „în valuri consecutive a câte 20–30 de tancuri la un kilometru de front, adică circa cinci valuri“, cu viteza de 15 kilometri pe oră (250 de metri pe minut). Formaţiunea de luptă a brigăzii se presupunea să fie în două eşaloane: în primul, patru divizioane de tunuri de calibru 76 mm şi un divizion de tunuri de calibru 107 mm pe direcţia cea mai ameninţătoare, patru divizioane de tunuri de calibru 85 mm şi un eşalon de tunuri de calibru 107 mm (adică tunuri mai puternice) erau plasate în rezerva comandantului de brigadă pentru lichidarea tancurilor grele pătrunse în adâncul defensivei.

Acţiunile primului eşalon sunt descrise în felul următor: „Fiecare tun cu

bătaia de 1 200 de metri e în stare să dea cel puţin 3–4 lovituri la ţintă pe minut, dintre ele o lovitură scoate tancul din funcţie. Prin urmare, eşaloanele unu şi doi de tancuri sunt scoase din funcţie în proporţie de sută la sută la 200 de metri înainte de a ajunge la poziţiile de foc“. Cu alte cuvinte, se presupunea că un tun trebuia să scoată din funcţie patru tancuri ale inamicului înainte ca ele să ajungă pe poziţiile de tir. Ce avea să urmeze nu este descris în „Indicaţiile temporare“; se presupunea, probabil, că după un astfel de măcel inamicul îşi va înceta ofensiva sau că cei mai insistenţi vor fi nimiciţi de tunurile eşalonului doi al brigăzii.

Iată ce fel de armată era edificată la începutul anilor 1940 în URSS. Enormă, dotată cu munţi de armament din cel mai nou. Oare nu dădeau aceste zeci şi zeci de mii de tancuri, tunuri, aruncătoare de mine temeiuri de a spera la un succes zdrobitor în război?

Răspunsul corect: nu. Tunurile nu luptă ele însele, luptă oamenii. Această idee trivială, dar cea mai importantă, a fost notată cert în Regulamentul de câmp al Armatei Roşii: „Cel mai preţios în Armata Roşie a Muncitorilor şi Ţăranilor este omul nou al Epocii Staliniste. Lui îi aparţine rolul decisiv în luptă. Fără el, toate mijloacele tehnice de luptă sunt moarte, în mâinile lui ele devin o armă de temut. Tot efectivul Armatei Roşii a Muncitorilor şi Ţăranilor este educat în spiritul bolşevic activ al iniţiativei curajoase, al avântului nepotolit, al perseverenţei nestrămutate şi al permanentei aspiraţii de a doborî duşmanul“ (Regulamentul de câmp 39, punctul 6). De fapt, conform opiniei cu autoritate a comisarului poporului al apărării URSS (ulterior preşedintele Comitetului pentru Apărare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului), poporul oricum era dornic să se avânte în lupte, fără nici un fel de educaţie. Ţinând un discurs la parada de 1 Mai 1939, tovarăşul Voroşilov a declarat literalmente următoarele: „Poporul sovietic nu numai ştie să lupte, lui îi şi place să lupte!“ (68)

Următoarea întrebare: era oare printre generalii şi mareşalii, printre comisarii poporului şi secretarii de partid din anturajul lui Stalin măcar unul care ar fi putut să-i spună aproximativ următoarele: „Koba, jumătate de ţară te urăşte de moarte, ceilalţi supravieţuiesc cum pot. Chiar după primele împuşcături ale unui război adevărat, mare, toată «armata ta invincibilăº va fugi prin păduri sau se va preda“? Răspunsul corect: nu. Nu

s-a găsit nici un curajos. Nici unul. Tocmai de aceea tovarăşul Stalin şi mareşalii săi elaborau planuri temerare, despre care va fi vorba în capitolul următor.

Numărul total al cartuşelor în batalionul de infanterie al Wehrmachtului conţinea 58 000 de cartuşe pentru puştile-mitralieră şi mitralierele grele şi doar 24 000 de cartuşe pentru arme. Normativa sovietică din anul 1938 de „consum al muniţiilor pentru o zi de luptă încordată“ presupunea consumul de 20 de cartuşe de puşcă şi de 620 de cartuşe de puşcă-mitralieră, astfel, la nivel de grupă, mitraliorul consuma de trei ori mai multe cartuşe decât toţi puşcaşii laolaltă; în batalionul de puşcaşi, ţinând cont că avea în dotare mitraliere grele cu normativul de 1 400 de cartuşe într-o zi de luptă, preponderenţa tirului de mitralieră asupra celui de puşcă devine şi mai sesizabilă.

Luând cuvântul la consfătuirea din 17 aprilie 1940 a corpului comandanţilor supremi ai Armatei Roşii, Stalin a spus: „Ostaşul care are o puşcă cu încărcătorul cu 10 cartuşe va lansa de trei ori mai multe gloanţe decât omul cu puşca noastră. Ostaşul cu puşca cu autoîncărcare echivalează cu trei ostaşi…“

De facto, 198 de divizii de puşcaşi şi 31 de motorizate: cele 13 divizii de cavalerie, în baza efectivului lor, erau considerate echivalente cu 7 divizii de puşcaşi.

În diviziile de infanterie din „primul val“ (o pătrime din numărul total al diviziilor de infanterie ale Wehrmachtului pe frontul de est, conform situaţiei din iunie 1941) erau două tunuri antitanc de calibru 50 mm la un regiment de infanterie; de fapt, prezenţa lor nu schimba mare lucru, deoarece un tun de acest fel putea să străpungă cu un proiectil perforant standard blindajul KV doar trăgând în el de aproape.

Cititorul ştie, probabil, din cărţi, memorii şi filme că tunul de calibru 45 s-a aflat în dotarea Armatei Roşii până la sfârşitul războiului. Dar era un ALT tun. Fiindu-i păstrat calibrul vechi, de 45 mm, noul tun antitanc M-42 avea ţeava cu mult mai lungă (60 de calibre în locul celor 46 anterioare) şi proiectilul de lansare fortificat. În consecinţă au crescut de la 760 până la

870 de metri pe secundă viteza inițială și cu 60 de milimetri capacitatea de penetrare a blindajului în timpul tragerii de la distanţe mici.

De mulți ani se discută cum trebuie tradus corect cuvântul german Abteilung. Cu referinţă la artilerie, el e tradus de obicei ca „divizion“, dar e destul de straniu să se numească „divizion“ o unitate în dotarea căreia se află 36 de tunuri. De aceea în această carte vom adopta traducerea „batalion“; respectiv, subunităţile din care e alcătuit sunt numite „companii“, nu „baterii“.

Conform datelor de la 22 iunie 1941, în trupele Districtului Militar Special Kiev al Frontului Sud-Vest figurau 1 142 de remorchere Komsomoleț, în timp ce necesitatea prevăzută în organigramă era de 874 de maşini. (ЦАМО, ф. 229, оп. 157, д. 20, л.л. 6 и 9)

Cele de mai sus nu sugerează nicidecum concluzia că „aviația a fost inventată degeaba“. Aviația îi este net superioară artileriei la cel puțin trei parametri: bătaia „tirului“, greutatea unui element al muniției, mobilitatea operativă. Aviaţia efectuează misiuni pe care artileria nu le poate efectua în principiu. Dar în ce privește sprijinul nemijlocit cu foc al trupelor terestre rolul decisiv al artileriei din al Doilea Război Mondial este incontestabil.

Bineînțeles, este vorba de sisteme produse în masă, puse în dotare cu miile; totodată lăsăm între paranteze modelele „unicat“, de exemplu excelentul în ce privește caracteristicile tactice și tehnice tun german de calibru 150 mm din care au fost produse 101 unități în patru ani.

În Wehrmacht ele erau numite „mortiere“, deși, judecând după lungimea țevii (calibru 31) și viteza maximă a proiectilului (565 de metri pe secundă), erau mai degrabă tunuri-obuziere grele.

Cel mai glorios diversionist, grație eforturilor acestei propagande, a devenit o biată domnișoară care a încercat să incendieze un grajd într-un sat ocupat de germani, cel mai celebru pilot – comandantul unui echipaj doborât în unul dintre primele zboruri ale bombardierului, cel mai notoriu exemplu de bărbăție a ostașilor sovietici – povestea inventată de la un capăt la altul „despre 28 de panfiloviști și 50 de tancuri“. În același timp, sute de exemple reale de acțiuni eroice și reușite ale ostașilor și comandanților Armatei Roșii au rămas uitate definitiv.

„Lansator de fum“ în traducere literală; denumirea este legată de faptul că iniţial sistemul fusese elaborat ca mijloc de transport al armelor chimice şi de plasare a perdelelor de fum, adică mijloace de lovire ce nu cereau o precizie mare a transportului.

De exemplu, în planul iniţial (de pe 29 octombrie 1939) de zdrobire a armatei finlandeze pe istmul Carelia era preconizat următorul consum de muniţii: un set de muniţii pentru lupta din zona de frontieră, trei seturi de muniţii pentru spargerea zonei fortificate (Linia Mannerheim) şi un set pentru urmărirea ulterioară a inamicului în retragere.

Aici şi în continuare – dacă nu e specificat altceva – sunt reproduse cifrele din cartea Aprovizionarea artileriei în Marele Război pentru Apărarea Patriei din anii 1941–1945, nr. 3 în lista izvoarelor.

Nodul de apărare al RF Brest de lângă Semeatîce bloca unica şosea de pe sectorul de frontieră de 140 de kilometri dintre Brest şi Zambruv care duce de pe teritoriul Poloniei ocupate de germani prin Belsk spre Belostok.

De zona din faţa câmpului din Regiunea Fortificată Kovel este legată una dintre legendele foarte răspândite. Chipurile, comandanţii cu spirit de iniţiativă din teritoriu au dispus la jumătatea lunii iunie să ocupe zona din faţa câmpului regiunii fortificate, dar prostul de Stalin (conform altei versiuni – ticălosul satrap Beria) a dat dispoziţia de a scoate trupele şi de a-i pedepsi pe comandanţi. Din fericire pentru istorici, s-a păstrat Consiliul de Război al Districtului Militar Special Kiev expediată la Moscova pe 10 iunie: „Şefului Marelui Stat Major al Armatei Roşii, tov. Jukov. Ca răspuns la telegrama nr. 59 a şefului Marelui Stat Major raportez că fortificaţiile din beton armat şi o parte a cazematelor din lemn şi pământ din regiunile batalioanelor nr. 7, 8, 9, 10 de construcţie de campanie din anul 1940 din Regiunea Fortificată Kovel au fost ocupate de cadrele a două batalioane a Regiunii Fortificate Kovel în conformitate cu telegrama cifrată semnată de tov. Vatutin (aici şi în continuare sublinierea mea – M.S.) nr. 9/485 din 4.6 a.c. În toate celelalte regiuni fortificate fortificaţiile de campanie nu sunt ocupate nicăieri… Rog să indicaţi dacă trebuie să continuăm să ocupăm cu garnizoanele fortificaţiile de foc din prima linie a regiunilor fortificate Vladimir–Volînski, Strumilov, Rava–Ruska şi Peremîşk“ (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 8, inv. 3408, d. 46, f. 13).

În această listă nu este inclus Corpul 10 Mecanizat din Districtul Militar Leningrad care în primele săptămâni de război n-a luat parte activă la lupte; nu sunt incluse nici Corpurile 17 şi 20 Mecanizate ale Districtului Militar Special de Vest, ce se aflau în curs de constituire.

Tancurile sovietice aruncătoare de flăcări şi tancurile uşoare germane Pz-II sunt plasate în acelaşi rând ca purtătoare de armament atipic, capabil să soluţioneze un ansamblu redus de sarcini specifice.

Cu toate acestea, există cazuri consemnate documentar de perforare a blindajului ecranat al tancurilor medii germane de tunul de calibru 45 mm. Acestea pot fi explicate atât prin indeterminarea statistică generală a interacţiunii dintre proiectil şi blindaj, cât şi prin faptul că în cazul câtorva lovituri în plin „ecranul“ putea să fie doborât de pe corpul tancului.

Încălcând cronologia cărţii noastre, vom menţiona că în octombrie 1942, când Pak-38 de calibru 50 mm a devenit tunul de bază al apărării antitanc a Wehrmachtului, examinarea a 154 de tancuri T-34 scoase din luptă a furnizat următoarea statistică: fruntea corpului a fost perforată de doar 11 la sută din proiectilele de calibrul 50 mm ce l-au lovit, bordul de 62 la sută.

Cum, după ieşirea proiectilului din ţeava tunului, unica forţă care îl propulsează este „forţa inerţiei“ (profesorilor de liceu nu le place acest termen), micşorarea masei proiectilului cu păstrarea dimensiunilor lui geometrice, iar, prin urmare, şi a rezistenţei aerodinamice (sau chiar a creşterii ei în lipsa capacului aerodinamic) se soldează cu reducerea rapidă a vitezei.

Capitolul 1.2

Un joc mare

Din momentul apariţiei cărţii lui V. Suvorov Spărgătorul de gheaţă, chestiunile planificării militare în URSS în anii 1939–1941 au devenit (şi rămân şi în prezent) unele dintre cele mai acute subiecte de discuţie publică. Pentru „patrioţii sovietici“ negarea înfocată a faptului că Armata Roşie avea planuri de invazie în Europa a devenit o cauză marcată de vitejie, onoare şi eroism; ei sunt gata să nege până-n pânzele albe, ignorând orice argumente şi fapte, cu insistenţa eroului unei cunoscute serii de bancuri în care un bărbat fără chiloţi este surprins într-un dormitor străin… Tot ce am vrut şi am putut eu să spun în această privinţă este expus în articolele „Trei planuri ale tovarăşului Stalin“ şi „Prima lovitură“. (69) Cine doreşte poate să le citească. Cu toate că tema nu este nici pe departe epuizată – de exemplu, ea necesită şi extinderea cadrului cronologic, de natură să ducă la reevaluarea participării URSS la „criza sudetă“ din anul 1938.

Documente

La momentul actual sunt accesibile cel puţin 13 documente, elaborate în intervalul dintre vara anului 1940 şi luna mai a anului 1941, care reflectă nemijlocit procesul de elaborare a planului unui război contra Germaniei. Acestea sunt:

• Memoriul comisarului apărării al URSS și al șefului Marelui Stat Major al Armatei Roșii expediat lui Stalin, Molotov și Comitetului Central al Partidului Comunist Sovietic (al bolșevicilor), „Cu privire la bazele desfășurării strategice a forţelor armate ale URSS la vest și la est“, datat cel târziu la 15 august 1940. (70)

• Documentul cu denumirea similară, cu numărul 103202 din 18 septembrie 1940. (71)

• Memoriul comisarului apărării al URSS şi al şefului Marelui Stat Major al Armatei Roşii, expediat lui Stalin, Molotov şi CC al PCS(b), cu nr. 103313, din octombrie 1940 (document cunoscut sub numele de „planul detaliat al desfăşurării strategice din octombrie“). (72)

• Directiva comisarului apărării al URSS, expediată comandantului Districtului Militar Leningrad în ce priveşte elaborarea planului de desfăşurare operativă, din 25 noiembrie 1940. (73)

• Indicaţiile comisarului poporului al apărării în privinţa planului desfăşurării operative a armatelor Districtului Militar Special Kiev, din 28 noiembrie 1940. (74)

• Memoriul şefului statului major al Districtului Militar Special Kiev cu privire la Consiliul de Război al Frontului Sud-Vest, referitor la planul desfăşurării operative, elaborat cel târziu în decembrie 1940. (75)

• Directiva comisarului poporului al apărării al URSS referitoare la elaborarea planului desfăşurării operative a armatelor Districtului Militar Special Baltic, nenumerotat, cel târziu ianuarie 1941. (76)

• Nota informativă referitoare la planul de acţiuni al Frontului Vest, nenumerotat, cel târziu februarie 1941. (77)

• Directiva comisarului poporului al apărării al URSS referitoare la elaborarea planului de desfăşurare operativă a armatelor Districtului Militar Special Baltic, nenumerotat, din 3 martie 1941. (78)

• Memoriul comisarului poporului al apărării al URSS şi al şefului Marelui Stat Major al Armatei Roşii expediat la Comitetul Central al Partidului Comunist (al bolşevicilor) din toată Rusia lui I.V. Stalin şi V.M. Molotov, „Planul precizat al desfăşurării strategice a forţelor armate ale URSS la vest şi la est“, nenumerotat, din 11 martie 1941. (79)

• Directiva comisarului poporului al apărării al URSS referitoare la elaborarea planului desfăşurării operative a trupelor Districtului Militar Special de Vest, nenumerotat, aprilie 1941. (80)

• Directiva comisarului poporului al apărării al URSS referitoare la elaborarea planului desfăşurării operative a trupelor Districtului Militar Leningrad,

nenumerotat, din 11 aprilie 1941. (81)

• Consideraţii în privinţa planului desfăşurării strategice a forţelor armate ale URSS în caz de război cu Germania şi aliaţii ei, nenumerotat, mai 1941. (82)

Astfel, avem la dispoziţie cinci variante ale planului strategic general al Armatei Roşii şi câte două documente ce reflectă elaborarea planurilor de desfăşurare operativă a trupelor fiecăruia dintre cele patru districte/fronturi vestice. Este extrem de important de menţionat că şase documente sunt ca formă şi fond ordine (directive) ale comisarului poporului al apărării al URSS; nu sunt nicidecum „ciorne ale proiectelor de propuneri“, ci ordine ale conducerii militare supreme a ţării care trebuiau executate obligatoriu.

Cel puţin din septembrie 1940 până în mai 1941 toate variantele cunoscute ale Marelui Plan – la fel şi planurile operative care îl detaliază ale districtelor/fronturilor – reprezintă de fapt un document unic, modificările constând în detalii nesemnificative, atât în ce priveşte textul, cât şi hărţile folosite.

Toate documentele reprezintă descrierea planului de pregătire şi efectuare a unei operaţiuni ofensive de mari proporţii dincolo de frontiera de stat a URSS. Defensiva strategică pe propriul teritoriu nu este examinată în ele nici măcar ca una dintre posibilele variante de acţiune.****** Nimeni n-a găsit nici un fel de alte planuri. Ţinând cont că la noi [în Rusia] sunt mulţi doritori „de a da o ripostă uneltirilor vrăjmaşe“ şi că la dispoziţia lor s-au aflat şi se află toate arhivele ţării, se poate presupune cu o probabilitate de 99,99% că nu a existat nici un alt plan.**

Cât priveşte intenţia operaţiunii ofensive, ea este formulată invariabil astfel: „Cea mai avantajoasă este desfăşurarea forţelor noastre principale la sud de râul Pripiat pentru ca prin lovituri puternice asupra oraşelor Lublin, Radom şi Cracovia să zdrobim forţele principale ale nemţilor şi chiar în prima etapă a războiului să separăm Germania de statele balcanice, s-o lipsim de baze economice importante şi să acţionăm cu fermitate asupra statelor balcanice în chestiunea participării la război împotriva noastră“. (83) Lovitura principală trebuia să fie aplicată de trupele Frontului Sud-

Vest în interacţiune cu flancul stâng (sudic) al Frontului Vest cu sarcina „de a-i provoca o înfrângere fermă grupării inamicului de la Lublin, Radom, Sandomir, Cracovia şi să ajungă la frontul Varşovia, Lodz, Kreutzburg, Oppeln, Olomouc (oraşe din Polonia şi Slovacia situate la 250–350 de kilometri vest de frontiera de atunci a URSS – M.S.).

Varianta din martie (1941)****** a planului prevedea un astfel de ritm al ofensivei: în ziua a treia să fie ocupate de unităţi mobile (adică de diviziile de tancuri şi de cele motorizate) oraşul Lublin, iar în a opta zi Cracovia, forţele principale să ajungă la râul Wisla (Vistula) în ziua a zecea a operaţiunii (adică şi pentru infanterie se planifica un ritm al ofensivei de 10–12 kilometri pe zi). Varianta din martie se remarcă şi prin faptul că în ea apare acel cuvânt sacru fără de care intenţia ca atare de a „zdrobi forţele principale ale nemţilor“ rămâne atârnată în aer: „Următorul obiectiv strategic pentru forţele principale ale Armatei Roşii în funcţie de situaţie poate fi derularea unei operaţiuni prin Poznan asupra Berlinului (subl. mea – M.S.) sau acţiunea spre sud-vest, spre Praga şi Viena, sau aplicarea [unei lovituri] la nord, asupra Torunului şi Danzigului, cu scopul de a ocoli Prusia Orientală“.**

Orientarea ofensivă a doctrinei militare a Armatei Roşii este un fapt incontestabil. Nu este o ipoteză, ci o certitudine dovedită de existenţa unor indicaţii clare, a unor directive, consemnate în paragraful al doilea al Regulamentului Militar din anul 1939. „Dacă duşmanul ne va impune războiul, Armata Roşie a Muncitorilor şi Ţăranilor va fi cea mai ofensivă dintre toate armatele ofensive care au existat vreodată. Vom purta războiul ofensiv, cu cel mai ferm scop al zdrobirii totale a inamicului chiar pe teritoriul lui.“ Este la fel de indiscutabil şi faptul că orientarea ofensivă a planurilor şi a sistemelor de pregătire de luptă a forţelor armate nu poate servi nicidecum drept dovadă a agresivităţii politicii externe a statului. Armata oricărei ţări, chiar şi a celei mai paşnice, este înfiinţată pentru a învinge. Metoda cea mai eficientă de îndeplinire a acestei misiuni a fost, este şi va fi ofensiva. „Ofensiva“ şi „agresiunea“ sunt lucruri diferite, nefiind nici pe departe sinonime.

Nici agresivitatea permanentă a imperiului stalinist nu are nevoie de demonstraţii. Această agresivitate nu şi-a găsit reflectarea în paragrafele Regulamentului şi nici în săgeţile roşii de pe hărţile operative. Ea nu poate fi disimulată cu „frunza de smochin“ a formulelor de tipul „dacă duşmanul ne

va impune războiul…“ Aspirația nestăvilită spre expansiune mondială a fost reflectată în stema de stat a URSS, în care secera şi ciocanul acopereau tot globul pământesc, iar granițele „statului proletar“ nu erau indicate nici măcar cu o linie simbolică.

În Declarația cu privire la înființarea URSS din 30 decembrie 1922 se spunea clar că noul stat „va servi drept un bastion sigur împotriva capitalismului mondial, reprezentând un nou pas ferm pe calea unirii oamenilor muncii din toate țările în Republica Sovietică Socialistă Mondială“.****** La Moscova se afla centrul de conducere a organizației subversive globale (Internaționala Comunistă), care, ignorând frontierele de stat şi normele dreptului internațional, încerca (din fericire, fără succes) să planteze dictatura controlată de Stalin în multe state ale lumii. În sfârşit, aspirația la expansiune şi-a găsit expresia directă în extinderea granițelor imperiului între anii 1922 şi 1953.**

Ceea ce se schimba era doar „ambalajul“ ideologic. Totul începuse cu un înverşunat avânt mesianic („ca o cavalerie vijelioasă lumea se avântă spre un nou țărm“), cu visul despre un nou pământ şi ceruri noi, sub care nu va rămâne loc pentru astfel de anacronisme precum frontiere de stat, cu credința, chiar sinceră a unora, că toată lumea abia aşteaptă să se transforme într-o enormă baracă stalinistă („Atunci când ultimul semn de frontieră/ va fi ras de pe fața pământului de soldații noştri/ va triumfa pretutindeni drapelul roşu/ şi florile îşi vor deschide pentru toți cupele/ Şi oamenii care populează lumea/ în urma ta, a şasea parte a planetei/ vor veni ca nişte învingători la ospăț/ să proclame marea victorie“).

Florile entuziasmului revoluționar s-au ofilit repede. Ultima tentativă de a mima „revolta oamenilor muncii“ a fost făcută pe 1 decembrie 1939, când, în primele zile ale invaziei în Finlanda, a fost anunțată apariția unui „guvern popular al Finlandei democratice“. De râsul întregii lumi, în funcția de şef al acestui guvern simbolic a fost desemnat tovarăşul Otto Kuusinen, membru al CC al PCS(b) din anul 1918, care locuia la Moscova. Mai mult, Stalin nu s-a făcut de ruşine în felul acesta şi toate „eliberările“ ulterioare au fost realizate conform unei scheme rigide: mai întâi ocupație militară şi abia apoi mitinguri spontane în cadrul cărora „tot poporul muncitor în unanimitate…“

În vara anului 1941 propaganda sovietică şi-a dat jos definitiv masca. Directiva pregătită la începutul lunii iunie personal de secretarul CC al PCS(b), Şcerbakov, „Cu privire la starea propagandei politice-militare“ a fost formulată în astfel de expresii: „Politica externă a Uniunii Sovietice nu are nimic de-a face cu pacifismul, cu aspiraţia de a obţine pacea cu orice preţ… Leninismul ne învaţă că ţara socialismului, utilizând situaţia internaţională favorabilă, trebuie şi va fi obligată să-şi asume iniţiativa unor acţiuni militare ofensive…“ (84)

Ultima variantă

La începutul lunii mai a anului 1941 a apărut încă o variantă a „Consideraţiilor în privinţa planului desfăşurării strategice“. Din punctul de vedere al concepţiei operaţiunilor, această a cincea variantă a planului de război împotriva Germaniei, cu începere din august 1940, nu se deosebea prin nimic de predecesoarele sale. În ce priveşte sarcinile, direcţiile loviturilor principale, proporţiile distribuirii trupelor între diferite fronturi, termenii şi poziţiile, „Consideraţiile“ din mai repetau aproape cuvânt cu cuvânt „Planul precizat al desfăşurării strategice“ din 11 martie 1941. Iarăşi se planifică „zdrobirea forţelor principale ale armatei germane, desfăşurate mai la sud de Demblin, şi ajungerea în ziua a 30-a a operaţiunii la frontul Ostrolenka, râul Narew, Lowicz, Lodz, Kreutzburg, Oppeln, Olomouc. Următorul obiectiv strategic să fie: prin ofensiva din regiunea Katowice în direcţia nord sau nord-vest să zdrobim forţele masive ale aripilor Centru şi Nord ale frontului german şi să cucerim teritoriul fostei Polonii şi al Prusiei Orientale. Sarcina cea mai apropiată – de a zdrobi armata germană mai la vest de râul Wisla şi pe direcţia Cracovia, de a ajunge la râurile Narew, Wisla şi de a cuceri regiunea Katovice…“

La fel de nestrămutată rămânea şi absoluta lipsă de informare a autorilor „Consideraţiilor“ în privinţa planurilor inamicului. Din păcate, „secretele lui Hitler se aflau pe masa lui Stalin“ doar în scrierile ofiţerilor de securitate în retragere. În realitate, în „Consideraţiile“ din luna mai intenţiile inamicului sunt descrise în felul următor:

„Cel mai probabil, forţele principale ale armatei germane în componenţa… vor fi desfăşurate la sud de linia Brest–Demblin pentru a aplica o lovitură pe direcţia Kovel–Rovno–Kiev. Această lovitură va fi probabil însoţită de o lovitură la nord din Prusia Orientală asupra oraşelor Vilno şi Riga, precum şi de lovituri scurte concentrice dinspre Suvalka şi Brest asupra oraşelor - Volkovîsk, Baranovici. La sud sunt de aşteptat lovituri: a) pe direcţia Jmerinka – ale armatei române susţinute de divizii germane; b) pe direcţia Muncaci (actualmente Mukacevo – M.S.)–Lvov; c) Sanok–Lvov“.

Nu e nici măcar o asemănare îndepărtată cu planurile reale ale germanilor. Forţele de bază ale Wehrmachtului (Grupul de Armate Centru) nu se desfăşurau la sud, ci la nord de fâşia de mlaştini din Polesia („pe linia Brest–Demblin“); Grupul 2 al trupelor de tancuri, cel mai puternic, avea misiunea de a aplica lovitura principală la adâncimea de 300–400 de kilometri asupra Minskului şi Bobruiskului şi nicidecum o lovitură scurtă auxiliară asupra Baranovici. Pe linia Grupului de Armate Sud lovitura de bază era aplicată de Grupul 1 Tancuri, dar nu prin pădurea mlăştinoasă de lângă Kovel, ci cu 50–60 de kilometri mai la sud, pe linia Ustilug–Krîstînopol (actualmente Cervonograd); în Carpaţi („pe direcţia Muncaci–Lvov; Sanok–Lvov“) nu erau în general trupe germane (cu excepţia a două divizii aşa-numite „de pază“, adică poliţiste); lovitura asupra bazei sudice ale „intrândului Lvov“ („pe direcţia Jmerinka“) a fost aplicată, dar la trei săptămâni după începutul războiului, într-o cu totul altă situaţie operativă.

De fapt, evaluarea atât de eronată a intenţiilor inamicului era irelevantă într-o anumită măsură pentru că autorii „Consideraţiilor“ nu aveau de gând să-i ofere inamicului posibilitatea de a-şi realiza planurile ofensive. „Ţinând cont de faptul că Germania îşi ţine în prezent armata mobilizată, cu spatele frontului desfăşurat, ea are posibilitatea să ne anticipeze desfăşurarea şi să aplice o lovitură prin surprindere. Pentru a contracara această posibilitate, consider necesar ca în nici un caz să nu-i cedăm iniţiativele de acţiune comandamentului german, să anticipăm desfăşurarea inamicului şi să atacăm armata germană în momentul în care ea se va afla în stadiul de desfăşurare şi nu va reuşi încă să-şi organizeze frontul şi interacţiunea dintre arme.“

Are sens, în măsura posibilităţilor, să precizăm cronologia elaborării şi

discutării acestui document. La fel ca şi celelalte, această variantă a planului a fost scrisă de mâna adjunctului şefului Direcţiei operative a Marelui Stat Major, generalul-maior Vasilevski. Documentul poartă antetul comisarului poporului al apărării al URSS, este indicată doar luna (mai), nu şi data. Stalin, căruia i-au fost adresate „Consideraţiile“, este numit de data aceasta Preşedintele Sovietului Comisarilor Poporului; prin urmare, documentul nu putea să fie elaborat înainte de 5 mai 1941. Există şi o hartă de lucru semnată de Vasilevski pe 15 mai 1941. (89)

Să apelăm la o sursă atât de antologică precum e „Registrul vizitelor în biroul lui Stalin“. Pentru comoditatea cititorului vom concentra informaţiile în Tabelul 8, în care se vede cu cine şi cât timp au petrecut în biroul lui Stalin comisarul poporului al apărării, Timoşenko, şi şeful Marelui Stat Major, Jukov.

Tabelul 8

Dată	Cine a mai fost	Durată
10 mai	Molotov, Malenkov	١ oră ٥٠ minute
12 mai	Molotov, Kaganovici, Voznesenski	١ oră ٣٥ minute
14 mai	Kaganovici	١ oră ٥٥ minute
19 mai	Molotov, Vatutin	١ oră ٢٥ minute
23 mai	Molotov, Kaganovici	2 ore 20 minute

Notă: de fapt, pe 23 mai Timoșenko și Jukov au petrecut în biroul lui Stalin 2 ore și 55 de minute, dar ultimele 35 de minute le-au fost consacrate unei ședințe cu un grup de constructori de armament aviatic.

Se constituie, în opinia mea, un tablou cât se poate de distinct. Pe 10 mai, în biroul Stăpânului s-a reunit în componenţă deplină (şi fără nici un om în plus) grupul ce reprezintă pomenita în repetate rânduri „conducere politică şi militară supremă a URSS“. Molotov – adjunctul formal al lui Stalin în guvern şi de facto omul al doilea din conducere, Malenkov – secretar al CC al PCS(b) şi membru al Consiliului Suprem de Război, şi doi conducători militari esenţiali, Timoşenko şi Jukov. Troica cu drept de a semna nominal cele mai importante directive, dar şi Stalin şi Molotov, persoanele care în realitatea luau deciziile politice importante.

Există toate temeiurile să presupunem că pe 10 mai, „Consideraţiile“ i-au fost pentru prima dată înfăţişate lui Stalin, apoi pe 12 şi 14 mai a urmat expunerea detaliată a planul de război contra Germaniei. Este foarte grăitoare participarea la două dintre aceste şedinţe a lui Kaganovici, comisarul poporului al căilor de comunicaţie – el nu avea atribuţii directe în probleme strict militare, operative, dar, din moment ce în discuţie se aflau măsuri ce urmau să fie luate în scurt timp, fapte care impuneau dezbaterea unor chestiuni legate de desfăşurarea strategică a forţelor armate, căile ferate erau indispensabile, iar în etapa iniţială locomotivele şi vagoanele erau incomparabil mai importante decât tancurile. Nu este întâmplătoare nici participarea (foarte scurtă, de doar 15 minute) a preşedintelui Comitetului de Stat pentru Planificare al URSS, Voznesenski, în atribuţiile căruia intrau chestiuni legate de mobilizare, dat fiind impactul aşteptat asupra activităţii economice.

Apoi, de la 14 până la 19 mai a intervenit o pauză între şedinţe, timp în care Vasilevski a semnat harta (15 mai). La 19 mai, în biroul lui Stalin s-a reunit troica autorilor planului, inclusiv adjunctul şefului Marelui Stat Major, Vatutin, un oaspete foarte rar al biroului lui Stalin, ceea ce ne face să credem că s-a discutat despre planul corectat al desfăşurării strategice cu precizările şi modificările operate ca rezultat al întâlnirilor de pe 10, 12 şi

14 mai. În sfârşit, pe 23 mai, variantă modificată ar fi putut fi discutată din nou (şi cât se poate de minuţios – timp de 2 ore şi 20 de minute) cu participarea „feroviarului principal“, Kaganovici.

Pe 24 mai 1941 a avut loc o consfătuire vădit ieşită din comun, de mai multe ore. Primii care au intrat în biroul lui Stalin au fost Molotov, Timoşenko, Jukov şi Vatutin. Peste 50 de minute li s-au alăturat comandanţii trupelor din cele cinci districte militare de frontieră, membrii Consiliilor de război şi comandanţii forţelor armate aviatice din aceste districte, precum şi şeful Direcţiei principale a forţelor de aviaţie ale Armatei Roşii, Jigarev. În această componenţă, foarte amplă, consfătuirea a durat 2 ore şi 30 de minute. Nimic asemănător nu se întâmplase nici cu câteva luni înainte de 24 mai, nici după această dată până la începutul războiului.

Este tot ce se ştie actualmente despre Consfătuirea de pe 24 mai. Istoriografia sovietică oficială n-a scos nici o vorbă despre subiectul pus în discuţie şi nici despre deciziile adoptate pe 24 mai. N-au comunicat nimic în memoriile lor nici puţinii participanţi la Consfătuire care au supravieţuit morţii lui Stalin. Nici Dosarele Speciale cu procesele-verbale ale şedinţelor Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist (al bolşevicilor) din toată URSS din mai 1941 (Arhiva de Stat a Rusiei de istorie social-politică, f.17, lista 162, d. 34–35), desecretizare la începutul secolului XXI, nu conţin nici cele mai mici referiri la această Consfătuire. Nu ne vor fi de ajutor nici arhivele germane – nici unul dintre participanţii la Consfătuire n-a ajuns prizonier la germani. Nu ne rămâne decât să constatăm că faptul ca atare al secretizării totale a tot ce ţine de Consfătuirea de pe 24 mai denotă multe: dacă în cadrul ei ar fi fost discutate chestiunile apărării ţării, ale pregătirii de riposta ce urma să fie dată invaziei hitleriste, citatele corespunzătoare ar fi fost incluse în toate manualele şcolare.

Ultimul în ordine cronologică din şirul actualmente disponibil de documente antebelice de planificare strategică este „Nota informativă despre desfăşurarea forţelor armate ale URSS în caz de război la vest“, nenumerotat, din 13 iunie 1941. (90) Documentul este scris de mâna lui Vatutin. El nu conţine planuri de operaţiuni militare, termeni şi repere ale ofensivei. Doar o listă foarte lungă de numere de divizii, corpuri de armată şi armate.

Documentul acesta ca atare nu prea ne serveşte pentru înţelegerea intenţiilor şi planurilor militare ale lui Stalin – dar, împreună cu harta din 15 mai 1941, el le pune definitiv „pe toate la locurile lor“. Nota informativă din 13 iunie descrie cu exactitate acea grupare de trupe ale Armatei Roşii care este reprezentată pe harta din 15 mai. Coincid şi numerele armatelor, şi componenţele lor de luptă, şi numerele corpurilor lor mecanizate, şi schema transferului formaţiunilor mari din districte din interiorul ţării în districte/fronturi de frontieră. Pe baza acestor două documente putem presupune întemeiat că era acel plan de război consemnat în „Consideraţiile“ din mai – cu completările şi modificările introduse în timpul celor cinci discuţii din biroul lui Stalin.

„Nemaipomenit de obraznicul…“

În zorii zilei de 22 iunie 1941 Hitler a aplicat prima lovitură. Iniţiativa acţiunilor a ajuns în mâinile comandamentului german. De ce? Te-ai mira să se mai găsească o altă întrebare despre care să se fi discutat cu atâta patimă în decurs de jumătate de secol. Fără să cutezăm să „demascăm“ ceva şi să dezgolim „tot adevărul“, vom încerca să adunăm şi să sistematizăm puţinele documente şi fapte cunoscute.

Pentru început să ne lămurim cu formularea ca atare a întrebării: ce s-a întâmplat, la drept vorbind, pe 22 iunie 1941? Ce s-a întâmplat nu din punctul de vedere al cunoaşterii noastre de azi, ci în opinia şi evaluarea unor contemporani suspuşi ai evenimentelor respective. Fondurile de arhivă desecretizate la începutul secolului XXI ne permit să dăm un răspuns concret şi precis la întrebarea despre modul în care a apreciat ziua de 22 iunie comandamentul suprem al Armatei Roşii.

„Comunicatul operativ nr. 01 al Marelui Stat Major al Armatei Roşii de la 10.00 22.06.41

*La 4.00 22.6.41 nemţii, fără nici un motiv, au efectuat un raid aerian asupra aerodromurilor şi oraşelor noastre şi au trecut frontiera cu trupe terestre… ******** Comandanţii fronturilor au pus în funcţiune planurile de acoperire şi prin acţiunile intense ale trupelor mobile tind să distrugă unităţile inamicului care au trecut frontiera. Inamicul, care le-a luat-o înainte trupelor noastre cu desfăşurarea (subl. mea – M.S.), a constrâns unităţile Armatei Roşii să primească lupta în procesul de ocupare a poziţiei iniţiale conform planului de acoperire. Folosindu-se de acest avantaj, inamicul a reuşit pe unele direcţii să obţină un succes parţial.“ (97)*

Comunicatul operativ nr. 01 a fost semnat de şeful Marelui Stat Major, generalul de armată Jukov. Comunicatul operativ nr. 02 a fost emis seara târziu pe 22 iunie****** şi a fost semnat în locul lui Jukov (care plecase cu avionul la statul major al Frontului de Sud-Vest din Tarnopol) de adjunctul şefului Marelui Stat Major, generalul-locotenent Malandin. Evenimentele zilei au fost rezumate în felul următor: „Trupe regulate germane au purtat în decursul zilei de 22.6 lupta cu unităţi de grăniceri ale URSS, având un succes neînsemnat pe unele direcţii. În jumătatea a doua a zilei, odată cu sosirea unităţilor de campanie de avangardă ale Armatei Roşii, atacurile trupelor germane pe întinderea preponderentă a frontierei noastre au fost respinse cu pierderi pentru inamic“. (98)**

La ora 9 seara pe 22 iunie comandamentelor fronturilor le-a fost expediată Directiva nr. 3. Consiliul principal de război (Timoşenko, Jukov, Malenkov) constata din nou că „inamicul, suferind pierderi mari, a obţinut succese mici pe următoarele direcţii…“ În continuare, în Directivă se stabilea sarcina „cu lovituri concentrice puternice să fie încercuit şi distrus“ inamicul care a pătruns pe teritoriul sovietic, să fie trecută frontiera şi spre sfârşitul zilei de 24 iunie să fie ocupate Suvalki şi Lublin. (99)

În seara de 22 iunie a fost alcătuită şi nota informativă ordinară a Direcţiei Cercetare a Marelui Stat Major. Acest document este şi mai interesant:

„Nota informativă a cercetării nr. 1/660724 Direcţia Cercetare a Marelui Stat Major al Armatei Roşii din 20.00 22.6.1941

1. În urma operaţiunilor militare din ziua de 22.6.1941 au fost confirmate prin fapte datele de care dispuneam pe 20.6 despre gruparea indicată mai jos a inamicului, aflate nemijlocit la frontiera cu URSS… (urmează o listă lungă pe şapte pagini – M.S.)

CONCLUZIA: Pe 22.6 inamicul a introdus în luptă forţe importante, şi anume: 37–39 de divizii de infanterie, 5 divizii motorizate, 8 divizii de tancuri, în total 50–52 de divizii. Acestea însă constituie doar aproximativ 30% din forţele inamicului concentrate în apropierea frontului". (100)

Da, aşa era. Şeful Direcţiei Cercetare a Marelui Stat Major al Armatei Roşii, generalul-locotenent Golikov, începe nota informativă din 22 iunie 1941 cu sentimentul mândriei legitime pentru munca efectuată de departamentul lui („au fost confirmate prin fapte datele de care dispuneam"). Tovarăşul Golikov nu vede motive de uşoară jenă în evenimentele zilei de 22. Din păcate, nu vede nici gruparea reală a inamicului. Chiar şi conform celei mai precise şi mai cumpătate evaluări******, în prima zi de război germanii au introdus în luptă 72 de divizii (59 de infanterie, 11 de tancuri, una motorizată şi una de cavalerie), ceea ce constituia circa 60% din efectivul comun al celor trei Grupuri de Armate ale Wehrmachtului de pe frontul de est.**

În următoarea sa notă informativă Direcţia Cercetare a Marelui Stat Major a mărit întrucâtva evaluarea grupării aflate în acţiune a inamicului („numărul general al forţelor introduse în acţiune de inamic spre sfârşitul zilei de 23.6 este de 62–64 de divizii"), dar a încheiat documentul cu o concluzie cât se poate de optimistă: „Ţinând cont de superioritatea covârşitoare a forţelor inamicului în comparaţie cu diviziile noastre de acoperire pe direcţiile loviturilor lui principale, este necesar să evaluăm acţiunile trupelor noastre pe 22 şi 23 iunie în ansamblu ca fiind cât se poate de pozitive şi să recunoaştem drept lent ritmul de înaintare a inamicului". (101) Aceste evaluări au fost făcute când germanii au forţat pe un front vast râul Neman, s-au apropiat de Vilnius, au ocupat Grodno, Cobrin şi Prujanî, iar din Armatele XI şi IV ce s-au aflat pe direcţia loviturilor principale ale inamicului rămăseseră doar numerele…

Pentru a prezenta un tablou complet, trebuie, desigur, să amintim şi de Directiva nr. 2 emisă la ora 7 şi 15 minute pe 22 iunie; formal, documentul a fost emis din partea Consiliului principal de război, cu semnăturile lui

Timoşenko, Jukov şi Malenkov, dar în momentul respectiv tustrei se aflau la consfătuirea din biroul lui Stalin, care, e de presupus, era şi autorul ei real:

„Pe 22 iunie 1941 la ora 04 dimineaţa, aviaţia germană a efectuat fără nici un motiv raiduri asupra unor aerodromuri şi oraşe ale noastre de-a lungul frontierei vestice şi le-a supus bombardamentelor. Concomitent, în diferite locuri trupe germane au deschis focul de artilerie şi au trecut frontiera noastră. În legătură cu nemaipomenit de obraznicul atac din partea Germaniei asupra Uniunii Sovietice ORDON:

1. Trupelor să atace hotărât cu toate forţele şi mijloacele forţele vrăjmaşe şi să le nimicească în regiunile în care au violat frontiera sovietică.

2. Aviaţiei de cercetare şi de luptă să depisteze locurile de concentrare ale aviaţiei inamicului şi gruparea trupelor lui terestre.

Prin loviturile puternice ale aviaţiei de bombardament şi ale celei de asalt să fie distrusă aviaţia pe aerodromurile inamicului şi să-i fie bombardate grupările trupelor terestre. Loviturile aviaţiei să fie aplicate la adâncimea de 100–150 de kilometri în teritoriul german. Să fie bombardate oraşele Königsberg şi Memel.

Înaintea unor indicaţii speciale să nu fie efectuate raiduri pe teritoriile Finlandei şi României“. (102)

Nici ca formă, nici ca fond, Directiva nr. 2 nu corespunde normelor regulamentare. „Nemaipomenit de obraznicul“, „fără nici un motiv“ – nu aşa se scriu ordinele de luptă. Există un standard şi el trebuie respectat. Acest standard n-a fost stabilit de gusturile literare ale cuiva, ci de articolul 90 al Regulamentului de câmp din anul 1939 („În punctul întâi al ordinului se dă o caracteristică succintă a acţiunilor şi a grupării generale a inamicului… În punctul doi sunt indicate sarcinile vecinilor şi graniţele cu ei. În punctul trei este dată formularea sarcinii formaţiunii şi decizia comandantului care dă ordinul…“) Din perspectiva acestor cerinţe regulamentare, Directiva nr. 2 nu e altceva decât un strigăt emoţional. Dar nu e nicidecum un urlet de disperare, ci mai degrabă răgetul tunător al unui leu înfuriat.

În acest fel şi-a petrecut ziua de 22 iunie 1941 „stalinul nostru colectiv“. A fost o zi a demonstraţiilor. Stalin îşi demonstra în faţa anturajului

indignarea inocenței ofensate. O demonstra în fața celor cu care petrecuse împreună zeci de ore asupra hărților operative de invadare planificată a Europei, în fața celor care știau perfect că „nemaipomenit de obraznicul“ atac al lui Hitler nu era altceva decât o anticipare a atacului lui Stalin. Generalii și mareșalii demonstrau un optimism viguros, făceau aluzii fine la faptul că toate previziunile geniale s-au împlinit („au fost confirmate prin fapte datele de care dispuneam… inamicul a introdus în luptă doar 30% din forțele concentrate în apropierea frontului…“) și promiteau să repare în următoarele trei zile situația jenantă (să transfere operațiunile de luptă pe teritoriul inamicului).

Planul de apărare și planul de acoperire

În realitate însă, temeiurile pentru optimism lipseau cu desăvârșire. Trupele de la frontieră erau puține și nu aveau un plan al operațiunii defensive care să fie adecvat situației. Această afirmație necesită o examinare un pic mai amănunțită.

Armata Roșie nu avea un plan de respingere a unui atac prin surprindere – pentru că un astfel de plan nu putea să existe niciodată. O armată constituită prin mobilizare nu este aptă în principiu să intre imediat în luptă (durata generală a procesului de mobilizare era de 30–35 de zile; mobilizarea, concentrarea și desfășurarea masei de bază a unităților necesitau, în funcție de starea lor de pregătire de luptă pe timp de pace și de locul de amplasare, 5–10 zile). Cu același succes se poate pune întrebarea dacă Comisariatul Poporului al Armamentului avea un proiect de motor perpetuum mobile al tancului și cine (Stalin sau generalii trădători) e de vină pentru lipsa unui atare proiect… Însă ca atacul inamicului să nu devină pentru armată și pentru țară o „surpriză“ zguduitoare conducerea politică și militară supremă trebuie să efectueze un volum mare de muncă diversă.

Cercetarea intențiilor și acțiunilor inamicului potențial este doar una dintre componentele politicii militare și nu este principala. Mai întâi este necesară edificarea unei politici externe a statului, care să ducă la stabilirea unor

relaţii economice, diplomatice şi militare cu vecinii, încât să nu se pună problema atacului-surpriză. În condiţiile concrete ale anilor 1939–1941 aceasta ar fi însemnat ca Stalin însuşi să nu se fi ocupat de ciupeală măruntă, ajungând la înţelegeri cu Finlanda, Polonia şi România, fapt care ar fi făcut imposibil „atacul prin surprindere“ al Germaniei asupra URSS.

Însă şi după ce Stalin, împreună cu Hitler, a distrus „bariera“ poloneză ce separa URSS de Germania, încă se puteau reduce substanţial probabilitatea şi consecinţele negative ale unui eventual atac „prin surprindere“, nici o altă ţară neavând pentru aceasta posibilităţile pe care le avea Uniunea Sovietică stalinistă. Pentru Polonia, retragerea la 250 de kilometri de la frontiera cu Germania însemna pierderea Varşoviei, pentru Franţa, retragerea la 200 de kilometri de la frontiera cu Belgia însemna pierderea Parisului. Uniunea Sovietică îşi putea permite să folosească cei 200–300 de kilometri ai regiunilor vestice ca enorm „antecâmp“ al zonei principale a defensivei.******

Nu mai era necesară nici cantonarea trupelor în veritabila capcană a intrândurilor Belostok şi Lvov. Ţinând cont de obstacolele naturale fluviale, una dintre posibilele linii de apărare putea fi instalată pe râurile Neman, Şciara, Stîr, Siret, adică pe linia Grodno–Slonim–Pinsk–Luţk–Ternopol–Cernăuţi. La nord de această linie nu era nici o regiune industrială sau agricolă cât de cât importantă, a cărei pierdere temporară ar fi putut diminua potenţialul de apărare al ţării. Pentru Polonia interbelică, era o periferie înapoiată şi neglijată, pentru Uniunea Sovietică însăşi o regiune problematică, încă nevalorificată politic şi economic. Pe teritoriul ei puteau fi menţinute doar unităţi de acoperire, puţin numeroase, dar cu efectiv complet, conform organigramelor pe timp de război, care, odată cu începutul operaţiunilor militare, să aibă misiunea de a trece la defensiva mobilă******** şi, retrăgându-se la est de la o linie la alta, să distrugă în urma sa drumurile, podurile şi vadurile. În cazul acestei variante de evoluţie a evenimentelor, Wehrmachtul n-ar fi putut să ajungă la linia defensivă principală a Armatei Roşii mai înainte de a cincea sau a şaptea zi a ofensivei şi chestiunea „atacului prin surprindere“ ar fi fost scoasă definitiv de pe agendă.**

S-a reuşit oare în decurs de 70 de ani postbelici să se găsească măcar un singur document referitor la un astfel de plan de apărare strategică? Nu, nu s-a găsit.

Pot oare să fie descoperite în acţiunile practice reale ale „stalinului colectiv“, în amplasarea trupelor, în misiunile care le-au fost puse urmele unui astfel de plan? Nu, nu pot.

Totul s-a produs absolut invers. Instalaţiile defensive de pe Linia Molotov au fost construite nemijlocit în zona de frontieră. Trupele din districtele de vest încă de pe timp de pace au fost concentrate pe teritoriul intrândurilor, iar formaţiunile care încă nu reuşiseră să cadă în capcană au fost deplasate spre frontieră în ultimele zile dinainte de război. Impresionează deosebit harta amplasării principalei forţe de şoc a Armatei Roşii, a corpurilor mecanizate (mai trebuie ţinut cont şi de faptul că pe schemă e indicată în mod expres amplasarea antebelică, iar odată cu începerea desfăşurării totul se punea în mişcare spre vest).

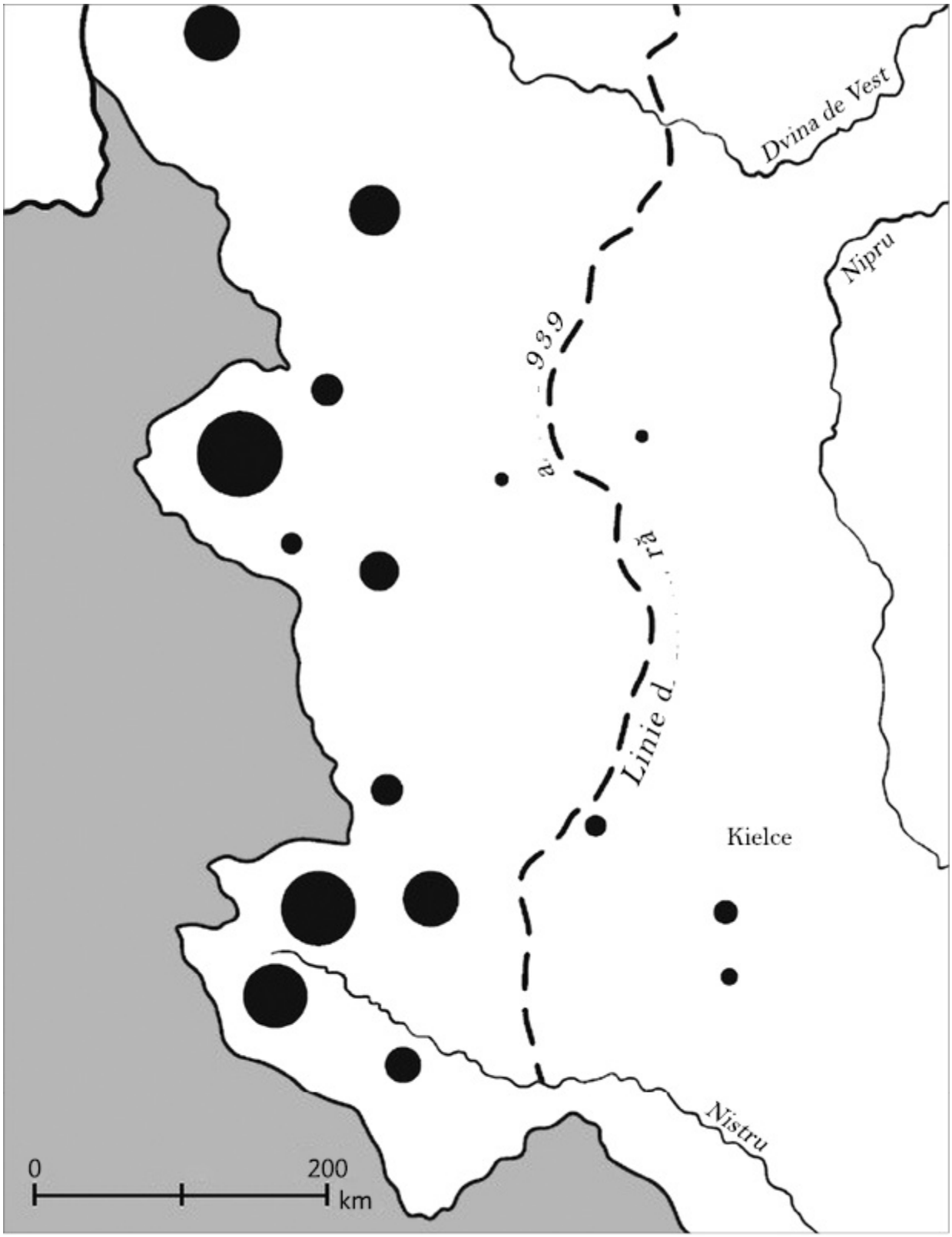

Fig. 3. **Dislocarea corpurilor mecanizate (mărimea cercului e proporțională cu numărul de tancuri)**

„Consider datoria mea să raportez cu privire la unele chestiuni ce ţin de apărarea frontierei de vest a URSS pe teritoriul Districtului Militar Special de Vest… Conturul frontierei îi este foarte avantajos inamicului şi extrem de dezavantajos pentru noi… creează condiţiile pentru încercuirea unităţilor noastre… ca rezultat chiar şi al celor mai mici succese din partea nemţilor ar fi retezate imediat spatele frontului Armatelor III şi IV, iar în cazul unui succes mare ar fi izolată şi toată Armata X… Toate aceste teze, într-o formă şi mai amănunţită, au fost raportate şi analizate la Marele Stat Major, toţi erau de acord cu toate acestea, dar nu se luau măsuri reale. În afară de asta, întotdeauna se dădeau sarcini de a elabora variante de operaţiuni ofensive în timp ce forţele reale erau vădit necorespunzătoare…“ (103)

Acest memoriu i-a fost predat pe 19 iulie 1941 de fostul membrul al Consiliului de război al Frontului Vest, comisarul de corp de armată Fominîh, şefului Direcţiei Politice Principale, Mehlis. Comandantul Frontului Vest, Pavlov, şi şeful statului major al frontului, Klimovskih, erau la momentul respectiv arestaţi şi în aşteptarea procesului, despre sentinţa căruia nimeni nu avea vreo îndoială; viaţa aceluiaşi comisar Fominîh atârna de un firişor subţire de aţă – iată de ce nu e cazul să ne mire nuanţele de „uimire naivă“ cu care descrie amplasarea trupelor districtului, „pasivitatea“ Marelui Stat Major şi permanentele sarcini „de a elabora variante de operaţiuni ofensive“. În ultimul an de până la război, Mehlis fusese comisar al poporului al controlului de stat şi nu avusese acces la elaborarea planurilor strategice,****** şi Fominîh n-a dorit să-şi agraveze situaţia prin divulgarea secretului militar principal al URSS.**

Operaţiunea „de acoperire a mobilizării, concentrării şi desfăşurării trupelor“ (astfel era numită ea în Directivele comisarului poporului al apărării primite la începutul lunii mai 1941 de comandanţii districtelor de frontieră de vest) şi operaţiunea defensivă strategică sunt operaţiuni diferite. Le sunt diferite şi denumirile, şi sarcinile, şi termenele, şi – ceea ce în cazul dat este lucrul cel mai important – şi proporţiile forţelor şi mijloacelor antrenate în ele.

Operaţiunea de acoperire a mobilizării, concentrării şi desfăşurării trupelor este efectuată întotdeauna, odată cu începutul fiecărei desfăşurări, indiferent de sarcinile desfăşurării şi de reacţia posibilă (aşteptată,

presupusă, cea mai probabilă) a inamicului. Prin urmare, planul de acoperire intra ca o parte componentă inalienabilă în lista generală de documente ale planului operativ de război şi această ordine era prescrisă direct de documentele directive corespunzătoare. (104) Drept echivalent exact al ei poate servi garda înarmată care în fiecare zi şi în fiecare noapte stă la paza orăşelului militar, chiar dacă orăşelul acesta se află în taigaua siberiană, la mii de kilometri de cel mai apropiat inamic potenţial.

Drept exemplu caracteristic poate servi un document citat în capitolul precedent – Directiva din aprilie (1941) a comisarului poporului al apărării privind elaborarea planului de desfăşurare operativă a trupelor Districtului Militar Special de Vest. Vă amintesc că flancul stând (sudic) al frontului în componenţa Armatelor XIII şi IV trebuia să înainteze asupra Varşoviei şi - Lublinului, iar sarcina centrului şi a flancului drept era apărarea. Apoi iată că Directiva comisarului poporului dispunea să fie elaborat: „planul de acoperire şi de apărare pentru toată perioada de concentrare; planul de concentrare şi de desfăşurare a trupelor frontului; planul de efectuare a primei operaţiuni a Armatelor XIII şi IV şi planul de apărare al Armatelor III şi X“. După cum vedem, autorii (şi executanţii) Directivei făceau o diferenţă certă între noţiunile de „plan de acoperire“ şi „plan de apărare“.

Operaţiunea de acoperire are un cadru temporar stric limitat. În conformitate cu directivele comandamentului sovietic, operaţiunea începea în prima zi de mobilizare (indicată în documente ca „M-1“)****** şi continua 15 zile (până la „M-15“); iar apoi trupele, după încheierea concentrării şi desfăşurării, purcedeau la efectuarea operaţiunii principale (pentru trupele Frontului Sud-Vest şi cele ale flancului stâng al Frontului Vest – ofensivă).**

Operațiunea de acoperire are întotdeauna sarcini defensive, însă nu are legătură cu caracterul și cu obiectivele operațiunii principale, în interesele căreia sunt efectuate mobilizarea, concentrarea și desfășurarea trupelor. Necesitatea de a acoperi desfășurarea era prevăzută și la etapa de pregătire de operațiunile ofensive.

Astfel, în planul de zdrobire a Finlandei („Consideraţii privind desfăşurarea forţelor armate ale Armatei Roşii în caz de război cu Finlanda“) din 18 septembrie 1940 sarcinile erau ferme şi clare. „Prin lovitura forţelor principale ale Frontului Nord-Vest – se arăta în plan – să pătrundem în

Finlanda Centrală, să zdrobim acolo forţele de bază ale armatei finlandeze şi să cucerim partea centrală a Finlandei; să îmbinăm această lovitură cu lovitura asupra oraşului Helsinki din partea peninsulei Hanko.“ Acestea sunt precedate de indicaţia de a asigura „acoperirea trainică a frontierei noastre în perioada de concentrare a trupelor“. (105)

În ajunul introducerii trupelor sovietice în Iran, adică al unei operaţiuni fără echivoc ofensive, ba şi contra unui inamic a cărui ripostă părea improbabilă, Directiva Cartierului General al Armatei nr. 001196 le-a trasat trupelor Districtului Militar Asia Mijlocie următoarele sarcini: „Până pe 27.08.1941 unităţile de acoperire să asigure frontiera cu Iranul, fără să admită pătrunderea inamicului pe teritoriul nostru. Să li se acorde o atenţie deosebită direcţiilor… După încheierea concentrării forţelor de bază ale armatei în dimineaţa zilei de 27.08.1941 să fie trecută frontiera Iranului şi până pe 1.09.1949 să fie ocupate… În continuare să fiţi gata de ofensiva asupra Teheranului. În cazul rezistenţei armate din partea trupelor iraniene să fie distruse trupele şi partea materială a inamicului, fără a admite retragerea lor spre Teheran“. (106)

Necesitatea de a acoperi procesul de concentrare şi de desfăşurare (şi stabilirea sarcinilor defensive condiţionate de acestea) este reflectată şi în documentele comandamentului german, şi asta în condiţiile în care caracterul ofensiv al Operaţiunii Barbarossa nu trezea îndoielile nimănui. La fel ca în Armata Roşie, toată gruparea Wehrmachtului concentrată la frontieră nu avea un plan unic şi general de acoperire, iar planurile şi ordinele generale erau elaborate la nivelul armatelor, corpurilor de armată şi diviziilor.

Am reuşit să descopăr primele referinţe la Planul Berta în documentele Armatei VI (Grupul de Armate Sud), datate 23 aprilie 1941. În documentele Corpului de armată VIII (Armata IX, Grupul de armate Centru), Planul Berta apare pe 6 mai 1941. (107) În zilele următoare documentele pe această temă se înmulţesc.

Astfel, Armata IV a Wehrmachtului, cea mai mare din toată gruparea, se desfăşura lângă partea sudică a intrândului Belostok, cu sarcina de a înainta prin Brest, Baranovici asupra Minskului şi Bobruiskului. Pe 5 iunie,

cu semnătura şefului statului major al armatei, general-maior Blumentrit, a fost emisă Directiva nr. 0355/41 „Cu privire la operaţiunea «Atenţie Berta»“. Acţiunile presupuse ale inamicului erau descrise astfel: „Conform unor date ce coincid, ruşii continuă să-şi deplaseze trupele în zona de frontieră. În pofida consolidării formaţiunilor ruseşti aflate în apropierea frontierei, atacul pare puţin probabil. Dacă însă se va produce, urmează să ne aşteptăm la un atac prin surprindere al ruşilor cu aplicarea forţelor armate aeriene, a debarcării trupelor de paraşutişti şi de planoare“. După care era formulată sarcina trupelor proprii: „În legătură cu aceasta, la ordinul Comandamentului Suprem al trupelor terestre, trebuie să fie luate toate măsurile pentru acoperirea sigură a zonei de frontieră şi în primul rând a depozitelor armatei… Corpurile Armatei IV se apără la frontiera germano-rusă şi cu un contraatac imediat resping înapoi inamicul care a pătruns pe teritoriu…“

Pe 15 iunie 1941, cu semnătura comandantului Armatei IV, general-feldmareşal von Kluge, este emis ordinul nr. 0450/41 „Cu privire la acţiunile contra unui posibil atac al ruşilor“. Evaluarea situaţiei a devenit mai alarmantă: „Situaţia generală, propriile noastre pregătiri şi încordarea crescută [în legătură cu aceasta] nu permit să considerăm imposibil că ruşii, având în primul eşalon aviaţia (precum şi trupe aeropurtate), iar parţial şi cu trupe terestre şi cu diversiuni prin surprindere, vor putea să împiedice pregătirile noastre şi să ne zădărnicească desfăşurarea. În acest caz, totuşi posibil, eforturile inamicului în ofensivă vor fi orientate în primul rând împotriva podurilor mari peste Wisla, Bug, Narev, precum şi împotriva depozitelor de aprovizionare. Presupusele atacuri pot fi efectuate nu numai ziua, ci mai ales noaptea“. (108)

Urmează indicaţii concrete date formaţiunilor armatei, expuse pe patru file de text dactilografiat. O preocupare deosebită, judecând după document, era legată de posibilele diversiuni şi/sau debarcarea trupelor aeropurtate pe podurile ce aveau o importanţă strategică pentru desfăşurarea Wehrmachtului.

S-a apropiat cel mai mult de ghicirea intenţiilor comandamentului sovietic comandamentul Grupului 1 Tancuri (Grupul de Armate Sud), care pe 16 iunie s-a gândit, în sfârşit, la ameninţarea pe care o creează existenţa a două intrânduri ale frontierei orientate spre vest. De fapt, şi de data aceasta posibilitatea unei lovituri anticipate a Armatei Roşii a fost evaluată ca fiind

cât se poate de improbabilă: „Înaintarea [trupelor] ruseşti în direcţia noastră ne oferă posibilitatea să presupunem că se pregăteşte un atac.... Putem presupune ofensiva [inamicului] din regiunea celor două intrânduri de la vest de Lvov şi Belostok pe un front pe direcţia San şi Wisla. Deşi pare puţin probabil că ruşii vor înclina spre o astfel de decizie, totuşi nu trebuie să scăpăm nimic din vedere… În cazul unei astfel de evoluţii a evenimentelor, formaţiunile mobile ce vin [în prezent] trebuie să fie în permanenţă apte de luptă. În acest caz este important să avem la dispoziţie cât mai repede unităţi militare gata de luptă. Ele trebuie să fie în stare să le iasă în întâmpinare formaţiunilor mobile ale inamicului pe drumurile principale, mai ales pe drumul Lvov–Peremîşl…“ (109)

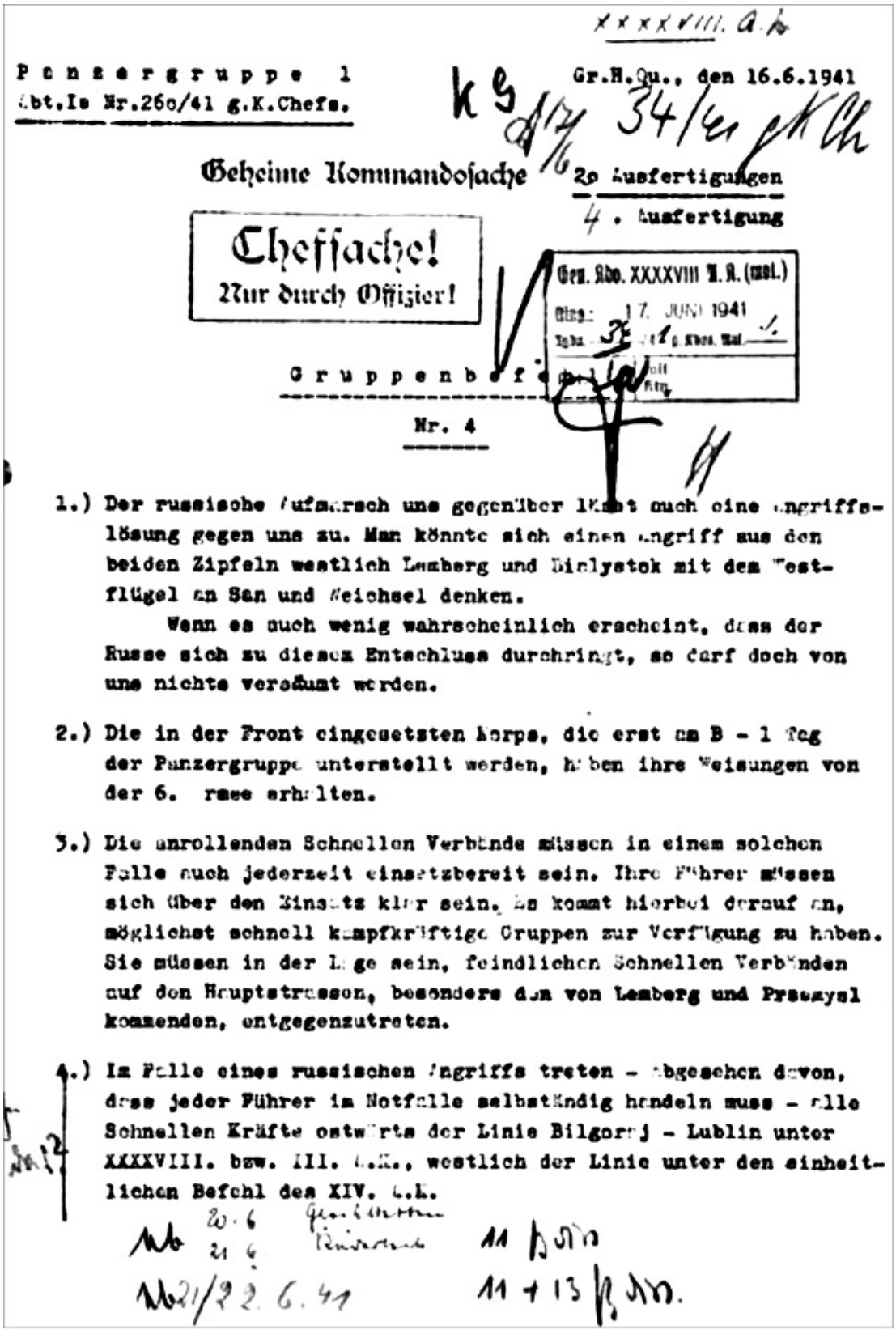

XXXXVIII. A.K.

Panzergruppe 1
Abt.Ia Nr.260/41 g.K.Chefs.

Gr.H.Qu., den 16.6.1941

Geheime Kommandosache
20 Ausfertigungen
4. Ausfertigung

Chefsache!
Nur durch Offizier!

Gen. Kdo. XXXXVIII A. K. (mot.)
Eing.: 17. JUNI 1941
Tgb.-Nr. 1 g. Kdos. Mat.

Gruppenbefehl

Nr. 4

1.) Der russische Aufmarsch uns gegenüber lässt auch eine Angriffslösung gegen uns zu. Man könnte sich einen Angriff aus den beiden Zipfeln westlich Lemberg und Bialystok mit dem Westflügel an San und Weichsel denken.

Wenn es auch wenig wahrscheinlich erscheint, dass der Russe sich zu diesem Entschluss durchringt, so darf doch von uns nichts versäumt werden.

2.) Die in der Front eingesetzten Korps, die erst am B - 1 Tag der Panzergruppe unterstellt werden, haben ihre Weisungen von der 6. Armee erhalten.

3.) Die anrollenden Schnellen Verbände müssen in einem solchen Falle auch jederzeit einsatzbereit sein. Ihre Führer müssen sich über den Einsatz klar sein. Es kommt hierbei darauf an, möglichst schnell kampfkräftige Gruppen zur Verfügung zu haben. Sie müssen in der Lage sein, feindlichen Schnellen Verbänden auf den Hauptstrassen, besonders den von Lemberg und Przemysl kommenden, entgegenzutreten.

4.) Im Falle eines russischen Angriffs treten - abgesehen davon, dass jeder Führer im Notfalle selbstständig handeln muss - alle Schnellen Kräfte ostwärts der Linie Bilgoraj - Lublin unter XXXXVIII. bzw. III. A.K., westlich der Linie unter den einheitlichen Befehl des XIV. A.K.

20.6 Generalkommando
21.6 Reinhardt

11 Pz Div
11 + 13 Pz Div.

Nb 21/22.6.41

Fig. 4. Ordinul comandamentului Grupului 1 Tancuri Wehrmacht

E de remarcat că, în timp ce într-o mulţime de alte documente deschiderea focului asupra avioanelor sovietice este permisă doar în cazul „când se vede fără echivoc intenţia lor de a ataca cu armamentul de bord sau cu bombele“, în ordinul pentru Grupul I Tancuri din 16 iunie este permis „să fie deschis focul asupra tuturor avioanelor identificate precis ca ale inamicului de la distanţa de cinci kilometri vest de frontieră“.

Cu toate că avea o anumită asemănare cu Planul de Acoperire al comandamentului sovietic, Planul Berta avea şi deosebiri substanţiale. Vom menţiona două dintre ele. În primul rând, varianta germană a planului de acoperire era strict legată de situaţia concretă, reprezentând reacţia la un posibil atac al inamicului; dacă inamicul era inactiv, acţiunile trupelor germane se limitau doar la intensificarea observaţiei şi la cercetare. În al doilea rând, acţiunile presupuse ale inamicului nu depăşeau cadrul unei diversiuni de mari proporţii, al debarcării trupelor aeropurtate, al unui raid al aviaţiei. De aceea, efectivul forţelor antrenate în operaţiunea de acoperire era cât se poate de limitat. De exemplu, Diviziei 28 Infanterie (care făcea parte din Corpul de armată VIII la care ne-am referit mai sus) pentru „ocuparea liniei defensive la semnalul «Atenţie Berta» i se furnizau un batalion de cercetare întărit şi un batalion de vânători de tancuri, care, conform planului, se retrag ulterior din faţa forţelor superioare ale inamicului în regiunea Batalioanelor 7 şi 49 Infanterie “.

Comandamentul Armatei Roşii a abordat planificarea operaţiunii de acoperire cu o seriozitate incomparabil mai mare. În operaţiune erau antrenate trupele districtelor de frontieră vestice cu efectiv aproape complet, ba chiar nemijlocit în primul eşalon de acoperire, pe o fâşie de 20–30 de kilometri de la frontieră, se preconiza desfăşurarea (în diferite districte) a 50–60% din numărul total al diviziilor de puşcaşi. (110) Cu aceste forţe, ba şi luând în calcul existenţa râurilor de frontieră şi a miilor de cazemate de pe Linia Molotov, puteau fi oprite nu numai grupurile de diversionişti, ci şi tentativele de pătrundere a formaţiunilor mari ale inamicului.

Mai departe. Planurile de acoperire ale tuturor districtelor vestice

conţineau indicaţii cu privire la acţiuni intense, nelimitate de frontiera de stat, ale aviaţiei: „Cu lovituri puternice asupra grupărilor de trupe de bază, nodurilor de cale ferată, podurilor şi căilor ferate să fie zădărnicite şi reţinute concentrarea şi desfăşurarea trupelor inamicului“. Lovitura aviaţiei asupra reţelei de transport era elaborată detaliat. Astfel, în planul de acoperire al Districtului Militar Special de Vest, descrierea misiunilor forţelor de aviaţie (bombardamentele în picaj şi aşa-numitele bombardamente „orizontale“ erau tratate separat) ocupă trei pagini de text; sunt date indicaţii concrete privind înălţimea de la care să fie lansate bombele, tipurile de bombe utilizate, numărul necesar (în opinia autorilor documentului) al formaţiunilor de avioane şi al punctelor lovite (de exemplu, la nodul de cale ferată Allenstein – 60 de formaţiuni, 170 de puncte lovite, la nodul de cale ferată Varşovia – 60 de formaţiuni, 80 de puncte lovite, Torun – 40 de formaţiuni, 70 de puncte lovite; în total se preconiza să fie puse în acţiune 320 de formaţiuni de avioane, adică aproape o mie de avioane de bombardament). (111)

Mai mult, acţiuni ofensive intense erau preconizate nu numai în aer, ci şi pe sol. În Directivele comisarului poporului al apărării privind elaborarea planurilor de acoperire, districtelor de frontieră de vest li se punea sarcina: „În cazul condiţiilor favorabile, toate trupele aflate în defensivă şi rezervele armatelor şi ale districtului să fie gata la indicaţia Comandamentului - Suprem să aplice lovituri vertiginoase pentru zdrobirea grupărilor inamicului, transferarea operaţiunilor de luptă pe teritoriul lui şi cucerirea unor poziţii avantajoase“. (112) Astfel, operaţiunea defensivă (în teorie) de acoperire a mobilizării, concentrării şi desfăşurării trupelor evolua treptat şi lent în prima fază a operaţiunii de bază, a celei ofensive.

Bineînţeles, conducerea politică şi militară supremă îşi rezerva dreptul de a lua decizia cu privire la începutul unei „defensive atât de active“, orice iniţiativă personală – chiar şi la nivelul comandanţilor de districte cu grad de generali – fiind categoric exclusă. „Planul de acoperire este pus în aplicare după primirea telegramei cifrate cu semnătura mea, a unui membru al Consiliului de război, a şefului Marelui Stat Major şi cu următorul conţinut: «Începeţi efectuarea planului de acoperire din anul 1941»“. (113) Cu această frază-standard se încheiau toate Directivele privind elaborarea planului de acoperire expediate de comisarul poporului al apărării al URSS în districtele militare. Comandanţii armatelor, corpurilor de armată şi ai diviziilor nu aveau dreptul să deschidă din

proprie iniţiativă „pachetul roşu“, în care se păstrau indicaţiile referitoare la acţiunile din cadrul operaţiunii de acoperire, inclusiv Ordinul nr. 1 pregătit cu anticipaţie.******

Revenind la comparaţia operaţiunii de acoperire cu paza înarmată a unui orăşel militar, trebuie să menţionăm diferenţa principială dintre ordinea de punere în aplicare a planului de acoperire (aşa cum era înţeleasă ea în Armata Roşie) şi Regulamentul serviciului de gardă. Fiecare soldat ştie (şi i se aminteşte în permanenţă înainte de a sta de gardă) că, în caz de atac asupra obiectivului pe care îl păzeşte, santinela are dreptul şi datoria de a lua de la sine decizia cu privire la aplicarea armei. Abia după ce atacul este respins, atacatorii sunt lichidaţi sau reţinuţi, poate fi scris memoriul adresat superiorilor care la rândul lor vor raporta şi mai sus conform ierarhiei şi astfel valul de alarmă va ajunge până la Moscova. Ordinea prevăzută de punerea în aplicare a planului de acoperire era de-a dreptul viceversa.

Şi nu din întâmplare şi nici din greşeală. Pur şi simplu trebuie în sfârşit să înţelegem şi să recunoaştem că planul de acoperire nu era nicidecum un „plan de respingere a agresiunii“ – era un plan de asigurare activă şi armată a desfăşurării Armatei Roşii; o desfăşurare care să înceapă înainte de desfăşurarea inamicului şi să se termine cu aplicarea primei lovituri nimicitoare asupra trupelor germane. Dacă această concluzie mai necesită confirmări suplimentare, acestea au apărut în iulie 2009, după desecretizarea unui şir de documente executive referitoare la planul de acoperire al unităţilor Armatei V (Districtul Kiev, ulterior Frontul Sud-Vest; registrul documentelor a fost semnat pe 4 iunie 1941 de adjunctul şefului statului major al Armatei V, locotenent-colonelul Davîdov. (114) Documentele desecretizate sunt tocmai acele Ordine nr. 1 din „pachetele roşii“ din seiful comandantului fiecărei divizii. Toate ordinele încep cu fraza-standard: „Inamicul ameninţă frontiera de vest. Conform deciziei Guvernului Sovietic şi a Partidului unităţile de acoperire înaintează spre frontiera de stat“. Şi nici un cuvânt despre războiul început de atacul efectuat de inamic!

Ordinea de punere în aplicare a planului de acoperire („de sus în jos“, la ordinul venit de la Moscova, nu ca operaţiune de răspuns la invazia germană) era un aspect important, dar nu unicul, care făcea planul de acoperire practic inutil în situaţia unui atac prin surprindere. Cel de-al doilea aspect consta în ordinea (modalitatea, tactica) de soluţionare a

problemei defensive stabilite în planul de acoperire: „Prin apărarea îndârjită pe linia frontierei de stat şi pe poziţia regiunilor fortificate create să fie respinsă ofensiva inamicului şi să fie asigurate mobilizarea, concentrarea şi desfăşurarea trupelor districtului“. Această frază, fără vreo minimă variaţie, era prezentă în planul de acoperire a fiecăruia dintre districtele vestice.

Alăturarea de cuvinte „apărarea îndârjită“ este un termen militar precis şi nu o construcţie stilistică. În traducere din limbajul militar specific în limbajul gazetăresc, termenul „apărarea îndârjită“ înseamnă: „Nici un pas înapoi! Apăraţi până la ultima suflare!“

În situaţia concretă din iunie 1941 aceasta însemna interdicţia de a scoate trupele din capcana intrândurilor de la Belostok şi Lvov, tentativa disperată a de apăra frontiera, „al cărei contur se prezintă foarte avantajos inamicului şi extrem de dezavantajos pentru noi“. În situaţia atacului real efectuat de inamic, sovieticii au fost nevoiţi să afle toate acestea foarte repede. Deja în a patra zi de război, la ora 15.40, pe 25 iunie, comandamentul Frontului Vest a dat ordinul de retragere a tuturor armatelor pe poziţia râului Şciara (pe linia Lida–Slonim–Pinsk), iar pe 26 iunie, comandamentul Frontului Sud-Vest a permis retragerea Armatei VI din intrândul de la Lvov pe poziţia Pociaiev–Zolocev (la 75 de kilometri est de Lvov). (115)

Vladimirski, în ajunul războiului adjunct al şefului Secţiei operative a statului major al Armatei V a Districtului Militar Special Kiev, era plin de nedumerire şi indignare. „Planul de acoperire prevede doar o singură variantă de desfăşurare a trupelor armatei – pe poziţia defensivă de lângă frontieră. Nu s-a luat în calcul deloc posibilitatea atacului efectuat de inamic (subl. mea – M.S.) înainte de ocuparea acestei poziţii de trupele noastre, pentru acest caz nu au fost prevăzute şi pregătite poziţii de rezervă în adâncime şi posibile variante de desfăşurare pe ele ale trupelor armatei“. (143)

A fost oare decizia „de a asigura desfăşurarea trupelor printr-o apărare îndârjită pe linia frontierei de stat“ o greşeală? Ba nu, n-a fost. A fost o greşeală refuzul persistent de a vedea diferenţa dintre planul de acoperire şi planul de respingere a agresiunii. Planul de acoperire, fiind o parte a planului operativ general, nu putea să nu fie subordonat soluţionării

sarcinilor principale. Și dacă sarcina principală era ofensiva asupra Varşoviei, Lublinului și Cracoviei, gruparea de șoc de bază era inevitabil concentrată în zona de frontieră. Doar acolo ea trebuia să fie acoperită. În cadrul planului general ofensiv al Armatei Roșii un alt plan de acoperire, care să presupună, bunăoară, apărarea de-a lungul malului răsăritean al Niprului, nu putea fi inventat nici chiar teoretic.

Ultima deosebire şi prima ca importanţă a planului de acoperire faţă de planul de respingere a agresiunii este componenţa grupării de acoperire. Operaţiunea de acoperire este efectuată întotdeauna doar de o parte a forţelor. Este inevitabil – la fel cum este inevitabilă trimiterea în serviciul de santinelă doar a unei mici părţi a efectivului orăşelului militar aflat sub pază, la fel cum e inevitabilă munca pe ambulanţe doar a unei părţi mici a medicilor şi a personalului medical din oraş. Iar acum să trecem de la metafore la lucruri concrete.

În scheme este reprezentată gruparea trupelor din districtele de frontieră în acoperire, nu în prima zi (M-1) a operaţiunii de acoperire, ci într-una dintre ultimele (primele eşaloane ale trupelor de acoperire încheiau concentrarea în regiunile indicate în planul de acoperire în M-3/M-4, eşaloanele secunde s-au concentrat în perioada dintre M-3 şi M-13). Dar ce vedem? În total, în regiunea de frontieră de la ţărmul Mării Baltice până în Basarabia, în primul eşalon de acoperire (luând în calcul unităţile Districtului Militar Special de Vest pe malul răsăritean al râului Bebja) se află 40 de divizii de puşcaşi şi trei divizii de cavalerie.****** Vom sublinia încă o dată că ele vor fi „atât de multe“ abia prin M-3/M-4. Dacă e să calculăm însă strict de tot, adică fără a lua în calcul aşa-numitele „divizii din adâncime“, care în prima zi de război nu se aflau lângă frontieră şi fără a lua în calcul cele şapte divizii de pe marginea „intrândului de la Lvov“ (unde în primele zile de război germanii n-au efectuat acţiuni ofensive), rezultă că în prima luptă puteau să intre 29 de divizii de puşcaşi şi trei divizii de cavalerie. În total 30,5 „divizii aflate în evidenţă“.**

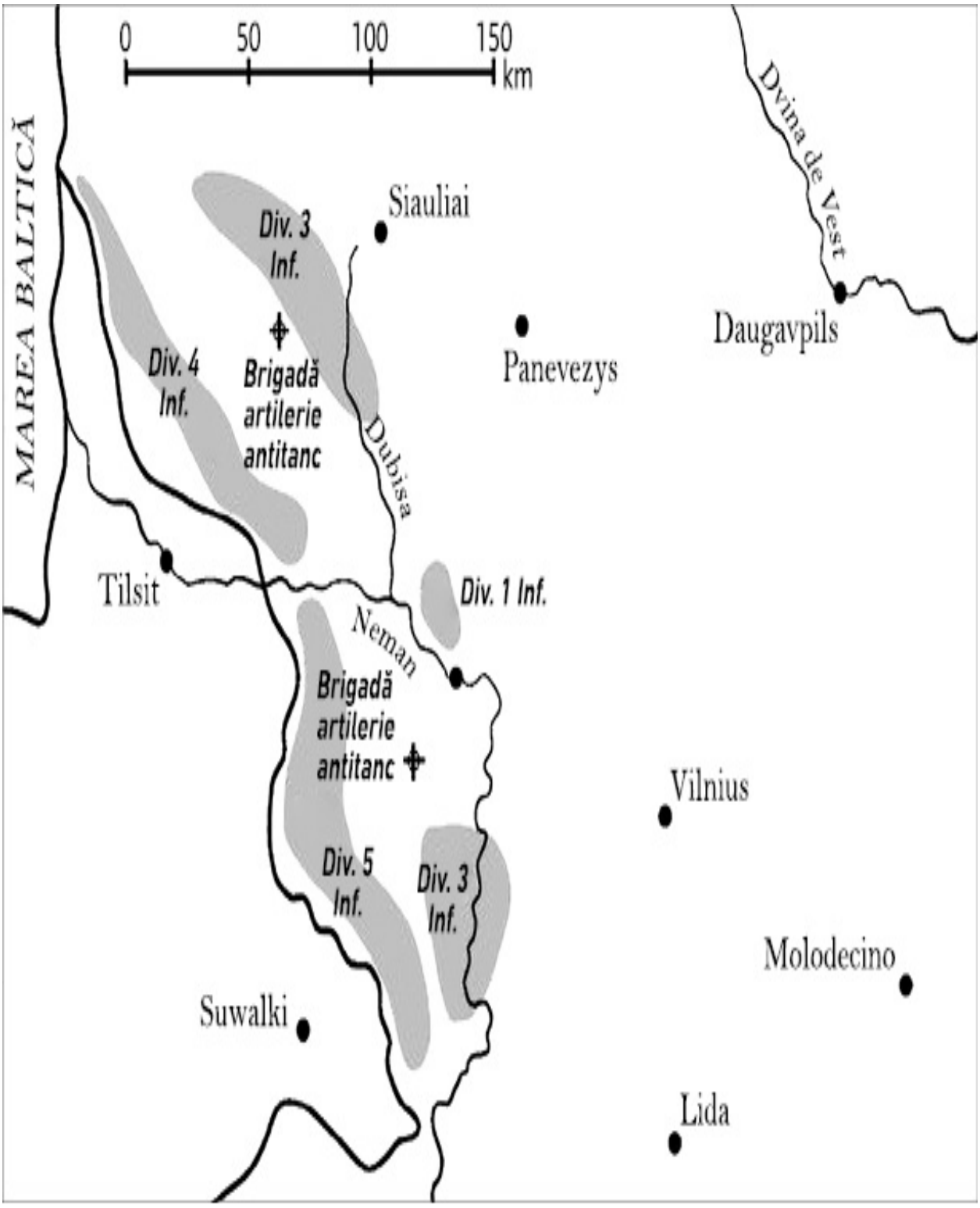

Fig. 5. Dislocarea forțelor conform planului de apărare. Districtul Militar Baltic

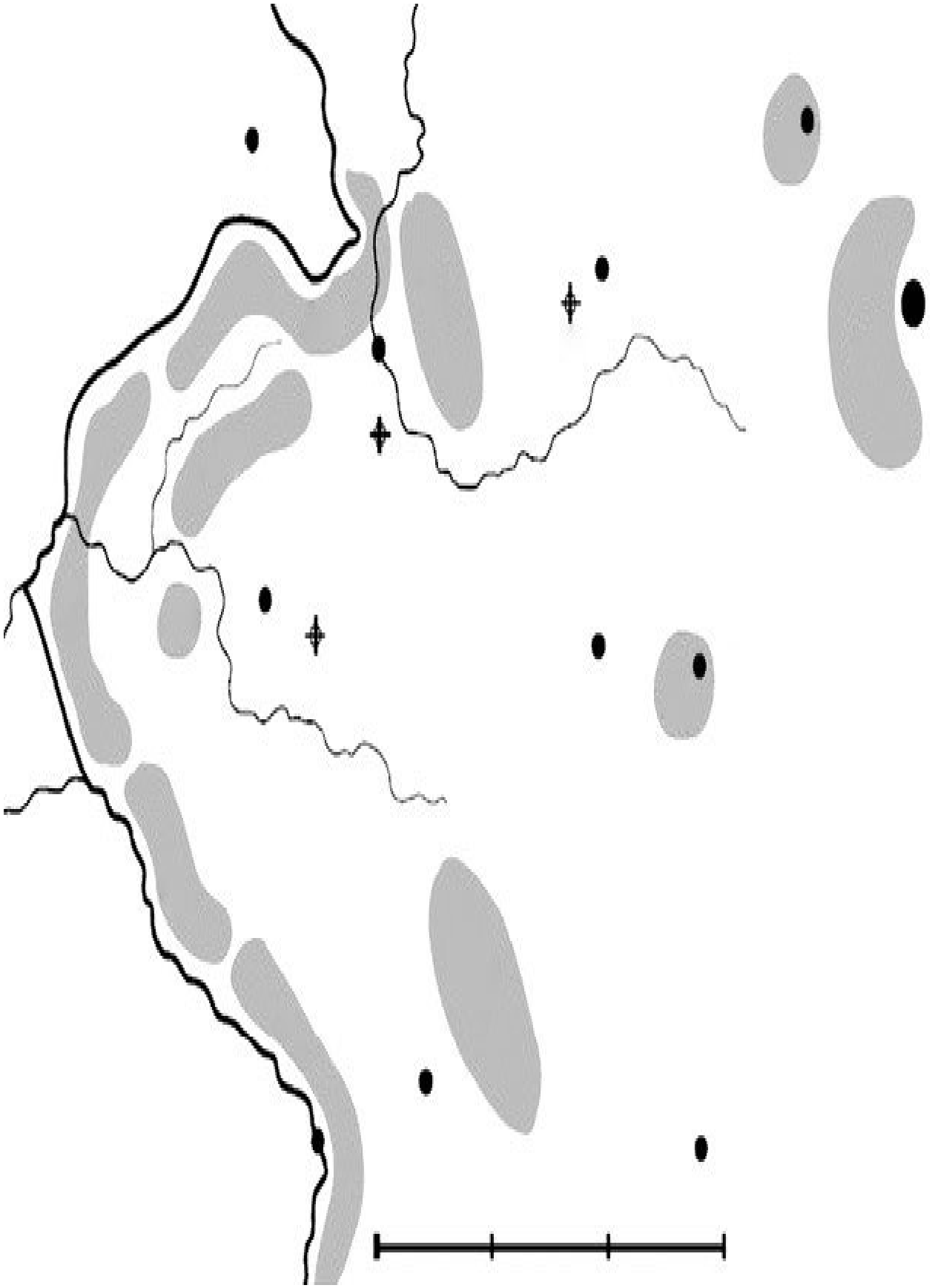

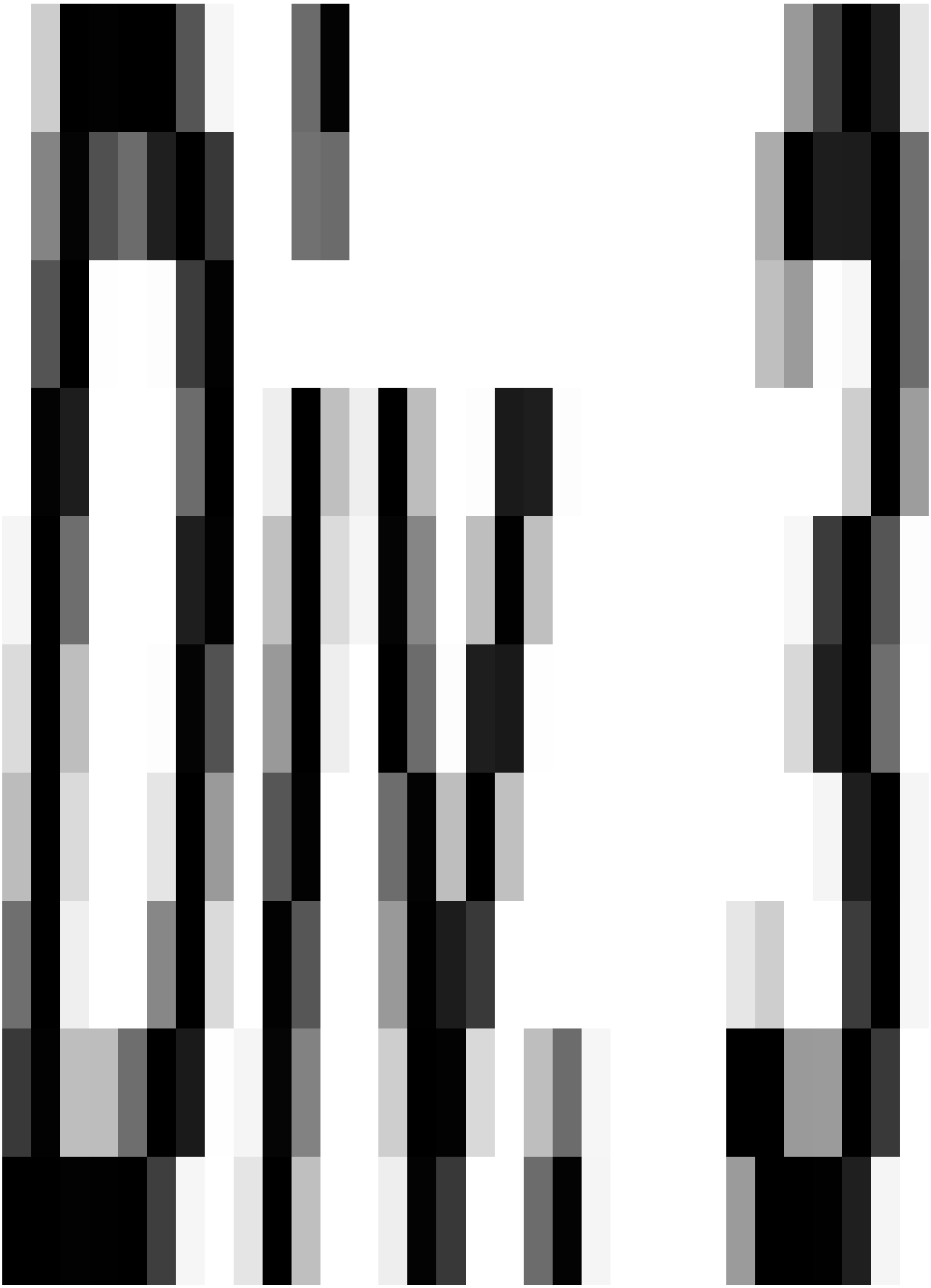

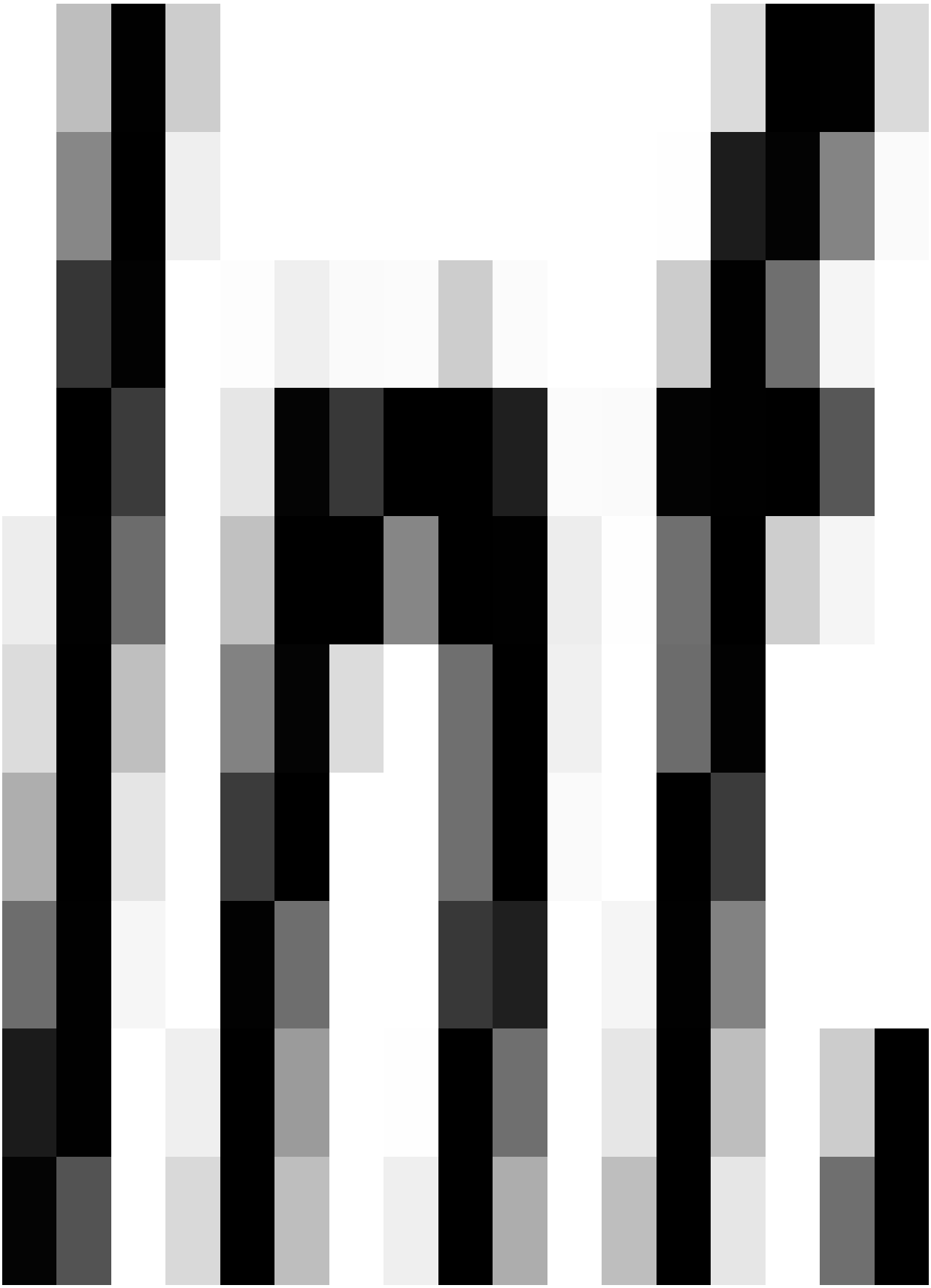

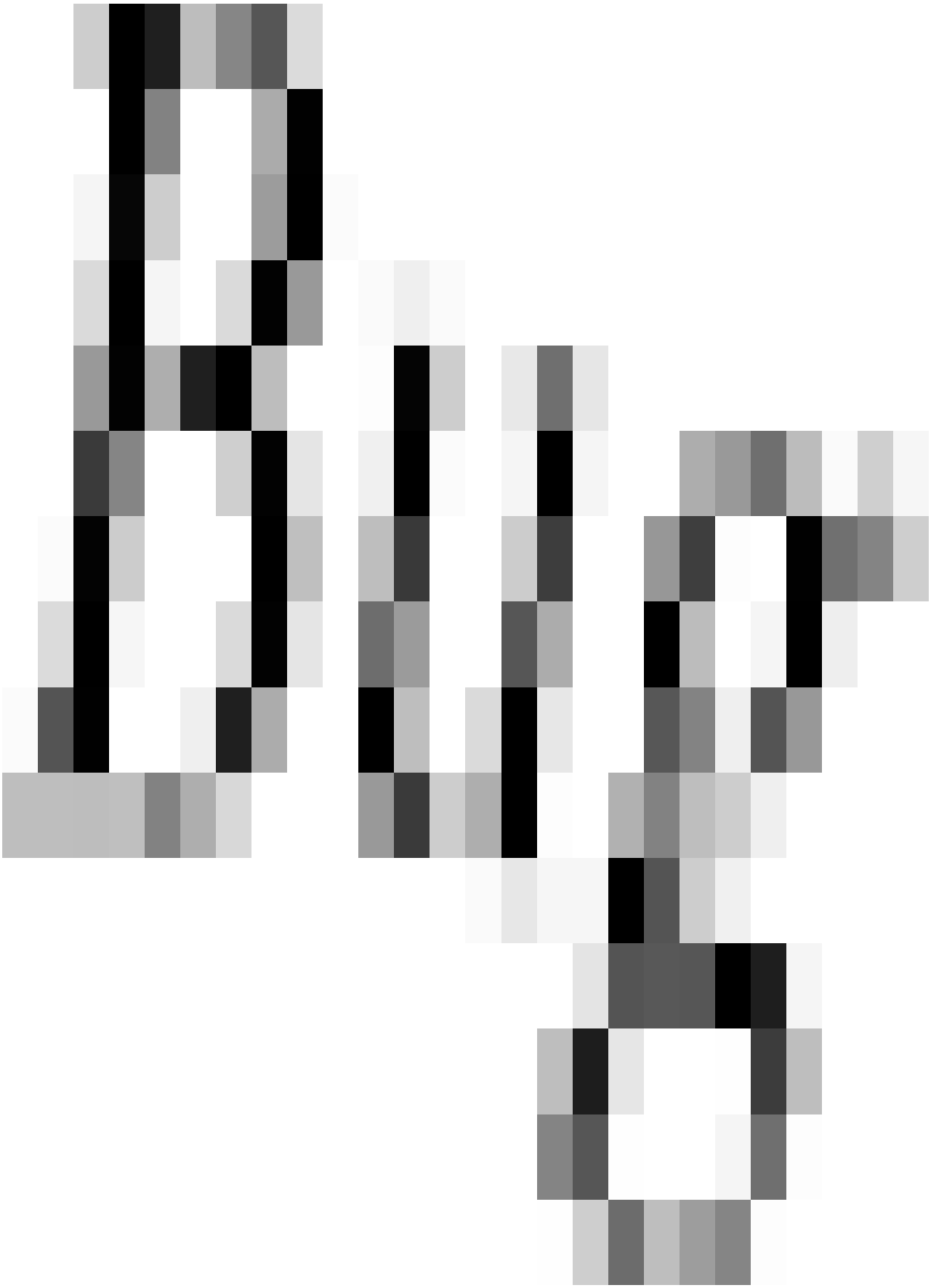

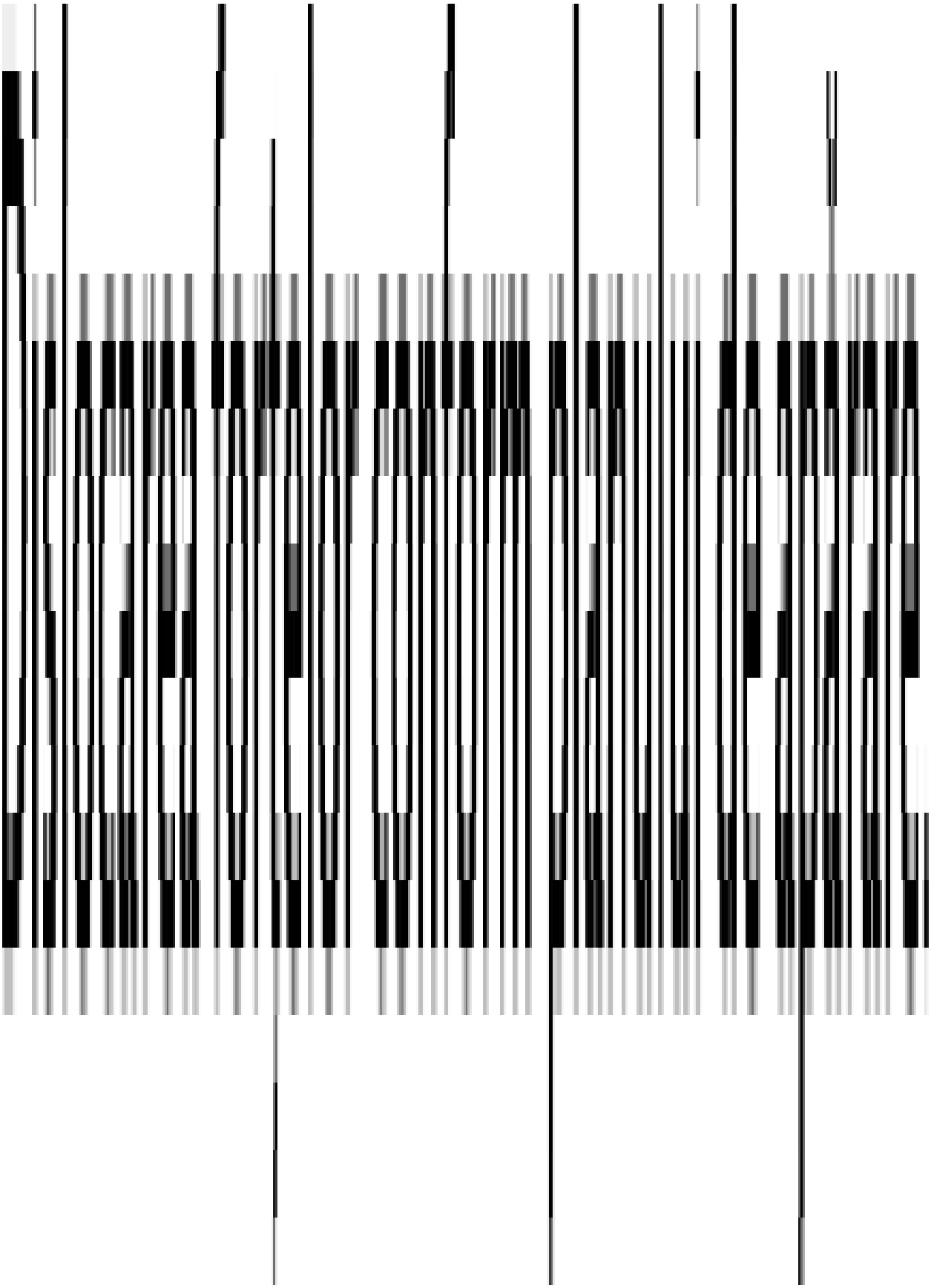

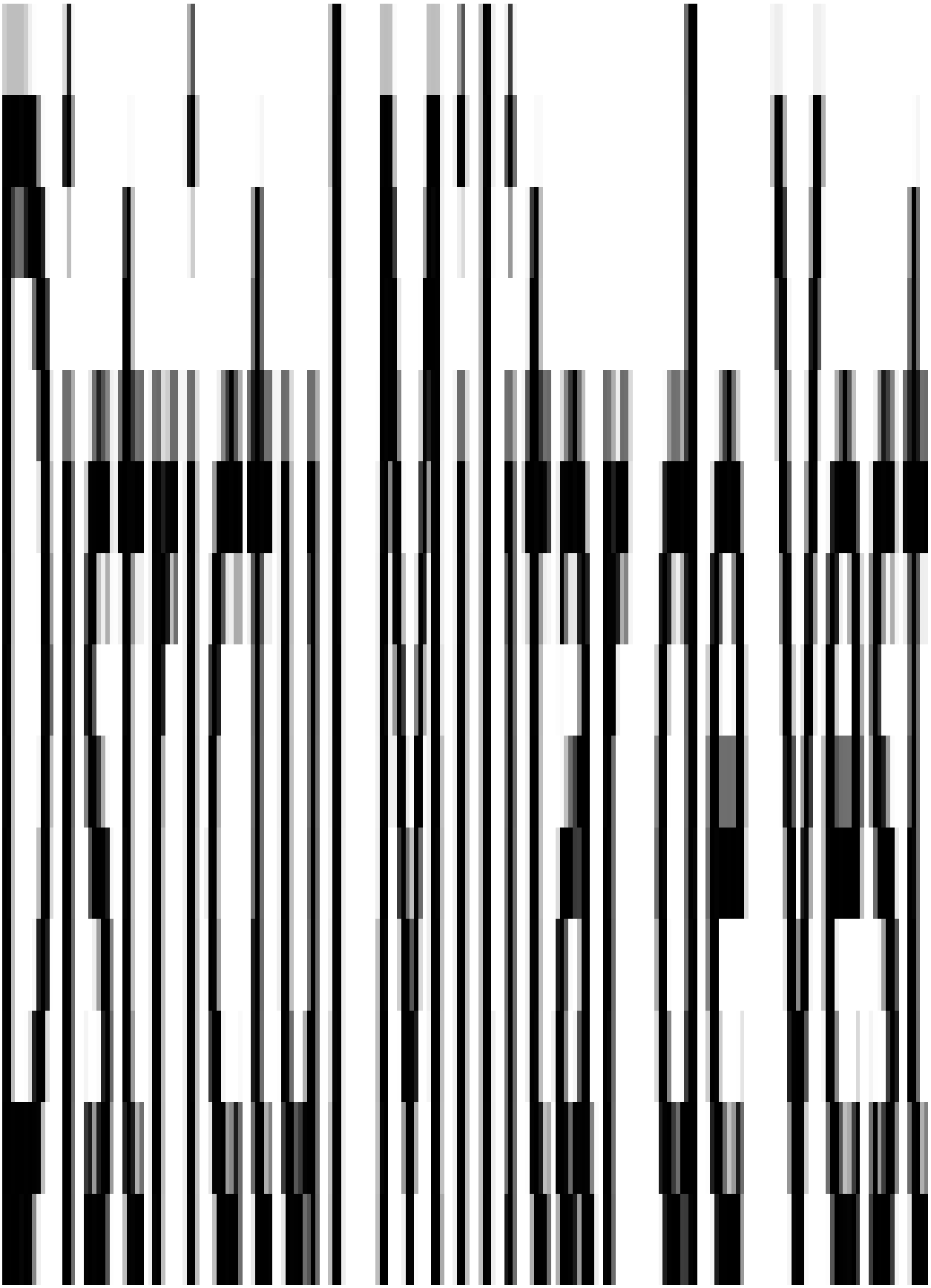

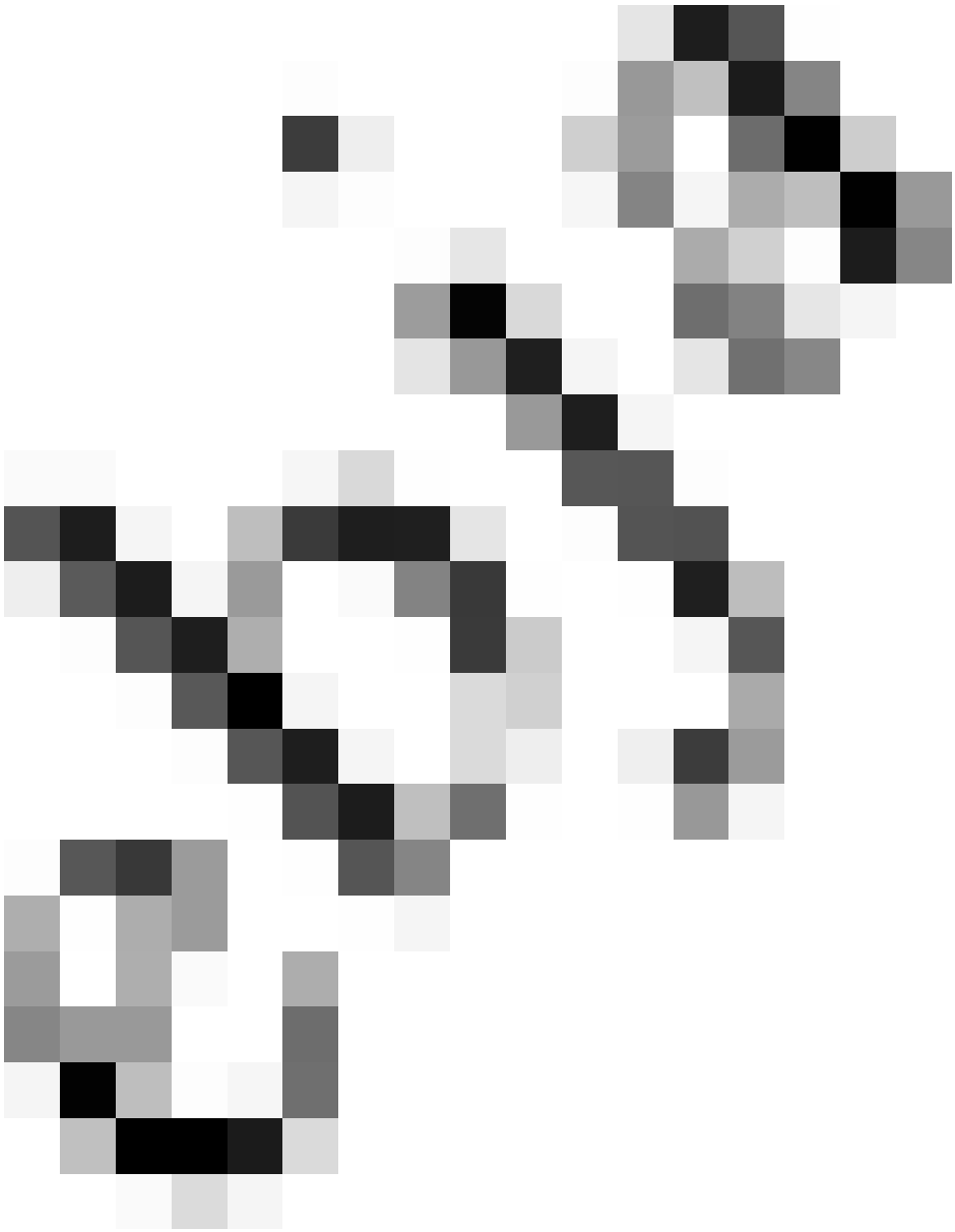

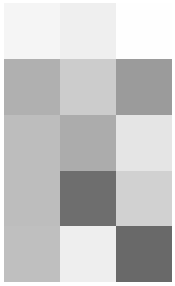

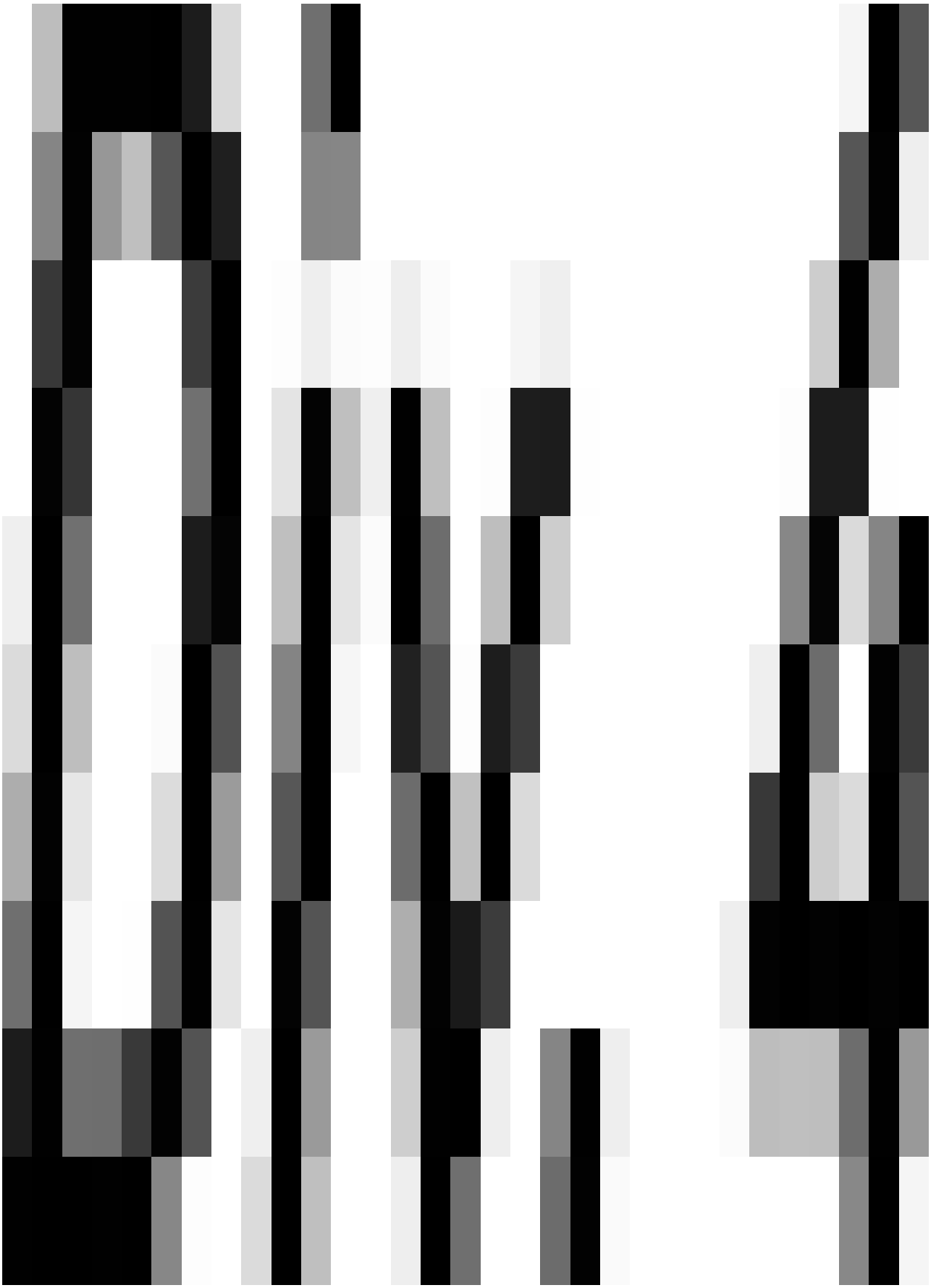

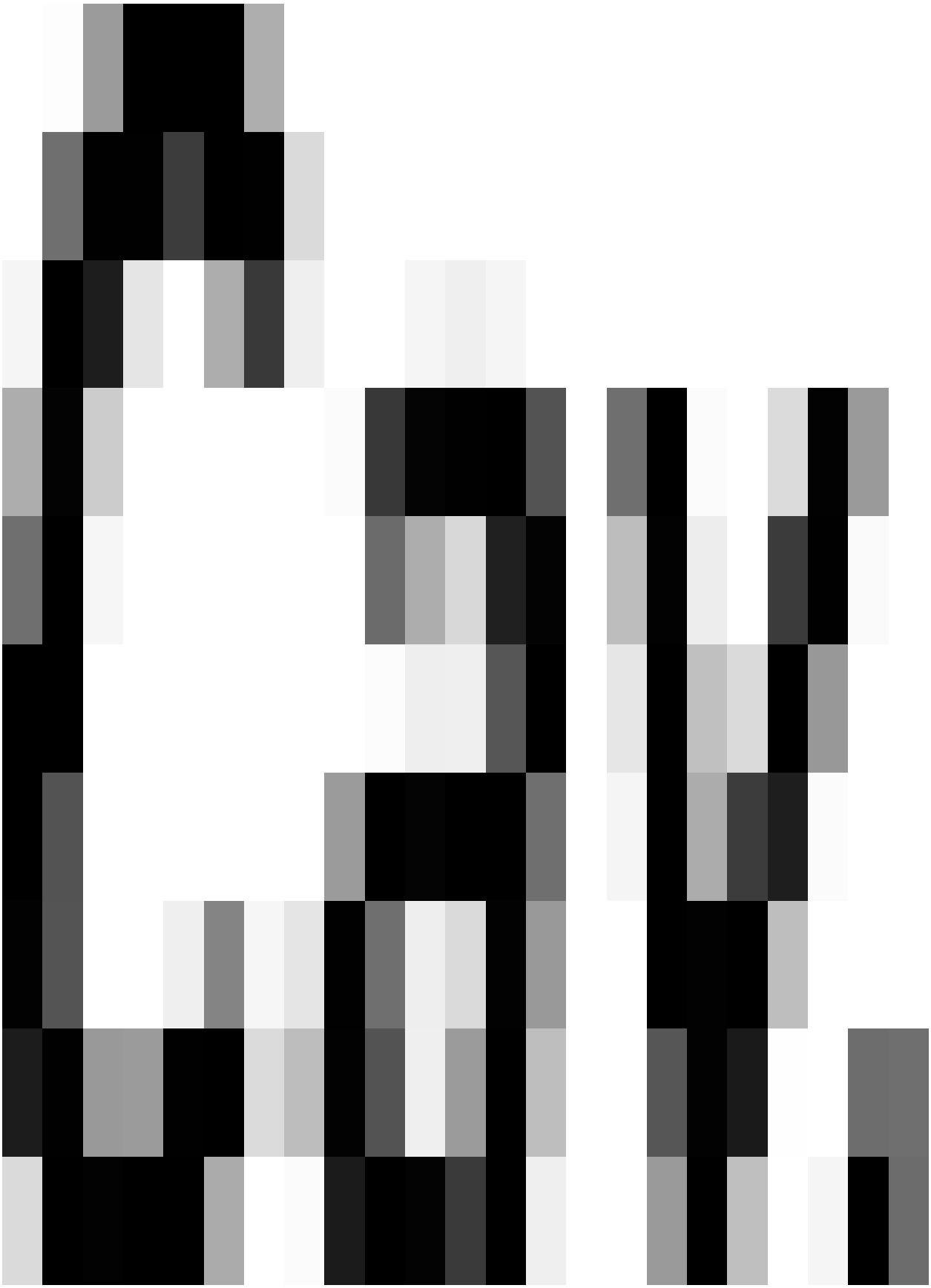

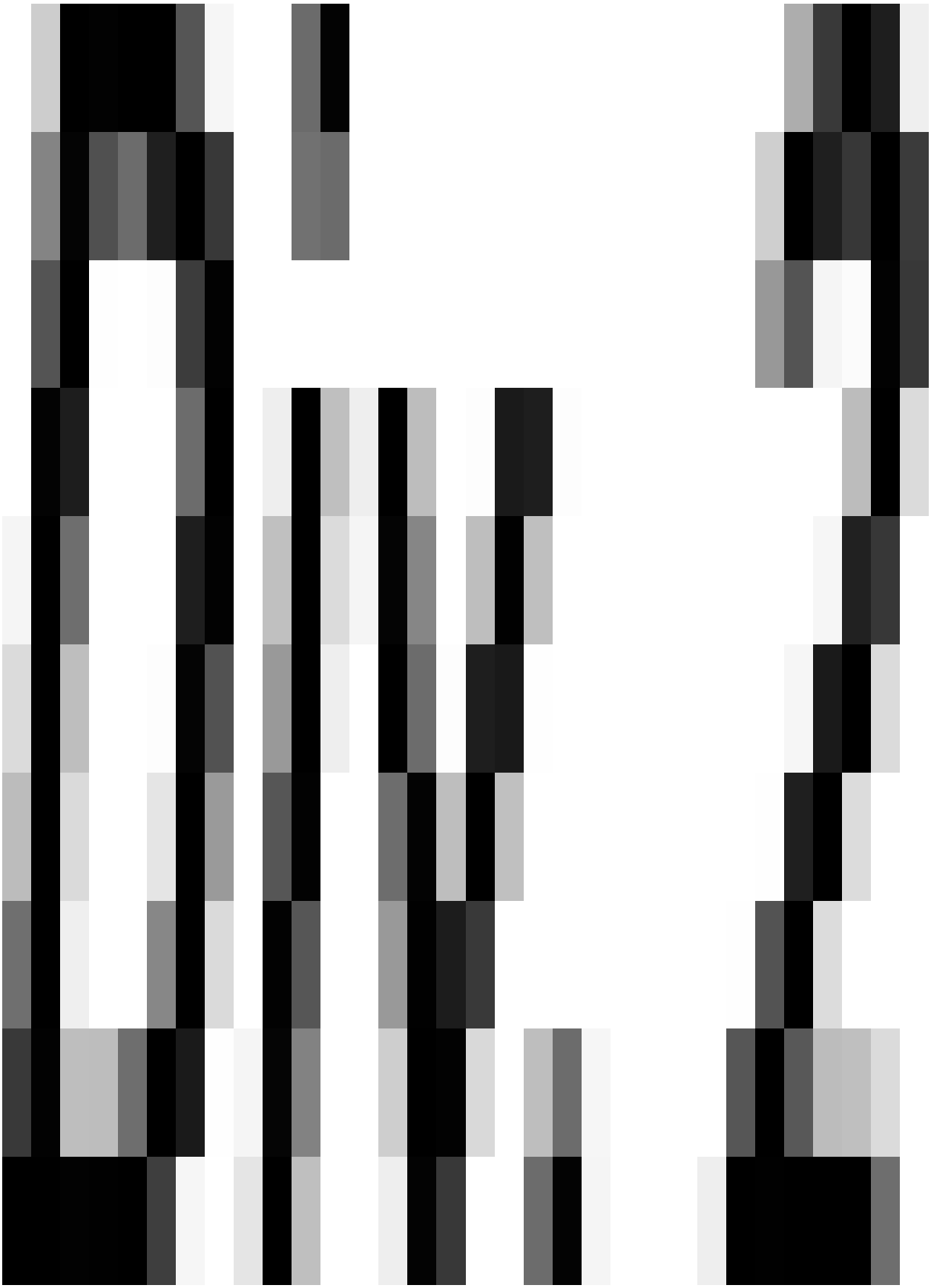

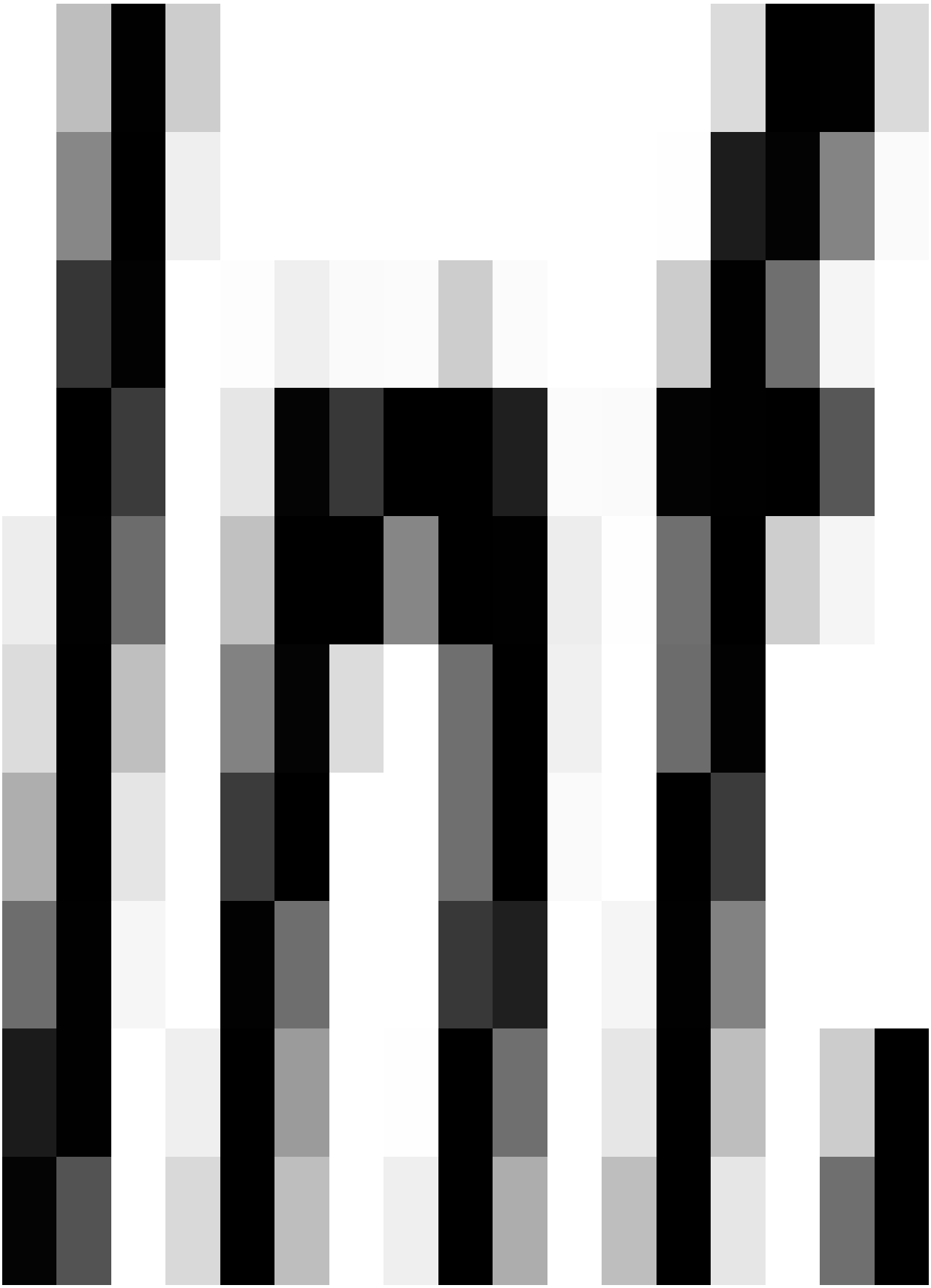

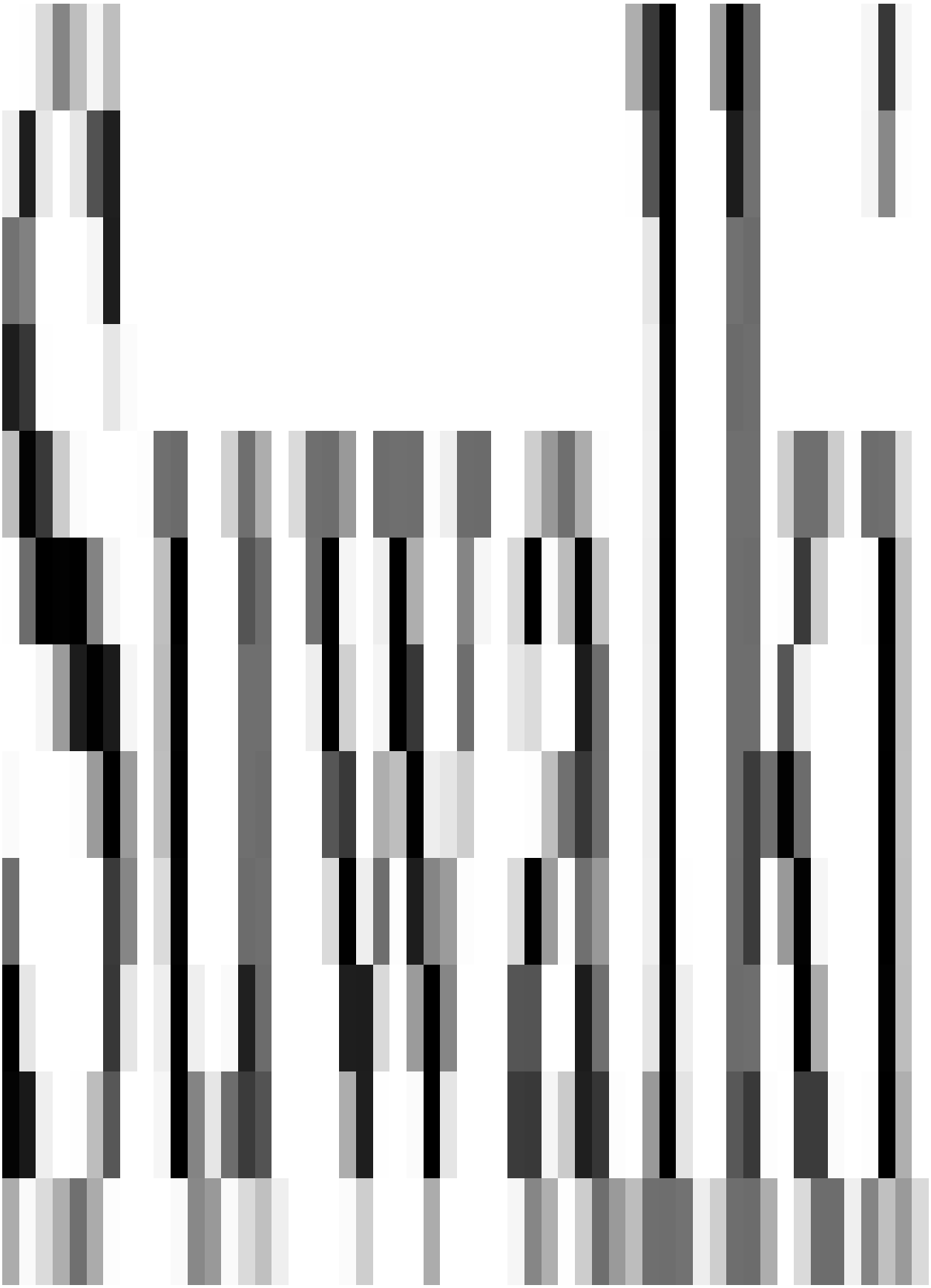

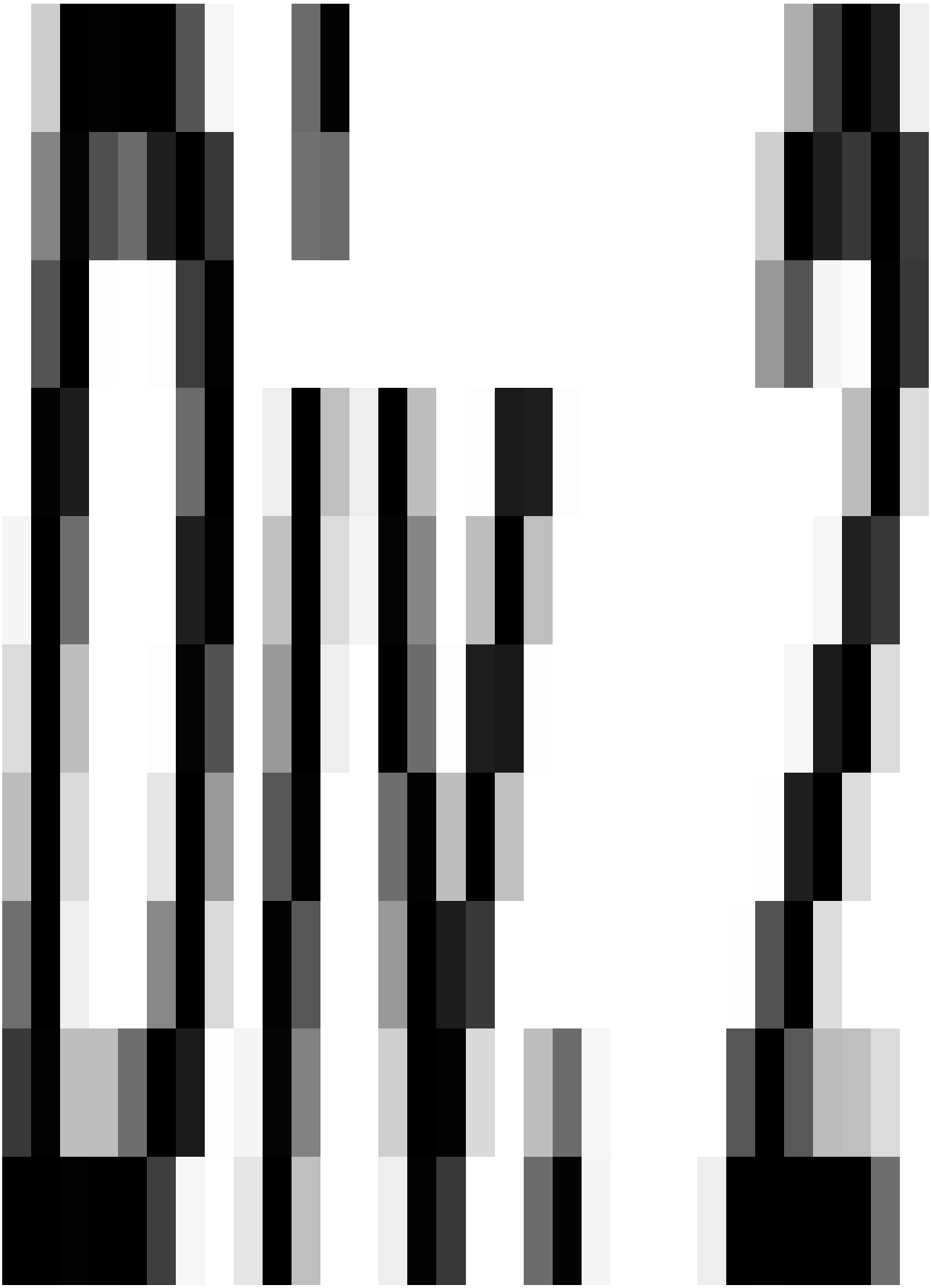

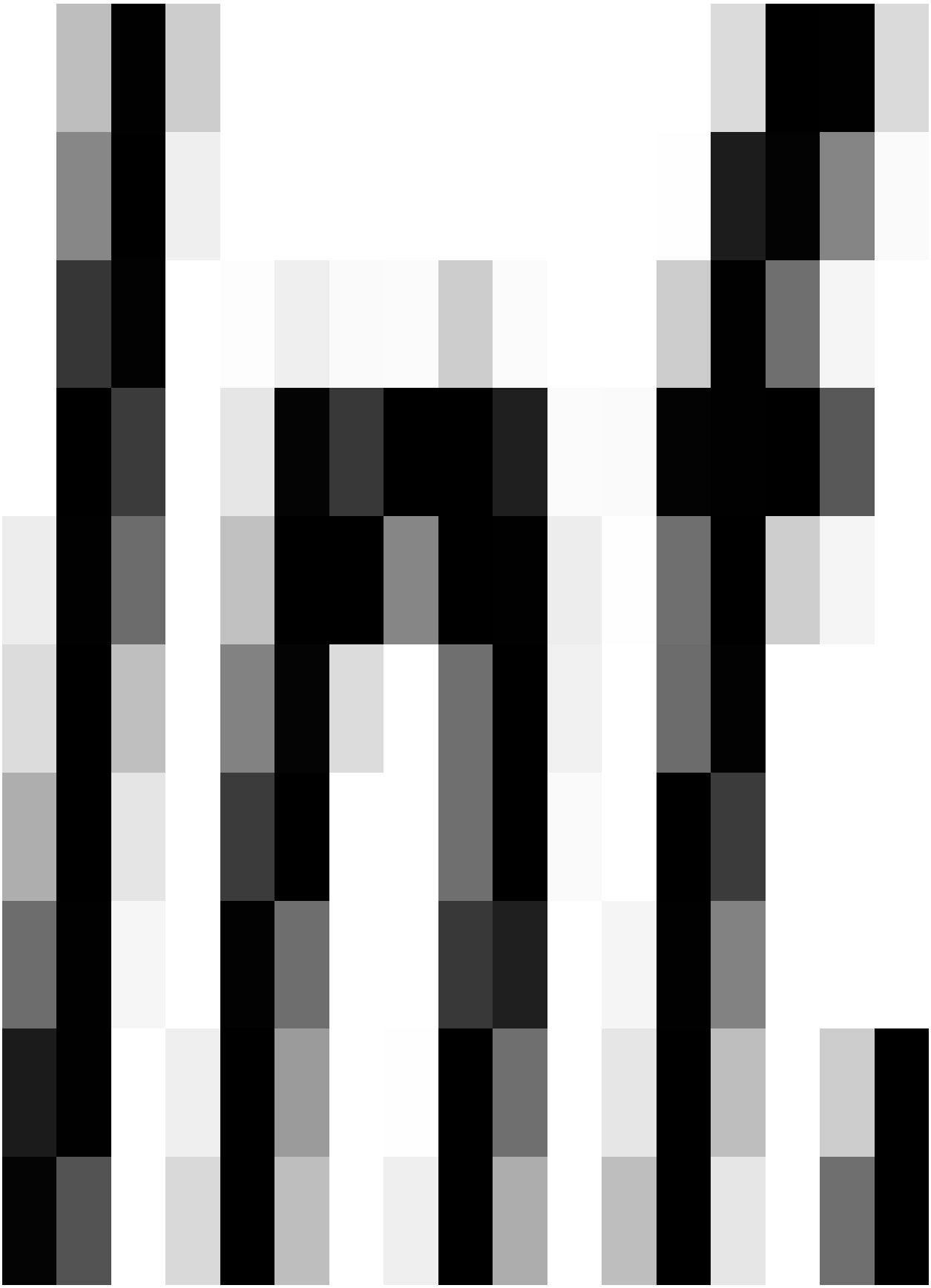

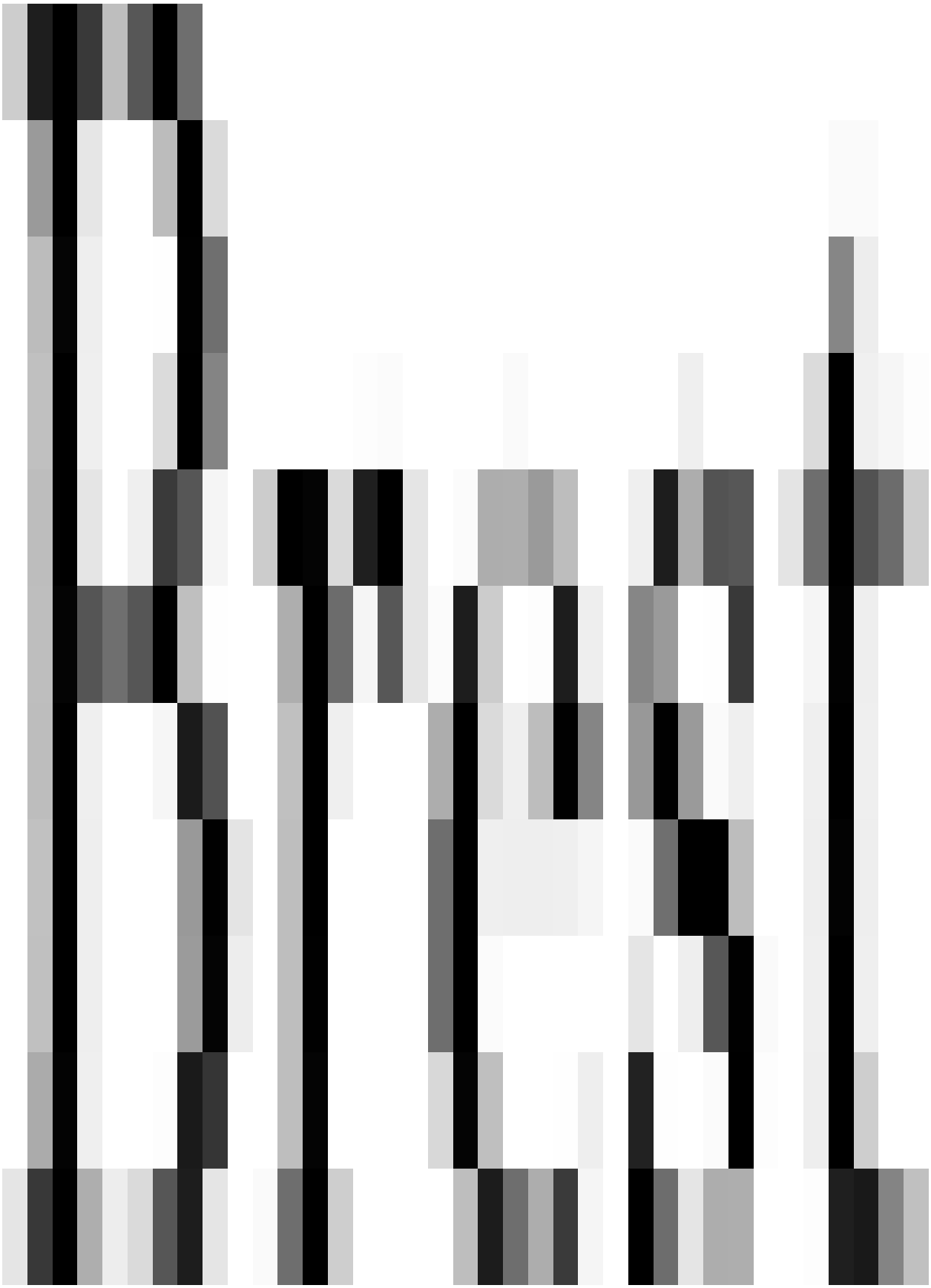

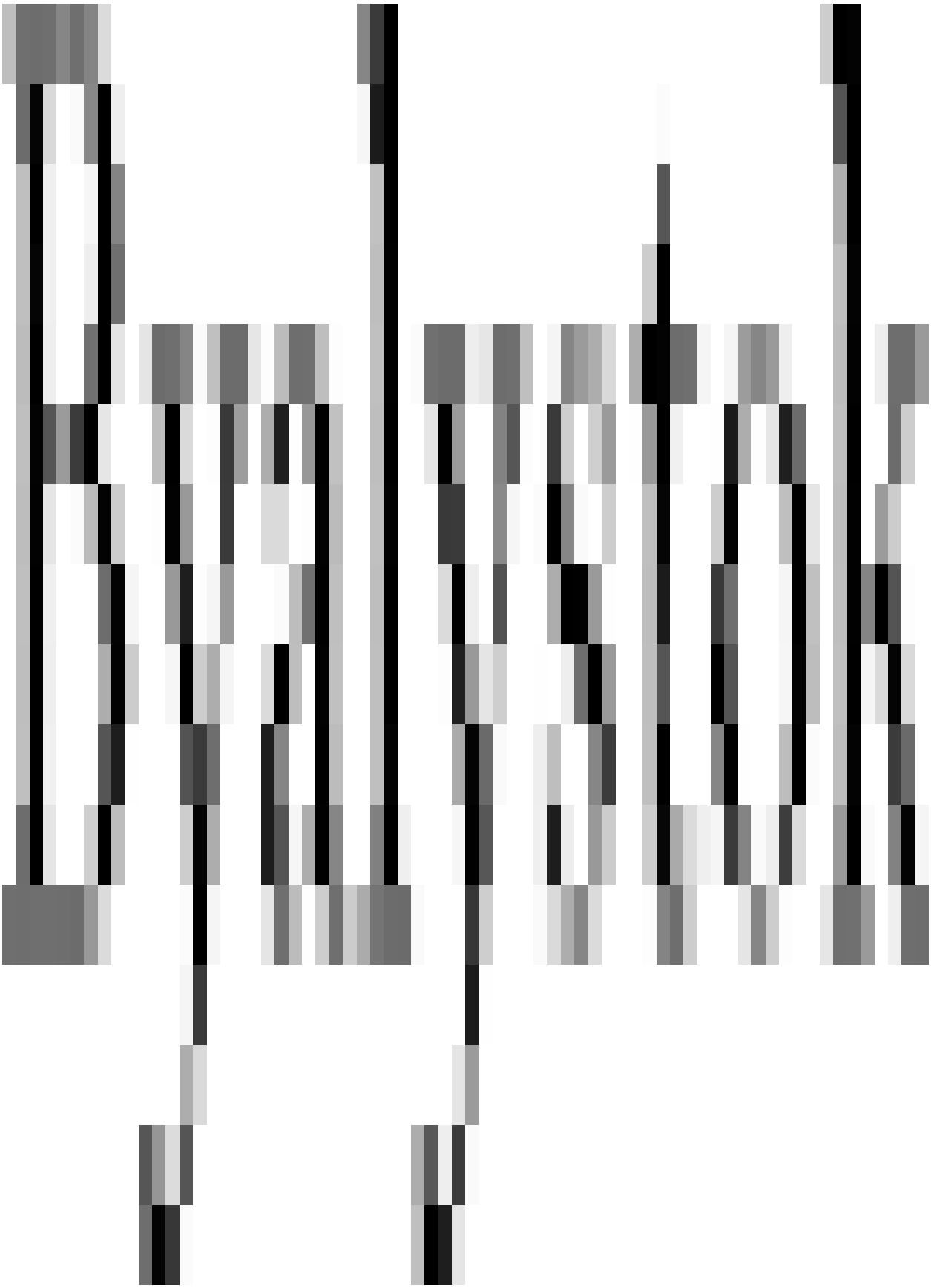

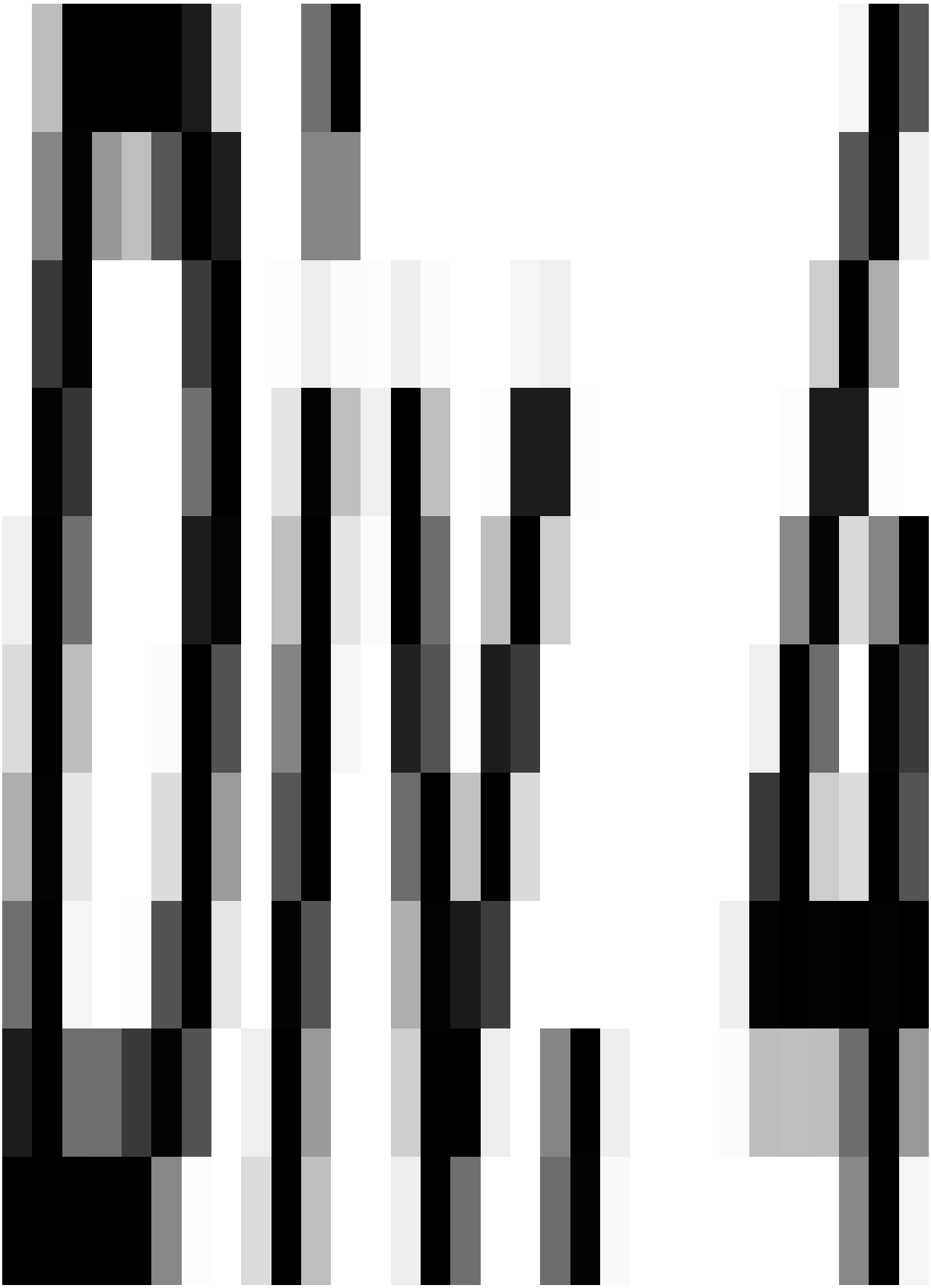

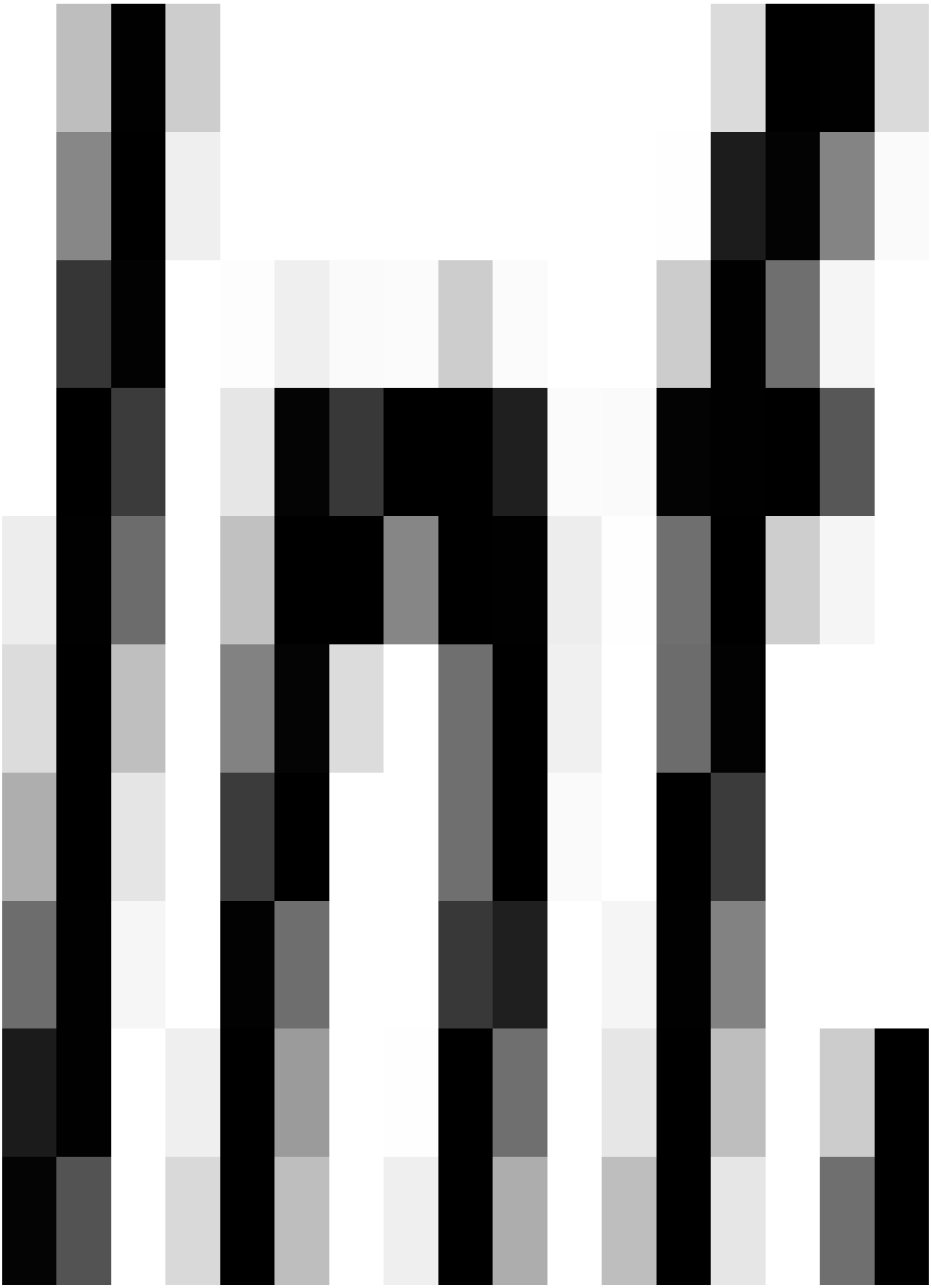

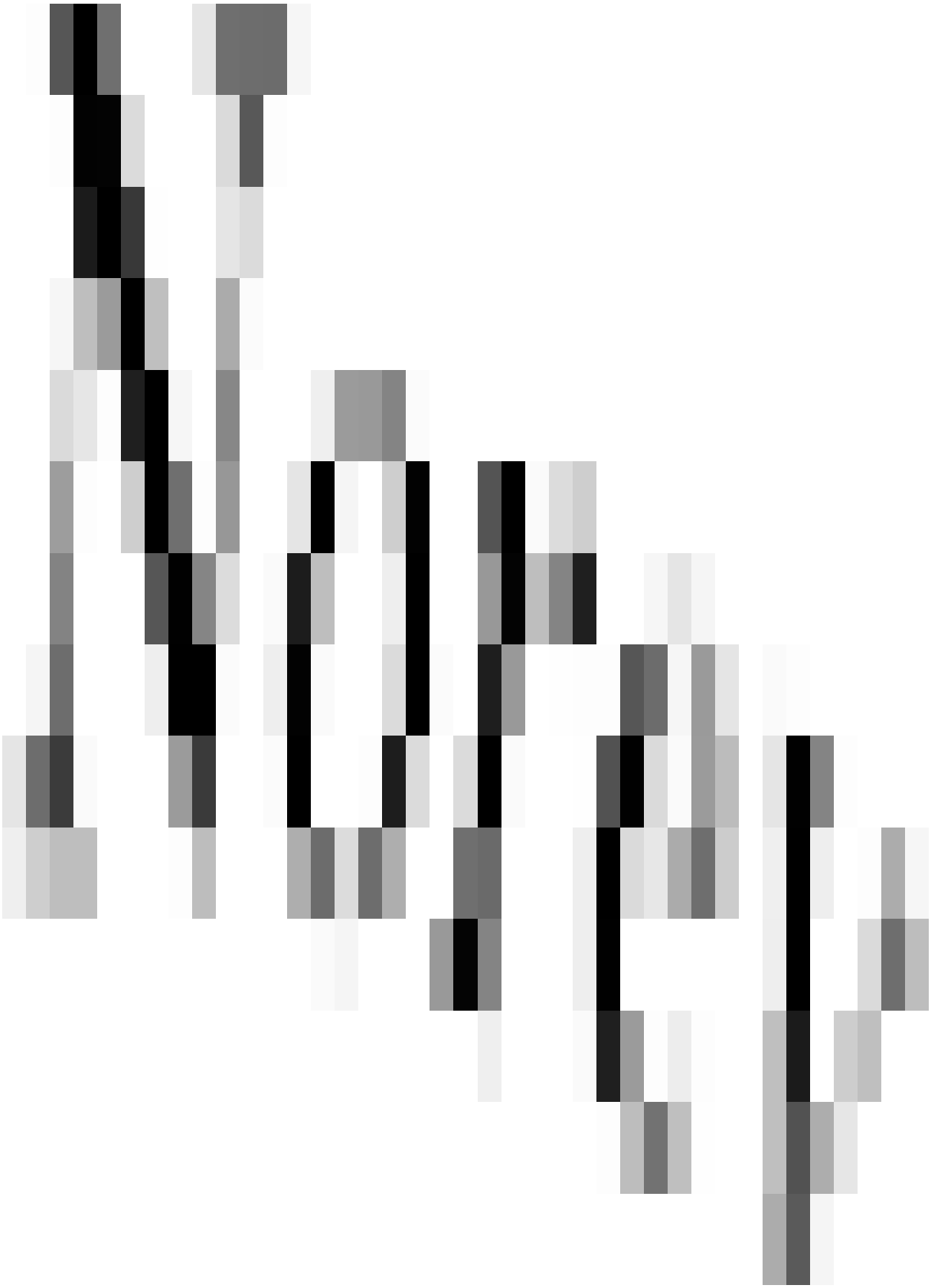

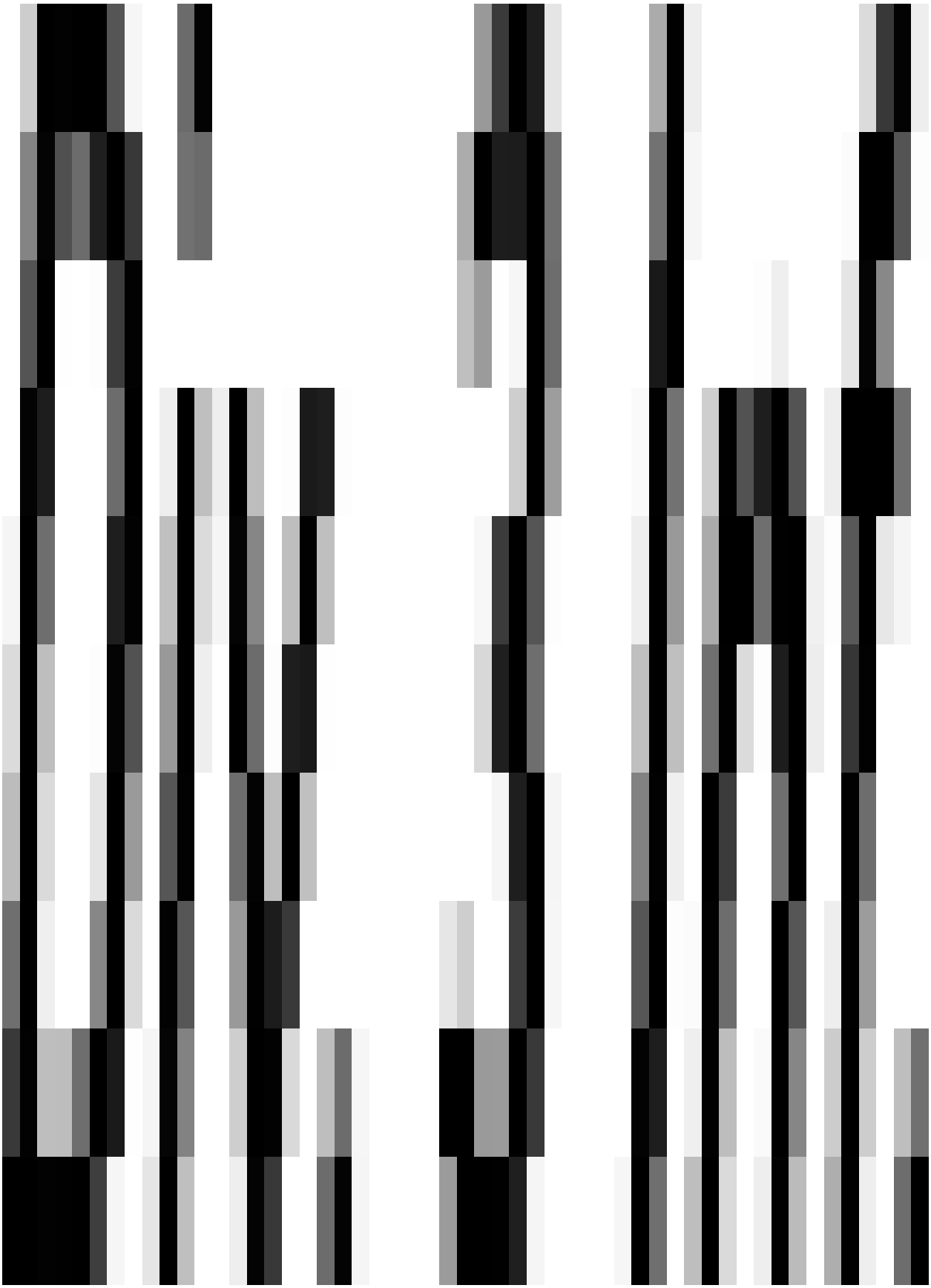

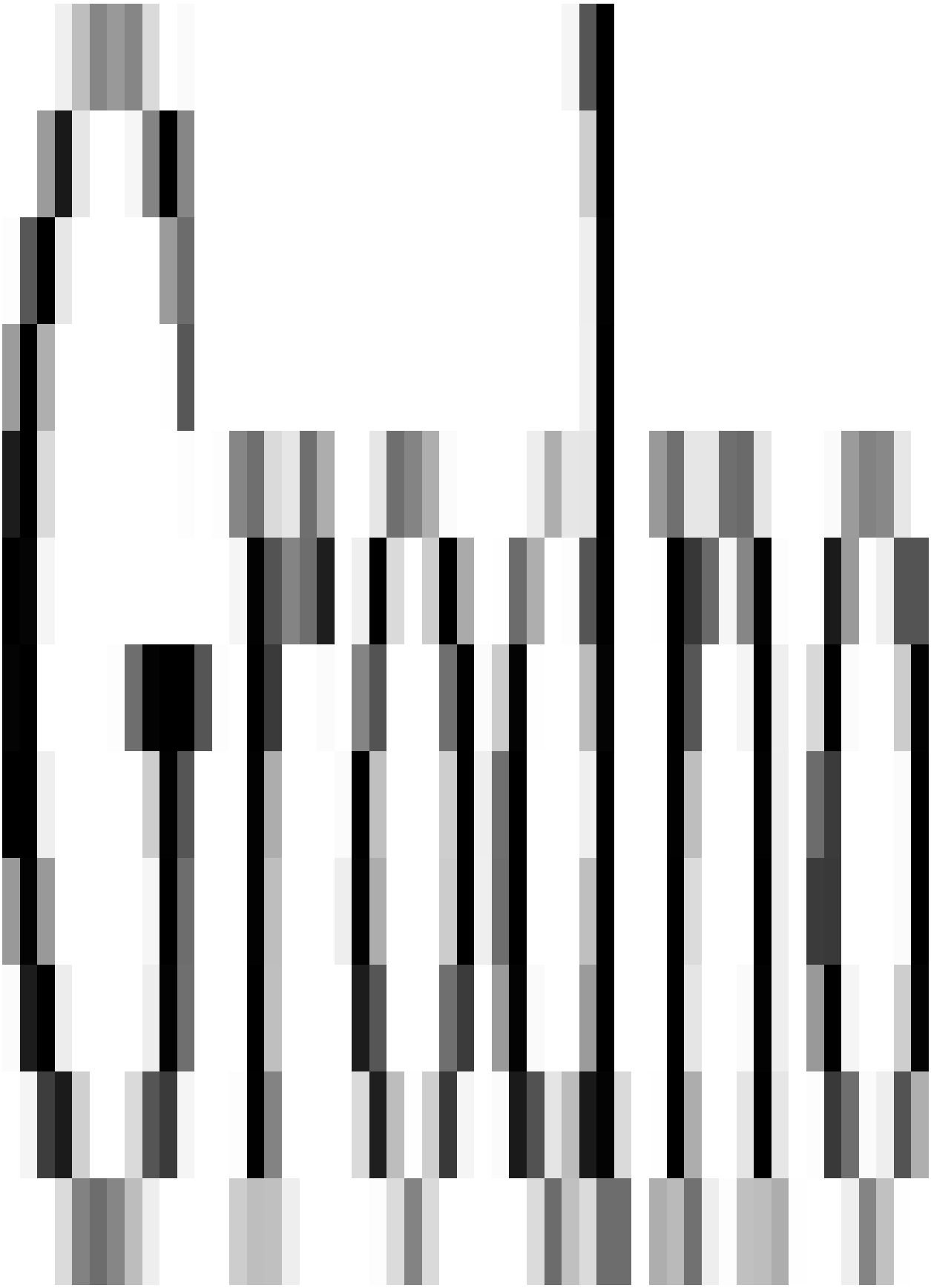

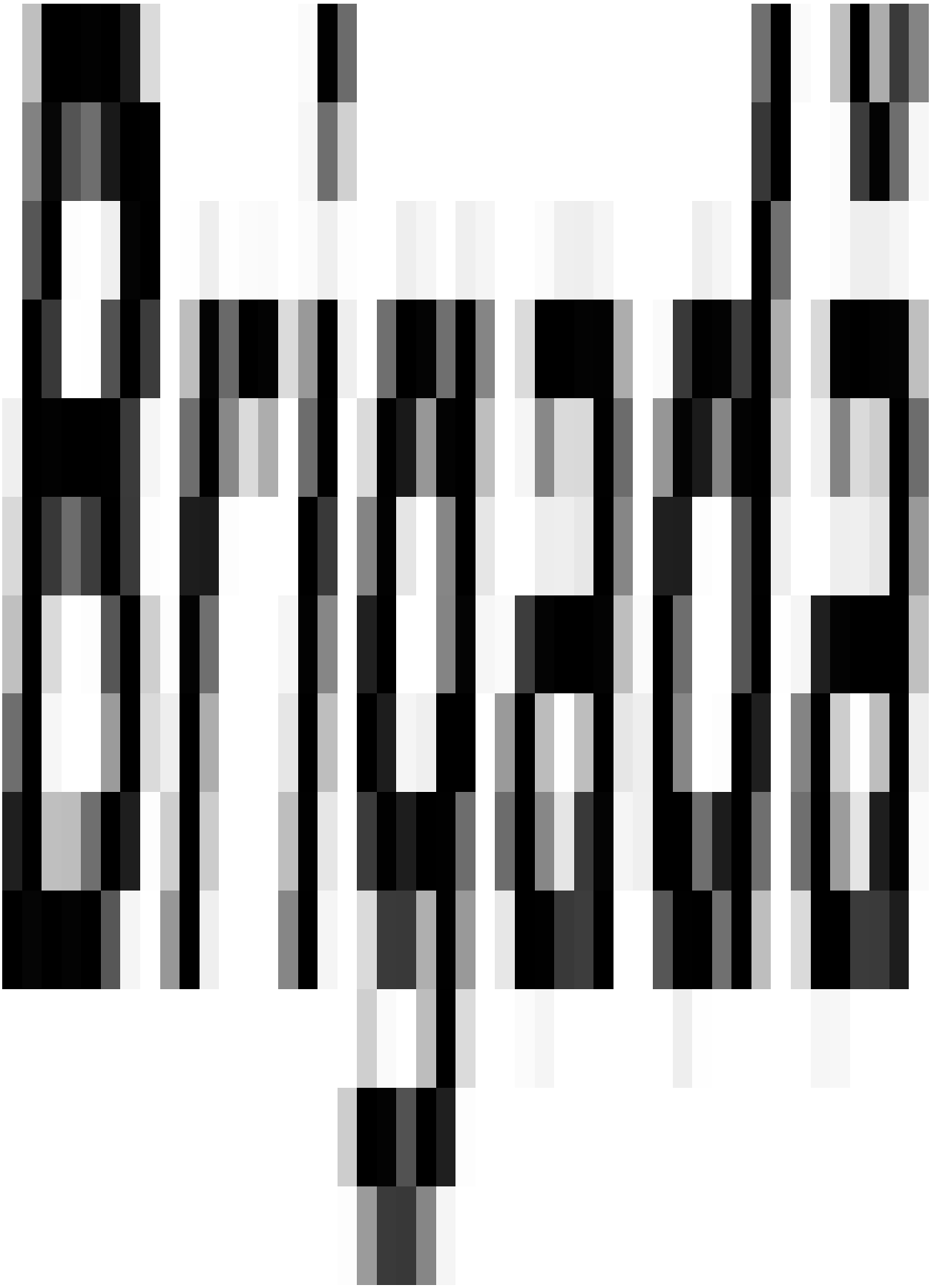

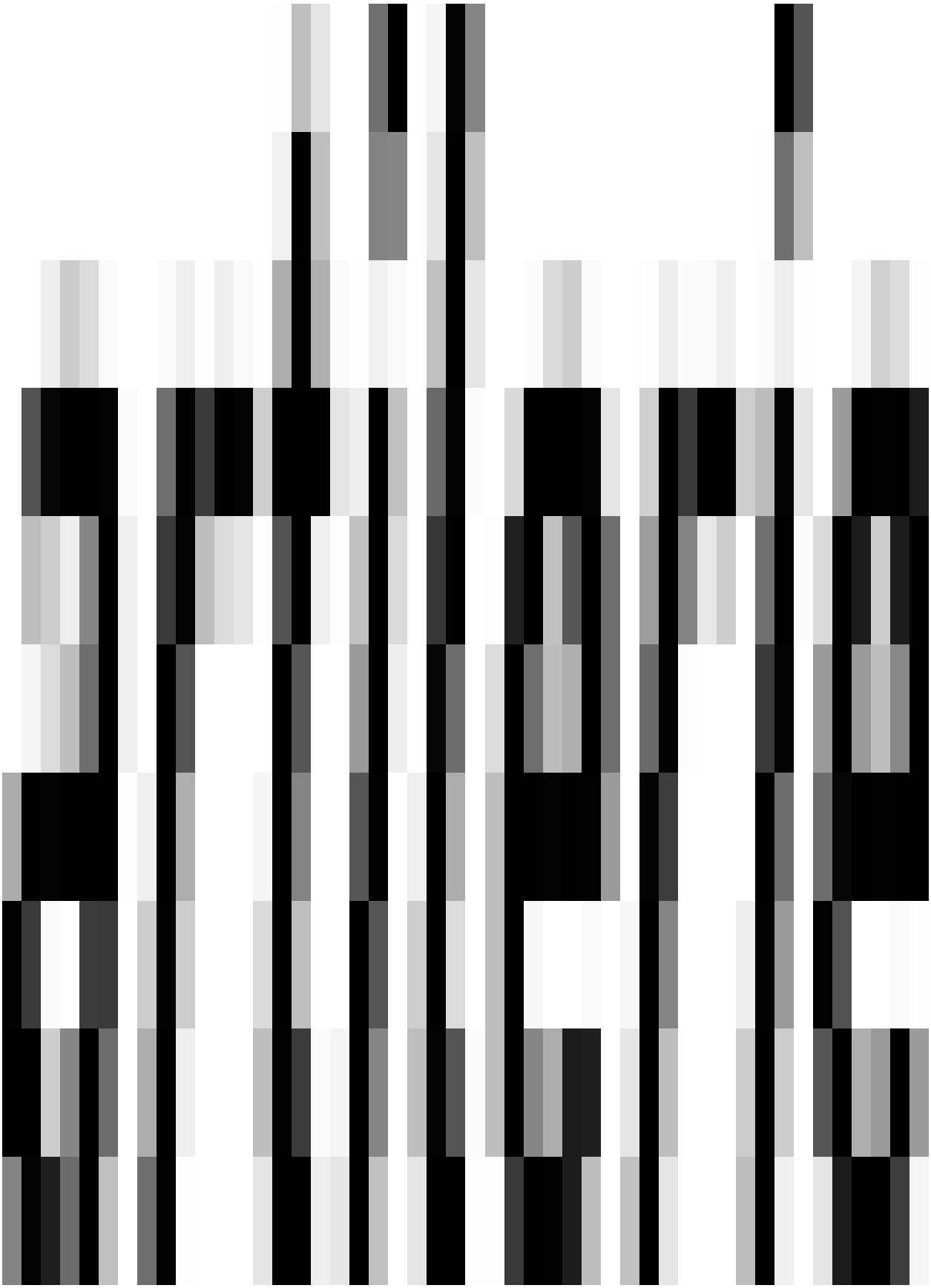

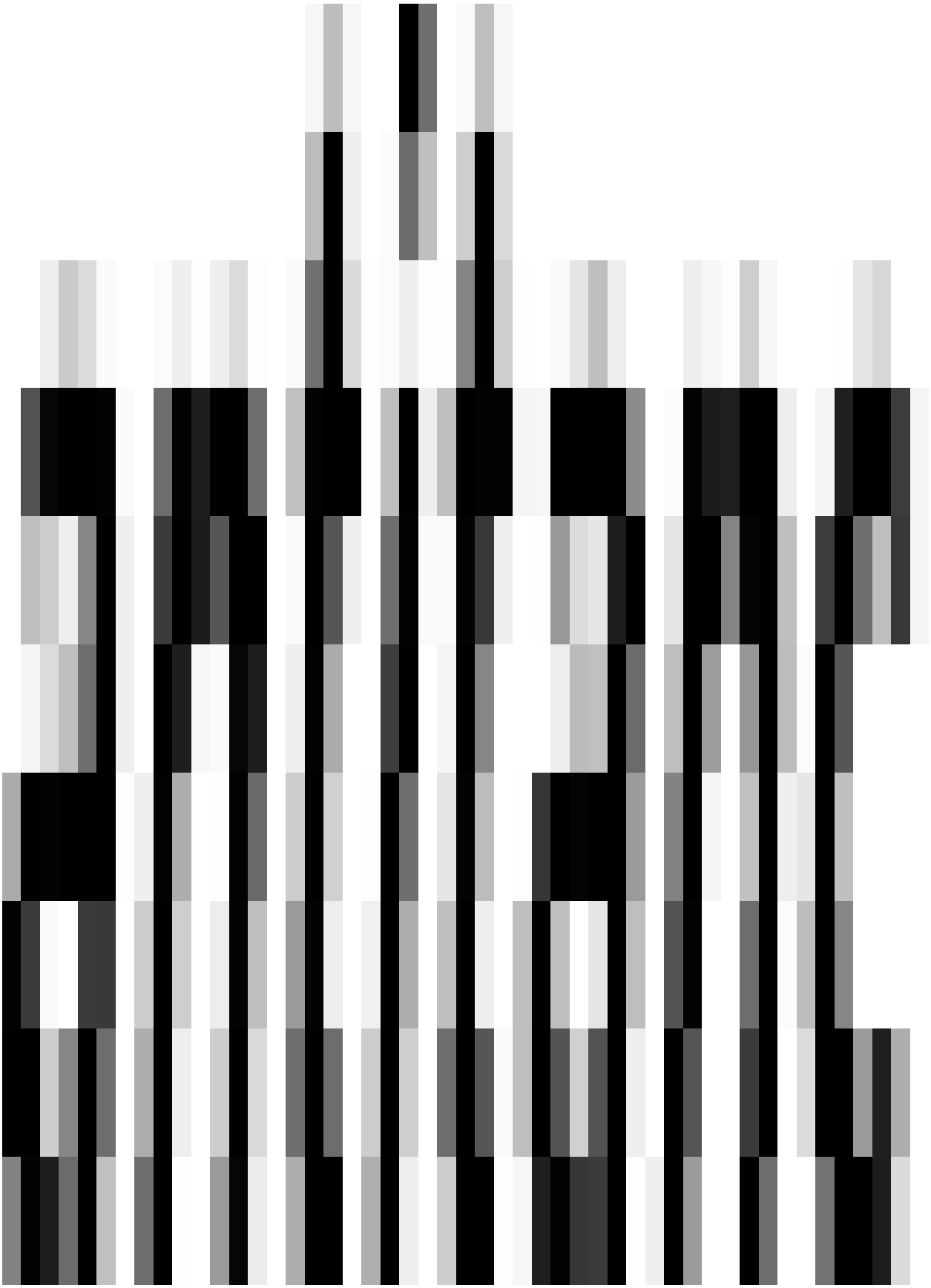

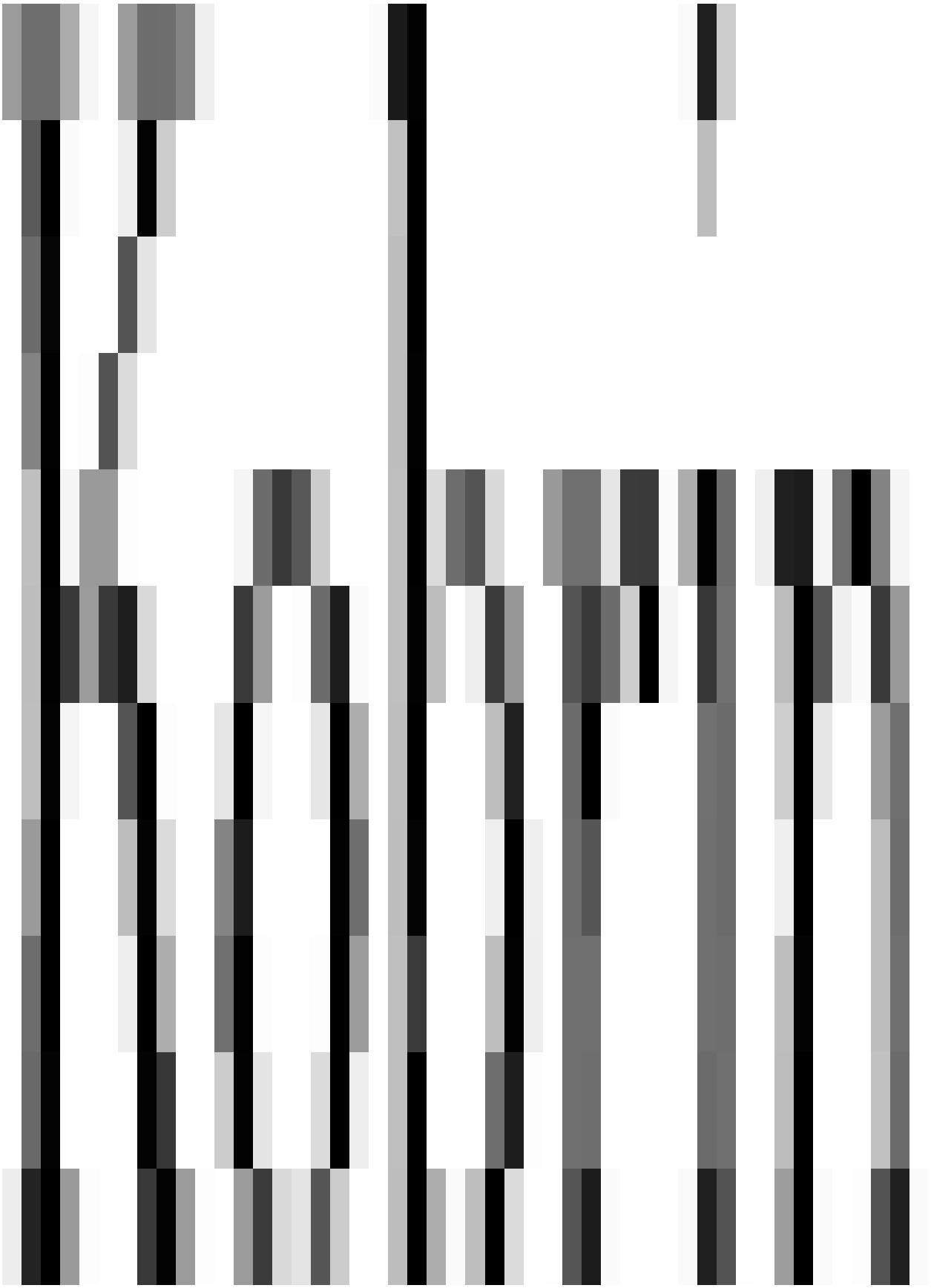

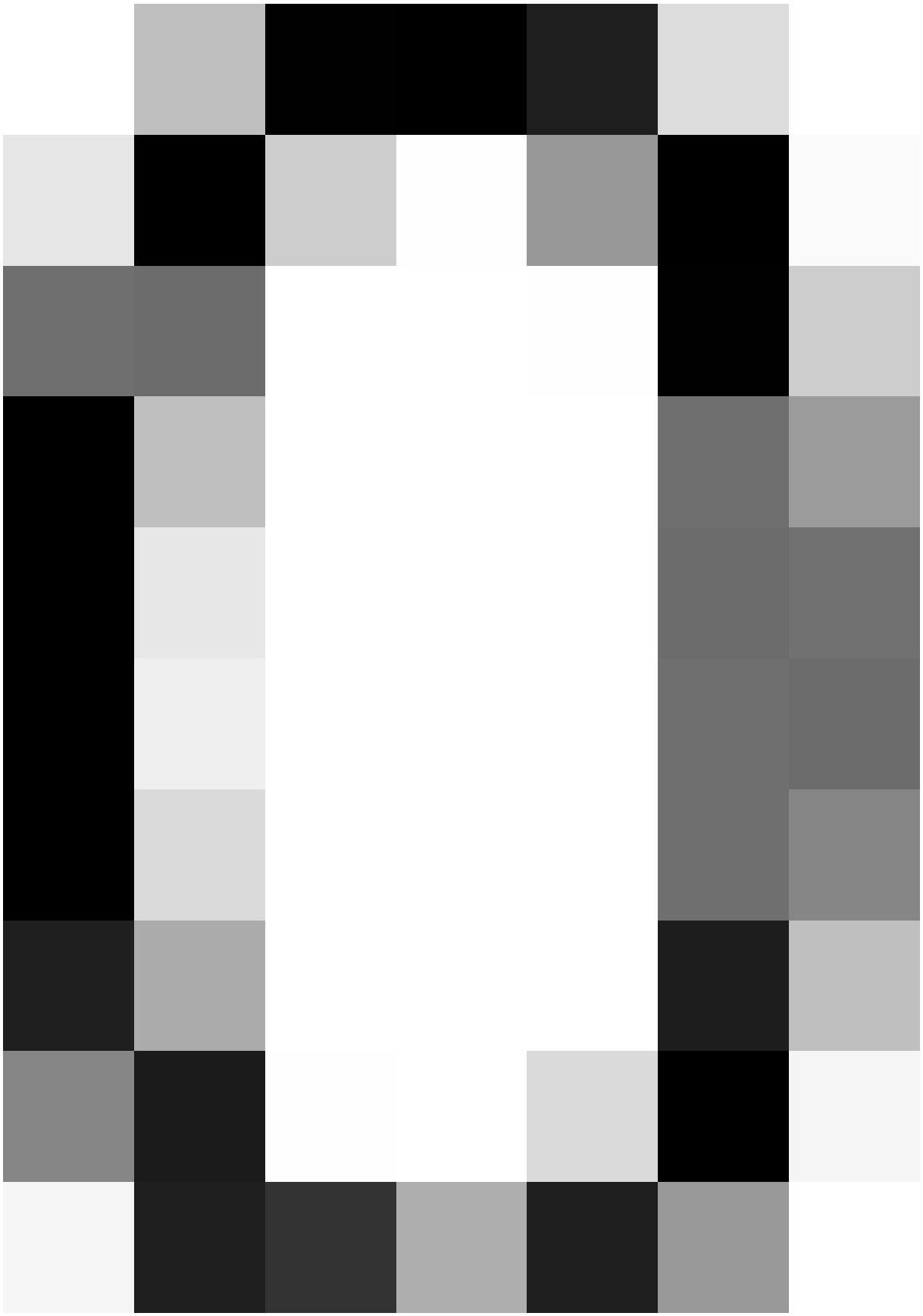

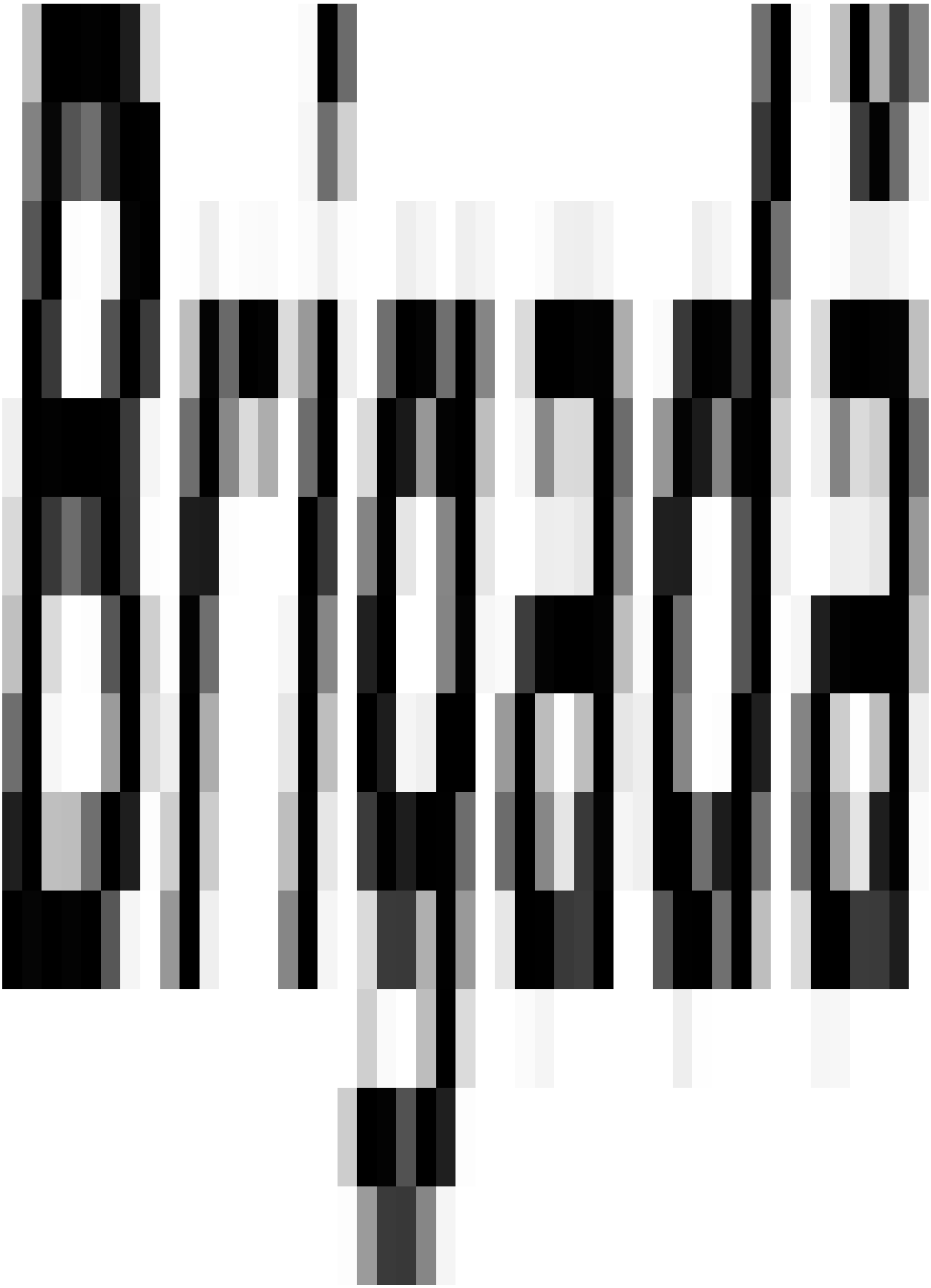

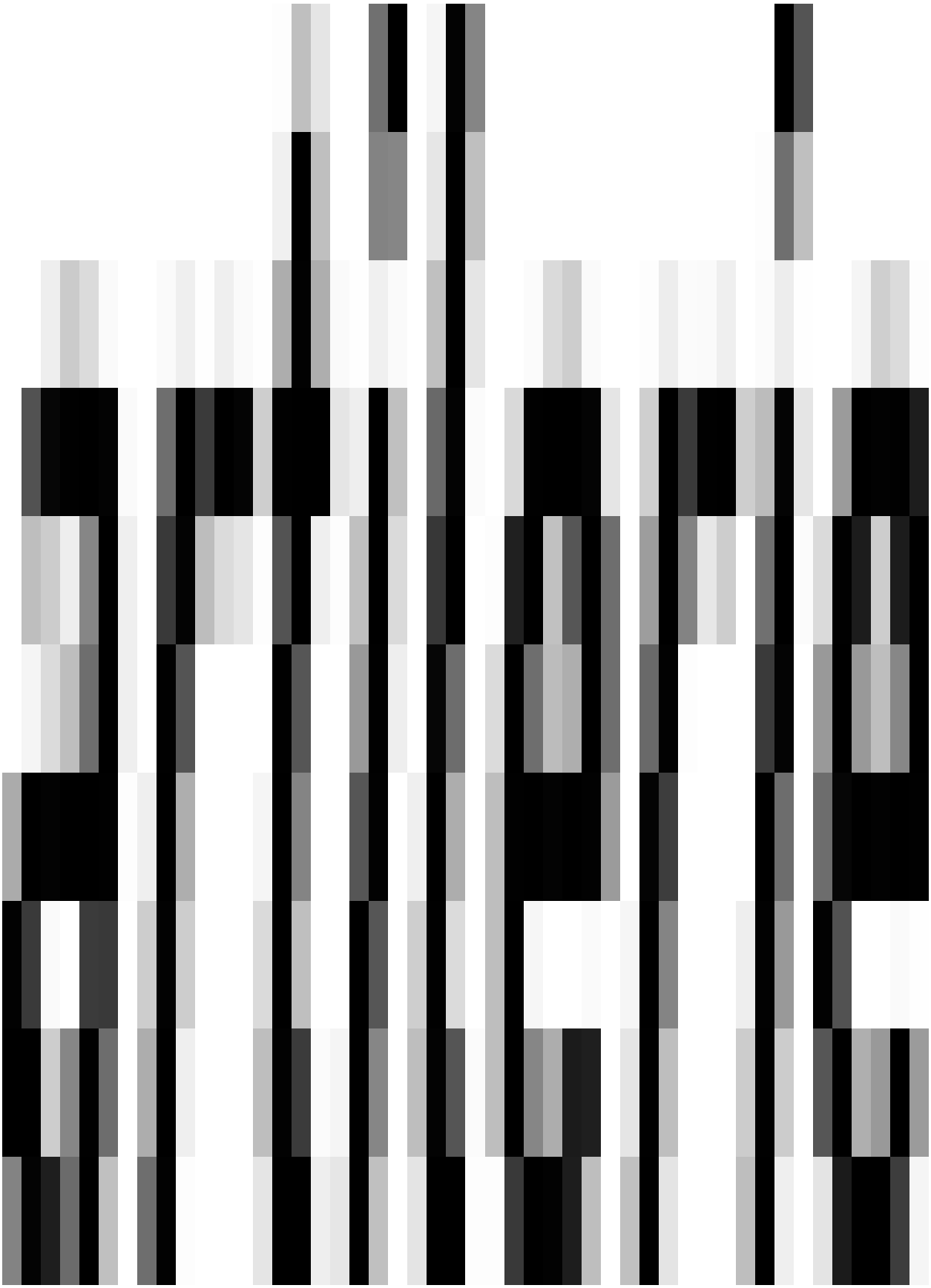

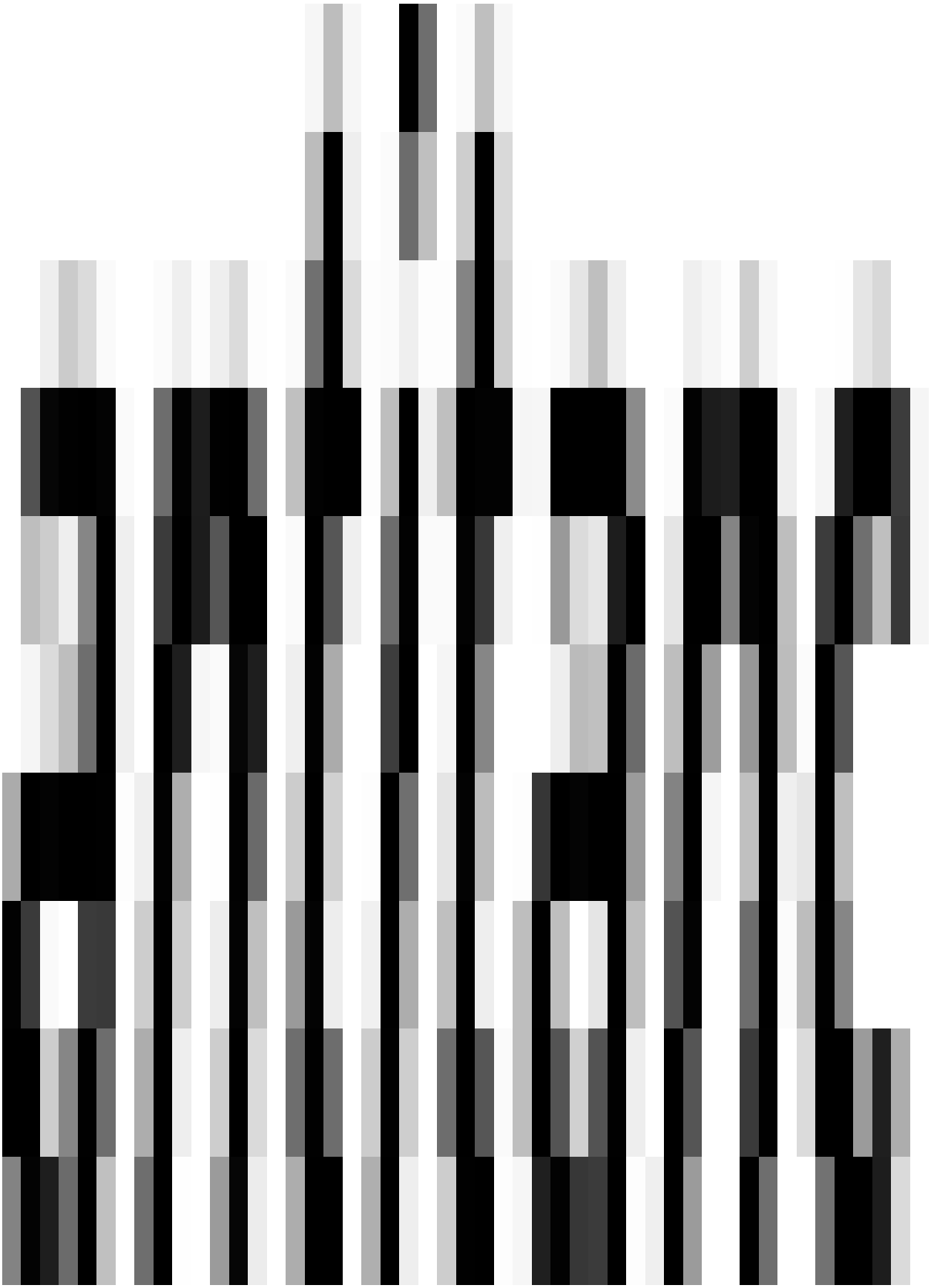

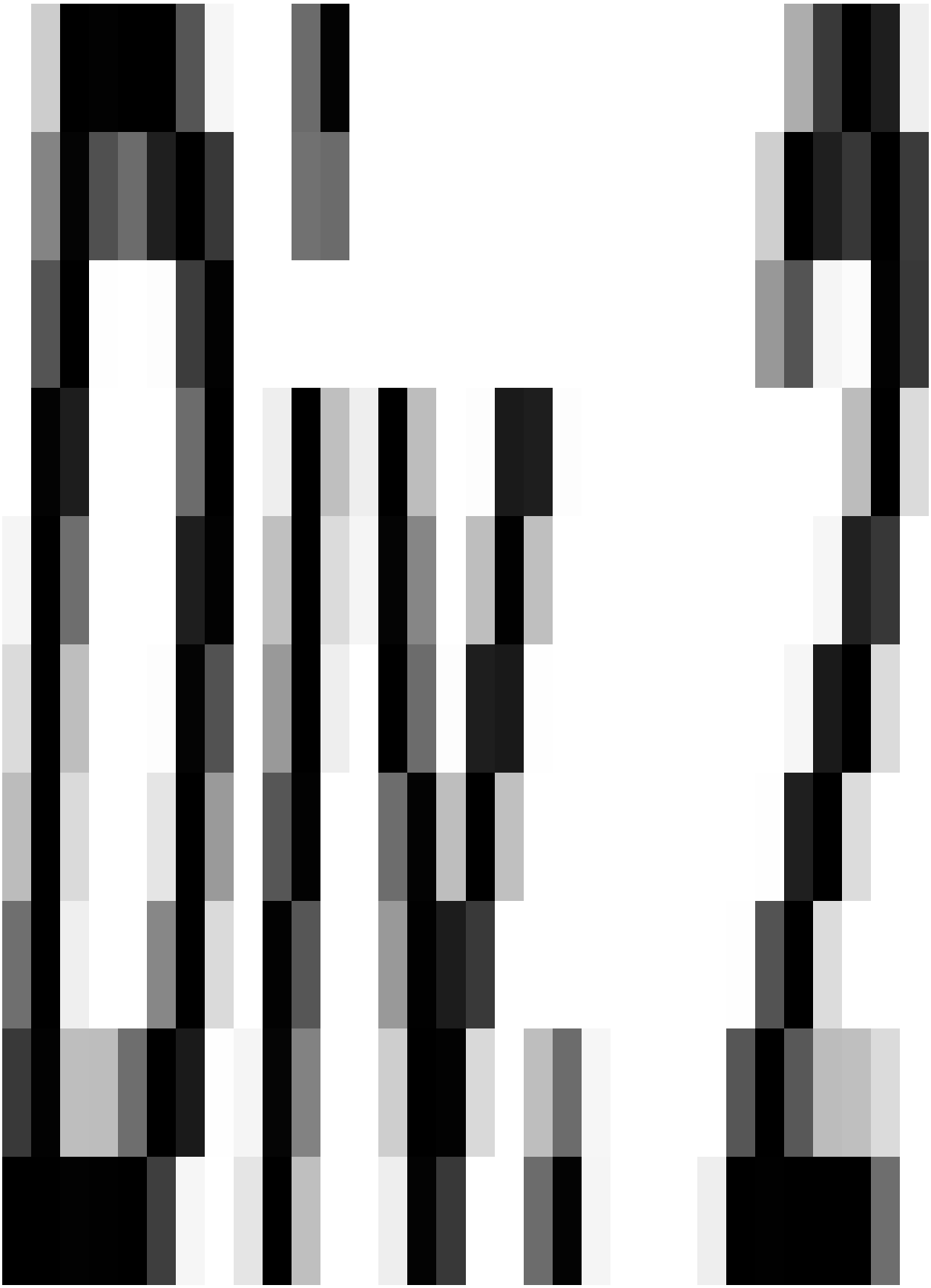

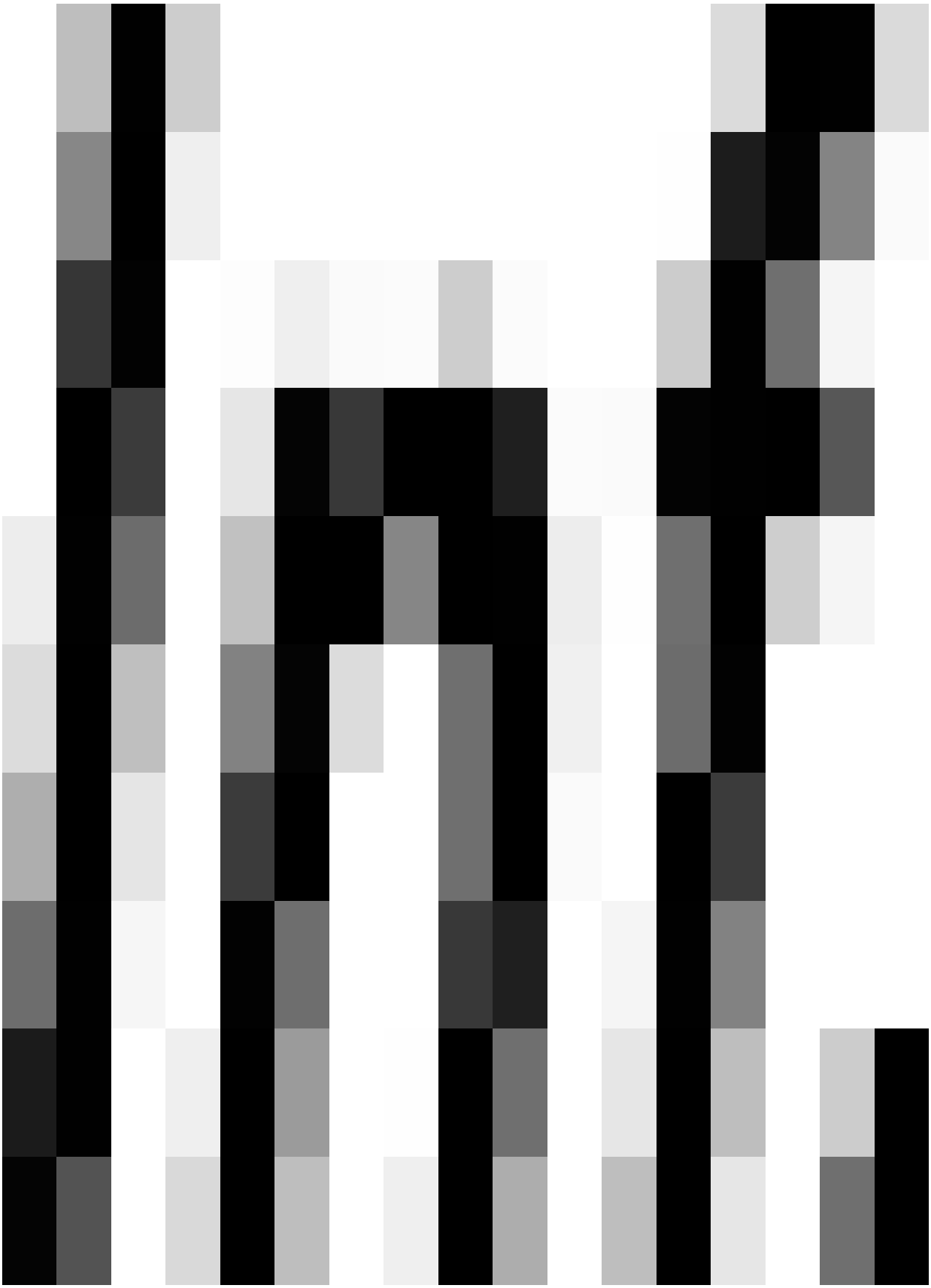

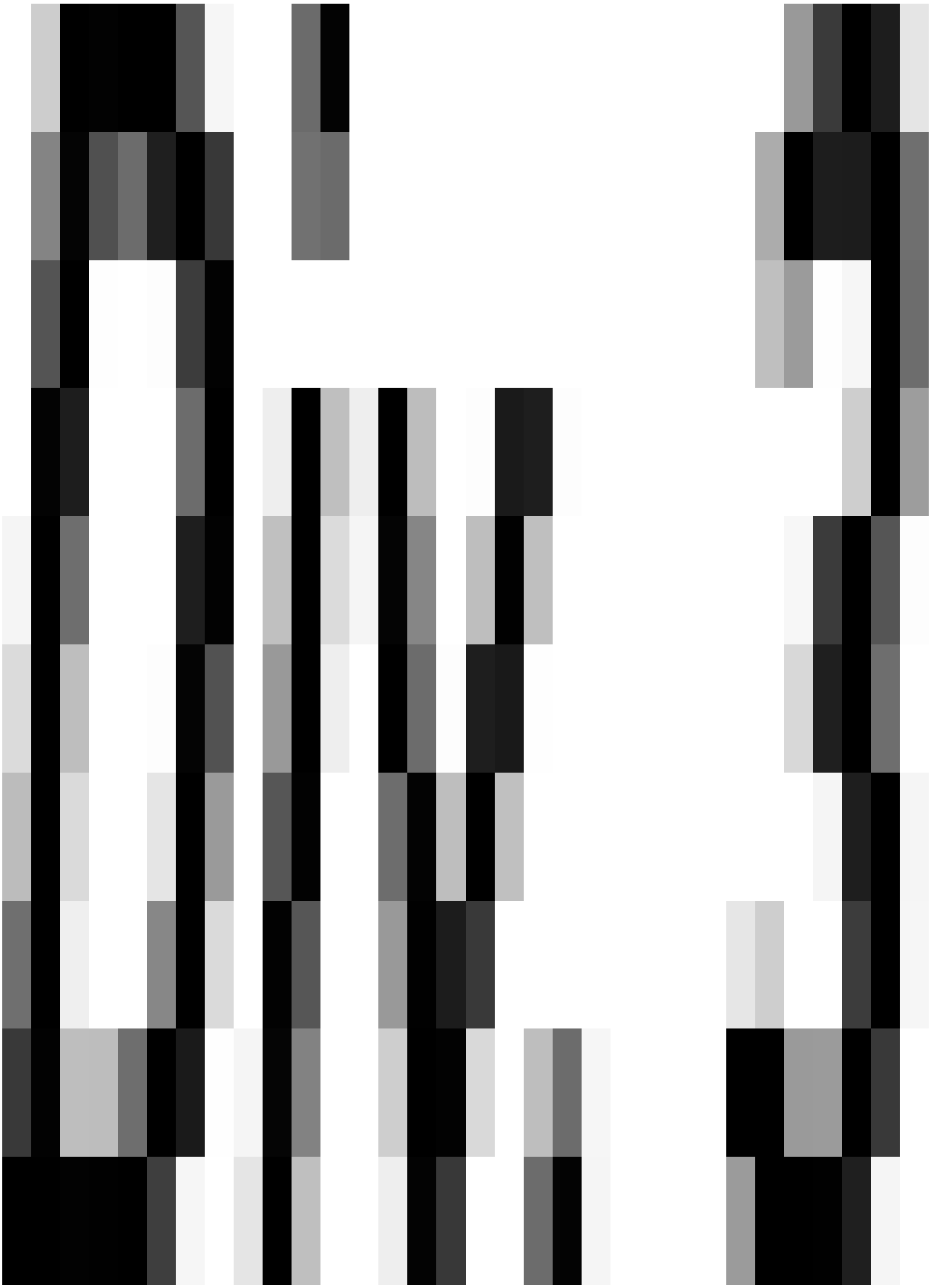

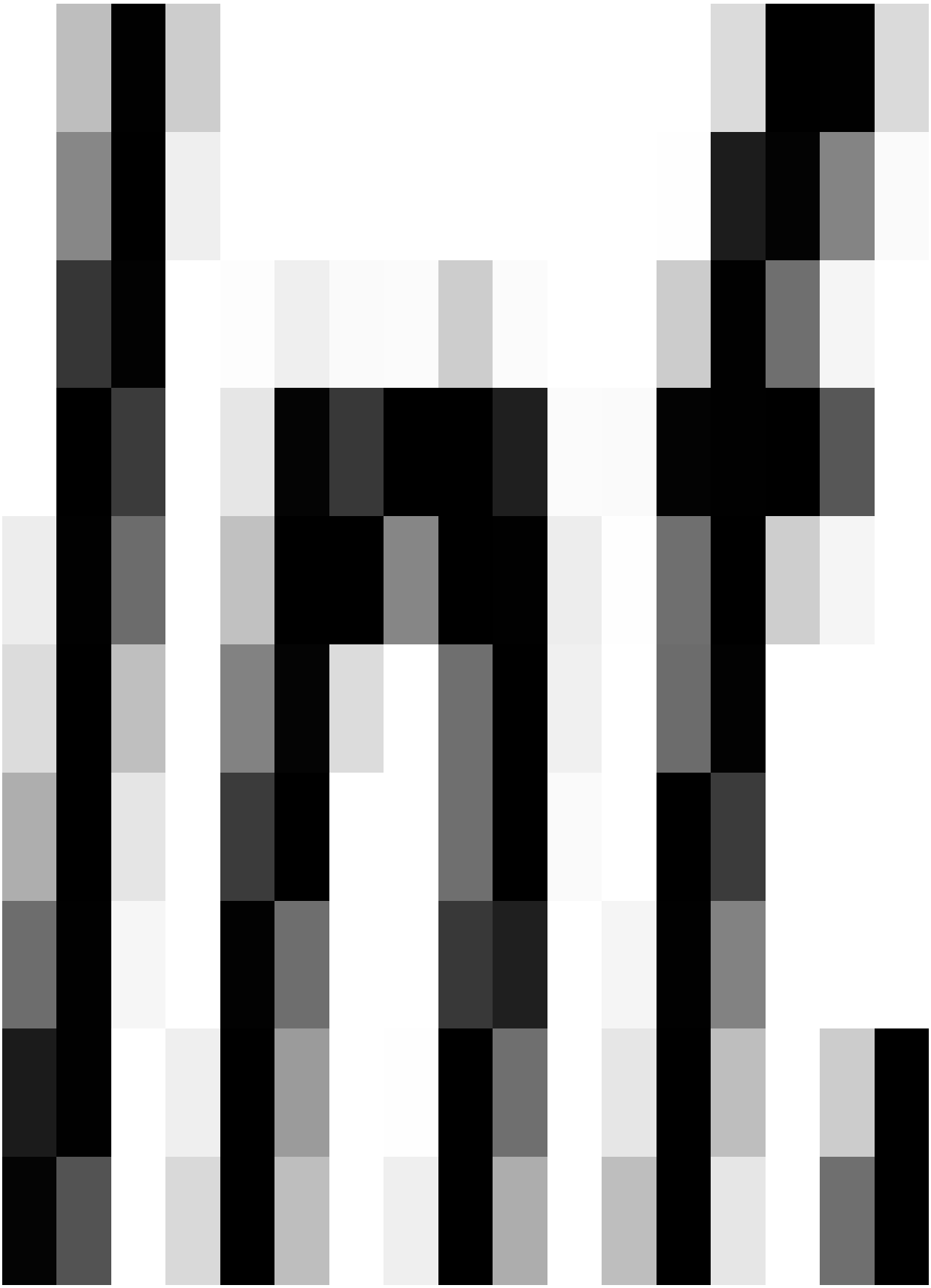

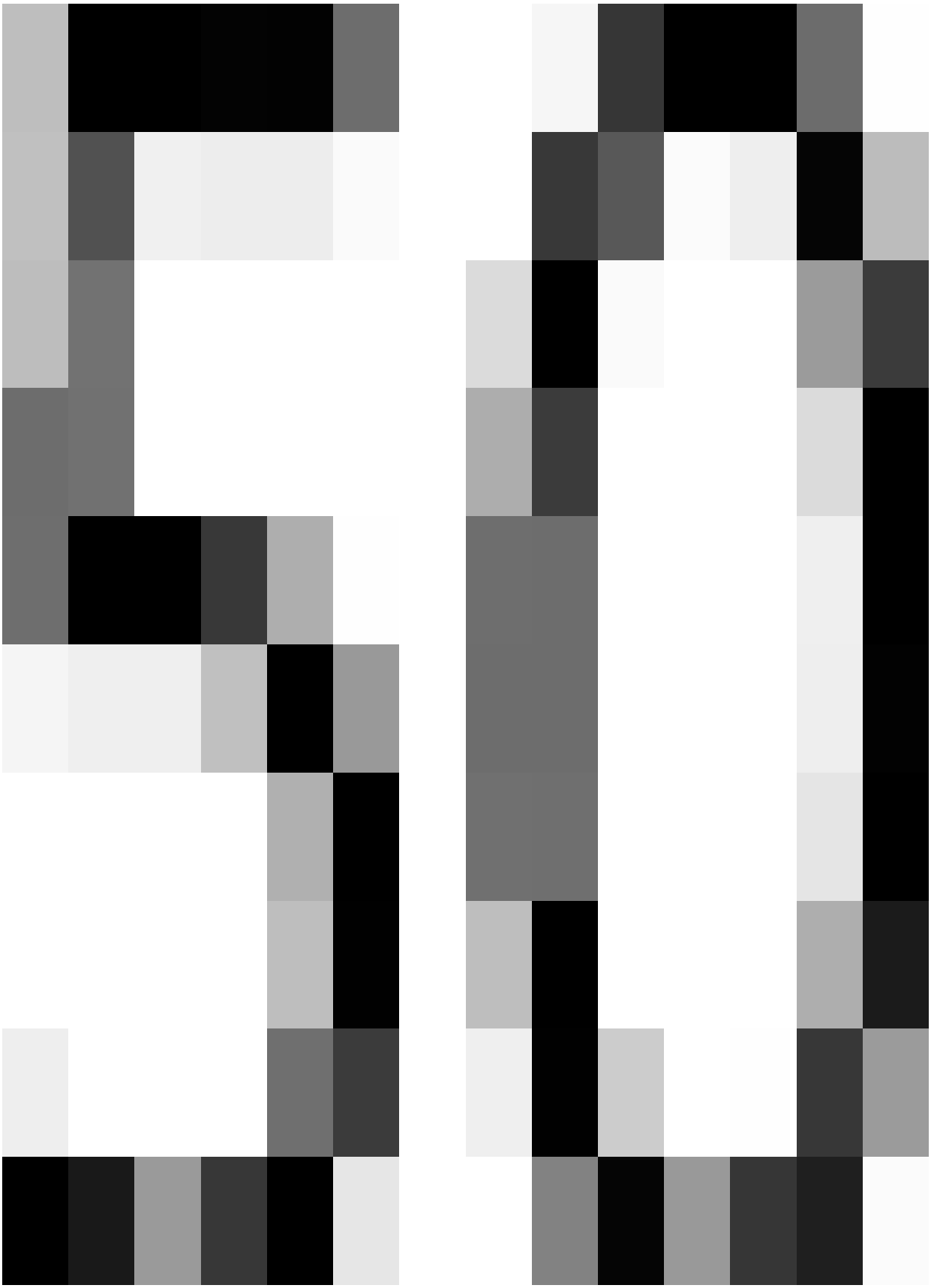

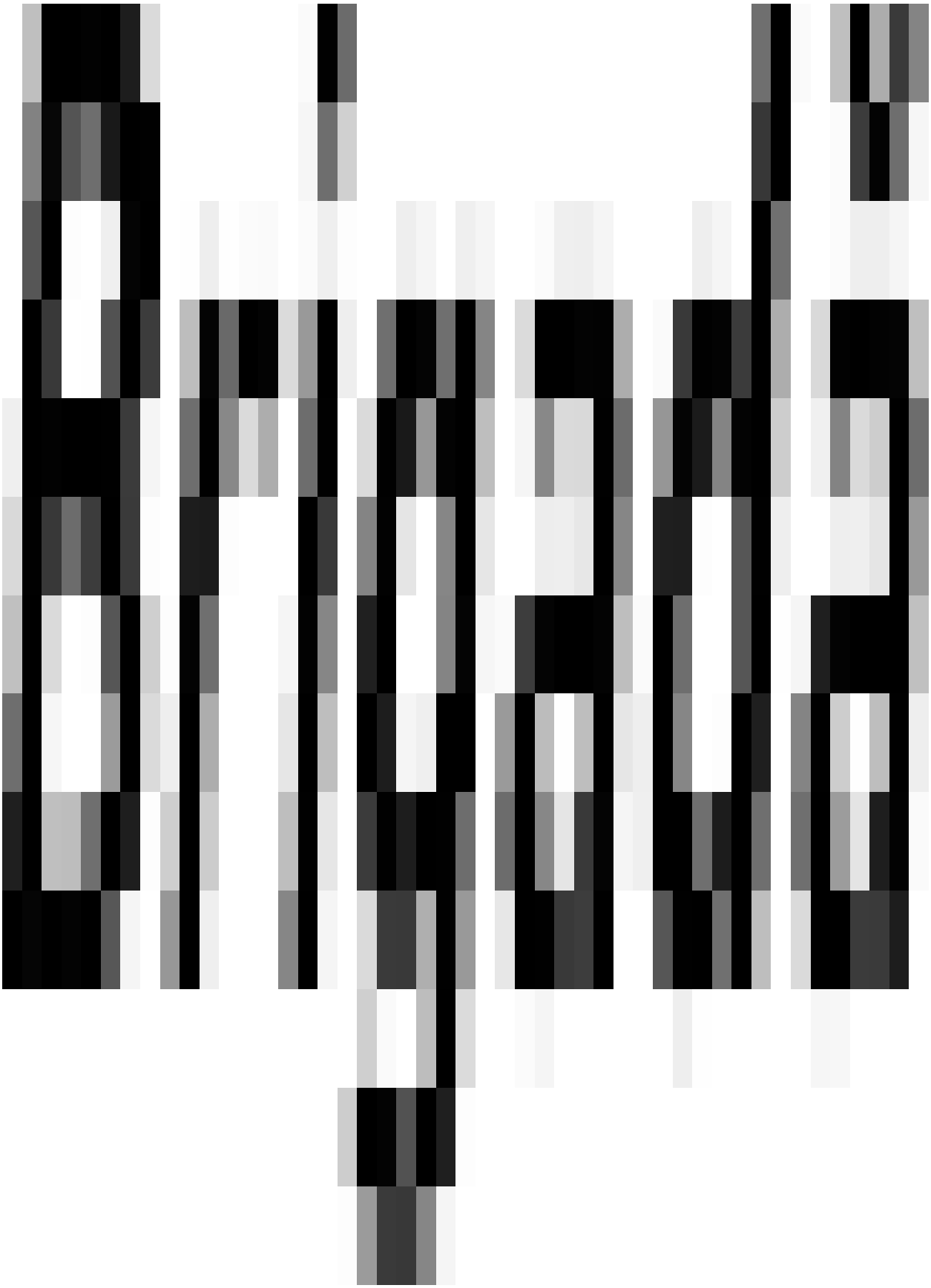

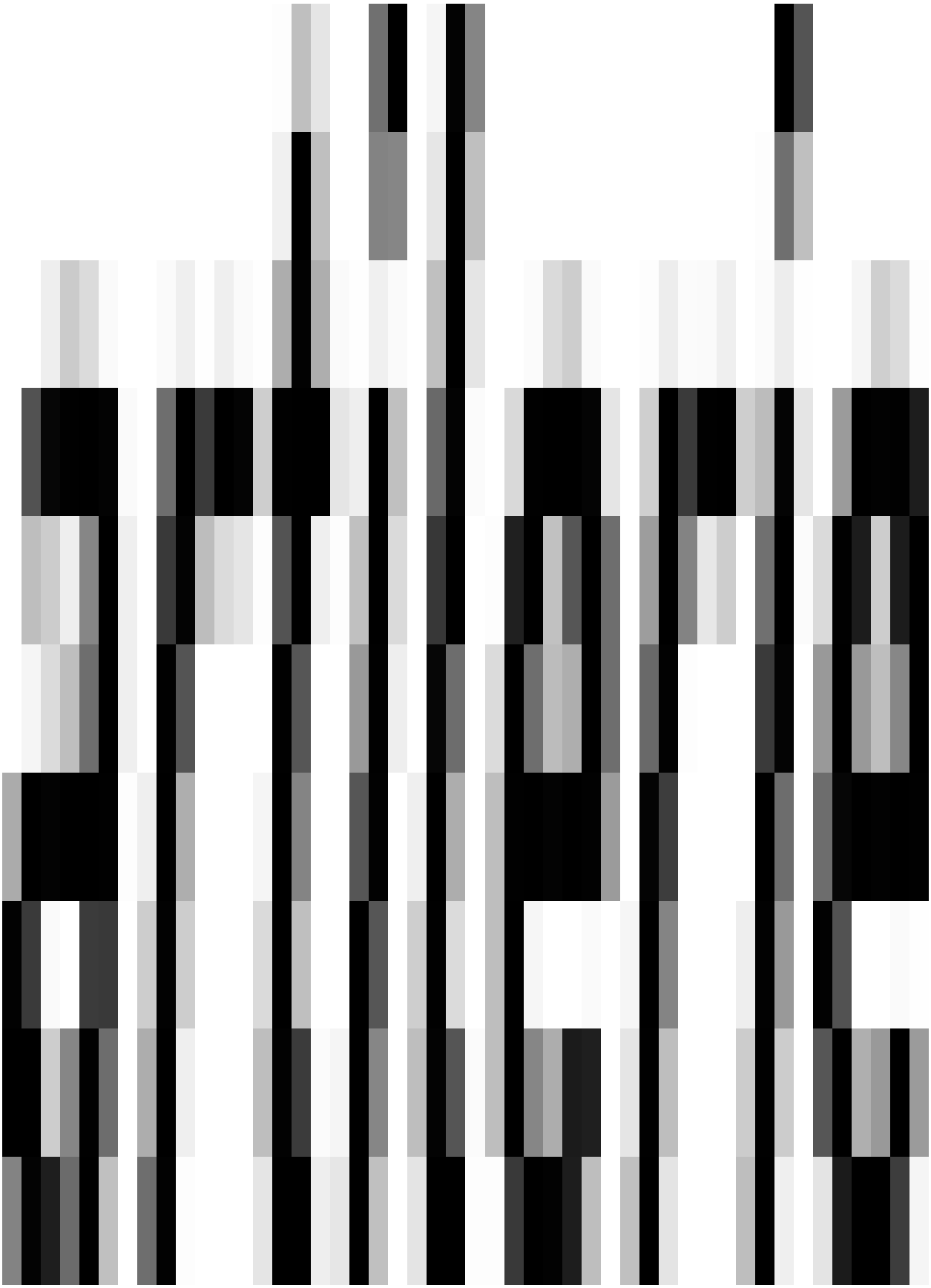

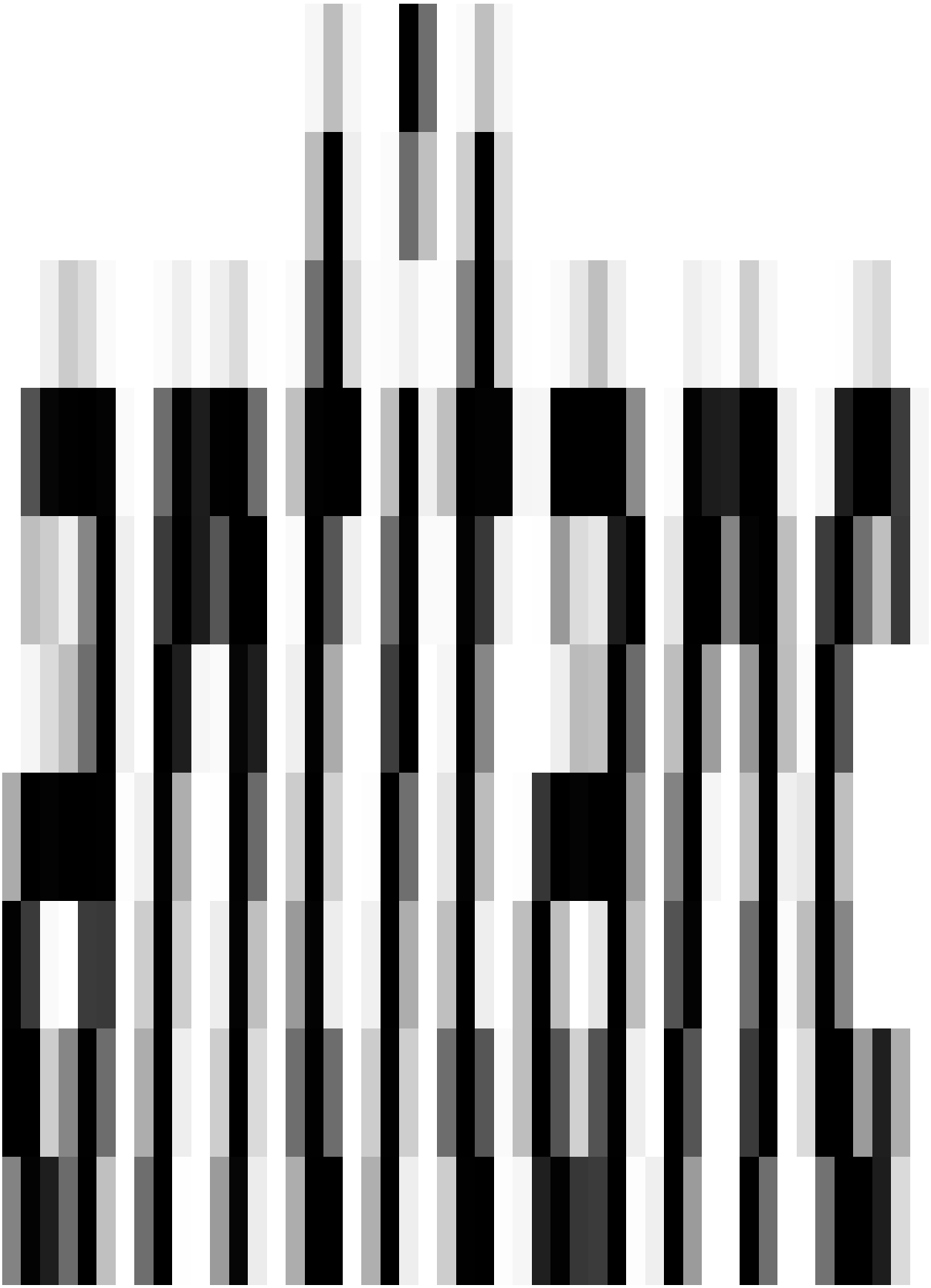

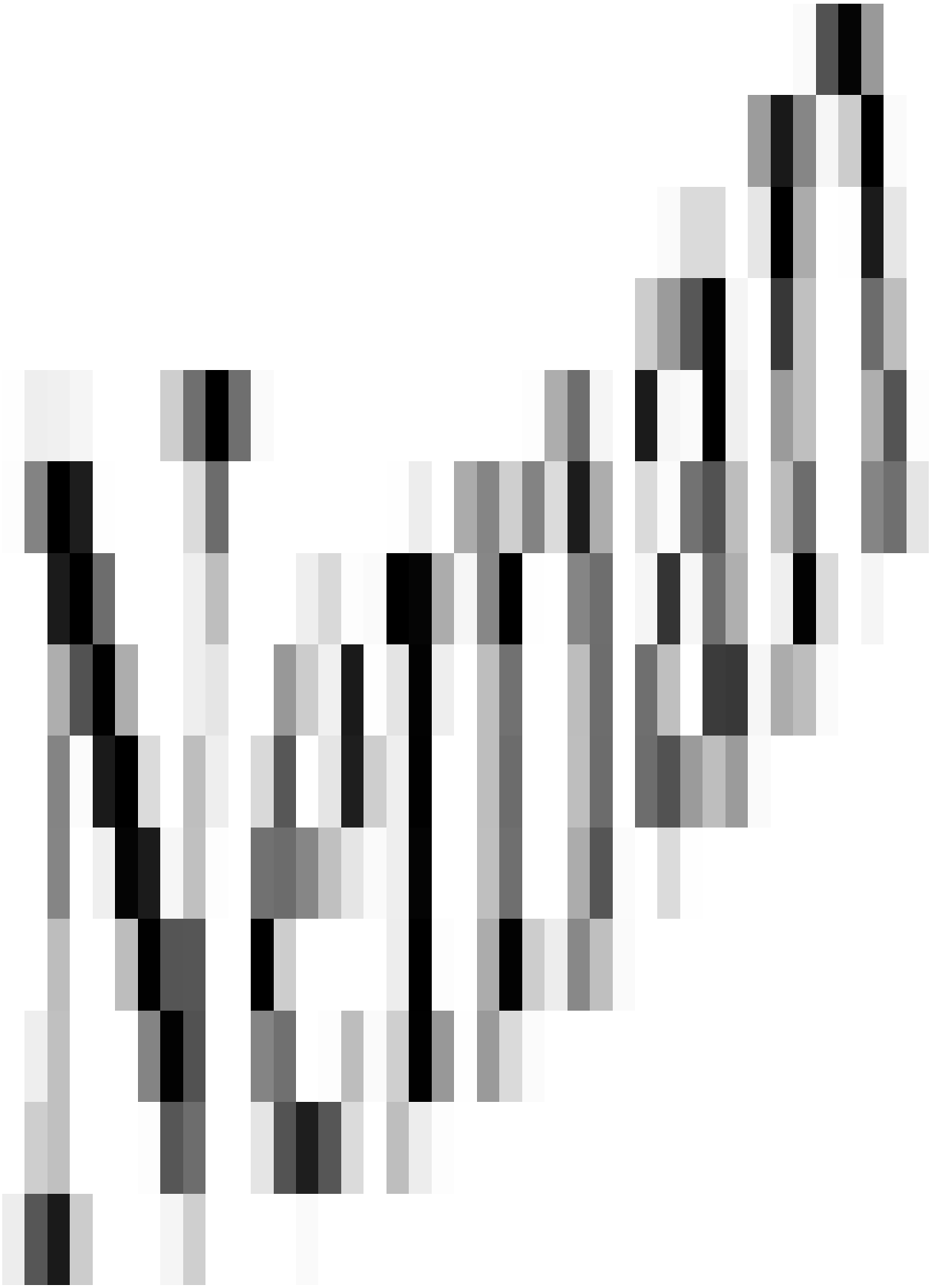

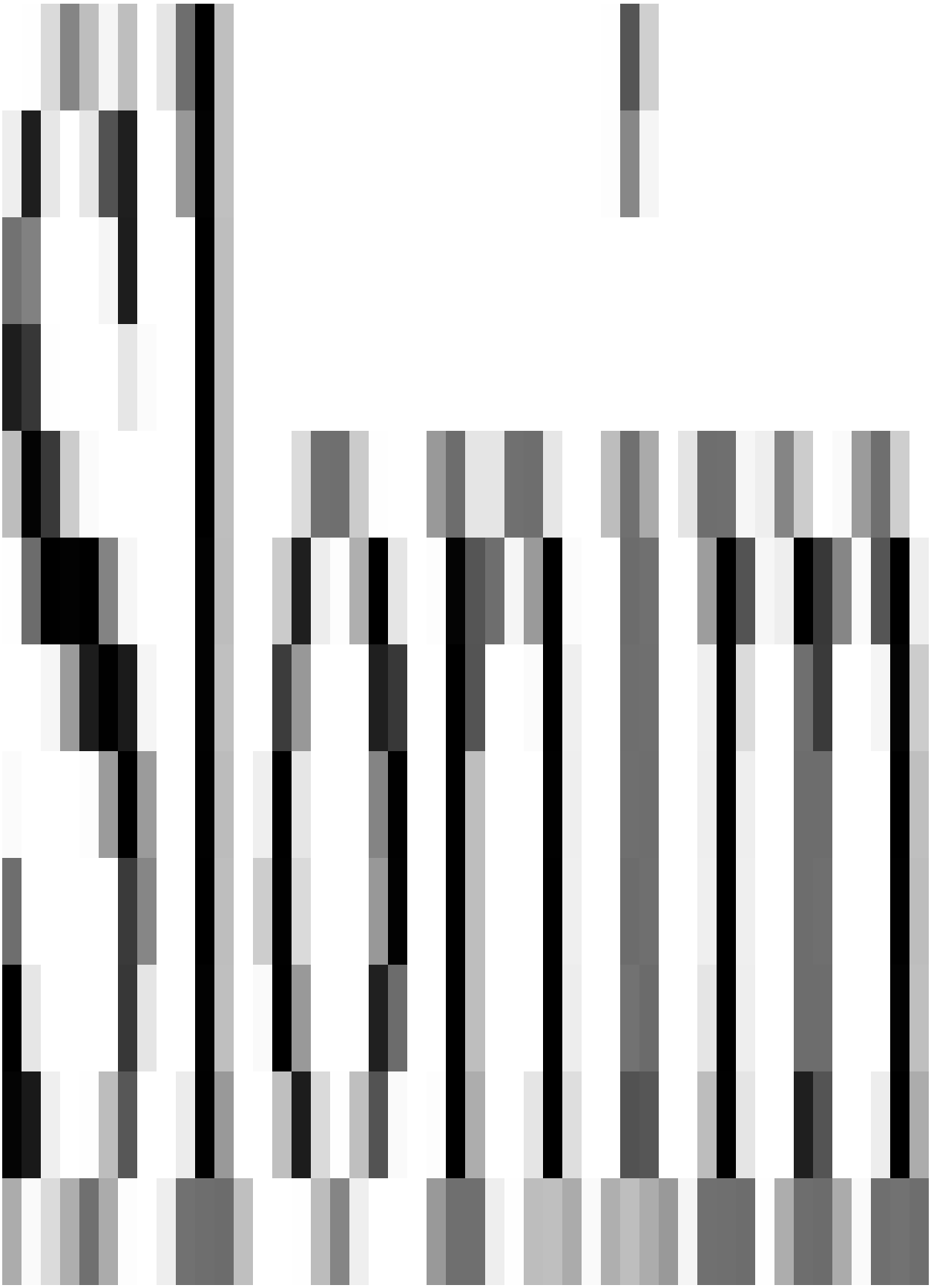

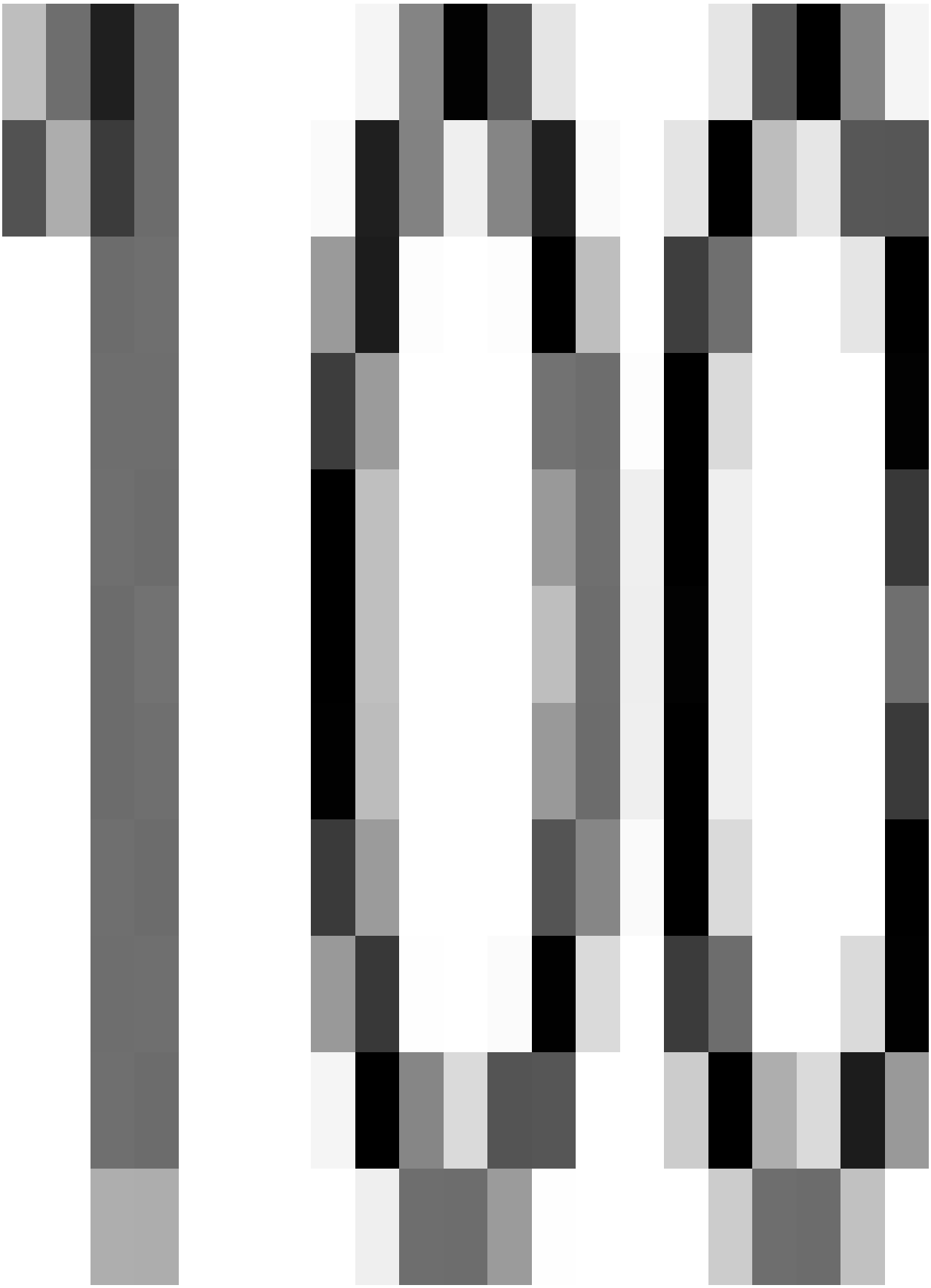

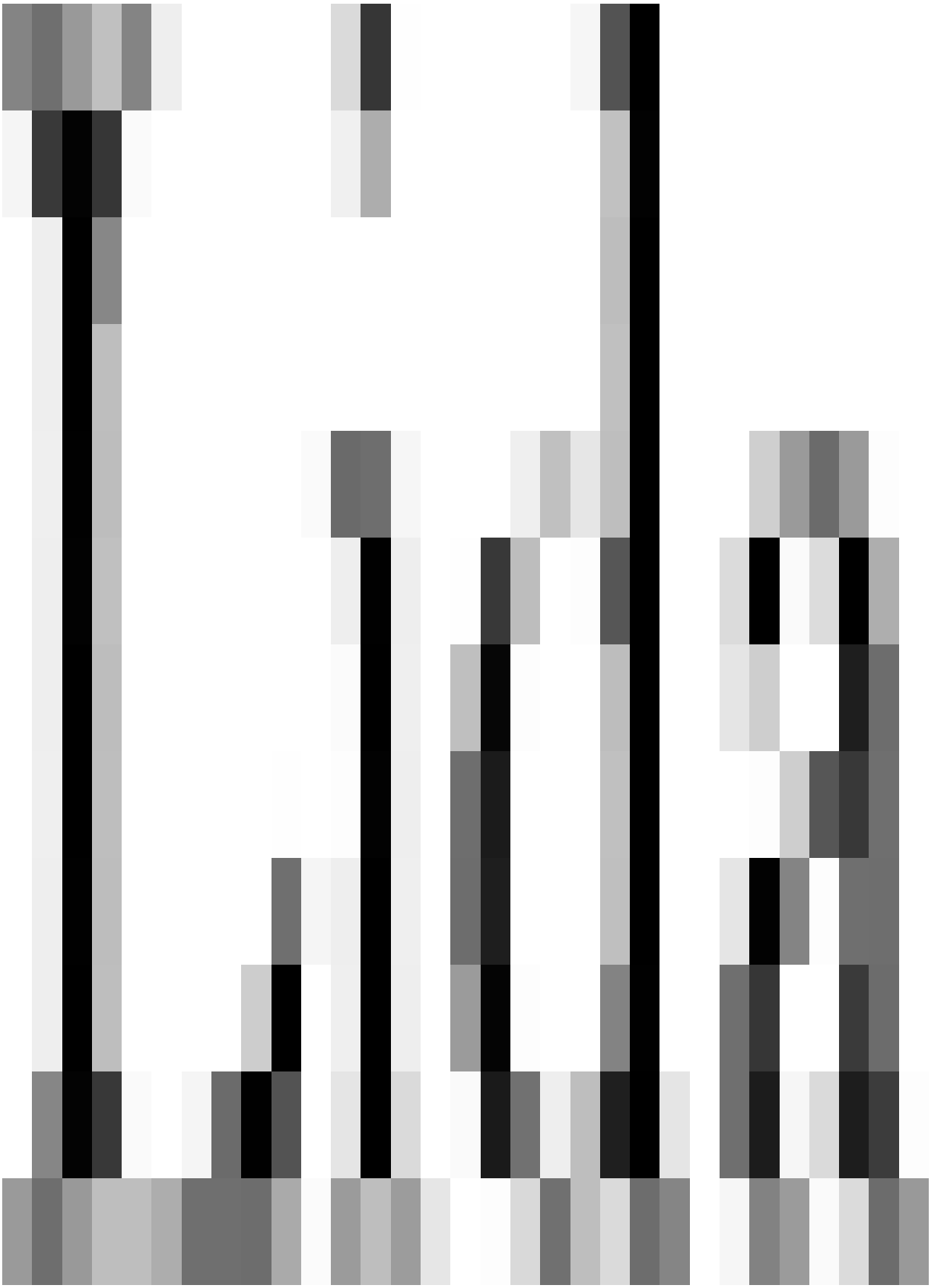

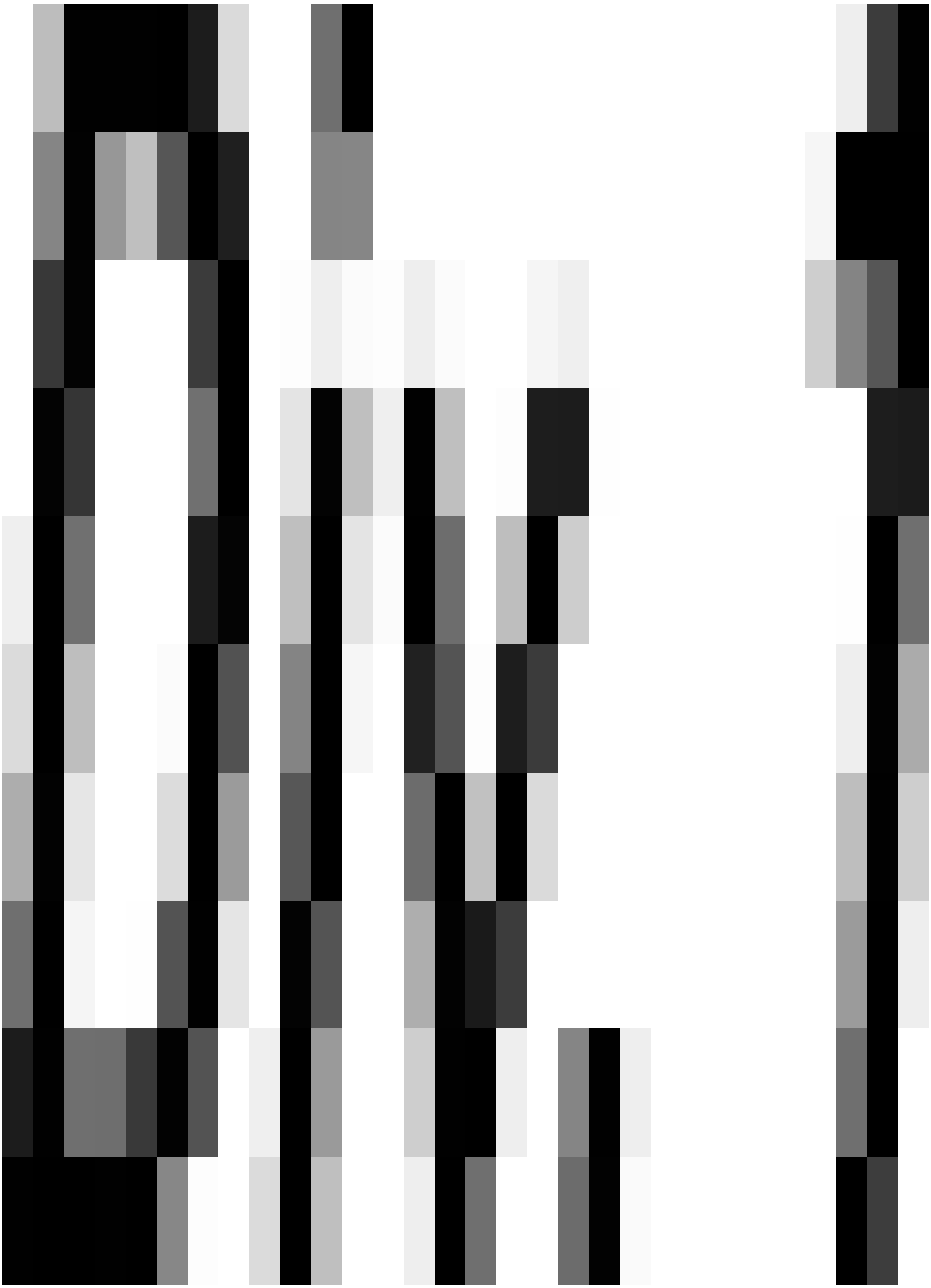

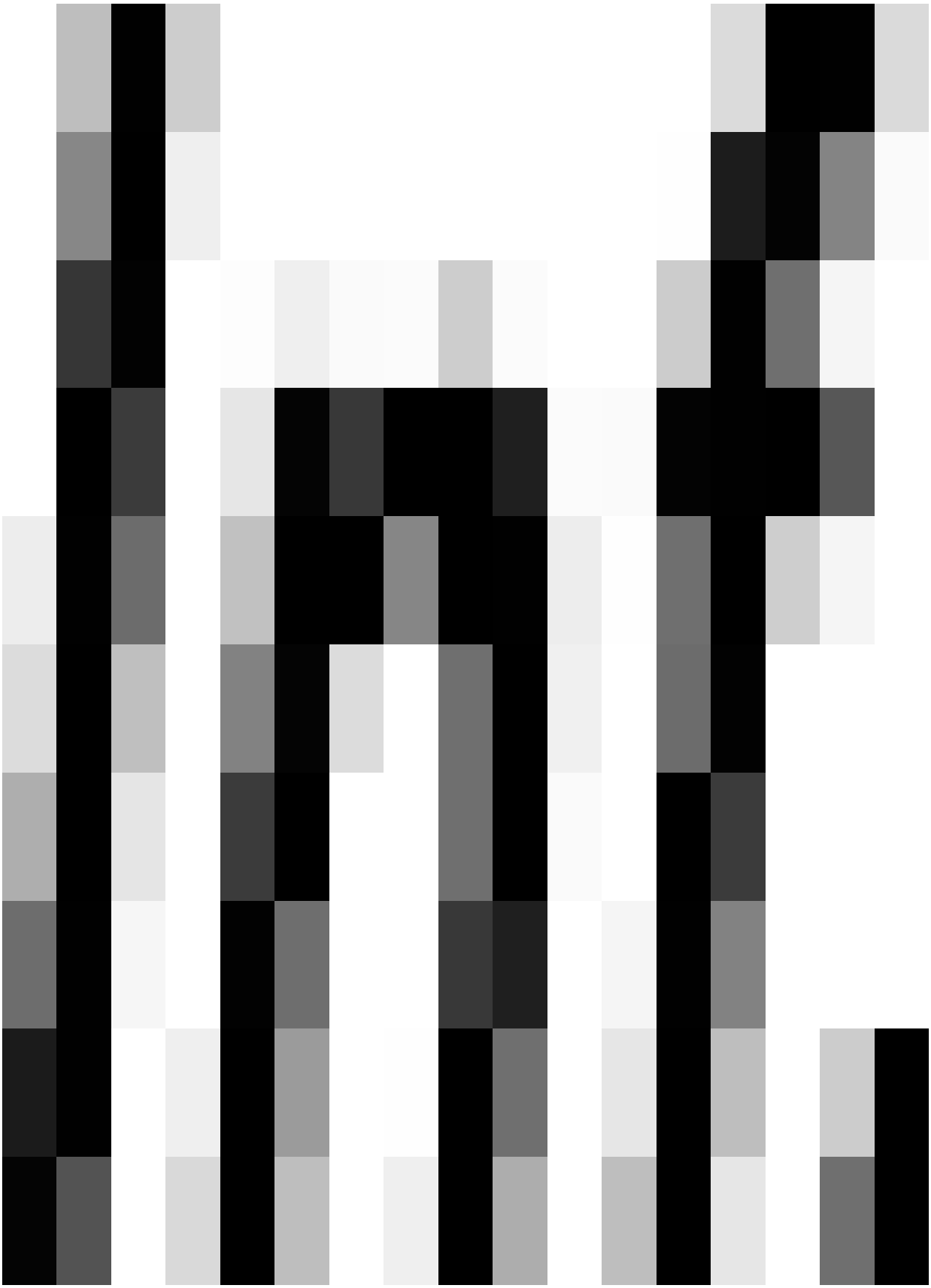

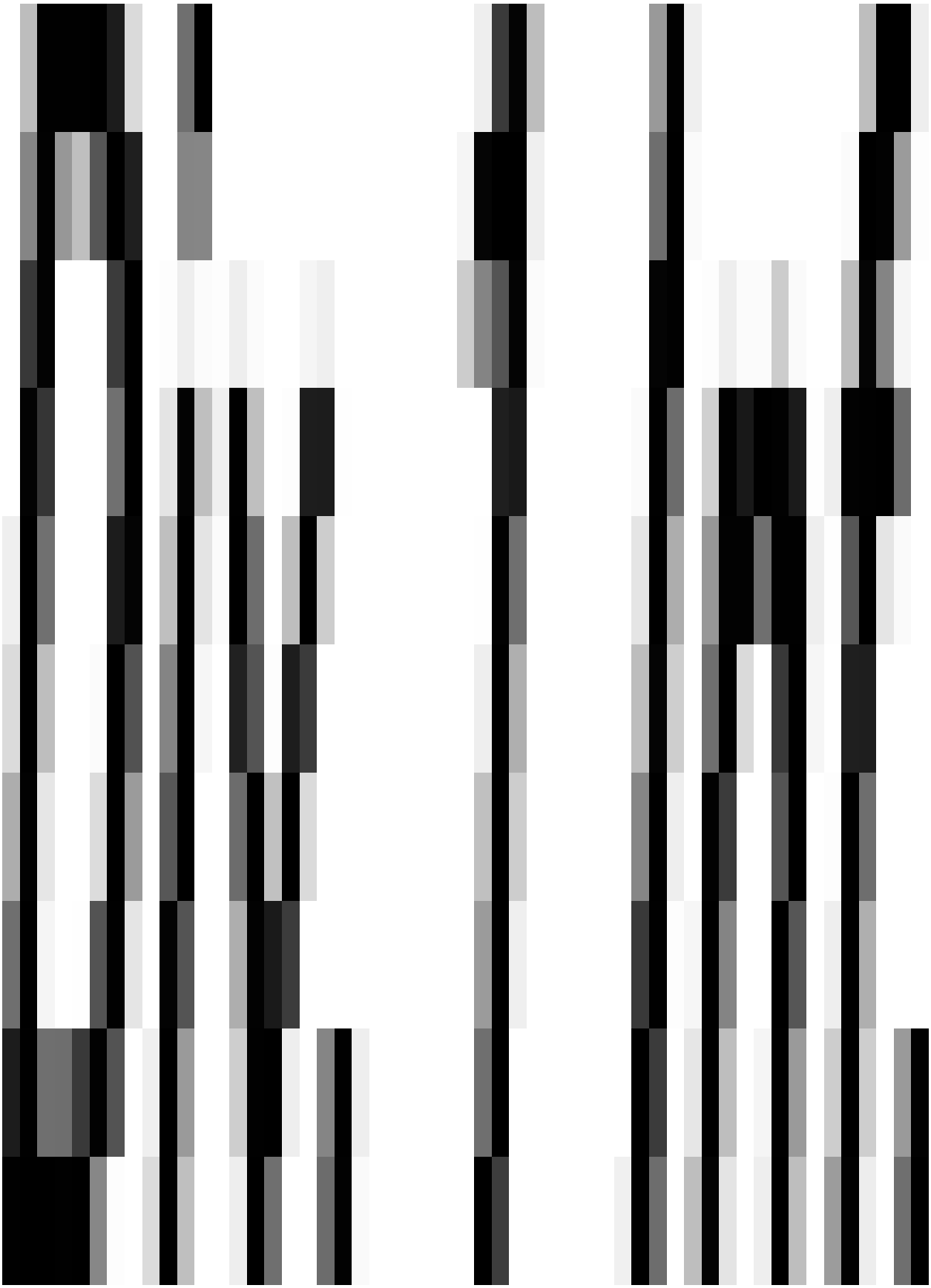

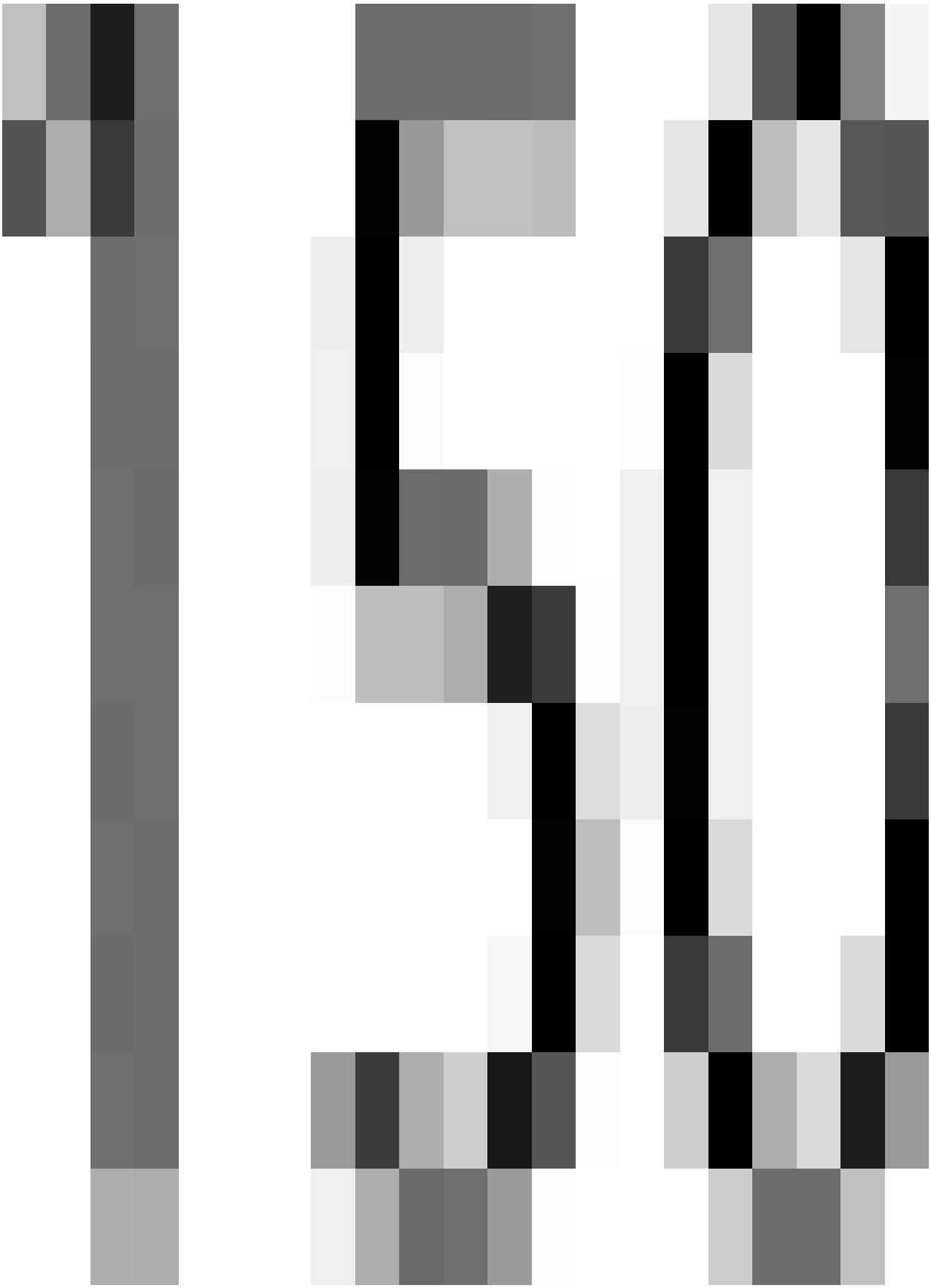

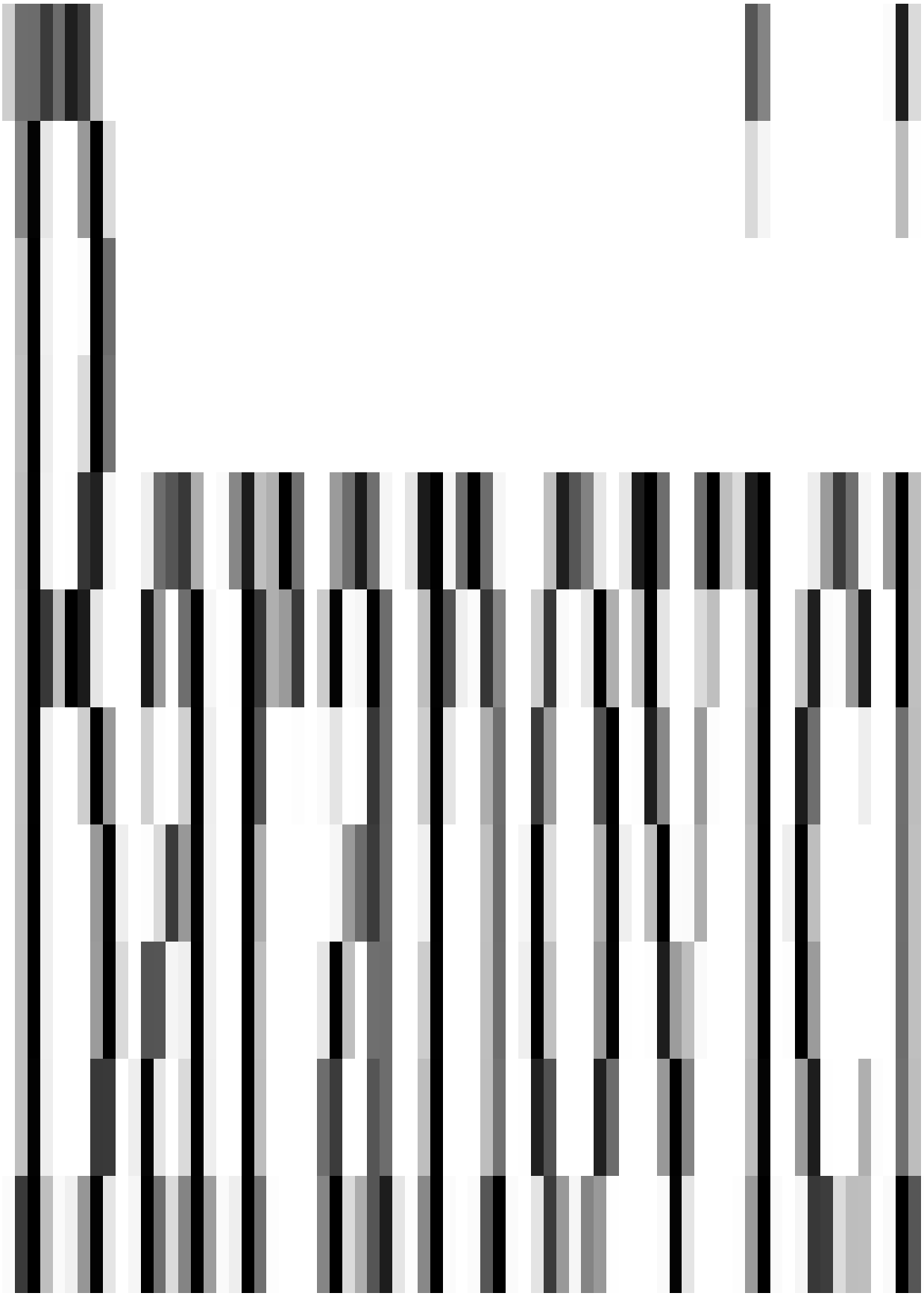

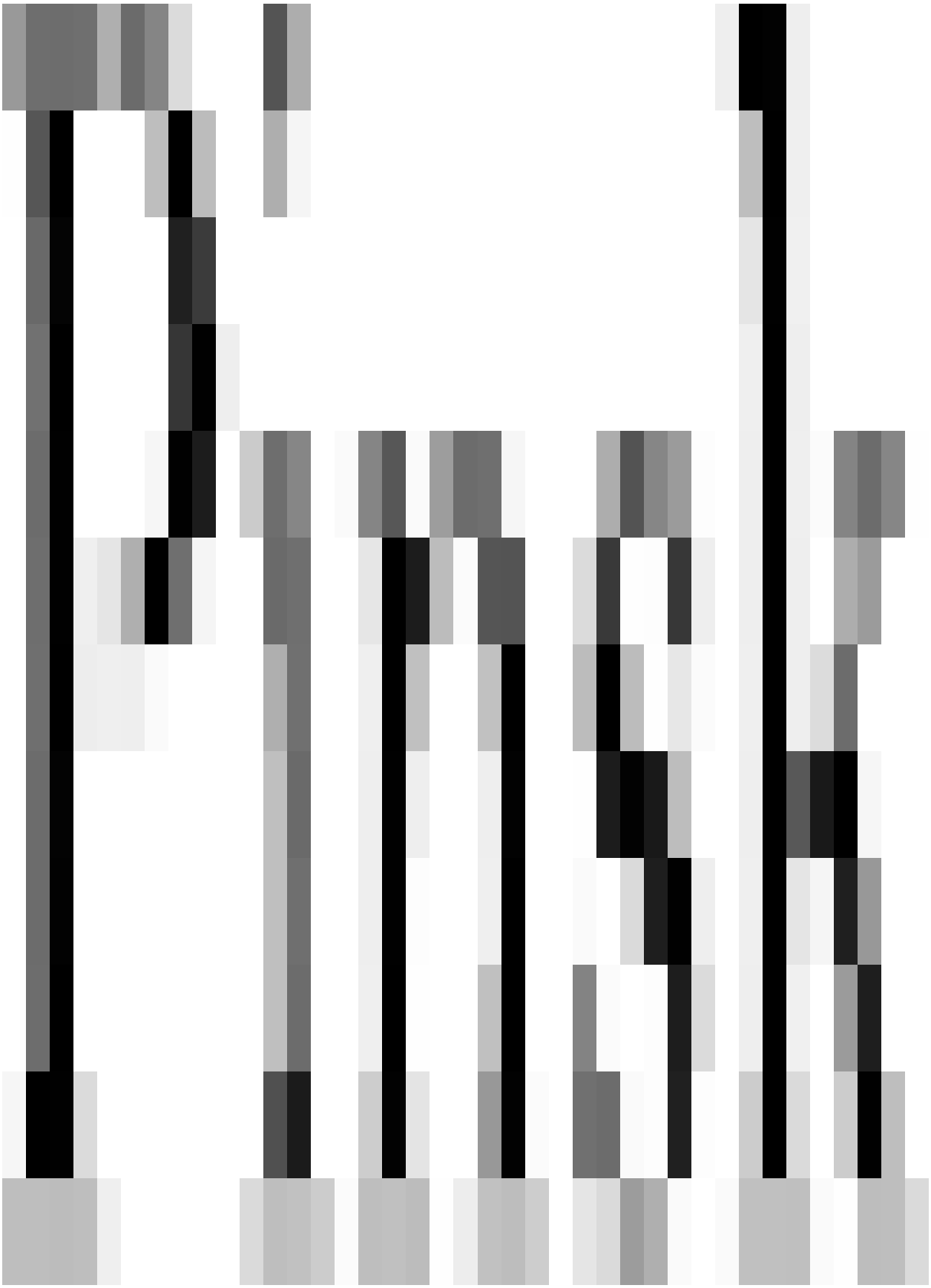

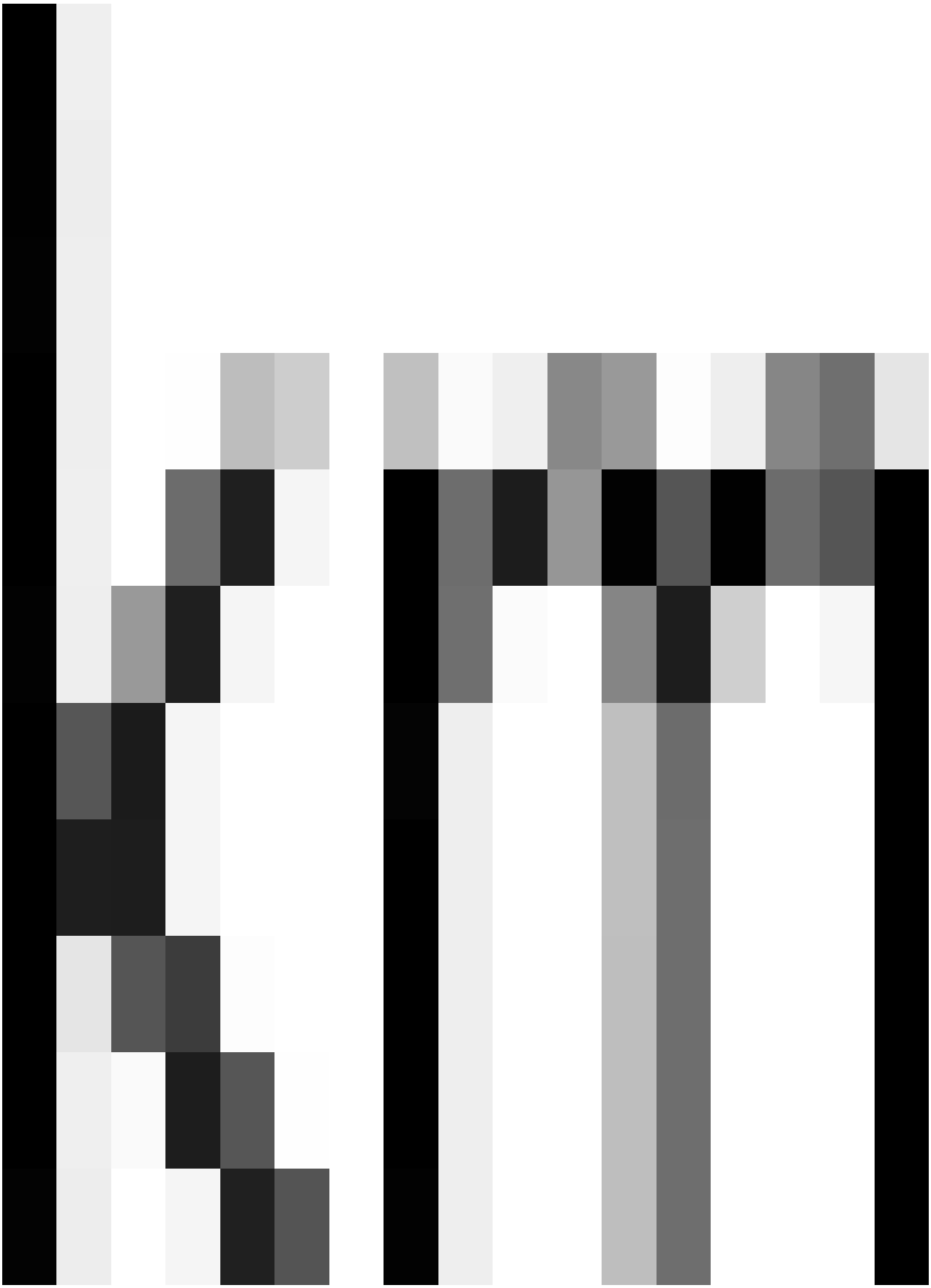

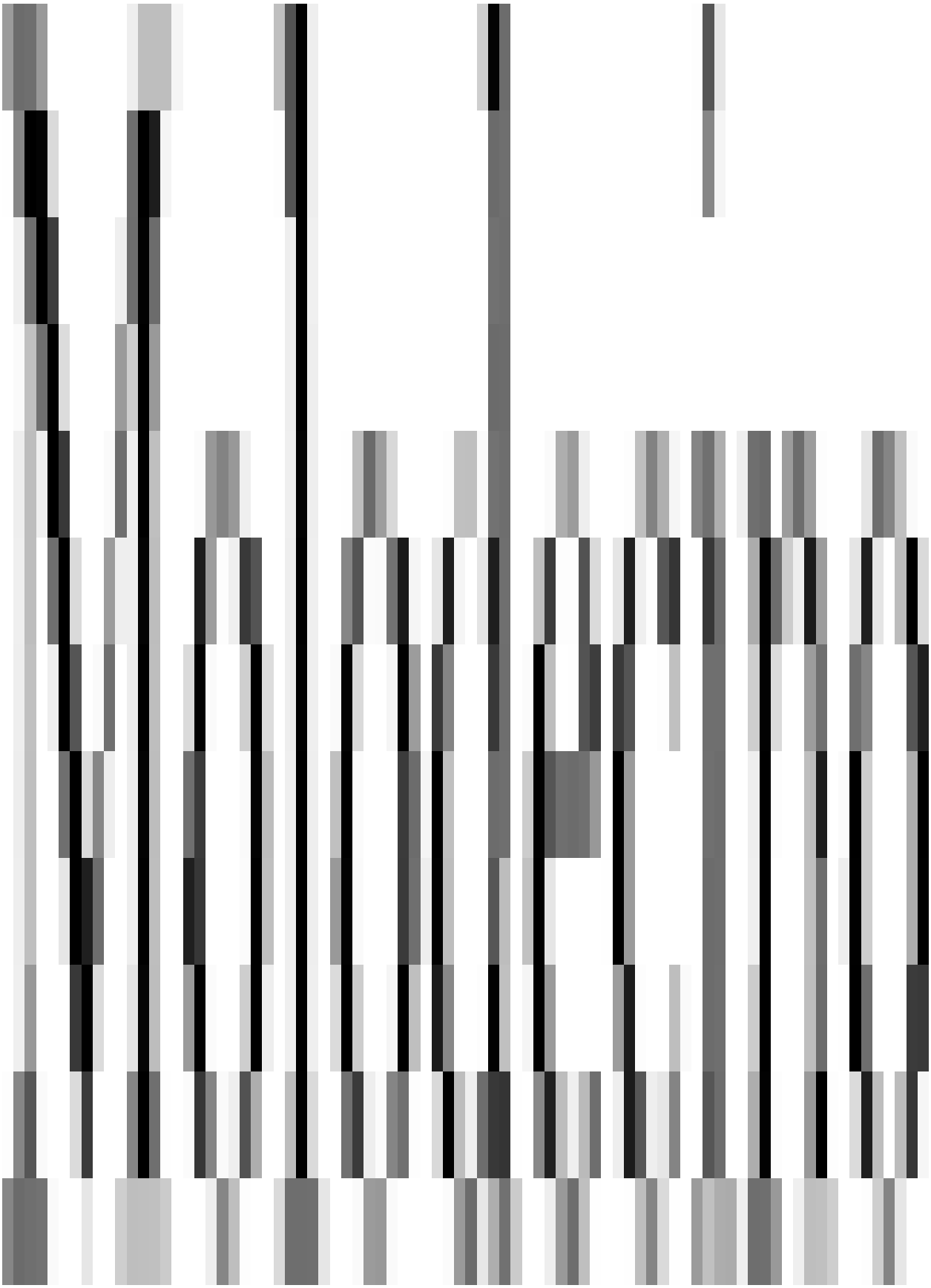

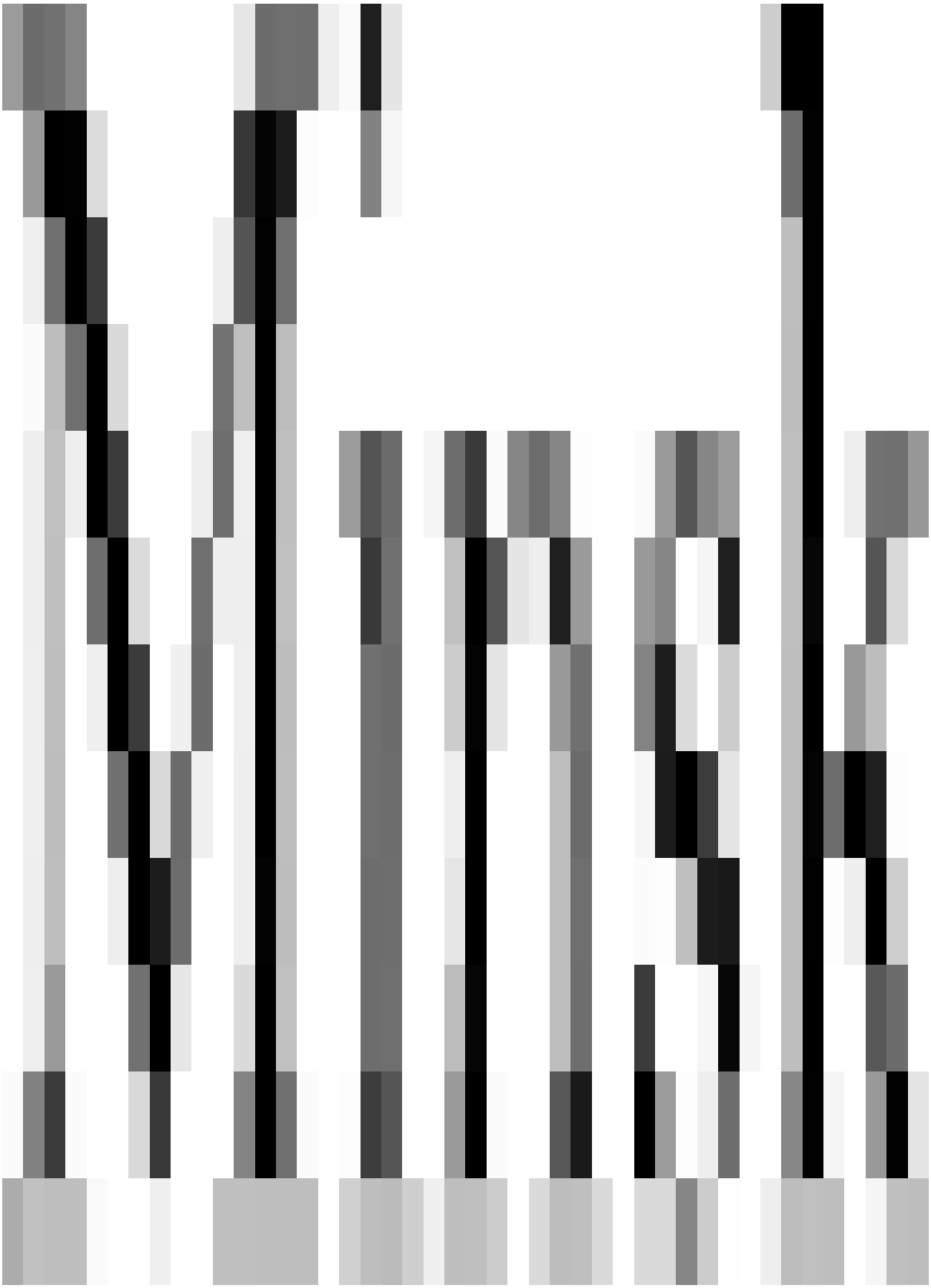

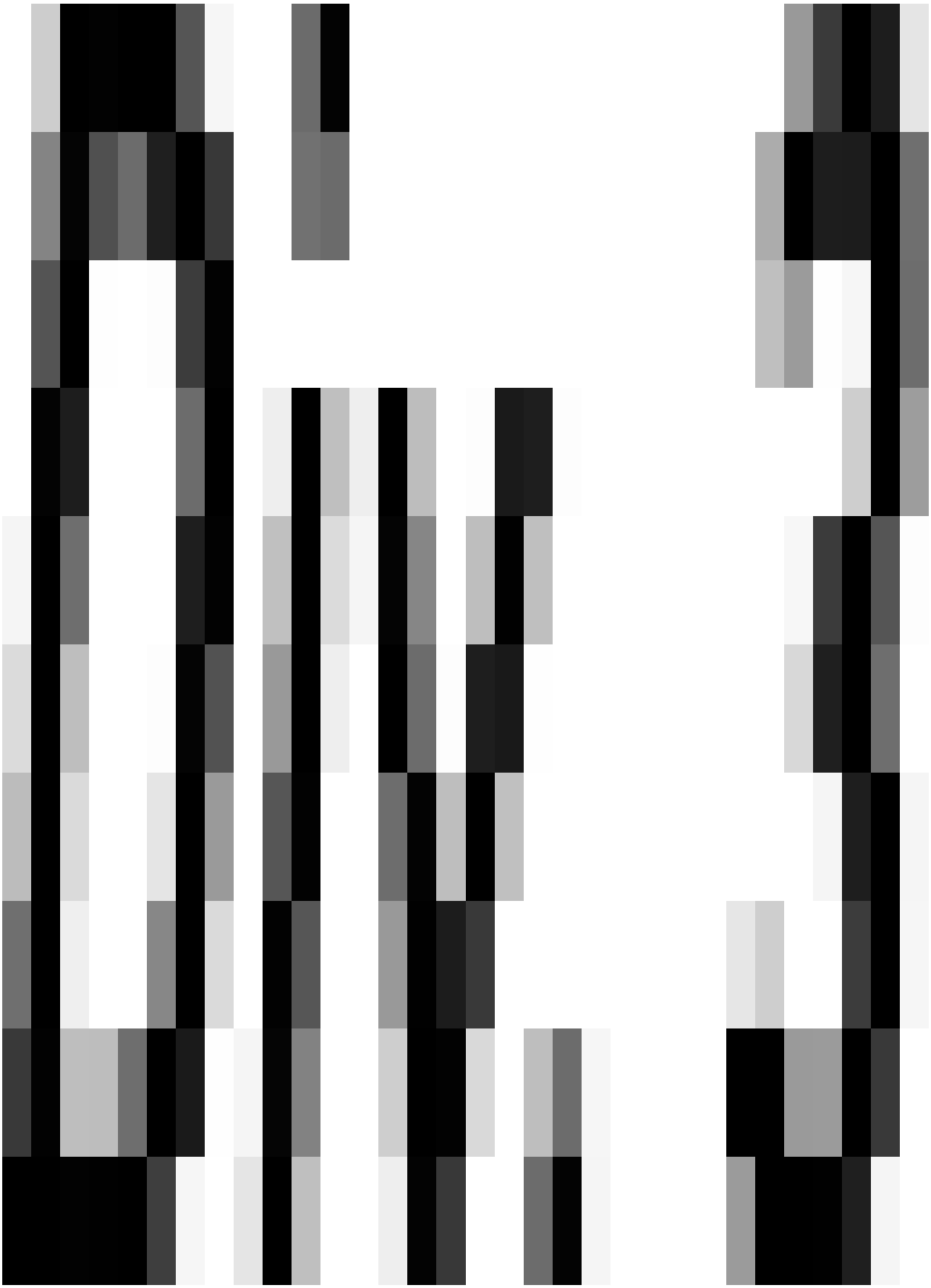

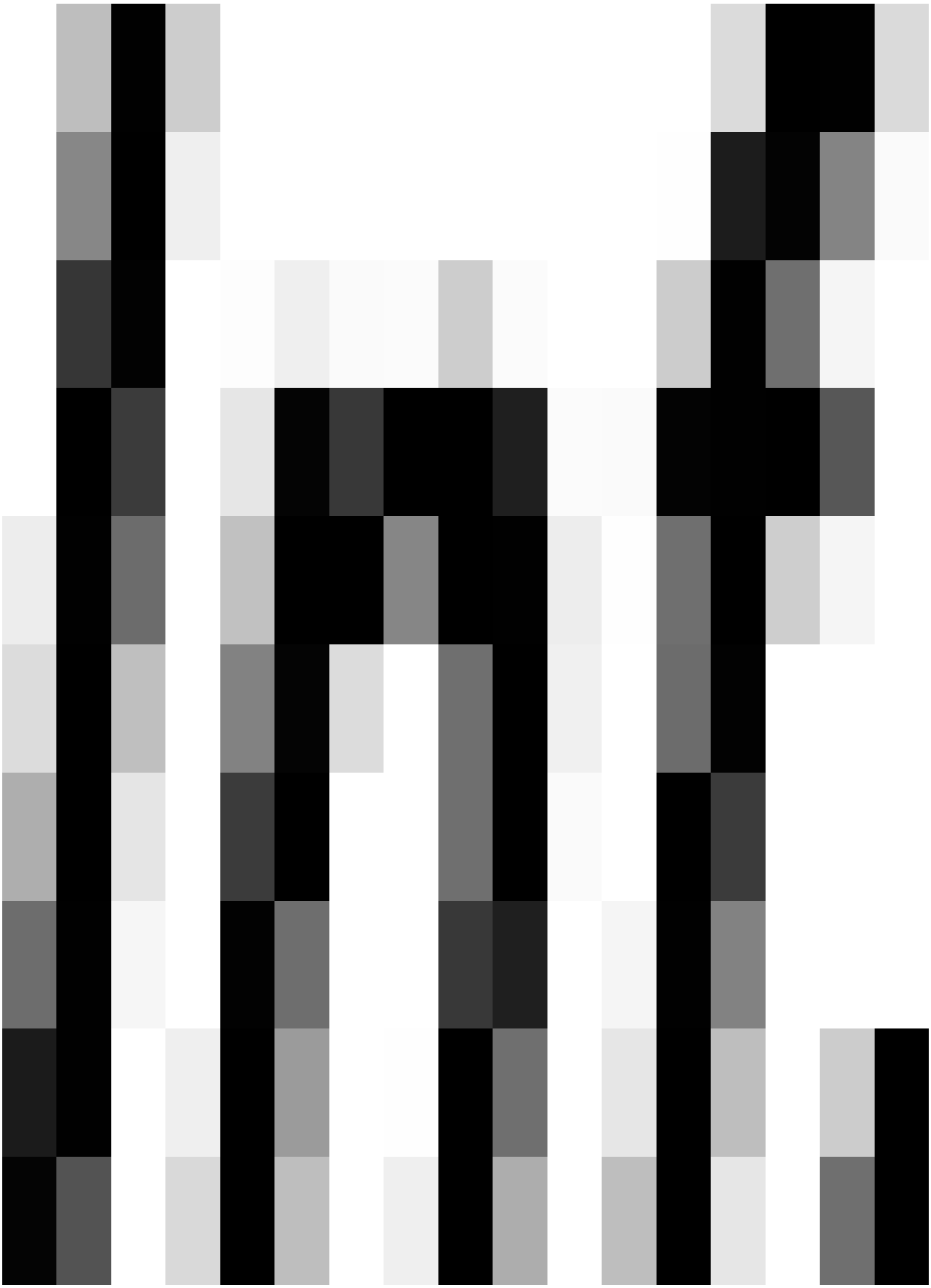

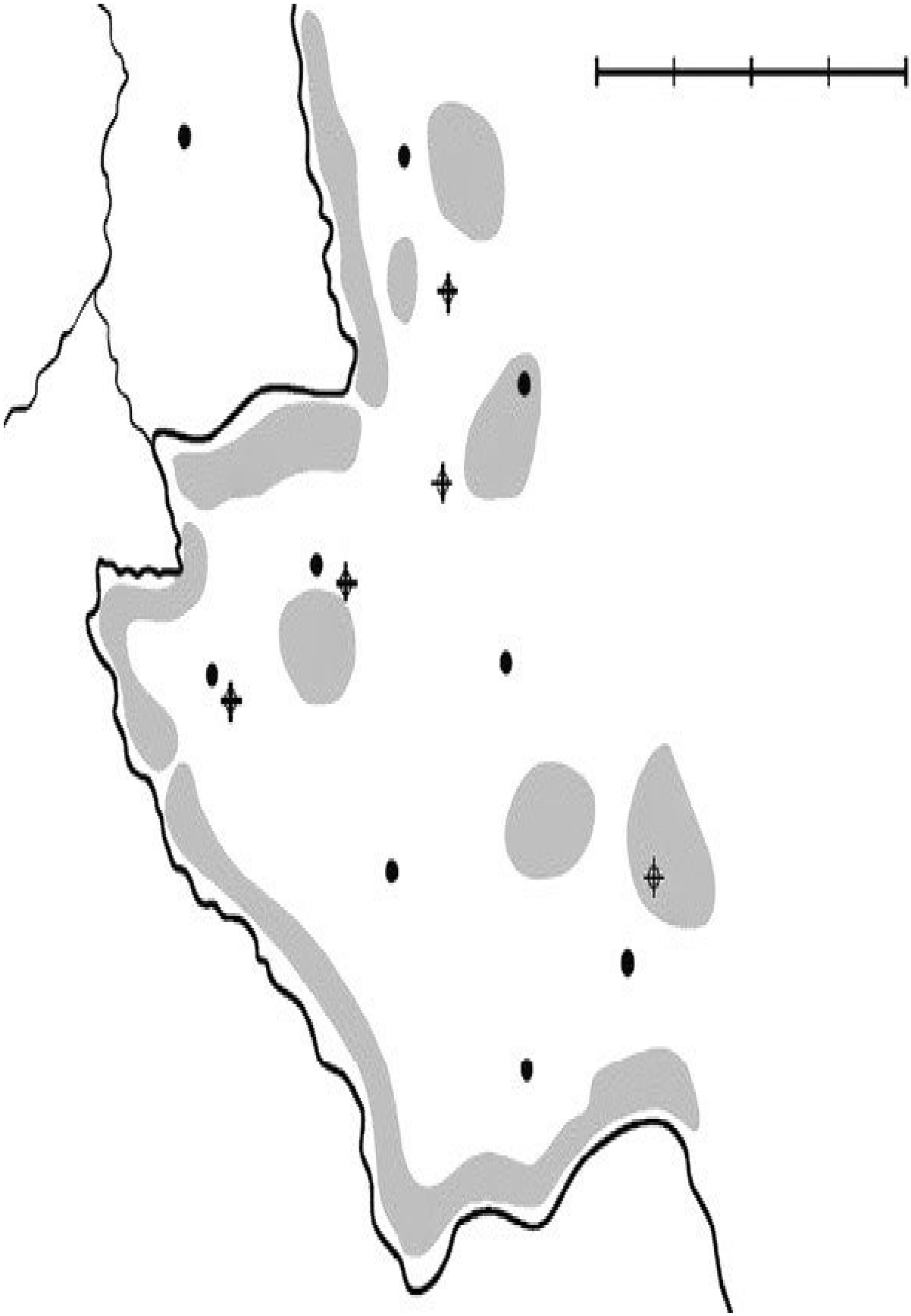

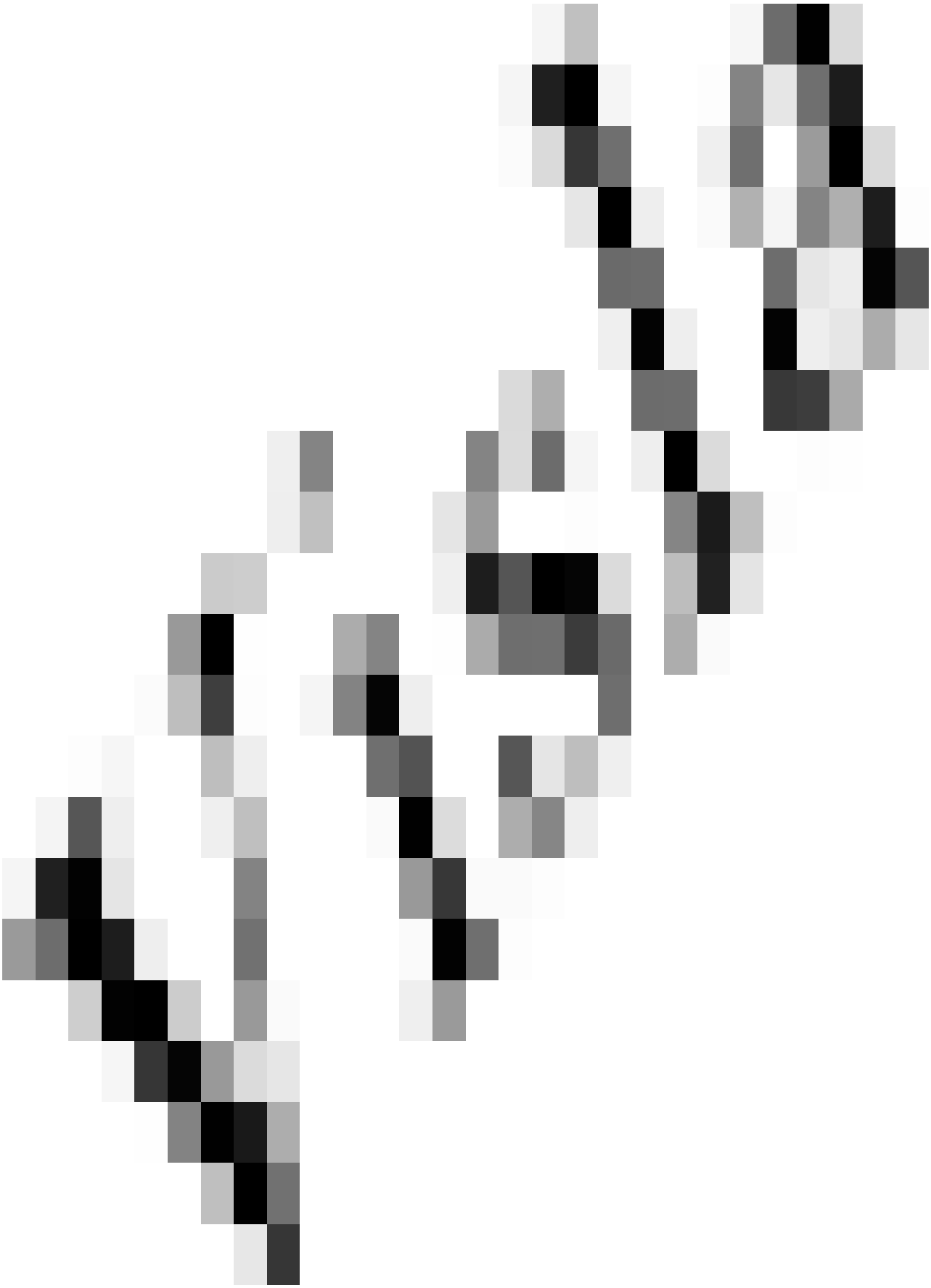

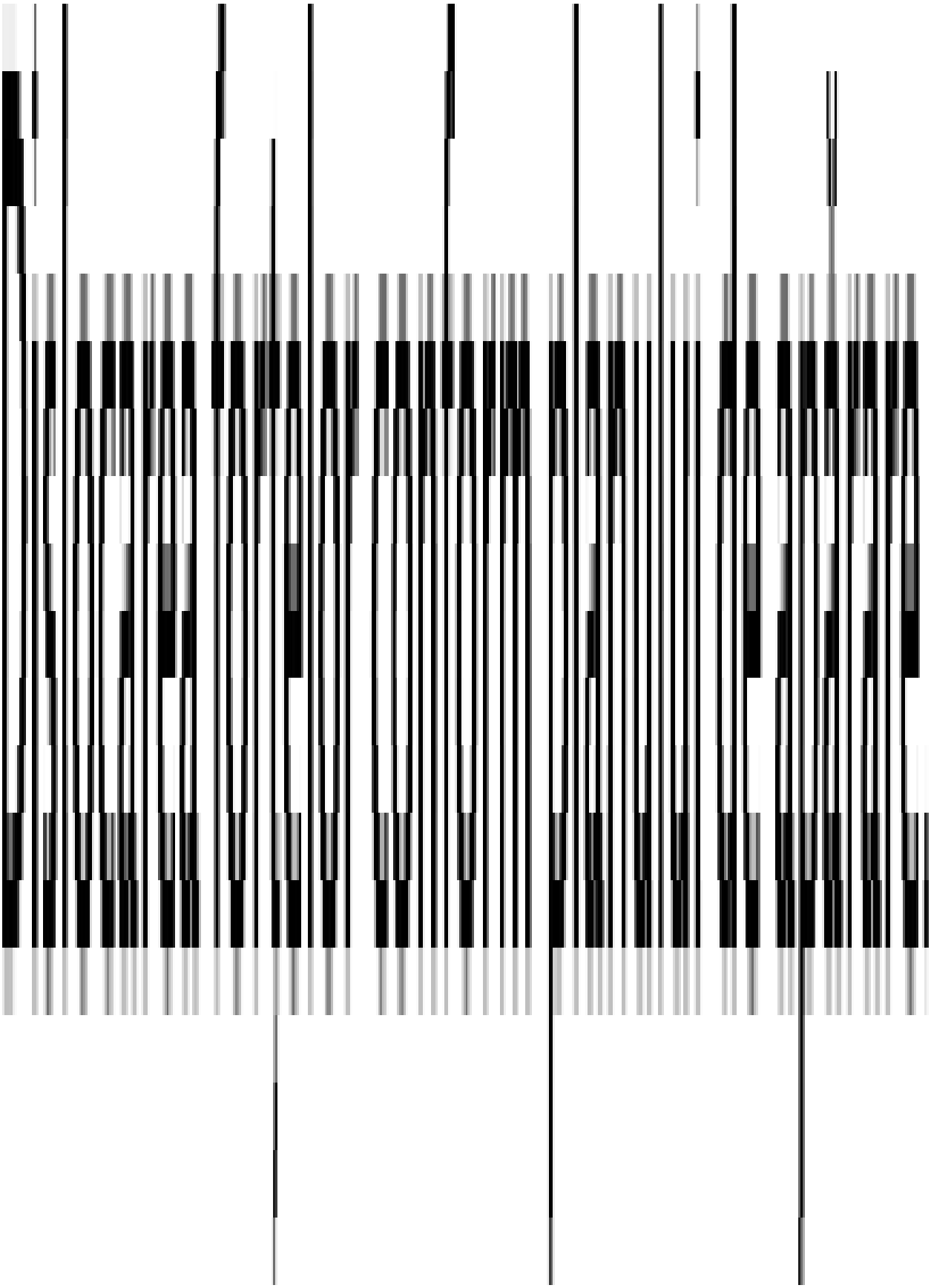

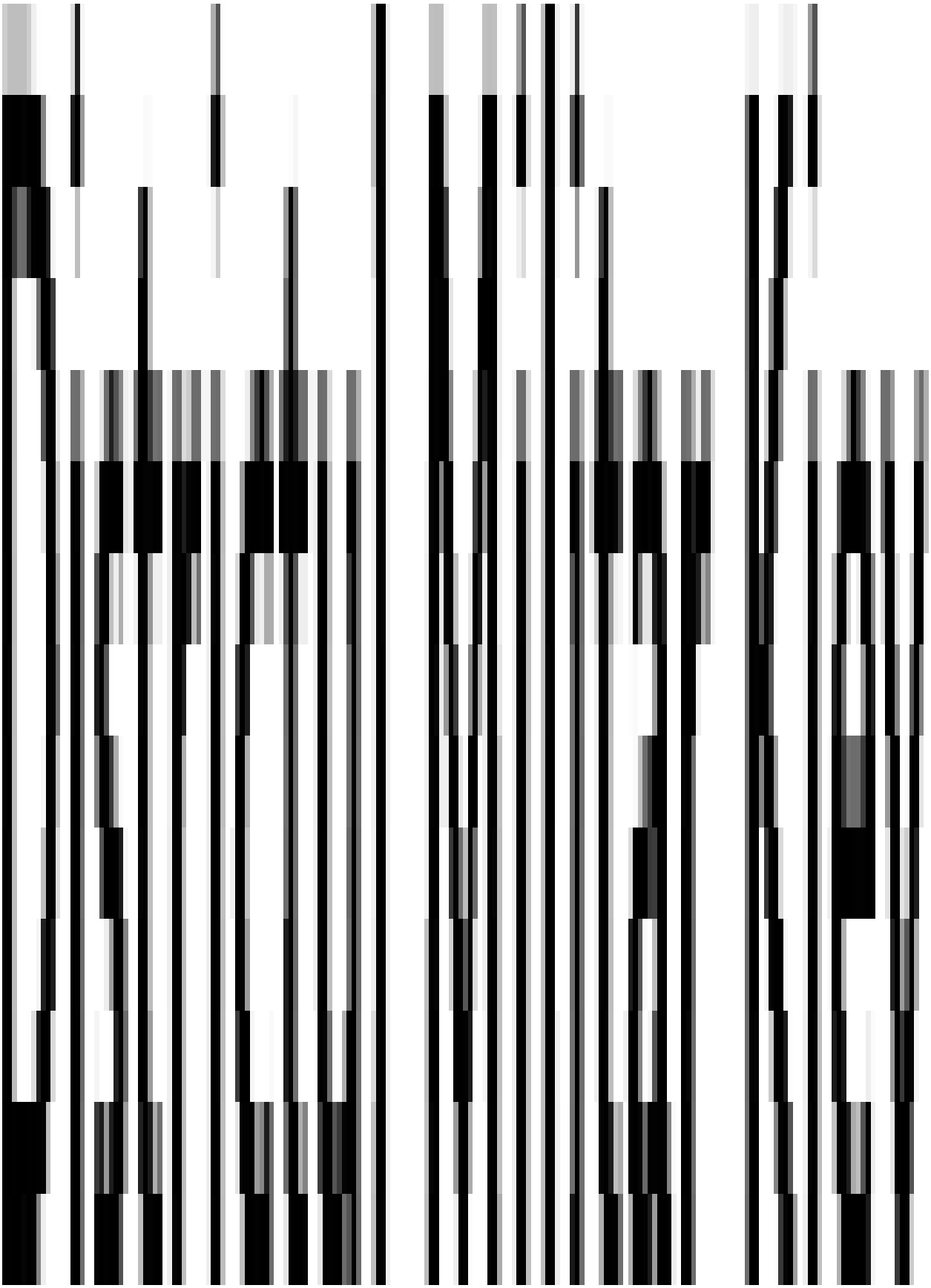

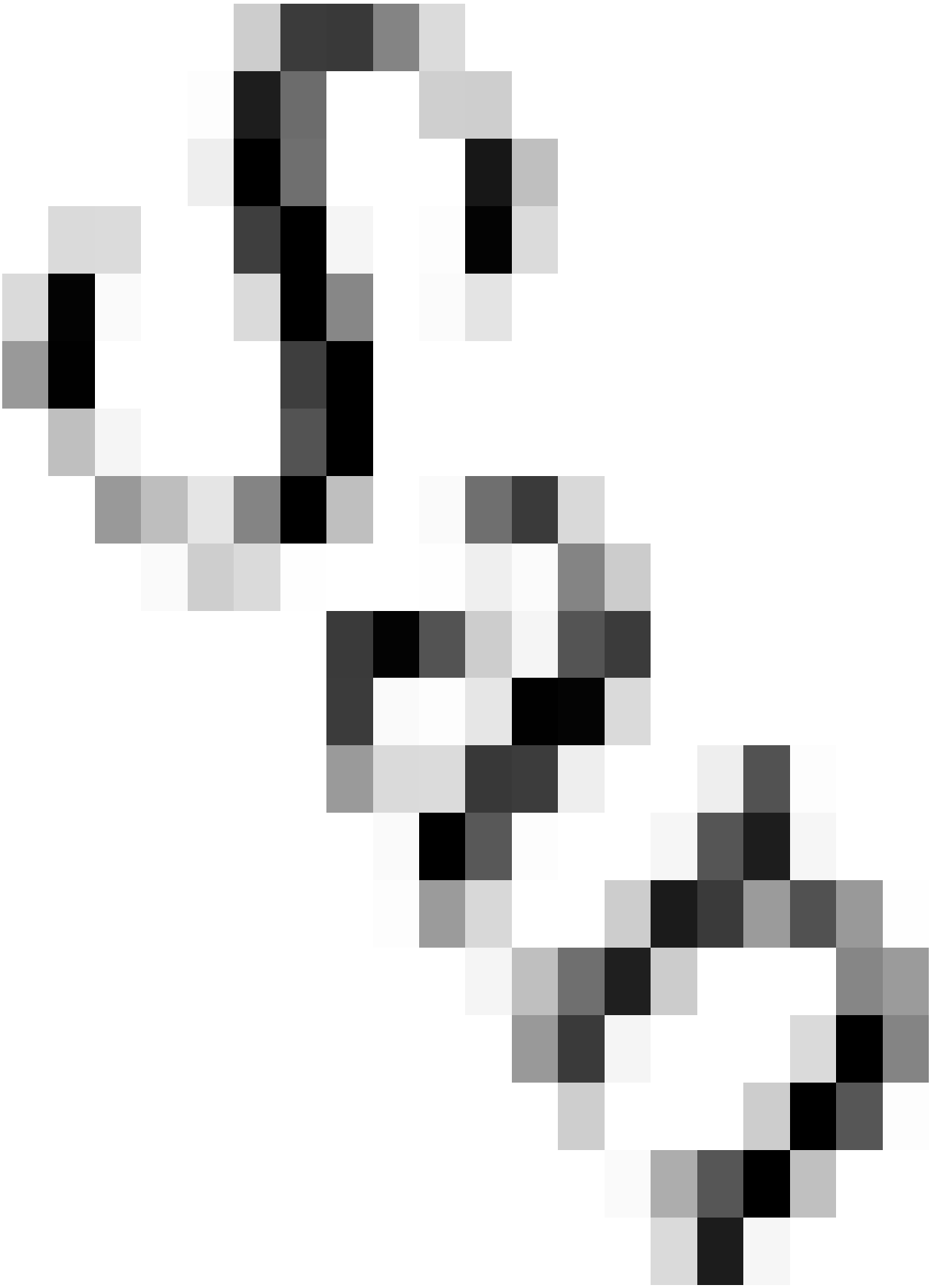

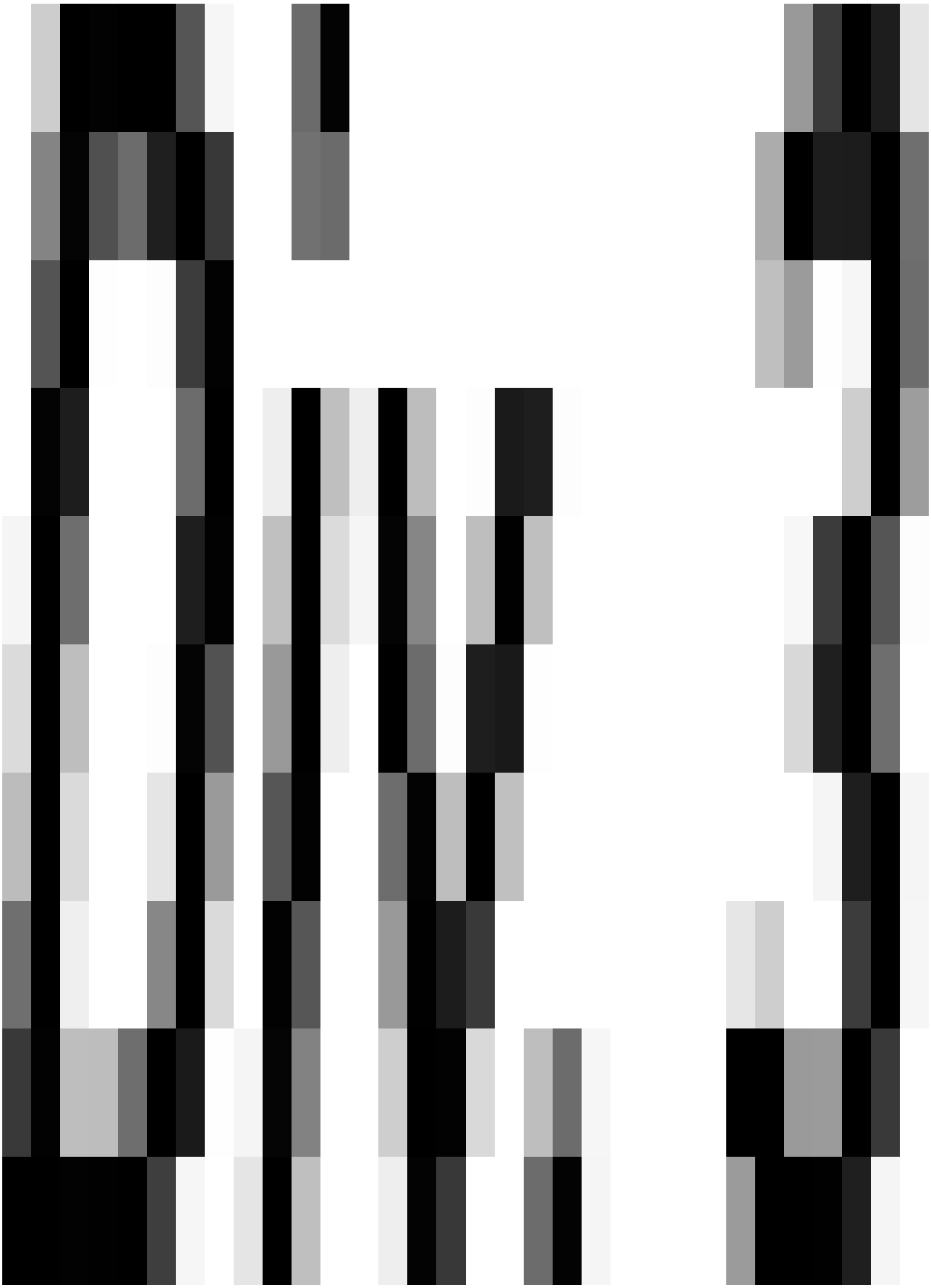

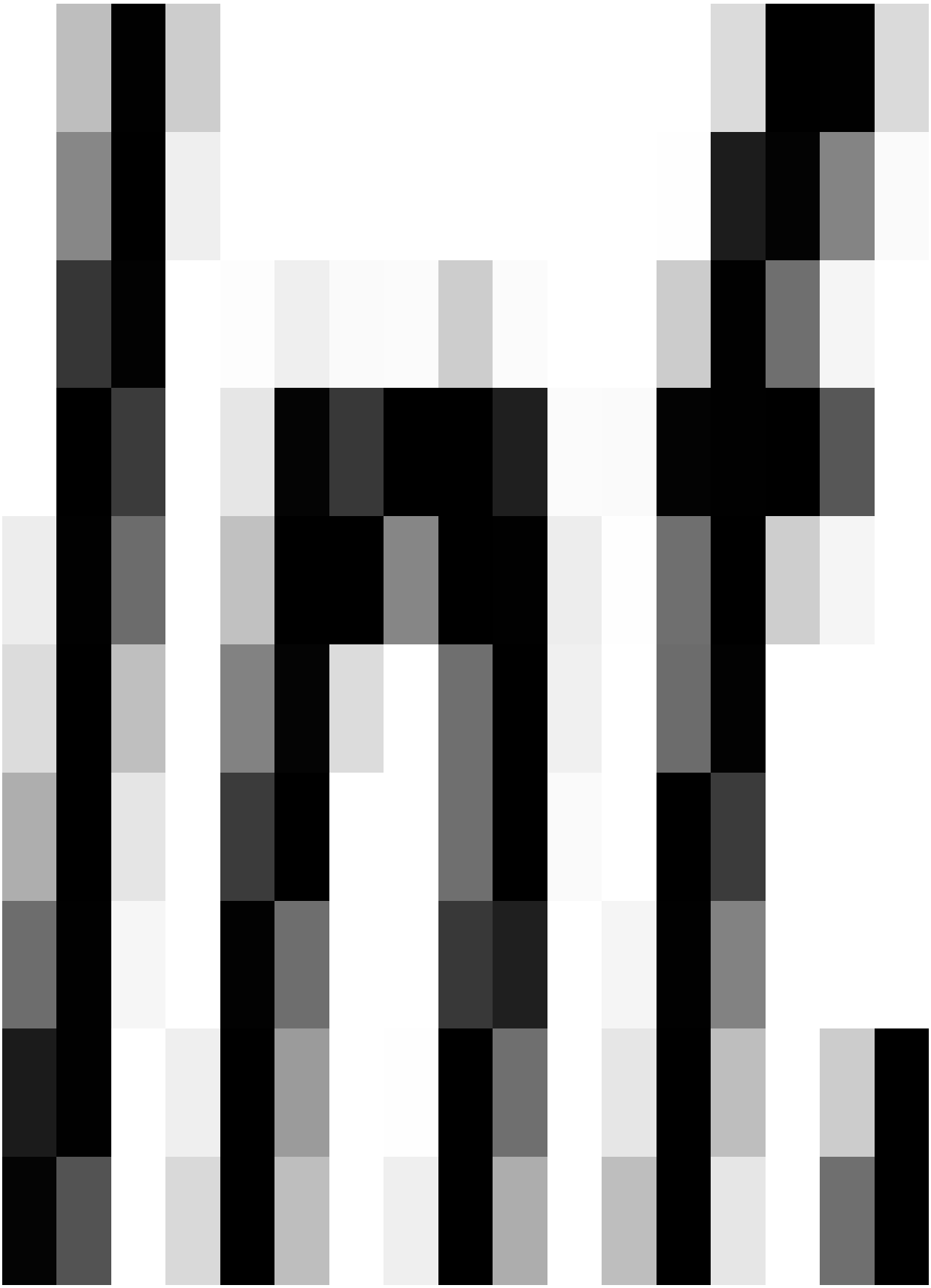

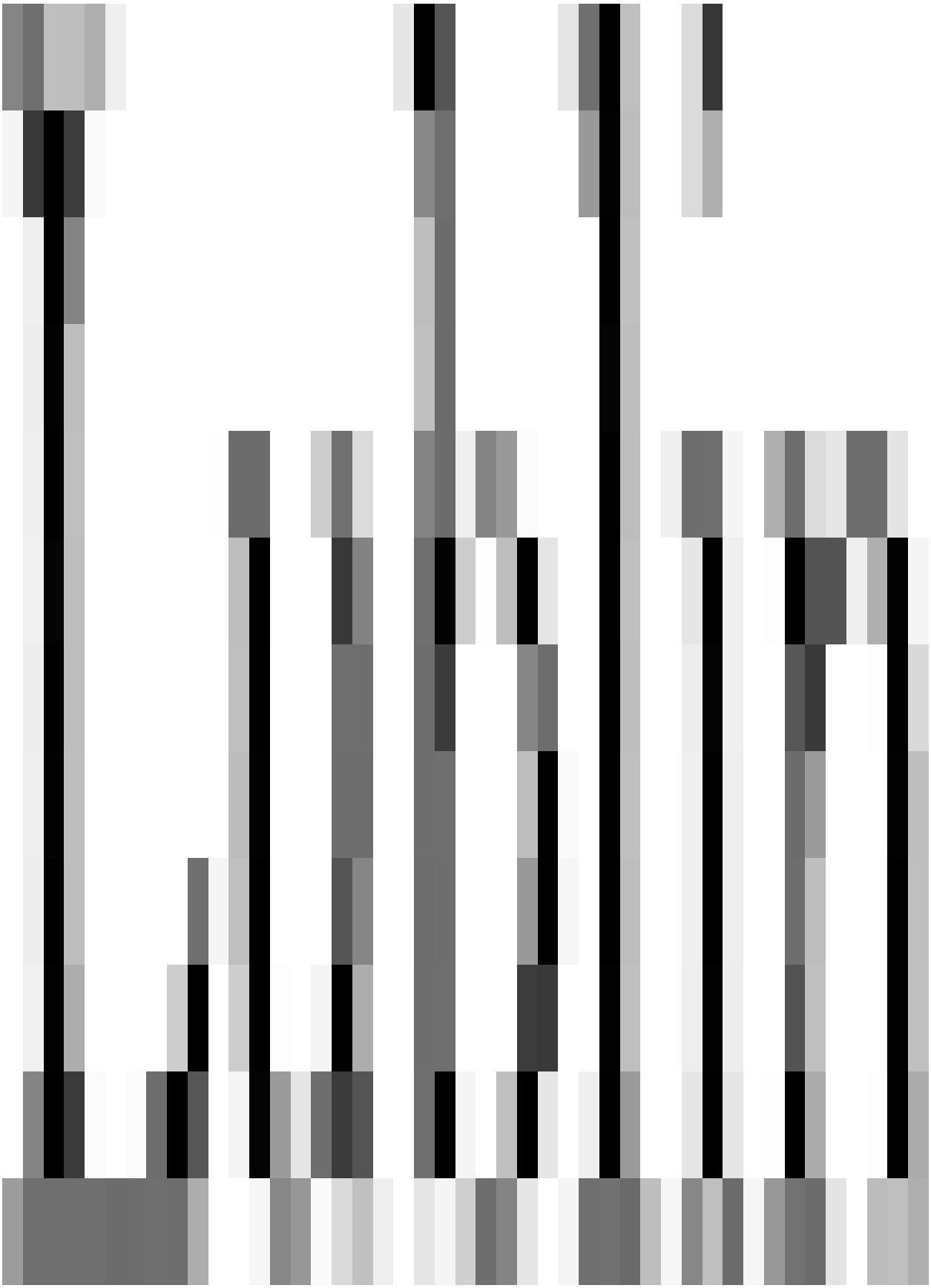

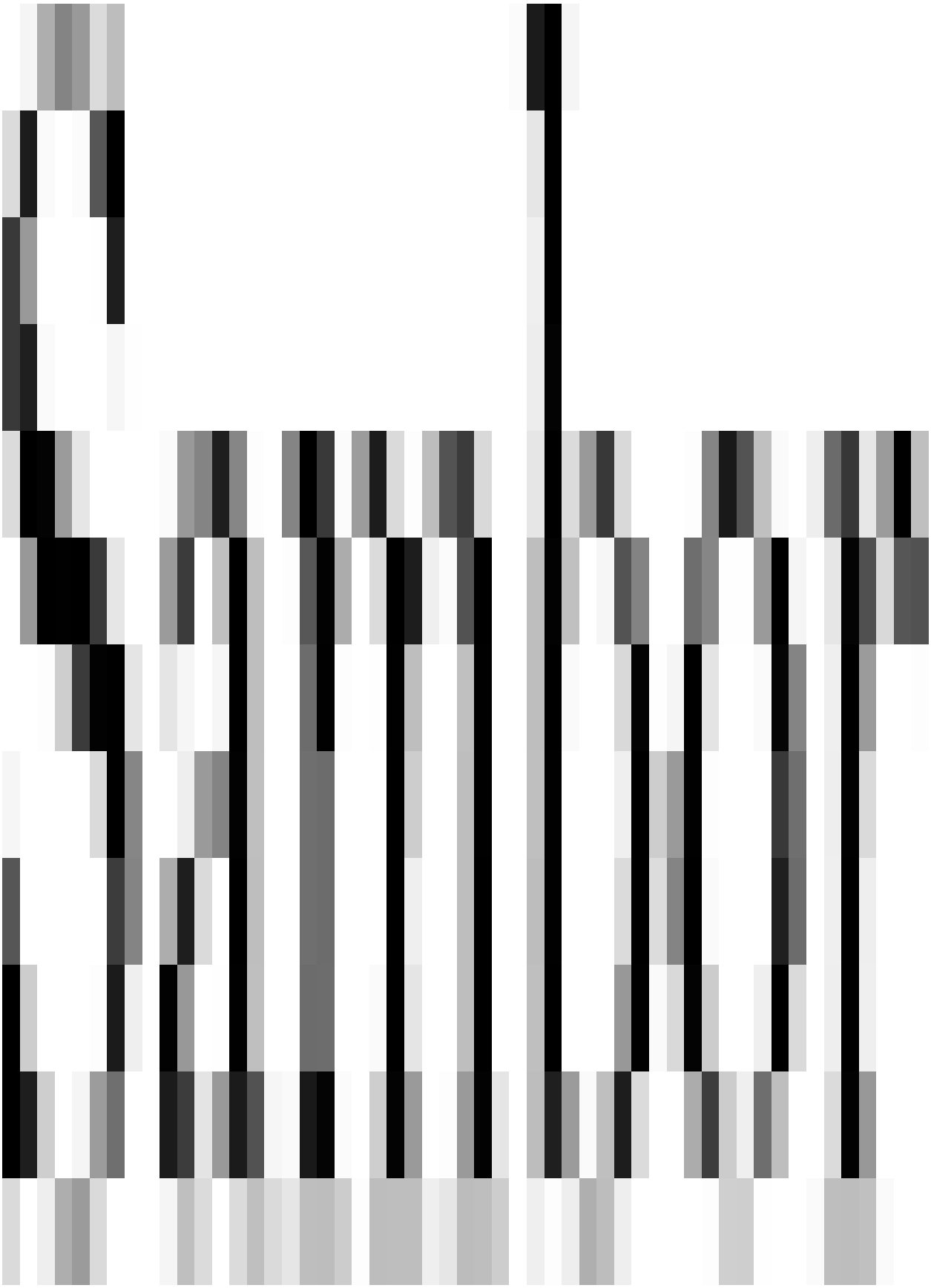

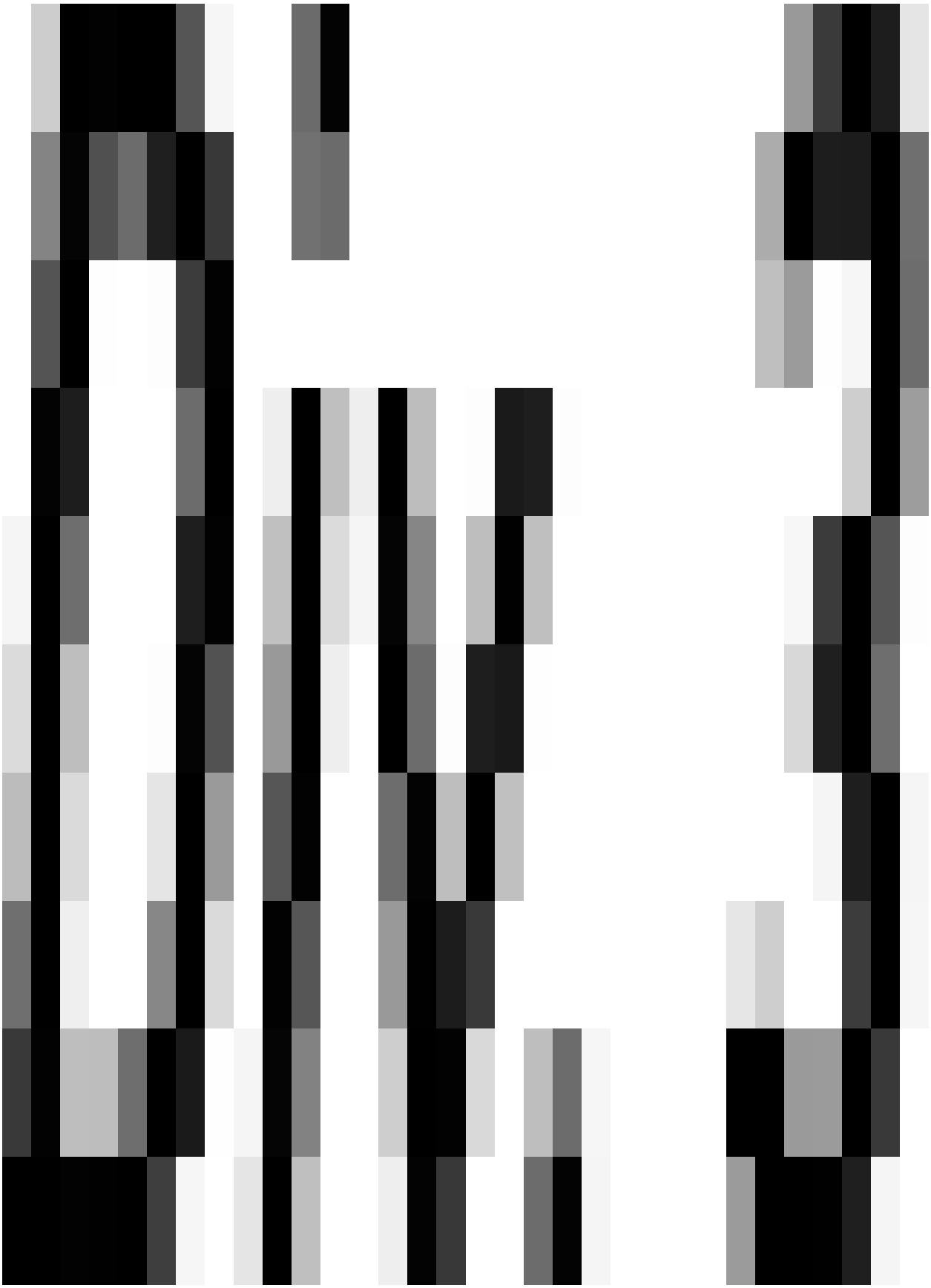

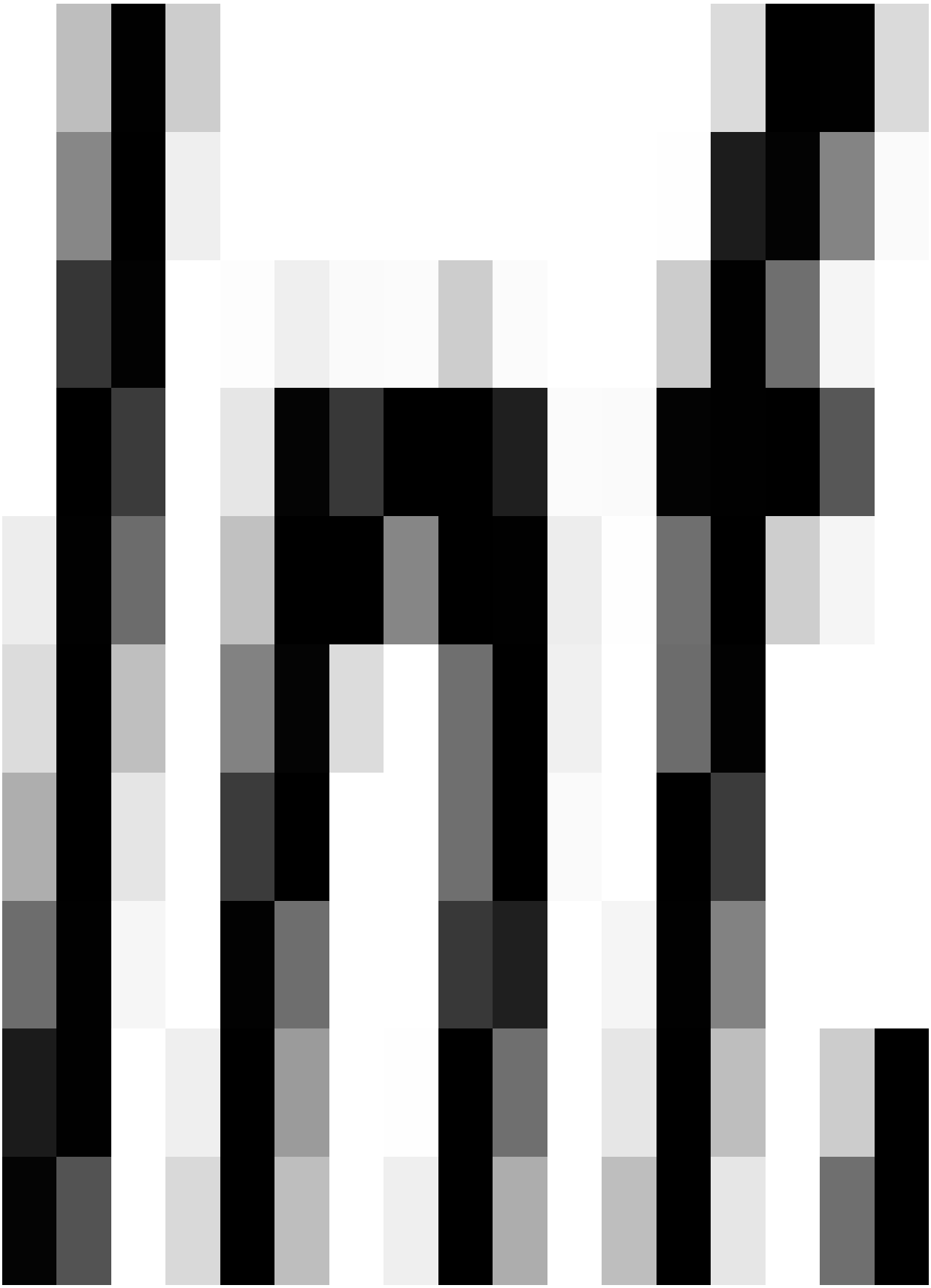

Brigadă artilerie antitanc

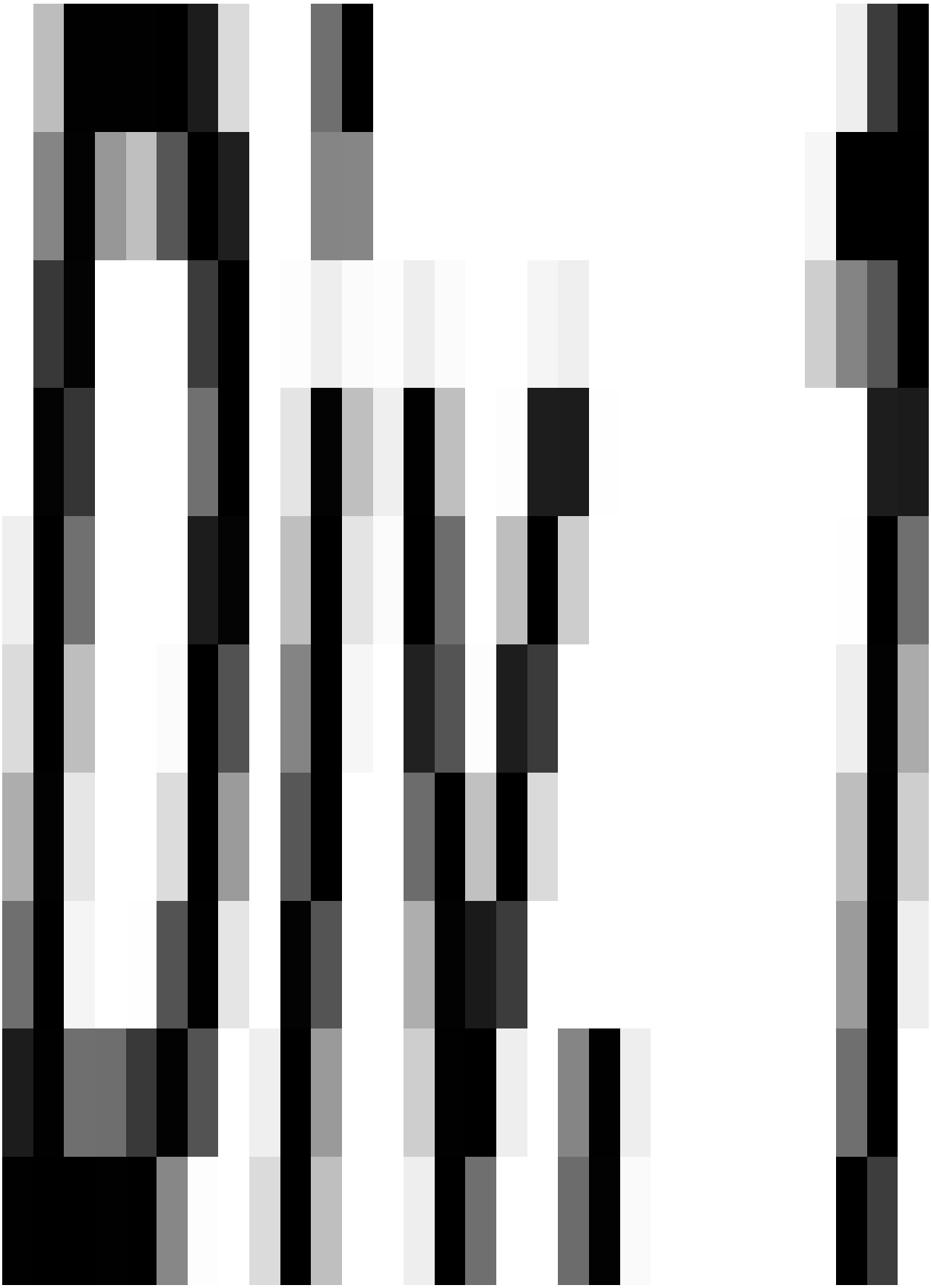

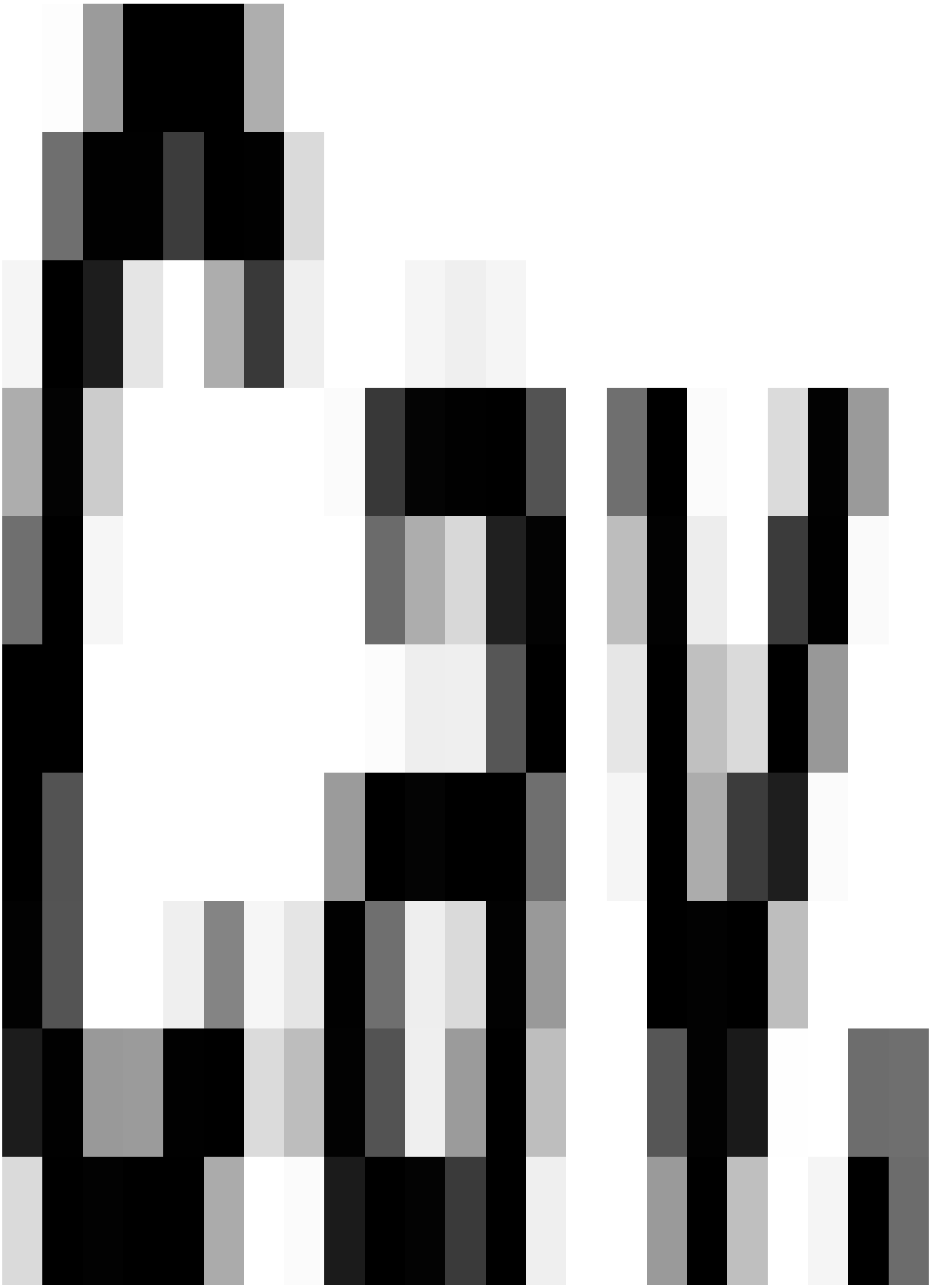

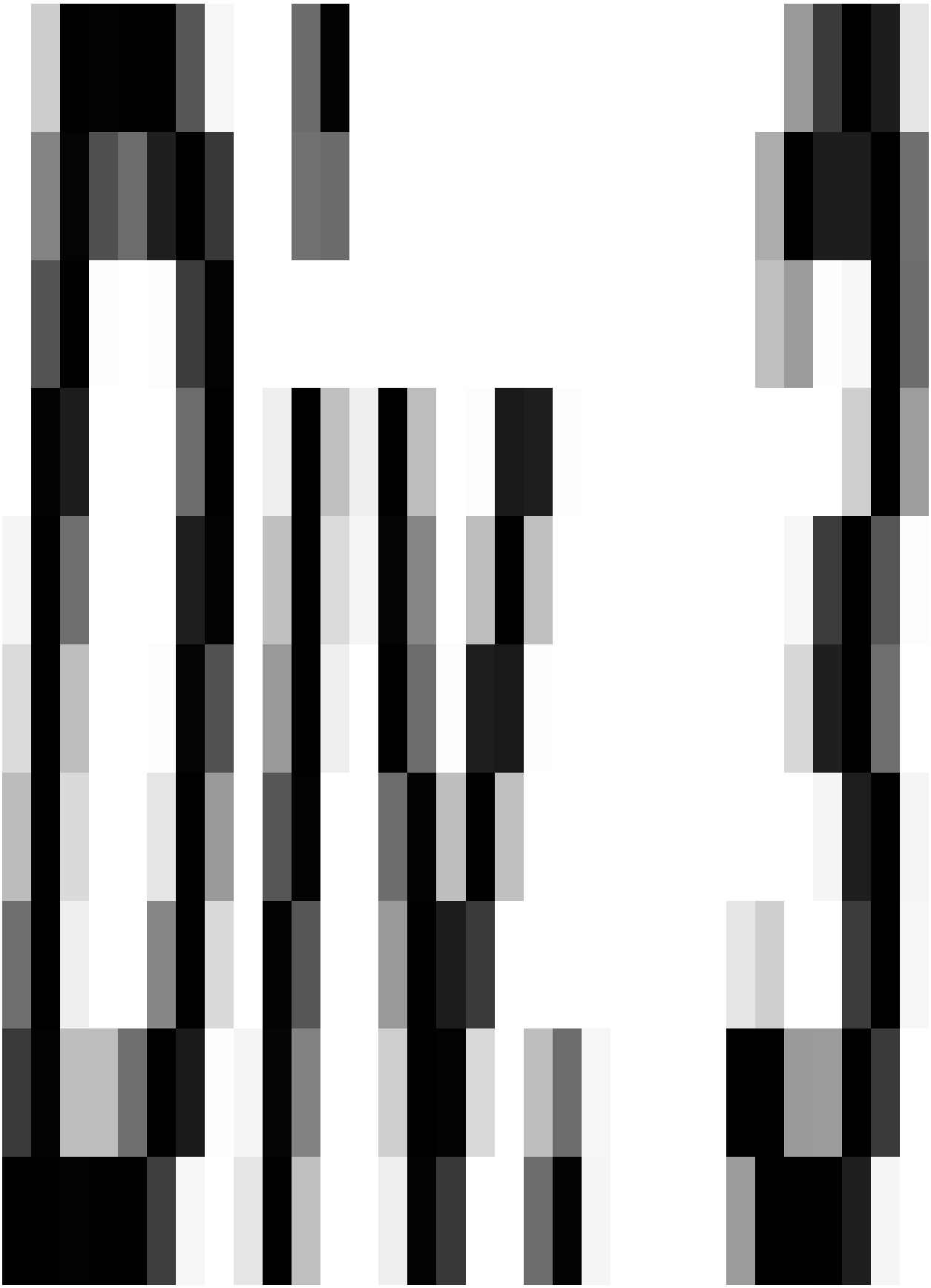

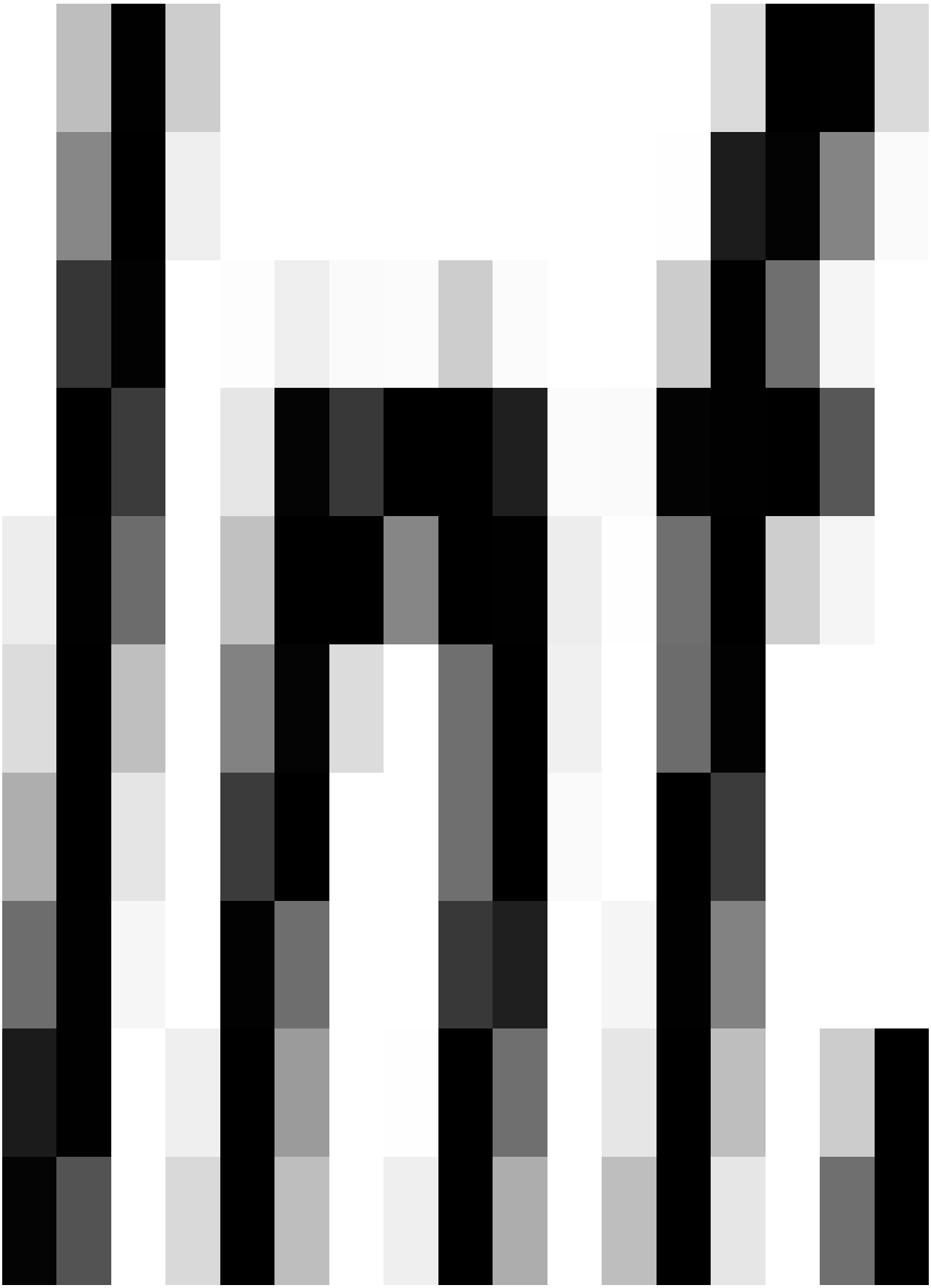

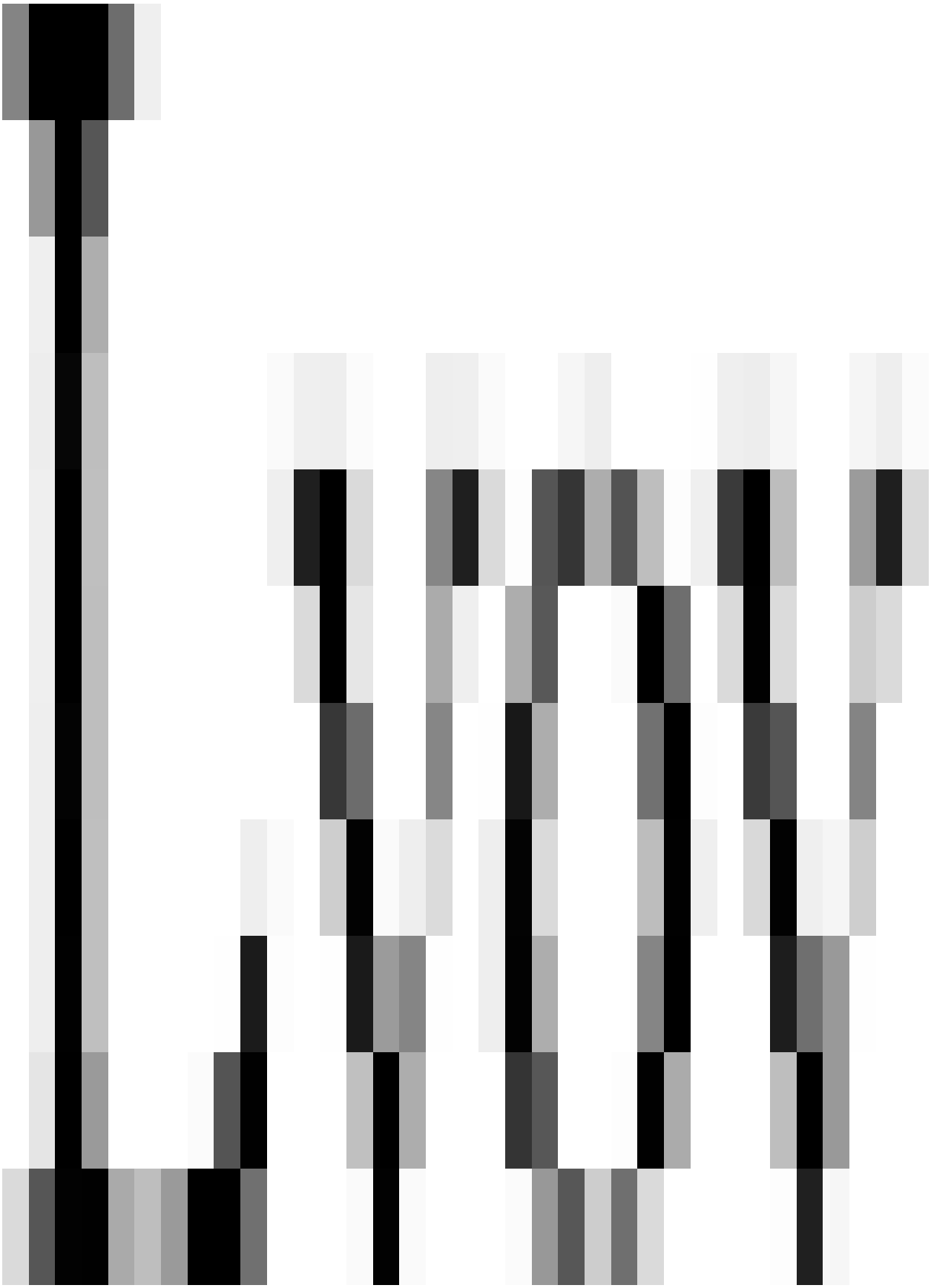

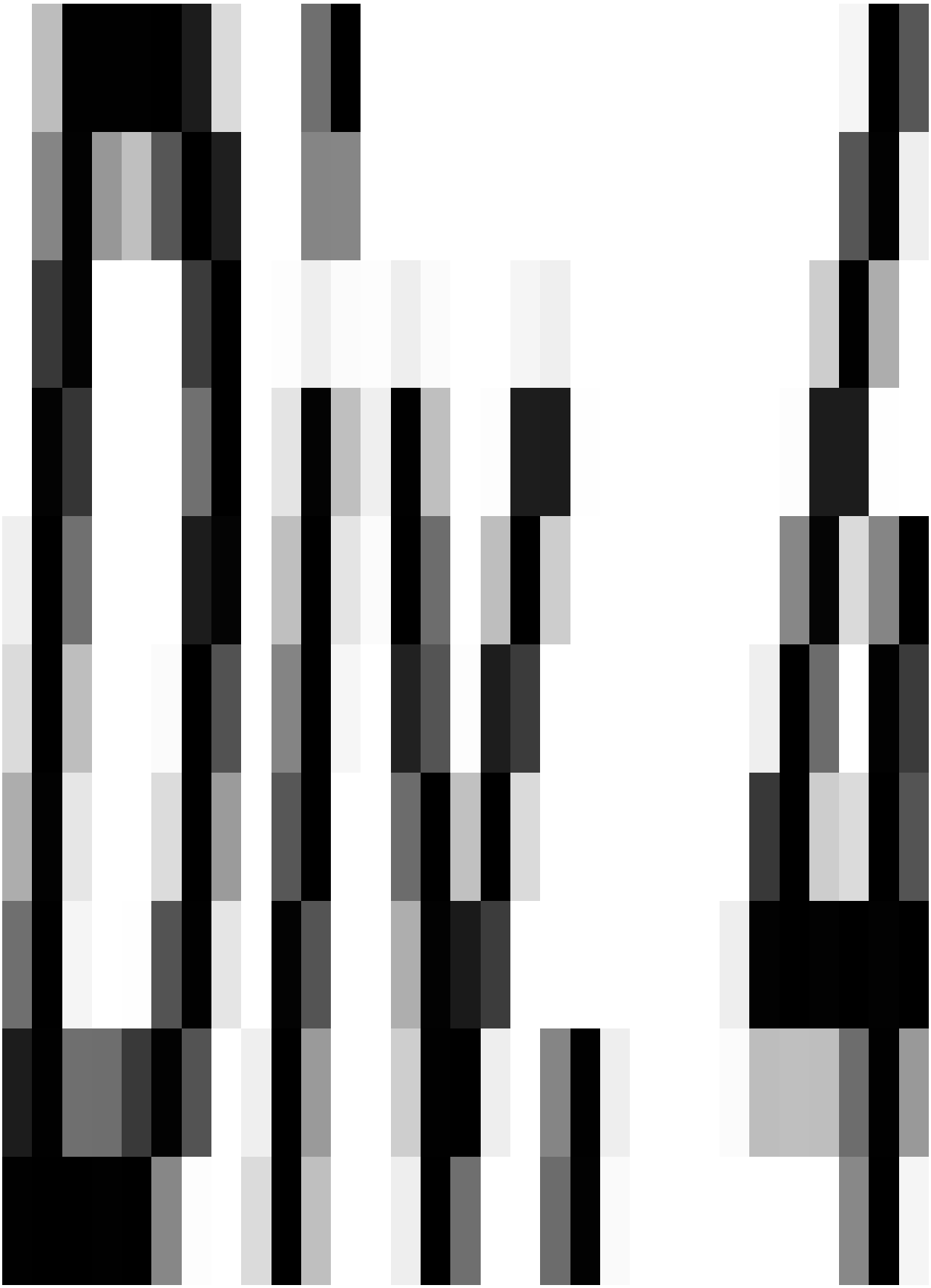

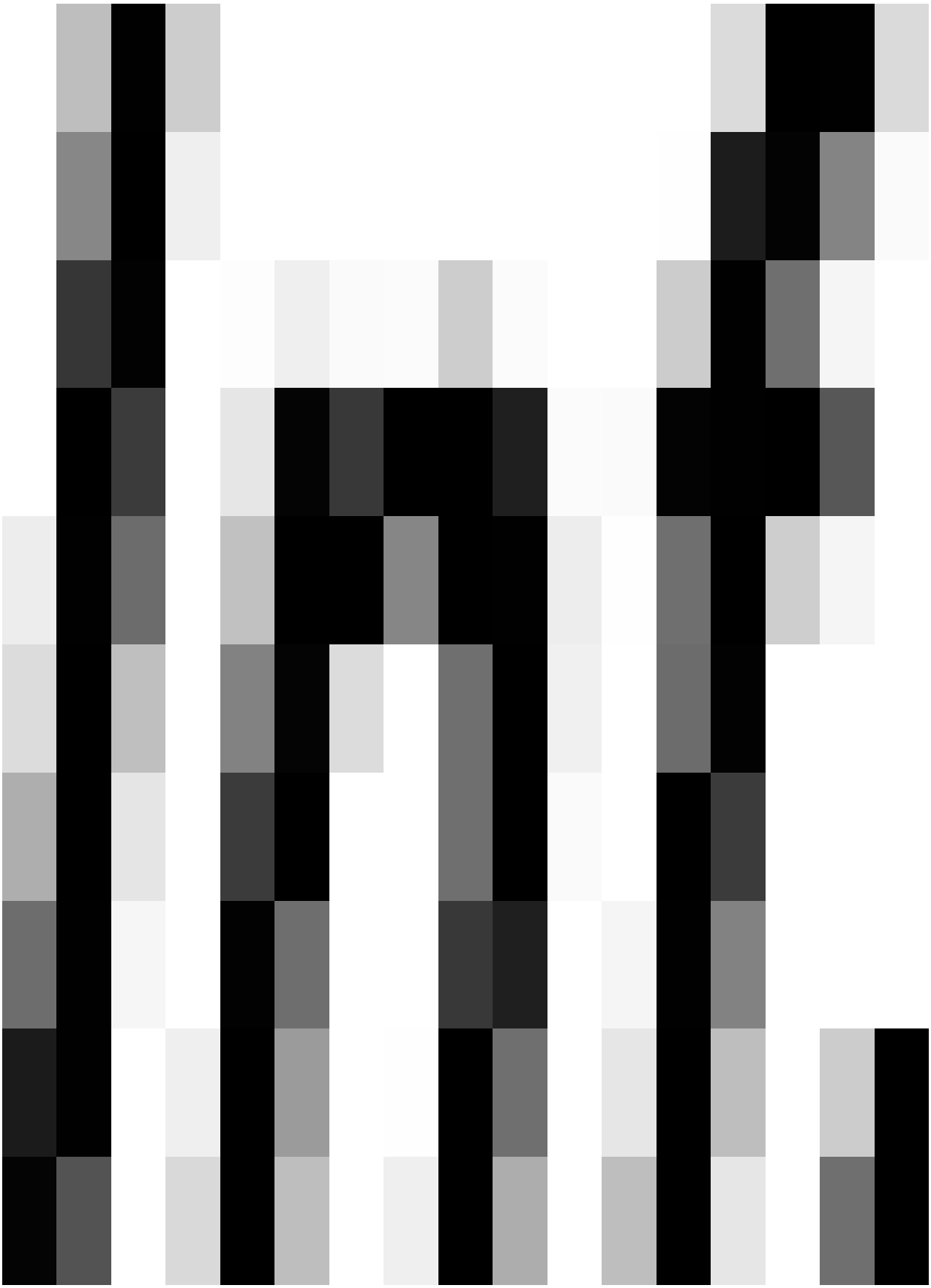

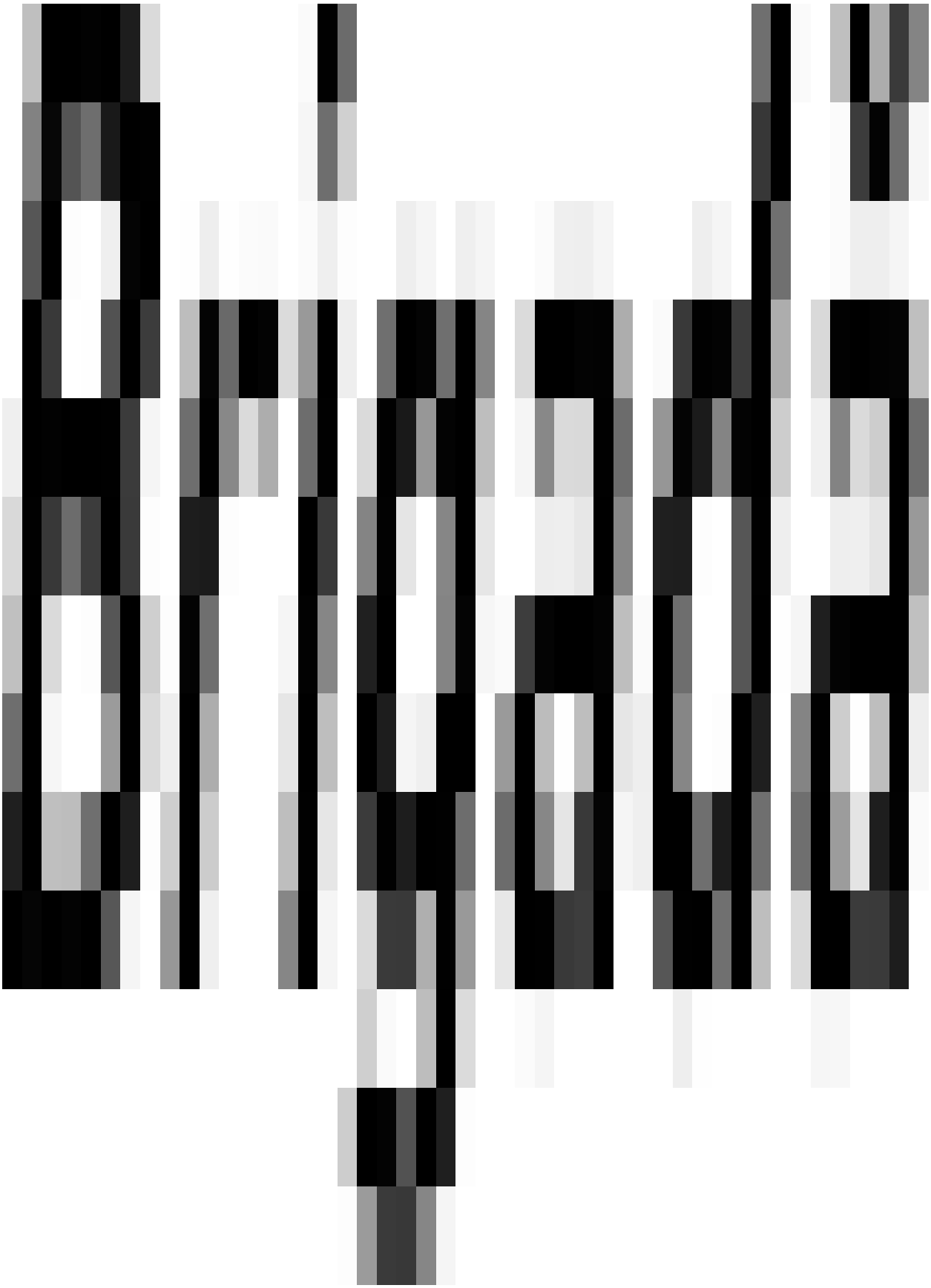

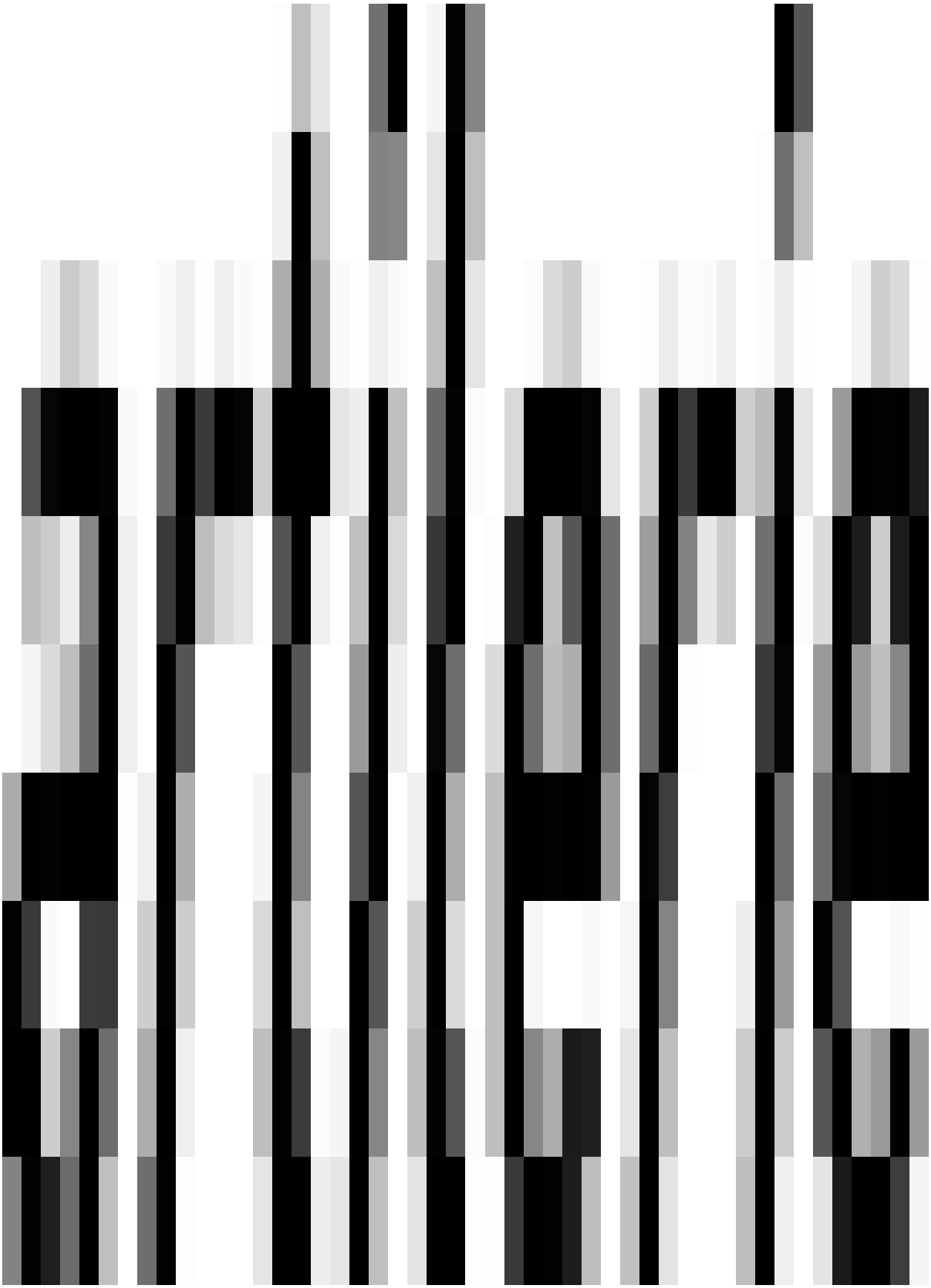

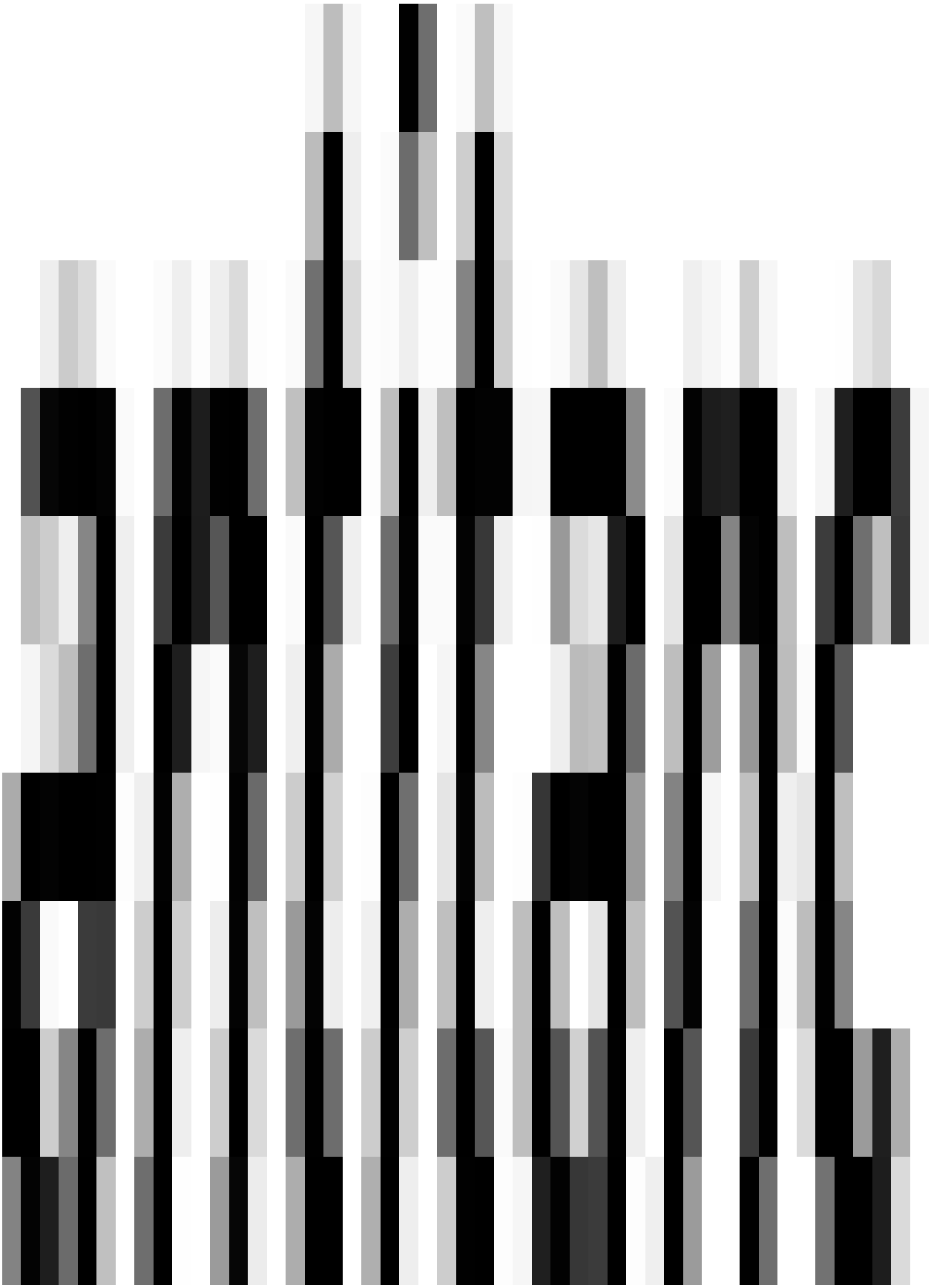

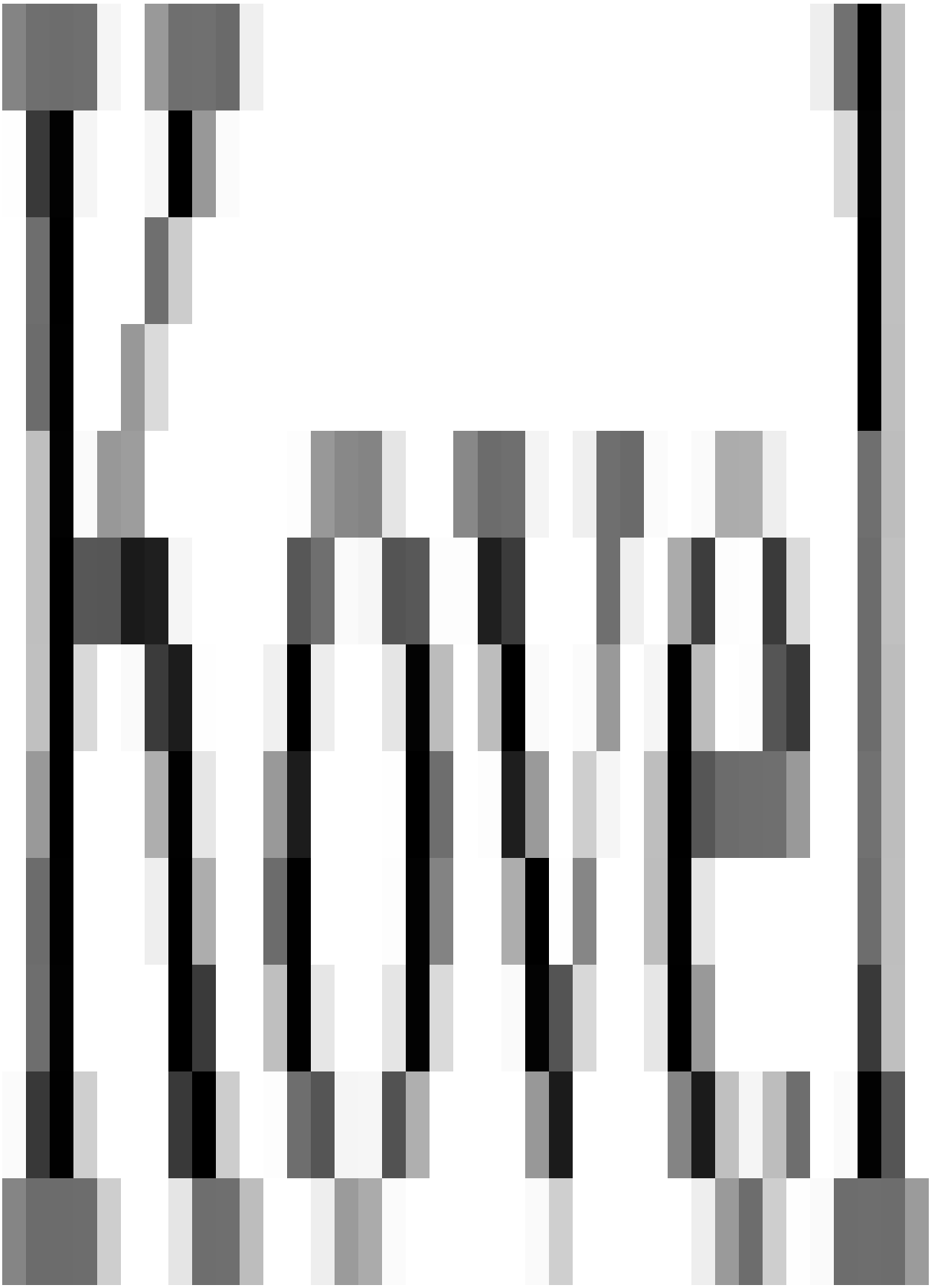

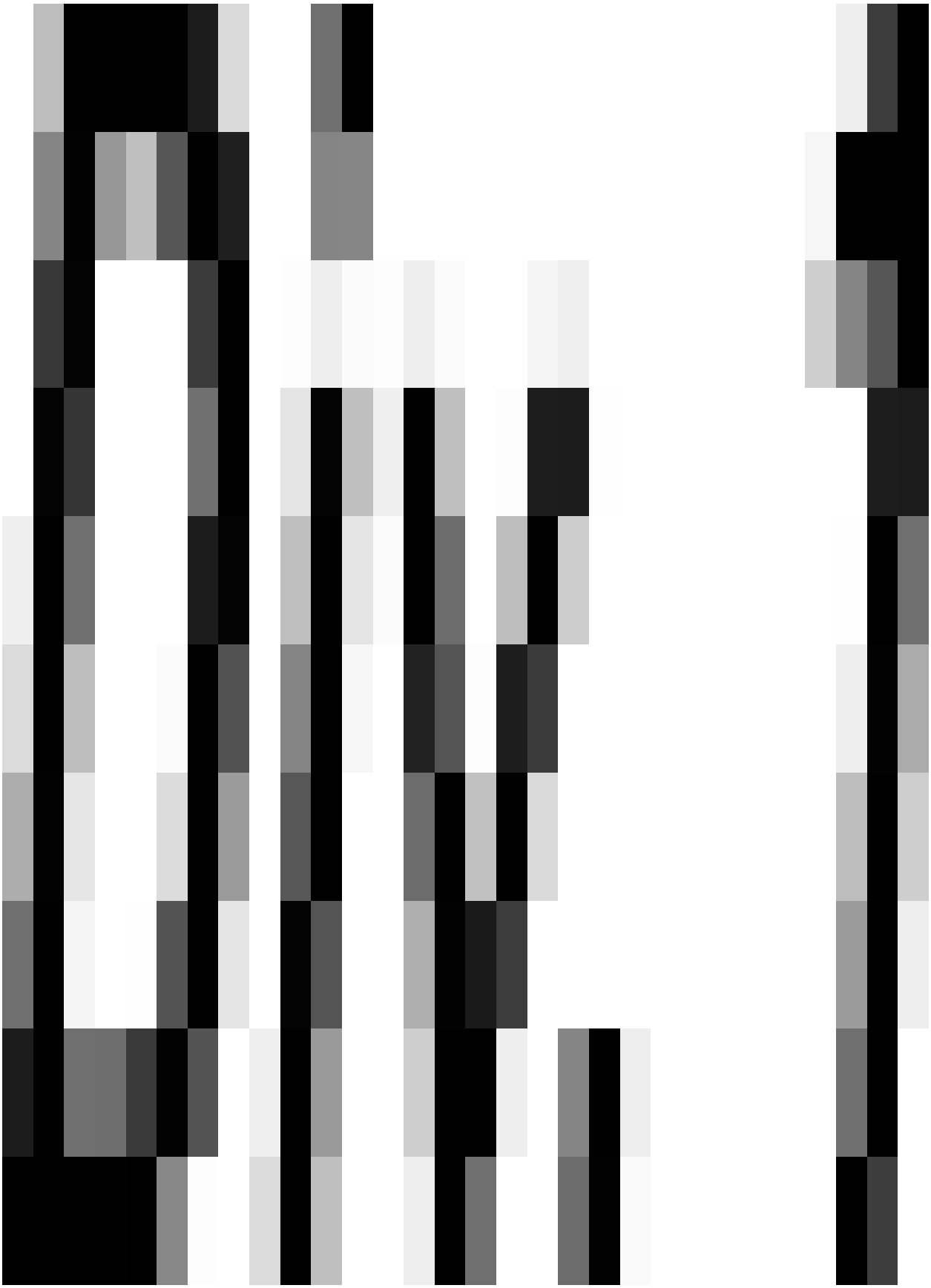

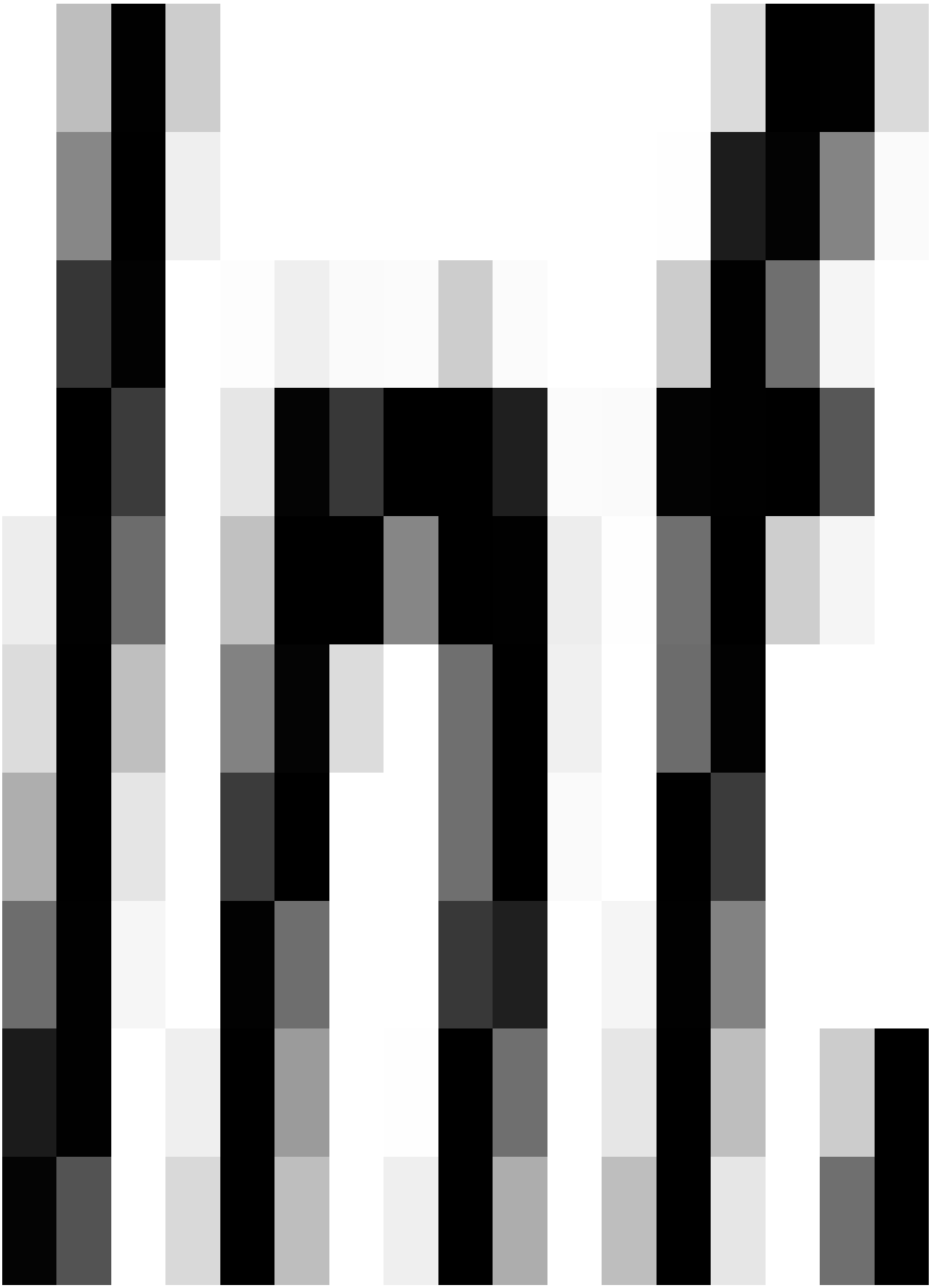

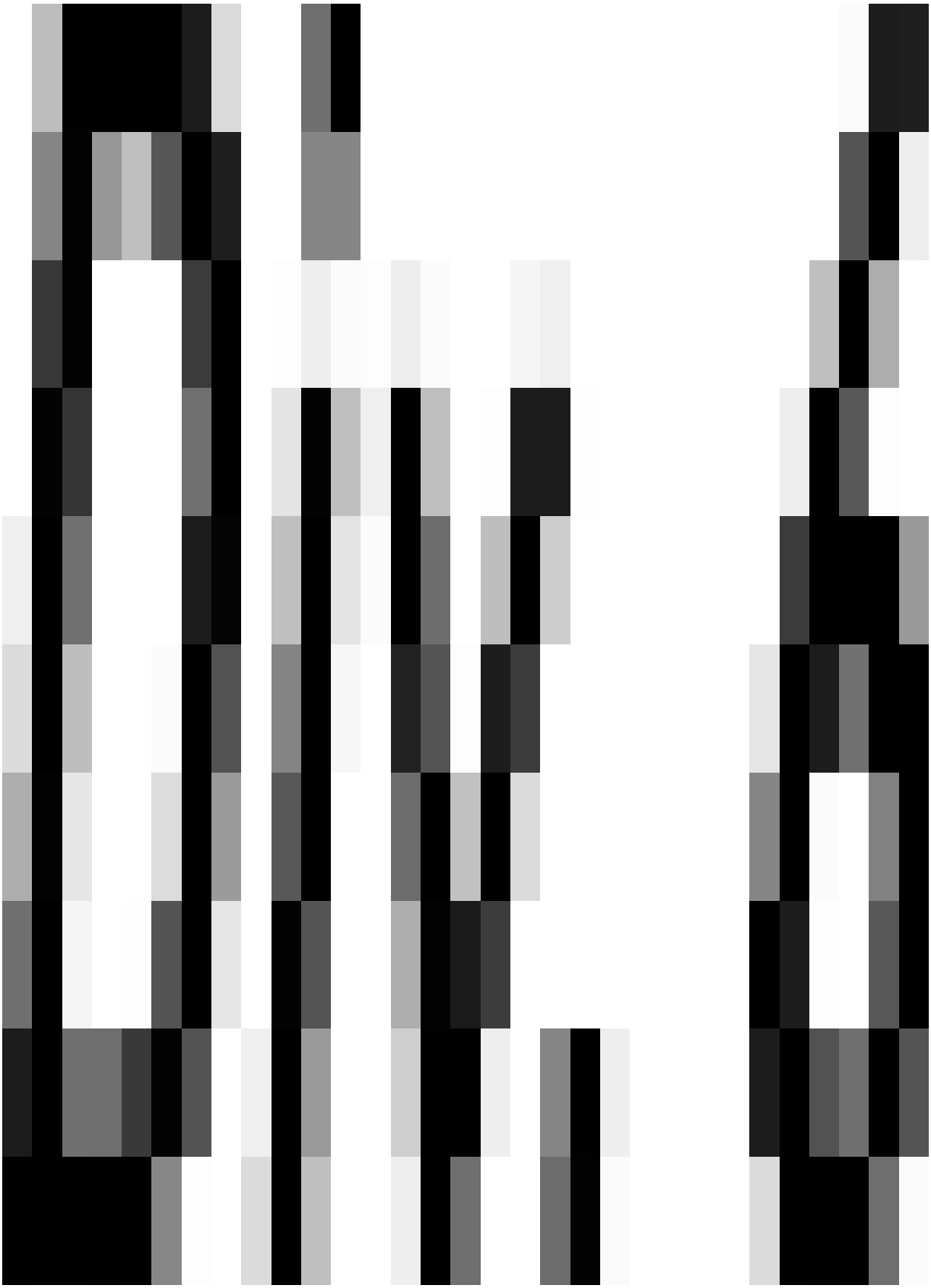

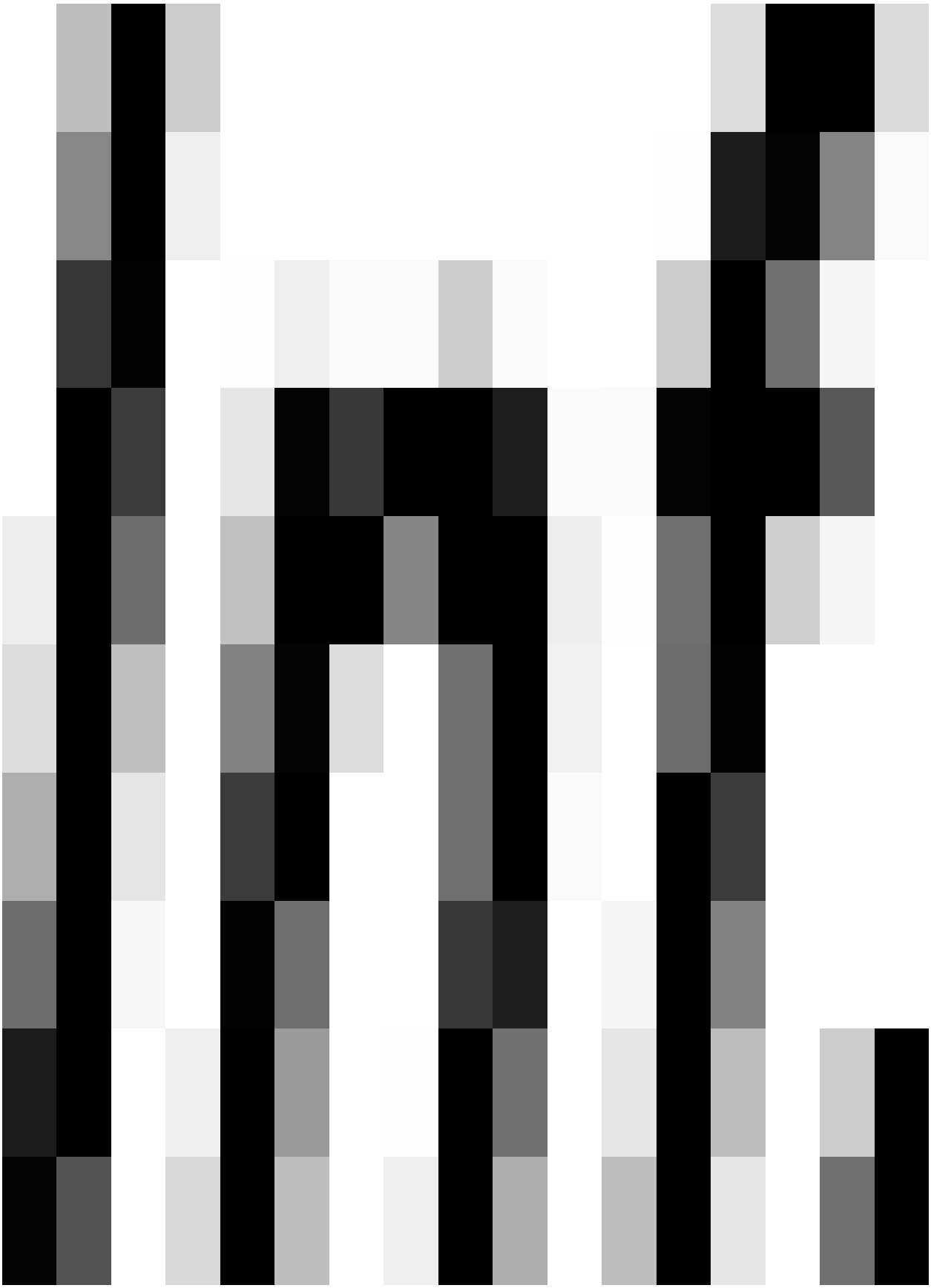

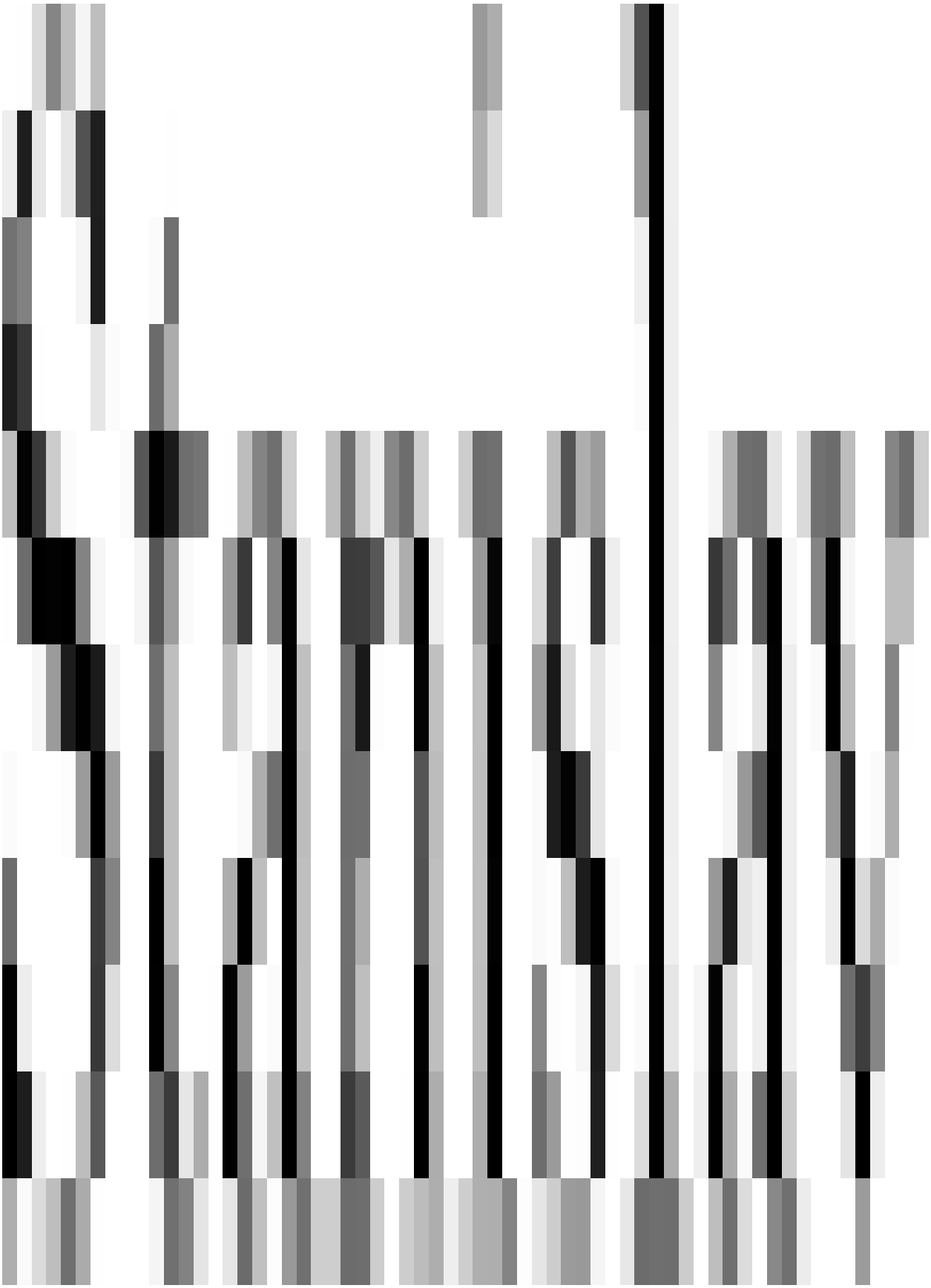

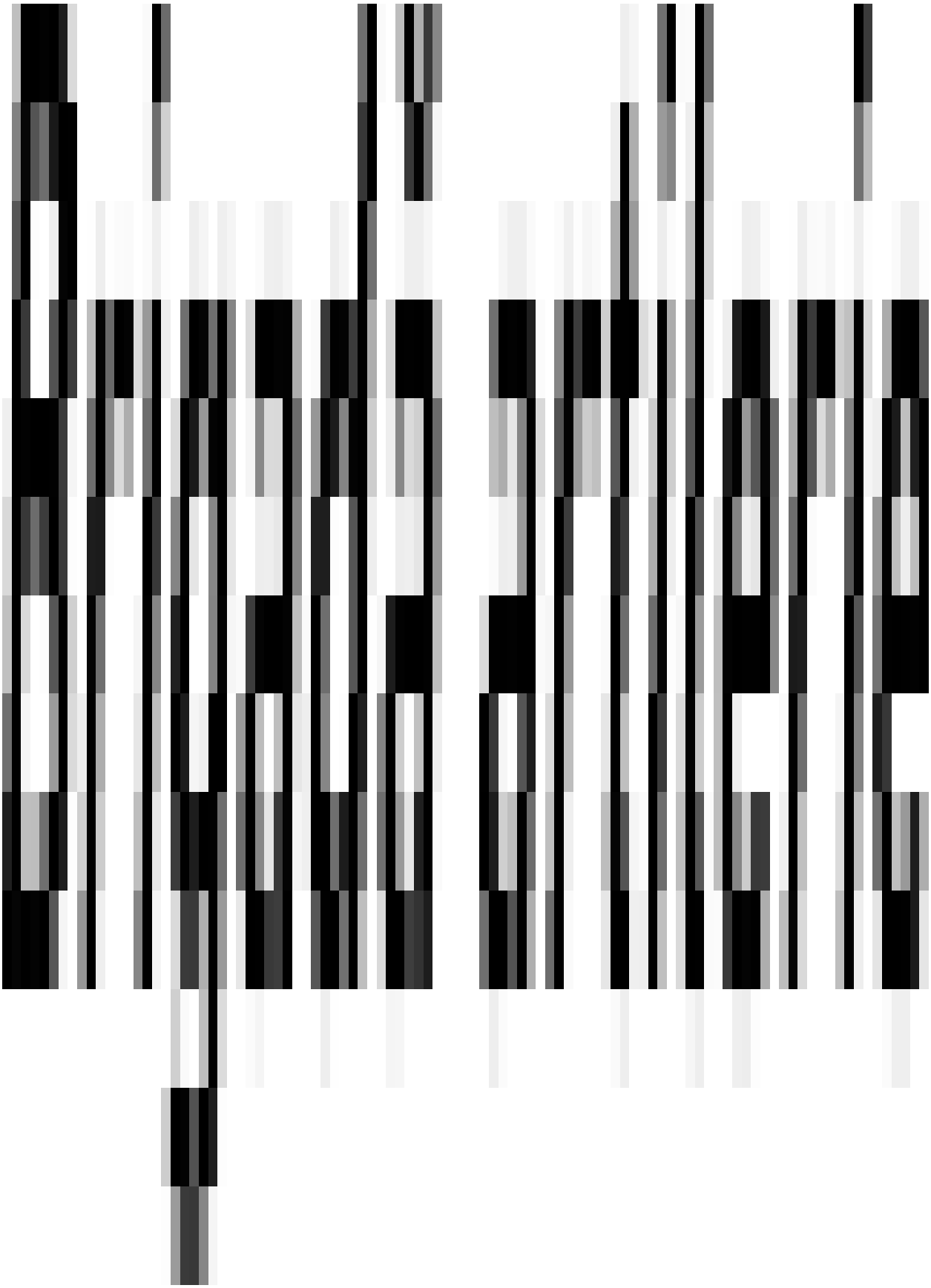

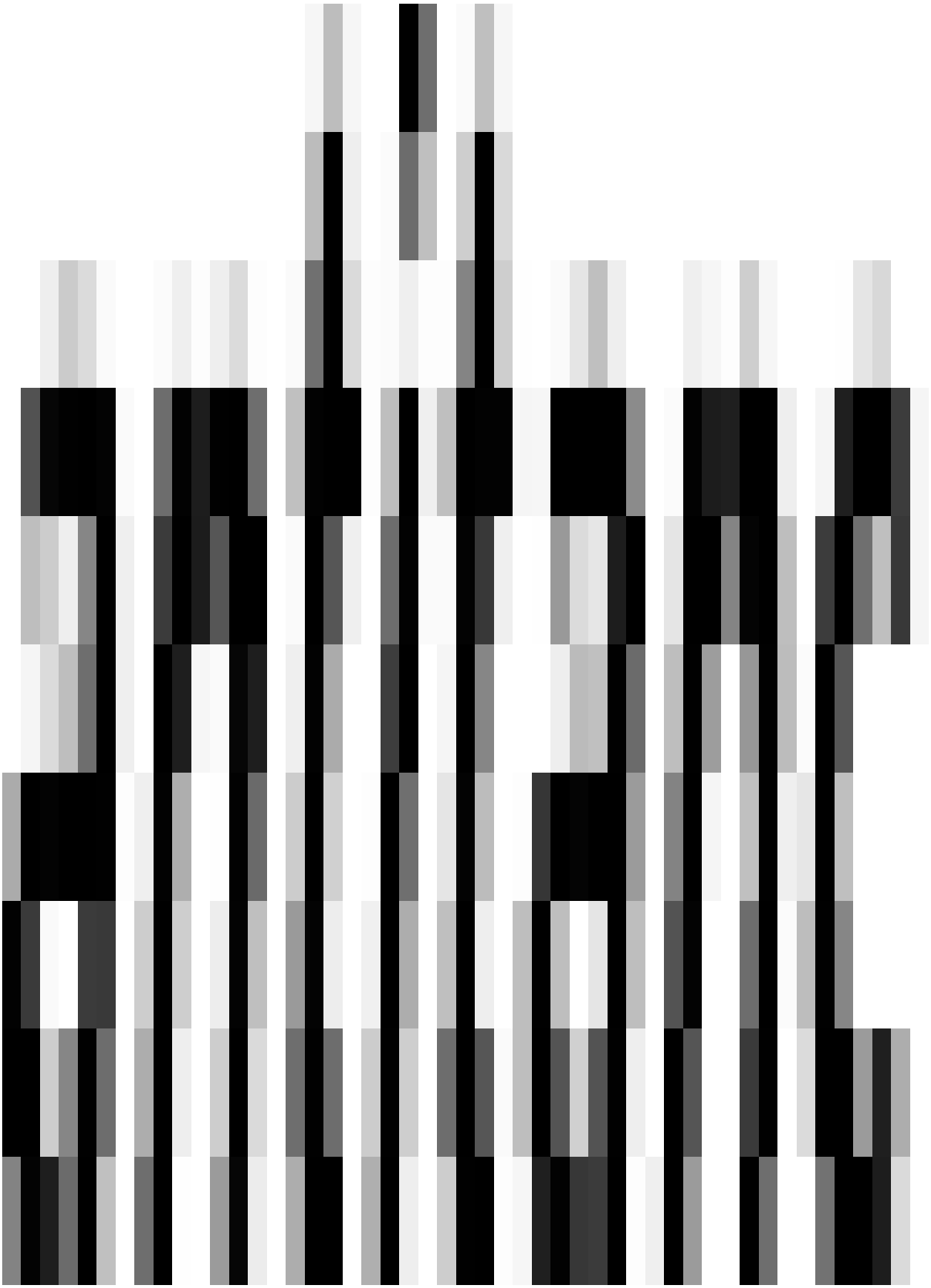

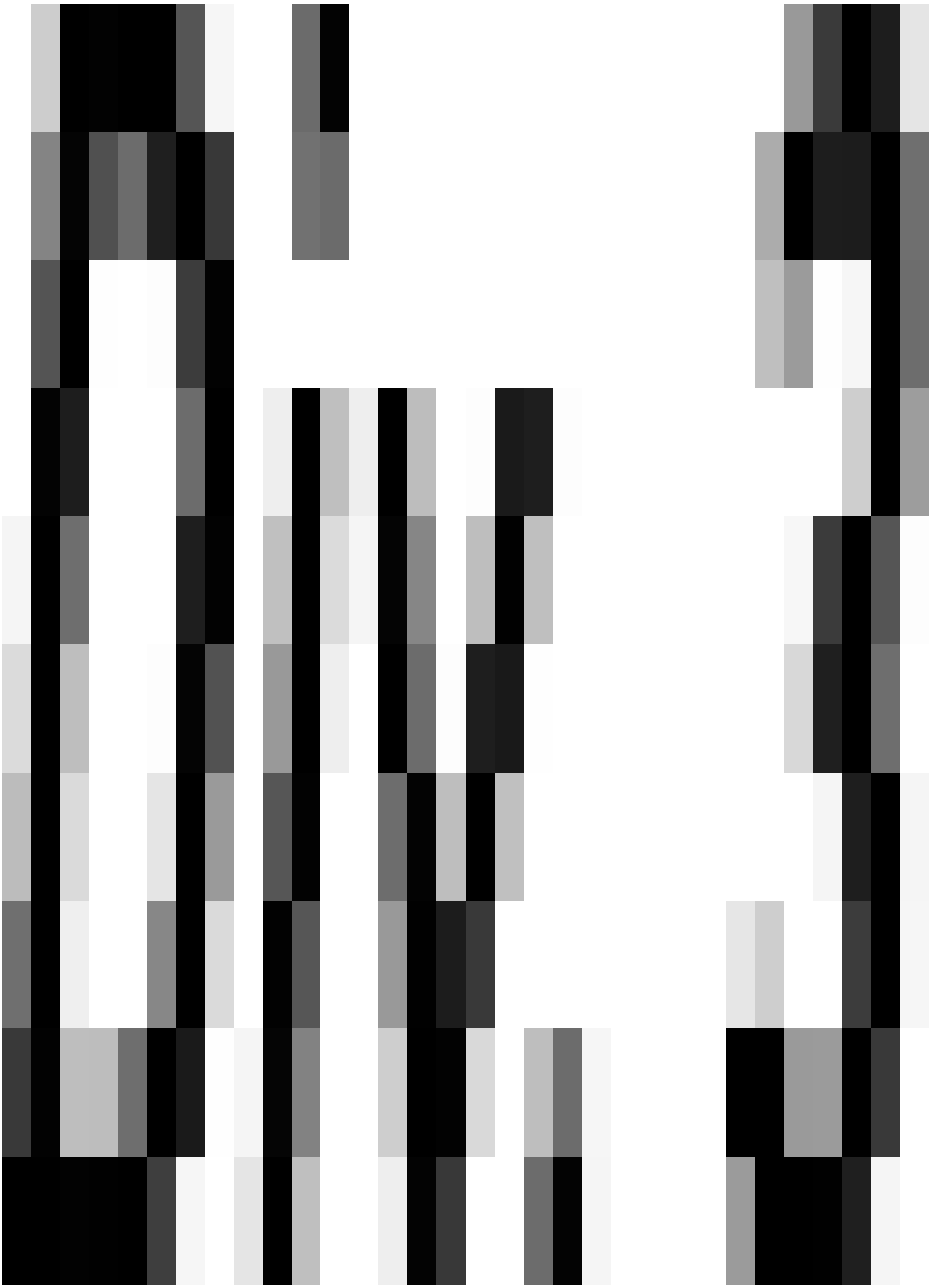

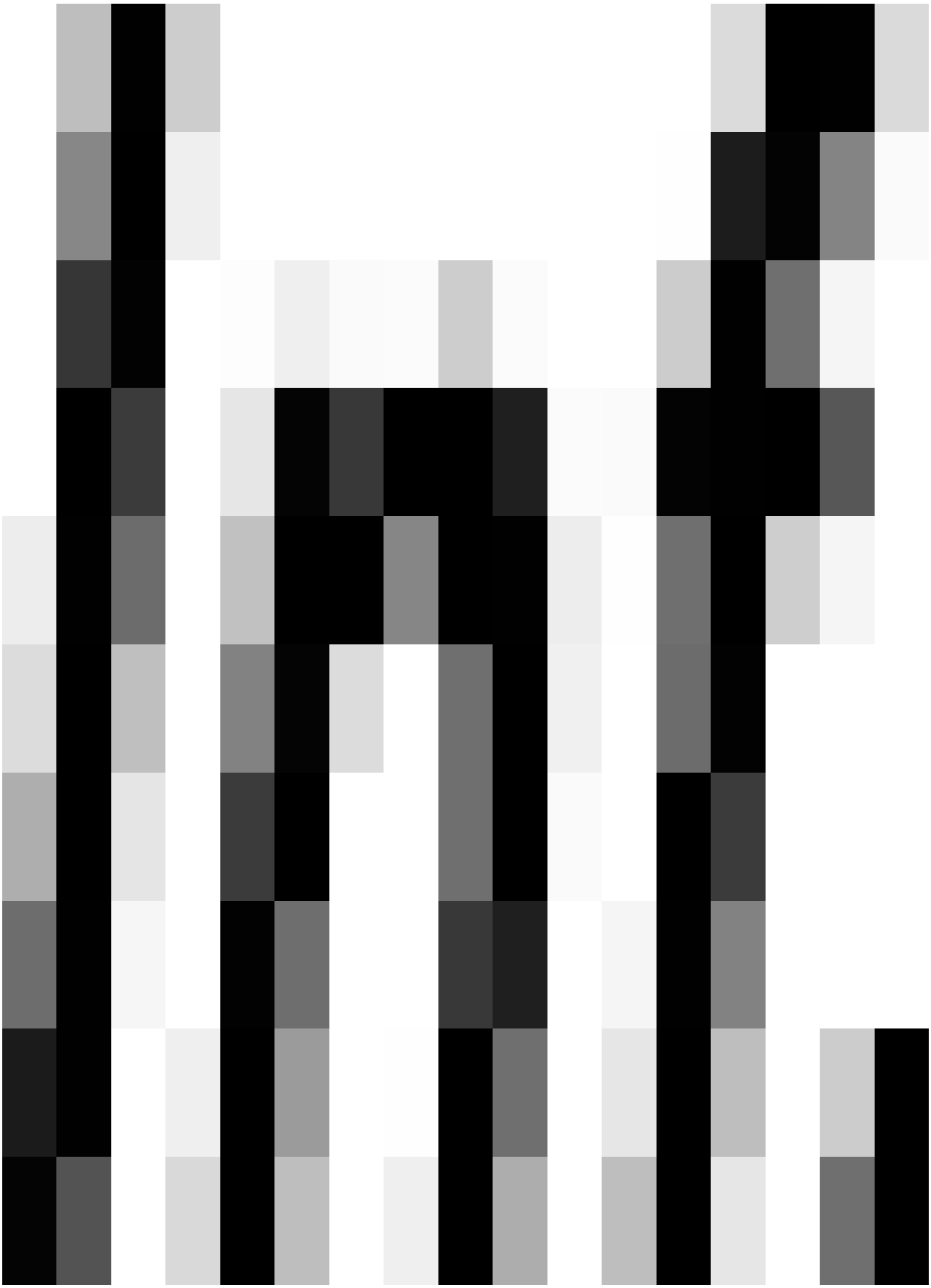

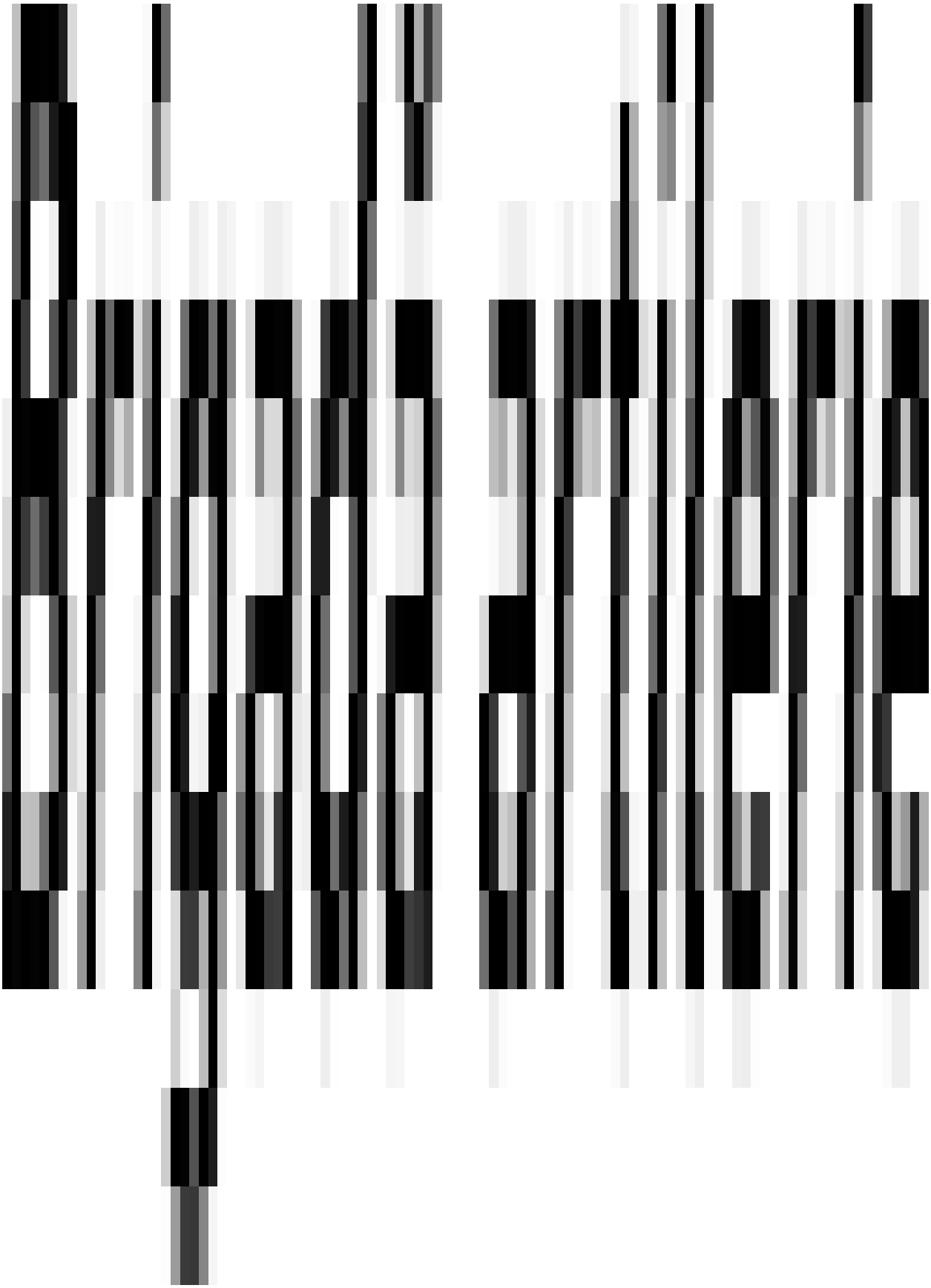

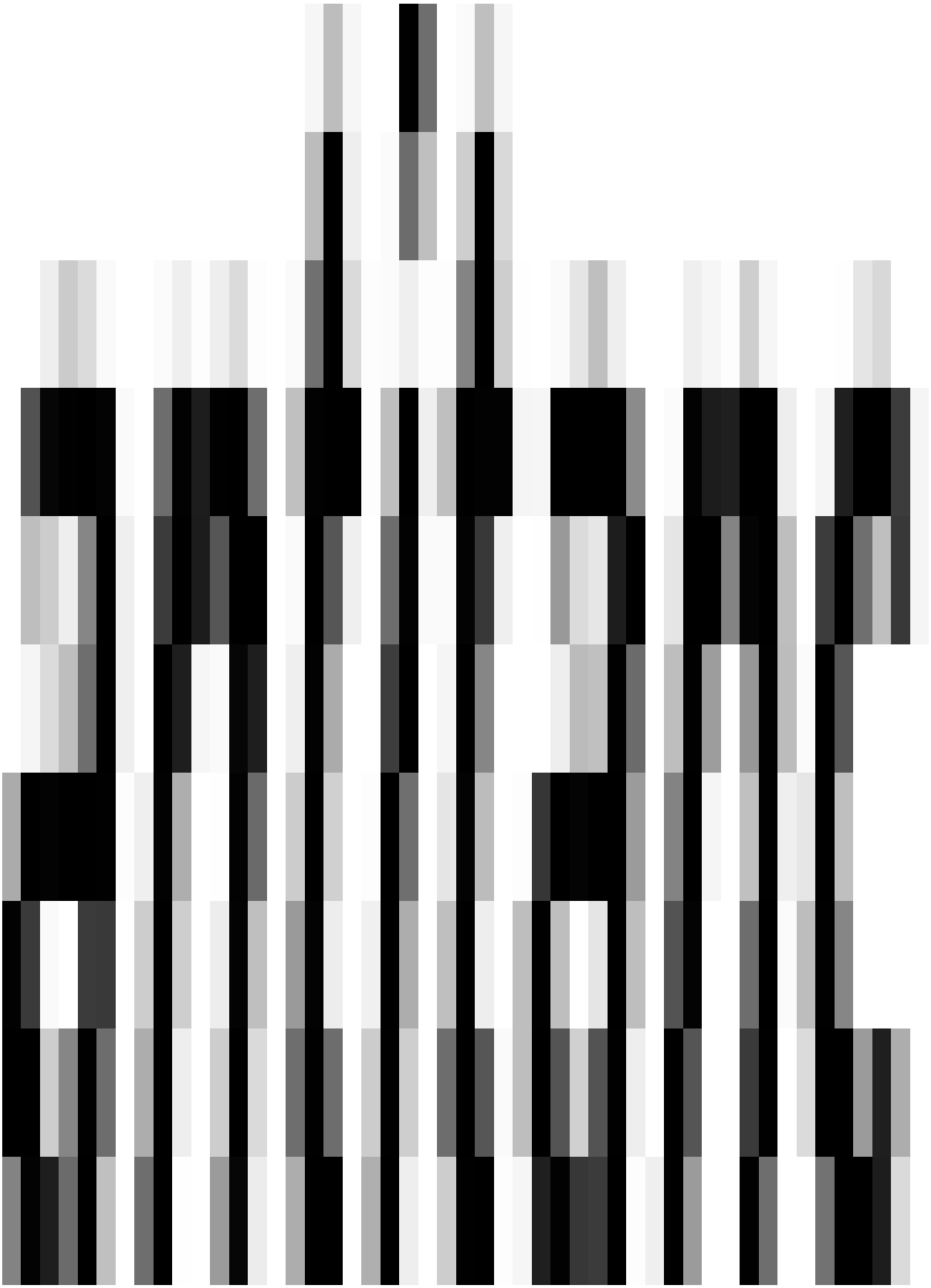

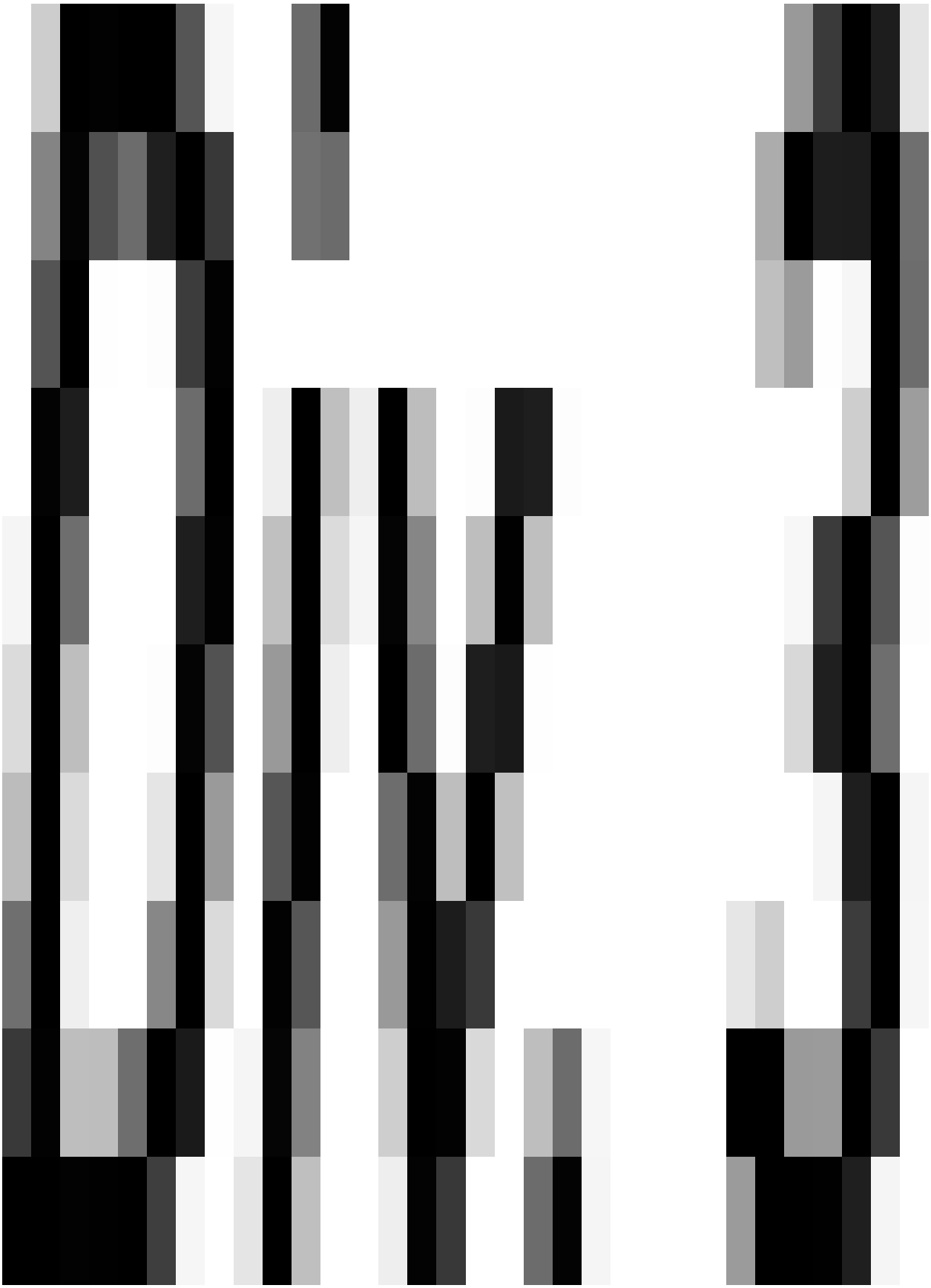

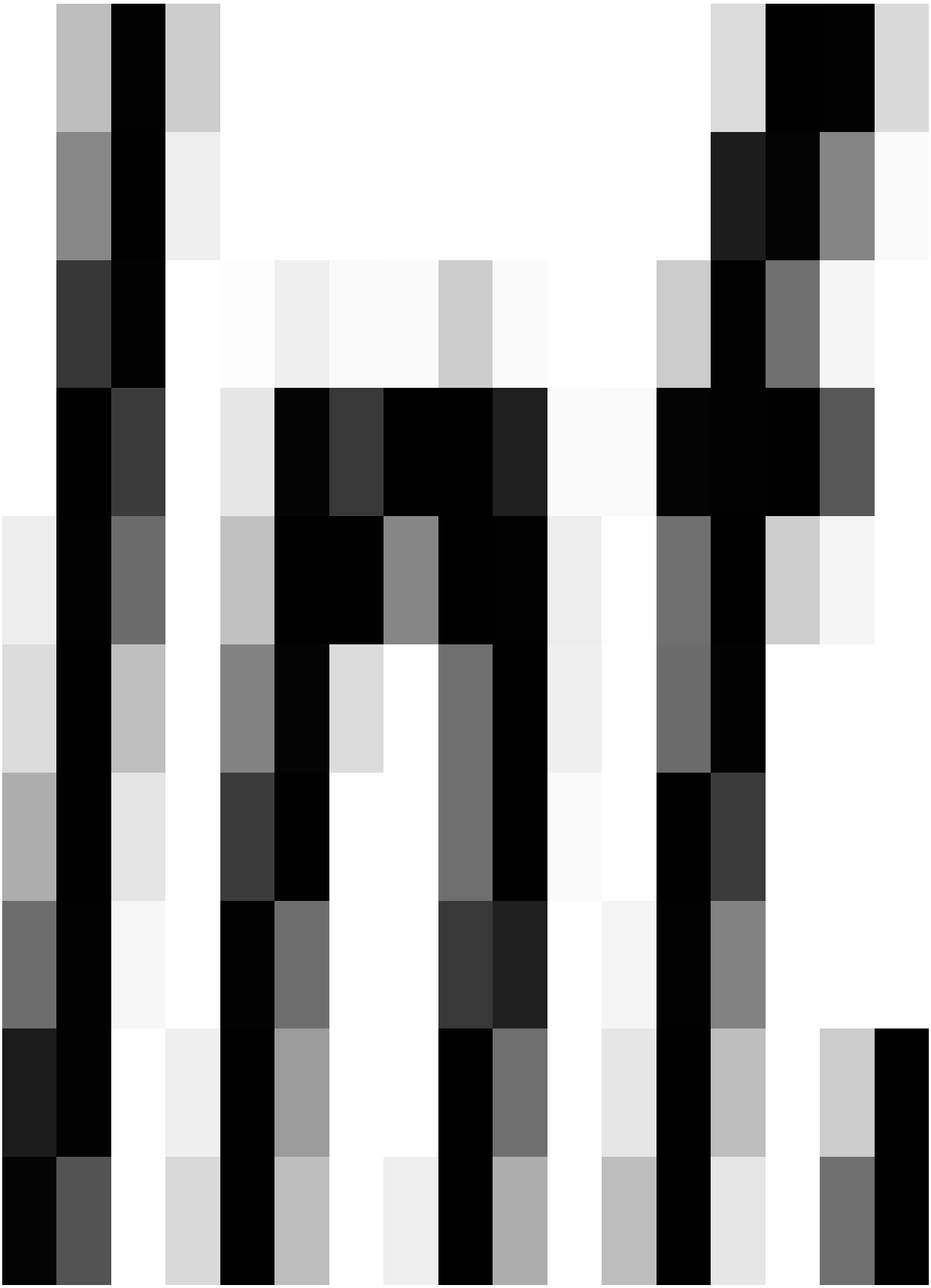

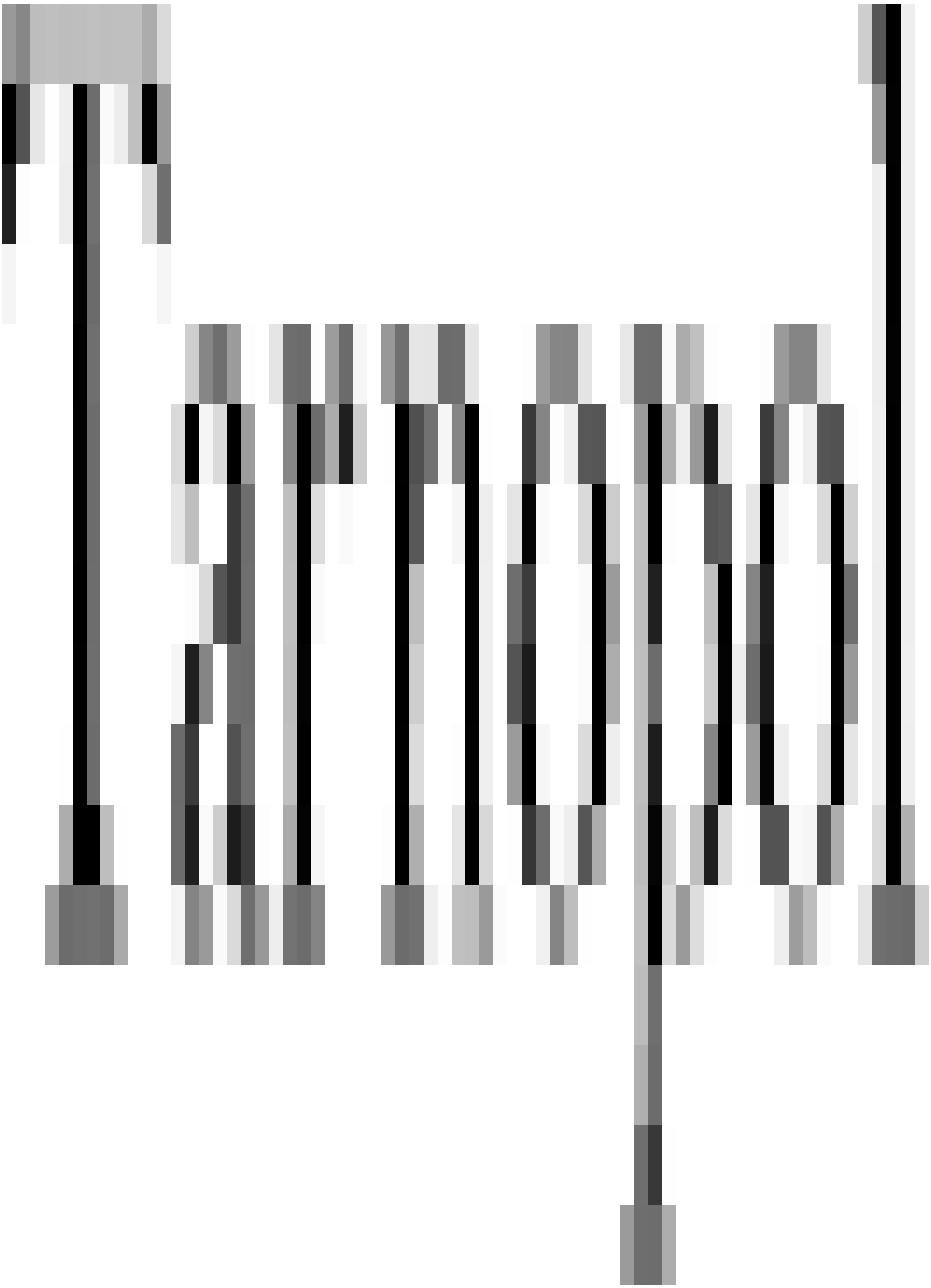

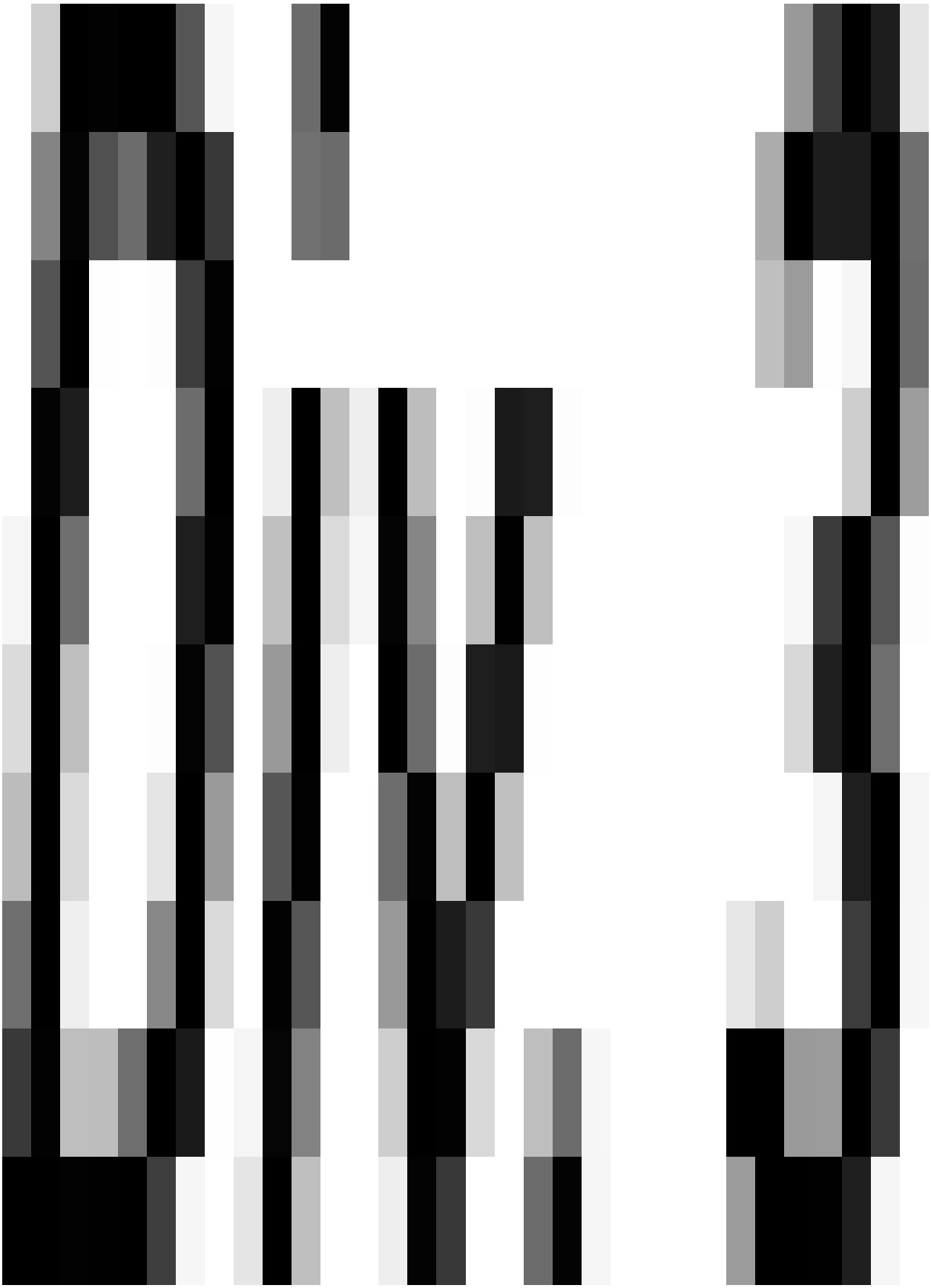

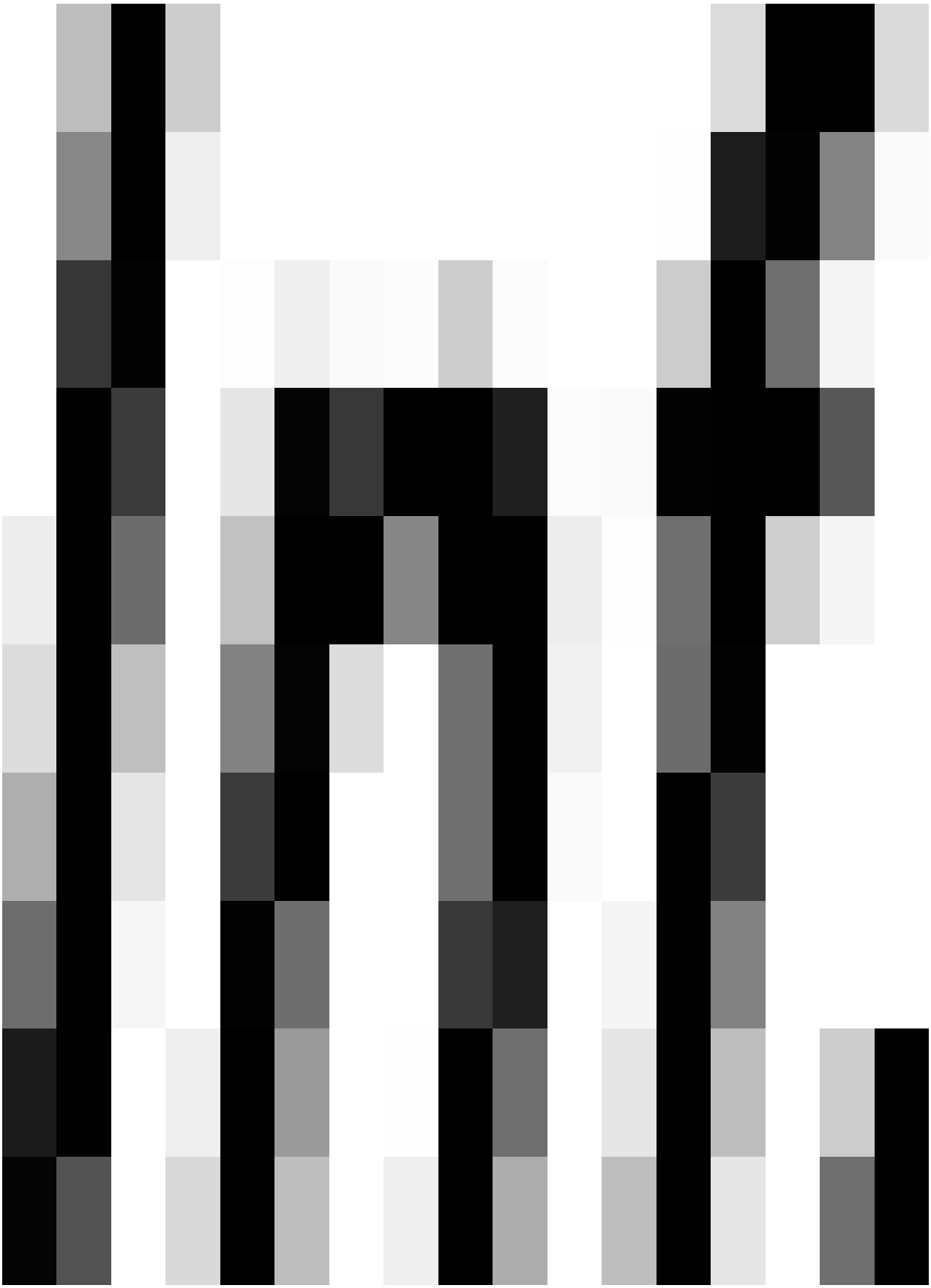

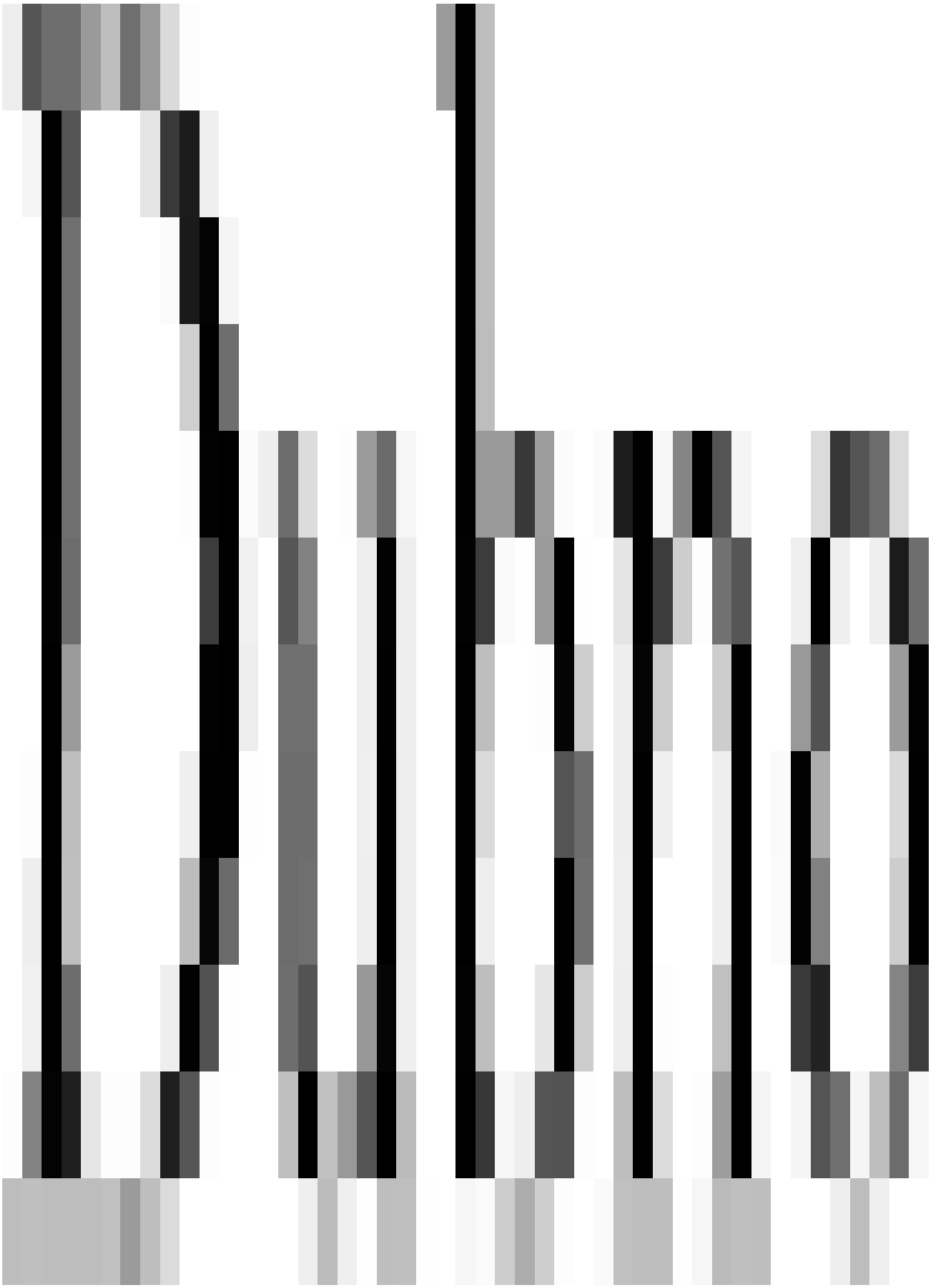

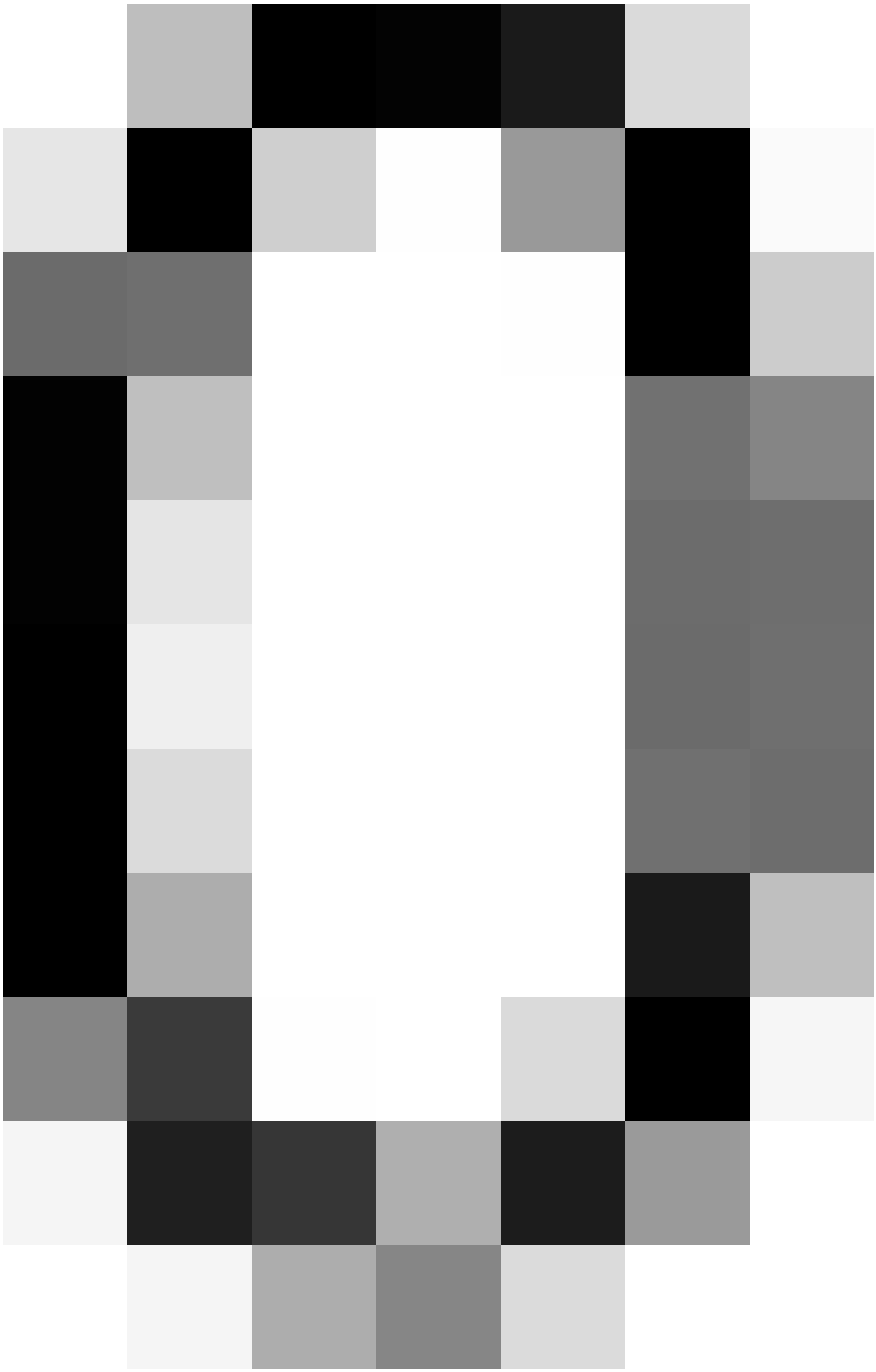

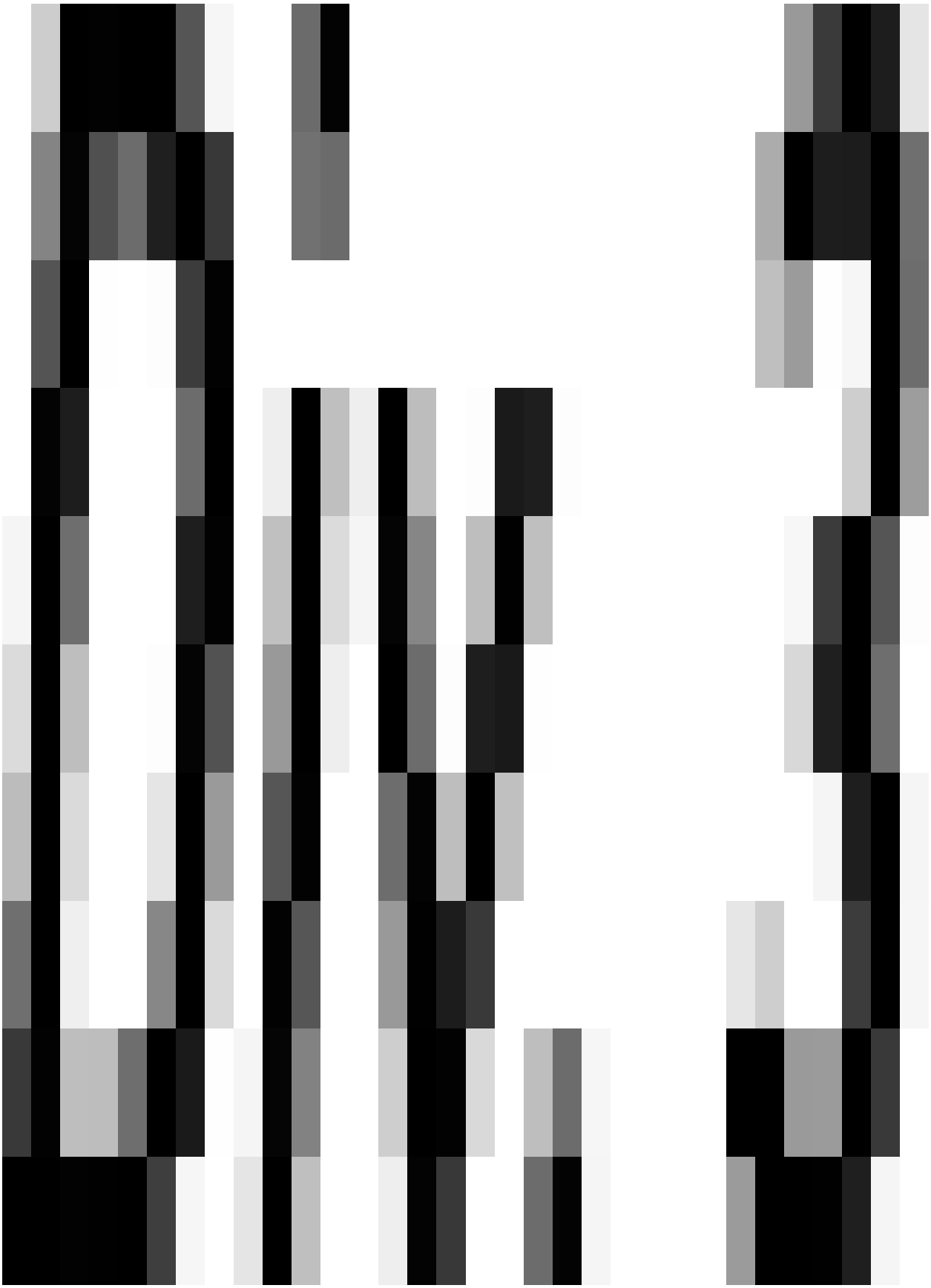

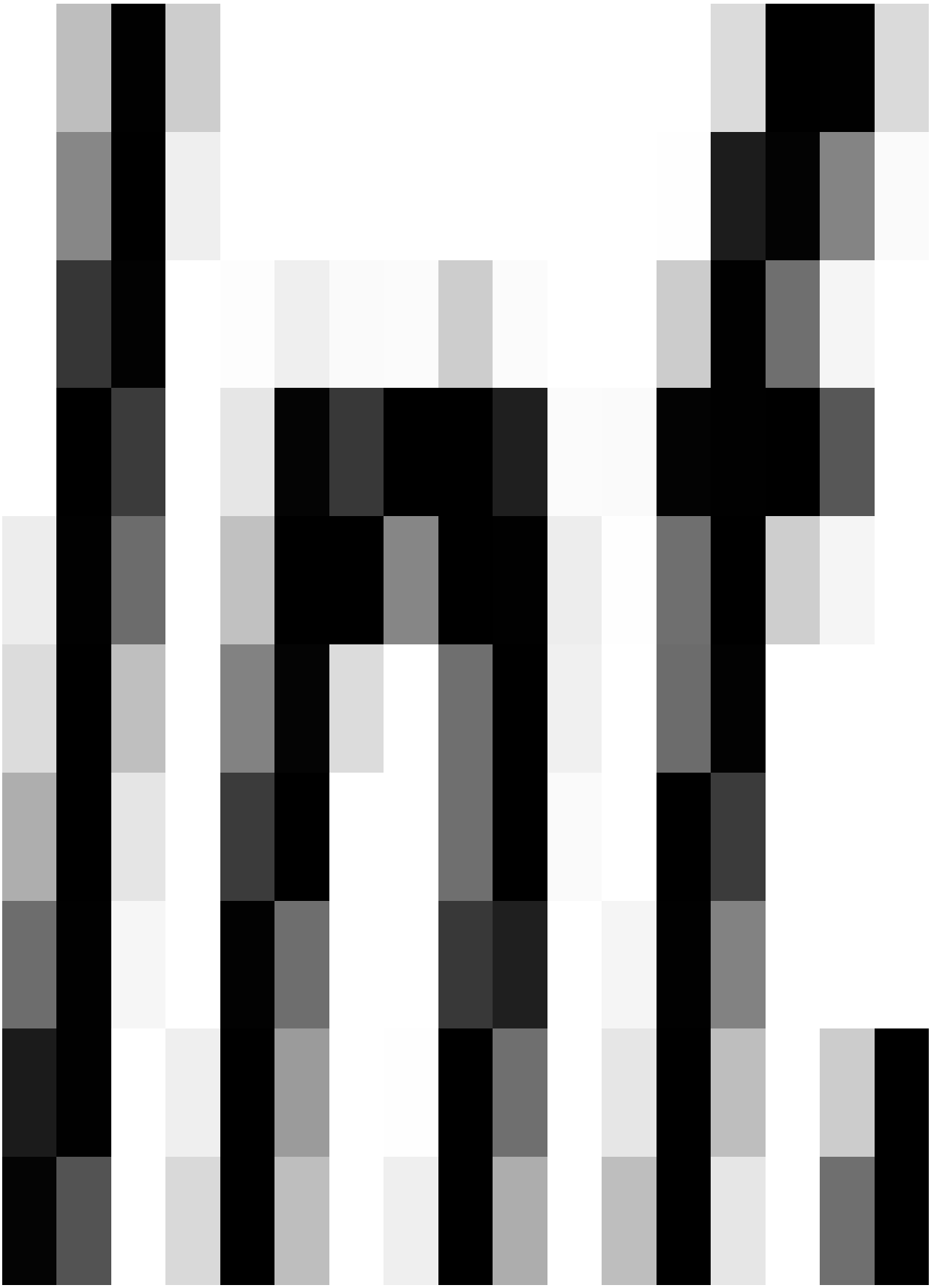

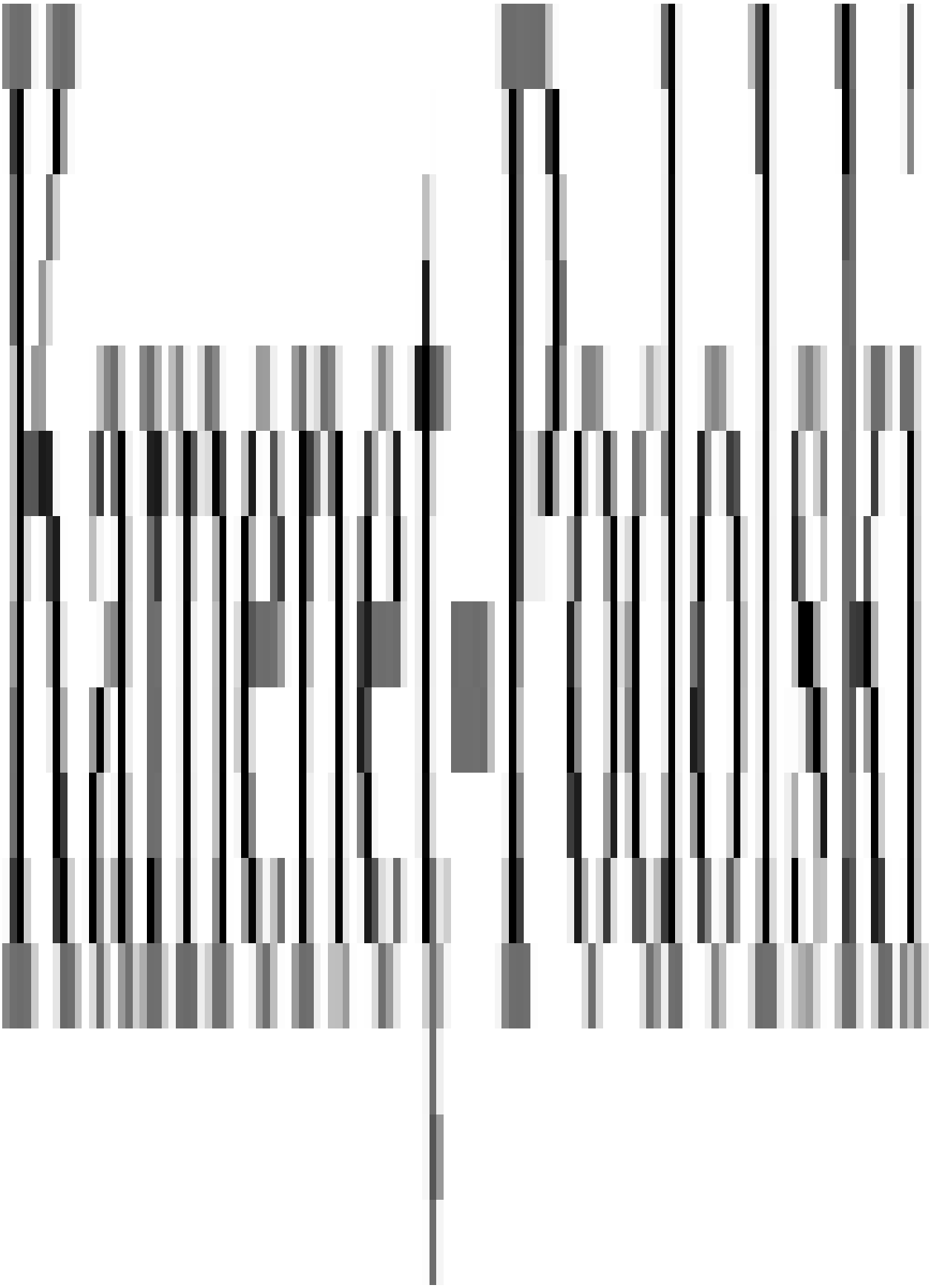

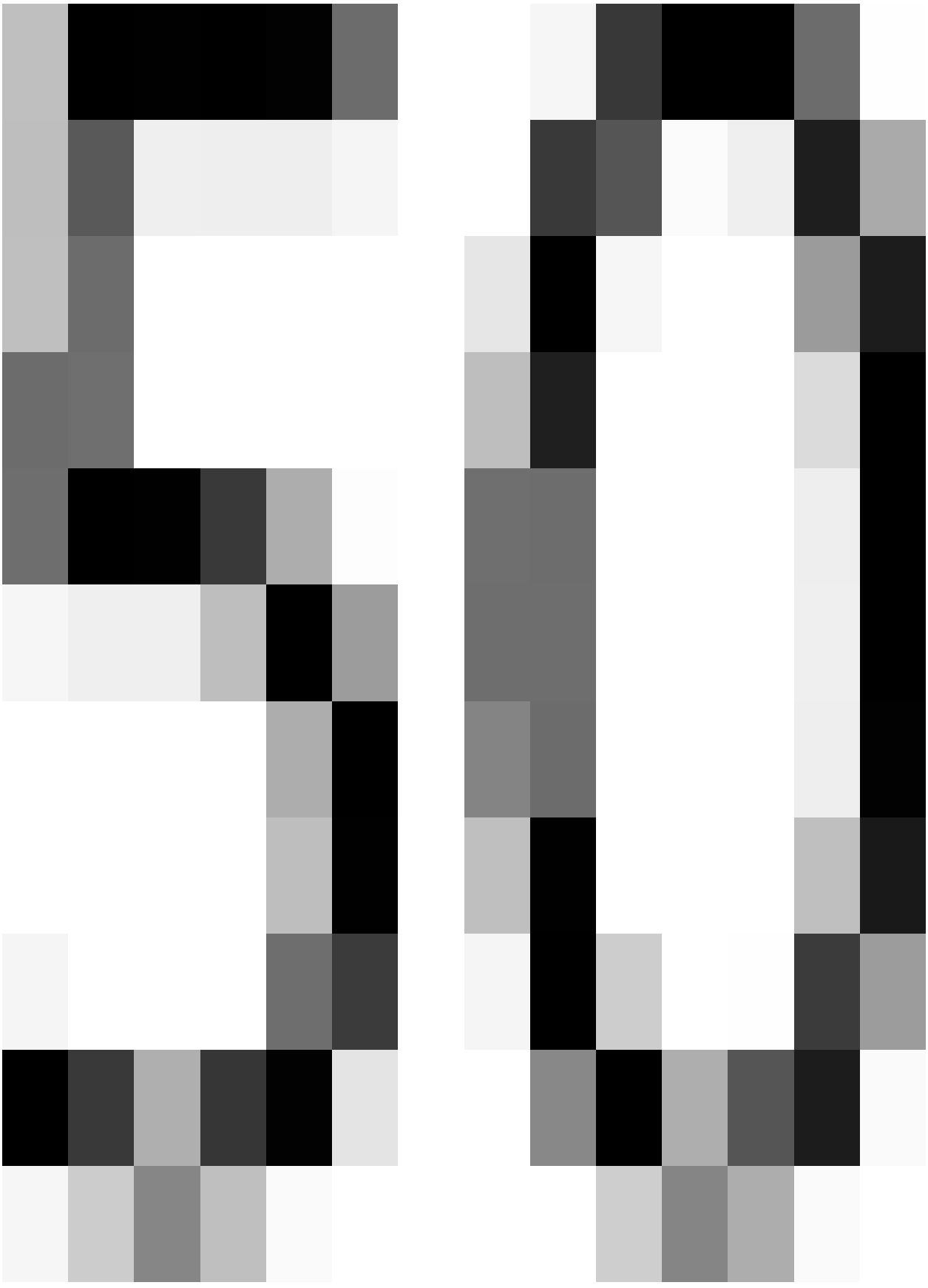

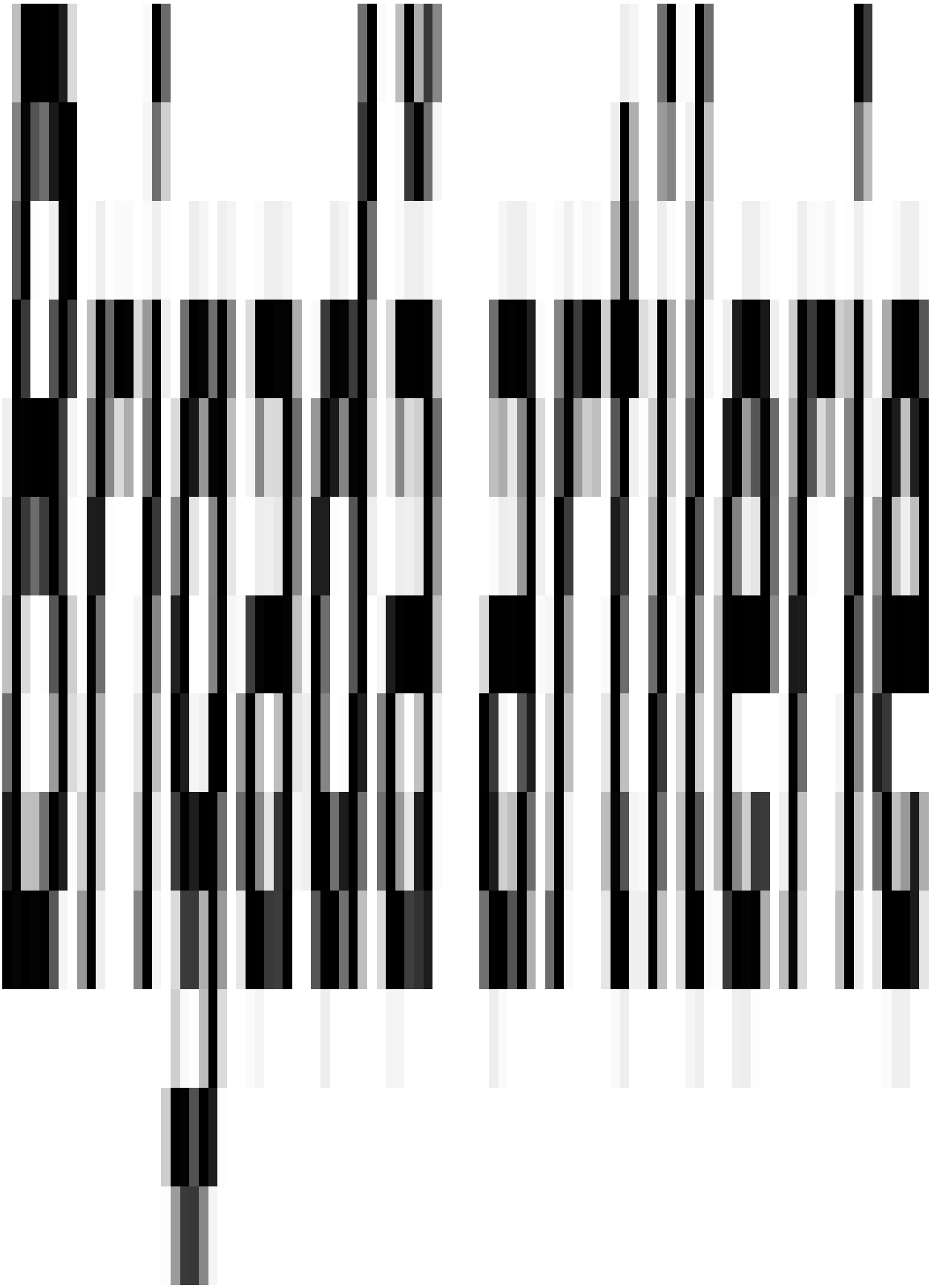

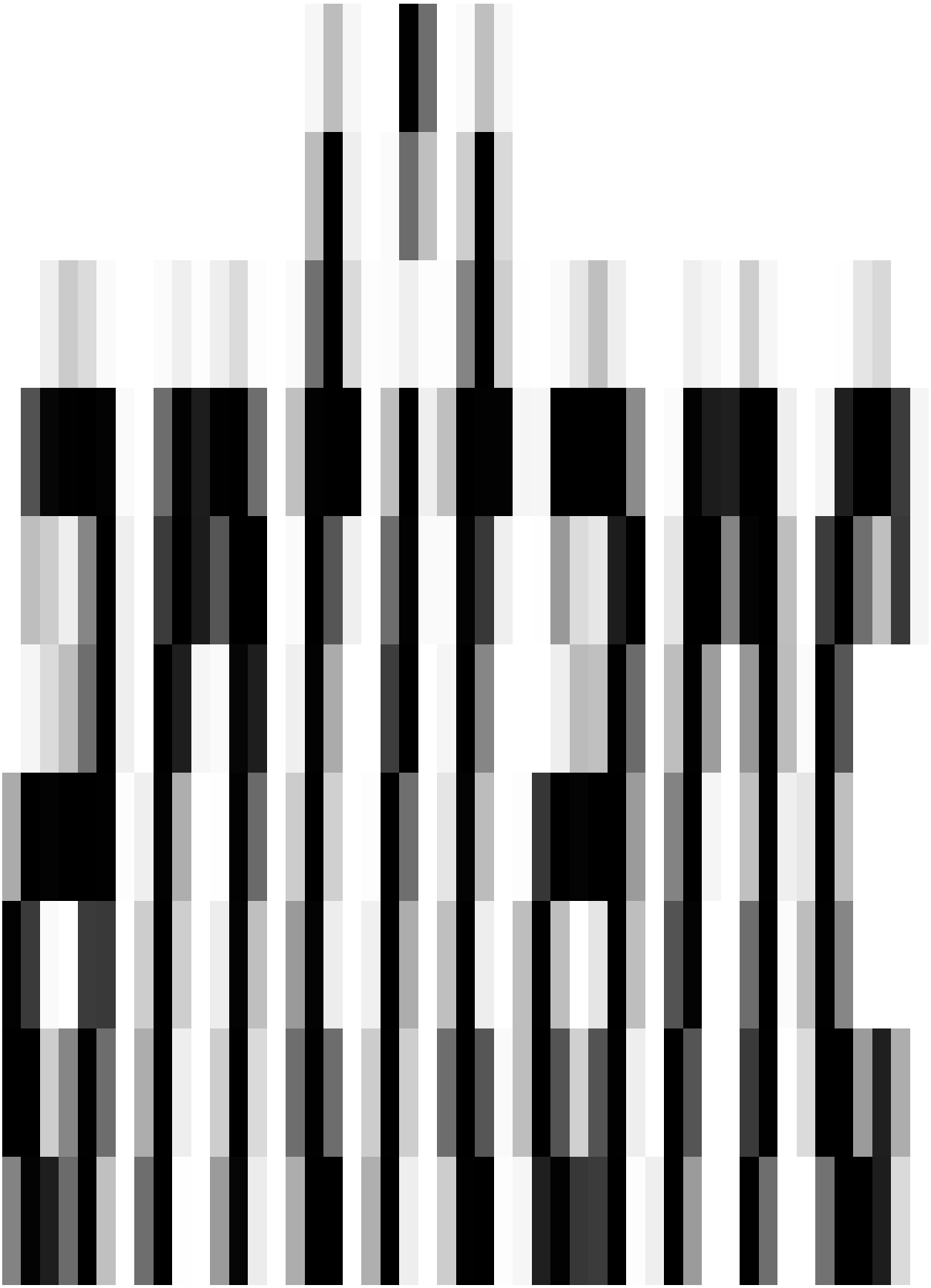

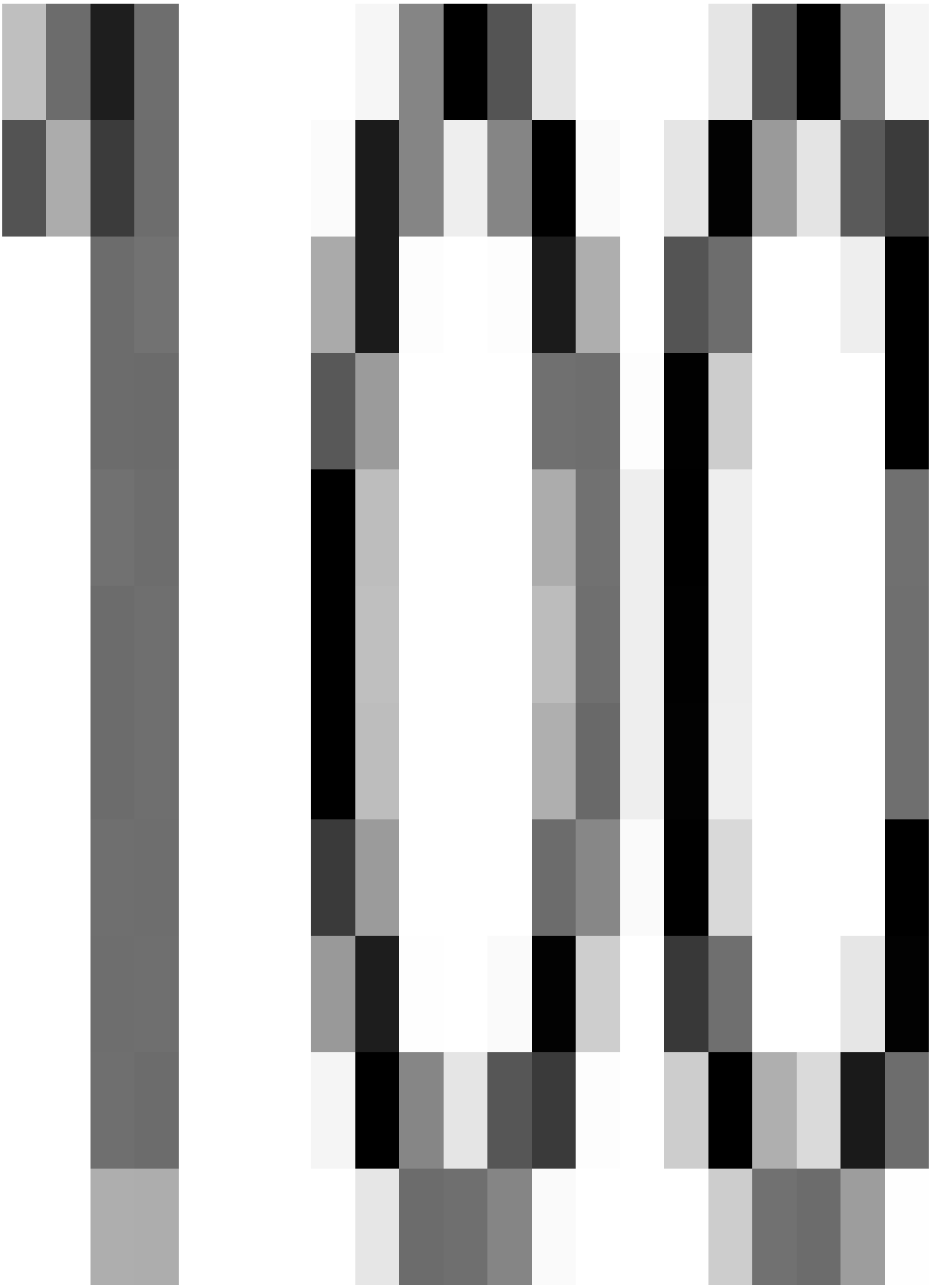

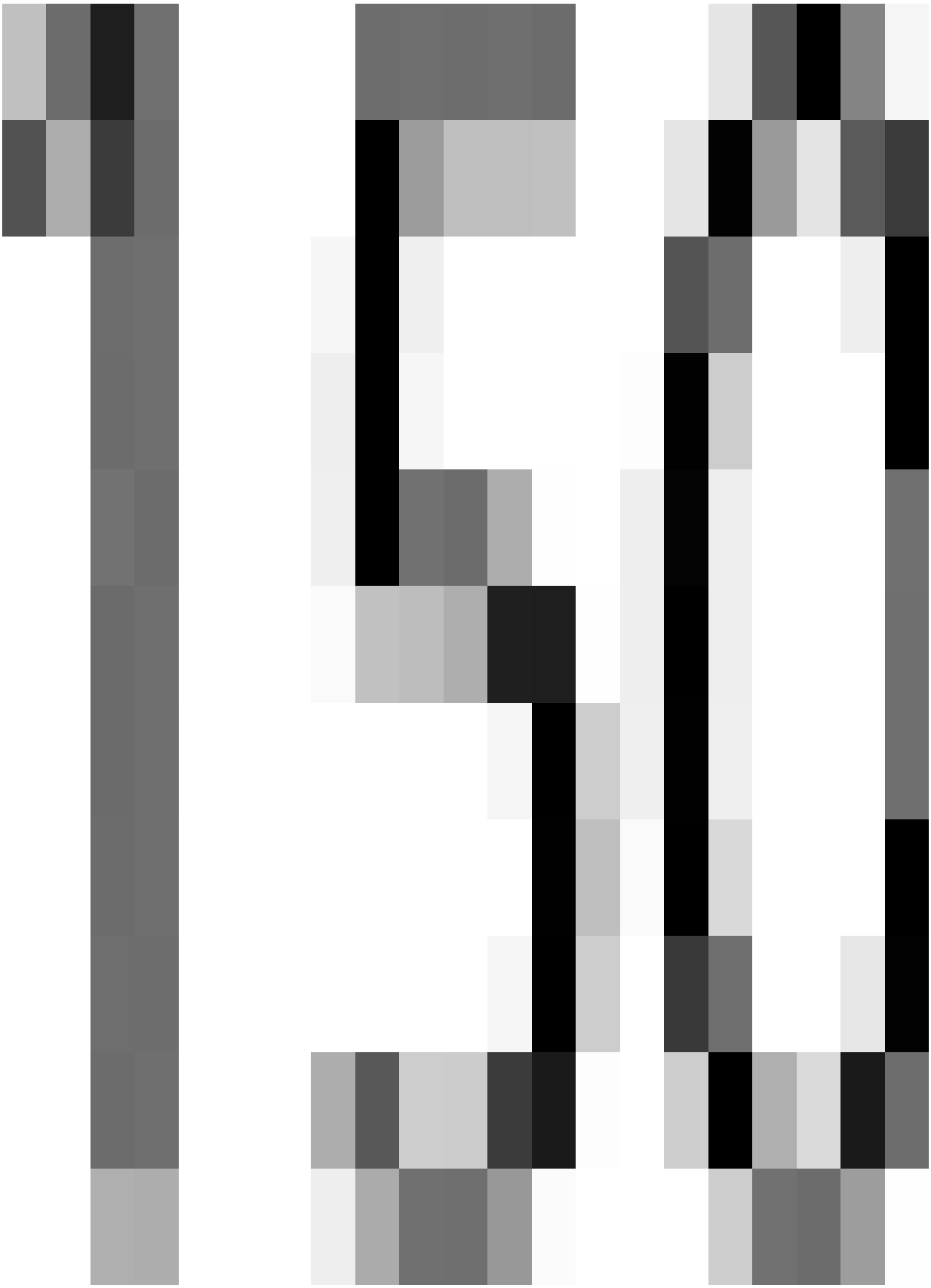

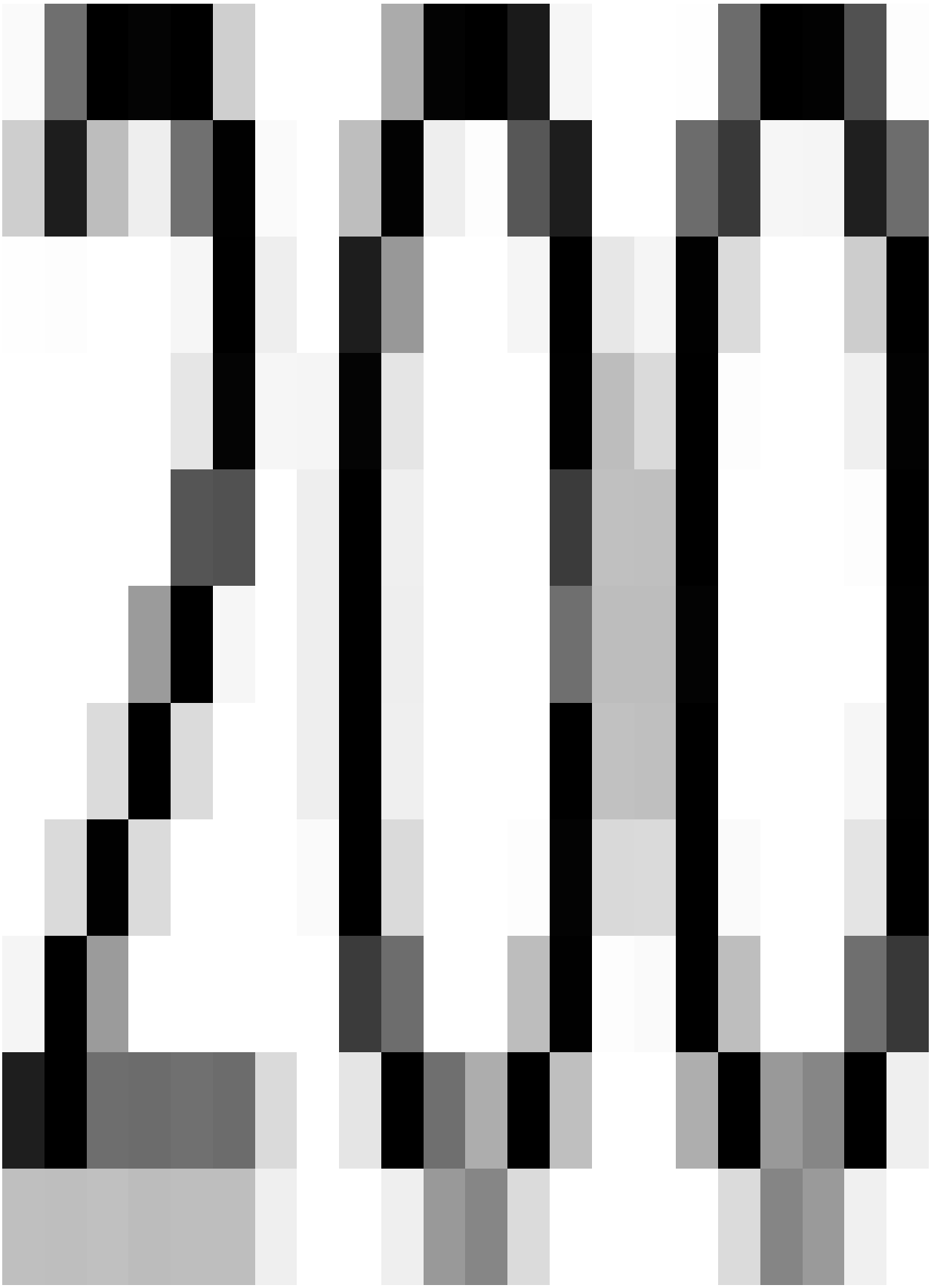

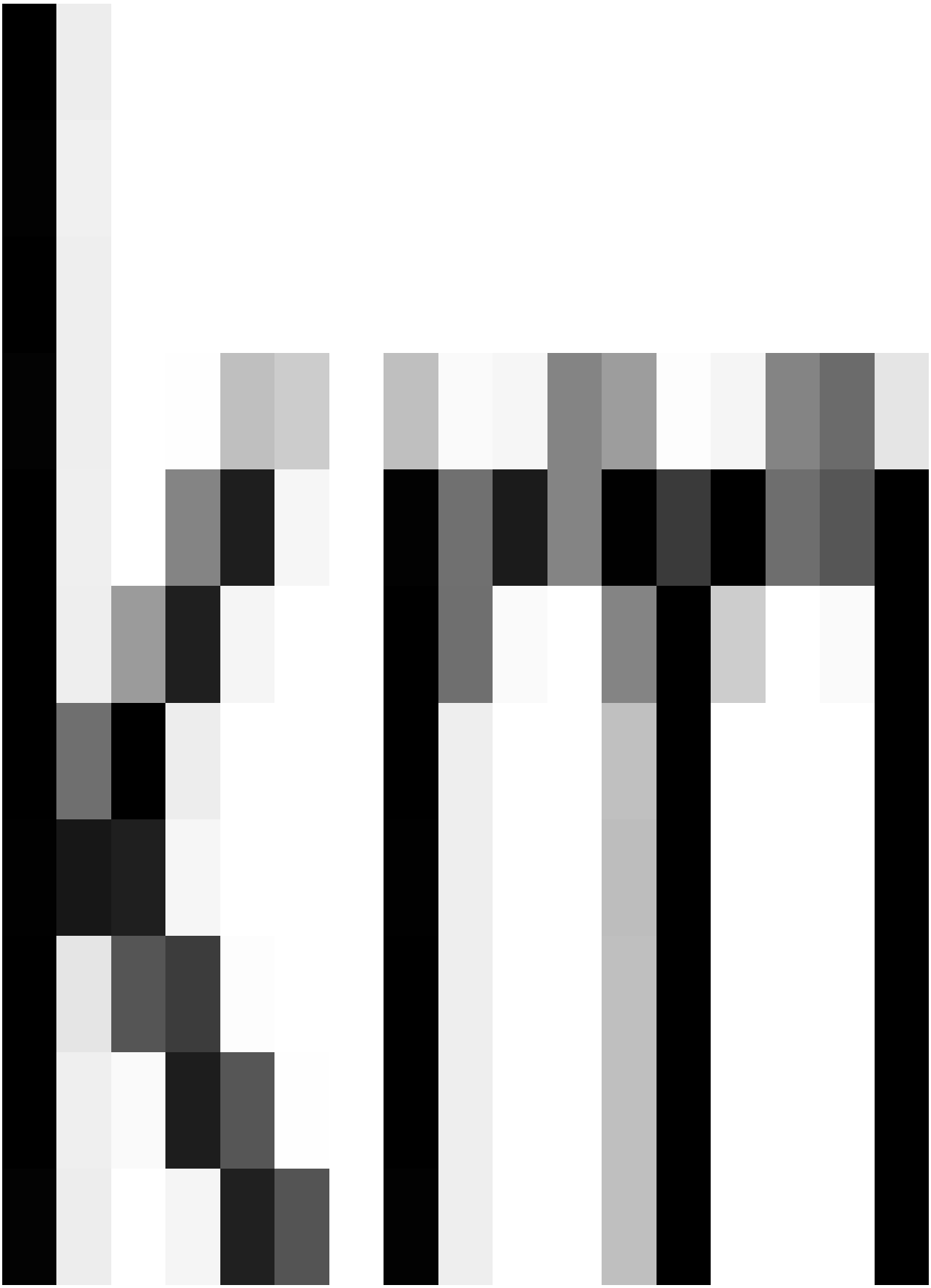

Ce sarcini puteau fi soluţionate cu astfel de forţe? În conformitate cu paragraful 105 al Regulamentului de câmp din anul 1939, divizia de puşcaşi poate să ţină o apărare îndârjită pe un front de 8–12 kilometri. În timpul defensivei în zona regiunii fortificate se considera posibilă dublarea lăţimii frontului, adică până la cel mult 20–25 de kilometri. De fapt însă, unei divizii din primul eşalon îi reveneau 35–40 de kilometri de frontieră. Dar nici aceste cifre „medii pe spital“ nu reflectă tot tragismul situaţiei: unităţile de acoperire erau întinse de-a lungul frontierei într-un „lanţ“ aproape uniform, germanii însă atacau comasându-şi forţele pe fâşii înguste de pătrundere. Astfel, pe frontul defensiv de 45 de kilometri al Diviziei 128 Puşcaşi (flancul sudic al Frontului Nord-Vest) pe 22 iunie frontiera a fost trecută de trei divizii de tancuri şi de două divizii de infanterie ale Wehrmachtului.

Ce-a fost asta? O greşeală, o prostie, o crimă, „un complot al generalilor“? Ba nicidecum. Planurile de acoperire erau cât se poate de realiste – dacă erau utilizate conform menirii lor directe, adică în cazul punerii oportune în funcţiune a planului de acoperire. Iar oportună pentru un astfel de plan de acoperire putea fi doar perioada de înainte de începutul desfăşurării armatei inamicului. De exemplu, să ne imaginăm o situaţie în care „ziua M“ a devenit cea de 22 iunie 1941 (această zi e remarcabilă şi prin faptul că atunci căile ferate ale Germaniei au fost trecute la regimul transporturilor militare maxime şi a început redislocarea amplă a trupelor germane spre est).

În dimineaţa de 22 mai se pune în aplicare planul de acoperire şi formaţiunile din primul eşalon, în mod organizat (nu sub bombardamentul inamicului) ocupă poziţiile defensive ce li se cuvin, şi aceasta durează, conform planului de acoperire, 6–12 ore.****** Ce îi poate contrapune inamicul? În zona de frontieră, pe 22 mai, germanii nu aveau trupe deloc (cu excepţia grănicerilor). În adâncimea de 100 de kilometri de la frontieră până la Wisla sunt împrăştiate circa 45 de divizii de infanterie; numai că pentru a ajunge la frontieră ele vor avea nevoie de 3–4 zile. Mai e nevoie de timp şi pentru a evalua situaţia, pentru a depista începerea mobilizării în districtele de frontieră ale URSS, pentru a lua vreo decizie.**

Chiar dacă această decizie ar fi fost o tentativă disperată de a arunca în atac

toate forţele disponibile, fără a aştepta concentrarea grupării prevăzute de Operaţiunea Barbarossa, raportul numărului diviziilor de la vest şi de la est de frontieră ar fi fost de 1,5 la 1. Plus râurile de frontieră, podurile deja aruncate în aer. Plus o mie de cazemate. Plus diviziile de puşcaşi din „adâncime“ ajunse în M-5 la frontieră (ca să nu mai pomenim de 14 corpuri de armată mecanizate). Plus loviturile puternice ale aviaţiei sovietice „asupra grupărilor de bază de trupe, nodurilor de cale ferată, podurilor şi căilor ferate“. Şi sarcina „esticilor“ devine absolut reală.

Spionaj

Ce a împiedicat, totuşi, începutul oportun al mobilizării şi punerea în aplicare a planurilor de acoperire? Răspunsul este extrem de simplu: conducerea politică şi militară supremă a URSS habar nu avea de planurile reale ale inamicului şi cu atât mai puţin de data concretă a începerii Operaţiunii Barbarossa. Acesta e secretul. Da, în paginile operelor istoricilor propagandişti sovietici totul este cu mult mai interesant. Unele dintre poveştile inventate de istoricii sovietici sunt de-a dreptul superbe.

Astfel, de exemplu, în anul 1995, sub egida Biroului Federal de Securitate şi a Serviciului de Informaţii Externe a văzut lumina tiparului o culegere de documente cu bulversantul titlu Secretele lui Hitler pe masa lui Stalin. Cu numărul unu era prezentat şi ornat cu parafa „strict secret“ un raport… despre conferinţa de presă a ambasadorului englez la Moscova, S. Cripps. Următorul „secret al lui Hitler“ era raportul Comisariatului Poporului al Securităţii de Stat al URSS „cu privire la ecourile în cercurile corpului diplomatic în chestiunea încheierii tratatului dintre URSS şi Iugoslavia“. (116) În ultimii ani, cărţulii de soiul acesta au început să fie lansate în masă. Sunt alcătuite liste amănunţite: „patruzeci de avertismente incontestabile ale trupelor de cercetare“, „o sută patruzeci de avertismente…“ Drept „incontestabil“ e invocat raportul grănicerilor despre faptul că sătencele poloneze de pe malul de vest al Bugului strigau: „Ruşilor! Aveţi grijă! Curând o să vă atace nemţii…“

După cum zice o superbă zicală franceză, „chiar şi cea mai frumoasă fată

nu poate să-ţi dea mai mult decât ce are“. Conţinutul şi verosimilitatea rapoartelor serviciilor de cercetare sovietice (ca şi ale oricăror altora) erau determinate înainte de toate şi mai ales de existenţa surselor, adică a deţinătorilor de informaţii secrete racolaţi. Toţi ceilalţi puteau, în cel mai bun caz, să transmită la Moscova, cu erori mai mari sau mai mici şi cu întârziere, informaţii căpătate de la alte surse. În contextul „secretului zilei de 22 iunie“ nu are nici un sens să se discute despre patruzeci sau o sută patruzeci de comunicări obţinute de la mereu flămânzii jurnalişti, deputaţi corupţi, comis-voiajori şi de la soţia ambasadorului german. „Sursele“ de acest soi nu aveau accesul minim la documentele conducerii politice şi militare supreme a Germaniei. Ce puteau ele să comunice în afară de diverse bârfe, inclusiv dezinformările serviciilor speciale germane, pe care le răspândeau premeditat în mediile de acest gen?

Cât priveşte generalii şi ofiţerii germani racolaţi de spionajul sovietic, lista lor nu va ocupa mult loc. Este o singură persoană, locotenentul-major Harro Schulze-Boysen, angajat al Departamentului cercetare al statului major al Luftwaffe.****** Locotenentul-major se străduia din răsputeri, dar în virtutea poziţiei lui de serviciu el se afla prea departe de birourile în care erau luate deciziile; de fapt, el colecta şi îi transmitea spionajului sovietic zvonurile care circulau prin coridoarele statului major al Luftwaffe. Uneori (mai ales în chestiuni ce ţineau eminamente de aviaţie) aceste zvonuri reflectau evenimente reale, dar la fel de des Schulze-Boysen devenea „sursa“ prin care dezinformarea serviciilor speciale germane - curgea în torente spre Moscova.**

S-a descoperit că au existat o „sursă“ competentă şi o comunicare veritabilă despre data de începere a Operaţiunii Barbarossa. Pe 19 iunie 1941, angajatul Gestapo hauptsturmführerul Willie Lehman (agentul cu pseudonimul „Breitenbach“) s-a întâlnit cu un reprezentant al spionajului sovietic şi i-a spus că războiul va începe pe 22 iunie la ora 3 dimineaţa. Publicului i-au fost aduse la cunoştinţă cele mai mici amănunte: unde a avut loc întâlnirea, ce semnale convenţionale au fost utilizate, cum era îmbrăcat în acea zi Lehman („obosit, cu cămaşa purtată câteva zile“) etc.

Cu toate acestea, rămân valabile unele întrebări. Prima întrebare – de unde a aflat Lehman toate acestea? A torturat până la moarte vreun colonel de-al armatei? Există o regulă simplă şi nestrămutată: informaţia secretă le este comunicată doar celor care au nevoie de ea pentru exercitarea obligaţiilor

de serviciu şi doar în volumul necesar pentru exercitarea obligaţiilor. Hauptsturmführerul (în Wehrmacht acest grad îi corespunde celui de căpitan) W. Lehman se ocupa de asigurarea sub aspectul contraspionajului a întreprinderilor din industria de război; mai simplu spus, urmărea ca la o uzină militară să nu fie nimic aruncat în aer şi să nu fie scos din ea nici un desen tehnic secret; „frontul lui invizibil“ se întindea la sute de kilometri de Bug şi Neman. Pentru ce să fi avut el nevoie de informaţia despre ziua (cu atât mai mult despre ora) începutului ofensivei pe frontul de est?

Ceea ce urmează e şi mai interesant. Ca să vezi minune, comunicarea cifrată cu informaţia furnizată de Lehman lipseşte în toate arhivele sovietice. Şi ştiţi de ce? „Fiind expediată prin intermediul ambasadorului Dekanozov, deci pe filiera Comisariatului Poporului al Afacerilor Externe, informaţia a stârnit indignarea lui Beria, pierzându-se undeva fie în arhivele Ministerului de Externe, fie prin hârtiile lui Beria.“ În arhiva Ministerului de Externe, unde mi s-a întâmplat să lucrez, se păstrează şi ciornele programului întâlnirilor vreunui ambasador al unei ţări puţin importante, de acum 70 de ani, iar singura confirmare documentară a reuşitei spionajului sovietic „a fost pierdută“? Nici în arhivele militare nu există vreo urmă documentară a comunicării lui W. Lehman. După aceasta nu mai e cazul să ne mire relatările despre faptul că pe 25 aprilie 1941 „Breitenbach“ i-a comunicat spionajului sovietic despre pregătirea invaziei în Iugoslavia, invazie care se produsese pe 6 aprilie, iar „în anul 1935 a asistat personal la testarea primei rachete germane cu carburant lichid V-1 în poligonul din Peenemunde…“, ştiut fiind faptul că, în realitate, racheta în cauză a fost testată în 1942 şi se numea V-2.******

Iar acum să apelăm la fapte reale şi la date reale. Din decembrie 1940 până în martie–aprilie 1941 elaborarea Operaţiunii Barbarossa s-a desfăşurat într-un cerc foarte restrâns (vreo zece–douăzeci de persoane) al conducerii politice şi militate supreme a Germaniei. Pătrunderea în el era visul de poveste al spionului şi nu e cazul să ne mirăm că spionilor sovietici nu le-a reuşit această minune.

Până la 1 mai planul a fost formulat definitiv, a fost stabilită data începerii operaţiunii – 22 iunie 1941. (117) Din acest moment cercul celor admişi la informaţiile despre Barbarossa a început să se extindă încet, dar continuu.

(118) Cea mai timpurie dintre datele detectate este cea de 4 mai. În această zi comandamentul Corpului 48 Tancuri****** a primit „Indicaţiile privind stabilirea pe poziţiile iniţiale conform Operaţiunii Barbarossa (Aufmarschanweisung Barbarossa)“. Peste două zile, în statul major al corpului este pregătit „ordinul pentru cercetare, care conţinea primele sarcini de cercetare pentru divizii, statele majore ale trupelor de artilerie şi de geniu“. (119) Bineînţeles, indicaţia de stabilire pe poziţiile iniţiale încă nu este un plan al operaţiunii; cu atât mai mult nu e vorba de data concretă a începerii ofensivei.**

În perioada dintre sfârşitul lunii mai şi 10–13 iunie 1941 într-o mulţime de documente ale corpurilor şi diviziilor se fac observate apariţia „ordinului de atac“ şi organizarea unor consfătuiri cu subordonaţii comandanţilor de regiment şi de batalion autonom. În ansamblu, aceasta înseamnă că planul de invazie (în ceea ce-i viza pe ei) devenise cunoscut unui număr de circa o mie de ofiţeri ai Wehrmachtului. Data exactă a începutului Operaţiunii Barbarossa le este în continuare necunoscută, dar faptul ca atare al aducerii la cunoştinţa comandanţilor din veriga tactică a acestei informaţii denotă fără echivoc că atacul nu era nicidecum planificat pentru anii 1942–1943 sau cei ulteriori („după victoria asupra Angliei“), ci pentru următoarele săptămâni sau chiar zile.

De la jumătatea lunii iunie începe să se extindă şi cercul persoanelor care au acces la principalul secret militar al celui de-al Treilea Reich – informaţia cu privire la ziua începerii operaţiunii. Pe 10 iunie comandamentul suprem al Wehrmachtului informează în această privinţă statele majore ale armatelor şi grupurilor de armate subordonate nemijlocit. (120) Trei grupuri, şapte armate, în fiecare dintre ele – comandantul, şeful statului major, şeful departamentului operativ al statului major, plus generalii şi feldmareşalii aparatului central al Wehrmachtului; adică vreo cincizeci de persoane. Pe 15 iunie în Registrul operaţiunilor militare al Diviziei 3 Tancuri (a Grupului II Tancuri) apare următoarea adnotare: „Comandantul diviziei, şefii departamentelor operativ şi al spatelui frontului, comandanţii grupurilor de pătrundere şi ai batalioanelor de genişti participă la jocul militar de comandă şi de stat major la statul major al Corpului 24 Tancuri, în cadrul căreia este repetată în toate detaliile operaţiunea viitoare… Ziua de 16 iunie este declarată ziua B minus 6“. (121) În următoarele trei zile adnotări cu caracter similar apar în documentele multor altor formaţiuni.

Astfel, pe 17–19 iunie data precisă a începutului invaziei este cunoscută de comandanţii corpurilor, diviziilor şi regimentelor, de şefii statelor majore şi ai departamentelor corespunzătoare; conform celei mai modeste estimări vreo mie de persoane. Nu există nici o confirmare documentară a faptului că spionajul sovietic a reuşit să detecteze această dată. Da, am putea opta pentru o expresie mai prudentă: „până la momentul actual nimeni n-a dat publicităţii documentele respective“; mie însă această delicateţe mi se pare de prisos. Dacă ar fi avut ce să dea publicităţii, alcătuitorii culegerii Secretele lui Hitler pe masa lui Stalin nu şi-ar fi refuzat plăcerea de a completa rapoartele despre conferinţele de presă cu ceva mai cu greutate…

Desfăşurare pe ascuns

Eşecul spionajului sovietic nu denotă nicidecum că, la începutul verii anului 1941, „stalinul colectiv“ s-a cufundat într-un somn paşnic. Dimpotrivă. De la sfârşitul lunii mai 1941 Armata Roşie s-a situat într-o stare specială, neobişnuită, ce nu corespundea timpului de pace. Comunicatul operativ al Marelui Stat Major nr. 1 o numeşte fără fasoane de prisos „desfăşurare“ („Inamicul, luând-o înaintea trupelor noastre cu desfăşurarea, a constrâns unităţile Armatei Roşii…“). Primul care atrăsese atenţia asupra acestei circumstanţe a fost Viktor Suvorov, apoi la opinia că Armata Roşie se afla în stare de desfăşurare au aderat şi unii istorici ruşi „respectabili“, aşa cum sunt P. Bobîlev şi M. Meltiuhov. Pe de altă parte, mulţi specialişti expun opinia întemeiată că desfăşurarea strategică separată de mobilizare este imposibilă în principiu, de aceea este mai corect să nu vorbim despre „desfăşurare“, ci despre efectuarea în mai–iunie 1941 „a unor acţiuni de premobilizare la scară mare“.

Opinia autorului acestei cărţi se reduce la faptul că este absolut indiferent cum trebuie să se numească acest lucru. Este mai interesant şi cu mult mai important să ne lămurim când a început şi ce au reuşit să facă până la 22 iunie 1941.

Nu e simplu de răspuns la prima întrebare. Strict vorbind, toată viaţa imperiului stalinist a fost „o acţiune de mobilizare“ mare şi nesfârşită. Teza

„inevitabilității confruntării militare a primului stat al muncitorilor și țăranilor cu forțele capitalismului în proces de putrezire“ era implantată adânc în gândirea bolșevică. Fiecare sovietic știa, era obligat să știe, că dușmanii, ca niște lupi flămânzi, adulmecă la frontiera URSS. Dacă e să vorbim mai concret, e cazul să fim de acord cu V. Suvorov, care datează începutul procesului de desfășurare cu luna august a anului 1939. Din momentul respectiv a început creșterea bruscă a efectivului forțelor armate ale URSS, cu mult înainte de începerea „acțiunilor de premobilizare la scară mare“ – efectivul (luând în calcul flota maritimă militară și forțele aviației militare) s-a apropiat de 4,7 milioane de oameni. O armată atât de numeroasă pe timp de pace nu avea nici o țară din Europa și din America.

În conformitate cu planul de mobilizare „PM-41“, după efectuarea mobilizării în „variantă vestică“, adică fără mobilizarea totală a districtelor din Extremul Orient și de Sud, efectivul forțelor armate trebuia să fie de 7,85 milioane de oameni. (127) Cu alte cuvinte, în acest scenariu de război, în cadrul mobilizării deschise urmau să fie încorporați „doar“ 3,2 milioane de rezerviști******, iar asta era într-adevăr puțin în comparație cu alte țări europene, în care efectivul armatei după mobilizare creștea de câteva ori. O parte (802 000 de oameni) au fost încorporați sub paravanul „aplicațiilor militare“ în lunile mai–iunie 1941. În ultimă instanță, la 22 iunie în forțele armate figurau circa 5,7 milioane de oameni, inclusiv în trupele terestre – 5,1 milioane de oameni (dintre ei în districtele de frontieră de vest 2 693 000, în armate și în formațiunile autonome ale Rezervei Comandamentului Suprem – 618 000). (128)**

Judecând aritmetic, cu acest număr de oameni ar fi putut fi completate pe deplin, până la ultimul soldat, toate cele 303 divizii ale Armatei Roșii, inclusiv formațiunile amplasate adânc în spatele frontului. În realitate, constituirea forțelor armate decurgea cu mult mai complicat. În afară de divizii, armata regulată are și unități și subunități ale corpurilor, armatelor și fronturilor, iar în afara armatei regulate există entități din spatele frontului (de învățământ, medicale, tehnico-științifice) cu un efectiv enorm, de până la 30–40 la sută din efectivul total. De aceea, în realitate, la începutul războiului, în diviziile din districtele de frontieră de vest erau între 9 000 și 14 000 de oameni, iar în majoritatea cazurilor – circa 10 000–11 000. Evident mai puțin decât prevedea organigrama. Este un fapt incontestabil. Însă el poate fi evaluat diferit.

Istoriografia sovietică tradiţională evalua situaţia în categoriile unei bătăi cu pumnii sau ale unei încăierări dintre două triburi primitive: dacă tribul A a scos la bătaie 160 de bărbaţi cu bâte, iar tribul B doar 120 cu bâte de acelaşi fel, A are o superioritate numerică evidentă ce face inevitabilă înfrângerea tribului B. Noi însă nu ne vom pripi cu concluziile şi ne vom înarma nu cu bâte, ci doar cu un calculator.

Ca un tun de artilerie să tragă la ţintă, sunt absolut necesare două persoane: comandantul servanţilor şi ochitorul. Este foarte de dorit să existe şi a treia persoană – servantul-încărcător (ca primii doi să nu fie distraşi de la observarea câmpului de luptă şi a ţintei). Cei cărora această afirmaţie li se va părea discutabilă pot să privească orice fotografie a oricărui tanc din al Doilea Război Mondial. În turela tancului se află doi, uneori trei oameni, iar tunul de calibru 76 mm (iar spre sfârşitul războiului de calibru 85 mm) trage fără încetare. În turela gigantului sovietic KV-2 a fost instalat ditamai obuzierul de calibru 152 mm, cu care operau trei oameni (al patrulea era comandantul tancului, ocupat cu obligaţiile lui). Însă echipa de servanţi, stabilită de organigrama din aprilie 1941, a tunului de divizie de calibru 76 mm consta din şase persoane, echipa obuzierului de divizie de calibru 122 mm – din opt oameni, cea a obuzierului de calibru 152 mm – din 10 persoane.

Continuăm investigaţiile. Pentru completarea deplină a echipelor de servanţi ale tuturor tunurilor regimentului de artilerie a diviziei de puşcaşi (opt obuziere de calibru 122 mm şi 16 tunuri de calibru 76 mm) sunt necesare în total 168 de persoane. Iar conform organigramei din aprilie 1941 efectivul acestui regiment trebuie să fie de 1 038 de oameni. Doar unul din şase ostaşi ai regimentului de artilerie se află lângă tunuri. Dar ce fac ceilalţi?

O minoritate efectuează munca cea mai importantă, ce necesită o înaltă calificare şi o instruire îndelungată: asigură conducerea şi transmisiunile, cercetarea, reglează tirul, pregătesc datele necesare pentru tragere. Majoritatea efectuează munci ce nu necesită o calificare înaltă: împing, sapă, cară, descarcă, spală şi hrănesc caii, spală şi hrănesc oamenii, le ţin prelegeri de informare politică, le expediază scrisorile şi le aduc pe cele primite, le dau salariile… Şi iată că aceşti oameni – indiscutabil necesari şi deloc de prisos – sunt recrutaţi cu citaţie de la comisariatul militar, iar în iunie 1941, în cadrul „primului val“ al mobilizării deschise, nu erau

recrutaţi elevi de ieri (subiectul preferat „al inginerilor sufletelor omeneşti“ sovietici), ci rezervişti, adică bărbaţi care îşi satisfăcuseră serviciul militar în termen şi dobândiseră ansamblul necesar de cunoştinţe şi de deprinderi.

Aceleaşi proporţii sunt respectate şi în toate celelalte unităţi şi formaţiuni. Cele trei regimente de puşcaşi ale diviziei de puşcaşi sunt compuse conform organigramei din 9 500 de oameni, din care trag nemijlocit din puşti şi mitraliere asupra duşmanului doar 4 500 (aici sunt incluşi şi servanţii, „numerele 2“ ale echipelor de mitraliori). În divizia de tancuri, din fiecare şapte oameni înăuntrul tancului se află doar unul etc. Aceste cifre (probabil stranii pentru oamenii aflaţi departe de militărie) explică faptul observat empiric că în etapa finală a războiului, în anii 1944–1945, o divizie de puşcaşi începea cu succes o operaţiune fiind compusă în cel mai bun (!) caz din 7 000–8 000 de oameni; cu astfel de efective Armata Roşie a ajuns victorioasă până la Berlin şi la Praga.

Va fi cât se poate de oportun să comparăm divizia Armatei Roşii în stare de desfăşurare mobilizaţională cu un om slăbănog. Este un om cât se poate de viu, cu mâini, picioare, ochi şi cap. El nu poate să efectueze zi de zi munca căreia îi poate face faţă un tip robust şi bine hrănit, are nevoie să fie internat la un sanatoriu cu supraalimentare – dar, în caz de necesitate extremă, el poate depune eforturi timp de vreo două ore fără să apeleze la tratament special. O divizie poate să lupte câteva zile având efectivul de 10 000 de inşi, cu caii nespălaţi, cu poşta militară lipsă, fără „colţul roşu“ pentru propagandă, fără sucursala de campanie a Băncii de Stat şi chiar – la război ca la război – fără bucătăria cu mâncare caldă.

Mai rău – dar nu până la disperare – stăteau lucrurile în ce priveşte dotarea armatei cu tehnică: automobile şi tractoare (inclusiv tractoare de artilerie). Conform situaţiei de la 15 iunie 1941 (adică înainte de începutul mobilizării deschise!) în Armata Roşie figurau 272 000 de automobile (de toate tipurile) şi 42 900 de tractoare (şi tractoare de artilerie). (129) Dacă vom compara aceste cifre cu cele prevăzute de planul de mobilizare din 1941 (respectiv 595 000 şi 90 800), se vede clar că lipseşte jumătate din cantitatea necesară. Şi asta e, fără îndoială, rău. Dar dacă vom compara cu numărul prevăzut de organigrama celor 110 divizii de puşcaşi, 20 de corpuri mecanizate şi 10 brigăzi de artilerie antitanc, aflate în componenţa celor cinci districte de frontieră de vest, descoperim că erau de două ori mai multe tractoare decât erau necesare şi de 1,6 ori mai multe automobile. Şi, fiţi atenţi, conform

acelor norme din organigramă potrivit cărora într-un regiment de obuziere al unei divizii de puşcaşi obişnuite la un tun reveneau două tractoare.

Astfel, problema nu consta în lipsa oamenilor şi a tehnicii ca atare, ci în lipsa unui anumit număr de oameni şi a unei anumite cantităţi de tehnică la momentul necesar în unele locuri. Cât priveşte „momentul“, pe calendarul lui Stalin era marcată o dată pe care n-o cunoaştem în intervalul dintre jumătatea lui iulie şi sfârşitul lui august.****** În orice caz, e o dată care nu avea nimic în comun cu cea de 22 iunie 1941. Cât priveşte „locul“, redislocarea de mare amploare a trupelor Armatei Roşii a început la sfârşitul lunii mai 1941. Ea a început şi a continuat destul de ciudat. Mai întâi s-au pus în mişcare trupele din districtele din interiorul ţării, apoi cele din eşalonul doi al districtelor de frontieră. Primul eşalon al districtelor de frontieră n-a mai prins rândul – a început războiul.**

Pe 22 mai 1941 a început îmbarcarea în eşaloane a formaţiunilor Armatei XVI şi ale Corpului 5 Mecanizat, ce se aflau în Transbaikalia şi Mongolia; luând în calcul distanţa enormă şi graficul în vigoare a funcţionării căilor ferate pe timp de pace, ele trebuiau să ajungă în Ucraina, în regiunea oraşelor Berdicev, Proskurov, Şepetovka, în perioada dintre 17 iunie şi 10 iulie.

Cam în aceeaşi perioadă (datele exacte nu pot fi precizate, deoarece procesul era acoperit de un văl de secretizare fără precedent chiar şi pentru Uniunea Sovietică) a fost luată decizia cu privire la formarea a patru armate noi pe baza comandamentului şi a trupelor din districtele din interiorul ţării: Armata XIX (Districtul Caucazul de Nord), Armata XX (Districtul Oriol), Armata XXI (Districul Privoljie), Armata XXII (Districtul Ural). În plus, în componenţa acestor armate erau incluse formaţiunile districtelor militare Moscova şi Harkov. Ceva mai târziu, de la jumătatea lunii iunie, se formează Armata XXIV (Districtul Siberia) şi Armata XXVIII (Districtul Arhanghelsk).

Facem bilanţul – trupele a şapte armate s-au îmbarcat pe la nişte halte părăsite în vagoane cu ferestrele acoperite cu panouri de placaj şi au purces spre apus. Încotro? Deciziile în această privinţă au fost precizate în repetate rânduri şi schimbate radical după ce s-a întâmplat pe 22 iunie. Iar decizia

iniţială, reflectată în „Memoriul Vatutin“ din 13 iunie citat mai sus, preconiza că Armata XXII se concentrează în spatele Frontului Vest în regiunea oraşului Vitebsk; Armatele XIX, XX şi XXI se concentrau în adâncimea Frontului Sud-Vest pe fâşia dintre oraşele Cernigov şi Cerkasî. Armatele XXIV şi XXVIII se desfăşurau, corespunzător, la sud-vest şi la nord-vest de Moscova. Termenele de încheiere a tuturor transporturilor (adică circa 3 000 de eşaloane de cale ferată) erau fixate pentru perioada 3–10 iulie. (130)

Trupele armatelor din Rezerva Comandamentului Suprem (al doilea eşalon strategic) nu numai că au început concentrarea înaintea primului eşalon, dar s-au ales şi cu mai mulţi rezervişti, recrutaţi sub acoperirea „concentrărilor pentru instrucţie“, decât districtele de frontieră. Astfel, nota informativă scrisă pe 20 mai de Direcţia pentru mobilizare a Armatei Roşii „Cu privire la organizarea concentrării efectivului de rezervişti în diviziile de puşcaşi în anul 1941“ ne oferă următoarele cifre: în patru districte de frontieră sunt recrutaţi 134 000 de oameni, iar în districtele din interiorul ţării care erau transformate în armate ale Rezervei Comandamentului Suprem 322 000 de oameni****** (ce-i drept, trebuie să ţinem cont că nu sunt reflectate datele referitoare la Districtul Militar Special Baltic). (131) Aceasta a permis ca încă în cadrul „acţiunilor premobilizatoare de amploare“ efectivul diviziilor de puşcaşi din armatele Rezervei Comandamentului Suprem să ajungă la nivelul celui prevăzut de organigramă (sau aproape de el).**

Pe 9 iunie în biroul lui Stalin a avut loc consfătuirea ordinară (precedentele avuseseră loc pe 3, 6 şi 7 iunie) a conducerii politice şi militare supreme; ordinară, dar cu o durată record (în ansamblu 6 ore şi 25 de minute). În afară de participanţii permanenţi (Timoşenko, Jukov, Vatutin, Malenkov) au fost convocaţi mareşalii Voroşilov şi Kulik, comandantul suprem al Forţelor Armate Aeriene, Jigarev, şeful Comitetului de Stat pentru Planificare Voznesenski, şeful Departamentului de planificare şi mobilizare a Comitetului pentru apărare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului Safonov, comisarii poporului ai industriei aviatice şi producătoare de tancuri Şahurin şi Malîşev. Deşi era cât se poate de aşteptat ca o astfel de reuniune să ia decizia cu privire la începutul mobilizării, această decizie n-a fost luată. Dar nici consfătuirea din ziua respectivă n-a fost în van.

Pe 11 iunie, Vasilevski a dat o directivă olografă pentru comandantul

Districtului Militar Special de Vest, în care se arăta că pentru a îmbunătăţi starea de pregătire de luptă a trupelor districtului „toate diviziile de puşcaşi şi direcţiile corpurilor de puşcaşi cu unităţile corpurilor să fie scoase din adâncime pe poziţii în regiunile prevăzute pentru ele de planul de acoperire****** (directiva Comisariatului Poporului al Apărării cu nr. 503859). Diviziile din zona de frontieră să fie lăsate la locurile lor (subl. mea – M.S.), ţinând cont de faptul că înaintarea lor spre frontieră în regiunile prevăzute pentru ele în caz de necesitate va fi efectuată conform unei indicaţii speciale… Înaintarea trupelor indicate să fie încheiată până pe 1 iulie 1941“. (132) A doua zi o directivă cu conţinut similar a fost expediată în Districtul Militar Special Kiev.**

Directiva expediată la Kiev conţinea indicaţia directă: „Deplasarea trupelor să fie păstrată în deplin secret. Marşurile să fie efectuate în regim de aplicaţii tactice, pe timp de noapte“. (133) În directiva trimisă la Minsk cuvintele de acest fel lipseau, dar şi acolo au fost luate măsuri extraordinare de respectare a secretului. În Registrul operaţiunilor militare ale Frontului Vest******, evenimentele din ultimele zile antebelice sunt descrise în felul următor: „Trupele sunt concentrate la frontieră în conformitate cu indicaţiile Marelui Stat Major al Armatei Roşii. Corpurilor şi diviziilor nu li s-au dat ordine şi dispoziţii în scris. Comandanţii diviziilor au primit indicaţiile pe cale orală (subl. mea – M.S.) de la şeful statului major al districtului, generalul-maior Klimovskih. Efectivului i s-a explicat că merge la aplicaţii de amploare. Trupele luau cu ele tot echipamentul pentru instrucţii (dispozitive, ţinte etc)“. (134) Este curios că rapoartele privind cursul înaintării „diviziilor din adâncime“ soseau de la Minsk la Moscova în format de note informative, iar numerele lor de înregistrare erau, la mijlocul anului, 2, 3, 4, 5, 6, numărul unu nefiind încă descoperit în arhivă. (135)**

Dacă teza că Armata Roşie se pregătea să aplice o primă lovitură prin surprindere inamicului mai are nevoie de argumente suplimentare, această ordine uimitoare de desfăşurare a trupelor poate servi ca atare drept dovadă exhaustivă. Pentru pregătirea de respingere a agresiunii se cuvenea mai întâi de toate să fie mobilizate şi avansate pe poziţiile de luptă trupele primului eşalon al districtelor de frontieră, apoi aşa-numitele „divizii din adâncime“ şi abia după aceasta – dacă destinul oferea această şansă – să înceapă mobilizarea şi deplasarea spre vest a trupelor din districtele din interiorul ţării. În luna iunie 1941 totul a fost făcut exact invers. Dorinţa

aprigă „de a nu-l speria pe Hitler înainte de termen“ a pus stăpânire în exclusivitate pe conștiința „stalinului colectiv“.

O altă manifestare (probabil cea mai neverosimilă dintre cele ce s-au produs în realitate) a dorinței „de a nu speria“ a fost păstrarea regimului de funcţionare de pe timp de pace a căilor ferate. Să ne amintim că germanii instauraseră un regim special al transporturilor militare cu o lună înaintea invaziei (pe 22 mai 1941). În decursul desfăşurării Armatei Roşii înaintea războiului cu Polonia, în jumătatea distrusă, căile ferate din partea europeană a URSS au trecut la un regim special de activitate pe 12 septembrie 1939, cu cinci zile înainte de începutul operaţiunii. (136) În iunie 1941, în pofida volumului enorm al transporturilor ce urmau să fie efectuate, nu s-a făcut nimic de genul acesta. Regimul transporturilor militare n-a fost instituit nici pe 22 şi nici chiar pe 23, ci abia la ora 18.00 pe 24 iunie, în a treia zi de război! (137)

Ultimele zile de pace

S-au păstrat şi acum sunt desecretizate procesele-verbale ale interogatoriilor comandantului Frontului Vest, generalul de armată D.G. Pavlov. Veridicitatea depoziţiilor lui poate fi contestată – generalul sortit pieirii încerca să-şi prezinte acţiunile în cea mai bună lumină posibilă. Pe de altă parte, mareşalul Timoşenko ocupa în momentul arestării lui Pavlov acelaşi post înalt, astfel că învinuiri aduse pe nedrept l-ar fi costat pe Pavlov.

Conform versiunii lui Pavlov, la ora unu în noaptea de 22 iunie acesta i-a raportat comisarului poporului că „în decurs de 36 de ore în intrândul de la Suwalki s-au tot deplasat neîntrerupt coloanele motomecanizate germane“ şi, conform raportului comandantului Armatei III, „în multe locuri din partea nemţilor a fost scoasă sârma de îngrădire“. La care Timoşenko a răspuns, chipurile, astfel: „Fiţi mai calm şi nu vă panicaţi, totuşi convocaţi statul major pentru orice eventualitate azi-dimineaţă, poate că se va şi întâmpla ceva neplăcut, dar luaţi seama şi nu vă lăsaţi provocaţi!“ (122) Interesantă formulare. „Ceva neplăcut.“ Oare invazia armatei de trei milioane a duşmanului crunt? E greu să nu observi că însuşi comisarul

apărării fie încă se îndoieşte de inevitabilitatea atacului, fie îşi prosteşte subalternul. De ce?

Am putea scoate în afara discuţiei un astfel de caz, dacă ar fi singurul, dar nu este nici pe departe. Documentele expediate de la Comisariatul Poporului al Apărării şi de la Marele Stat Major în ultimele zile de pace şochează prin caracterul lor neadecvat.

Pe 18 iunie, comisarul apărării a semnat Ordinul nr. 0039 „Cu privire la situaţia construcţiei aerodromurilor operative conform planului de bază al construcţiilor din anul 1941“. (123) Cu patru zile înainte de invazia inamicului construcţia aerodromurilor în districtele de frontieră trebuia sistată – marele şantier nu doar crea obstacole pentru zboruri, dar şi demasca aerodromurile; în zona de frontieră de 50 de kilometri se putea începe distrugerea aerodromurilor, deoarece, dat fiind raportul de forţe de atunci, capturarea lor de către inamic era mai mult decât probabilă. Însă ordinul lui Timoşenko se referea la cu totul altceva. În partea lui constatativă se menţionează că lucrările se derulează lent, fapt care nu-l împiedica să ordone consiliilor de război ale districtelor „să desfăşoare imediat construcţia aerodromurilor pe un front larg, încât construcţia pistelor de zbor să fie terminată cel târziu pe 1 august, iar terminarea deplină a aerodromurilor cel târziu pe 1 octombrie (subl. mea – M.S.). Graficul efectuării să-mi fie prezentat cel târziu pe 25.6.41…“

Pe 18 iunie în biroul lui Stalin a avut loc consfătuirea ordinară cu conducerea militară. Au fost prezenţi Molotov, Malenkov, Timoşenko, Jukov şi adjunctul comisarului poporului al securităţii de stat, Kobulov. Şedinţa a durat destul de mult (2 ore şi 45 de minute). Judecând după faptele şi documentele cunoscute acum, nu s-a produs nici o schimbare majoră în ce priveşte efectuarea „acţiunilor premobilizatoare de amploare“ (adică a desfăşurării strategice pe ascuns a Armatei Roşii). Rugăminţile comandamentelor districtelor/fronturilor cu privire la forţarea înaintării, despre care scria în memoriul citat mai sus membrul Consiliului de război al Frontului Vest Fominîh, au fost respinse. A fost interzisă expres şi o astfel de acţiune aparent presantă, precum evacuarea familiilor corpului de comandanţi din zona de frontieră (de fapt din preajma frontului). Şi asta deşi ordinea acestei evacuări, termenele, transportul destinat, locurile de îmbarcare şi de debarcare erau descrise amănunţit în anexele la planurile de acoperire ale districtelor. (138)

Pe 19 iunie, la ora 10.45, generalul-locotenent Konev, comandantul Armatei XIX, care se forma pe baza trupelor Districtului Militar Caucazul de Nord, îi expedia o telegramă comisarului poporului al apărării: „Cer permisiunea să plec pe 3–5 zile la Rostov-pe-Don pentru a soluţiona nişte chestiuni de neamânat referitoare la treburile districtului“. Armata lui Konev se concentra cu începere de pe 10 iunie în regiunea oraşului Cerkassî, constituind rezerva Comandamentului Suprem în spatele Frontului Sud-Vest. Pe 20 iunie, la ora 19.57, era expediată telegrama cifrată de răspuns: „Permit plecare la Rostov-pe-Don pe 3–5 zile. Timoşenko“. (124) Cel puţin până pe 24 iunie, armata din rezerva Comandamentului Suprem rămâne fără comandant, dar comisarul poporului al apărării nu vede nici un motiv pentru a interzice această plecare. Cât priveşte „caracterul de neamânat al chestiunilor referitoare la treburile districtului“, acesta s-a evaporat în noaptea spre 22 iunie şi Konev s-a întors cu avionul (!) la Cerkassî, la statul major al armatei.

20 iunie 1941. Seara târziu, la ora 23.25, adjunctul şefului Marelui Stat Major, generalul-locotenent Sokolovski, îi telegrafia comandantului Districtului Militar Odessa: „Conform datelor furnizate de agenţi, statul major german al aviaţiei se interesează intens de amplasarea statelor majore ale unităţilor de tancuri şi autoblindate din Chişinău. Se presupune că se pune la cale vreo diversiune. Şeful Marelui Stat Major a ordonat să vă previn în această privinţă“. (125) O diversiune. Posibilitatea ca statul major german al aviaţiei să facă ultimele corecturi în lista ţintelor pentru bombardamente nu se presupunea.

La 21 iunie, ora 18.48, trupele Wehrmachtului desfăşurate pe frontul de est au început „executarea deschisă a ordinelor“. Nenumăratele coloane s-au pornit spre frontieră, comandanţii companiilor (adică zeci de mii de oameni!) au primit textul ordinului-apel al Führerului adresat soldaţilor, pe care îl vor citi în subunităţile lor seara târziu (după cum se poate deduce din documentele disponibile – între orele 20.00–22.00, ora Berlinului). În acest moment, generalul Sokolovski expedia două telegrame, în Districtul Militar Special de Vest şi în Districtul Militar Special Baltic: „Şeful Marelui Stat Major a ordonat să le permiteţi reprezentanţilor Controlului de Stat, tov. Ponomariov, Kozamanov, Leontiev, accesul pentru inspectarea construcţiei regiunilor fortificate, fără a atinge aspectul operativ şi tactic al chestiunii“. (38) Firește, nimeni nu o neagă, evidența și controlul sunt extrem de importante – tocmai era momentul cel mai potrivit pentru a verifica dacă

nu cumva un sac de ciment al poporului n-a fost vândut „la negru“.

Seara târzie de 21 iunie. În biroul lui Stalin este compus textul directivei de tristă faimă a Consiliului Suprem de Război, care începea cu cuvintele: „În decursul zilelor de 22–23.6.41 e posibil un atac prin surprindere al germanilor“. Şi chiar şi acest termen, de o absurditate tragică în situaţia reală, era bagatelizat de cerinţa ca trupele „să nu răspundă la nici o acţiune provocatoare ce ar putea genera complicaţii de mari proporţii“.

Indiscutabil, această directivă a existat. Dosarul corespunzător de arhivă a fost desecretizat în luna mai 2002 şi, luând cunoştinţă de manuscrisul original (scris de mâna lui Jukov pe trei pagini), putem să vedem şi să evaluăm modificările introduse în text în decursul discuţiei. De exemplu, varianta „în noaptea spre 22.6.41“ a fost înlocuită în ultimă instanţă cu una mai puţin concretă „în decursul zilelor de 22–23“. Din fraza „în cursul nopţii spre 22.6.41 să fie ocupate pe ascuns punctele de foc ale regiunilor fortificate şi instalaţiile de campanie de la frontiera de stat“ au fost eliminate cuvintele „şi instalaţiile de campanie“. Instalaţiile de campanie (şanţuri, tranşee, adăposturi, cazemate) din preajma câmpului regiunilor fortificate erau situate nemijlocit lângă linia de frontieră şi probabil că autorii directivei încă se temeau să nu-i pună în gardă pe germani, prematur.

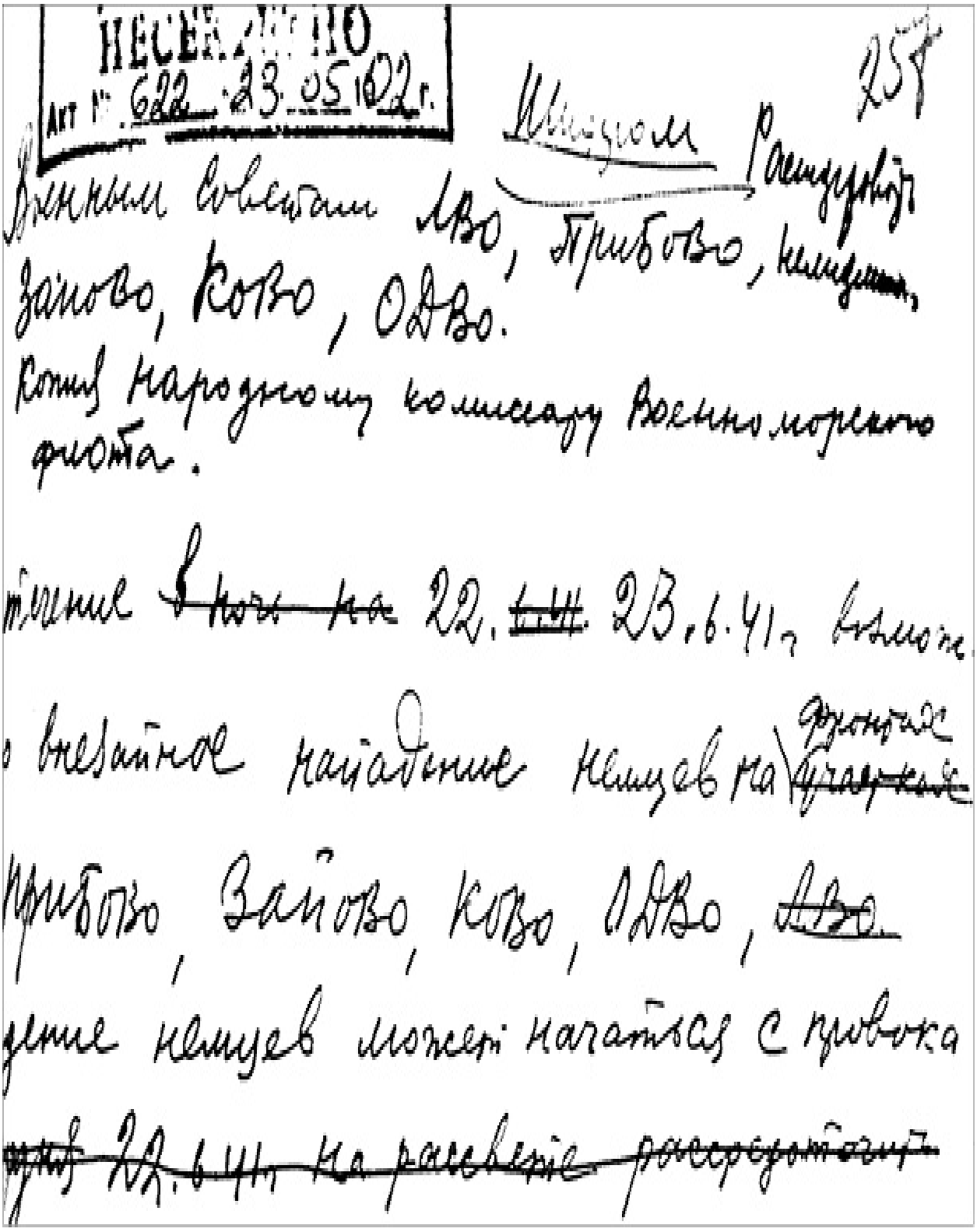

Fig. 8. „Directiva numărul unu", manuscris

Timoşenko şi Jukov au ieşit din biroul lui Stalin la ora 22.20, iar textul directivei a fost predat la Departamentul de cifrare al Marelui Stat Major abia la ora 23.45. Şi totuşi, din momentul transmiterii directivei până la ploaia de foc de artilerie de la frontieră rămâneau câteva ore. Un transfug a trecut Bugul, fruntaşul Wehrmachtului Alfred Liskow, pentru a-i informa pe sovietici despre atacul iminent, iar în diferite cărţi de memorii se întâlnesc şi referiri la alţi doi transfugi care au trecut înot râurile de frontieră în noapte dinspre 21 spre 22 iunie. Eroi necunoscuţi încercau în ultimul minut să salveze „patria proletariatului mondial“, dar ce făceau între timp cei din Comisariatul Apărării al URSS?

Există o descriere consemnată pe hârtie a lui Stalin la comunicarea despre invazia germană. Consemnarea a fost făcută de unul dintre principalii participanţi la eveniment – mareşalul Jukov. Pe 19 mai 1956 el a elaborat şi i-a transmis pentru aprobare lui Hruşciov proiectul de raport la Plenara CC al PCUS. Plenara n-a mai avut loc, dar textul discursului nerostit al lui Jukov s-a păstrat în arhivă: „Stalin, răsuflând greu în receptorul telefonului, în decurs de câteva minute n-a putut să spună nimic, iar la întrebările repetate a răspuns: «Este o provocare a militarilor germani. Să nu deschideţi focul ca să nu dezlănţuim operaţiuni mai ample…» Stalin şi-a confirmat din nou ideea cu privire la provocarea nemţilor când a ajuns la Comitetul Central. Comunicarea că trupele germane pe un şir de sectoare au pătruns pe teritoriul nostru nu l-a convins că inamicul a început un război adevărat şi pregătit din timp“. (126) Trebuie menţionat că Jukov urma să-şi prezinte raportul la Plenară în prezenţa unui martor în viaţă – în primăvara anului 1956 Molotov încă era membru al Comitetului Central – şi de aceea există temeiuri serioase pentru a crede în verosimilitatea acestei versiuni.

Pe 21 iunie 1941 şeful Comitetului Executiv al Internaţionalei Comuniste, tovarăşul Dimitrov, nota în jurnalul său: „I-am telefonat dimineaţă lui Molotov. L-am rugat să stea de vorbă cu Ios. Vissarionovici despre situaţie şi despre indicaţiile necesare pentru Partidele Comuniste. Molotov: «Situaţia nu e clară. Are loc un joc mare. Nu totul depinde de noi…»“ (139)

O luptă mare, teribilă clocotea în capul celui mai important om al Țării Sovietelor. Nu putea să nu înțeleagă ce semnifică torentul de rapoarte ce se înmulțeau fără întrerupere în ultimele ore de dinainte de 22 iunie. Pe de altă parte, era foarte mare dorința de a nu întrerupe îndeletnicirea sa preferată – pregătirea pentru administrarea unei lovituri zdrobitoare prin surprindere concurentului său din Berlin –, iar experiența practică personală îi întărea gândul că nimeni dintre oameni nu putea, nu va îndrăzni să i se împotrivească. Bunul-simț și logica, de care era atât de mândru, îi sugerau că e greșit și periculos să-l compare pe Hitler cu nulități ca Buharin, Zinoviev sau Ejov. Înfumurarea umflată patologic făcea psihologic imposibilă recunoașterea fie și indirectă, fie și tacită a propriilor greșeli. Frământat de aceste chinuri, Stalin a părăsit neobișnuit de devreme, la ora 23.00, biroul său de la Kremlin.******

A doua zi a început războiul. Pentru pierderea jocului de către Stalin poporul sovietic urma să plătească foarte mult.**

Merită menționat că în istoria contemporană a Rusiei a existat o clipă scurtă în care cu această concluzie evidentă erau de acord și corifeii consacrați ai științei istorice oficiale. Astfel, nimeni altul decât M.A. Gareev scria în iulie 1991: „Direcția de concentrare a eforturilor principale ale comandamentului sovietic nu a fost aleasă în interesele unei operațiuni strategice defensive (o astfel de operațiune pur și simplu nu era preconizată și nu se planifica), ci pentru aplicarea cu totul altor modalități de acțiune“.

Textul documentului a fost alcătuit pe 11 martie; pe 17 martie comisarul poporului al apărării, Timoșenko, șeful Marelui Stat Major, Jukov, membrul Consiliului Suprem de Război, Malenkov (această troică avea dreptul de a semna nominal cele mai importante directive), și președintele Comitetului pentru apărare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului au petrecut în biroul lui Stalin șase (!) ore, de la 17.15 până la 23.30, fapt absolut neobișnuit pentru stilul de lucru laconic al „Stăpânului“.

„Eh, peste vreo douăzeci de ani, după un război bun, să ieși și să te uiți la Uniunea Sovietică din vreo treizeci–patruzeci de republici. Dracul știe cât e de bine!“ Aceste cuvinte minunate sunt pronunțate în filmul Marele cetățean de protagonistul lui, conducătorul de partid Șahov (al cărui prototip era

S.M. Kirov). Și se știe precis că Stalin nu doar a luat cunoștință de scenariul filmului, ci l-a și aprobat („este alcătuit indiscutabil corect din punct de vedere politic“) și a notat pe câmpurile scenariului o mulțime de observații. În virtutea unei ironii maliţioase, Premiul Stalin le-a fost decernat realizatorilor filmului în anul 1941, cu puţin înainte de începutul „războiului bun…“

Urmează totalizarea detaliată, pe trei pagini, a comunicărilor ajunse până la momentul respectiv la Moscova de la locurile primelor lupte.

Comunicatul este indicat formal ca „din 20.00 22.6.41“, dar din însemnările de pe original se vede că documentul a fost predat la secţia de cifrare a Marelui Stat Major în dimineaţa de 23 iunie.

Vă amintesc că în versiunea tradiţională a istoriografiei sovietice atacul perfid şi prin surprindere a fost efectuat cu forţele a 190 de divizii ale Germaniei şi aliaţilor ei.

Merită menţionat că ceea ce comandamentul german considera dezavantajos pentru el era tocmai această variantă a acţiunilor inamicului. Documentele disponibile denotă că în iarna–primăvara anului 1941 în cadrul consfătuirilor din perioada elaborării Operaţiunii Barbarossa erau expuse în permanenţă temerile că „rușii, după ce vor depista scopurile noastre operative, după prima înfrângere vor organiza retragerea de mari proporţii şi vor trece în defensivă după vreo linie de apărare la est“.

Regulamentul de câmp din 1939 definea acest termen astfel: „Defensiva mobilă urmărește scopul de a câștiga în contul pierderii spațiului timpul necesar pentru organizarea apărării pe o linie nouă… Trupele ce apără linia intermediară trebuie să-i provoace inamicului atacator pierderi, să-l forţeze să se întoarcă, să piardă timpul cu organizarea ofensivei şi, fără a intra în luptă cu el, să scape de lovitura lui“.

Mehlis a fost numit şef al Direcţiei politice principale (ce presupunea statutul de adjunct al comisarului poporului al apărării) pe 21 iunie 1941. Până în 1941 el fusese doar o singură dată (pe 13 martie, la o consfătuire de proporţii cu conducerea industriei) în biroul lui Stalin.

În documentele antebelice cifra ce desemna ziua era separată de literă cu cratimă; adică „M-3“ însemna „ziua a treia a mobilizării“ şi nu „ziua a treia ÎNAINTE DE ÎNCEPUTUL mobilizării“. În Wehrmacht sistemul de notare

era altul şi „W-5“ înseamnă în documentele germane „a cincea zi de dinainte de începerea operaţiunii“.

Trebuie însă să ţineam seama de faptul că comandanţii formaţiunilor mari participau la elaborarea planului de acoperire în ce priveşte acţiunile trupelor din subordinea lor; astfel, „secretul“ pecetluit cu ceară roşie în „pachetul roşu“ le era bine cunoscut (cel puţin în linii mari).

Dar unde erau toate celelalte? 35 de divizii de puşcaşi, una de cavalerie, o brigadă de puşcaşi în eşalonul doi şi în rezervele comandamentului celor trei districte la care ne-am referit (Baltic, de Vest şi Kiev); 28 de divizii de puşcaşi şi trei de cavalerie în componenţa trupelor districtelor Leningrad şi Odessa; 37 de divizii de puşcaşi în componenţa a cinci armate din rezerva Comandamentului Suprem. Şi încă 58 de divizii de puşcaşi în districtele din interiorul ţării, în Transcaucazia şi în Extremul Orient.

Pentru pornirea în caz de alarmă de luptă erau rezervate: pentru unităţile de puşcaşi, de artilerie şi de cavalerie – 2 ore vara şi 3 ore iarna, pentru cele de tancuri (mecanizate) – 2 ore vara, 4 ore iarna, pentru subunităţile de serviciu – 45 de minute. Restul timpului era prevăzut pentru ieşirea unităţilor în regiunea de desfăşurare şi ocuparea poziţiilor de luptă.

Cuvântul „racolat“ alăturat acestui nume arată şi indecent, şi incorect. Fiind un antifascist convins, Schulze-Boysen căuta singur cu insistenţă să contacteze spionajul sovietic şi în continuare a colaborat cu el nu pentru bani, ci din considerente ideologice.

V-1 este un avion fără pilot („rachetă de croazieră“) cu motor cu reacţie; racheta balistică cu motor cu propulsie lichidă se numea V-2; testările ambelor sisteme au început în anul 1942.

Formaţiunile de acest fel erau numite în documentele Wehrmachtului „corp de armată (motorizat)“, dar aici şi în continuare – în conformitate cu componenţa lor reală, sarcinile soluţionate şi pentru a le distinge de corpurile mecanizate ale Armatei Roşii – vor fi numite „corpuri de tancuri“; merită menţionat că acest sistem de desemnare a fost adoptat şi de literatura istorică militară sovietică tradiţională.

În realitate, în cadrul mobilizării deschise din anul 1941 au fost încorporaţi de patru ori mai mulţi oameni. Faptul a fost generat în primul rând de

isteria care l-a cuprins pe „stalinul colectiv“, iar în al doilea rând de necesitatea de a recupera pierderile colosale ce depăşiseră toate previziunile antebelice.

După cum s-a menţionat mai sus, printre documentele desecretizate până la ora actuală nu există nimic ce ar permite să fie numită data exactă a începutului planificat al ofensivei Armatei Roşii. Ţinând cont că încheierea concentrării armatelor Rezervei Comandamentului Suprem („Al doilea eşalon strategic“) era planificată până la 10 iulie, se poate presupune că jumătatea lunii iulie este cea mai timpurie dintre posibilele date ale începerii operaţiunii. Condiţiile naturale şi climaterice ale Europei de Sud-Est fac ca încheierea operaţiunilor militare să fie preferabilă înainte de luna noiembrie; în acest caz reperul temporal august–septembrie poate fi indicat ca „limita de sus“ a posibilelor termene de începere a invaziei.

În Districtul Militar Minsk 20 000, în Districtul Militar Special de Vest 24 000, în Districtul Militar Special Kiev 65 550, în Districtul Militar Odessa 24 000. În districtul Moscova 60 000, Harkov 58 550, Caucazul de Nord 48 000, Oriol 42 000, Privolgie 42 000, Siberia 36 000, Ural 30 000, Arhanghelsk 5 000.

Textul directivei conţinea indicaţii ce schimbau întrucâtva – faţă de planul de acoperire – locurile de amplasare a trupelor, de exemplu, în regiunea Baranovici urmau să fie concentrate patru divizii de puşcaşi în locul uneia.

Trebuie menţionat că Registrul operaţiunilor militare ale Frontului Vest a fost antedatat, după ce fostul comandament al frontului a fost arestat şi executat prin împuşcare, prezumtiv prin august/septembrie 1941.

Mi-am exprimat în repetate rânduri (în cartea 23 iunie – ziua M, în articolele „Cele trei planuri ale tovarăşului Stalin“, „Ultimele zile de pace“) presupunerea că lipseşte, probabil, o „verigă“ care ar putea lega acţiunile atât de contradictorii, atât de iraţionale la prima vedere ale lui Stalin. Această „verigă“ este versiunea referitoare la o provocare de mari proporţii pregătită pentru 22–23 iunie – înscenarea unui atac al germanilor (tirul asupra cartierelor de locuit ale oraşelor de frontieră şi/sau bombardarea lor). În plus, cu această provocare planificată puteau să nu fie la curent nici chiar Timoşenko şi Jukov; Stalin le-a trasat acestora o singură sarcină: să nu se lase provocaţi, şi ei au cerut conştiincios acelaşi lucru celor din

subordinea lor (şi aceştia au executat întocmai!). Această ipoteză nu are confirmări documentare directe, iar şansele de a le descoperi în arhivele ruseşti sunt egale cu zero. Ce-i drept, nimeni n-a văzut electroni, protoni şi neutroni; convingerea că ei există se bazează doar pe faptul că acest model teoretic permite să fie explicate un număr enorm de fapte şi de fenomene ce pot fi observate în realitate.

Partea 2. frontul sud-vest

TANC GERMAN GREU „PANTERA" LOVIT ÎN TURELĂ

Capitolul 2.1

Efectivul, amplasarea, planurile taberelor

În zorii zilei de 22 iunie 1941 a început războiul. Armata Roşie a intrat în el fără să-şi termine desfăşurarea strategică şi chiar fără să reuşească să înceapă mobilizarea deschisă. Pentru nici una dintre ţările europene cât de cât importante cel de-al Doilea Război Mondial nu a început cu o astfel de „surpriză“. Armata Roşie nu avea un plan de acţiune adecvat pentru situaţia creată, n-a reuşit să-şi constituie nici gruparea de atac prevăzută de planurile operative antebelice, nici o grupare defensivă improvizată. Acesta s-a dovedit a fi preţul pierderii enigmaticului „joc mare“ al lui Stalin, al cărui sens probabil că nu era înţeles până la capăt nici de el.

În aceste condiţii iniţiale, sarcina apărută în faţa comandamentului Armatei Roşii nu avea soluţii simple, de-a gata şi sigure. Orice variantă de acţiune se putea solda cu un posibil eşec, orice variantă ducea inevitabil la pierderi mari de oameni şi de tehnică. Totuşi, variantele „celei mai bune alegeri dintre cele mai proaste“ au existat, şi pe diferite sectoare ale imensului teatru de operaţiuni de război ele erau substanţial diferite. Vom începe să le examinăm de la sectorul în care situaţia era pentru Armata Roşie cea mai favorabilă, adică de la Frontul Sud-Vest. Acolo se desfăşura cea mai mare şi cea mai bine înarmată dintre grupările de trupe ale Armatei Roşii, acolo inamicul îi era inferior la toţi parametrii cantitativi.

Raport de forţe

În componenţa Frontului Sud-Vest, desfăşurat pe baza trupelor Districtului Militar Special Kiev, erau 32 de divizii de puşcaşi şi două de cavalerie. Inamicul (Armatele VI şi XVII ale Grupului de Armate Sud împreună cu rezervele) avea 24 de divizii de infanterie (inclusiv patru divizii de infanterie uşoară, cu un efectiv mai mic decât al celor „normale“ – două regimente de infanterie în loc de trei). Astfel că Wehrmachtul nu doar că nu avea superioritate numerică de infanterie, ci avea un efectiv cu o treime mai mic

decât al celor care se apărau. Dar nici asta nu e totul – în zona Frontului Sud-Vest erau debarcate două armate din Rezerva Comandamentului Suprem (Armata XVI în regiunea Șepetovka–Jitomir și Armata XIX în regiunea Cerkassî), în componența cărora se preconiza includerea a 16 divizii de pușcași.

Artileria Frontului Sud-Vest (regimentele de artilerie ale corpurilor de armată și regimentele din Rezerva Comandamentului Suprem, fără a lua în calcul artileria „de putere mare și specială“) consta din 30 de regimente de artilerie autonome (patru în componența Armatei V, cinci în a Armatei VI, două în a Armatei XXVI, patru în a Armatei XII, cincisprezece în subordinea comandamentului frontului). Inamicul avea în zona Frontului Sud-Vest șapte batalioane de tunuri, trei mixte și șapte de obuziere, în total 17 batalioane de artilerie autonome. Cu alte cuvinte, pe direcția respectivă Armata Roșie avea aproape de două ori mai multe regimente de artilerie (cu câte trei sau patru divizioane în fiecare) decât batalioanele pe care le avea inamicul!

Era cât se poate de solidă și gruparea de artilerie grea sovietică: cinci (cu numerele 4, 168, 324, 330, 536) regimente de obuziere de putere mare și patru (cu numerele 34, 245, 315, 316) divizioane de artilerie autonome „de putere specială“. (140) Sub aspect organizatoric, toate îi erau subordonate comandamentului frontului, la dispoziția căruia se aflau în ansamblu 192 de obuziere de calibru 203 mm și 35 de obuziere supergrele de calibru 280 mm. (3) Concentrarea mare de artilerie grea în zona Frontului Sud-Vest nu era, desigur, întâmplătoare – aceasta era pregătirea materială de ofensivă asupra orașelor Cracovia și Katowice, în timpul căreia artileria de calibre mari trebuia să zdrobească fortificațiile inamicului. Iar inamicul avea în componența Armatelor VI și XVII (în rezerva Grupului de Armate Sud artileria de mare putere lipsea cu desăvârșire) doar 13 batalioane. Erau înarmate în cea mai mare parte cu obuziere de calibru 210 mm, dar aveau și sisteme mai grele: mortiere de calibru 305 mm, tunuri de calibru 240 mm. În condițiile completării depline conform prevederilor maxime ale organigramelor, în componența celor 13 batalioane germane puteau să se adune 117 sisteme de artilerie de mare putere. De două ori mai puține decât erau în dotarea Frontului Sud-Vest.

La capitolul număr al trupelor de tancuri şi de autoblindate superioritatea sovieticilor era pur şi simplu covârşitoare. În componenţa Frontului Sud-Vest erau opt corpuri de armată mecanizate, adică 16 divizii de tancuri şi 98 de motorizate (să ne amintim că divizia motorizată sovietică îi corespundea în fond ca structură, iar ca număr de tancuri prevăzut de organigramă îi era superioară diviziei de tancuri germane). În plus, în componenţa Armatei XVI soseau şi se debarcau în regiunea oraşelor Berdicev şi Proskurov încă trei divizii de tancuri şi una motorizată. În total se adună 28 de formaţiuni mari de tancuri şi de autoblindate.

Inamicul avea în componenţa Grupului 1 Tancuri doar cinci divizii de tancuri, precum şi trei divizii motorizate şi brigada motorizată SS „Leibstandart Adolf Hitler“.****** Toate cele cinci divizii ale Grupului de Armate Sud aveau în componenţa lor un regiment de tancuri format din două batalioane (componenţa minimă), între 143 şi 149 de tancuri în fiecare divizie; în total 728 de tancuri. Dar dacă scădem tanchetele cu mitralieră Pz-I şi aşa-numitele „tancuri de comandant“ „înarmate“ cu machete de tun, rămân doar 666 de tancuri (100 de tancuri Pz-IV, 355 Pz-III, 211 Pz-II).**

Merită să acordăm atenţie şi numerotării acestor divizii: 9, 11, 13, 14, 16. Mult trâmbiţata de istoricii sovietici „experienţă de doi ani de purtare a unui război modern“ consta în realitate în faptul că la campania poloneză ele n-au participat (deoarece încă nu existau) şi abia una din cinci, Divizia 9 Tancuri, luase parte la campania de pe frontul de vest (mai–iunie 1940), dar şi atunci pe un sector secundar, cel olandez. Celelalte patru au fost înfiinţate în a doua jumătate a anului 1940 pe baza formaţiunilor mari de infanterie şi, cu excepţia câtorva zile de război în Iugoslavia, unde au reuşit să se remarce, Diviziile 11 şi 14 Tancuri nu aveau deloc experienţă de luptă.

Pentru a întregi tabloul merită să punem la socoteală şi cele trei (191, 197, 243) batalioane de tunuri de asalt (tunul cu ţeavă scurtă de calibru 75 mm în cabină blindată pe baza şasiului tancului mediu Pz-III), un batalion de autotunuri „vânătoare de tancuri“ şi un batalion de tancuri aruncătoare de flăcări, construite având la bază tancurile franceze B-1bis capturate în cursul campaniei din Franţa. Luând în calcul şi aceste subunităţi, se adună în total vreo 770 de maşini de tehnică blindată înarmată.

Dacă toate cele 28 de divizii de tancuri şi de autoblindate aflate în zona Frontului Sud-Vest ar fi avut efectivul în conformitate cu organigrama şi ar

fi fost introduse în luptă, germanilor li s-ar fi opus o hoardă blindată de 9 500 de tancuri, însă, după cum s-a menţionat absolut corect în studiile a două generaţii de istorici sovietici, efectivul real era foarte departe de cel prevăzut în schema teoretică. Istoria i-a rezervat lui Stalin puţin timp, iar comandamentului Frontului Sud-Vest – puţine tancuri. Puţine înseamnă 4 700;****** astfel, superioritatea numerică asupra inamicului era de „doar“ şase la unu. Să nu uităm şi de 800 de automobile blindate BA-10 dotate cu un tun de calibru 45 mm pe turelă rotativă de tanc.**

Putem să calculăm şi mai rigid. Tancurile nu luptă în gloate mari, ele se află în dotarea formaţiunilor militare corespunzătoare. În virtutea acestei logici, trebuie excluse din lista comună tancurile împrăştiate în număr mic prin diviziile noi în curs de constituire. Cu această metodică de calcul trupele de tancuri şi autoblindate ale Frontului Sud-Vest se reduc la 14 divizii, în fiecare dintre ele fiind aproximativ cam tot atâtea câte erau în diviziile de tancuri ale inamicului.

Tabelul 9

	KV	T-34	T-28	BT, T-26	BA-10
DT19 (CM22)	----	----	----	148	58
DT41 (CM22)	31	----	----	345	?*
DT25 (CM22)	----	----	----	129	?*
DT10 (CM15)	63	38	45	193	56
DT37 (CM15)	1	34	----	277	14
DT8 (CN4)	50	140	60	62	57
DT32 (CM4)	49	173	----	128	28
DT81 (CM4)	----	----	----	238	18
DT12 (CM8)	58	98	----	179	54

DT34 (CM8)	8	----	48	267	10
DT15 (CM16)	4	----	69	156	54
DT39 (CM16)	----	----	----	203	16
DT43 (CM19)	5	9	----	232	?
DM109 (CM5)	----	----	----	154	?
TOTAL :	269	492	222	2711	٣٧٨ .٦

Notă:

• nu sunt luate în calcul tanchetele cu mitralieră T-27, T-37, T-38, T-40

• sunt luate în calcul doar tancurile în stare de funcționare (cu excepția datelor din DM 215, DT 34, DT 39, DM 109)

• în DT 34 erau tancuri T-35, nu T-28

Astfel, doar în componența formațiunilor de mari proporții apte de luptă se aflau circa 3 700 de tancuri în stare de funcționare (!) și 400 de autoblindate BA-10.

Superioritatea cantitativă covârșitoare a părții sovietice era completată de superioritatea la fel de mare la capitolul caracteristici tactice și tehnice ale tehnicii blindate. În dotarea celor cinci divizii de tancuri ale Grupului de Armate Sud erau doar 335 de tancuri medii (Pz-IV și Pz-III, ultimele modele, cu tun de calibru 50 mm și „plasture" pe blindajul frontal al corpului). Toate celelalte erau tancuri ușoare (100 de tancuri Pz-III de primele modele cu tun de calibru 37 mm și 211 Pz-II). De cealaltă parte a frontului însă, tancurile cele mai noi****** (KV și T-34) erau cât tancurile germanilor de toate tipurile, inclusiv tancuri ușoare și autotunuri.**

Ținând minte că timp de jumătate de secol ni s-a tot repetat că „două treimi din tancurile sovietice erau defecte", vom reproduce imediat cifrele reale referitoare la trupele de tancuri și de autoblindate ale Districtului Militar Special Kiev la 1 iunie 1941: 1 029 de tancuri de categoria 1 (noi, în stare bună) și 3 217 tancuri de categoria 2 („aflate în exploatare, în stare cât se poate de bună și apte pentru a fi utilizate conform destinației directe").****** Sursa fiind „Inventarul disponibilității și stării tehnice a mașinilor de luptă", semnat pe 11 iunie 1941 de șeful Secției 2 a Departamentului 1 al Direcției principale de tancuri și autoblindate, tovarășul Sedukov. (141) Nu e de mirare că peste 99 la sută din cele mai noi tancuri T-34 și KV erau în stare bună. Dar și 89 la sută din numărul total al tancurilor T-26 „învechite iremediabil" erau în stare bună, și 90 la sută din**

tacurile BT-5/7; erau în stare bună şi 79,5 la sută din tancurile cu trei turele T-28 scoase de mult timp din producţie.

O imagine autentică despre posibilităţile de reparaţie şi deservire a tancurilor de pe Frontul Sud-Vest este furnizată de lista incompletă a depozitelor de articole pentru autoblindate şi tancuri de subordonare districtuală şi centrală de pe teritoriul Districtului Militar Special Kiev: nr. 376 din Tarnopol cu capacitate de 95 de vagoane, nr. 965 din Lvov cu capacitate de 143 de vagoane, nr. 130 din Harkov cu capacitate de 550 de vagoane, nr. 304 din Kiev cu capacitate de 674 de vagoane. (142) Bineînţeles, în depozitele Direcţiei de autoblindate şi tancuri a districtului nu se păstrau doar piese de schimb, şi totuşi cifra de 1 500 de vagoane este impresionantă.

Mai ales după ce o confrunţi cu acest fragment din raportul şefului serviciului de intendenţă al Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului din 4 august 1941: „Aprovizionarea cu piese de schimb rămâne în continuare nesatisfăcătoare. Din cele 25 de tone care au fost aduse în divizie doar 25% erau în stare bună. Astfel, deseori lipsesc unele piese de schimb neînsemnate, dar a căror lipsă împiedică reparaţia rapidă“. (143) Sau cu scrisoarea pe care pe 3 iulie şeful statului major al Grupului 1 Tancuri i-a expediat-o generalului-inspector al trupelor „mobile“ (de autoblindate şi tancuri): „Trebuie să vă cer ajutorul. Noi solicităm piese de schimb, dar nu ni se trimite nimic. Probabil că solicitarea parcurge o cale prea lungă. Atelierele sunt pline, dar nu putem să lucrăm, deoarece nu avem piese de schimb. Ducem lipsă îndeosebi de motoare de tanc (ies din funcţiune din cauza prafului), sisteme de transmisie Variorex, role de susţinere de model vechi pentru Pz III...“ (144)

Tema preferată a disputelor falsificatorilor moderni ai istoriei este lipsa în corpurile mecanizate a numărului de automobile prevăzut de organigramă, al cărui scop era să transporte carburanţi şi piese de schimb.

În situaţia reală în care nici o divizie de tancuri de pe Frontul Sud-Vest (cu excepţia Diviziei 34 Tancuri) n-a parcurs în ofensivă mai mult de 30–40 de kilometri şi nu a purtat lupte mai mult de o zi–două, disputa despre

transportul carburanţilor şi muniţiilor îşi pierde sensul.

Cu toate acestea, trebuie evaluat volumul real al resurselor materiale care le-ar fi fost necesare tancurilor ce ar fi înaintat impetuos sute de kilometri în adâncul teritoriului inamicului. Mai ales când dispunem de un document extrem de preţios, anume raportul citat mai sus al serviciului de intendenţă (Quartiermeister) al Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului din 4 august 1941. (143) La momentul respectiv, diviziile Grupului 1 Tancuri luptau lângă Kiev şi Uman (adică la cel puţin 500 de kilometri de frontieră), iar din inamicul lor – corpurile mecanizate ale Frontului Sud-Vest – rămăsese doar numerele. Acest rezultat a fost obţinut cu preţul consumului****** în fiecare 24 de ore în medie a:**

• 1 000 de metri cubi de carburanţi

• 500 de tone de muniţii

• 400 de tone de alimente.

Autorii raportului german considerau că au de aprovizionat 10 divizii. În componenţa corpurilor mecanizate ale Frontului Sud-Vest – fără a lua în calcul Corpul 24 Mecanizat în curs de constituire care nu avea nici maşini, nici tancuri în cantităţi ce ar merita menţionate – erau de două ori mai multe divizii. Respectiv, pentru aprovizionarea lor care să le permită să lupte aşa cum luptau formaţiunile motorizate germane era nevoie de circa patru mii de tone de toate acestea pe zi. Ţinând cont de uimitoarele capacităţi de a se usca şi de a se scurge ale benzinei în URSS, să luăm drept reper o cifră rotundă: cinci mii de tone de carburanţi, muniţii şi alimente pe zi.

Ce fel de probleme puteau să aibă cu transportul acestui volum de încărcături corpurile mecanizate ale Frontului Sud-Vest? Ce nu aveau îndeajuns? Problemele erau enorme – dar erau în capete şi nu constau în automobile deficitare. Să ne apucăm de numărat: 2 300 de camioane în Corpul 4 Mecanizat, 2 500 de camioane în Corpul 8 Mecanizat, 1 500 în Corpul 15 Mecanizat, aceleaşi 1 500 în Corpul 16 Mecanizat, 1 000 în Corpul 22 Mecanizat, 900 în Corpul 9 Mecanizat şi 700 în Corpul 19 Mecanizat. În total 10 400 de automobile. Fără a lua în calcul mobilizarea

maşinilor din economia naţională. Împărţim acest număr la doi (o parte a maşinilor se ocupa de transportul încărcăturilor şi utilajelor speciale, altele au fost luate de şefi pentru a-şi evacua pianele şi florile decorative etc.). Rămân 5 000 de camioane. Cel mult o treime din acest număr sunt ZIS-uri cu capacitate de trei tone, celelalte sunt cu capacitate de 1 500 de kilograme. Conform acestor calcule, 10 000 de tone de încărcătură (de două ori mai mult decât cea necesară pentru o zi) puteau fi transportate cu o singură cursă…

Unităţile autonome antitanc ale Grupului de Armate Sud aveau în zona Frontului Sud-Vest trei subunităţi antitanc: două batalioane (525 şi 652) de tunuri tractate obişnuite, cu câte 36 de „ciocănaşe“ de calibru 37 mm în fiecare şi un batalion (670) de autotunuri antitanc de calibru 47 mm (despre cât de valoros era în luptă acest „device“ am scris mai sus). În total (şi presupunând că toate subunităţile acestea erau completate până la ultimul nasture) se adună 99 de tunuri. În comparaţie cu numărul formaţiunilor mari de tancuri ale Frontului Sud-Vest cifra este pur şi simplu neserioasă.

În componenţa Frontului Sud-Vest se desfăşurau cinci brigăzi de artilerie antitanc (1, 2, 3, 4, 5) dotate în total cu 600 de tunuri de calibrele 76, 85 şi 107 mm. Era cam straniu să fie consumate proiectile de aceste calibre contra tancurilor pe care le aveau germanii, dar la război (ca, de altfel, şi în oricare alte circumstanţe) rezerva nu e o povară. Am citat mai sus „Indicaţiile temporare de utilizare în luptă a brigăzilor de artilerie antitanc“ elaborate la statul major al Districtului Militar Special Kiev, în conformitate cu care o brigadă putea (trebuia) să oprească ofensiva a 400–500 de tancuri ale inamicului, iar fiecare tun „e în stare să tragă de cel puţin 3–4 ori pe minut la ţintă, dintre care o lovitură scoate tancul din funcţiune“. Pentru cele cinci brigăzi de artilerie antitanc pur şi simplu nu erau atâtea tancuri ale inamicului în zona Frontului Sud-Vest, astfel că brigăzile nu puteau să-şi manifeste posibilităţile; cu toate acestea, am putea presupune, cât se poate de realist, că brigăzile de artilerie antitanc existente ar fi fost suficiente pentru a da lovitura de graţie unităţilor de tancuri destul de scărmănate ale inamicului ce au spart defensiva diviziilor de puşcaşi şi au trecut prin tirul tunurilor antitanc din cazematele de pe Linia Molotov.

O particularitate a operaţiunilor de luptă din vara anului 1941 a fost

utilizarea tunurilor antiaeriene grele ca mijloc improvizat de luptă contra tancurilor (într-o măsură şi mai mare această temă a ocupat în ultimul timp paginile literaturii de istorie militară). Şi deşi tunul antiaerian de calibru mare (85 sau 88 mm), cu greutate de 4–5 tone, cu dimensiuni mai mari decât înălţimea omului, nu era, eufemistic vorbind, cea mai potrivită armă pentru un duel cu un tanc, nevoia (lipsa tunurilor antitanc adecvate sarcinii) i-a constrâns pe germani să se folosească şi de el.

În zona ofensivei Grupului 1 Tancuri, a Armatelor VI şi XVII, au fost concentrate 14 batalioane de apărare antiaeriană grele şi aşa-numite batalioane „mixte“, în dotarea cărora erau tunuri antiaeriene de calibru 88. Strict vorbind, toate erau destinate îndeplinirii sarcinilor lor directe – lupta contra aviaţiei inamicului (iar ţinând cont de raportul de forţe ce se constituise pe cerul de deasupra Ucrainei Apusene, această componenţă a forţelor de apărare antiaeriană nu era câtuşi de puţin excedentară); în plus, trebuie luat în calcul şi faptul că 10 din cele 14 batalioane făceau parte sub aspect organizatoric din componenţa Luftwaffe şi nu i se subordonau comandamentului forţelor terestre. Cu toate acestea, în zona Frontului Sud-Vest inamicul avea (mai bine zis, ar fi putut avea dacă unităţile ar fi fost completate pe deplin) 160 de tunuri antiaeriene grele.*******

Armata Roşie trăia într-o altă dimensiune numerică: pe 22 iunie 1941 în dotarea trupelor Frontului Sud-Vest figurau 1 140 de tunuri antiaeriene de calibre 76 mm şi 85 mm. (3)**

Cititorul a observat, probabil, că în această carte războiul aerian este scos în afara cadrului de examinare; celor interesaţi de el le pot recomanda spre lectură Noua cronologie a catastrofei în două volume, în care evenimentele din primele zile sunt examinate literalmente oră cu oră, la fiecare aerodrom şi în fiecare regiment de aviaţie. (145) Iar aici ne vom limita la o scurtă notă informativă.

Potrivit unei abordări rigide, eliminând din lista generală regimentele aviatice de cercetare, regimentele aviatice de asalt (la începutul războiului erau dotate cu biplane învechite I-15bis), eliminând aşa-numitele „regimente în curs de constituire“, eliminând regimentele de bombardiere grele, dotate cu giganţii învechiţi cu patru motoare TB-3 – în componenţa

Forţelor Armate Aeriene ale Districtului Militar Special Kiev în momentul începerii războiului erau 1 174 de avioane de vânătoare (inclusiv 222 de MiG-3 şi Iak-1) şi 586 de avioane de bombardament. În total 1 760 de avioane şi peste 1 600 de echipaje. În plus, operaţiunile de luptă de pe cerul Ucrainei putea fi antrenat Corpul 4 al aviaţiei de bombardament cu rază lungă de acţiune (Zaporojie, Melitopol) compus din şase regimente în dotarea cărora figurau 345 de avioane de bombardament şi Corpul 2 al aviaţiei de bombardament cu rază lungă de acţiune (Kursk) compus din şase regimente cu 252 de avioane de bombardament.

Inamicul avea în componenţa Corpului 5, care acţiona împreună cu Grupul de Armate Sud deasupra Ucrainei, trei grupuri (regimente aviatice) de avioane de vânătoare şi opt grupuri de avioane de bombardament. În total (luându-se în calcul şi avioanele temporar nefuncţionale) în dotarea Corpului 5 figurau 247 de avioane de bombardament (163 de Ju-88 şi 84 de He-111) şi 109 avioane de vânătoare Bf-109. Pe cerul de deasupra Frontului Sud-Vest nu era nici un avion în picaj Ju-87. A doua zi după începutul operaţiunilor de luptă (pe 23 iunie) a venit ordinul cu privire la mutarea din România pe aerodromurile din sudul Poloniei a încă unui grup de avioane de vânătoare, ce avea în dotare 20 de avioane Messerschmitt în stare bună.

Astfel, în ce priveşte numărul total al avioanelor şi echipajelor Forţelor Armate Aeriene sovietice, acestea aveau pe acest teatru al operaţiunilor militare o superioritate cantitativă aproape cvintuplă. Luând în calcul bombardierele cu rază lungă de acţiune, ea devine sextuplă. Avioanele de vânătoare sovietice erau de nouă ori mai multe decât cele germane. Să menţionăm de la bun început că în decursul acelei zile lungi de 22 iunie Forţele Armate Aeriene au pierdut la sol 135 de avioane (126 de avioane de vânătoare şi nouă avioane de bombardament) şi încă vreo 25–34 de avioane de vânătoare în lupte aeriene. Inamicul a pierdut iremediabil în ziua respectivă 33 de avioane (28 de avioane de bombardament şi cinci avioane de vânătoare). Un calcul simplu arată că raportul dintre numărul avioanelor beligeranţilor în prima zi de război aproape că nu s-a schimbat.

Pentru a întregi imaginea trebuie să menţionăm şi existenţa unei „a treia forţe“ – insurgenţii antisovietici. Pentru trupele Frontului Sud-Est pe pământul, exprimându-ne în limbajul ziarului Pravda, „eliberat de sub

jugul panilor“ din vestul Ucrainei, ordinea instituită de „eliberatorii“ de la NKVD a generat mai întâi oroare, apoi dorinţă de răzbunare. Execuţiile în masă prin împuşcare a deţinuţilor din închisorile din vestul Ucrainei în primele zile ale războiului au turnat şi mai mult gaz pe focul revoltei ce stătea să se declanşeze. Cea mai mare „vâlvătaie“ s-a ridicat în Galiţia, care în ultimul un veac şi jumătate se aflase în componenţa Imperiului Habsburgic, apoi în cea a Poloniei, şi în care atitudinea faţă de Rusia fusese şi mai înainte lipsită de deosebită simpatie.

Examinarea amănunţită a acestei teme depăşeşte cadrul prezentului studiu, dar trebuie menţionat succint doar că amploarea influenţei „celei de-a treia forţe“ asupra cursului şi rezultatului operaţiunilor de luptă nu trebuie nici diminuată (cum se obişnuia în istoriografia sovietică), nici exagerată (cum a devenit, din păcate, la modă în ultimul timp).

Bineînţeles, grupurile de gherilă a naţionaliştilor ucraineni şi polonezi, mici, prost înarmate şi fără să aibă un comandament unic, nu puteau să intre în luptă deschisă cu armata regulată şi să-i provoace daune grave. Pe de altă parte, existenţa insurgenţilor antisovietici care au asigurat spionajului german un număr suficient, ba chiar excedentar de agenţi, a dus la zădărnicirea pretutindeni a mobilizării oamenilor şi mijloacelor de transport în Armata Roşie. Contribuţia cea mai substanţială a naţionaliştilor la succesul Wehrmachtului a fost crearea unei astfel de ambianţe în jurul familiilor corpului de comandă al Armatei Roşii de ocupaţie încât încă din primele ore de război mulţi comandanţi şi-au abandonat subordonaţii şi s-au dus iute să-şi salveze soţiile şi copilele de inevitabila răfuială cruntă.

Ultimul palier al comparaţiei, dar nu ca importanţă, este gradul de calificare a comandanţilor. Grupul de Armate Sud era comandat de general-feldmareşalul Rundstedt. În biografia lui e greu de găsit măcar ceva neobişnuit – totul e cât se poate de „ordinar“. Militar provenit dintr-o dinastie militară, tatăl său avansând până la gradul de general-maior al armatei prusace, la vârsta de 12 ani a intrat la şcoala de cadeţi, în anul 1893 a devenit locotenent, iar în 1907 a absolvit Academia Militară.

Viitorul lui inamic, comandantul Frontului Sud-Vest, generalul-colonel

Kirponos, avea să se angajeze peste doi ani, în 1909, în gospodăria silvică Koroviak ca paznic de pădure. În anii Primului Război Mondial maiorul Rundstedt a fost șeful statului major al unui corp de infanterie, fiind distins cu două Cruci de Fier. Pădurarul Kirponos a fost mobilizat în armată în septembrie 1915, dar nu s-a prea grăbit să lupte – abia în anul 1917 a ajuns pe frontul românesc ca felcer al companiei.

După înfrângerea Germaniei, Rundstedt şi-a continuat serviciul în Reichswehr, în anul 1927 era general-maior, iar în momentul venirii la putere a lui Hitler avea gradul de general-locotenent şi comanda Grupul de Armate 1 din Berlin. În al Doilea Război Mondial Rundstedt a intrat cu gradul de general-colonel şi în funcţia de comandant al Grupului de Armate Sud, care a ocupat în septembrie 1939 Varşovia. A urmat campania franceză în cursul căreia Rundstedt a comandat Grupul de Armate A, care a spart frontul lângă Sedan şi a încercuit forţele principale ale Aliaţilor lângă Dunkerque. După victoria din Franţa a obţinut gradul militar suprem de general-feldmareşal.

După ce Rusia a fost înfrântă în război, felcerul Kirponos s-a lansat în revoluţie şi, după cum scrie în autobiografie, a fost „iniţiatorul organizării detaşamentelor roţii de partizani… Pe 1 iulie 1919 am fost numit în funcţia de asistent al şefului şcolii de comandanţi roşii din oraşul Jitomir… În luna mai a anului 1920 am fost numit în Şcoala nr. 2 de plutonieri roşii din Kiev, unde am deţinut funcţiile de la comandant al echipei de intendenţă până la cea de comisar al şcolii…“ (146) Culmea carierei militare a lui Kirponos – timp de trei ani (din 1931 până în 1934) şef al statului major al Diviziei 51 Puşcaşi la Odessa, după care a fost trimis într-o fundătură de provincie ca şef al Şcolii de infanterie din Kazan.

Saltul ameţitor a început după războiul cu Finlanda. Şeful şcolii de infanterie a fost mobilizat în armata activă şi a devenit comandantul Diviziei 70 Puşcaşi. În ultimele zile ale războiului, divizia lui Kirponos a săvârşit o faptă eroică – îngrozitoare, sângeroasă, absolut lipsită de sens. Conform condiţiilor Tratatului de pace, oraşul Vîborg (Viipuri) urma să-i revină Uniunii Sovietice. Cu toate acestea, Stalin şi Timoşenko au ordonat, fără să aştepte ziua şi ora încetării focului, ca oraşul să fie luat cu asalt. Diviziei 70 Puşcaşi i s-a dat misiunea să ocolească oraşul pe gheaţa Golfului Finic şi comandantul diviziei a pornit în fruntea liniilor de atac. Curajul personal manifestat de Kirponos a fost luat în seamă – el a fost distins cu

Steaua de Aur de Erou al Uniunii Sovietice şi cu numirea drept comandant al Corpului 49 Puşcaşi.

Poate că în acest moment ar fi fost cazul ca tovarăşul Stalin să se oprească, dar nu, prea i-a căzut cu tronc modestul şi curajosul proaspăt general-maior Kirponos. În iunie 1940, sărind deodată peste câteva trepte ale carierei, fostul comandant de divizie este numit… comandant al trupelor Districtului Militar Leningrad. Dar şi asta s-a dovedit prea puţin. În februarie 1941 Stalin l-a numit pe G.K. Jukov şef al Marelui Stat Major, iar funcţia eliberată de el, cea de comandant al Districtului Militar Special Kiev – cel mai puternic district militar din Uniunea Sovietică – a fost ocupată de Kirponos, care obţinea astfel a treia, în nouă luni (!!!), avansare în grad, devenind general-colonel.

„Un exemplu rar în istoria războaielor…“

În pofida aritmeticii raportului de forţe care abia dacă le oferea germanilor o şansă teoretică de a se apăra cu succes, comandamentul Wehrmachtului planifica o operaţiune ofensivă cu scopuri ferme şi pe mare adâncime. Sarcina generalilor germani era simplificată într-o anumită măsură de faptul că aveau o idee cât se poate de vagă despre efectivul inamicului. Astfel, în documente cifra estimată era 1 900 de tancuri, dintre care 1 000 în „grupurile motorizate de şoc“, iar „forţele aeriene ale inamicului în Galiţia, Volînia şi nordul Ucrainei de până la Nipru“ erau estimate la 700 de avioane de vânătoare şi 325 de bombardiere. (147)

„Indicaţiile pentru înaintare (Aufmarscheinweisung) Barbarossa“, aprobate pe 2 mai 1941, formulau sarcina Wehrmachtului în zona Grupului de Armate Sud în felul următor: „Sarcina operaţiunii constă în principal în a lichida armata rusă în regiunile vestice ale Rusiei. Pentru aceasta trebuie spart frontul rus în câteva locuri cu forţe superioare, printr-o lovitură rapidă şi în adâncime spre est ca să fie zădărnicită retragerea forţelor ruse după Nipru şi să fie lipsit comandamentul rus de posibilitatea de a efectua contraoperaţiuni coerente… Sarcina de onoare a fiecărui comandant trebuie să devină tendinţa de a nu permite retragerea inamicului apt de

luptă spre est“. (148)

Deoarece în cadrul distribuirii generale a forţelor şi mijloacelor Wehrmachtului în componenţa Grupului de Armate Sud a fost inclusă o grupare de tancuri relativ puţin numeroasă, după unele ezitări comandamentul german a renunţat la intenţia de a aplica două lovituri (asupra bazei nordice şi a celei sudice ale „intrândului de la Lvov“). Toate cele cinci divizii de tancuri au fost unite în componenţa unui singur grup de tancuri, nr. 1, care urma să efectueze o operaţiune atât de complicată precum pătrunderea la adâncimea de 350–400 de kilometri şi învăluirea unilaterală a unei grupări mari a inamicului.

Condiţiile naturale şi geografice de pe teren nu lăsau o mare libertate de alegere la stabilirea direcţiei loviturii principale. Centura de sud a „intrândului de la Lvov“ trece pe lanţul Munţilor Carpaţi – pe acolo putea să treacă un grup diversionist, dar nu o armată mecanizată de la jumătatea secolului XX. Regiunea de la sud de Carpaţi – Basarabia şi stepele din sudul Ucrainei – părea optimă pentru aplicarea formaţiunilor mari de autoblindate şi de tancuri, dar în faţa atacatorilor răsărea un obstacol constituit din râurile Prut, Nistru, Bugul de Sud şi tocmai în cursul lor inferior, adică cu nivelul cel mai ridicat al apei. Regiunea de la nord de linia Kovel–Rovno–Novograd-Volînski (Polesia ucraineană) este un masiv nemărginit de păduri şi mlaştini; armata germană nu ştia să lupte în locuri de acest fel. Fostul general al Wehrmachtului Philippi le descrie astfel în cunoscutul său studiu postbelic: „Chiar şi la începutul lunii iulie se mai puteau observa urmele noroaielor de primăvară. Apele neregulate ale bălţilor mai inundau deseori malurile; sectoare mari de teren nu se uscaseră. Drumurile practicabile erau extrem de puţine, aproape orice deplasare în afara lor fiind exclusă“. (149)

Astfel, prin eliminare, rămânea o singură variantă acceptabilă – orientarea loviturii principale a formaţiunilor mecanizate mari spre partea nordică a „intrândului de la Lvov“. E de menţionat că şi această decizie avea potenţial două subvariante: ofensiva strict la est, pe axa Luţk–Rovno–Jitomir, sau spargerea fortificaţiilor de la frontieră pe centura de vest a „intrândului de la Lvov“, cu ofensiva ulterioară spre sud-est, pe axa Lvov–Tarnopol–Proskurov. În acest din urmă caz germanii urmau să se deplaseze pe aşa-numitul „lanţ galiţian“ ce se înălţa la cumpăna apelor dintre afluenţii Pripeatului şi afluenţii Nistrului; aceasta le permitea să meargă pe drumuri

de țară vârtoase și să evite necesitatea de a forța numeroasele obstacole acvatice.

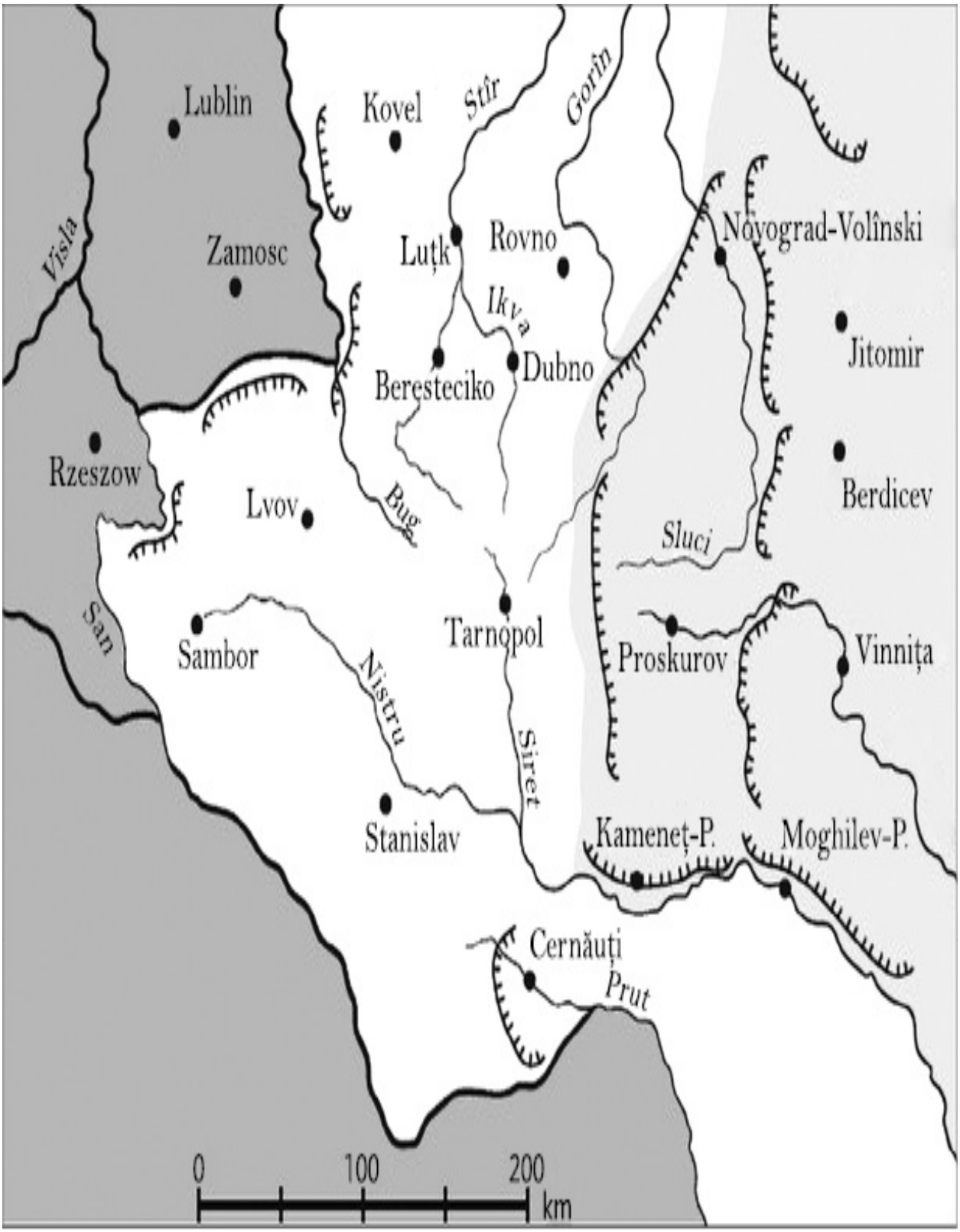

Fig. 9. **Districtul Militar Special Kiev**

Această posibilitate a fost menţionată în „Indicaţiile pentru înaintare“ citate mai sus, dar comandamentul Wehrmachtului a optat pentru prima „subvariantă“, adică deplasarea pe un teren mlăştinos şi forţarea consecutivă a trei râuri: Stîr, Gorîn şi Sluci. S-ar putea presupune că decizia de a înainta de-a lungul marginii sudice a mlaştinilor din Polesia a fost determinată de dorinţa de a surprinde în cursul învăluirii unilaterale preconizate o grupare cât mai mare de trupe sovietice; căci în cazul înaintării spre Tarnopol şi Proskurov, forţe considerabile ale Armatei Roşii ar fi putut să rămână în afara „pungii de încercuire“ ce se constituia.

În ultimă instanţă, Grupului 1 Tancuri i-au fost trasate următoarele sarcini:

„După spargerea fortificaţiilor de la frontieră el se deplasează cu formaţiunile motorizate şi unităţile ataşate cât mai repede spre est în felul următor: Corpul 48 Tancuri prin Sokal, Radziechow, Szurowice (lângă Stîr) spre Dubno, Corpul 3 Tancuri prin Vladimir-Volînski, Luţk spre Rovno… Sarcina numărul unu a Grupului Tancuri este să ocupe cât mai repede locurile de trecere peste râul Stîr lângă Szurowice, Beresteciko şi Luţk, ca de pe această poziţie prin Berdicev şi Jitomir să meargă spre Kiev. Centrul eforturilor trebuie deplasat într-acolo unde primele succese vor fi mai mari… În cursul ulterior al operaţiunii Grupul 1 Tancuri trebuie să instaleze la timpul oportun capete de pod lângă Kiev şi mai jos de el, în timp ce masa de bază a trupelor, fără să piardă timpul, continuă ofensiva la vest de Nipru spre sud-est, pentru a-i tăia inamicului calea de retragere peste Nipru şi astfel a pune baza pentru distrugerea lui“. (150)

În componenţa fiecărui corp de tancuri dintre cele menţionate mai sus erau incluse câte trei divizii. Nu fără o anumită harababură, care s-a prelungit chiar până în ziua începerii invaziei, componenţa lor a fost stabilită în modul următor: Diviziile 13 şi 14 Tancuri şi Divizia 25 Motorizată în componenţa Corpului 3 Tancuri „de nord“, Diviziile 11 şi 16 Tancuri şi Divizia 16 Motorizate în componenţa Corpului 48 Tancuri „de sud“. În eşalonul doi aştepta comanda de a trece frontiera Corpul 14 Tancuri (Divizia 9 Tancuri, Divizia Motorizată SS „Wiking“ şi Brigada Motorizată SS „Leibstandart Adolf Hitler“). În timp ce comandamentul sovietic (dacă e să judecăm după planurile elaborate înainte de război) considera posibil să desfăşoare şi să deplaseze pe teatrul de război din vestul Ucrainei între 30 şi

42 de divizii de tancuri şi de motorizate, generalii Wehrmachtului nu vedeau un număr suficient de drumuri nici măcar pentru cinci divizii de tancuri şi trei de motorizate; ei au considerat posibil să introducă în luptă Corpul 14 Tancuri abia după ce formaţiunile mari de infanterie ale Armatei XVII au spart regiunea fortificată Rava–Ruska şi au deschis pentru circulaţia tancurilor direcţia Jolkev–Busk–Brodî.

Corpurile de tancuri sunt „vârful de suliţă“, un detaliu important, dar nici pe departe unicul şi cu atât mai mult nu cel de cele mai mari dimensiuni. La fel ca pe toate celelalte sectoare ale frontului de est, în zona Grupului de Armate Sud masa principală a trupelor germane era constituită din divizii de infanterie. Iar diferenţa faţă de deciziile luate de comandamentele Grupurilor de Armate Nord şi Centru consta în faptul că comandamentul Grupului de Armate Sud nu şi-a expus riscurilor puţin numeroasele divizii de tancuri şi sarcina de a sparge liniile de fortificaţie de la frontieră le-a fost impusă în exclusivitate unităţilor de infanterie; diviziile de tancuri trebuiau să intre în „breşa“ făcută pentru ele de infanterie, iar diviziile de motorizate urmau să se deplaseze în eşalonul doi în urma celor de tancuri.

Lungimea totală a frontierei (de la Wlodawa la nord până la Lipcani la sud) în zona Districtului Militar Special Kiev, luând în calcul meandrele râurilor de frontieră Bug şi San, era de peste 900 de kilometri. Dacă germanii ar fi desfăşurat cele 24 de divizii de infanterie pe care le aveau de-a lungul întregii frontiere, ar fi rezultat o „aţă“ incapabilă nici măcar de apărare, cu atât mai puţin de „o lovitură rapidă şi în adâncime spre est“. Bineînţeles, comandamentul Grupului de Armate Sud n-a comis această eroare şi a respectat cu stricteţe Regula nr. 1 a artei operative (concentrarea forţelor pe direcţia aleasă). 18 divizii de infanterie din primul eşalon ale Armatelor VI şi XVII au fost desfăşurate pe sectorul dintre Liuboml şi Peremîşl, care sub aspect aritmetic constituia doar o treime din toată lungimea frontierei din zona Districtului Militar Special Kiev. La sud de Peremîşl acţiona un grup de imobilizare nu prea puternic alcătuit din două aşa-numite „divizii de pază“.****** La sud de oraşul Sanok, adică pe toată lungimea centurii sudice a „intrândului de la Lvov“ până la râul Prut, trupele germane lipseau cu desăvârşire.**

La fel de ferm erau comasate forţele şi la nivel tactic. Cele 18 divizii disponibile n-au fost înşirate într-un lanţ uniform. În zona viitoarei lovituri principale a corpurilor de tancuri, între Vladimir-Volînski şi Kristinopol,

erau concentrate şapte (iar luând în calcul şi Divizia 9 Infanterie ce avea misiunea de a înainta spre sud, separând trupele sovietice de trecerile peste râul Bug de lângă Kristinopol, erau chiar opt) divizii de infanterie. Încă un „cheag de forţe“ se afla în regiunea Rava–Ruska, unde trei divizii de infanterie ale Wehrmachtului erau pregătite să înainteze de-a lungul şoselei Zamostie–Jolkev. Pe celelalte sectoare infanteria germană înainta într-o formaţiune cât se poate de „rărită“ – în medie câte 20–25 de kilometri de front la o divizie, ceea ce depăşea de câteva ori normele regulamentare adoptate în Armata Roşie.

Concentrându-şi cea mai mare parte a forţelor în primul eşalon, comandamentul Grupului de Armate Sud a rămas cu rezerve foarte slabe: şase divizii, inclusiv una (nr. 4) incompletă de puşcaşi de munte, şi trei (nr. 97, 99, 100) de infanterie uşoară. Dar, probabil, cea mai pronunţată manifestare de „curaj la limită cu nesăbuinţa“ a fost amplasarea statelor majore. Cel mai important stat major (comandamentul Grupului de Armate) se afla lângă oraşul Rzeszow, la 60 de kilometri pe şosea de la frontieră, la depărtare de trupele lui, separat de ele de râul San. Nu era cu mult mai sigură nici amplasarea statului major al Armatei XVII. E greu să nu-ţi aminteşti în acest context de povestea morţii lui Vasili Ivanovici Ceapaev – statul major al diviziei lui s-a îndepărtat la câteva zeci de verste de unităţile sale şi a fost distrus totalmente în urma unei incursiuni îndrăzneţe a cavaleriei cazacilor…

Cea mai importantă (ca să nu spunem şi mai dur – unica) condiţie ce permitea reuşita planului operativ al comandamentului Grupului de Armate Sud trebuia să devină pasivitatea comandamentului Frontului Sud-Vest. În cartea citată mai sus, generalul Philippi scrie:

„Gruparea trupelor ruse îi oferea comandamentului Armatei Roşii şanse considerabile de apărare reuşită. El putea să utilizeze eficient această grupare pentru a le aplica o lovitură intervenţioniştilor, concentrând, de exemplu, ca într-un pumn, formaţiunile mari de mecanizate amplasate reuşit în adâncime şi forţele mari rămase neîncercuite de la frontiera ungară, precum şi transferând în componenţa acestui grup un număr anumit de unităţi de la frontiera basarabeană, unde nu se desfăşurau operaţiuni de luptă active. Lovitura unui astfel de pumn puternic putea fi îndreptată asupra flancului stâng al penei de pătrundere germane. În acest caz planul german elaborat cu atâta siguranţă s-ar fi aflat în pericol de eşec. Doar apreciind corect

capacitatea ruşilor de a comanda trupele (subl. mea – M.S.), comandantul Grupului de Armate şi-a putut asuma riscul legat de intenţia expusă mai sus…

În ansamblu, planul despre care discutăm şi înfăptuirea lui reuşită sunt un exemplu rar întâlnit în istoria războaielor de învăluire unilaterală eficientă – cu atât mai remarcabil, cu cât e puţin probabil ca influenţa factorului surpriză să fi depăşit cadrul primelor bătălii. Şi cu toate că inamicul ar fi trebuit să-şi dea seama cu promptitudine ce fel de pericol îl ameninţă, el i-a făcut totuşi comandamentului german «un serviciu amabil», necesar pentru înfăptuirea planului pe care îl descriem“. (149)

Amplasarea şi starea trupelor de pe front

Imediat lângă frontieră, în zona viitoarei ofensive a Armatelor VI şi XVII ale Wehrmachtului, se aflau zece divizii sovietice: între Liuboml şi Kristinopol patru (nr. 45, 62, 87. 124) divizii de puşcaşi ale Armatei V, mai departe Divizia 3 Cavalerie şi trei (nr. 41, 159, 97) divizii de puşcaşi ale Armatei VI, lângă Peremîşl şi mai la sud se aflau două (99 Puşcaşi şi 72 Puşcaşi de munte) divizii ale Armatei XXVI. Divizia 135 Puşcaşi din componenţa Armatei V se afla la nord de Luţk, la 80 de kilometri de la frontieră.

În Carpaţi, de-a lungul curbei sudice a „intrândului de la Lvov“, se desfăşurau divizia de pe flancul stâng (173 Puşcaşi) a Armatei XXVI şi şase divizii de puşcaşi (puşcaşi de munte) ale Armatei XII. Cinci corpuri de puşcaşi (nr. 31, 36, 37, 49 şi 55) din eşalonul doi al frontului, cu câte trei divizii de puşcaşi în fiecare, se aflau în marş şi spre dimineaţa de 22 iunie au ajuns la „frontiera veche“ sau ceva mai la vest de ea (pe linia Sarnî–Tarnopol, adică erau la 150–200 de kilometri de linia frontului).

Cele mai puternice trei corpuri mecanizate (nu doar în componenţa Frontului Sud-Vest, ci şi în toată Armata Roşie), Corpurile 8, 4 şi 15 s-au concentrat de-a lungul „arcului“ Sambor–Lvov–Brodî–Kremeneţ, la 50–100 de kilometri de la frontieră. Corpul 22 Mecanizat a fost rupt în două: Divizia 41 Tancuri (după numărul de tancuri, cea mai mare în toată Armata

Roşie) se afla lângă frontieră, în preajma oraşului Vladimir-Volînski, celelalte două divizii ale corpului (19 Tancuri şi 215 Mecanizată) erau amplasate între Luţk şi Rovno. Aceste formaţiuni de tancuri şi de autoblindate puteau ajunge pe front în decurs de o zi sau două.

La baza sudică a „intrândului de la Lvov“, în zona Stanislav (actualmente Ivano-Frankovsk)–Cernăuţi, se desfăşura Corpul 16 Mecanizat. Trei corpuri mecanizate în curs de constituire, relativ slabe (nr. 9, 19 şi 24), se aflau în adâncime, respectiv lângă Novograd-Volînski, Berdicev şi Proskurov, la 200–250 de kilometri de linia frontului. În fine, în zona Berdicev–Şepetovka–Proskurov debarcau formaţiunile mari ale Armatei XVI din Rezerva Comandamentului Suprem, inclusiv Divizia 109 Motorizată.

Brigăzile de artilerie antitanc subordonate direct comandamentului frontului se aflau în regiunea Novograd-Volînski (Brigada 5), Luţk (Brigada 1), Tarnopol (Brigada 2), Stanislav (Brigada 3), Kameneţ-Podolsk (Brigada 4); cu excepţia Brigăzii 1 Artilerie antitanc, toate erau la peste 100–150 de kilometri de frontieră.

Astfel s-a creat următoarea situaţie paradoxală: în pofida superiorităţii numerice generale a trupelor Frontului Sud-Vest, în zona primei confruntări germanii aveau o superioritate numerică dublă în infanterie, iar pe direcţiile loviturii principale (Sokal–Kristinopol–Rava-Ruska) aceasta era triplă şi chiar cvadruplă.

Diviziile de puşcaşi ale Frontului Sud-Vest nu numai că nu s-au aflat la momentul potrivit în locul potrivit, dar la începerea de facto a războiului ele nu aveau efectivul conform organigramei pe timp de pace. Pe timp de pace ele aveau un efectiv de „10 000“, dar în realitate în divizii erau câte 9 000–9 500 de persoane. În decursul mobilizării pe ascuns sub pretextul „concentrărilor pentru instrucţie“ în diviziile de puşcaşi ale Districtului Militar Special Kiev au fost recrutaţi peste 60 000 de oameni, permiţând majorarea efectivului cu 1 000–3 000 de oameni.******

Cifrele şi termenele concrete ale mobilizării complete sunt citate în monografia sa de notorietate antologică de generalul Vladimirski (în momentul începutului războiului – adjunct al şefului Departamentului operativ al statului major al Armatei V a Frontului Sud-Vest):**

„Cu începere de la 20 mai 1941, în scopul reciclării tot efectivul de soldaţi şi sergenţi în rezervă ce locuiesc în regiunile apusene ale Ucrainei a fost convocat la concentrări de instrucţie de 45 de zile în diviziile de puşcaşi. În legătură cu aceasta, în fiecare divizie de puşcaşi (cu excepţia Diviziei 135) s-au încadrat suplimentar circa 2 500 de soldaţi şi câte 150–200 de sergenţi. Aceasta a permis ca efectivul fiecărei divizii de puşcaşi să ajungă la 12 000–12 500 de oameni sau 85–90% conform organigramei pe timp de război…

Ordinea de mobilizarea prevăzută de planurile de mobilizare ale unităţilor se reducea în fond la următoarele. Fiecare unitate era împărţită în două eşaloane mobilizaţionale. În primul eşalon mobilizaţional erau incluse 80–85 la sută din efectivul activ al unităţii… Termenul în care primul eşalon trebuia să fie gata să pornească în marş pentru executarea misiunii de luptă a fost stabilit la ora 6. Eşalonul mobilizaţional doi al unităţii consta din 15–20% din efectivul activ, precum şi din tot efectivul rezerviştilor mobilizaţi. Termenul pentru a fi gata de luptă pentru eşalonul doi al unităţilor şi, prin urmare, pentru toată formaţiunea a fost stabilit: pentru formaţiunile amplasate în zona de frontieră, precum şi pentru trupele de apărare antiaeriană şi ale Forţelor Militare Aeriene – nu mai târziu de ziua stabilită a mobilizării, iar pentru toate celelalte formaţiuni – peste 24 de ore (subl. mea – M.S.). Spre sfârşitul acestor termene tot efectivul mobilizat trebuia, după prelucrarea igienică, să primească arma, uniforma, echipamentul şi muniţiile şi să se încadreze în subunităţile în care era înregistrat“. (43)

Astfel, pentru mobilizare completă diviziile de puşcaşi ale primului eşalon al Frontului Sud-Est au avut nevoie de doar o zi sau două – măcar în acest sens „marele joc“ al lui Stalin i-a fost de folos Armatei Roşii şi în cadrul „acţiunilor antemobilizaţionale de proporţii mari“ s-a reuşit să se facă mult încă înainte de dimineaţa de 22 iunie. Iar acum să aruncăm o privire asupra situaţiei de pe cealaltă parte a râului de frontieră.

În zona defensivei Armatei V, germanii aveau în primul eşalon nouă divizii de infanterie, fapt ce le oferea o superioritate numerică dublă. Însă această superioritate trebuia trecută pe malul răsăritean al Bugului, ca atare trebuiau instalate poduri de pontoane, trecute pe ele 16 000 de oameni şi 5 000 de cai din fiecare divizie, iar apoi desfăşurată divizia din coloană de marş în formaţiune de luptă pentru ofensivă – toate acestea nu se făceau deloc simplu şi deloc repede. Chiar şi în cadrul aplicaţiilor, în lipsa oricărei rezistenţe a inamicului, o asemenea manevră dura cel puţin jumătate de zi.

Dar dacă inamicul opune rezistenţă? Dacă distruge podurile cu tir de artilerie (în componenţa Armatei V erau patru regimente autonome de artilerie, adică cel puţin 12 divizioane de artilerie grea), bombardează din aer, dacă întâmpină inevitabil micile detaşamente de avangardă cu uraganul de foc al mitralierelor şi aruncătoarelor de mine? Cât timp va dura în această situaţie deplasarea „superiorităţii numerice“ abstracte şi ce va rămâne din această superioritate?

Variante

Făcând bilanţul tuturor celor expuse în prezentul capitol, putem contura trei variante principiale diferite de acţiune la care ar fi putut să recurgă comandamentul Frontului Sud-Vest.

Prima variantă. Apărarea îndârjită în zona regiunilor fortificate de lângă frontieră şi înaintarea forţată la maximum a corpurilor de puşcaşi din eşalonul doi al Frontului Sud-Vest spre frontieră. În acest caz, condiţia succesului operaţiunii defensive devenea capacitatea trupelor Armatelor V şi VI să opună rezistenţă o anumită perioadă de timp, cât se poate de concretă (dar nicidecum infinită).

Corpurile de puşcaşi din eşalonul doi (15 divizii) se aflau la aproximativ 200 de kilometri de frontieră. Dacă îşi continua acelaşi marş pedestru, cu convoiul şi cu ţintele de instrucţie, aveau de mers alene până la frontieră încă 7–10 zile. Însă când există dorinţă şi un comandament priceput oamenii luptă cu totul altfel. Ne putem aminti în acest context de felul în care englezii şi-au evacuat trupele (300 000 de oameni) din Dunkerque peste Canalul Mânecii: a fost pus în funcţiune totul, orice navă, oricât de veche, capabilă să se ţină pe apă, de la şalupe de agrement până la remorchere portuare şi goelete de pescuit. Pe teren uscat şi ferm totul se poate face cu mult mai repede şi mai lesne.

Înainte de toate, trebuia redusă masa trupelor transportate – pentru a asigura o defensivă reuşită la frontieră nu era câtuşi de puţin necesar a transfera concomitent toate cele 15 divizii, cu toate serviciile şi unităţile lor

de intendenţă; era necesar şi suficient să fie deplasat pe linia regiunilor fortificate de lângă frontieră „nucleul de luptă“ (subunităţile de mitraliori, de aruncătoare de mine, de apărare antiaeriană, de apărare antitanc) alcătuit din 5–7 divizii. Apropo, nu sunt fantezii tardive de diletant, ci decizia elaborată în februarie 1941 în cadrul jocului militar din Districtul Militar Special Baltic (atunci, din şase divizii de puşcaşi din eşalonul doi au fost scoase divizioanele antitanc şi au fost transferate rapid pe „frontul“ convenţional; în virtutea ironiei stranii a istoriei, jocul se desfăşura, convenţional, pe „25–30 iunie“). (151)

Cinci mii de camioane ar fi putut să transporte acest „nucleu de luptă“ într-o singură cursă, cel mult două. Camioane disponibile existau: conform situaţiei de pe 22 iunie 1941, în componenţa Frontului Sud-Vest figurau 19 351 de autocamionete cu capacitatea de 1,5 tone şi 12 316 camioane ZIS-5 cu capacitatea de trei tone.****** Din momentul anunţării mobilizării deschise, maşinile din armată trebuiau să devină cu mult mai multe. Tractoare pentru transportul artileriei erau 6 865, inclusiv 1 142 de remorchere „Komsomoleţ“, cu 268 mai multe decât erau necesare conform organigramei (ca să nu mai vorbim de faptul că un tun antitanc de calibru 45 mm putea fi tractat de orice automobil). (152)**

În fine, nimeni nu anulase cel mai productiv tip de transport terestru, calea ferată – cu atât mai mult cu cât oraşele Kovel şi Lvov erau noduri feroviare foarte mari, în care convergeau căile ferate din toată Ucraina Apuseană. Nu era nevoie să fie transportată încărcătura cea mai grea şi mai voluminoasă – muniţiile – deoarece fuseseră pregătite în zona de frontieră în cantităţi enorme. În ansamblu, dacă ar fi existat un comandament dotat cu voinţă şi cu capacitatea de a-şi manifesta spiritul de iniţiativă, eşalonul doi al infanteriei frontului ar fi putut fi transferat la frontieră în 2–3 zile.

Ar fi putut oare diviziile din primul eşalon al frontului să reziste 2–3 zile? Nu există un răspuns cert la această întrebare. Şi nici un supercalculator modern cu programarea operaţiunilor militare nu-l va da, deoarece în maşina-minune trebuie introdus un parametru foarte discutabil: „echilibrul moral al trupelor“. Finlandezii de pe Linia Mannerheim, cu un raport de forţe cu mult mai prost (pentru ei), au rezistat trei luni. Divizia 41 Puşcaşi a apărat Rava-Ruska până la ora 15.00 pe 27 iunie. Garnizoanele unor cazemate au opus rezistenţă până la sfârşitul lunii iunie. Pichetul 13 al Detaşamentului 90 Grăniceri a luptat 11 zile… Apelând la Regulamentul de

luptă PU-39 vedem că apărarea în faţa inamicului superior numeric era considerată o normă şi nicidecum un caz de forţă majoră şi, dată fiind existenţa a sute de cazemate din beton armat în regiunile fortificate Vladimir-Volînski, Strumilov şi Rava-Ruska, această apărare ar fi putut să fie fermă. Cel puţin în cadrul termenului indicat de 2–3 zile.

În situaţia dată, ostaşii diviziilor de la frontieră nu prea aveau de ales: sau moartea cinstită în luptă, sau pieirea în lagărul german pentru prizonieri. Statistica este acum bine cunoscută: două treimi din prizonierii din vara anului 1941 n-au supravieţuit până în primăvara anului următor; pierderile iremediabile în luptă în 2–3–4 zile de apărare îndârjită ar fi putut fi considerabil mai mici.

Varianta a doua. Chiar după primele împuşcături să fi fost începută retragerea trupelor din „intrândul de la Lvov“ spre est, pe linia râurilor Srîr, Ikva, Siret sau şi mai departe, peste râul Sluci, spre regiunile fortificate de la „frontiera veche“. Aceasta ar fi permis să fie redusă considerabil lungimea liniei de apărare, să fie îndesite de două ori formaţiunile de luptă (în urma joncţiunii pe noua poziţie a trupelor eşaloanelor unu şi doi ale frontului), să se câştige timp pentru mobilizarea organizată şi completă a tuturor diviziilor din eşalonul doi. La prima vedere, această soluţie pare rezonabilă şi chiar umană. Aşa ar fi fost, dacă ar fi fost adoptată cu o lună înainte de 22 iunie. În situaţia reală însă, un astfel de mod de acţiune ar fi avut neajunsuri substanţiale şi ar fi generat probleme suplimentare.

Mai întâi vă vom aminti că Regulamentul defineşte replierea drept „cea mai complicată manevră“. Să repliezi trupele la 100–200 de kilometri, păstrând totodată capacitatea de a le conduce, păstrând şi cel puţin o parte din armamentul greu nu este o sarcină simplă. Infanteriei îi vine greu să se desprindă de unităţile motorizate ale inamicului care o urmăresc, să se desprindă de aviaţie este imposibil în principiu şi trupele care au ieşit din fortificaţii şi s-au întins în coloană de marş se transformă într-o ţintă ideală pentru atacurile cu bombe.

Munţii de muniţii concentraţi în zona de frontieră ar fi trebuit în această variantă abandonaţi inevitabil pentru că în trei zile nu se poate transporta cu automobilele ceea ce a fost adus timp de trei luni cu vagoanele. Fortificaţiile de la „frontiera veche“ erau cu mult mai slabe şi nu mai era timp suficient pentru reutilarea lor. În fine, nu se poate să nu luăm în calcul

şi factorul moral – după toată trăncăneala despre invincibilitate şi despre „stâlpul sovietic de hotar, de care îşi va sparge capul orice agresor“, să începi războiul cu retragerea la 200 de kilometri însemna să te aştepţi la consecinţe.

Varianta a treia. Să fie utilizat principalul avantaj şi să fie aplicată lovitura cu corpurile mecanizate în flancul şi în spatele grupării principale a inamicului. Conturul frontierei oferea condiţii ideale pentru aceasta: fără să tragă nici un foc de puşcă, Corpurile 4 şi 8 Mecanizate atârnau deasupra spatelui adânc al Grupului de Armate Sud: cel de-al treilea „viteaz de poveste“, Corpul 15 Mecanizat, pe două şosele, Brodî–Lvov şi Zolocev–Lvov, putea să li se alăture în decurs de o zi sau două. Doar aceste trei corpuri mecanizate aveau în total 2 500 de tancuri, inclusiv 720 de cele mai noi KV şi T-34.

Ofensiva formaţiunilor de tancuri spre vest, pe linia Rzeszow–Tarnow şi spre nord prin Bilgorai asupra Lublinului a fost elaborată în repetate rânduri – şi la alcătuirea planurilor operative ale operaţiunii ofensive a Frontului Sud-Vest, şi în cadrul numeroaselor exerciţii de simulare ale comandamentelor şi statelor majore. (93, 153) Exact la fel, în repetate rânduri şi în diferite variante erau desenate „săgeţile roşii“ ce se întindeau de la Kovel prin Chelm până la Lublin. Itinerarele de înaintare, poziţiile şi direcţiile de atac au fost studiate de multe ori, astfel că o „improvizaţie temerară“ nici nu era necesară în cazul respectiv. Corpul 22 Mecanizat care înaintase spre Kovel era, desigur, mai slab decât formaţiunile similare de la sud, dar avea în componenţa sa 700 de tancuri, inclusiv 31 de tancuri KV.

Şi dispozitivul de luptă al grupării inamicului a contribuit la succesul loviturii aplicate de corpurile mecanizate. Concentrând o mare parte a diviziilor de infanterie lângă baza nordică a „intrândului de la Lvov“, comandamentul Wehrmachtului a slăbit inevitabil flancurile. În zona Peremîşl–Samok, germanii aveau o divizie de infanterie uşoară şi două divizii de pază, adică vreo divizie şi jumătate, conform normelor din armata germană. La nord de Peremîşl, pe un sector de 40 de kilometri de frontieră pe râul San, inclusiv importantul nod rutier Iaroslav, aveau doar două divizii de infanterie. Pe direcţia Liuboml–Chelm două divizii de infanterie ale Wehrmachtului trebuiau să asigure 50 de kilometri de front. Comandamentul german nici măcar nu se aştepta la o contralovitură a unităţilor mecanizate mari ale inamicului, estimând componenţa grupării

de tancuri sovietică de două ori mai mică decât era în realitate, nebănuind existenţa tancurilor KV şi T-34, invulnerabile pentru tunul antitanc de bază german de calibru 37 mm.

În cazul în care capacitatea reală de luptă a corpurilor mecanizate ale Armatei Roşii ar fi corespuns dotării lor tehnice, totul s-ar fi terminat cu încercuirea şi zdrobirea Grupului de Armate Sud cu consecinţe evidente, şi nu la scară operativă, ci la cea strategică pentru toată gruparea Wehrmachtului pe frontul de est. Ţinând cont de cunoştinţele noastre actuale despre capacitatea de luptă a Armatei Roşii, gradul de calificare a comandanţilor ei şi disponibilitatea de a lupta a soldaţilor, putem să afirmăm cu încredere nestrămutată că o eventuală contraofensiva a corpurilor mecanizate s-ar fi terminat cu zdrobirea lor totală, pierderea tuturor armelor şi muniţiilor, moartea sau luarea în prizonierat a efectivului.

Dar pentru un astfel de rezultat germanii ar fi fost nevoiţi să plătească. Să plătească cu pierderea temporară a iniţiativei, cu zădărnicirea programului operaţiunii ofensive minuţios planificate. Să plătească cu pierderi grave ale propriilor divizii de tancuri, cărora nu le promitea nimic bun lupta de întâmpinare cu 700 de tancuri sovietice noi. Să plătească cu irosirea rezervelor Grupului de Armate (care oricum erau foarte puţine), în lipsa cărora era imposibilă asigurarea ulterioară a sporirii forţelor în cursul înaintării în adâncul teritoriului sovietic. În ultima instanţă, pierzând 5–7 zile cu „măcinarea“ hoardei blindate sovietice, Wehrmachtul şi-ar fi putut relua înaintarea spre est de Bug în primele zile ale lunii iulie, când i s-ar fi opus 15–20 de divizii de puşcaşi complet mobilizate ale Frontului Sud-Vest – dar acesta este un cu totul alt scenariu de luptă de frontieră şi foarte probabil cu un alt rezultat calitativ.

Primele decizii şi evaluări

Pentru care dintre variantele de acţiune descrise mai sus a optat comandamentul Frontului Sud-Vest? Toate trei, fără excepţie. Tentativa întreruptă înainte de a începe aplicarea loviturii cu corpurile mecanizate

asupra Lublinului. Apoi tentativa de a menţine linia regiunilor fortificate cu o „aţă“ de divizii de puşcaşi ale primului eşalon al frontului. Şi abia apoi replierea rămăşiţelor distruse ale trupelor frontului spre linia „frontierei vechi“.

În seara de 22 iunie, la ora 21.15, de la Moscova a fost expediată la statele majore ale fronturilor Directiva nr. 3 a Consiliului Suprem de Război al Armatei Roşii, semnată de „troica“ Timoşenko, Jukov şi Malenkov. În compartimentul referitor la flancul sudic al frontului au fost puse sarcinile următoare:

„… d) Armatele Frontului Sud-Vest, menţinând cu tărie frontiera de stat cu Ungaria (curbura sudică a „intrândului de la Lvov“ – M.S.), cu lovituri concentrice pe direcţia comună spre Lublin cu forţele Armatelor V şi VI, nu mai puţin de cinci corpuri mecanizate, (subl. mea – M.S.) şi cu toată aviaţia frontului să încercuiască şi să distrugă gruparea inamicului ce înaintează pe frontul Vladimir-Volînski–Kristinopol, spre sfârşitul zilei de 24.6 să pună stăpânire pe regiunea Lublin. Să se asigure trainic dinspre direcţia Cracovia.“ (154)

În fond, cam asta e totul. Prin emiterea acestei Directive contraofensiva corpurilor mecanizate ale Frontului Sud-Vest s-a epuizat fără măcar să înceapă. Nici un pluton de tancuri n-a trecut prin nici un loc frontiera. Nimeni n-a descoperit deocamdată nici un document (ordine, rapoarte de luptă) care să arate că măcar cineva a încercat să execute Directiva Consiliului Suprem de Război sau s-a pregătit să o execute. Este cu atât mai straniu, cu cât unul dintre autorii şi semnatarii Directivei nr. 3, şeful Marelui Stat Major, generalul de armată Jukov, a ajuns seara târziu pe 22 iunie la Kiev, iar apoi a plecat la Tarnopol, unde de pe 19 iunie se transferase statul major al Frontului Sud-Est.******

Să trecem la examinarea acţiunilor reale, dar singurele acţiuni reale ale comandamentelor şi ale statelor majore ale formaţiunilor frontului s-au redus la faptul că au deschis „pachetele roşii“ şi au încercat să înceapă realizarea planului de acoperire. Un detaliu caracteristic – mareşalul Bagramian (la momentul respectiv colonel, şef al Direcţiei operative a statului major al Frontului Sud-Vest) chiar şi peste 30 de ani şi-a intitulat capitolul corespunzător al memoriilor sale: „Districtul Militar Special Kiev – 41 intră în vigoare“. (155) Dar planul de acoperire a mobilizării, concentrării şi desfăşurării trupelor era prin definiţie nepotrivit pentru**

situaţia războiului început prin invazia inamicului, iar tentativele de a acţiona în strictă conformitate cu el doar agravau această situaţie.

A agravat-o şi mai mult lipsa unei estimări adecvate a grupării şi a planurilor inamicului. În prima zi de război numărul trupelor incluse în luptă de inamic a fost subestimat considerabil. (Şi asta a servit drept temei pentru evaluarea nejustificat de calmă a situaţiei de pe front.) Astfel, în Comunicatul operativ nr. 01 până la ora 18.00 pe 22 iunie statul major al Armatei VI a detectat în faţa frontului Diviziei 3 Cavalerie „cel mult un regiment de infanterie cu o companie de tancuri“ (de fapt acolo se afla o divizie de infanterie), în zona regiunii fortificate Rava-Ruska „cel mult o divizie de infanterie cu un batalion de tancuri“ (în realitate – trei divizii de infanterie, poate şi un batalion de „tunuri de asalt“). (156)

Spre dimineaţa de 24 iunie conţinutul comunicatelor comandamentului sovietic începe să corespundă cu numărul real al diviziilor de infanterie ale inamicului pe frontul Armatelor V şi VI ale Frontului Sud-Vest, dar totodată apare o problemă, anume exagerarea multiplă a numărului tancurilor inamice. Comunicatul operativ al statului major al Frontului nr. 5 de la ora 20.00 din 24 iunie informa despre prezenţa de frontul Wlodawa–Sokal (adică în zona Armatei V) a „peste 2 000 de tancuri“ – în condiţiile în care în realitate la momentul respectiv au fost introduse în luptă trei divizii (nr. 11, 13 şi 14) de tancuri ale Wehrmachtului şi începea înaintarea peste frontieră a celei de a patra (nr. 16), cu câte 150 de tancuri în fiecare. (158)

Şi asta nu e totul. Informaţiile exagerate erau deseori însoţite de altele de-a dreptul false. În informarea statului major al Frontului nr. 2 de la ora 22.00, din 23 iunie, se arată că, „pe şoseaua dinspre Brest spre Kovel la ora 6.00 a fost observată înaintarea tancurilor, numărul lor n-a fost stabilit“. (159) A doua zi, în Comunicatul operativ nr. 5 citat mai sus, se arăta, despre aceleaşi tancuri, că „pe direcţia Brest–Kovel acţionează formaţiuni mecanizate mari ale inamicului; la ora 17 şi 15 minute o coloană de tancuri se deplasa având capul la Ratno, iar coada la Velikorita“. Între Ratno (o localitate din Polesia ucraineană, de pe cursul superior al râului Pripiat) şi Velikorita (în regiunea Brest a Bielorusiei) sunt 45 de kilometri pe şosea, iar acoperirea unei astfel de distanţe nu se putea face decât de câteva divizii de tancuri, ceea ce nu era cazul. (160)

Greşelile din activitatea spionajului şi a cercetaşilor la război sunt absolut inevitabile, comandanţii sunt nevoiţi întotdeauna să ia decizii pe baza unor informaţii incomplete şi deseori eronate. Nu e nimic ieşit din comun în faptul că i s-a părut cuiva, undeva, că vede o coloană enormă de tancuri inamice. Totuşi, de la Kovel (în raionul respectiv se aflau statul major al Armatei V şi statul major al Corpului 15 Puşcaşi) până la Ratno sunt 50 de kilometri pe şosea. O grupă de cercetaşi pe motociclete putea parcurge această distanţă tur-retur în două ore. Un biplan An-2 ar fi putut să zboare la Ratno şi să aterizeze pe orice porţiune de câmp de lângă statul major de lângă Kovel într-o oră. În realitate însă, cercetaşii Frontului Sud-Vest au avut nevoie de patru zile pentru ca pe 27 iunie în comunicatul de cercetare nr. 7 să se recunoască, în sfârşit, cu justificări ruşinoase: „Informaţiile despre acţiunile unor unităţi motomecanizate mari din direcţia Brest spre Kovel nu s-au conformat. Aici acţionează unităţi de infanterie şi de cavalerie mici cu un număr mic de tancuri“. (161)

A mai fost o circumstanţă ce împiedica comandamentul Frontului Sud-Vest să ia decizii adecvate. O vom numi „factorul Tiulenev“. Pe 21 iunie, la Moscova a fost luată decizia cu privire la constituirea Frontului Sud. Frontul se desfăşura, în fond, pe baza formaţiunilor mari ale Districtului Militar Odessa, dar s-a decis ca statul major să fie amplasat la Vinniţa, adică pe teritoriul Districtului Militar Kiev. Acest paradox se explica, cel mai probabil, prin faptul că sarcina principală a noului front trebuia să devină acoperirea direcţiei Moghilev-Podolski–Vinniţa, adică a bazei sudice a „intrândului de la Lvov“. Oricum, pe Frontul Sud-Vest a apărut „cel de-al treilea comandant“, alături de Kirponos şi Jukov. Acesta era fostul comandant al Districtului Militar Moscova, devenit comandantul trupelor Frontului Sud, generalul Tiulenev.

Conform criteriilor formale, comandantul de front Tiulenev era doar cu o treaptă mai sus decât comandantul de front Kirponos (general de armată vs general-colonel). Dar conform „listei de ranguri“ neoficiale, statutul lor era pur şi simplu incomparabil. Tiulenev era un „erou al războiului civil“ recunoscut oficial, şi nu doar un simplu erou, ci unul cu trei ordine Drapelul Roşu, membru al Armatei I Cavalerie, prieten al mareşalului Budionnîi (în Armata I Cavalerie Tiulenev fusese şeful Departamentului de cercetare). În anul 1930 Tiulenev a devenit comandantul Brigăzii Speciale Cavalerie

„Stalin“, apoi şi-a continuat serviciul în aparatul central al Comisariatului Poporului al Apărării, iar din 1938 a fost comandantul trupelor Districtului Militar Transcaucazian şi membru al Consiliului de Război de pe lângă Comisariatul Poporului al Apărării. În fine, în august 1940 Stalin l-a desemnat pe Tiulenev comandant al Districtului Militar al Capitalei, adică i-a încredinţat paza vieţii şi puterii sale. Unui comandant cu atâta autoritate i-au desemnat şi un membru al Consiliului de Război al Frontului Sud, nimeni altul decât fostul şef al Direcţiei principale politice a Armatei Roşii (cu funcţia de adjunct al comisarului poporului al apărării), tovarăşul Zaporojeţ.

Ajunşi la Vinniţa, Tiulenev şi Zaporojeţ au început să bombardeze Moscova cu rapoarte, iar apoi şi cu scrisori adresate personal tovarăşului Stalin, în care comunicau despre nenumăratele mulţimi ale inamicului ce se adunaseră la frontiera sovieto-română. De dragul adevărului, trebuie să subliniem de la bun început că nu ei au fost primii care le-au inventat. Estimări absolut neadecvate ale componenţei grupării Wehrmachtului din România fuseseră făcute şi mai înainte. Astfel, în Comunicatul special al Direcţiei Cercetare a Marelui Stat Major din 31 mai 1941, componenţa trupelor germane, nu germano-române, în zona de frontieră („în Moldova şi nordul Dobrogei“) era estimată la 17 divizii, inclusiv două de tancuri şi patru motorizate; în plus, în Ucraina subcarpatică, adică pe teritoriul ocupat la momentul respectiv de maghiari, au fost depistate patru divizii germane, iar „în Bucureşti şi la vest de el“, încă 11 divizii din Rezerva Comandamentului Suprem al Wehrmachtului. (162)

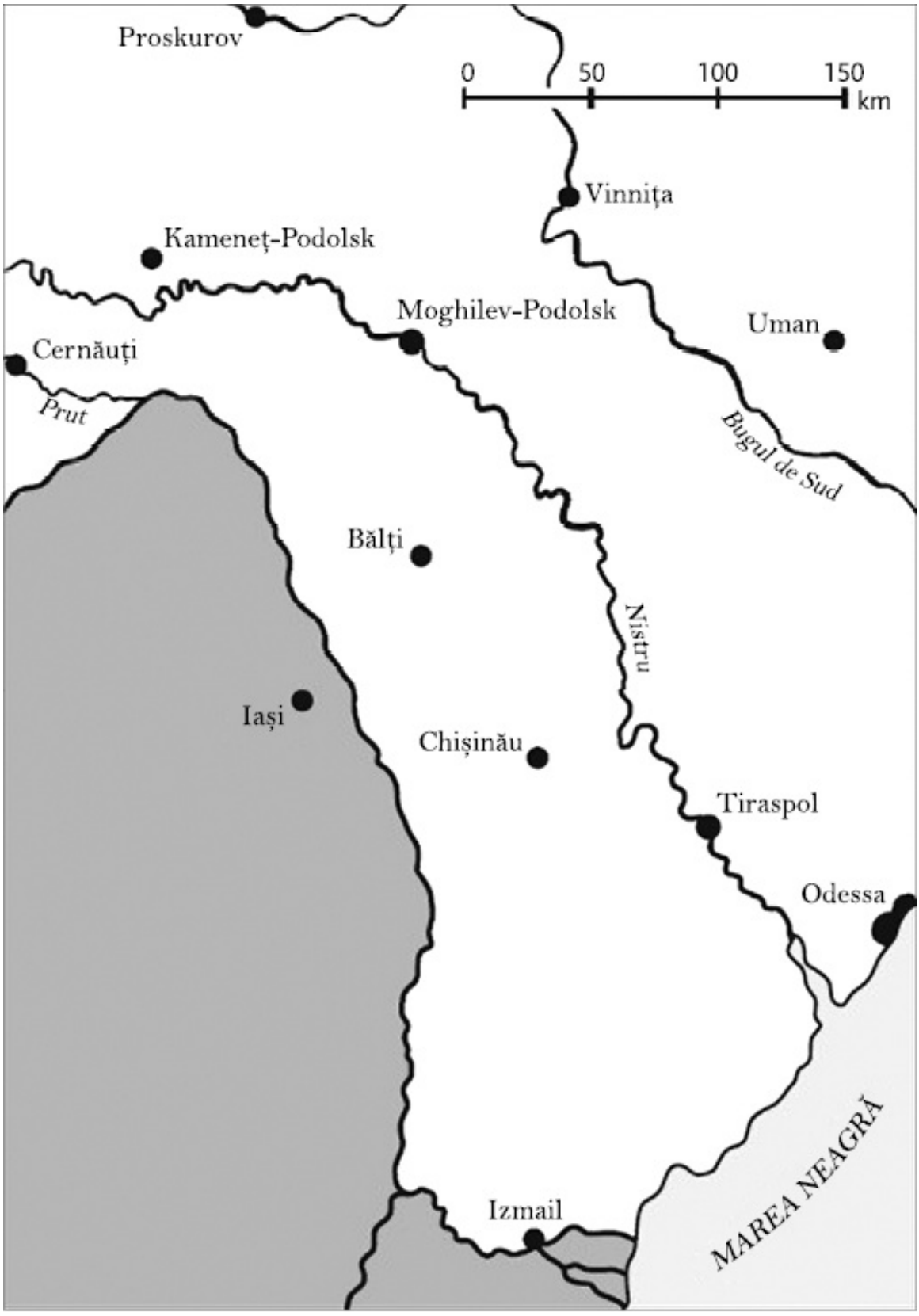

Fig. 10. **Districtul Militar Odessa**

După începutul războiului cifrele au început să crească. Comunicatul de cercetare nr. 1/660724 al Direcţiei Cercetare a Marelui Stat Major al Armatei Roşii de la ora 20.00, din 22 iunie, informa că „În Slovacia şi în Ucraina subcarpatică numărul trupelor germane e de 13–15 divizii; în România 33–35 de divizii, inclusiv patru de tancuri, 11 de motorizate şi una de infanterie de munte“. Comunicatul de cercetare nr. 3/660739 de la ora 20.00, din 24 iunie, diminua aceste estimări fantastice: „Gruparea totală a inamicului din faţa Frontului Sud este de 15 divizii germane, dintre care 6 de infanterie, 7 de motorizate, 2 de tancuri. În regiunea Bucureşti–Ploieşti–Piteşti se presupune existenţa unor rezerve pentru front de 15 divizii germane“. (163)

În realitate, Armata XI a Wehrmachtului desfăşurată în România avea în componenţa ei şapte divizii de infanterie şi un singur batalion (nr. 190) de „autotunuri de asalt“. În Ungaria nu era în general nici o divizie germană. Comandantul Frontului Sud ar fi putut, venind la faţa locului şi clarificând situaţia, să curme această dezinformare. Din păcate, în loc să procedeze astfel, pe 1 iulie, la ora 19.50, le-a expediat lui Stalin şi Timoşenko un raport în care evaluează situaţia de pe două fronturi (dintre care unul nu-i fusese dat de nimeni în subordine) în felul următor:

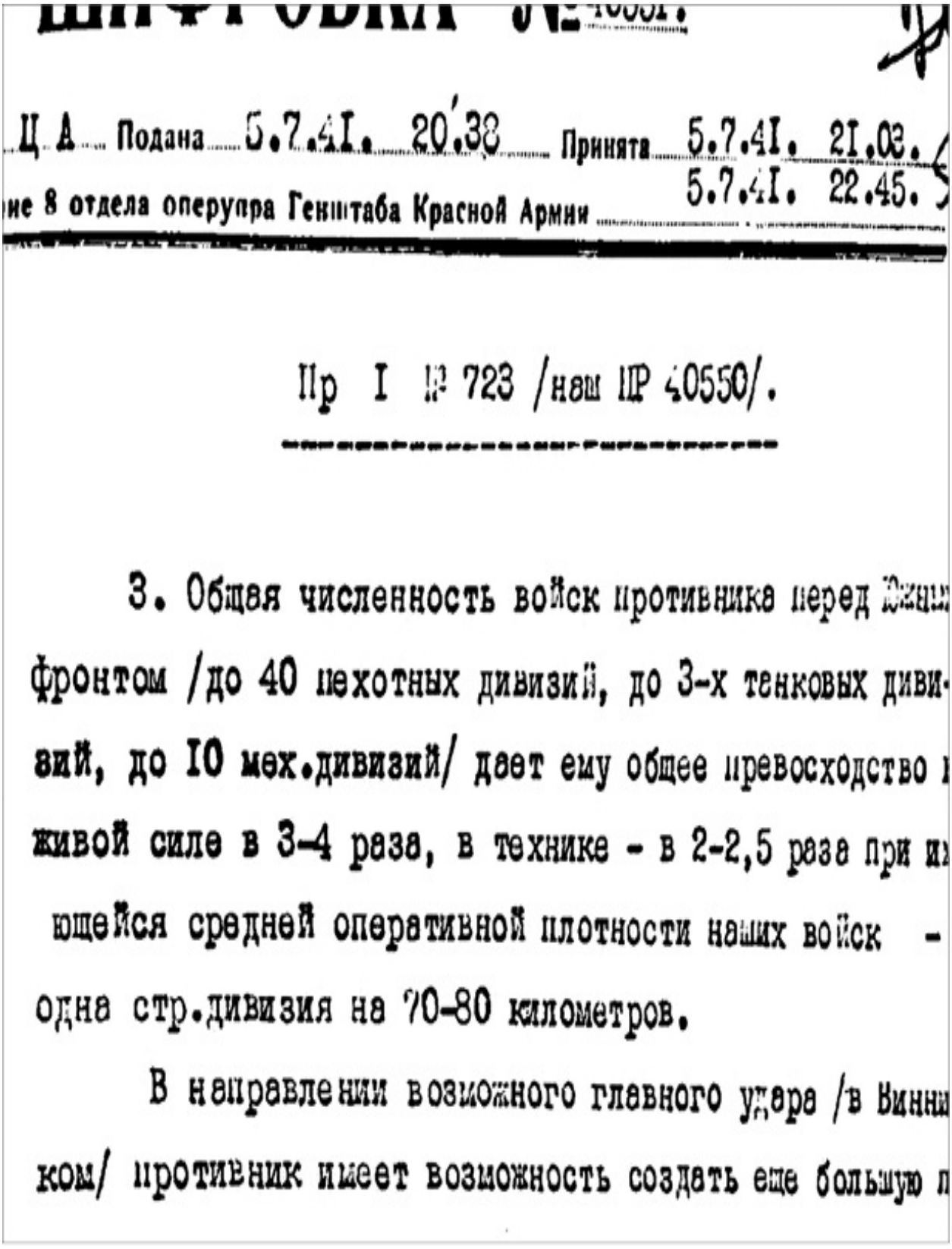

ШИФРОВКА №40551

Ц А Подана 5.7.41. 20.38 Принята 5.7.41. 21.03.
5.7.41. 22.45.

ие 8 отдела оперупра Генштаба Красной Армии

Пр I № 723 /наш ПР 40550/.

3. Общая численность войск противника перед Юго-
Фронтом /до 40 пехотных дивизий, до 3-х танковых диви-
зий, до 10 мех.дивизий/ дает ему общее превосходство
живой силе в 3-4 раза, в технике - в 2-2,5 раза при их
ющейся средней оперативной плотности наших войск -
одна стр.дивизия на 70-80 километров.

В направлении возможного главного удара /в Винни-
ком/ противник имеет возможность создать еще большую п

Fig. 11. Raport al comandamentului Frontului Sud către Stalin

„Spre sfârşitul zilei de 30.6 inamicul a constituit două grupări operative de şoc de bază: grupul mobil de la Rovno–Brodî contra Frontului Sud-Est şi cea de-a doua, Botoşani–Iaşi, pe care o estimăm ca alcătuită din 15–16 divizii de infanterie, 2–3 divizii de tancuri şi cel mult 4 divizii mecanizate. Situaţia operativă a acestor grupări ne permite să ajungem la concluzia că inamicul va tinde prezumtiv să aplice o lovitură dublă concentrică cu ambele grupări: a) una scurtă pe direcţiile Brodî–Tarnopol şi Cernăuţi–Tarnopol, b) concomitent o lovitură în adâncime în direcţiile Rovno, Berdicev şi Botoşani–Vinniţa… Lipsa rezervelor operative pentru front ne face să ne expunem temerea pentru direcţia Vinniţa cu toate consecinţele ce decurg de aici pentru Frontul Sud-Est…“ (164)

În următorul mesaj adresat lui Stalin (din 5 iulie) Tiulenev şi Zaporojeţ descriu un tablou sumbru: „Componenţa totală a trupelor inamicului din faţa Frontului Sud (aproape 40 de divizii de infanterie, aproape trei divizii de tancuri, aproape 10 divizii motorizate) îi oferă o superioritate de 3–4 ori în forţă vie, de 2–2,5 ori în tehnică în condiţiile densităţii operative medii actuale a trupelor noastre – o divizie de puşcaşi la 70–80 de kilometri… Armatele Frontului Sud au posibilitatea de a îndeplini sarcina trasată prin metoda defensivei mobile (adică retrăgându-se neîntrerupt – M.S.), sprijinindu-se pe regiunea fortificată de la Nistru…“ (165)

Mai trebuie amintit că, în afară de cele şapte divizii ale Wehrmachtului, în faţa Frontului Sud se afla şi armata română.****** Nominal, gruparea trupelor române era destul de solidă: 13 divizii de infanterie, o divizie de tancuri şi autoblindate, trei brigăzi de infanterie de munte şi trei brigăzi de cavalerie, în total circa 17 divizii „conform organigramei“. După efectivul prevăzut de organigramă (17 700 de oameni) divizia română era chiar superioară diviziei de infanterie a Wehrmachtului.**

Corespundea oare potenţialul real de luptă al armatei române acestei componenţe de trupe? În această privinţă au fost expuse diferite opinii şi evaluări. După cum vedem, în rapoartele sale Tiulenev nu făcea în general diferenţă între formaţiunile de infanterie germane şi române, recunoscând astfel implicit că divizia română nu-i este inferioară celei germane. Judecata de valoare a lui Hitler era cu totul alta: „Nici o iluzie în raport cu aliaţii… De la români nu se poate să aşteptăm în general nimic. E posibil ca ei să

poată doar să se apere sub acoperirea unui obstacol puternic (a unui râu), dar şi atunci doar acolo unde inamicul nu va ataca. Antonescu şi-a mărit armata terestră în loc să o micşoreze şi să o amelioreze“. (166)

Pe de altă parte, în componenţa Districtului Militar Odessa figurau în ajunul războiului 13 divizii de puşcaşi, trei de cavalerie, patru de tancuri şi două de motorizate, o grupare foarte puternică de artilerie (13 regimente autonome de artilerie, inclusiv cinci regimente de obuziere de mare capacitate). (140) Aviaţia avea de două ori mai multe avioane decât gruparea de aviaţie germano-română ce îi era opusă (şi asta fără a lua în calcul Forţele Armate Aeriene ale Flotei de la Marea Neagră şi Corpul 4 Aviaţie cu rază lungă de acţiune din Zaporojie). Conform tuturor canoanelor ştiinţei militare, trupele Districtului Militar Odessa, sprijinindu-se pe două linii defensive naturale puternice (râul Prut şi fluviul Nistru în cursul lor de jos) şi pe sute de cazemate din regiunile fortificate Kameneţ-Podolsk şi Moghilev-Podolsk, putea să asigure o apărare stabilă împotriva a şapte divizii germane şi şapte române.

Tiulenev însă a raţionat altfel şi, îndemnat de rapoartele lui defetiste, Cartierul General al Comandamentului Suprem a început să transfere în componenţa Frontului Sud, una după alta, formaţiunile Frontului Sud-Vest: Corpul 17 Puşcaşi (flancul stâng, estic al Armatei XII), Corpul 55 Puşcaşi (rezerva comandamentului Frontului Sud-Vest), Corpul 16 Mecanizat (Armata XII), Brigada 4 Artilerie antitanc. Strict vorbind, acest „transfer“ nu însemna deplasarea trupelor în spaţiu – toate (sau aproape toate) au rămas la locurile lor, dar acum nu mai putea fi vorba de utilizarea acestor trupe pentru întărirea defensivei Armatelor V şi VI ale Frontului Sud-Vest, ce s-au pomenit sub „tăvălugul de oţel“ al principalei grupări de şoc a Wehrmachtului.

Rezultatul final al acestei „arte operative“ a fost zdrobirea nimicitoare. Flancul drept (nordic) al Frontului Sud, compus din fostele formaţiuni ale Frontului Sud-Vest, le-a cedat practic fără luptă românilor (acolo nu era nici o divizie germană) Bucovina de Nord; oraşul Cernăuţi a fost ocupat pe 5 iulie, în a treia (!) zi a ofensivei inamicului. Trupele româno-germane au avut nevoie de trei săptămâni pentru a ocupa cea mai mare parte a Basarabiei şi pentru a forţa Nistrul. Pe 25 iulie Cartierul General a transferat în componenţa Frontului Sud trupele ce se retrăgeau în dezordine ale Armatelor VI şi XII ale Frontului Sud-Vest (la momentul res-

pectiv în componența Armatei XII fuseseră transferate și toate rămășițele Armatei XXVI). În componența Frontului Sud ele au și fost încercuite și nimicite în regiunea orașului Uman.

Această unitate militară (inițial regiment) avea o structură cât se poate de unică, ba încă și modificată în repetate rânduri. Pe 22 iunie 1941 era ceva de genul unei „brigăzi de infanterie“ sau „divizie cu efectiv redus“.

Nu sunt incluse tancurile Diviziilor 13, 17 și 57 ale Armatei XVI, tancurile-amfibii cu mitralieră T-37/38/40 și mai vechile tanchete T-27.

Suma aritmetică a tancurilor din 14 divizii este 761, o cifră ce poate fi acceptată doar ca estimativă, deoarece procesul de completare cu tancuri noi se desfășura neîntrerupt și este reflectat diferit în documente diferite. Astfel, în diferite documente din același dosar de arhivă (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 38, r. 11353, d. 909) numărul total de tancuri T-34 în componența Frontului Sud-Vest este indicat ca 485, 493, 496, 519.

Nu sunt luate în calcul tancurile-amfibii T-37/38/40, tanchetele T-27, tractoarele pe bază de T-26.

Pentru amatorii cifrelor exacte: „Până în ziua a 42-a a operațiunii au fost consumate 42 984 de metri cubi de carburanți, 21 011 tone de muniții, 16 540 de tone de alimente“.

Acest număr nu se împarte la 12, deoarece două divizioane ale apărării antiaeriene ale armatei (275 și 279) aveau în componența lor nu trei, ci două baterii de tunuri antiaeriene de calibru 88 mm.

Divizia de pază este o entitate militară-polițistă specifică cu misiunea de a păzi spatele frontului și de a lupta cu partizanii (diversioniștii), întărită cu un regiment de infanterie și cu un batalion de artilerie ușoară; chiar și două divizii de acest fel îi erau inferioare la toți parametrii unei divizii de infanterie (de pușcași) normale.

În ansamblu (și nu doar în diviziile de pușcași) în district, sub paravanul „concentrării pentru instrucție“, au fost recrutați 142 000 de oameni, fapt ce a permis ca efectivul total să fie de 907 000. (128) Sub aspect aritmetic, asta

înseamnă câte 15 600 de oameni în fiecare din cele 58 de divizii ale districtului, dar în realitate circa 30–35% din efectiv nu se afla în divizii, ci în unităţile şi în subunităţile din subordonarea corpurilor, armatelor şi districtului.

Aceste cifre sunt preluate direct din documente originale, însă în cunoscuta „Culegere statistică nr. 1“ sunt indicate cifre mai mari: 34 779 de camioane în componenţa trupelor Districtului Militar Special Kiev.

În memorii, Jukov a încercat din răsputeri să se delimiteze de Directiva nr. 3 şi chiar a inventat o poveste cum că la ora 13.40 el plecase pe calea aerului de la Moscova la Kiev, iar despre Directivă a aflat abia seara târziu, la statul major al Frontului Sud-Vest la Tarnopol; însă din „Registrul vizitelor“ se vede că la ora 14.00 Jukov abia intrase în biroul de la Kremlin al lui Stalin şi la ora 16.00 a ieşit din el.

Istoriografia sovietică tradiţională prezintă participarea României la războiul contra URSS ca o realitate obiectivă, un fenomen implacabil al naturii, care nu depindea de acţiunile şi de voinţa oamenilor. Realitatea este mult mai complicată. În perioada interbelică, nou-născuta România se orienta – şi în politica externă, şi în edificarea forţelor armate – spre Franţa şi aliata ei, Cehoslovacia. La începutul celui de-al Doilea Război Mondial, România i-a oferit azil guvernului Poloniei şi efectivului armatei poloneze zdrobite prin eforturile comune ale Germaniei şi URSS; România a devenit furnizorul de petrol preţios pentru blocul anglo-francez. România a încheiat războiul în componenţa coaliţiei antihitleriste, iar regele Mihai a fost distins cu Ordinul Victoria (Pobeda) – şi asta nu e o glumă. Există temeiuri serioase pentru a presupune că, dacă n-ar fi fost „ideea temerară de debut“ a lui Stalin cu ocupaţia în vara anului 1940 a Basarabiei şi Bucovinei de Nord (aceasta din urmă n-a făcut parte niciodată din Imperiul Rus), în anul 1941 s-ar fi putut să nu existe deloc un front român pentru Armata Roşie.

Capitolul 2.2

Lvov

Să revenim însă la primele zile de război şi la trupele primului eşalon al Frontului Sud-Vest. Vom începe descrierea scurtei şi tristei poveşti a zdrobirii lor cu operaţiunile militare din „intrândul de la Lvov“, adică din zona ofensivei Armatei XVII a Wehrmachtului. În etapa iniţială, i se trasase sarcina să imobilizeze prin luptă trupele Armatelor VI, XXVI şi XII ale Frontului Sud-Vest, să nu permită transferarea lor în zona loviturii principale, să ocupe un important nod rutier, Lvov, şi să asigure condiţiile pentru exploatarea breşei astfel create de Corpul 14 Tancuri.

Terenul pe care s-a desfăşurat bătălia, ca de multe ori în istorie, a jucat un rol important. Spre capitala istorică a Galiţiei duc trei drumuri: unul din nord (Tomaszow–Zolkiew–Lvov) şi două din vest (Radîmno–Iavorov–Lvov şi Peremîşl–Grodek Jagiellonski–Lvov). Terenul de la sud de drumul Peremîşl–Lvov era foarte mlăştinos, întretăiat de numeroşii afluenţi ai Nistrului; deplasarea maselor mari de trupe e puţin probabilă pe acolo. Zona de la vest de drumul de nord, de la Janow până la Nemirov şi mai departe pe teritoriul Poloniei până la Bilgoraj, e un masiv de pădure deasă, pe alocuri mlăştinoasă. La est este în câmp deschis, dar presărat cu numeroase râuleţe mici, afluenţi ai râului Bug. Zona dintre cele două drumuri de vest este o înălţime deluroasă acoperită de pădure. Armata ce înaintează pe această direcţie urmează să forţeze (în afară de râul de frontieră San) două obstacole: râul Vişnea şi râul Vereşciţa, care în regiunea Grodek-Jagiellonski–Luben Wielki****** reprezintă un lanţ mic de lacuri legate între ele cu braţe de râu.**

Probabil că, ţinând cont de aceste circumstanţe, comandamentul Armatei XVII a Wehrmachtului a decis să aplice lovitura principală de-a lungul drumului de nord, pe direcţia cea mai scurtă şi relativ practicabilă spre Lvov. Acolo era concentrat Corpul de Armată (de infanterie) 4 compus din Diviziile 71, 295, 24, 262 Infanterie; corpului i-au fost ataşate un batalion de „autotunuri de asalt“, unicul în componenţa Armatei XVII, şi un batalion de tancuri aruncătoare de flăcări (această subunitate se presupunea să fie utilizată pentru lovirea cazematelor din regiunea fortificată Rava-Ruska). De la nord, din vârful intrândului înainta spre Lvov Corpul 49 Infanterie de

munte (Divizia 1 Infanterie de munte, Diviziile 68 şi 257 Infanterie). Divizia 101 Infanterie uşoară trebuia să ocupe oraşul de frontieră Peremîşl şi să înainteze de-a lungul drumului spre Sudova Vişnia şi Lvov.

Primele două zile

În primele ore de război situaţia în zona ofensivei Armatei XVII (ca, de altfel, pe tot frontul de est) i-a generat comandamentului german un aflux de euforie:

„6.00. Pe toată lăţimea frontului corpurile noastre se ciocnesc doar de o rezistenţă slabă, luptele sunt purtate la început doar cu trupele de grăniceri ale inamicului. Judecând după toate acestea, inamicul a fost luat prin surprindere. Podul [peste râul San] de lângă Peremîşl n-a fost aruncat în aer, podul de lângă oraşul Radîmno este în mâinile noastre în stare bună. Ofensiva evoluează pretutindeni fără obstacole…

10.15. Inamicul este luat prin surprindere. Fortificaţiile de la frontieră sunt ocupate de trupele inamicului doar parţial. Rezistenţa se intensifică, dar rămâne haotică…

11.30. Am cucerit podul de cale ferată din regiunea oraşului Peremîşl“. (167)

Încrederea că „rezistenţa haotică“ va fi înfrântă în orele următoare era atât de mare încât la ora 11.15 comandamentul Armatei XVII a propus să fie „introdus în luptă Corpul 14 Tancuri fie după-amiază, fie în prima jumătate a zilei următoare, 23.06.41“. (167) În realitate însă, germanii au reuşit să introducă Corpul 14 Tancuri în breşa formată abia în seara de 28 iunie, comandamentul german subapreciind serios regiunea fortificată Rava-Ruska şi Divizia 41 Puşcaşi, comandată de generalul-maior Mikuşev, care o apăra.******

Chiar şi în situaţia atacului neaşteptat (pentru Stalin), formaţiunile Armatei VI a Frontului Sud-Vest au intrat în luptă destul de organizat.******** Încă din 20 iunie comandantul armatei, generalul-locotenent Muzîcenko, a**

emis ordinul: „Statele majore ale corpurilor, diviziilor, regimentelor să se afle pe loc. Să nu plece nicăieri din regiunea în care sunt amplasate. Pentru tot felul de aplicaţii legate de deplasarea din regiunea de amplasare să fie cerută permisiunea Consiliului de Război… Divizioanele de apărare antiaeriană să fie rechemate de urgenţă din tabăra de instrucţie de la Lvov în formaţiunile lor, iar de îndată ce vor sosi să li se dea misiunea de a apăra din aer amplasarea diviziilor…“ (168) În Divizia 41 Pușcași acest ordin a fost executat întocmai, subunităţile de artilerie ce se aflau pe poligoane au fost readuse în divizie, corpul de comandanţi, datorită interacţiunii bine stabilite cu grănicerii, a fost alarmat la ora 2.00 noaptea. Ca urmare, unităţile Diviziei 41 Pușcași au reușit să ocupe poziţiile defensive înainte ca inamicul să ajungă la primele linii ale regiunii fortificate Rava-Ruska.

Conform planurilor de construcţie, regiunea fortificată trebuia să constea din 306 (!) instalaţii de luptă, grupate în 13 noduri defensive, așa-numitele puncte de sprijin. Până la începutul războiului au fost construite circa 150 de cazemate; nodurile de ambrazură blindate, armamentul, instalaţiile și pompele de filtrare a aerului au fost minate în circa 90 de cazemate. Ce-i drept, armamentul nu a fost instalat nici de departe în volum complet; cu toate acestea, opt tunuri de calibru 76 mm, 52 de tunuri de calibru 45 mm și 181 de mitraliere, ascunse după un strat de doi metri de beton armat pentru fortificaţii, așteptau infanteria inamicului ce înainta. (41, 42) Au fost utilate din timp și poziţiile defensive – cu tranșee, cazemate și adăposturi blindate – pentru soldaţii care urmau să le apere.

Pentru întărirea Diviziei 41 Pușcași, a ajuns la jumătatea zilei la Rava-Ruska Regimentul 209 Artilerie al corpului (36 de obuziere de calibru 152 mm). Este o forţă serioasă – la indicatorul „greutate a loviturii comune“ un regiment de acest fel depășea o divizie de infanterie a Wehrmachtului. Merită atenţie și tempoul lent cu care remorcherele, fapt pe care le place să-l sublinieze unii istorici contemporani, au tractat obuzierele grele de la târgușorul Șklo (la 10 kilometri est de Iavorov) până la Rava-Ruska (în ucraineană Rava-Russkaia), pe o distanţă de 32 de kilometri în linie dreaptă, dar prin pădure mlăștinoasă. A doua zi, pe 23 iunie 1941, diviziei i-a fost atașat și mai puternicul Regiment 135 Artilerie al Rezervei Comandamentului Suprem (24 de tunuri de calibru 122 mm și 24 de tunuri-obuziere de calibru 152 mm).

Spre seara de 22 iunie starea de spirit de la statul major al Armatei XVII a

Wehrmachtului a început să se schimbe:

„19.30. În seara de 22.6 inamicul a reuşit să spargă formaţiunile de luptă ale trupelor noastre pe flancul drept al Diviziei 262 Infanterie în regiunea de la nord-vest de Rava-Ruska…

20.00. Situaţia periculoasă de pe flancul stâng al Corpului de Armată IV se complică şi mai mult. Corpul de Armată IV îşi aduce rezervele aflate în subordonarea directă a comandamentului corpului…

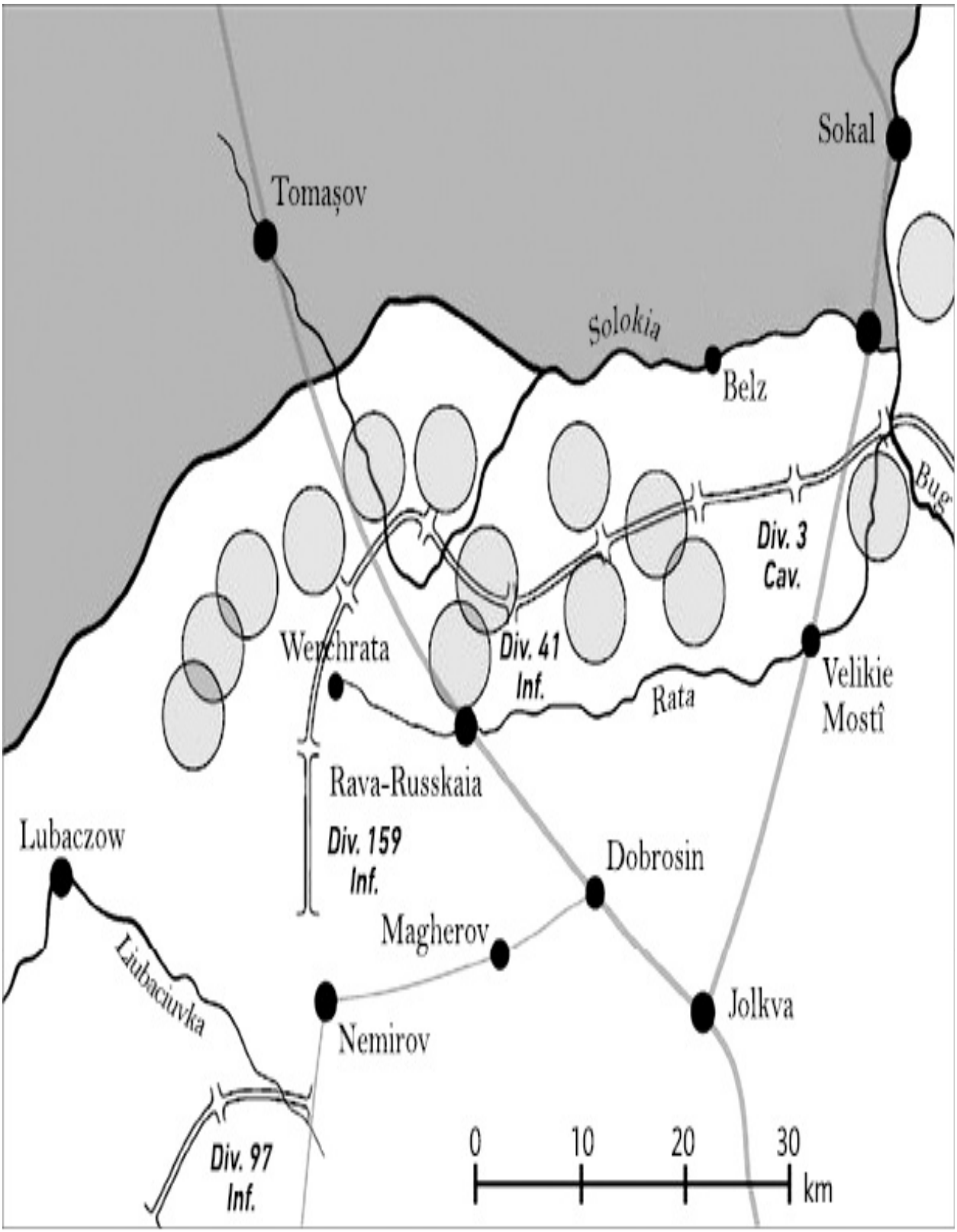

Fig. 12. **Regiunea Fortificată Rava-Russkaia**

Situaţia generală a zilei… contralovituri puternice ale inamicului din pădurile de la nord-vest şi nord-est de Rava-Ruska…“ (167)

A doua zi, panica aproape că pusese stăpânire pe germani, din moment ce au raportat apariţia a nu mai puţin de 150 de tancuri, în realitate inexistente:

„13.00. Corpul de Armată IV raportează concentrarea formaţiunilor mari de tancuri ale inamicului în regiunea Hrebenne cu scopul de a ataca poziţiile Diviziei 262 Infanterie în regiunea Kornie (localitate la cotitura sudică a râului Solokia, la 10 kilometri nord de Rava-Ruska – n.red.).

Situaţia la zi… Pe la amiază s-a observat concentrarea a circa 150 de tancuri***** care prin acţiunile lor intense periclitează poziţiile Diviziei 262 Infanterie în regiunea Kornie… Cu forţele Corpului de aviaţie V au fost efectuate două raiduri asupra grupării inamicului din această regiune…“ (167)***

Există o descriere amănunţită a operaţiunilor de luptă ale Diviziei 41 Puşcaşi, alcătuită de fostul şef al statului major al diviziei, colonelul (ulterior – general-maior) Eriomin. (169) Articolul lui publicat în anul 1959 (în scurta epocă a „dezgheţului“ hruşciovist) este la fel de ieşit din comun ca istoricul luptelor de lângă Rava-Ruska. În articolul lui Eriomin nu sunt prezentate nici „avalanşa de tancuri cu transportatoare autoblindate“ în formaţiunile de luptă ale diviziei de infanterie a Wehrmachtului, nici diversionişti cu foarfece („legătura cu statul major al armatei a funcţionat fără întreruperi“), nici omniprezenta aviaţie germană care „de dimineaţă până seara atârna deasupra câmpului de luptă“, nici plângeri cu privire la lipsa sau defectele părţii materiale („unităţile au fost aprovizionate de la depozitul diviziei cu muniţii, cu armamentul şi echipamentul necesar conform normelor pe timp de război“); diviziile inamicului au numere concrete şi nu se observă nici una în plus, spre deosebire de multiplele mărturii legate de numărul interminabil al trupelor germane.

Bilanţul primei zile de război în expunerea fostului şef al statului major al Diviziei 41 Puşcaşi era următorul:

„Unităţile noastre, acţionând pe un teren pe care-l cunosc bine, încurajate de

primele succese şi folosind cu iscusinţă avantajele şi foloasele defensivei, se simţeau sigure în fortificaţiile pregătite şi utilate din timp, respingeau toate atacurile inamicului… Am reuşit să menţinem cu pierderi relativ mici poziţia defensivă decisivă, nu doar producându-i inamicului o înfrângere cât se poate de considerabilă, dar oprindu-i şi înaintarea ulterioară pe tot frontul nostru… Fără a avea informaţii despre situaţia de pe fronturi şi pe baza acţiunilor reuşite pe sectorul nostru, eram optimişti, considerând că pe toată întinderea frontierei vestice trupele noastre au acţionat nu mai puţin reuşit…“

A acţionat nu mai puţin reuşit şi vecinul din dreapta al diviziei lui Mikuşev – divizia de cavalerie comandată de generalul-maior Maleev. S-ar părea că o divizie de cavalerie nu prea e adaptată pentru defensiva statică, dar şi din considerente pur aritmetice divizia de cavalerie a Armatei Roşii (8 968 de oameni conform organigramei) era cu mult mai mică decât Divizia 9 Infanterie a Wehrmachtului ce înainta pe porţiunea Belz–Kristinpopol. Dar această divizie de cavalerie nu era una simplă, ci Divizia basarabeană „G.I. Kotovski“, distinsă cu ordinele Drapelul Roşu şi Lenin. Cât priveşte regimentul de tancuri din componenţa Diviziei 3 Cavalerie (Regimentul 44 Tancuri), acesta era unul dintre cele mai vechi din Armata Roşie şi îşi trăgea obârşia de la „primul divizion blindat proletar“, constituit încă din anul 1917!

În ajunul războiului, Divizia 3 Cavalerie fusese dislocată în localitatea Mostî Veliki. În jumătatea a doua a zilei de 22 iunie, înaintând vertiginos spre nord, divizia, cu regimentul ei de tancuri şi două regimente de cavalerie, a contraatacat alungându-i pe germani din zona gării Parhaci.****** Ulterior, Divizia 3 Cavalerie, întărită cu Regimentul 491 Puşcaşi al Diviziei 159 Puşcaşi, a ţinut frontul în spaţiul dintre râurile Solokia şi Rata până în seara de 27 iunie. Anticipând evenimentele, deviem mult de la cronologie şi menţionăm că Divizia 3 Cavalerie a supravieţuit până la sfârşitul anului 1941 (o situaţie unică pentru un front care a fost de două ori zdrobit în „pungile“ de la Uman şi de la Kiev), în decembrie a devenit Divizia 5 Cavalerie Gardă şi cu această titulatură a ajuns până la Berlin.**

Cu totul altfel au evoluat evenimentele la vest de Divizia 41 Puşcaşi. Vecinul din stânga, Divizia 159 Puşcaşi, fără un regiment, transferat în Divizia 3 Cavalerie, după o tentativă nereuşită de a-l contraataca pe inamic, s-a

repliat spre localitatea Verhrata mai la sud, fiind urmărită de Divizia 71 a Wehrmachtului aflată în ofensivă. Pe 23 iunie presiunea inamicului s-a intensificat şi Divizia 159 a început să se retragă în dezordine, lăsând gol flancul stâng al regiunii fortificate Rava-Ruska. În dimineaţa de 24 iunie, detaşamentul de avangardă al Diviziei 71 Infanterie germane (două companii de bicicliști), a ocupat, după o luptă scurtă, Nemirovul. Trei puncte de sprijin de pe extrema stângă ale regiunii fortificate au fost ocupate de germani, care au trecut la lichidarea metodică a cazematelor blocate. În Registrul operaţiunilor militare ale Armatei XVII a Wehrmachtului citim:

„23 iunie. Situaţia generală la zi… În jumătatea a doua a zilei au fost cucerite două puncte de sprijin fortificate ale inamicului în regiunea Brusno şi Velki Dzial…

24 iunie. 15.00. Rezistenţă extrem de încrâncenată şi contraatacuri insistente ale inamicului… Drept exemplu poate servi comportamentul garnizoanei cazematei de lângă Brusno. După ce şi-au dat seama că rezistenţa ulterioară este fără speranţă, soldaţii ruşi s-au împuşcat. Un soldat rus care a transmis somaţia germană de a înceta rezistenţa şi de a se preda a fost împuşcat de comandantul garnizoanei cazematei…“ (167)

Comandamentul Armatei XVII şi al Corpului IV ale Wehrmachtului au evaluat repede situaţia. În seara de 23 iunie au fost date ordinele în conformitate cu care pe direcţia Rava-Ruska din rezerva armatei au fost transferate două divizii proaspete: 296 Infanterie şi 97 Infanterie uşoară. Atacul frontal asupra regiunii fortificate de-a lungul Tomaszow–Zolkiew trebuia să fie efectuat doar de Divizia 296 Infanterie, iar trei divizii (71 Infanterie, 295 Infanterie, 97 Infanterie uşoară) urmau, înaintând de pe poziţia Verhrata–Nemirov, să ocolească regiunea fortificată pe la sud; Divizia 24 Infanterie şi Divizia 262 Infanterie continuau ofensiva pe flancul drept al regiunii fortificate. În ansamblu, Divizia 41 Puşcaşi şi rămăşiţele Diviziei 159 Puşcaşi au fost atacate de şase (!) divizii ale Wehrmachtului; e puţin probabil ca pe toată întinderea frontului de est să se mai fi înregistrat ceva asemănător…

Incomparabil mai reuşit pentru germani evolua înaintarea Corpului 49 Infanterie de munte. Toate podurile şi vadurile peste râul San au fost cucerite fără luptă. La ora 6.40 (ora Berlinului) statul major al corpului

constată: „Pe tot spaţiul inamicul n-a tras nici un foc de artilerie“. Până la ora 15.00, Divizia 1 Infanterie de munte a forţat în câteva locuri râul Liubaciuvka (la 7–10 kilometri sud de frontieră). Divizia 97 Puşcaşi care acoperea „vârful intrândului de la Lvov“ (cu Diviziile 159 şi 41, ea făcea parte din componenţa Corpului 6 Puşcaşi ai Armatei VI) a trecut la defensiva mobilă şi, judecând după faptul că spre sfârşitul celei de-a doua zile de război infanteria Wehrmachtului a reuşit să treacă două râuri şi să se deplaseze 20–25 de kilometri în adâncul teritoriului sovietic, această „defensivă“ s-a transformat într-o retragere dezordonată.

În mod regretabil, fie doar pentru istorici, în urma unităţilor şi formaţiunilor zdrobite aproape că nu rămân (sau nu rămân deloc) documente. La fel şi în cazul Diviziei 97 Puşcaşi drept sursă principală de informaţii poate servi doar Registrul operaţiunilor militare al Corpului 49 Infanterie de munte a Wehrmachtului. (170)

„22 iunie, 20.00. Ofensiva noastră s-a dovedit a fi pentru inamic o surpriză totală. La frontieră au opus rezistenţă doar grănicerii. Inamicul n-a reuşit nici până acum să creeze o linie defensivă…

23 iunie, ora 8.00. În momentul actual Divizia 68 Infanterie înaintează într-un ritm bun şi fără vreo ripostă din partea inamicului…******

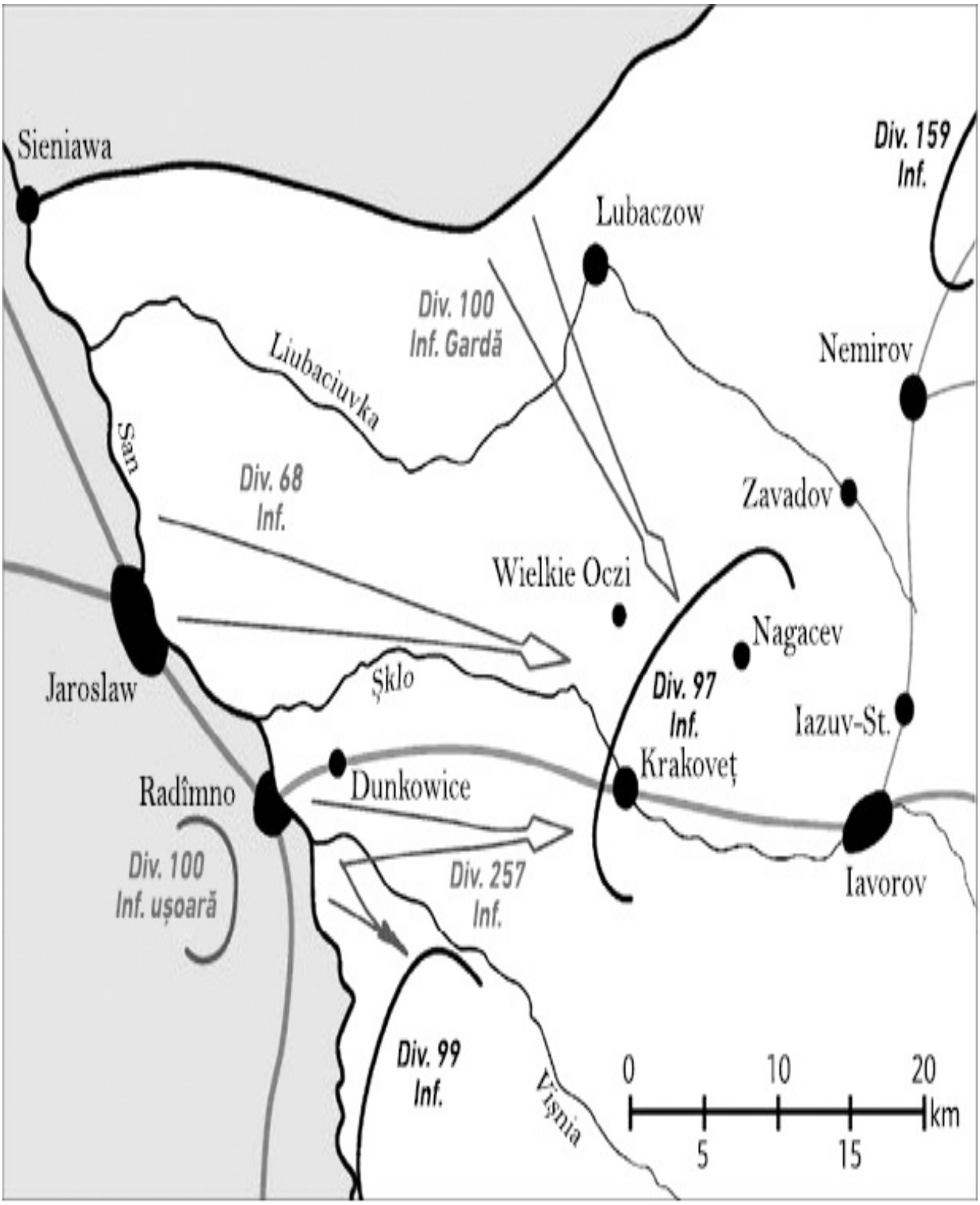

Fig. 13. **Corpul 49 Infanterie Munte al Wehrmachtului, acțiunile militare din 22-23 iunie**

11.30. Divizia 68 Infanterie a pierdut contactul cu inamicul.

16.00. Divizia 257 Infanterie intră periodic în contacte de luptă cu inamicul….

22.15. Inamicul s-a retras pe 23.6 pe tot frontul. Se remarcă lipsa rezistenţei organizate, rezistenţa este opusă doar de unele grupuri răzleţe…“

Spre dimineaţa de 24 iunie, în urma retragerii Diviziilor 97 şi 159 Puşcaşi, în frontul apărării Armatei VI, la sud-vest de Nemirov, s-a format o breşă cu lăţimea de 10–15 kilometri. A apărut pericolul real al încercuirii Diviziei 41 Puşcaşi şi al ieşirii trupelor germane pe şoseaua Zolkiew–Lvov. Divizia lui Mikuşev şi garnizoanele cazematelor din regiunea fortificată Rava-Ruska continuau lupta eroică şi inegală, dar optimismul din prima zi începea să se spulbere. După cum scrie în articolul său Eriomin, „în rândul efectivului au început să apară involuntar şi să se răspândească stări de spirit de nerăbdare, de necaz şi chiar de nemulţumire din cauza lipsei de susţinere din partea aviaţiei şi tancurilor noastre; fiecare se gândea – unde sunt ele şi de ce nu sunt atât de mult timp?“

Nerăbdarea şi chiar nemulţumirea erau cât se poate de uşor de înţeles şi de justificat: divizia şi-a îndeplinit şi chiar şi-a depăşit partea ei de muncă comună, constrângând comandamentul Armatei XVII a Wehrmachtului să aducă la Rava-Ruska şase divizii. Minuni nu există şi, după ce şi-au concentrat trupele pe flancul estic, germanii şi-au slăbit inevitabil flancul vestic, unde „în vârful intrândului de la Lvov“, în zona dintre Liubaciuv până la râul San, au rămas doar subunităţile împrăştiate pe drumurile de pădure ale două divizii de infanterie (Divizia 1 Infanterie de munte şi Divizia 68 Infanterie). Astfel se creau condiţii ideale pentru aplicarea unei lovituri zdrobitoare cu tancurile cu forţele a două corpuri mecanizate (Corpul 4 şi Corpul 8) pe direcţia nordică, spre Bilgoraj şi mai departe spre Lublin.

Oferea posibilităţi serioase şi situaţia de pe direcţia Peremîşl, unde Divizia 99 Puşcaşi continua să apere oraşul, iar în seara de 23 iunie a cucerit podul feroviar peste râul San. (167) Cum drumul de sud (Lvov–Grudek–Peremîşl) rămânea însă pe toată întinderea lui în mâinile comandamentului sovietic, el putea fi utilizat pentru concentrarea de formaţiuni mari mecanizate lângă

Peremîşl cu sarcina de a înainta ulterior spre Rzeszow, în regiunea unde era amplasat statul major al Grupului de Armate Centru.

Dar n-a fost făcut nimic din toate acestea. Istoria reală şi scurtă a operaţiunilor militare a Corpului 4 Mecanizat, cel mai puternic din toată Armata Roşie, depăşeşte cadrul oricărei logici.

Divizia 81 Motorizată

Zdrobirea ruşinoasă a Corpului 4 Mecanizat este certificată tacit, dar elocvent, de starea dosarelor lui de arhivă. În fondul Corpului (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 3429, registrul 1, dosarul 1) se păstrează doar un document. Este aşa-numitul „Formular istoric“ (adică scurta expunere oficială a istoriei unităţii militare), iar ultima consemnare din formular este datată 24 mai 1941. Operaţiunile de război ale corpului nu sunt reflectate cu nici un cuvânt. Din componenţa Corpului 4 Mecanizat făceau parte trei divizii: două de tancuri (8 şi 32) şi una motorizată (81). În Arhiva Centrală a Ministerului Apărării nu există un fond al Diviziei 52 Tancuri. Adică lipseşte cu desăvârşire. Fondul Diviziei 8 Tancuri există (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 3008, r. 1, d. 3), dar în el nu se află nici un document operativ de pe 22 iunie şi de mai târziu. Nu ne vor fi de mare ajutor nici memoriile – corpul a fost comandat de generalul Vlasov, al cărui nume a devenit în URSS un sinonim al trădării; în consecinţă, nu s-au găsit nici doritori de a-şi împărtăşi amintirile despre serviciul lor împreună cu Vlasov.

Cu toate acestea, Corpul 4 Mecanizat n-a dispărut fără urmă: s-au păstrat rapoartele comandamentelor Diviziilor 8 şi 32 Tancuri expediate la statele majore superioare, a rămas consemnată în documentele Wehrmachtului „reflectarea“ acţiunilor de luptă (şi a lipsei de acţiune) a corpului. Poate fi preluat şi câte ceva util din „Formularul istoric“ citat mai sus. De exemplu, informaţia despre faptul că „dintre toate unităţile şi formaţiunile mecanizate ale districtului (Corpul 4) a ocupat locul 1 şi i-a fost înmânat Drapelul roşu transmisibil al Districtului Militar Special Kiev «Pentru întâietate în pregătirea de luptă»“. Mai jos putem să luăm cunoştinţă şi de

notele (nota maximă fiind 5) pe care le-a primit în cadrul verificării efectuate de inspectori cel mai bun corp mecanizat al districtului: tir – 3, starea şi întreţinerea părţii materiale – 3, pregătirea inginerească – 3,5 şi pregătirea tactică – 3,8. În schimb, în ce priveşte pătura partinică, totul era extraordinar de bine: 1 884 de comunişti, 2 593 de candidaţi la membru ai partidului, 14 290 de comsomolişti, în total 52 la sută din efectiv. (171)

Orientarea pregătirii de luptă era cât se poate de previzibilă. Pe 25–29 septembrie 1940 statul major al Corpului 4 Mecanizat a participat la aplicaţiile organizate personal de comisarul poporului al apărării cu tema „Ofensiva armatei şi introducerea corpului mecanizat în breşă“; între 10 şi 16 octombrie – la aplicaţiile organizate de Consiliul de Război al Districtului Militar Special Kiev pe tema „Introducerea corpului mecanizat în breşă, forţarea obstacolului acvatic şi lupta de întâmpinare“. Unde anume intenţionau să facă breşe şi ce intenţionau să forţeze sunt consemnate într-un document interesant – raportul de luptă al şefului statului major al Diviziei 81 Motorizată din 30 iunie: „În unităţile şi în statul major al diviziei nu sunt hărţi ale regiunii de la est şi de la sud-est de Lvov. Vă rog să ne trimiteţi numărul posibil de exemplare“. (177)

La începutul războiului în Corpul 4 Mecanizat figurau 101 tancuri KV, 313 T-34, 75 T-28, 290 BT şi 103 T-26 (inclusiv cele cu lansatoare de flăcări), în total 882 de tancuri, fără a lua în calcul tanchetele-amfibii cu mitraliere. Precum şi 198 de automobile blindate, inclusiv 89 BA-10 cu tunuri. În total – peste o mie de maşini cu tehnică blindată. După numărul de tancuri grele şi medii, Corpul 4 Mecanizat echivala aproape întru totul cu o armată de tancuri sovietică tipică din anii 1944–1945.

În procesul de aprovizionare a Corpului 4 Mecanizat n-a fost dată uitării tehnica ce asigură acţiunile de luptă ale tancurilor. În componenţa corpului erau 245 (conform altor documente 274) de tractoare cu şenile, aproape 3 000 de automobile, inclusiv 2 146 de camioane, 567 (conform altor documente 606) de maşini speciale (cisterne, ateliere de reparaţii etc.). Şi toate acestea încă înainte de începutul mobilizării deschise şi fără a lua în calcul preluarea automobilelor de la întreprinderile economiei naţionale. În cadrul mobilizării pe ascuns sub acoperirea „concentrărilor de instrucţie“ efectivul Corpului 4 Mecanizat a ajuns de 33 700 de oameni, adică 94% din efectivul complet prevăzut de organigramă.

Iată ce autentică secure blindată ținea în mâini comandamentul Frontului Sud-Vest, iată ce putere a fost irosită fără pricepere şi fără rezultat în decursul unei săptămâni de război. Vom începe descrierea acestei poveşti triste şi ruşinoase cu „veriga slabă“ a corpului mecanizat – Divizia 81 Motorizată. Aşa s-a întâmplat că această formaţiune a acţionat un pic mai activ decât celelalte două divizii ale corpului şi a rămas şi cu mult mai multe documente (cinci dosare de arhivă, inclusiv rapoartele unităţilor şi Registrul acţiunilor de luptă ale diviziei, scris pe urmele fierbinţi ale evenimentelor).

Pentru Divizia 81 Motorizată războiul a început cu Ordinul comandantului corpului nr. 1 din 22 iunie, în conformitate cu care până la ora 10 dimineaţa a zilei de 22 iunie trebuia să „termine concentrarea în regiunea pădurii de la vest de Ianuv şi să fie gata de acţiuni de luptă pe direcţia Nemirov–Radîmno–Ianuv-Peremîşl“. După care „unităţile diviziei au fost ridicate la semnalul de alarmă la ora 3.15 pe 22 iunie şi până la ora 16.00 s-au concentrat în regiunea pădurii de la 3 kilometri la vest de târguşorul Ianuv“. (172) Regiunea de concentrare a diviziei – pusă la adăpost de pădure faţă de observarea şi de loviturile aviaţiei inamicului şi în apropiere de cele trei drumuri principale – oferea o gamă vastă de opţiuni de utilizare a diviziei. Vom menţiona de la bun început că în prima zi de război Divizia 81 Motorizată n-a suferit nici o pierdere provocată de aviaţia germană.

Divizia a suferit pierderi, şi destul de sesizabile, din partea comandamentului Armatei VI. Unul dintre cele două regimente motorizate de puşcaşi (nr. 202) i-a fost luat imediat „pentru serviciul în garnizoana oraşului Lvov“. Din cel de-al doilea regiment motorizat de puşcaşi (nr. 323) au luat o companie „pentru paza statului major al Armatei VI“. Pentru paza aceluiaşi stat major a fost luată şi o companie de tancuri din Regimentul 53 Tancuri al diviziei. Putem presupune că aceste măsuri extraordinare ale comandamentului Armatei VI au fost determinate de existenţa la Lvov şi în împrejurimi a unor grupuri de insurgenţi ucraineni, chiar dacă erau destule trupe NKVD în zonă, care teoretic aveau drept misiune lupta împotriva insurgenţilor: Şcoala districtuală a corpului de comandanţi inferiori ai trupelor de grăniceri, Regimentul 6 Motorizat de puşcaşi al trupelor operative ale Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne (NKVD), Regimentul 66 al Diviziei 10 a trupelor Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne pentru paza construcţiilor feroviare,

Regimentul 233 (poate şi Regimentul 229) al trupelor de escortă ale Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne. Da, numeric, toate regimentele acestea erau echivalente mai degrabă cu un batalion de puşcaşi al armatei, iar insurgenţii înarmaţi ai Organizaţiei Naţionaliştilor Ucraineni erau în primele zile de război la Lvov nu mai mulţi de un batalion… Să menţionăm de la bun început că în seara de 23 iunie comandamentul Armatei VI a luat „pentru paza şi instaurarea ordinii în oraşul Lvov“ şi regimentul motorizat de puşcaşi al Diviziei 8 Tancuri. (173)

Ulterior „demontarea“ diviziei în părţi componente a continuat în felul următor: un batalion de puşcaşi al Regimentului 323 Motorizat de puşcaşi a fost trimis dimineaţa devreme pe 23 iunie la Radziechow unde, împreună cu două batalioane de tancuri ale Diviziei 32, trebuia să ajute unităţile Corpului 15 Mecanizat să zdrobească Divizia 11 Tancuri germană (despre cum s-a întâmplat asta şi cu ce s-a terminat, vezi în capitolul următor); încă o companie a Regimentului 323 Motorizat de puşcaşi a fost trimisă la ora 8 (nu se ştie dacă dimineaţa sau seara) împreună cu un pluton de tancuri în regiunea oraşului Busk (la 65 de kilometri în linie dreaptă est de locul în care era concentrată divizia) „cu sarcina de a lichida grupurile debarcate ale inamicului“. Se pare că divizia motorizată de puşcaşi era văzută de comandantul Armatei VI ca o rezervă de companii de infanterie şi plutoane de tancuri, care erau scoase câte una din amplasament şi utilizate în funcţie de necesităţi, inclusiv în lupta cu imaginarele „grupuri debarcate“.

Acţiunile militare reale ale diviziei au început în jumătatea a doua a zilei de 22 iunie, când Batalionul 2 al Diviziei 323 Motorizate de puşcaşi, împreună cu o companie de tancuri şi cu compania de cercetaşi a Regimentului 53 Tancuri, a pornit pe şoseaua Ianiv–Iavorov spre frontieră. Pe la ora 17.30 acest grup de luptă a ajuns la orăşelul Glinița (la 6 kilometri vest de - Krakoveț), iar compania de cercetaşi a plecat şi mai departe la vest şi lângă localitatea Zaleska Wola a dat peste infanteria germană în ofensivă. S-a încins o luptă scurtă, judecând după Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 81 Motorizate de puşcaşi, în care au fost pierdute două tancuri, iar dacă e să dăm crezare Registrului operaţiunilor de luptă al Corpului 49 Infanterie de munte a Wehrmachtului, au fost scoase din luptă patru maşini blindate de cercetare (Panzerspähwagen). Cu acest episod, din păcate, se termină toate referirile la acţiunile şi la existenţa ca atare a „grupului de luptă“ din Registrul operaţiunilor de luptă a diviziei.

Ca rezultat al tuturor acestor deplasări stranii, în subordinea comandamentului diviziei au rămas: o singură (!) companie de puşcaşi, un regiment de tancuri (la începutul războiului în el figurau 226 de tancuri BT în stare bună, inclusiv 97 cele mai noi BT-7M cu motoare Diesel), un regiment de artilerie cu efectiv complet şi dotat deplin (36 de tunuri), un batalion de cercetaşi (în dotarea căruia erau 16 automobile blindate şi 13 cele mai noi tancuri amfibii T-40), câte un divizion de apărare antitanc şi de apărare antiaeriană, un batalion de transmisiuni (patru motociclete, 31 de automobile, şase staţii radio, 107 kilometri de cablu). (174) Tuturor acestora li s-a dat Ordinul corpului mecanizat nr. 03 de la ora 18.00 pe 22 iunie – să fie gata de înaintarea în comun cu Divizia 8 Tancuri de-a lungul şoselei Iavorov spre frontieră.

La ora 6.30 în dimineaţa de 23 iunie şeful statului major al regimentului de tancuri al diviziei semnează al doilea comunicat operativ de la începutul războiului: „Regimentul a petrecut în bună ordine noaptea în regiunea de concentrare… Regimentul e aprovizionat completamente cu muniţii. Efectivul este în aşteptarea ordinului de luptă contra inamicului care a întrecut orice măsură. Vremea, relieful favorizează îndeplinirea sarcinii de luptă“. (175)

N-au stat mult în aşteptare – diviziei i s-a dat un nou ordin: să înainteze în regiunea localităţii Dobrosin (la nord de Zolkiew) şi să fie gata de ofensivă fie asupra Mostî Velki, fie asupra Rava-Ruska. Însă nici acest ordin n-a rămas mult timp în vigoare – la ora 6.30, pe 24 iunie, în conformitate cu „ordinul verbal al comandantului Corpului 4 Mecanizat“ (de la începutul acţiunilor de luptă reală nu se ştie de ce ordinele scrise au fost înlocuite cu indicaţii verbale) divizia a pornit în ofensivă pe a treia direcţie – prin - Magherov spre Nemirov. (172)

Dacă e să dăm crezare celor scrise în Registrul operaţiunilor de luptă al diviziei, tancurile BT („bîstrohodnîi tank“ – „tanc rapid“) s-au târât 30 de kilometri pe un drum de pădure de la Dobrosin până la Nemirov, în decurs de şapte ore. Acest tempo de ţestoasă ar fi putut fi explicat prin existenţa artileriei tractate de remorchere cu mers lent,****** însă această presupunere este greşită – în acelaşi Registru al operaţiunilor de luptă citim: „Divizionul 2 al Regimentului 125 Artilerie avea sarcina de a susţine atacul Regimentului 53 Tancuri, dar a întârziat desfăşurarea şi n-a tras nici un foc“. Documentul trece sub tăcere locul unde s-au aflat în acest timp**

Divizioanele 1 şi 3 ale regimentului de artilerie. Infanteria rămasă în divizie era, după cum s-a menţionat, de doar o companie (mai puţin de 200 de oameni). Strict vorbind, prin regiunea localităţii Nemirov trebuiau să se afle câteva mii din rămăşiţele Diviziei 159 Puşcaşi, dar nu se poate depista nici o urmă a participării lor la lupte nici în documentele sovietice, nici în cele germane.

Astfel, chestiunea interacţiunii dintre arme a fost scoasă din discuţie încă înainte de luptă. Rămăsese (teoretic) principalul atu – concentrarea forţelor, lovitura în avalanşă cu două sute şi ceva de tancuri. Din păcate, două batalioane de tancuri (din patru) au dispărut din descrierea operaţiunilor de luptă ale diviziei, fără vreo referinţă sau explicaţie. Cu toate acestea, chiar şi Batalioanele 1 şi 4 ale regimentului de tancuri care au luat parte (dacă e să dăm crezare Registrului operaţiunilor de luptă al diviziei) la lupta pentru Nemirov aveau circa 120–130 de tancuri. S-ar părea că nu erau chiar puţine…

Descrierea luptei de la Nemirov ocupă puţin loc în Registrul operaţiunilor de luptă:

„La ora 14.00 detaşamentul de cercetaşi a trimis patrule care n-au depistat prezenţa inamicului în Nemirov. La ora 15.00 tot efectivul detaşamentului a intrat în Nemirov şi a fost supus pe neaşteptate tirurilor tunurilor antitanc şi aruncătoarelor de mine, care erau camuflate minuţios în casele din Nemirov. În această luptă s-a constatat prezenţa în Nemirov a cel puţin unui batalion de infanterie, a cel puţin unei baterii de tunuri antiaeriene, a cel puţin două tunuri de artilerie de câmp, a cel puţin unui divizion de artilerie cu bătaie lungă.

Două batalioane ale Regimentului 53 Tancuri şi compania de puşcaşi 8 a regimentului motorizat de puşcaşi a locotenentului-major Strukov au intrat în Nemirov pentru a distruge inamicul. La ora 17.00, ca rezultat al atacului, inamicul a fost zdrobit, rămăşiţele s-au retras în direcţia vest. Oraşul ardea. Străzile sunt acoperite de cadavrele fasciştilor. Dat fiind efectivul mic al infanteriei, n-am reuşit să ne întărim pe poziţia ocupată. Tancurile au fost retrase şi Nemirovul a fost părăsit…

Pierderile din lupta pentru Nemirov: 36 de tancuri BT-7 şi cel mult 65 la sută din efectivul Companiei 8 Puşcaşi a Regimentului 323 Motorizat de puşcaşi“.

(172)

Descrierea extrem de amănunţită a luptei de la Nemirov, făcută de această dată de germani, aruncă o umbră de îndoială asupra celei de mai sus. Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 71 Infanterie, raportul comandantului batalionului (divizionului) de vânătoare de tancuri şi „istoria căii de luptă a diviziei“ scrisă după război ne oferă un tablou mult diferit. (176) Din aceste documente rezultă că la ora 14.00, ora sovietică, adică 13.00, ora Berlinului, când detaşamentul de cercetare sovietic nu descoperise „prezenţa inamicului“, tabloul din Nemirov era cu totul altfel: „era aproape de ora 13.15, Nemirovul era cuprins de flăcări din toate părţile. În oraş şi în împrejurimile ardeau în jur de 35 de tancuri ruseşti“. Era rezultatul luptei pe care germanii o duseseră din jurul orei 11.40 (ora sovietică 12.40) cu tancurile grele ruseşti (KV şi T-34) din componenţa Diviziei 8 Tancuri, despre care vom discuta mai târziu. Este evident că Divizia 81 Motorizată s-a apropiat de Nemirov după lupta începută dimineaţa de Divizia 8 Tancuri, iar orăşelul Nemirov nu era Moscova, Londra sau Shanghai, astfel încât 35 de tancuri care ard să poată rămâne neobservate. Populaţia oraşului era în anul 1940 de 3 000 de locuitori, iar după standardele ruseşti localitatea nu putea fi considerată nici măcar un sat mare. Cum puteau rămâne neobservate de cercetaşii sovietici casele şi tancurile care ardeau ca nişte torţe?

Absolut stranie este şi informaţia descoperită în Comunicatul operativ al statului major al Armatei VI nr. 3 de la ora 18.00 pe 24 iunie, în care se arăta că întregul Corp 4 Mecanizat „se deplasează... pe itinerarul: Divizia 8 Tancuri – Dobrosin. Magherov, Nemirov, Iazuv Starîi; Divizia 81 Motorizată – Magherov, Vişenka Male, Stajiska…“, ceea ce înseamnă că, după ce a ieşit din Dobrosin, Divizia 81 Motorizată s-a îndreptat spre Magherov, către sud, trecând la circa 12 kilometri pe lângă Nemirov.

Este plauzibil ca statul major al armatei pur şi simplu să nu fi ştiut unde se află şi ce fac trupele din subordine. Cel mai probabil, Divizia 81 a participat la luptă, dar detaşamentul ei de cercetare, aflat în avangardă, n-a intrat în Nemirov, ci într-unul din sătucele minuscule ce-l înconjoară. S-ar putea ca la acţiunile detaşamentului de cercetare să se refere următoarea însemnare din Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 71 Infanterie a Wehrmachtului: „În perioada dintre 14.00 şi 14.30 a urmat un atac repetat, mai slab, cu tancurile, apoi, pe la ora 16.00 încă unul, un al treilea atac

asupra Batalionului 2 al Regimentului 211 Infanterie aflat în ofensivă la sud de Sosnovi (un orășel la 2 kilometri nord-est de Nemirov – M.S.). Și aceste două atacuri au fost respinse cu succes. Dar a fost nevoie ca Batalionul 2 al Regimentului 211 Infanterie să se replieze puțin".

Seara, cineva a atacat încă o dată Nemirovul, din moment ce în documentele germane se arată că „pe la ora 20.00 a urmat ultimul atac cu tancuri asupra Nemirovului de la est și nord-est. A fost respins cu tirul sistemelor defensive corespunzătoare. Au fost distruse încă 10 tancuri", însă în arhivele rusești nu au fost identificate mărturii ale acestui atac.

Principalul însă constă în faptul că prin acțiunile răzlețe ale subunităților a două divizii sovietice (Divizia 8 Tancuri și Divizia 81 Motorizată) inamicul n-a fost zdrobit, „rămășițele" lui rămânând în Nemirov, de unde a doua zi și-au reluat ofensiva. Cât privește pierderea tancurilor, se observă o uimitoare asemănare a datelor din ambele părți. Uimitoare prin faptul că numărul declarat de germani al tancurilor sovietice distruse („mai multe de 50") este chiar întrucâtva mai mic decât cel al pierderilor recunoscute în documentele diviziilor sovietice (19 tancuri în Divizia 8 și 36 în Divizia 81 Motorizată).

Oricum, chiar și după pierderea a 36 de tancuri în regimentul de tancuri al Diviziei 8 Motorizate trebuiau să rămână vreo două sute de tancuri. Chiar și în grupul de batalioane de tancuri care a atacat Nemirovul trebuiau să rămână 70–80 de tancuri. Însă Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 81 Motorizate caracterizează starea ei în felul următor: „de la ora 20.00, rămășițele diviziei (subl. mea – M.S.) efectuează un marș în regiunea Iazuv-Novîi–Șklo".

În timp ce, în seara de 24 iunie, subunități răzlețe se retrăgeau din Nemirov, lângă târgușorul Krakoveț era în toi o luptă încrâncenată. Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 49 Infanterie de munte al Wehrmachtului o descrie cât se poate de amănunțit și cu cele mai dramatice expresii. Problema însă constă în faptul că acest eveniment nu poate fi confruntat cu nici un document sovietic. În seara de 24 iunie nici o unitate de tancuri din componența diviziilor Corpului 4 Mecanizat se pare că nu se afla acolo, dar lupta cu tancurile sovietice s-a desfășurat.

„Pe la 18.00 în zona Diviziei 68 Infanterie s-a creat o situaţie critică. Formaţiunile inamicului, care se deplasau din Kohanovka şi din pădurile de la vest şi de la est de această localitate, cu susţinerea artileriei şi tancurilor, au atacat formaţiunile diviziei în regiunea Svidniţa şi Nagaciuv. Batalionul 168 Cercetaşi şi Batalionul 3 al Regimentului 169 Infanterie (din componenţa Diviziei 68 Infanterie) au fost nevoite să abandoneze Svidniţa şi să se retragă la Skolin. Formaţiunile de tancuri ale inamicului, amplasate la Kohanovka, deplasându-se pe ambele părţi ale (ilizibil) prin Ruda Krakoveţka, au atacat unităţile noastre în regiunea Krakoveţ.

Alte unităţi de tancuri duşmane au spart formaţiunile de luptă ale Regimentului 169 Infanterie în regiunea de la sud de şoseaua de lângă Rosnovka–Predborze (actualmente Prevorie, localitate de lângă şosea la câţiva kilometri est de Krakoveţ – M.S.) şi au pătruns în adâncime până la Predborze. Regimentul 169 Infanterie (fără un batalion) a fost nevoit să se retragă în pădure la nord-vest de Rosnovka…

Batalionul 525 Vânătoare de tancuri, ce se afla în pădure la 2 kilometri sud-est de Mlîn (localitate de lângă şosea la şapte kilometri vest de Krakoveţ – M.S.), a fost pus pe la 18.30 la dispoziţia comandamentului Diviziei 69 Infanterie cu scopul de a respinge lovitura unităţilor de tancuri ale inamicului în regiunea Krakoveţ… După tentativa eşuată de a scoate de pe poziţii unităţile noastre în regiunea Nagaciuv, unităţile brigăzii mecanizate [sovietice], după cât se pare, încearcă să răzbată pe direcţia vest spărgând linia Kohanovka–Svidniţa. Ofiţerii statului major ai corpului sunt convinşi că Divizia 68 Infanterie, în interacţiune cu Divizia 1 Infanterie de munte, va reuşi să aplice o contralovitură reuşită şi să respingă inamicul care a rupt frontul…

19.30. Comandamentul corpului primește la telefon un raport în care se spune că zgomotul canonadei pe direcția estică se stinge; după toate aparențele, sursa zgomotului s-a deplasat și mai departe spre est…“ (170)

Cine a luptat acolo? Dacă încă nu s-a încurcat de tot în acest vârtej de numere şi de date, cititorul îşi poate aminti că pe 22 iunie pe şosea au plecat spre vest, spre frontieră, batalionul de puşcaşi al Regimentului 323 Motorizat de puşcaşi şi o companie de tancuri. Nu se mai spune nimic despre ele în documentele diviziei. Nu este exclus ca aceste subunităţi să fi participat la lupta de lângă Krakoveţ din seara de 24 iunie, dar este cam greu de crezut că o singură companie de tancuri i-ar fi putut provoca emoţii

atât de mari comandamentului corpului german. În seara de 24 iunie, Diviziile 8 şi 32 Tancuri se aflau, pare-se, în cu totul alte locuri (Divizia 8 s-a retras din Nemirov la est înspre Magherov, iar Divizia 32 a fost trimisă la Kameneţ-Bugskaia). Poate că satul Krakoveţ a fost atacat tocmai de acele două batalioane de tancuri ale Regimentului 53 Tancuri al Diviziei 81 Motorizate care au dispărut din Registrul operaţiunilor de luptă al diviziei? Drept un fel de confirmare indirectă a acestei versiuni pot servi chiar acţiunile tanchiştilor sovietici: de la Kohanovka ei atacă pe trei direcţii diferite, lor adăugându-li-se un alt grup care înainta de-a lungul şoselei de la Rosnovka. Aşa ceva nu se putea petrece decât în cazul absenţei desăvârşite a unei conduceri comune.

A doua zi, 25 iunie, a devenit ultima zi a acţiunilor de luptă ale Diviziei 81 Motorizate. Componenţa formaţiunii devenise la momentul respectiv destul de ciudată: un batalion de infanterie (după lupta de lângă Radzehuv în divizie a revenit Batalionul 1 al Regimentului 323 Motorizat de puşcaşi), un regiment de artilerie (se pare cu efectiv complet), un divizion de vânătoare antitanc. Batalionul de cercetaşi cu toate tanchetele şi maşinile lui blindate dispare fără urmă (nu există nici o referire la existenţa lui nici în documentele ulterioare ale diviziei, din iunie şi din iulie). Spre seara de 25 iunie intră în luptă şi două companii de tancuri, dar unde erau celelalte subunităţi ale regimentului de tancuri al diviziei este cu neputinţă de înţeles.

În ajunul luptei, în conformitate cu Ordinul corpului mecanizat nr. 007, divizia i-a fost subordonată comandantului Corpului 6 Puşcaşi. Teoretic, printr-o lovitură vertiginoasă a subunităţilor ei de tancuri şi motorizate de puşcaşi, divizia trebuia să atace inamicul şi să-i vină în ajutor Diviziei 97 Puşcaşi, care se retrăgea de-a lungul şoselei spre Iavorov. Practic Divizia 81 Motorizată s-a transformat într-un batalion de infanterie cu un regiment de artilerie, care însă acţiona foarte slab („începutul ofensivei Regimentului 323 Motorizat de puşcaşi n-a fost precedat de pregătire de artilerie. Poziţiile de foc şi punctele [inamicului], ce ocupau înălţimile de pe ambele părţi ale şoselei Iavoruv–Nakonecina, n-au fost neutralizate“. Rămăşiţele Diviziei 81 Motorizate au fost salvate momentan de distrugere doar de faptul că, la 5–10 kilometri mai la nord de şosea, inamicul a fost atacat posibil de unităţile Diviziei 32 Tancuri a Corpului 4 Mecanizat.

În descrierea din Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 81 Motorizate, evenimentele s-au desfăşurat în felul următor:

„La 13.00 unităţile diviziei au atacat inamicul la periferia estică a târguşorului Krakoveţ, fără succes. Numeroasele tentative de a ataca inamicul n-au avut succes. Divizia 97 Puşcaşi, pe frontul căreia îşi desfăşurau acţiunile Regimentul 323 Motorizat de puşcaşi şi Divizia 84 Antitanc, a început retragerea dezordonată la ora 16.00. Drept urmare, pe front a rămas [doar] Regimentul 323 Motorizat de puşcaşi, care până la momentul respectiv a suportat pierderi de efectiv şi de materiale de până la 80 la sută. La 19.00, sub presiunea forţelor superioare ale inamicului, Regimentul 323 Motorizat de puşcaşi şi Divizia 84 Antitanc s-au retras în regiunea Nakonecina.

La ora 18.00, un reprezentant al statului major al Armatei VI a transmis ordinul verbal al comandantului Armatei VI de a ataca inamicul la nord de Velike Przedmescie (mahalaua de nord a oraşului Iavorov – M.S.) spre Liasek şi Cota 280. La 18.30, două companii de tancuri ale Regimentului 53 Tancuri au pornit la atac, fără succes, acţiunile tancurilor fiind independente, fără susţinerea artileriei şi infanteriei“. În condiţiile în care tocmai atunci infanteria se retrăsese până la Velike Przedmescie, iar regimentul de artilerie nici nu plecase de acolo.

Între timp, comandamentul inamicului planifica şi îşi înfăptuia intenţiile. Dat fiind că Divizia 1 Infanterie de munte şi forţele principale ale Diviziei 65 Infanterie erau implicate în luptă la nord de şosea, zdrobirea trupelor sovietice din regiunea Iavorov a fost pusă în sarcina Diviziei 257 Infanterie:

„11.35 Concentrarea forţelor mari ale inamicului la Iavorov a obligat statul major al corpului să-i dea Diviziei 257 Infanterie, care rămăsese în afara contactului cu inamicul, ordinul de a deschide urgent focul artileriei diviziei din regiunea Porudenko asupra regiunii Iavorov, îndeosebi asupra ieşirii estice din oraş şi asupra intersecţiilor de drumuri…“

Merită o atenţie deosebită soarta ulterioară a indicaţiei de a deschide „urgent“ focul.

„13.25. Divizia 257 Infanterie informează că pentru atacul aerian asupra Iavorovului, indicat în ordin, va fi necesară o regrupare care va dura circa trei ore. În această perioadă tirul asupra Iavorovului nu este posibil. Ofensiva poate

fi efectuată cu forţele a două regimente de infanterie.

13.40. A fost transmis la telefon de la statul major al corpului ordinul pentru Divizia 257 Infanterie: a) Divizia 257 Infanterie să desfăşoare ofensiva doar cu forţele unui grup de regiment, dar cu artileria întărită, b) timpul – nu mai devreme de 16.30.

16.25. Raport prealabil de la Divizia 257 Infanterie: În faţa diviziei lipseşte inamicul. Divizia efectuează pregătire de artilerie…

18.15. Comandantul corpului îi permite Diviziei 257 Infanterie să ia cu asalt Iavorovul. În cazul evoluției proaste a evenimentelor, el își asumă răspunderea…“ (170)

N-a fost nevoie să-şi asume răspunderea – evenimentele evoluau, evident pentru germani, foarte reuşit. În rândurile succinte ale Registrului operaţiunilor de luptă al Diviziei 81 Motorizate zdrobirea diviziei este descrisă astfel:

„La ora 17.30 (ora Berlinului 16.30) artileria inamicului a deschis focul din regiunea crângului de la sud-vest de Nakonecina (cel mult două divizioane) asupra poziţiilor de tir ale artileriei noastre şi asupra mijloacelor de transport. Tirul artileriei este reglat de avioane. Artileria noastră a fost suprimată.

La ora 20.00 s-a încins o luptă încrâncenată, periferia estică a Nakonecina a fost supusă tirului în rafală al artileriei şi al aruncătoarelor de mine ale inamicului… Maşinile de transport aflate pe şosea ardeau. Poziţiile artileriei supuse tirului artileriei şi al aruncătoarelor de mine ale inamicului au fost părăsite. Încercarea de a scoate bunurile materiale a eşuat. Tirul inamicului nu permitea apropierea de poziţiile de foc.“******

Grupul corpului de comandă cu rămăşiţele Regimentului 323 Motorizat de puşcaşi a ocupat poziţiile de apărare circulară şi a rezistat astfel până dimineaţă. Tirul înverşunat al artileriei, aruncătoarelor de mine şi mitralierelor care a început la ora 18.30, pe 25 iunie, nu a încetat până dimineaţă. Din toate părţile, în cercul mic în care erau strânse rămăşiţele subunităţilor cădeau necontenit obuzele şi minele inamicului. Tentativa de a răzbate spre Iavorov a eşuat… Grupul de sub conducerea [comandantului diviziei] colonelului Vîrîpaev, ce ieşea în direcţia Liasek, a fost de asemenea întâmpinat de focul puternic al inamicului. Doar câţiva soldaţi şi unele

grupuri mici au ieşit spre seara zilei de 26.6 şi dimineaţa zilei de 27.6 din acest cerc.

Printre cei care n-au reuşit să iasă din cerc sunt: comandantul diviziei, adjunctul lui, şeful statului major al diviziei, şeful Departamentului operativ al statului major, şeful Departamentului de cercetare al statului major, şeful statului major al artileriei diviziei, comandantul Regimentului 323 Motorizat de puşcaşi, şeful statului major al Regimentului 323 Motorizat de puşcaşi, adjunctul lui, comandantul Regimentului 125 Artilerie, adjunctul lui. Nominal divizia încă exista – spre sfârşitul zilei de 27 iunie în componenţa ei a fost readus Regimentul 202 Motorizat de puşcaşi pentru că sarcina de asigurare a ordinii în Lvov la momentul respectiv nu mai era de actualitate. Au fost numiţi comandanţi noi, dar toate acestea constituiau doar o umbră palidă a formaţiunii motorizate puternice care fusese Divizia 81 cu doar cinci zile în urmă.

Divizia 8 Tancuri

Forţa principală de şoc a corpului mecanizat erau, desigur, diviziile de tancuri – în cazul în care corpul mecanizat era utilizat ca mecanism bine ajustat şi nu ca rezervă de batalioane şi companii. Elementul component principal al Corpului 4 Mecanizat era vechea Divizie 8 Tancuri. Divizia a fost constituită pe baza Brigăzii 24 Tancuri, care venise la Lvov în cadrul „campaniei de eliberare“ din anul 1939. Comandantul diviziei era colonelul Fotcenkov, participant la războiul din Spania, cavaler al Ordinului Lenin.

Divizia 8 Tancuri era înarmată şi echipată la un nivel la care alte divizii de tancuri ale Armatei Roşii puteau doar să viseze. La baza dotării stăteau cele mai noi tancuri: 50 de tancuri KV şi 140 de tancuri T-134. La acestea se adăugau, germanii neavând în „intrândul de la Lvov“ nimic altceva în afară de diviziile de infanterie, 60 de tancuri cu trei turele T-28.****** În dotarea diviziei mai intrau 206 de tancuri BT-7, 20 de tancuri T-26 şi 16 tancuri lansatoare de foc HT-26. (178) În total: 312 tancuri, fiind luate în calcul doar cele în stare de luptă.**

Tancurile sunt doar începutul unei liste foarte lungi. În afară de ele, la începutul războiului în divizie figurau 57 de automobile blindate cu tun BA-10, 39 de maşini blindate uşoare, 84 de remorchere cu şenile (inclusiv 30 de cele mai noi „Voroşiloveţ“ cu motor Diesel de 400 de cai-putere), 78 de autocisterne de diferite tipuri, 967 de camioane (în fond „ZIS“-uri de trei tone), 135 de autospeciale (inclusiv 124 de maşini ale parcului de poduri de pontoane, cinematograful mobil, tipografia, camerele de duş şi camera de dezinfectare, precum şi „maşina de transport a şalupei“), 38 de autoturisme, 177 de motociclete. Vom menţiona şi 12 staţii de radio pe şasiuri de automobil, inclusiv două staţii RSB foarte puternice cu rază de acţiune de sute de kilometri.

Raportul despre operaţiunile militare ale Diviziei 8 Tancuri (semnat de adjunctul comandantului diviziei, comisarul major de batalion Podporinov, şi de adjunctul şefului statului major, căpitanul Şabalin) începe cu o frază extrem de interesantă: „Divizia 8 Tancuri a început deplasarea unităţilor spre regiunea concentrării la ordinul Corpului 4 Mecanizat pe 18 iunie 1941“. (173) Pe 18 iunie. Cu patru zile înainte de atacul prin surprindere al Germaniei asupra URSS. În documentele Districtului Militar Special Baltic această dată (18 iunie) figurează în repetate rânduri, dar în Districtul Militar Special Kiev este deocamdată unicul dintre cazurile similare pe care le-am descoperit.

Citim în continuare: „Pe 21 iunie 1941 în pădurile de la est de Ianuv erau concentrate: Regimentul 8 Motorizat de puşcaşi, Regimentele 15 şi 16 Tancuri şi Regimentul 8 Artilerie şi obuziere în efectiv complet, celelalte unităţi ale diviziei s-au aflat până la 22.06.41 în oraşul Lvov în regiunea concentrării de mobilizare. Ieşirea deplină a unităţilor diviziei a fost efectuată până la ora 16.00 pe 22.06.41, unde au şi fost efectuate mobilizarea deplină (subl. mea – M.S.) şi introducerea unităţilor diviziei în luptă“.

Aşadar, divizia în efectiv complet, perfect înarmată, ridicată prompt la semnalul alarmei de luptă şi mobilizată deplin, este gata de luptă.

După cum s-a menţionat mai sus, raportul despre operaţiunile de luptă ale diviziei a fost alcătuit în august, când desfăşurarea şi rezultatul acestor operaţiuni erau cunoscute cu precizie. Doar această circumstanţă poate explica maniera stranie în care autorii raportului au trasat sarcina diviziei: „Să-l inducă pe inamic în eroare, creându-i percepţia că un număr mare de

formaţiuni de tancuri se află pe sectorul Armatei VI, fapt realizat prin transferul unităţilor diviziei în componenţa Corpului 4 Mecanizat, de pe un flanc al armatei pe altul, şi prin efectuarea marilor manevre ale diviziei în perioada 23–26.06.41“. Indiscutabil, manevrele au fost mari. Numai că divizia nu fusese dotată cu cele mai noi tancuri doar pentru a juca rolul unei construcţii butaforice.

Ordinul de luptă nr. 001 al comandantului Armatei VI a fost dat în noaptea dinspre 22 spre 23 iunie. (179) La momentul respectiv, cea mai mare teamă îi inspira comandamentului armatei o posibilă lovitură a tancurilor germane, care spărseseră frontul Armatei V vecine, aplicată spre sud, de-a lungul şoselei Mostî Velki–Zolkiew–Lvov. Prin urmare, Corpului 4 Mecanizat i s-a ordonat „pentru reţinerea inamicului, în cazul pătrunderii lui în regiunea Mostî Velki, spre dimineaţa zilei de 23.6.41, să deplaseze infanteria motorizată pe poziţiile Jeşdeţ, Turînka (localitate de lângă şosea, la circa 10 kilometri nord de Zolkiez – M.S.). Ca atare, Regimentul Motorizat de puşcaşi al Diviziei 8 Tancuri s-a deplasat pe poziţiile indicate, n-a dat acolo de inamic (în momentul respectiv Corpul 48 Tancuri al Wehrmachtului îşi desfăşura înaintarea strict spre est, spre Radzehov şi Beresteciko), iar la ora 18.30 „a plecat şi a fost pus la dispoziţia comandantului Armatei VI în regiunea Brzuchovice (o suburbie nord-vestică a Lvovului – M.S.). (173)

A plecat şi nu s-a mai întors în dispozitivul diviziei, astfel că, încă înaintea operaţiunilor active de luptă, Divizia 8 Tancuri a rămas fără infanterie. Acest fapt trebuie apreciat în contextul evenimentelor reale: dacă Divizia 8 Tancuri ar fi efectuat un raid în adâncime, la 100–200 de kilometri în adâncul defensivei inamicului, ceea ce făceau în iunie 1941 diviziile de tancuri germane, lipsa infanteriei motorizate proprii ar fi putut deveni fatală. În realitate, divizia a acţionat până în momentul dezintegrării ei definitive în zona defensivă a propriilor trupe.

Următorul ordin (nr. 002) al comandamentului Armatei VI a fost dat la 24 iunie (ora precisă nu este indicată în document). De data aceasta, Corpul 4 Mecanizat urma în sfârşit să se ocupe de cele pentru care fusese constituit. În strictă conformitate cu tema aplicaţiilor antebelice („lupta de întâmpinare şi forţarea obstacolului acvatic“), corpului i s-a ordonat „în

interacţiune cu Divizia 97 Puşcaşi pe 24.6.41, la ora 14.00, să aplice o lovitură pe direcţia Nagaciuv–Zaleska Volia (localitate de lângă şoseaua Iavorov, la 10 kilometri est de frontieră – M.S.) pentru zdrobirea inamicului şi respingerea sa peste râul San“. (180) Nici o divizie a Corpului 4 Mecanizat n-a reuşit să ajungă nici măcar până la punctul iniţial (târguşorul Nagaciuv) al ofensivei planificate.

În raportul despre operaţiunile de luptă ale Diviziei 8 Tancuri evenimentele de pe 24 iunie sunt descrise extrem de laconic:

„În timpul efectuării marşului spre Iazuv Starî, Regimentul 15 Tancuri a luptat cu unităţile inamicului în regiunea Nemirov, a distrus aproape un batalion de infanterie, 10–12 tunuri antitanc, o baterie de artilerie, 10 mitraliere de calibru mare şi a pierdut în această luptă 19 tancuri T-34.

Regimentul 16 Tancuri n-a participat la lupte.

Regimentul Motorizat de puşcaşi îndeplinea misiunea de stabilire a ordinii în oraşul Lvov şi păzea căile de acces în Lvov de pe direcţie vestică“. (173)

Să încercăm acum să înţelegem ce înseamnă toate acestea. Divizia are patru regimente (două de tancuri, unul de artilerie şi unul de puşcaşi). Doar unul dintre ele îndeplineşte sarcina de luptă. Despre regimentul de artilerie nu era scris în general nimic, lipsa de activitate a unuia dintre cele două regimente de tancuri nu a meritat nici o explicaţie. Apoi, cum se putea ca, deplasându-se din regiunea de concentrare a diviziei (pădurea de la şapte kilometri nord-est de Ianuv) spre Iazuv Starî, să ajungă la Nemirov? Din documente germane se ştie că tancurile sovietice s-au apropiat de Nemirov dinspre est, pe drumul din Magherov, dar cum au ajuns ele pe acest drum şi pentru ce nu e clar. Nu e vorba de geografie, ci de aritmetică – unitatea care a luptat lângă Nemirov nu seamănă deloc cu un regiment de tancuri. Să apelăm din nou la Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 71 Infanterie a Wehrmachtului:

„11.40... Ocuparea imediată a poziţiilor de către toate mijloacele antitanc disponibile (aproximativ două tunuri antitanc de calibru 50 mm şi opt tunuri antitanc de calibrul 37 mm). Un tanc intră rapid în Nemirov şi virează la nord, spre Vrubliacin (localitate la câţiva kilometri nord-est de Nemirov – M.S.) Pierderi materiale considerabile...

La distanţa de 1 kilometru urmau în formaţiune densă aproximativ 18 tancuri, dintre care primul a fost lichidat de tirul direct în faţă al unui tun antitanc în piaţa iarmarocului din Nemirov. El blochează drumul spre nord. Din această cauză tancurile următoare virează spre sud şi la ieşirea din oraş dau de Batalionul 171 Vânătoare de tancuri (subunitate a Diviziei 71 Infanterie), ce efectua un marş, acesta a ocupat imediat poziţiile şi a distrus câteva tancuri.

8 tancuri care se deplasau în coloană de marş au fost interceptate la marginea oraşului de [tirul] tunurilor antitanc şi oprite de primul tanc lovit care a blocat drumul. Au fost arse unul câte unul cu ajutorul tunurilor antitanc, puştilor şi mitralierelor antitanc.

4 tancuri ce se deplasau la capătul coloanei comune au deviat de la periferie spre nord şi au atacat trecând câmpul în marginea nordică a Nemirovului. La circa 500 de metri înainte de intrarea în oraş au fost lovite de tunurile antitanc şi de tunurile de infanterie (în Wehrmacht acest termen desemna tunurile cu ţeavă scurtă de calibrele 75 mm şi 150 mm – M.S.).

După atacul acestor tancuri a urmat un atac slab al infanteriei, care a fost oprit aproximativ la 1 kilometru la nord-est de Nemirov (pe la ora 13.00)…“

Un tanc, 18 tancuri, opt tancuri, patru tancuri. Chiar dacă adunăm aceste cifre, abia fac jumătate de batalion de tancuri, dar nu e cazul să le adunăm, deoarece este evident că ultimele patru fac parte din suma celor precedente. Pe de altă parte, în „Istoria Diviziei 71“, scrisă după război, se vorbeşte despre 35 de tancuri sovietice imobilizate până la amiază în regiunea Nemirov, dar nu e cert că toate erau din componenţa Diviziei 8 Tancuri (este absolut de neînţeles cum poate fi distrus un KV sau un T-34 trăgând cu pușca antitanc, cu mitraliera sau cu tunul de infanterie cu ţeavă scurtă). În orice caz, nu se întrevede nimic asemănător cu un regiment de tancuri în atac (150 de tancuri); mai mult, dacă ar fi acţionat un regiment (şi nu un batalion în grupuri răzleţe), în divizia germană s-ar fi produs, cu siguranţă, mari breşe.

Însemnarea din 25 iunie în raportul despre operaţiunile militare ale Diviziei 8 Tancuri începe astfel: „Regimentul 15 Tancuri compus din 54 de tancuri a ajuns în noaptea spre 26.06.41 în regiunea Magherov, cercetaşii au stabilit aflarea inamicului în Magherov. Tancurile Regimentului 15 Tancuri, la 150 de metri unul de altul, au atacat şi au purtat o luptă de noapte în târguşorul

Magherov“. Nu e greşeală de tipar – în noaptea dinspre 25 spre 26 iunie regimentul redus până la dimensiunile unui batalion s-a apropiat de Magherov. O confirmă şi însemnarea din Registrul operaţiunilor de luptă al Armatei XVII a Wehrmachtului: „26 iunie. Seara şi noaptea inamicul ne-a atacat poziţiile cu forţele tancurilor grele şi supergrele în regiunea Rava-Ruska şi Magherov (fapt menţionat deja în comunicatul din 25.6). Atacurile au fost efectuate parţial în întuneric la lumina proiectoarelor…“ (167)

De unde (retrăgându-se la est de la Nemirov sau deplasându-se spre nord de la Ianuv) s-a apropiat regimentul de tancuri de Magherov, unde s-a aflat el în a doua jumătate a zilei de 24 iunie şi toată ziua până seara târziu la 25 iunie este imposibil de înţeles. Şi principalul – de ce în regiment erau 54 de tancuri, unde erau celelalte? Judecând după raportul semnat de aceleaşi persoane, în ajun pierduse doar 19 tancuri… Oricum, lupta de noapte de la Magherov a fost dusă cu multă încrâncenare şi cu pierderi de ambele părţi. În raportul Diviziei 8 Tancuri citim: „Au fost distruse o baterie de tunuri de calibru 75 mm, o baterie de aruncătoare de mine, a fost distrus statul major al Regimentului 7 Artilerie şi au fost capturate documentele lui, noi am pierdut 19 tancuri“.

Însemnarea din Registrul operaţiunilor de luptă al Armatei XVII a Wehrmachtului este pătrunsă de o profundă neliniște: „Conform comunicatelor ce parvin din trupe, pare dificil să le opunem rezistenţă tancurilor supergrele ale inamicului cu armamentul antitanc de care dispunem. Comunicatele despre inutilitatea tuturor proiectilelor antitanc fără excepţie şi a proiectilului perforant al obuzierului uşor de câmp trebuie verificate încă o dată… Comandamentul a indicat să li se adauge unităţilor artileria antiaeriană. Divizia 97 Infanterie uşoară şi Divizia 24 Infanterie au reuşit să respingă atacurile inamicului, dar cu preţul unor pierderi mari. În regiunea Magherov unităţile trupelor noastre au fost încercuite. În consecinţă, incursiunea aeriană asupra Magherovului a fost anulată până la dispoziţia următoare…“

Pe 25 iunie au intrat în luptă şi alte două regimente ale Diviziei 8 Tancuri: „Batalionul 3 Tancuri al Regimentului 16 Tancuri a fost pus la dispoziţia statului major al Corpului 6 Puşcaşi în regiunea Iavoruv, unde a purtat lupta cu artileria şi infanteria inamicului. Grupul 8 Artilerie de obuziere a

purtat în decursul zilei lupta cu artileria inamicului în regiunea de la est****** de Iazuv Starîi“. (173) Punct. Nu se spune nimic mai mult despre participarea diviziei la bătălia de lângă Iavoruv. Pierderile tancurilor (dacă au existat) nu sunt indicate. De ce regimentul s-a transformat în „Batalionul 3 Tancuri“, unde erau în timpul acesta batalioanele 1, 2 şi 4? În documente n-a fost descoperită nici o referire la ele. E cazul să explicăm şi că tancurile grele KV se aflau în primele batalioane ale regimentelor de tancuri.**

De fapt, şi singurul batalion de tancuri medii cu care era dotată Divizia 8 Tancuri a produs asupra germanilor o impresie puternică:

„11.50. Forţe mari de tancuri şi autoblindate ale inamicului din Iavorov au atacat flancul stâng al Diviziei 60 Infanterie şi flancul drept al Diviziei 1 Infanterie de munte. Inamicul a aplicat repetate lovituri în grupuri de câte 10–25 de tancuri. Pentru respingerea atacului a fost antrenat în totalitate Batalionul 525 Vânătoare de tancuri. Statul major al Corpului 49 evaluează situaţia astfel: la Iavorov se află cel puţin o divizie de tancuri care luptă cu înverşunare.

16.35. A parvenit un raport prealabil de la Divizia 1 Infanterie de munte: Divizia a respins contraatacurile inamicului, sprijinit de tancuri, din Iavorov şi Iazuv Starîi între orele 9.40 şi 10.30. Se remarcă tirul puternic al artileriei inamicului asupra diviziei ziua“. (170)

Cu aceasta povestea operaţiunilor de luptă ale tanchiştilor Diviziei 8 Tancuri în „intrândul de la Lvov“ se termină. A doua zi „din rămăşiţele Regimentelor 15 şi 16 Tancuri a fost constituit un regiment de tancuri de marş“ care a plecat pe şoseaua Lvov–Busk, pentru a fi pus la dispoziţia comandantului Corpului 15 Mecanizat pentru a participa la contralovitura de la Beresteciko. Dacă e să dăm crezare rapoartelor comandanţilor Corpului 15 Mecanizat, „regimentul de marş făcut din rămăşiţe“ a sosit la locul desemnat având în componenţă 65 (şaizeci şi cinci) de tancuri. Din cele 312 tancuri, în urma pierderilor raportate de 38 de tancuri, la noul loc de dislocare au ajuns doar 65 de tancuri?

Chiar luând în calcul pierderile neindicate în raport ale Batalionului 3 Tancuri al Regimentului 16 Tancuri, în lupta de lângă Iavorov–Iazu-Starîi, cifrele nu se potrivesc deloc.

Am atras atenţia publicului asupra acestei aritmetici stranii încă din anul 2004 în cartea Butoiul şi cercurile. Am propus şi un termen corespunzător: „molima tancurilor“. Indignarea opiniei publice patriotice n-a avut şi nu are margini, dar în anii trecuţi de atunci nimeni n-a găsit totuşi nici o explicaţie decentă a dispariţiei a nu mai puţin de două sute de tancuri.

Divizia 32 Tancuri

Iniţial din componenţa Corpului 4 Mecanizat făceau parte Diviziile 8 şi 10 Tancuri, dar apoi, după ce a început al doilea val al formării corpurilor mecanizate, în februarie–martie 1941, Divizia 10 Tancuri a fost transferată în nou constituitul Corp 15 Mecanizat, iar în componenţa Corpului 4 Mecanizat a fost inclusă o nouă divizie de tancuri cu numărul 32, constituită pe baza Brigăzii 30 Tancuri. Rocade similare au fost făcute şi în alte corpuri mecanizate ale Districtului Militar Special Kiev, iar ca rezultat multe corpuri aveau o divizie de tancuri „veche“, bine completată, şi o divizie „nouă,“ cu un număr de ordine mare şi cu un număr mic de tancuri noi, uneori lipsind cu desăvârşire. Spre exemplu, Diviziile 12 şi 34 Tancuri ale Corpului 8 Mecanizat sau Diviziile 10 şi 37 ale Corpului 15 Mecanizat, ale căror operaţiuni de luptă vor fi examinate ulterior.

Corpul mecanizat al lui Vlasov a devenit o excepţie de la această regulă – nou-născuta Divizie 32 Tancuri a reuşit să capete, ca supliment la cele 70****** de tancuri uşoare T-26 şi 31 de tancuri BT-7, 49 de tancuri KV şi 173 de tancuri T-34 (ultima cifră este un record absolut între toate diviziile de tancuri ale Armatei Roşii). Dar e o mare întrebare dacă e cazul să ne bucurăm de acest record. Probabil ar fi fost mai raţional ca tancurile deficitare de tip nou să fie distribuite altfel, asigurând cu ele mai întâi de toate diviziile „vechi“, regulate, bine organizate şi cu efectiv complet.**

Judecând după faptul că „divizia era aprovizionată cu echipament ingineresc în proporţie de 28 la sută, se simţea îndeosebi lipsa numărului necesar de unelte pentru amenajarea adăposturilor (fierăstraie, lopeţi, topoare)“, istoria i-a rezervat puţin timp comandamentului. Deopotrivă cu lipsa topoarelor, existau şi probleme mai grave. Astfel, în regimentul

motorizat de puşcaşi al diviziei figurau doar 60 de camioane şi 16 motociclete; este clar că era imposibil să transporţi efectivul cu acest număr de mijloace de transport şi regimentul s-a transformat de fapt într-o unitate de infanterie obişnuită. Regimentul de artilerie al diviziei avea doar 19 tractoare STZ-5. (181) Judecând după documentele disponibile, nimănui nu i-a trecut prin cap nici măcar să redistribuie mijloacele de tracţiune existente între diviziile corpului (vă amintesc că în divizia motorizată de puşcaşi erau 133 de remorchere, inclusiv 20 de „Voroşiloveţ“, pentru care în componenţa diviziei motorizate pur şi simplu nu existau obiecte de tractat).******

Mai pe scurt, Divizia 32 Tancuri avea probleme cu utilarea tehnică şi problemele erau destul de multe pentru a-i fi prezentate unui cititor neexigent drept „cauze obiective“ ale zdrobirii senzaţionale a diviziei. La o examinare un pic mai atentă a faptelor reale devin vizibile şi multe altele. Cât priveşte regimentul motorizat de puşcaşi fără automobile, acesta a avut acelaşi destin ca mobilele Regimente Motorizate de puşcaşi 8 al Diviziei 8 Tancuri şi 202 al Diviziei 81 Motorizate – prin decizia comandamentului Armatei VI şi acest regiment a fost scos din componenţa diviziei de tancuri şi retras în rezervă să păzească Lvovul şi statul major al armatei.******** Acolo s-a şi aflat până în dimineaţa de 28 iunie, când, în conformitate cu ordinul nr. 009 al comandantului Armatei VI, regimentul a fost transferat în subordinea comandantului Corpului 6 Puşcaşi, iar inamicul a venit el însuşi la locul bătăliei ce urma să se desfăşoare. (182) În cazul acestei variante de utilizare a unui regiment motorizat de puşcaşi existenţa sau lipsa numărului complet de mijloace de transport auto nu schimba cu nimic starea de fapt.

Regimentul de artilerie al diviziei de tancuri trebuia să constea, conform organigramei, din două divizioane, 24 de tunuri (12 obuziere de calibru 122 mm şi 12 obuziere de calibru 152 mm). 19 tractoare pentru 24 de tunuri sunt, desigur, puţine, dar încă nu e o catastrofă. Mai ales dacă ţinem seama de faptul că regimentul de artilerie al Diviziei 32 Tancuri avea realmente 27 de camioane ZIS-5. Greutatea unui obuzier de calibru 122 mm în poziţie de marş, adică împreună cu aşa-numita „cotigă“ (o căruţă cu roţi pe care în timpul deplasării se sprijină fălcelele tunului) este de 2 900 de kilograme, greutate echivalentă cu cea a unui autoturism mare cu tot cu pasageri. În regimentul de artilerie uşoară al diviziei de puşcaşi un astfel de obuzier era tractat de şase cai – să aibă oare o forţă de tracţiune mai mică un camion cu

capacitatea de trei tone? În fine, putea să devină un „tractor“ extrem de puternic, cu trei capete mai sus decât STZ-5 cu mersul lent, oricare dintre cele 173 de tancuri T-134 din dotarea diviziei.

După cum şi-a dat seama probabil cititorul priceput, toată „teoria“ aceasta nu are nici o relevanţă practică, iar problema a fost rezolvată extrem de simplu: „regimentul de artilerie nu a fost echipat complet cu tractoare şi şi-a lăsat jumătate din partea sa materială în cantonamentul de iarnă“. Aşadar, un divizion a fost lăsat în cantonament, iar pentru tractarea celor 12 tunuri ale celuilalt divizion se află în dotare 19 remorchere. Acestea sunt suficiente? Deloc! „Din cauza lipsei mijloacelor de deplasare a tunurilor a fost nevoie să fie transportate în regiunea concentrării la semnalul de alarmă în două curse.“ Însă nici această frază din raportul despre operaţiunile de luptă ale diviziei nu este cea mai stranie. Altceva e uimitor. „Înainte de începutul operaţiunilor de luptă nivelul pregătirii de luptă al unităţilor diviziei era caracterizat astfel… Regimentul 32 Artilerie de obuziere n-a reuşit să efectueze nici o tragere de instrucţie cu tunurile. Efectivul nu era pregătit de tragere în condiţii de campanie.“ (181)

Ce înseamnă „n-a reuşit“? Constituirea diviziei a început în luna martie. În aprilie în Ucraina Apuseană e destul de cald, iar în mai se întâmplă să fie şi foarte cald – timpul cel mai potrivit pentru instrucţiile din câmp. După intrarea în funcţie, comisarul apărării, Timoşenko, a emis la 16 mai 1940 celebrul ordin nr. 120 în care a cerut ca „trupele să fie învăţate să facă numai ceea ce e necesar la război şi numai aşa cum se face la război!“ Această frază, transformată în lozincă, etalată pe pereţii tuturor „colţurilor roşii“, a fost repetată de sute de ori la toate adunările de partid ale corpului de comandanţi. Trei luni nu au fost de ajuns unui regiment de artilerie al unei divizii de tancuri, amplasată la 70 de kilometri de frontieră, să organizeze o tragere de instrucţie?

Raportul despre operaţiunile de luptă ale Diviziei 32 Tancuri (semnat pe 2 august 1941 de comandantul diviziei, colonelul Puşkin) nu conţine, din fericire, fraze despre cum divizia se deplasa încoace şi încolo pe front, cu scopul de a-l induce în eroare pe inamic, dar în realitate deplasările diviziei au fost mai ample decât ale Diviziei 8 Tancuri.

Prima zi de război a trecut relativ calm – divizia a plecat din locul amplasării permanente (suburbiile oraşului Lvov) şi pe la ora 14.00 s-a

concentrat în regiunea Lias Zagumennîi (la patru kilometri sud-vest de Zolkiew). Seara târziu (la 23.00) a parvenit ordinul de a trimite două batalioane de tancuri ale diviziei în regiunea Radziechow, pentru a acţiona împreună cu batalionul de puşcaşi al Diviziei 81 Motorizate împotriva diviziei de tancuri a inamicului care înainta spre Beresteciko.

Următoarea notă din raport suscită întrebări: „Pe 23 iunie divizia a primit ordinul ca în interacţiune cu Divizia 6 Tancuri şi Divizia Motorizată puşcaşi să încercuiască şi să distrugă inamicul în regiunea Dunkowice (localitate lângă şoseaua Iavorov la 5 kilometri est de frontieră – M.S.). După ce a trecut până la mai puţin de 30 de kilometri de regiunea Lozina (localitate la 6 kilometri nord-vest de Ianuv – M.S.), la ora 10.00, aflându-se în marş, a primit cea de-a doua sarcină, să distrugă tancurile inamicului în regiunea târguşorului Mostî Velki…“ (181)

Comandamentul Armatei VI a trasat sarcina înaintării de-a lungul şoselei Iavorov spre frontieră abia pe 24 iunie şi, dimpotrivă, pe 23 iunie Corpului 4 Mecanizat i-a fost dată misiunea să acţioneze pe direcţia nordică, spre Mostî Velki–Parchacz. E posibil să fi existat vreun ordin de-al comandantului corpului mecanizat, care deocamdată nu s-a descoperit.

În continuare totul se produce destul de clar şi, din păcate, tradiţional:

„O coloană a diviziei a trebuit să vireze pe un drum la 180 de grade. La sosirea în regiunea târguşorului Mostî Velki, divizia de tancuri a inamicului n-a fost depistată.

După ce unităţile diviziei au ajuns în regiunea de concentrare la iniţiativa comandamentului diviziei (uite aşa ceva tocmai că nu era tradiţional – M.S.) a fost detaşat un grup de tancuri compus din Batalionul 1 Tancuri al Batalionului 64 al regimentului de tancuri sub comanda locotenent-colonelului Golias pentru a acţiona în comun cu Divizia 3 Cavalerie în regiunea Parchacz împotriva unităţilor Diviziei 9 Infanterie ale inamicului. La ora 17.00 grupul de tancuri al lui Golias s-a concentrat în regiunea fortificată Ciornîi Lias şi era gata de atac, dar a fost primit un nou ordin al comandantului Armatei VI privind distrugerea trupelor aeropurtate şi a 300 de tancuri ale inamicului în regiunea Kamenka Strumilova (pe hărţile moderne – Kamenka Bugskaia sau pur şi simplu Kamenka – M.S.). Unităţile diviziei şi grupul de tancuri al lui Golias au început să execute noul ordin, dar tancurile

inamicului n-au fost depistate, iar în Kamenka Strumilova erau alte unităţi de-ale noastre…

Pe 24 iunie pe la ora 1 ziua divizia s-a concentrat în regiunea Dzibulki, Batiatîce (localitate la 6 kilometri nord de Kamenka – M.S.), organizând cercetarea pe direcţia Kamenka Strumilova. La ora 11.00 a fost primit ordinul de concentrare la ora 15.00 în regiunea Iazuv Starîi (adică să parcurgă în patru ore circa 85 de kilometri – M.S.), borna 236, cu sarcina ca în interacţiune cu Divizia 8 Tancuri şi Divizia 81 Motorizată de puşcaşi să distrugă inamicul în regiunea Olşin–Hotîneţ–Mlîna (localităţi de lângă şoseaua Iavorov la vest de Krakoveţ – M.S.)… În timpul marşului pe străzile oraşului Lvov divizia s-a întâlnit cu torentele de maşini de luptă şi de transport ale Corpului 8 Mecanizat ce îi veneau în întâmpinare. Pe străzile oraşului Lvov se desfăşurau lupte de stradă cu diversioniştii. Cu multe dificultăţi, depăşind ambuteiajele stradale ale maşinilor, pe la ora 2.00 pe 25 iunie divizia s-a concentrat în regiunea păduroasă din Ianuv, Grabnik…“

Întâlnirea faţă-n faţă a două torente de oţel pe străzile înguste ale oraşului medieval nu s-a soldat cu distrugerea a sute de tancuri doar fiindcă „Panzerfaust“ încă nu fusese inventat la momentul respectiv. Iar cauza acestui „incident“ consta în faptul că formaţiunile de tancuri ce se aflau pe teritoriul „intrândului de la Lvov“ erau comandate de toţi concomitent: de Armata VI, de statul major al Frontului Sud-Vest, Jukov personal. Ca rezultat, pentru transferarea în regiunea Brodî n-a fost utilizată Divizia 32 Tancuri, care se afla aproape de autostrada Busk–Brodî, ci Corpul 8 Mecanizat, care la momentul respectiv umbla încoace şi încolo în sectorul de sud-vest al „intrândului de la Lvov“.

Prima (şi ultima) luptă a Diviziei 32 Tancuri s-a desfăşurat în seara de 25 iunie, între Iazuv Starîi şi Nagaciuv. La câţiva kilometri mai la sud în acelaşi timp (a doua jumătate a zilei de 25 iunie) inamicul a fost atacat de unităţile Diviziei 81 Motorizate, în prima jumătate a zilei tot acolo au luptat un batalion de tancuri şi un regiment de artilerie ale Diviziei 8 Tancuri. Dacă e să dăm crezare raportului comandantului Diviziei 32 Tancuri, el nici nu ştia de asta – în orice caz, nici un fel de acţiuni comune ale celor trei divizii ale acestui corp mecanizat nu se întrevăd:

„La ora 10 [pe 25 iunie] divizia a primit ordinul comandantului Corpului 4 Mecanizat, conform căruia divizia trebuie să dezvolte lovitura Corpului 6 Pușcași în ofensiva lui (din corpul de pușcași în regiunea respectivă rămăseseră unitățile pe jumătate distruse ale unei singure divizii de pușcași – 97 – M.S.), dar statul major al Corpului 6 Pușcași i-a dat diviziei de tancuri o sarcină de sine stătătoare – să atace pe direcția regiunii puternic fortificate antitanc (de unde avea să ia pe teritoriul sovietic inamicul aflat în marș o regiune antitanc, ba încă puternic fortificată? – M.S.), cu prezența unui râu (un pârâu ce se vărsa în râulețul Retîcin – M.S.) și a terenului mlăștinos, fără să susțină acțiunile diviziei nici cu infanterie, nici cu artilerie.

Pe la ora 14.00 divizia s-a concentrat pe pozițiile inițiale Șipki, Tîșîki, Borousî. La ora 18 și 20 de minute divizia a atacat unitățile Corpului de armată 5 al inamicului pe direcția Basiaki–Vareniți–Semeruvka (localități la 7–8 kilometri nord-vest de Iazuv Starîi – M.S.) În urma luptei au fost distruse: tancuri (care nu erau deloc acolo – M.S.) – 16, tunuri de calibru 75 mm – 4, tunuri antitanc – 8, remorci cu muniții – 14. Pierderile noastre – 15 tancuri“. (181)

Judecând după registrul operațiunilor militare al Corpului de infanterie de munte al Wehrmachtului, evenimentele principale ale luptei cu tancurile în zona Iavorov–Nagaciuv s-au petrecut în prima jumătate a zilei și, prin urmare, nu au nimic de a face cu operațiunile de luptă ale Diviziei 32 Tancuri. Apariția pe câmpul de bătălie a tancurilor KV din componența Diviziei 32 Tancuri e descrisă, se prea poate, în următoarele rânduri:

„Divizia 1 Infanterie de munte informează că divizia a întâlnit cele mai grele tancuri ale inamicului, de un tip necunoscut până acum (ele lipsesc în ghidurile noastre), contra cărora mijloacele antitanc ale diviziei, inclusiv proiectilele perforante de calibru 37 mm PgGr40 (proiectile subcalibrate cu miezul din carbid și wolfram – M.S.) nu sunt eficiente. În unele cazuri soldații vânători de tancuri se aruncau asupra tancurilor cu grenade de mână și cu pistoale și le scoteau din funcțiune…“ (170)

În comunicatele germane ce făceau bilanțul zilei de 25 iunie este practic imposibil de detectat cota Diviziei 32 Tancuri în totalul pierderilor și succeselor:

„22.15. Un corp de tancuri al inamicului a efectuat în decursul întregii zile atacuri din regiunea Iavorov cu forțe mari cu susținerea tancurilor și artileriei

contra Diviziei 68 Infanterie şi a Diviziei 1 Infanterie de munte. Atacurile au fost respinse cu pierde mari din ambele părţi.

26 iunie 1941.

22.15. Statul major al corpului a transmis în armată următorul raport zilnic: Ca rezultat al operaţiunilor defensive reuşite contra forţelor tancurilor lângă Iavorov inamicul din zona corpului se retrage la sud-est…

23.00. Curăţarea câmpurilor de bătălie a arătat că pe sectorul de front din faţa corpului în cursul luptelor defensive cu tancurile pe 24 şi 25 iulie au fost scoase din luptă cel puţin 100 de tancuri şi au fost capturate peste 50 de tunuri…“ (170)

Nici de data aceasta germanii n-au exagerat prea mult numărul tancurilor sovietice scoase din luptă. Pierderea a 15 tancuri a fost recunoscută în raportul comandantului Diviziei 32 Tancuri, două companii de tancuri ale Diviziei 81 Motorizate au fost cel mai probabil distruse complet, a suportat unele pierderi şi batalionul de tancuri al Diviziei 8 Tancuri care a luptat în dimineaţa de 25 iunie. S-ar putea aduna cu mare probabilitate 70–80 de tancuri. Succesul a fost obţinut cu preţul unor pierderi mari, după criteriile Wehrmachtului. Pe 26 iunie s-au decis retragerea în rezervă a Diviziei 68 Infanterie, cea care suferise cele mai mari pierderi, şi înlocuirea ei pe frontul ofensivei corpului cu Divizia 4 Infanterie de munte (era o formaţiune cu efectiv incomplet, cu două regimente de infanterie în locul celor trei prevăzute de organigramă).

În cifre concrete, pierderile grele în luptele de pe 24–25 iunie au fost următoarele: (183)

Divizia 1 Infanterie de munte – 101 morţi, 235 de răniţi, în total 336 de oameni.

Divizia 68 Infanterie – 114 morţi, 433 de răniţi, în total 547 de oameni.

Divizia 257 Infanterie – 23 de morţi, 67 de răniţi, în total 90 de oameni.

În încheierea relatării despre bătălia de lângă Iavorov, voi cita încă un fragment de însemnare stranie din Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 49 Infanterie de munte din 26 iunie:

„11.00. Statul major al Armatei XVII, ţinând seama de situaţia calmă din aer (dar în cazul intensificării acţiunilor [aviaţiei inamicului] situaţia existentă anterior trebuie să fie restabilită), a detaşat pentru lupta contra tancurilor grele o baterie antiaeriană, care actualmente se află în regiunea Krakoveţ pentru realizarea sarcinilor de apărare antiaeriană“. După cum vedem, tunurile antiaeriene germane, patru la număr (dacă e vorba de o baterie de tunuri grele de calibru 88 mm) au apărut, însă după ce ciocnirea luase sfârşit. Iar tunul german antitanc standard de calibru 37 mm era, în lupta cu noile tancuri sovietice, practic inutil, fapt confirmat o dată în plus şi de raportul comandantului Diviziei 32 Tancuri: „Blindajul tancurilor noastre nu este perforat de tunurile de calibru 37 mm ale nemţilor; au fost cazuri în care un tanc KV fusese lovit de 100 de ori, dar blindajul n-a fost perforat“. (181)

Când apărarea antitanc a inamicului trosnea din toate încheieturile, iar soldaţii germani „se aruncau asupra tancurilor cu grenade de mână“, namila blindată a Diviziei 32 Tancuri s-a întors la 180 de grade şi pe drumul de ţară Iavorov–Sudova Vişnia a plecat la sud:

„Pe 26 iunie, la ora 4.00, divizia a primit ordinul comandantului Corpului 4 Mecanizat să se deplaseze în regiunea Grudek Iagellonski–Sudova Vişnia cu sarcina de a zdrobi o coloană de 300 de tancuri ale inamicului care se deplasa de la Mostiska la Lvov. Pe la ora 18 (de la Iazuv-Starîi până la Sudova Vişnia sunt 30 de kilometri pe drum – M.S.) divizia s-a concentrat în regiunea fortificată Zamlînie. Cercetaşii batalionului de tancuri al Regimentului 64 Tancuri au depistat pe poziţia de pe râul de lângă Sudova Vişnia unităţile de avangardă ale Regimentului 14 Infanterie al inamicului, dar în această regiune nu se aflau tancuri de-ale inamicului…“

Tancurile germane nu puteau nicidecum să se afle acolo în virtutea absenţei lor pe tot frontul Armatei XVII a Wehrmachtului. Dar cineva le-a văzut totuşi şi în Comunicatul operativ nr. 09 al statului major al Frontului Sud-Vest de la ora 20.00 de pe 26 iunie? Deşi nu se aflau în zonă, ele erau din ce în ce mai prezente în rapoartele comandanţilor sovietici: „unităţile mecanizate ale inamicului se apropie de Sudova Vişnia dinspre vest“, se arată într-unul dintre ele. (183) Imediat după marşul lipsit de sens spre Sudova Vişnia, la ora 17.00, pe 26 iunie, Divizia 32 Tancuri a primit ordin să se concentreze în regiunea Obroşin (o suburbie de sud-vest a Lvovului) pentru a fi „gata de acţiune asupra Liuben Velki (localitate pe şoseaua Sambor–Lvov). Divizia a efectuat un marş nocturn de 40 de kilometri.

Astfel, a fost scoasă de pe sectorul de la Iavorov, unde i-ar fi putut acorda un ajutor decisiv Corpului 6 Puşcaşi, şi transferată pe direcţia Mostiska, unde s-a dovedit că nu sunt tancuri, iar la sfârşitul zilei următoare a fost retrasă 10 kilometri est de Grudek Jagellonski, fără sarcină activă. (181)

Cu aceasta, acţiunile Diviziei 32 Tancuri ca formaţiune mecanizată de şoc au luat sfârşit. Pe 28 şi 29 iunie, „divizia a ţinut defensiva mobilă pe şoseaua Ianov şi Grudek Jagellonski“, trecând în repetate rânduri la contraatac şi reţinând înaintarea infanteriei inamice spre Lvov. În seara de 19 iunie a fost primit ordinul de retragere la est de Lvov. „În timpul trecerii prin Lvov, unităţile diviziei au purtat lupte de stradă, nimicind punctele de foc din casele şi din podurile oraşului. În timpul retragerii din Lvov au fost distruse depozitele cu muniţii, carburanţi, alimente şi partea materială rămasă“. (181) A urmat retragerea necontenită la est, cu punctul terminus după Nipru.

Ultimele eforturi

În seara de 26 iunie la statul major al Armatei VI a fost semnat Ordinul nr. 005. La începutul lui era o frază stranie: „Armata, continuând acoperirea concentrării trupelor, în decursul zilei de 27.6.41 apără poziţia…“ Linia frontului trecea acum prin Kamenka Bugskaia, malul sudic al râului Rata (acest sector era menţinut în continuare de Divizia 3 Cavalerie), Dobrosin, Starici (localitate la 15 kilometri nord-est de Iavorov), Grudek Jagellonski şi Luben Velki. (184) Divizia 41 Puşcaşi şi garnizoanele cazematelor din regiunea fortificată Rava-Ruska continuau lupta fiind aproape totalmente încercuite. Departe la vest, practic adânc în spatele frontului inamicului, Divizia 99 Puşcaşi a Armatei XXVI continua să menţină oraşul de frontieră Peremîşl şi chiar să contraatace periodic pe direcţia şoselei Peremîşl–Sudova Vişnia.

Ordinul nr. 005 a autorizat retragerea Diviziei 41 Puşcaşi din zona regiunii fortificate Rava-Ruska. În noaptea spre 27 iunie divizia, după cinci zile de lupte cu inamicul superior, s-a retras organizat la Dobrosin şi mai departe spre Zolkiew. Garnizoanele unor cazemate ale regiunii fortificate au

continuat să tragă până la 29–30 iunie, şi asta nu e o legendă eroică, ci un fapt confirmat de documentele inamicului.

După ce au stat în Carpaţi şase zile fără să facă nimic, cinci divizii ale Armatelor XXVI şi XII au început retragerea sub presiunea unor forţe infime ale inamicului (două divizii de pază, adică două regimente de infanterie cu artilerie puţină). Însuşi comandamentul Frontului Sud-Vest, raportând la 22.00 pe 28 iunie, a fost nevoit să recunoască că „retragerea unităţilor Armatelor XXVI şi XII, în noaptea spre 28.6.41, pe noua poziţie Luben Velki–Drogobîci–Borislav–Tuhlia şi mai departe de-a lungul frontierei de stat a fost efectuată în lipsa unor acţiuni corespunzătoare din partea inamicului“. (274)

Ultima poziţie defensivă la vest de Lvov putea să devină micul lanţ de lacuri al râului Vereşciţa, ce traversa două drumuri principale pe linia Ianuv–Grudek Jagellonski–Luben Velki. Comandamentul Armatei VI a trimis acolo două regimente motorizate de puşcaşi (scoase anterior din componenţa Diviziei 81 Motorizate şi a Diviziei 8 Tancuri) şi două regimente de artilerie din Rezerva Comandamentului Suprem (441 şi 445). Pe aceeaşi poziţie au fost retrase rămăşiţele Diviziei 97 Puşcaşi şi ale Diviziei 81 Motorizate. Apărarea mai trebuia să fie întărită şi de Divizia 32 Tancuri retrasă în suburbiile vestice ale Lvovului. Forţele erau destul de multe, mai ales dacă luăm în seamă condiţiile terenului cât se poate de favorabile celor care se apărau – dar avalanşa retragerii pusese stăpânire în totalitate asupra trupelor. Situaţia trupelor era caracterizată astfel în raportul Consiliului de război al Armatei VI din 29 iunie:

„Divizia 41 Puşcaşi, care a suportat pierderi considerabile, necesită să fie completată; Divizia 159 Puşcaşi şi-a pierdut comandamentul, a fost dezorganizată de aviaţie şi necesită să fie retrasă în spatele frontului pentru a fi completată… Divizia 81 Motorizată este nerodată, prost organizată, neinstruită cum trebuie (divizia fusese constituită pe baza Brigăzii 81 Puşcaşi, a cărei istorie începea din anul 1923). A pierdut o parte considerabilă a efectivului şi a părţii materiale. Divizia 3 Cavalerie este aptă de luptă, are un spirit de luptă ferm“. (185)

Ultimele zile de luptă lângă suburbiile vestice ale Lvovului sunt descrise astfel în Registrul operaţiunilor de luptă al Armatei XVII a Wehrmachtului:

„27 iunie 1941.

… Sarcina imediată a armatei este acum urmărirea energică a forţelor de bază ale inamicului şi intrarea în contact de luptă cu ele, pentru a-l antrena în luptă.

12.50. În zona ofensivei Corpului 49 Infanterie de munte şi a Corpului 4 Artilerie inamicul evită lupta şi se retrage. Unităţile de avangardă avansează repede. Pe la ora 16, subunităţile de cercetare ale Corpului 49 Infanterie de munte au ajuns practic la defileul cu lacuri de lângă Grudek Jagellonski…

28 iunie 1941.

Dis-de-dimineaţă a fost reluată urmărirea unităţilor inamicului în retragere…

4.15. Subunităţile de avangardă ale Diviziei 4 Infanterie de munte au ocupat podul de cale ferată de lângă Kamennobrod (localitate la 5 kilometri nord de Grudek Jagellonski – M.S.). Podul nu e deteriorat, Divizia 1 Infanterie de munte a ajuns la marginea pădurii de la vest de Ianuv…

11.15. Corpul 49 Infanterie de munte (Diviziile 4 şi 1 Infanterie de munte) a reuşit să pătrundă prin defileuri cu lacuri între marele lac de acumulare de lângă Grudek Jagellonski şi Ianuv.

14.45. În zona ofensivei Diviziei 4 Infanterie de munte şi a Diviziei 1 Infanterie de munte, precum şi a Diviziei 257 Infanterie, inamicul contraatacă cu susţinerea tancurilor. Contraatacurile au fost respinse fiind distruse 23 de tancuri inamice (în raportul comandantului Diviziei 32 Tancuri din Armata Roşie, aceste evenimente sunt descrise astfel: „În urma luptei de pe poziţia Lias Miejski–Fl. Petershof au fost distruse 3 tancuri, 4 autoturisme, 150 de motociclete, au fost scoase din luptă o baterie, 8 aruncătoare de mine şi circa 400 de oameni din infanteria inamicului. Pierderile noastre – 8 tancuri“).

29 iunie 1941.

Dis-de-dimineaţă şi până la amiază se observă deplasarea trupelor noastre pe tot frontul, pe alocuri de dimensiuni foarte mari.

06.30. Unităţile Diviziei 257 Infanterie pătrund prin lanţul de lacuri în apropiere de Cerlianî–Grudek Jagellonski. Inamicul se apără cu forţe mici, dar destul de

îndârjit. A fost trimisă o grupă de cercetaşi în direcţia Luben Velki. Podurile din regiunea Cerliana şi Grudek Jagellonski au fost aruncate în aer de inamic.

Divizia 4 Infanterie de munte a înaintat din regiune, de pe ambele părţi ale râului Mşana pe direcţia Rudno (suburbie vestică a Lvovului – M.S.). În prima jumătate a zilei pe poziţia Rudno inamicul a contraatacat cu utilizarea subunităţilor de tancuri, inclusiv de tancuri supergrele (în raportul despre operaţiunile de luptă ale Diviziei 32 Tancuri citim: „La ora 7, Regimentul 63 Tancuri a contraatacat inamicul în regiunea Konopnişa–Feeruvka şi în interacţiune cu Regimentul 8 Motorizat de puşcaşi a distrus 8 tunuri, 11 tunuri antitanc, 5 maşini de transport şi 100 motociclete“. Contraatacurile inamicului au fost sprijinite de aviaţia germană de bombardament din direcţia Lvov. Contraatacurile inamicului au fost respinse…)

30 iunie 1941.

04.20. Lvovul a fost capturat fără luptă de unităţile Diviziei 1 Infanterie de munte…“ (167)

Ziua de 30 iunie se va păstra mult timp în istoria oraşului care se părea că văzuse şi mai înainte multe lucruri oribile în decursul existenţei sale. O miasmă cadaverică sufocantă plutea deasupra Lvovului, iar în cartierul închisorilor oraşului era în general imposibil să stai fără mască de gaze. Au început să-i împuşte pe deţinuţi încă în seara de 24 iunie, iar timpul în zilele respective era foarte călduros.

Judecând după raportul din 12 iulie 1941 al şefului Direcţiei penitenciare a Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne (NKVD) al Ucrainei, căpitanul securităţii de stat A.F. Filippov, din închisorile din Lvov au fost „evacuaţi conform categoriei 1“ 2 464 de deţinuţi.****** În raportul statului major al Corpului 49 Puşcaşi de munte german, prezentat statului major al Armatei XVII, la ora 12.00 pe 01.07.41 „evacuarea conform categoriei 1“ era descrisă astfel:**

„După intrarea trupelor germane pe 30.6.41, în Lvov în cele trei închisori din oraş au fost descoperite câteva sute de cadavre de bărbaţi şi femei, care au fost omorâţi în decursul ultimelor zile. Astfel, în subsolurile închisorii militare a oraşului Lvov doar într-o singură celulă au fost descoperite aproximativ 120

de cadavre de bărbaţi şi femei stivuite unul peste altul… După cum a arătat examinarea cadavrelor, omorul a fost precedat de torturi şi de chinuri crunte. Pe toate părţile corpurilor cadavrelor sunt răni grave provocate de lovituri şi împunsături…“

Departamentul doctorului Goebbels a valorificat situaţia plenar: au fost aduşi corespondenţi cu aparate de fotografiat şi camere de filmat, apoi au editat şi o carte de scrisori ale soldaţilor germani în care relatau despre cele văzute. Vreme de cinci decenii propaganda sovietică a negat cu înverşunare masacrarea deţinuţilor, dar, întrucât prea mulţi oameni văzuseră munţii de cadavre mutilate, a fost inventată o tratare a evenimentelor „corectă“, fixată în marea lucrare în şase volume Istoria Marelui Război pentru apărarea Patriei:

„Pentru efectuarea actelor de terorism comandamentul fascist a utilizat batalionul special cu nume de cod „Nachtigall“… Batalionul „Nachtigall“ a fost înfiinţat de Secţia 2 a spionajului Wehrmachtului în iarna anilor 1940/41 şi alcătuit din elemente antisovietice, pregătite special pentru activităţi diversioniste şi teroriste.***** Bandele teroriste ale Batalionului „Nachtigall“ dădeau buzna în casele oamenilor paşnici, îi scoteau din apartamente, îi duceau în curtea închisorii (subl. mea – M.S.) şi acolo erau nimiciţi cu ferocitate. Trei mii de avocaţi, medici, ingineri şi alţi reprezentanţi ai intelectualităţii au căzut victime ale terorii în noaptea spre 2 iulie…“ (275)***

În aceeaşi zi de 30 iunie 1941, un grup de conducători ai aripii lui Bandera a Organizaţiei Naţionaliştilor Ucraineni a sosit la Lvov sub bubuitul canonadei, a proclamat înfiinţarea statului ucrainean suveran şi a constituit un „guvern“ format din ei înşişi. În pofida tuturor asigurărilor de fidelitate, a pancartelor şi a foilor volante cu lozinca „Heil Hitler! Слава Гітлерові“ (Slavă lui Hitler – n.tr.), lipite de partizanii lui Bandera prin tot oraşul, germanii au fost extrem de indignaţi de înfiinţarea, fără coordonare cu Berlinul, a unui „guvern“ pe un teritoriu ocupat cu preţul sângelui soldaţilor germani. Pe 9 iulie, „şeful guvernului“, Steţko, a fost arestat şi transportat la Berlin, unde a fost adus sub escortă de la Cracovia şi Bandera însuşi. Pe 15 iulie au fost eliberaţi vii şi nevătămaţi, dar „scânteia“ din 30 iunie de la Lvov a aprins flacăra unui război civil care a ars cu vâlvătăi în Galiţia până la sfârşitul anilor 1940.

Pe hărţile moderne ale Ucrainei aceste localităţi se numesc Gorodok şi Veliki Liuben; Zolkiew – Jovkva, Janow – Ivano-Frankovo, Kristinopol – Cervonograd. După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, Peremîşl a revenit în Polonia şi se numeşte acum Przemysl.

Gheorghi Nikolaevici Mikuşev. Născut în anul 1898, provenit din populaţia komi, participant la războiul civil. În perioada interbelică a fost comandant de regiment în celebra Divizie 25 „Ceapaev“, comandant de brigadă, din iunie 1940 general-maior. A căzut în luptă în preajma oraşului Kozeleţ (regiunea Cernigov) pe 9 septembrie 1941, fiind personal în fruntea contraatacului efectuat de ostaşii diviziei sale.

Paza şi eventuala aruncare în aer a podurilor se aflau în mâinile trupelor Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne, de aceea cucerirea celor mai importante poduri nu le poate fi reproşată comandamentelor unităţilor armatei.

Este greu de spus cu certitudine ce evenimente reale se ascund în spatele acestui comunicat straniu. Nici o unitate de tancuri a Armatei Roşii nu se afla în regiunea Rava-Ruska. Dar în dotarea Diviziei 41 Puşcaşi în locul celor 17 tanchete amfibii ce se cuveneau conform organigramei erau tancuri uşoare obişnuite (cel mai probabil T-26). Germanilor putea să li se pară tanc şi remorcherul blindat cu şenile „Komsomoleţ“, dotat cu o mitralieră în dispozitivul în formă de glob de pe placa frontală a corpului. În Districtul Militar Special Kiev erau multe remorchere „Komsomoleţ“, în unele divizii de puşcaşi 50 sau mai multe.

Actualmente Mejirecie, localitate la şase kilometri sud de Kristinopol, la vărsarea râului Rata în râul Bug.

În documentele Wehrmachtuui sunt menţionate lupta crâncenă şi contraatacurile inamicului din seara de 22 iunie în regiunea localităţilor Lazî şi Laşki (la 5–7 kilometri est de frontieră, lângă râul Şklo). Unii istorici ruşi arată că în preajma războiului în regiunea respectivă a fost transferat regimentul de motociclişti al corpului mecanizat; retragerea rapidă a celor care se apărau deja până la ora 8 dimineaţa a zilei de 23 iunie confirmă într-o oarecare măsură această versiune.

Dotarea Diviziei 81 Motorizate cu tehnică de tracţiune era absolut ieşită din

comun: 133 de remorchere, inclusiv 20 de „Voroşiloveţ“ foarte puternice (nu e clar ce puteau să tracteze ele în componenţa unei divizii motorizate) şi 29 de „Komsomoleţ“.

O ilustrare extrem de sugestivă a ce este regimentul de artilerie al diviziei când este utilizat cu pricepere. Conducerea generală a fost întreruptă. Lipsea legătura cu unităţile. Subunităţile care au răzbătut până în regiunea Iavorov au fost întâmpinate de tirul inamicului (unităţile venite dinspre sud ale Diviziei 257 Infanterie). O parte a subunităţilor de luptă ale Diviziei 97 Puşcaşi continua să se retragă în direcţia Iavorov. Ele au fost urmate de subunităţile Regimentului 323 Motorizat de puşcaşi şi ale Regimentului 125 Artilerie, care au părăsit bunurile materiale. Comandamentul a luat măsuri de reţinere a unităţilor ce se retrăgeau, dar au putut fi impuse cu dificultate (adică soldaţii germani au început să-şi părăsească în panică poziţiile).

Tancul era dotat cu un tun cu ţeavă scurtă de calibru 76 mm (echivalent cu tunul de regiment de calibru trei ţoli) în turela principală şi cu două mitraliere în turelele laterale. Tunul trebuia să distrugă punctele de foc ale inamicului ce se apăra; mitralierele capabile să tragă în unghi de 90 de grade în raport cu axa mişcării tancului purtau denumirea cam sinistră de „curăţătoare de tranşee“ şi erau destinate lichidării forţei vii ascunse în tranşee; pe baza experienţei războiului cu Finlanda, o parte considerabilă a tancurilor T-28 au fost echipate cu un „plasture“ pe blindajul frontal, iar ca grad de protecţie T-28 era cât se poate de comparabil cu tancul „greu“ german Pz-IV.

Aşa e scris în textul raportului, dar este aproape cu siguranţă o greşeală de tipar şi trebuia să fie scris „la vest de Iazuv Starîi“, deoarece la est de Iazuv era o pădure deasă şi inamicul nu s-a aflat acolo în ziua respectivă.

Aceste cifre sunt reproduse în raportul din august al comandantului diviziei, dar conform inventarelor antebelice în Divizia 32 Tancuri la 5 iunie figurau 98 de tancuri T-26 în stare bună de funcţionare.

Remorcherul greu cu şenile „Voroşiloveţ“, echipat cu un motor Diesel de tanc de 400 de cai-putere, era destinat pentru două sarcini principale: tractarea sistemelor de artilerie de putere mare şi specială (obuziere de calibru 203 mm şi mai mare) şi evacuarea (tractarea) tancurilor grele.

Ce-i drept, trebuie precizat că înainte de aceasta efectivul regimentului a fost pus să alerge din plin: pe 22 iunie a fost efectuat un marş de 30 de kilometri de la Lvov la Zolkiew, apoi unul de la Zolkiew spre Krehov şi abia după aceasta revenirea la Lvov.

Conform estimărilor istoricilor numărul celor omorâţi a fost mult mai mare (până la 3 500 de oameni), deoarece o parte a deţinuţilor arestaţi în primele zile de război nu a fost prinsă documentar de autorităţile sovietice.

Batalionul „Nachtigall“ („Privighetoarea“) era o unitate de luptă a naţionaliştilor ucraineni, înfiinţat sub egida Abwehr; îi era subordonat Organizaţiei Naţionaliştilor Ucraineni a lui Bandera. Funcţia de „ofiţer de legătură“ al Wehrmachtului pe lângă statul major al batalionului era exercitată de T. Oberlander, care în Germania de Vest postbelică a devenit ministru pentru problemele persoanelor strămutate. Cum activitatea acestui minister (şi chiar simplul fapt al existenţei lui) irita la culme conducerea sovietică, s-a decis să se declanşeze o campanie de discreditare a lui Oberlander. Cu această ocazie în paginile ediţiilor propagandistice sovietice a fost lansată teoria potrivit căreia Batalionul „Nachtigall“ era responsabil pentru masacrele din Lvov, comise în realitate de trupele NKVD.

Capitolul 2.3

Dubno

În planurile comandamentului Wehrmachtului direcţia Lvov era doar o zonă a unei lovituri auxiliare. Evenimentele principale urmau să se desfăşoare pe frontul Armatei VI, care trebuia să spargă fortificaţiile de la frontieră de lângă râul Bug şi să introducă prin breşă două corpuri ale Grupului 1 Tancuri. În „Indicaţiile cu privire la înaintare“, aprobate pe 2 mai 1941 de comandamentul Armatei VI, sarcina unuia dintre aceste corpuri era formulată astfel:

„Corpul 48 Tancuri cucereşte vadurile de trecere peste râul Bug de ambele părţi ale oraşului Sokal, sparge poziţiile de la frontieră ale inamicului şi deschide calea pentru formaţiunile sale motorizate prin Tartakow, Stojanow, Radziechow pentru deplasarea prin Leşniov spre Dubno... Este importantă cucerirea rapidă, prin surprindere, a trecerilor peste râul Stîr, lângă Şurovițe și Beresteciko.

Divizia 11 Tancuri trebuie ţinută cât mai aproape de Sokal. Pentru ca, după ce diviziile de infanterie vor captura malul estic al Bugului, ea să poată fi, în caz de necesitate, avansată pentru spargerea poziţiilor eşalonate în adâncime ale inamicului. După pătrundere, forţele motorizate ale corpului pot fi îndreptate spre Radziechow de asemenea şi prin Kristinopol.“ (187)

Pătrunderea spre Beresteciko

Sarcina, mai ales în prima etapă a realizării ei, nu era simplă: urma să fie forţat râul Bug, să fie străpunse fortificaţiile regiunii Strumilov, forţat râul Stîr şi abia după toate acestea era posibil accesul la şoseaua Brodî–Dubno.

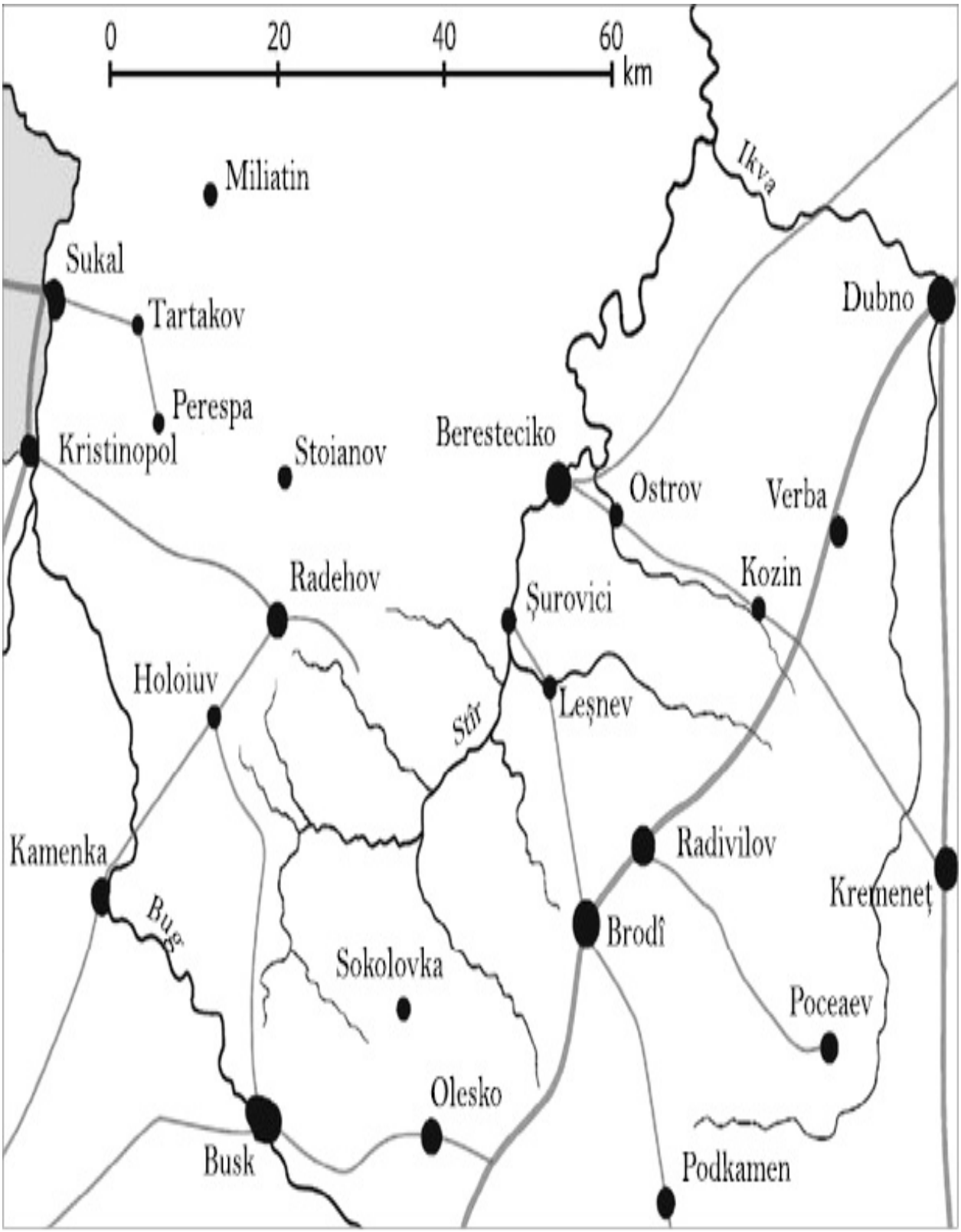

Fig. 14. **Fâșia ofensivei Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului**

Terenul de la Bug până la Stîr este o luncă umedă, o pădure pe alocuri mlăştinoasă, cu o mulţime de râuleţe mărunte, iar drumurile asfaltate erau puţine sau nu existau deloc. „Șoseaua“ principală de la Sokal spre Radziechow–Beresteciko este descrisă în Registrul operaţiunilor de luptă al serviciului de intendenţă al Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului (însemnare de pe 24 iunie) astfel: „Cu toate că şeful Secţiei intendenţă se deplasează cu motocicleta cu ataş şi nu are nicăieri de aşteptat, el parcurge 30 de kilometri în 4 ore. Diferenţa dintre şosea şi drumul de ţară constă doar în faptul că şoseaua e mai lată…“ (230)

Pentru germani, condiţia obţinerii succesului în această situaţie devenea ritmul alert al ofensivei – trebuiau să captureze trecerile peste râul Stîr (la 60 de kilometri est de frontieră) înainte ca inamicul luat prin surprindere, unităţile Armatei Roşii, să reuşească să-şi aducă rezervele şi să organizeze o defensivă stabilă. Şi privind la situaţia de pe partea cealaltă a frontului, factorul timp devenea esenţial: vor putea oare trupele amplasate lângă frontieră, împreună cu garnizoanele regiunilor fortificate să-l reţină pe inamic cât era necesar pentru înaintarea până la poziţia râului Stîr a formaţiunilor antitanc mobile?

În virtutea faptului că desfăşurarea trupelor Frontului Sud-Vest n-a fost dusă până la capăt, pe 22 iunie lângă frontieră, în zona Sokal–Kristinopol, se aflau doar o divizie de puşcaşi – nr. 24 (a Corpului 27 Puşcaşi al Armatei V) şi Regimentul 21 Artilerie al corpului. Zădărnicirea spargerii frontului cu aceste forţe era imposibilă – de cealaltă parte a Bugului, comandamentul Wehrmachtului concentrase patru (111, 75, 57 şi 297) divizii de infanterie. Reţinerea inamicului sau reducerea ritmului înaintării lui părea teoretic posibilă – ţinând seama de existenţa obstacolului reprezentat de râu şi a cazematelor regiunii fortificate. Regiunea fortificată Strumilov nu se deosebea prin nimic major de cea de la Rava-Ruska, cazematele erau de aceeaşi construcţie şi cu aceeaşi dotare, şi cam tot atâtea la număr (au început să construiască vreo 180, au construit şi au înarmat cu 100 mai puţine) – dar acolo nu s-a găsit un general Mikuşev. Rezultatul se vede limpede în însemnările Registrului operaţiunilor de luptă ale Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului:

„03.15. Inamicul este luat totalmente prin surprindere şi la început aproape că nu

opune rezistenţă. Podul extrem de important din regiunea Socal e în mâinile noastre, în stare nedeteriorată. Forţarea Bugului se desfăşoară fără incidente…

05.00. Încă nu se observă rezistenţa organizată a inamicului…

09.45. Ofensiva diviziilor de infanterie se desfăşoară reuşit. Unităţile Diviziei 57 Infanterie luptă pentru Cota 234 de la nord de Perespa… Divizia 75 Infanterie se deplasează pe direcţia Tartakow (localitate la 12 şi 8 kilometri est de frontieră). În această regiune inamicul se retrage la est. Podurile militare în zona Diviziilor 57 şi 75 Infanterie au fost deja construite. Podul de lângă Kristinopol a fost de asemenea capturat nedeteriorat…

13.30. Până în prezent continuă rezistenţa cazematelor în regiunea coloniei Rawszczyn; aceste puncte de foc ţin sub tir unele sectoare de drum destinate deplasării tancurilor. Cazematele sunt construite conform ultimului cuvânt al ştiinţei inginereşti.

15.00. Diviziile de infanterie au ajuns la prima poziţie a ofensivei (drumul Tartakow–Perespa)…

20.00. Subunităţile de cercetare ale Diviziei 57 Infanterie reuşesc să înainteze pe direcţia Torki (localitate la 20 de kilometri est de Sokal – M.S.)

Evaluarea generală a situaţiei:

Prima zi de lupte a adus un succes deplin. Fortificaţiile puternice ale inamicului de lângă râul Bug au fost sparte ca rezultat al unui atac curajos al trupelor noastre, care au reuşit să pătrundă în poziţiile inamicului la o adâncime de până la 20 de kilometri…“ (188)

În situaţia creată încă rămâneau unele posibilităţi de a retrage la est unităţile Diviziei 124 Puşcaşi, care îşi păstraseră capacitatea de luptă, şi de a trece la defensivă mobilă – cu atât mai mult cu cât terenul împădurit şi mlăştinos cu o mulţime de obstacole fluviale favoriza defensiva. Însă în dimineaţa de 23 iunie comandantul Armatei V, în Ordinul de luptă nr. 3 i-a cerut Corpului 27 Puşcaşi „să treacă la ofensivă fermă pe tot frontul“. (189) Ce-i drept, Vladimirski, la începutul războiului adjunct al şefului Secţiei operative a statului major al Armatei V, afirmă în studiul său că „generalul-maior Potapov nu-şi făcea iluzii în privinţa operaţiunilor ce urmau“, dând ordinul cu privire la ofensivă pentru a executa indicaţiile comandamentului

frontului. (43) Oricum a fost, tentativa de a ataca cu forţe dezorganizate inamicul superior numeric s-a terminat cu împingerea, spre sfârşitul zilei, a Diviziei 124 pe poziţia Pecihvostî–Drujkopol (localităţi la 20 de kilometri est de linia Tartakow–Perespa), iar apoi cu încercuirea şi zdrobirea ei în regiunea Miliatin.********

În documentele inamicului operaţiunile de luptă ale unităţilor de infanterie din ziua de 23 iunie sunt reflectate astfel:

„Situaţia diviziilor de infanterie:

Divizia 57 Infanterie a depăşit rezistenţa neînsemnată a inamicului, a ajuns la poziţia Perespa, Spasov (localitate la 5 kilometri est de Perespa – M.S.) şi continuă ofensiva… Divizia 75 Infanterie de asemenea înaintează într-un ritm bun, întâmpinând rezistenţa neînsemnată a inamicului.

17.00. Divizia 57 Infanterie, în pofida stării proaste a reţelei rutiere, a continuat urmărirea neîntreruptă a inamicului, care opunea doar o rezistenţă slabă, şi a ajuns pe poziţia Stoianuv– Voliţa–Drujkopolska.

La ora 15.30 a fost observată o coloană de unităţi ale inamicului (în componenţa lor sunt şi subunităţi de tancuri) ce se deplasa de la Poriţk (localitate la 20 de kilometri nord-est de Socal – M.S.) pe direcţia vest… Conform datelor furnizate de soldaţii inamicului luaţi prizonieri, sarcina acestei coloane este de a captura podurile din regiunea Sokal. Împotriva acestor unităţi ale inamicului ce ameninţă flancurile noastre şi liniile de aprovizionare corpul dispune doar de forţe limitate…“ (188)

În timp ce pe flancul stâng (nordic) al Corpului 48 Tancuri infanteria germană depăşea „rezistenţa neînsemnată a inamicului“, detaşamentele motorizate de avangardă se deplasau fără oprire spre est, iar motocicliştii au întrecut considerabil unităţile de tancuri ce se împotmoliseră în regiunea mlăştinoasă de la nord-est de Radziechow. Primul, la ora 17.00, judecând după însemnarea din Registrul operaţiunilor de luptă al corpului, care a repurtat un succes a fost batalionul de motocicliști al Diviziei 11 Tancuri, care „în cursul unui atac temerar“ a capturat podurile nedeteriorate de pe râul Stîr în regiunea Merva (localitate la 5 kilometri sud-vest de Beresteciko) şi Beresteciko. În jurul orei 18.30, Regimentul 11 Infanterie motorizată a ajuns la râul Stîr, lângă Szurovice, unde a fost nevoit să se

oprească în faţa unui pod aruncat în aer. La ora 9 seara, pe 23 iunie, batalionul de cercetare al Diviziei 57 Infanterie a forţat râul Stîr, în regiunea Pliaşev (la 6 kilometri în josul râului de la Beresteciko, la 65 de kilometri est de frontieră).

Însemnarea de bilanţ din Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri pentru ziua de 23 iunie:

„În această zi diviziile corpului au demonstrat performanţe remarcabile. Astăzi trupele au aflat cu adevărat ce înseamnă drumurile impracticabile din Rusia. Diviziile ce se deplasează în formaţiune pedestră sunt nevoite să păşească prin nori de praf, pe căldură mare, pe drumurile de ţară alături de şoseaua pe care merg tancurile. Dar şi şoseaua are în cea mai mare parte îmbrăcăminte de pământ şi în general se află într-o stare lamentabilă…“

Comandamentul Corpului 48 Tancuri considera că succesele lui ar fi fost şi mai mari dacă nu l-ar fi împiedicat conducerea superioară (statele majore ale Grupului 1 Tancuri şi al Armatei VI). Însemnările din Registrul operaţiunilor de luptă al corpului, din zilele de 22 şi 23 iunie, abundă în descrieri ale discuţiilor în contradictoriu cu şefii în chestiunea introducerii în luptă a diviziilor de tancuri. În timp ce comandamentul corpului deja la ora 6.30, pe 22 iunie, a propus să fie introdusă imediat în luptă Divizia 11 Tancuri, comandamentul superior a manifestat prudenţă (după cum au arătat evenimentele ulterioare – exagerată) şi a interzis utilizarea formaţiunilor de tancuri înainte ca infanteria să-şi consolideze poziţiile pe malul răsăritean al Bugului. În consecinţă, Divizia 11 Tancuri a început înaintarea pe poduri lângă Sokal abia la ora 15.00 pe 22 iunie şi seara târziu subunităţile ei de avangardă au ajuns la Stoianuv, Radziechow. În întregime, divizia a trecut Bugul abia la ora 5.00 dimineaţa, pe 24 iunie. Cât priveşte cea de-a doua divizie de tancuri a corpului (Divizia 16 Tancuri), aceasta a primit ordinul de a începe trecerea Bugului la ora 14.00 pe 24 iunie.

Obstacolul principal legat de acțiunile inamicului au devenit pentru germani câteva noduri ale apărării regiunii fortificate Strumilov în regiunea Kristinopol și Sokal. Fiind înconjurate din toate părțile, garnizoanele acestor cazemate au luptat patru zile. Însemnarea de pe 25 iunie din Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri: „Aproape 20 de cazemate opun rezistență, inamicul se apără extraordinar de îndârjit și luptă până la ultimul cartuș. Batalionul 51 Geniu

şi de asalt (o subunitate specială de distrugere a cazematelor – M.S.) se tot ocupă de scoaterea din luptă a unor puncte de foc“. Desigur, un sistem defensiv dezorganizat, chiar cu împotrivirea curajoasă a unei părţi a sa, nu poate fi un obstacol în adevăratul sens al cuvântului, însă şi rezistenţa eroică opusă în unele puncte separate ale frontului a împiedicat mult deplasarea inamicului. Tocmai de aceea, germanii raportau la 24 iunie, ora 9.30, că Divizia 16 Tancuri „nu poate deocamdată să se deplaseze pe şoseaua Kristinopol–Radziechow, deoarece cazematele inamice în această regiune n-au fost scoase din luptă… Ocolirea cazematelor, folosind drumurile de pădure de la nord de şosea, este absolut imposibilă, dat fiind faptul că ele sunt impracticabile pentru deplasarea mijloacelor de transport motorizate“. (188)

Şi principiile generale ale artei operative de la timpul respectiv, şi planul cât se poate de concret de acoperire a Districtului Militar Special Kiev preconizau că pătrunderea formaţiunilor motorizate mari ale inamicului va fi respinsă de introducerea în luptă a rezervelor mobile: brigăzi de artilerie antitanc şi corpuri mecanizate.

Faţă de „formaţiunile motorizate mari ale inamicului“, care erau desenate pe hărţile de aplicaţii ale comandamentelor şi statelor majore înainte de război, care prevedeau câteva mii de tancuri pe direcţia unei singure operaţiuni, Divizia 11 Tancuri a Wehrmachtului arăta destul de palid. În componenţa ei erau doar 143 de tancuri, dintre care doar 67 medii, cu blindaj antiproiectil parţial (20 Pz-IV şi 47 Pz-III modernizate cu tun de calibru 50 mm). Chiar şi fără a ne aminti de normativele antebelice şi mai fantastice de utilizare a brigăzilor de artilerie antitanc, e cazul să presupunem că o brigadă antitanc (120 de tunuri de calibru 76 mm şi mai mari) trebuia dacă nu să distrugă definitiv, să „reducă la jumătate“ Divizia 11 Tancuri.

Nici o brigadă antitanc sovietică nu a împiedicat înaintarea Diviziei 11 Tancuri germane, apoi cea a întregului Corp 48 Mecanizat, spre Beresteciko, Dubno. Iar asta n-a nedumerit pe nici unul dintre comandanţii sovietici – la comandamentul Frontului Sud-Vest, în documentele cunoscute din iunie 1941 neexistând nici cea mai mică referire la această chestiune – şi nici sutele de istorici militari sovietici.

În Districtul Militar Special Kiev, în conformitate cu directivele din aprilie al Comisariatului Apărării, erau înfiinţate cinci brigăzi de artilerie antitanc. (191) Două dintre ele (nr. 3 şi 4) erau formate în regiunea Gaisin şi respectiv Vinniţa, adică lângă baza sudică a „intrândului de la Lvov“; antrenarea lor în operaţiunile de luptă de lângă Beresteciko, Dubno te-ai mira să fi fost posibilă – nu atât din cauza distanţei şi a dificultăţilor marşului, cât în virtutea preocupării comandamentului frontului faţă de pericolul prezentat de o grupare mitică de forţe de tancuri ale inamicului din România. Pe flancul drept (nordic) al Frontului Sud-Vest puteau fi introduse în luptă teoretic trei brigăzi: nr. 1, 2 şi 5. Planul de acoperire a Districtului Militar Special Kiev preconiza o „rocadă“ destul de complicată:

Brigada 5 Artilerie antitanc din regiunea Belokorovici (la 60 de kilometri nord-est de Novograd-Volînski) se deplasează în marş forţat spre vest, spre târguşorul Torcin de lângă şoseaua Vladimir-Volînski–Luţk.

Brigada 1 Artilerie antitanc din regiunea Rovno–Luţk pleacă la sud, spre târguşorul Sokoluvka (la nord de şoseaua Busk–Brodî.)

Brigada 2 Artilerie antitanc din regiunea Ternopol–Skalat înaintează spre vest la Vinniki (suburbie de sud-est a Lvovului).

În realitate însă, Brigada 5 Artilerie antitanc la începutul războiului nu avea dotarea completată cu tehnică şi armament; în plus, în timpul prevăzut n-ar fi reuşit să parcurgă 250 de kilometri până în regiunea de concentrare planificată. Din aceste considerente, comandantul Armatei V a interzis cu de la sine putere „rocada“ brigăzii de artilerie antitanc la sud. Brigada a rămas în regiunea în care fusese amplasată până la război şi a intrat în luptă pe şoseaua Vladimir-Volînski–Luţk (despre aceste evenimente va fi vorba în capitolul următor). Rămâneau, totuşi, Brigada 2 Artilerie antitanc şi automagistrala Tarnopol–Kremeneţ–Dubno, pe care brigada putea să ajungă sau direct la Dubno, sau via Kremeneţ–Kozin, la Beresteciko. O altă variantă posibilă de înaintare – pe şosea de la Tarnopol spre Zolocev, Brodî, Leşnev. Şi într-un caz, şi în celălalt distanţa nu e mai mare de 150 de kilometri, tractoarele cu mers lent cu viteza de opt kilometri pe oră o puteau parcurge târâş-grăpiş în decursul unei zile, iar, dacă ţinem cont de ordinea şi spiritul organizatoric ce domneau în Armata Roşie, în decurs de două zile.

Înainte de război brigăzile de artilerie antitanc nu reuşiseră să capete mijloacele de tractare mecanică cuvenite şi din această cauză n-au putut să lupte. Din păcate, nimeni n-a încercat să răspundă la întrebarea de ce n-au reuşit? Ce le-a împiedicat să le capete? Pentru completarea conform organigramei a cinci brigăzi de artilerie antitanc erau necesare 825 de tractoare. Un alt beneficiar prioritar erau corpurile mecanizate; în Districtul Militar Special Kiev ele erau opt la număr (inclusiv Corpul 24 Mecanizat în curs de constituire în care nu prea era nimic de tractat) şi pentru completarea lor erau necesare în total 2 816 tractoare. În trupele districtului figurau – încă înainte de mobilizarea deschisă – 6 865 de tractoare. Unde e aici problema insolubilă?

E cazul să amintim, de asemenea, că remorcherul de artilerie nu este un aparat tehnic unic, nu e un avion, nu e un tanc şi nu e un aparat de radiotelegrafie; ca remorcher pentru tunurile de calibru mediu puteau fi utilizate (şi au fost utilizate pretutindeni în decursul întregului război) tractoare agricole obişnuite, care erau mii şi mii pe ogoarele colhoznice. În fine, pentru tractarea celor patru divizioane ale brigăzii de artilerie care erau dotate cu tunuri de calibru 76 mm putea fi utilizat orice camion (greutatea tunului era de o tonă şi jumătate – ca a unui autoturism fără pasageri).

Conform situaţiei de pe 18 iunie la Skalat, în regiunea de amplasare a Brigăzii 2 Artilerie antitanc sovietice, din resursele Centrului au fost debarcate 25 de tractoare grele ST-2 şi STZ-5 cu motor Diesel, 250 de camioane ZIS-5 cu o capacitatea de trei tone şi 200 de camioane GAZ-AA cu capacitatea de o tonă şi jumătate. (192) Astfel, chestiunea tractării a 72 de tunuri, deşi nu e cert că erau toate disponibile, de calibrele 85 mm şi 107 mm, cu numărul disponibil de remorchere, fusese soluţionată în întregime. Tunurile de calibrul „de trei ţoli“, rămase fără remorcher cu şenile, puteau fi transportate, ba chiar şi cu o viteză cu mult mai mare, cu automobile. Din păcate, nu s-a făcut nimic din toate acestea.

Corpul 15 Mecanizat

„Înfrângerea definitivă a unităţilor mecanizate ale inamicului“, în conformitate cu planurile antebelice, trebuia să le fie provocată de corpurile mecanizate. Mai aproape decât celelalte de zona de pătrundere a Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului se aflau Corpul 4 Mecanizat (subordonat operativ comandamentului Armatei VI) şi Corpul 15 Mecanizat (din rezerva comandamentului frontului). Tentativa de a acţiona „conform regulamentului“ a fost făcută în prima jumătate a zilei de 22 iunie prin dispoziţie de luptă (nenumerotată). Frontul Sud-Vest i-a ordonat comandantului Armatei VI ca folosind unităţile Corpului 4 Mecanizat din regiunea Zolkiew „să aplice o contralovitură puternică şi să distrugă inamicul în comun cu detaşamentul Corpului 15 Mecanizat, detaşat pentru lichidarea trupelor aeropurtate ale inamicului din Radziechow“. (193) Dar comandantul Armatei VI, generalul-locotenent Muzîcenko, nu era dintre oamenii care se despart cu uşurinţă de ceea ce le aparţinea. Drept rezultat, pentru a acţiona în „zona defensivei străine“ n-au fost trimise corpul mecanizat şi nici una dintre diviziile lui, ci două batalioane de tancuri ale Diviziei 32 Tancuri şi un batalion de puşcaşi al Diviziei 81 Motorizate.

Remarcăm un detaliu caracteristic al relaţiilor dintre generalii lui Stalin. În Comunicatul operativ nr. 01 al statului major al Armatei VI se spune: „La ora 16 şi 30 de minute din componenţa Diviziei 32 Tancuri au fost detaşate două batalioane de tancuri şi un batalion de infanterie motorizată din Divizia 81 Motorizată pentru a contraataca pe direcţia Radziechow“. (194) În raportul comandantului Diviziei 32 Tancuri este indicată cu totul altă oră: „La ora 23.00 Batalionul 3 al regimentului de tancuri, în baza ordinului comandantului Corpului 4 Mecanizat, a înaintat în regiunea târguşorului Holoiuv, cu sarcina de a zdrobi inamicul în regiunea Radziechow“. (181) Au lovit în inamic, cu intensitatea şi cu rezultatul despre care se va vorbi ulterior, în decursul zilei de 23 iunie, iar pe 24 iunie au primit ordin să revină în diviziile lor. Astfel, rolul de protagonist al bătăliei de lângă Radziechow–Beresteciko urma să-i revină doar Corpului 15 Mecanizat.

Corpul 15 Mecanizat făcea parte cu certitudine din grupul celor mai puternice formaţiuni ale Armatei Roşii, alături de Corpul 4 Mecanizat, Corpul 8 Mecanizat şi Corpul 15 Mecanizat, ale Frontului Sud-Vest. Forţa de şoc principală a corpului era „vechea“ Divizie 10 Tancuri, comandată de generalul-maior Ogurţov. Conform situaţiei de pe 1 iunie 1941, în divizie figurau ca fiind în stare bună: 63 de tancuri KV (dintre care 57 de

„categoria 1“, adică noi de tot), 38 de tancuri T-34 (toate de categoria 1), 40 de tancuri cu trei turele T-28, 168 de tancuri uşoare BT-7, 25 de tancuri T-26 (inclusiv opt cu aruncătoare de flăcări), în total 334 de tancuri. De două ori şi ceva mai multe decât în Divizia 11 Tancuri germană, cu superioritatea incomparabilă a caracteristicilor tehnice şi tactice. Precum şi: 56 de automobile blindate dotate cu tun BA-10, 27 de BA-20 uşoare, 86 de remorchere (inclusiv 30 de „Voroşiloveţ“), 908 camioane şi 43 de autoturisme, 74 de autocisterne, 13 staţii de radio „de regiment“ 5-AK pe şasiuri de automobil şi patru staţii de radio puternice RSB. (195)

Constituită recent (pe baza Brigăzii 18 Tancuri), Divizia 37 Tancuri de sub comanda colonelului Anikuşkin a primit cu mult mai puţină tehnică nouă: 1 tanc KV şi 34 de tancuri T-34. Armamentul principal erau tancurile uşoare: 254 BT-7, 23 T-26 (toate de „categoria 2“), în total 312 tancuri apte de luptă. Automobilele blindate erau puţine de tot: 14 automobile BA-10 şi 10 automobile BA-20. La fel ca în toate formaţiunile mecanizate noi, beleaua cea mare era completarea proastă cu mijloace de transport auto şi cu mijloace de tractare mecanică a artileriei – conform situaţiei de pe 1 iunie, în divizie figurau 31 de tractoare, 329 de camioane, 154 de autospeciale şi 18 autoturisme, 86 de autocisterne (iată că la acest indicator divizia nu le era inferioară prea multora). Mijloacele de transmisiuni radio erau în mod tradiţional multe: 17 staţii radio 5-AK şi două staţii 11-AK puternice, dar la momentul respectiv perimate tehnic. (196)

Divizia motorizată a Corpului 15 Mecanizat (Divizia 212 Mecanizată) era cu mult mai slabă. Regimentul de tancuri al diviziei se afla la stadiul iniţial de constituire şi reuşise să primească doar 32 de tancuri BT şi cinci tancuri T-26. În schimb, batalionul de cercetare al diviziei era dotat cu cele mai noi tanchete amfibii T-40, în conformitate totală cu organigrama (17 tanchete). În raportul din august al comandamentului corpului mecanizat se afirmă că Divizia 212 Motorizată, „fiind asigurată aproape complet cu efectivul de ostaşi roşii, nu avea deloc maşini pentru transportul efectivului şi nu putea să asigure nici măcar cu mijloace de transport auto pentru a aduce muniţii, alimente, carburanţi şi lubrifianţi… Regimentul de artilerie avea 8 tunuri de calibru 76 mm, 16 obuziere de calibru 122 mm şi 4 obuziere de calibru 152 mm (până la completarea conform organigramei lipseau opt obuziere de calibru 152 mm – M.S.), iar mijloacele de tractare erau doar pentru un divizion, dar şi acesta fără spatele frontului“.

Aceste afirmaţii sunt greu de crezut, deoarece există „Inventarul mijloacelor existente“ din 1 iunie 1941. În conformitate cu acest document, în divizie figurau 174 de camioane şi 64 de autospeciale, 53 de remorchere (20 STZ-5, 27 „Komsomoleţ“ şi şase remorchere grele „Komintern“). (206) În orice caz, e puţin probabil ca lipsa tuturor mijloacelor de transport auto ce i se cuveneau unei divizii motorizate să fi influenţat substanţial operaţiunile de luptă.

Până pe 22 iunie, dotarea formaţiunilor Corpului 15 Mecanizat s-a îmbunătăţit vizibil faţă de raportul de pe 1 iunie. Numărul total al automobilelor blindate a crescut până la 177, cel al autospecialelor a ajuns la 549, în dreptul rubricii „maşini de transport“ stă numărul 1 919. La capitolul efectiv (33 935 de oameni, adică 94 la sută din efectivul prevăzut de organigramă) Corpul 15 Mecanizat a ajuns în general pe primul loc între toate corpurile mecanizate ale Frontului Sud-Vest. (197)

La fel ca în cazul majorităţii celorlaltor formaţiuni ale Frontului Sud-Vest, aproape că nu s-au păstrat documente iniţiale (ordine, comunicate operative, rapoarte de luptă) ale Corpului 15 Mecanizat. Există însă trei rapoarte enorme, pe zeci de pagini, despre operaţiunile de luptă ale corpului şi ale fiecăreia dintre diviziile lui de tancuri, alcătuite în august 1941. (198, 199, 200) Alcătuite dincolo de Nipru, la sute de kilometri de locul evenimentelor, după zdrobirea de facto şi în ajunul desfiinţării formaţiunilor. Aceste trei rapoarte au fost incluse în componenţa celebrei colecţii „Culegere de documente de luptă ale Marelui Război pentru Apărarea Patriei“, desecretizate formal abia în anul 1964, publicate pentru publicul larg la începutul anilor 1990. Ele sunt de notorietate antologică pentru specialişti, au fost citate în repetate rânduri în cărţi, sunt accesibile pe internet.

Prima chestiune în ordinea expunerii este legată de situaţia în spaţiu a unităţilor corpului la începutul războiului. După cum am menţionat în capitolul precedent, în zilele de 18–20 iunie în formaţiunile (cel puţin în unele dintre ele) Armatei VI şi ale Corpului 4 Mecanizat a început procesul de concentrare şi de deplasare a trupelor în regiunile de pornire stabilite de planul de acoperire. Însă în Corpul 15 Mecanizat subordonat direct comandamentului districtului (frontului) nu s-a produs – nu se ştie de ce –

nimic din toate acestea. Ca rezultat, în dimineaţa de 22 iunie diviziile de tancuri ale corpului se aflau în locurile lor de amplasare permanentă: Divizia 10 Tancuri în Zolocev, Divizia 37 Tancuri în Kremeneţ, la 75 de kilometri (pe linie dreaptă, nu pe drumuri) una de alta. În acelaşi timp, regimentul de artilerie şi divizionul de artilerie antiaeriană ale Diviziei 10 Tancuri se aflau pe poligonul din apropierea Ianuvului (la 100 de kilometri de locul de amplasare a forţelor de bază ale diviziei), iar regimentul motorizat de puşcaşi al Diviziei 37 Tancuri se afla în Berejanî (la 100 de kilometri vest de Kremeneţ). Batalioanele de construcţie de pontoane şi poduri ale diviziilor de tancuri se aflau la concentrări de instrucţie lângă râul Nistru la sud de Lvov.

Alarma de luptă a fost anunţată după începutul de facto al războiului (la ora 4.45 conform raportului corpului mecanizat sau la 5.45 conform raportului Diviziei 10 Tancuri). Comandanţii au deschis „pachetul roşu“ cu ordinul scris cu anticipaţie al Consiliului de Război al Districtului Militar Special Kiev din 31 mai 1941. Ordinul dat Diviziei 37 Tancuri a fost descoperit în fondul de arhivă al direcţiei trupelor de autoblindate şi tancuri a Frontului Sud-Vest. Deşi documentul e ornat cu parafa „Deosebit de important. Strict secret“, el nu conţine nimic senzaţional – sarcini cât se poate de ordinare, corespunzătoare planului general de acoperire a districtului:

„1. Pentru acoperirea mobilizării, concentrării şi desfăşurării trupelor Districtului Militar Special Kiev unităţilor de lângă frontieră li s-a dat sarcina – prin apărarea îndârjită a fortificaţiilor pe linia Frontierei de Stat să nu permită invazia inamicului pe teritoriul districtului.

2. Corpul 15 Mecanizat împreună cu Brigada 1 Artilerie antitanc (din rezerva Districtului Militar Special Kiev) se concentrează până la ora 24.00 M-1 în regiunea Sokoluvka–Zolocev–Brodî.

3. Divizia 37 Tancuri, pregătită după semnalul de alarmă de luptă, să înainteze peste 3 ore după darea alarmei din punctele de amplasare [permanentă] şi să se concentreze până la ora 15.00 M-1 în regiunea… (urmează o listă de târguşoare minuscule la 5–10 kilometri sud-vest de Brodî)“. (201)

Spre seara de 22 iunie coloanele de avangardă ale diviziilor de tancuri ale corpului au ajuns la linia şoselei în zona Olesko–Brodî, unităţile Diviziei 10

Tancuri au parcurs câte 20–30 de kilometri, iar unităţile Diviziei 37 Tancuri – peste 50–60 de kilometri. Divizia 212 Motorizată, dacă e să dăm crezare raportului comandamentului corpului mecanizat, s-a deplasat din Brodî şi a ocupat poziţiile în defensivă pe malul drept (răsăritean) al râului Stîr de la Borduleaki până la cursul superior.

Numărul mic al avioanelor germane în zona Frontului Sud-Vest a permis ca acest marş să fie efectuat cu pierderi minime (în Divizia 37 Tancuri au fost ucişi doi oameni) în urma loviturilor aeriene – şi asta în situaţia în care divizionul de tunuri antiaeriene al Diviziei 10 Tancuri rămăsese la Ianuv, iar divizionul de tunuri antiaeriene al Diviziei 37 Tancuri avea o singură baterie (patru tunuri de calibru 37 mm). Pierderile principale au fost determinate de dispersarea iniţială a unităţilor corpului: Divizia 10 Tancuri s-a deplasat fără regimentul de artilerie, Divizia 37 Tancuri – fără regimentul motorizat de puşcaşi, iar regimentul de artilerie al diviziei a lăsat cea mai mare parte a tunurilor (21 de obuziere de calibru 122 mm) în locul de cantonament din cauza lipsei tractoarelor.*******

Dată fiind starea terenului şi existenţa drumurilor, Corpul 15 Mecanizat putea să fie introdus în luptă în cel puţin două variante. Varianta raţională şi prudentă era ca, utilizând şoseaua magistrală Brodî–Dubno şi drumurile de ţară, Corpul 15 Mecanizat să fie concentrat în regiunea Leşnev–Ostruv şi să fie gata să contraatace inamicul lângă trecerile peste râul Stîr. O altă cale spre est, în afară de cea peste râul Stîr, Corpul 48 Tancuri al Wehrmachtul nu avea, iar schema reţelei rutiere sugera destul de convingător că inamicul urma să se deplaseze spre Berestecicko şi Szurovice. Varianta hotărâtă şi temerară ar fi preconizat deplasarea corpului spre vest pe şoseaua Brodî–Busk–Lvov, iar după aceasta, împreună cu Corpul 4 Mecanizat, aplicarea unei lovituri distrugătoare asupra flancului şi spatelui grupării principale a inamicului, de-a lungul uneia dintre cele două automagistrale, Zolkiew–Kristinopol–Sokal sau, şi mai în adânc, Zolkiew–Rava-Ruska, Tomaszow–Zamostie.

În realitate însă, a fost luată o altă decizie. N-am reuşit să găsim nici un fel de lămuriri în privinţa ei. Pare că cei de la statul major al frontului au aruncat o privire pe hartă, au descoperit că trei puncte – regiunea de concentrare a Corpului 15 Mecanizat, Radziechow şi Sokal – se află pe aceeaşi linie dreaptă şi au desenat cu fermitate o săgeată roşie. În continuare săgeata pe hartă s-a transformat în Ordinul de luptă nr. 01 al

statului major al Corpului 15 Mecanizat de la ora 9.00 de pe 23 iunie. Se preconiza ca „printr-o lovitură pe direcţia Radziechow–Bîşuv–Sokal să fie distrusă gruparea de la Sokal a inamicului, fără a permite retragerea lui pe malul apusean al râului Bug“. (202) Principala chestiune era ca inamicul să nu fugă.

Înainte de a intra în lupta de întâmpinare cu inamicul lângă Radziechow, diviziile de tancuri ale corpului urmau să parcurgă 40–50 de kilometri printr-o pădure mlăştinoasă, întretăiată de o sumedenie de râuleţe. Sarcina nu era simplă, mai ales ţinând seama de lipsa batalioanelor de construcţie a pontoanelor şi podurilor şi de existenţa în dotare a tancurilor KV de 50 de tone. Dar greu nu înseamnă imposibil. În vara anului 1944, în decursul Operaţiunii Bagration****** formaţiunile de tancuri ale Frontului 1 Bielorus au trecut luptând peste 400 de kilometri prin Polesia bielorusă absolut lipsită de drumuri. Nici unităţile Corpului 48 Tancuri ale Wehrmachtului, în iunie 1941, nu s-au deplasat prin aer de la Radziechow la Beresteciko şi de la Beresteciko la Dubno. În divizia de tancuri – atât cea germană, cât şi cea sovietică – majoritatea absolută a efectivului se află în afara tancurilor, astfel că are cine să se ocupe de cercetarea itinerarelor de deplasare, instalarea podeţelor de nuiele sau de bârne, a locurilor de trecere şi a potecilor.**

Posibilitatea de a parcurge 40 de kilometri prin pădurile dintre râurile Bug şi Stîr a fost dovedită practic chiar în prima zi de război. În raportul despre operaţiunile de luptă ale Diviziei 10 Tancuri citim:

„La ora 9 şi 30 de minute detaşamentul de avangardă al diviziei compus din Batalionul 3 al Regimentului 20 Tancuri şi Batalionul 2 al Regimentului 10 Motorizat de puşcaşi s-a deplasat pe itinerarul Ojiduv (localitate de lângă şosea la 6 kilometri vest de Olesko)–Sokoluvka–Toporuv–Radziechow cu sarcina de a lichida trupele aeropurtate ale inamicului în regiunea - Radziechow… Spre sfârşitul zilei de 22.6.41 detaşamentul de avangardă a ocupat Radziechow şi a trecut la defensivă la periferiile de nord-vest şi de sud ale Radziechowului“. Şi asta nu e totul. În aceeaşi zi „patrula de cercetare a detaşamentului de avangardă compusă din şase tancuri, ajungând în regiunea Korcin (localitate lângă drumul Kristinopol–Radziechow la 12 kilometri est de frontieră – M.S.) la ora 22.00 a întâlnit inamicul a cărui forţă consta din cel mult două batalioane de infanterie cu tunuri antitanc; în urma luptei au fost distruse şase tunuri antitanc ale inamicului şi aproape un pluton de

infanterie“. (199)

Dis-de-dimineaţă pe 23 iunie, detaşamentul de avangardă al Diviziei 10 Tancuri a intrat în luptă cu unităţile Diviziei 11 Tancuri a Wehrmachtului care s-a apropiat de Radziechow. A fost prima bătălie de tancuri din zona Frontului Sud-Vest şi ultima bătălie a tancurilor Corpului 15 Mecanizat cu tancurile inamicului. Lupta a fost inegală. Diviziei de tancuri germane (ce-i drept, la momentul respectiv de Radziechow nu se apropiase nici pe departe toată divizia) nu i-a opus rezistenţă corpul mecanizat, şi nici una dintre diviziile lui, ci doar un batalion de tancuri şi unul de puşcaşi, plus că batalionul de tancuri era „al treilea“. Este o precizare foarte importantă. Conform organigramei, regimentul de tancuri era compus din patru batalioane. Primul batalion era de tancuri grele (31 KV), batalioanele doi şi trei erau batalioane de tancuri medii (câte 51 T-34 în fiecare), iar al patrulea era batalionul de tancuri cu aruncătoare de flăcări (27 OT-26 şi 11 T-26 cu tunuri). Dar deoarece în toată Divizia 10 Tancuri erau doar 38 de tancuri T-34, batalioanele de pe locul trei erau dotate în principal cu tancuri uşoare BT cu blindaje antiglonţ.

În raportul Diviziei 10 Tancuri, bătălia de tancuri de lângă Radziechow este descrisă astfel:

„La ora 5.15 detaşamentul de avangardă a fost atacat de pe direcţia târguşorului Stoianuv de tancurile inamicului (aproape 100) [cu susţinerea] a două baterii de artilerie grea şi aproape un divizion de tunuri antitanc. La 5 şi 30 de minute, detaşamentul de avangardă a fost atacat de un alt grup de tancuri de pe direcţia Iuzefuv. Concomitent, inamicul bombarda şi trăgea cu mitraliera din aer (5 avioane). Detaşamentul de avangardă a menţinut poziţia pe care o ocupa până la ora 13.30 şi, după ce şi-a epuizat muniţiile, s-a repliat pe poziţia Maidan Starîi (localitate la 14 kilometri sud de Radziechow – M.S.). Au fost distruse aproape 20 de tancuri ale inamicului şi 16 tunuri antitanc“. (199) Propriile pierderi nu sunt indicate, dar în raportul corpului mecanizat sunt plasate următoarele cifre: „au fost pierdute 20 de tancuri BT, 6 tancuri 6, au fost ucişi 7 oameni, răniţi 11 şi dispăruţi 32 de oameni“. (198)

Descrierea bătăliei în Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului coincide cu aceasta minut cu minut. Ce-i drept, descrierea germană e mai amplă şi mai emoţională:

„05.30. Avangarda de tancuri a corpului a ajuns în regiunea Radziechow şi la nordul acestei localităţi s-a ciocnit de rezistenţa unităţilor motorizate ale inamicului ce acţionau cu susţinerea tancurilor. Cercetarea noastră aeriană a depistat deplasarea acestor formaţiuni din regiunea Holoiuv şi de mai la sud-est în direcţia Radziechow. Unităţile corpului au ajuns să fie implicate în prima lor bătălie de tancuri. Regimentul 15 Tancuri, ocupând poziţia iniţială printr-o manevră de învăluire, se deplasează pe direcţia Radziechow. Inamicul opune o rezistenţă îndârjită şi contraatacă în pofida propriilor pierderi.

Pe la ora 12.30 prima bătălie de tancuri în fond s-a terminat, inamicul care a suferit pierderi mari a fost împins spre sud. Pe câmpul de luptă se aflau vreo 30 de tancuri distruse, dar şi pierderile noastre sunt considerabile. Însă rezultatele ca atare ale bătăliei de tancuri câştigate le insuflă trupelor încredere şi le stimulează spiritul de luptă…“

În continuare, în comunicatul de bilanţ din ziua de 23 iunie:

„… Experienţa operaţiunilor de luptă:

1. Pentru trupele noastre a fost o surpriză rezistenţa fanatică a tanchiştilor ruşi. Tancurile noastre şi mijloacele antitanc sunt net superioare tancurilor uşoare ale inamicului, cu toate acestea, ele continuă de obicei să atace ignorând pierderile. Chiar şi când situaţia e disperată, motorul şi şenilele sunt distruse, tancul rusesc continuă să tragă până la ultimul obuz sau reia lupta după ce lasă să treacă propriile tancuri. Aproape toţi tanchiştii tancurilor distruse ale inamicului sunt găsiţi morţi sau arşi.*******

2. Inamicul aplică tancurile grele şi rapide dotate cu un tun de calibru 76,2 mm (este descrierea primei întâlniri cu T-34), care lovesc excelent ţintele şi de la distanţe mari. Aceste maşini sunt evident superioare tancurilor noastre (subl. mea – M.S.). Tunul antitanc de calibru 37 mm este eficient doar la distanţe mici; tunul antiaerian de calibru 88 mm este absolut inutil la distanţe mai mari decât cele medii“. (188)

Apariţia unui tip nou, „net superior“, de tancuri sovietice i-a alarmat pe germani. Pe 24 iunie Departamentul intendenţă al Grupului 1 Tancuri a expediat Departamentului intendenţă al Grupului de Armate Sud un raport special în această privinţă. Documentul este remarcabil mai întâi de toate prin faptul că în el apare cifra concretă a pierderilor de tancuri ale Diviziei

11 Tancuri în bătălia de lângă Radziechow:

„Divizia 11 Tancuri a avut în regiunea Stoianuv–Radziechow o ciocnire de luptă cu tancurile ruseşti, în cursul căreia 35 de tancuri ruseşti au fost scoase din luptă cu preţul a 7 tancuri proprii. Între tancurile ruseşti [a fost depistat] un tip nou, necunoscut anterior… Trebuie pregătit tot necesarul pentru a-l tracta şi repara“. (203) Aşadar, bătălia dintre detaşamentul de avangardă al Diviziei 10 Tancuri a Corpului 15 Mecanizat şi Divizia 11 Tancuri germană de lângă Radziechow a avut loc, fără îndoială. Cât priveşte participarea la luptă a grupului de două batalioane de tancuri şi unul motorizat de puşcaşi ale Corpului 4 Mecanizat, se ridică unele semne de întrebare. În raportul din august al comandantului Diviziei 5 Tancuri ea e descrisă astfel:

„Două batalioane de tancuri în interacţiune cu batalionul motorizat de puşcaşi de sub comanda locotenent-colonelului Lîsenko au purtat de la ora 7 până la ora 20 lupta cu Batalionul 65 Tancuri şi Bateria 25 Tunuri antitanc ale inamicului, în periferia de est a Radziechowului, Ganunin, unde purta lupte de reţinere Divizia 10 Tancuri. În urma bătăliei au fost distruse 18 tancuri ale inamicului, 5 tunuri antitanc, 10 tunuri şi un pluton de infanterie motorizată. Pierderile grupului de tancuri sunt de 11 tancuri“. (181)

Este greu să coroborezi acestea cu documentele inamicului, dar şi cu bunul-simţ. Numerele unităţilor Wehrmachtului din raportul Diviziei 32 Tancuri sunt evident imaginare, bateriile de apărare antitanc nefiind numerotate, iar bateriile de tancuri autonome cu numere proprii existând, dar nu în Grupul 1 Tancuri german. Durata indicată a bătăliei, de la ora 7.00 până la ora 20.00, denotă mai degrabă faptul că autorul raportului nu deţinea nici o informaţie concretă despre eveniment.

În Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 81 Motorizate sunt indicate alte ore, mai verosimile:

„La ora 15.00, pe 23 iunie, Batalionul 1 al Regimentului 323 Motorizat de puşcaşi şi două batalioane [de tancuri] ale Diviziei 32 Tancuri au atacat inamicul în regiunea Radziechow. Inamicul a suportat pierderi mari. Batalionul 1 al Regimentului 323 Motorizat de puşcaşi a pierdut 13 oameni şi are 18 răniţi. La ora 19.00, inamicul cu aproape o brigadă de infanterie cu tancuri şi artilerie a pornit în atac asupra batalionului. Batalionul s-a repliat pe poziţia Volia Holoevska“.

În Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri german nu există nici cea mai mică referire la operaţiunile de luptă în regiunea Radziechow în jumătatea a doua a zilei de 23 iunie. În schimb e prezentă următoarea însemnare:

„18.30… Divizia [11 Tancuri] a stabilit legătura cu subunităţile de avangardă ale Diviziei 297 Infanterie, care se deplasau dinspre Pavluv. Unităţile de avangardă ale diviziei au ajuns chiar azi la Radziechow şi au înlocuit Batalionul 231 Cercetare [al Diviziei 11 Tancuri] şi o companie a Batalionului 61 Antitanc, care staţionau acolo pentru pază…“ (188)

Aşadar, după încheierea bătăliei cu detaşamentul de avangardă al Diviziei 10 Tancuri, Divizia 11 Tancuri germană a lăsat la Radziechow o acoperire din forţe minime: un batalion de cercetare (adică un batalion de infanterie cu efectiv redus) şi o companie (12 „ciocănaşe“) a batalionului antitanc. Dacă această acoperire ar fi fost într-adevăr atacată de două batalioane de tancuri ale Diviziei 32 Tancuri (adică vreo 100 de tancuri, în majoritate T-34),****** germanii ar fi observat un eveniment atât de important şi l-ar fi reflectat în documente. În fine, nota de admiraţie sinceră faţă de bărbăţia inamicului, cu care bătălia de tancuri de lângă Radziechow este descrisă în Registrul operaţiunilor de luptă al corpului de tancuri german, ne face să presupunem că unităţile Armatei Roşii erau în minoritate, fiind puţin probabil ca germanii să fi fost atât de încântaţi dacă asupra lor ar fi căzut lovitura unei sute de T-34.**

Cel mai probabil, participarea la bătălie a grupului de luptă al Corpului 4 Mecanizat s-a redus la faptul că o parte (cea mai mică) a grupului a ajuns la Radziechow şi spre seară a fost atacat de infanteria inamicului care s-a apropiat de oraş („inamicul în număr de aproape o brigadă de infanterie cu tancuri şi artilerie“). După o luptă scurtă, subunităţile Corpului 4 Mecanizat s-au repliat şi cu asta totul a luat sfârşit.

Strict vorbind, cu aceasta a luat sfârşit şi participarea Corpului 15 Mecanizat la „grandioasa bătălie de tancuri din Ucraina Apuseană“. În continuare a început ceva unic chiar şi pentru iunie 1941. Timp de cinci zile – 23, 24, 25, 26 şi 27 iunie –, două divizii de tancuri ale corpului s-au târât prin pădure, făcând zigzaguri sofisticate, ba apropiindu-se, ba

îndepărtându-se de Radziechow. La prima vedere, itinerarul acestei „ofensive“ aminteşte de desenul unui copil. Recitind de mai multe ori descrierea acestor marşuri în rapoartele Corpului 15 Mecanizat, cititorul meticulos va reuşi să surprindă şi o anumită logică stranie a celor întâmplate.

În cea mai succintă expunere lucrurile s-au desfăşurat astfel: Divizia 10 Tancuri s-a despărţit în două grupuri, ale căror nuclee erau Regimentele 20 şi 19 Tancuri. Regimentul 19 s-a împotmolit într-o mlaştină de lângă Turze şi a petrecut acolo cea mai mare parte a zilei de 23 iunie, Regimentul 20, urmând un itinerar întortocheat, a ajuns târâş până la târguşorul Holoiuv şi, chipurile (nu există nici o referire în acest sens în documentele inamicului), a încercat să atace pe direcţia Radziechow. A doua zi, comandamentul superior a decis să deplaseze corpul mecanizat la est, spre Brodî, Radzivilluv, dar apoi s-a răzgândit şi a ordonat să revină spre Holoiuv şi Ohladuv. Apoi divizia şi-a adunat puterile pentru a trece la ofensivă, dar corpului i-a parvenit ordinul de retragere tocmai spre Zalojţî-Nove (la 40 de kilometri sud de Brodî), apoi s-a răzgândit şi au decis din nou să atace. Dimineaţa devreme, pe 27 iunie, corpului i-a parvenit un nou ordin al comandamentului Frontului Sud-Vest, de această dată „stop“, anulat şi el câteva ore mai târziu şi înlocuit cu ordinul de a înainta spre Beresteciko. Între timp, Divizia 37 Tancuri, pusă în mişcare de ordinele corpului şi ale frontului, a trecut în repetate rânduri râul Radostavka în diferite locuri şi în diferite direcţii, ba înaintând, ba acoperind Divizia 10 Tancuri, ba atacând tancuri germane inexistente la sud de Toporuv.

Inamicul urmărea cu o uşoară nedumerire aceste deplasări stranii ale tancurilor, avansând totuşi trupe de infanterie de acoperire, puţin numeroase, spre poziţiile râuleţelor de pădure, pe linia Rasziechow–Lopatin–Leşnev. În Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului citim:

„24 iunie.

Pe la ora 07.00 cercetarea aeriană raportează pentru prima dată despre o mare masare de forţe de tancuri ale inamicului la sud de drum [Radziechow–Szurowice]; drept contraacţiune, comandamentul Diviziei 11 Tancuri detaşează o companie de tancuri pentru acoperire în regiunea de la sud de Lopatin.

… În decursul zilei cercetarea noastră aeriană a căpătat în repetate rânduri date despre masarea unui număr mare de forţe de tancuri şi de motorizate ale inamicului în regiunea de la sud de Radziechow şi Leşnev… Spre seară, Divizia 57 Infanterie a primit la telefon indicaţia ca pe 25 iunie, după Divizia 297 Infanterie, să-şi asume sarcina de a acoperi flancul de sud al corpului...

25 iunie.

Ora 15.00. Batalioanele întărite ale Diviziei 57 Infanterie au ajuns la Lopatin şi Leşnev. Cercetarea a depistat prezenţa inamicului la sud de trecerile peste râu… Pericolul pentru flancul drept al corpului încă nu a fost eliminat pe deplin. Inamicul a încercat să aplice lovituri ca de ac cu forţe mici, care au eşuat ca rezultat al acţiunilor Diviziei 57 Infanterie“. (188)

Referirea la „lovituri ca de ac cu forțe mici“ s-ar putea să aibă legătură cu două episoade ale acțiunilor Diviziei 10 Tancuri. În raportul din luna august al comandamentului diviziei ele sunt descrise astfel:

„25 iunie… Pentru a le opune rezistenţă detaşamentelor mari de cercetare ale inamicului, comandantul Regimentului 20 Tancuri a detaşat un grup compus din 15 tancuri, iar apoi a fost efectuat un contraatac cu forţele Regimentului 20 Tancuri şi ale regimentului motorizat de puşcaşi cu susţinerea a două baterii ale regimentului de artilerie de obuziere. În adâncul defensivei antitanc a inamicului, unităţile noastre au fost întâmpinate cu tir de artilerie extraordinar de puternic. La apariţia tancurilor noastre, tancurile inamicului (în regiunea Holoiuv–Ohladuv nu mai era de mult nici un tac german, Divizia 11 Tancuri la momentul respectiv ocupase Dubno, Divizia 16 Tancuri o urma în marş, trecând râul Stîr în regiunea Szurowice – M.S.) n-au primit lupta şi s-au repliat după linia dealurilor, unde inamicul avea o apărare antitanc puternică şi bine organizată. În urma luptei, conform calculelor comandanţilor regiunii fortificate, s-au numărat în regiunea atacului 56 de tunuri antitanc strivite şi scoase din luptă şi 5 tancuri distruse. Pierderile noastre: 4 tancuri KV, 7 tancuri BT…

26 iunie… Din iniţiativa particulară (subl. mea – M.S.) a comandantului regimentului, locotenent-colonelul Proleev, Regimentul 19 Tancuri, la ora 10, a atacat inamicul în regiunea dealurilor de la sud-est de Radziechow. În regiunea Denbinî Ohladovskie (localitate la 3 kilometri nord de Ohladuv – M.S.) regimentul a fost întâmpinat de tirul ordonat al tunurilor antitanc. În

urma atacului au fost distruse aproape 70 de tunuri antitanc (adică mijloacele antitanc ale unei divizii de infanterie a Wehrmachtului aproape în totalitate – M.S.), 18 tancuri (???) şi aproape un batalion de infanterie. Pierderile regimentului: 9 tancuri KV şi 5 tancuri BT-7… După atacul particular regimentul a revenit pe poziţia iniţială…“ (199)

Să admitem că, spre deosebire de multe altele, informaţiile despre pierderile proprii nu sunt fictive. În acest caz, adunând punctual cifrele din raport, aflăm că Divizia 10 Tancuri, în decursul zilelor de 23–26 iunie, a pierdut în lupte: 13 tancuri KV, şase tancuri T-34, 32 de tancuri BT, în total 51 de tancuri. O problemă pentru elevii din clasa întâi – câte tancuri au rămas în divizie? Răspunsul este în raportul comandamentului corpului mecanizat – 39 (treizeci şi nouă) de tancuri. „Spre sfârşitul zilei de 26.6.41 unităţile corpului aveau: Divizia 10 Tancuri – 10 tancuri KV, 5 tancuri T-34, 4 tancuri T-28, 20 de tancuri BT-7“. (198) Luând drept cifră iniţială numărul tancurilor în stare bună indicat în inventarul din iunie (antebelic), este evidentă lipsa inexplicabilă a 244 de tancuri, inclusiv 40 de tancuri KV şi 27 de tancuri T-34.

Divizia 37 Tancuri n-a suportat nici o pierdere în lupte pentru că nu a avut ciocniri cu inamicul. Nu mai puţin de 26 de tancuri (1 KV, 15 BT-7 şi 10 T-26) au fost lăsate în regiunea cantonamentului antebelic în oraşul Kremeneţ. Dintre ele figurau ca aflate în reparaţie medie doar opt tancuri BT. Despre cauzele pentru care au fost lăsate toate celelalte tancuri nu se spune nimic în raport. Dar să nu ne legăm de lucruri mărunte, cu atât mai mult cu cât „molima tancurilor“ din Divizia 37 Tancuri era cât se poate de modestă. În dimineaţa de 28 iunie în divizie figurau 211 tancuri, inclusiv 26 de tancuri T-34. (200) Lipseau inexplicabil „doar“ 75 de tancuri. Bineînţeles, chiar după prima tentativă de a trece la ofensiva fermă (28 iunie), dimensiunile „molimei“ au crescut brusc, dar despre asta se va vorbi ceva mai târziu.

În timp ce în calea de deplasare a Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului n-a apărut nici o brigadă de artilerie antitanc, iar Corpul 15 Mecanizat umbla încolo şi încoace prin păduri şi mlaştini, unicul inamic al tanchiştilor germani a fost aviaţia sovietică. Chiar şi cu intensitatea cu care era utilizată (un zbor de 2–3 avioane pe zi putea fi considerat o performanţă rară în regimentele de bombardiere ale Forţelor Armate Aeriene ale Frontului Sud-

Est), loviturile aeriene s-au dovedit foarte eficiente. Pe 24 iunie comandantul Diviziei 11 Tancuri îi raporta statului major al corpului:

„Loviturile aeriene aplicate asupra diviziei de tancuri îngrămădită pe un singur drum de marş şi deplasându-se printr-o trecere îngustă, în afară de încetinirea considerabilă a deplasării au provocat şi pierderi mari de oameni şi de bunuri. Până la ora actuală în divizie au fost stabiliţi 10 morţi şi 50 de răniţi, în majoritatea răniţi grav. În plus, conform unor date încă incomplete, au fost pierdute 16 maşini, printre care unele foarte preţioase, de exemplu tractoare grele… Vă rog cu insistenţă să aveţi grijă în instanţele superioare în privinţa furnizării acoperirii suficiente cu avioane de vânătoare…“ (204)

Rugămintea a rămas fără răspuns. În Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri citim:

„24 iunie

08.00 Divizia 11 Tancuri raportează despre raidurile permanente ale aviaţiei inamice asupra podurilor din regiunea Szurowice şi asupra şoselei. Cu toate că s-a solicitat comandamentului corpului, în repetate rânduri, ... acoperire aeriană, avioanele de vânătoare pentru aceste scopuri au fost detaşate la scară redusă…

Pe la ora 10.00 Batalionul 61 Motociclişti a înaintat din regiunea capului de pod din regiunea Ostruv, iar Regimentul 110 Infanterie motorizată a înaintat din regiunea capului de pod în regiunea Szurowice. Deplasarea lor pe drum este încetinită foarte mult de raidurile aviaţiei inamice…

25 iunie

După cum era de aşteptat, ... forţele aeriene ruseşti, conştiente de situaţia ce s-a creat, atacă dis-de-dimineaţă în permanenţă unităţile corpului care s-au deplasat... Ofensiva noastră este în continuare încetinită din cauza acestor atacuri…“

De fapt, şi această „deplasare încetinită“ se desfăşura într-un ritm de 20–25 de kilometri pe zi. La ora 7.30, pe 25 iunie, subunităţile de avangardă ale Diviziei 11 Tancuri s-au apropiat de Dubno, la ora 11.00 a început lupta şi la 14.10 a parvenit raportul că oraşul a fost capturat. În acelaşi timp, la ora 14.00, statul major al corpului s-a transferat la Beresteciko. Divizia 16

Tancuri încă în seara de 24 iunie a ajuns la până la Radziechow, unde a fost nevoită să se oprească din cauza aglomerației de pe drumul spre Szurowice. După intervenţia energică a comandamentului corpului, subunităţile părţii sedentare ale Diviziei 11 Tancuri au fost orientate spre drumul de ţară Stoianuv–Beresteciko şi până la ora 19.00, pe 25 iunie, Divizia 16 Tancuri era în regiunea trecerilor peste râul Stîr, de lângă Szurowice. Dis-de-dimineață pe 26 iunie regimentul de tancuri al diviziei de tancuri ce se deplasa în avangardă a ajuns la intersecţia drumului Beresteciko–-Kremeneț, cu magistrala principală, șoseaua Brodî–Dubno.

La Dubno germanii nu au capturat doar munți de armament abandonat (inclusiv 42 de obuziere grele de calibru 210 mm), ci şi carburanţi foarte prețioși pentru unitățile aflate în ofensivă: 5 200 de metri cubi de benzină şi 420 de metri cubi de motorină. (205) Trupele NKVD desigur că fuseseră la Dubno, însă nu aruncaseră în aer depozitele, deoarece până în ultimul minut înainte de retragere fuseseră ocupate cu activitățile lor obișnuite.

Închisoarea cea mare de la Dubno a început să fie construită la jumătatea anilor 1930 şi trebuia să devină a treia ca mărime din Polonia. A fost construită până la capăt după „campania eliberatoare“. În decursul profundelor transformări social-politice, la închisoare au ajuns să se afle concomitent între 1 500 şi 2 000 de deținuți, dar cu puțin înainte de 22 iunie a fost trimis în Siberia pe calea ferată un convoi de deţinuți şi închisoarea a rămas aproape goală. În ea rămăseseră vreo 400 de condamnați şi aflați sub anchetă penală.

„Pe 24.06 la ora 10 dimineața prin telefon s-a comunicat că pentru transportul deținuților condamnați, conform articolelor contrarevoluționare, vor fi oferite vagoane. La această dată numărul condamnaților şi al celor aflați sub anchetă, deținuți conform articolelor contrarevoluționare, era de 320 de persoane. Vagoanele pentru transportul deținuților au sosit pe 24 iunie la ora 17.00. În timpul respectiv, orașul Dubno era supus bombardamentului şi tirului de artilerie din partea inamicului, precum şi, după informațiile deținute de șeful garnizoanei, spre orașul Dubno dinspre târguşorul Verba inamicul se află în ofensivă cu 127 de tanchete.

Dată fiind situația presantă, pentru luarea măsurilor cu deținuții am făcut legătura la telefon cu adjunctul șefului Direcției Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne din regiunea Rovno, locotenentul securității de stat tov.

Klimov, care la momentul respectiv se afla la comitetul regional de partid. Tov. Klimov a dat la telefon dispoziţia ca în cazul imposibilităţii de a fi evacuat, contingentul de deţinuţi desemnat pentru transport să fie lichidat, iar ceilalţi deţinuţi să fie eliberaţi. La ora 20.00 am trecut la executarea dispoziţiei adjunctului şefului Direcţiei Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne privind lichidarea deţinuţilor conform articolelor contrarevoluţionare, dat fiind că inamicul ocupase gara Dubno şi continua să înainteze spre oraş. Nu am putut [să lichidez] toţi deţinuţii pasibili de lichidare, au rămas închişi în celule circa 60–70 de oameni…“

Probabil că nici însuşi şeful închisorii din Dubno, al cărui raport expediat pe 28 iunie şefului Direcţiei penitenciare a Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne al RSS Ucrainene e citat mai sus, nu cunoştea tot volumul de muncă efectuată, deoarece oameni vii au fost descoperiţi în închisoare, dar într-un număr cu mult mai mic.

„Dis-de-dimineaţă pe 27 iulie 1941 a fost efectuată examinarea închisorii din oraşul Dubno. Până la momentul respectiv închisoarea fusese capturată de localnicii ale căror rude se mai aflau în incinta închisorii. Celulele de închisoare în care zăceau cadavrele celor împuşcaţi au fost de asemenea deschise prin efracţie de locuitori. Scopul lor era de a duce cadavrele rudelor împuşcate, lucru pe care l-au şi făcut cu ajutorul căruţelor. Tabloul ce apărea în faţa celor care au intrat în cazematele închisorii era îngrozitor – pur şi simplu nu poate fi descris în cuvinte. Pretutindeni zăceau cadavre împuşcate şi mutilate de baionete… Despre cruzimea cu care erau torturaţi... deţinuţii politici nevinovaţi mărturiseşte un lucru găsit în timpul curăţării celulelor închisorii şi al scoaterii cadavrelor deţinuţilor: a fost găsită pielea totalmente jupuită de pe o mână de om pe care se mai aflau unghiile. În afară de aceasta, a fost găsită şi o talpă de om cu fâşii de piele ce încă atârnau de ea…

S-a stabilit că unii deţinuţi – într-un alt document se precizează că erau opt deţinuţi – au reuşit să evite împuşcarea, alegându-se doar cu răni. Răniţii se află în clinica particulară a oraşului Dubno. Aceştia, precum şi persoanele care au reuşit să se salveze prin evadare au fost interogaţi şi au depus mărturii că execuţiile prin împuşcare au fost efectuate pe la ora 10 seara, marţi, pe 24 iunie 1941. Supravieţuitorii au reuşit să se salveze prin faptul că au izbutit să spargă uşile celulelor sau pereţii cu ajutorul caloriferului… Probabil că din cauza gălăgiei ce s-a stârnit gardienii închisorii au decis să-i omoare pe toţi cei care rămăseseră, lucru pe care l-au şi făcut în zorii zilei de miercuri, 25

iunie…“ (207)

Ca totul să fie clar până la capăt, naziştii nu intenţionau nicidecum să transforme clădirea într-un „muzeu al totalitarismului“. Nici pe departe! „Cu toate că uşile tuturor celulelor erau sparte, pe unele etaje ale închisorii s-a reuşit să se creeze condiţii pentru internarea deţinuţilor în spaţiu închis. În total, în acest scop au fost pregătite patru etaje cu 118 celule cu suprafaţă medie şi mare. După luarea acestor măsuri, închisoarea poate fi considerată pregătită pentru primirea deţinuţilor politici şi de altă natură…“

Corpul 8 Mecanizat

În timp ce diviziile de tancuri ale Corpului 15 Mecanizat umblau cu paşi mărunţi încolo şi încoace în „triunghiul fermecat“ format din localităţile Radziechow, Busk şi Brodî, cu laturile de câte 35–40 de kilometri, Corpul 8 Mecanizat, o altă unitate de tancuri puternică, se deplasa spre locul viitoarei bătălii într-un zigzag larg, asemenea unui schior de slalom gigant.

În ajunul războiului, Corpul 8 Mecanizat al generalului-locotenent Riabîşev era în cantonament la sud-vest de Lvov, în zona Drogobîci–Strîi. Pe hărţile pentru variantele din aprilie şi din mai (1941) ale Planului de desfăşurare strategică simbolul Corpului 8 Mecanizat apare chiar în vârful „intrândului de la Lvov“, iar săgeata roşie se întinde de la el spre Cracovia. Era direcţia preconizatei lovituri principale. Despre rolul pe care urma să-l joace corpul mecanizat în ofensiva viitoare se poate judeca şi după gradul comandantului (general-locotenent, şi asta în timp ce Armata V din vecinătate era comandată de un general-maior), şi după dotarea corpului cu tehnică de luptă şi auxiliară.

Constituirea Corpului 8 Mecanizat a început în cadrul „primului val“ al corpurilor mecanizate (în iulie 1940) fiind compus din Diviziile 12 şi 15 Tancuri şi Divizia 7 Motorizată. La fel ca în cazul Corpului 4 Mecanizat, vecin cu acesta, în primăvara anului 1941 una dintre aceste divizii (Divizia 15 Tancuri) a fost transferată în Corpul 16 Mecanizat în curs de constituire, iar în componenţa Corpului 8 Mecanizat a fost inclusă noua divizie de

tancuri, 34, înfiinţată pe baza Brigăzii 26 Tancuri.

După aceste rocade, forţa principală de şoc a corpului a devenit „vechea“ Divizie 12 Tancuri. Conform situaţiei de pe 1 iunie 1941, în divizie figurau (luând în calcul doar tancurile în stare bună) 58 de tancuri KV, 98 de tancuri T-34, 102 tancuri BT, 77 de tancuri T-26 (inclusiv 16 cu aruncătoare de flăcări), în total 335 de tancuri apte de luptă. La capitolul număr de tancuri de „tip nou“, Divizia 12 Tancuri ocupa locul trei între diviziile de tancuri ale Districtului Militar Special Kiev. La capitolul număr de remorchere (125, inclusiv 30 „Voroşiloveţ“) era pe locul întâi. În plus, divizia a primit 54 de automobile blindate cu tun BA-10, 20 de autoblindate uşoare BA-20, 933 de camioane şi 26 de autoturisme (inclusiv vehiculele mari ZIS-101 şi Mercedes), 75 de autocisterne.

Divizia motorizată a corpului a fost constituită pe baza Diviziei 7 Puşcaşi „M.V. Frunze“, distinsă cu două ordine Drapelul Roşu şi cu Drapelul Roşu de Muncă. Conform situaţiei de pe 1 iunie 1941 în divizie figurau 935 de camioane, 151 de autospeciale şi 35 de autoturisme, 43 de maşini blindate de diferite tipuri în stare bună, 121 de tractoare (fără a lua în calcul cele 33 aflate în reparaţie) şi 136 de motociclete. Regimentul de tancuri al diviziei era dotat slab, în el figurând doar 83 de tancuri BT în stare bună******. În schimb, batalionul de cercetare a primit un număr de tancuri-amfibii mai mare decât cel prevăzut de organigramă (28), inclusiv 11 dintre cele mai noi, T-40.**

Divizia 34 Tancuri era înarmată mai prost decât toate formaţiunile de tancuri pomenite mai sus. Baza înarmării diviziei consta din tancuri uşoare T-26, dintre care 241 erau în stare bună (inclusiv 30 cu aruncătoare de flăcări). Având aceeaşi armă (un tun de calibru 45 mm) şi acelaşi blindaj antiglonţ ca BT, T-26 îi era considerabil inferior în viteză şi mobilitate. Dintre tancurile noi erau doar opt tancuri grele KV. În plus, în dotarea diviziei figurau 26 de tancuri BT şi 48 de giganţi cu cinci turele T-35. În timpul paradelor din Piaţa Roşie, acest monstru producea o impresie de neşters asupra publicului, dar e greu de apreciat potenţialul lui de luptă. Având un armament extraordinar de puternic, un tun de calibru 76 mm, două tunuri de calibru 45 mm, două mitraliere, acest tanc cu blindajul antiglonţ şi gabarit enorm devenea o ţintă de instrucţie pentru tunurile antitanc ale inamicului. (208)

Conform situaţiei de pe 3 iunie 1941, în Divizia 34 Tancuri erau doar 42 de tractoare şi 649 de maşini de toate tipurile. Am putea presupune că până la începutul războiului aceste cifre au crescut întrucâtva, deoarece numărul total al tractoarelor şi al mijloacelor de transport auto ale Corpului 8 Mecanizat, indicate în documente, depăşeşte suma aritmetică a prezenţei lor în trei divizii cu aproximativ 70 de tractoare şi 600 de automobile.
În ansamblu însă, la începutul războiului Corpul 8 Mecanizat reprezenta o formaţiune de şoc puternică alcătuită din 32 000 de oameni, 925 de tancuri şi automobile blindate, peste 3 500 de tractoare cu şenile şi maşini cu roţi.******

La fel ca în majoritatea cazurilor similare, fondurile de arhivă ale corpului mecanizat şi ale diviziilor lui există nominal, dar în realitate sunt aproape goale. Documentele Departamentului operativ al statului major al corpului (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 3438, inv. 1) încep din iulie 1941 – până la momentul respectiv rămăseseră foarte puţine. În fondul de arhivă al Diviziei 7 Motorizate (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 1057) sunt câteva documente de până la 22 iunie şi nimic mai mult.
În fondul Diviziei 12 Tancuri (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 3012) documentele operative lipsesc cu desăvârşire. Însă lipsa documentelor iniţiale este compensată într-o oarecare măsură de numeroasele rapoarte şi comunicate despre operaţiunile militare ale corpului şi ale diviziilor lui, alcătuite în iulie–august 1941, păstrate în fondurile de arhivă ale statelor majore superioare. Mai există, de asemenea, un document absolut unic – Registrul operaţiunilor de luptă ale Diviziei 34 Tancuri, alcătuit, după cum se poate presupune, la un interval de timp minim după evenimentele descrise (însemnarea de lângă sigiliul de ceară roşie înştiinţează: „cusut, sigilat pe 2.7.41“), şi asta permite reconstruirea verosimilă a scurtei, dar tragicei istorii a acestei formaţiuni.

În ajunul războiului, Corpul 8 Mecanizat făcea parte din componenţa Armatei XXVI. Această circumstanţă este confirmată direct de toate documentele cunoscute, însă Armata XXXIV Tancuri a întâmpinat zorii zilei de 22 iunie aflându-se la Grudek-Jagellonsk, adică în zona Armatei VI vecine, lângă şoseaua Lvov–Peremîşl. Când şi pentru ce ajunsese ea acolo? Deocamdată n-a fost găsită nici o explicaţie a acestui fapt. Divizia 12 Tancuri era amplasată în oraşul Strîi, Divizia 7 Motorizată – în Drogobîci.

Judecând după raportul din iulie al comandantului Corpului 8 Mecanizat, unităţile corpului au fost ridicate la alarmă de luptă la ora 5.40, pe 22 iunie. (209) Ce-i drept, în Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 12 Tancuri este indicată ora 2 noaptea, data de 22 iunie. (210) Comandanţii au deschis „pachetele roşii“, cu ordinul Consiliului de Război al Armatei XXVI din 17 mai 1941 în conformitate cu care formaţiunile Corpului 8 Mecanizat trebuiau să se concentreze la nord-vest de oraşul Sambor.

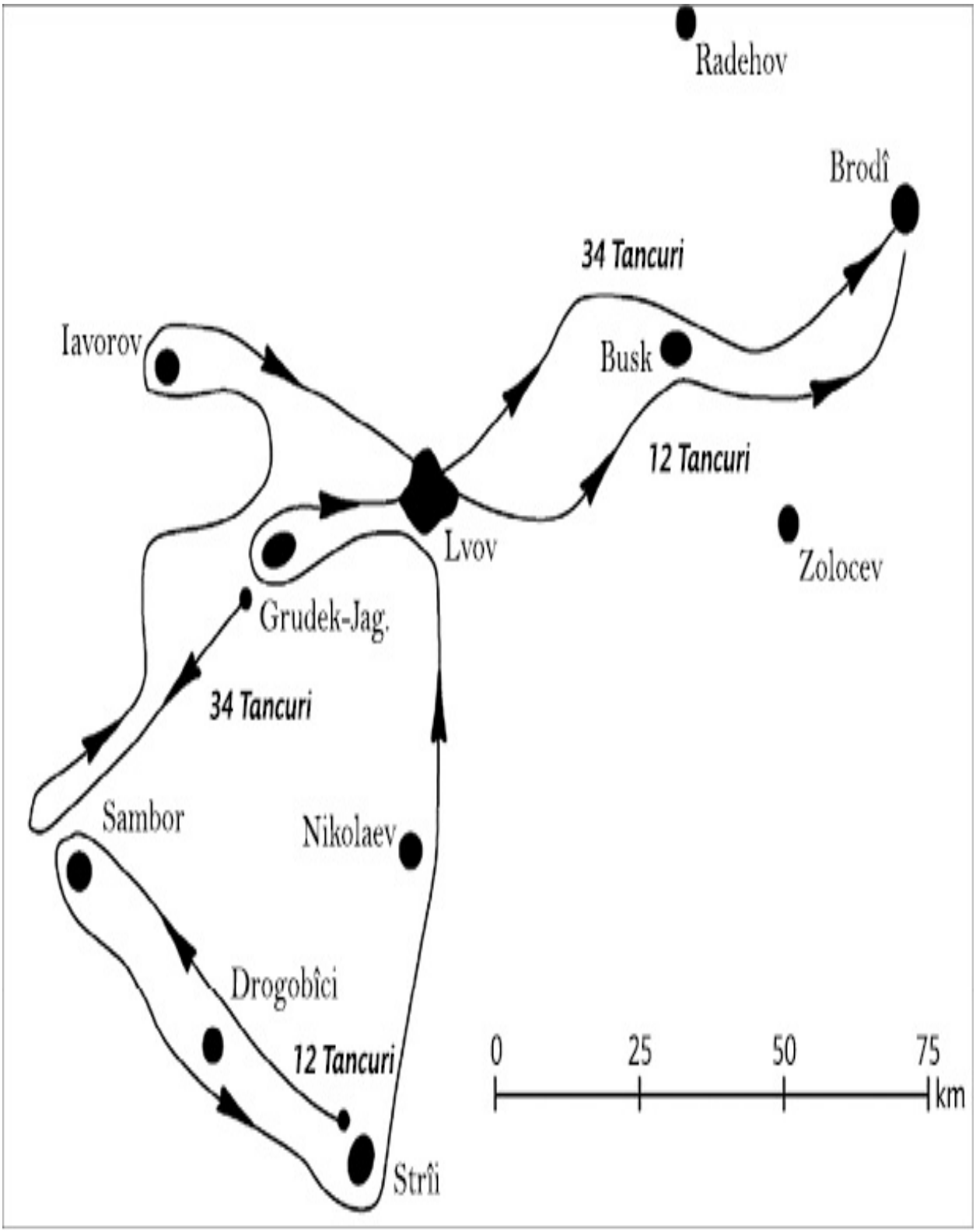

Fig. 15. Direcțiile înaintării diviziilor Corpului 8 Mecanizat Tancuri

Corpul înainta evident spre „vârful“ intrândului frontierei, de la care, conform planurilor antebelice, urma să înainteze spre vest. Dar, după cum scrie în memoriile sale postbelice adjunctul comandantului Corpului 8 Mecanizat, comisarul de brigadă (ulterior general) N. Popel, „inamicul, care a început războiul cu o lovitură neașteptată, ne dicta voința sa, ne strica planurile“. (211) Comandamentul Frontului Sud-Vest nu s-a hotărât totuşi să înceapă ofensiva – nici spre vest, spre Cracovia, nici spre nord, spre Lublin. În seara de 22 iunie, la ora 20.40, când încă nu toate unităţile corpului mecanizat reuşiseră să ajungă până la Sambor, comandantul Corpului 8 Mecanizat a primit ordinul comandantului Frontului Sud-Vest ca prin marş forţat nocturn să ajungă, până în dimineaţa de 23 iunie, în regiunea Vinniki-Kurovițe (la est de Lvov) şi să fie „gata de contraatacul asupra unităţilor motomecanizate ale inamicului, depistate în regiunea Sokal“. (212) Probabil că, pentru a nu crea un ambuteiaj de netrecut pe șoseaua Sambor–Lvov, diviziile de tancuri (sute de tancuri, mii de maşini, tractoare şi motociclete) au pornit înapoi pe diferite căi – de exemplu, Divizia 12 Tancuri a primit ordinul să se întoarcă „pe unde a venit“, adică prin Strîi, Nikolaev spre Lvov şi Kurovițe.

Ordinul frontului conţinea o singură greşeală, dar una extrem de nesăbuită – corpul mecanizat era transferat în subordinea operativă a Armatei VI. Bineînţeles, comandantul de armată Muzîcenko s-a pus imediat pe treabă. După cum afirmă în raportul său comandantul Corpului 8 Mecanizat, Riabîșev, în dimineaţa de 23 iunie „a fost primit ordinul verbal al comandantului Armatei VI cu privire la întoarcerea corpului şi concentrarea lui în regiunea Iavoro–Grudek-Jagellonski“. (209) E straniu, dar Riabîșev a purces la executarea „ordinului verbal“, care contrazicea ordinul scris al comandamentului frontului, şi coloane de tancuri huruitoare şi întinse pe mai mulţi kilometri au pornit târâș spre vest. La drept vorbind, ele se târau în direcţii diferite, deoarece trupele nu reușeau să reacţioneze la comenzile, mereu altele, ale şefilor, iar până la Kurovițe n-a izbutit să ajungă în general nimeni.

Comandantului Armatei VI nu i s-a permis să se poarte mult timp samavolnic şi la ora 15.20 (în orice caz, aceasta e ora indicată în document) el a trimis un ordin: „Comandantului Corpului 8 Mecanizat. Opriţi unităţile şi întoarceţi-le pe itinerarul Krasna. (localitate la 6 kilometri sud

de Busk – M.S.). Stabiliţi legătura cu comandantul Corpului 15 Mecanizat, acţionând în comun distrugeţi grupul de tancuri al inamicului pe direcţia Dubno“. (213) E straniu, dar corpul mecanizat a început să execute ordinul semnat la ora 15.20 abia la ora 6 dimineaţa, pe 24 iunie, după cum scrie în raportul său Riabîşev, sau la ora 3.30, după cum e notat în Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 34 Tancuri. (214) Oricum, pe la amiaza zilei de 24 iunie Corpul 8 Mecanizat prezenta grupuri de oameni, tancuri şi maşini împrăştiate haotic la zeci de kilometri unele de altele; câte ceva se mişca cu insistenţă, câte ceva se oprise, deoarece şoferii nu dormiseră de peste 48 de ore.

Pe străzile înguste al Lvovului unităţile Corpului 8 Mecanizat, care plecau spre Busk–Brodî, s-au întâlnit cu maşinile de luptă ale Diviziei 32 Tancuri şi ale Corpului 4 Mecanizat, care se întorceau după bătălia care nu avusese loc de lângă Kamenka Bugskaia pe şoseaua de la Iavorov. Toată nebunia aceasta a luat sfârşit abia spre seara de 25 iunie, când Corpul 8 Mecanizat a ajuns cu capetele coloanelor diviziilor de tancuri la Brodî. Deşi distanţa dintre Strîi şi Brodî nu e mai mare de 140 de kilometri în linie dreaptă, tancurile Corpului 8 Mecanizat au parcurs aproximativ 350–400 de kilometri.****** Pentru formaţiunile mecanizate din timpul respectiv să parcurgă în cinci zile 400 de kilometri era un rezultat excelent. Rămâne discutabil doar preţul plătit pentru el.**

Într-unul dintre articolele sale, scris la zeci de ani după război, generalul Riabîşev a lăsat să-i scape fraza: „În timpul marşului pe distanţa de 500 de kilometri, în urma loviturilor aplicate de aviaţie şi din motive tehnice, corpul a pierdut aproape jumătate din tancurile de construcţie învechită“. Este o frază bună, „corectă“, „necesară“ şi i-a fost hărăzită o viaţă lungă. În timpul copierii şi citării fraza a fost îmbunătăţită de mai multe ori. Mai întâi au fost eliminate ca inutile cuvintele „de construcţie învechită“. Rezulta că formaţiunea a pierdut în timpul marşului jumătate din tancuri. Apoi au uitat numărul corpului şi, ceea ce e mai important, au uitat despre marşul absolut unic, ca lungime, efectuat de corp înainte de intrarea în luptă. Ulterior, „corpurile mecanizate“ (la plural) ale Frontului Sud-Vest „pierduseră în marş, în primele zile de război, jumătate din tancuri“. În această formulare fraza le convenea tuturor, căci dădea „explicaţia obiectivă“ cauzelor dispariţiei unei hoarde de câteva mii de tancuri. Totul se stricase. Nu erau tancuri, ci „sicrie“, nişte vechituri fără speranţă de recuperare…

În documente descoperim cu totul alte cifre. Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 34 Tancuri conţine două referiri la tehnica rămasă în urmă în timpul marşului: „24 iunie. Până în momentul ieşirii diviziei din regiunea pădurii Iavorov–Grudek–Jagellonski au rămas în urmă 45 de maşini cu roţi, 29 de tancuri T-26, 17 tancuri T-35 şi 6 tancuri BT. Până la ora 18.00 în regiunea Busk–Krasne–Kozluv a fost efectuată alimentarea maşinilor şi au început să vină şi cei rămaşi în urmă. La ora 18.00, divizia şi-a continuat deplasarea… 26 iunie. Au rămas în urmă 10 tancuri T-35, 15 tancuri T-26, 18 maşini cu roţi". (214) Au rămas temporar în urmă în timpul marşului şi au fost „pierdute irecuperabil" sunt noţiuni absolut diferite, dar, chiar şi uitând de asta, vedem cifrele „pierderilor" de o şesime şi nicidecum de jumătate din numărul total al tancurilor.

În ce-i priveşte pe cei „rămaşi în urmă pentru totdeauna", „Raportul cu privire la operaţiunile de luptă ale Diviziei 34 Tancuri", datat 2 august 1941, ne oferă o oarecare imagine despre numărul lor: „Au rămas în urmă 7 tancuri BT, 3 tancuri T-26, 2 autoblindate BA-10 şi 3 autoblindate BA-20". (215) Doar 10 tancuri uşoare. Mai puţin de patru la sută din numărul iniţial. Ce-i drept, în numărul acestora n-au intrat tancurile T-35 de 50 de tone. Aceşti monştri nici nu fuseseră construiţi pentru marşuri forţate, iar tentativa de a le mâna ca pe nişte motociclete s-a soldat cu un rezultat cât se poate de previzibil: „Cele 38 de tancuri T-35 în timpul deplasării de la Grudek-Jagellonski spre vest spre Peremîşl şi de acolo spre nord-est spre Dubno, în majoritatea lor au rămas în urmă, iar circa 10 tancuri au rămas în urmă din cauza prăbuşirii podurilor, iar celelalte n-au ajuns până la regiunea Dubno din motive tehnice".******

Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 12 Tancuri, antedatat, judecând după conţinut, în însemnarea de pe 24 iunie conţine următoarea frază: „dată fiind deplasarea fără oprire, maşinile rămase în urmă nu puteau să-şi ajungă din urmă coloanele şi numărul lor creştea mereu, în perioada indicată divizia a pierdut în urma avarierilor şi bombardamentelor: 2 tancuri KV, 2 tancuri HT-133 (varianta cu aruncător de flăcări a tancului T-26), 1 tanc BT-7, 3 tancuri T-34, aproape 20 de camioane". În total – opt tancuri. O cifră în limita marjei de eroare a stabilirii numărului iniţial de tancuri într-o divizie. La sfârşitul Registrului operaţiunilor de luptă, la capitolul concluzii, autorul revine din nou la tema pierderilor din timpul marşului: „În prima zi de război au ieşit din funcţiune circa 12 tancuri KV, care nu aveau piese de schimb şi funcţionau fără controale". (210)**

De ce două s-au transformat în 12 şi ce legătură are asta cu faptul că partea concluzivă a raportului a fost scrisă în august, când trebuiau explicate pierderile enorme ale diviziei? Întrebarea rămâne deocamdată fără răspuns. În orice caz, nimic care să semene măcar de departe cu „pierderea a jumătate din toate tancurile“ nu există în documentele reale.

Ordinul de luptă nr. 0015 al Comandamentului Frontului Sud-Vest trasa sarcina de a aplica din regiunea Brodî o lovitură cu forţele a trei corpuri mecanizate (nr. 4, 8 şi 15), care să zdrobească gruparea motorizată a inamicului ce spărsese frontul şi să înainteze spre regiunea Voinița–Miliatin–Sokal. (216) În traducere în limbajul geografiei înseamnă o ofensivă pe direcția nord–vest pe o adâncime de 80–90 de kilometri. S-a ordonat ca ofensiva să înceapă „la ora 7.00 fix, pe 25 iunie“, dar, deoarece comandantul Armatei VI, Muzîcenko, a dispus astfel, Corpul 4 Mecanizat şi Corpul 15 Mecanizat continuau să penduleze încolo şi încoace prin pădure fără să iasă din ea, iar la Corpul 8 Mecanizat, aflat în marş de la Busk la Brodî în dimineața de 25 iunie, nu avea cine să execute ordinul.

Seara târziu (la 22.30) pe 25 iunie la statul major al frontului a fost semnat ordinul nr. 0016; sarcina fusese lăsată aceeaşi, gruparea inamicului era numită ca şi mai înainte „din Radziechow“ (deşi Divizia 11 Infanterie germană ocupase între timp Dubno şi se pregătea să înainteze spre Ostrog, Șepetovka), începutul atacului a fost transferat la ora 9.00 dimineața pe 26 iunie. Din partea Corpului 4 Mecanizat la contralovitură trebuia să participe doar Divizia 8 Tancuri. (217) La momentul respectiv această divizie lupta cu infanteria germană în regiunea Iavorov–Magherov şi nici nu începuse înaintarea spre Brodî. Corpul 15 Mecanizat nu voia nici în ruptul capului să iasă din pădure. Astfel, lovitura nimicitoare a celor trei corpuri mecanizate s-a transformat în ofensiva solitară a Corpului 8 Mecanizat.

Corpul este compus din trei divizii. La ofensivă au luat parte două (Diviziile 12 şi 34 Tancuri). E greu de înțeles ce făcea Divizia 7 Motorizată „M.V. Frunze“, distinsă cu două ordine Drapelul Roșu și cu Drapelul Roșu de Muncă. În raportul comandantului Corpului 8 Mecanizat sunt scrise literalmente următoarele: „Divizia motorizată de puşcaşi a atacat la ora 13 inamicul pe sectorul Borduliaki–Stanislavcik–Monastîrek, dar n-a avut

succese deosebite în această luptă şi a rămas pe poziţia pe care o ocupa până la lăsarea întunericului“. (209) Borduliaki, Stanislavcik, Monastîrek sunt localităţi de lângă râul Stîr, pe al cărui mal apusean pendula dintr-un loc în altul Divizia 37 Tancuri a Corpului 15 Mecanizat.

Principalul în această poveste enigmatică este faptul că, în timp ce în regiunea Brodî se aflau două divizii motorizate de puşcaşi (nr. 7 şi 212), diviziile de tacuri ale Corpului 8 Mecanizat au început forţarea luncii mlăştinoase a râuleţelor Slonuvka şi Sîtenka, fără susţinerea cuvenită din partea infanteriei. În concluziile Registrului operaţiunilor militare al Diviziei 12 Tancuri e arătat cât se poate de autocritic:

„Consider radical incorectă aplicarea tancurilor în lupta de lângă Leşnev, Korsuv, cota 241,0, căci în faţa diviziei era un râuleţ ce trebuia forţat de infanterie, iar apoi puteau să-l treacă şi tancurile. În al doilea rând. De la începutul aplicării tancurilor a fost urcat un batalion (în propriul regiment motorizat de puşcaşi al diviziei erai trei batalioane de acest fel – M.S.) de infanterie pe tancuri, care a ajuns, stând mult timp lângă râu în imposibilitatea de a-l trece, sub tirul aruncătoarelor de mine şi al artileriei; tancurile stăteau atât de aproape unele de altele încât unele se agăţau reciproc cu şenilele. În fine, inamicul era atât de puţin numeros, încât folosirea întregii divizii nu era necesară“. (210)

Nu întâlneşti chiar atât de des în documentele militare cuvinte de acest fel („inamicul era atât de puţin numeros“), dar în cazul dat ele comportă o dublă corectitudine. Trecerile peste râu de la Leşnev erau apărate de un batalion de infanterie întărit al Wehrmachtului şi de o divizie de tancuri trimisă să-l zdrobească. Pe un teren împădurit şi mlăştinos, unde e greu (sau chiar imposibil) să desfăşori pe potecile înguste o masă mare de tancuri în formaţiune de luptă, e lipsit de sens să le aduni la grămadă în aşa fel încât „unele dintre ele se agăţau reciproc cu şenilele“. Nu a fost angajată nici o „divizie“ împotriva batalionului de infanterie german. În realitate, la lupta de pe 26 iunie a participat un grup de tancuri al Diviziei 12 Tancuri, într-un număr de mai puţin de două batalioane:

„26 iunie. De dimineaţă a început ofensiva Diviziei 12 Tancuri asupra inamicului care se apăra pe linia râului Slonuvka; la momentul respectiv în ambele regimente erau cel mult 75 de tancuri (??? Vezi cifrele pierderilor din timpul marşului reproduse mai sus – M.S.), dar nici acestea nu puteau să fie

utilizate toate din cauza terenului mlăştinos. Operaţiunile militare pentru cucerirea Leşnev-Korsuv, cota 241,0, au început cât se poate de reuşit şi până la ora 14.00 şase tancuri au ajuns în vârful cotei 241 (la 4,5 kilometri nord de Leşnev, acest deal este cu 30–40 de metri mai înalt decât împrejurimile – M.S.), iar infanteria a forţat râul şi s-a apropiat de târguşorul Leşnev, care a fost incendiat de artileria noastră… În regiunea ofensivei diviziei acţiona Regimentul 92 Infanterie al inamicului, întărit cu un divizion de tunuri antitanc, cu o baterie de aruncătoare de mine grele şi o baterie de artilerie. În perioada luptei unităţile noastre au pierdut: 5 tancuri KV, 18 tancuri T-34, 10 tancuri BT-7". (210) Vom menţiona imediat că în raportul comandantului diviziei figurează cifre de trei ori mai mici pentru pierderile de tancuri. „În această luptă Divizia 12 Tancuri a suferit pierderi mari de efectiv şi materiale: 8 tancuri au fost scoase din funcţiune, 2 tancuri s-au împotmolit în mlaştină". (209)

Divizia 34 Tancuri, după ce avea să se concentreze în regiunea de la vest de Srebno, trebuia, prin ofensiva peste râul Sîtenka, la nord, să acopere flancul drept al grupării principale de şoc a corpului. În Registrul operaţiunilor de luptă evenimentele zilei de 26 iunie sunt descrise extrem de succint:

„Purtând lupta în pădurile de la nord de râul Sîtenka regimentele de tancuri n-au avut succes în înaintare din cauza tirului puternic de artilerie. În urma lupta există pierderi: cel puţin 31 de tancuri T-26, 5 tancuri BT, 3 automobile blindate.

Trofee – a fost distrus statul major al Detaşamentului 137 de trupe aeropurtate,***** au fost luaţi aproape 30 de prizonieri, inclusiv 3 ofiţeri, au fost distruse 17 maşini cu roţi, aproape 150 de biciclete, 35 de motociclete, tanchete, iar în regiunea Krupeţ au fost distruse 4 tancuri, 2 tunuri antitanc. Inamicul a pierdut aproape 250 de oameni morţi şi răniţi. Eroul Uniunii Sovietice, Frolov, care acţiona împreună cu o divizie în regiunea Srebno, a dispărut". (214)***

În raportul din august cu privire la operaţiunile de luptă ale Diviziei 34 Tancuri îi este dată o apreciere foarte critică ideii iniţiale a operaţiunii:

„Stârneşte îndoieli şi utilizarea Diviziei 34 Tancuri, când a fost dat ordinul comandantului Corpului 8 Mecanizat să acţioneze în pădurea de la nord de Radzivilluv, dată fiind prezenţa obstacolelor (râul Slonuvka şi râul Sîtenka),

*precum şi a locurilor mlăştinoase, ce stânjeneau acţiunile de manevră ale diviziei şi după ce a întâlnit o unitate puternică de artilerie şi de aruncătoare de mine a inamicului divizia a pierdut cel puţin 30 de tancuri. Propunerea comandantului Diviziei 34 Tancuri, colonelul Vasiliev, era să nu intre în păduri şi să nu traverseze cursurile de apă, ci să acţioneze pe direcţia Brodî, distrugând tancurile inamicului ce se deplasau de la Brodî la Radzivilluv".******** (215)*

Şi totuşi, chiar şi lovitura organizată şi aplicată astfel a zguduit până la temelie defensiva Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului:

„26 iunie. 09.00. Din Divizia 57 Infanterie a parvenit comunicarea că la sud de Leşnev a început mult aşteptata contralovitură a forţelor de tancuri ale inamicului. Cea mai mare parte a forţelor Diviziei 57 Infanterie se află în regiunea Lopatin şi nu pot fi distrase pentru respingerea acestei contralovituri… Situaţia de lângă Leşnev devine critică. Batalionul întărit 1 al Regimentului 179 Infanterie a opus o rezistenţă dârză şi a suferit în acest timp pierderi mari. În pofida rezistenţei opuse de trupele noastre, ruşii au reuşit cu ajutorul susţinerii puternice a artilerie şi tancurilor să treacă râul şi să ocolească orăşelul pe ambele flancuri. Din cauza tirului necontenit al inamicului n-am reuşit să aruncăm în aer podul situat la sud de Leşnev. Unele unităţi de tancuri ale inamicului au pătruns în regiunea coloniei Mîtniţa (localitate la 5,5 kilometri sud de Berestecicko – M.S.) şi au ajuns la râul Stîr în regiunea de la vest de Beresteciko (e straniu, dar nici unul dintre documentele sovietice depistate nu vorbeşte despre o pătrundere atât de adâncă – M.S.). Unităţile noastre de infanterie şi artilerie din regiunea Leşnev au început pe alocuri să se retragă sub presiunea inamicului. Doar lipsa de organizare a atacului rusesc şi implicarea personală a comandantului Diviziei 57 Infanterie au zădărnicit înrăutăţirea ulterioară a situaţiei. La ordinul comandamentului corpului unităţile Regimentului 199 întărit, ce înaintează în regiunea Sitno pentru executarea misiunii de asigurarea a flancurilor, au fost întoarse [spre Leşnev] cu scopul de a respinge inamicul.

Ora 12.10. Din păcate, situaţia ne obligă să punem în funcţiune pentru respingerea atacului inamicului Divizia 16 Tancuri. Divizia a primit ordin să arunce în luptă toate forţele disponibile în sectorul în care a pătruns inamicul. Comandamentul corpului încearcă să implice toate unităţile antitanc accesibile. La cererile urgente ale trupelor terestre, Luftwaffe efectuează raiduri permanente asupra comasărilor mari ale inamicului, observate pe

ambele părţi ale drumului în regiunea Broda–Leşnev.

*Ora 14.00. Unităţile de avangardă ale Diviziei 16 Tancuri poartă lupte în regiunea Kremeneţ, în timp ce brigada de infanterie motorizată******** a diviziei, separată în regiunea Leşnev de celelalte forţe în timpul pătrunderii inamicului, se află încă pe malul vestic al râului Stîr.*

Situaţia din regiunea de la sud de Beresteciko rămâne critică şi seara. Inamicul, utilizând tancuri, înaintează de pe terenul împădurit de la nord-est de Leşnev, prin Redkuv spre Ostruv (este ofensiva Diviziei 34 Tancuri – M.S.). Seara el reuşeşte să blocheze temporar drumul în regiunea Ostruv (nici acest succes nu este reflectat în Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 34 Tancuri – M.S.). La ora 18.00, dată fiind situaţia creată, comandamentul corpului a ordonat să fie pregătite podurile de pe râul Stîr pentru a fi aruncate în aer. După ce au fost aruncate în luptă toate unităţile antitanc ce se aflau la periferia sudică a oraşului Beresteciko, tancurile ruseşti care au pătruns până la Ostruv au fost respinse cu mari pierderi…“ (188)

Pentru prima dată de la începutul războiului trupele germane din zona ofensivei Grupului de Armate Sud au ajuns într-o situaţie fără exagerare critică. Este cu atât mai remarcabilă reacţia comandanţilor Wehrmachtului la o atare situaţie:

„Ora 20.30. Dat fiind că tancurile ruseşti s-au apropiat la 6 kilometri de punctul de comandă al corpului, precum şi din cauza raidurilor permanente ale aviaţiei inamicului, ce fac imposibilă munca sistematică, direcţia a fost transferată la punctul de comandă de rezervă, situat la un conac la 2 kilometri nord-vest de Beresteciko (subl. mea – M.S.).

Evaluarea situaţiei: Deocamdată nu se observă factori care ar cere devierea de la planul iniţial (tancurile ruseşti ajunse la opt kilometri de statul major al corpului nu sunt un motiv de modificare a planurilor de ofensivă). Statelor majore ale diviziilor le-au fost expediate radiograme cu indicaţii pentru ziua de 27 iunie. Un ordin general pentru tot corpul nu va fi emis. Divizia 57 Infanterie va trebui să recucerească sectorul de râu de lângă Leşnev. Dacă inamicul va încerca să contraatace, să fie luate toate măsurile pentru a respinge aceste contraatacuri. Sarcina pentru Divizia 11 Tancuri este aceeaşi ca pe 26 iunie – înaintarea prin Ostrog pe direcţia spre Şepetovka (adică la 100–130 de kilometri est de Beresteciko – M.S.).

Experienţa operaţiunilor de luptă:

Cu toate că ruşii au lovit un loc foarte vulnerabil de pe flancul corpului, n-au reuşit să beneficieze de rodul atacului lor reuşit de lângă Leşnev. În adâncul zonei de pătrundere din partea lor nu se observă nici o conducere metodică a luptei. Inamicul pulverizează lovitura de şoc în atacurile unor grupuri mici de tancuri (sau chiar ale câte unui tanc singur), ce nu sunt corelate nici în timp, nici în spaţiu şi aproape niciodată nu sunt însoţite de infanterie. Din cauza acestei pulverizări a forţelor, mijloacele noastre antitanc relativ puţine au reuşit să respingă unităţile de tancuri ale inamicului şi să distrugă totodată multe tancuri ruseşti…“ (188)

Atunci când făceau această însemnare în Registrul operaţiunilor de luptă germanii încă nu ştiau ce mare noroc au avut – comandamentul Diviziei 12 Tancuri (forţa principală de şoc a Corpului 8 Mecanizat) a apreciat raidurile permanente ale aviaţiei inamice, precum şi rezistenţa activă opusă de inamic în ansamblu ca un „factor care cere modificarea radicală a planului iniţial“. În Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 12 Tancuri situaţia este descrisă astfel:

„De la ora 14.00 până la 20.00 au fost efectuate cel puţin 20 de raiduri ale aviaţiei de bombardament asupra unităţilor diviziei şi asupra spatelui frontului ei. În lipsa aviaţiei noastre, avioanele inamicului zburau foarte jos. Spatelui frontului regimentelor şi al diviziei i-a fost provocată o pagubă mare, au fost incendiate maşini cu muniţii, carburanţi, lubrifianţi şi alte bunuri… Acţiunile insuportabile ale aviaţiei inamicului l-au constrâns pe comandantul Diviziei 12 Tancuri să ia decizia cu privire la scoaterea diviziei din luptă. Până la ora 24.00 divizia a fost scoasă din luptă şi spre dimineaţa zilei de 27.6 s-a concentrat [în regiunea oraşului] Podkamen“. (210)

S-a concentrat la Podkamen înseamnă că s-a retras la sud de Leşnev la 40 de kilometri. Un marş forţat solid. Într-un document elaborat mai târziu la Direcţia principală de tancuri şi autoblindate a Armatei Roşii cu titlul „Greşelile comise în acţiunile Corpului 8 Mecanizat“ această ieşire din luptă este descrisă astfel: „În pădurile din regiunea Boldurî (localitate la 6 kilometri sud de Leşnev – M.S.) pe 26.06 unităţile de tancuri ale Diviziei 12 Tancuri au fost supuse unui bombardament puternic de către aviaţia inamicului şi au început să se retragă spontan pe direcţia Brodî–Podkamen. Pe drum, tancurile se întâlneau cu membrii statului major al Corpului 8

Mecanizat şi s-au îndreptat în grupuri în regiunea Brodî (adică îi prindeau pe tanchişti şi îi forţau să se întoarcă dincolo de Brodî – M.S.). Ca rezultat, comandantul Diviziei 12 Tancuri spre sfârşitul zilei de 26.6 s-a retras la Podkamen, cu 30 de tancuri. Statul major al diviziei a pierdut comanda regimentelor, de asemenea, probabil, a fost pierdută comanda în statele majore ale regimentelor şi ale batalioanelor de tancuri“. (217)

Informaţia operativă nr. 09 a statului major al Frontului Sud-Vest de la ora 20.00 de pe 26 iunie a făcut bilanţul primei zile de contraofensivă în felul următor: „Corpul 8 Mecanizat, la ora 9.00 pe 26.6.41, a atacat nehotărât unităţile mecanizate ale inamicului din regiunea Brodî pe direcţia Beresteciko şi, fără a avea susţinerea suficientă a aviaţiei şi din partea vecinului din stânga (Corpul 15 Mecanizat), a fost oprit de inamic în regiunea iniţială pentru atac. Corpul 15 Mecanizat, acţionând la fel de nehotărât, n-a executat ordinul de a ataca…“ (218)

Ziua a doua a ofensivei (27 iunie) este descrisă în Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 12 Tancuri cu un laconism fără seamăn şi cu un calm cu epic: „Diviziei de tancuri nu i-au fost trasate sarcini de luptă. În regiunea Podkamen unităţile diviziei se aduc în bună ordine, vin maşinile rămase în urmă, îşi recuperează ceea ce-au pierdut în decursul zilei de 26.6.41“. Comandamentul diviziei s-a rostogolit atât de repede şi atât de departe din zona operaţiunilor de luptă, încât în decursul întregii zile, chipurile, n-a reuşit să facă legătura cu statul major al corpului mecanizat şi să afle ce evenimente se produc acolo şi ce ordine sunt emise.

Despre aceste evenimente se discută în decursul multor decenii în paginile literaturii istorice şi memorialistice. Publicului cititor îi sunt cunoscute în principal din memoriile lui N. Popel, scrise foarte expresiv de un autor-fantomă, care în momentul respectiv era adjunctul comandantului Corpului 8 Mecanizat. În versiunea lui Popel, lucrurile s-au derulat astfel: în zorii zilei de 27 iunie la statul major al corpului a parvenit ordinul de retragere a corpurilor mecanizate dincolo de linia Zolocev–Podkamen–Pociaiev. Câteva ore mai târziu a parvenit un ordin cu un conţinut exact contrar – să se înainteze spre Dubno. Peste alte două ore, în cantonamentul Corpului 8 Mecanizat a venit personal adjunctul comandantului Frontului Sud-Vest, comisarul de corp Vaşughin, şi, fără a se sinchisi de expresii şi ameninţări, a

cerut ca ofensiva să înceapă imediat. (211) N.S. Hruşciov, în memoriile sale de notorietate mondială, amintindu-şi de ultima sa conversaţie cu Vaşughin, reproduce cuvintele acestuia despre faptul că el, chipurile, le-a dat comandanţilor corpurilor nişte ordine verbale care contraziceau ordinele Consiliului de Război al Frontului. (219)

Ce s-a întâmplat în realitate? Să începem cu faptul că până şi la o grădiniţă de copii ordinele cu privire la trecerea la pierderi a unor cantităţi de griş şi cu privirea la angajarea unei femei de serviciu sunt perfectate în scris, în timp ce „ordinul stop“ al comandamentului frontului, chiar dacă o fi fost dat, a fost dat verbal şi prin intermediul curierilor. În orice caz, astfel e descris episodul în raportul comandantului Corpului 8 Mecanizat, pe care l-am citat în repetate rânduri mai sus: „La ora 2.30, pe 27.6.41, la comandantul Corpului 8 Mecanizat a venit generalul-maior Paniuhov şi i-a transmis următorul ordin verbal al comandantului Frontului Sud-Vest…“ (209)

Raportul din august al comandamentului Corpului 15 Mecanizat conţine o frază absolut stranie: „27 iunie. În conformitate cu ordinul Frontului Sud-Est nr. 0019 din 28.6.41 în dimineaţa zilei de 29.6.41 se ordonă retragerea pe linia cotelor de la Zolocev…“ (198) Pe 27 iunie la corp parvine un ordin de pe 28 iunie? Numărul enigmaticului ordin este 0019, dar totodată există (în formă cât se poate de scrisă) ordinul 0017 din 27 iunie şi ordinul 018 din 28 iunie, ultimul trasând sarcina de a „exploata succesul Corpului 8 Mecanizat“, iar Corpului 8 Mecanizat i se ordonă să înainteze spre vest de râul Ikva, de la Dubno spre Ostrog. Cu alte cuvinte, ordinul nr. 018 putea să apară doar după raportul despre succesele acestei înaintări.

În sfârşit, pentru a întregi tabloul haosului total, autorii lucrării Culegere de documente de luptă-36, după referirea la „ordinul nr. 0019“ au plasat o notă de subsol: „În prezenta culegere nu este publicat, deoarece nu se pretează lecturii“. Cum vine asta? Istoria i-a furnizat Frontului Sud-Vest 4 500 de tancuri şi nu s-a găsit o maşină de dactilografiat ca lumea la statul major al frontului?

Cu numerotarea ordinelor comandamentului Frontului Sud- Vest sunt mari probleme. Pe 28 iunie a fost emis ordinul nr. 0018, iar pe 29 iunie apare ordinul nr. 0025. Desigur, în decurs de 36 de ore pot fi emise câteva ordine, dat să fie tocmai şapte! În raportul lui Riabîşev este reprodus un număr

debusolant: „La ora 6.00, pe 27.6.41, în regiunea de la 2 kilometri la sud de Brodî prin intermediul comisarului de brigadă a fost primit cel de-al doilea ordin al comandantului Frontului Sud-Vest nr. 2121, din 27.6.41 cu privire la înaintarea Corpului 8 Mecanizat de la ora 9.00 pe 27.6.41 pe direcţia Brodî–Verba–Dubno…“ (209) Chiar dacă ordinul înmânat comandantului Corpului 8 Mecanizat era perfectat ca un aşa-numit „ordin de luptă particular“ (în acest caz trebuia să fie o altă numerotare, care să nu coincidă cu numerotarea ordinelor generale ale comandantului frontului), nu e clar cum de putea să apară în a şasea zi de război un document cu un astfel de număr de ordine?

Ca să nu mai ocupăm atenţia cititorului cu clarificarea ulterioară a detaliilor acestei poveşti obscure, vom menţiona două concluzii esenţialmente importante şi certe. Prima: la statul major al Frontului Sud-Vest nu existau nici unitate de voinţă, nici fermitate în luarea deciziilor şi în transpunerea lor în viaţă. A doua: toată avalanşa aceasta matinală de ordine nu a avut o influenţă sesizabilă asupra acţiunilor, de fapt a lipsei de acţiune, diviziilor Corpului 8 Mecanizat. Divizia 12 Tancuri s-a repliat (ca să utilizăm un termen eufemistic) la Podkamen, încă înainte de emiterea „ordinului stop“ (în cazul în care acest ordin a existat în realitate), şi a staţionat cu cea mai mare parte a forţelor sale toată ziua de 27 iunie, fără să mai acorde vreo atenţie oricăror ordine ale frontului şi ale corpului mecanizat.

Cât priveşte Divizia 34 Tancuri, ea nu s-a „repliat“ nicăieri, ci din dimineaţa până în seara zilei de 27 iunie a continuat să lupte la nord de râul Sîtenka, în zona Hotîn–Kozin. Această concluzie nu se bazează doar pe Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 34 Tancuri, ci este confirmată direct de documentele inamicului (Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului):

„27 iunie… Cu începere dis-de-dimineaţă inamicul trece râul la nord de capul de pod şi din nou atacă cu forţe mari subunităţile noastre… Tentativele ruşilor de a pătrunde pe acest sector, după cum se şi aştepta comandamentul corpului, sunt în toi…

14.30. Înaintarea brigăzii de infanterie motorizată [a Diviziei 16 Tancuri] este întreruptă în permanenţă din cauza tancurilor inamicului, care acţionează din pădurile de la sud de drum [Ostruv–Kozin]. De la amiază brigada se află în luptă

în apropiere de Hotin…

19.00. Brigada de infanterie motorizată încă nu reușește să stabilească legătura cu subunitățile de avangardă ale Diviziei 16 Tancuri. Brigada luptă cu forțele mari ale inamicului în regiunea Gonoratka (localitate la 5 kilometri est de Hotîn – M.S.), totodată au fost distruse multe tancuri inamice…“ (188)

Aşadar, în prima jumătate a zilei de 27 iunie amplasarea trupelor germane în triunghiul Beresteciko–Dubno–Kremeneţ era următoarea: Divizia 11 Tancuri plecase departe la est şi ocupase Ostrogul (la 50 de kilometri est de Dubno), Divizia 16 Tancuri se pomenise ruptă în două părţi – regimentul de tancuri plecase pe drumul spre Kremeneţ, unde a şi fost oprit pe poziția râului Ikva de formațiunile eşalonului doi al Frontului Sud-Est, iar brigada de infanterie motorizată fusese angajată în lupta cu unitățile Diviziei 34 Tancuri a colonelului Vasiliev în regiunea Hotin; Divizia 57 Infanterie ţinea apărarea cu frontul spre sud în zona Leşnev–Korsuv; de la nord-vest spre poziţia râului Stîr se apropiau Diviziile 111 şi 75 Infanterie.

În Dubno, germanii au lăsat forţe minime: subunitățile părţii sedentare ale Diviziei 11 Tancuri, un batalion de transmisiuni, direcţia artileriei şi alte câteva subunităţi ale Corpului 48 Tancuri. La fel şi pe şoseaua principală Brodî–Verba–Dubno nu era nimic în afară de unele trupe germane puţin numeroase de acoperire. Prin urmare, dacă Vaşughin, comisarul de corp, într-adevăr bătea din picior, amenința cu execuția prin împuşcare şi mâna trupele înainte, el avea în fond dreptate – momentul pentru capturarea oraşului Dubno, un nod rutier foarte important al Ucrainei Apusene, era extrem de favorabil şi nu se putea să fie ratat.

Din păcate, în pofida disponibilităţii teoretice a unei mase mari de trupe mecanizate, nu s-a găsit nimeni care să profite de momentul oportun. Divizia de tancuri se aduna cu insistenţă „în bună ordine“, Divizia 7 Motorizată se retrăgea foarte alene de pe poziția râului Stîr spre Brodî, Brigada 34 Tancuri era angajată în luptă între râurile Sîtenka şi Pliaşcevka. Abia la ora 14.30, oră indicată în Raportul cu privire la operațiunile de luptă ale Diviziei 34 Tancuri, subunitățile de avangardă ale regimentelor de tancuri ale Diviziei 34 Tancuri au început să iasă prin Sitno pe şoseaua Brodî–Dubno şi până la ora 16.00 capetele coloanelor diviziei se apropiau de

Verba. (215) Pentru întărirea Diviziei 34 a fost trimis un grup de 30 de tancuri KV şi T-34 din componenţa Diviziei 12 Tancuri,****** care „se repliau“ cu mult mai lent decât celelalte şi au fost întoarse la Brodî, la ordinul comandantului corpului mecanizat. Spre sfârşitul zilei de 27 iunie, grupul a făcut joncţiunea cu divizia lui Vasiliev. (209)**

Rezultatul final al zilei de 27 iunie abundente în evenimente a fost următorul: „Pe drumul de pe sectorul Smoliarnia–Verba divizia distruge aproape 40 de motocicliști, 4 tancuri ușoare, în regiunea Verba capturează 20 de automobile și odată cu lăsarea întunericului ajunge la Podlujie (32 de kilometri pe șosea de la Sitno, la 6 kilometri de periferia sudică a orașului Dubno – M.S.), Regimentul 67 Tancuri pătrunde la periferia sudică a orașului Dubno, unde este supus unui tir puternic al tunurilor antitanc și al artileriei dinspre periferia sudică a Dubno și din Zabramie (suburbie vestică a orașului Dubno – M.S.). La lăsarea întunericului unităţile diviziei se adună la Podlujie“. (215)

Faptul că subunităţile de avangardă ale Diviziei 34 Tancuri au ajuns la suburbiile oraşului Dubno este confirmat pe deplin şi de însemnările din Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului: „Seara, numeroasele formaţiuni motorizate şi de tancuri ale inamicului, formând o coloană lungă, au pătruns de pe direcţia Brodî spre nord-est, trecând printre unităţile de avangardă şi brigada de puşcaşi ale Diviziei 16 Tancuri… Atacul unităţilor de tancuri ale inamicului lângă Tarakanov (suburbie sudică a oraşului Dubno – M.S.) pe direcţia generală asupra Dubno a provocat pierderi mai grave decât se presupunea mai înainte. Lângă periferia de sud-vest a oraşului Dubno a fost respins încă un atac al tancurilor inamicului…“

Se părea că până la cucerirea oraşului rămăsese puţin de tot. Se poate presupune că rapoarte referitoare la aceasta au parvenit la statul major al Frontului Sud-Vest. Fie din această cauză, fie din alta, dar la ora 4.00 dimineaţa pe 28 iunie a apărut Ordinul de luptă nr. 018, semnat de patru membri ai Consiliului de Război al frontului – Kirponos, Purkaev, Vaşughin, Hruşciov. Documentul este destul de amplu, are 412 cuvinte, dar toate se reduc la unul: „Hai!“ Ordinul nu doar trasa cele mai ferme sarcini, dar pentru prima dată indica strict unde trebuiau să se afle spre sfârşitul zilei de 28 iunie statele majore al corpurilor de armată participante la operaţiune.

Intenţia generală se reducea la faptul ca prin ofensiva din trei părţi (de la est, sud şi vest) să fie presată gruparea mecanizată a inamicului. Corpul 36 Puşcaşi (trei divizii de puşcaşi) de pe poziţia Trostianeţ – râul Ikva trebuia să ajungă la linia Mlînov–Kozin (adâncimea ofensivei – 15–20 de kilometri), statul major al corpului – la Dubno. Divizia 14 Cavalerie, împreună cu unităţile Corpului 5 Cavalerie, trebuia, înaintând de pe poziţia Kremeneţ – râul Ikva, să zdrobească regimentul de tancuri al Diviziei 16 Tancuri germane şi spre sfârşitul zilei să ajungă la Hotin–Kozin (adâncimea ofensivei – 25 de kilometri). Cea mai uluitoare sarcină a fost trasată pentru două divizii de puşcaşi ale Corpului 37 Puşcaşi – înaintând de pe poziţia Zolocev–Podkamen–Pociaev, ele trebuiau să ajungă pe poziţia râurilor Stîr şi Radostavka (adâncimea ofensivei – 34–40 de kilometri).

Pe acest fundal, sarcinile trasate corpurilor mecanizate arată destul de modest. Corpul 15 Mecanizat trebuia, în sfârşit, să ocupe Beresteciko „şi să-i acorde sprijin Corpului 8 Mecanizat la zdrobirea grupurilor inamicului care au pătruns peste râul Ikva“. Corpul 8 Mecanizat trebuia să ajungă din urmă şi să zdrobească „unităţile motomecanizate ale inamicului care acţionau la est de râul Ikva pe direcţia spre Ostrug“ (adică Divizia 11 Tancuri germană). După distrugerea inamicului, să se concentreze spre sfârşitul zilei la Zdolbunov, Mizoci, Ojenin (localităţi la 20–30 de kilometri est de Dubno). (220)

Şi toate acestea trebuiau făcute într-o singură zi.

28 iunie

Nu vom afla niciodată cu adevărat la ce se gândeau şi pe ce mizau cei trei generali şi Hruşciov, care au semnat Ordinul nr. 018. Poate că era metoda sovietică tradiţională de administrare, „dacă ai nevoie de o tonă de cărămizi, cere două tone“, dar au decis că, pentru ca trupele să înainteze trei kilometri, trebuie să le ordone să înainteze până la capătul opus al globului. În schimb, se ştie precis cum s-au terminat toate acestea. Chiar din rapoartele şi informaţiile operative semnate de aceiaşi generali:

„Raport cu privire la situaţia Frontului Sud-Est de la ora 22.00 de pe 28.6. 41.

… Corpurile 36 şi 37 Puşcaşi, Corpul 15 Mecanizat şi Divizia 14 Cavalerie au trecut [în ofensivă] de pe frontul (sic) Dubno–Kremeneţ–Zolociov spre nord-vest. Ofensiva evoluează extrem de lent şi în ziua de 28.6.41 încă nu s-a soldat cu rezultate substanţiale…“ (221)

„Informaţia operativă nr. 013 de la ora 10.00 de pe 29.6.41, statul major al Frontului Sud-Vest

… Corpul 36 Puşcaşi trece la defensivă pe malul de est al râului Ikva, pe frontul Zbîtîn–Sudovice–Kremeneţ. Corpul 5 Cavalerie (Divizia 14 Cavalerie cu Regimentul 512 Puşcaşi al Corpului 36 Puşcaşi) trece la defensivă pe poziţia Kremeneţ–Dunaiuv (adică toate au rămas în regiunea de pornire din ofensiva planificată de ordinul nr. 018 – M.S.). Corpul 37 Puşcaşi înaintează pe direcţia Stanislavcik, Divizia 139, la ora 23.00 pe 28.6.41 [a ajuns la] Busk (adică a efectuat un marş, dar fără a ajunge la linia de contact cu inamicul – M.S.)…“ (222)

„Ordinul de luptă nr. 0025. al statului major al Frontului Sud-Vest. 29.6.41.

… Armata VI, compusă din Corpul 36 Puşcaşi (Diviziile 140 şi 146 Puşcaşi), Corpul 37 Puşcaşi (Diviziile 141, 139 şi 80 Puşcaşi), Corpul 6 Puşcaşi, Corpul 5 Cavalerie (Diviziile 3 şi 14 Cavalerie) să se instaleze ferm pe poziţia Dubno–Kremeneţ–Zolociov–Bobrka. La căderea întunericului, pe 29.6.41, Corpul 37 Puşcaşi se repliază pe poziţia Novîi Pociaiuv–Iasenuv“ (adică totul s-a terminat cu replierea pe poziţia iniţială a ofensivei care n-a avut loc). (223)

În aceeaşi zi de 29 iunie, Consiliul de Război al frontului a emis o directivă (nenumerotată), în care a dat aprecierea acţiunilor unor formaţiuni care au luat parte la luptele de lângă Dubno–Kremeneţ:

„… Nimeni nu organizează legătura dintre vecini. Divizia 14 Cavalerie şi Divizia 141 Puşcaşi (a Corpului 37 Puşcaşi), se aflau la distanţa de 12 kilometri între ele, dar nu ştiau care şi unde se afla... Radioul este utilizat prost. Legătura radio dintre Corpul 36 Puşcaşi, Corpul 8 Motorizat şi Corpul 19 Motorizat n-a funcţionat din cauza lipsei undelor şi a semnalelor de recunoaştere (adică a eforturilor organizatorice elementare ale statelor majore respective – M.S.)… În trupe au avut loc cazuri de panică (Diviziile 140 şi 146 Puşcaşi ale Corpului 36 Puşcaşi 36), când chiar fără să vadă inamicul sau la

apariţia lui neînsemnată, subunităţile fugeau în spatele frontului, lăsând totul în urma lor, iar comandanţii subunităţilor şi unităţilor nu luau măsurile necesare cuvenite pentru instaurarea ordinii…“ (224)

Pe 28 iunie, după o pregătire, instruire şi concentrare de multe zile, a trecut, în sfârşit, la ofensivă Corpul 15 Mecanizat. Nominal, la aplicarea loviturii zdrobitoare au participat trei divizii de tancuri (nr. 8, 10 şi 37), care cu doar o săptămână în urmă aveau în total în dotarea lor peste 950 de tancuri în stare bună, inclusiv 114 tancuri KV şi 212 tancuri T-34. Până în dimineaţa de 28 iunie, circa 530 de tancuri au dispărut nu se ştie unde. S-au evaporat sub dogoarea soarelui torid din iunie. Au fost şi pierderi în luptă – până la momentul respectiv Diviziile 8 şi 10 Tancuri pierduseră circa 100 de tancuri (e dificil de invocat cifre exacte, dată fiind dezorganizarea ce domnea în unităţile de tancuri). În orice caz, rămâneau încă trei sute şi ceva de tancuri (în principal în componenţa Diviziei 37 Tancuri). Conform criteriilor germane, acestea ar fi fost suficiente pentru completarea a două divizii de tancuri.

Infanteria (nu în valoare absolută, ci proporţional cu acest număr de tancuri) era puţină – două regimente motorizate de puşcaşi ale Diviziilor 10 şi 37 Tancuri (Regimentul Motorizat de puşcaşi al Diviziei 8 Tancuri rămânea în suburbiile vestice ale Lvovului). Mai era, ce-i drept, şi întreaga divizie motorizată de puşcaşi, care încă nu participase la luptă, dar ea continua să „apere“ cu insistenţă, fără să intre în contact cu inamicul, regiunea Brodî–Radzivilluv, adică se aflau în zona Corpului 8 Mecanizat vecin.

În timpul irosit anterior de Corpul 15 Mecanizat mergând inutil încolo şi încoace prin pădure, inamicul a reuşit să-şi îmbunătăţească considerabil apărarea – unităţile Diviziei 57 Infanterie au fost înlocuite de două divizii abia venite de la frontieră (Divizia 29 Infanterie lângă Radzehuv şi Divizia 9 Infanterie lângă Lopatin). Nu e cazul să ne îndoim că germanii au pregătit fundamental poziţia defensivă de-a lungul malului mlăştinos al râuleţului - Ostruvka, astfel că, în cazul dat, cuvintele „regiune puternic fortificată antitanc“ nu mai erau lipsite de temei. În ansamblu, ţinând seama de condiţiile terenului împădurit şi mlăştinos, sarcina trasată pentru Corpul 15 Mecanizat nu era chiar atât de simplă cum s-ar putea crede ţinând cont

doar de numărul tancurilor sovietice antrenate în operaţiune.

Vom menţiona de la bun început că în Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri german, în însemnările de pe 28 şi 29 iunie, nu există nici cele mai mici trimiteri la operaţiuni de luptă în regiunea în care chipurile s-a desfăşurat ofensiva Corpului 15 Mecanizat. E oarecum straniu, ţinând cont de faptul că vârful contraloviturii ţintea locul de amplasare a statului major al Corpului 48 Tancuri, iar distanţa de la Lopatin la Beresteciko este de doar 25 de kilometri. Astfel, pentru a descrie evenimentele zilei de 28 iunie vom fi nevoiţi să ne folosim în principal de rapoartele din august ale comandamentului Corpului 15 Mecanizat şi ale diviziilor lor. La o lectură atentă şi ele sunt cât se poate de elocvente.

Prima care a trecut la ofensivă, la ora 11.00 pe 28 iunie, a fost Divizia 10 Tancuri, compusă din rămăşiţele a două regimente de tancuri şi, nu se ştie de ce, dintr-un singur (din trei) batalion de puşcaşi al Regimentului 10 Motorizat de puşcaşi. Unde erau toate celelalte, inclusiv subunităţile de pontoane şi poduri? Divizia, sau mai bine spus ce se mai păstrase din ea, s-a înfipt în malul mlăştinos al râului Ostruvka la nord de Lopatin şi cu aceasta totul s-a terminat. Ce-i drept, în raportul corpului mecanizat este dată o descriere dramatică a unei bătălii încrâncenate:

„Unităţile diviziei nu au putut să treacă pe podul de bârne de pe domeniul Volia Adamovska–Severuvka şi au fost încercuite (?) de inamic… Comandantul corpului mecanizat, colonelul Ermolaev, văzând toată situaţia şi imposibilitatea unităţilor Diviziei 10 Tancuri de a trece peste râul Ostruvka pe un singur pod de bârne, aflat sub tirul aproape a unui divizion de artilerie grea şi al tunurilor antitanc ale inamicului din regiunea Lopatin şi din regiunea Ohladuv (de la Ohladuv până la podul de bârne cu ghinion erau circa 10 kilometri şi, lucrul cel mai straniu, chiar în regiunea Ohladuv se concentra pentru ofensivă „grupul de marş“ al Diviziei 8 Tancuri), a trimis un delegat de legătură (în condiţiile în care Divizia 8 Tancuri avea 12 staţii radio, iar Divizia 10 Tancuri – 17 staţii radio) în Divizia 8 Tancuri pentru a transmite ordinul verbal al diviziei de a forţa râul Ostruvka în regiunea Guta–Şkliana pentru a susţine Divizia 10 Tancuri dinspre nord, cu o lovitură asupra Lopatînului… (urmează o relatare amănunţită despre nenorocirile prin care a trecut delegatul de legătură).

… La ora 21 infanteria inamicului împreună cu tunurile antitanc s-a insinuat

de pe direcţia Opluţko şi Koleniki (adică dinspre sud-vest) în pădurile domeniului Volia Adamovska, unde s-a încins lupta de foc a tancurilor cu infanteria. Se lăsa noaptea. Toate tentativele Diviziei 10 Tancuri de a trece râul Ostruvka nu au fost încununate de succes… Rămânerea Diviziei 10 Tancuri în regiunea respectivă, noaptea, aflându-se sub tirul încrucişat al artileriei (cu câteva pagini mai înainte în raport e spus că la începutul „ofensivei“ Divizia 10 Tancuri avea 10 obuziere de calibru 122 mm şi 12 obuziere de calibru 152 mm, adică de două ori mai multe decât avea batalionul inamicului) fiind încercuită, era lipsită de rost şi putea să conducă la pierderea în întregime a diviziei…“

De la ora 11 dimineaţa până seara târziu în timpul acestei lupte încrâncenate Divizia 10 Tancuri a suportat pierderi: „1 tanc KV, 7 tancuri BT, 1 tanc T-34 (în total 9 tancuri), 6 răniţi, 1 mort. A dispărut fără urmă comandantul Regimentului 10 Artilerie (a tras oare acest regiment măcar o singură dată asupra duşmanului?) maiorul Borovnev“. Şi inamicul, care a încercuit şi a zdrobit dacă nu chiar o divizie, cel puţin două batalioane (unul de tancuri şi unul de puşcaşi), a suportat, de asemenea, pierderi: „conform datelor furnizate de un martor ocular, au fost distruse o baterie a inamicului şi 15 motociclete“. (198)

Operaţiunile de luptă ale Diviziei 8 Tancuri sunt descrise literalmente astfel: „Divizia 8 Tancuri, după ce a primit ordinul verbal prin intermediul delegatului de legătură, a luptat cu inamicul până pe 29.6.41 pe direcţia Ohladuv, fiind expusă unui tir de artilerie intens şi suportând pierderi mari, s-a retras din regiunea Ohladuv în pădure la sud-est de Ohladuv“. Câteva cuvinte despre această luptă au fost descoperite şi în „Raportul cu privire la operaţiunile de luptă al Diviziei 8“. Iată-le în întregime: „Regimentul de marş a purtat lupte în regiunea Ohladuv–Toporuv, aflându-se în subordinea comandantului Corpului 15 Mecanizat. În urma luptelor au fost pierdute 12 tancuri. Regimentul de artilerie de obuziere a luptat aflându-se pe poziţiile de foc în regiunea Holoiuv (adică la 10 kilometri de regimentul de tancuri), Volia Holoievska“. (173)

Unica tentativă de a executa ordinul de a ataca s-a făcut observată doar în acţiunile Diviziei 37 Tancuri. Din păcate, tentativa a fost neîndemânatică, neorganizată şi a costat scump. În conformitate cu decizia comandantului, divizia trebuia să treacă pe malul estic al râului Stîr în regiunea târguşorului Monastîrek, să se deplaseze pe un drum de ţară până la

Borduliaki şi acolo să treacă pe malul vestic. În raport nu există nici un fel pe precizări referitoare la această intenţie, dar se poate presupune că în acest fel comandantul a decis să scape de necesitatea de a construi două poduri de pontoane peste gurile mlăştinoase ale râurilor Radostavka şi Ostruvka. Tot planul acesta s-a risipit împreună cu podul aruncat în aer de inamic lângă Borduliaki. Atunci a fost luată decizia de a trece râul Stîr lângă Stanislavcik, dar acolo unde inamicul avea aproape un batalion de infanterie.

„La ora 14.00 pe 28.6.41 Regimentul Motorizat de puşcaşi, cu Batalionul 3 al Regimentului 74 Tancuri a început atacul asupra trecerilor peste râu de lângă Stanislavcik. Batalioanele din fruntea Regimentului 73 Tancuri ce s-au desfăşurat pe malul răsăritean al râului Stîr au organizat cu o mică întârziere sprijinul de foc al Regimentului Motorizat de puşcaşi care până la momentul respectiv ocupase trecerile peste râu, suportând pierderi considerabile. După ce au forţat râul Stîr, 6–8 tancuri ale Batalionului 3 al regimentului de tancuri, ce acţionau în comun cu Regimentul Motorizat de puşcaşi pentru a cuceri cota 202,0 (la circa 1,5 kilometri vest de trecerea peste râu – M.S.), au ajuns sub tirul intens al artileriei inamicului din partea domeniului Lias Denbnik şi au fost lovite şi scoase din funcţiune.“

După ce a suportat pierderi considerabile şi neavând sprijin suficient din partea tancurilor (deşi erau disponibile 200 şi ceva de tancuri, inclusiv 26 de tancuri T-26, dotate cu un tun de 3 ţoli – M.S.), „Regimentul Motorizat de puşcaşi a fost nevoit să sisteze ofensiva şi să treacă în defensivă pe malul apusean al râului Stîr, chiar lângă trecerile peste râu de lângă Stanislavcik. La rândul său, inamicul care acoperea cu forţe de aproape un batalion trecerile pe malul apusean al râului Stîr, suportând pierderi mari, a început replierea pripită pe direcţia cotei 202,0 de pe domeniul Lias Denbnik. În urma pierderii temporare a conducerii, s-a reuşit cu mare greutate ca Regimentul 73 Tancuri, care continua să tragă în inamicul ce se replia, să fie trecut pe malul apusean al râului Stîr pentru a continua ofensiva pe urmele inamicului ce se retrăgea…“ (200)

Acum urma să fie depăşită poziţia râului cu ghinion, care în raportul comandantului Diviziei 37 Tancuri este numit periodic „pârâu“, Ostruvka. Această sarcină s-a dovedit insurmontabilă: „Tentativa de a trece pe poduri râul Ostruvka la nord de cota 202,0 a eşuat, deoarece cele 2–3 tancuri din fruntea coloanei ce s-au apropiat de pod au fost imediat lovite şi au luat foc.

Câteva tancuri au încercat să ocolească podul pe la dreapta şi pe la stânga, dar ocolirea s-a dovedit imposibilă; tancurile s-a împotmolit în mocirlă şi au fost lovite de tirul de artilerie al inamicului. A devenit absolut evident că în lipsa unui tir de artilerie puternic şi fără infanterie ofensiva nu poate fi continuată…“

Lucrul acesta a devenit absolut evident în momentul în care a fost scris raportul din august. Pe 28 iunie situaţia era apreciată altfel. Într-unul dintre dosarele de arhivă ale Direcţiei autoblindate şi tancuri a Frontului Sud-Vest a fost descoperită o foaie de hârtie semnată de şeful statului major al Diviziei 37 Tancuri, colonelul Semciuk: „Comandantul Regimentului 73 Tancuri. Monastîrek. Ora 18.00 28.6.41. Comandantul diviziei a ordonat ca imediat, pe propria răspundere, să ocupăm trecerea peste râu şi să continuăm îndeplinirea sarcinii“. (227) Referinţa la „propria răspundere“ n-a fost de ajutor, primele pierderi de luptă de la începutul războiului şi moartea comandanţilor au demoralizat repede şi ireversibil trupele. „Conform datelor şefului statului major al Regimentului Motorizat de puşcaşi, căpitanului Karţev, pierderile regimentului sunt de circa 60 la sută din tot efectivul regimentului. Au fost ucişi comandantul regimentului, maiorul Şlîkov, şi adjunctul lui, maiorul Şvarţ. Poziţia ocupată de Regimentul 37 Motorizat de puşcaşi pe malul sudic al râului Stîr (aşa e scris în text, dar dacă e să dăm crezare informaţiei că regimentul a trecut totuşi pe malul apusean al râului Stîr, trebuia să fie scris „pe malul nordic“ – M.S.) pe sectorul Borduliaki–Stanislavcik e împresurată de cadavre şi de răniţi. Regimentul 37 Motorizat de puşcaşi este foarte demoralizat“. (228) Seara târziu, pe 28 iunie, divizia s-a retras pe malul sudic al râului Radostavka, adică a revenit în locaţia sa iniţială.

Cu aceasta, operaţiunile militare ofensive ale Corpului 15 Mecanizat au luat sfârşit. A urmat o retragere neîntreruptă ce s-a terminat dincolo de Nipru.

Evenimentele principale ale zilei de 28 iunie s-au desfăşurat lângă şoseaua Brodî–Dubno, în zona ofensivei Corpului 8 Mecanizat. La momentul respectiv corpul ajunsese să fie divizat în două părţi: grupul de avangardă (Divizia 34 Tancuri şi detaşamentul de marş compus din 30 de tancuri ale Diviziei 12 Tancuri sub comanda generală a comisarului Popel), care a pătruns până la suburbiile sudice ale oraşului Dubno, şi forţele principale

compuse din Divizia 7 Motorizată şi Divizia 12 Tancuri, concentrate lângă oraşul Brodî. Tot acolo, lângă Brodî şi mai la nord (de-a lungul drumului spre Leşnev), se afla şi Divizia 212 Motorizată a Corpului 15 Mecanizat (teoretic transferată în subordinea directă a comandamentului frontului, dar în realitate nefiind comandată de nimeni). Sarcina zilei anterioare a Corpului 8 Mecanizat fusese să cucerească Dubno (sau cel puţin să facă joncţiunea forţelor principale cu grupul de avangardă lângă Dubno), sarcina trasată de ordinul Frontului Sud-Vest nr. 018 preconiza ofensiva la est de râul Ikva pe direcţia Mizoci–Ostrog.

Aceste planuri au rămas doar pe hârtie. Corpul 8 Mecanizat n-a mers mai departe de orăşelul Verba; la drept vorbind, şi la Verba a ajuns doar un singur batalion al Diviziei 7 Motorizate, iar forţele principale ale corpului de armată s-au împotmolit lângă intersecţia de drumuri din apropiere de Tarnovka.

În Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului despre această bătălie se vorbeşte dureros de puţin: „28 iunie… Parvin din nou rapoarte despre o coloană motorizată foarte lungă însoţită de tancuri ce se deplasează de la Brodî spre Dubno… Brigada de infanterie motorizată [a Diviziei 16 Tancuri] luptă la sud de Kozin, precum şi în apropiere nemijlocită de oraş; brigada a reuşit să distrugă în întregime câteva formaţiuni de infanterie puternice ale ruşilor, precum şi să scoată din funcţiune multe tancuri de-ale inamicului“. Şi nimic mai mult. Cât priveşte regimentul de tancuri al Diviziei 16 Tancuri, abia seara târziu pe 28 iunie a primit ordin să oprească înaintarea spre Kremeneţ, să se întoarcă la 180 de grade şi să ajungă la Verba: zdrobirea Corpului 8 Mecanizat s-a produs fără participarea lui. (188)

Evenimentul, care la nivelul comandamentului corpului de tancuri german a fost considerat doar un episod nesemnificativ, s-a întipărit mult timp în memoria soldaţilor de rând ai Wehrmachtului. În Istoria căii de luptă a Diviziei 16 Tancuri editată după război******** lupta cu tancurile ruseşti este descrisă cu mult dramatism:

„… Ostaşilor companiei 8 a Regimentului 64 Infanterie le-a fost destul de dificil în lupta cu tancul greu rusesc. De pe poziţii de foc ce se schimbau în permanenţă, el presa infanteria cu foc şi tărăgăna cucerirea satului… Tarnovka se cutremura de exploziile grenadelor antitanc, casele ardeau cu vâlvătăi, tot

armamentul din dotare era îndreptat spre distrugerea tancurilor. Vântul împrăştia în jur fum şi funingine. Un tun greu de infanterie (tunul de regiment cu ţeavă scurtă de calibru 150 mm – M.S.) a reuşit să scoată din luptă două tancuri medii. Tunurile antitanc de calibru 50 mm erau inutile chiar şi de la distanţa de 400 de metri. Noi şi noi coloşi de oţel intrau în Tarnovka, dar ostaşii Diviziei 16 Tancuri rezistau cu demnitate. Un tun antiaerian de calibru 88 mm a distrus în jumătate de oră 4 tancuri. După ce atacul a fost respins, morţii şi răniţii au fost adunaţi şi fumul s-a risipit, pe câmpul de luptă au putut fi numărate 22 de tancuri scoase din funcţiune…“

Citând acest fragment din Istoria Diviziei 16 Tancuri, domnul Isaev îl însoţeşte cu următorul comentariu: „Acest episod caracterizează bine încordarea bătăliei ce avusese loc“. (22) Sunt absolut de acord cu această apreciere: soldaţii germani care luptau contra „coloşilor de oţel“ fără să dispună de un armament antitanc adecvat acţionau cu o mare încordare; se poate spune chiar – cu bărbăţie şi dârzenie. Dar în opinia mea episodul respectiv caracterizează mai întâi de toate şi în principal proporţiile „molimei tancurilor“ ce s-a produs în Corpul 8 Mecanizat încă înainte de luptă. Germanii au ţinut minte vreme de decenii încăierarea cu un KV („tancul greu rusesc“) şi îşi amintesc cu mândrie că au scos din luptă 22 de tancuri ruseşti cu preţul unor pierderi mari. Dar unde erau în timpul acesta toate celelalte tancuri?

La începutul războiului Divizia 12 Tancuri avea în dotare 335 de tancuri în stare bună (să subliniem aceste cuvinte cu o linie triplă), inclusiv 156 de tancuri KV şi T-34. În timpul marşului spre regiunea de concentrare au fost pierdute fie opt, fie 18 tancuri. Cât priveşte cele rămase în urmă în timpul marşului, de la 24 până 28 iunie toate tancurile ar fi putut să ajungă fără mare grabă de la Lvov la Brodî. În lupta de lângă Leşnev au fost pierdute fie opt, fie 33 de tancuri. Vă atenţionez că şi cifrele minime nu sunt luate te miri de unde, ci din ditamai „documente de arhivă“. Dar chiar dacă luăm în calcul doar estimările maxime, până pe 28 iunie divizia a pierdut doar 51 de tancuri, inclusiv 17 tancuri KV şi 21 de tancuri T-34. Alte 30 de tancuri au plecat împreună cu Divizia 34 Tancuri spre Dubno; să admitem că toate acestea erau de „tipuri noi“ (KV şi R-34). Chiar şi în cazul unei metode atât de rigide de calcul rezultă că în Tarnovka trebuiau să intre „coloşii de oţel“ într-un număr de 254 de tancuri, inclusiv 88 de tancuri KV şi T-34 indestructibile („Tunurile antitanc de calibru 50 mm erau inutile chiar şi de la distanţa de 400 de metri“.) Şi încă 83 de tancuri BT din componenţa

Diviziei 7 Motorizate, care până în ziua respectivă încă nu luptaseră în realitate. Unde erau toate acestea?

În jumătatea a doua a zilei la locul luptei au ajuns unităţile Diviziei 75 Infanterie a Wehrmachtului şi au blocat şoseaua în regiunea Sitno, în spatele coloanei trupelor Corpului 8 Mecanizat. Ce-a urmat e descris în diferite documente în fond la fel, dar cu diferite grade de emotivitate.

Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 12 Tancuri: „Comandantul Corpului 8 Mecanizat, apreciind situaţia ca nefavorabilă, a dat dispoziţia de retragere din luptă. Coloana maşinilor statului major şi a maşinilor de transport ce se retrăgea era acoperită din dreapta de rămăşiţele (???) tancurilor. În timpul intrării în luptă tancul [comandantului diviziei] generalului-maior Mişanin a fost lovit şi a luat foc. În timpul acestei lupte au fost ucişi comandantul Diviziei 12 Tancuri, generalul-maior Mişanin, şi şeful transmisiunilor, Krutiev. În noaptea spre 29.6 divizia se retrage în regiunea Podkamen pentru a se pune în ordine (tot de asta şi tot acolo divizia se ocupase toată ziua şi pe 27 iunie – M.S.). În urma luptei de lângă Sitno divizia a suferit pierderi: 6 tancuri KV, 15 tancuri T-34, 7 tancuri BT-7, 11 tancuri T-26, 15 autoblindate BA-10, 3 autoblindate BA-20; 8 tunuri de calibru 37 mm, 8 obuziere de calibrele 122 mm şi 152 mm, cel puţin 190 de camioane. Aceste bunuri materiale au fost distruse de tirul tunurilor antitanc sau de aviaţie, au ars sau au fost scoase din funcţiune de echipaje“. (210)

Raportul generalului-locotenent Riabîşev „Operaţiunile de luptă ale Corpului 8 Mecanizat între 22 şi 30.6.41“: „Comandantul Diviziei 12 Tancuri, generalul-maior Mişanin, a fost ucis pe câmpul de luptă, şeful statului-major, colonelul Popov, a fost strivit în tanc (aşa e scris în text – M.S.), adjunctul comandantului pentru tehnică a fost ucis. Şeful transmisiunilor diviziei a fost ucis. Comandanţii Regimentelor 23 şi 24 Tancuri au ajuns în încercuire [lângă Dubno] împreună cu unităţile Diviziei 34 Tancuri. O parte considerabilă a corpului de comandă a statului major al diviziei, fiind supusă unui bombardament, a fost parţial ucisă, parţial rănită; mulţi membri ai corpului de comandanţi şi mulţi ostaşi roşii au fugit cuprinşi de panică de pe câmpul de luptă în frunte cu fostul adjunct al comandantului diviziei, comisarul de regiment Volkov, considerând că totul e distrus şi pierdut. După ce au pierdut o cantitate mare de tancuri, artilerie şi mijloace de transport auto, rămăşiţele Diviziei 12 Tancuri, până la ora

24.00 pe 28.6, fără vreun sistem de conducere, au ieşit, în părţi răzleţe, din încercuire şi s-au concentrat la sud-est de Brodî. Din acest moment Divizia 7 Motorizată şi rămăşiţele Diviziei 12 Tancuri au încetat să existe ca organisme de luptă…“ (229)

Memoriile lui N.K. Popel: „În acest moment tancul lui Mişanin a luat foc. Generalul a ieşit fără grabă din maşina ce ardea. Fără să spună vreun cuvânt, singur, cu pistolul în mână, s-a dus să ridice infanteria ce se ascunsese. S-a auzit o rafală şi Mişanin, la fel în tăcere, s-a lăsat la pământ… Riabîşev n-a părăsit trecătoarea [locul de ieşire din încercuire], a aşteptat până au trecut de ea regimentele Diviziei 7 Motorizate care încheiau coloana ce se deplasa. Abia noaptea târziu, când ultimul pluton a trecut de „poartă“, Riabîşev a urcat în automobilul „Emka“ şi a pornit în viteză mare spre Brodî. Pe drum dădea de ostaşi care rătăceau în gloate, de maşini ce ardeau, de răniţi care zăceau în şanţuri. Poziţia pe care trebuia să o ocupe divizia lui Nesterov [Divizia 12 Tancuri], nu era ocupată de nimeni.

Nişte ostaşi roşii rătăciţi au spus că infanteria motorizată a pornit spre sud, pare-se spre Ternopol. Comandantul corpului a virat pe şoseaua de sud şi peste vreo douăzeci de kilometri a ajuns din urmă coada coloanei lungi. Nimeni nu ştia nimic. Nu i-au văzut pe Nesterov şi Vilkov (cu acest nume e prezentat în memorii adjunctul politic Volkov – M.S.). Rabîşev a încercat să oprească maşinile. Din cabina unei autocamionete... o voce somnoroasă a pronunţat calm:

– Care comandant al corpului? Generalul nostru e trădător. A șters-o la fascişti.

Dmitri Ivanovici a tras brusc de mânerul portierei, l-a înşfăcat de centiron pe cel care vorbea şi l-a tras afară.

– Eu sunt comandantul corpului vostru.

Fără să-şi pună pistolul în toc, Riabîşev se deplasa de-a lungul coloanei, oprea companiile, batalioanele, le ordona să ia poziţia defensivă cu frontul spre nord-vest… (211)

Lunga zi de 28 iunie s-a terminat în dimineaţa de 29, când membrul Consiliului de Război al Frontului Sud-Vest, comisarul de corp Vaşughin, s-

a întors la statul major, a intrat în biroul său de serviciu şi s-a împuşcat.

Ultima luptă

După impetuoasa „retragere din luptă“ a rămăşiţelor Diviziei 7 Motorizate şi a Diviziei 12 Tancuri, Divizia 34 Tancuri care a pătruns până la Dubno a ajuns într-o pustietate aproape totală. În spatele cuvântului „aproape“ se ascund două circumstanţe. În primul rând, pe malul răsăritean al râului Ikva, la 10 kilometri de Divizia 34 Tancuri, se afla Divizia 140 Puşcaşi, însă ea „s-a consolidat trainic pe poziţia defensivei“ şi peste câteva zile, fără să mai interacţioneze cu tanchiştii lui Vasiliev, s-a repliat spre est.

În al doilea rând, în regiunea Brodî încă se afla Divizia 212 Motorizată a Corpului 15 Mecanizat, dar nici ea nu avea să rămână mult timp acolo. Deja în seara de 28 iunie, „sub presiunea forţelor superioare numeric ale inamicului [divizia] s-a retras pe o poziţie nouă: cota 261,0, Gaie Smolenske–Gluşin–Goloskovițe“ (toate se află la 5–8 kilometri sud-vest de Brodî – M.S.). (198) A doua zi, pe 29 iunie, inamicul a apărut într-adevăr. Divizia 57 Infanterie germană, de pe poziţia râului Slonuvka, a trecut la ofensivă asupra oraşului Brodî şi, în dimineaţa de 1 iulie, Divizia 212 Motorizată a ajuns în regiunea târguşorului Oleiuv (la 36 de kilometri sud de Brodî). Acolo a şi fost zdrobită de unităţile venite din vest ale recent introdusului în luptă Corpul 14 Tancuri german: „În regiunea Ratşce–Oleiuv, în timpul luptei cu infanteria şi tancurile inamicului, care au spart frontul, au dispărut comandantul Diviziei 212 Motorizate, generalul-maior Baranov******, şi şeful statului major al diviziei, colonelul Perşakov“. După ce şi-a pierdut comandanţii, divizia s-a descompus repede. Dincolo de Nipru, până la 12 iulie, au ajuns doar 745 de oameni… (198)**

Între timp, comandamentul german aducea la Dubno tot ce putea, căci o divizie de tancuri sovietică alături de un nod de transport extrem de important era pentru ei ca un cui în talpă. Dis-de-dimineaţă, pe 28 iunie, la Dubno au sosit subunităţile de avangardă ale Diviziei 111 Infanterie, spre

amiază au ajuns şi forţele principale ale diviziei şi asta i-a salvat pe germani de pierderea imediată a oraşului. I-a ajutat, din păcate, şi lentoarea comandamentului „grupului lui Popel“, care a reluat ofensiva abia în seara de 28 iunie:

„28 iunie. La ora 17.00, la ordinul comisarului de brigadă Popel, Divizia 34 Tancuri a atacat pentru a doua oară oraşul Dubno. Regimentul 67 Tancuri, pe direcţia Zabramie (dinspre sud) cu un batalion al Regimentului Motorizat de puşcaşi. Regimentul 68 Tancuri a atacat Dubno dinspre vest, de pe direcţia Aleksandruvka–Elşbeţin–Kleşciha.

Inamicul a introdus aproape două divizioane de artilerie din regiunile de la vest de Dubno. În regiunea Zabramie se află unităţile de aruncătoare de mine ale inamicului. În Dubno – cavaleria, infanteria, convoaiele şi tancurile inamicului. Noaptea s-a lăsat peste divizie. În urma luptei avem aproape 30 de tancuri scoase din funcţiune şi arse, legătura cu tancurile care au răzbătut câte unul la periferia vestică a oraşului Dubno este pierdută…“ (214)

Această descriere imperturbabilă a evenimentelor contrastează foarte mult cu felul în care lupta este descrisă în Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului:

„28 iunie.

19.20. În jumătatea a doua a zilei, mai spre seară, inamicul a adus mai aproape de Dubno rezervele şi artileria, efectuează recunoaşterea prin luptă cu tancurile şi infanteria. Comandamentul corpului se aşteaptă la un atac realizat cu toate forţele încă în noaptea asta sau dis-de-dimineaţă, fapt pentru care a cerut întăriri de la Grupul de tancuri – un batalion întărit, din componenţa Corpului 55 Artilerie. În caz contrar, oraşul poate să cadă în mâinile inamicului. Corpul 55 Artilerie satisface această cerere a corpului şi detaşează un batalion.

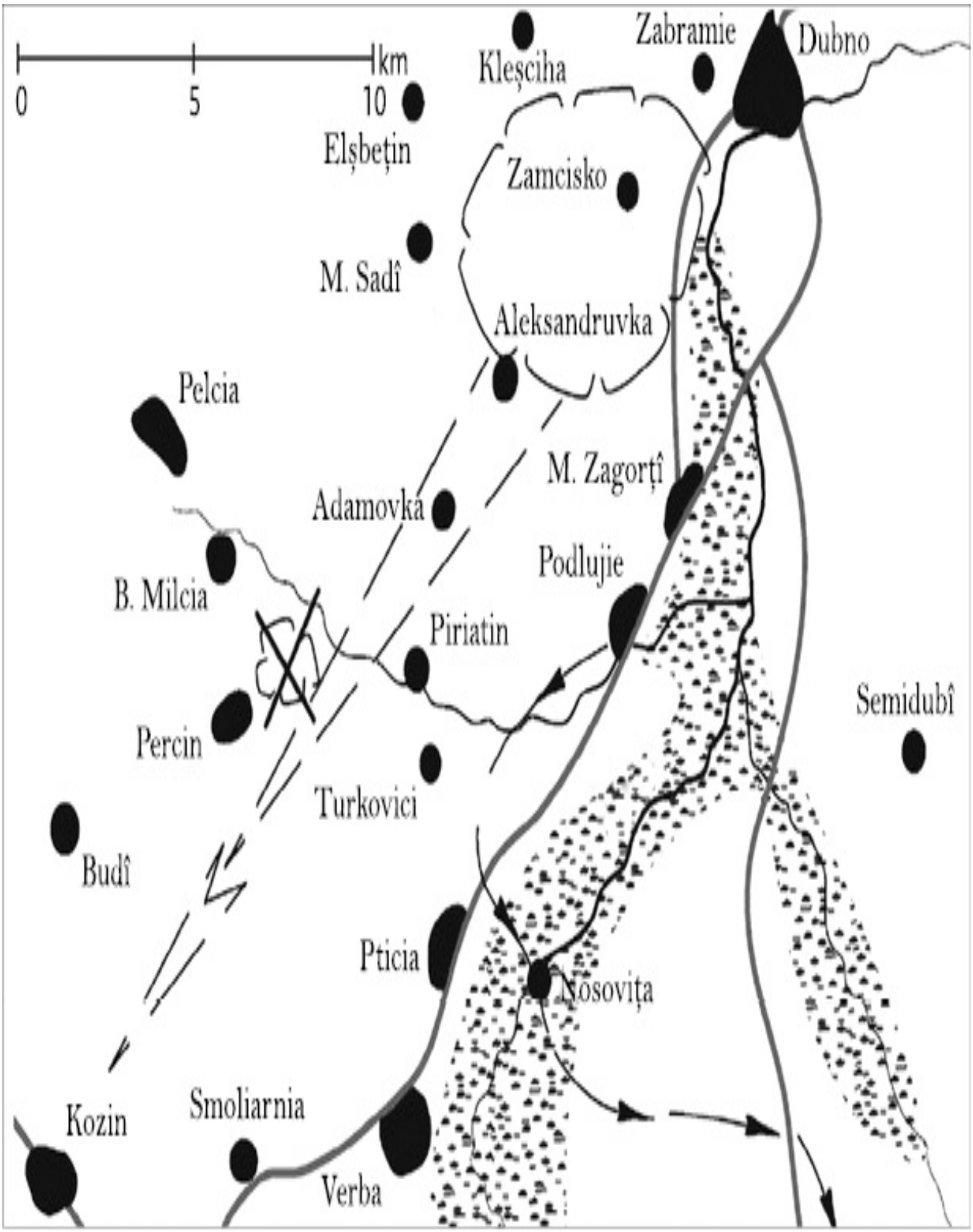

Fig. 16. **Lupta de la Dubno**

20.00. Recunoașterea aeriană a detectat poziționarea în pădurea de la sud-vest de Dubno a circa 80 de tancuri! (să fi știut autorul documentului câte tancuri avea Corpul 8 Mecanizat și câte ar fi putut să se afle lângă Dubno, probabil că n-ar fi pus semnul exclamării, ci semnul întrebării – M.S.)

24.00. Situația de lângă Dubno este critică, inamicul atacă de seara târziu cu infanteria și tancurile în partea de vest a orașului. Rezultatul luptelor rămâne deocamdată neclar. Comandantul pieței din Dubno a cerut de urgență întăriri, dar în cursul acestei nopți corpul nu poate să detașeze deocamdată forțe suplimentare.

29 iunie.

06.00. Trupele noastre au reușit, încordându-și toate puterile, să respingă inamicul care ataca cu forțe mari dincolo de periferia orașului Dubno. De la ora 04.00 inamicul continuă să atace cu infanteria și tancurile, între ele sunt observate tancuri supergrele cu tun de calibru 150 mm (adică KV-2). Dat fiind că ofensiva tancurilor noastre se amână, situația din regiunea Dubno rămâne și în continuare gravă…“

Germanii s-au ciocnit de o problemă în privința utilizării propriilor tancuri, iar discuția pe marginea ei, care se transforma deseori în ciondăneală, s-a desfășurat pe 28 și 29 iunie. Până la urmă a fost luată decizia de a trimite Divizia 16 Motorizată a Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului în ajutorul Diviziei 11 Tancuri, care s-a năpustit în regiunea Ostrog asupra Armatei XVI a Eșalonului strategic 2 al Armatei Roșii, iar sarcina de a ataca dinspre sud și de a zdrobi trupele sovietice lângă Dubno îi fusese trasată Diviziei 16 Tancuri, al cărei regiment de tancuri abia la ora 14.00, pe 29 iunie, a reușit să se apropie de Verba. Lupta de lângă Dubno, între timp, continua să se desfășoare cu aceeași intensitate:

„De la ora 13.00 inamicul continuă să atace energic Dubno cu infanteria și tancurile cu sprijinul puternic al artileriei. După cât se vede, în cursul contraatacurilor noastre inamicul a fost respins.

14.35. A fost primită o radiogramă: «Dubno a fost capturat de ruși!» Din fericire, radiograma nu se confirmă. Cu toate acestea, situația rămâne încordată. Se acumulează rapoartele, dar imaginea rămâne în continuare neclară. După cât se

vede, inamicul a reușit să pătrundă printre formațiunile de luptă ale Diviziei 111 Infanterie la sud-vest de Dubno și să continue ofensiva asupra periferiei de est a orașului. Nici situația Diviziei 111 Infanterie deocamdată nu e clară.

17.00. În sfârșit parvine raportul comandantului pieței orașului, generalul-maior von Stumpfeld: toate atacurile inamicului au fost respinse, a fost distrus un număr mare de tancuri inamice. Divizia 44 Infanterie și unitățile batalionului de recunoaștere al Diviziei 16 Motorizate încă n-au sosit [la Dubno] …“ (188)

În Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 23 Tancuri evenimentele acestei zile (29 iunie) sunt descrise cu acelaşi laconism ca şi precedentele:

„De la ora 6.00 divizia continuă să atace Dubno dinspre sud şi dinspre vest şi cu forţele principale ale regimentelor de tancuri. Regimentul 67 Tancuri se află la periferia de sud a Zabramie, Regimentul 68 Tancuri la 800 de metri la vest de Dubno. Infanteria Regimentului Motorizat de puşcaşi suportă pierderi de aproape 40 la sută. Pierderile tancurilor: Regimentul 67 Tancuri – aproape 40, Regimentul 68 Tancuri – aproape 35 (este numărul de tancuri, nu de procente – M.S.)

Asupra unor grupuri de tancuri care întreprind tentativa de a înainta spre Dubno trage artileria (divizia lui Vasiliev era înarmată în fond cu tancuri uşoare T-26 cu blindaj antiglonţ – M.S.) din Dubno, Ivanie, Golovşciţa. Tancurile KV aruncate [în atac] sunt scoase din funcţiune de artileria inamicului, două tancuri KV ard, atacul a eşuat din cauza lipsei artileriei şi a infanteriei de câmp…

Divizia pierde orice legătură cu alte unităţi ale Armatei Roşii. În această luptă din preajma oraşului Dubno au fost distruse: 9 tunuri antitanc ale inamicului, aproape 30 de tancuri, aproape 65 de motociclete, 34 de camioane. Inamicul a pierdut aproape 200 de oameni morţi şi răniţi.“

În divizie au rămas 65 de tancuri T-26 şi cinci tancuri KV (unul dintre ele inapt pentru trageri), două tancuri BT.

„Inamicul supune regiunea unui tir intens de artilerie. Asupra punctului de comandă al regiunii se trage fără întrerupere pe toată suprafaţa. Inamicul a aruncat foi volante din aer.“

În noaptea dinspre 29 spre 30 iunie lângă Verba (adică la circa 15 kilometri

sud de Dubno) s-a produs un episod descris extraordinar de expresiv în Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri:

„În timpul nopţii a parvenit un raport neliniştitor despre faptul că un grup de luptă care a înaintat în regiunea Verba s-a ciocnit de forţele de tancuri superioare numeric ale inamicului şi a fost nevoit să se retragă. În afară de aceasta, grupul a fost nevoit să poarte o luptă nocturnă cu infanteria superioară numeric a inamicului. Subunităţile duşmanului care atacau cu strigăte sălbatice «ura!» au aplicat mitralierele. Grupul de luptă a fost nevoit să se retragă şi mai la sud de Verba.

30 iunie 1941

După cât se pare, în cursul luptelor grele de noapte în regiunea Pticie Divizia 16 Tancuri a suferit pierderi mari…“ (188)

În raportul de luptă al statului major al Diviziei 16 Tancuri a Wehrmachtului momentul acţiunii e modificat din noapte în seara târziu, dar descrierea ca atare a evenimentului nu e mai puţin dramatică:

„Grupului de luptă Siekenius (un regiment de tancuri, o baterie de tunuri antiaeriene de calibru 88 mm şi un batalion de infanterie motorizată) i-a fost trasată pe 29.06 sarcina de a trece prin Verba spre Dubno. După o luptă grea grupul de luptă a ajuns seara la Pticie… La ora 21.30 ruşii au efectuat un contraatac cu tancurile şi infanteria. Ruşii se băteau extrem de încrâncenat, deseori câţiva oameni săreau concomitent pe tancurile [noastre] şi trăgeau în membrii echipajului. În afară de aceasta, ei fixau explozibil de tancurile care staţionau. De aceea pe la ora 23.00 regimentul de tancuri a fost retras la sud de Verba. Au fost pierdute 10 tancuri grele (jumătate din toate tancurile Pz-IV ale diviziei – M.S.). De aceea am fost nevoiţi să amânăm ofensiva asupra Dubno ce ne-a fost ordonată pentru dimineaţa zilei de 30.06…“ (231)

De unde au apărut „forţele superioare numeric“, care s-au repezit asupra tanchiştilor germani, cu strigăte sălbatice de „ura!“, ba chiar în aşa măsură încât a doua zi Regimentul 16 Tancuri s-a dovedit inapt de acţiune? În însemnarea de pe 30 iunie din Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 34 Tancuri sunt doar câteva cuvinte care pot fi oarecum raportate la acest eveniment: „Trupele din spatele frontului diviziei şi unităţilor în decursul zilelor de 28 şi 29 iunie au organizat defensiva cu prezenţa tancurilor,

distrugând 10 tancuri ale inamicului şi cel puţin 10 motociclete. Cele 12 tancuri scoase din funcţiune ale inamicului sunt în majoritatea lor tancuri medii, sunt utilizate [de noi] pentru lupta cu artileria în Verba şi Pticie“. Aceeaşi relatare se repetă şi în raportul din august cu privire la operaţiunile de luptă ale diviziei: „În timpul acţiunilor curajoase şi pline de spirit de iniţiativă chiar şi ale unor maşini separate de-ale noastre inamicul nu ne lasă să ne apropiem de el, abandonează poziţiile şi fuge lăsând orice fel de bunuri materiale… O confirmă lupta trupelor din spatele frontului Diviziei 34 Tancuri, când au fost capturate 12 tancuri de-ale inamicului abandonate de echipaje“. (215)

Dar sunt posibile şi alte variante. S-ar putea ca germanii să fi fost atacaţi la Verba de unele subunităţi ale Diviziei 7 Motorizate, care pătrunsese încă din ziua de 28 iunie. Nu este exclus să fi fost subunităţile Diviziei 140 Puşcaşi, ce se hotărâseră să treacă râul Ikva şi să-l atace pe inamic (iar prezenţa tancurilor li s-o fi năzărit de frică nemţilor în întuneric).

Oricum, succesul îndrăzneţului atac nocturn nu mai putea să schimbe mare lucru. Cercul din jurul „grupului lui Popel“ se micşora cu fiecare luptă, devenind tot mai strâns. De Dubno s-a apropiat Divizia 44 Infanterie, apoi Divizia 299 Infanterie, care a înlocuit Divizia 111 Infanterie, care trecuse la ofensivă înspre Kremeneţ. În seara de 30 iunie a fost luată decizia (posibil, greşită) de a ieşi din încercuire în două direcţii diferite: trupele din spatele frontului (inclusiv batalionul medico-sanitar cu tot cu răniţi) să fie scoase pe la est, peste râul Ikva, iar unităţile de luptă să răzbată spre Kozin „cu sarcina de a ajunge pe drumul Kozin–Kremeneţ, pentru a face joncţiunea cu Divizia 14 Cavalerie şi Divizia 140 Puşcaşi şi de a acţiona în continuare în comun cu ele“.

Prima parte a sarcinii s-a realizat parţial: „Odată cu căderea întunericului unităţile sedentare ale diviziei răzbat prin luptă spre Pticie şi ulterior peste podul de lângă Staraia Nosoviţa spre şosea, de unde ajung luptând la Kremeneţ, Starokonstantinov şi mai departe în adâncime, pierzând la Pticie aproape 50 la sută din maşini, scoase totalmente din funcţiune de tirul artileriei, brutăria şi parcul de pontoane al batalionului de pontoane“. Unităţile de luptă ce rămăseseră în front s-au apropiat pe la ora 7 dimineaţa pe 1 iulie de târguşorul Bolşaia Milcea. Acolo a avut loc şi ultima lor luptă:

„1 iulie

Ora 7.00. Divizia s-a apropiat de Milcea şi cu masa principală a tancurilor a intrat în periferiile nordice şi sudice ale Milcei. Inamicul cu forţele de aproape 4 baterii, aproape 40 de tunuri antitanc şi aruncătoare de mine atacă divizia… Sub tirul din regiunea Bolşaia Milcea şi din pădurile de la vest de Buda şi sub tirul a aproape 40 de tancuri ale inamicului din pădurile de la nord-est de Piriatin divizia de tancuri şi-a pierdut în luptă toate bunurile materiale. În urma luptei, în divizie au rămas: 13 tancuri T-26, 4 tancuri T-34 şi 12 maşini cu roţi. Maşinile n-au carburanţi. În regiunea luptelor de lângă Bolşaia Milcea comandantul diviziei, colonelul Vasiliev, adjunctul politic al comandantului, comisarul de regiment Nemţev, adjunctul şefului Secţiei 1 a Diviziei 34 Tancuri, căpitanul Şevcenko, acţionând la nord de Bolşaia Milcea, în componenţa unui grup de tancuri al Regimentului 67 Tancuri, nu ies din luptă şi legătura cu acest grup e pierdută.

Efectivul unităţilor diviziei şi bunurile materiale rămase sunt transferate prin ordinul comisarului de brigadă tov. Popel în pădurea de la vest de Belgorodok (un masiv silvic dintre Buda şi Verba – M.S.). Lipsesc benzina şi alimentele, bunurile materiale rămase nu sunt capabile de deplasare. La lăsarea întunericului se apropie şeful statului major, locotenent-colonelul Kurepin, şi adjunctul comandantului diviziei, maiorul Bojko. Din efectivul diviziei s-au adunat 395 de oameni.

Am înnoptat în pădurea de la vest de Belgorodok. Colonelul Kurepin şi comisarul de brigadă tov. Popel au dat ordinul să fie scoase din funcţiune bunurile materiale rămase, muniţiile şi detaşamentul să iasă din încercuire în pădurile de la est de Verba… (214)

După ce a parcurs 250 de kilometri prin pădurile şi mlaştinile Volîniei,****** „grupul lui Popel“ a trecut pe 24 iulie linia frontului în regiunea Belokorovici. Din încercuire au ieşit: 46 de persoane din corpul de comandă superior şi mediu, 30 de persoane din corpul de comandă inferior, 73 de soldaţi de rând. Au căzut în luptă sau au dispărut fără urmă comandantul diviziei, şeful statului major şi şeful secţiei operative a statului major al diviziei, comandantul şi şeful statului major al Regimentului 67 Tancuri, şeful statului major al Regimentului 68 Tancuri, comandantul, şeful statului major şi doi comandanţi de batalioane ai Regimentului 34 Motorizat de puşcaşi.**

În dimineaţa de 26 iunie rămăşiţele diviziei au ieşit din încercuire, s-au retras la nord şi, după ce au parcurs câteva sute de kilometri prin Polesia ucraineană, pe 24 iulie, în regiunea Belokorovici, au trecut linia frontului. Au ieşit din încercuire în total 1 500 de oameni cu trei tunuri. Comandantul diviziei, generalul-maior F.G. Suşcii, a murit de pe urma rănilor pe 14 iulie 1941.

Această lipsă este cât se poate de convenţională; regimentul a deplasat o baterie de obuziere de calibru 152 mm şi o baterie de obuziere de calibru 122 mm, în total opt obuziere, un număr ce coincide cu numărul remorcherelor din regiment (patru tractoare CTZ-65 şi cinci tractoare STZ-5). Dar în divizie mai erau 10 „Voroşiloveţ“ şi opt „Komintern“, ca să nu mai vorbim de faptul că drept remorcher putea fi utilizat oricare din cele 312 tancuri. Păcat că abia după zdrobirea deplină în raportul comandamentului diviziei apare fraza: „în caz de forţă majoră, în funcţie de situaţie, e de dorit ca regimentul de artilerie să fie tractat de tancuri, detaşând pentru aceasta o companie de tancuri“.

Numele operaţiunii a fost dat după Piotr Ivanovici Bagration (1765–1812), general rus provenit din mica nobilime georgiană, care şi-a început cariera ca soldat de infanterie, ajungând la gradul de maior în doar 11 ani, urmare a meritelor sale profesionale. Recunoscut pentru calmul şi curajul său, indiferent de situaţie, Bagration s-a remarcat în Războiul Ruso-Turc din 1787–1791, participând la campaniile lui Suvorov în Elveţia şi Italia din 1799, dar şi în diverse alte campanii. Posteritatea şi-a câştigat-o în timpul bătăliei de la Borodino din 26 august 1812, care a şi determinat eşecul campaniei lui Napoleon în Rusia. Aflat atunci în fruntea trupelor sale, Bagration a fost grav rănit, murind trei săptămâni mai târziu. (n.ed.)

Pentru o evaluare adecvată a acestor cuvinte trebuie comparat numărul tancurilor pierdute (26) şi numărul pierderilor umane irecuperabile (39 de oameni) ale detaşamentului de avangardă – iar în numărul acestor pierderi nu au fost incluse doar echipajele, ci şi ostaşii din batalionul de puşcaşi.

În două regimente de tancuri ale Diviziei 32 Tancuri erau 173 de tancuri T-34 şi doar cinci tancuri BT-7.

În iulie 1941 cam acelaşi număr de tancuri în stare bună era menţinut şi în Divizia 11 Tancuri a Wehrmachtului, la care ne-am referit în repetate

rânduri mai sus.

Suma aritmetică a numărului de tancuri indicat mai sus în trei divizii este de 741. În toate celelalte surse sunt prezentate cifre cu mult mai mari, de la 850 până la 930. Aceasta se explică prin faptul că în această carte în categoria „tancuri“ nu sunt incluse tanchetele-amfibii şi de alt tip înarmate cu mitraliere şi nu este luat în calcul numărul mare de tancuri deteriorate de diferite tipuri.

Prin Riabîşev a fost pusă în circulaţie cifra de 500 de kilometri care e repetată în sute de cărţi şi articole; unicul lucru căruia îi corespunde această cifră poate fi doar lungimea teoretică a itinerarului cu condiţia ca unităţile să fi ajuns în toate regiunile de concentrare prevăzute de ordinele în permanentă schimbare; în realitate însă, de fiecare dată ordinul nou parvenea înainte să fi fost executat precedentul.

Există însă un document în care sunt indicate cauzele pierderilor referitor la fiecare dintre cele 47 de tancuri T-35. Din el rezultă că şase tancuri au fost lovite şi scoase din luptă în bătălia de lângă Verba şi Pticie, adică au ajuns până la suburbiile oraşului Dubno. Alte 12 s-au defectat şi au fost abandonate în iulie, în timpul replierii de la Brodî–Dubno spre Zolocev–Tarnopol. 29 de tancuri într-adevăr „n-au ajuns până la regiunea Dubno“. Dintre acestea 12 au fost pierdute în timpul marşului din cauza defectării cutiilor de viteze şi a sistemului de transmisie, fapt care poate fi în egală măsură corelat atât cu uzura tehnicii, cât şi cu acţiunile ignorante ale mecanicului-şofer.

Desigur că nu era nici un „detaşament de trupe aeropurtate“, dar în componenţa Diviziei 57 Infanterie a Wehrmachtului erau patru subunităţi cu numărul 157 – batalionul de transmisie, batalionul de geniu, batalionul de cercetare şi batalionul antitanc.

Ultima frază este formulată destul de confuz. S-ar putea să fie vorba de următoarele: din regiunea Brodî, înaintând de-a lungul drumului principal (şoseaua Brodî–Radzivilluv–Dubno) să atace tancurile inamicului (în realitate era un regiment de tancuri al Diviziei 16 Tancuri a Wehrmachtului ce se deplasa pe drumul Kozin–Kremeneţ).

Divizia de tancuri a Wehrmachtului era compusă organizatoric din două

brigăzi: una de tancuri (în care după reorganizarea din toamna anului 1940 rămăsese doar un regiment de tancuri) şi una de infanterie motorizată, a cărei bază era constituită din două regimente de infanterie.

În altă parte a raportului lui Riabîşev despre ele se spune „25 de maşini grele şi medii“.

În Germania postbelică, astfel de lucrări au fost scrise aproape despre fiecare divizie a Wehrmachtului, folosindu-se documente provenite din arhivele militare şi informaţii extrase din memoriile participanţilor la evenimente

În realitate a fost rănit, a căzut prizonier şi a murit de tifos într-un lagăr german pentru prizonieri de război.

Însemnarea din Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 34 Tancuri de pe 6 iulie: „Cazuri frecvente de atitudine ostilă a populaţiei. Declaraţii adresate ostaşilor: «Predaţi-vă, prizonieri, neamţul n-o să vă împuşte». «Noi avem acum puterea noastră» şi agitaţia în rândul ostaşilor să treacă de partea duşmanului. Trecerea frontierei de stat (frontierei sovieto-polone din anul 1939 – M.S.) şi întâlnirile cu colhoznicii. O mare simpatie a colhoznicilor faţă de Armata Roşie“.

Capitolul 2.4

Luțk

Rezumat

În Arhiva Militară de Stat a Germaniei, în fondul Corpului 3 Tancuri al Wehrmachtului se păstrează un text pe două file. (232) În partea de sus e titlul: „Corpul 3 în campania de război din anul 1941 contra Rusiei Sovietice. Pătrunderea operativă până în suburbiile Kievului. 22.06 – 10.07.41“.

Făcând abstracţie de tonul eroic al propagandei militare, structura de bază a evenimentelor este surprinsă veridic:

„Dis-de-dimineaţă, pe 22 iunie 1941, când diviziile de infanterie ale Corpului 3, însoţite de bubuitul a trei sute de tunuri, au început ofensiva peste râul Bug în regiunea Grubeşuv, probabil că nici cel mai optimist nu şi-ar fi putut imagina că în a 19-a zi a operaţiunii, pe 10 iulie, Corpul 3 Tancuri îşi va atinge primul obiectiv operativ, aflat la 450 de kilometri. Kievul era atât de departe!

Silezienii din Divizia 298 Infanterie şi austriecii din Divizia 44 Infanterie sparg în primele două zile printr-un asalt temerar fortificaţiile de la frontieră ale inamicului, apărate cu îndârjire. Deja a doua zi reuşim să lansăm înainte mai întâi Divizia 14 Tancuri prin flancul stâng al corpului, iar apoi şi Divizia 13 Tancuri prin flancul nostru drept şi mai la sud de el. Ambele divizii de tancuri concurau între ele la înaintarea spre scopul indicat după ce au ieşit în spaţiul operativ liber de la sud-est şi de la est de Vladimir-Volînski…

În timp ce Divizia 298 Infanterie încă trebuia să poarte o luptă crâncenă pentru cucerirea fermă a oraşului Vladimir-Volînski, tancurile corpului luptă în prima bătălie de tancuri de lângă Aleksandruvka şi mai la sud de ea (în documentele sovietice este numită de obicei lupta de lângă localitatea Voiniţa – M.S.). Ea se termină cu distrugerea a 267 de tancuri ale inamicului şi astfel cu un succes total. Pe 25 iunie a fost ocupat Luţkul, a fost forţat râul Stîr…

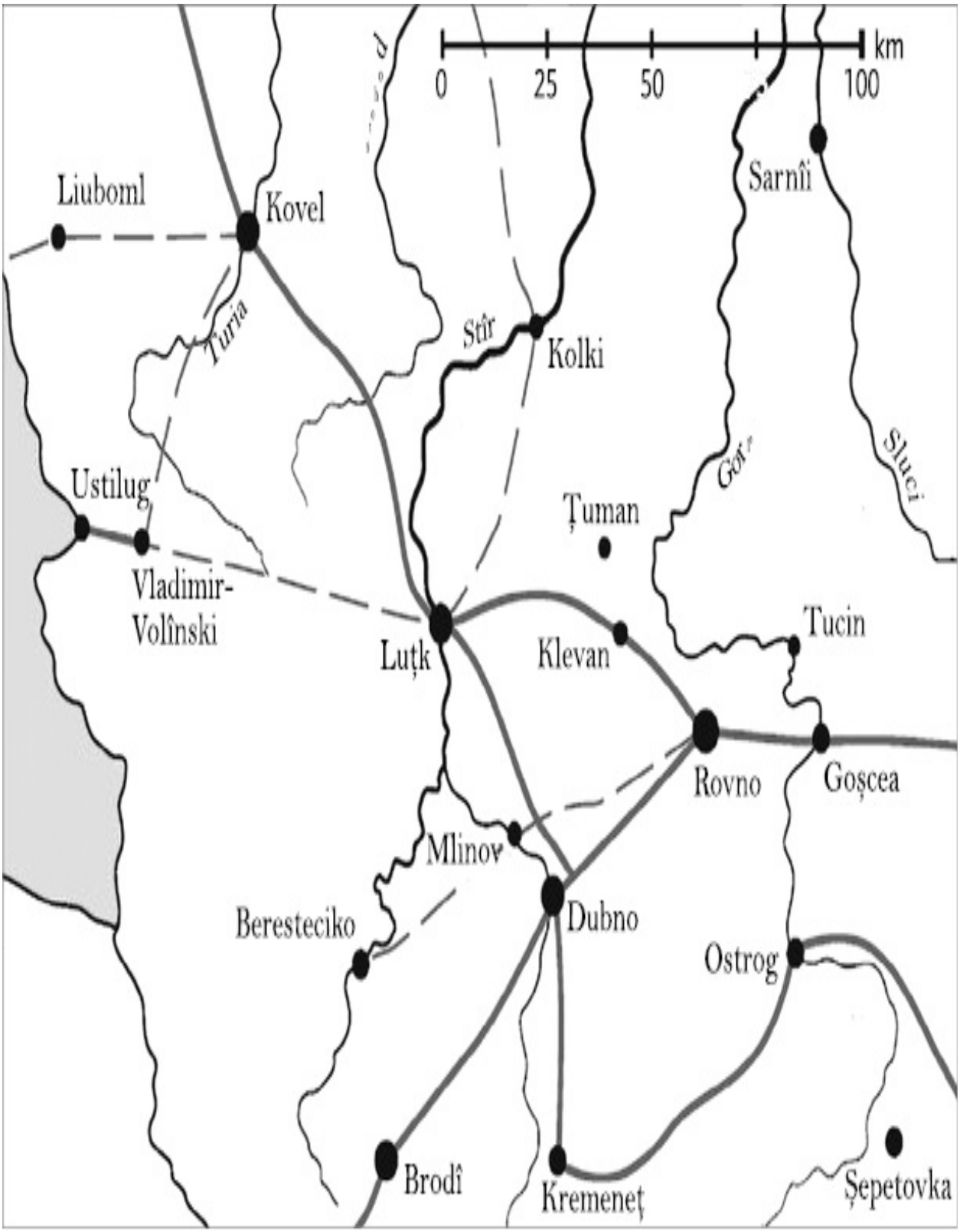

Fig. 17. **Fâșia înaintării Corpului 3 Tancuri Wehrmacht**

Divizia 13 Tancuri, acţionând în laterala «drumului tancurilor» (şoseaua Luţk–Rovno–Novograd-Volînski), înainta impetuos la sud-est de Luţk şi după câteva lupte grele a cucerit oraşul Rovno (pe 28 iunie), în timp ce Divizia 14 Tancuri trebuia să-şi încordeze toate forţele pentru a menţine Luţkul împotriva atacurilor puternice ale inamicului repetate iar şi iar dinspre nord-est şi est. De îndată ce Divizia 14 Tancuri va fi înlocuită în lupta ei grea de Divizia 298 Infanterie care o urma neobosit, dar încă era implicată în lupte grele, divizia de tancuri se va deplasa în urma Diviziei 13 Tancuri spre Rovno…

Ambele divizii de tancuri staţionează acum lângă râul Gorîn. Mai întâi mai la sud, iar curând şi mai la nord de «drumul tancurilor», precum şi pe acest drum, râul e forţat prin luptă şi trupele se deplasează mai departe spre râul Sluci, ajungând astfel la Linia Stalin modernă şi solid fortificată. Imediat după trecerea peste râul Gorîn o ploaie torenţială spală toate drumurile de ţară de cernoziomul ucrainean. În timp ce Divizia 14 Tancuri este nevoită să pătrundă din nou pe «drumul tancurilor», Divizia 13 Tancuri se târăşte chinuitor, o maşină după alta, pe terenul desfundat spre râul Sluci.

Pentru Divizia 14 Tancuri de la 20 de kilometri vest de Novograd-Volînski începe o luptă strânsă pentru Linia Stalin eşalonată în adâncime. Aici e necesar să fie capturate primele cazemate plasate în linia din faţă, în timp ce Divizia 13 Tancuri, datorită energiei nemaipomenite a comandamentului şi a soldaţilor, le-a făcut faţă neaşteptat de repede tuturor dificultăţilor rutiere şi pe 6 iulie este gata să treacă la spargerea Liniei Stalin lângă Gulsk (localitate lângă râul Sluci la 10 kilometri sud-est de Novograd-Volînski). A doua zi Gulskul e cucerit împreună cu cazematele şi cu trecerea peste râu, este creat un cap de pod [pe malul estic al râului], pe 8 iulie unităţile au ajuns pe «drumul tancurilor» la est de fortificaţii.

Situaţia Diviziei 14 Tancuri e alta. Ea urma să «ia taurul de coarne». Într-o luptă grea de cinci zile divizia ce s-a maturizat pentru o astfel de situaţie depăşeşte fortificaţiile. Oraşul a fost ocupat, râul a fost forţat şi astfel Linia Stalin a fost spartă şi în acest loc, la fel ca la sud de Novograd-Volînski, unde Divizia 25 Motorizată, între două divizii de tancuri, se alătură cu succes ofensivei.

Acum nu mai sunt opriri. Corpul, cu Divizia 13 Tancuri în avangardă, are

nevoie doar de 24 de ore şi ceva ca prin Jitomir, unde încă se produc unele ciocniri, să ajungă cu ofensiva până la Kiev. Deja dis-de-dimineaţă pe 10 iulie primele tancuri ale Diviziei 13 Tancuri ajung până la Irpen şi astfel se află nemijlocit în faţa cercului defensiv interior al Kievului…

Pierderile corpului constau din 806 morţi, 388 de dispăruţi şi 2 426 de răniţi.“

Drept un alt „curs scurt de istorie“ a operaţiunilor de luptă pe direcţia Luţk–Rovno pot fi considerate directivele Consiliului de Război al Armatei V, emise la sfârşitul lunii iunie şi la începutul lunii iulie 1941. Dosarul de arhivă respectiv a fost desecretizat în luna mai 2012 şi acum avem posibilitatea să aflăm cum era văzută situaţia de partea cealaltă (sovietică) a frontului:

„Comandantului (scris de mână: Corpului 22 Mecanizat)

Adjunctului pentru politică (scris de mână: al Corpului 22 Mecanizat)

26.6.41

Inamicul, acţionând cu îndrăzneală, în grupuri mici, pătrunzând prin spaţiile neocupate de trupele noastre în dispozitivul unităţilor noastre, dezorganizează munca, creează panică în rândul părţii mai puţin ferme a ostaşilor… Faceţi imediat ordine, cu mână forte, până la aplicarea măsurilor de influenţă disciplinară – executarea prin împuşcare. Consiliul de Război al Armatei vă avertizează că veţi purta o foarte mare răspundere personală în faţa Patriei Sovietice.

S-a stabilit că în noaptea de azi, de 26 spre 27, inamicul va face o tentativă de a forţa râul Stîr. Imediat, în cursul nopţii de 26 spre 27 şi în continuare, corpul de comandanţi să fie repartizat în subunităţi şi unităţi; explicaţi-le concret că pentru fuga de pe front va urma execuţia prin împuşcare. În cazul apariţiei unor astfel de fapte faceţi ordine cu fermitate“.***** (233)***

„Ordinul nr. 02 pentru trupele Armatei V

28.6.41

Atitudinea criminală faţă de averea poporului – armament, muniţii, maşini de luptă şi de transport – capătă dimensiuni mari. În decursul a şase zile de război au fost pierdute multe bunuri materiale. Pe drumuri sunt abandonate atât maşini de luptă, cât şi de transport, armament şi alte tipuri de bunuri materiale în stare cât se poate de funcţională. Mai rău – nu se iau nici un fel de măsuri cu cei care comit această crimă extrem de gravă.

ORDON: Comandanţilor formaţiunilor să pună la punct evidenţa strictă a bunurilor materiale şi să defere imediat pentru pierderea lor Curţii Marţiale.“ (234)

„Directiva Consiliului de Război al Armatei V.

Tuturor comandanţilor corpurilor, diviziilor şi adjuncţilor lor pentru munca politică.

Daţi-vă seama că sarcina aceasta este centrală, căci direcţia Novograd-Volînski este cheia oraşului Kiev… Consiliul de război vă somează să realizaţi această sarcină cu orice preţ, întocmai, fără a acorda atenţie nici unor cauze. Şoseaua Novograd-Volînski–Jitomir nu trebuie cedată în nici un caz inamicului. Regiunea fortificată Novograd-Volînski să fie restabilită şi transformată într-o cetate inexpugnabilă pentru inamic.

Pentru abandonarea samavolnică a frontului şi lipsa de dorinţă de a realiza cu perseverenţă sarcinile trasate vinovaţii să fie deferiţi imediat judecăţii Curţii Marţiale, fără a ţine seama de persoane… E timpul să ne dăm seama că noi înşine creăm tot felul de condiţii pentru retragere. Este o ruşine că subordonaţii Dvs., din cauza raidurilor şi bombardamentelor aviaţiei, a exploziilor proiectilelor artileriei şi a vâjâitului gloanţelor, abandonează defensiva sau înaintarea şi încep să se retragă cu de la sine putere cuprinşi de panică.

E timpul să punem capăt neputinţei unor comandanţi şi lucrători politici. Consiliul de Război nu mai poate să îndure în continuare această ruşine. În directiva sa, punctul 6, Cartierul General cere ca, fără a ţine seama de persoane, să fie executaţi prin împuşcare nu numai cei care s-au lăsat cuprinşi de panică, ci şi superiorii lor care au admis panica şi retragerea samavolnică fără permisiunea comandamentului superior…“ (235)

Dar drept cea mai succintă expunere a sensului celor întâmplate poate servi

citatul cu cifrele pierderilor germane, reprodus mai sus. Corpul 3 Tancuri înseamnă trei divizii: Diviziile 13 şi 14 Tancuri şi Divizia 25 Motorizată. Luând în calcul şi unităţile subordonate corpului de armată se adună circa 60 000 de oameni. Iar pierderile generale după 19 zile de înaintare neîntreruptă la o adâncime foarte mare, cu forţarea a trei râuri şi străpungerea a două regiuni fortificate, au fost de doar 3 620 de oameni. Şase la sută din efectivul iniţial. Fiecare divizie a pierdut în medie pe zi, în acele lupte atât de „încrâncenate", câte 55–60 de oameni; şi nu erau pierderi irecuperabile, ci generale, în aceste cifre fiind incluşi şi răniţii, şi bolnavii, şi cei căzuţi din maşină, şi cei care şi-au scrântit un picior, şi cei care au băut pe arşiţă apă rece din pârâu.****** Da, cu certitudine, dacă Armata Roşie n-ar fi opus nici o rezistenţă, pierderile germane ar fi fost şi mai mici…**

În zona de frontieră

Mă grăbesc să-l previn de la bun început pe cititor să nu tragă o concluzie greşită şi nedreaptă. Starea de lucruri din Armata V nu era nicidecum mai proastă decât a vecinilor ei. Mai degrabă dimpotrivă – după ce şi-au pierdut aproape toată tehnica de luptă grea, formaţiunile Armatei V au păstrat până pe la jumătatea lunii iulie aproape 30–40 la sută din efectiv, un fapt absolut ieşit din comun. Pur şi simplu documentele statului major al armatei s-au păstrat (deja lucrul acesta denotă că Armata V nu era cea mai proastă) şi până în momentul scrierii acestei cărţi au fost declasificate. După ce vor fi declasificate fondurile comandamentului Armatei VI vor fi descoperite şi acolo exact aceleaşi directive. Deocamdată însă putem să citãm, de exemplu, ordinul nr. 027 din 25.6.41, semnat de Consiliul de Război al Armatei VI:

„… Să fie sporită exigenţa faţă de subordonaţi. Să fie somaţi să nu cedeze nici un petic de pământ sovietic (aici ar fi trebuit să fie pus punct, dar punctul lipseşte – M.S.) fără să-i provoace pierderi grave inamicului. În fiecare divizie să se afle la 2–3 kilometri de linia întâi câte un detaşament de baraj***** şi la intersecţiile de drumuri, unde să fie adunaţi cei care au părăsit câmpul de luptă şi să fie întorşi pe front". (236)***

Situaţia ce s-a creat pe direcţia Luţk în dimineaţa de 22 iunie era de asemenea cât se poate de tipică pentru flancul drept (nordic) al Frontului Sud-Vest. Inamicul acţiona în strictă conformitate cu fundamentele tacticii militare – a concentrat în regiunea Grubeşuv o grupare puternică de şoc compusă din Diviziile 298, 44 şi 299 Infanterie, Diviziile 13 şi 14 Tancuri; de asemenea, a constituit un grup de imobilizare compus din Diviziile 56 şi 62 Infanterie. Acestea din urmă (reunite în componenţa Corpului de Armată 17), trebuiau, înaintând de-a lungul drumului Liuboml–Kovel, să acopere flancul stâng al grupării de şoc şi să nu permită transferul unităţilor Armatei Roşii de pe direcţia Kovel pe direcţia Luţk.

Direcţia loviturii principale era pentru germani linia Vladimir-Volînski–Luţk, sarcina principală la prima etapă a operaţiunii era să captureze trecerile peste râul Stîr şi să ajungă la autostrada Luţk–Rovno–Jitomir. De la oraşul de lângă frontieră Ustilug spre Luţk duce o şosea (şi în acest sens sarcina Corpului 3 Tancuri al Wehrmachtului era întrucâtva mai uşoară decât a Corpului 48 Tancuri care trebuia să ajungă până la râul Stîr lângă Beresteciko pe drumuri de ţară impracticabile). Pe de altă parte, şi sarcina părţii care se apăra era înlesnită de faptul că terenul de mai la nord de „drumul tancurilor“ era o pădure mlăştinoasă absolut de netrecut pentru armata germană. Prin urmare, germanii urmau să spargă defensiva „frontal“, de-a lungul şoselei, sau să încerce să-l ocolească pe inamic pe la sud, pe un teren fără drumuri, traversat de o sumedenie de râuleţe mici, dar ridicat, deschis şi relativ nu prea mlăştinos.

În situaţia în care trupele Districtului Militar Special Kiev nu îşi încheiaseră desfăşurarea şi concentrarea, amplasarea trupelor sovietice la începutul războiului era următoarea: nemijlocit în zona de frontieră se aflau trei divizii de puşcaşi – Diviziile 45 şi 62 la sud şi la nord de drumul Liuboml–Kovel şi o divizie de puşcaşi (Divizia 87 Puşcaşi) în regiunea Vladimir-Volînski şi mai la sud. O altă divizie de puşcaşi (Divizia 135 Puşcaşi) se afla în regiunea Kiverţî (la 12 kilometri nord-est de Luţk). Tot acolo era concentrată şi Brigada 1 Artilerie antitanc, absolut completă, dotată cu tunuri şi tractoare. Lângă Vladimir-Volînski era amplasată Divizia 41 Tancuri a Corpului 22 Mecanizat, iar forţele principale ale corpului mecanizat (Divizia 19 Tancuri şi Divizia 215 Motorizată, unităţile din subordinea corpului) se aflau în regiunea oraşului Rovno, la 150 de kilometri de frontieră.

Astfel, pe direcţia Luţk, la începutul războiului, Armata V le putea opune celor trei divizii de infanterie ale inamicului (şi celor două divizii de tancuri ale Corpului 3 Tancuri din spatele lor) doar o divizie de puşcaşi şi una de tancuri. O situaţie, eufemistic vorbind, nu prea simplă. Pe de altă parte, exista posibilitatea de a o schimba brusc în favoarea ei: de a transfera prin rocadă Divizia 62 Puşcaşi care era practic inactivă, de a aduce spre Vladimir-Volînski Divizia 135 Puşcaşi, Brigada 1 Artilerie antitanc şi puternicul „pumn“ de artilerie (în componenţa Armatei V erau patru regimente de artilerie din subordinea corpului de armată şi un regiment de artilerie din Rezerva Comandamentului Suprem). Pentru a face toate acestea era nevoie de timp. De altfel, şi inamicul avea nevoie de timp ca sub grindina bombardamentelor să asambleze poduri peste râul de frontieră Bug şi sub ploaia de foc a mitralierelor şi artileriei din cazematele Regiunii Fortificate Vladimir-Volînski****** să treacă pe malul estic înalt zeci de mii de oameni, cai, căruţe şi maşini.**

Din păcate, nici măcar teoretic trupele Armatei V nu au intenţionat să acţioneze astfel. De ce? Pentru că planul de acoperire şi planul de apărare nu sunt nici pe departe acelaşi lucru (ne-am referit mult la asta în Partea 1). Istoria zdrobirii Armatei V oferă una dintre cele mai elocvente ilustrări ale acestui adevăr incontestabil.

În cadrul planului strategic general al Armatei Roşii, trupele Armatei V (întărite şi cu un corp de puşcaşi şi un corp mecanizat din Eşalonul 2 al Frontului Sud-Est) trebuiau să înainteze pe linia Kovel–Luboml–Lublin. În cadrul sarcinii generale trasate pentru Armata V au fost elaborate planul desfăşurării operative a trupelor şi planul de acoperire ca parte componentă a acestuia. Vorbind mai simplu şi mai scurt – totul se deplasa spre Kovel. În ajunul războiului, trei dintre cele cinci regimente de artilerie ale armatei se aflau la est de Kovel, în cantonamentele de la Povursk. Punctul de comandă de campanie al Armatei V a fost desfăşurat în regiunea coloniei Bîten (la 20 de kilometri sud-est de Kovel), iar la ora 1 noaptea pe 22 iunie tot încolo a plecat conducerea armatei în frunte cu şeful statului major, generalul-maior D.S. Pisarevski. (43) Este curios că acest transfer al statului major la punctul de comandă de campanie (un semn evident de pregătire de acţiunile militare ce urmau să înceapă curând) s-a produs încă înainte de ora 2.30, când la statul major a parvenit aşa-numita „Directivă numărul unu“.

La ordinul comandantului Armatei V, generalul-maior Potapov, emis la ora

trei şi ceva dimineaţă pe 22 iunie, comandanţii formaţiunilor au deschis „pachetele roşii“ şi au purces la realizarea sarcinilor preconizate de planul de acoperire. De exemplu, Ordinul de luptă nr. 1 pentru Corpul 22 Mecanizat****** dispunea intrarea în regiunea suburbiilor de sud şi de sud-vest ale Kovelului până la ora 8 dimineaţa M-3, iar pentru Divizia 41 Tancuri a acestui corp – până la ora 17.00 M-1. (269) Ca rezultat, în dimineaţa de 22 iunie 1941 divizia de tancuri – principala dintre rezervele comandamentului Armatei V ce se aflau realmente în punctul critic – a plecat spre nord pe drumul Vladimir-Volînski–Kovel, deschizând literalmente calea germanilor, care înaintau pe şoseaua Luţk. Alte două divizii ale Corpului 22 Mecanizat (Divizia 19 Tancuri şi Divizia 215 Motorizată) au pornit din regiunea Rovno tot spre Kovel.**

Raportul „Cu privire la acţiunile Diviziei 19 Tancuri în perioada 22.6–22.7.41“ ne permite să urmărim itinerarul pe care divizia se deplasa spre Kovel. (237) Nu era nicidecum autostrada Rovno–Luţk–Kovel. Coloana de mulţi kilometri a diviziei de tancuri se târa prin pădure, la circa 10–20 de kilometri nord de şosea –, dar, cum în pădure nu există poteci drepte, itinerarul mişcării reprezintă o curbă complicată, întortocheată. În consecinţă, drumul care oricum era lung s-a lungit considerabil şi divizia a ajuns până la suburbiile de nord-est ale Kovelului abia seara târziu pe 23 (douăzeci şi trei) iunie.

Faptul că o divizie de tancuri dotată cu nu prea puternicele tancuri T-26 a reuşit să parcurgă în 48 de ore vreo 200 de kilometri printr-o pădure virgină poate fi considerat o performanţă nemaipomenită (tanchiştii germani nu-şi băgau „nici nasul“ în locuri dintr-acestea). Dar această „performanţă“ n-a adus decât daune (pierdere de timp, consum sporit de benzină, epuizare a efectivului de şoferi), iar ca rezultat divizia a ajuns la 50 de kilometri de câmpul bătăliei ce urma să se desfăşoare. De ce nu s-au folosit pentru marş de şosea? Raportul nu conţine nici un răspuns la această întrebare şi nici o discuţie pe marginea ei. Dar s-ar putea presupune că răspunsul e foarte simplu: deplasarea s-a desfăşurat conform planului antebelic de acoperire (şi nu e nicidecum o „bănuială“, ci un fapt). Acest plan, fiind o parte componentă a planului general operativ de război, preconiza înaintarea cât mai pe ascuns a trupelor Armatei Roşii spre frontieră; din această cauză enorma coloană huruitoare de oţel a fost ascunsă „de ochii lumii“ în pădurea deasă.

Sarcinile prevăzute de Planul de acoperire antebelic au fost realizate conştiincios, în decursul întregii zile, căci, după cum scrie Vladimirski, „în decursul zilei de 22 iunie comandantul armatei şi statul major încă nu dispuneau de date despre situaţie, care ar fi cerut modificarea grupării forţelor şi introducerea de corecturi în sarcinile trasate pentru trupe de planul de acoperire“. Cu acelaşi calm stoic, Vladimirski constata: „Podurile [peste Bug] se aflau sub paza trupelor Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne care nu le-au pregătit să fie aruncate în aer şi de aceea ele au ajuns în mâinile inamicului în stare perfectă“. (43) Ca rezultat, primele ore de război pe direcţia Luţk au trecut cât se poate de tipic. În Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 3 Tancuri al Wehrmachtului citim:

„Ora 3.45. Divizia 44 Infanterie. Podul peste râul Bug lângă Grodek (pod de cale ferată la sud-vest de Ustilug – M.S.) a fost capturat…

Ora 4.00. Divizia 298 Infanterie pe drumul Zabuje–Vîdraniţa (la nord de Ustilug – M.S.) Nici un foc de artilerie din partea inamicului…

Ora 4.35. Divizia 44 Infanterie a ajuns la marginea vestică a pădurii de la sud de Berezina (localitate la trei kilometri de Bug – M.S.). Nici o rezistenţă din partea inamicului pe linia întâi a defensivei…

Ora 5.00. Divizia 298 Infanterie a început la ora 3.50 construcţia unui pod peste Bug lângă Luşkov (localitate la patru kilometri nord-vest de Ustilug – M.S.). A început trecerea peste râu a artileriei uşoare… Divizia 44 a început construcţia unui pod militar. Două poduri de pontoane sunt gata…

Ora 5.50. Raport expediat la statul major al Grupului 1 Tancuri. Ruşii au fost luaţi prin surprindere. Pe linia întâi se află doar patrulele…

Ora 6.40. Divizia 298, compania lui Schulze a capturat podurile de lângă Piatîdni (localitate la intersecţia dintre autostradă şi râul Lug, aproximativ la jumătate de drum între Ustilug şi Vladimir-Volînski; compania lui Schulze va fi menţionată şi în continuare în repetate rânduri ca detaşament de avangardă al diviziei – M.S.)… Comandantul Grupului 1 Tancuri a permis introducerea în luptă a diviziilor de tancuri.

Ora 8.00. Un raport expediat la statul major privind situaţia Grupului 1 Tancuri: două treimi din artileria Diviziei 44 Infanterie se află pe partea estică a Bugului…

Ora 10.15. Podul de lângă Gorodlo (la şapte kilometri nord- vest de Ustilug – M.S.) este gata. Două treimi din artileria Diviziei 298 se află pe malul de est…“ (238)

Până la începutul războiului, Divizia 87 Puşcaşi rămânea în cantonament lângă Vladimir-Volînski, lângă frontieră se aflau doar câte un batalion al fiecăruia dintre cele trei regimente ale diviziei, trimise încolo ca să participe la construcţia grăbită a cazematelor, precum şi un şir mic şi rar de pichete de grăniceri. Pe la ora 10 dimineaţa (ora sovietică) de câmpul de luptă au început să se apropie forţele de bază ale Diviziei 87 Puşcaşi. Din acest moment şi până în seara de 23 iunie, în zona dintre râurile Bug şi Lug s-a dat o bătălie crâncenă, ceea ce a făcut ca în unele momente, pe unele sectoare, germanii să fie respinşi spre frontieră.

Comandantul Armatei V i-a ordonat comandantului Diviziei 41 Tancuri să deplaseze în regiunea Vladimir-Volînski şi să transmită în subordinea operativă a Diviziei 87 Puşcaşi un regiment de tancuri; ordinul a fost executat exact pe jumătate şi în ajutorul infanteriei au fost lăsate două batalioane de tancuri.****** (239) Oricum, contraatacurile trupelor sovietice cu participarea tancurilor sunt menţionate şi în Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 3 Tancuri al Wehrmachtului – ce-i drept, judecând după context, este vorba de grupuri mici de tancuri şi nicidecum de două batalioane (circa 100 de tancuri). Seara a apărut şi aviaţia sovietică – însemnarea din Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 3 Tancuri de la ora 21.00 notează „două raiduri aeriene ale inamicului asupra Ustilugului“. Acesta a fost primul, unicul şi cât se poate de reuşit episod al operaţiunilor de luptă ale aviaţiei de bombardament a forţelor aeriene ale Frontului Sud-Vest din prima zi de război: 34 de bombardiere SB, atacând în două valuri, au aruncat de la înălţimea de 1–2 kilometri „peste comasarea de tancuri şi infanterie ale inamicului“ 226 de bombe FAB-100; pierderi irecuperabile de avioane n-au fost înregistrate. (240)**

În ansamblu, bătălia de la frontieră se desfăşura pentru germani mult mai puţin reuşit decât pentru vecinul din dreapta, din zona Corpului 48 Tancuri. În a doua zi de război, la ora 12.45 pe 23 iunie, la punctul de comandă al

Corpului 3 Tancuri a venit comandantul Grupului de Armate Sud, feldmareşalul Runstedt în persoană; în urma discuţiei au convenit că „inamicul din faţa Corpului 3 Tancuri e mai puternic decât cel din faţa vecinului, deoarece ruşii se străduie să apere Vladimir-Volînski şi drumul important de la vest la est“. (238) Inamicul nu era mai puternic şi nici mai numeros, dar s-a dovedit mai îndârjit, dar nici această îndârjire nu putea să schimbe radical situaţia. Forţele Diviziei 87 Puşcaşi au fost suficiente doar pentru a menţine timp de două zile sectorul central al zonei de defensivă de lângă şoseaua Ustilug–Vladimir-Volînski. La sud nu era nimic şi nimeni, în afară de garnizoanele cazematelor regiunii fortificate.

Pe la amiaza zilei de 23 iunie Divizia 44 Infanterie a Wehrmachtului a pătruns prin linia cazematelor şi a început învăluirea Diviziei 87 Puşcaşi de la sud. Apariţia motocicliştilor germani pe flancul şi în spatele diviziei s-a soldat cu consecinţele obişnuite pentru Armata Roşie – unităţile s-au retras haotic spre râul Lug şi dincolo de el, regimentul de artilerie de obuziere al diviziei a ajuns dincolo de râul Turia, la 17 kilometri nord de Vladimir--Volînski, iar Regimentul 16 Puşcaşi s-a repliat tocmai până la Oziutîci (localitate de pe malul drept al Turiei la 25 de kilometri est de Vladimir-Volînski).

Spre dimineaţa de 24 iunie forţele principale ale Diviziei 87 Puşcaşi au fost încercuite în regiunea Seleţ (localitate de lângă râul Lug la 8 kilometri sud de Vladimir-Volînski). Subunităţile ce îşi păstraseră capacitatea de luptă au continuat să opună rezistenţă toată ziua de 24 iunie, iar în zorii zilei de 25 iunie, spărgând încercuirea, au plecat în regiunea pădurii dese dintre râurile Turia şi Stohod. În această luptă a căzut comandantul diviziei, generalul-maior F. Aliabuşev. Relatarea operativă a statului major al Frontului Sud-Vest nr. 14 din 30 iunie comunică: „Efectivul Diviziei 87 Puşcaşi în număr de 200 de oameni sub comanda [şefului statului major al diviziei] colonelului Blank a spart încercuirea şi i s-a alăturat Corpului 15 Puşcaşi“. (241) 200 de oameni din circa 6 000–7 000 care se pomeniseră în încercuire.******

La încheierea relatării despre operaţiunile de luptă ale Diviziei 87 Puşcaşi trebuie menţionaţi şi unii parametri cantitativi, cu care poate fi evaluat fondul real al evenimentelor. Pierderile Diviziei 44 Infanterie a Wehrmachtului au fost de 26 de morţi şi 78 de răniţi, în total 104 oameni.******** (242) Divizia 14 Tancuri a pierdut în luptele de pe 23 iunie**

(în prima zi de război ea abia trecea râul Bug) şapte morţi şi 19 răniţi, în total 26 de oameni. (243) Pierderile Diviziei 298 Infanterie din primele zece zile de război erau mult mai mari – 520 de oameni; chiar dacă le atribuim luptelor de lângă Vladimir-Volînski jumătate din aceste pierderi, şi în acest caz rezultă că pentru zdrobirea Diviziei 87 Puşcaşi germanii au plătit cu pierderea a circa 400 de oameni (inclusiv răniţi şi bolnavi). Aceste cifre se îmbină destul de greu cu relatările despre „luptele încrâncenate şi rezistenţa îndârjită“ a diviziei în dotarea căreia figurau realmente 448 de puşti-mitralieră şi 170 de mitraliere grele, 149 de aruncătoare de mine, 95 de tunuri, 32 de obuziere de calibru 122 mm şi 12 obuziere grele de calibru 152 mm şi era sprijinită de două batalioane de tancuri. (244)

Cu mult mai mari au fost în zilele respective pierderile „inamicului“ neînarmat. Într-un memoriu scris de unul dintre actorii principali ai evenimentului, acesta e descris astfel:

„23.6.41. La ora 11 şi 30 de minute la închisoarea din oraşul Luţk a sosit un grup operativ al Direcţiei Comisariatului Poporului al Securităţii de Stat şi Direcţiei Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne pentru regiunea Volînia, al cărei şef era căpitanul Securităţii de Stat, tov. Rozov.

Tot acolo, lângă închisoare, m-a chemat şeful Direcţiei Comisariatului Poporului al Securităţii de Stat, tov. Beloţerkovski, care mi-a ordonat să-i predau grupului operativ al tov. Rozov pe toţi deţinuţii aflaţi în închisoarea din oraşul Luţk, condamnaţi conform articolelor Codului Penal al RSS Ucrainene nr. 54 p. 2, 11 şi mai ales pe [membrii] Organizaţiei Naţionaliştilor Ucraineni. Clarificând mai amănunţit situaţia, căpitanul Securităţii de Stat tov. Rozov mi-a ordonat ca în decurs de 20 de minute să-i predau pentru executare prin împuşcare pe toţi deţinuţii condamnaţi conform articolului 54-2,11 deoarece inamicul se află la 7 kilometri de oraşul Luţk (după cum se vede, securiştii nu aveau o părere prea bună despre capacitatea de luptă a Armatei Roşii – M.S.)
…

Am selectat şi am scos în curtea din spate a închisorii aproximativ 800 de oameni, care au fost împuşcaţi chiar acolo pe loc de grupul operativ menţionat mai sus, de ostaşii companiei trupelor de escortă ale Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne şi de corpul de şefi şi de gardieni ai închisorii. După ce

am revenit din închisoarea interioară, nu l-am găsit lângă închisoare pe adjunctul şefului închisorii, Leskin, dar cu ajutorul angajaţilor închisorii l-am găsit pe Leskin la jumătate de kilometru de închisoare, unde fugise, de frică, să se ascundă… La 20 de minute după împuşcarea deţinuţilor închisorii am primit indicaţia că inamicul nu se află la 7 kilometri, ci la 25 de kilometri şi am început imediat să strângem cadavrele. Toate cadavrele celor 70 şi ceva de condamnaţi la pedeapsa capitală şi circa 800 de aflaţi sub anchetă au fost îngropate de noi, iar locurile în care s-au aflat cadavrele au fost stropite cu gaz şi pârjolite, după care toate locurile acestea au fost presărate cu var.

În plus, gardienii închisorii şi unităţile militare au împuşcat în împrejurimile închisorii deţinuţi care au încercat să evadeze. Pentru a strânge aceste cadavre, la dispoziţia şefului Direcţiei Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne a fost adunat un grup de lucrători ai miliţiei care a strâns toate cadavrele. În total au fost împuşcaţi în închisoare şi lângă ea circa 1 000 de oameni. Au fost lăsaţi în închisoare circa 1 000 de oameni, majoritatea acuzaţi de crime de drept comun conform articolelor Codului Penal al RSS Ucrainene. Am părăsit închisoarea din oraşul Luţk împreună cu comandantul companiei trupelor de escortă, locotenentul-major Fahurdinov, şi tot efectivul lucrătorilor închisorii după ce unităţile militate au pierdut legătura cu Direcţia Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne, pe 25.6.41, la ora 23 şi 30 de minute…

Şeful secţiei penitenciare a Direcţiei Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne pentru regiunea Volînia

Sergentul Securităţii statului / Stan /“

Sergentul Stan afirmă că a împuşcat doar 1 000 de oameni şi tot atâţia au fost „lăsaţi în închisoare“. Însă în Comunicatul special nr. 85426 din 28 iunie 1941 şeful Direcţiei penitenciare a Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne al RSS Ucrainene, căpitanul Securităţii de stat Filippov, scrie:

„La ora 12.00 pe 23.06, din dispoziţia şefului, tov. Stan, deţinuţii au fost scoşi iarăşi în curtea pentru plimbări şi din toţi deţinuţii au fost selectaţi 14 oameni condamnaţi conform Decretului Prezidiului Sovietului Suprem al URSS din 26.06.40, 30 de oameni condamnaţi conform articolelor de drept comun şi 40 de minori… După ce au fost selectaţi cei 84 de deţinuţi indicaţi, cei aproape

2 000 de deţinuţi care au rămas în curtea pentru plimbări au fost împuşcaţi. Tot materialul de evidenţă şi dosarele personale ale deţinuţilor au fost arse…“ Aceeaşi cifră (2 000 de împuşcaţi în închisoarea din oraşul Luţk) este reprodusă şi în documentul „Situaţie-raport a plecării şi mişcării eşaloanelor referitor la închisorile Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne al RSS Ucrainene“. (186)

E greu de spus cine minte în acest caz. Poate că mint şefii cei mari care s-au temut să le comunice unor şefi şi mai mari că au lăsat în închisoare o mie de deţinuţi vii; poate că minte sergentul care a împuşcat cu de la sine putere înainte de plecarea de la Luţk încă 1 000 de oameni şi nu vrea să o recunoască.

Bătălia de tancuri de lângă Voinița

În dimineaţa de 24 iunie situaţia de pe front era următoarea. Pe direcţia Kovel acţiunile inamicului s-au încununat de un succes deplin, chiar cu depăşirea planului. Cele două divizii de infanterie ale Corpului de armată 17 chipurile au fost interceptate de o „coloană de tancuri“ inamice, în realitate inexistentă, ce se deplasa pe şosea de la Brest la Kovel. Vladimirski scrie că sursa dezinformării era aviaţie de recunoaştere a frontului. Comandantul Corpului 15 Puşcaşi, colonelul Fediuninski, a perceput această dezinformare cu o neînţeleasă grabă şi disponibilitate de a fi înşelat, iar după aceasta nu mai putea fi nici vorbă de vreo regrupare a forţelor de pe direcţia Kovel pe direcţia Luţk. Mai mult, unităţile Diviziei 62 Puşcaşi au fost deplasate mai aproape de Liuboml, eliminând astfel până şi posibilitatea ipotetică a deblocării Diviziei 87 Puşcaşi, încercuite la sud de Vladimir-Volînski. În plus, ulterior, pregătindu-se „de respingerea unei lovituri cu tancurile dinspre Brest“, Fediuninski a obţinut permisiunea de a replia un flanc, adică de a ceda oraşul Liuboml şi de a retrage trupele spre Kovel.

În timp ce la nord de Kovel se juca o farsă tragică, pe direcţia Luţk se apropia un deznodământ tragic. Divizia 298 Infanterie a Wehrmachtului a ocupat Vladimir-Volînski, avansând o parte a forţelor spre nord, pe drumul

spre Verba, pentru a respinge o eventuală contralovitură a trupelor sovietice (după cum au arătat evenimentele ulterioare, această prudenţă n-a fost de prisos). Divizia 44 Infanterie încheia încercuirea şi zdrobirea Diviziei 87 Pușcași. Mai la sud de locul bătăliei înainta Divizia 299 Infanterie, iar dat fiind că pur şi simplu nu avea în faţă nici un inamic, ofensiva se desfăşura în ritm de marş forţat: în seara de 22 iunie divizia a ajuns la râul Lug în regiunea Ianevici (la 22 de kilometri sud de Vladimir-Volînski), apoi a trecut pe malul de est și și-a continuat deplasarea spre târguşorul Lokaci, întrecându-și toți vecinii.

În „breşa“ de 30 de kilometri ce se formase au fost introduse diviziile de tancuri: Divizia 14 Tancuri a ocupat în seara de 23 iunie Vladimir-Volînski şi dis-de-dimineaţă pe 24 iunie a pornit spre est, având sarcina să ocupe Luţkul şi trecerile peste râul Stîr; Divizia 13 Tancuri a fost apropiată de frontieră cu mult mai târziu şi la ora 17.00 pe 23 iunie a început trecerea tancurilor ei peste Bug, iar în dimineaţa de 24 iunie ajungea din urmă infanteria ce plecase departe înainte. (238)

Și iată că în această situaţie comandamentul Armatei V îşi pregătea contralovitura; să subliniem această circumstanţă importantă – nu ocuparea zonei defensive cu forţele din rezerva armatei, ci o contralovitură cu sarcina „de a zdrobi gruparea de la Vladimir-Volînski a inamicului şi de a restabili situaţia de la frontiera de stat“. (43) Planul operaţiunii era foarte frumos şi solid. Divizia 135 Pușcași şi Divizia 19 Tancuri, sprijinite de tirul puternic al grupului de artilerie al armatei (în el a fost inclus Regimentului 460 Artilerie a corpului de armată şi artileria Diviziei 135 Pușcași), îl atacă pe inamic frontal, de-a lungul şoselei, Divizia 215 Motorizată aplică o lovitură pe flanc, de la Verba spre Vladimir-Volînski, Brigada 1 Artilerie antitanc se deplasează în eşalonul doi fiind gata să respingă contraatacul tancurilor inamicului.

Poziţia iniţială pentru trecerea la ofensivă a fost stabilită pe linia Voiniţa–Lokaci. Acolo, în dimineaţa de 24 iunie, Divizia 135 s-a întâlnit cu subunităţile de avangardă ale Diviziei 14 Tancuri germane. În virtutea unui concurs fericit de împrejurări, poziţia respectivă era cât se poate de comodă defensiv: topografia e foarte neobişnuită, cu o „cruce“ din patru râuleţe mici, ce se intersectau lângă Lokaci, astfel frontul şi flancul celor care se apărau erau acoperite de un „şanţ antitanc“ natural. Toate acestea nu le-au fost de ajutor şi Divizia 135 Pușcași s-a repliat spre est, în pădurea de lângă

orăşelul Aleksandruvka (la opt kilometri sud-est de Voinița). În raportul de luptă nr. 06 al statului major al Corpului 22 Mecanizat toate acestea sunt descrise astfel: „În urma atacului unui grup mic de tancuri ale inamicului şi panica ce s-a stârnit cu această ocazie în spatele frontului Diviziei 135 Puşcaşi, aceasta, la ora 10.00, pe 24.6.41 s-a repliat de pe poziţia Voinița–Pavlovice–Lokaci pe poziţia Holopece, colonia Kotlî. Din cauza întârzierii unităţilor [corpului mecanizat] a fost imposibilă acordarea oricărui ajutor…“ (245)

Dar unde erau diviziile Corpului 22 Mecanizat? Divizia 215 Motorizată, al cărei regiment de tancuri era dotat cu tancuri rapide BT, a rămas, din motive neînţelese, foarte mult în urmă în marş şi a ajuns în regiunea Verba abia în seara de 24 iunie. Divizia 18 Tancuri a primit la ora 3.30 dimineaţa, pe 24 iunie, ordinul (nu se ştie din ce cauză verbal) de a înainta spre regiunea Voinița–Aleksandruvka. (237) În linie dreaptă de la Kovel e o distanţă de 55 de kilometri, dar tancurile nu se deplasează prin pădure în linie dreaptă. Mergând pe drumuri de pădure, divizia (mai curând subunităţile ei de avangardă) a ajuns pe la amiaza zilei de 24 iunie la şosea, dar, cum regiunea ce îi fusese stabilită era ocupată de inamic, a traversat drumul şi s-a concentrat în pădurea de la nord de târguşorul Şelvuv.

Evenimentele ulterioare sunt descrise în câteva documente, dar asta nu le face mai uşor de priceput. După cum era de aşteptat, cele mai simple şi mai scurte relatări sunt descoperite în arhivele germane. La ora 17.15 statul major al Diviziei 14 Tancuri îi expediază comandamentului corpului radiograma: „Cu începere de la ora 16.15 se desfăşoară atacul cu tancurile asupra pădurii de la est de Aleksandruvka“. Raportul de seară este un pic mai amănunţit: „În timpul noii înaintări din Aleksandruvka la ora 17.00 regimentul de tancuri a reuşit să distrugă 87 de maşini blindate (Pz.Fahrzeuge) şi 4 baterii. Pierderile noastre – 6 maşini blindate (Pz.Fahrzeuge). În prezent regimentul de tancuri îşi completează muniţiile şi face plinul. Să ajungem la Torcin [astăzi] e puţin probabil…“ (246)

Spre dimineaţa de 25 iunie numărul tancurilor şi al tunurilor sovietice distruse creşte considerabil:

„25 iunie… Ora 6.40 Apelul telefonic al generalului-colonel von Kleist (comandantul Grupului 1 Tancuri). Comandantul corpului comunică despre succesul Diviziei 14 Tancuri în lupta de pe 24 iunie: au fost distruse 8 baterii,

40 de tunuri antitanc, 158 de tancuri ale inamicului“. (238) În raportul statului major al Diviziei 14 Tancuri de la ora 23.00 de pe 26 iunie e scris: „Numărul total de tancuri distruse în bătălia de tancuri a crescut până la 215“. (247) Şi asta în condiţiile în care în sprijinul Diviziei 19 Tancuri în regiunea respectivă a apărut doar Regimentul 131 Tancuri al diviziei motorizate (a Corpului 9 Mecanizat), care avea în regiunea Luţk cel mult 35 de tancuri; chiar dacă germanii le-au distrus pe toate într-o singură zi (ceea ce contrazice direct afirmaţiile comandantului regimentului), nici această presupunere nu explică transformarea numărului 158 în 215. Dar nici asta nu e culmea – în revista operaţiunilor militare ale Corpului 3 Tancuri citată la începutul capitolului e vorba de 267 de tancuri sovietice distruse în bătălia de lângă Aleksandruvka…

Dintre documentele sovietice accesibile, cel elaborat în toiul evenimentelor este Raportul de luptă nr. 6 al statului major al Corpului 22 Mecanizat citat mai sus. În el, bătălia tancurilor este descrisă în felul următor:

„La ora 14.00 pe 24.6, după o scurtă pregătire de artilerie, subunităţile Regimentelor 37 şi 38 Tancuri [ale Diviziei 19 Tancuri], printr-un contraatac din pădurea de la nord de Şelvuv pe direcţia Aleksandruvka au restabilit până la ora 16.30 situaţia, constrângând inamicul să se retragă pe poziţia Voiniţa–târguşorul Lokaci. Pe la ora 17.00, în urma unui contraatac al tancurilor grele şi medii ale inamicului, s-a produs o bătălie încrâncenată între tancurile inamicului şi tancurile Corpului 22 Mecanizat. Ca rezultat, rămăşiţele Regimentelor 37 şi 38 Tancuri s-au repliat în crângul de la est de colonia Serniciki (localitate la sud de şosea, la 25 de kilometri est de Voiniţa – M.S.). Pierderile de efectiv uman şi bunuri materiale sunt în curs de clarificare“.

S-a păstrat şi raportul de luptă nr. 02 al statului major al Diviziei 19 Tancuri. Nu e clar când a fost scris (în document e indicată data de 23 iunie, ceea ce e o greşeală evidentă). În el apar pentru prima dată unele cifre concrete (preluate ulterior de sute de ediţii, inclusiv de monografia lui Vladimirski) referitoare la numărul tancurilor care au luat parte la luptă:

„… La ora 13.30, înainte de a termina concentrarea, comandantul diviziei a primit ordinul verbal de atac de la comandantul Corpului 22 Mecanizat. Au fost trimise la atac tancurile reunite ale întregii divizii sub comanda comandantului Diviziei 37 Tancuri la ora 14.00, cu sarcina de a contraataca trupele aflate în ofensivă ale inamicului la (urmează o listă lungă a unor

localităţi foarte mici din regiunea Aleksandruvka–Voinița – M.S.). La atac au plecat 45 de tancuri T-26 şi 12 BA-10. Toate acestea au fost pierdute. Când tancurile au ajuns în regiunea pădurii de la sud-est de Cota 228,5, satul Honevice, orizontul 234, infanteria inamicului a început să se retragă, iar din pădure a fost deschis un tir puternic de artilerie, arme şi mitraliere. Apoi a urmat atacul tancurilor medii şi grele ale inamicului, s-a încins o luptă intensă între tancuri. Lupta a durat 2,5 ore şi după pierderea a mai mult de jumătate din tancurile noastre (subl. mea – M.S.) a început retragerea. În această luptă a fost rănit grav comandantul Diviziei 19 Tancuri. Unităţile s-au retras şi au ocupat regiunea de apărare“. (248)

Raportul despre operaţiunile de luptă ale Diviziei 19 Tancuri, alcătuit la sfârşitul lunii iulie, repetă aproape cuvânt cu cuvânt conţinutul Raportului de luptă nr. 2, dar îl completează cu o listă uluitoare a pierderilor: în lupta de lângă Voinița au căzut comandantul Corpului 22 Mecanizat, general-maior Kondrusev, comandantul Regimentului 37 Tancuri, locotenent-colonel Bibik, şi comandantul Regimentului 38 Tancuri, locotenent-colonel Samsonov; a doua zi a dispărut şeful artileriei Diviziei 19 Tancuri, locotenent-colonel Vasilenko, şi a fost rănit mortal comandantul regimentului de puşcaşi al diviziei, locotenent-colonelul Sokolin. (249)

Pentru a întregi imaginea poate fi reprodus şi un fragment din memoriile mareşalului Rokossovski:

„Spre seara de 25 iunie la Punctul de comandă al corpului nostru din regiunea Klevani (la 100 de kilometri est de Voinița – M.S.) a venit pe jos comandantul Diviziei 19 Tancuri, generalul-maior Semencenko, foarte indispus, cu palma mâinii drepte bandajată. El ne-a comunicat că divizia lui este totalmente zdrobită… Curând aici a ajuns şi unul dintre comisarii de regiment al aceluiaşi corp, care ne-a comunicat că a fost ucis generalul Kondrusev şi că întreg corpul de armată a fost zdrobit. Tonul depresiv şi starea de descumpănire a comandantului diviziei şi a comisarului de regiment m-au făcut să-i sfătuiesc destul de convingător să înceteze imediat să trăncănească despre pieirea corpului (de armată)…“ (250)

Aritmetic, Rokossovski avea perfectă dreptate: pierderea a „mai mult de jumătate“ din 45 de tancuri încă nu e zdrobirea unei divizii de tancuri (ca să nu mai vorbim de tot Corpul 22 Mecanizat în ansamblu). Divizia 19 Tancuri avea cu mult mai multă tehnică blindată; la raportul cu privire la operaţiunile ei de

luptă este anexată „Nota explicativă cu privire la bunurile materiale pierdute“ (iar în documentele de acest fel numărul inițial al bunurilor materiale nu este cel puțin exagerat), din care rezultă că pe 22 iunie 1941 în divizie figurau 183 de tancuri (147 de tancuri T-26, șapte tancuri OT-26 cu aruncătoare de flăcări, 29 de tancuri BT) și 58 de automobile blindate BA-10 dotate cu tunuri. (251) Regimentul de artilerie al diviziei a primit un set complet de tunuri (12 obuziere de calibru 152 mm) și 28 de remorchere cu șenile STZ-3 pentru tractarea lor (fără a lua în calcul cele 10 remorchere grele „Voroșiloveț“ din regimentele de tancuri și cele patru remorchere ușoare „Komsomoleț“ din Regimentul Motorizat de pușcași).

În condițiile disponibilității teoretice a tuturor acestora, descrierea operațiunilor de luptă de a doua zi (25 iunie) ocupă în raport doar un singur alineat:

„Regimentul 19 Motorizat de puşcaşi şi regimentul de artilerie de obuziere au ocupat poziţia defensivă de-a lungul malului estic al râului Serna (nu e clar cine avea de gând să apere divizia întorcându-se cu faţa la pădure, iar cu dosul la germanii care se deplasau în marş pe şosea spre Luţk – M.S.). Statul major al diviziei se află în Boguşuvka. La ora 19.00 tancurile germane s-au apropiat de Luţk, o parte s-au îndreptat spre Antonovka-Boguşuvka, probabil cu scopul de a le tăia unităţilor noastre căile de retragere (o altă modalitate de interacţiune cu inamicul în afară de retragere nici nu se pune în discuţie – M.S.). Tot atunci a fost primit ordinul verbal prin intermediul delegatului de legătură al statului major al Corpului 22 – de a se retrage pe direcţia Rojiţe, de a trece râul Stîr şi de a se concentra în regiunea Sikirici (localitate de lângă drumul Luţk–Koşki la 23 de kilometri nord-est de Luţk – M.S.)“. (237)

În descrierea ulterioară a operațiunilor de luptă ale diviziei doar o singură dată apar patru tancuri – toate celelalte au dispărut fără urmă.

Cu titlu de ipoteză putem să presupunem următoarea reconstrucție a evenimentelor. În decursul unui marș îndelungat (de 2,5 zile), de peste 250 de kilometri, unitățile diviziei s-au îndepărtat unele de altele și într-o măsură considerabilă s-au dezorganizat și în consecință în regiunea Voinița–Șelvuv pe la amiaza zilei de 24 iunie a ajuns cel mult jumătate din tehnica blindată a diviziei. Pregătirea pentru a intra în luptă era și mai puțină. Comandanții au decis să-și îndemne subordonații prin exemplul lor personal. „Batalionul ofițeresc“ de marș compus din 45 de tancuri, plin de

curajul disperării, dar fără vreo interacţiune cu infanteria şi cu artileria, a pornit în atac frontal şi a fost prins în tirul tunurilor de calibru 50 mm ale tancurilor germane Pz-III; un rezultat, din păcate, previzibil ţinând cont de armamentul cu care era dotată Divizia 19 Tancuri. După ce şi-a pierdut corpul de comandanţi, divizia s-a dezintegrat fulgerător, abandonând tehnica blindată în pădure şi pe drumuri. Pe măsură ce unităţile germane ce înaintau spre Luţk descopereau noi şi noi tancuri abandonate, creşteau şi cifrele corespunzătoare din rapoartele Diviziei 14 Tancuri şi ale Corpului 3 Tancuri ale Wehrmachtului.

Cât priveşte participarea la contralovitură a încă unei divizii a Corpului 22 Mecanizat, descrierea operaţiunilor de luptă (aici ar fi potrivite ghilimelele) ale Diviziei 215 Motorizate va ocupa foarte puţin loc. Fondul de arhivă al diviziei este în mod tradiţional gol. În dosarul „Rapoartele şi relatările formaţiunilor Corpului 22 Mecanizat“ (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 3456, reg. 1, d. 14) nu a fost plasat nimic din partea Diviziei 215 Motorizate. În dosarul 11 („Rapoartele de luptă ale unităţilor“) există, totuşi, două documente (Comunicatul operativ nr. 1 şi un raport de luptă nenumerotat) din 22 iunie, în care e reflectat procesul pornirii diviziei în marş din Rovno.

Merită atenţie (ca ilustrare pentru teza despre „lovitura nimicitoare a aviaţiei germane“) descrierea primelor atacuri cu bombe: „La ora 19.15, 19.20, 19.25 a fost bombardat de trei ori orăşelul militar şi parcul [de artilerie] – există un număr neînsemnat de victime, a luat foc un şopron, au fost luate măsuri de stingere a incendiului“. În pagina următoare apar şi cifrele concrete ale pierderilor: „După bombardarea oraşului Rovno – 2 morţi, 3 răniţi, 2 contuzii“. (252) După aceste evenimente, Divizia 215 Motorizată a pornit în marş spre Kovel, iar informaţiile despre această formaţiune dispar din documentele militare.

În monografia lui Vladimirski operaţiunile de luptă ale diviziei, de la începutul lor până la sfârşit, sunt descrise astfel: „Forţele principale ale Diviziei 215 Motorizate (fără batalionul de tancuri) în decursul nopţii spre 25 iunie au ocupat poziţia iniţială pentru ofensiva asupra poziţiei Verba–Ovadno, pregătindu-se, la decizia colonelului Barabanov, să atace la ora 4 pe 25 iunie inamicul după un tir de artilerie de 15 minute.

Comandamentul fascist, descoperind apropierea dinspre nord-est de Vladimir-Volînski a unităţilor Diviziei 215 Motorizate, îi avansează rapid în întâmpinare Divizia 298 Infanterie, care, luându-i-o înainte Diviziei 215 Motorizate, în zorii zilei de 25 iulie a atacat prin surprindere ea însăşi cu sprijinul puternic al artileriei şi aviaţiei, obligând-o mai întâi să treacă în defensivă, iar apoi să se retragă la nord, lângă râul Turia. Cu aceste operaţiuni ale Diviziei 215 Motorizate s-a şi încheiat contralovitura eşaloanelor doi ale Armatei V". (43)

Strict vorbind, aici sunt descrise intenţiile comandamentului Diviziei 215 Motorizate şi acţiunile reale ale inamicului. Dar să nu ne legăm de cuvinte, mai important e altceva – unde a dispărut regimentul de tancuri****** (iar în el erau 129 de tancuri BT, adică doar un pic mai puţine decât în diviziile de tacuri germane)? Şi mai strict vorbind, acolo trebuiau să se afle chiar două regimente de tancuri, deoarece ordinul comandantului Armatei V presupunea acţiunile în comun ale Diviziei 215 Motorizate şi ale unui regiment de tancuri al Diviziei 41 Tancuri, transferat anterior (de fapt fiind compus din două batalioane) pentru întărirea Diviziei 87 Puşcaşi. Am pus această întrebare încă în primul Butoi în cercuri, iar răspunsul s-a găsit în documentele Wehrmachtului. Toate tancurile erau pe loc, chiar într-un număr excedentar, după cum o denotă radiogramele Diviziei 298 Infanterie:**

„24.6.41. La nord de Vladimir-Volînski au fost distruse 5 tancuri, alte 4 au făcut cale întoarsă, dar se află încă în apropiere… În pădurile de la nord de Verba, după spusele localnicilor, se află 200–300 de tancuri (subl. mea – M.S.).

25.6.41 Evenimentele zilei în expunere generală: Mai întâi este respins atacul inamicului dinspre Verba, sprijinit de tancuri şi de artilerie. Dimineaţa ofensiva unui regiment spre nord, dincolo de Verba, spre râul Turia, ofensiva celui de-al doilea regiment spre nord-est prin Moghilno (localitate la 8 kilometri est de Verba – M.S.), la fel spre sectorul râului Turia. La dreapta, pe direcţia Moghilno nu avem contacte cu inamicul, în regiunea Verba rezistenţa inamicului a fost înfrântă, ofensiva continuă, amplasarea precisă a liniei întâi este la ora actuală necunoscută. (253)

„Amplasarea precisă" era greu de găsit, deoarece, după o luptă scurtă cu un regiment de infanterie german, Divizia 215 Motorizată a ajuns în regiunea localităţii Sofievka. Prin partea locului acest toponimic este foarte răspândit, dar Vladimirski comunică de două ori că „Divizia 215

Motorizată s-a concentrat în regiunea Sofievka (la 50 de kilometri est de Kovel)“. Pe o hartă militară la scara de 1:84 000 din anul 1935 acest târguşor se numeşte Sofianovka, poţi să ajungi la el de la Kovel pe poteci încurcate pe care umblă doar capre; un marş forţat-fulger de la Verba prin Kovel spre Sofievka/Sofianovka poate fi considerat o performanţă excepţională…

La încheierea trecerii în revistă a operaţiunilor de luptă ale Armatei V în împrejurimile vestice ale Luţkului e cazul să menţionăm absenţa oricăror urme reale ale Brigăzii 1 Artilerie antitanc, prima ca număr de ordine şi unica brigadă care a primit înainte de începutul războiului un set complet de armament de bază şi de tractoare de artilerie (50 de tractoare ST-2 şi 120 de tractoare STZ-5). (254) Însă inamicul n-a observat deloc prezenţa unei formaţiuni puternice de tancuri, înarmate cu tunuri de calibrele 76 şi 85 mm,****** ce perforau pe de-a întregul aşa-numitele tancuri „grele“ germane. Şi asta e foarte straniu, dacă ţinem seama că în primele zile de război documentele Wehrmachtului fixau foarte scrupulos (uneori chiar şi cu o exagerare ce poate fi înţeleasă) orice apariţie a ceva nou în armamentul şi în structura Armatei Roşii.**

În fine – şi asta e principalul –, participarea la lupte a Brigăzii 1 Artilerie antitanc nu-şi găseşte o reflectare demnă în cifrele pierderilor tancurilor germane – în dimineaţa de 3 iulie, adică după multe lupte şi marşuri, Divizia 14 Tancuri pierduse irecuperabil 15 tancuri, altele 28 se aflau în reparaţii. (276) Ultima cifră putea să aibă legătură doar în cea mai mică măsură cu acţiunile Brigăzii 1 Artilerie antitanc, deoarece, după lovitura unor proiectile de acest calibru, e puţin probabil ca tancurile germane să mai fi avut nevoie de reparaţii.

Podul de lângă Rojișce

Divizia 14 Tancuri a Wehrmachtului a avut nevoie de toată ziua de 25 iunie pentru a parcurge 35 de kilometri de la câmpul de luptă de lângă

Aleksandruvka până la Luţk. Această lentoare stranie sugerează ideea că 150 de tancuri nu au fost pur şi simplu „găsite“ acolo de germani; e posibil ca unele subunităţi ale Diviziei 19 Tancuri sovietice să fi purtat o luptă despre care n-a mai aflat niciodată comandamentul diviziei, al Corpului 22 Mecanizat şi al Armatei V (după cum ţine minte cititorul atent, ceva similar s-a produs şi pe direcţia Lvov, în seara de 24 iunie pe şoseaua Krakoveţ–Iavorov). Cât priveşte cealaltă divizie de tancuri (Divizia 13 Tancuri) a corpului de tancuri german, pe 25 iunie ea se deplasa „în marş şi cu cântec“. O consemnare scurtă („brigada de infanterie motorizată se deplasează şezând pe maşini“) din raportul de luptă expediat la statul major la ora 14.00, pe 25 iunie, este o mărturie destul de elocventă în acest sens. (255)

După ce s-a deplasat pe drumurile de ţară de la sud de şoseaua principală, Divizia 13 Tancuri a ajuns la ora 6 seara pe 25 iunie la suburbiile de sud ale Luţkului şi la podul peste râul Stîr. De data aceasta, podul a fost aruncat în aer de îndată ce pe el au ajuns huruind primele trei tancuri ale batalionului de recunoaştere al diviziei. (256) Ce-i drept, această circumstanţă a reţinut doar câteva ore ofensiva Diviziei 13 Tancuri şi în dimineaţa de 26 iunie oraşul şi extrem de importanta intersecţie de drumuri (la sud spre Dubno şi la est spre Rovno) era în mâinile inamicului. Rămăşiţele formaţiunilor Armatei V s-au retras după râul Stîr; în descrierea lui Vladimirski evenimentele s-a derulat astfel: „Comandamentul Armatei V în timpul plecării la un nou Punct de comandă în noaptea spre 26 iunie a devenit martorul ocular al retragerii dezorganizate a subunităţilor Diviziei 135 Puşcaşi, a Diviziei 19 Tancuri şi a Regimentului 460 Artilerie al Corpului 27 Puşcaşi. Un torent de oameni, căruţe, automobile, tunuri goneau pe şoseaua spre Rovno şi doar intervenţia energică a ofiţerilor statului major al armatei şi intervenţia generalului Potapov în persoană au oprit această fugă şi au curmat răspândirea ulterioară a panicii“. (43)

La sud de Luţk, în susul râului Stîr până la vărsarea în el a râului Ikva, se deplasau în marş spre est două divizii de infanterie a Wehrmachtului (nr. 229 şi 111), iar în dimineaţa de 26 iunie forţau râul Stîr şi întreceau de fapt formaţiunile de tancuri ale Corpului 3 Tancuri. Şi mai la sud, Corpul 48 Tancuri a ocupat Beresteciko şi Dubno. În această situaţie comandamentul german a decis să beneficieze de situaţia favorabilă de pe flancul sudic al Grupului 1 Tancuri şi să trimită Divizia 13 Tancuri la Rovno pe o cale lungă, în schimb sigură şi lipsită de pericole, prin răscrucea de drumuri de la est de Mlînov. Divizia 14 Tancuri a primit ordinul să înainteze spre est,

spre Rovno, în aşa fel încât un grup de marş al diviziei să se deplaseze nemijlocit pe şosea, iar altul pe drumurile de ţară la 5–8 kilometri sud de şosea. (257)

Ordinul a fost dat, dar n-a fost executat şi pe hărţile Marelui Stat Major german semnul ce indica Divizia 14 Tancuri a rămas timp de două zile şi jumătate „lipit“ de Luţk. Ofensiva necontenită a diviziei de tancuri germane a fost întreruptă de unităţile sovietice ale Diviziei 131 Motorizate (Corpul 9 Mecanizat) şi de Regimentul Motociclişti al Corpului 22 Mecanizat. S-au păstrat documentele acestor unităţi şi studierea lor ne permite să restabilim claritatea şi să vedem în detaliu felul în care a luptat - Armata Roşie – în cazurile în care încerca să lupte.

Divizia 131 Motorizată a început să fie constituită toamna târziu în anul 1940 pe baza Diviziei 131 Puşcaşi. Divizia, la fel ca tot Corpul 9 Mecanizat în ansamblu, era dotată cu mult mai prost decât puternicele corpuri mecanizate (Corpul 4 Mecanizat, Corpul 8 Mecanizat, Corpul 15 Mecanizat) ale primului eşalon al Frontului Sud-Vest. În acelaşi timp, e de menţionat că, în comparaţie cu diviziile de tancuri ale Corpului 9 Mecanizat, Divizia 131 Motorizată arăta cu mult mai bine – îşi spunea cuvântul faptul că fusese constituită pe baza unei divizii de puşcaşi active. De exemplu, regimentul de artilerie al Diviziei 131 Motorizate era dotat aproape complet cu tunuri (opt tunuri de calibru 76 mm, 16 obuziere de calibru 122 mm, 8 obuziere de calibru 152 mm) şi a primit 28 de remorchere (STZ-3 şi STZ-5); în divizionul antitanc era un set de remorchere „Komsomoleţ“ ce depăşea prevederile organigramei (erau 37 la număr). (268)

Regimentul de tancuri al diviziei (Regimentul 58 Tancuri) era încă incipient, în locul celor 258 de tancuri BT-7 prevăzute în organigramă în realitate erau 123 de tancuri, dintre care 40 aveau nevoie de reparaţie urgentă, iar două treimi din tancurile aflate în stare relativ bună erau BT-5 produse în anul 1934. Pentru unităţile în curs de constituire, ba încă şi din corpurile mecanizate ale eşalonului doi, o atare situaţie nu era o raritate. Uimitor este altceva – în „Raportul cu privire la operaţiunile de luptă ale Regimentului 58 Tancuri“ informaţia despre înarmarea atât de sărăcăcioasă nu se termină cu tradiţionalele lamentări, ci cu o concluzie categorică:

„Regimentul era cât se poate de apt de luptă şi gata să pornească la luptă cu bandele fasciste“. (258)

Divizia 131 Motorizată urma să intre în luptă cu „bandele fasciste“ mai devreme decât alte formaţiuni ale Corpului 9 Mecanizat. Comandantul Armatei V, generalul-maior Potapov, a ordonat scoaterea diviziei din componenţa corpului mecanizat şi înaintarea ei în marş forţat spre poziţia râului Stîr de lângă Luţk. E posibil ca această decizie să fi fost luată pentru că Divizia 131 Motorizată (spre deosebire de diviziile de tancuri ale Corpului 9 Mecanizat) era dotată măcar pe jumătate cât prevedea organigrama cu tehnică cu roţi (29 de autoturisme, 429 de camioane şi 95 de autospeciale) şi putea să efectueze un marş forţat.****** (268) Calea ce trebuia străbătută era destul de lungă – de la Novograd-Volînski la Luţk distanţa e mai mare de 160 de kilometri în linie dreaptă.**

În planul de acoperire, itinerarul înaintării Regimentului 58 Tancuri a fost trasat conform aceleiaşi logici ca în cazul Diviziei 19 Tancuri – pe poteci dosite de pădure, în lateral faţă de şoseaua principală. Nebunia „secretizării“ a ajuns până la faptul că regimentul n-a trecut râul Gorân pe pod, ci cu un bac sătesc în târguşorul Başino, în condiţiile în care „bacul putea să transporte doar un singur tanc şi era defect şi nepregătit“. Doar faptul că aviaţia germană era extrem de puţin numeroasă în zona Frontului Sud-Vest a permis să fie comise astfel de erori şi să nu fie pierdută toată tehnica încă din timpul marşului spre câmpul de luptă…

Marşul de 122 de kilometri până la târguşorul Bronniki (localitate de lângă şosea la 14 kilometri nord-vest de Rovno) a durat aproape 48 de ore. „La ora 16.00 la Bronniki au sosit 35 de tancuri, din care, pe baza ordinului comandantului Diviziei 131 Motorizate, au fost constituite un batalion de marş în număr de 14 tancuri sub comanda căpitanului Teremet şi o companie de recunoaştere compusă din 10 tancuri sub comanda căpitanului Rudenko“. (258) Aşa e scris în textul raportului. Să considerăm că cifra 35 nu e o greşeală de tipar: în acest caz rezultă că în timpul marşului au rămas în urmă 48 din cele 83 de tancuri în stare bună.

„Conducerea generală a ambelor grupuri, precum şi a unui batalion al Regimentului 743 Motorizat (al Diviziei 131 Motorizate) şi a unui divizion de artilerie i-a fost atribuită comandantului Regimentului 58 Tancuri, locotenent-colonelul Kanşin. Acestei grupări i-a fost trasată sarcina: să se concentreze la

periferia de est a oraşului Luţk şi să nu-i dea inamicului posibilitatea să treacă râul Stîr, menţinând trecerile peste râu în mâinile lor până la apropierea forţelor principale ale diviziei“. (258) Şi aceste ultime cuvinte, şi faptul includerii într-un grup de luptă de marş a unor subunităţi răzleţe ale altei divizii denotă că, în 48 de ore, 450 de automobile n-au reuşit totuşi să transporte „forţele principale“ (sau măcar jumătate din ele, un regiment de puşcaşi) ale Diviziei 131 Motorizate pe 122 de kilometri. Vă amintesc încă o dată că este vorba despre una dintre cele mai bune divizii, una care a luptat realmente şi a oprit câteva zile ofensiva germanilor.

„La ora 18.00 (25 iunie), la periferia de sud-est a Luţkului a început comasarea inamicului ce se pregătea de trecerea râului. Pe la ora 20.00, sub acoperirea tirului de artilerie şi de aruncătoare de mine, inamicul a început să treacă râul pe flancul stâng al defensivei noastre. În pofida forţelor superioare ale inamicului, unităţile noastre l-au reţinut până la ora 15.00, 26 iunie.
În această zi, în luptele de lângă oraşul Luţk tancurile noastre au luat parte la două atacuri, provocându-i daune grave inamicului, care a pierdut mai mult de o companie din efectiv, 8 motociclete şi un tanc (remarcaţi estimările atât de modeste şi cât se poate de realiste ale pierderilor suportate de inamic – M.S.).

În rândul unor subunităţi ale unităţilor de puşcaşi care acţionau în comun cu tancurile a început retragerea în panică. În această privinţă comandantul Regimentului 58 Tancuri, locotenent-colonelul Kanşin, i-a spus tehnicianului militar de rangul 1, Pucinin, care venise la el: «Nu e atât de greu să-l învingi pe inamic cât să depăşeşti panica propriilor trupe».“ (258)

Tehnicianul militar Pucinin nu venise singur, ci împreună cu locotenentul Loktev, iar ei au mai adus 27 de tancuri ale regimentului – unicul caz pe care-l ştiu în care tancurile rămase în urmă în timpul marşului nu s-au evaporat în aer, ci, fie şi cu o oarecare întârziere, au ajuns la câmpul de luptă.

Judecând după Raportul de luptă nr. 010 al statului major al Corpului 22 Mecanizat, ziua de 27 iunie începea astfel: „Conform informaţiilor verbale primite de la şeful artileriei Regimentului 131 Motorizat de puşcaşi, căpitanul Galperin, se ştie că: în noaptea spre 27 iunie Divizia 136 Puşcaşi şi Divizia 87 Puşcaşi (la momentul respectiv putea fi vorba doar de rămăşiţele răzleţe ale acestor formaţiuni – M.S.) se retrăgeau în dezordine de pe poziţia pe care o ocupau spre est, la ora 5.00 s-au retras de pe poziţia pe care o

ocupa Divizia 131 Motorizată…“ (259) Şi totuşi, cineva continua să reţină toată ziua Divizia 14 Tancuri a Wehrmachtului lângă Luţk. De aceea are rost să continuăm lectura Raportului cu privire la operaţiunile militare ale Regimentului 58 Tancuri:

„Reţinând forţele superioare ale inamicului, care avea intenţia să aplice o lovitură asupra statului major al diviziei, ce se afla la Sapoguv (suburbie de nord-est a Luţkului – M.S.), 12 tancuri, sub comanda locotenent-colonelului Kanşin şi a căpitanului Teremet, la ora 10.00 (pe 27 iunie) au pornit la luptă. În această luptă, din partea inamicului a fost organizat un tir extrem de puternic al artileriei antitanc, cu activitatea foarte intensă a infanteriei motorizate, care era, probabil, aproape un regiment (din nou o estimare cât se poate de realistă – M.S.). După ce a pierdut cel mult o companie şi jumătate de morţi şi răniţi, inamicul, care nu a rezistat în faţa tirului puternic din partea noastră, şi-a întrerupt ofensiva şi a trecut la defensivă temporară, comasându-şi forţele pe poziţiile pe care le apărau. În această luptă au căzut eroic: locotenent-colonelul Kanşin, locotenentul-major Pavlovski, locotenenţii Statin şi Loktev, sublocotenentul Porohniavîi, 4 persoane din corpul de subofiţeri şi din efectivul de soldaţi.

Din acest moment, şeful statului major, maiorul Legheza, şi-a asumat comanda regimentului. Pe 28 iunie toate tancurile care au rămas, în număr de 7, au fost utilizate, la ordinul comandantului diviziei, pentru recunoaştere şi pentru paza statului major al diviziei…“ (258)

Acest fragment scurt de document este extraordinar de informativ. Vedem a câta oară tentativa disperată a comandantului curajos de a-şi atrage după el prin exemplu personal subordonaţii – şi inevitabilul rezultat al ciocnirii dintre eroismul unor persoane şi maşina Wehrmachtului. Vedem că şi această „maşină“ – cel puţin în unele cazuri – se poticnea evident, amintind de zicala rusească „Cu cei mici – voinic, cu voinicii – mic“. Mijloacele de foc ale diviziei de tancuri a Wehrmachtului (nu doar tunurile de pe tancuri, ci şi un batalion de vânătoare antitanc în toată regula) puteau să lovească 12 tancuri uşoare fără a se opri şi fără a trece la „defensivă temporară“. În sfârşit, vedem tradiţionala pentru vara anului 1941 „aritmetică stranie“, în cadrul căreia batalionul se transformă în companie, 50 de tancuri se transformă în 12, pierderile din rândul comandanţilor sunt mai mari decât cele din rândul soldaţilor…

La nord de Luţk mai era un punct potrivit pentru trecerea trupelor pe malul estic al râului Stîr – podul de cale ferată de lângă Rojişce. Desigur, nu era varianta optimă – mai întâi pentru că de la Rojişce până la autostrada principală trebuia străbătut un masiv compact de pădure mlăştinoasă (sau să se întoarcă de-a lungul malului estic al râului la Luţk). Pe de altă parte, podurile de cale ferată suportă încărcături mari, fapt de o importanţă esenţială pentru trecerea pe celălalt mal a tancurilor…

Prima tentativă de a cuceri „din fuga calului“ podul de lângă Rojişce a început la ora 6 dimineaţa pe 24 iunie, când „compania de şoc“ a lui Schulze din componenţa batalionului de recunoaştere al Diviziei 298 Infanterie a fost trimisă într-un raid îndepărtat cu sarcina „de a ocupa podul de lângă Rojişce important pentru aprovizionarea tancurilor“. (238) Spre seară, un grup de motociclişti germani cu aruncătoare de mine şi puşti antitanc a ajuns la pod. Acolo avea să se întâlnească cu regimentul de motociclişti al Corpului 22 Mecanizat, care fusese prevăzător trimis la Rojişce încă pe 23 iunie la ordinul comandantului Armatei V. Rezultatul întâlnirii a fost următorul:

„La ora 21.00, pe 24.6, inamicul a început pregătirea de artilerie şi a tras din aruncătoare de mine până la ora 22.00. Cercetaşii trimişi de compania 1 în număr de 6 oameni sub comanda sergentului-major Laptev au stabilit: o comasare de motociclişti cu puşti automate şi sosirea unui tun antitanc lângă podul de cale ferată cu scopul de a acoperi trecerea peste râu. La ora 4.00 pe 25.6, un grup de motociclişti ai inamicului, cel mult 20 de persoane, s-a apropiat de podul de cale ferată şi, sub acoperirea tirului aruncătoarelor de mine, a încercat să treacă podul de cale ferată. N-au reuşit să treacă peste râu. Cu tirul mitralierei grele a companiei 2 grupul de motociclişti a fost distrus“. (260)

Regimentul de motociclişti al corpului mecanizat chiar şi completat conform organigramei (1 417 persoane) putea fi considerat „regiment“ doar cu numele. În realitate, la începutul războiului aceste unităţi erau un batalion de puşcaşi, şi nu unul întărit, ci unul slăbit de lipsa (insuficienţa) armamentului de infanterie greu. În majoritatea absolută a cazurilor, de existenţa regimentelor de motociclişti nu-şi amintesc nici comandanţii corpurilor mecanizate în rapoartele lor, nici istoricii postbelici. Însă

Regimentul 23 Motociclişti al Corpului 22 Mecanizat s-a dovedit chiar foarte remarcabil.

În seara de 25 iunie de râul Stîr s-a apropiat Divizia 14 Tancuri a Wehrmachtului, din componenţa căreia a fost trimis la Rojişce „grupul de luptă“ compus dintr-un batalion de infanterie motorizată şi un batalion de obuziere al regimentului de artilerie al diviziei; acum germanii aveau o oarecare superioritate numerică de efectiv şi o superioritate covârşitoare a gurilor de foc. Rezultatul tentativei de a captura podul a rămas acelaşi:

„La ora 22.00 pe 25.5 inamicul a încercat din nou să treacă râul pe podul de cale ferată. Sub efectul tirului de artilerie şi al aruncătoarelor de mine compania 2 n-a reuşit să respingă complet grupul de motociclişti care trecea pe podul de cale ferată. Pentru sprijin şi pentru distrugerea grupului care a pătruns traversând podul de cale ferată în număr de aproape 100 de oameni a fost transferată de pe flancul stâng compania 4 sub comanda sublocotenentului Andreikov. Prin contralovitură şi atac, cu tirul bateriei antitanc de sub comanda locotenentului Raskov, grupul de 100 de oameni al inamicului a fost în majoritatea lui distrus, iar câţiva oameni au luat-o la fugă pe malul vestic al râului Stîr“. (260)

În continuare ambele părţi îşi sporeau puterile. Germanii au transferat la Rojişce batalionul de recunoaştere şi batalionul de motociclişti ale Diviziei 14 Tancuri. Comandamentul Armatei V a trimis la Rojişce rămăşiţele Diviziei 19 Tancuri, care a reuşit să adune şi să deplaseze spre pod două batalioane de puşcaşi, 14 tunuri ale regimentului de artilerie şi patru tancuri T-26. (237) Ce-i drept, germanii afirmă că pe 26 iunie în lupta de lângă Rojişce „au fost descoperite pentru prima dată tancurile ruseşti supergrele“. (257) Poate să fie şi adevărat, deoarece unităţile Armatei Roşii care luptau lângă Rojişce deveneau un „centru de condensare“ în jurul căruia se adunau subunităţile răzleţe ale altor divizii. Conform raportului Regimentului 23 Motociclişti, „între 24.6 şi 27.6 inamicul a pierdut: aproape 200 de morţi, au fost distruse 4 motociclete, 2 tunuri antitanc şi au fost luaţi 2 prizonieri. Regimentul a pierdut: 70 de morţi, 90 de răniţi. Au fost pierdute un automobil, 6 aruncătoare de mine“. (260) Germanii n-au mai reuşit să ocupe trecerea peste râu.

Pe 28 iunie, comandamentul german şi-a dat seama în sfârşit că „irosirea“ unei divizii de tancuri pentru a ataca la nesfârşit o regiune fortificată este

iraţională. La ora 15.50, detaşamentul de avangardă al Diviziei 298 Infanterie s-a apropiat de Rojişce şi subunităţile Diviziei 14 Tancuri au putut să se îndrepte spre est, de la Luţk pe şosea spre Rovno. Seara târziu, pe 28 iunie, statul major al Diviziei 298 Infanterie raportează: „Vizavi de capul de pod Rojişce e inamicul. Extinderea capului de pod prin atac de la ora 17.00. Am ajuns până la zona Rudnia. În prezent contraatacul inamicului cu tancuri… Sarcina pentru ziua următoare: apărarea capului de pod Rojişce şi a flancului de nord“. (261)

Pe 29 iunie, după ce Corpul 15 Puşcaşi a abandonat Kovelul, germanii au îndreptat întăriri pe şosea de la Kovel spre Rojişce: artileria motorizată cu detaşamentul de avangardă de infanterie al Corpului de armată 17. În seara aceleiaşi zile de Rojişce s-a apropiat Regimentul 648 Puşcaşi din componenţa Diviziei 200 Puşcaşi, din Eşalonul doi al Frontului Sud-Vest. (260) 30 iunie, 1 iulie… A fost ocupat oraşul Rovno, au fost capturate trecerile peste râul Gorîn lângă Goşcia şi Ostrog, în zona Frontului Vest vecin germanii au ocupat oraşele Minsk şi Bobruisk (la 400 de kilometri est de frontieră), iar lupta de lângă Rojişce nu se domolea nicidecum. Germanii n-au putut totuşi să treacă pe acest pod blestemat prin luptă; el le-a căzut în mâini după ce în cadrul retragerii generale a trupelor Armatei V spre linia „frontierei vechi“ unităţile ce luptau la Rojişce s-au retras la est, în pădurile dintre râurile Stîr şi Gorîn.

Cea mai mare divizie

Astfel era Divizia 41 Tancuri a Corpului 22 Tancuri. La începutul războiului în dotarea ei figurau peste 400 de tancuri (cifra exactă nu poate fi ştiută, dar cea mai mică dintre cele întâlnite în documente e 414), inclusiv 376 de tancuri în stare bună „de categoriile 1 şi 2“. Cu mult mai multe decât tot Corpul 3 Tancuri al Wehrmachtului. Baza parcului de tancuri a diviziei era constituită din tancuri uşoare T-26, dar a reuşit să primească şi tancuri de tipuri noi – monştrii blindaţi KV-2, dotate cu un obuzier de calibru 152 mm, 31 la număr.

Divizia a fost constituită pe baza Brigăzilor 36 şi 38 Tancuri, unele dintre

cele mai vechi din Armata Roşie (înfiinţate în anii 1932 şi respectiv 1935). În septembrie 1939 ambele brigăzi au participat la invadarea Poloniei şi au parcurs atunci destul de reuşit mai mult de 250 de kilometri; Brigada 36 a forţat râul Bug, a ocupat oraşul Helm, a forţat râul Vepl, a ocupat localităţile Piaski şi Petrkuv şi puţin i-a lipsit să ajungă până la Lublin. Acum, în vara anului 1941, tanchiştii Brigăzii 41 Tancuri urmau să facă o a doua încercare…

Bilanţul succint al „operaţiunilor de luptă“ ale celei mai mari divizii de tancuri este făcut într-un document semnat pe 11 iulie 1941 de Consiliul de Război al Armatei V. E destul de dificil de definit acest document, judecând după conţinutul său:

„Comandantului şi adjunctului politic ai Diviziei 41 Tancuri

Copia: Comandantului Corpului 22 Mecanizat

În tot răstimpul luptelor Dvs. cu divizia Dvs. pe nici un sector al frontului Armatei n-aţi făcut nimic sesizabil. Mai mult decât atât, Dvs., ca un comandant nepăsător, în mod criminal, ba încă şi fără luptă, aţi pierdut 31 de tancuri costisitoare KV. Un comandant responsabil pentru activitatea lui n-ar fi permis niciodată aşa ceva, unde mai pui că şi condiţiile retragerii Dvs. au fost extraordinar de favorabile. V-aţi retras fără luptă şi inamicul nu plana deasupra Dvs. Şi totuşi aţi izbutit şi în aceste condiţii să împrăştiaţi tancurile care v-au fost încredinţate. În afară de aceasta, în raportul prezentat Consiliului de Război al Armatei n-aţi relatat despre starea reală a diviziei şi aţi minţit Consiliul de Război.

În timpul ofensivei diviziei Dvs., de pe 2.7.41, asupra târguşorului Olîka v-aţi comportat jalnic, ba chiar cu laşitate. Ca rezultat aţi pierdut bunurile materiale pe care le aveaţi…“ (262)

Spre deosebire de multe alte divizii de tancuri distruse şi/sau dispărute, Divizia 41 a lăsat în urma sa un număr considerabil de documente, inclusiv raportul cu multe pagini „Bilanţul operaţiunilor de luptă ale Diviziei 41 Tancuri de pe 22.6 până pe 22.7.41“, scris şi semnat de un nou corp de comandă; s-au păstrat şi rapoartele semnate de colonelul Pavlov (comandantul iniţial al diviziei). Studierea documentelor permite concretizarea, ba chiar detalierea evaluării făcute acţiunilor diviziei de

Consiliul de Război al Armatei V.

Vom menţiona de la bun început că ar fi corect ca răspunderea pentru prăbuşirea diviziei să fie împărţită cu Pavlov şi de comandantul Corpului 15 Puşcaşi, Fediuninski. De fapt, Pavlov e de vină doar că i-a permis peste măsură activului comandant al corpului să „taie în bucăţele“ divizia de tancuri. În vara anului 1941, astfel de acţiuni s-au întâmplat în repetate rânduri şi pe multe fronturi, dar nu se poate să nu recunoaştem că Fediuninski i-a întrecut pe toţi. Un colonel precoce, numit prin protecţia lui Jukov în funcţia de comandant de corp de armată, el nu a văzut în divizia de tancuri ce i-a fost transferată în subordonare operativă un instrument complex de realizare a unei liste cât se poate de concrete de sarcini, ci iarăşi, „un sac de tancuri“. „Sacul“ a fost folosit într-un registru care a oscilat între farsă şi tragedie.

„La ora 17.25 pe 22.6 prin ordinul Statului Major al Armatei – se arată în bilanţ, observând totuşi că statul major al armatei ajunsese să comande companii – a fost detaşată o companie compusă din 15 tancuri T-26 în regiunea Dubovo (suburbie de nord a Kovelului – M.S.) pentru lichidarea trupelor aeropurtate (evident şi acestea imaginare).

La ordinul verbal al Statului Major al Armatei prin intermediul comandantului Corpului 15 Puşcaşi a fost detaşată o companie de tancuri T-26 în regiunea Maţiuv (localitate pe drumul Kovel–Liuboml – M.S.) pentru a cerceta direcţia Krîluv…

La ora 23.00 pe 23.6, la ordinul verbal al comandantului Corpului 15 Puşcaşi transmis prin intermediul delegatului de legătură, căpitan Ktitarenko, a fost detaşată o companie de tancuri pentru a lupta cu 8 avioane (???) ce au aterizat în regiunea Novoselki. După ce s-a tot deplasat toată noaptea, căpitanul Kulakov n-a găsit nici trupe aeropurtate, nici avioane…

La ora 10.00 pe 24.6 la dispoziţia personală a comandantului Corpului 15 Puşcaşi o companie de tancuri îi este subordonată comandantului Diviziei 45 Puşcaşi… La ora 16.00 pe 24.6 delegatul de legătură, căpitan Ktitarenko, a transmis la telefon: «Prin ordinul comandantului Corpului 15 Mecanizat să fie detaşate 30 de tancuri suplimentar la cele 20 de tancuri detaşate anterior (probabil, compania despre care s-a scris mai sus – M.S.) şi să fie transmise la dispoziţia comandantului Diviziei 45 Puşcaşi»…

Pe 26.6 o companie de tancuri T-28 a fost trimisă la Liublineț (localitate la opt kilometri sud-vest de Kovel – M.S.) pentru a acoperi direcţia Vladimir-Volînski…

Pe 27.6 la ordinul verbal al comandantului Corpului 15 Puşcaşi transmis prin delegatul de legătură, maior Starodubțev, a fost detaşată o companie de tancuri T-26 pentru a acoperi statul major al corpului în regiunea Kovel şi au fost detaşate suplimentar o companie de tancuri R-26 a Regimentului 82 Tancuri, o companie de tancuri T-26 a Regimentului 81 Tancuri în regiunea Cerkassî şi o companie a Regimentului 82 Tancuri în regiunea Dubovo pentru a acoperi retragerea Corpului 15 Puşcaşi din Kovel…“ (263)

Această artă operativă, deopotrivă cu evidenta fărâmiţare a puternicului „berbec blindat“ în grupuri mici şi răzleţe, a avut şi alte două consecinţe nu mai puţin distrugătoare. În primul rând, orice tanc din epoca respectivă (german, englez, sovietic) era un dispozitiv greu de servit, cu resurse mici, nesigur. Cu chiu, cu vai, dar în condiţiile unei formaţiuni mari (divizie de tancuri, corp mecanizat) puteau fi asigurate întreţinerea tehnică corectă şi reparaţia curentă a tancurilor. Transferate într-o divizie de puşcaşi, în care jumătate din efectiv nu văzuse niciodată în viaţă nici măcar o bicicletă, tancurile erau lăsate de fapt în voia sorţii. Prima defecţiune, măruntă sau serioasă, devenea şi ultima.

În al doilea rând, demoralizarea generală a Armatei Roşii chiar din primele ore de război ajunsese la nivelul la care doar controlul strict şi permanent din partea unui comandant cu voinţă devenea condiţia necesară, dar nici pe departe întotdeauna suficientă, pentru executarea misiunii de luptă. Într-o astfel de armată împrăştierea tancurilor cu companiile în diferite direcţii echivala cu zdrobirea diviziei înainte ca lupta să aibă loc.

Nu este clară până la capăt soarta celor două batalioane de tancuri care pe 22 iunie au fost transferate în subordinea comandantului Diviziei 87 Puşcaşi. După cum am menţionat mai sus, în documentele germane este consemnată participarea în repetate rânduri a tancurilor sovietice în luptele de lângă Vladimir-Volînski. Pe de altă parte, nimic asemănător cu două batalioane de tancuri (adică o sută de tancuri) nu se depistează nici în descrierea luptei, nici chiar în lista victoriilor declarate ale inamicului. În raportul de luptă al Diviziei 298 Infanterie a Wehrmachtului scris la ora 15.20, pe 25 iunie, după încercuirea şi zdrobirea Diviziei 87 Puşcaşi lângă

Vladimir-Volînski, sunt prezentate următoarele cifre: „Până la momentul actual au fost distruse 37 de maşini blindate de diferite dimensiuni, unele au ars“. (265) Maşinile blindate de „diferite dimensiuni“ nu sunt nicidecum doar tancuri. Divizia 87 Puşcaşi avea tehnica sa blindată, care depăşea prevederile organigramei. Remorcherele blindate cu şenile, „Komsomoleţ“ erau nu mai puţin de 52. (266) În fine, nu este exclus că în raportul de luptă de la ora 15.20 erau luate în calcul şi tancurile Diviziei 215 Motorizate, lovite şi scoase din funcţie în lupta de dimineaţă de lângă Verba.

După ce gloata enormă de tancuri a Diviziei 41 Tancuri a petrecut în staţionare (sau în deplasări convulsive) cinci zile lângă Kovel, a început retragerea la est. Raportul Bilanţului operaţiunilor de luptă ale Diviziei 41 Tancuri descrie cât se poate de elocvent:

„Pe 27 iunie, la ora 15.00, comandantul Regimentului 81 Tancuri a raportat că grupul lui de recunoaştere, de asigurare pe direcţia Melniţa (localitate la 12 kilometri sud de Povursk – M.S.), prin intermediul chestionării unităţilor ce se retrag din Povursk spre Kovel – adică prin colectarea zvonurilor panicarde – a stabilit că Povurskul e ocupat de inamic“, ceea ce însemna că germanii, chipurile, au ocolit oraşul şi se aflau la 30 de kilometri est de Kovel. „Şeful statului major al batalionului de geniu al Corpului 15 Puşcaşi, prezentându-se la Punctul de comandă, a raportat că a aruncat în aer podurile din Kovel şi că în Kovel nu se află nimeni. NU aveam legătura cu Corpul 15 Puşcaşi. Delegatul trimis din Divizia 41 Tancuri, maiorul Starodubţev, s-a întors, n-a găsit statul major al corpului de puşcaşi.

Ştiind că poziţia replierii ulterioare a Corpului 15 Puşcaşi este râul Stohod, comandantul Diviziei 41 Tancuri, colonel Pavlov, a decis să atace cu Regimentul 81 Tancuri [pe direcţia] Voloşki–Povursk, cu Regimentul de tancuri 82 – Voloşki-Melniţa, cu misiunea de a elibera trecerile peste râul Stohod. Şeful statului major al Diviziei 41 Tancuri a trimis o misiune de recunoaştere spre Melniţa–Povursk. La ora 16.30 colonelul Pavlov a decis, fără să aştepte rezultatele recunoaşterii, să avanseze în regiunea indicată, fără a avea autorizaţia comandantului Corpului 15 Puşcaşi. Ca rezultat, s-a dovedit că inamicul nu se afla nici la Povursk, nici la Melniţa, atacul a fost zadarnic. În decursul întregii nopţi spre 28.6 statul major a adunat de pe câmpuri şi de pe drumuri maşinile rămase, fără a se preciza în urma căror evenimente, şi doar spre dimineaţă s-a reuşit stabilirea locului unde se aflau unităţile.

Pe 28 iunie, la ora 15.00, din dispoziţia dată de comandantul Corpului 15 Puşcaşi, divizia s-a repliat în regiunea Vislo, Sofianovka, Iablonovka (deja dincolo de Stohod, la 10–15 kilometri nord-vest de Kolki – M.S.), domeniul Taras; Regimentul de artilerie de obuziere s-a concentrat în regiunea Cotei 170,3, cu sarcina de a-şi găsi în această regiune poziţii de foc cu scopul de a acoperi retragerea unităţilor corpului de puşcaşi, care se retrag pe malul de est al râului Stohod. Pe 28 iunie, la ora 20.00 (peste 24 de ore după plecarea diviziei – M.S.) inamicul a cucerit Kovelul şi îşi continuă ofensiva pe direcţia Povursk…“ (263)

Divizia 41 Tancuri (mai bine zis, ceea ce rămăsese din ea) a stat două zile în pădurea de la est de râul Stohod, după care în dimineaţa de 30 iunie a pornit în marş în regiunea Olîka–Klevan. Concentrându-se în regiunea respectivă, la amiaza zilei de 1 iulie divizia a trecut la ofensivă cu sarcina de a ajunge în regiunea Mlînov–Dubno şi de a întretăia şoseaua Dubno–Rovno. După cum scrie Vladimirski, în momentul acestei prime, unice şi ultime operaţiuni active a Diviziei 41 Tancuri, ca armanent mai figurau 106 tancuri T-26 şi 16 tancuri grele KV-2. Nu erau chiar puţine, căci nici una dintre diviziile de tancuri ale Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului nu avea la momentul respectiv atâtea tancuri în stare bună. Nici efectivul se pare că nu s-a pierdut cu totul în timpul „marşului prin pădure“ – în raportul de luptă al comandantului diviziei din 28 iunie citat mai sus citim: „Pierderile de efectiv sunt de aproximativ 15 la sută fără [a lua în calcul] Regimentul Motorizat de puşcaşi“. (264)

Descrierea acestei ofensive în raportul comandamentului diviziei constă în proporţie de trei pătrimi din toponime – denumiri de târguşoare, cătune şi pâraie mici şi minuscule. În traducere, ele înseamnă următoarele. În prima zi, Regimentul 82 Tancuri a parcurs 4–5 kilometri la sud, un batalion de-al lui a trecut râul Putinka, unde a intrat în luptă cu infanteria inamicului, al cărei efectiv a fost estimat la un batalion. În urma luptei „a distrus 3 tunuri antitanc, 20 de infanterişti, iar ceilalţi au fost respinşi în direcţia sud–vest. În virtutea întunericului ce s-a lăsat şi a lipsei infanteriei, Regimentul 82 Tancuri a fost nevoit să se retragă în poziţia iniţială. Pierderile: 5 tancuri T-26, 2 tancuri KV s-au prăbuşit pe poduri şi un tanc KV a fost deteriorat şi aruncat în aer. 2 morţi, 6 răniţi“. Opt tancuri pierdute irecuperabil şi opt morţi şi răniţi. Cel de-al doilea regiment de tancuri al diviziei (Regimentul 81 Tancuri), „ce se deplasa în eşalonul doi în urma Regimentului 82 Tancuri a ajuns la ora 21.30, s-a desfăşurat [în formaţiune de luptă], dar inamicul s-

a retras. La lăsarea întunericului regimentul s-a concentrat în pădurea de la sud de Nosovici (adică s-a retras pe malul de nord al râului Putilovka – M.S.).

În dimineaţa celei de-a doua zile a ofensivei (2 iulie) Regimentul 81 Tancuri a înaintat considerabil spre sud şi se afla la opt kilometri de şoseaua Mlînov–Rovno. Germanii apărau căile de acces la şosea şi la ieşirea din pădure regimentul de tancuri a dat de inamic. „Lupta a durat de la ora 6.00 până la ora 11.00. Ca rezultat, inamicul a fost respins la est, au fost distruse 17 motociclete, 3 tunuri antitanc, o baterie de artilerie şi a fost dispersat aproape un batalion de infanterie. De pe câmpul de luptă nu s-au întors: 4 tancuri T-26, 2 autoblindate, au fost ucişi 9 oameni, răniţi 21“. (263) Printre cei ucişi era comandantul batalionului de tancuri, căpitanul Cerniavski.

Cu aceasta, lovitura nimicitoare s-a terminat. Deja la ora 7 dimineaţa la statul major al Corpului 22 Mecanizat a parvenit ordinul comandantului Armatei V cu privire la retragerea generală la 200 de kilometri după linia frontierei vechi spre oraşul Korosten. „După primirea ordinului diviziile au început de la ora 11–11.30 retragerea metodică.“ Ce-i drept, din cele scrise ulterior în raportul de luptă nr. 019 a statului major al Corpului 22 Mecanizat rezultă că retragerea nu prea era metodică: „Unităţile diviziilor, dispersate de bombardamentele intense ale aviaţiei inamicului, au început, în grupuri de maşini şi coloane mici de pedeştri, să se deplaseze spre regiunea de concentrare. Pe itinerarul retragerii corpului se mişcă grupuri răzleţe de maşini şi pedeştri din unităţile Corpului 9 Mecanizat, Corpului 27 Puşcaşi, Corpului 31 Puşcaşi. De la est spre vest pe acelaşi itinerar şi în acelaşi timp se produce o mişcare mare şi neorganizată a eşaloanelor doi mobilizate…“ (267)

Pe 6–7 iulie unităţile Diviziei 41 Tancuri, după ce parcurseseră mai mult de 200 de kilometri pe drumurile impracticabile ale Polesiei ucrainene, au ajuns în regiunea Bovsunî–Tesnovka (la 20 de kilometri nord-vest de oraşul Korosten). „În urma marşurilor neîntrerupte şi îndelungate la ora 24.00 pe 7.7.41 divizia avea 27 de tancuri T-26, 4 autoblindate, două tancuri KV aflate în marş.“ În raportul de luptă nr. 025 al statului major al Corpului 22 Mecanizat de la ora 19.00, 7 iulie, e prezentă o precizare interesantă a acestei informaţii: „Unităţile Diviziei 41 Tancuri au sosit în următoarea componenţă: Regimentul 81 Tancuri – 10 tancuri, 240 de oameni şi toate maşinile de transport; Regimentul 82 Tancuri – 9 tancuri şi toate maşinile

de transport“. (278)

Au trecut exact două zile şi jumătate din acest număr infim de tancuri începe să se dizolve încet în negura pădurii: „La ora 20.00, pe 9.7.41 unităţile diviziei şi-au încheiat concentrarea în regiunea colonia Baranovka–colonia Siniavka, având doar 10 tancuri“. (263) Cu aceasta, istoria Diviziei 41 Tancuri ca formaţiune mare de tancuri s-a terminat definitiv.

Nu pare posibilă stabilirea pe bază documentară a circumstanţelor ieşirii din funcţiune a fiecăruia dintre cele circa 320 de T-26 pierdute, care în ajunul războiului erau considerate în stare bună şi pregătite de luptă. Două batalioane (circa 100 de tancuri) au dispărut în regiunea Vladimir-Volînski – nu este exclus ca vreo douăzeci dintre ele să fi fost lovite în luptă. Cât priveşte forţele principale ale diviziei, în raportul de multe pagini cu privire la operaţiunile ei de luptă pot fi numărate, generalizând toate referinţele concrete la pierderile de luptă, 12 tancuri T-26 scoase din funcţiune (trei în regiunea Liuboml şi nouă în timpul retragerii de la Olîka la Mlînov). La acestea mai pot fi adăugate trei tancuri T-26 care au ars în timpul retragerii prin Olîka (posibil în urma atacurilor cu bombe ale inamicului). În orice caz, cu toate interpretările forţate posibile, suntem nevoiţi să constatăm că 90 la sută din tancurile uşoare ale Diviziei 41 Tancuri au fost pierdute fără concursul inamicului (dacă nu atribuim categoriei „concursul inamicului“ faptul ca atare al începerii războiului).

Desigur, aceste tancuri erau învechite tehnic, nu prea puternice şi blindajul lor putea fi perforat de orice tun antitanc. Dar parcă puternicele tancuri gigant KV-2 cu blindaj invulnerabil au fost utilizate mai bine. Prima referire la aplicarea tancurilor KV în luptă este descoperită chiar în primul alineat al raportului cu privire la operaţiunile de luptă ale diviziei:

„După ieşirea din regiunea de cantonament (oraşul Vladimir- Volînski), a pierdut 3 tancuri KV din numărul tancurilor concentrate la ordinul Statului-Major al Armatei în pădurea Pivnic în perioada de mobilizare. Din numărul tancurilor pierdute, 2 tancuri KV au rămas în spatele frontului inamicului, luptând eroic, provocându-i pierderi mari inamicului, trăgând doar din mitraliere, deoarece nu aveau nici un obuz.“

Aşadar, două tancuri au luptat, dar uriaşii de 52 de tone au fost utilizaţi ca tanchete cu mitraliere. Fraza despre „lipsa obuzelor“ e valabilă doar pentru tribunal. Tancul KV-2 era dotat cu un obuzier de calibru 152 mm; era unul dintre cele mai răspândite sisteme de artilerie ale Armatei Roşii (câte un divizion de obuziere de acest fel avea fiecare divizie de puşcaşi, motorizată şi de tancuri), au fost acumulate 2,63 milioane de obuze pentru ele sau în medie câte 690 de obuze pentru fiecare tun. Aşa era în ansamblu în Armata Roşie, dar nemijlocit în districtele vestice de frontieră erau concentrate câte 773 de obuze pentru fiecare tun (fără a lua în calcul proiectilele pentru tunul-obuzier de calibru 152 mm). (3) Şi această abundenţă n-a fost suficientă pentru a înarma cele mai noi tancuri (oricât de enormă părea la exterior turela tancului KV-2, în tanc nu încăpeau mai mult de 36 de obuze).

După ce divizia a trecut în regiunea Kovel, „toate tancurile KV ale Regimentelor 81 şi 82 Tancuri au fost trimise în regiunea Dubov pentru a bara direcţia Brest-Litovsk“. Acolo au şi staţionat inactive în aşteptarea miticei coloane de tancuri ale inamicului. Următoarea referire la tancurile KV în raport vizează momentul retragerii diviziei din Kovel: „În perioada retragerii unităţilor Corpului 15 Puşcaşi în conformitate cu dispoziţia dată de şeful garnizoanei, 5 tancuri KV au fost aruncate în aer“. Iarăşi e greu de înţeles sensul acestei fraze fără a fi auzită la tribunal. În primul rând, cu ce ocazie şeful garnizoanei comandă o divizie de tancuri? În al doilea rând, de ce trebuie aruncate în aer tancurile grele? Chiar dacă din motive tehnice ele deveniseră inapte de efectuarea marşului în componenţa diviziei, cinci tancuri KV plasate în tranşee sunt un „punct de sprijin“, pe care infanteria germană nu-l putea distruge fără a antrena aviaţia sau artileria grea.

Trei tancuri KV au fost abandonate în regiunea Vladimir- Volînski, cinci au fost aruncate în aer la Kovel. Câte din 31 de maşini trebuiau să rămână? Răspunsul corect e 16. Această cifră de tancuri KV disponibile în Divizia 41 Tancuri, conform situaţiei de pe 1 iulie, e numită de Vladimirski (în raportul comandamentului diviziei nu e spus în general nimic). În decursul ofensivei asupra localităţii Mlînov, „2 tancuri KV s-au prăbuşit pe poduri şi 1 tanc KV a fost deteriorat şi aruncat în aer“.

Altele două tancuri KV deteriorate (din ce cauză) au fost aruncate în aer de echipaje în timpul retragerii din Olîka. Soarta enigmatică a încă unui monstru blindat este descrisă astfel: „Unităţile au reuşit foarte greu să răzbată prin orăşelul cuprins de flăcări (Olîka), unde au fost pierdute 3

tancuri T-26 şi un tanc KV care, încercând să iasă din cercul de foc, a luat foc şi a explodat“. (263) Este greu de înţeles cum putea un tanc cu motor - Diesel să se aprindă de la flăcările caselor de lemn ce ardeau, dar să nu ne cramponăm de amănunte. Principalul e altceva – au fost pierdute „unul câte unul“, şase tancuri din 16, dar spre Korosten se deplasează doar două („două tancuri KV aflate în marş“). Doar un tanc se poate presupune că a putut să fie lovit de inamic („1 tanc KV a fost deteriorat şi aruncat în aer“).

Aşa a luptat această divizie: tancurile uşoare s-au dovedit prea uşoare, cele grele erau prea grele şi se prăbuşeau năvalnic de pe poduri. Nu există nici cea mai mică îndoială că, dacă cele 400 de tancuri ale Diviziei 41 Tancuri ar fi fost de la bun început ascunse în tranşee lângă şoseaua Ustilug–Vladimir-Volînski, germanii ar fi avut un pic mai multe probleme.

Ultimele două corpuri mecanizate

Nominal, în componenţa Districtului Militar Special Kiev (Frontul Sud-Vest) figurau opt corpuri mecanizate. Unul dintre ele (Corpul 24 Mecanizat) se afla în etapa cea mai de început a constituirii şi nu poate fi atribuit categoriei formaţiunilor de autoblindate demne de a fi menţionate. Altul, Corpul 16 Mecanizat, chiar în primele zile de război a fost transferat în componenţa Frontului Sud, apoi a fost transferat nominal în componenţa Frontului Vest, dar în procesul dislocării a ajuns în epicentrul bătăliei de lângă Berdicev; s-a întâmplat în iulie, iar luptele de lângă Berdicev (la 320 de kilometri de cel mai apropiat punct de frontieră) pot fi numite „bătălie de la frontieră“ doar cu titlu de glumă foarte sumbră. Rămân şase corpuri mecanizate care au luat parte realmente la luptele din iunie ale Frontului Sud-Vest. Despre operaţiunile de luptă (adică despre zdrobirea) Corpului 4 Mecanizat, Corpului 8 Mecanizat, Corpului 15 Mecanizat, Corpului 22 Mecanizat am relatat deja mai sus. Ne-a rămas să examinăm istoria scurtă a ultimelor două (Corpurile 9 şi 19 Mecanizate).

Corpul 19 Mecanizat făcea parte din lista celor „reduse în rândul 1“ şi conform planurilor Marelui Stat Major al Armatei Roşii chiar şi spre sfârşitul anului 1941 urma să primească mai puţin de o treime din tancurile

prevăzute de organigramă; aprovizionarea cu celelalte genuri de bunuri materiale era efectuată aproximativ în aceeaşi proporţie. Corpul 9 Mecanizat făcea parte formal din categoria celor „de luptă“, dar în realitate, la începutul războiului, era înzestrat cu tehnică de luptă şi auxiliară şi mai prost decât corpul 19 Mecanizat. Ambele corpuri erau amplasate în adâncimea districtului: Corpul 9 în regiunea Novograd-Volînski–Şepetovka, Corpul 19 şi mai departe de frontieră, în regiunea Jitomir–Berdicev.

Chiar în primele zile de război ambele corpuri şi-au pierdut diviziile „lor“ motorizate: la ordinul comandantului Armatei V, Divizia 131 Motorizată a fost scoasă din componenţa Corpului 9 Mecanizat şi deplasată spre râul Stîr la nord de Luţk (am examinat amănunţit acest proces în paragraful precedent), Divizia 213 Motorizată a Corpului 19 Mecanizat, fiind „motorizată“ mai degrabă cu numele, a rămas în urmă în timpul marşului spre front şi în ultimă instanţă a intrat în luptă lângă Şepetovka în componenţa „grupului lui Lukin“, adică a grupului de trupe ale Armatei XVI a Eșalonului strategic doi al Armatei Roşii. În consecinţă, şi Corpul 9 Mecanizat, şi Corpul 19 Mecanizat s-au transformat în „grupuri de luptă“ cu componenţa improvizată: două divizii de tancuri incomplete şi unităţile puţin numeroase ale corpului de armată.

După cum se ştie, acelaşi pahar poate fi numit „pe jumătate plin“ sau „pe jumătate gol“ – totul depinde de unghiul de vedere şi de starea de spirit a observatorului. Desigur, Corpul 9 Mecanizat şi Corpul 19 Mecanizat nu erau corpuri mecanizate în adevăratul sens al cuvântului şi ar fi fost absurd de aşteptat să facă ceea ce n-au făcut „cei trei voinici de poveste“ (Corpul 4 Mecanizat, Corpul 8 Mecanizat, Corpul 15 Mecanizat), ce fuseseră dotate cu sute de tancuri de „tipuri noi“. Pe de altă parte, adunând scrupulos efectivele, tancurile şi tunurile disponibile, vom vedea că „grupurile de luptă“ ale Corpurilor 9 şi 19 Mecanizate la capitolul componenţă erau aproximativ echivalente cu o divizie de tancuri germană (vezi Tabelul 10), iar o divizie de tancuri germană era în stare să facă multe şi de toate.

Tabelul 10

	d.t. 20	d.t. 35	d.t. 40	d.t. 43	d.t. germ.
efectiv, mii de pers.	10,5	10,5	7,3	8,4	16
tancuri	36	102	16	246	150
obuziere 122 mm	12	6	8	12	24 (105 mm)
obuziere 152 mm	12	4	4	12	12
automobile	244	188	157	640	

Notă:

• efectivul este indicat (cu excepţia Diviziei 43 Tancuri) ca două treimi din numărul real al efectivului într-un corp mecanizat

• pentru Divizia 43 Tancuri sunt indicate doar tancurile în stare bună de categoriile 1 şi 2

• pentru Divizia 40 Tancuri nu sunt luate în calcul 180 de tanchete şi mitraliere T-27, T-37, T-38

• în raportul din august al comandamentului Diviziei 43 Tancuri se afirmă că obuzierele de calibru 152 mm erau doar patru

Divizia 43 Tancuri a Corpului 19 Mecanizat era înzestrată mult mai bine decât altele. Divizia a fost constituită pe baza Brigăzii 35 Tancuri distinse cu ordinul Drapelul Roşu a Districtului Militar Leningrad care participase la „Războiul de Iarnă“ din Finlanda.****** În raportul cu privire la operaţiunile de luptă ale Diviziei 43 Tancuri citim: „Corpul de comandă superior şi mediu este de asemenea pregătit cât se poate de satisfăcător, majoritatea aveau experienţă de luptă din războiul cu Finlanda. Divizia era completată cu specialişti atât cantitativ, cât şi calitativ cât se poate de satisfăcător, echipajele maşinilor de luptă sunt instruite, multe dintre ele aveau experienţă de luptă şi au însuşit totalmente tehnica disponibilă“. (270) Strict vorbind, deja faptul ca atare al lipsei în raport al tradiţionalului „plâns al Iaroslavnei“ spune multe.**

Divizia 43 Tancuri a reuşit să primească până la 1 iunie cinci tancuri KV, iar apoi în decursul lunii iunie câteva tancuri T-34 (în diferite documente sunt indicate cifrele doi sau nouă): toate celelalte erau tancuri uşoare T-26. În lista de bunuri materiale ale diviziei se remarcă numărul neobişnuit de mare (pentru o divizie în curs de constituire) de cisterne pentru benzină (67) şi nouă staţii radio 5-AK pe şasiuri de automobil. (271).

Divizia 40 Tancuri a Corpului 19 Mecanizat era încă „crudă“ de tot. O particularitate unică a acestei divizii era dotarea ei cu tanchete-amfibii cu

mitraliere T-37/T-38 care se preconiza să fie utilizate ca tanc de linie. Bineînțeles, tancheta ușoară cu blindaj antiglonț subțire nu putea realiza sarcinile tancului în condițiile abundenței de mijloace de apărare antitanc de care dispuneau diviziile de infanterie sau de tancuri germane. În conformitate cu abordarea adoptată în această carte, aceste „tancuri“ nu sunt luate deloc în calcul în lista generală. Pe de altă parte, nici să uităm de existența lor nu e cazul, deoarece aceste „mitraliere autopropulsate“, acoperite de rău de bine cu un blindaj, oricum o fi fost el, puteau, fără îndoială, să tragă asupra infanteriei inamicului, ba chiar să o facă mult mai activ decât o mitralieră grea obișnuită, ai cărei servanți sunt apărați doar de tunică.

Corpul 9 Mecanizat este faimos mai ales datorită faptului că în preajma războiului a fost comandat de viitorul mareșal și de două ori Erou al Uniunii Sovietice Rokossovski, iar Divizia 20 Tancuri a corpului a fost comandată de asemenea de un viitor mareșal și de două ori Erou, Katukov.****** Toate celelalte erau tradiționale pentru formațiunile de tancuri în curs de constituire: nu erau completate la toate capitolele ce țineau de bunurile materiale, dotarea regimentelor de tancuri cu mașini învechite foarte uzate fizic: astfel, în Divizia 20 Tancuri din numărul infim de tancuri (36) 30 erau tancuri BT-5 produse în anul 1934, în Divizia 35 Tancuri figurau 40 de tancuri cu două turele și cu mitraliere T-26 din primele tranșe ale producției în serie (În Tabelul 10 ele nu sunt luate în calcul).**

În a doua jumătate a zilei de 22 iunie unitățile Corpurilor 9 și 19 Mecanizate au început deplasarea spre vest. Deși Corpul 19 Mecanizat era amplasat cu 80–100 de kilometri mai la est de Corpul 8 Mecanizat, el l-a întrecut cu aproape 24 de ore și a ajuns în regiunea Rovno în dimineața de 25 iunie, demonstrând încă o dată posibilitățile mari de marș ale trupelor mecanizate sovietice (150–200 de kilometri în 2,5 zile este un rezultat cât se poate de onorabil). După cum scrie Vladimirski, „comandantul corpului [19] a organizat marșul ținând seama cu strictețe cu starea reală a tehnicii autoblindatelor și a tancurilor și de disponibilitatea mijloacelor de transport auto. Înainte de a porni în marș fiecare divizie de tancuri a Corpului 19 Mecanizat a fost împărțită în două eșaloane – cel mobil și cel pedestru. În eșaloanele mobile ale diviziilor de tancuri au fost incluse toate tancurile în

stare bună, unite în regimente de tancuri (câte un regiment de tancuri de marş în fiecare divizie), precum şi efectivul regimentului motorizat de puşcaşi şi al subunităţilor speciale ale diviziilor, care putea fi transportat cu mijloacele disponibile de transport auto“. (43)

Ordinul de luptă nr. 002, emis de comandantul Corpului 19 Mecanizat, generalul-maior Feklenko, la ora 20.00 pe 23 iunie (în seara celei de-a doua zile de război), începe cu o frază absolut feerică: „Informaţiile despre inamic – din comunicatele guvernului“. (272) E mai ceva decât faimoasa „planifica operaţiunile pe globul geografic“(aşa spunea Hruşciov despre Stalin); globul şcolar conţine cel puţin informaţii veridice despre situarea mărilor şi a continentelor… Din păcate, acest nivel calitativ de conducere a trupelor nu s-a schimbat nici în zilele următoare: „În tot timpul marşului, până pe 26.6.41, statul major al diviziei [43] n-a avut nici o informaţie de la statele majore superioare despre situaţia de pe front… Aveam datele cele mai diverse şi mai contradictorii despre inamic… Se ştia că mai la stânga acţionează Corpul 36 Puşcaşi, dar regiunea în care acţiona nu era cunoscută cu precizie, iar căutarea statului major al Corpului 36 Puşcaşi a fost zadarnică…“ (270) Nu rămâne decât să amintesc încă o dată că legătura nu este asigurată de existenţa mijloacelor tehnice (cornul de vânătoare, tam-tamul, staţia de radio, telefonul prin satelit), ci de existenţa subiecţilor care doresc să facă schimb de informaţii.

Ordinul nr. 002 la care ne-am referit trasa sarcina ca diviziile corpului să ajungă în regiunea iniţială de concentrare pe linia râului Stubla de pe sectorul Klevan–Varkoviţe. În realitate, pe această poziţie în dimineaţa de 25 iunie a ajuns doar Divizia 40 Tancuri, iar Divizia 43 Tancuri a „frânat niţel“ la est de Rovno, „comandantul Corpului 19 Mecanizat a reţinut înaintarea ulterioară în regiunea de concentrare cu 24 de ore dată fiind neclaritatea situaţiei şi necesitatea de a aştepta să vină unităţile rămase în urmă“. (270) În continuare lipsa de coordonare între acţiunile Diviziilor 40 şi 43 în privinţa timpului şi a locului nu făcea decât să sporească, fapt ce a avut consecinţe distrugătoare – mai ales dacă ţinem seama că fiecare dintre aceste „grupuri de luptă“ era slab şi puţin numeros. Acţionau nesincronizat şi în direcţii diferite şi subunităţile Diviziei 40 Tancuri.

Prima care a intrat în luptă a fost o companie de tancuri care în seara de 24 (nu e o greşeală de tipar) iunie a ajuns la trecerile peste râul Ikva de lângă Mlînov, unde, în comun cu unităţile Diviziei 228 Puşcaşi****** în decurs**

de o zi şi o noapte, până în seara de 25 iunie a respins tentativele subunităţilor de avangardă ale Diviziei 111 Infanterie a Wehrmachtului de a trece pe malul de est. În această companie de sub comanda locotenentului-major Ivaşkovski a fost adus ceea ce în componenţa Diviziei 40 Tancuri putea să fie numit „tanc“. În decursul unei zile de luptă încrâncenată cu infanteria germană aproape toate acestea au fost pierdute: „Spre sfârşitul zilei de 25 iunie compania de tancuri a pierdut 11 tancuri T-26, 2 tancuri T-28, având în componenţa ei 3 tancuri T-26 ce necesită reparaţii… În perioada operaţiunilor compania de tancuri a distrus aproape un batalion de infanterie, 3 mitraliere grele, 4 puşti-mitralieră şi un aruncător de mine“. (273)

În dimineaţa de 26 iunie în regiunea Mlînov a sosit regimentul de tancuri de marş al Diviziei 40 Tancuri; concomitent, la râul Ikva au ajuns şi forţele principale al Diviziei 111 Infanterie germane. „La ora 12.00, pe 26 iunie, inamicul a deschis un tir în rafale din toate tipurile de arme sub care unităţile Diviziei 228 Puşcaşi şi-au pierdut prezenţa de spirit şi au început să se retragă în dezordine şi doar datorită eforturilor eroice ale comandanţilor statului major al Diviziei 40 Tancuri situaţia unităţilor Diviziei 228 Puşcaşi a fost restabilită“. (273) Aceste fraze ar putea fi apreciate, din păcate, ca o tendinţă destul de tipică de a transfera vina pe „parteneri“, dar şi propriul raport cu privire la operaţiunile de luptă ale Diviziei 228 Puşcaşi descrie acest episod destul de elocvent: „Regimentul 767 Puşcaşi, urmărit de infanteria inamicului cu sprijinul artileriei şi al aruncătoarelor de mine de pe front şi ca urmare a apariţiei a aproape unui batalion de infanterie cu artilerie şi aruncătoare de mine în spatele frontului său, a fost nevoit să înceapă retragerea în pădurea de la sud-est de Raduv (localitate la 20 de kilometri est de Mlînov – M.S.). (225)

Regimentul de tancuri de marş al Diviziei 40 Tancuri a luptat la Mlînov până în seara de 26 iunie. În raport nu e nici o explicaţie – cu ce era înarmat acest regiment, dacă au fost utilizate în luptă tanchete T-27, T-37, T-38 (dar nimic altceva decât trei T-26 nu mai rămăsese în divizie). Raportul conţine o frază destul de confuză: „Regimentul, cu ajutorul a 3 tancuri, a oprit temporar în repetate rânduri inamicul“. Totul s-a terminat cu faptul că „legătura cu vecinii din dreapta şi cei din stânga lipsea, fapt datorită căruia inamicul a avut posibilitatea de a ocoli flancurile şi regimentul s-a pomenit în încercuire. În urma luptei regimentul a pierdut 100 de oameni morţi, răniţi şi dispăruţi“. (273) Despre pierderile tehnicii de luptă (în special a

tancurilor) nu e spus nimic.

În acelaşi timp, în decursul zilei de 26 iunie, Regimentul Motorizat de puşcaşi al Diviziei 40 Tancuri a ajuns la râul Ikva, la frontul de 16 kilometri dintre Targoviţa şi Adamovka (cel puţin aşa e scris în raportul cu privire la operaţiunile de luptă ale diviziei). Un regiment de puşcaşi (ba încă şi incomplet) nu putea nici să se apere, nici, cu atât mai puţin, să atace pe un front de 16 kilometri; e greu de înţeles care era sensul acţiunilor lui izolate de alte unităţi ale Corpului 19 Mecanizat. Este cert doar rezultatul: „În urma luptei a pierdut aproape 1 200 de oameni – morţi, răniţi şi dispăruţi, a zdrobit aproape două batalioane de infanterie ale inamicului. Conform ordinului comandantului Corpului 19 Mecanizat, luptând şi fixându-ne pe anumite poziţii, sub comanda căpitanului (subl. mea – M.S.) Bondar, s-a retras pe poziţia Iasenevici (localitate la 11 kilometri vest de Rovno – M.S.).

Pe acest sector participarea Diviziei 40 Tancuri la contralovitură s-a terminat, rămăşiţele răzleţe ale unităţilor diviziei s-au retras spre seara de 27 iunie în regiunea oraşului Rovno. Unicul rezultat al operaţiunilor diviziei a fost oprirea temporară a marşului Diviziei 111 Infanterie a Wehrmachtului o zi sau două şi în consecinţă Divizia 111 Infanterie a putut să ajungă la Dubno abia în dimineaţa de 28 iunie; dacă „grupul lui Popel“ (ba chiar şi tot Corpul 8 Mecanizat) ar fi acţionat mai energic, această reţinere i-ar fi costat pe germani pierderea oraşului Dubno, dar în realitate totul s-a terminat pentru ei cu o „sperietură uşoară“.

Forţa de şoc principală a Corpului 19 Mecanizat, Divizia 43 Tancuri, a acţionat pe direcţia principală cu sarcina de a înainta spre Dubno. După cum s-a menţionat mai sus, în dimineaţa de 25 iunie eşalonul mobil al diviziei a ajuns într-o regiune de la est de Rovno (Taikurî, Goşcia) şi în decursul zilei de 25 iunie a aşteptat sosirea subunităţilor rămase în urmă. În raportul cu privire la operaţiunile de luptă ale diviziei componenţa „eşalonului mobil“ este indicată cât se poate de concret: patru batalioane de tancuri unite înainte de luptă într-un regiment de tancuri şi două batalioane ale Regimentului Motorizat de puşcaşi; judecând după descrierea ulterioară a luptei, în regiunea localităţii Taikurî (la 13 kilometri sud-est de Rovno) a ajuns şi regimentul de artilerie al diviziei (posibil, incomplet).

Aceste forţe au fost utilizate în felul următor: „La ora 4 [pe 25 iunie] de la statul major al Corpului 19 Mecanizat a fost primită următoarea dispoziţie de luptă: «Să fie detaşate imediat la Dubno două batalioane motorizate de puşcaşi şi să fie curăţat Dubno de unităţile inamicului, să fie ocupată trecerea [peste râul Ikva] şi să fie menţinută cu fermitate până la venirea tancurilor, ulterior, după venirea tancurilor să fie zdrobit inamicul în regiunea Dubno». La ora 6 detaşamentul motorizat de puşcaşi (două batalioane) al Regimentului 43 Motorizat de puşcaşi, sub comanda maiorului Ivancenko, cu un pluton de tancuri şi o baterie de artilerie a regimentului, a purces la realizarea sarcinii trasate…“ (270)

Cu toate că „statul major al diviziei nu avea nici o informaţie despre inamic şi despre acţiunile unităţilor noastre pe front“, şi e foarte probabil că nu avea „nici o informaţie“ nici statul major al Corpului 19 Mecanizat, concursul de împrejurări era de aşa natură încât decizia cu privire la ofensiva imediată asupra oraşului Dubno era sub aspect teoretic cea mai reuşită. Germanii încă nu erau la Dubno şi se oferea şansa de a ocupa oraşul cu pierderi minime. La modul teoretic, sarcina era înlesnită şi de prezenţa în regiunea Dubno (lângă Pogorelţe, Mlodava) a unităţilor Diviziei 228 Puşcaşi (batalionul de recunoaştere al diviziei, Regimentul 799 Puşcaşi şi Regimentul 669 Artilerie); dacă e să dăm crezare raportului cu privire la operaţiunile de luptă ale diviziei, „batalionul de recunoaştere a pătruns în centrul oraşului Dubno, unde s-a şi încins lupta“. (225)

Însă pe 25 iunie nu se face observată nici o interacţiune a puşcaşilor motorizaţi ai Diviziei 43 Tancuri cu infanteria Diviziei 228 Puşcaşi; intervalul de timp dintre 6 dimineaţa şi 8 seara (14 ore) a fost utilizat pentru a parcurge cu maşinile 30–40 de kilometri, „a se concentra în regiunea pădurilor de la sud-vest de Mlodava“ şi a observa cu începere de la ora 20.00 cum „Regimentul 795 Puşcaşi (aşa e scris în text, dar logic ar trebui să fie Regimentul 799) al Diviziei 228 Puşcaşi, rupt de divizie şi de Corpul 36 Puşcaşi care acţionau mai la stânga, se retrage în dezordine în direcţia est“. (270) Din păcate, Divizia 11 Tancuri germană a utilizat ziua de 25 iunie cu mult mau fructuos; în Registrul operaţiunilor militare al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului citim:

„Divizia 111 Tancuri cu Regimentul 110 Infanterie motorizată, depăşind rezistenţa slabă a inamicului, în decursul nopţii [dinspre 24 spre 25 iunie] a continuat ofensiva. Pe la ora 07.30 subunităţile de avangardă ale diviziei au

ajuns în partea de sud din preajma oraşului Dubno. Regimentul de tancuri al diviziei, dată fiind starea proastă a reţelei rutiere, s-a împotmolit în regiunea Ostruv (la 35 de kilometri vest de Dubno – M.S.). Batalionul de recunoaştere al diviziei a răzbătut prin terenul împădurit de lângă oraşul Mlînov şi s-a apropiat de Dubno dinspre nord.

Cu începere de la ora 11.00 Regimentul 110 Infanterie motorizată asaltează Dubno dinspre sud. În Dubno se află multe unităţi ale inamicului. În acelaşi timp, detaşamentul de recunoaştere încearcă să pătrundă dinspre nord. Atacul decurge reuşit, contraatacurile de pe flancuri ale inamicului au fost respinse. La ora 14.10 Dubno e cucerit". (188)

După ce a ratat ocazia favorabilă, „Regimentul 43 Motorizat de puşcaşi a trecut la sfârşitul zilei la ofensivă, dar, după ce a fost întâmpinat cu tir organizat de mitraliere şi aruncătoare de mine din regiunea Pogorelţe, a trecut până în dimineaţa de 26.6.41 la defensivă". (270)

Apoi a venit ziua de 26 iunie, bogată în evenimente. Dis-de-dimineaţă, Divizia 11 Tancuri a Wehrmachtului a ieşit în două coloane din Dubno: brigada de infanterie motorizată a diviziei se deplasa strict spre est, spre Ostrog, iar regimentul de tancuri trebuia să ocupe mai întâi Mlodava şi acolo, virând la dreapta, să înainteze de-a lungul drumului spre Ostrog. În regiunea Mlodava a şi avut loc prima întâlnire a regimentului de tancuri al Diviziei 11 Tancuri germane cu Regimentul Motorizat de puşcaşi al Diviziei 43 Tancuri:

„Regimentul 43 Motorizat de puşcaşi, folosindu-şi plutonul de tancuri ca ambuscadă antitanc, a scos din funcţiune două tancuri ale inamicului şi, după ce a lăsat să treacă tancurile inamicului, a separat cu tirul infanteria ce înainta în urma lor, deschizând asupra ei focul din puşti şi mitraliere. În urma luptei, inamicul a fost respins la periferia vestică a localităţii Pogorelţe. La ora 7 inamicul a repetat atacul cu tancurile, încercând să ocolească Regimentul 43 Motorizat de puşcaşi pe la stânga. Divizia 228 Puşcaşi şi regimentul ei de artilerie de obuziere 485 au părăsit fără avertisment frontul şi s-au retras în dezordine, dezgolindu-ne în întregime flancul stâng. Sub ameninţarea încercuirii totale şi a distrugerii, Regimentul 43 Motorizat de puşcaşi s-a retras luptând şi a ocupat o nouă poziţie defensivă de-a lungul unui pârâu fără nume în regiunea Krîluv (localitate la intersecţia şoselei Dubno–Rovno cu râul Stubla – M.S.). În procesul luptei Regimentul Motorizat de puşcaşi i-a

provocat inamicului următoarele pierderi: au fost nimiciţi aproape 120 de infanterişti, ce se deplasau în urma tancurilor, 2 tancuri, 2 tunuri antitanc şi 4 mitraliere“. (270)

Această descriere a luptei coincide minut cu minut (ţinând cont de diferenţa de fus orar) cu cea din documentele inamicului: „Unităţile de avangardă ale diviziei au cucerit la ora 06.30 Mlodava“; mai mult, germanii recunosc că au pierdut nu două, ci trei tancuri. Între timp, pe poziţia râul Stubla de lângă Krîluv–Varkoviţe înainta regimentul de tancuri de marş al Diviziei 43 Tancuri. O „minune“ obişnuită pentru luna iunie a anului 1941 s-a produs şi de data aceasta: „La ora 5.00, pe 26.6.41, grupul de tancuri al diviziei, unite într-un singur regiment de tancuri, a înaintat din regiunea Netreba, având în componenţa sa 2 tancuri KV, 2 tancuri T-34 şi 75 de tancuri T-26“. (270) Este remarcabil (şi în aceeaşi măsură tipic) faptul că lipsa a trei tancuri KV şi a 157 (!) de tancuri T-26 nu este comentată deloc, autorii raportului neamintind de ele. Două treimi din tancurile diviziei, care cu o săptămână în urmă figurau ca fiind în stare bună (să subliniem cu linie triplă aceste cuvinte), au dispărut fără urmă…

Lipsa regimentului de obuziere al diviziei este explicată astfel de autorii raportului: „Artileria diviziei (Regimentul 43 Artilerie de obuziere), ce se deplasa din regiunea Taicurî tractată de tractoare cu viteza de 6 kilometri pe oră, se afla încă pe drum şi la începutul atacului nu putea să deschidă focul“. Distanţa dintre Taikurî şi Varkoviţe este de 29 de kilometri în linie dreaptă sau de 40 de kilometri pe drumuri. Cu viteza de şase kilometri pe oră şi cu două „popasuri“ de câte o oră fiecare, tractoarele trebuiau să ajungă la Varkoviţe pe la ora 14.00. Tocmai atunci începuse atacul tancurilor. Dar nici o referire la participarea la luptă a regimentului de obuziere nu apare până la cea din seara târzie a zilei de 26 iunie. Descrierea ca atare a luptei sună ca un cântec victorios:

„Comandamentul Diviziei 43 Tancuri a oprit infanteria şi artileria Diviziei 228 Puşcaşi ce se retrăgeau şi a dat ordinul să intre în luptă în comun cu divizia. După restabilirea ordinii necesare a fost luată decizia de a ataca imediat… După ce a observat înaintarea tancurilor noastre, inamicul a deschis un foc de baraj asupra marginii pădurii. Fără să se oprească, tancurile au ajuns la periferia vestică a Krîluvului, având în faţă două tancuri KV şi două tancuri T-34, s-au întors din mers şi cu un foc în rafale au dezorganizat sistemul de apărare antitanc şi formaţiunea de luptă a infanteriei, care a început să se

retragă la vest.

Urmărind infanteria inamicului, tancurile noastre au fost întâmpinate de tirul tancurilor inamicului din ambuscade de pe loc, dar [ambuscada] a fost atacată de tancurile KV şi T-34 care au luat-o înainte, iar în urma lor şi de tancurile T-26. Regimentul 86 Tancuri şi Regimentul 43 Motorizat de puşcaşi, continuând să înfrângă infanteria inamicului şi semănând confuzie în rândurile ei, au început lupta de întâmpinare cu tancurile inamicului. Tancurile inamicului n-au rezistat tirului şi atacului impetuos al tancurilor, au început să se retragă, reţinându-se pe flancuri, dar erau repede lovite şi scoase din funcţiune de tancurile noastre ce manevrau pe câmpul de luptă. Tancurile KV şi T-34, neavând cantitatea suficientă de proiectile perforante, trăgeau cu proiectile brizante şi cu masa lor striveau şi distrugeau tancurile inamicului şi tunurile antitanc, trecând de la o poziţie la alta.

Lupta a durat circa patru ore până la căderea deplină a întunericului. Urmărind tancurile inamicului ce se retrăgeau, unităţile diviziei au ajuns la periferia estică a oraşului Dubno, la poziţia Pantalia–Racin. Retrăgându-se spre Dubno, inamicul a aruncat în aer în urma sa podurile, lipsind astfel divizia de [posibilitatea] de a pătrunde în Dubno pe urmele infanteriei lui ce se retrăgea… Pierderile noastre: 2 tancuri KV (ambele au ars), 15 tancuri T-26, dintre care patru cu aruncătoare de flăcări; 128 de morţi şi răniţi". (270)

Această poveste, foarte atipică pentru luna iunie a anului 1941, trezeşte unele îndoieli. În primul rând, inamicul, „în rândurile căruia s-a semănat confuzie" şi care a fugit de pe câmpul de luptă „aruncând în aer podurile în urma sa", nu ştie nimic despre toate acestea. Desigur că nu a fost aruncat în aer nici un pod de peste râul Ikva, nu există nici o referire la intenţii de acest fel. În Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului, scris foarte amănunţit, luptei de întâmpinare cu Divizia 43 Tancuri îi sunt dedicate doar două fraze: „Deja de la ora 14.00 tancurile noastre luptă cu unităţile de tancuri ale inamicului în regiunea Varkoviţe" şi „Şi seara regimentul de tancuri continuă lupta din apropiere de Varkoviţe". (188)

În al doilea rând, și asta e cu mult mai important decât orice descrieri ale luptei, „tancurile inamicului ce se retrăgeau" luptau deja la ora 5 dimineața, pe 27 iulie, lângă localitatea Mizoci, adică se aflau la 25 de kilometri est de Dubno și după ora 14.30 continuau ofensiva spre Ostrog;

cât priveşte Brigada 11 Infanterie motorizată, în seara de 26 iulie ea a ajuns până la localitatea Buşcia (la 35 de kilometri sud-est de Dubno) şi la ora 6 dimineaţa pe 27 iunie a cucerit Ostrogul şi trecerile peste râul Gorîn. Probabil, unica modalitate decentă de a îmbina realitatea cu raportul comandamentului Diviziei 43 Tancuri va fi următoarea explicaţie: nu exista un front compact, situaţia evolua extrem de dinamic, una dintre subunităţile motorizate ale Diviziei 43 Tancuri a luat-o înainte de pe câmpul de luptă de lângă Mlodava-Varkoviţe, a ajuns până la suburbiile din Dubno şi s-a uitat cu binoclul la acoperişurile ascuţite ale bisericilor catolice ale străvechiului oraş…

În seara de 26 iunie, în bătălia de lângă Mlînov–Dubno a intrat un nou participant – Divizia 13 Tancuri a Wehrmachtului, proaspătă, care aproape că nu avusese pierderi în luptă de la începutul războiului. După ce a capturat în seara de 26 iunie trecerile peste râul Stîr de la sud de Luţk, Divizia 13 Tancuri a ajuns pe autostrada Luţk–Dubno şi, după ce s-a deplasat pe ea 35 de kilometri până la intersecţia cu drumul Mlînov–Rovno, a virat la stânga. Aceasta însemna ruperea formaţiunii de luptă a diviziilor Corpului 19 Mecanizat şi crea pericolul cuceririi de către germani a oraşului Rovno din mers. În această situaţie nu rămânea nimic mai bun de făcut decât să fie retrase la Rovno unităţile Corpului 19 Mecanizat care îşi păstraseră capacitatea de luptă şi de subordonare. Divizia 43 Tancuri s-a retras destul de organizat, prin luptă: „În timpul retragerii diviziei de la Dubno la Rovno au fost distruse 3 tancuri medii (2 au fost arse) şi circa 15 automobile cu infanterie; pierderile noastre: 3 tancuri T-26, 1 tanc cu aruncător de flăcări, 7 automobile şi 17 morţi şi răniţi“. (270)

Retragerea Diviziei 228 Puşcaşi spre râul Gorîn este descrisă astfel în raportul comandamentului ei: „Divizia, fără să aibă cu începere de pe 25.6.41 nici ajutor, nici legătură atât cu statul major al corpului, cât şi cu unităţile Corpului 36 Puşcaşi, a fost nevoită să înceapă retragerea din luptă. Între timp divizia a pierdut toată artileria de obuziere, toată artileria uşoară de divizie, toate aruncătoarele de mine, aproape 50 la sută din mitralierele grele, aproape 50 la sută din efectiv, iar Regimentul 799 Puşcaşi a pierdut 75 la sută de efectiv – morţi, răniţi şi dispăruţi; în plus, divizia a pierdut toate bunurile statului major, toate mijloacele de transmisiune, artileria regimentelor şi batalioanelor“. (225)

În decursul zilelor de 27 şi 28 iunie Divizia 43 Tancuri purta lupte

încrâncenate în suburbiile oraşului Rovno, reţinând ofensiva Diviziei 13 Tancuri germane. În aceste două zile divizia a pierdut 16 tancuri T-26 şi 101 oameni morţi şi răniţi. Seara târziu, pe 28 iunie, rămăşiţele a două divizii ale Corpului 19 Mecanizat s-au retras pe poziţia râului Gorîn în zona Tucin–Goşcia.

Deşi avea comandanţi foarte celebri, nu s-au păstrat aproape deloc documentele iniţiale ale Corpului 9 Mecanizat; cel puţin până în prezent nimeni nu le-a publicat. Fondurile de arhivă ale corpului mecanizat, ale Diviziilor 20 şi 35 Tancuri există nominal, dar sunt în mod tradiţional „goale“ (nu conţin documente operative din primele săptămâni de război). Nu ne rămâne decât să citim cele câteva alineate din monografia lui Vladimirski, în care autorul descrie participarea Corpului 9 Mecanizat la contralovitura aplicată de corpurile mecanizate ale Armatei V:

„În timp ce unităţile Corpului 19 Mecanizat se retrăgeau luptând pe poziţia râul Stubla şi mai departe spre Rovno, asupra flancului grupării inamice aflate în ofensivă, din regiunea Stavok–Romaşkovka (localitate de lângă şoseaua Luţk–Rovno la nord de Olîka – M.S.), a trecut la ofensivă în zorii zilei de 27 iunie Corpul 9 Mecanizat.

Divizia 35 Tancuri a colonelului N.A. Novikov, deplasându-se pe direcţia Stavok, Pokoşuv, Zabolotţe, Mlînuv, pe la orele 3–4 pe 27 iunie a ajuns la poziţia colhozul Malin, Ueţe (la 15 kilometri nord de Mlînov), unde a intrat în confruntare cu unităţile de avangardă ale Diviziei 299 Infanterie a inamicului. Pe această poziţie divizia s-a desfăşurat şi a apărat-o până la sfârşitul zilei de 27 iunie (adică, n-a existat nici o ofensivă după „intrarea în confruntare cu inamicul“ – M.S.).

Divizia 20 Tancuri a colonelului M.E. Katukov, deplasându-se în stânga Diviziei 35 Tancuri pe direcţia comună târguşorul Olîka, Dolgoşie, Mlînov, în timp ce se apropia de Petuşkov, pe 27 iunie, a fost atacată cu foc de puşti automate şi mitraliere de către unităţile Diviziei 13 Tancuri şi ale Diviziei 299 Infanterie ale inamicului. Divizia 20 Tancuri s-a desfăşurat în formaţiune de luptă şi la ora 7 pe 27 iunie a trecut la ofensivă asupra localităţii Petuşkov. În decursul zilei unităţile diviziei au purtat lupte încrâncenate pentru a cuceri Petuşkov şi Dolgoşie, ce erau apărate de unităţile Diviziei 299 Infanterie şi ale

Diviziei 13 Tancuri ale inamicului (e greu de înţeles cum au ajuns acolo „unităţile Diviziei 13 Tancuri“ care în momentul respectiv înaintau de-a lungul şoselei Mlînov–Rovno şi se apropiaseră de periferiile vestice ale oraşului Rovno – M.S.). În jumătatea a doua a zilei inamicul a detectat flancurile descoperite ale Diviziei 20 Tancuri şi intervalele dintre unităţile ei şi a început să ocolească divizia, ameninţând să pătrundă în spatele ei şi să o încercuiască.

„În această situaţie, comandantul Corpului 9 Mecanizat a luat decizia ca pe 27 iunie, odată cu lăsarea întunericului, să retragă Diviziile 35 şi 20 Tancuri pe linia marginii de sud a pădurii din regiunea Romaşevskaia, Klevan, şi acolo s-au şi concentrat.“ (43)

Cu această mutare „înainte-înapoi“, la sud-vest de şoseaua Luţk–Rovno şi înapoi, contralovitura Corpului 9 Mecanizat a început şi în decurs de o zi s-a terminat. Posibil că o variantă şi mai bună ar fi fost să nu fi plecat deloc de pe poziţia râul Putilovka de lângă Olîka, deoarece în după-amiaza de 28 iunie la şosea a ajuns Divizia 14 Tancuri germană. Unităţile Corpului 9 Mecanizat au reţinut ofensiva Diviziei 14 Tancuri timp de două zile (28 şi 29 iunie) şi asta nu i-a permis inamicului să depăşească poziţia râul Gorîn din mers şi pe calea cea mai scurtă (distanţa dintre Klevan şi râu e de doar 10 kilometri).

Făcând bilanţul operaţiunilor de luptă ale Corpurilor 9 şi 19 Mecanizate şi estimând posibilele variante ale utilizării lor din punctul de vedere al cunoaşterii noastre prezente, putem presupune că varianta optimă ar fi fost renunţarea de la bun început la tentativele de a ataca diviziile de tancuri masate pe malul estic al râurilor Gorîn şi Stubla, concentrând forţele lângă şoseaua Rovno–Goşcia, iar cea mai mare parte a tancurilor să fi fost îngropate în tranşee şi utilizate ca puncte de foc fixe. În acest caz pierderile ar fi fost mai puţine, iar înaintarea necontenită a Corpului 3 Tancuri al Wehrmachtului ar fi putut să fie reţinută încă vreo câteva zile.

Acest ordin şi cele citate în continuare au fost semnate de comandantul trupelor Armatei V, generalul-maior Potapov, şeful statului major, generalul-maior Pisarevski, membrul Consiliului de Război, comisarul de divizie Nikişev.

În Divizia 25 Motorizată, conform datelor de pe 2 iulie, din numărul total al pierderilor – 236 de oameni – cei bolnavi constituiau 19 la sută (45 de oameni).

Înfiinţate în iunie 1941, ca urmare a retragerii generalizate a Armatei Roşii pe toate fronturile, detaşamentele de baraj (zagriaditelnîe otriadî) se subordonau Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne (NKVD) şi acţionau în spatele trupelor regulate, având rolul de a împiedica răspândirea panicii printre soldaţii Armatei Roşii, de a împiedica dezertările în masă şi de a opri retragerile necontrolate ale trupelor, inclusiv prin măsurile cele mai drastice.

După cum scrie Vladimirski (adjunctul şefului Secţiei operative a statului major al Armatei V), până la începutul războiului a fost terminată construcţia a 97 de cazemate ale Regiunii Fortificate Vladimir-Volînski, dintre care 61 au fost dotate cu armament şi ocupate de garnizoane. (43) Iar conform relatărilor istoricilor moderni pe la 10 mai erau în stare gata de luptă cel puţin 70 de cazemate.

În original documentul era datat cu „ziua 1 de mobilizare“, ulterior în text „M-3“ a fost corectat (scris cu mâna deasupra rândului) cu „24.6“.

În raportul extraordinar de agramat „Bilanţul operaţiunilor de luptă al Divizie 41 Tancuri de pe 22.6 până pe 22.7.41“ e spus că ordinul de a transfera batalioanele de tancuri a fost dat la ora 17.30 pe 22 iunie, când coloanele de tancuri ale diviziei se apropiau de Kovel; în cazul dat e mai oportun să se spună că tancurile n-au fost „lăsate“, ci „întoarse“ în regiunea Vladimir-Volînski.

La începutul războiului în divizie erau circa 10 000 de oameni (9 973, după cum e indicat într-unul din documente, dar nu se ştie dacă au fost luaţi în calcul „rezerviştii“ chemaţi sub arme pentru „concentrarea pentru instrucţie“). În afara încercuirii a rămas unul dintre cele trei regimente de puşcaşi şi unul dintre cele două regimente de artilerie. Conform informaţiei

statului major al Frontului Sud-Vest, la 15 iulie în componența Diviziei 87 Pușcași figurau 2 611 oameni.

Într-un raport al Grupului 1 Tancuri aceste pierderi sunt raportate la ziua de 2 iulie, dar ținând cont de faptul că după spargerea liniei de frontieră divizia a fost scoasă din componența Grupului 1 Tancuri, se poate presupune că cifrele reflectă doar pierderile în luptele de pe 22–24 iunie.

Într-o notă de subsol Vladimirski informează că „regimentul de tancuri al Diviziei 215 Motorizate, după ce și-a consumat toți carburanții, a rămas în urma diviziei în regiunea Kazin, care e la 15 kilometri nord-vest de Luțk“. Kazin este o localitate de lângă șoseaua Luțk–Kovel, la nord de Rojișce. De la Rovno până la Kazin sunt cel mult 100 de kilometri pe șosea; este pur și simplu de neconceput cum au putut pe o atare distanță să-și „consume toți carburanții“ tancurile BT-7 cu autonomia de marș (pe șenile, la tancurile celor mai vechi serii de producție) de 375 de kilometri. Și mai neclar este cum de s-a produs această belea între două depozite enorme de carburanți și lubrifianți – cel de la Kovel și cel de la Kiverți; după cum scrie Vladimirski însuși, în depozitele armatei au fost rezervate 33 (treizeci și trei) de stații de alimentare cu carburanți și lubrifianți. Cu această cantitate de benzină tancurile Armatei V puteau să facă o călătorie până la Lisabona tur-retur.

În brigadă nu erau tunuri de calibru 107 mm, dar cu tunuri aeriene de calibru 85 mm erau înarmate nu patru (după cum prevedea organigrama), ci șase divizioane.

Există o legendă statornică despre faptul că în primele ore de război comandantul Corpului 9 Mecanizat (viitorul mareșal și dublu Erou al Uniunii Sovietice) Rokossovski a capturat cu de la sine putere baza auto districtuală de la Șepetovka și i-a transmis camioanele „capturate“ acolo Diviziei 131 Motorizate; deocamdată această versiune n-a putut să fie nici confirmată, nici infirmată documentar.

Această brigadă a devenit o veritabilă „forjerie de cadre“ pentru trupele de tancuri și autoblindate; funcțiile de comandant și de șef al statului major au fost deținute (în diferite perioade) de viitorul comandant al Diviziei 10 Tancuri Ogurțov, de viitorul comandant al Diviziei 37 Tancuri Anikeșkin și de viitorul mareșal Rotmistrov.

În primele zile de război Katukov era bolnav, se afla la tratament în spital, iar divizia era comandată de colonelul Cerniaev. Formula „de două ori Erou“ desemnează faptul că respectivul a primit de două ori distincția „erou al URSS“, instituită în 1934.

Divizia Corpului 36 Pușcași (Eșalonul doi al Frontului Sud-Vest) a început la 16 iunie deplasarea din regiunea Jitomir spre vest și la 24–25 iunie a ajuns la râul Ikva din zona Mlînov–Dubno.

Capitolul 2.5

Frontul Sud-Vest. Bilanț

Seara târziu, pe 30 iunie, la statul major al Frontului Sud-Vest a fost aprobat Ordinul de luptă nr. 0027. După constatarea scurtă, imperturbabilă a înfrângerii suferite („după lupte încordate inamicul a cucerit cu unităţile sale mobile regiunea Dubno–Ostrug–Rovno“) era formulată următoarea decizie: „Armatele Frontului Sud-Vest se retrag până pe 9.7.41 pe poziţia regiunilor fortificate Korosten, Novograd-Volînski, Şepetovka, Starokonstantinov şi Proskurov, unde, sprijinindu-se pe regiunile fortificate, organizează o apărare îndârjită… Vor apăra poziţia intermediară Sarnîi, râul Sluci, Ostrug, Skalat, Ciortkov, Kolomîia, Berhomet până pe 6.7.41“. (280)

Decizia cu privire la retragerea trupelor până la linia regiunilor fortificate de la „frontiera veche“ putea fi una dintre variantele raţionale de acţiune – dacă ar fi fost luată în primele ore de război.****** Spre sfârşitul celei de-a noua zile de operaţiuni de luptă situaţia se schimbase radical. În momentul semnării Ordinului nr. 0027, inamicul, cu forţele a două divizii de tancuri (Divizia 13 Tancuri şi Divizia 11 Tancuri) a forţat râul Gorîn în regiunea Goşcia (lângă şoseaua Rovno–Novograd-Volînski) şi Ostrog. Aceasta însemna că poziţia intermediară de retragere stabilită de ordin fusese ocupată de inamic în două puncte. Mai la sud, de la Lvov spre Zolociov, Tarnopol şi mai departe spre „frontiera veche“ îşi dezvolta ofensiva Corpul 14 Tancuri al Wehrmachtului.**

Pe direcţia Novograd-Volînski ofensiva Corpului 3 Tancuri al Wehrmachtului era reţinută de rămăşiţele unităţilor Corpurilor 9 şi 19 Mecanizate, iar în zona Ostrog, Şepetovka în calea ofensivei Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului, în virtutea unui concurs întâmplător de împrejurări, s-au pomenit formaţiunile Armatei XVI a Eşalonului strategic doi, transferat încolo de la Extremul Orient în lunile mai–iunie. Aceasta a permis să fie oprită câteva zile deplasarea unităţilor motorizate ale inamicului, dar n-a putut să schimbe situaţia în ansamblu – la 6 iunie linia Sarnîi, Ostrog, Skalat, Ciortkov se afla în spatele frontului german, ba chiar mai la est de această linie au avansat nu numai diviziile de tancuri, ci şi multe divizii de infanterie ale Wehrmachtului. Pe 9–10 iulie (când trupele

Frontului Sud-Vest, în conformitate cu Ordinul nr. 0027, trebuiau să se retragă pe poziția regiunilor fortificate) formațiunile motorizate germane au spart linia regiunilor fortificate Șepetovka, Novograd-Volînski și Starokonstantinov în toată adâncimea, au forțat râul Sluci și au ajuns la Jitomit și Berdicev. Cu aceasta, operațiunea defensivă de pe linia „frontierei vechi“ s-a încheiat fără să fi început.

În 20 de zile infanteria Wehrmachtului a parcurs 250 de kilometri de la frontieră până la râul Sluci (judecând după harta Marelui Stat-Major german, spre seara de 10 iulie pe poziția râului Sluci sau la est de ea se aflau Diviziile 299, 298, 44, 111, 75, 57, 9 și 297 Infanterie), iar tancurile au plecat și mai departe spre est. Aceste ritmuri nu le erau inferioare câtuși de puțin „defilării triumfale a trupelor germane prin Franța“, așa cum istoriografia sovietică numea campania franceză a Wehrmachtului. Dar și în septembrie 1939, în cursul așa-numitului „marș eliberator“, Armata Roșie ocupase voievodatele estice ale Poloniei (numite ulterior Ucraina Apuseană) doar puțin mai repede – și asta în condițiile în care armata poloneză se afla în agonie.

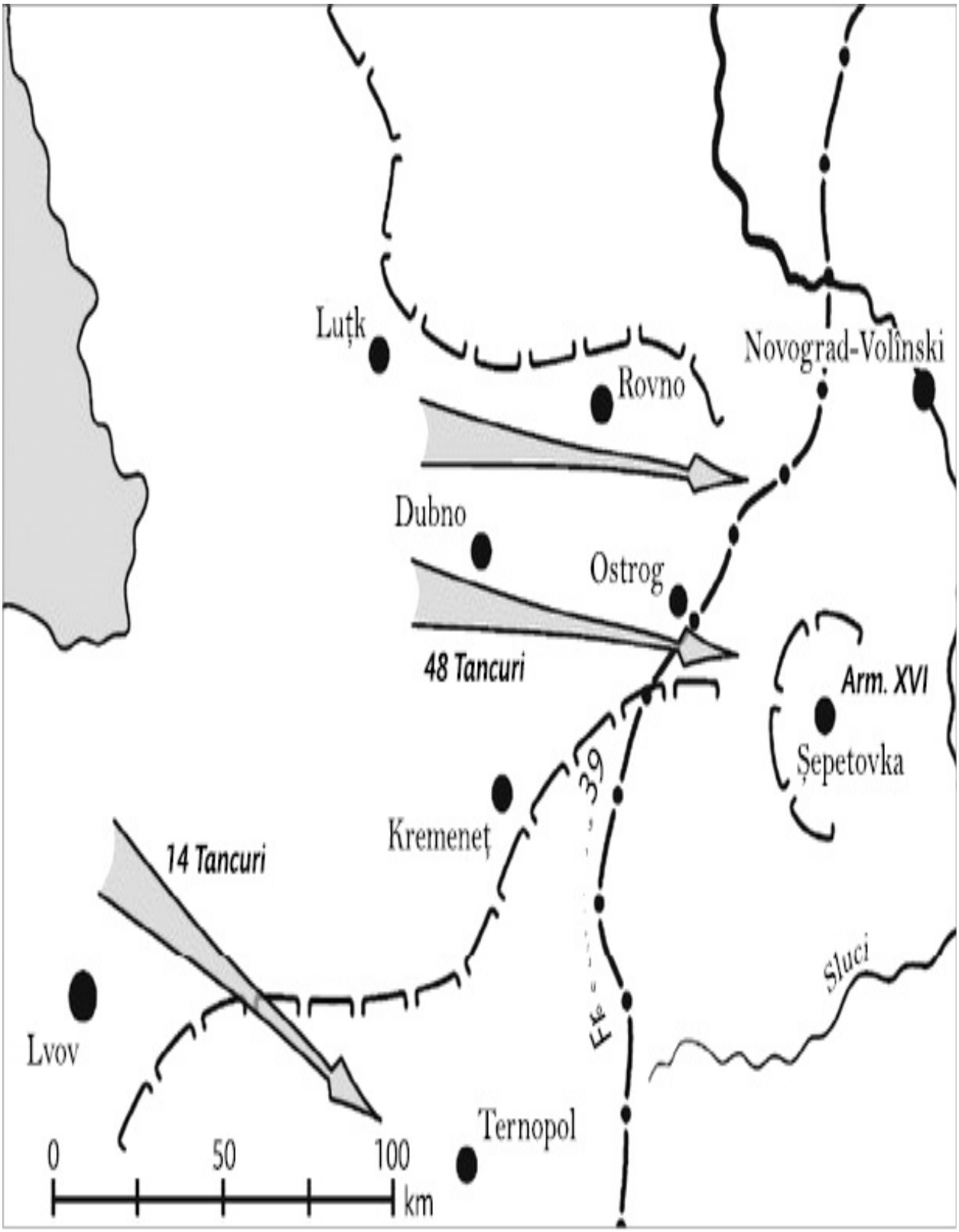

Fig. 18. **Frontul Sud-Vest. Sfârșitul lui iunie 1941**

Ce preţ a plătit Wehrmachtul pentru un succes de asemenea proporţii? Vreau să menționez înainte de toate celelalte cifrele uluitoare ale pierderilor de tunuri antitanc în formațiunile Grupului 1 Tancuri (vă amintim că nu e vorba doar de divizii de tancuri şi de motorizate, ci şi de divizii de infanterie atașate la corpurile de tancuri la etapa inițială a operațiunii). (298) În cele 42 de zile lungi de război, răstimp în care Frontul Sud-Vest a pierdut peste 4 000 de tancuri, germanii au pierdut doar 105 tunuri antitanc (Vezi Tabelul 11).

Tabelul 11

	CT 3	CT 48	CT 14	total
Pak-36 de 37 mm	27	42	18	87
Pak-38 de 50 mm	4	6	5	15
Flak de 88 mm	3	---	---	3

Merită o atenţie deosebită ultimele două rânduri ale tabelului. O tabără pierde sute de tancuri de „tipuri noi“, iar cealaltă – doar 18 tunuri capabile teoretic să perforeze blindajul unui tanc KV sau T-34. Mai trebuie ţinut cont de faptul că în tabel sunt indicate pierderile de până la 3 august, iar tancurile în cantităţi ce merită menţionate se „terminaseră“ în unităţile de tancuri ale Frontului Sud-Vest cu 3–4 săptămâni mai înainte, astfel că o parte a acestor tunuri fuseseră pierdute încă în lipsa vreunui contact cu tancurile Wehrmachtului.

Bineînţeles, asupra tancurilor sovietice nu trăgeau doar artileriştii din diviziile Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului. Se afirmă că tancurile sovietice grele au fost distruse în fond de tirul tunurilor antiaeriene de calibru 88 mm şi în zona de ofensivă a Grupului de Armate Sud în acest scop a fost utilizat regimentul de elită de artilerie antiaeriană „Hermann Goering“. Din păcate, pierderile de efectiv ale acestei unităţi ne fac să avem dubii în privinţa faptului că artileriştii antiaerieni germani au văzut mai mult de o duzină de tancuri KV. Conform situaţiei de pe 2 iulie, pierderile erau de cinci morţi şi 21 de răniţi, până pe 16 iulie, pierderile regimentului au crescut până la 10 morţi şi 35 de răniţi. (299) Totodată nu trebuie să uităm că nimeni nu i-a scutit pe artileriştii antiaerieni de îndeplinirea obligaţiunilor directe, iar avioanele sovietice nu bombardau şi nu trăgeau nicidecum cu baloane colorate…

Pierderile (morţi, răniţi, dispăruţi) de efectiv ale formaţiunilor motorizate ale Grupului de Armate Sud sunt prezentate în Tabelul 12. (300)

Tabelul 12

	Număr iniţial	Pierderi până pe 2–4.7	Pierderi până pe 14–16.7	%
DT 11	16 148	923	2 368	1
DT 16	17 133	644	1 855	1

DT 13	16 811	361	1 272	7
DT 14	16 811	397	1 475	8
DT 9	16 295	?	1 053	6
DM 16	15 266	92	792	5
DM 25	15 079	236	890	5
SS „Wiking“	19 155	?	644	3
Media aritm.	16 587		1 293	7

Pierderile deosebit de mari (după criteriile Wehrmachtului) ale diviziilor de tancuri ale Corpului 48 Tancuri sunt rezultatul cât se poate de clar al bătăliei de lângă Dubno, de lângă Ostrog (unde Divizia 11 Tancuri germană, aproape singură, sub avalanşa de lovituri ale aviaţiei sovietice****** lupta contra Diviziei 109 Motorizate, Diviziei 213 Motorizate şi Regimentului de tancuri al Diviziei 57 Tancuri) şi de lângă Berdicev, unde în calea tancurilor germane au apărut Corpul 16 Mecanizat şi Brigada 3 Artilerie antitanc, ambele proaspete, care încă nu participaseră la lupte. La fel de lesne explicabile sunt şi pierderile relativ mici ale formaţiunilor Corpului 14 Tancuri (Diviziei 9 Tancuri şi Diviziei Motorizate SS „Wiking“) – corpul a fost introdus în luptă cu 6–7 zile mai târziu decât celelalte şi înainta mai la sud de regiunea bătăliilor principale.**

Nu este la fel de evidentă cauza pierderilor relativ mici ale diviziilor motorizate ale Corpurilor 48 şi 3 Tancuri (Divizia 16 Motorizată şi Divizia 25 Motorizată). Aceste divizii înaintau invariabil în eşalonul doi al corpurilor lor, rămânând în urma diviziilor de tancuri din avangardă cu o zi sau două şi cu 20–40 de kilometri pe teren. Chiar şi acest decalaj s-a dovedit suficient ca pierderile lor să fie de două ori mai mici. Dacă această presupunere e corectă, ea denotă că şi în cazurile în care germanii se ciocneau de rezistenţa unităţilor Armatei Roşii, această rezistenţă nu dura mult şi diviziilor din eşalonul doi le revenea în fond misiunea de a aduna prizonieri şi trofee.

Pierderile diviziilor de infanterie ataşate la corpurile de tancuri erau în ansamblu şi mai mici. Astfel, până pe 2 iulie, Divizia 57 Infanterie (cea de care s-a zdrobit contralovitura Diviziei 12 Tancuri) a pierdut 211 oameni (54 de morţi, 157 de răniţi), Divizia 44 Infanterie a pierdut doar 104 oameni, Divizia 298 Infanterie a pierdut 520 de oameni (aceste pierderi mari după criteriile Wehrmachtului sunt, după toate probabilităţile, rezultatul luptelor contra Diviziei 131 Motorizate 131 a Corpului 9 Mecanizat la nord de Luţk).

În ansamblu şi în medie, o divizie a Grupului 1 Tancuri pierdea în luptele din primele trei săptămâni de război câte 60 de oameni pe zi. Într-un segment de timp de două ori mai mare, în decursul a 42 de zile de război (până pe 3 august), grupul a pierdut 16 584 de oameni (5 029 morţi şi

dispăruți, 11 555 de răniți), adică fiecare divizie a pierdut câte circa 45 de oameni pe zi. (301) În total, Grupul de Armate Sud (fără a lua în calcul Armata XI) a pierdut de pe 22 iunie până pe 20 iulie 43 700 de oameni morți, răniți și dispăruți, care, împărțiți la numărul diviziilor, prezintă aceleași (46 de oameni pe zi) cifre ale pierderilor. (305) Maximul absolut trebuie considerat, probabil, numărul pierderilor Diviziei 68 Infanterie, care în trei zile de luptă (24–26 iunie) cu unitățile Corpului 4 Mecanizat lângă Krakoveț, Iavorov a pierdut 547 de oameni morți și răniți (câte 182 pe zi).

Pierderile irecuperabile ale tancurilor germane s-au dovedit extrem de mici. Până pe 5 iulie Grupul 1 Tancuri a pierdut doar 85 de tancuri, în acest număr fiind incluse, de altfel, și 11 tanchete Pz-I cu mitraliere. (302) Ulterior, ritmul creșterii pierderilor chiar s-a redus și până pe 3 august pierderile irecuperabile totale de tancuri germane (inclusiv Pz-I și așa-numitele „tancuri ale comandanților“) au fost de 156 de tancuri. (303) Comparând aceste cifre cu pierderile de efectiv, vedem că în diviziile de tancuri ale Wehrmachtului la un tanc pierdut irecuperabil reveneau 50–70 de oameni morți și răniți. Chiar dacă împărțim această cifră la patru (presupunând că pierderile de efectiv ale unui regiment de tancuri reprezentau aproximativ o pătrime din pierderile unei divizii), oricum pierderile de tanchiști din armata ce luptă vor fi de zeci de ori mai mari decât pierderile de tancuri.

Germanii își păzeau tancurile puțin numeroase, de aceea în fiecare divizie figura un număr mare (ce depășea pierderile irecuperabile) de tancuri temporar deteriorate și în reparație. La jumătatea lunii iulie tabloul concret al pierderilor era următorul: (304)

Tabelul 13

	Irecuperabil	Reparație

DT 11(la 19.7)	30	33
DT 16 (la 13.7)	54	61
DT 13 (la 18.7)	8	42
DT 14 (la18.7)	17	35
DT 9 (la 13.7)	10	55
total:	119	226

Adunate într-un singur tabel, aceste cifre arată clar că în diviziile ce luptau activ (Divizia 11 Tancuri, Divizia 16 Tancuri) pierderile irecuperabile sunt aproximativ egale cu numărul tancurilor scoase doar temporar din funcţiune. Şi dimpotrivă, în formaţiunile ce s-au aflat mai mult în marş decât în luptă (Divizia 9 Tancuri) tancurile ajunse la reparaţie sunt cu mult mai multe decât cele pierdute irecuperabil. Faptul acesta ne dă temeiuri să presupunem că tancurile deteriorate temporar nu sunt numai (şi nu sunt atât) tancurile lovite, dar nu definitiv, de tirul inamicului, ci şi (cât şi) cele ce s-au defectat din motive tehnice. E cazul să amintim, de asemenea, că toate tancurile germane fără excepţii funcţionau pe benzină, iar calibrele tunurilor antitanc sovietice începeau de la 45 mm; un tanc german lovit realmente cu proiectilul în coastă avea şanse mari să ia foc, iar un tanc care a ars nu poate fi reparat (din cauza încălzirii se produce „fragilizarea“ oţelului din blindaj, după care rămăşiţele tancului sunt bune doar de dat la retopire).

„Mult“ şi „puţin“ sunt noţiuni relative. Dacă ne amintim că la începutul războiului în dotarea trupelor Districtului Militar Special Kiev figurau 1 900 de tunuri antitanc de calibru 45 mm, 870 de tunuri de divizie de calibru 76 mm, 1 140 de tunuri antiaeriene de calibrele 76 mm şi 85 mm (plus 4 500 de tunuri de calibrele 45 mm şi 76 mm din turelele tancurilor şi din autoblindate), pe acest fundal pierderile de tancuri ale Wehrmachtului erau infime. Dar, raportate la numărul iniţial al tancurilor Grupului 1 Tancuri (728), pierderile s-au dovedit foarte mari şi la jumătatea lunii iulie în stare bună se afla doar puţin mai mult de jumătate din efectivul iniţial de tancuri. De fapt, formaţiunile de tancuri ale Wehrmachtului s-au transformat în divizii de infanterie motorizată, întărite cu câte un batalion de tancuri.

Să privim acum situaţia din cealaltă parte a frontului. Una dintre multele deosebiri majore ale URSS faţă de Franţa sau de Polonia era geografia de cu totul alte proporţii, şi în aceste proporţii pierderea ca atare a unui „petic de pământ“ cu dimensiunile de 250 pe 250 de kilometri nu era o catastrofă.****** Însă era o nenorocire, o nenorocire veritabilă şi ireversibilă, pierderea armatei ce se afla pe acest teritoriu. Ceea ce s-a reuşit**

să fie retras dincolo de linia regiunilor fortificate de la „frontiera veche“ erau doar nişte rămăşiţe răzleţe ale Districtului Militar Special Kiev, care, conform situaţiei din dimineaţa de 22 iunie, nu le era inferior la capitolul efectiv şi armament armatelor celor mai mari puteri europene.

S-a păstrat un document care ne permite să comparăm pierderile trupelor frontului în cifre concrete. La statul major al Frontului Sud-Vest a fost elaborată nota informativă „Date despre formaţiunile şi unităţile ce fac parte din componenţa armatelor frontului conform situaţiei de pe 15.7.41“. (281) În nota informativă sunt reproduse datele despre efectivul a 28 de divizii (de toate tipurile). Media aritmetică este de 4 086 de oameni şi ea permite, la prima vedere, să presupunem că pierderile erau de „doar 60 la sută“ din efectivul iniţial. Însă aceasta este o cifră care ne induce în eroare. Pentru a face o evaluare mai realistă trebuie în primul rând să luăm în seamă faptul că în lista celor 28 de divizii au fost incluse şi trei divizii ale Armatei XII (Diviziile 44 şi 192 Puşcaşi de munte şi Divizia 240 Motorizată), care erau aproape inactive şi de aceea nu au suferit pierderi însemnate; e suficient să le scoatem din listă ca efectivul mediu al diviziilor să se reducă la 3 317 oameni.

Dar nici asta nu e totul. În privinţa a 15 divizii de puşcaşi (inclusiv cele de puşcaşi de munte) ale frontului, autorii notei informative au fost nevoiţi să se limiteze la scurta însemnare „nu sunt rapoarte“, ceea ce în situaţia reală a verii anului 1941 nu dădea temeiuri pentru optimism. În această listă au fost incluse, de exemplu, Divizia 124 Puşcaşi, care mai târziu a ieşit din încercuire cu un efectiv de 1 500 de oameni, şi Divizia 228 Puşcaşi, zdrobită în câteva zile de lupte lângă Mlînov şi Dubno. Trei divizii de puşcaşi ale Armatei VI (eroica Divizie 41 şi Diviziile 97 şi 159 care s-au evaporat în primele zile de război pe direcţia Lvov) nu figurează deloc în listă. Lipsesc în nota informativă şi datele despre şase divizii ale Corpurilor 8 şi 15 Mecanizate. E clar că în cazul în care cifrele rămăşiţelor de efectiv ale acestor formaţiuni ar fi fost luate în calcul în nota informativă, efectivul mediu al diviziilor frontului ar fi fost mai mic de 3 000.

Stârneşte îndoieli întemeiate şi veridicitatea ca atare a datelor incluse în nota informativă. Iată, de exemplu, Divizia 135 Puşcaşi (Armata V), zdrobită pe 24 iunie chiar în prima luptă lângă Voiniţa, care ulterior apare rareori în documente doar în contextul „unităţile diviziei s-au retras în dezordine“. După cum scrie Vladimirski, care face trimitere la un document

iniţial ce se păstrează în Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, până pe 30 iunie în Divizia 135 Puşcaşi, împreună cu Regimentul 16 Puşcaşi al Diviziei 87 au rămas doar 1 511 oameni“. (43) Peste două săptămâni puteau să rămână şi mai puţini, însă în nota informativă a statului major al Frontului Sud-Vest în dreptul Diviziei 135 Puşcaşi stă cifra 3 335. Se afirmă că în divizie mai rămăseseră 56 de tunuri, dar este foarte greu de crezut că o divizie care a pierdut mai mult de 80 la sută din efectiv a păstrat jumătate din armamentul artileriei.

În opinia autorilor notei informative, în Divizia 81 Motorizată (Corpul 4 Mecanizat) pe 15 iulie mai rămăseseră 33 de tunuri. De unde s-a luat această „abundenţă“? Regimentul de artilerie al diviziei a fost zdrobit şi toate bunurile lui materiale au fost pierdute pe 25 iunie în lupta de lângă Krakoveţ, Iavorov. S-a păstrat Comunicatul operativ nr. 010 al statului major al Diviziei 81 Motorizate, scris la ora 23.00, pe 8 iulie, după retragerea rămăşiţelor diviziei în spatele frontului. În conformitate cu acest document, Regimentul Motorizat de puşcaşi nu are în general nici un tun, în Regimentul 323 Motorizat de puşcaşi au rămas două tunuri de calibru 76 mm, în regimentul de artilerie al diviziei era „cel mult 20 la sută din efectiv, artilerie nu există, în afară de puşti, nu există nici un fel de armament“, datele referitoare la situaţia divizionului antitanc lipsesc. (297) În continuare, se comunică faptul că din rămăşiţele Regimentelor 202 şi 323 a fost constituit un „batalion de marş“, însă în nota informativă efectivul Diviziei 81 Motorizate este indicat ca 3 287 de oameni. Cam multişor pentru un batalion…

Datele exacte despre pierderile Frontului Sud-Vest nu vor fi cunoscute niciodată. Documentele iniţiale disponibile ne permit să presupunem că diviziile care au ajuns în zona ofensivei inamicului au pierdut până la 10 iulie cel puţin 70–80 la sută din efectiv. În total, aceasta înseamnă pierderea a 300 000–350 000 de oameni, adică de zece ori mai mulţi decât a pierdut inamicul. Faptele ne obligă să revizuim opinia statornicită în istoriografia sovietică şi rusă conform căreia în primele săptămâni de război în ce priveşte Frontul Sud-Vest – spre deosebire de frontul vecin, Vest – starea lucrurilor n-a fost chiar atât de proastă, s-a reuşit evitarea catastrofei încercuirii, iar trupele au fost retrase mai mult sau mai puţin organizat spre est. Din păcate, la est, dincolo de linia „frontierei vechi“, au fost retrase rămăşiţele trupelor, în care divizia se transforma într-un regiment de puşcaşi foarte jerpelit.

Din formaţiunile mecanizate ale Frontului Sud-Vest – cele mai mari şi mai puternice din toată Armata Roşie – au rămas doar numerele şi denumirea de „divizia de tancuri“. În culegerea statistică cât se poate de oficială Declasificat. Pierderile Forţelor Armate ale URSS se comunică faptul că până la 6 iulie Frontul Sud-Vest a pierdut irecuperabil 4 381 de tancuri. (282) De 50 de ori mai multe decât a pierdut inamicul. Desigur, e puţin probabil ca tentativa declarată de a stabili pierderile sovietice cu exactitatea de până la un tanc să merite să fie luată în serios, dar ordinea de mărime generală nu trezeşte îndoieli: au fost pierdute aproape toate tancurile (mai mult de 90 la sută). Referitor la multe alte divizii ce s-au aflat în epicentrul bătăliei din Ucraina Apuseană adverbul „aproape“ poate fi în general eliminat.

Documentele accesibile ne permit într-o serie de cazuri să „reglăm claritatea“ şi să examinăm procesul de dispariţie a puternicelor corpuri mecanizate în detaliu. Să începem cu Divizia 37 Tancuri (Corpul 15 Mecanizat), de la care s-a păstrat un raport de luptă cu enumerarea amănunţită a pierderilor de efectiv.****** (283) Aşadar, 103 morţi, 280 de răniţi. Cifrele sunt foarte modeste, în orice divizie a Wehrmachtului, care lupta cu începere de pe 22 iunie, morţii şi răniţii erau cu mult mai mulţi. Dar aceste cifre nu încheie lista pierderilor Diviziei 37 Tancuri, ci abia o începe.**

653 de persoane „au dispărut“, pentru 2 040 de persoane se arată că au dispărut „din alte cauze“. Acestea sunt toate pierderile? Încă nu! Circa 2 500 de oameni au dispărut fără vreo explicaţie a cauzelor. La această concluzie ne duce aritmetica elementară: la începutul războiului, în divizie erau (judecând după raportul din august al comandamentului) 9 775 de oameni, iar până pe 12 iulie în regiunea de concentrare de lângă oraşul Piriatin (dincolo de Nipru) au ajuns 2 423 de oameni. (200) Conform raportului din august al comandamentului Corpului 15 Mecanizat erau şi mai puţini – doar 2 021. (198)

Uite-aşa o „piramidă“ a pierderilor irecuperabile: 103, 653, 4 500. Morţi, „dispăruţi“, dispăruţi inexplicabil. Conform unui concurs straniu de împrejurări aritmetice, numărul morţilor este exact de 50 de ori mai mic decât numărul „dispăruţilor“. Merită atenţie şi raportul uimitor dintre

pierderile de tancuri şi de tanchişti. La Piriatin au ajuns doar şase tancuri (un tanc T-34 şi cinci tancuri T-26) din 312 ce figurau la începutul războiului ca maşini în stare bună. Totodată însă, pierderile consemnate de efectiv ale celor două regimente de tancuri ale diviziei sunt de doar 112 oameni (50 de morţi, 62 de răniţi).****** Dar poate că e vorba de o divizie unică, extrem de dezorganizată? Să continuăm munca plicticoasă cu cifrele şi să consultăm documentele acestei divizii într-adevăr unice în felul ei.**

Divizia 34 Tancuri a colonelului Vasiliev a luptat realmente cinci zile (de pe 26 până pe 30 iunie); în ultimele zile inamicul avea o superioritate numerică multiplă. Divizia 34 Tancuri le-a făcut germanilor probleme atât de grave, încât acestea au fost reflectate în documentele comandamentului suprem al Wehrmachtului. S-au păstrat o mulţime de documente iniţiale ale acestei divizii, inclusiv Registrul operaţiunilor de luptă, scris chiar în timpul desfăşurării operaţiunilor. Divizia este fără îndoială unică, cea mai bună dintre cele mai bune. În raportul din august cu privire la operaţiunile de luptă ale diviziei sunt prezentate următoarele cifre ale pierderilor de efectiv: 209 morţi, 456 de răniţi şi bolnavi, 4 388 de dispăruţi. (284) Din păcate, chiar şi în această divizie eroică dispăruţii sunt de 20 de ori mai mulţi decât morţii. Dar şi în acest caz aritmetica pierderilor „nu se potriveşte“ categoric – în afară de „dispăruţii“ trecuţi la evidenţă au mai dispărut nu se ştie cum şi unde încă vreo câteva mii de oameni.****** Şi în această divizie numărul tancurilor pierdute (275, fără a le lua în calcul pe cele deteriorate, fără a-i lua în calcul pe toţi giganţii grei T-35 cu cinci turele) depăşeşte considerabil numărul trecut în evidenţă al morţilor şi răniţilor din cele două regimente de tancuri (în total 136 de oameni). (285)**

Acum să apelăm la documentele puternicului Corp 4 Mecanizat al lui Vlasov. După ce a luptat cu un rezultat infim în „intrândul de la Lvov“, corpul a pornit într-un marş forţat impetuos spre est. Pe 29 iunie a abandonat Lvovul, pe 3 iulie era deja la Zbaraj (la 135 de kilometri est de Lvov), în dimineaţa de 9 iulie se afla în regiunea oraşelului Ivanopol (la 180 de kilometri de Zbaraj). În fine, pe 12 iulie rămăşiţele celei mai puternice formaţiuni de tancuri ale Armatei Roşii au trecut, pe podurile din Kiev, Niprul şi s-au concentrat în regiunea Priluki (la 650 de kilometri est de frontieră). În realitate nu mai exista de mult un corp mecanizat unic şi dirijabil, deoarece în timpul retragerii subunităţile corpului erau mereu unite, divizate, transmise în componenţa altor unităţi ale frontului etc.

Judecând după raportul comandantului Diviziei 32 Tancuri privind pierderile acestei divizii ce avea în dotare un număr record de tancuri de „tip nou“ (49 de tancuri KV, 146 de tancuri T-34, 28 de tancuri BT-7, 58 de tancuri T-26), (286) este imposibil de înţeles unde, când şi în ce împrejurări a fost pierdut acest munte de tehnică militară. În luptele din iunie, judecând după acelaşi raport, divizia a pierdut 34 de tancuri (15 în cursul contraloviturii de lângă Iavorov, opt în timpul retragerii spre Lvov, 11, chipurile, de cele două batalioane trimise spre Radzehuv). Unicul episod legat de pierderea tancurilor în luptă în timpul retragerii spre est este descris astfel în raport:

„Pe 10.7.41 grupul de tancuri al căpitanului Karpov (10 tancuri şi două automobile blindate) s-a concentrat în regiunea Beizîmovka şi la ora 20 l-a atacat pe inamic pe direcţia Olşanka, dar, nefiind sprijinit de infanterie, la ora 23 s-a retras şi a ocupat poziţii defensive la 300–400 de metri sud de Olşanka. În decursul zilei următoare, grupul a luptat din răsputeri în acelaşi raion, dar în urma evadării de pe front a Regimentului 32 Motorizat de puşcaşi a fost nimicit şi abandonat pe câmpul de luptă, cu excepţia unui tanc“. (287)

Se adună o sumă de 43 de tancuri pierdute în timpul luptelor. Se poate presupune că încă vreo câteva au fost pierdute în ciocnirile cu inamicul despre care autorii raportului au uitat să relateze. Pe 3 iulie divizia a transferat 10 tancuri în altă unitate, fapt descris în raport printr-o frază absolut intraductibilă: „Comandantul Corpului 37 Puşcaşi, în numele Consiliului de Război (care Consiliu de Război? Al cărui front? Al cărei armate?), a reţinut şi a lăsat pentru întărirea Diviziei 32 Artilerie antiaeriană (ce mai e şi asta?) 10 tancuri sub comanda căpitanului Egorov“. (288) Oricum, pierderea a circa 200 de tancuri nu este explicată nicicum în raport.

Pierderile de efectiv ale Diviziei 32 Tancuri sunt indicate de două ori şi de fiecare dată altele. În textul raportului e scris: „Divizia a pierdut 103 de morţi şi 259 de răniţi“. Însă în anexa la raport („Datele despre pierderile unităţilor Diviziei 32 Tancuri în perioada dintre 22.6 şi 30.7.41“) sunt prezentate cifre mai mari: în total au fost pierduţi 495 de oameni (139 de morţi, 356 de răniţi), inclusiv în cele două regimente de tancuri 191 de oameni (64 de morţi, 127 de răniţi). Pierderile sunt cam de aceleaşi proporţii ca în diviziile menţionate mai sus, pierderile de efectiv ale regimentelor de tancuri sunt de asemenea mai mici decât numărul

tancurilor pierdute. Principalul este însă că datele prezentate în raport cu privire la numărul morţilor şi răniţilor sunt de zeci de ori mai mici decât pierderile reale ale diviziei. Divizia a intrat în război cu un efectiv de 9 337 de oameni, iar la 15 iulie – conform datelor de la statul major – în ea rămăseseră doar 736 de oameni. (281) Dar unde sunt încă opt mii de oameni?

Cea de-a doua divizie de tancuri a Corpului 4 Mecanizat a fost dotată puţin mai slab cu cele mai noi tancuri – în dotarea Diviziei 8 Tancuri figurau 50 de tancuri KV şi 140 de tancuri T-34 (precum şi 122 de tancuri „de tip vechi“ în stare bună). N-am reuşit să stabilesc pe baza documentelor pe care le-am descoperit efectivul exact al diviziei, dar, cunoscând efectivul total al corpului mecanizat (33 734 de oameni), putem presupune că efectivul diviziei era de cel puţin 9 500–10 000 de oameni. Pe 13 iulie situaţia Diviziei 8 Tancuri era descrisă astfel în Registrul operaţiunilor de luptă: „Divizia (9 tancuri, 600 de ostaşi ai Regimentului Motorizat de puşcaşi) se află pe poziţii defensive pe frontul vast Andruşevka–Malaia Klitenka–Kropivna…“****** Mai înainte, judecând după însemnările din acelaşi Registru al operaţiunilor de luptă, divizia pierduse în luptele din luna iunie 50 de tancuri (inclusiv pierderile „regimentului de tancuri de marş“, transferat în subordinea operativă a comandantului Corpului 15 Mecanizat). Alte nouă tancuri au fost pierdute în timpul retragerii. Dar unde sunt toate celelalte?**

La raportul cu privire la operaţiunile de luptă ale Diviziei 8 Tancuri este anexată „Lista maşinilor de luptă şi auxiliare disponibile“. (289) Acest document este remarcabil prin faptul că ne permite să dezvăluim viabilitatea neverosimilă a indestructibilelor camioane sovietice. Pe 1 august în divizie rămăseseră trei tancuri – din cele 312 ce figuraseră ca funcţionale conform situaţiei de pe 22 iunie. Au fost pierdute 99 la sută din tancuri. În schimb, din cele 572 de camioane ZIS-5 au rămas nevătămate 317, din cele 360 de camioane GAZ au rămas întregi 139. Până şi autoturismele „Emka“ s-au dovedit aproape invulnerabile – din 23 s-au păstrat 17.

Aceste proporţii atât de interesante ar putea fi înţelese în situaţia în care tancurile ar fi fost pierdute în decursul unor lupte încrâncenate ce au durat zile la rând; în acest caz pierderile de camioane ale diviziei de tancuri, care, deşi se află în apropiere de câmpul de luptă, nu se deplasează totuşi pe linia întâi, ar fi putut să fie mai mici. Dar Divizia 8 Tancuri şi-a pierdut tancurile

în decursul unor marşuri de mai multe zile. După cum ne explică istoricii ruşi moderni – s-au pierdut din cauza loviturilor aviaţiei germane ubicue şi atotdistrugătoare. Dar ce fel de bombardamente or fi fost acestea, sub care tancurile cu motoare Diesel (!), acoperite cu blindaje ce nu pot fi perforate de schije, ard ca nişte lumânări, iar rablele de placaj Gaz cu motoare pe benzină îşi tot văd nestingherit de drum?

Pe fundalul acestei „ordini în unităţile de tancuri“ arată cât se poate de ordinar raportul de luptă cu privire la pierderile de efectiv ale Diviziei 8 Tancuri. (290) În divizia care de pe 13 iulie se transformase într-un batalion incomplet, sunt luate în evidenţă (ba încă şi conform situaţiei de pe 30 iunie) doar următoarele pierderi: 306 morţi, 696 de răniţi, 1 033 de dispăruţi. Lipsa a încă vreo 6 000–6 500 de oameni nu este explicată în nici un fel.

Încă o divizie „veche“, din cadre regulate, care a fost dotată înainte de începutul războiului cu un număr considerabil de tancuri de „tipuri noi“ (63 de tancuri KV şi 38 de tancuri T-34) era Divizia 10 Tancuri. Divizia a trecut Niprul având în componenţa sa 4 650 de oameni (conform raportului comandamentului Corpului 15 Mecanizat) sau chiar 5 253 (conform raportului comandamentului diviziei). Este un „record“ absolut în rândul tuturor diviziilor de tancuri ale Frontului Sud-Vest. Ce-i drept, în acest context e cazul să ne amintim de aforismul despre „paharul pe jumătate gol sau pe jumătate plin“. Divizia 10 Tancuri a pierdut jumătate din efectiv – este foarte puţin sau foarte mult? Nu mai puţin oportună este şi întrebarea: unde erau aceşti 5 000 de oameni, din moment ce pe 7 iulie din toate unităţile acestei divizii s-a reuşit să se adune „un batalion de marş de infanterie de la Regimentul 10 Motorizat de puşcaşi, o companie de tancuri de la Regimentul 20 Tancuri, divizionul de marş de artilerie compus din 3 tunuri de calibru 152 mm şi 2 tunuri de calibru 122 mm, o companie de recunoaştere compusă din două maşini blindate şi 2 tancuri BT, un pluton de transmisii şi 2 staţii de radio 5-AK“. (291)

În mod tradiţional, aritmetica pierderilor „nu se potriveşte“. În raportul din august al comandamentului diviziei sunt prezentate următoarele cifre: 210 morţi, 587 de răniţi. Simpla şi onesta rubrică „dispăruţi“ lipseşte, ea a fost înlocuită cu construcţii complexe precum „nu s-au întors de pe câmpul de luptă în timpul atacului şi în timpul ieşirii din luptă“, „au rămas în urmă în timpul marşului“, „n-au ieşit din luptă fiind încercuiţi de inamic“; în total, din aceste considerente lipseau 2 145 de oameni. (292) Încă vreo 1 500

(doar dacă e să credem că dincolo de Nipru, la Pripiatin, au ajuns 5 000 de oameni!) lipseau fără vreo explicaţie a cauzelor.

În luptele din iunie de lângă Radzehuv şi Lopatin, Divizia 10 Tancuri a pierdut (mai precis vorbind, aceste pierderi sunt indicate în rapoartele comandamentului diviziei şi comandamentului corpului mecanizat) exact 60 de tancuri, inclusiv 14 tancuri KV şi şapte tancuri T-34. A urmat retragerea neîntreruptă la est, dar în dimineaţa de 6 iulie în divizie rămăseseră doar 20 de tancuri (inclusiv două tancuri KV şi trei tancuri T-34). Vreo 250 de tancuri, inclusiv 47 de tancuri inexpugnabile KV şi 28 de tancuri T-34, s-au pierdut nu se ştie unde şi cum. Cu automobilele lucrurile stăteau cu mult mai bine: dincolo de Nipru au ajuns 648 de maşini (mai mult de jumătate din numărul iniţial al parcului de automobile). (293)

Asupra cauzelor şi circumstanţelor pierderii de tancuri sovietice poate fi aruncată o privire şi din partea opusă a frontului. Conform rapoartelor de luptă ale diviziilor Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului (Divizia 11 Tancuri, Divizia 16 Tancuri, Divizia 16 Motorizată) până pe 14–15 iulie (iar până la această dată Corpurile 8, 15 şi 16 Mecanizate îşi pierduseră aproape toate tancurile), aceste divizii şi-au atribuit respectiv 390, 357 şi 64 de tancuri sovietice distruse şi capturate. (310) Chiar dacă, în pofida oricărei logici, am presupune că rapoartele statelor majore sunt alcătuite cu nivelul zero de date exagerate, chiar şi în acest caz rezultă că aproximativ două treimi din numărul real al tancurilor sovietice nici măcar n-au fost văzute de germani (mai precis, au fost văzute cu mult mai târziu, când unităţile de ariergardă cercetau terenul şi numărau trofeele).

Concluzia finală trasă din această mare de cifre este evidentă: pierderile de luptă (legate nemijlocit de acţiunile inamicului) ale Frontului Sud-Est sunt de multe ori mai mici decât pierderile generate de dezertarea făţişă sau pe ascuns. Cirezile grase ale savanţilor sovietici/ruşi care au păscut jumătate de veac pe imaşul studierii istoriei Marelui Război pentru apărarea Patriei se uitau ţintă la aceste cifre şi nu le vedeau. E şi clar de ce „istoricii“ trebuiau să spună poveşti despre „eroismul în masă nemaivăzut în istoria omenirii“. Cu mult mai important este însă altceva – şi-a dat oare seama de sensul celor întâmplate comandamentul suprem al Armatei Roşii? Acum, pe baza documentelor descoperite, putem da un răspuns cât se poate de

concret la această întrebare – şi-a dat seama cu vârf şi îndesat!

În Arhiva Centrală a Ministerului Apărării se păstrează o foaie de hârtie (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 38, reg. 11360, d. 5, f. 35) cu un tabel dactilografiat cu cifrele numărului iniţial şi ale micşorării numărului de tancuri şi automobile ale Corpurilor 2 şi 18 Mecanizate ale Frontului Sud. Cifrele sunt cât se poate de tipice: tancurile au dispărut, maşinile au rămas. Cifrele acestea sunt subliniate de cineva şi în partea de jos a foii, cu un scris rotunjit şi citeţ, e scris: „E clar – unităţile părţii sedentare au fost lăsate fără conducere, ele s-au lăsat cuprinse de panică şi au spălat putina, lăsând corpurile mecanizate fără muniţii, carburanţi şi lubrifianţi“.

A încercat să clarifice situaţia şi adjunctul comandantului Frontului Sud-Vest, generalul-maior al trupelor de tancuri Volski:

„Cifrele pierderilor din tabel sunt arătate strict orientativ. A fost colectat materialul, există actele pentru fiecare maşină din pierderile irecuperabile, dar răspunsul definitiv poate fi prezentat doar după examinarea actelor, după efectuarea unei investigaţii suplimentare care trebuie să dezvăluie cauzele adevărate şi numărul pierderilor irecuperabile… Vă rog pentru a doua oară în privinţa trimiterii unor comisii pentru examinarea materialelor la faţa locului şi stabilirea cauzelor pierderilor irecuperabile de bunuri materiale…“ (294)

„Acum acord atenţie exclusivă clarificării – de ce au fost pierdute atât de multe bunuri materiale, în ce împrejurări au fost abandonate bunurile materiale şi câte au fost abandonate. Probabil va trebui să deferim pe câte cineva justiţiei, dintre cei care au abandonat bunurile materiale fiind dezorientaţi, ca să fie învăţătură de minte pentru viitor…“ (295)

„S-a stabilit că mecanicii-şoferi (e adăugat scris de mână cuvântul „unii“ – M.S.) ai maşinilor BT şi T-26 au tendinţa de a defecta maşina şi de a nu intra în luptă. Sunt doar unele persoane şi totuşi există şi dintr-aceştia. Combaterea e simplă: la judecată şi executare prin împuşcare, dar faptul defectării este foarte greu de stabilit. În unele, câteva maşini plecau în pădure, stăteau în pădure sub pretextul că erau defecte, iar după ce lupta se termina ieşeau din pădure. În această privinţă trebuie să lucreze dur aparatul politic şi Secţia specială de contraspionaj…“ (296)

„În această privinţă“ variantele puteau să fie fix două. Sau să se dea a

lehamite din mână, spunând ceva de genul „unul bătut face cât doi nebătuţi“. Sau toate cele întâmplate în primele zile de război să fie numite „trădare“, „sabotaj“, „complicitate cu inamicul“ şi să fie aplicate pedepse corespunzătoare. Nu se putea să se limiteze la o mustrare aspră în situaţia în care unui om căzut în luptă îi revin 50 de dispăruţi, când tancurile se defectează cu grămada, iar automobilele zboară impetuos spre est. Un singur om putea să aleagă o variantă din acestea două şi toţi ştiau cum se numeşte omul acesta. Stalin s-a gândit cât s-a gândit şi la mijlocul lunii iulie a luat decizia. „Ca să fie învăţătură de minte pentru viitor“ a fost arestat (şi ulterior executat prin împuşcare) un grup mare din corpul superior de comandă al Frontului Vest în frunte cu generalul de armată Pavlov. Pe toţi ceilalţi şefi Conducătorul i-a iertat – el nu avea alţi generali pentru acest război.

Mareşalul Bagramian (colonel, şef al Secţiei operative a statului major al Districtului Militar Special Kiev în ajunul războiului) afirmă în memoriile sale că şeful statului major al frontului, Purkaev, propunea retragerea trupelor până la linia „frontierei vechi“ încă pe 22 iunie.

În Registrul operaţiunilor de luptă Corpului 48 Tancuri citim: „28 iunie. De îndată ce se face ziuă, avioanele inamicului atacă în permanenţă capul de pod al Diviziei 11 Tancuri în regiunea Ostrog… Raidurile neîntrerupte ale aviaţiei inamicului se soldează cu pierderi numeroase… 29 iunie. Inamicul are în regiunea amplasării Diviziei 11 Tancuri dominaţia absolută în aer; avioanele duşmanului, utilizând armamentul de la bord, trag asupra trupelor noastre din zbor razant… 30 iunie. Divizia 11 Tancuri, care a suferit pierderi mari în cursul raidurilor aeriene ale inamicului, se află într-o situaţie foarte dificilă…“

Pentru comparaţie vom menţiona că un astfel de teritoriu e mai mare decât suprafaţa unor ţări precum Belgia, Olanda, Danemarca, Elveţia şi un pic mai mic decât teritoriul Irlandei.

În raportul de luptă perioada este indicată ca „de pe 22.06 până pe 1.07“, dar documentul ca atare este o anexă la raportul cu privire la operaţiunile de luptă dintre 22.6 şi 10.7; confruntarea cifrelor prezentate în raportul de luptă cu date din alte surse permite de asemenea să presupunem că e vorba

de o greşeală de tipar şi că în raportul de luptă sunt luate în calcul pierderile de la începutul războiului până pe 10 iulie.

Mai trebuie să ţinem cont de faptul că pierderile unui regiment de tancuri şi pierderile echipajelor tancurilor (ale „tanchiştilor“ în sensul strict al cuvântului) sunt lucruri diferite. Conform organigramei, într-un regiment de tancuri două treimi din efectiv se află în afara tancurilor.

La începutul desfăşurării operaţiunilor de luptă efectivul Diviziei 34 Tancuri era de 9 299 de oameni, iar după ultima luptă de la sud-vest de Dubno au reuşit să se adune 395 de oameni, ceea ce indică o „lipsă“ de 3 800 în comparaţie cu cifrele pierderilor luate în evidenţă în raport; totuşi, trebuie să ţinem cont de faptul că un anumit număr de oameni care nu a fost indicat în documente s-au retras dincolo de râul Ikva în componenţa subunităţilor părţii sedentare şi a batalionului medical-sanitar al diviziei.

Însă în nota informativă a statului major al Frontului Sud-Vest pe 15 iulie în Divizia 8 Tancuri figurau 1 306 oameni.

PARTEA 3. ÎN ZONA GRUPULUI DE ARMATE „CENTRU“

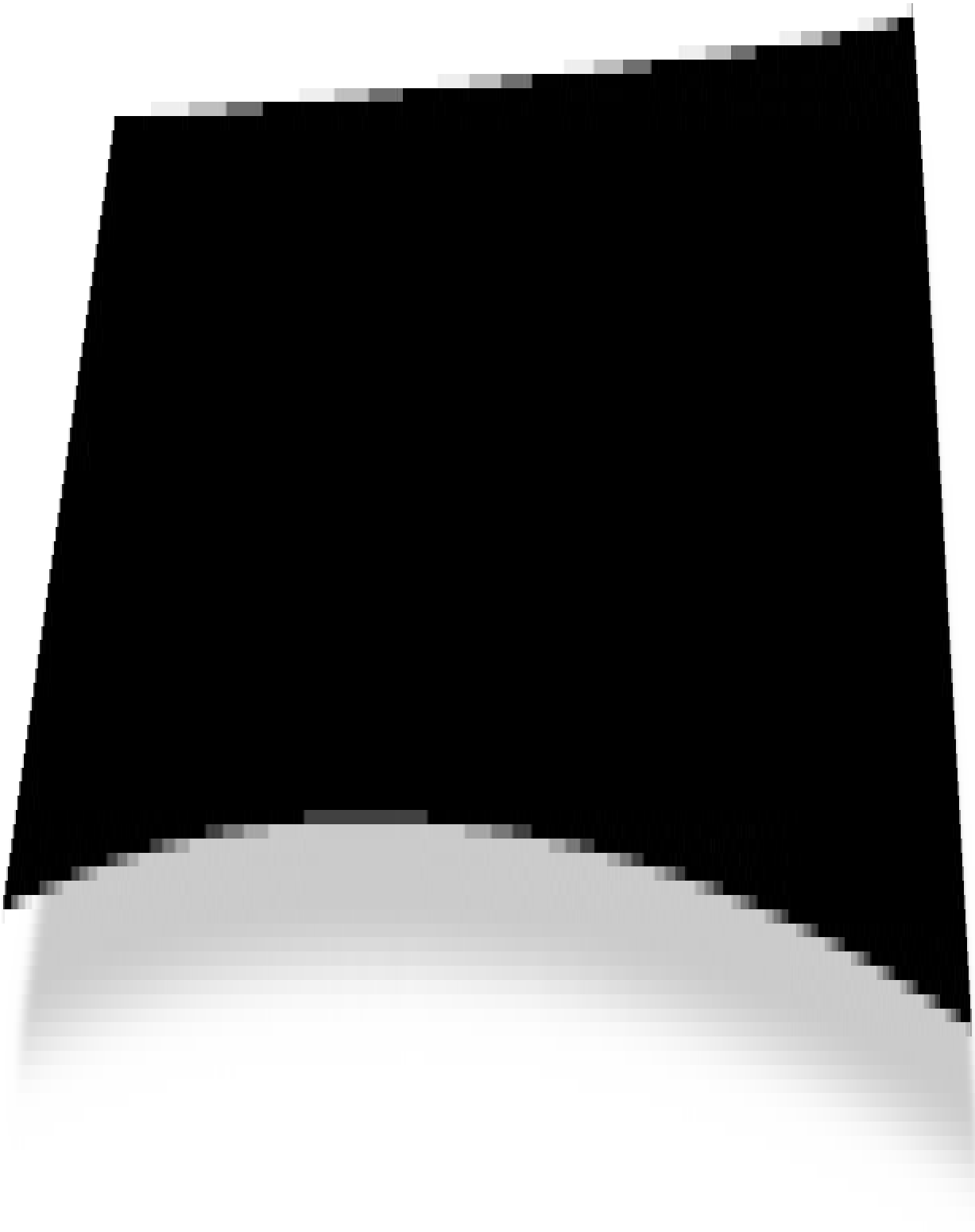

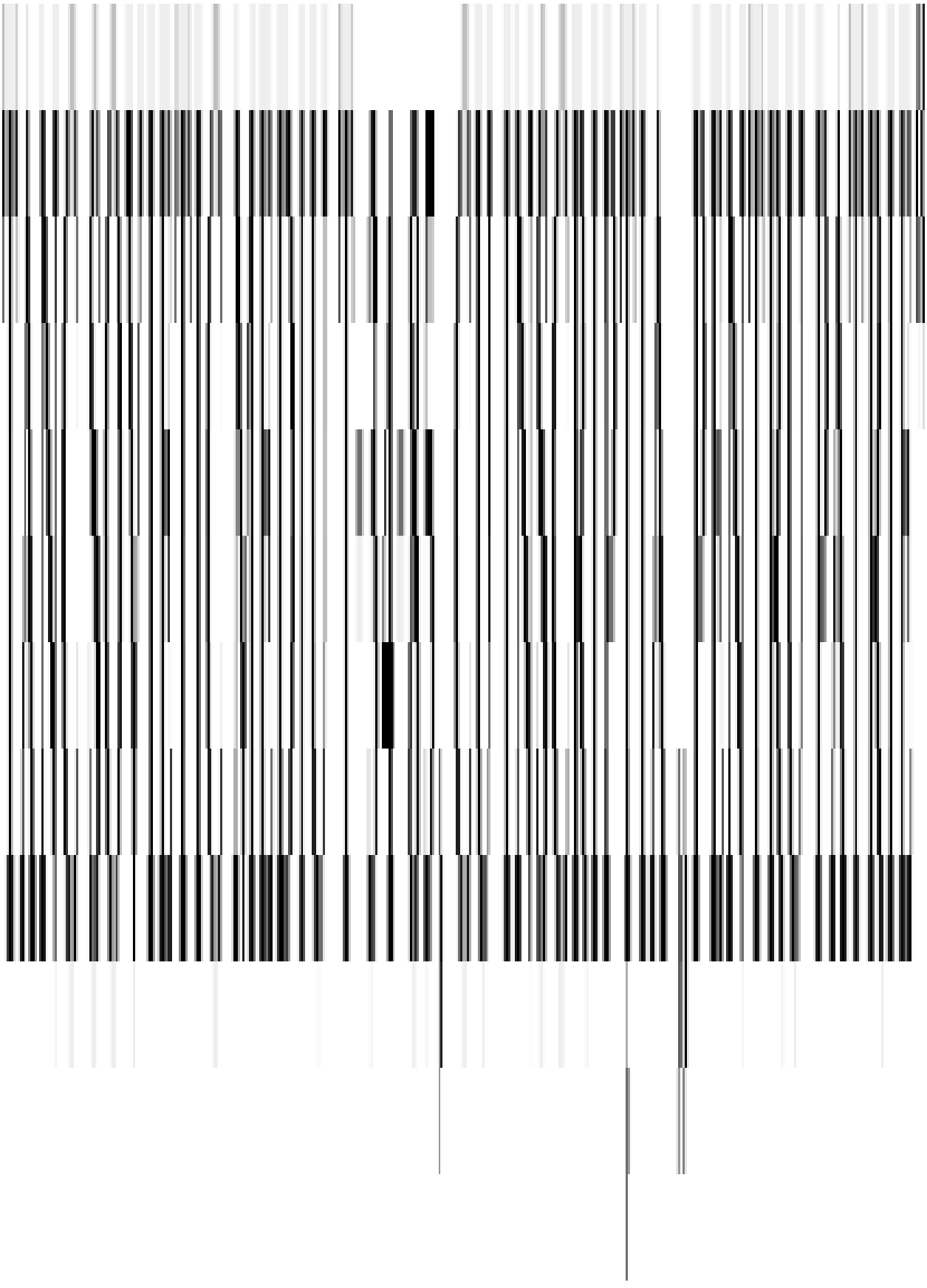

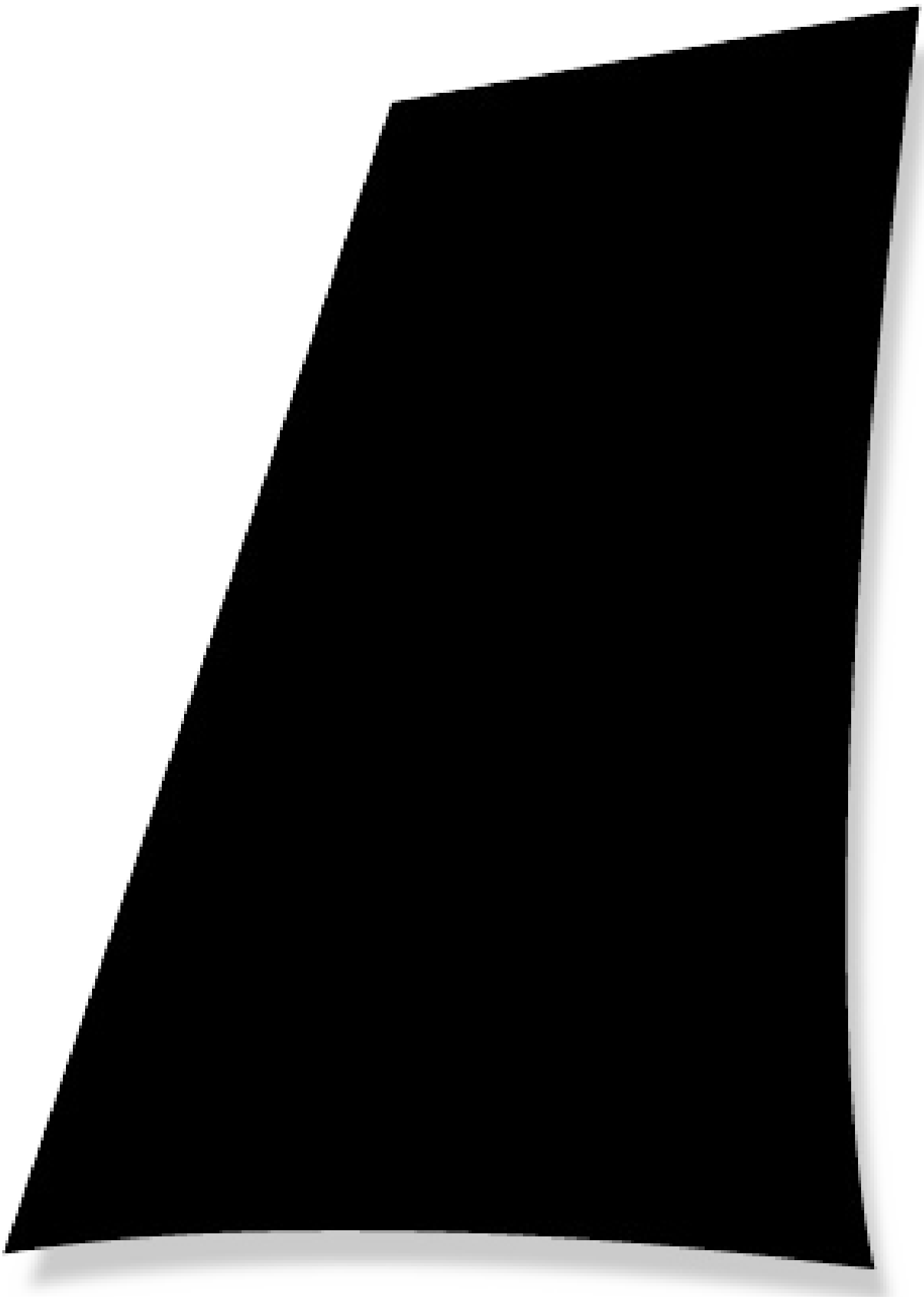

Capitolul 3.1

Efectivul, amplasarea, planurile taberelor

În capitolele precedente am examinat desfăşurarea operaţiunilor de luptă în Ucraina Apuseană, în zona Frontului Sud-Vest. Acolo a fost desfăşurată cea mai puternică grupare de trupe din toată Armata Roşie, iar inamicul – două armate ale Grupului de Armate Sud – la o serie de parametri (cantitatea artileriei, tancurilor, aviaţiei) îi era de multe ori inferior. În Bielorusia situaţia era cu mult mai complicată. Pentru Wehrmacht era direcţia loviturii principale – la scara întregii campanii contra URSS – şi acolo era concentrat cel mai puternic Grup de Armate Centru, care la unii indicatori le era superior celorlaltor două (Grupurile de Armate Nord şi Sud) laolaltă. În aer, ofensiva trupelor germane era sprijinită de Flota 2 aeriană, cea mai mare grupare de aviaţie, în dotarea căreia se aflau jumătate din toate avioanele de luptă ale frontului de est (inclusiv toate bombardierele în picaj Ju-87).

Prezenţa în componenţa Grupului de Armate Centru a două grupări mecanizate de şoc (Grupurile 2 şi 3 Tancuri, în total nouă divizii de tancuri şi şapte divizii motorizate) i-a permis inamicului să planifice şi să efectueze operaţiunea de învăluire adâncă şi de încercuire a trupelor Frontului Vest. În consecinţă, doar puţini comandanţi şi puţine state majore au reuşit să iasă din „pungă“. Zdrobirea trupelor pe câmpul de luptă a fost completată de răfuiala demonstrativă pe care i-a organizat-o Stalin comandamentului Frontului Vest. Una dintre consecinţele acesteia îşi pune amprenta pe munca istoricilor până în prezent – au rămas foarte puţine documente iniţiale, dări de seamă, rapoarte ale frontului zdrobit; şi în fond nu mai avea cine să scrie memorii.

Această împrejurare va influenţa considerabil conţinutul acestei părţi a prezentei cărţi: dacă anterior am apelat la documentele Wehrmachtului doar pentru completare, verificare şi „control“, în continuare în multe cazuri ele se vor dovedi unicele surse de informaţii.

„Bagration“ şi „Barbarossa“

Înainte de a număra tancurile, tunurile, avioanele şi de a alcătui tabele ale raportului de forţe dintre părţi, e cazul să luăm cunoştinţă de „partea a treia“, de particularităţile terenului care în acest teatru al operaţiunilor de război au determinat într-o mare măsură desfăşurarea şi rezultatul acestor operaţiuni. Teritoriul Bielorusiei şi al sudului Lituaniei este acoperit de cele mai mari masive păduroase din Europa. La sud de drumul Brest–Sluţk–Bobruisk se întinde „marea“ nemărginită a mlaştinilor şi pădurilor Polesiei, unde nu există drumuri şi în cele mai multe locuri nici măcar poteci. La nord de linia Sluţk–Rogacev începe încă o regiune păduroasă enormă, întinsă pe sute de kilometri pe ambele maluri ale râului Berezina. Harta Bielorusiei este împestriţată de „pete verzi“ (pădurile virgine Suprasl, Belovejie, Nalibok) şi în multe alte locuri.

Sectoarele relativ deschise de teren sunt pe alocuri mlăştinoase, pe alocuri acoperite de vreun crâng, crestate de albiile nenumăratelor râuri mici, afluenţi ai Nemanului şi Pripiatului. La drept vorbind, formaţiunile motorizate ale Wehrmachtului puteau să ajungă la „spaţiul operativ“ doar după trecerea pe malul estic al Niprului, dar de la frontieră până la Nipru ele aveau de parcurs 450–550 de kilometri; foarte puţine ţări europene au asemenea dimensiuni.

Să deplasezi pe un astfel de teren la 500 de kilometri nouă divizii de tancuri nu este o sarcină simplă, chiar şi în lipsa vreunui inamic. În cazul prezenţei inamicului sarcina devine incredibil de complicată: o companie de puşcaşi (două sute de bărbaţi tineri şi sănătoşi) poate să oprească deplasarea unei divizii de tancuri doar plasându-i în cale o grămadă ordinară de trunchiuri de copaci. Un pluton de geniu care aruncă în aer podul peste un râuleţ de pădure şi minează căile de acces spre el poate să reţină ofensiva pe 24 de ore. Concepţiile obişnuite despre raportul de forţe îşi pierd aici sensul şi rostul; un batalion de tancuri se deosebeşte de o divizie de tancuri doar prin lungimea coloanei de marş – nici divizia, nici batalionul nu se pot desfăşura în formaţiune de luptă pe un drum strâns din ambele părţi de zidul pădurii sau de verdeaţa de smarald a mlaştinii, de la 500 de metri de locul de întâlnire cu inamicul câmpul de luptă deja nu se mai vede, iar la capătul coloanei gălăgia luptei nici nu se aude…

Şi, cu toate acestea, efectuarea unei operaţiuni ofensive reuşite în Bielorusia e

posibilă şi lucrul acesta a fost dovedit practic de două ori: de la vest spre est în vara anului 1941 şi de la est spre vest în vara anului 1944. Şi cu Operaţiunea Bagration, efectuată de forţele a patru fronturi ale Armatei Roşii în vara anului 1944, ne vom începe relatarea.

Înainte de toate vom menţiona că toţi cei care au scris vreodată despre aceasta – istorici, jurnalişti sau generali care au condus operaţiunea – caracterizează într-un glas „Bagration“ ca o operaţiune organizată strălucit, ca un succes remarcabil şi o demonstraţie a celui mai înalt nivel al capacităţii de luptă al Armatei Roşii, obţinute după „şcoala“ grea şi sângeroasă a trei ani de război. Istoricii ruşi moderni îşi permit să amintească şi despre faptul că operaţiunea din vara anului 1944 nu fusese nici prima, nici a doua, şi nici chiar a zecea tentativă de a sparge defensiva trupelor germane pe linia Vitebsk–Orşa–Nipru. Operaţiunea Bagration a fost o tentativă reuşită – şi de aceea inclusă în manualele şcolare de istorie – de a realiza o ofensivă de mare amploare în Bielorusia. Iar ea a fost precedată de:

„Cu începere de pe 12 octombrie 1943 până pe 1 aprilie 1944 Frontul Vest de sub comanda generalului Sokolovski a efectuat pe direcţia Orşa 11 operaţiuni… Toate aceste operaţiuni s-au terminat nereuşit şi frontul n-a realizat sarcinile trasate de Marele Cartier General. În cursul nici uneia dintre operaţiunile enumerate n-a fost spartă defensiva inamicului nici măcar la adâncimea ei tactică, operaţiunea se termina în cel mai bun caz cu infiltrări neînsemnate în defensiva inamicului… În toate operaţiunile efectuate Frontul Vest îi era net superior inamicului în forţe şi mijloace. Cu toate acestea, toate operaţiunile se terminau cu eşec şi din luna octombrie frontul nu s-a mişcat înainte…“ (306)

Acest citat este din raportul (păstrat secret până la destrămarea URSS) comisiei speciale de sub preşedinţia lui Malenkov, trimis de Comitetul de Stat pentru Apărare ca să clarifice circumstanţele şi cauzele lipsei de rezultat a acţiunilor Frontului Vest. Da, desigur, pe fundalul grandioasei Operaţiuni Bagration tentativele de a efectua ofensiva invocată mai sus par nişte episoade nesemnificative de război, dar şi în aceste „episoade“ numărul soldaţilor Armatei Roşii antrenaţi în lupte (circa 32–34 de divizii) era cât se poate de comparabil cu componenţa de luptă a Grupului de

armate Centru din luna iunie 1941.

Cât privește prețul eșecului, în decursul tentativelor eșuate de a trece la ofensivă, Frontul Vest a consumat 7 261 de vagoane de muniții. Cel mai oribil „preț“ însă este reprezentat de 62 300 de morți și 219 400 de răniți. (306) Dar nici asta nu e totul. În afară de cele 11 tentative eșuate ale Frontului Vest de a sparge flancul nordic al defensivei Grupului de Armate Centru au mai fost trei operațiuni ofensive relativ reușite, efectuate Frontul Bielorus pe flancul sudic (de la Gomel–Reciţa pe 20–30 noiembrie 1943, de la Kalinkovici–Mozîr pe 8–30 ianuarie 1944, Rogacev–Jlobin pe 21–26 februarie 1944). În urma acestor operațiuni trupele sovietice au reușit să înainteze 100 de kilometri și să instaleze între râurile Pripiat și Nipru o bază de atac pentru înaintarea în continuare asupra flancului și asupra spatelui frontului grupării principale a inamicului. Prețul acestui succes local: 41 200 de morți, 134 500 de răniți. (307)

Total: 457 de morți și răniți doar în etapa de pregătire, de cucerire a pozițiilor inițiale pentru ofensiva de mare amploare.

Pe la jumătatea lunii iunie 1944 pentru efectuarea Operațiunii Bagration a fost înființată o grupare de trupe fără precedent de numeroasă: patru fronturi (Frontul 1 Baltic, Fronturile 3, 2 și 1 Bieloruse), 156 de divizii de pușcași și 12 divizii de cavalerie, 12 corpuri de tancuri și mecanizate, 16 brigăzi de tancuri autonome, în total circa 178 de „divizii convenționale“.****** Precum și patru divizii de infanterie, o brigadă de cavalerie și o brigadă de tancuri ale Armatei Populare a Poloniei. Și în timpul ofensivei ce începuse au fost introduse suplimentar 24 de divizii de pușcași. În dotarea grupării figurau 4 000 de tancuri și autotunuri. Din aer ofensiva era sprijinită de aviația ce consta din 2 500 de avioane de vânătoare, 1 800 de avioane de asalt, 1 000 de avioane de bombardament.**

Inamicul (Grupul de Armate Centru compus din Armata V Tancuri, Armatele IV, IX și II) avea pe frontul dintre Dvina de Vest și Pripiat 30 de divizii de infanterie, o divizie de tancuri, patru divizii motorizate („Panzergrenadiere“). Plus două divizii așa-numite „divizii de câmp ale aviației“, două divizii de pază, două brigăzi de cavalerie, trei „grupuri de luptă ale corpurilor de armată“, toate acestea putând fi echivalate aproximativ cu șapte „divizii convenționale“. Mai târziu, după începutul ofensivei Armatei Roșii în Bielorusia, au fost transferate două divizii de

tancuri. Chiar dacă luăm în calcul cele patru divizii ungare incluse în componența Armatei II a Wehrmachtului, inamicul nu avea nici 50 de divizii. La începutul operațiunii, germanii aveau circa 500 de tancuri, gruparea de aviație dispunea de circa 300 de avioane de bombardament și 160 de avioane de vânătoare.

Astfel, la începutul Operațiunii Bagration avea de patru ori mai multe divizii decât inamicul, de opt ori mai multe tancuri și o superioritate absolută a aviației. Sunt esențialmente importante în cazul dat și cifrele absolute. Gruparea trupelor sovietice avea un efectiv de peste 2,3 milioane de oameni – această concentrare de „forță vie“ permitea efectuarea unor lucrări de geniu de amploare nemaipomenită; astfel, de exemplu, în prima zi a ofensivei peste râul Pronia (afluent de est al Niprului) au fost instalate 78 de locuri de trecere și patru poduri capabile să suporte 60 de tone, în mlaștinile de netrecut erau puse pe distanțe de zeci de kilometri poduri de bârne și nuiele pe care putea trece un tanc etc.

Dar aceasta nu era totuși toată componența grupării de trupe sovietice. În spatele frontului Grupului de Armate Centru se afla și acționa intens o enormă „armată“ de partizani. Chiar și conform evaluărilor documentare moderne, epurate de exagerările propagandistice ale epocii sovietice, în vara anului 1944 în Bielorusia acționau cel puțin 130 000 de partizani înarmați. Cu o noapte înainte de începutul ofensivei partizanii au efectuat câteva mii de diversiuni, distrugând, de exemplu, 40 000 de șine de cale ferată, paralizând de fapt transporturile pe calea ferată în spatele frontului Grupului de Armate Centru. (308) Și în continuare, în decursul întregii operațiuni detașamentele de partizani interacționau reușit cu unitățile armatei regulate, le aprovizionau cu informații de spionaj, distrugeau sistemul de transport și liniile de transmisiuni în spatele frontului inamicului.

Trebuie menționate și circumstanțele importante ce țin de timpul acțiunii. Calendarul indica sfârșitul lunii iunie 1944. Wehrmachtul suportase un șir de înfrângeri grele și se retrăgea pe toate fronturile, Aliații debarcaseră în Normandia și germanii n-au mai reușit de data aceasta să-i arunce în mare, peste orașele Germaniei fuseseră aruncate peste 500 de kilotone de bombe. Rezultatul final al războiului nu-i mai trezea îndoieli nici unui ins rezonabil și pe 20 iulie (exact în toiul Operațiunii Bagration) sub masa lui Hitler a explodat o bombă adusă de niște ofițeri complotiști. Și dacă generalii de la

Berlin erau gata să-şi rişte viaţa pentru a doborî regimul hitlerist, şi soldaţii de pe frontul de est erau tot mai puţin dispuşi să plătească cu singura lor viaţă pentru prelungirea agoniei „celui de-al Treilea Reich“.

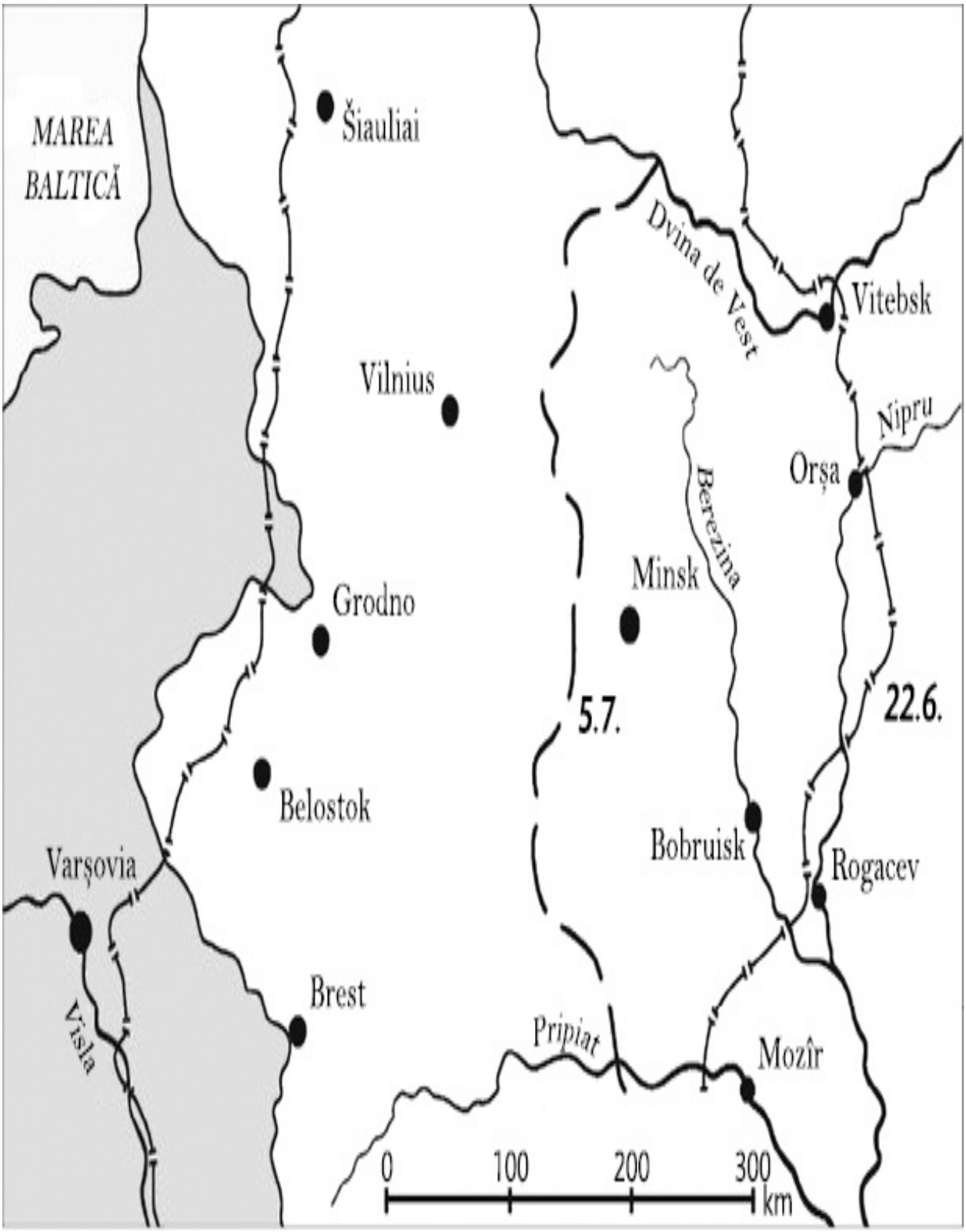

Fig. 19. **Operațiunea Bagration (vara lui 1944)**

Aceasta era situaţia în care Operaţiunea Bagration evolua în felul următor. La prima etapă (de pe 23 iunie până pe 5 iulie) frontul defensivei inamicului a fost spart în regiunea Vitebsk şi Bobruisk, formaţiunile mobile ale Armatei Roşii au trecut la o ofensivă impetuoasă, parcurgând în 12 zile vreo 200 de kilometri. Totodată, în regiunea Vitebsk–Bobruisk şi la est de Minsk au fost făcute trei „pungi“ locale, în care au fost încercuite trupele inamicului cu un efectiv de peste 130 000 de oameni. Unităţile Wehrmachtului care au evitat încercuirea se retrăgeau la vest sub loviturile neîntrerupte ale aviaţiei sovietice; fotografiile de arhivă ale coloanelor zdrobite nu se deosebesc de imaginile similare din vara anului 1941.

În etapa a doua a operaţiunii (cam între 5 şi 30 iulie) Armata Roşie îşi continua ofensiva, deşi într-un ritm întrucâtva mai lent, iar inamicul a reuşit să-şi retragă relativ organizat rămăşiţele, evitând „pungile“. Spre sfârşitul lunii iulie, linia cea mai avansată a înaintării trupelor sovietice coincidea aproximativ cu frontiera din anul 1941: în Regiunea Baltică frontul s-a dus la vest de Şiauliai, iar pe alocuri unităţile de avangardă au ajuns la ţărmul Mării Baltice, mai la sud frontul a trecut prin Suvalki şi mai departe pe malul râului Bebja la vest de Belostok. Pe direcţia Brest, formaţiunile Frontului 1 Bielorus, înaintând la sud de zona mlaştinilor din Polesia, au ajuns până la Varşovia şi chiar au capturat capetele de pod de pe malul vestic al Vistulei.

Strict vorbind, cu aceasta operaţiunea ofensivă s-a încheiat, deşi în istoriografia sovietică era datată invariabil cu 29 august.****** De fapt, în decursul lunii august trupele Armatei Roşii n-au avansat vizibil; mai mult, în Regiunea Baltică germanii au reuşit să aplice o contralovitură, să respingă unităţile de avangardă ale Frontului 1 Baltic înapoi spre Şiauliai şi să restabilească astfel comunicarea terestră cu Grupul de Armate Nord.**

Să facem bilanţul. În 40 de zile de ofensivă (sau în 68 de zile de operaţiune, dacă acceptăm versiunea oficială) trupele Armatei Roşii au înaintat la 500–550 de kilometri. Pierderile inamicului (morţi, răniţi, dispăruţi) erau de circa 350 000–400 000 de oameni, fapt care, ţinând cont de efectivul iniţial al Grupului de Armate Centru, nu poate fi caracterizat altfel decât zdrobire totală. Preţul victoriei: 178 500 de morţi, 587 300 de răniţi, în total 765 800 de oameni. Pierderile de efectiv ale celor care atacau au depăşit de două ori

pierderile celor care se apărau. Pierderile de tehnică de luptă ale Armatei Roşii erau de 2 957 de tancuri, 2 447 de tunuri şi de aruncătoare de mine, 822 de avioane. (309)

Chiar şi fără a pune la îndoială veridicitatea datelor reproduse mai sus, cât se poate de oficiale, se poate afirma că pierderile Armatei Roşii nu s-au limitat la aceste cifre. S-a pierdut timp. August, septembrie, octombrie, noiembrie, decembrie – timp de cinci luni lungi au stat pe loc trupele sovietice înainte să poată, pe 12 ianuarie 1945, să reia ofensiva de la Vistula la Odra şi mai departe asupra Berlinului. Da, desigur, şi-a jucat rolul şi factorul politic (Stalin aştepta răbdător ca germanii să înece în sânge Revolta de la Varşovia), dar la sfârşitul lunii septembrie revolta a fost înăbuşită definitiv, dar frontul nu s-a urnit din loc; au stat în defensivă timp de multe luni trupele sovietice şi pe un front de sute de kilometri nord de Varşovia. Probabil, trebuie recunoscut şi faptul că, după supraîncordarea Operaţiunii Bagration, Armata Roşie avea nevoie de un răgaz îndelungat pentru restabilirea forţelor.

Iar acum să revenim la evenimentele din vara anului 1941. Locul acţiunii este acelaşi, la fel condiţiile climatice, durata zilei şi adâncimea mlaştinilor. Încă un element al asemănării dintre „Bagration“ şi „Barbarossa“ este efectivul grupării care se apără. În componenţa trupelor Frontului Vest şi ale flancului stâng (sudic) al Frontului Nord-Vest ce a ajuns sub lovitura Grupului de Armate Centru erau doar 47 de „divizii convenţionale“ (26 divizii de puşcaşi, opt divizii de cavalerie, 13 divizii de tancuri şi şase divizii motorizate, un corp de trupe aeropurtate şi trei brigăzi antitanc), adică un număr aproape egal cu cel al trupelor germane şi ungare la începutul Operaţiunii Bagration.

În continuare însă apar şi se înmulţesc în permanenţă diferenţele. Cei care se apără dispun de un „pumn“ puternic de tancuri şi de autoblindate – peste 2 200 de tancuri în stare de funcţionare (!), inclusiv 430 din cele mai noi tancuri KV şi T-34, şi peste 500 de automobile blindate BA-10 dotate cu tunuri; este un cu totul altul – în comparaţie cu Grupul de Armate Centru din vara anului 1944 – nivel de înarmare, care permite teoretic aplicarea unor contralovituri nimicitoare, stricarea planurilor inamicului şi impunerea „propriului joc“. De partea „esticilor“ e şi o grupare mare de

aviație, în componența căreia figurează 1 634 de avioane de luptă (881 de avioane de vânătoare şi 735 de avioane de bombardament).****** Acest „nor“ de avioane de luptă schimbă esențial situația – ei au cu ce să-şi acopere din aer trupele, au cu ce să atace coloanele motorizate ale inamicului ce se deplasează pe „drumurile-trecători“ de pădure.**

Dar diferența principală dintre „Bagration“ şi „Barbarossa“ se descoperă când luăm cunoştință de componența grupării celor care atacă – în acest caz ne transferăm din țara uriaşilor în țara liliputanilor. Generalii germani nici nu puteau să viseze la un număr de divizii exprimat prin trei cifre. Tot Grupul de Armate Centru (da, cel mai puternic din componența trupelor invadatoare) avea doar 49 de „divizii convenționale“ (31 de infanterie, una de cavalerie, nouă de tancuri, şase motorizate, trei de pază, o brigadă motorizată şi un regiment motorizat). E o aproximativă egalitate de forțe cu gruparea Armatei Roşii. Dar dacă e să comparăm cu Operațiunea Bagration, e de patru ori mai puțin decât avea partea atacatoare în vara anului 1944.

În dotarea celor nouă divizii de tancuri germane erau (fără a lua în calcul tanchetele cu mitraliere) 1 700 de tancuri; cu luarea în calcul a şase batalioane şi două baterii de „tunuri de asalt“, patru batalioane de „vânătoare de tancuri“ autopropulsate şi două batalioane de tancuri cu aruncătoare de flăcări se adună în total circa 2 000 de tancuri şi autotunuri. Un pic mai puține decât au cei care se apără sau de două ori mai puține decât avea Armata Roşie în Operațiunea Bagration. Din aer, Grupul de Armate Centru era sprijinit de Flota 2 Aeriană, în dotarea căreia erau (inclusiv cele deteriorate!) 1 145 de avioane de luptă (400 de avioane de vânătoare, 568 de bombardiere, 117 de avioane multirol Me-110). De 1,5 ori mai puține decât aveau cei care se apărau sau de 4,6 ori mai puține decât avea partea atacatoare în Operațiunea Bagration.

Acum, pentru comoditate, vom prezenta toată multitudinea aceasta de cifre în două tabele simple:

Tabelul 14

	Wehrmacht	Armata Roșie	Coef.
Total divizii	49	47	1,04
Inclusiv de infanterie	33	28	1,18
Tancuri, autotunuri	2 000	2 200	910
Avioane de luptă	1 150	1 630	710

Tabelul 15

	Armata Roşie	Wehrmacht	Coef.
Total divizii	207	48	4,3
Inclusiv de infanterie	190	41	4,6
Tancuri, autotunuri	4 000	500	8 000
Avioane de luptă	5 300	460	11 500

Notă: categoriei „de infanterie“ îi sunt atribuite şi diviziile de puşcaşi, de cavalerie şi de pază.

Mai trebuie menţionat că Tabelul 14 nu reflectă extrem de importantul fapt că, în primele zile ale lunii iulie, la est de Berezina germanii s-au întâlnit cu numeroasele, totalmente mobilizatele divizii ale Eşalonului strategic 2, de exemplu, cu formaţiunile Corpurilor 5 şi 7 Mecanizate ce aveau în dotare peste 1 500 de tancuri.

Concluzia generală nu suscită îndoieli: în cadrul acelei ştiinţe militare care numără diviziile, calibrele, kilotonele de bombe şi milimetrii blindajelor, în vara anului 1941 Wehrmachtul avea puţine şanse să efectueze o operaţiune ofensivă reuşită, ba încă şi la o adâncime enormă; ţinând cont de particularităţile terenului, de existenţa numeroaselor obstacole reprezentate de râuri şi de cele două linii de regiuni fortificate şansele chiar se apropiau de zero. Numai că realitatea s-a dovedit cu totul alta.

Pe poziţia Vitebsk–Orşa–Nipru germanii au ajuns pe 10 iulie 1941. În unele puncte au ajuns şi mai devreme, dar pe toată întinderea acestei linii Wehrmachtul a ajuns în ziua a 20-a a desfăşurării operaţiunii. Ritmurile sunt de nouă ori mai rapide decât ale Operaţiunii Bagration (şi asta dacă numărăm strict, limitând durata operaţiunii ofensive a Armatei Roţii cu ziua de 1 august 1944).

Pierderile celor care se apărau (ale Frontului Vest al Armatei Roşii) nu sunt cunoscute cu precizie de nimeni. Culegerea de statistică a lui Krivoşeev estimează puterile generale ale Frontului Vest (bineînţeles, fără a lua în calcul cele trei divizii ale Frontului Nord-Vest zdrobite în zona dintre frontieră şi Vilnius) la 418 000 de oameni. Ţinând seama că două treimi din formaţiunile Frontului Vest au rămas în „pungă“, iar diviziile care au ieşit din încercuire îşi păstraseră în cel mai bun caz o mie sau două mii de oameni, cifra estimativă reală a pierderilor – vom examina mai amănunţit această chestiune la sfârşitul acestei părţi a cărţii – trebuie majorată până la 500 000–550 000 de oameni. E o cifră evident mai mare, dar în principiu comparabilă cu pierderile germane irecuperabile în urma Operaţiunii

Bagration.

S-au dovedit absolut, frapant de incomparabile pierderile atacatorilor. Până pe 10 iulie 1941 pierderile generale (morți, răniți, dispăruți) ale Grupului de Armate Centru erau de circa 24 000–26 000 de oameni. De 30 de ori mai puține decât pierderile Armatei Roșii în cursul Operațiunii Bagration. Pierderile germane erau de circa 2,5 la sută din efectivul inițial al Grupului de Armate Centru, de aceea nu e de mirare că Wehrmachtul n-a avut nevoie nici de cinci luni, nici de cinci săptămâni şi doar de cinci zile de pauză operativă. Pe 29 iunie diviziile de tancuri au închis încercuirea lângă Minsk, pe 3 iulie a fost reluată ofensiva spre est, pe 10 iulie a fost ocupat Vitebskul şi a început forţarea Niprului, pe 16 iulie germanii au ocupat Smolenskul…

Sapienti sat. „Înţeleptului îi ajunge atât", după cum ziceau în Antichitate latinii. În cazul dat însă, chiar şi unui om nu prea deştept ar trebui să-i fie clar că o atare diferenţă uluitoare dintre proporţiile pierderilor nu poate fi consecinţa funcţionării proaste a filtrului de aer al motorului tancului T-34 sau a construcţiei învechite a clapetelor blindate ale cazematelor din Regiunea Fortificată Minsk. Nici chiar avantajele tactice ale primei lovituri, pe care Stalin i le-a dăruit inamicului nu pot să explice o astfel de zdrobire, într-un astfel de ritm şi cu pierderi atât de infime ale învingătorului. Cauza înfrângerii era cu mult mai serioasă şi cititorului care a depus efortul şi a avut răbdarea de a ajunge până aici cu lectura cărţii totul ar trebui să-i fie absolut clar. Însă titlul cărţii obligă şi de aceea purcedem la analiza amănunţită a pieirii rapide a Frontului Vest.

Planuri de invazie

Decizia strategică luată de comandamentul suprem al Wehrmachtului de a aplica lovitura principală asupra sectorului central al frontului de est, prin Bielorusia spre Smolensk, era foarte riscantă şi discutabilă. Cât priveşte modalitatea de punere în aplicare a acestei decizii, aceasta, cel puţin în etapa primelor operaţiuni, era cât se poate de trivială şi previzibilă. Conturul frontierei („intrândul de la Belostok" ce se întindea departe spre vest), particularităţile terenului şi reţeaua rutieră existentă sugerau un plan

de acţiuni evident al trupelor germane: aplicarea a două lovituri puternice cu formaţiunile mobile la baza „intrândului“ cu deplasarea ulterioară a unui grup de tancuri pe un teren relativ deschis de la Suvalki spre Vilnius, iar a altui grup de tancuri de-a lungul şoselei magistrale de la Brest spre Baranovici.

După aceasta apărea un număr mare de variante ale acţiunilor ulterioare. Comandamentul sovietic, judecând după conţinutul Planului de acoperire a Districtului Militar Special de Vest, presupunea că inamicul va aplica lovituri pe direcţiile Suvalki–Lida, Suvalki–Belostok, Sedlţe–Belsk, Brest–Baranovici; cu alte cuvinte, era aşteptată tentativa de a încercui trupele Frontului Vest pe teritoriul „intrândului“ sau ceva mai la est, până la poziţia Lida–Novogrudok–Baranovici. Este semnificativ că intenţia de a acţiona atât de atent şi moderat a fost manifestată şi de comandamentul suprem al Wehrmachtului, chiar în cursul ofensivei ce începuse. Comandantul Grupul de Armate Centru, general-feldmareşalul Bock, notează pe 25 iunie 1941 în jurnalul său:

„Führerul se interesează cât de mare va fi zona încercuirii în preajma Minskului şi îşi manifestă preocuparea în privinţa faptului dacă vor reuşi trupele noastre excesiv de extinse pe teren să constrângă să se predea forţele mari ale ruşilor ce vor cădea în încercuire. În această ordine de idei, Führerul îşi pune întrebarea dacă n-ar trebui, pentru a evita eşecul, să strângem cleştele nostru de tancuri lângă Novogrudok“. (311)

Dimpotrivă, comandamentul Grupului de Armate Centru şi al Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului a propus în repetate rânduri şi cu insistenţă să se acţioneze mult mai ferm, cu dezvoltarea ofensivei Grupului 3 Tancuri prin Vilnius spre Poloţk şi Vitebsk. Această variantă permitea ocolirea masivului de păduri de nepătruns prin regiunea cursului superior al râului Berezina şi ulterior de a „grebla“ în încercuire toată gruparea trupelor sovietice ce se aflau la vest de Nipru. Dar comandamentul suprem a respins aceste propuneri ca aventuroase şi a decis să se „limiteze“ cu încercuirea trupelor Frontului Vest cu joncţiunea „penelor de tancuri“ în regiunea Minskului. De fapt, şi în acest caz diviziile de tancuri urmau să parcurgă circa 350 de kilometri (în linie dreaptă, iar ţinând cont de lungimea reală a drumurilor şi de necesitatea de a efectua manevre de luptă – cu mult mai mult); în plus, în timp ce aripa nordică (Grupul 3 Tancuri) se putea deplasa într-o zonă de teren relativ deschisă, flancul sudic (Grupul 2 Tancuri) avea de trecut zeci

de kilometri de pădure mlăştinoasă de la nord de Pripiat.

În ultimă instanţă, totul a ieşit şi mai complicat: corpurile de tancuri s-au întâlnit lângă Minsk, diviziile de infanterie au închis „cercul mic“ al încercuirii la 50–70 de kilometri la vest de Baranovici, între râurile Zelvianka şi Şciara, iar unul dintre cele trei (nr. 24) corpuri de tancuri ale Grupului 2 Tancuri a ajuns prin Sluţk la Bobruisk şi mai departe spre Rogacev pe Nipru; spre sfârşitul lunii iulie formaţiunile Grupului de Armate Centru s-au pomenit împrăştiate bizar pe un teritoriu imens, iar distanţele dintre corpurile aceleiaşi armate puteau să fie de sute de kilometri, iar decalajul dintre formaţiunile mobile şi infanteria ce le urma era de circa 150–200 de kilometri. Dacă am suprapune hărţile operative din zilele respective pe harta Europei de Vest s-ar dovedi că infanteria şi tancurile luptau în ţări diferite…

Dispunerea operativă a grupării era cât se poate de tradiţională pentru Wehrmacht: comasarea fermă a forţelor pe direcţia loviturii principale, concentrarea celei mai mari părţi a trupelor în primul eşalon cu rezerve minime. Pe palma îngustă de pământ a „intrândului de la Suvalki“ s-au îngrămădit nouă divizii de infanterie, unite în patru corpuri ale Armatei IX, şi şapte divizii (patru de tancuri şi trei motorizate) ale Grupului 3 Tancuri. Pe direcţia Brest, la baza sudică a „intrândului de la Belostok“, se concentra cea mai puternică formaţiune din toată gruparea Wehrmachtului de pe frontul de est – Grupul 2 Tancuri (cinci divizii de tancuri, trei divizii motorizate şi un regiment motorizat autonom), şase divizii de infanterie şi o divizie de cavalerie; la etapa de spargere a fortificaţiilor de la frontieră toată masa aceasta enormă de trupe i-a fost subordonată operativ comandantului Grupului 2 Tancuri. Feldmareşalul Bock face o remarcă sceptică în această privinţă:

„Guderian este mulţumit: acum sub comanda lui se află unităţile a 15 divizii diferite! În afară de aceasta, pe frontul lui sunt concentrate mase mari de infanterie, fapt care în cazul unei evoluţii nefavorabile a situaţiei ar putea duce la pierderi mari şi nejustificate“. (311)

Germanii au reuşit să evite pierderile mari şi nejustificate (cu o singură excepţie creată de apărătorii cetăţii Brest), dar concentrarea infanteriei pe

latura sudică a „intrândului“ a depăşit, probabil, limitele raţionale – în componenţa grupului de imobilizare a inamicului au fost detaşate 10 divizii de infanterie. Ulterior – şi asta se vede clar pe hărţile operative ale Marelui Stat Major german – acest dispozitiv de luptă a condus la faptul că unităţile de infanterie se deplasau pe căi înguste, între masive păduroase, una după alta, fără a intra în contact cu inamicul, transformându-se treptat într-o adunătură haotică de oameni şi de tehnică militară.

Nu era sută la sută tradiţională nici decizia de a plasa diviziile de tancuri (şapte din cele nouă disponibile) în primul eşalon al ofensivei; după cum ştim, comandamentul Grupului de Armate Sud a acţionat mai prudent şi spargerea fortificaţiilor de la frontieră a fost efectuată pretutindeni cu forţele diviziilor de infanterie; diviziile de tancuri au fost introduse în breşă una după alta.

Bineînţeles, fiecare dintre aceste două procedee tactice îşi are avantajele şi neajunsurile sale; alegerea era deseori determinată de priorităţile subiective, personale ale comandanţilor superiori. Guderian, în măsura în care putem judeca după memoriile lui, era de părerea neclintită că puterea de şoc a formaţiunilor de tancuri poate şi trebuie să fie utilizată în cursul primei lovituri. Cât priveşte situaţia din zona Grupului 3 Tancuri, acolo germanii nu prea aveau de ales. De la frontieră până la podurile peste Neman de lângă Alitus şi Merkine erau vreo 40–60 de kilometri, infanteria nu putea să parcurgă într-o zi această distanţă, trebuia sau să fie aruncate în ofensivă formaţiunile mobile sau să se resemneze cu faptul că inamicul (Armata Roşie) va reuşi să arunce în aer podurile şi să se pregătească de apărare pe malul estic al râului.

O altă particularitate a Grupului de Armate Centru a fost includerea în componenţa lui a unui număr neobişnuit de mare de subunităţi de artilerie grea: 25 de batalioane autonome, dotate cu obuziere de calibru 210 mm sau cu sisteme de artilerie şi mai puternice (pentru comparaţie vom menţiona că Grupul de Armate Nord avea doar şapte batalioane de acest fel, iar Grupul de Armate Sud – 13). S-ar putea presupune că comandamentul Wehrmachtului se aştepta să întâmpine o rezistenţă îndârjită a regiunilor fortificate de pe Linia Molotov şi se pregătea să distrugă cazematele conform tuturor regulilor ştiinţei şi tehnicii militare din anii respectivi. După cum se ştie acum, în majoritatea cazurilor aceste pregătiri s-au dovedit de prisos, dar acolo unde germanii au fost nevoiţi să pătrundă prin

lupte (lângă Brest, Semiatîce, Grodno) prezența tunurilor grele s-a dovedit pentru ei de o importanţă critică.

Starea trupelor Frontului Vest

Problema (aici s-ar potrivi mai bine cuvântul „nenorocirea“) principală a Frontului Vest – la fel ca și a vecinilor lui de la nord și de la sud – era împrăștierea haotică a formațiunilor frontului într-un spaţiu enorm. La fel ca în zona Districtului Militar Special Kiev (Frontul Sud-Vest), până în dimineaţa de 22 iunie în vestul Bielorusiei n-a fost constituită nici o grupare de trupe planificată pentru ofensivă, nici una improvizată pentru defensivă. Și înfrângerea lui Stalin în enigmaticul „mare joc“ urma să fie plătită cu mult sânge.

Strict convențional, pot fi numite patru „eșaloane“ (în acest context cuvântul poate fi utilizat doar între ghilimele) în care începutul războiului a surprins trupele Frontului Vest. De-a lungul frontierei s-a întins un lanţ de divizii de pușcași: trei divizii ale Armatei III lângă Grodno–Avgustova, cinci divizii şi un corp de cavalerie al Armatei X în vârful „intrândului de la Belostok“, patru divizii ale Armatei IV lângă baza sudică a „intrândului“. În spatele liniei diviziilor de pușcași, la distanțe de 20–100 de kilometri de la frontieră se aflau diviziile de tancuri și cele motorizate din patru corpuri mecanizate (corpurile 11, 6, 13 și 14).

În zona ofensivei Grupului de Armate Centru s-a pomenit și flancul sudic al Frontului Nord-Vest, de la Prenai până la Druskeninkai. Pe acest sector lângă frontieră se aflau o divizie de pușcași (Divizia 128 Pușcași) și regimentul de pușcași al Diviziei 126 Pușcași; celelalte unităţi ale acestei divizii erau mai la est, lângă râul Neman. Dincolo de Neman, în regiunea Alitus era amplasată Divizia 5 Tancuri (a Corpului 3 Mecanizat). Strict vorbind, acolo mai erau trei divizii, încă două „divizii lituaniene“ (Divizia 179 Pușcași și Divizia 184 Pușcași) aveau în cel mai bun caz o valoare nulă și chiar din primele ore de război comandamentul a avut grijă să le transfere adânc în spatele frontului; Divizia 84 Motorizată (a Corpului 13 Mecanizat) a ocupat, chipurile, poziții defensive pe malul estic al Nemanului lângă

Kaunas, dar nici germanii, nici naţionaliştii lituanieni înarmaţi, care au pus mâna pe oraş pe 23 iulie, n-au observat această „defensivă“.

Diviziile de puşcaşi, subordonate direct comandamentului Districtului Militar Special de Vest, au început pe 11 iunie înaintarea spre vest în conformitate cu cunoscutele directive ale comisarului poporului al apărării („toate diviziile de puşcaşi din adâncime şi comandamentele corpurilor de puşcaşi cu unităţile corpurilor să fie retrase în cantonament în regiunile prevăzute pentru ele de planul de acoperire… retragerea trupelor indicate să fie terminată până pe 1 iulie 1941“). (132) Înaintarea poate fi realizată diferit; în cazul dat, sarcina de a asigura caracterul secret era pe primul loc. S-a ajuns până la faptul că „corpurilor şi diviziilor nu li se dădeau ordine şi dispoziţii în scris; comandanţii primeau indicaţiile pe cale orală de la şeful statului major al districtului, generalul-maior Klimovskih. Efectivului i se explica că se deplasează la aplicaţii de amploare, trupele luau cu ele toate utilajele de instrucţie (aparate, ţinte etc).****** (312) Deplasându-se prin marşuri nocturne scurte pe întortocheatele drumuri de pădure, „cu aparate şi ţinte“, opt divizii de puşcaşi ale Corpurilor 21 şi 47 Puşcaşi se aflau în dimineaţa de 22 iunie la distanţe de 150–250 de kilometri de frontieră (în zona Lida–Molodecino, respectiv, Inanţevici–Sluţk). Între ele, în zona de 100 de kilometri de la Ivie până la Nesvij erau împrăştiate trei divizii ale Corpului 17 Mecanizat.**

În fine, pot fi numite convenţional „eşalonul patru“ cele patru divizii de puşcaşi din regiunea Minsk–Borisov; tot acolo se aflau trei divizii ale Corpului 20 Mecanizat în curs de constituire.

Dispersarea trupelor la o adâncime enormă (până la 300–350 de kilometri) era agravată de lipsa unei distribuiri cât de cât raţionale a forţelor în primul „eşalon“. Diviziile de puşcaşi erau întinse într-un lanţ aproape uniform de-a lungul întregii frontiere, nu se întrevede nici o concentrare a forţelor pe direcţiile lesne previzibile ale posibilei lovituri aplicate de inamic (lângă bazele „intrândului“). Mai mult, din cele patru divizii de puşcaşi ale Armatei IV, două (Divizia 6 Puşcaşi şi Divizia 42 Puşcaşi) erau amplasate în Brest, la distanţa unei lovituri de aruncător de mine de la frontieră; tot acolo se afla şi una (Divizia 22 Tancuri) dintre cele trei divizii ale Corpului 14 Mecanizată. Instalarea cazărmilor unei divizii de tancuri lângă stâlpii de hotar nu mai e pregătire de ofensivă, e pur şi simplu o absurditate dincolo de toate limitele. În situaţia primei lovituri prin surprindere aplicate de

inamic toate cele trei divizii au ajuns sub ploaia de foc a artileriei şi au suferit pierderi considerabile fără să reuşească să tragă măcar un singur foc.

Trei brigăzi antitanc ce făceau parte din componenţa trupelor districtului se aflau în ajunul războiului lângă oraşul Lida, în Rujanîstok (localitate la 28 de kilometri vest de Grodno) şi în Mihailovo (localitate la 32 de kilometri est de Belostok). Dacă unim pe hartă cu o linie convenţională aceste trei puncte, obţinem un arc, curbat spre nord-vest, înspre „intrândul de la Suvalki“. Nu e greu de priceput logica unei atare amplasări a brigăzilor antitanc, dacă ne amintim că în toate planurile antebelice era prevăzută posibilitatea unei ofensive germane dinspre Suvalki pe direcţia Grodno sau Lida. Din păcate, aceste planuri erau elaborate fără să se ştie nimic despre planurile reale ale inamicului şi, în consecinţă, din cele trei brigăzi doar una (Brigada 8 Artilerie antitanc din regiunea Lida) putea să înainteze teoretic spre Vilnius (90 de kilometri pe şosea) şi să întâmpine acolo cu tir de artilerie tancurile germane atacatoare. În schimb, pe direcţia Brest, lângă autostrada Brest–Kobrin–Sluţk, în zona ofensivei celei mai puternice grupări de tancuri a Wehrmachtului, nu se afla nici o brigadă de artilerie antitanc! Nici una!

În scrierile istoricilor sovietici/ruşi orice referiri la brigăzile de artilerie antitanc erau însoţite obligatoriu de precizarea fermă că aceste brigăzi nu erau dotate complet cu armament şi nu aveau mijloace de tracţiune mecanică, adică faimoasa controversă despre „paharul pe jumătate gol“ era finalizată radical – s-a poruncit ca paharul să fie considerat gol de tot. Unii tovarăşi nu se sinchisesc să facă declaraţii dure: „Starea brigăzilor antitanc al Districtului Militar Special de Vest nu poate fi numită altfel decât monstruoasă… De facto mobilitatea lor poate fi caracterizată ca nulă“. (313) Vom arunca o privire asupra acestei „stări monstruoase“ prin prisma faptelor.

Pe 8 iunie 1941 şeful Secţiei operative a statului major al Districtului Militar Special de Vest, generalul-maior Semionov, îi raportează şefului Marelui Stat Major Jukov despre procesul de constituire a brigăzilor de artilerie antitanc. (314) În condiţiile în care organigrama prevedea 5 322 de oameni, cele trei brigăzi ale districtului (nr. 6, 7 şi 8) au, respectiv, un efectiv de 5 332, 5 187 şi 5 147 de oameni. Un efectiv aproape complet. Da, tunurile erau aproximativ jumătate din cele prevăzute de organigramă, dar în cifre absolute e vorba de 60, 52 şi 54 de tunuri. Tunurile erau următoarele: 64 de

tunuri de calibru 76 mm, 84 de tunuri antiaeriene de calibru 85 mm şi 18 tunuri cu bătaie lungă de calibru 107 mm. Vă amintesc că în Wehrmacht un rol similar (rezerva antitanc a comandamentului corpurilor şi armatelor) îi revenea unui batalion antitanc autonom, care avea în dotare 36 de „ciocănaşe“ de calibru 37 mm. Şi nimeni nu le-a numit starea „monstruoasă“.

Nu este exclus că până la începutul războiului tunurile din brigăzile de artilerie antitanc din Districtul Militar Special de Vest au devenit şi mai multe; în acelaşi raport generalul Semionov informează că, până pe 1 iulie, pentru înzestrarea brigăzilor de artilerie antitanc urmează să fie primite 72 de tunuri de calibru 76 mm şi 60 de tunuri de calibru 85 mm. Conform situaţiei de pe 8 iunie mobilitatea brigăzilor era, într-adevăr, foarte mică (doar patru tractoare cu şenile în Brigada 7 şi şapte în Brigada 8). De fapt, nici la momentul respectiv totul nu era chiar atât de „monstruos“, căci pentru tractarea tunurilor de calibru 76 mm cu greutatea de o tonă şi jumătate putea fi utilizat orice (!) camion.

Mai mult, de pe 8 până pe 22 iunie s-au schimbat multe. S-a schimbat ceva şi pe întinderile fostei URSS şi în anul 2007, la Minsk, a fost editată cu enormul tiraj de 300 de exemplare o culegere de documente antebelice, printre care, de exemplu, era şi textul complet al memoriului pe care fostul membru al Consiliului de Război Fominîh l-a expediat pe 19 iulie 1941 şefului Direcţiei Politice Principale, Mehlis. S-a dovedit că în locul punctelor de suspensie ce apăruseră în ediţiile precedente ale documentului erau scrise următoarele:

„Şi abia în ultimul timp a fost permis la demersul nostru să luăm tractoare din diviziile de puşcaşi, iar artileria diviziilor de puşcaşi să fie trasă de cai (în cele de unde am luat tractoarele). Transferul tractoarelor din diviziile de puşcaşi a decurs în luna iunie foarte energic şi la începutul războiului brigăzile de artilerie antitanc au fost în fond completate cu tractoare (subl. mea – M.S.)“. (103)

Componenţa de luptă a trupelor de tancuri ale frontului poate fi descrisă cu cuvintele „Corpul 6 Mecanizat şi toate celelalte“. Foarte puternicul Corp 6 Mecanizat îi era inferior la capitolul număr de tancuri „de tipuri noi“ (114

tancuri KV şi 238 de tancuri T-34) doar Corpului 4 Tancuri (din Districtul Militar Special Kiev), iar după multe alte criterii (număr total al tancurilor, automobilelor, motocicletelor) ocupa primul loc în toată Armata Roşie. În Corpul 6 Mecanizat erau tot atâtea tancuri câte erau în celelalte cinci corpuri mecanizate ale Frontului Vest, iar în ce priveşte numărul automobilelor, tractoarelor, automobilelor blindate uşoare BA-20, motocicletelor, Corpul 6 Mecanizat avea mai multe decât aveau toate celelalte cinci corpuri laolaltă. Era o formaţiune destul de puternică şi „vechea“ Divizie 5 Tancuri (a Corpului 3 Mecanizat din Districtul Militar Special Baltic).

Celelalte cinci corpuri mecanizate se împărţeau de asemenea distinct în două grupuri: apte de luptă limitat, care aveau în dotare între 300–500 de tancuri – Corpul 11 Mecanizat, Corpul 13 Mecanizat şi Corpul 14 Mecanizat, precum şi două formaţiuni în curs de constituire (Corpul 17 Mecanizat şi Corpul 20 Mecanizat), care erau corpuri mecanizate doar cu numele. Parametrii cantitativi principali sunt prezentaţi în Tabelul 16:

Tabelul 16

	CM 6	CM 11	CM 13	CM 14	DT 5
Total tancuri	968	376	281	510	255
Inclusiv KV şi T-34	352	31	0	0	50
Autoblindate BA-10	135	91	28	21	56
Automobile	4 506	919	1 312	1 361	1 154
Tractoare şi remorchere	284	57	117	99	62

Notă: nu sunt luate în calcul tancurile-amfibii, pentru Divizia 5 Tancuri sunt indicate numai tancurile funcționale.

Ca să fim drepți, trebuie să menționăm că există documente (rapoarte, note informative, rapoarte ale Direcției principale a trupelor de tancuri și autoblindate a Armatei Roșii) în care este indicat un număr cu mult mai mare de tancuri de „tipuri noi“. (322) Astfel, conform situației de pe 22 iunie, în trupele de tancuri și de autoblindate de pe „direcția vestică“ (este greu de spus precis ce poate să însemne acest termen raportat la 22 iunie, probabil că în lista generală au fost incluse Corpul 5 Mecanizat și Corpul 7 Mecanizat care au luat parte la bătălia de lângă Senno, Lepel la începutul lunii iulie) figurau 210 tancuri KV și 422 de tancuri T-34. În orice caz, nu suscită îndoieli faptul că uzinele militare ale țării care „dormea pașnic“ funcționau din zori până-n zori, eșaloanele cu tancuri noi se deplasau spre vest, iar în luna iunie 1941 Districtul Militar Special de Vest a primit cele mai multe tancuri T-34.

Numărul infim de tancuri în Corpurile 17 și 20 (56 și respectiv 94) nu înseamnă nicidecum că potențialul de luptă al acestor formațiuni era aproape de zero. Mai întâi vom menționa că acest „număr infim“ este aproximativ echivalent cu numărul tancurilor apte de luptă rămase în diviziile Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului pe la jumătatea lunii iulie a anului 1941; dar nimeni și niciodată nu le-a declarat inexistente. Cea de-a doua (și principala) nuanță constă în faptul că cuvântul „mecanizat“ este doar un adjectiv pentru substantivul „corp“. Chiar și un corp care nu a primit tancuri și numărul de automobile cuvenit conform organigramei înseamnă trei divizii, zeci de mii de oameni, sute de tunuri și de aruncătoare de mine. Numărul „țevilor“ merită o examinare un pic mai amănunțită.

La jumătatea lunii mai (în Districtul Militar Special de Vest directiva corespunzătoare a fost expediată pe 16.5.1941) a fost luată decizia de a înarma regimentele de tancuri ale diviziilor de tancuri în curs de constituire cu tunuri, „pentru ca ele în caz de necesitate să poată să se bată ca regimente și divizioane antitanc“ . Totodată se menționa că procedeele tactice de tragere directă cu tunurile de calibre 45 mm și 76 mm de pe

tancuri şi cu tunurile obişnuite (tractate) sunt în mare parte asemănătoare şi pregătirea servanţilor din rândul efectivului regimentelor de tancuri n-ar trebui să ia mult timp. Pentru Corpul 17 Mecanizat a fost prevăzută primirea a 168 de tunuri neincluse în organigramă (96 de tunuri de calibru 76 mm şi 72 de tunuri de calibru 45 mm), Corpului 20 Mecanizat i-au fost destinate 210 tunuri (120 de calibru 76 mm şi 90 de calibru 45 mm). Pentru tractarea acestor „ţevi“ corpurile trebuiau să primească suplimentar 208 şi, respectiv, 260 de camioane. (315)

Decizia a fost luată la jumătatea lunii mai, termenul de executare a fost stabilit pentru 1 iulie. Bunurile materiale necesare pentru executarea directivei erau cu vârf şi îndesat.****** Din păcate, n-am reuşit să stabilesc la nivel de cifre concrete cum a fost realizată directiva respectivă, dar chiar dacă Corpurile 17 şi 20 Mecanizate ar fi reuşit să primească până pe 22 iunie măcar jumătate (sau chiar o treime) din numărul tunurilor enumerate mai sus, ele s-ar fi transformat în veritabile brigăzi de artilerie antitanc, ba încă întărite cu câte un batalion de tancuri şi cu câteva regimente de infanterie. O forţă teoretic cât se poate de suficientă pentru a bloca câteva „direcţii rutiere“ printre pădurile şi mlaştinile Bielorusiei.**

Necesită o precizare serioasă şi legitimitatea utilizării termenului „încercuire“ în privinţa istoriei zdrobirii Frontului Vest. Strict vorbind, faptul că linia frontului este reprezentată pe hartă ca o curbă închisă încă nu este un temei suficient pentru a evalua situaţia ca fiind de o deosebită forţă majoră. Încercuirea (în cazul dat nu e vorba de un pluton de cercetaşi încercuiţi într-o poiană ţinută sub tir din orice punct) se deosebeşte de „neîncercuire“ mai întâi prin faptul că gruparea încercuită e lipsită de posibilitatea de a primi resurse materiale din spatele frontului şi, după ce îşi consumă rezervele de muniţii, carburanţi şi alimente, pierde capacitatea de a opune rezistenţă.

Un exemplu clasic în această privinţă este încercuirea Armatei VI germane lângă Stalingrad. Germanii nu puteau să aibă prin definiţie depozite instalate prealabil lângă Volga, aprovizionarea armatei se făcea „de pe roţi“ şi în această situaţie ei nu puteau să acumuleze rezerve considerabile; iarna cumplită şi stepa pustie au exclus posibilitatea de a utiliza resurse locale pentru a-i asigura pe cei încercuiţi cu mâncare şi combustibil. Este oare

comparabilă această situaţie cu ce s-a întâmplat în Bielorusia în vara anului 1941? „Încercuirea“ Frontului Vest s-a produs pe un teritoriu cu suprafaţa echivalentă cu a câtorva ţări europene, printre numeroase depozite cu carburanţi şi muniţii. În preajma războiului în districtele vestice de frontieră au fost acumulate „zăcăminte“ enorme de mijloace materiale pentru purtarea războiului – aceste rezerve erau prevăzute pentru susţinerea operaţiunilor militare nu doar ale trupelor din districtele de frontieră (viitoarele fronturi), ci şi ale formaţiunilor Eşalonului strategic 2, şi nu numai pe durata unei săptămâni.

„Voi da citirii o mică notă informativă. În total, pentru a asigura maşinile de luptă (exclud absolut mijloacele de transport pe roţi) pentru un marş de 500 de kilometri sunt necesare pentru alimentare 1 200 de tone de combustibil.“ Această frază este din raportul prezentat de comandantul Districtului Militar Special de Vest (iar anterior şef al Direcţiei principale a trupelor de tancuri şi autoblindate a Armatei Roşii a Muncitorilor şi Ţăranilor), generalul Pavlov, în cadrul Consfătuirii din decembrie (1940) a corpului comandamentului suprem al Armatei Roşii. Era vorba de aprovizionarea cu combustibil a unui corp mecanizat completat conform normelor organigramei. Tot ce era realmente în componenţa Frontului Vest în iunie 1941 poate fi redus aproximativ la două „corpuri mecanizate convenţionale“, iar 500 de kilometri de marş era maximul absolut a ceea ce puteau şi trebuiau să parcurgă unităţile de tancuri în timpul luptelor din „încercuire“ pe teritoriul Bielorusiei apusene. Astfel, necesarul total de combustibil pentru unităţile de tancuri ale frontului poate fi estimat la 2 500 de tone, iar luând în calcul maşinile cu roţi – la 5 000 de tone. Este mult? Exista atâta combustibil în realitate?

„Referitor la compartimentul carburanţi şi lubrifianţi. În total pe teritoriul ocupat de inamic se aflau 25 de depozite. În depozite se aflau 33 000 de tone de benzină de categoria 1, 8 000 de tone de categoria 2, 5 000 de tone de motorină… S-a stabilit că în mâinile inamicului a ajuns depozitul de carburanţi şi lubrifianţi din Molodecino cu cantitatea de benzină de categoria 1 – 2 438 de tone, de categoria 2 – 947 de tone, motorină – 301 tone şi diferite uleiuri – 200 de tone… Şeful depozitului de carburanţi şi lubrifianţi de la Bobruisk, Avdeev, a raportat că depozitul de carburanţi şi lubrifianţi a fost distrus. În realitate depozitul de carburanţi şi lubrifianţi cu circa 900 de tone de benzină i-a revenit inamicului şi a fost incendiat doar de aviaţia noastră…

La Borisov în depozit erau 1 000 de tone de benzină; au fost deschise clapetele cisternelor când inamicul a apărut pe teritoriul depozitului. Nu i-au dat foc benzinei, nu se poate stabili dacă a fost vărsată pe pământ toată benzina…“ (316)

Și așa mai departe pe o mulțime de pagini. Benzina era vărsată, i se dădea foc, depozitele erau bombardate de propria aviație… Dar în pofida chiar și acestor eforturi, inamicul (după cum scrie în jurnalul său șeful Marelui Stat Major al trupelor terestre, F. Galder) a acoperit o treime din consumul său de benzină din contul trofeelor. La vest de Minsk se aflau 16 depozite de carburanți și lubrifianți, inclusiv enormul depozit nr. 932 din Baranovici cu capacitatea de 5 000 de tone de carburanți. Harta-schemă arată distinct că din orice punct al Bielorusiei apusene până la cel mai apropiat depozit de carburanți și lubrifianți era o distanță de cel mult 50–60 de kilometri. În zona Grodno–Belostok–Brest (iar acolo se aflau toate cele patru corpuri mecanizate apte de luptă) depozitele erau amplasate și mai compact. Totodată, nu trebuie să uităm că înseși rezervoarele de carburanți ale mașinilor de luptă și ale celor de transport sunt un „depozit“ mare de benzină, iar nemijlocit în unitățile de tancuri ale districtului se aflau realmente câte două–trei stații de alimentare cu carburanți.

Situația luptei în încercuire le solicită formațiunilor mecanizate mai mult să tragă decât să se deplaseze (la urma urmei, un tanc care și-a consumat până și ultima picătură de carburant poate fi utilizat ca punct de foc fix). Munițiile unui corp mecanizat încap în 100 de vagoane (cifra a fost numită în cadrul Consfătuirii din decembrie la care ne-am referit mai sus). Deci, pentru două „corpuri convenționale“ sunt necesare 200 de vagoane. În depozitele districtuale ale Districtului Militar Special de Vest au fost concentrate în preajma războiului 6 700 de vagoane de muniții, dintre care 2 000 de vagoane se aflau în 10 depozite care s-au pomenit pe teritoriul ocupat de inamic încă de pe 29 iunie. (317) Pentru a pricepe mai bine această „numărătoare de vagoane“ vom menționa că în anul 1943 toată Armata Roșie, pe toată întinderea imensă (cel puțin 2 000 de kilometri) a frontului sovieto-german, consuma în medie 5 638 de vagoane pe lună. (3)

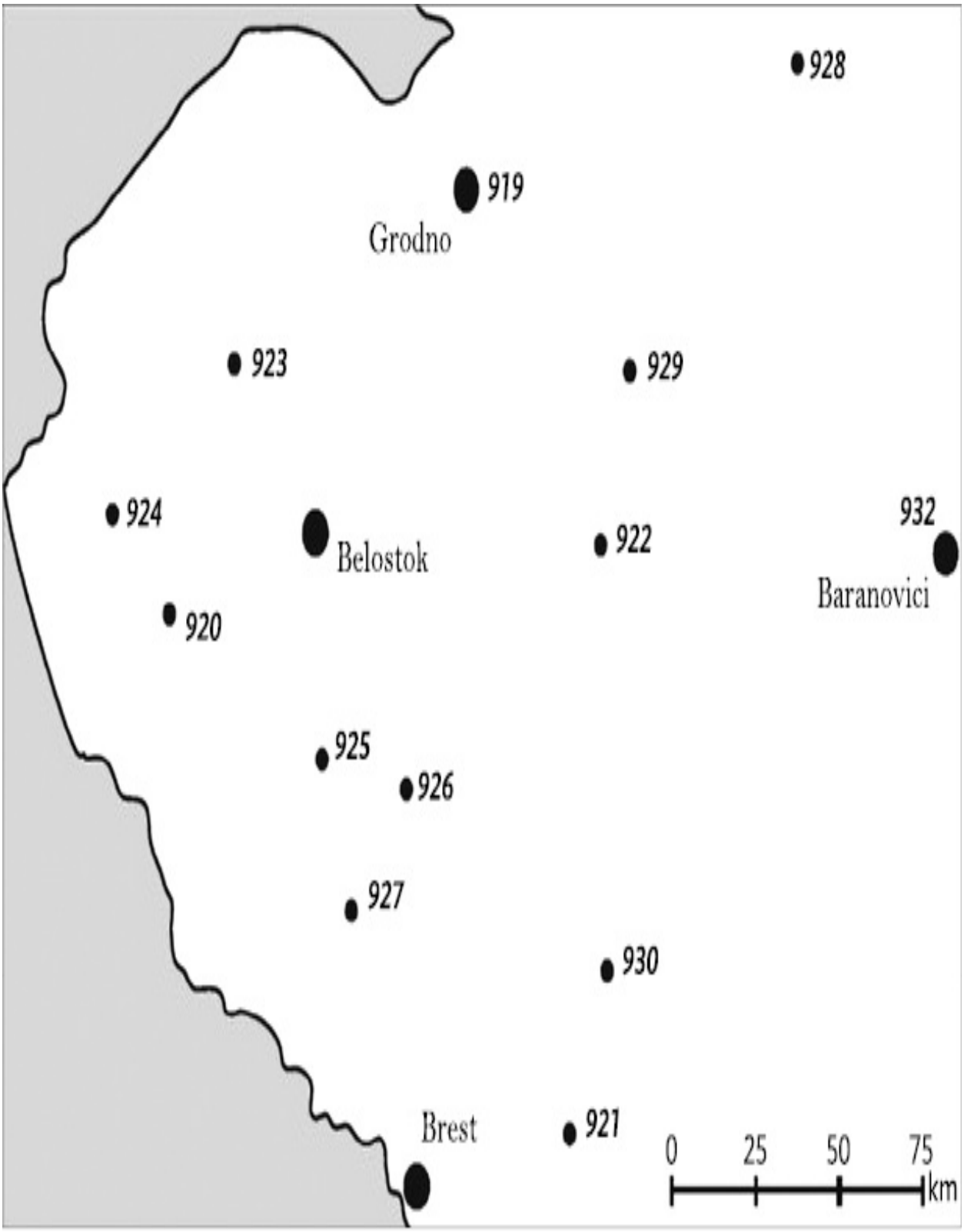

Fig. 20. **Depozite de combustibil pe teritoriul intrândului Belostok**

Trecând de la vagoane la unităţi de măsură mai obişnuite, vom apela la telegrama pe care a expediat-o în seara de 24 iunie la statul major al Frontului Vest adjunctul şefului Marelui Stat Major, generalul-locotenent Sokolovski. Marele Stat Major îi aminteşte comandamentului frontului că, potrivit situaţiei de pe 20 iunie, districtul/frontul avea 610 000 de proiectile pentru tunurile de regiment de calibru 76 mm şi 690 000 de proiectile pentru tunurile de divizion de calibru 76 mm, 720 000 de proiectile pentru obuzierele de calibru 122 mm, 480 000 de proiectile pentru tunurile antiaeriene de calibru 76 mm şi 3 604 de proiectile pentru tunurile de calibru 45 mm (şi asta nu e doar artileria antitanc a diviziilor de puşcaşi, ci şi armamentul a 2 000 de tancuri şi de automobile blindate). (318) În telegramă lipsesc datele referitoare la proiectilele pentru obuzierele de calibru 152 mm, dar dacă socotim convenţional resursele Frontului Vest ca fiind o cincime din rezervele totale ale celor cinci districte de frontieră, obţinem încă circa 560 000 de proiectile. (3)

La vederea acestor cifre se ridică inevitabil întrebarea – cine şi pe cine a încercuit? Cei care au acumulat în depozitele staţionare câte 7–12 seturi de muniţii pentru fiecare „ţeavă“ sau armata aflată în ofensivă care a pătruns la sute de kilometri în adâncul teritoriului inamicului, lipsită temporar de posibilitatea transportului proiectilelor pe calea ferată (ecartamentul era diferit), cu un set, cel mult două, de muniţii cărate cu camioane sau cu antetrenurile tunurilor?

Are o importanţă destul de mare şi dimensiunea „cercului“ încercuirii. Centura exterioară a „pungii“ estice (în zona Novogrudok–Minsk) avea o întindere de circa 400 de kilometri. Pentru instalarea unei defensive stabile pe un front cu o astfel de întindere, conform regulamentelor sovietice (Regulamentul de câmp-39) erau necesare cel puţin 200 de batalioane de puşcaşi (de infanterie). Totodată, în trupele germane în componenţa a şase divizii de tancuri****** figurau aritmetic doar 30 de batalioane de infanterie. Chiar dacă luăm în calcul cele 6–8 divizii motorizate şi de infanterie care au constituit la sfârşitul lunii iunie perimetrul vestic al „cercului“, inamicul avea în total cel mult 80–100 de batalioane de infanterie. Germanii n-au putut să facă cu aceste forţe ceva similar cu acel front dublu al încercuirii care a fost creat în noiembrie 1942 în jurul Armatei VI a Wehrmachtului lângă Stalingrad (strict vorbind, nici n-au**

încercat să o facă).

„Să fie executat prin împuşcare orice număr de oameni…“

Făcând un bilanţ abstract şi teoretic al tuturor celor expuse mai sus, s-ar putea spune că pentru trupele Frontului Vest situaţia era dificilă, dar nicidecum disperată.

Da, la bazele „intrândului“ inamicul avea o superioritate numerică covârşitoare, dar această superioritate abia urma să fie trecută peste râurile Bug şi Neman. Cinci sute de „cutii“ de beton indestructibile ale cazematelor din regiunile fortificate Grodno, Osoveţ, Zambrov şi Brest, concentrate lângă puţinele „direcţii rutiere“, permiteau teoretic cel puţin să fie încetinit ritmul ofensivei inamicului. Particularităţile terenului (masive păduri şi mlaştini, întretăiate de „drumuri-trecători“ înguste) reduceau într-o măsură considerabilă noţiunea ca atare de superioritate numerică. În fine, raportul nefavorabil de forţe putea fi modificat printr-o simplă rocadă a forţelor de pe sectoarele pasive în regiunea în care se preconiza pătrunderea.

Cele 12 divizii de puşcaşi ale Eşalonului doi al frontului existau realmente şi teoretic puteau fi transferate destul de repede la vest, pe poziţiile defensive naturale ale râurilor Kotra, Neman, Ross, Şciara, Iaselda. De bine, de rău, 35 000 de automobile, inclusiv 25 000 de camioane, s-au aflat în componenţa trupelor frontului încă înainte de mobilizarea deschisă. (128) Calculatorul sugerează că în dotarea Corpurilor 13 şi 14 Mecanizate figurau 840 de tancuri şi de automobile blindate cu tun BA-10. Da, erau maşini învechite tehnic, dar pur şi simplu plasând în şanţuri****** 840 de cutii blindate cu câte un tun de calibru 45 mm putea fi instalat un baraj antitanc foarte puternic.**

„Argumentul“ principal al celor care se apărau ar fi putut să devină puternicul Corp 6 Mecanizat completat aproape sută la sută. Toate cele trei divizii ale corpului erau amplasate compact în regiunea Belostok, iar de acolo până la Varşovia se întinde banda de beton a unei autostrăzi. În calea presupusei ofensive a corpului mecanizat, între râurile Bug şi Narev,

germanii aveau o singură divizie de infanterie (Divizia 258 Infanterie); nu există vreo ştiinţă conform căreia o divizie de infanterie care se apără pe un front de 50 de kilometri poate să reziste la lovitura concentrată a mii de tancuri. Iar la Varşovia se afla statul major al Grupului de Armate Centru, cele mai importante baze de aprovizionare din spatele frontului, un mare nod de cale ferată. Ar fi deschis perspective serioase şi o lovitură a Corpurilor 6 şi 11 Mecanizate pe direcţia nord–vest, prin latura nordică a „intrândului de la Belostok"; acolo inamicul avea doar trei divizii de infanterie (87, 102, 129), întinse pe un front de 130 de kilometri, şi, în cazul succesului ofensivei, avalanşa de tancuri intra în flancul şi în spatele întregii grupări a Wehrmachtului de la Suvalki…

Pot fi născocite, probabil, şi alte „idei de deschidere" ale partidei de şah, nu mai puţin frumoase, dar cititorului care a citit cu atenţie precedentele sute de pagini trebuie să-i fie clar fără explicaţii lungi că toată scolastica aceasta nu aduce nimic la adevărul aspru al vieţii. Armata Roşie de modelul anului 1941 nu putea să facă nimic din toate acestea – mai întâi de toate în virtutea lipsei unui corp de comandă calificat, capabil să-şi asume iniţiativa de a acţiona temerar; sarcinile cât de cât complicate erau pentru o astfel de armată irealizabile în principiu.

În procesul-verbal al interogatoriului generalului de armată Pavlov, fost comandant al Frontului Vest, am descoperit o frază care conţine, la prima vedere, unica soluţie realistă a problemei: „În armată a fost trimis adjunctul meu pentru instituţiile de învăţământ militar, Habarov, cu ordinul meu cel mai strict ca dacă va fi nevoie să execute prin împuşcare orice număr de oameni, dar să oprească retragerea Armatei IV şi să obţină ca statul major al armatei să ia în mâinile sale conducerea". (319) Ideea este simplă şi eficace. Istoria militară cunoaşte un exemplu când în acelaşi an 1941, pe frontul sovieto-german, un ordin cu conţinut similar a salvat o armată aflată la limita înfrângerii inevitabile. Pe 16 decembrie, în a zecea zi a contraofensivei Armatei Roşii de lângă Moscova, când trupele germane au început să se replieze în dezordine spre vest, Hitler a emis un ordin în care a cerut: „Să fie menţinut frontul până la ultimul soldat… Comandanţii de toate nivelurile şi ofiţerii, influenţând personal trupele, să facă tot posibilul pentru a-i obliga să-şi menţină poziţiile şi să-i opună o rezistenţă fanatic de îndârjită inamicului". (320)

După cum se ştie, această decizie – de a menţine cu fanatism şi obtuzitate

fiecare metru de front – a generat nemulţumire în corpul suprem al generalilor şi a dus la o serie de demisii de răsunet. Însă în ultimă instanţă, în investigaţiile şi memoriile scrise după război, toţi cei care au reuşit să supravieţuiască au ajuns la părerea unanimă că decizia lui Hitler a fost singura corectă în situaţia ce se crease în decembrie 1941. Astfel, fostul şef al statului major al Armatei IV a Wehrmachtului, Blumentritt scrie: „Ordinul fanatic, ce obliga trupele să se menţină cu tărie pe fiecare poziţie şi în cele mai nefavorabile condiţii, a fost, indiscutabil, corect. Hitler şi-a dat seama instinctiv că orice retragere pe zăpadă şi pe gheaţă va duce peste câteva zile la dezintegrarea întregului front şi atunci armata germană ar fi avut aceeaşi soartă ca Marea Armată a lui Napoleon…“

Wehrmachtul a executat ordinul şi, judecând după rezultatul final, a fost nevoit să împuşte un număr destul de modest de soldaţi. Să obligi Armata Roşie de model an 1941 „să-şi menţină poziţiile cu îndârjire fanatică“ era imposibil chiar şi prin aplicarea unor măsuri atât de crunte. Da, acţiunile dure şi crunte, ajungându-se până la împuşcarea la faţa locului, permit uneori să i se pună capăt panicii, dar ceea ce i s-a întâmplat Armatei Roşii în vara anului 1941 depăşeşte cu mult cadrul îngust al termenului „panică“ (adică, un afect psihologic spontan şi de scurtă durată). Şi în acest sens nu putem să nu cădem de acord cu opinia unanimă a istoricilor sovietici, care de fiecare dată când venea vorba de soarta Frontului Vest, declarau ferm: „Înfrângerea era inevitabilă“.

Luând ca punct de reper efectivul acestor formaţiuni, drept „divizie convenţională“ e considerat un corp de tancuri sau mecanizat, două divizii de cavalerie, patru brigăzi de tancuri.

S-ar putea ca această datare să fi fost condiţionată de dorinţa de a evita coincidenţa prea elocventă a momentului încetării ofensivei sovietice cu începutul Revoltei de la Varşovia.

Fără a fi luate în calcul forţele aeriene ale Frontului Nord-Vest, noile regimente în curs de constituire şi armamentul lui, cu luarea în calcul a Corpului 3 Aviaţie al aviaţiei de bombardament cu rază lungă din Smolensk.

Registrul operaţiunilor de luptă al Frontului Vest, din care a fost preluată această frază, a fost scris antedatat (nu mai înainte de 21 iulie) de noii comandanţi, după arestarea comandamentului anterior (iniţial) al frontului, inclusiv a generalului Klimovskih citat mai sus; ar fi cam nechibzuit să avem încredere în tot ce e scris acolo. Nu este exclus ca în spatele uimitoarei fraze despre „ordinele verbale“ să se afle faptul lichidării unor documente antebelice.

Pentru asigurarea cu tunuri „de divizion“ de calibru 76 mm a Armatei Roşii mobilizate complet erau necesare 5 730 de tunuri, iar la 22 iunie 1941 numărul tunurilor era de 6 447 – fără a lua în calcul cele 2 066 de tunuri învechite de modele din anii 1902–1930.

Diviziile 3 şi 4 Tancuri ce înaintau spre Bobruisk–Rogacev se aflau la o sută de kilometri de „pungă“, iar Divizia 10 Tancuri ce înainta în eşalonul doi se afla încă în regiunea Baranovici.

Nu era nimic deosebit de „sofisticat“ sau complicat în această muncă; în trupe existau instrucţiunile, indicaţiile şi desenele tehnice corespunzătoare. Astfel, de exemplu, şanţul pentru tancul T-26 reprezenta un dreptunghi cu adâncimea de un metru, lungimea de patru metri, cu un sector în pantă de trei metri pentru intrarea şi ieşirea tancului; în faţa şanţului era ridicat un val de pământ cu înălţimea de 0,6 metri şi lăţimea de doi metri.

Capitolul 3.2

Vilnius

Primul pas pe calea încercuirii şi zdrobirii Frontului Vest a fost făcut în sudul Lituaniei, în zona Frontului Nord-Vest vecin (Districtul Militar Special Baltic). Evenimentele stranii ce se produseseră în Districtul Militar Special Baltic în preajma războiului merită câteva referiri succinte la ele.

„Să fie aduse în stare de pregătire de luptă toate unitățile…“

Cu începere de pe 18–19 iunie (adică la jumătatea anului calendaristic şi cu 3–4 zile înainte de „atacul prin surprindere“) la statele majore al Districtului Militar Special Baltic apar documentele operative cu numerele 1, 2, 3… Cel mai timpuriu dintre documentele descoperite se referă la Divizia 48 Pușcași. Nota informativă operativă cu numărul 1 a statului major al diviziei înștiințează că „executând ordinul, divizia a început marşul din orașul Riga la ora 23.00 pe 17.6.41 și, după ce a efectuat un marş nocturn (30 de kilometri), pe la ora 9.00 pe 18.6.41 s-a concentrat în pădurea de la sud-est de satul Dalbe“. (323) Apoi aceeaşi informaţie se repetă în documentul cu denumirea elocventă „Raport de luptă“ şi cu numărul de ordine 2. (324)

În continuare (pe 19–21 iunie) documentele cu denumirile „notă informativă operativă“, „raport de luptă“, „dispoziție de luptă“, „ordin de luptă“ şi cu numerele de ordine 1, 2, 3… au curs. Abundența lor devine explicabilă dacă ținem seama că pe 20 iunie adjunctul șefului statului major (…) generalul-maior Truhin, le-a cerut prin documentul nr. 01 (tipul documentului nu este indicat) statelor majore ale armatelor să prezinte câte trei note informative operative pe zi (despre situaţia de la orele 5.00, 12.00 şi 17.00). (325) Câte trei note informative operative pe zi reprezintă o cerinţă încă modestă. În dosarul de arhivă al Diviziei 28 Tancuri (a Corpului 12 Mecanizat) s-a păstrat o foaie de hârtie: un document fără denumire şi fără număr de ordine, dar ora la care a fost scris e indicată concret: ora 19.00, 21

iunie 1941. Conţinutul documentului vizează prezentarea zilnică a câte patru note informative operative (la orele 1.30, 5.00, 9.00 şi 14.00), câte patru note informative despre rezultatele recunoaşterilor şi câte patru note informative despre apărarea antiaeriană. (326)

Sper că cititorul atent a remarcat că am omis un cuvânt – al CĂREI entităţi era adjunct al şefului statului major generalul Truhin? Întrebarea este foarte interesantă. Pe 20–21 iunie (şi chiar şi mai apoi, pe 22 şi 23 iunie) în documente alternează neîntrerupt cuvintele „district“ şi „front“; uneori chiar în acelaşi document (de exemplu, raportul despre recunoaştere nr. 01 de la ora 14.00 de pe 21.6.41) sunt utilizate ambele denumiri: „Frontul Nord-Vest“ şi „Districtul Militar Special Baltic“. (327) Un document foarte curios („Indicaţii privind conducerea pe ascuns a trupelor nr. 01“) a fost emis la statul major al Frontului Nord-Vest la ora 12.00 pe 21 iunie. El este interesant nu numai pentru că are numărul de ordine 1 la mijlocul anului; deasupra denumirilor „Frontul Nord-Vest“ şi „FRONTUL“ care sunt, la fel ca tot documentul, dactilografiate, este scris gras cu creion cafeniu (posibil ca acum 70 de ani creionul să fi fost roşu) „DISTRICTUL“. Este corectată şi semnătura de pe document – şeful statului major al Frontului Nord-Vest, generalul-locotenent Klenov, este „colorat“ cu acelaşi creion şi numit şef al statului major al „DISTRICTULUI“. (328)

Armata nu poate exista mult timp în stare de dezordine şi iată că la ora 16.45 pe 21 iunie în numele şefului statului major al Frontului Nord-Vest, generalul-locotenent P. Klenov (în realitate documentul a fost semnat de adjunctul său, generalul-maior F. Truhin), tuturor şefilor de secţii ale statelor majore şi ai direcţiilor districtuale le-a fost adusă la cunoştinţă, cu obligaţia de a semna că au primit-o, următoarea dispoziţie: „Unele state majore ale unităţilor şi secţii ale direcţiei districtuale utilizează în documente şi convorbiri cuvintele „FRONT“, „Frontul Nord-Vest“ etc., divulgând astfel locul şi existenţa conducerii frontului. Să fie curmat imediat acest fapt şi de acum înainte statul major şi conducerea să fie numite ale Districtului Militar Special Baltic“. (329) Adică toţi (dacă e să vorbim despre ofiţerii superiori) înţelegeau perfect sensul şi semnificaţia desfăşurării frontului pe baza districtului; toţi îşi dădeau seama ce înseamnă asta, ce va urma după asta şi de ce această taină nu i se poate încredinţa nici măcar hârtiei cu parafa „strict secret“ ascunse într-un seif de oţel.

De fapt, ce să mai vorbim despre documentele operative ale statelor majore superioare, dacă şeful Direcţiei propagandă politică a districtului/frontului, comisarul de brigadă tovarăşul Riabci, a ordonat pe 21 iunie: „Secţiile de propagandă politică ale corpurilor şi diviziilor să nu le dea directive în scris unităţilor; sarcinile muncii politice să fie trasate pe cale orală prin intermediul reprezentanţilor lor“. (330)

Nu mai puţin interesant este şi conţinutul ca atare al documentelor de pe 18–21 iunie. Să începem cu cele principale, ale comandamentului districtului. Pe 18 iunie, comandantul Districtului Militar Special Baltic, generalul-colonel F.I. Kuznețov, semnează Ordinul nr. 00229 de multe pagini. Începutul era cât se poate de elocvent: „Cu scopul de a aduce cât mai rapid în stare de pregătire de luptă a teatrului operaţiunilor de război, ordon…“****** El ordona:**

„… Şefului zonei de apărare antiaeriană până la sfârşitul zilei de 19 iunie 1941 (aici şi în continuare, subl. mea – M.S.) să aducă în stare de pregătire de luptă deplină toată apărarea antiaeriană a districtului... Până pe 19.41 să fie raportată ordinea acoperirii de bombardierele în picaj a podurilor mari de cale ferată şi rutiere, a depozitelor de artilerie şi a celor mai importante obiective.

Până pe 21.6.41, în comun cu apărarea antiaeriană de la faţa locului, să organizeze camuflarea luminii în oraşele Riga, Kaunas, Vilnius, Dvinsk, Mitava, Libava, Şauliai, combaterea incendiilor în aceste oraşe… Să înfiinţeze pe direcţiile Telşiai, Şiauliai, Kaunas şi Kalvarija detaşamente mobile de luptă antitanc cu mine. În acest scop să aibă rezerve de mine antitanc, transportate cu automobile. Detaşamentele să fie pregătite până la 21.6.41… Planul distrugerii podurilor să fie aprobat de Consiliul de Război al armatelor. Termenul de executare 21.6.41…“ (331)

În aceeaşi zi de 18 iunie bogată în evenimente, comandantul Corpului 12 Mecanizat, generalul-maior Șestopalov, semnează Ordinul nr. 0033. Documentul e ornat cu parafa „Strict secret. De importanţă specială“, un lucru deloc tipic pentru documentele de la nivel de corp de armată. Ordinul începe cu cuvintele: „Din momentul primirii prezentului ordin să fie aduse în stare de pregătire de luptă toate unităţile. Unităţile să fie aduse în stare de pregătire de luptă în conformitate cu planurile de ridicare la semnalul de alarmă de luptă, dar alarma de luptă să nu fie anunţată. Toată munca să fie efectuată repede, dar fără gălăgie, fără panică şi pălăvrăgeală… Să fie

completat efectivul fiecărei subunităţi. Să fie rechemat imediat efectivul din delegaţii şi de la efectuarea a tot felul de lucrări…“ Urmează indicaţia de a începe la ora 23.00 pe 18 iunie deplasarea în regiunile de concentrare, iar toate punctele terminus ale itinerarelor se aflau în păduri. (332)

Decizia de a aduce unităţile corpului mecanizat în stare de pregătire de luptă nu a fost o manifestare a iniţiativei personale a generalului Şestopalov. Ne putem convinge de acest lucru luând cunoştinţă de Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 12 Mecanizat („numerotat, şnuruit şi sigilat cu ceară roşie pe 10.9.41“). Istoria apariţiei ordinului este descrisă acolo destul de amănunţit: „La ora 23.10 pe 16.6 (nu e o greşeală de tipar, chiar pe 16 iunie) a fost primit de la statul major al Districtului Militar Special Baltic un plic de importanţă specială („seria A“). Plicul a fost deschis la ordinul căpitanului Efimov (statul-major al corpului se afla la Mitava, iar comandantul a plecat la Panevejis, în dispozitivul Diviziei 202 Motorizate a corpului; plicul de importanţă specială a fost deschis de adjunctul şefului secţiei operative a statului major al corpului – M.S.) Pe 17.6 printr-un mesaj cifrat i s-a raportat despre primirea directivei respective comandantului corpului, generalul-maior Şestopalov, care a venit la statul major al corpului la ora 23.30 pe 17.6“. (333)

După cum se şi cuvine să se întâmple în armată, după ce i-a fost trimis comandantului corpului, în aceeaşi zi (18 iunie), un ordin cu conţinut similar (iar în primele alineate copiat cuvânt cu cuvânt din ordinul lui Şestopalov) îi este dat şi Diviziei 28 Tancuri din componenţa Corpului 12 Mecanizat. Documentul este remarcabil prin faptul că în el este indicat planul grafic de deplasare: toate marşurile erau nocturne; de la 5 dimineaţa până la 10 seara unităţile diviziei se ascund şi poposesc în păduri. (334) Documentul corespunzător trimis la a doua divizie a Corpului 12 Tancuri (Divizia 23 Tancuri) poartă denumirea „Ordinul de luptă nr. 1“, şi a fost semnat la ora 18.00 pe 18 iunie. Se ordonă ca „marşurile să fie efectuate doar pe timp de noapte; în regiunile de concentrare şi de popas să vă camuflaţi minuţios şi să organizaţi paza şi observarea pe tot perimetrul“. (335) Comandantul Regimentului 144 Tancuri din componenţa diviziei de tancuri emite la ora 8.30 pe 19 iunie Ordinul de luptă nr. 2; se ordonă „să i se interzică în mod categoric întregului efectiv orice deplasări prin regiunea de concentrare“. (336)

La ora 10 dimineaţa, pe 20 iunie, diviziile Corpului 12 Mecanizat,

„executând ordinul nr. 0033, s-au concentrat în regiunile ce le-au fost indicate“ – fapt comunicat în nota informativă cu numărul doi a statului major al corpului. În aceeaşi zi Şestopalov emite dispoziţia de luptă în care, între altele, indică neajunsurile descoperite în decursul marşului: „Ostaşii roşii în timpul popasului îşi pun puştile în formă de piramidă şi, lăsând un planton, umblă neînarmaţi. Ordon: Toţi ostaşii în orice loc de amplasare şi de somn (!) trebuie să aibă armele cu ei. La sosirea la faţa locului să se facă plinul tuturor maşinilor. Să se facă ordine deplină cu camuflajul şi pregătirea de luptă“. (337)

În seara de 20 iunie şeful statului major al Corpului 12 Mecanizat, colonelul Kalinicenko, îi expediază şefului statului major al Diviziei 28 Tancuri o dispoziţie cu următorul conţinut: „După primirea prezentei dispoziţii să-l trimiteţi imediat pe şeful secţiei 2 la statul major al unităţii militare 9443 (Corpul 12 Mecanizat). Să aibă cu el o hartă la scara 100 000 a regiunii Prusia Orientală (Memel, Stalluponen, Suvalki)“. Pe document e notat: „Primit la ora 4.35. Numărul de intrare 47“. (338) În acest context mai trebuie precizat că Divizia 28 Tancuri se ascundea în pădurile de la vest la Şiauliai şi de regiunea Stalluponen (actualmente Nesterov)–Suvalki o separau 150–180 de kilometri.

Nu rămânea în urma trupelor terestre nici aviaţia districtului. Nota informativă operativă nr. 01 a statului major al Forţelor Armate Aeriene ale Districtului Militar Special Baltic a fost emisă la ora 17.00 pe 20 iunie. Fără emoţii deosebite, nota informativă constată: „Unităţile Forţelor Armate Aeriene în decursul zilei de 20.6.41 au efectuat mutarea bazelor pe aerodromurile operative, dispersarea şi camuflarea bunurilor materiale pe aerodromuri. În decursul zilei de 20.6.41 unităţile Forţelor Armate Aeriene n-au desfăşurat operaţiuni de luptă (această frază e tăiată cu peniţa; mai jos, cu aceeaşi cerneală e inserat: „În fiecare regiment se află câte o escadrilă în starea de pregătire nr. 2, celelalte se ocupă de instrucţiunea de luptă“). La ora 5 dimineaţă pe 21 iunie apare nota informativă operativă nr. 2 a statului major al Forţelor Armate Aeriene. Documentul constată rutinar: „În decursul nopţii de 21.6.41 unităţile Forţelor Armate Aeriene n-au efectuat operaţiuni de luptă…“ (339)

După lectura acestor ordine şi note informative putem să luăm în mâini cât se poate de calm un document ce se păstrează în Arhiva Centrală a Ministerului Apărării (fond 221, registru 1351, dosar 201) şi să citim absolut

feerica frază de pe prima lui pagină: „Din registrul operaţiunilor de luptă al trupelor Frontului Nord-Vest despre situaţia, starea şi operaţiunile de luptă ale trupelor de pe 18 până pe 23 iunie 1941.“ Apropo, pentru a o face nu e necesar să mergem la Podolsk******, documentul este accesibil într-o copie electronică de foarte bună calitate pe site-ul „Подвиг народа“ („Eroismul poporului“).**

Dar ce este de mirare în toate acestea? Două aspecte. În primul rând, nimic asemănător nu s-a reuşit să se descopere în fondurile de arhivă ale districtelor Leningrad, de Vest, Kiev şi Odessa (respectiv Fronturile Nord, Vest, Sud-Vest şi Sud). Şi asta e foarte straniu – cum a putut să apară în cadrul unei ţări şi al unei armate o atare diferenţă de date şi termene de aducere a trupelor în stare de pregătire sporită de luptă? Al doilea şi cel mai important aspect – de ce toate pregătirile acestea nu s-au reflectat deloc în cursul şi în rezultatul bătăliei de la frontieră din Regiunea Baltică? Şocul şi perplexitatea provocate de „atacul prin surprindere al inamicului“ au cuprins statele majore ale Frontului Nord-Vest în aceeaşi măsură în care au cuprins şi statele majore ale tuturor celorlaltor fronturi. Sau poate nu „în aceeaşi“. Statul major al Armatei XI a Frontului Nord-Vest a părăsit Kaunasul şi „şi-a mutat baza“ la est în amiaza zilei, stabilind astfel un „record al zilei“ sui generis…

Marşul forţat spre Neman

Flancul stâng (sudic) al Frontului Nord-Vest urma să fie zdrobit de Grupul 3 Tancuri al Wehrmachtului. În ajunul invaziei, Grupul 3 Tancuri avea în componenţă două corpuri de tancuri: Corpul 39 Tancuri (Diviziile 7 de 20 Tancuri, Diviziile 14 şi 20 Motorizate) şi Corpul 57 Tancuri (Diviziile 12 şi 19 Tancuri şi Divizia 18 Motorizată). Trei divizii de tancuri din patru (Divizia 12, Divizia 19 şi Divizia 20) fuseseră constituite în toamna anului 1940 pe baza unor divizii de infanterie; ele nu aveau nici pomeneală de „experienţă de doi ani de purtare a unui război modern“.

În afară de diviziile indicate mai sus, din componența grupului mai făceau parte: Batalionul 101 Tancuri aruncătoare de flăcări, Divizionul 643 Vânătoare antitanc (tunuri antitanc cehe de calibru 47 mm pe șasiuri cu șenile ale tanchetei Pz-I), Regimentul de aruncătoare de mine reactive Nebelwerfer, șase batalioane de artilerie autonome (tunuri de calibre 150 mm și 210 mm), subunități de geniu, de recunoaștere, de tunuri antiaeriene. În primele zile de război, la etapa spargerii fortificațiilor de la frontieră (comandamentul german presupunea că va trebui să le spargă purtând lupte încrâncenate) Grupului 3 Tancuri i-au fost subordonate operativ două corpuri de armată (de infanterie): Corpul 5 (Diviziile 5 și 35 Infanterie) și Corpul 6 (Diviziile 6 și 26 Infanterie).

O particularitate a Grupului 3 Tancuri era componența extraordinar de sărăcăcioasă a parcului de tancuri. Nu i-a revenit nimic din ce avea mai bun Wehrmachtul la momentul respectiv (tancurile medii Pz-III) și companiile de tancuri medii prevăzute de organigramă erau dotate cu tancuri cehe Pz-38(t) – tancuri ușoare (cu greutatea de 9,7 tone) cu blindaj antiglonț****** și un tun de calibru 37 mm. Dar nici aceste „mașini viguroase“ nu s-au găsit în numărul necesar și ca tanc de linie în cele trei divizii al Grupului 3 Tancuri erau utilizate tanchetele cu mitralieră Pz-I în număr total de 126; în vara anului 1941 așa ceva nu mai era nicăieri (în Grupul 4 Tancuri regimentele nu aveau în general nici o Pz-I9, în Grupul 2 Tancuri erau 18, iar în Grupul 1 Tancuri – 8). Unicul tip de tanc care putea să le facă unele probleme tunurilor antitanc ale diviziilor de pușcași ale Armatei Roșii era așa-numitul tanc „greu“ Pz-IV; în fiecare divizie de tancuri a Grupului 4 Tancuri erau câte 30 de tancuri de acest tip.**

Nu era cu mult mai bun nici parcul mașinilor cu roți – nu numai diviziile motorizate ale Grupului 3 Tancuri, reciclate din diviziile de infanterie obișnuite în ultimele luni înainte de invadarea URSS, ci și regimentele de infanterie motorizată ale diviziilor de tancuri erau dotate cu un amestec pestriț din cele mai diverse automobile; în majoritatea lor erau din trofee franceze (până și furgoane de pâine), fapt ce isca probleme inevitabile legate de întreținere, piese de schimb și capacitate de a circula pe „drumurile-direcții“ rusești. Dar, în ansamblu, dotarea sărăcăcioasă a Grupului 3 Tancuri și operațiunile lui de luptă reușite (plus cifra-record de mică a pierderilor de efectiv) pot servi drept o ilustrare grăitoare, chiar oarecum caricatural exagerată, a unei teze fundamentale: nu luptă tehnica, luptă (sau nu luptă) oamenii.

La etapa de planificare a operaţiunii încercau cu obstinaţie (şi în ultimă instanţă – zadarnic) să înţeleagă ce are de gând să facă pe direcţia respectivă comandamentul Armatei Roşii? Pe 16 mai 1941 statul major al Armatei IX a Wehrmachtului a elaborat un raport în care erau prezentate estimări extrem de contradictorii ale intenţiilor inamicului: „Munca intensă de construcţie a fortificaţiilor de la frontieră în câteva linii peste aproximativ 5 kilometri, instalarea unui număr mare de cazemate de-a lungul frontierei, precum şi concentrarea unor forţe masive nemijlocit lângă frontieră ne permit să presupunem că se pregăteşte o apărare de lungă durată, frontală a frontierei“. Pe câmpul documentului dactilografiat e scris cu mâna: „Numărul diviziilor pe care le presupune Comandamentul Suprem al trupelor terestre (trei pe 100 de kilometri!) la est de intrândul de la Suvalki şi Divizia 5 Tancuri de lângă Alitus nu dau temeiuri pentru a trage o astfel de concluzie“.

Semnul exclamării accentuează atenţia asupra adevărului evident pentru oricare specialist că, folosind forţele a trei divizii, nu poate fi asigurată apărarea de lungă durată pe un front de 100 de kilometri. În continuare, pe aceeaşi pagină a documentului, sunt presupuse, totuşi, unele acţiuni şi mai ferme ale Armatei Roşii: „Aducerea formaţiunilor motorizate şi a celor de tancuri în apropiere imediată de frontieră ne dau posibilitatea să presupunem că în timpul pregătirii părţii germane de atac inamicul va efectua în conformitate cu principiile lui tactice fundamentale (vezi anexa 2) un atac preventiv sau concomitent cu scopul limitat de a zădărnici pregătirile noastre de atac sau de a le împiedica“. (340)

Pe 21 iunie, şeful Secţiei operative a statului major al Grupului 3 Tancuri semnează ultima de dinaintea războiului notă informativă de recunoaştere despre inamic (Feindnachrichtenblatt). Informaţia faptică despre inamic e multă şi cât se poate de precisă: astfel, din cele nouă formaţiuni ale Armatei Roşii ce figurează în notă, opt sunt prezentate cu numele lor locale, şi amplasarea lor e detectată destul de aproape de cea reală. Şi totuşi, germanii nu reuşesc să înţeleagă în continuare intenţiile comandamentului sovietic. În consecinţă, e trasată sarcina: „În timpul interogatoriului este important de stabilit ce scopuri de amploare (de lungă durată) urmăreşte Comandamentul Suprem rus cu operaţiunile sale. În timpul interogării ofiţerilor prizonieri este important de clarificat de ce forţele ruseşti au fost

desfăşurate în faţa Nemanului în loc să fie plasate, în condiţiile superiorităţii aşteptate a forţelor germane, dincolo de Neman sau în general să se opteze pentru tactica retragerii în adâncul ţării mari…“ (341)

Fără să mai priceapă enigma artei operative a Armatei Roşii (vom menţiona între paranteze că deocamdată n-a reuşit să o dezlege nimeni), comandamentul Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului se pregătea să lupte în conformitate cu toate regulile ştiinţei militare. Aşteptându-se să întâmpine în zona de frontieră o rezistenţă încrâncenată, terenuri minate, cazemate din beton armat lângă drumuri, ambuscade în păduri, germanii chiar au exagerat întrucâtva cu complicarea itinerarelor de deplasare a formaţiunilor motorizate; astfel, în „Indicaţiile privind efectuarea operaţiunilor Grupului 3 Tancuri“ expediate la jumătatea lunii iunie la statele majore ale corpurilor, se spunea:

„Trebuie ţinut cont de faptul că drumurile principale din zona ofensivei noastre sunt ocupate de trupele inamicului şi au baraje la mare adâncime. De aceea ofensiva unităţilor de avangardă nu trebuie să se desfăşoare nemijlocit pe drumuri sau în apropierea lor. Trebuie să înaintaţi la o parte de drumuri pentru ca ulterior să ieşiţi la drum în spatele frontului şi astfel să zădărniciţi retragerea forţelor lui de avangardă de la frontieră pe poziţiile din spatele frontului…“ (342)

În avangarda ofensivei grupului de tancuri au fost plasate cinci batalioane de geniu, care urmau să scoată barajele de mine, să restabilească drumurile distruse şi ulterior să instaleze poduri de pontoane peste Neman. Ţinând cont că terenul din zona ofensivei (mai ales pe flancul sudic) abundă în lacuri şi râuleţe mici de pădure, se acorda o atenţie specială capturării trecerilor peste râuri şi fâşiilor de uscat dintre lacuri. „Posturile de grăniceri ale inamicului, detaşamentele de pază, trecerile peste râu şi podurile trebuie atacate şi capturate în grupuri mici de şoc înainte ca inamicul să reuşească să comunice despre pericol sau să distrugă construcţiile artificiale. Aceste acţiuni trebuie efectuate prin surprindere, cu iscusinţă, curaj şi abnegaţie“. (342)

Pentru a obţine iscusinţa maximă şi curajul maxim s-a decis să fie antrenaţi diversioniştii din regimentul cu destinaţie specială „Brandenburg“. „Pentru lupta de capturare a fâşiilor de uscat dintre lacuri de lângă Kapciamiestis, Veisiejai şi Şlavantai (localităţi la 25–30 de kilometri vest de Merkine –

M.S.), precum şi pentru capturarea trecerii peste râu de lângă Merkine, la dispoziţia Diviziei 12 Tancuri sunt transferate unităţile regimentului cu destinaţie specială «Brandenburg». Subunităţile acestui regiment – câte 20–30 de oameni la fiecare obiectiv – trebuie să ocupe trecerile printre lacuri indicate din timp şi să le menţină deschise şi să ocupe podul din Merkine încă înainte de apropierea detaşamentelor de avangardă [ale diviziei de tancuri] sau să zădărnicească aruncarea în aer a acestui pod“. (343)

Toate eforturile şi şiretlicurile acestea erau orientate spre o singură sarcină – chiar în prima zi a ofensivei, folosind la maximum factorul surprizei tactice, să ajungă la Neman şi să captureze (să instaleze) trecerile pe malul de est mai înainte ca inamicul stupefiat să reuşească să aducă forţe masive spre poziţia de la râu. Sarcina era foarte complicată – ţinând seama de particularităţile terenului şi de distanţa de 40–70 de kilometri de la frontieră până la Neman. Revenind la istoria operaţiunilor de luptă ale corpurilor mecanizate ale Frontului Sud-Vest, vom menţiona că sarcina de a înainta la o asemenea adâncime în decursul unei singure zile nici nu se punea pentru ele (ca să nu mai vorbim de faptul că n-a fost niciodată realizată).

Până la urmă, formaţiunile Grupului 3 Tancuri au fost desfăşurate în ordinea următoare. Două divizii de tancuri (7 şi 20) ale Corpului 39 Tancuri traversau frontiera de-a lungul şoselei Kaunas, apoi virau la est şi înaintau de-a lungul drumului Kalvarija–Simnas spre Alitus. Diviziile motorizate ale corpului (14 şi 20) rămâneau în eşalonul doi – pentru înaintarea lor pe teritoriul sovietic pur şi simplu nu erau drumuri libere. La sud de Corpul 39 Tancuri, de-a lungul drumului Lazdijai–Seirijai, spre râul Neman înaintau două divizii de infanterie (5 şi 35) ale Corpului de armată 5.

Cel mai complicat itinerar în privinţa condiţiilor terenului le-a revenit formaţiunilor Corpului 57 Tancuri; drumul principal (până la care trebuiau să ajungă parcurgând 15 kilometri de masiv de pădure cu numeroase lacuri) prin Kapciamestis, Leipalangis spre Merkine i-a fost oferit Diviziei 18 Motorizate (dar unul dintre cele două regimente de infanterie motorizată al diviziei a fost lăsat în eşalonul doi). Şi Divizia 12 Tancuri trebuia să ajungă la drumul spre Merkine prin pădure, iar pentru executarea acestei misiuni divizia a fost întărită cu un regiment de infanterie din componenţa Corpului de armată 5. Divizia 19 Tancuri rămânea pe teritoriul „intrândului de la Suvalki“ în rezerva comandamentului grupului de

tancuri.

Pe flancul stâng (nordic) al Grupului 3 Tancuri ofensiva formaţiunilor motorizate era acoperită de două divizii de infanterie (Divizia 6 Infanterie, Divizia 26 Infanterie) ale Corpului de armată 6 – ele urmau să parcurgă 80 de kilometri şi ceva şi să captureze trecerile peste Neman lângă oraşul Prenai (iniţial se preconiza că după aceasta prin Prenai vor fi trecute pe malul estic al Nemanului două divizii motorizate ale Corpului 39 Tancuri). Flancul drept (sudic) al grupului de tancuri era acoperit prin ofensiva spre Grodno a Corpului de armată 8 al Armatei IX.

În ce-i priveşte pe diversioniştii din „Brandenburg“, a căror puterea atotdistrugătoare este glorificată de două generaţii de „istorici“ sovietici, participarea lor s-a redus la următoarele: „În jumătatea a doua a zilei [comandantului Corpului 57] i s-a prezentat un locotenent – comandantul grupului de diversionişti (ai trupelor cu destinaţie specială). El nu ştie nimic despre maşinile de transport şi despre echipamentul necesar pe care-l are la dispoziţia sa. Consultarea la telefon a comandamentului Grupului 3 Tancuri de către şeful direcţiei operative a statului major al corpului a arătat că utilizarea grupului special pe 22 iunie e puţin probabilă, deoarece utilajul tehnic trebuia comandat în prealabil de la Varşovia doar printr-o dispoziţie specială a Grupului“. (344) Ce-i drept, această circumstanţă n-a exercitat nici o influenţă asupra ritmului şi proporţiilor ofensivei germane.

La miezul nopţii dintre 21 şi 22 iunie, la statul major al districtului/frontului, transferat de la Riga la un Punct de comandă de campanie dintr-o pădure de lângă Panevejis, a fost scrisă nota informativă de recunoaştere nr. 02, ultima înainte de începerea războiului. Gruparea de trupe a inamicului de pe „direcţia Kaunas–Vilnius“ (în realitate era Grupul 3 Tancuri plus şapte divizii de infanterie ale Armatei XVI din componenţa Grupului de Armate Nord) era descrisă în felul următor. A fost stabilită existenţa statelor majore a patru divizii de infanterie, dar doar în cazul uneia (Divizia 5 Infanterie) numerotarea a coincis cu cea reală. În regiunea Insterburg (la 60 de kilometri de la frontieră) a fost „depistat“ statul major al Corpului de armată 12, care în realitate se afla lângă Brest. Sunt menţionate, de asemenea, şapte regimente de infanterie (dar nu e clar dacă ele făceau parte, în opinia autorilor notei, din componenţa diviziilor de

infanterie depistate sau acționau de sine stătător), precum și inexistentul „Regiment 206 Cavalerie“. În loc de patru divizii de tancuri în notă figurează doar unicul „Batalion 25 Tancuri“. Totodată, în imediata apropiere de frontieră a fost depistată doar prezența Diviziei 5 Infanterie, a Regimentului 405 Infanterie și a unui batalion oarecare fără număr. Misteriosul „batalion de tancuri“ se afla, chipurile, în regiunea Insterburg (actualmente Cerniahovsk). (345)

O atare evaluare a grupării inamicului – care nici pe departe nu coincidea cu situația reală – explică multe aspecte ale deciziilor și acțiunilor comandamentului Frontului Nord-Vest. Aproape în același moment în care a fost semnată nota informativă de recunoaștere nr. 02, la statul major al districtului/frontului a parvenit de la Moscova directiva de tristă faimă „numărul unu“. După care, la ora 2 și 25 de minute pe 22 iunie, din partea Consiliului de Război al Districtului Militar Special Baltic a fost emisă Directiva (nenumerotată) pentru comandamentele Armatelor VIII și XI. Repetând cuvânt cu cuvânt textul Directivei de la Moscova („în decursul zilelor de 22–23 iunie e posibil un atac… să nu vă lăsați provocați… concomitent să fiți în stare de pregătire de luptă deplină“), comandamentul districtului/frontului a adăugat și câteva puncte din partea sa. De exemplu, a ordonat ca „familiile corpului de comandă a Diviziilor 10, 125, 33 și 128 Pușcași să fie transportate în spatele frontului doar în cazul în care frontiera va fi trecută de forțe masive ale inamicului“. (346)

Este o indicație foarte interesantă. Chiar dacă din toate documentele din perioada antebelică s-ar fi păstrat doar această frază, ea, singură, ar fi putut relata despre felul cum își închipuia viitorul război comandamentul suprem al Armatei Roșii. Diviziile 10, 125, 33 și 128 Pușcași constituiau primul, cel mai avansat eșalon al trupelor Frontului Nord-Vest; statele majore ale formațiunilor erau amplasate în orășele și târgușoare (Kuliai, Batakiai, Vilkaviskism, Seirijai) situate la distanțe de doar 20–30 de kilometri de frontieră. Deja faptul că în dimineața de 22 iunie în zona de frontieră rămăseseră familiile corpului de comandă este mărturia unei iresponsabilități dincolo de limite.****** Și chiar și după ce a primit de la Moscova avertismentul referitor la o posibilă invazie a inamicului (e straniu că nu districtele de frontieră avertizau Moscova, ci invers), F.I. Kuznețov încă are îndoieli în privința faptului că „trecerea frontierei de forțe masive ale inamicului“ este inevitabilă și că familiile corpului de comandă trebuie luate și transportate fără a sta pe gânduri nici un minut.**

Cât privește toate celelalte divizii situate la distanțe un pic mai mari de 30 de kilometri, comandamentul districtului nu vede absolut nici un motiv pentru evacuarea de urgență a familiilor corpului de comandă. Mai trebuie adăugat că planul de evacuare a familiilor corpului de comandă fusese elaborat în prealabil în Districtul Militar Special Baltic. În arhivă (Arhiva Centrală a Ministerului Apărării, f. 16, inv. 2951, d. 238) s-a păstrat o hartă, ornată cu parafa categoriei supreme de secretizare (stric secret/de importanță specială), a evacuării și amplasării familiilor corpului de comandă. Este curios că toate „punctele de plasare“ se află la sud-vest de linia Siauliai–Vilniuc; probabil, autorii planului considerau invazia inamicului la o adâncime mai mare de 100–130 de kilometri extrem de puțin probabilă.

Ca rezultat al acestor evaluări și decizii, „gruparea de trupe“ a Frontului Nord-Vest în zona de frontieră de la sud de drumul Kalvarija–Alitus consta dintr-o sigură formațiune – Divizia 128 Pușcași. Forțele principale ale Armatei XI (trei divizii de pușcași) se aflau la nord de Kalvarija, Brigada 10 Artilerie antitanc era ascunsă într-un masiv păduros de la vest de Kaunas și pe 22 iunie nu putea nici măcar teoretic să împiedice ofensiva diviziilor de tancuri germane. Da, Directiva Consiliului de Război citată mai sus a dispus să fie „deplasate statul major al Diviziei 126 Pușcași și cantitatea posibilă a infanteriei și artileriei ei în regiunea Kalvarija, unde se vor deplasa toate unitățile Diviziei 126 Pușcași“ – în realitate însă, divizia ce se deplasa din adâncul districtului spre vest a reușit spre seara de 22 iunie să ajungă doar până la Alitus.

Bineînțeles, doar Divizia 128 Pușcași, singură, nu putea să mențină apărarea pe un front cu lățimea de 60 de kilometri și cu atât mai mult nu putea să oprească ofensiva a trei divizii de tancuri, două divizii de infanterie și a unei divizii motorizate ale inamicului. Aceasta însă este doar o jumătate de adevăr. Cea de-a doua jumătate constă în faptul că fuga în dezordine chiar după primele împușcături nu este unica alternativă a apărării îndârjite. Mai există teoretic două variante de acțiuni, care se numesc „defensivă mobilă“ și „repliere“. Nu trebuia inventat nimic nou, în Regulament e scris totul („să i se provoace pierderi inamicului aflat în ofensivă, să fie constrâns să se desfășoare, să piardă timp cu organizarea ofensivei și, fără a intra în luptă încordată cu el, să se evite lovitura lui“).

O divizie de pușcași înseamnă nouă batalioane de infanterie, șase (luând în

calcul divizionul de apărare antitanc) divizioane de artilerie; ele sunt, teoretic, suficiente pentru ca pe fiecare dintre cele 3–4 direcţii rutiere situate în zona ofensivei Grupului 3 Tancuri să-i aplice inamicului o serie de „împunsături de ac“ capabile să reducă ritmul ofensivei de la fenomenal la unul normal (câte 10–15 kilometri pe zi). În seara de 21 iunie unităţile Diviziei 128 Puşcaşi se aflau în regiunea Lazdijai–Seirijai–Simnas (adică în regiunea grupului de lacuri dintre cele două drumuri ce duceau spre Alitus), un loc ideal pentru organizarea ambuscadelor şi a loviturilor asupra flancurilor. Cele cinci noduri de apărare ale regiunii fortificate Alitus, unde pe un front de 57 de kilometri dintre Kalvarija şi Kapciamestis se aflau în diferite stadii de construcţie 273 de cazemate (20 dintre ele deja construite) puteau, de asemenea, să-l împiedice cumva pe inamic. Iar într-un ritm normal al ofensivei, germanii ar fi ajuns la Neman în a treia sau a patra zi de război, ceea ce ar fi însemnat năruirea întregului plan al operaţiunii.

În orice caz, rezultatul replierii trebuia să fie apariţia diviziei (iar Divizia 128 Puşcaşi avea un efectiv care chiar depăşea norma prevăzută de organigramă – 15 540 de oameni) pe malul estic al Nemanului. Dar nicăieri nu apărea nimic – Divizia 128 Puşcaşi pur şi simplu a dispărut. A dispărut din notele informative ale statului major al frontului, a dispărut de pe harta operativă, a dispărut de pe câmpul de luptă.****** La ora 9.35, pe 22 iunie, comandantul Frontului Nord-Vest a raportat la Moscova: „Forţe masive de tancuri şi de unităţi motorizate pătrund spre Druskeniki. Divizia 128 Puşcaşi este în cea mai mare parte încercuită, nu avem date precise despre situaţia ei“. Peste zece minute, la ora 9.45, a fost semnată Directiva Consiliului de Război al frontului, în care comandantului Armatei XI i s-a ordonat: „să asigure replierea Diviziei 128 Puşcaşi, fără a admite încercuirea ei, să pregătească poziţiile pe malul estic al râului Neman până la graniţa stângă a frontului“. (347) Atâta tot. Toate celelalte referiri la Divizia 128 constau din „nu avem legătura“, „situaţia diviziei nu este cunoscută“.**

Dispariţia unei divizii nu înseamnă, desigur, anihilarea într-o clipă a 15 000 de oameni. Unii ostaşi, unele subunităţi răzleţe au intrat în luptă, au făcut inamicul să suporte pierderi; ciocnirile armate în pădurile de pe malul vestic al Nemanului au continuat până la sfârşitul lunii iunie. Judecând după listele cu morminte militare ce se păstrează în arhivele republicii Lituania, în regiunea drumului Seirijai–Alitus sunt înmormântaţi 88 de soldaţi germani. (348) Luând în calcul şi răniţii, care de obicei erau de trei

ori mai mulţi decât morţii, rezultă cifrele unor pierderi destul de sensibile după criteriile Wehrmachtului. Însemnarea de pe 22 iunie din Registrul operaţiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri constată scurt, dar clar: „Acolo unde inamicul a primit lupta, el se apăra până la ultima suflare, cu îndârjire şi curaj“.

Nu trebuie să uităm că la dispoziţia comandamentului Frontului Nord-Vest mai era un instrument extrem de mobil şi suficient de puternic (opt regimente de aviaţie de bombardament), capabil să frâneze înaintarea corpurilor de tancuri ale Wehrmachtului. Pentru aviaţia din epoca respectivă, o coloană de trupe motorizată era o ţintă ideală. Bombele lansate de pe un bombardier „orizontal“ se împrăştiau în formă de elipsă foarte întinsă pe una din axele sale şi în timpul atacului asupra unei coloane mecanizate trebuia vizată lovirea precisă doar pe o singură coordonată („mai la stânga–mai la dreapta“), iar „mai departe–mai aproape“ deja nu mai avea importanţă în situaţia în care lungimea ţintei se măsoară în kilometri. Şi în timp ce distrugerea unui tanc era un eveniment cât se poate de puţin probabil (bomba FAB-50 perfora blindajul tancurilor uşoare doar dacă exploda nu mai departe de un metru sau doi de ţintă, automobilele, cisternele cu benzină, remorcherele cu şenile, care constituiau în total 80 la sută din toate obiectele mobile ale diviziei de tancuri, erau foarte vulnerabile. Cel puţin, prin „loviturile masive ale aviaţiei inamicului“ istoriografia sovietică explica în mod tradiţional dispariţia corpurilor mecanizate ale Armatei Roşii.

Deja la ora 9.45 pe 22 iunie, în Directiva Consiliului de Război citată mai sus comandantului Forţelor Armate Aeriene ale frontului i se ordonă „să bată cu lovituri puternice grupările inamicului de la Tilsit şi de la Calvarija“. În intervalul dintre orele 10 şi 12 (timpul exact nu este indicat în document), comandantul Forţelor Armate Aeriene ale Frontului Nord-Vest, generalul-maior Ionov, semnează Ordinul de luptă nr. 01/Mapa Specială. Documentul arată în mod evident schimbarea vertiginoasă a planurilor comandamentului frontului. În timp ce documentul iniţial dactilografiat (scris, cel mai probabil, încă pe timp de pace) preconiza aplicarea loviturii asupra aerodromurilor şi trupelor inamicului pe teritoriul Prusiei Orientale, corecturile scrise cu mâna cu cerneală neagră inserate în ordin schimbă distinct sarcina – acum se ordonă ca eforturile principale să fie

concentrate asupra lichidării coloanelor motorizate şi mecanizate ale inamicului ce se deplasează pe teritoriul sovietic; de exemplu, pentru două divizii aviatice, ca obiectiv al atacului sunt indicate „tancurile din regiunea Kalvarija–Lazdijai–Seirijai“. (349)

La ora 12.20 bombardierele Regimentului 31 Aviaţie de bombardament au aplicat prima şi cea mai puternică lovitură (în total la raid au luat parte 38 de echipaje), lansând asupra „comasării de trupe ale inamicului de la sud de Kalvarija“ 18 bombe FAB-250 şi 174 de bombe FAB-100. (350) În total, până la sfârşitul zilei au fost efectuate cel puţin patru raiduri masive cu participarea a 103 bombardiere (în cazul altor câtorva raiduri este greu de identificat locul aplicării loviturii cu bombă sau datele despre ele nu sunt confirmate la confruntarea rapoartelor de luptă ale diferitelor state majore). În plus, cel puţin un raid a fost efectuat de forţele Corpului 3 Aviaţie cu rază lungă: la ora 15.40, nouă bombardiere ale Regimentului 207 Aviaţie cu rază lungă au atacat o coloană mecanizată a inamicului pe drumul Leipalingis–Merkine. În ansamblu, asupra coloanelor mecanizate ale Grupului 3 Tancuri au fost lansate circa 600–700 de bombe (în fond FAB-100). (351)

Care a fost rezultatul? În această privinţă lucrurile sunt cu mult mai complicate. În memoriile comandantului Grupului 3 Tancuri, H. Hott, vreo câteva cuvinte se referă la acţiunea (inacţiunea) Forţelor Armate Aeriene sovietice. Aceste cuvinte sunt: „N-au fost remarcate acţiuni ale tancurilor şi ale aviaţiei. Recunoaşterea aeriană efectuată pe timp senin n-a depistat nici un fel de deplasări ale inamicului la est de Neman“. Atât. În Registrele operaţiunilor militare ale Grupului 3 Tancuri şi Corpului 57 Tancuri pe care le-am studiat nu se spune nici un cuvânt despre acţiunile aviaţiei sovietice pe 22 iunie. Dar unde au căzut bombele?

Să ridicăm un pic vălul (deocamdată e devreme să vorbim despre soluţionarea exhaustivă a problemei) de pe enigma eficienţei uimitor de mici a acţiunilor Forţelor Armate Aeriene sovietice ne permite un raport al comandantului bateriei (companiei) 1 a Divizionului 84 Tunuri antiaeriene; această subunitate i-a fost ataşată Diviziei 7 Tancuri cu sarcina „de a acoperi Divizia 7 Tancuri în regiunea includerii bateriei în coloana de marş“. Evenimentele primei zile de război sunt descrise în raport astfel:

„… Situaţia din aer. Ora 11.20. Un raid al bombardierelor inamicului

«Martin-bomber» (așa numeau germanii bombardierul ușor cu două motoare SB, timpul coincide minut cu minut cu cel din raportul comandamentului Regimentului 31 Aviație de bombardament – M.S.). Ora 11.25. Alertă gaze. Ora 17.25. Lansarea bombelor de-a lungul drumului pe care se află în marș Divizia 7 Tancuri. În timpul tuturor raidurilor avioanele se aflau în afara razei de accesibilitate ale bateriei (subl. mea – M.S.).

Noi n-am suferit pierderi. Inamicul n-a suferit pierderi. N-am consumat nici un proiectil. (352)

Dezlegarea enigmei este, după cum vedem, foarte simplă. Cea mai slabă armă cu care putea fi dotată o baterie germană de tunuri antiaeriene era tunul cu tragere rapidă de calibru 20 mm FLAK-30/38 cu raza de accesibilitate a înălțimii (sub diferite unghiuri de ridicare) de 2 200–3 700 de metri, distanța de tragere oblică ajungea până la 4 800 de metri. Dar bateria (compania) 1 a Batalionului 84 era dotată – după cum putem judeca pe baza registrului de muniții consumate – cu un tun antiaerian mai puternic de calibru 37 mm, cu înălțimea accesibilă a tirului de circa 4 500–4 700 de metri. Dacă în ziua respectivă artileriștii antiaerieni nici n-au deschis focul („n-am consumat nici un proiectil"), faptul acesta ne obligă să presupunem că avioanele „atacatoare" erau departe de zona în care puteau fi lovite. Mai simplu spus, au aruncat două sute de bombe de la înălțimea de cinci kilometri la nimereală, după care, cu simțul datoriei îndeplinite, au zburat înapoi…

În aceste condiții, cu o astfel de organizare a apărării, ofensiva Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului s-a transformat într-un marș forțat. În Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri el este descris astfel:

„Ora 4.10

Corpul de armată 6 a capturat fortificațiile de campanie de la frontieră ale inamicului. În timpul ofensivei se face observată o prezență cu mult mai slabă a inamicului în apropierea frontierei, mai ales a artileriei, decât se presupunea anterior…

Pe la ora 6.00

Tancurile s-au apropiat de Kalvarija, pe care pe la ora 8.00 (aşa e scris în text – M.S.), după ce am întâmpinat o rezistenţă slabă a inamicului, a cucerit-o Divizia 20 Tancuri…

Ora 6.15

Regimentul 30 Infanterie motorizată al Diviziei 18 Motorizate ajunge la Kapciamiestis (la 15 kilometri est de frontieră – M.S.) şi, după ce întâmpină doar o rezistenţă neînsemnată, se deplasează spre Leipalingis.

Nici până acum nu e posibil să stabilim clar situaţia inamicului. Doar Corpul de armată 5 pe unele sectoare s-a ciocnit de rezistenţa înverşunată a inamicului. Divizia 5 Infanterie a pătruns în zorii zilei în Lazdijai şi a distrus inamicul pe poziţiile (liniile) cazematelor.

Pe la ora 9.00

Până în momentul actual Grupul 3 Tancuri nu ştie nimic cert despre prezenţa forţelor inamicului ce erau amplasate, conform informaţiilor parvenite înainte de 22.06, lângă frontieră – dacă au reuşit ele înaintea atacului să se replieze la timp ori s-au dovedit atât de stupefiate încât până acum au putut fi depistate doar rezistenţa neînsemnată şi retragerea spre Neman…

Ora 10.40

Divizia 7 Tancuri trece prin Simnas, în timp de mai la nord de ea Divizia 20 Tancuri ocupă defileul lacustru dintre Simnas şi lacul Zuvintas (la 25 de kilometri est de râul Neman – M.S.).

Ora 14

Prima care a atins scopul iniţial al primei zile a ofensivei – de a ajunge pe un front larg până la râul Neman şi de a se strădui să-l forţeze – a fost Divizia 7 Tancuri, care la ora 13.10 a pătruns în partea vestică a oraşului Alitus şi a ocupat ambele poduri peste râul Neman, rămase intacte. Nimeni nu se aşteptase la aşa ceva.

Ora 17.15

Batalionul 30 Motociclişti (al Diviziei 18 Motorizate din componenţa Corpului

57 Tancuri) a ajuns până la podul de lângă Merkine şi începe să treacă râul. Astfel, nu mai e de actualitate necesitatea nenumăratelor planuri de instalare a podurilor de pontoane ca râul să fie trecut de ambele corpuri de tancuri.

Ora 18.15

Regimentul 56 Infanterie din componenţa Corpului de armată 5 a ajuns în marş pedestru la râul Neman – o treabă excelentă a infanteriei, care într-un răstimp atât de scurt, în pofida ciocnirilor cu inamicul, a condiţiilor proaste ale terenului şi a vremii călduroase, a parcurs o distanţă de peste 40 de kilometri (subl. mea – M.S.). Comandantul regimentului, colonelul Thum, a fost propus pentru decorare printr-un raport expediat Comandamentului Suprem…“ (353)

După ce şi-a revenit repede din ameţeala provocată de succesul neobişnuit şi neaşteptat, comandamentul Grupului 3 Tancuri a cerut să continue marşul dincolo de Neman, fără să se oprească nici un minut. „Corpurilor le-au fost comunicate sarcinile pentru seara de 22.6 şi dimineaţa de 23.6: să se deplaseze înainte spre vest, fără să aştepte diviziile din eşalonul doi; înaintarea din seara de 22.6 să fie continuată cât se poate mai departe, Corpul 57 Tancuri să înainteze prin Oranî spre Eisiskes, Corpul 39 Tancuri – prin Olkieniki şi Butrimonys spre Vilnius“. Minunea însă nu s-a produs şi germanii n-au reuşit să cucerească Vilniusul (la 130 de kilometri de frontieră) chiar în prima zi de război; cu toate acestea, Corpul 57 Tancuri care pe 22 iunie n-a avut alt inamic în afara terenului impracticabil, şi-a trecut Divizia 12 Tancuri pe podul de lângă Merkine şi până la căderea întunericului capul coloanei de marş a „panglicii de oţel“ de câţiva kilometri s-a deplasat la 25 de kilometri est de Neman, iar detaşamentele de avangardă ale motocicliştilor au ajuns până la Oranî.

Bilanţul zilei este făcut în Registrul operaţiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri în felul următor: „În procesul de instruire [a trupelor] Armata Roşie prefera, probabil, formele de desfăşurare a luptei politice interne, ale războiului civil şi revoluţiei în detrimentul operaţiunilor de luptă pe front. În aceste zile conducerea ei şi-a recunoscut incompetenţa“.

Divizia 5 Tancuri

Principala (şi la drept vorbind unica) formaţiune ce putea să fie folosită pentru aplicarea unei contralovituri imediate şi puternice asupra trupelor germane ce pătrunseseră până la locurile de trecere peste Neman era Corpul 3 Mecanizat (Diviziile 2 şi 5 Tancuri, Divizia 84 Motorizată). Corpul 3 Mecanizat era un corp mecanizat „vechi“, constituit încă din anul 1940; era o formaţiune strâns închegată, bine dotată cu tehnică de luptă şi auxiliară. Conform totalurilor anului 1940, Corpul 3 Mecanizat a fost recunoscut drept cel mai bun dintre toate corpurile mecanizate existente atunci în Armata Roşie. Primul comandant al formaţiunii a fost viitorul mareşal Eriomenko, comandantul Diviziei 5 Tancuri (şi ulterior şeful statului major al corpului) era viitorul mareşal Rotmistrov. La începutul războiului, în Corpul 3 Mecanizat erau circa 3 900 de automobile (unul dintre cei mai buni indicatori între toate corpurile mecanizate), 300 de tractoare şi remorchere, 670 de tancuri, inclusiv 51 de tancuri KV şi 50 de tancuri T-34. O forţă serioasă şi o luptă de tancuri de întâmpinare cu o sută de tancuri sovietice de „tipuri noi“ nu le promitea nimic bun tanchiştilor Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului.

În ultimele zile antebelice diviziile Corpului 3 Tancuri au fost scoase din locurile de amplasare permanentă şi s-au concentrat în pădurile de la est de Neman în zona Ionava–Kaunas–Alitus. În seara de 22 iunie, prin Directiva nr. 3 a Consiliului de Război principal al Armatei Roşii a fost trasată sarcina „de a aplica o contralovitură puternică din regiunea Kaunas asupra flancului şi spatelui grupării din Suvalki a inamicului, de a o distruge în interacţiune cu Frontul Vest şi spre sfârşitul zilei de 24.6 de a cuceri regiunea Suvalki“. Când a fost luată această decizie, cei de la Moscova încă nu dispuneau de nici o informaţie cât de cât amănunţită şi veridică despre ce se întâmpla în realitate pe front; Directiva nr. 3 a fost pregătită cel mai probabil pe baza planurilor antebelice, în care era prezentă ideea „de a reteza intrândul de la Suvalki“ printr-o lovitură a corpurilor mecanizate din regiunea Kaunas–Alitus. (354) Şi cu toate acestea, accidental sau nu, în cazul dat Directiva nr. 3 era cât se poate de adecvată situaţiei ce se crease – ofensiva Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului reprezenta pericolul cel mai mare (înaintarea în adâncul spatelui Frontului Vest şi încercuirea lui ulterioară) şi pentru zdrobirea lui trebuiau utilizate rezervele apte de luptă.

La fel ca în cazul Frontului Sud-Vest, ordinul comandamentului suprem a

fost ignorat. Spre deosebire de situaţia de pe Frontul Sud-Vest, dispunem de un document ce explică motivele acestei decizii – la ora 10 seara pe 22 iunie Consiliul de Război al Frontului Nord-Vest îi raporta comisarului poporului al apărării: „Lovitura principală [a inamicului] pe direcţia şoselei Tilsit–Siauliai… Consider: înfrângerea inamicului pe această direcţie [în] timpul cel mai scurt, pentru a opri lovitura inamicului, decide soarta operaţiunii frontului…“ Totodată, situaţia pe direcţiile „Kaunas şi Alitus“ era estimată ca mai puţin alarmantă, comandamentul frontului presupunea că „patru divizii ale Armatei XI luptă cu îndârjire, repliindu-se spre est, pentru a reţine inamicul prin defensiva de pe malul drept al râului Neman“. (355)

În conformitate cu această apreciere a situaţiei, comandamentul Frontului Nord-Vest a decis să utilizeze Corpul 3 Mecanizat pentru aplicarea loviturii nu pe direcţia sud–vest (spre Suvalki), ci pe direcţia nord–vest, spre Raseiniai, Skaudvile; totodată una dintre diviziile corpului mecanizat (Divizia 5 Tancuri) era scoasă din componenţa lui şi transferată în subordinea operativă a Armatei XI. (356) Acest „transfer“ nu însemna vreo deplasare a trupelor în spaţiu, deoarece Divizia 5 Tancuri era în permanenţă amplasată în regiunea Alitus. Acolo, lângă locurile de trecere peste Neman, ea urma să contraatace unităţile de tancuri germane care pătrunseseră până la râu.

Fondul de arhivă al Diviziei 5 Tancuri există şi este neobişnuit (pentru o divizie zdrobită în primele zile ale războiului) de vast. El a fost declasificat în decembrie 2009 şi putem afla acum multe lucruri interesante. În el se află, de exemplu, „Sarcina pentru aplicaţiile comandamentelor şi statelor majore cu mijloacele de transmisiuni“, desfăşurate în divizie pe 11–12 aprilie 1941. Situaţia iniţială pentru „operaţiunile de luptă“ convenţionale era descrisă în felul următor: „Inamicul sileşte divizia noastră de puşcaşi să se retragă spre Neman în zona Merkine–Druskininkai. Aviaţia «vesticilor» a efectuat raiduri asupra oraşelor Alitus, Prenai şi a deteriorat podurile de peste Neman. Dominaţia în aer e de partea inamicului“. Nu este greu de observat uimitoarea asemănare cu realitatea de pe 22 iunie, cu singura diferenţă că adevăraţii „vestici“ n-au distrus podurile de peste Neman, ci dimpotrivă, voiau din răsputeri să zădărnicească distrugerea lor. În faţa diviziei de tancuri, în cadrul aplicaţiilor a fost trasată sarcina de a instala un pod de pontoane peste Neman lângă târguşorul Kaniukai (suburbie sudică a

Alitusului), de a contraataca inamicul, de a ajunge spre sfârşitul zilei în regiunea defileului dintre lacuri de lângă Simnas şi de a înainta a doua zi spre Kalvarija. (357)

Mai e în fondul de arhivă şi aşa-numitul „carnet de serviciu“ al şefului statului major al diviziei, în care sunt notate literalmente minut cu minut acţiunile comandanţilor şi ale subalternilor lor în prima zi de mobilizare. (358). E şi planul detaliat de acţiuni al serviciului de transmisiuni în timpul ridicării diviziei la semnalul de alarmă de luptă, schema liniilor de transmisiuni prin cablu în regiunea de concentrare a unităţilor diviziei în caz de alarmă (această regiune este situată la vest de Alitus, între râul Neman şi lacuri). La plan este anexată o listă din care reiese că, potrivit situaţiei de la sfârşitul lunii mai 1941, în Divizia 5 Tancuri figurau: o staţie de radio puternică RSB, 14 aşa-numite staţii radio „de regiment“ 5-AK, 25 de staţii radio portative de capacitate mică (RB, RRU, 6-PK), 194 de aparate de telefon şi 358 de kilometri de cablu; toate astea, bineînţeles, în plus faţă de cele 170 de staţii radio din tancuri. (359) Mai e un extras dintr-un document extrem de important (şi supersecret) – schema de desfăşurare mobilizaţională a trupelor Districtului Militar Special Baltic; din document rezultă că la sfârşitul lunii mai, conform organigramei pe timp de război, erau întreţinute aproape toate unităţile de luptă ale Diviziei 5 Tancuri: două regimente de tancuri, un regiment de artilerie şi un regiment motorizat de puşcaşi, batalionul de recunoaştere, batalionul de transmisiuni şi divizionul de tunuri antiaeriene. (360)

Şi mai e pompoasa „Istorie a Regimentului 9 Tancuri“ (unul dintre cele două ce făceau parte din componenţa Diviziei 5 Tancuri), în care în cele mai exaltate expresii este descrisă „calea de luptă“ a unităţii, adică participarea ei la zdrobirea, în septembrie 1939, a armatei poloneze zdrobite deja de germani:

„Nu există cuvinte care ar putea caracteriza plenar bucuria şi mândria fiecărui ostaş. Toţi ardeau de dorinţa comună de a intra în luptă şi de a lupta pentru fericirea şi bucuria popoarelor Bielorusiei Apusene. La ora 16.00 pe malul râului Neman s-a desfăşurat o adunare de partid în cadrul căreia comuniştii şi-au exprimat devotamentul nemărginit faţă de partidul lui Lenin–Stalin, au vorbit despre onoarea şi gloria care i-au revenit fiecărui comunist… După adunare a avut loc mitingul întregului efectiv, care s-a desfăşurat de asemenea cu un mare avânt… La ora cinci fix am trecut peste reţelele de

sârmă ghimpată, am trecut de stâlpii de hotar barajele care timp de 20 de ani au separat popoarele Bielorusiei Apusene de fraţii lor de sânge care trăiau în familia unică a Marii Uniuni Sovietice… Spre sfârşitul zilei de 17 septembrie unităţile noastre s-au concentrat la distanţa de 70 de kilometri de fosta frontieră, iar pe 20 septembrie erau în târguşorul Sokulka: în spate au rămas 400 de kilometri parcurşi de noi pe teritoriul Bielorusiei Apusene. Va rămâne mult timp în memoria ostaşilor şi comandanţilor Marea Campanie Eliberatoare".

De fapt, şi printre aceste fraze patetice pot fi descoperite informaţii interesante. De exemplu, unele date cât se poate de concrete despre faptul dacă era adevărat că tehnica sovietică cu şenile se defecta chiar întotdeauna după 50–100 de kilometri de marş:

„Datorită cunoaşterii bune a maşinilor şi atitudinii pline de dragoste faţă de ele, tancurile şi-au parcurs calea fără să se defecteze şi fără staţionări forţate. Tancul, al cărui comandant era comsomolistul tov. Cerniak, iar mecanic-şofer tov. Karpenko, a parcurs pe câmpurile şi drumurile Bielorusiei Apusene, Lituaniei şi Letoniei peste 2 000 de kilometri fără nici o defecţiune şi fără nici o staţionare forţată… Mecanicul-şofer tov. Karpenko îşi îngrijea cu atâta dragoste maşina, încât ea a funcţionat 60 de moto-ore peste normă… Tractoristul tov. Grigori Malîşev şi-a condus tractorul pe distanţa de 1 600 de kilometri şi nicăieri n-a rămas în urma unităţii sale. El apărea întotdeauna acolo unde tancurile nu puteau să depăşească de sine stătător obstacolele naturale…" (361)

În fondul de arhivă al Diviziei 5 Tancuri lipseşte doar „o nimica toată" – documentele din primele zile (zile următoare nici n-a mai avut) de război adevărat contra unui inamic adevărat, îndârjit. Nimic – nici un ordin, nici o relatare operativă, nici un raport de luptă. Un istoric care va veni peste o sută de ani de pe Lună pe Pământ va putea costata cu toată certitudinea („documentele de arhivă confirmă incontestabil") că totul s-a terminat cu Marea Campanie de Eliberare… Totuşi, manuscrisele nu ard chiar toate până la unul. În cazul dat s-a păstrat Registrul operaţiunilor de luptă al Regimentului 5 Obuziere al diviziei, scris de mână; deşi într-un volum minim, el ajută la reconstruirea cursului real al evenimentelor:

„18 iunie 1941.

Ora 10.00. Regimentul 5 Artilerie de obuziere, care în componența tuturor subunităţilor (010/17) continua instrucţiile în tabăra de la Oranî, RSS Lituaniană, a fost ridicat de statul major al Diviziei 5 la semnalul alarmă de luptă (coincidenţă totală de conţinut şi dată cu ordinul similar din formaţiunile Corpului 12 Mecanizat – M.S.) şi se afla în regiunea Oranî de pe 18 până pe 20 iunie 1941. Regimentul era comandat de maiorul Komarov, adjunct al comandantului pentru politică era comisarul de batalion Bekarevici, şef al statului major – Tkaciov.

20 iunie 1941.

Ora 4.00. A parvenit ordinul de luptă al statului major al Diviziei 5 privind concentrarea regimentului la ora 8.00 în pădurea de la 1,5 kilometri est de Şvabişki (la 8 kilometri est de podul de la sud de Alitus – M.S.).

Ora 7.50. Regimentul s-a concentrat în pădurea de la 1,5 kilometri de Şvabişki, unde s-a aflat până pe 22 iunie 1941. În această regiune a fost organizată apărarea circulară şi a fost efectuată instalarea adăposturilor blindate contra bombardamentelor aeriene…“ (362)

Regimentul de artilerie (de obuziere) al Diviziei 5 Tancuri avea o componenţă cât se poate de standardizată: două divizioane, şase baterii de câte patru tunuri; în dotarea regimentului erau 12 obuziere de calibru 122 mm şi 12 obuziere de calibru 152 mm. Distanţa de opt kilometri până la Neman şi până la podurile peste el le permitea tunurilor de aceste calibre să tragă asupra comasării de forţă vie şi de tehnică ale inamicului, iar înaintarea regimentului de obuziere mai aproape de râu nu avea un sens practic; în plus, pădurea ascundea cu siguranţă poziţiile de foc de observarea din aer.

Ce făceau în timpul acesta celelalte unităţi ale diviziei ridicate la semnalul de alarmă de luptă pe 18 iunie? Principala forţă de şoc erau două regimente de tancuri în dotarea cărora figurau în total 50 de cele mai noi tancuri T-34, 26 de tancuri cu trei turele T-28, 165 de tancuri uşoare BT-7 şi 14 tancuri T-26, în total 255 de tancuri (este enumerată doar tehnica blindată în stare funcţională). În divizie fuseseră şi 27 de tancuri grele KV, dar în luna mai ele le-au fost transmise vecinilor din Districtul Militar Special de Vest (au fost expediate de la gara Voşkovîsk, ceea ce ne permite să presupunem că aceste tancuri KV au fost transferate în componenţa Corpului 11

Mecanizat). În plus, în divizie figurau 56 de automobile blindate cu tun BA-10. Luând în calcul armamentul divizionului de tunuri antiaeriene (o particularitate extraordinară a diviziei era un set complet de 12 cele mai noi tunuri antiaeriene cu tragere rapidă de calibru 37 mm), Divizia 5 Tancuri avea circa 320 de „ţevi“ capabile să distrugă tancurile uşoare cu care era înarmat Corpul 39 Tancuri al Wehrmachtului.

Nu s-au păstrat, după cum am menţionat, documente iniţiale (sau mai sunt încă clasificate şi inaccesibile). Dintre „sursele secundare“ (investigaţii, memorii) disponibile merită atenţie un articol al lui S. Jegelevicius, doctor în istorie, docent al Universităţii din Vilnius. (348) Autorul a colectat un timp îndelungat amintirile martorilor oculari (dintre care unul fusese el însuşi, ce-i drept la o vârstă foarte fragedă) şi a utilizat, de asemenea, o astfel de sursă cum sunt listele de locuri de înhumare militare ce s-au păstrat în arhivele lituaniene; războiul de pe teritoriul regiunii Vilnius a fost relativ scurt (câteva zile în iunie 1941 şi o săptămână–două în vara anului 1944), relaţiile dintre ocupanţi şi localnici nu erau prea conflictuale şi de aceea locurile de înhumare ale soldaţilor germani şi sovietici n-au fost supuse actelor de vandalism (cel puţin nu la scară mare, de masă).

S. Jegelevicius descrie astfel pregătirea de bătălie a Diviziei 5 Tancuri: „Pe 18–19 iunie tancurile s-au deplasat din tabăra militară din oraşul Alitus pe malul înalt şi abrupt (drept) al Nemanului… La distanţa de 300–400 de metri de Neman, pe malul înalt, tancurile au fost dispersate la marginile a două sate vecine – Kaniukai şi Muizelenai… O parte a tancurilor se aflau în adăposturile săpate în primele ore ale dislocării tancurilor. La marginea de nord-vest a crângului Kaniukai, lângă şosea a fost instalată o ambuscadă de tancuri. De acolo se vedeau podul peste Neman din Kaniukai, precum şi şoseaua din apropierea tancului de pe malul stâng (vestic) şi cel mai apropiat segment al şoselei sinuoase ce se ridica pe malul înalt drept (estic)“.

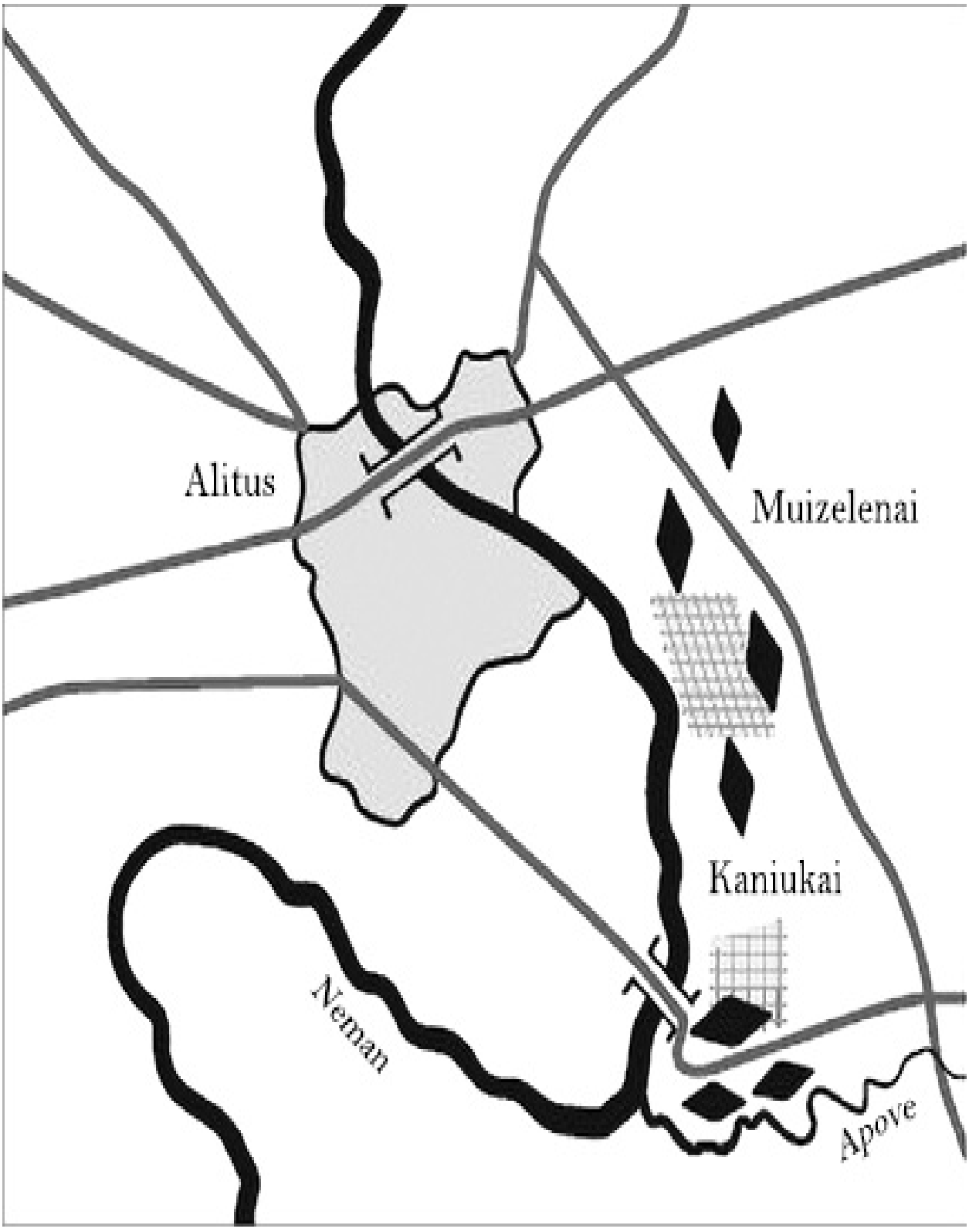

Fig. 21. **Lupta de tancuri de la Alitus**

Intenţia de a utiliza o divizie de tancuri pentru apărarea statică este, posibil, discutabilă, dar nu e cazul să se pună în discuţie faptul că malul estic al Nemanului de lângă podul („sudic“) de la Kaniukai era un loc ideal pentru ambuscadă. După ce treceau râul, tancurile trebuiau să vireze brusc, să parcurgă câteva zeci de metri pe malul nisipos şi apoi să se caţăre pe panta înaltă şi abruptă; motorul de 125 de cai-putere al tancului ceh de 10 tone vuia „de-i ieşea sufletul“ şi cutia de oţel ieşea târâş pe terenul plat cu viteză de ţestoasă. Un tanc sau două scoase din funcţiune pe pantă ar fi oprit inevitabil mişcarea întregii coloane, nu era loc pentru desfăşurarea în dispozitiv de luptă, remorcherul pentru tractarea tancurilor ce au blocat mişcarea poate fi adus doar cu elicopterul. Pentru întregirea efectului, regiunea din stânga a ambuscadei este acoperită de albia râuleţului Alove ce se varsă în Neman. În ansamblu, toate acestea amintesc foarte mult de legendarul Termopile, unde 300 de spartani au oprit într-un defileu montan oastea enormă a regelui persan…

„Termopile à la Alitus“ a fost preparată în felul următor. În prima jumătate a zilei de 22 iunie „grupul nordic“ de tancuri al Diviziei 5 Tancuri (dintre cele ce fuseseră concentrate în crângul de lângă satul Muizelenai) s-a pornit spre oraş, probabil cu misiunea de a trece pe pod pe malul vestic al Nemanului. În cursul deplasării, la marginea Alitusului, tancurile s-au pomenit sub lovitura aviaţiei germane şi câteva tancuri BT-7 arse au rămas să stea acolo ca un monument mut al zdrobirii până la sfârşitul războiului. În fond, cam asta a fost totul. Alte urme ale operaţiunilor de luptă ale „grupului nordic“ al Diviziei 5 Tancuri nu se lasă descoperite – nici în documentele inamicului, nici în amintirile localnicilor. Cât priveşte locurile de înhumare a militarilor, în partea estică a Alitusului şi pe câmpurile suburbane de lângă satul Muizelenai au fost înhumaţi 14 militari ai Wehrmachtului, dar printre ei nu era nici un tanchist (în inscripţiile de pe crucile de pe morminte germanii indicau cu precizie locul în care a servit răposatul, inclusiv compania). (348)

Prima care s-a apropiat de Alitus a fost Divizia 20 Tancuri germană,****** care a trecut fără să lupte Nemanul pe podul de nord ce nu fusese aruncat în aer şi a pornit, pe lângă tancurile sovietice dispărute,**

spre aerodromul militar situat la nord-est de oraş. În cunoscuta lui carte de memorii, Otto Carius (la momentul respectiv tanchist în Divizia 20 Tancuri) scrie: „Am atins fără incidente primul obiectiv al deplasării noastre din ziua respectivă – aerodromul din Alitus. Fericiţi, am aruncat de pe noi uniformele prăfuite şi eram fericiţi când în sfârşit am găsit apă ca să ne spălăm cum se cuvine. «Nu e rău deloc să lupţi prin părţile astea», a zis pufnind în râs comandantul tancului nostru, subofiţerul Deler, după ce şi-a scos a nu ştiu câta oară capul din hârdăul cu apă“.

Cam cu aceleaşi expresii este descrisă cucerirea Alitusului şi în „Istoria căii de luptă“ a Regimentului 21 Tancuri al Diviziei 20 Tancuri:

„Viteza teribilă şi terenul mlăştinos au condus la faptul că în a doua jumătate a primei zile de război doar unităţile slabe ale batalioanelor 1 şi 2 au ajuns la Alitus. Am reuşit să zădărnicim decolarea câtorva avioane ruseşti, în afară de aceasta au fost schimburi de focuri lângă aerodrom şi la marginea pădurii. Recunoaşterea aeriană a depistat în pădure câteva tancuri mari (probabil tancuri T-34 din componenţa Diviziei 5 Tancuri – M.S.), însă acestea n-au mai apărut. Noaptea, regimentul, împreună cu batalionul de motociclişti al diviziei, a păzit înălţimile de lângă capul de pod de la Alitus. În timpul nopţii prin oraş a rătăcit un tanc rusesc, în rest a fost linişte şi pace…“

Circumstanţele capturării aerodromului de către germani pot fi privite şi din partea cealaltă a frontului. În raportul locotenent-colonelului Morozov, comandantului bazei aviatice 86 (ea presta servicii pentru aerodromul de la Alitus) citim: „În intervalul de timp dintre aproximativ orele 14 şi 16, de la punctul de comandă am observat deplasarea unei coloane de tancuri spre Alitus. Luând coloana de tancuri a inamicului drept tancurile noastre, am continuat să stăm pe poziţii de apărare a aerodromului. Podul de peste râul Neman n-a fost aruncat în aer şi tancurile inamicului, trecând fără a întâmpina obstacole pe pod, au intrat în tabăra regimentului motorizat, în spatele flancului stâng al bazei aviatice şi a aerodromului. Nu aveam legătura cu unităţile. La ora 3.30 (aşa e scris în text, probabil e vorba de ora 15.30), pe 22 iunie, după ce am primit o relatare de la ostaşii batalionului de construcţii nr. 181, care fugeau de tirul de mitralieră, precum şi de la sergentul bazei, Belousov, că tancurile inamicului au apărut în tabăra regimentului motorizat de puşcaşi, am început imediat evacuarea… La Kaunas, baza s-a concentrat la ora 19.00 pe 22.6.41“. Conform situaţiei de pe 28 iunie, după câteva „evacuări“ a rămas un efectiv de 66 de oameni. Un

mort, trei răniţi, 242 de dispăruţi. (363)

Dar cum de a apărut necesitatea de a înmormânta 18 soldaţi germani? Bineînţeles, nu toţi şi nu chiar imediat au început „dislocarea“, câte unii continuau să tragă cu puşca. A existat Regimentul 5 Motorizat de puşcaşi al diviziei de tancuri. Să nu uităm nici de faptul că – dacă e să le dăm crezare notelor informative ale statului major al Frontului Nord-Vest – în seara de 22 iunie de Alitus s-a apropiat o întreagă divizie de puşcaşi (Divizia 126 Puşcaşi) şi nu doar a ajuns, ci a „apărat capul de pod din faţa podului de peste râu“. În fine, au existat şi Regimentul 5 Artilerie menţionat mai sus şi cele 24 obuziere ale lui ascunse cu siguranţă în pădure. Regimentul, dacă e să dăm crezare Registrului operaţiunilor de luptă, trăgea activ şi mult cu armele:

„22 iunie 1941.

Ora 5.20. Plutoanele de foc şi plutoanele de reglare ale bateriilor 1, 2, 3, 4, 5, 6 au ocupat poziţiile de foc la marginea de vest a pădurii de la 1,5 kilometri est de Şvabişki, iar la ora 16.00 au deschis focul asupra comasărilor de unităţi motorizate şi mecanizate şi de infanterie ale inamicului din oraşul Alitus, asupra marginilor oraşului, asupra malurilor râului Neman şi asupra podului sudic peste râul Neman din oraşul Alitus; ca rezultat a fost reţinută deplasarea unităţilor motorizate şi mecanizate ale inamicului; acesta a fost derutat şi a suportat pierderi mari“.

După ce „grupul nordic“ al Diviziei 5 Tancuri s-a repliat fulgerător de la Muizekenai la est, ca participanţi potenţiali la luptă au rămas doar regimentul de artilerie şi un grup de tancuri (deocamdată nu pot fi stabilite componenţa şi numărul de tancuri din grup), concentrate lângă podul „sudic“ peste Neman; acolo s-au şi desfăşurat evenimentele principale ale zilei.

Cu toate că Divizia 7 Tancuri ce rămăsese în urmă a ajuns la podul de la Kaniukai nu mai devreme de orele 17.18 (adică peste 12–14 ore după începutul războiului şi peste 3–4 ore după capturarea oraşului şi a podului nordic de subunităţile de avangardă ale Diviziei 20 Tancuri), podul n-a fost aruncat în aer. Una din posibilele explicaţii ale acestui fapt este expusă în articolul lui Jegelevicius: „În rândul populaţiei localnice se vorbea că podul de la Kaniukai a fost salvat de distrugere de un tânăr membru al

ilegaliştilor antisovietici. După ce tancurile sovietice au ajuns pe malul estic al Nemanului, el a descoperit în arbuştii mărunţi de pe pantele şoselei cablurile ascunse ce se întindeau spre pod (pe atunci între râu şi şosea se aflau trei gospodării ţărăneşti, astfel că se putea umbla relativ cu siguranţă prin locurile respective). În timpul raidurilor aviaţiei germane asupra oraşului Alitus, când a devenit clar că a început într-adevăr războiul, el a tăiat şi a tras la o parte câţiva metri de cabluri". (348) Şi nu mai avea cine să aducă înapoi „câţiva metri de cablu" (e cazul, probabil, să ne amintim în acest context de „Planul de distrugere a podurilor" care, conform unui ordin dat pe 18 iunie, trebuia elaborat şi adoptat până pe 21 iunie).

Lunga „panglică de oţel" a tancurilor germane a început să se târască în sus pe panta înaltului mal de est şi a ajuns în bătaia tirului tancurilor şi obuzierelor regimentului de artilerie ce stăteau ascunse în ambuscadă. Evoluţia ulterioară a evenimentelor nu se pretează la o reconstrucţie logică şi clară. Probabil, unicul fapt ce nu trezeşte îndoieli este cel că pe locul bătăliei au rămas tancuri deteriorate şi arse. O duzină de tancuri germane şi de vreo 2–3 ori mai multe sovietice. În cunoscuta relatare (publicată încă în anul 1988 în Revista de istorie militară şi apoi citată de sute de autori) a statului major al Grupului 3 Tancuri se spune că, în cadrul luptei crâncene de lângă Alitus, Divizia 7 Tancuri a pierdut 11 tancuri, inclusiv patru aşa-numite tancuri „grele" (adică Pz-IV).

În cursul celei de-a treia zile de război, pe podul de la Kaniukai s-a deplasat spre est o subunitate de recunoaştere militară a Wehrmachtului, în componenţa căreia era şi un translator, fostul ofiţer al serviciului de informaţii lituanian B. Ausrotas; el scrie în memoriile sale:

„După ce am trecut de podul peste Neman, a trebuit să urcăm pe o pantă abruptă de vreo 100 sau chiar mai mulţi metri. Ajunşi pe vârful plat al acestei coline, am văzut un adevărat cimitir al tancurilor… Am ieşit din automobile şi am numărat pierderile noastre şi ale inamicului. Eu am reuşit să număr vreo 30 de tancuri sovietice T-34 sau de vreun tip asemănător. Tancurile germane erau vreo 12… Este greu de explicat de ce forţele de tancuri şi autoblindate ale bolşevicilor au suferit aici o înfrângere. N-am observat urme ale acţiunii aviaţiei [germane] în ajutorul unităţilor noastre de tancuri. Pe câmpul de luptă nu erau gropi adânci care rămân după explozia bombelor". (348)

Şi proiectilele de obuzier de calibru 152 mm puteau să lase gropi cât se

poate de vizibile (greutatea unui proiectil era de 40 de kilograme, iar greutatea celei mai frecvent utilizate bombe aeriene germane era de 50 de kilograme), însă ele nu se văd – nici în memoriile lui Ausrotas, nici în fotografiile de arhivă ale câmpului de luptă de lângă podul de la Kaniukai. Şi asta este „greu de explicat“ ţinând cont că în Registrul operaţiunilor de luptă al Regimentului 5 Obuziere tirul este infernal:

„Ora 17.00. Pentru lichidarea tancurilor care au pătruns în regiunea defensivei diviziei şi pentru sprijinirea contraatacului tancurilor noastre, la ordinul comandantului regimentului, maiorului Komarov, bateria 2 comandată de locotenentul Fomin s-a plasat în formaţiune de luptă în regiunea Kaniukai, de unde distrugea podul sudic din oraşul Alitus şi trăgea direct asupra punctelor de foc ale inamicului, situate pe malul estic (aşa e scris în text – M.S.) al râului Neman, distrugând un tun al duşmanului; din cauza fumului şi a focului n-a fost posibilă stabilirea celorlaltor pierderi. Forţele inamicului în această luptă n-au fost stabilite în întregime, dar a fost depistată trecerea pe podul sudic al oraşului Alitus a aproape 60 de tancuri. Comandanţii bateriilor 1, 3, 4, 5, 6 au ocupat posturi de observaţie pe malul estic al râului Neman şi au sprijinit contraatacul Regimentelor 9 şi 10 Tancuri de pe poziţii de foc ascunse.***** Comandanţii bateriilor au executat în mod strălucit misiunea“. (364)***

Participarea artileriei germane la lupta de lângă Alitus este descrisă în rapoartele de luptă ale unităţilor Diviziei 7 Tancuri cu cuvinte puţine, fără strălucire:

„Regimentul 78 Artilerie

Raportul de dimineaţă de la ora 01.00 de pe 23.06.41

... În timpul ofensivei asupra oraşului Alitus artileria, avansând rapid unele tunuri, reprimă rezistenţa inamicului… Apoi Divizioanele 1 şi 2 au fost transferate în regimentul de tancuri pentru ofensivă cu scopul de a extinde capul de pod drept (adică sudic – M.S.). În cursul luptelor de astăzi subunităţile regimentului au distrus sau imobilizat 12 tancuri ale inamicului.

Pierderi: 1 rănit, 2 morţi, dispăruţi nu sunt.

Batalionul 42 Antitanc

Centrul de comandă al divizionului, ora 01.00, 23.06.41

… Compania 1 a divizionului antitanc (12 tunuri; cel mai probabil erau „ciocănaşe“ de calibru 37 mm, dar nu este exclus să fi avut şi câteva tunuri de calibru 50 mm – M. S.) îi era subordonată Regimentului 25 Tancuri şi a imobilizat în jumătatea a doua a zilei 17 tancuri la est de Alitus. Compania 2 a divizionului era rezerva grupului lui Boineburg fără să efectueze vreo operaţiune de luptă. Compania 3 a divizionului a luat parte la luptele grupului lui Boineburg până la Kalvarija şi apoi în grupul lui Rottenburg (adică împreună cu regimentul de tancuri – M.S.) până la Alitus, iar în timpul acesta plutonul 1 în cadrul unei lupte de jumătate de oră a atacat o subunitate rusească mai puternică, a capturat 6 maşini de-ale inamicului şi a luat 9 prizonieri.

Pierderi: locotenentul Vlonig (ilizibil), 2 subofiţeri au fost răniţi“. (365)

Desigur, cifrele pierderilor din timpul zilei prezentate în rapoartele de luptă sunt de obicei incomplete (inevitabila întârziere a informaţiilor). Trebuie recunoscute drept mai precise datele referitoare la înhumările militare. Pe un teren de la circa un kilometru la est de podul de la Kaniukai sunt înmormântaţi 23 de militari ai Wehrmachtului: patru din batalionul de recunoaştere al Diviziei 7, un genist şi 18 din Regimentul 25 Tancuri al diviziei. (348) Ţinând cont de aceste pierderi de efectiv, cifra de 11 tancuri pierdute nu pare nicidecum „micşorată“, mai degrabă invers – în lista generală au fost incluse, probabil, maşinile imobilizate şi deteriorate temporar, inclusiv ieşirile din funcţie din motive tehnice (fapt care pentru tancurile cehești în condiţii rutiere dificile era destul de frecvent).

O altă modalitate, fie şi indirectă, de a evalua veridicitatea relatării despre pierderea a 11 tancuri în lupta de lângă Alitus este analiza dinamicii şi a cronologiei pierderilor Diviziei 7 Tancuri în prima lună de război. În relatarea statului major al Grupului 3 Tancuri de pe 7 iulie, pierderile irecuperabile ale Diviziei 7 Tancuri de până pe 30 iunie (adică deja după încheierea bătăliei pentru Minsk) sunt de doar 25 de tancuri (inclusiv patru tancuri Pz-IV, adică e de presupus că fie divizia n-a pierdut în luptele de pe 23–30 iunie nici un tanc Pz-4, fie că relatarea despre pierderile din lupta de lângă Alitus includea în sine şi tancurile deteriorate, şi cele ce puteau fi reparate). (366) Peste trei săptămâni, pe 21 iulie, pierderile irecuperabile de tancuri ale diviziei erau (fără a lua în calcul pierderile de tancuri Pz-2) de

46 de tancuri, inclusiv cinci tancuri Pz-IV. (367) În medie, Divizia 7 Tancuri a Wehrmachtului în decursul primei luni de război pierdea irecuperabil câte 1,5–2 tancuri pe zi – şi pe acest fundal devine clar de ce „bătălia de lângă Alitus“ a fost inclusă în buletinul operaţiunilor militare ale grupului de tancuri şi a fost trimisă şi mai sus, la statul major al Grupului de Armate Centru.

Pierderile de tancuri sovietice lângă Alitus sunt estimate în Registrul operaţiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri la 70 de tancuri; această cifră este tăiată şi în următoarea frază ea creşte până la 80. (353) Dar unde şi cum au fost pierdute aceste tancuri şi nu are oare nevoie de ghilimele la cuvântul „pierdute“? În memoriile sale, Ausrotas scrie despre 30 de tancuri sovietice ce au încremenit pe câmpul de luptă de lângă podul de la Kaniukai. Da, memoria poate să-i joace feste omului, dar şi datele despre mormintele militare confirmă indirect această cifră: la faţa locului, la distanţa de circa un kilometru de mal au rămas înhumaţi 39 de ostaşi roşii. Dar mai trebuie să ţinem cont de faptul că, după spusele localnicilor care au luat parte la înmormântarea soldaţilor sovietici, din unele tancuri arse erau scoase doar oseminte carbonizate care erau îngropate chiar lângă tancuri; aceste morminte anonime nu au fost luate în calcul ulterior în cadrul alcătuirii listei înhumărilor militare. (348) În orice caz, se observă o anumită asemănare a tristei proporţii dintre pierderile de tancuri şi cele de tanchişti (11 și 18 la germani, 30 și peste 39 de partea sovietică).

Niţel forţat, putem admite că în lupta de lângă Kaniukai nu au fost pierdute 30, ci 35, 40, 45 de tancuri sovietice. Dar unde au dispărut celelalte? În regiunea Muizelenai au rămas carcasele pârjolite ale 4–5 tancuri lovite de aviaţia germană. Până la 80 e încă destul de mult. Cea mai simplă şi mai verosimilă explicaţie constă, în opinia mea, în faptul că în regiunea oraşului Alitus şi a împrejurimilor lui germanii au descoperit realmente 80 de tancuri sovietice şi, cu conştiinţa curată, au unit într-o sumă generală tancurile imobilizate în luptă şi cele abandonate fără luptă; şi, la urma urmei, oare nu este un tanc abandonat al inamicului un trofeu legitim?

A fost oare utilizată principala forţă de şoc a Diviziei 5 Tancuri, cele 50 de tancuri T-34? Drept temei pentru răspunsul negativ la această întrebare poate servi nu atât rezultatul final al luptei (e greu de imaginat situaţia în care întâlnirea dintre un tanc T-34 cu „cehii“ uşori s-ar fi putut termina astfel), cât lipsa oricăror referinţe la tipul nou, necunoscut de tanc sovietic

în documentele Wehrmachtului. Nici în Registrul operaţiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri, nici în documentele Diviziei 7 Tancuri şi ale subunităţilor ei (inclusiv, ceea ce e cât se poate de remarcabil, relatările batalionului antitanc!) nu e nici un cuvânt despre apariţia pe câmpul de luptă a vreunui tanc necunoscut al inamicului. Pe fotografiile ce reprezintă tancurile lovite lângă podul de la Kaniukai nu se văd tancuri T-34.

Cât priveşte memoriile citate mai sus ale lui Ausrotas („vreo 30 de tancuri sovietice T-34 sau de vreun tip asemănător"), cel mai probabil a luat drept T-34 tancurile de un tip foarte asemănător la exterior, anume BT-7 (tancurile de bază, cele mai numeroase din Divizia 5 Tancuri). Detaliul care îi bătea la ochi imediat unui observator străin era deplasarea pronunţată a turelei spre partea din faţă a tancului, roţile mari „cât toată şenila", plăcile oblice ale corpului, forma conică a turelei – acestea sunt foarte asemănătoare la cele două tipuri de tancuri; pentru a deosebi un tanc BT-7 de un tanc T-34 trebuie să-l priveşti foarte atent, ba să mai ştii şi la ce anume să te uiţi. Să nu uităm nici de faptul că în a treia zi de război Ausrotas îşi închipuia cum arată un „34" cu mult mai prost decât îşi închipuie orice elev modern care a văzut de sute de ori acest tanc în filme, în parcuri, în cărţi, în cărţile poştale ilustrate dedicate Zilei Victoriei…

Oricum ar fi, dar şi după pierderea a 80 de tancuri, în dotarea Diviziei 5 Tancuri trebuiau să fi rămas încă vreo 170 de tancuri. E un număr mai mare decât în oricare dintre diviziile de tancuri ale Grupului 1 Tancuri al Wehrmachtului, iar la capitolul calitate (ţinând cont de existenţa câtorva zeci de tancuri T-34) divizia stătea cu mult mai bine decât cele germane. Însă calea de luptă a Diviziei 5 Tancuri, începută atât de reuşit în zilele Marii Campanii de Eliberare, s-a terminat cu ciocnirea cu tancurile germane de lângă Alitus. Da, sub aspect formal, divizia încă figura în listele componenţei de luptă, dar formaţiunea organizată şi aptă de luptă nu mai exista. În Registrul operaţiunilor de luptă al Frontului Nord-Vest despre aceasta e scris cât se poate de deschis: „Unităţile Diviziei 5 Tancuri, bombardate în repetate rânduri din aer, au primit lupta [contra] unităţilor moto-mecanice ale inamicului, după ce au suferit înfrângerea, au început replierea neorganizată din regiunea Alitus spre Kaunas şi Vilno". (368)

De la Alitus până la Vilnius diviziile de tancuri germane au mers pe două

itinerare: Divizia 20 Tancuri se deplasa pe un drum de ţară prin Onuşkis–Rudişkes, ocolind pe la nord-vest masivul păduros de netrecut (Puşcia Rudniţka), ce se întindea la sud de Vilnius; Divizia 7 Tancuri s-a îndreptat strict spre est, prin Daugai–Valkininkai, ieşind prin masivul păduros spre aşa-numitul „traiect al lui Pilsudski“ (drumul Grodno–Eisiskes–Vilnius). Spre seara de 23 iunie ambele divizii au ajuns la suburbiile Vilniusului, parcurgând cam câte 70–80 de kilometri pe zi – fapt ce dovedeşte fără echivoc lipsa unei rezistenţe organizate. În acelaşi timp, în măsura în care se poate judeca după Registrul operaţiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri, pe fiecare dintre itinerare s-au produs ciocniri cu rămăşiţele răzleţe ale Diviziei 5 Tancuri:

„23 iunie, ora 09.00

Divizia 7 Tancuri a Corpului 39 Tancuri trece la ofensivă spre Valkininkai, «traiectul lui Pilsudski» de pe capul de pod Alitus, lângă care se mai trag focuri izolate. După eliberarea podului de lângă Alitus şi aprovizionarea cu combustibil, Divizia 20 Tancuri trebuie, de asemenea, să se deplaseze pe direcţia Butrimonis.

Ora 12.40

Divizia 7 Tancuri întâmpină din nou lângă Valkininkai tancuri izolate ale inamicului şi după o luptă scurtă îşi continuă marşul spre est până la «traiectul lui Pilsudski», pentru ca de-a lungul acestui drum să se deplaseze spre Vilnius.

Ora 18.30

Divizia 7 Tancuri luptă cu inamicul la sud-vest de Vilnius. În seara aceasta nu reuşeşte să intre în oraş.

24 iunie, ora 07.50

Divizia 7 Tancuri a purtat în seara de 23.06.41 o luptă reuşită la sud-vest de Vilnius şi a intrat în oraşul care la momentul respectiv fusese părăsit de inamic… Pe itinerarul pe care se deplasează Divizia 20 Tancuri spre Rudiskes–Vilnius inamicul a abandonat în totală dezordine o mare cantitate de avioane şi tunuri, Divizia 20 Tancuri care a ajuns în seara zilei de 23.6 la Rudiskes (la sud-vest de Vilnius), pe 24 iunie efectuează deplasarea prin

Trakai, suburbia de sud a Vilniusului, pe direcţia Oşmianî…“ (353)

În „Istoria căii de luptă“ a Regimentului 21 Tancuri al Diviziei 20 Tancuri marşul spre Vilnius este descris astfel:

„Pe la ora 9, pe 23 iunie, regimentul ajunge la Vilnius. În dispozitivul de luptă al Batalioanelor 1, 2, 3 începe o cursă sălbatică şi regimentul se întinde mult. Compania 5 întâlneşte la Onuşkis şi în împrejurimi tancurile inamicului, loveşte şi imobilizează câteva, celelalte pleacă. Batalionul 2 a fost atacat cu tir de mitraliere şi cu bombe din aer, dar aceste atacuri nu i-au provocat daune. Lângă Rudişkis, Batalionul 1 se ciocneşte de rezistenţa inamicului, imobilizează 2 tancuri şi îi loveşte pe puşcaşi. Batalionul 3, în lupta din regiunea Rudişkis (această luptă figurează şi în Nota informativă operativă nr. 5 a statului major al Frontului Nord-Vest ca fiind acţiunile Diviziei 5 Tancuri – M.S.) pierde două tancuri Pz-IV şi loveşte şi imobilizează câteva tancuri de-ale inamicului. Acestea erau primele pierderi ale regimentului“ (încă o confirmare a lipsei luptei şi a pierderilor în timpul capturării podului „nordic“ şi a aerodromului de la Alitus – M.S.).

Nici de data aceasta nu e nici o referire la întâlnirea cu tancurile T-34. Primul tanc de acest tip a fost depistat cu mult mai târziu, la Minsk, şi acest eveniment şi-a găsit, desigur, reflectarea în Istoria regimentului: „Pe 29 iunie, pe la ora 9.30 statul major al regimentului şi Batalionul 2 au intrat în oraşul care a ars aproape de tot… În oraş regimentul a văzut primul tanc T-34 imobilizat. Am fost uimiţi cu acest prilej, deoarece nu bănuiam de existenţa unui atare tip de tancuri. În continuare regimentul a întâlnit aceste tancuri mai des decât ar fi vrut“.

Pe 24 iunie primele care au intrat în Vilnius au fost subunităţile Diviziei 7 Tancuri. În relatarea statului major al batalionului antitanc al diviziei, acest eveniment – capturarea primei capitale a unei „republici unionale“ de la începutul războiului – este descris cât se poate de prozaic: „Compania 1, împreună cu compania întărită de motocicliști, printr-o lovitură dată prin surprindere, a cucerit între orele 5 şi 6 Vilniusul. A fost capturat, de asemenea, aerodromul local cu peste 30 de avioane“. (369) La ora 9.30 în oraş a intrat şi Batalionul 1 al regimentului de tancuri al diviziei. Pierderile Diviziei 7 Tancuri în două zile (23 şi 24 iunie) de înaintare de la Alitus până la Vilnius au fost următoarele: un mort, şase răniţi în batalionul de motocicliști, cinci morţi, 26 de răniți în batalionul de recunoaştere, cinci

morţi, 15 răniţi, patru dispăruţi în regimentul de tancuri; relatările altor unităţi şi subunităţi ale diviziei nu conţin informaţii despre pierderi. (370)

Inamicul a suportat pierderi cu mult mai mari doar în paginile Registrului operaţiunilor de luptă al Regimentului 5 Obuziere:

„Ora 18.00. Regimentul a ajuns luptând până la marginea pădurii de lângă staţia Ponarî (adică din seara de 22 iunie a parcurs peste 75 de kilometri – M.S.), unde a ocupat dispozitivul de luptă şi a deschis focul direct asupra tancurilor şi a infanteriei motorizate ale inamicului care au pătruns cu forţele de aproape un regiment de tancuri cu artilerie şi infanterie. Implicat de urmărire, inamicul n-a reuşit să se desfăşoare plenar în dispozitiv de luptă; regimentul a deschis focul în rafale şi ca rezultat a distrus aproape două batalioane de tancuri duşmane, 4 baterii de tunuri antitanc, 4 baterii de aruncătoare de mine, 6 mitraliere de calibru mare. Pierderile noastre: au fost distruse 12 tunuri cu tractoare“. (371)

Bilanţul succint al operaţiunilor de luptă ale Diviziei 5 Tancuri a fost făcut pe 2 iulie 1941 în relatarea şefului Direcţiei de autoblindate şi tancuri a Frontului Nord-Vest în felul următor:

„De la ora 4.15 până la 9, pe 22 iunie, unităţile au fost în repetate rânduri bombardate de aviaţia inamicului (o justificare universală mai întâi pentru comandanţii sovietici, iar apoi şi pentru „istoricii“ sovietici – M.S.) şi spre sfârşitul zilei Divizia 5 Tancuri a fost încercuită de inamic (ea putea să fie „încercuită“ doar de Divizia 20 Tancuri, al cărei efectiv în timpul acesta făcea baie în butoi şi n-a pierdut în luptă nici un tanc –M.S.). În noaptea spre 23.6.41 Divizia 5 Tancuri cu tancurile ce-au mai rămas (38) şi regimentul de artilerie de obuziere a ieşit din încercuire şi s-a concentrat în regiunea pădurilor de la 10–15 kilometri sud-est de Vilnius. Pe 24.6.41 în regiunea Vilnius a fost încercuită de inamic şi s-a împrăştiat. Ostaşii şi comandanţii care au mai rămas au început să apară abia pe 26.6.41 în regiunea Poloţk (la 200 de kilometri nord-est de Vilnius – M.S.) şi pe 30.6.41 în regiunea Pskov. Maşinile de luptă au fost totalmente distruse sau abandonate pe teritoriul inamicului…“ (372)

Strict vorbind, această relatare denotă doar lipsa la statul major al Frontului Nord-Est a informaţiilor despre situaţia şi locul în care se aflau rămăşiţele diviziei (lipsă care la rândul ei denotă destrămarea totală şi

definitivă a diviziei). Judecând după firimiturile disponibile de date veridice, rămăşiţele diviziei nu se repliau spre nord-est (spre Poloţk şi Pskov), ci spre sud-est, spre Molodecino, în zona Frontului Vest. Dacă e să dăm crezare Registrului operaţiunilor de luptă al Regimentului 5 Obuziere, în amiaza zilei de 25 iunie tunurile şi oamenii care mai rămăseseră au ajuns în oraşul Smorgon (la 75 de kilometri sud-est de Vilnius), apoi, pe la ora 18.00 pe 26 iunie, s-au repliat la Molodecino (la 40 de kilometri pe şosea de la Smorgon); pe 27 iunie rămăşiţele regimentului (trei plutoane de foc cu cinci obuziere) au ajuns la râul Berezina lângă oraşul Borisov – un ritm de marş uluitor pentru tunurile grele tractate de remorchere cu şenile cu mersul lent, căci de la Molodecino până la Borisov, pe calea mai scurtă prin Vileika, Pleşeniţa, distanţa e de peste 140 de kilometri.

Generalul de armată S.P. Ivanov (la începutul războiului – locotenent-colonel, adjunct al şefului statului major al Armatei XIII a Frontului Vest) scrie în memoriile sale despre faptul că în dispozitivul statului major al armatei de lângă oraşul Molodecino comandantul Diviziei 5 Tancuri, colonelul F.F. Fiodorov, cu un grup de tancuri şi automobile blindate ajunsese încă dis-de-dimineaţă, pe 24 iunie. (373) Distanţa dintre Alitus şi Molodecino e de 170 (o sută şaptezeci) de kilometri în linie dreaptă; dacă Fiodorov a reuşit să efectueze un astfel de marş forţat în 24 de ore înseamnă că el n-a fost la Vilnius şi şi-a abandonat divizia pe undeva pe lângă Alitus. Am vrea să credem că memoria l-a înşelat pe autorul memoriilor şi că într-adevăr comandantul se retrăgea împreună cu rămăşiţele diviziei sale, iar întâlnirea de la statul major al Armatei XIII de lângă Molodecino, descrisă în memorii, s-a produs în zorii zilei de 25 şi nu de 24 iunie. Din păcate, în Ordinul de luptă nr. 1 al statului major al Armatei XIII din 24 iunie figurează (i-a fost trasată o sarcină de luptă) Divizia 5 Tancuri. (374) Faptul acesta oferă temeiuri serioase de a presupune că generalul Ivanov n-a greşit şi că în dimineaţa de 24 iunie comandantul fugar al Diviziei 5 Tancuri a ajuns într-adevăr până la Molodecino.********

„Este o nenorocire iremediabilă, se tânguia tanchistul, şi va trebui să plătesc pentru ea cu capul.“ Astfel descrie S.P. Ivanov convorbirea sa cu Fiodorov, dar pronosticul comandantului diviziei s-a dovedit greşit din rădăcină. În haosul general al catastrofei celor două fronturi (Nord-Vest şi Vest), „episodul mărunt“ al zdrobirii uneia dintre multele divizii de tancuri a trecut neobservat. După desfiinţarea oficială a Diviziei 5 Tancuri (pe 18 iulie), Fiodorov a comandat un timp ale formaţiuni, iar apoi a ajuns adânc în spatele frontului

(Districtul Militar Ural) ca şef al Şcolii Militare din Solikamsk.

La câţiva ani după zdrobirea Diviziei 5 Tancuri au devenit cunoscute faptele eroice uimitoare ale comandantului ei. În propunerea pentru decorarea cu Ordinul Războiul pentru Apărarea Patriei de gradul 1, semnată de adjunctul comandantului Districtului Militar Ural pe 5 iulie 1944, se comunică că tovarăşul Fiodorov Fiodor Fiodorovici „pe 26 iunie 1941 în lupta de la marginea nord-estică a oraşului Vilno personal din tancul său de comandant a distrus 6 tancuri ale inamicului. Pe 5.7.41, fiind rănit în lupta de lângă St. Krupki (RSSS Bielorusă) n-a părăsit câmpul de luptă şi, aşa rănit cum era, a continuat să comande divizia. În decurs de 2 luni după începutul Războiului pentru Apărarea Patriei, sub presiunea forţelor superioare numeric ale inamicului, cu mari pierderi de oameni şi tehnică, comandând o divizie de tancuri, reţinea ofensiva inamicului, dându-i astfel posibilitatea comandamentului Frontului Vest să aducă [rezervele] şi să oprească inamicul în regiunea Smolensk şi Elnia“. Ca să vezi ce anume a permis să fie opriţi nemţii lângă Smolensk! Nu cele cinci armate ale Eşalonului Strategic doi, ci loviturile nimicitoare ale diviziei lui Fiodorov ce se topise în primele două zile ale războiului…

Ca să fim drepţi, vom menţiona de la bun început că tov. Fiodorov nu uita nici de subalternii săi. Astfel, pe 6 octombrie 1943, el semnează propunerea pentru decorarea cu steaua de aur de Erou al Uniunii Sovietice a unui comandant de tanc din plutonul de conducere al fostei sale divizii. Ca să vezi, „pe 25 iunie 1941, fiind comandantul unui tanc al comandamentului Diviziei 5 Tancuri, în lupta de lângă Rudzişki (la 20 de kilometri sud-vest de Vilno) tov. N. a distrus din tancul comandantului diviziei 12 tancuri ale inamicului. Luptând în aceeaşi zi, tov. N. a mai distrus în continuare încă 3 tancuri ale inamicului şi 10 tunuri antitanc. Curajosul puşcaş tanchist tov. N-a semănat confuzie deplină în ofensiva detaşamentului de avangardă al Diviziei 19 Tancuri a inamicului şi i-a oferit comandamentului diviziei posibilitatea deplină de a organiza apărarea oraşului Vilno şi de a lua în stăpânire conducerea diviziei în luptă. Datorită acţiunilor pricepute şi eroice ale echipajului, inamicul a fost reţinut 48 de ore de forţe masive. Toată URSS, datorită pancartelor editate de Biroul Sovietic de Informaţii, cunoaşte fapta eroică a tov. N. şi vitejia lui din primele zile ale Războiului pentru Apărarea Patriei“.

Referirea la pancartă e legată, probabil, de faptul că nu s-au găsit alte confirmări

documentare. Sper că cititorul atent a apreciat şi data la care s-a dat lupta, şi numărul diviziei inamice, şi tancurile germane oprite la Vilnius 48 de ore. Voi adăuga din partea mea că, potrivit situaţiei de pe 30 iunie 1941 (adică după bătălia crâncenă din preajma Minskului), pierderile irecuperabile ale Diviziei 20 Tancuri germane erau: cinci tancuri Pz-IV, şapte tancuri Pz-38(t), trei tancuri Pz-I. (366)

Dacă aşa ceva se scria în documentele oficiale, e cazul oare să ne mirăm că la începutul secolului XXI în Rusia în chip de „investigaţie istorică“ dl D. Egorov publică următoarele:

„Cucerirea Alitusului nu li s-a dat fasciştilor nicidecum cu sânge «puţin», orice-ar diminua Hoth în memoriile sale. Nemţii au câştigat bătălia, dar nu se ştie de ce şi-au trecut sub tăcere pierderile. Pe 23 iunie statul major al Grupului de Armate Centru n-a primit nici un fel de date despre pierderile Grupului 3 Tancuri. De ce Hoth în memoriile sale şi statul lui major în relatările sale au trecut sub tăcere pierderile de pe 23 iunie, aceasta-i întrebarea. Unica presupunere ce poate fi făcută este că victoria a fost «à la Pirus». Cele 50 de tancuri T-34 ale diviziei sovietice nu puteau nicidecum să nu le «strice cheful» tanchiştilor Wehrmachtului obişnuiţi cu victoriile uşoare, dar Hoth se preface că nici nu le-ar fi văzut la Alitus. Informaţiile (mai corect spus, memoriile publicate în URSS – M.S.) lui Rotmistrov despre cele 170 de tancuri şi transportoare blindate imobilizate şi arse doar pe 22 iunie au fost considerate în mod solidar de istorici ca exagerate de zece ori. Dar de ce de zece ori şi nu de două sau de trei ori? Care-i, de fapt, problema? Puţine umilinţe ne-a rezervat soarta în acel iunie oribil? Pentru ce spun toate acestea? Pentru a-l apropia pe cititor de gândul: am fost traşi pe sfoară, am fost «lucraţi ca nişte ţărănoi». Pierderile LOR în lupta pentru Alitus NU PUTEAU să se limiteze doar la 11 maşini…“

Dincolo de Neman

Înaintarea Corpului 39 Tancuri al Wehrmachtului spre Vilnius era reţinută de drumurile proaste şi de Divizia 5 Tancuri: oricât de limitată era această rezistenţă, ea a redus întrucâtva ritmul marşului (germanii n-au reuşit

totuşi să cucerească Vilniusul în seara de 23 iunie, iar apropierea de oraş a subunităţilor rămase în urmă ale Diviziilor 7 şi 20 Tancuri a durat toată ziua de 24 iunie). La dispoziţia Diviziei 12 Tancuri a Corpului 57 Tancuri se afla şoseaua Merkine–Oranî–Eisiskes şi nu exista de fapt un inamic înarmat.

Da, teoretic, în Oranî se aflau Divizia 184 Puşcaşi şi Regimentul 429 Obuziere din Rezerva Comandamentului Suprem; în realitate însă, divizia constituită din militarii fostei armate lituaniene parţial s-a împrăştiat, unii au trecut cu arme cu tot de partea germanilor, pe toţi ceilalţi comandamentul Frontului Nord-Vest i-a transferat în grabă la est. Cât priveşte regimentul de artilerie (adică cel puţin 36 de obuziere de calibru 152 mm), acesta a dispărut „englezeşte“, fără să-şi ia rămas-bun – nici în documentele sovietice, nici în cele germane nu figurează nici un cuvânt despre participarea lui la operaţiunile de luptă. Ca rezultat, spre sfârşitul zilei de 23 iunie tancurile germane au ajuns la drumul Vilnius–Lida în regiunea Voronovo, iar peste încă o zi grupul de avangardă al Diviziei 12 Tancuri era deja la Golşanî (la 45 de kilometri est de Voronovo).

Succesul neaşteptat şi rapid a reanimat vechile controverse despre adâncimea şi direcţia ofensivei Grupului 3 Tancuri: „În timpul discutării planului «Barbarossa» comandamentul Grupului de Armate Centru şi cel al Grupului 3 Tancuri aveau puncte de vedere diferite în privinţa continuării operaţiunii după forţarea Nemanului. Grupul 3 Tancuri intenţiona să pătrundă imediat spre Dvina de Vest fără să se implice în soluţionarea unor sarcini secundare… După ce a ajuns la Vilnius pe 24 iunie comandamentul Grupului 3 Tancuri, continuând să fie de părerea că unităţile inamicului s-au repliat la est şi trebuie să fie urmărite până la Dvina de Vest, a încercat prin intermediul unui ofiţer de transmisiuni al comandamentului Grupului de Armate Centru să-şi aducă punctul de vedere la cunoştinţa Grupului de Armate. Comandamentul Grupului de Armate nu şi-a schimbat dispoziţia referitoare la înaintare cu sarcina pentru Grupul 3 Tancuri să ocupe înălţimile din regiunea Minsk“. (353)

Ordinele se execută şi formaţiunile motorizate ale Grupului 3 Tancuri au început să vireze la sud-est pentru a înainta spre Minsk de-a lungul drumurilor Golşanî–Volojin şi Smorgon–Molodecino. Spre dimineaţa de 25 iunie primul eşalon al Grupului 3 Tancuri a părăsit în fond teritoriul RSS Lituaniene şi şi-a continuat ofensiva, ajungând adânc în spatele trupelor

Frontului Vest. Iar diviziile de pe aripa sudică a Frontului Nord-Vest, măturate de uraganul ofensivei germane, continuau să se rostogolească spre est, împrăştiindu-se în ţăndări mici care dispăreau fulgerător.

În seara de 24 iunie statul major al Frontului Nord-Vest s-a repliat la Daugavpils (la 155 de kilometri nord-est de Vilnius), expediind în prealabil Armatei XI ordinul de a retrage rămăşiţele de trupe pe poziţia Kedainiai–Svencionis (la 35–70 de kilometri nord-est de linia Kaunas–Vilnius); aviaţiei frontului i s-a ordonat „să zdrobească toate obiectivele militare la Königsberg, Danzig şi Memel şi podurile peste râul Neman“. (375) Dar nu mai avea cine să execute aceste ordine (şi nici chiar să le transmită statelor majore subordonate). Pe 26 iunie, la ora 20.35, comandamentul Frontului Nord-Vest raporta la Moscova: „Nu se ştie în ce stare şi unde se află Diviziile 5, 33, 188, 128 Puşcaşi. Sunt mulţi rămaşi în urmă şi fugiţi, reţinuţi [pe] direcţia Dvinsk. Mult armament abandonat. Armata XI nu este o formaţie organizată şi aptă de luptă“. (376)

Cu câteva ore mai înainte (la ora 16.25), la Marele Stat Major a parvenit o cifrogramă semnată de toţi cei trei membri ai Consiliului de Război al Frontului Nord-Vest, cu următorul conţinut: „Comisarului poporului al apărării al URSS. Conform unor fapte evidente, statul major al Armatei XI a căzut în prizonierat sau au fost luate în prizonierat (aşa e scris în text – M.S.) documentele cifrate. În decurs de două zile de la statul major al Armatei XI parvin telegrame cifrate fabricate. Grupurile de recunoaştere trimise de mine în repetate rânduri (pe 23, 24, 25) n-au reuşit să ia legătura cu statul major al Armatei XI…“ (377) Peste câteva zile statul major al Armatei XI a fost găsit: nu căzuse în prizonierat, pur şi simplu relatările lui se deosebeau atât de mult de aşteptările statului major al Frontului (ca să nu mai vorbim de planurile antebelice ale operaţiunii defensive în Regiunea Baltică) încât au fost considerate falsificări germane…

Este pur şi simplu uimitor că istoricii sovietici care au compus şi au răspândit mitul despre comisarul poporului al Flotei Maritime Militare, amiralul N.G. Kuznețov, care chipurile „nu s-a temut să încalce interdicţia lui Stalin“ şi a adus în ajunul războiului flota în stare de pregătire deplină de luptă, n-au scăpat nici o vorbă de bine despre „fapta eroică“ similară a generalului F.I. Kuznețov. Nu cumva aveau dreptul să laude doar un singur

Kuznețov?

Localitate aflată la 37 km de Moscova, unde se află sediul Arhivei Militare a Federației Ruse (n.ed.)

Pe un anumit număr (se pare că nimeni cu cunoaște cifrele concrete) de tancuri produse mai târziu de noiembrie 1940 era instalat un „plasture“ de blindaj suplimentar pe placa frontală a corpului.

În anul 1962 au fost publicate (Buletinul Societății de Știință Militară de pe lângă casa districtuală a ofițerilor din Riga, nr. 5/1962) memoriile generalului-maior D. Makarenko (în preajma războiului – căpitan, șeful nodului de transmisiuni al statului major al Districtului Militar Special Baltic). El afirmă că pe la ora 15.00 pe 21 iunie adjunctul șefului statului major al districtului/frontului, general-maior Gusev, i-a expediat comandantului Diviziei 125 Pușcași o telegramă cu următorul conținut: „S-a aflat că Dvs., sub influența zvonurilor provocatoare și a propriilor Dvs. observații, folosiți cu de la sine putere garniturile de vagoane goale și trimiteți din garnizoană familiile comandanților. Vă ordon să le întoarceți pe toate la locul lor și peste două ore să raportați executarea“.

Comandantul diviziei, generalul-maior A.S. Zotov, a fost luat prizonier. Există diferite versiuni ale luării lui în prizonierat. Cea eroică, relatată de Zotov însuși și inclusă în pompoasa Istorie a căii de luptă a diviziei, este următoarea: în dimineața de 22 iunie comandantul diviziei (în mod inexplicabil singur, fără stat major și pază) s-a deplasat pe linia întâi și a ajuns în raza tirului inamic; șoferul a fost ucis imediat, generalul a tras până i s-au terminat cartușele și a fost imobilizat de o gloată de inamici care s-au năpustit asupra lui. În anul 2006, A. Petrușin a publicat un fragment din procesul-verbal al interogatoriului lui Zotov în prizonieratul german: „După ce am pierdut unitățile diviziei mele, împreună că un grup de comandanți ai statelor majore m-am îndreptat pe direcția sud-est, intenționând să trecem peste râul Neman și ulterior să ne unim cu forțele de bază ale trupelor sovietice. Împreună cu mine erau: comisarul diviziei, comisarul de regiment Berdnikov, șeful artileriei diviziei, colonelul Minin… Pe 29 iulie 1941 ne-am apropiat de șoseaua Minsk–Radoșkovici și în decursul a 48 de ore am încercat să o traversăm, dar nu reușeam, deoarece pe șosea se mișcau neîntrerupt trupe germane. Dat fiind că nu aveam posibilitatea de a ne ascunde și ținând cont de faptul că rezistența n-are rost,

eu şi însoţitorii mei ne-am predat…“

Însemnarea din Registrul operaţiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri, conform căreia prima care a ajuns la Alitus a fost Divizia 7 Tancuri, e contrazisă de toate celelalte surse cunoscute.

Într-un limbaj pe înţelesul nespecialiştilor această frază are următorul sens: tunurile se aflau la o distanţă de 7–8 kilometri de câmpul de luptă şi servanţii tunurilor nu vedeau acest câmp; comandanţii bateriilor se aflau în nemijlocită apropiere de câmpul de luptă şi reglau tirul la telefon sau prin intermediul staţiei radio.

Desigur că nu era singurul care fugise. În Nota informativă operativă nr. 4 a statului major al Frontului Vest de la ora 10.00 de pe 24 iunie citim: „Tot drumul de la Vilnius până la Molodecino este ticsit cu subunităţi de infanterie, artilerie şi tancuri ce se retrag“.

Capitolul 3.3

Brest

Cuvintele „Brest“, „Cetatea Brest“ sunt primele care îi apar în memorie cititorului sovietic/rus când vine vorba despre perioada inițială a războiului. Nu vom încerca nici noi să încălcăm tradiția durabilă și vom începe examinarea operațiunilor de luptă ale trupelor Frontului Vest cu cele de pe direcția Brest, adică cu istoria zdrobirii Armatei IV. Istoria aceasta poate servi drept o ilustrație extraordinar de elocventă pentru enigmele „Marelui Joc“ făcut de Stalin în iunie 1941 și pentru consecințele acestui joc.

„Neajunsul principal al planurilor era caracterul lor ireal…“

În toate variantele cunoscute ale planului de desfășurare strategică elaborat în iarna–primăvara anului 1941, flancul stâng (sudic) al Frontului Vest trebuia să devină direcția uneia dintre loviturile principale ale Armatei Roșii. De exemplu, pe o hartă din 15 mai, semnată cu mâna lui de Vasilevski, se văd distinct două „săgeți“ roșii care se întind de la latura sudică a „intrândului de la Belostoc“ spre Varșovia și Demblin. Pe fiecare dintre aceste două direcții operaționale se presupunea să fie desfășurată câte o Armată (XIII și XIV); totodată Armata IV (cu statul major în orașul Kobrin) trebuia să fie cea mai puternică (se preconiza includerea în componența ei a două corpuri mecanizate).

Orientarea pregătirii de luptă a comandamentului și a statelor majore ale Armatei IV le corespundeau întru totul acestor planuri. Generalul-colonel Sandalov (în ajunul războiului – colonel, șef al statului major al Armatei IV), în investigația sa de istorie militară cu parafa „secret“ tipărită în anul 1961, scrie fără pic de jenă sau de îndoială:

„Toate aplicațiile antebelice, ca intenție și realizare, orientau trupele în principal spre efectuarea spargerii pozițiilor fortificate. Operațiunile ofensive de manevră, luptele de întâmpinare, organizarea și menținerea defensivei în

condiţiile unor situaţii dificile aproape că nu erau exersate deloc… În martie–aprilie 1941 statul major al Armatei IV a participat la un joc operativ districtual pe hărţi la Minsk. A fost exersată o operaţiune ofensivă pe front de pe teritoriul Bielorusiei Apusene pe direcţia Belostok–Varşovia…

La sfârşitul lunii mai a avut loc o deplasare a armatei în câmp, urmată de jocul pe hărţi. Era exersată o operaţiune ofensivă din regiunea Prujanî–Antopol–Berioza-Kartuzskaia pe direcţia Brest–Biala-Podliaska… În ajunul războiului, pe 21 iunie 1941, a luat sfârşit aplicaţia în două trepte a comandamentului şi statului major al Corpului 28 Puşcaşi, organizată de statul major al armatei, cu tema: «Ofensiva corpului de puşcaşi cu depăşirea unui obstacol fluvial»…

Pentru ultima săptămână a lunii iunie statul major al districtului pregătea un joc cu statul major al Armatei IV, de asemenea cu exersarea unei operaţiuni ofensive. În plus, acţiunile efectuate, mai ales constituirea corpurilor mecanizate şi a regimentelor de artilerie ale Rezervei Comandamentului Suprem, erau subordonate doar intereselor ofensivei, fără a se ţine cont de faptul că ele urmau să ţină şi apărarea…“ (378)

Apropo de regimentele de artilerie din Rezerva Comandamentului Suprem. Odată cu începutul războiului, comandamentului Armatei IV trebuia să-i fie subordonat operativ Regimentul 120 Obuziere de mare putere din Rezerva Comandamentului Suprem, un regiment „vechi“, din armata regulată (constituit în anul 1929), ce reuşise să ia parte la două „campanii eliberatoare“ (în Polonia şi în Bucovina). Starea de spirit a corpului ofiţeresc le corespundea plenar planurilor comandamentului suprem – cu câteva zile înainte de 22 iunie 1941 adjunctul pentru politică al comandantului regimentului, comisarul de batalion Rusakov, le-a explicat soţiilor comandanţilor „momentul actual“ spunând: „De ce vă neliniştiţi? O duceţi rău aici?****** O să înceapă tărăboiul şi o să trăiţi la Varşovia sau la Berlin“. (379)**

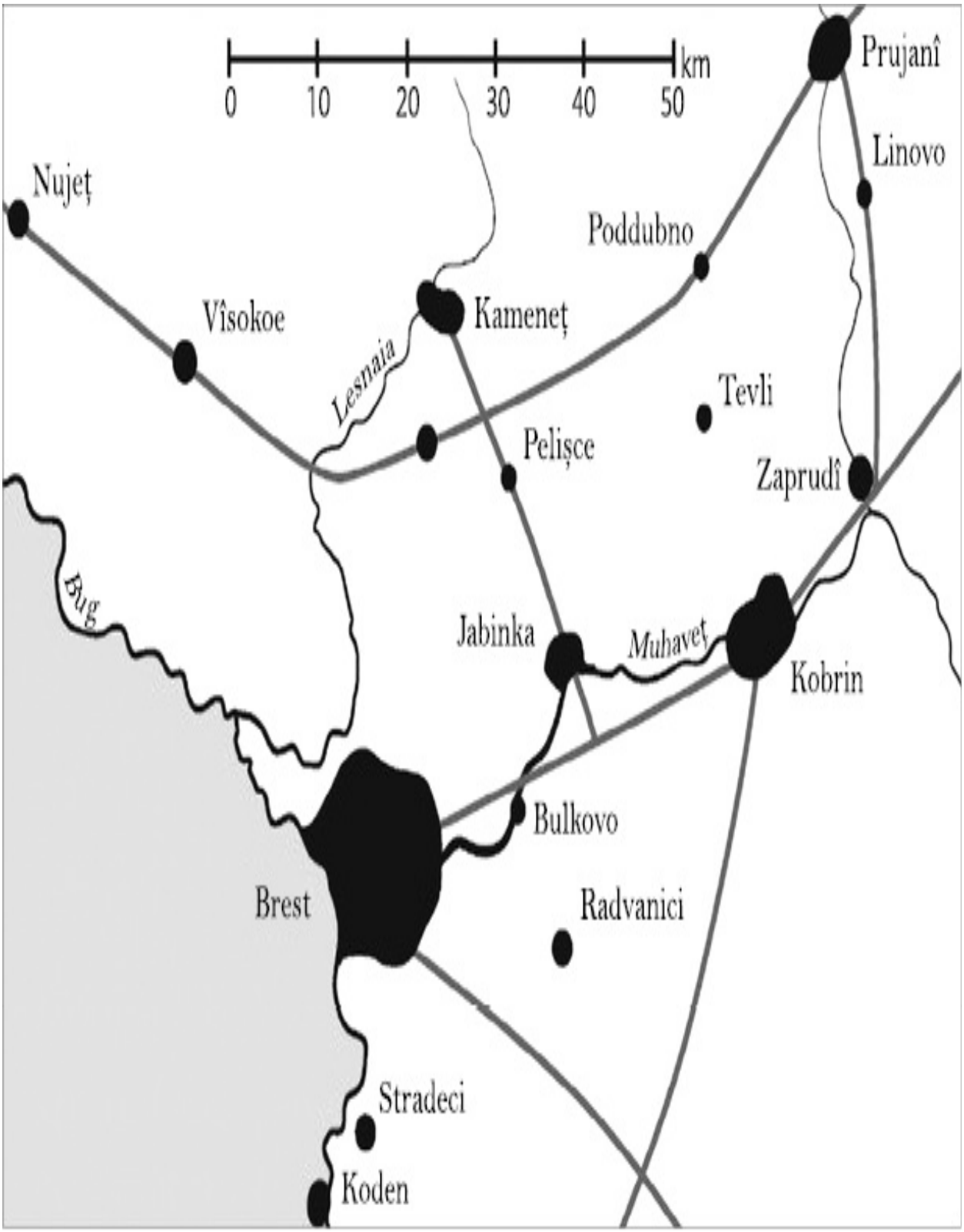

Fig. 22. **Regiunea acțiunilor militare ale Armatei IV**

Cu toate acestea, situaţia reală a Armatei IV de pe la jumătatea lunii iunie 1941 era dezolantă. În componenţa „armatei de şoc“ figurau doar patru divizii de puşcaşi şi un corp mecanizat (nr. 14), dotat cu tancuri uşoare şi învechite tehnic T-26, dar şi numărul acestora era de jumătate din cel prevăzut de organigramă. Divizia 100 Puşcaşi ce urma să fie inclusă în componenţa Armatei IV se afla în regiunea Minsk şi conform planului trebuia să sosească în zona Armatei IV abia spre sfârşitul celei de-a treia zile a mobilizării; includerea în componenţa Armatei IV a Corpului 47 Puşcaşi, ale cărui divizii erau amplasate în regiunea Baranovici–Sluţk, nu era planificată nici măcar pe hârtie. Vecinul din dreapta (Armata XIII) aproape că lipsea, presupusul stat major al viitoarei armate se afla la Moghiliov (la 500 de kilometri est de frontieră), iar când, în sfârşit, statul major al Armatei XIII s-a pus în mişcare (pe 16 iunie), el s-a pornit spre Belsk pe o cale oarecum foarte stranie, cu un popas la Novogrudsk şi cu deplasarea ulterioară pe direcţia diametral opusă Belskului, spre Molodecino…

Dar poate că planurile strategice ale comandamentului suprem al Armatei Roşii au suportat o modificare radicală şi la un moment dat între 15 şi 22 iunie a apărut un plan nou, care deocamdată n-a fost depistat în arhive, în cadrul căruia Armata IV urma să ţină o defensivă îndârjită? Da de unde, Armata IV era pregătită de apărare şi mai prost decât de ofensivă. În componenţa Armatei IV nu era nici o brigadă antitanc (şi în acest sens armata a rămas unică pe toată întinderea frontierei sovieto-germane). Din cele patru divizii de puşcaşi, două (nr. 6 şi 42) erau amplasate chiar lângă linia stâlpilor de hotar. La Brest, cel puţin jumătate din forţele şi mijloacele acestor divizii erau înghesuite pe petecul de pământ al cetăţii Brest – în cazul aplicării de către inamic al unei prime lovituri prin surprindere aceste divizii erau condamnate să fie zdrobite.

Din cele trei divizii ale Corpului 14 Mecanizat, una (Divizia 22 Tancuri) se afla de asemenea chiar lângă frontieră, într-o tabără militară de la sud de Brest ce se vedea foarte bine de pe malul vestic al Bugului. Dementa siguranţă de sine a ajuns până acolo încât, potrivit planului de acoperire, Divizia 22 Tancuri trebuia să ajungă în regiunea de concentrare de lângă târguşorul Jabinka şi mai la nord, adică deplasându-se la nord-est de frontieră, să treacă peste râul Muhaveţ, să traverseze drumul Brest–Kobrin

(„Șoseaua Varșovia“) și două linii de cale ferată, paralizând astfel pe câteva ore toată circulația din regiunea Brest.

Foarte experimentatul ofițer de stat major, generalul-colonel Sandalov, a evitat, desigur, să utilizeze în cartea sa cuvântul „demență“, înlocuindu-l cu două fraze somptuoase: „Neajunsul principal al planului districtului și al planului armatei era caracterul lor ireal… O atare planificare a concentrării forțelor lângă frontieră era sortită din timp eșecului“. (378) Emeritul general trecut prin lupte nu s-a hotărât totuși să explice clar și pe de-a dreptul, militărește, că invazia inamicului nu fusese prevăzută în timpul elaborării planului.

Inamicul și-a abordat misiunea cu mult mai multă seriozitate. În zona loviturii principale (principale la scara întregului Front Est) a fost concentrat cel mai puternic grup de tancuri: cinci divizii de tancuri, o mie de tancuri, inclusiv 138 de tancuri Pz-IV și 381 de tancuri Pz-III, ultimele modele, cu blindaj frontal fortificat și cu un tun de calibru 50 mm; 500 de tancuri medii pe o singură direcție operațională – așa ceva germanii nu mai aveau nicăieri în altă parte. Din cele cinci divizii de tancuri, trei (nr. 3, 4 și 10) aveau o experiență reală de participare la lupte. Mai pe scurt, direcția Brest a devenit acel punct unic de pe harta frontului de est în care Wehrmachtul avea într-adevăr și superioritatea numerică, și superioritatea calitativă la capitolul tancuri. Iar infanteria pe care germanii au concentrat-o lângă latura sudică a „intrândului de la Belostok“ era atât de multă încât în primele zile de război toată această comasare de divizii pur și simplu nu încăpea pe drumurile pe „direcțiile rutiere“ din zonă.

Dat fiind acest raport de forțe, zdrobirea Armatei IV era, din păcate, inevitabilă. Unicul lucru care putea fi schimbat era ritmul zdrobirii și, respectiv, ritmul înaintării formațiunilor motorizate ale inamicului în adâncul Bielorusiei. Pentru realizarea acestei sarcini Armata IV avea trei „aliați“. În primul rând, râul Bug cu multă apă, un obstacol natural de importanță operativă, peste care n-ar fi fost deloc simplu să treacă sute de mii de oameni și o mie de tancuri, mai ales în condițiile unei rezistențe active. În al doilea rând, cele 128 (și această cifră este cea mai mică dintre cele cunoscute deocamdată) de cazemate construite definitiv din Regiunea Fortificată Brest, dintre care în 49 fusese instalat armamentul și

echipamentul special; fiind concentrate în 10 noduri ale defensivei, ele permiteau bararea cu tir de arme a direcţiilor rutiere principale din zona de frontieră. În al treilea rând, terenul împădurit şi mlăştinos, greu de trecut sau în general de netrecut pentru maşinile cu roţi; realmente în zona Brest–Baranovici erau doar două şosele, înconjurate pe zeci de kilometri de mlaştini de netrecut.

„Astăzi inamicul se află la distanţa de cincisprezece kilometri de noi. Este, tovarăşe Momîş-Ulî, foarte aproape atunci când nu există rezistenţă şi e foarte departe atunci când fiecare pădurice, fiecare moviliţă opune rezistenţă.“ Aceste cuvinte sunt rostite în nuvela lui A. Bek „Şoseaua Volokalamsk“ de legendarul general Panfilov.***** De la Brest până la râul Şciara distanţa nu era de 15, ci de 150 de kilometri pe drumul cel mai scurt. În condiţiile numite de Panfilov („când fiecare pădurice, fiecare moviliţă opune rezistenţă“) pe acest sector germanii ar fi putut fi reţinuţi câteva săptămâni; de fapt, nici nu era nevoie de atât de mult timp şi pentru desfăşurarea eşaloanelor secunde ale trupelor Frontului Vest pe poziţia defensivă naturală a râului Şciara ar fi fost suficiente 3–4 zile. În realitate însă, totul s-a întâmplat cu totul altfel.***

Ziua întâi

Spre deosebire de Districtul Militar Special Baltic (Frontul Nord- Vest), în care ridicarea reală a trupelor la semnalul de alarmă de luptă a început pe 16–18 iunie, situaţia din Districtul Militar Special de Vest nu se pretează la o descriere la fel de univocă. Documentele iniţiale accesibile pentru studiu aproape că lipsesc sau chiar lipsesc cu desăvârşire. Registrul operaţiunilor de luptă al Frontului Vest a fost scris antedatat şi într-o situaţie în care multe personaje au început a fi mânate de dorinţa serioasă de a „corecta“ istoria zdrobirii frontului. Dacă e să dăm crezare celor scrise în anul 1961 de Sandalov, în Armata IV nepăsarea mioapă (sau demonstrativă?) a atins dimensiuni extraordinare:

„Pe 21 iunie, nici comandamentul Armatei IV, nici comandanţii formaţiunilor şi unităţilor, nici organizaţiile sovietice şi de partid ale regiunii Brest nu se

aşteptau la invazia trupelor germane fasciste şi nu se gândeau că ea se va produce peste câteva ore. De aceea n-au fost efectuate nici un fel de acţiuni de aducere a trupelor în starea de pregătire de luptă în seara de 21 iunie pe direcţia Brest. Cu 48 de ore mai înainte, pe 19 iunie, a avut loc plenara lărgită a Comitetului Regional de Partid la care a participat un număr mare de lucrători politici ai armatei… La întrebările participanţilor la plenară dacă pot să-şi trimită familiile din Brest la est, secretarul Comitetului Regional de Partid a răspuns că nu e cazul să o facă pentru a nu genera stări de spirit indezirabile…“

Mai aproape de miezul nopţii, comandamentul s-a adunat în incinta statului major al armatei din oraşul Kobrin. Nimănui nu i-a fost dat să doarmă, în sensul propriu al cuvântului, în acea noapte fatală. Conform versiunii lui Sandalov, „pe la ora 2 noaptea, pe 22 iunie, s-a întrerupt legătura prin cablu în statul major al armatei cu districtul şi cu trupele. Restabilirea legăturii s-a reuşit abia la ora 3 şi 30 de minute. Transmisioniştii noştri au descoperit cablurile tăiate la Zaprudî şi Jabinka. După restabilirea legăturii, comandantul armatei a primit ordinul comandantului trupelor Districtului Militar Special de Vest de a pune trupele în starea de pregătire de luptă, transmis cu text clar prin telegraf (codul BAUDOT). Concomitent se indica să fie scoasă în primul rând fără zgomot «în pachete» Divizia 42 Puşcaşi şi să fie adus în stare de pregătire de luptă Corpul 14 Mecanizat“. (378)

Sandalov şi-a scris cartea la peste 20 de ani după ce s-au produs evenimentele în cauză, iar comandantul arestat al Frontului Vest, generalul de armată Pavlov, a depus mărturii peste câteva săptămâni după începutul războiului. În procesul-verbal al primului interogatoriu (de pe 7 iulie) evenimentele sunt descrise de el oarecum altfel:

„Conform indicaţiei comisarului poporului, i-am chemat imediat la aparatul de înaltă frecvenţă pe toţi comandanţii armatelor şi le-am ordonat să se prezinte la statul major al armatei împreună cu şefii statelor majore şi ai secţiilor operative. De asemenea, le-am propus comandanţilor să aducă trupele în starea de luptă (aici şi în continuare, subl. mea – M.S.) şi să ocupe toate construcţiile de tip de luptă şi chiar şi cele din beton armat neterminate. Korobkov, comandantul Armatei IV, a raportat că trupele lui sunt pregătite de luptă. A promis să verifice pregătirea de luptă a garnizoanei Brest. La care eu i-am indicat lui Korobkov că garnizoana trebuie să se afle în locul în care i se cuvine conform planului şi i-am propus să purceadă imediat la executarea

ordinului meu. Această convorbire cu comandanţii de armate a avut loc pe la ora două noaptea.

La ora 3 şi 30 de minute comisarul poporului al apărării mi-a telefonat din nou şi m-a întrebat ce mai e nou. I-am răspuns că acum nu e nimic nou, legătura cu armatele e stabilită şi indicaţiile corespunzătoare le-au fost date comandanţilor. În decursul următoarelor 15 minute am aflat de la comandanţi următoarele informaţii: de la Armata IV – «pretutindeni totul e calm, trupele execută misiunea dată de dvs.». La întrebarea mea dacă Divizia 22 Tancuri iese din Brest mi s-a răspuns: «Da, iese, la fel ca şi alte unităţi»“. (319)

Au fost executaţi şi Pavlov, şi Korobkov. N-o să aflăm niciodată care dintre ei poartă partea cea mai mare din vină, dar nimeni n-a scos trupele din cetatea Brest (şi nici din tabăra militară sudică). Acolo, în timp ce dormeau în cazărmile arhipline, le-a şi acoperit ploaia de foc a artileriei germane.

Comandamentul Wehrmachtului a concentrat contra cetăţii Brest o grupare puternică de artilerie care corespundea complexităţii sarcinii trasate („nucleul cetăţii era citadela ei, situată pe o insulă scăldată la sud-vest de Bugul de Vest, iar la sud şi la nord de braţele râului Muhaveţ. Zidul circular al citadelei era o cazarmă de cărămidă cu etaj cu 500 de cazemate pentru amplasarea trupelor. Dedesubtul cazematelor se aflau depozitele, iar şi mai jos – o reţea de treceri subterane… Cercul de bastioane cu construcţiile, cazărmile şi depozitele cetăţii reprezenta acoperirea exterioară a citadelei. La exteriorul acestui cerc se întindea la 6 kilometri şi ceva un val masiv de pământ cu înălţimea de zece metri, care era zidul exterior al întregii cetăţi. Valul de pământ era înconjurat de braţele Bugului de Vest şi ale Muhaveţului, de canale şi şanţuri late umplute cu apă“). Pe lângă propriul regiment de artilerie, Diviziei 45 Infanterie care asalta cetatea i-au fost ataşate trei batalioane de obuziere grele de calibru 210 mm şi nouă baterii de aruncătoare de mine reactive „Nebelwerfer“ (inclusiv cele grele cu proiectile-rachetă de calibrele 280 mm şi 320 mm).****** Pentru distrugerea cazematelor subterane s-a decis să fie folosite două instalaţii de mortiere cu propulsie autonomă de calibru 600 mm – un monstru cu greutatea de 126 de tone, capabil să lanseze la 4–6 kilometri proiectile cu greutăţi între 1,2 şi 2,2 tone.**

Desigur, noţiunile „mult“ şi „puţin“ depind foarte mult de partea frontului din care sunt privite cifrele. Germanii considerau (despre asta se poate citi

chiar în primele rânduri al unui raport al comandantului Diviziei 45 Infanterie) că aveau puţină artilerie: „Planul de ofensivă a artileriei a fost elaborat nu atât mizându-se pe acţiunea lui reală, cât pe efectul surprizei… În pofida numeroaselor demersuri ale diviziei, aprovizionarea era insuficientă şi tirul de artilerie nu putea fi de lungă durată… Faptul că lansatoarele grele de mine reactive nu erau capabile să distrugă subsolurile şi alte adăposturi ale cetăţii era cunoscut şi a fost subliniat în repetate rânduri de comandantul diviziei…“ (380) Nu le-a prea reuşit germanilor nici utilizarea mortierelor de calibru 600 mm. În prima zi ele au tras în total de şapte ori, după care ambele dispozitive au ieşit din funcţie; pe 23 iunie au reuşit să lanseze încă şapte proiectile, pe 24 iunie – 17, două proiectile n-au explodat.******

Toate aceste neajunsuri ale pregătirii de artilerie a asaltului, atât cele reale, cât şi cele inventate din dorinţa de a se justifica pentru pierderile mari, au fost „compensate“ cu vârf şi îndesat de felul în care comandamentul sovietic a utilizat cetatea Brest. Sandalov scrie despre aceasta cât se poate de sincer: „Numeroasele efective ale unităţilor diviziilor de puşcaşi n-au rămas în cetate pentru că aveau misiunea de a apăra cetatea, ci pentru că n-au putut să iasă din ea“. E şi clar de ce – orice cetate este construită în aşa fel încât să fie greu de intrat în ea; dar nu era cu nimic mai uşor să scoţi pe sub tirul inamicului o gloată de câteva mii de oameni prin „urechea acului“ porţilor din zidul cetăţii.

Unităţile a două divizii de puşcaşi, precum şi Regimentul 33 Geniu, spitalul militar districtual, subunităţile trupelor Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne, un număr mare de membri ai corpului de comandă cu tot cu familii (!) au ajuns în capcană doar pentru că s-a decis ca clădirile din cetatea aflată la distanţa de o împuşcătură de armă de la frontieră să fie cazărmi. Nici cei doi ani petrecuţi pe teritoriul „eliberat“ al Poloniei răsăritene, nici torentul rapoartelor alarmante ale cercetaşilor ce venea în valuri în ultimele zile de dinainte de război n-au ajutat comandamentul Districtului Militar Special de Vest şi al Armatei IV să ia o decizie care se impunea evident şi să găsească pentru amplasarea efectivului un alt teren care să nu fie chiar lângă stâlpii de hotar.

La începutul tirului de artilerie în cetatea Brest se aflau unităţile Diviziilor 6 şi 42 cam în următoarea componenţă: 10 batalioane de puşcaşi, un regiment de artilerie, patru batalioane speciale (transmisiuni, recunoaştere, apărare

antitanc, apărare antiaeriană); corpul de comandă se afla parţial în cetate, parţial în apartamente din oraşul Brest. În subunităţile în care s-a reuşit să se păstreze ordinea şi disciplina minimă comandanţii încercau să execute misiunea pe care o cunoşteau bine – să-şi scoată la semnalul de alarmă subordonaţii din cazărmi în regiunile de concentrare, care erau toate în afara cetăţii, iar pentru Divizia 42 Puşcaşi chiar la vreo zece kilometri de cetate. Acolo unde oamenii au fost cuprinşi de panica uşor de înţeles într-o atare situaţie, mulţimea a luat-o în dezordine la fugă din cazărmi spre poartă. Şi într-un caz, şi în celălalt, o masă enormă de oameni a ieşit pe teren deschis, unde îi nimicea nemilos tirul artileriei germane. Conform numeroaselor mărturii ale supravieţuitorilor, toată curtea cetăţii era literalmente acoperită de cadavre.

Cifrele exacte ale pierderilor nu mai pot fi acum stabilite de nimeni. Pot oferi o oarecare idee despre proporţiile zdrobirii trei cifre din raportul Diviziei 45 Infanterie germane: la Brest şi în cetatea Brest au fost capturate 14 576 de puşti şi 1 327 de mitraliere, au fost luaţi prizonieri 7 223 de oameni. (380) Însemnarea din Registrul operaţiunilor de luptă al Frontului Vest este extrem de laconică: „Două divizii în întregime (cu efectivul de 12 000 de oameni), 5 şi 42, concentrate în cetatea Brest, au suportat pierderi mari la ieşirea din cetate şi au ieşit de acolo dezorganizate, abandonând o cantitate mare de bunuri materiale şi toate rezervele“. (381)

În timp ce cele două divizii concentrate în regiunea Brest erau omorâte de tirul artileriei sau se transformau într-o gloată haotică, germanii îşi realizau fulgerător şi cu succes sarcinile primordiale:

„Surprinderea prin care au fost luaţi ruşii de tirul artileriei şi al aruncătoarelor de mine reactive, precum şi ofensiva foarte energică a infanteriei s-au soldat pentru început cu următoarele rezultate:

1) Podul de cale ferată peste râul Bug a fost capturat în urma unei incursiuni curajoase, explozibilul a fost eliminat şi podul, împreună cu alt pod de dimensiuni mai mici, este apărat de distrugere. Trecerea trupelor pe podul de cale ferată a devenit posibilă.

2) Ofensiva Regimentului 130 Infanterie la sud de cetatea şi de oraşul Brest-Litovsk s-a soldat cu faptul că până la amiază au fost ocupate podurile nedeteriorate, importante pentru trecerea primei coloane de tancuri peste râul

Muhaveț pe la sud-vest și sud-est de oraș; bărcile de asalt ale Batalionului 81 Geniu, care s-au ridicat în susul apei râului Muhaveț, au jucat un rol important la capturarea podurilor…

3) Podul de pontoane peste râul Bug de la marginea sudică a cetății a fost instalat repede; în plus, Batalionul 81 Geniu a construit, sub tirul inamicului, un pod provizoriu de 8 tone la marginea nordică a cetății“. (380)

Registrul operațiunilor de luptă al Frontului Vest constată: „Garnizoana cetății Brest (Diviziile 42 și 6 Pușcași) a suferit pierderi mari provocate de aviația și de artileria inamicului și în consecință Divizia 6 Pușcași a fost constrânsă pe la ora 7.00 pe 22.6 să cedeze luptând Brestul, iar unitățile răzlețe ale Diviziei 42 Pușcași se adună pe poziția… (urmează o listă de toponime de la 10–15 kilometri nord-est de Brest)“. Strict vorbind, germanii au capturat unicele obiective de care aveau nevoie la Brest – podurile peste Bug și ieșirea la șoseaua Varșovia – chiar din primele ore de război. Pe de altă parte, toate performanțele acestea rămâneau amenințate atâta timp cât în cetatea Brest erau unitățile Armatei Roșii care nu depuseseră armele.

Tentativa de a lua cetatea cu asalt a eșuat și în prima zi, și într-a doua – apărătorii-eroi au continuat să opună o rezistență nemaipomenit de îndârjită până în seara de 29 iunie. Nici inamicul, care a pierdut în luptele pentru cetatea Brest 1 120 de morți și răniți – o cifră enormă pe fundalul general al pierderilor Wehrmachtului pe frontul de est –, n-a putut să nu recunoască bărbăția apărătorilor ei: „Rușii au luptat la Brest-Litovsk nemaipomenit de tenace și dârz, au dat dovadă de o excelentă instruire soldățească și în majoritatea lor au manifestat o hotărâre de a lupta demnă de respect“. (380)

Destinul comandamentului s-a dovedit nu mai puțin tragic. Comandantul Diviziei 42 Pușcași, generalul-maior Lazarenko, a fost arestat și pe 17 septembrie 1941 condamnat de Colegiul Militar al Curții Supreme a URSS la moarte prin împușcare.****** A fost recunoscut vinovat de faptul că „chiar în primul moment al atacului trupelor germane fasciste a dat dovadă de descumpănire și pasivitate, a abandonat în cetatea Brest o parte a trupelor diviziei, armament, depozitele de alimente și de efecte. Lazarenko nu le-a dat nici o indicație unităților respective… În loc să ia măsuri ferme de organizare a ripostei inamicului, a plecat cu de la sine putere la statul major al corpului ca să raporteze situația, lăsând în acest moment de**

răspundere unităţile rămase ale diviziei fără conducerea cuvenită“. (382) Comandantul Diviziei 6 Puşcaşi, colonel Popsui-Şapko, n-a supravieţuit până în toamna anului 1941; conform unor informaţii, el a căzut în luptă pe 31 iulie, însă cercetători contemporani informează că a fost arestat şi executat prin împuşcare pentru zdrobirea diviziei de la Brest. (383)

La fel de reuşit (pentru inamic) a început ofensiva şi pe alte sectoare ale frontului Armatei IV. După cum scrie Sandalov, „în zona armatei dincolo de râul Bug erau situate două poduri de cale ferată (la Brest şi la Semiatice) şi patru poduri rutiere (Drohicin, Koden, Domacevo şi Vlodava) în bună stare şi funcţionale. Aceste poduri se aflau în paza Detaşamentului 89 Grăniceri (de la Brest), care, deşi fusese inclus în componenţa Regiunii de acoperire 4, n-a primit nici o sarcină referitoare la pregătirea de distrugere a acestor poduri. În consecinţă, chiar în prima zi de război toate vadurile şi podurile peste râu au fost capturate de inamic în stare funcţională“. Astfel, fără luptă şi fără rezistenţă, a fost pierdută poziţia defensivă naturală – râul Bug.

Nu s-a dovedit mai bună nici utilizarea poziţiei defensive făcute de mâna omului – a cazematelor Regiunii Fortificate Brest. În majoritatea cazurilor, germanii pur şi simplu n-au observat existenţa regiunii fortificate. În raportul de seară al Armatei IV a Wehrmachtului expediat la statul major al Grupului de Armate Centru (pe la ora 20.30, pe 22 iunie) i-au fost rezervate doar câteva cuvinte: „Fortificaţiile de la frontieră au fost străpunse pe sectoarele tuturor corpurilor“. (384) Sandalov descrie cu un calm imperturbabil cauza reală a acestui fapt: „Cea mai mare parte a efectivului Batalionului 17 Mitraliori (un batalion special de artilerie şi mitraliori, în componenţa Regiunii Fortificate Brest 62 la începutul războiului erau trei batalioane de acest fel – M.S.) se replia pe direcţia Vîsokoe, unde se afla statul major al regiunii fortificate 62… Pe aceeaşi direcţie se replia şi un grup al efectivului Batalionului 18 Mitraliori din regiunea Brest… Comandantul Regiunii Fortificate Brest, generalul-maior Puzîrev, cu o parte a subunităţilor batalioanelor de mitraliori, ce s-au repliat la el la Vîsokoe, s-a retras chiar în prima zi spre Belsk, iar apoi şi mai departe la est…“ (378)

Sandalov nu oferă nici un fel de explicaţii (cu atât mai puţin aprecieri). „Se

repliau… s-a retras“ şi atâta tot. De ce trebuiau construite cazemate, dacă chiar în primele ore de război garnizoanele lor „s-au repliat“ la 20 de kilometri de cutia de beton? Ce avea de gând să găsească „mai departe la est“ comandantul regiunii fortificate? NU este exclus ca aceste întrebări să-i fi fost puse generalului Puzîrev în persoană. Dar răspunsurile sunt deocamdată necunoscute. „Născut în anul 1890. Comandant al regiunii fortificate 62. A murit pe 18 noiembrie 1941. Nu există date despre locul în care a fost înmormântat“ – iată tot ce le-a comunicat cititorilor săi cât se poate de oficiala Revistă de istorie militară. Cum, unde, în ce împrejurări a murit la vârsta de 51 de ani generalul Puzîrev – toate acestea rămân şi peste şapte decenii acoperite de bezna densă a secretului de stat.

Dar în acelaşi timp unele subunităţi ale Regiunii Fortificate Brest i-au opus inamicului o rezistenţă înverşunată. Germanii ocupaseră Belostokul, Minskul şi Bobruiskul, iar un grup de ostaşi ai Batalionului 17 Mitraliori (tocmai ai celui a cărui cea mai mare parte a efectivului „s-a repliat“ la est) continua să menţină câteva cazemate în regiunea Semiatîce (acolo unde Bugul este traversat de calea ferată şi de şoseaua spre Belsk). Comandantul Grupului de Armate Centru, feldmareşalul von Bock, notează în jurnalul său: „La o sută de kilometri de linia frontului, la Semiatîci, Divizia 293 continuă să lupte pentru câteva cazemate foarte bine fortificate, pe care este nevoită să le ia cu asalt una după alta. În pofida tirului de artilerie extrem de intens şi a utilizării tuturor mijloacelor de distrugere moderne pe care le avem la dispoziţie, garnizoanele acestor cazemate refuză cu îndârjire să se predea“. (311) Garnizoanele ultimelor două cazemate („Oriol“ şi „Bîstrîi“) de sub comanda locotenentului I. Fiodorov şi a sublocotenentului I. Şibakov au luptat până pe 29 iunie şi doar după ce au încercuit singuraticele cutii de beton germanii au putut să năruiască cu mine grele acoperişurile care au îngropat sub ele o mână de eroi.

Pe flancul drept (nordic) al Armatei IV, infanteria Wehrmachtului a trecut cu succes Bugul şi îşi dezvolta ofensiva pe direcţia nord–est; spre seara de 22 iunie germanii au ajuns la localităţile Nujeţ şi Vîsokoe, adică în decursul unei zilei au înaintat 15–20 de kilometri. Divizia 49 Puşcaşi care li se opunea a rămas „fără stăpân“ – conform planului de acoperire ea trebuia să intre în componenţa Armatei XIII, însă, cum statul major al armatei n-a sosit la Belsk nici în prima zi, nici în următoarele zile de război, divizia a fost lăsată de capul ei. În continuare legătura statului major al Armatei IV cu Divizia 49 a fost pierdută definitiv, unităţile ei răzleţe, sub presiunea a patru divizii

germane (Divizia 292 Infanterie, Divizia 252 Infanterie, Divizia 134 Infanterie, Divizia 131 Infanterie), au fost împinse spre pădurea Bieloveja; unde s-au „împrăştiat“ definitiv. Comandantul Diviziei 49 Puşcaşi, colonelul K.F. Vasiliev, a căzut prizonier.

Germanii s-au ciocnit de o rezistenţă îndârjită şi destul de bine organizată doar pe flancul stâng (sudic) al Armatei IV. Acolo, printre pădurile şi mlaştinile Polesiei, a ocupat poziţia defensivă Divizia 75 Puşcaşi (cu statul major în oraşul Malorita). Cu toate că ordinul de a ridica unităţile la semnalul alarmei de luptă a ajuns la statul major al diviziei concomitent cu începutul tirului de artilerie al inamicului, comandantul diviziei, generalul-maior S. Nedvighin, a reuşit să păstreze ordinea şi conducerea unităţilor. După ce au depăşit repede confuzia iniţială (însemnarea de la ora 3.25 din Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 3 Tancuri a Wehrmachtului constată „lipsa aproape absolută a rezistenţei“) subunităţile Regimentului 115 Puşcaşi al diviziei au intrat în luptă şi au menţinut câteva ore orăşelul de lângă frontieră şi gara de cale ferată Stradeci. În Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 3 Tancuri a Wehrmachtului citim:

„Ora 05.35. Batalionul de sub comanda lui Wellmann n-a ocupat gara de la Stradeci, dar în loc s-o facă s-a împotmolit într-o luptă crâncenă în faţa clădirii gării.

Ora 06.35. Continuă luptele pentru Stradeci. După cum arată pierderile mari ale inamicului, el luptă până la ultimul soldat…“ (385)

În decursul câtorva zile Divizia 75 Puşcaşi a reţinut pe poziţia Malorita, şoseaua Brest–Kovel ofensiva a trei divizii (1 Cavalerie, 255 şi 267 Infanterie) ale inamicului; pe hărţile operative ale Marelui Stat Major german se vede clar rămânerea în urmă tot mai mare pe zi ce trecea a flancului sudic al grupării de şoc, iar în Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 24 Tancuri sunt numeroase însemnări gen „rezistenţa îndârjită a inamicului în zona Malorita… ofensiva se mişcă acolo foarte greu“. (405) Da, desigur, pe un teren de felul acesta (doar păduri şi mlaştini) nu prea poţi dezvolta viteze mari, însă nici un fel de teren ca atare nu poate opri armata inamicului… Pe 25 iunie divizia generalului Nedvighin a fost încercuită definitiv, unităţile ce au rupt încercuirea, împreună cu comandantul diviziei, s-au retras la Pinsk şi mai departe prin pădurile nemărginite ale Polesiei au ajuns la zona Armatei XXI de lângă Nipru.

În conformitate cu planurile comandamentului Wehrmachtului, participantele principale la evenimentele din prima zi de război urmau să devină patru divizii de tancuri ale Corpului 47 Tancuri (Divizia 17 Tancuri, Divizia 18 Tancuri) şi 24 (Divizia 3 Tancuri, Divizia 4 Tancuri). Cu utilizarea Corpului 24 Tancuri germanii au exagerat evident cu complexitatea şi au făcut-o în acelaşi stil ca în cazul Grupului 3 Tancuri. În loc să ajungă pe calea cea mai scurtă, pe podurile de la Brest, la şoseaua Varşovia, Diviziile 3 şi 4 Tancuri, cu dificultăţi şi vicleşuguri enorme (au fost utilizate, de exemplu, tancuri Pz-III, adaptate pentru deplasarea pe sub apă pe fundul râului), au trecut Bugul la 15–20 de kilometri sud de Brest. După aceasta, tancurile germane au încercat să se deplaseze la est de râu, spre drumul Malorita–Kobrin, dar s-au împotmolit pe terenul mlăştinos. Judecând după Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 3 Tancuri, în prima zi de război terenul de netrecut îi împiedica cu mult mai mult decât rezistenţa opusă de inamic:

„Ora 10.30. Batalionul 3 Motociclişti raportează că itinerarul «roşu» de deplasare, ce se întinde la est de obiectivul intermediar 2, este de netrecut deoarece este foarte mlăştinos.

Ora 11.00. Starea catastrofală a reţelei rutiere în acest sector a servit drept cauză a numeroaselor ambuteiaje.

Ora 14.30. Catastrofala lipsă de drumuri în regiunea Faustynow, care a făcut imposibilă orice deplasare mai departe pe acest sector.

Ora 19.00. În raportul de seară expediat la statul major al corpului s-a menţionat că înaintarea diviziei este reţinută mai mult de lipsa drumurilor, decât de rezistenţa opusă de inamic…“ (385)

Până la urmă s-a decis să se revină la Bug, iar apoi pe drumul de ţară Stradeci–Brest să se ajungă la şoseaua Varşovia. Spre seară unităţile de avangardă ale Diviziei 3 Tancuri au mers pe şosea până la Bulkovo, unde au dat de podul distrus peste râul Muhaveţ; enorma panglică de oţel a încremenit din nou în stare de pasivitate forţată – şi doar paralizia totală a conducerii de la statul major al Forţelor Armate Aeriene ale Frontului Vest i-a salvat pe germani de o lovitură nimicitoare din aer. S-ar părea că exista

posibilitatea de a se întoarce, de la Bulkovo la Brest, de a reveni pe malul stâng (sudic) al râului Muhaveţ şi de a ocoli nenorocitul de pod pe la sud – dar această variantă de deplasare era inacceptabilă, deoarece în zona de la Bulkovo până la Kobrin, la sud de şoseaua Varşovia, era doar o mlaştină neîntreruptă. Pentru deplasarea tancurilor era nevoie de un drum şi de un pod.

„Ora 20.10. În regiunea Bulkovo este în curs de instalare un pod cu capacitatea de 16 tone. Construcţia podului a început cu o mare întârziere din cauza faptului că compania de pontoane şi poduri a Batalionului 39 Geniu a venit foarte târziu. Doar tancurile cu posibilitate de deplasare subacvatică au reuşit la ora 22.00 să forţeze râul [Muhaveţ] în această regiune. Ele au izbutit să ajungă la Kobrin fără să întâmpine o rezistenţă substanţială a inamicului. Batalionul 3 Motociclişti care, deplasându-se conform planului, a ajuns deja la itinerarul rezervat unităţilor de tancuri, a reuşit să răzbată până la Jabinka şi să captureze podurile din această regiune.“ (385)

Nu se dezvolta cu mult mai reuşit ofensiva Diviziilor 17 şi 18 Tancuri la nord de Brest. Misiunea era să ajungă la şoseaua Vidomlia–Prujanî–Slonim, iar pentru aceasta era necesar să forţeze Bugul şi râuleţul Lesnaia. Pe la ora 10 dimineaţa, cu utilizarea tancurilor adaptate pentru deplasare subacvatică şi datorită muncii de şoc a genieştilor, ambele obstacole acvatice au fost forţate; rezistenţa inamicului (Armata Roşie) aproape că a lipsit şi, de fapt, acolo nici nu avea cine s-o opună – între sectoarele defensivei Diviziilor 49 şi 42 Puşcaşi se căsca o breşă de mulţi kilometri, iar Divizia 42 Puşcaşi revenise după măcelul din cetatea Brest.

Spre amiaza zilei de 22 iunie situaţia din zona de ofensivă a Corpului 47 Tancuri a început să se schimbe. În regiunea Pelişce a avut loc o luptă de întâmpinare între detaşamentele de avangardă ale Diviziei 18 Tancuri germane şi cele ale Diviziei 30 Tancuri ale Corpului 14 Mecanizat. Într-un raport al Grupului de Armate Centru aceasta este menţionată ca „un atac puternic cu tancuri al ruşilor“. În pofida superiorităţii tehnice evidente a tancurilor medii germane asupra tancurilor uşoare T-26, ofensiva Diviziei 18 Tancuri s-a blocat şi în ziua respectivă ea n-a trecut mai departe de Pelişce. Dar problemele principale au apărut la locurile de trecere peste Bug. Probabil că germanii nu cunoşteau (mai bine zis comandamentul nu a avut grijă să le cunoască) particularităţile deplasării pe o luncă inundată puţin de ape subterane – e suficient să distrugi în ea stratul superior al

solului (brazda de iarbă) şi orice tehnică pe roţi se împotmoleşte până la butuc. Au fost nevoiţi să tracteze câte unul camioanele cu remorchere cu şenile până la locul de trecere şi asta a amânat termenele de forţare a râului peste orice limite. În fine, mai spre seară s-a prăbuşit podul supraîncărcat, fapt care a oprit trecerea cinci ore. Nu-mi rămâne decât să repet că doar lipsa de acţiune a aviaţiei sovietice le-a permis germanilor să comită astfel de greşeli fără să piardă oameni şi tehnică sub loviturile bombelor.******

Deşi cu referire la 22 iunie nu se poate vorbi de o anumită „linie a frontului“, drept linie aproximativă a înaintării Grupului 2 Tancuri al Wehrmachtului şi a formaţiunilor de infanterie ataşate la el poate fi numită linia Vîsokoe–Pelişce–Jabinka–Radvanici – toate localităţi sunt situate la 20–30 de kilometri de frontieră. În comparaţie cu saltul fenomenal al Grupului 3 Tancuri spre Alitus şi Oranî, succesele subordonaţilor lui Guderian s-au dovedit vizibil mai modeste. Şi asta în situaţia în care comandamentul Armatei Roşii – şi la Moscova, şi la Minsk – i-a dăruit inamicului toate avantajele posibile ale primei lovituri aplicate prin surprindere.**

„Retragerea s-a transformat în fugă…“

Spre seara de 22 iunie situaţia din zona defensivei Armatei IV era următoarea. Pe flancul drept, la punctul de joncţiune cu Armata X, infanteria Wehrmachtului se deplasa aproape fără să întâmpine obstacole în adâncul teritoriului sovietic, însă avea în faţă pădurea Bieloveja, în care ritmul deplasării infanteriei cu convoaie hipomobile urma să se reducă inevitabil. Pe flancul stâng, Divizia 75 Puşcaşi reţinea cu lupte îndârjite înaintarea inamicului, iar terenul păduros şi mlăştinos nu le oferea germanilor şansa de a face un salt fulgerător spre Pinsk. Cea mai alarmantă era situaţia în centrul dispozitivului operativ al Armatei IV: cu toate reţinerile şi neorânduielile, inamicul a reuşit totuşi să treacă peste Bug două divizii de infanterie şi o parte considerabilă a forţelor a patru divizii de tancuri şi acest „berbec blindat“ ajunsese la două drumuri magistrale (Vidomlia–Prujanî şi Brest–Kobrin).

Ce forţe putea să-i opună inamicului comandamentul Armatei IV? Unităţile Diviziilor 6 şi 42 Puşcaşi care la începutul războiului se aflau în cetatea Brest puteau fi incluse în lista pierderilor – chiar dacă acolo mai rămăseseră oameni vii, ei fie se aflau în „capcană“, fie se retrăgeau ca mulţime dezordonată la est. Însă nici pe departe nu toţi au căzut în cursă. În afara cetăţii rămăseseră: un regiment de puşcaşi (al Diviziei 459 Puşcaşi) şi patru batalioane de puşcaşi din componenţa Diviziilor 42 şi 6 Puşcaşi, două regimente de artilerie ale Diviziei 42 Puşcaşi şi două regimente de artilerie (nr. 447 şi 455) ale corpului de armată. În total se adună ceva de genul unei brigăzi de puşcaşi, întărită cu un grup de artilerie puternic.

În adâncul dispozitivului armatei, lângă târguşorul Kossovo (între două drumuri, la 20 de kilometri sud-est de Rujanî), era amplasat Regimentul 120 Obuziere de mare capacitate al Rezervei Comandamentului Suprem. La începutul războiului în dotarea regimentului erau 36 de obuziere de calibru 203 mm şi peste 2 000 de proiectile pentru ele, un număr mai mare decât cel prevăzut de organigramă de remorchere şi de automobile (inclusiv un tip atât de rar pentru Armata Roşie de tehnică precum autovehiculul 4 × 4 cu roţi şi şenile ZIS-33), un efectiv de 2 171 de oameni. Fiind utilizat cu pricepere, un regiment de acest fel putea să transforme o coloană de tancuri germane ce se târa pe drumurile înguste de pădure într-o grămadă mare de fiare vechi pârjolite.

Dar rezerva principală a armatei rămânea Corpul 14 Mecanizat. Divizia 30 Tancuri se deplasa din regiunea de amplasare permanentă (oraşul Prujanî) pe şoseaua spre Pelişce, unde detaşamentele ei de avangardă au intrat în luptă cu subunităţile de tancuri ale inamicului; Divizia 205 Motorizată rămânea în regiunea de amplasare permanentă (lângă şoseaua Varşovia la sud şi la nord de Bereza-Kartuzskaia), iar unul dintre regimentele ei motorizate de puşcaşi a fost avansat pe poziţia râul Muhaveţ lângă localitatea Zaprudî. Statul major al corpului mecanizat a ajuns la Postul de comandă prevăzut de planul de acoperire în regiunea Tevli.

Într-o situaţie incomparabil mai proastă s-a pomenit Divizia 22 Tancuri care a prins începutul războiului în tabăra sa de pe malul Bugului, sub tirul de artilerie al inamicului: „Au fost scoase din funcţiune pe loc o parte a maşinilor de luptă, o mare parte a maşinilor auxiliare, au fost distruse depozitele de muniţii şi de carburanţi, au fost omorâţi şi răniţi aproape 20 la sută din efectiv şi familii. Maşinile scoase din funcţie aveau câte un set de

muniţii şi un rezervor de combustibil“. (386) Chiar în primele ore de război au fost omorâţi doi adjuncţi ai comandantului Diviziei 22 Tancuri (comisarul de regiment A. Illarionov şi inginerul militar de rangul 2 E. Certov), au fost răniţi şeful statului major al diviziei, locotenent-colonelul A. Kisliţîn, şi comandantul Regimentului 44 Tancuri, maiorul N. Kvass. Pe la amiază regimentele de tancuri rărite considerabil ale diviziei au trecut râul Muhaveţ şi se concentrau în regiunea de la nord-vest de Jabinka, în timp ce Regimentul motorizat de puşcaşi al diviziei se retrăgea de la frontieră spre Radvanici.

În general şi în total, spre seara de 22 iunie pe direcţia Brest–Kobrin–Prujanî inamicul avea o superioritate numerică triplă, completată de superioritatea tehnică a tancurilor medii, care constituiau jumătate din parcul de tancuri ale Corpurilor 47 şi 24 Tancuri ale Wehrmachtului, asupra tancurilor uşoare T-26 ale Corpului 14 Mecanizat. Probabil că la evaluarea unei situaţii de acest fel devine cât se poate de oportună utilizarea cuvântului „unica“. Unica decizie raţională ar fi fost cea de a trece la defensivă mobilă cu utilizarea poziţiilor naturale ale râurilor Muhaveţ, Iaselda şi Şciara. Poate că ar fi avut sens, profitând de confuzia temporară în rândurile inamicului şi de încetinirea ritmului înaintării lui, să fie retrase imediat toate unităţile rămase întregi dincolo de râul Iaselda – acolo, în spatele şi pe flancurile celor care se apărau, s-ar fi aflat o pădure deasă, de netrecut, un loc ideal pentru ambuscade pentru tancuri, pentru instalarea barajelor de mine, baricadelor din trunchiuri, pentru extenuarea inamicului în ofensivă.

În realitate însă, a fost luată o cu totul altă decizie:

„Ordinul de luptă nr. 02. statul major al Armatei IV, Zaprudî, 22.6.41 ora 18.30

Trupele Armatei IV, continuând în timpul nopţii apărarea fermă a poziţiilor pe care le ocupau, din dimineaţa de 23.6.41 trec la ofensivă ocolind Brestul pe la nord cu misiunea de a distruge inamicul care a trecut Bugul de Vest… Corpul 14 Mecanizat (Diviziile 22, 30 Tancuri şi Divizia 205 Motorizată) în dimineaţa zilei de 23.6.41 să aplice o lovitură de pe poziţia Krivlianî–Pelişce–Hmelevo pe direcţia generală spre Vîsokoe cu misiunea ca până la sfârşitul zilei să-l distrugă pe inamic la est de râul Bugul de Vest… Corpul 28 Puşcaşi aplică lovitura cu flancul său drept (Diviziile 6, 42 Puşcaşi şi batalionul de tancuri al

Diviziei 205 Motorizate) pe direcţia generală spre Brest, având misiunea să ocupe până la sfârşitul zilei Brestul. Atacul să înceapă la ora 5.00 pe 23.6.41 după un raid de foc de 15 minute“. (387)

La o privire din perspectiva prezentului, această decizie e nebunie curată; despre ce fel de ofensivă putea fi vorba în condiţiile existentului raport de forţe (şi ţinând cont de starea reală a acestor forţe)? Sandalov apreciază cât de poate de autocritic ordinul dat cu participarea lui: „Comandamentul armatei încerca să transpună în viaţă deciziile luate înainte de război în privinţa planului de acoperire, care nu corespundeau deloc situaţiei ce se crea… Nici comandantul armatei, nici statul major al armatei, nici comandanţii corpurilor de armată nu au abordat în faţa statului major al frontului chestiunea inoportunităţii aplicării unei contralovituri şi n-au prezentat propuneri privind trecerea la defensivă“. (378) Dar, ca să fim drepţi, trebuie să ţinem cont şi de circumstanţele în care a fost luată decizia sinucigaşă de a trece la contraofensivă.

Mai întâi, trebuie menţionat că nici statul major al Armatei IV, nici statul major al Frontului Vest, nici Marele Stat Major de la Moscova nu dispuneau de informaţii adecvate despre componenţa grupării şi planurile inamicului. În Ordinul de luptă nr. 2 citat mai sus nu există în general nici o referire la inamic – fapt ce contravenea ordinii stabilite normativ de alcătuire a ordinelor de luptă, dar şi bunului-simţ. Nota informativă despre recunoaştere nr. 1 a statului major al Frontului Vest, scrisă până la ora 20.00 pe 22 iunie, a depistat două divizii de tancuri inexistente în realitate ce înaintau spre Belsk şi n-a scos nici un cuvânt despre extrem de puternica grupare de tancuri de pe direcţia Brest; intenţiile inamicului au fost definite astfel: „Printr-o lovitură concentrică pe direcţia Grodno şi pe direcţia nord-est spre Volkovîsk să reteze comunicaţiile de bază [ale frontului]“. (388)

Raţionând abstract, existau unele temeiuri logice pentru o atare presupunere: lovitura asupra Belskului le-ar fi permis germanilor să înceapă ofensiva pe un teren relativ deschis şi ulterior, prin „pasul“ de 20 de kilometri dintre pădurile Suprasl şi Bieloveja, să ajungă la drumul Belostok–Volkovîsk; din păcate, această „teorie“ nu coincidea deloc cu deciziile comandamentului Wehrmachtului, care intenţiona să încercuiască trupele Frontului Vest în întregime, fără să-şi irosească puterile cu o sarcină particulară de retezare a „intrândului de la Belostok“. Perturbând întrucâtva cronologia expunerii, vom menţiona că şi în a doua zi de război,

după eşecul ofensivei, comandamentul Armatei IV, în Ordinul de luptă nr. 03, estima gruparea inamicului ca „o divizie de tancuri, două-trei divizii de infanterie“. (389)

A doua cauză şi prima ca importanţă a greşelii era lipsa de înţelegere, tragica lipsă de înţelegere a proceselor ce începuseră să se producă în trupele încredinţate generalului Korobkov (sau, în aceeaşi măsură, oricărui alt comandant al Armatei Roşii). În capete încă răsunau marşurile vioaie antebelice, în memorie mai erau proaspete amintirile despre defilarea triumfală pe drumurile Poloniei zdrobite şi celor de la statul major al Armatei IV tot li se mai părea că oamenii noştri sunt plini de bărbăţie, că e destul să dea ordinul şi va porni spre misiune avântat batalionul de şoc, blindat, se cutremura pământul sub şenile şi duşmanii o vor lua la fugă sub presiunea oţelului şi focului…

A venit dimineaţa de 23 iunie; formaţiunile Armatei IV au trecut (?) la ofensivă. La drept vorbind, inamicul nici n-a observat această „ofensivă“. Două divizii de infanterie (Divizia 31 şi Divizia 34) ale Corpului de armată 12 al Wehrmachtului şi-au reluat mişcarea, au înaintat circa 20 de kilometri şi spre sfârşitul zilei au ajuns pe linia Kobrin–Tevli. Însemnarea din Registrul operaţiunilor de luptă al corpului este foarte laconică; „rezistenţa ruşilor este neînsemnată de tot“. Pierderile Diviziei 31 Infanterie în ziua de 23 iunie au fost: un mort, cinci răniţi, şase bolnavi“. (390)

În Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 3 Tancuri a Wehrmachtului pot fi deslușite cu greu câteva cuvinte cu care e amintită cumva lupta de întâmpinare cu tancurile Corpului 14 Mecanizat:

„Ora 06.20. Brigada de tancuri se află încă în faţa localităţii Bulkovo. Grupul de luptă „Korvin“ raportează prezenţa unor formaţiuni puternice ale inamicului la nord de Kobrin, în ele sunt inclusiv tancuri.

Se observă retragerea unităţilor inamicului din Kobrin pe direcţia nord–est… La ordinul comandantului diviziei Batalionul 1 Recunoaştere, Batalionul 3 Motociclişti şi Batalionul 3 al Regimentului 6 Tancuri (tancurile cu mers subacvatic care au trecut seara târziu pe 22 iunie râul Muhaveţ lângă Bulkovo – M.S.) au început atacul asupra Kobrinului.

Ora 08.45. În urma asaltului subunităţile de avangardă au reuşit să intre în Kobrin. Câteva tancuri au fost distruse, un pod a fost dărâmat şi încă unul se află în stare nedeteriorată.

Ora 11.40. Batalionul 3 Motociclişti se află la Buhovici (localitate de lângă şosea la 5 kilometri nord-est de Kobrin – M.S.), în acest orăşel n-au fost depistate trupe ale inamicului. Au fost capturate numeroase trofee…“ (385)

Ce-i drept, în nota informativă despre prizonierii şi trofeele Diviziei 3 Tancuri, semnată pe 7 august 1941, o notă amănunţită, cu împărţire pe zile, figurează 137 de tancuri „capturate sau distruse“ pe 23 iunie. (391) Autorii notei n-au avut grijă de comoditatea viitorilor istorici şi n-au ţinut evidenţa separată a tancurilor distruse şi a celor capturate. Se mai ştie că Divizia 18 Tancuri a raportat că a imobilizat 120 de tancuri sovietice în lupta de lângă localitatea Şcenia (la 5 kilometri sud-vest de Prujanî). Nici raportul cu privire la operaţiunile de luptă ale Corpului 14 Mecanizat – unicul document depistat până în prezent ce are legătură cu acţiunile Corpului 14 Mecanizat şi ale diviziilor lui – nu prezintă o imagine clară a luptei ce avusese loc.

„În procesul de realizare a sarcinii trasate, corpul mecanizat, în comun cu Corpul 28 Puşcaşi, a purtat o luptă de întâmpinare cu tancurile şi cu trei divizii de infanterie ale inamicului, sprijinite de aviaţie. Unele regimente au fost bombardate de 6 ori în decurs de 2–3 ore. Tactica inamicului: înainte (aşa e scris în text – M.S.) bombardează aviaţia, înaintea infanteriei merg tancurile uşoare şi medii. În timpul atacului tancurilor noastre tancurile uşoare pleacă şi lupta e primită de tancurile medii. În urma luptei corpul a suportat pierderi considerabile, în principal provocate de aviaţie, şi s-a repliat: Divizia 30 Tancuri spre Gorodniki–Liniovo, divizia 22 Tancuri în regiunea Guţki–Poliatîci–Andronovo (suburbii de nord-vest ale Kobrinului, dar la ora 10 dimineaţa, „ora sovietică“, germanii se aflau în Kobrin – M.S.).“ (386)

Iată, în fond, tot ce s-a spus în raport despre un eveniment pe care unii autori îl numesc „cea mai mare luptă de tancuri din perioada iniţială a războiului“. Mai trebuie să ţinem cont şi de faptul că acest raport a fost scris de şeful Direcţiei autoblindate şi tancuri a Frontului Central, colonelul Kabanov, pe 2 august şi se încheie cu fraza următoare: „A fost scris pe baza puţinelor documente disponibile şi a relatărilor martorilor oculari“.

Pe cât de neclară e desfăşurarea luptei de tancuri, pe atât de evident îi este rezultatul final. La ora 9.50, „ora Germaniei“, Divizia 18 Tancuri a Wehrmachtului a ocupat Prujanî şi, fără să se oprească, a forţat din mers râul Iaselda pe podul ce nu fusese aruncat în aer. Apoi, fără să întâmpine aproape nici o rezistenţă, tancurile Corpului 47 Tancuri au parcurs 30 de kilometri pe sectorul din pădure al şoselei (în Registrul operaţiunilor de luptă al corpului s-au transformat în 50 de kilometri) şi la ora 8 seara au ocupat Rujanî. Divizia 3 Tancuri, deplasându-se în avangarda Corpului 24 Tancuri, a ocupat la ora 16.00 Bereza-Kartuzskaia, aceasta însemnând străpungerea definitivă a poziţiei de pe râul Iaselda pe tot frontul defensivei Armatei IV. În raportul despre operaţiunile de luptă ale Corpului 14 Mecanizat zdrobirea definitivă a corpului este descrisă astfel:

„Spre sfârşitul zilei de 23 iunie Corpul 14 Mecanizat şi Corpul 28 Puşcaşi, care n-au reuşit să se pună în ordine, au fost supuse din nou unui atac combinat al aviaţiei, tancurilor şi infanteriei inamicului. Corpul de puşcaşi n-a rezistat loviturii şi a început retragerea. Retragerea s-a transformat în fugă. Luptând în încercuire, formaţiunile de tancuri au suferit pierderi mari; doar unele subunităţi mici au ajuns spre dimineaţa de 24.6 pe poziţia Slonim Ivanţevici (localitate la 32 de kilometri pe şosea la nord-est de Bereza – M.S.). Divizia 205 Motorizată a ocupat poziţii defensive de-a lungul râului Şciara, acoperind concentrarea Corpului 14 Mecanizat şi Corpului 28 Puşcaşi reformate (aşa e scris în text – M.S.). (386)

Raportul de luptă nr. 07 al statului major al Armatei IV nu e mai puţin elocvent:

„Aviaţia inamicului, spre sfârşitul zilei de 23.6.41, în comun cu unităţile de tancuri a atacat unităţile noastre pe poziţia râului Iaselda. Unităţile răzleţe ale Corpului 28 Puşcaşi şi Corpului 14 Mecanizat, care n-au reuşit să se pună în ordine, n-au rezistat acestui atac, sprijinit de o cantitate mare de aviaţie, şi au început replierea, care s-a transformat, în pofida unui şir de posturi de baraj, într-o retragere neorganizată şi totală a unităţilor amestecate între ele după râul Iaselda. Spre dimineaţa de 24.6.41 unităţile s-au repliat la est de poziţia Slonim, râul Şciara (adică, în decursul unei nopţi, s-au „repliat“ la 50–60 de kilometri de Iaselda – M.S.), până la gara Ivanţevici, fiind acoperite lângă râul Şciara de Divizia 205 Motorizată“. (392)

Referirile permanente la loviturile aeriene nu sunt întâmplătoare şi, cel mai

probabil, reflectă obiectiv situația reală: trupele Armatei IV „se repliau“ în ziua respectivă atât de repede, încât la un moment dat au reuşit să se desprindă de inamicul terestru, dar nu și de aviație, de care e imposibil să fugi în principiu. Dar și germanii se străduiau din răsputeri să nu rămână în urmă. În Registrul operațiunilor de luptă al Diviziei 3 citim:

„Ora 23.00. Unităţile de avangardă ale diviziei au ajuns pe poziţia râul Şciara, au capturat un pod în stare nedeteriorată şi au creat un mic cap de pod pe care se află subunităţile Batalionului 3 Motociclişti al corpului de tancuri. Comandamentul corpului a ordonat să fie urmărite cu toată energia unităţile înfrânte ale inamicului.

24 iunie. Ora 03.30. Brigăzii de tancuri i s-a dat indicaţia să facă plinul la maşinile coloanei de transport auto 9 ce s-au apropiat în ultimul moment, iar apoi, la ora 04.00, în comun cu batalionul de motociclişti, să se plaseze din nou în avangarda unităţilor noastre. Divizionul 2 al Regimentului 75 Artilerie urmează să înainteze imediat spre poziţia râul Şciara.

Pe la ora 05.00 trupele au reuşit să extindă capul de pod pe direcţia est.

Ora 06.45. Brigada 3 Motorizată de puşcaşi a forţat râul Şciara pe pod în componenţa următoare…

Ora 08.15. Postul de comandă al diviziei a fost deplasat pe poziţia râul Şciara (adică în 24 de ore statul major s-a deplasat 130 de kilometri – M.S.)“. (385)

Statul major al Armatei IV s-a repliat încă în seara de 23 iunie în orășelul Milovidî (la o cotitură mare a râului Șciara), iar apoi, spre seara de 24 iunie, și mai departe la est, spre Siniavka (localitate de lângă șoseaua Varșovia, la 70 de kilometri vest de Sluțk). Acolo, seara târziu, pe 24 iunie, a fost scrisă Nota informativă operativă nr. 01, prima la număr, dar care a făcut de fapt bilanțul operațiunilor de luptă ale Armatei IV:

„… Rămăşiţele unităţilor Diviziilor 6 şi 42 Puşcaşi ale Corpului 28 Puşcaşi, după o serie de lupte defensive, s-au repliat până pe la ora 18 în regiunea Eusinovici–Talminovici (deja dincolo de partea estică a cotiturii râului Şciara – M.S.), unde se pun în ordine. Aceste rămăşiţe nu sunt apte de luptă… Corpul 14 Mecanizat, apărându-se activ, trecând în repetate rânduri la contraatac, a suferit pierderi mari de bunuri materiale şi efectiv şi pe 25.6.41 nu este în stare aptă de luptă.***** Regimentul 120 Artilerie de obuziere***

aproape că n-a fost utilizat din cauza duratei scurte a luptelor (o formulare interesantă: care e aici cauza şi care efectul? – M.S.)… Din cauza bombardamentelor permanente şi crunte infanteria este demoralizată şi nu manifestă îndârjire în apărare. Comandanţii tuturor formaţiunilor sunt nevoiţi să oprească şi să întoarcă pe front subunităţile, iar uneori chiar şi unităţile ce se retrag în dezordine, deşi aceste măsuri, chiar şi în pofida aplicării armelor, nu s-au soldat cu efectul scontat…“ (393)

Un caz absolut ieşit din comun de „aplicare a armelor“ este descris de L. Lopuhovski în investigaţia sa a istoriei Regimentului 120 Artilerie de obuziere. „Un general necunoscut a barat drumul cu maşina sa ZIS şi le-a ordonat artileriştilor să ocupe poziţii de tragere chiar lângă drum şi să deschidă imediat focul (în opinia lui Lopuhovski, era generalul-maior Habarov, cel căruia Pavlov i-a ordonat să „împuşte orice număr oameni“, dar să oprească retragerea Armatei IV – M.S.)… Pentru a opri grupurile de militari ce fugeau cuprinşi de panică tunurile au tras de câteva ori. La ordinul generalului, artileriştii au pus de-a curmezişul şoselei o maşină mobilă de reparaţii de tip «B» pentru a reţine maşinile şi au plasat un baraj. Comandanţii cu armele în mâini îi opreau pe cei care fugeau. Pe drum s-a format imediat un ambuteiaj. Au apărut avioane inamice, au început să bombardeze şi pur şi simplu au zdrobit barajul…“ (379)

Pe ultima linie

Pătrunderea unităţilor de tancuri germane spre râul Şciara modifica substanţial situaţia la scara întregului Front Vest. Şi nu e vorba doar de aritmetica uluitoare – în 48 de ore a fost parcursă jumătate din distanţa dintre Brest şi Minsk. Pătrunderea inamicului în regiunea Slonim–Baranovici însemna ieşirea unităţilor mecanizate ale inamicului în spaţiul operativ întins, la un teren relativ deschis şi practicabil (spre deosebire de cel pe care le fusese dat să-l parcurgă la marginea Polesiei). În al doilea rând, odată cu pierderea Slonimului, era retezată principala magistrală de transport (şoseaua Belostok–Volkovîsk–Baranovici), pe care puteau fi repliate la est formaţiunile Armatelor III şi X.

Strict vorbind, această „repliere“ în formă de retragere spontană şi dezordonată era în toi. Şeful Secţiei propagandă politică a Corpului 17 Mecanizat îi raporta pe 24 iunie statului major al frontului:

„Prin Baranovici, spre est, se mişcă într-un şuvoi neîntrerupt automobilele cu militari, familie, precum şi pedestru, atât în grupuri, cât şi câte unul. Chipul majorităţii dintre ei exprimă o stare de spirit panicată. Măsurile luate – organizarea corpul de comandă ce s-a adunat acolo – nu s-au soldat cu un rezultat pozitiv. În timpul nopţii majoritatea au fugit. Totodată, mulţi membri ai corpului de comandă se dovedesc neînarmaţi… Conducerea căii ferate şi a comenduirii a fugit care încotro, comisariatele militare şi alte instituţii părăsesc oraşul. Corpul de comandă nou-venit caută statele majore, dar despre majoritatea nu există informaţii…“ (404)

Nu mai rămăseseră speranţe că „rămăşiţele ce nu erau apte de luptă“ ale unităţilor şi diviziilor zdrobite vor putea să contraatace şi să împingă înapoi inamicul, iar comandamentul Frontului Vest punea în funcţiune în pripă rezervele. Prima dintre ele – la fel ca în multe situaţii asemănătoare de pe acest front şi de pe altele – a fost aviaţia. Speranţele nutrite faţă de ea se bazau atât pe concepţiile antebelice, extrem de exagerate referitoare la lovitura nimicitoare din aer, cât şi pe primele rapoarte al propriilor trupe, în care aviaţia inamicului era prezentată ca o forţă atotdistrugătoare.

„Pentru a evita ritmul rapid al ofensivei inamicului, în primul rând eu, pe data de 23, am trimis toată aviaţia de bombardament disponibilă în exclusivitate pentru a-l bombarda pe inamicul care înaintează în regiunea Kobrin.“ Aceste rânduri sunt din procesul-verbal al interogatoriului comandantului frontului, Pavlov. Toată „aviaţia disponibilă“ de pe flancul sudic al Frontului Vest consta la momentul respectiv din Divizia 13 Avioane de bombardament. Divizia cu „număr aducător de ghinion“ a devenit încă în perioada antebelică una dintre cele mai bune la capitolul pregătire de luptă din Forţele Armate Aeriene sovietice; era o formaţiune foarte mare sub aspect numeric (cinci regimente aviatice), iar comandantul diviziei era absolut ieşit din comun – pentru Eroul Uniunii Sovietice, generalul-maior F.P. Polînin, războiul ce începuse pe 22 iunie 1941 era deja al treilea (în afară de participarea la războiul sovieto-finlandez în palmaresul generalului era şi experienţa războiului aerian în China, la care participase, cu întreruperi, cu începere din anul 1933).

Judecând după Nota informativă operativă nr. 3 a statului major al Diviziei 13 Aviaţie de bombardament, pe 24 iunie piloţii diviziei au efectuat 146 de zboruri şi au lansat peste coloanele mecanizate ale inamicului în regiunea Kobrin–Bereze–Prujana–Rujanî mai mult de o mie de bombe (591 de bombe FAB-100, 96 de bombe FAB-50, 326 de bombe AO-25, 171 de bombe AO-15). (394) Această lovitură a fost observată de inamic – deşi, desigur, n-a dispărut fără urmă, după cum se întâmpla după primele lovituri cu bombe de cealaltă parte a frontului. A ajuns sub lovitura bombelor chiar şi statul major al Grupului 2 Tancuri (despre asta scrie în memoriile sale Guderian). În Registrul operaţiunilor militare al Diviziei 3 Tancuri a Wehrmachtului citim:

„Ora 12.00. Subunităţile coloanei de marş au fost supuse unui raid al bombardierelor inamice «Martin» (astfel identificau germanii bombardierul cu două motoare SB – M.S.). Dar trupele din regiunea statului major al diviziei n-au suferit pierderi.

Ora 13.00. Subunităţile Divizionului 1 al Regimentului 11 Artilerie antiaeriană au fost dislocate în sectorul râului Şciara pentru a apăra podul…

Ora 14.25. Din cauza raidurilor avioanelor de vânătoare (avioanele de vânătoare lipseau cu desăvârşire – cel mai probabil, germanii au definit astfel apariţia noului bombardier cu un motor SU-2 – M.S.) şi de bombardament ale inamicului viteza de înaintare a diviziei s-a redus vizibil; însă în decursul acestor raiduri divizia a suferit doar pierderi mici“. (385)

Chiar şi pentru un astfel de rezultat destul de modest a fost nevoie să fie plătit un preţ enorm – au fost pierdute (au fost doborâte sau au efectuat o aterizare forţată) 52 de avioane! Cauza pierderilor mari este, din păcate, foarte simplă: propria aviaţie de vânătoare s-a topit în decursul mutării în panică de pe aerodromurile de lângă frontieră, iar germanii acopereau ofensiva Grupului 2 Tancuri cu avioanele de vânătoare ale celei mai bune şi mai numeroase „escadre a aşilor“(JG-51) de sub comanda celebrului Molders. Cu toate acestea, chiar şi cu acest nivel de pierderi (în decursul zilei a fost doborât fiecare al treilea avion!), divizia lui Polînin a continuat lupta şi pe 25 iunie a efectuat în acelaşi raion încă 98 de zboruri şi a lansat circa 500 de bombe. (395)

În orice caz, aviaţia din epoca respectivă era capabilă doar să încetinească

ofensiva inamicului, să-i provoace pierderi mai mult sau mai puţin simţitoare. „Berbecul alcătuit din tancuri“ putea fi oprit şi zdrobit doar de trupe terestre. Şi sub acest aspect, norocul militar, fie şi o singură dată, s-a dovedit de partea Armatei Roşii: exact în locul la care au ajuns subunităţile de avangardă ale Grupului 2 Tancuri al Wehrmachtului se desfăşurau trei divizii de puşcaşi (nr. 155, 121, 143) ale Corpului 47 Puşcaşi. O altă divizie de puşcaşi (nr. 55), la ordinul lui Pavlov, era mutată cu mijloace de transport auto de la Sluţk spre poziţia râul Şciara. Într-o oarecare măsură poate fi considerat „noroc“ şi faptul că comandamentul german a alergat „după doi iepuri concomitent“, adică un corp de tancuri (nr. 47) încerca să-şi continue ofensiva prin Baranovici, Stolbţî spre Minsk, iar altul (nr. 24) a fost trimis de-a lungul şoselei Varşovia spre Sluţk şi mai departe spre Bobruisk. Din acest moment luptele de la cotul râului Şciara pot fi împărţite convenţional în două operaţiuni – pe direcţiile est (Sluţk) şi nord.

Puţinele documente păstrate permit să fie restabilită în linii foarte mari imaginea luptelor de pe direcţia Sluţk. Râul Şciara traversează şoseaua Varşovia în două puncte. Sectorul vestic (de lângă Bîten, Domanovo) a fost forţat de un detaşament de avangardă al Diviziei 3 Tancuri germane în noaptea spre 24 iunie. Înaintarea fără întrerupere a inamicului a fost oprită pentru prima dată pe poziţia Milovidî; acolo au intrat în luptă unităţile Diviziei 205 Motorizate şi rămăşiţele diviziilor de tancuri ale Corpului 14 Mecanizat. Spre amiază li s-au alăturat primele dintre unităţile nou-venite ale Diviziei 55 Puşcaşi; şi pentru prima dată de la începutul războiului în Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 24 Tancuri al Wehrmachtului apare o astfel de însemnare: „Inamicul opune o rezistenţă îndârjită cu scopul de a menţine sectorul 2 de la Şciara. Inamicul are o artilerie şi tancuri puternice. Se pare că aici deja nu sunt soldaţi luaţi prin surprindere în garnizoană pe timp de pace, ci soldaţi care apără poziţii defensive bune, instalate cu iscusinţă… Divizia 3 Tancuri intenţionează să înceapă ofensiva seara cu sprijinul bombardierelor în picaj, dar demersul pentru bombardiere a întârziat şi din cauza întunericului ce se apropie atacul lor nu va mai putea fi efectuat. Cu toate acestea, divizia reuşeşte să captureze podul peste sectorul 2 al râului Şciara“. (405)

În Raportul cu privire la operaţiunile de luptă ale Corpului 14 Mecanizat toate acestea sunt descrise întrucâtva altfel, cu prezenţa obligatorie a

omniprezentei aviaţii germane:

„24 iunie. Divizia 205 Motorizată, suferind pierderi mari, respinge atacurile inamicului şi la ora 13.00 rămăşiţele ei sunt înlocuite de nou-venita Divizie 55 Puşcaşi. La ora 14.00 inamicul atacă după ce în prealabil a bombardat intens dispozitivul diviziei. Cu toate că au fost introduse tancurile rămase (25 de tancuri), divizia n-a rezistat şi s-a repliat…“ (386)

S-a păstrat, oricât ar fi de straniu, Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 55 Puşcaşi, scris de mână. Însemnările din el sunt scurte, şi asta nu face decât să confirme presupunerea că Registrul operaţiunilor de luptă a fost scris pe urmele proaspete ale evenimentelor. Ziua de 24 iunie este descrisă astfel:

„24 iunie ora 13.00. Regimentul 111 Puşcaşi (sosit înaintea celorlalte – M.S.) a intrat în luptă cu un corp motomecanizat al inamicului pe poziţia de la 5 kilometri de Milovidî. După pătrunderea unităţilor motomecanizate ale inamicului s-a repliat în regiunea Rogaci (localitate de pe cotul râului Şciara, la 10 kilometri sud-est de Milovidî). Pe la ora 16.00, pe 24 iunie, Regimentul 228 Puşcaşi, Regimentul 141 Artilerie, Batalionul 79 Recunoaştere, după ce au pregătit defensiva pe malul estic al râului Mîşanka (afluent de dreapta al râului Şciara, traversează şoseaua la 9 kilometri est de Milovidî), pe poziţia şoseaua şi pădurea de la nord de şosea, de la ora 16.00 până la ora 2.00 pe 25 iunie menţine cu îndârjire această poziţie, respingând trei atacuri ale inamicului…“ (396)

Judecând după Raportul de luptă nr. 07 al statului major al Armatei IV, Divizia 55 Puşcaşi n-a menţinut poziţia de pe râul Mîşanka şi în seara de 24 iunie a trecut pe malul estic al râului Şciara. „La ora 14.00, pe 24.6.41, inamicul, după pregătirea de artilerie şi de aviaţie, a trecut la ofensivă contra Diviziei 55 Puşcaşi, având în faţă un eşalon de tancuri (20–30 de tancuri). Unităţile diviziei n-au rezistat şi, cu toată că au fost introduse în luptă eşaloanele secunde ale regimentelor şi toate tancurile disponibile ale Corpului 14 Mecanizat (aproape 25 de maşini), au început să se replieze şi până la ora 18 s-au repliat dincolo de râul Şciara.“ (392)

În orice caz, lupta crâncenă de la cotul Şciarei a avut loc şi faptul este confirmat de însemnările din Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 3 Tancuri a Wehrmachtului:

„Ora 19.00… După ce au ajuns la cel de-al doilea loc de trecere peste râul Șciara, unităţile de avangardă ale grupului «Linnari» au fost supuse tirului din partea inamicului. Unele tunuri ale inamicului ţin sub foc drumul pe care se deplasează trupele noastre, iar pe malul estic al râului se face observat cel puţin un regiment de infanterie al inamicului. Sunt, probabil, subunităţile de ariergardă; nu se poate să le subapreciem dârzenia…

Ora 20.15. Începutul atacului a fost amânat până la ora 21.15. Sub acoperirea tirului tancurilor compania 1 a batalionului de motociclişti şi compania 1 a Regimentului 394 Infanterie motorizată au creat un cap de pod. Se înclinge un schimb de focuri crâncen, ce se soldează cu pierderi de ambele părţi. Până la urmă subunităţile ce trecuseră peste râu au fost nevoite totuşi să se întoarcă pe partea de vest a râului Șciara (rareori reușești să găsești așa ceva în descrierile luptelor din primele zile de război – M.S.).

25 iunie ora 07.00. Comandamentul a ordonat să încetăm ofensiva, să aducem subunităţile rămase în urmă, să facem plinul şi să completăm seturile de muniţii… Ofiţerul subunităţii de recunoaştere a batalionului de motociclişti, care la ora 08.00 a plecat spre poziția Șciara cu misiunea de a clarifica situația de la est de râu, s-a întors şi a comunicat că inamicul şi-a părăsit poziţiile şi se retrage pe direcția est…“ (385)

Pe 25 iunie Divizia 3 Tancuri germană înaintează impetuos de-a lungul şoselei spre Sluţk şi spre seară se află în regiunea localităţii Semejevo la 37 de kilometri vest de Sluţk. Totuşi, Registrul operaţiunilor de luptă al diviziei tot mai consemnează ciocniri frecvente cu unităţile aflate în defensivă ale Armatei Roşii (în acest context trebuie luat în seamă faptul că pe sectorul dintre râul Șciara şi Slonim drumul este traversat de albiile a cinci râuri, afluenţi ai Pripiatului – Nacia, Lan, Balvamka, Moroci, Lokneea – şi a două pâraie fără nume). Au avut loc şi lupte cu grupuri izolate de tancuri – cel mai probabil subunităţi răzleţe ale Corpului 14 Mecanizat. Probabil, în această zi, 25 iunie, a dispărut (sau a fost ucis) comandantul Diviziei 55 Puşcaşi, colonelul D.I. Ivaniuk.

Ultima tentativă de a reţine ofensiva Diviziei 3 Tancuri a fost făcută în dimineaţa de 26 iunie în suburbiile vestice ale Sluţkului. În Raportul cu privire la operaţiunile de luptă al corpului mecanizat citim: „Pe 26 iunie rămăşiţelor regimentelor motorizate de puşcaşi ale Diviziilor 22 şi 30 Tancuri le-a fost dată misiunea de a apăra până la ultimul cartuş şi până la

ultimul om oraşul Sluţk pe malul estic al râului Sluci“. Judecând după Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 3 Tancuri a Wehrmachtului, s-au găsit ostaşi şi subumităţi care au executat acest ordin:

„Ora 08.50. La vest de Sluţk au fost observate circa 20 de tancuri ale inamicului, precum şi tunuri de artilerie pe poziţii de tragere…

Ora 09.00. Subunităţile grupului «Linnari» au început asaltul Sluţkului, care a fost cucerit pe la ora 10.30. Pretutindeni acţionează lunetiştii inamicului care atacă inclusiv maşini neblindate izolate…

Ora 13.00. Grupul de luptă «Linnari», în comun cu Batalionul 1 al Regimentului 6 Tancuri, a reuşit să treacă prin Sluţk mai departe. Sarcina de a curăţa oraşul de forţele rămase ale inamicului a fost asumată de Batalionul 1 al Regimentului 394 Infanterie“. (385)

În ansamblu, apărarea Sluţkului este descrisă în Registrul operaţiunilor de luptă al Frontului de Vest cu următoarele cuvinte: „Unităţile Diviziilor 6 şi 42 Puşcaşi, Corpul 14 Mecanizat şi eşalonul secund al Diviziei 113 Puşcaşi, cărora le-a fost încredinţată apărarea Regiunii Fortificate Sluţk, nu i-au opus în regiunea fortificată rezistenţă inamicului şi, după ce au părăsit Sluţkul, se retrăgeau spre Bobruisk“. (406)

După ce a trecut prin oraş şi prin fortificaţiile Regiunii Fortificate Sluţk părăsite fără luptă, divizia lui Model (Divizia 3 Tancuri) s-a pornit spre Bobruisk în marş accelerat. În faţa ei se rostogolea un val al gloatei înarmate ce se retrăgea în dezordine. Şeful Secţiei recunoaştere a Regimentului 97 Aviaţie de bombardament, căpitanul Lazutenko, raportează pe 27 iunie:

„Ora 12.30. Am zburat personal în recunoaştere la Sluţk de-a lungul şoselei Bobruisk–Sluţk la înălţimea de 5 metri. Trupele noastre se deplasează spre Sluţk, infanteria motorizată, maşinile blindate şi artileria, mişcarea de la Sluţk spre Bobruisk, maşini încărcate cu obiecte şi pedeştri, evacuare, maşini sanitare. Tir de tunuri antiaeriene de asupra Sluţkului nu e. Trupele salută avionul ce zboară. La Bobruisk nu e nimeni. Depozitele au fost aruncate în aer. Artileria antiaeriană a plecat de pe poziţii şi se deplasează spre est. Avioane de vânătoare pentru acoperirea aerodromului de la Bobruisk nu sunt. Legătura cu Bobruiskul este întreruptă“. (442)

Asistentul şefului Direcţiei propagandă politică a Frontului Vest, comisarul superior de batalion Gorbunov,****** a observat acest marş-fugă de la aproape 5 metri şi în raportul său sunt descrise tablourile vii ale unei zdrobiri înfirătoare:**

„În timpul retragerii trupelor noastre din zona defensivei în regiunea frontierei vechi lângă satul Filipovici, unităţile noastre se retrăgeau în grabă, trecând la defensivă care se dovedea să fie temporară, căci de îndată ce se apropiau unităţile de avangardă ale inamicului, unităţile noastre din apărare se retrăgeau în pripă. Retragerea se desfăşura în panică, mai ales a coloanelor auto din regiunea Starîe Doroghi (localitate la 50 de kilometri est de Sluţk – M.S.) spre Bobruisk. Maşinile se deplasau cu viteză mare, câte două în rând, întrecându-se una pe alta, creând astfel şi amplificând panica…

În unităţi sunt destul de multe cazuri de împuşcare pe drumuri a celor suspectaţi de spionaj fără a avea pentru aceasta date întemeiate. Aceasta le oferă posibilitatea de a-şi folosi activitatea mârşavă provocatorilor şi diversioniştilor în privinţa scoaterii din funcţiune a corpului de comandă. Pe 27 iunie, în timpul deplasării coloanei de automobile, unul dintre comandanţii necunoscuţi a oprit maşinile cu corpul de comandă al Armatei IV, cărora li s-a propus să iasă cu mâinile ridicate din maşini, au încercat să-i dezarmeze şi să-i împuşte; aceasta însă nu s-a întâmplat doar datorită intervenţiei unui comandant care îi cunoştea pe unii dintre cei reţinuţi. În aceeaşi zi au fost împuşcaţi şase lucrători ai Secţiei 3 (secţia specială) de către un comandant de rang inferior din Regimentul 141 Puşcaşi…“ (397)

Pe direcţia nord (Slonim–Baranovici), germanii au fost nevoiţi să se ciocnească de rezistenţa îndârjită şi să se implice în lupte grele de multe zile. Euforia de după „marşul forţat“ ameţitor de la frontieră până la Slonim a trecut repede. Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 47 Tancuri consemnează cu neliniște nedisimulată: „Inamicul reuşeşte în repetate rânduri să răzbată până la şoseaua de la sud-vest de Slonim. Pe la ora 15.30 unul dintre aceste atacuri ale inamicului efectuat cu sprijinul a numeroase tancuri, a căror forţă şi îndârjire sporesc tot timpul, se soldează cu pătrunderea însoţită de distrugerea unei mulţimi de maşini cu combustibil, care se deplasau pe şosea pentru a completa rezervele de carburanţi ale regimentelor de tancuri“. (398) Judecând după memoriile lui Guderian, în

ziua respectivă în timpul deplasării de la Prujanî la Slonim şi înapoi, el s-a ciocnit de două ori cu infanteria sovietică, iar la Slonim, la Postul de comandă al Diviziei 17 Tancuri, a ajuns sub tirul tunurilor a două tancuri pătrunse în oraş.

Spre seara de 24 iunie situaţia a devenit critică. Legătura radio a Corpului 47 Tancuri cu Divizia 18 Tancuri s-a întrerupt; în Registrul operaţiunilor de luptă al corpului apare însemnarea: „Suntem nevoiţi să presupunem că ruşii au reuşit să distrugă statul major al Diviziei 18 Tancuri“. Abia spre dimineaţa de 25 iunie situaţia a devenit mai clară: „În ajun, cu începere de la ora 21.00 s-au desfăşurat atacuri intense ale inamicului asupra poziţiilor Diviziei 17 Tancuri şi mai ales a Diviziei 18 Tancuri, inclusiv asupra Postului de comandă a Diviziei 18 Tancuri. Cu toate acestea, inamicul n-a reuşit în jumătatea a doua a zilei să-şi extindă pătrunderea, atacurile au fost pretutindeni respinse cu pierderi mari. Pierderile noastre sunt de asemenea mari“. (398)

Pierderile ar fi putut să fie şi mai mari dacă acţiunile Diviziilor 155, 121 şi 143 Puşcaşi ar fi fost coordonate de un comandament unic. Din păcate, statul major al Corpului 47 Puşcaşi (împreună cu batalionul de transmisiuni şi cu Regimentul 462 Artilerie al corpului) se afla la începutul războiului la est de Berezina şi abia în noaptea dinspre 24 spre 25 iunie comandantul corpului, generalul-maior Povetkin, a sosit la Minsk, unde la statul major al frontului i s-a ordonat „să facă legătura cu Armata IV în regiunea Siniavka şi să-şi subordoneze Diviziile 121, 143, 155 Puşcaşi şi Corpul 17 Mecanizat“. (399)

Generalul Povetkin n-a mai reuşit să-şi găsească subordonaţii, iar între timp lângă drumul Slonim–Baranovici se încinsese o luptă crâncenă. Extrem de indispus de reţinerea neprevăzută a ofensivei, comandamentul Grupului 2 Tancuri al Wehrmachtului transfera în grabă rezervele spre râul Şciara, căci, spre norocul lor, cele două şosele principale fuseseră capturate de germani. În seara de 25 iunie în regiunea Slonim a sosit Divizia 29 Motorizată, permiţând ca Divizia 17 Tancuri să fie eliberată şi trimisă în ajutorul Diviziei 18 Tancuri, ce ataca fără succes Baranovici. Apoi de pe şoseaua Varşovia la nord, spre Baranovici a virat o parte a forţelor Diviziei 4 Tancuri; Postul de comandă al Grupului 2 Tancuri a fost transferat în localitatea Tartaki (de lângă şosea, la 20 de kilometri sud-vest de Baranovici).

Cu preţul acestor eforturi (într-un singur punct au fost concentrate unităţile a trei divizii de tancuri!) germanii au reuşit în jumătatea a doua a zilei de 26 iunie să spargă apărarea diviziilor de puşcaşi sovietice, iar în seara de 26 iunie Divizia 17 Tancuri germană a parcurs 60 de kilometri şi a ocupat Stolbţî. Gradul de încrâncenare a luptelor e prezent elocvent de cifrele pierderilor. În primele zece zile de război Divizia 18 Tancuri a pierdut (morţi, răniţi şi dispăruţi) 1 346 de oameni – o cifră uluitoare pe fundalul pierderilor altor formaţiuni ale Wehrmachtului, Divizia 29 Motorizată a pierdut 1 026 de oameni, Divizia 17 Tancuri – 653. (400) În lista pierderilor a ajuns şi comandantul Diviziei 17 Tancuri, generalul von Arnim, rănit în luptele pentru Stolbţî.

Unica rezervă pe care o putea utiliza la momentul respectiv comandamentul Frontului Vest era Corpul 17 Mecanizat. Starea acestei formaţiuni s-a dovedit ieşită din comun – cei 10 000 de oameni (cel mai probabil, rezerviştii veniţi la „concentrare pentru instrucţie“) nu erau înarmaţi nici măcar cu arme de infanterie; în cele trei divizii ale „corpului mecanizat“ figurau doar 56 de tancuri uşoare (nouă tancuri BT-7 şi 47 de tancuri T-26) şi 38 de automobile blindate. Dacă e să dăm crezare raportului şefului Secţiei propagandă politică al Diviziei 27 Tancuri, regimentul de obuziere al diviziei nu avea deloc proiectile (în condiţiile în care în district erau acumulate 720 000 de proiectile doar de calibru 122 mm). (401) În fine, divizia motorizată de puşcaşi a corpului (Divizia 209 Motorizată de puşcaşi), amplasată la nord de Neman, în regiunea Ivie–Trabî–Golşanî, a fost scoasă în primele zile de război din subordinea corpului (nominal a fost subordonată comandamentului Armatei III, dar nu s-a găsit nici o urmă a participării ei la operaţiunile de luptă de la vest sau de la nord de Neman, lângă Grodno–Lida–Trabî).

Aprecierea cea mai scurtă şi mai dramatică a stării în care se afla Corpul 17 Mecanizat apare în telegrama parvenită la ora 14.13 pe 24 iunie la Marele Stat Major: „Adjunctul comandantului Corpului 17 Mecanizat, colonelul Kojohin Nikolai Viktorovici, pe 23 iunie, s-a sinucis, împuşcându-se cu revolverul Nagan în inimă. Se desfăşoară ancheta“. (402)

Desigur, o astfel de formaţiune nu poate fi numită „corp mecanizat“; la fel de adevărat e şi faptul că în ansamblu sub comanda general-maiorului Petrov se aflau trupe al căror efectiv corespundea unei divizii de puşcaşi întărite cu un batalion de tancuri şi cu un grup de artilerie

puternic.****** Despre felul în care au fost utilizate toate acestea putem citi în Raportul din august privind operaţiunile de luptă al corpului mecanizat:**

„… În virtutea faptului că diviziile de puşcaşi ce acţionau în regiunea Slonim au început să se replieze spre Baranovici, comandantul corpului a dat ordinul ca Diviziile 27 şi 36 Tancuri să fie direcţionate spre Baranovici. Pe la ora 16.00, pe 25 iunie, diviziile au început să se apropie de Baranovici şi au ocupat poziţiile de apărare dinspre sud şi sud-vest. Regimentul 71 Tancuri (al Diviziei 36 Tancuri) avea misiunea să ocupe poziţiile de defensivă a aerodromului din Baranovici, să distrugă pe aerodrom detaşamentul de trupe aeropurtate al inamicului (de fapt era batalionul de recunoaştere al Diviziei 3 Tancuri germane – M.S.) şi să scoată de acolo avioanele ce mai rămăseseră.

În decursul zilei de 26.6 inamicul a efectuat o recunoaştere aeriană intensă a regiunilor defensivei şi bombardarea acestor regiuni din aer. Din dimineaţa de 26.6 comanda grupului de divizii de la Baranovici a fost preluată de asistentul comandantului Frontului Vest pentru instituţiile de învăţământ militare, generalul-maior Habarov. Spre sfârşitul zilei de 26.6 generalul-maior Habarov a luat decizia de a replia Divizia 155 Puşcaşi, Divizia 121 Puşcaşi, Divizia 143 Puşcaşi pe poziţia râul Uşa, iar Diviziile 27 şi 36 Tancuri – în regiunea târguşorului Mir (la 18 kilometri vest de Stolbţî). Replierea diviziilor a început noaptea târziu, pe 27.6. Deja în timpul replierii spre Stolovici (la 10 kilometri de Baranovici) a fost detectată în spatele unităţilor ce se repliau mişcarea tancurilor şi motocicletelor inamicului. De îndată ce s-a luminat de ziuă a apărut aviaţia inamicului care, interacţionând cu unităţile terestre, a împrăştiat în diferite direcţii unităţile ce se repliau, parţial distrugându-le…“ (403)

În orice caz, pe poziţia Slonim–Baranovici ofensiva Grupului 2 Tancuri al Wehrmachtului a fost reţinută trei zile (24, 25, 26 iulie) şi istoria acestor lupte încă îşi aşteaptă cercetătorul atent şi nepărtinitor.

O duceau bine. L.N. Lopuhovski, fiul comandantului Regimentului 120 Artilerie de obuziere, îşi aminteşte: „Trăiam într-o casă bună de piatră a unui «osadnik» (colonist militar rezervist) polonez arestat de organele Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne şi cu familia deportată.

Mama mea, după toate chinurile traiului în apartamente închiriate şi în cămine, era încântată de casa ce mai avea lângă ea şi o livadă mare şi bine îngrijită“.

Deşi cartea lui A. Bek este, conform tuturor criteriilor formale, o operă literară şi nu un studiu istoric ştiinţific, ea nu poate fi atribuită categoriei de „beletristică uşoară“. Toate evenimentele principale descrise în ea sunt reale, notate – după cum înştiinţează chiar din primele rânduri autorul – după cele relatate de protagonistul cărţii. Baurjan Momîş-Ulî însuşi este o persoană absolut reală – el a fost comandant de batalion în divizia lui Panfilov, apoi comandant de regiment, a predat mulţi ani tactica la Academia Militară. În Armata de Apărare a Israelului cartea lui A. Bek a fost inclusă în lista lecturilor obligatorii pentru corpul de comandă, şi faptul acesta nu e un mit.

Este de remarcat că Sandalov n-a scos nici un cuvânt despre ele – îşi dădea seama (sau i s-a amintit) că trebuie păstrat mitul propagandistic despre prima în lume, unica şi incomparabila „katiuşa“.

Îi amintesc încă o dată cititorului că în timpul spargerii Liniei Mannerheim au fost consumate, pe lângă toate celelalte, 46 000 de proiectile pentru obuzierul de calibru 203 mm, 6 000 de proiectile pentru sistemele de artilerie deosebit de puternice, 1 677 de bombe aeriene FAB-500.

Această poveste obişnuită a căpătat o evoluţie absolut unică: în pofida necruţătoarei fraze „sentinţa este definitivă şi fără drept de apel“, generalul n-a fost împuşcat: execuţia a fost comutată la 10 ani de lagăr, apoi, pe 21 septembrie 1942, Lazarenko a fost eliberat înainte de termen, reabilitat în grad, numit comandant de regiment, iar apoi şi de divizie. Pe 26 iunie 1944 a căzut în luptă, i s-a conferit post-mortem titlul de Erou al Uniunii Sovietice.

În urma „loviturii nimicitoare asupra aerodromurilor“, cele două divizii de bombardiere (Divizia 12 Aviaţie de bombardament şi Divizia 13 Aviaţie de bombardament) ale Forţelor Armate Aeriene ale Frontului Vest n-au pierdut nici un avion, pe aerodromurile Corpului 3 Aviaţie de bombardament cu rază lungă din regiunea Smolensk n-a căzut în general nici o bombă; Regimentul 39 Aviaţie de bombardament al Diviziei 10 Aviaţie mixtă care îşi avea baza în regiunea Pinsk a pierdut până la amiază

14 avioane din 48. În total, în prima zi de război 650 de bombardiere (inclusiv cu rază lungă) au efectuat doar 263 de zboruri de luptă şi, apropo, trecerile peste râul Bug din zona Armatei IV au fost bombardate doar o singură dată, în dimineaţa de 22 iunie de un grup de 18 avioane.

Comandantul Corpului 14 Mecanizat, generalul-maior S. Oborin, a fost arestat pe 8 iulie. N-a fost arestat dincolo de Nipru, la Dovsk, unde au fost transferate pentru reorganizare rămăşiţele corpului, şi nici la Smolensk, unde era amplasat statul major al Frontului Vest, ci la Moscova, în apartamentul său, unde comandantul corpului sosise pe 6 iulie. Colegiul Militar al Curţii Supreme a URSS l-a condamnat pe Oborin la moarte prin împuşcare „pentru încălcarea jurământului militar, laşitatea şi pasivitatea criminală manifestate“. A fost reabilitat în anul 1957.

Numele în document e scris neciteţ, posibil – Gorbuhin.

În compartimentul consacrat Corpului 17 Mecanizat se comunică (ce-i drept, fără indicarea sursei concrete de informaţii) faptul că „la începutul războiului în dotarea corpului erau 163 de tunuri (dintre care 12 tunuri antiaeriene de calibru 37 mm şi 54 de obuziere)“. Dacă e adevărat, aritmetica elementară arată prezenţa a 43 de „ţevi“ peste numărul celor prevăzute de organigramă; cel mai probabil, erau tocmai tunurile de calibrele 45 mm şi 76 mm, cu care, conform Directivei din luna mai a Marelui Stat Major, trebuia să fie completat armamentul regimentelor de tancuri ale corpurilor mecanizate.

Capitolul 3.4

Grodno

În cele două capitole precedente am examinat cursul operaţiunilor de luptă pe flancurile Grupului de Armate Centru. Şi pe direcţia Alitus–Vilnius, şi în zona Brest–Baranovici, Wehrmachtul avea o superioritate numerică atât de semnificativă asupra primului eşalon al trupelor Armatei Roşii, încât înfrângerea acestora era realmente inevitabilă. Rezistenţa mai mare sau mai mică a trupelor, măiestria de conducători de oşti a corpului de comandanţi al Armatelor XI şi IV puteau doar să schimbe preţul pe care urma să-l plătească pentru succes inamicul şi ritmul ofensivei lui. Nici acest aspect, de altfel, nu e deloc lipsit de importanţă, deoarece de acest preţ şi de acest ritm depindea rezultatul următoarei etape a bătăliei. În prezentul capitol va fi vorba despre operaţiunile militare din centrul dispozitivului operativ al Grupului de Armate Centru (pentru Armata Roşie era flancul drept al Frontului Vest), unde se părea că formaţiunile mecanizate sovietice erau pur şi simplu „sortite succesului“.

Începutul

În toate variantele cunoscute ale planului de desfăşurare strategică a Armatei Roşii, lângă latura nordică a „intrândului de la Belostok“ era preconizată apărarea; au renunţat până la urmă şi la intenţia de a aplica o lovitură scurtă pe direcţia nord–vest cu misiunea de a „reteza intrândul de la Suvalki“. Trupele Armatelor III şi X ale Districtului Militar Special de Vest se pregăteau de apărare, iar corpurile mecanizate concentrate în zona Belostok–Brest urmau să înainteze pe direcţia sud-vest spre Varşovia şi Demblin.

Terenul era cât se poate de favorabil sarcinilor apărării. În „vârful intrândului de la Belostok“, repetând aproape cu exactitate linia frontierei, curge râul Bebja cu maluri mlăştinoase (pe unele sectoare pe distanţe de circa zece kilometri). În adâncul zonei defensive probabile se află râul

Neman cu apă multă. Pe flancul drept (nordic) se află canalul Augustov ce unește Bebja cu Nemanul; „linia de demarcație a intereselor de stat ale URSS și Germaniei“ trasată în septembrie 1939 împărțise canalul în trei sectoare: centrul le-a revenit germanilor în „intrândul de la Suvalki“, iar extremitățile de nord și de sud ale canalului se aflau pe teritoriul sovietic. În consecință, pentru ofensiva spre Grodno germanilor le rămăsese un „culoar“ relativ deschis (Lipsk, Sopoțkin) cu lățimea de cel mult 20 de kilometri.

Se planificase consolidarea obstacolelor naturale cu două regiuni fortificate foarte puternice, Osoveț și Grodno, în componența cărora trebuiau să fie 594 și respectiv 606 cazemate – un record absolut între toate regiunile fortificate de la frontiera nouă. Dar n-au reușit să ducă la bun sfârșit grandiosul program și istoricii sovietici, fără să sfideze câtuși de puțin adevărul, aminteau de fiecare dată că în Regiunea Fortificată Grodno până la război au fost construite doar niște mizerabile 16 la sută din cazemate. Adică, în valoare absolută, 98 de cutii de beton indestructibile pentru tirul artileriei de divizie (jumătate din Linia Mannerheim) și în 42 dintre ele fuseseră instalate echipamentul special și armamentul.

Comasând ferm forțele (două corpuri de tancuri și două corpuri de infanterie) pe direcția Vilnius, comandamentul german a slăbit inevitabil centrul și flancul sudic al Armatei sale IX. De-a lungul marginii nordice de 130 de kilometri a „intrândului de la Belostok“ au fost întinse ca pe ață trei divizii de infanterie și în condițiile unei astfel de densități operative (peste 40 de kilometri la o divizie) nici nu poate fi vorba de o ofensivă reușită. Pe direcția Grodno, în zona de apărare a Armatei III sovietice, înaintau cinci divizii de infanterie ale Corpurilor de armată (de infanterie) 8 și 20 ale Wehrmachtului; în primul eșalon al Armatei III erau trei divizii de pușcași (nr. 56, 85 și 27), ceea ce – ținând cont de proprietățile terenului și de existența regiunii fortificate la care ne-am referit mai sus – permitea la modul teoretic asigurarea unei defensive rezistente.

Bineînțeles, comandamentul german era de altă părere în această privință. Corpului de armată 8 (de la nord spre sud: Diviziile 161, 28, 8 Infanterie) i s-a dat misiunea ca, înaintând pe direcția est, să forțeze râul Neman lângă Grodno și mai la nord și să se deplaseze până la drumul auto Lida–Voronovo; astfel, la prima etapă a operațiunii infanteria urma să înainteze la o adâncime de până la 100 de kilometri. Două divizii de infanterie (nr.

162 şi 256) ale Corpului de armată 20 trebuiau, înaintând spre sud-est de-a lungul malului stâng al Nemanului, să forţeze râurile Lososna şi Svisloci; să înainteze la o adâncime de circa 75 de kilometri.

Ţinând seama de sarcinile viitoarei spargeri a regiunii fortificate, în componenţa corpurilor de armată 8 şi 20 ale Wehrmachtului a fost inclus un grup de artilerie nemaipomenit de puternic: deopotrivă cu 11 batalioane dotate cu tunuri de calibru 105 mm şi obuziere de calibru 150 mm (în Armata Roşie aceasta s-ar fi numit „artileria corpului de armată“), erau cinci batalioane de obuziere grele de calibru 210 mm şi patru batalioane de artilerie „de putere deosebită“ (tunuri de calibrele 240 mm şi 305 mm). Lista este impunătoare, dar şi trupele Armatei Roşii aveau cu ce să riposteze. În componenţa Armatei III erau două (nr. 152 şi 444) regimente de artilerie de corp (şi ambele se aflau în zona de frontieră). Asta înseamnă cel puţin şase divizioane. Iar în Armata X vecină erau şapte regimente de acest fel (nr. 130, 156, 262, 315, 311, 124, 375). E adevărat, în componenţa Armatelor III şi X nu era artilerie de mare putere (obuziere de calibru 203 şi mai mari), dar pentru astfel de sisteme de artilerie nu erau ţinte adecvate – germanii n-au adus cu ei cazemate mobile pe rotile…

Ordinul de a ridica unităţile la semnalul alarmei de luptă cu deschiderea „plicurilor roşii“ (adică punerea în acţiune a planului de acoperire) a fost dat de comandantul Frontului Vest, Pavlov, înainte de începerea operaţiunilor de luptă şi – fapt ce era şi mai semnificativ în condiţiile specifice ale imperiului stalinist – fără să fi primit comanda corespunzătoare de la Moscova. Referirile la acest detaliu sunt împrăştiate din abundenţă prin literatura memorialistică, dar acum pot fi conformate şi cu documente cât se poate de autentice perfectate în vara anului 1941. Primul dintre acestea este Registrul operaţiunilor de luptă al Frontului Vest. La Registru e anexat un raport scurt (notă informativă) semnat pe 23 august de şeful statului major al Armatei X, generalul-maior Liapin, şi de locotenent-colonelul Markuşevici. Evenimentele fatalei nopţi dinspre 21 spre 22 iunie sunt descrise acolo în felul următor:

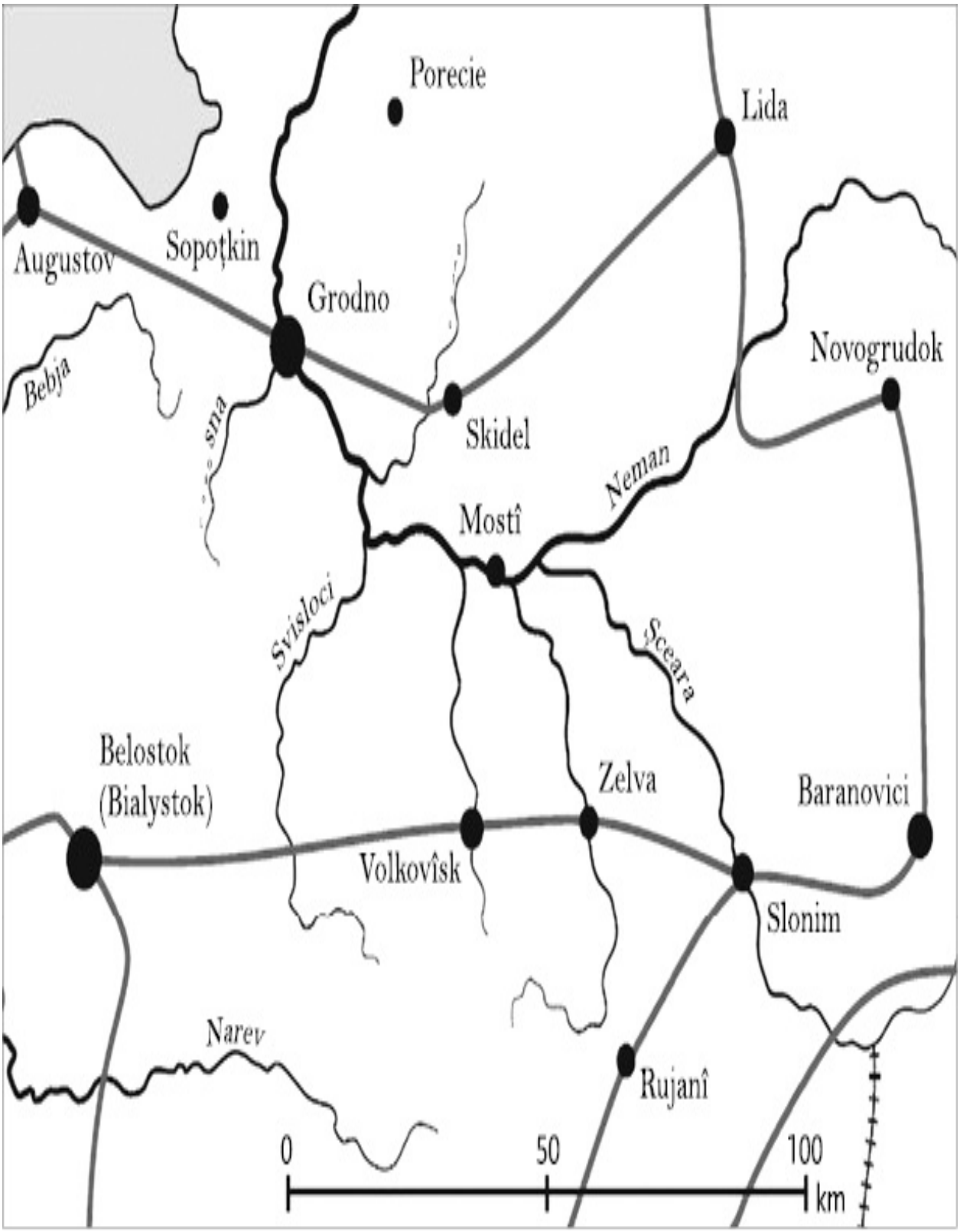

Fig. 23. **Regiunea acțiunilor militare ale Armatei III**

„Generalul-maior Golubev (comandantul Armatei X – M.S.) a fost convocat la statul major al armatei din apartamentul colonelului Luboțki în jurul orei 24 pe 21.6 și Pavlov i-a ordonat să se afle lângă aparatul de frecvențe înalte și să aștepte o dispoziție de importanță specială; Golubev nu știa despre ce fel de dispoziție e vorba. Între orele 24.00 și 1.30 pe 22.6 ofițerii statului major i-au avertizat pe comandanții corpurilor și diviziilor ca și ei la rândul lor să se afle lângă aparate și să aștepte dispoziția. Între orele 2 și 2.30 Pavlov a dat comanda scurtă la telefonul de înalte frecvențe ca unitățile să fie scoase conform «plicului roșu», avertizând concomitent că se transmite un mesaj cifrat amănunțit. Fără să aștepte telegrama cifrată, între orele 2.30 și 4.00 statul major al armatei le-a dat dispoziția tuturor comandanților corpurilor și diviziilor, cu excepția diviziei de pușcași unde a fost trimis un delegat… Legătura cu statul major al frontului a fost pe 22.6 satisfăcătoare nu doar prin radio, ci și prin telegraful Morse și chiar din când în când apărea pe frecvențele înalte…“ (407)

Aici mai trebuie menționat că comandamentul Armatei X nu putea să aibă nici un folos din prezentarea în acest mod a cronologiei evenimentelor; mai degrabă dimpotrivă, le-ar fi fost mai „comod“ să prezinte lucrurile astfel – nimeni nu i-a avertizat despre nimic și, chiar mai mult, erau intimidați cu somația „de a nu se lăsa provocați…“

Al doilea document este raportul comandantului Diviziei 7 Tancuri (Corpul 6 Mecanizat, Armata X), generalul-maior Borzilov. La acest document unic vom mai apela în repetate rânduri, dar deocamdată vom studia doar un fragment: „Pe 22.6.41, la ora 2.00 a fost primită parola prin intermediul unui delegat în legătură cu alarma de luptă cu deschiderea «plicului roșu». Peste 10 minute în unitățile diviziei a fost anunțată alarma de luptă și la ora 4.30 unitățile diviziei s-au concentrat la centrul de adunare (adică au ieșit din locul amplasării permanente – M.S.) la semnalul alarmei de luptă“.****** (408)**

Al treilea document – procesul-verbal al interogatoriului în prizonieratul german al comandantului Diviziei 4 Tancuri (din Corpul 6 Mecanizat, Armata X), generalul-maior Potaturcev, din 30 august 1941. Fără a avea nici o posibilitate de a se pune de acord cu generalii menționați mai sus, Potaturcev descrie evenimentele realmente la fel ca ei: „Pe 22 iunie, la ora 24, a fost convocat la comandantul Corpului 6 Mecanizat, generalul-maior

Haţkilevici. Pe la ora 2 noaptea,****** din spusele comandantului corpului care se întorsese de la comandantul Armatei X, generalul-maior Golubev, [el a aflat] că între Germania şi Rusia a început războiul. După 2 ore de aşteptare i s-a dat primul ordin – să ridice unităţile la semnalul de alarmă şi să ocupe poziţiile prevăzute [de plan]“. (409)**

În orice caz, fermitatea manifestată de Pavlov (din păcate, prea târziu) n-a influenţat deloc desfăşurarea operaţiunilor militare ce începuseră. Primele rapoarte ale statelor majore ale Armatei IX a Wehrmachtului reproduc cuvânt cu cuvânt tot ce am citit în documentele de pe alte sectoare ale frontului de est.

Nota informativă operativă a Armatei IX de pe 22 iunie, ora 6 şi 45 de minute: „Trecerea frontierei a fost efectuată în conformitate cu planul ofensivei. Ofensivă pe tot frontul cu deplasare liberă înainte… Pe tot parcursul sectorului de acţiune a armatei e doar o rezistenţă slabă a inamicului. Până în prezent au fost remarcate unele acţiuni răzleţe ale artileriei uşoare a inamicului şi pe sectorul Corpului de armată 8 e o baterie de artilerie grea a inamicului“. (410) Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului de armată 20: „Diviziile corpului reuşesc să treacă fulgerător frontiera. Ofensiva înaintează vertiginos… Regimentul 481 Infanterie a reuşit până la ora 13.00 să ajungă până la Novîi Dvor (localitate pe drumul Dombrova–Grodno la 20 de kilometri de frontieră – M.S.). Podurile [peste râul Bebja – M.S.] sunt întregi…“ (411)

Nu se deosebea deloc de cele descrise în repetate rânduri mai sus nici istoria Regiunii Fortificate Grodno: cea mai mare parte a cazematelor au fost abandonate fără luptă şi, ca rezultat, la ora 5.15 Divizia 8 Infanterie a Wehrmachtului ce înainta spre Grodno a raportat spargerea fortificaţiilor de la frontieră. Uite-aşa, în vreo două ore, a fost făcut bilanţul unei „munci de şoc“ de construcţie din decursul mai multor luni. Totodată însă, la fel ca pe alte sectoare ale frontului, unele garnizoane ale cazematelor au luptat câteva zile şi au murit îngropate sub pereţii dărâmaţi de tirul artileriei grele.

Probabil unicul lucru care nu le-a reuşit în acea dimineaţă germanilor a fost operaţiunea planificată a uneia dintre subunităţile faimosului Regiment „Brandenburg“. În Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului de armată 20 citim: „22 iunie, ora 02.30. Operaţiunea regimentului cu destinaţie

specială 800 atașat Diviziei 256 Infanterie, ce urma să fie efectuată înainte de ora «C», a eșuat. Unităţile implicate în operaţiune au fost repliate pentru a nu tulbura calmul la frontieră şi a nu atrage atenţia inamicului“. (411) Astfel, cablurile de pe flancul stâng al Armatei III au rămas întregi. Toate celelalte au evoluat conform „standardului“ trist pentru Armata Roşie.

Cele mai multe succese au fost obţinute de formaţiunile Corpului de armată 8 ce înaintau la nord de Grodno (Diviziile 161 şi 28 Infanterie). Ele au ajuns până la Neman, au forţat râul în câteva locuri şi spre sfârşitul zilei de 22 iunie unităţile de avangardă ale Diviziei 161 Infanterie se deplasau spre Porecie (localitate la 23 de kilometri est de Neman). O notă informativă operativă a Corpului de armată 8 constată: „În masivul păduros de lângă Porecie nu se observă o apărare organizată. Există doar rezistenţa unor grupuri izolate ale inamicului“. (412) Germanii n-au greşit – Divizia 56 Puşcaşi care li se opunea s-a „risipit“ fulgerător. În procesul-verbal al interogatoriului lui Pavlov (de pe 7 iulie) citim: „În jumătatea a doua a zilei [22 iunie] Kuznețov [generalul-locotenent V.I. Kuznețov, comandantul Armatei III] a declarat cu voce tremurătoare că, după părerea lui, din Divizia 56 Puşcaşi a rămas numărul… acolo situaţia, după părerea lui, e catastrofală, deoarece unităţile răzleţe din regiunea Hoze (localitate de lângă Neman, la 16 kilometri nord de Grodno – M.S.) reţin cu greu asaltul inamicului, iar regimentul de puşcaşi ce se află între Hoze şi Druskeninkai a fost zdrobit de o lovitură din spate a unor unităţi mecanizate foarte mari…“

Nu erau acolo nici un fel de „unităţi mecanizate“, nici mari, nici mici; formaţiunile Grupului 3 Tancuri au trecut cu mult mai pe la nord, prin zona Alitus–Merkine, iar unicul batalion de „tunuri de asalt“ 184 ataşat Corpului de armată 8 avea doar 18 autotunuri şi a fost introdus în luptă mai la sud, pe direcţia Grodno. În toate celelalte privinţe generalul Kuznețov avea dreptate – divizia s-a dezmembrat de tot (în Raportul de luptă nr. 3 al statului major al Armatei III de la ora 12.30, 24 iunie, se comunică faptul că „în urma luptelor Divizia 56 Puşcaşi are două detaşamente mici şi răzleţe de câte cel mult 700–800 de oameni“); şi-a jucat rolul şi faptul că în Divizia 56 Puşcaşi erau înrolaţi recruţi din „regiunile eliberate“ al Poloniei răsăritene, care chiar după primele împuşcături şi-au aruncat armele şi s-au împrăştiat pe la casele lor.

Evenimentele principale s-au desfăşurat în centrul zonei ofensivei germane, pe direcţia Soloţkin–Grodno. Depăşind rezistenţa unităţilor Diviziei 85

Pușcași și a câtorva cazemate ale Regiunii Fortificate Grodno, subunitățile de avangardă ale Diviziei 8 Infanterie a Wehrmachtului a ajuns luptând din greu pe la amiază până la șoseaua Avgustov–Grodno. În această situație comandantul Armatei III a decis să-și pună imediat în aplicare rezerva principală – diviziile de tancuri ale Corpului 11 Mecanizat. La luarea acestei decizii au contribuit, probabil, rapoartele panicate ale subordonaților generalului Kuznețov despre tancuri grele germane care, chipurile, au apărut pe câmpul de luptă. Cel puțin, astfel descrie Pavlov acest episod în depozițiile sale: „L-am întrebat pe Kuznețov: ce face el cu Divizia 85 Pușcași? A răspuns că Divizia 65 s-a desfășurat pe poziția de la vest de Grodno și sub presiunea tancurilor grele ale inamicului a început replierea la sud, sud-est, dar că el, Kuznețov, aruncă în contraatac divizia de tancuri a lui Steklov (o greșeală evidentă, Divizia 29 Tancuri era comandată de colonelul Studnev – M.S.) și va încerca astfel să restabilească situația Diviziei 85“.

N-a rămas aproape nici un document inițial al Corpului 11 Mecanizat (ca și ale majorității altor formațiuni de tancuri zdrobite în vara anului 1941). Fondurile de arhivă ale corpului și ale celor trei divizii din componența lui (Divizia 29 Tancuri, Divizia 33 Tancuri, Divizia 204 Motorizată) există, dar conțin doar hârtii lipsite de importanță – registre de evidență ale corpului de comandă, borderouri de achitare a cotizațiilor comsomoliste, dar și acestea doar până pe 22 iunie; nu există documente operative (ordine, rapoarte de luptă, note informative operative și despre rezultatele misiunilor de recunoaștere). Toată „baza de surse“ accesibilă la momentul actual se reduce, în fond, la două documente: relatarea scurtă a adjunctului pentru politică al comandantului Corpului 11 Mecanizat, comisarul de regiment Andreev, din 15 iulie (publicată încă în anul 1989), și raportul amănunțit cu privire la operațiunile de luptă ale corpului, scris de comandantul lui, generalul-maior Mostovenko la începutul lunii august (document declasificat în februarie 2005). În fondurile de arhivă ale Direcției principale de autoblindate și tancuri s-au păstrat, de asemenea, numeroase liste de inventar ale bunurilor materiale din corpurile mecanizate ale Districtului Militar Special de Vest, inclusiv din Corpul 11 Mecanizat. (413)

Cu tipul principal de tehnică de luptă – tancuri – corpul mecanizat era

dotat doar în proporţie de o treime în raport cu numărul prevăzut de organigramă; în valoare absolută însă, asta însemna circa 380 de tancuri, în cea mai mare parte tancuri uşoare T- 26. Tancurile de „tipuri noi“ erau puţine: trei tancuri KV şi 28 de tancuri T-34; ce-i drept, există documente în care numărul indicat de tancuri grele KV din componenţa Corpului 11 Mecanizat era cu mult mai mare (20 de tancuri), dar această cifră s-ar putea să fie legată de transferul început, dar care n-a fost dus până la capăt, al tancurilor grele din Divizia 5 Tancuri a Districtului Militar Special Baltic (la care ne-am referit anterior în capitolul corespunzător). Mai trebuie luat în seamă şi faptul că, după cum e scris în raportul comandantului corpului, „în ziua pornirii, pe 22.06.41, o parte dintre maşini (10–15 la sută) erau defectate şi n-au fost luate în marş“. (414) Automobilele blindate BA-10, înarmate cu un tun de calibru 45 mm, erau (conform criteriilor unui corp mecanizat aflat la etapa iniţială de constituire) extraordinar de multe – 59 (iar conform altei liste 90).

Formaţiunea cea mai aptă de luptă a Corpului 11 Mecanizat era Divizia 29 Tancuri; ea a fost constituită pe baza „vechii“ Brigăzi 25 Tancuri a armatei regulate fondate în anul 1935. Ce-i drept, brigada nu avea o experienţă reală de luptă (dacă nu luăm în seamă „campania eliberatoare“ în Polonia). Conform situaţiei de la jumătatea lunii aprilie 1941, în dotarea Diviziei 29 Tancuri figurau 173 de tancuri T-26 (inclusiv 13 cu aruncătoare de flăcări); ulterior acestei divizii i-a fost transmisă o mare parte a tancurilor de „tipuri noi“ care ajunseseră în dotarea corpului. În ansamblu, componenţa parcului de tancuri al diviziei era cât se poate de echivalentă cu al unei divizii de tancuri germane tipice din componenţa Grupului 3 Tancuri – aceleaşi 150–170 de tancuri uşoare şi vreo treizeci de maşini dotate cu un tun de calibru 76 mm. Aşa e în linii mari, dar, dacă mai „reglăm claritatea“, devine vizibil că greutatea unei lovituri comune a tunurilor de pe tancurile diviziei germane este de trei ori mai mică (germanii au ţevi de calibre 20 mm şi 37 mm), şi nici nu e chiar corect ca blindajul tancului T-34 să fie comparat cu „plasturele“ de pe botul tancului german Pz-IV.

Diviziile Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului au ajuns în cinci zile de lupte până la Minsk; itinerarul ofensivei Diviziei 29 Tancuri sovietice s-a frânt lângă târguşorul Koniuhi, la 12 kilometri nord-vest de Grodno. Istoricii sovietici se străduiau să nu-i acorde deloc atenţie acestei contradicţii; istoricii tradiţionalişti ruşi contemporani au găsit vreo două sute de „cauze obiective“, începând cu dotarea incompletă a diviziei cu

efectiv şi artilerie şi terminând cu construcţia proastă a nodului de ungere a roţii stângi de susţinere din spate a şenilei. Multe dintre acestea sunt adevăr curat – de exemplu, „era deosebit de acută chestiunea asigurării cu tractoare, care nu dădeau posibilitatea de a ridica nici tunurile existente şi de a efectua evacuarea tancurilor imobilizate“. (414) Este adevărat şi faptul că în regiunea operaţiunilor de luptă ale Diviziei 29 Tancuri se afla deja Regimentul 152 Artilerie de obuziere al corpului, ale cărui posibilităţi depăşeau chiar şi artileria unei divizii de tancuri dotate complet.

Însă toate particularităţile acestea nu trebuie transformate într-o „perdea de fum“ care să ascundă principalul. Iar principalul este faptul că tanchiştii germani şi cei sovietici s-au confruntat cu inamici diferiţi sub aspect calitativ. Divizia 8 Infanterie germană a întâmpinat contralovitura Diviziei 29 Tancuri în timpul marşului, iar lupta de întâmpinare cu tancurile este cel mai rău lucru care i se poate întâmpla infanteriei care în acest caz n-are nici adăposturi, nici poziţii de tragere pregătite pentru tunurile antitanc, nici timp pentru a le găsi şi a le face.

În acest moment propun să întrerupem pe un minut istorisirea noastră strict documentară şi să apelăm la o sursă intenţionat părtinitoare şi inexactă. În anul 1942, în Germania a fost editată cartea unui oarecare Horst Slesina Soldaţii contra morţii şi a diavolului. Lupta noastră în URSS. Jurnal de soldat. Autorul era propagandist titular al Wehrmachtului (fapt ce şi-a lăsat amprenta clară pe conţinutul şi intonaţia textului) şi cartea lui era destinată înainte de toate „educaţiei patriotice militare a tineretului“. Cu toate acestea, să aruncăm o privire asupra felului în care lupta de lângă târguşorul Koniuhi arăta de la mică distanţă:

„Pregătirile de defensivă se termină în câteva secunde. Graba exagerată şi ordinele exaltate ar fi distrus starea de spirit psihologică, care este o armă necesară şi cea mai bună în luptă. De îndată ce primele proiectile au fost lansate, ofiţerul subunităţii antitanc scoate calm din buzunar o ţigară şi cere un foc de la soldaţii săi; acest gest are asupra lor un efect mai mare decât simplele ordine… Zguduindu-se şi huruind, se apropie tunurile noastre de asalt. Deşi sunt puţine, doar o singură baterie (adică doar şase autotunuri – M.S.), ele sunt armele cele mai grele în lupta contra tancurilor. StuG-urile se apropie de drum din dreapta şi din stânga. Acum trebuie să aşteptăm…

Auzim bubuitul prelung al motoarelor, scrâşnetul şi zăngănitul şenilelor de

tanc… Mai aproape, tot mai aproape. Acum se vede fiecare detaliu. Turelele lor se răsucesc pentru că ei ne caută. Împuşcături care urlă, scheaună şi latră! Proiectilele trasoare lansate de tunurile antitanc ajung cu «degetele» lor de foc până la inamic. Tunetul mai profund al tunurilor de asalt. Cinci tancuri sovietice au fost literalmente ciopârţite şi rupte în bucăţi… Celelalte tancuri sovietice au intrat în bătălie şi trag cu încăpăţânare asupra poziţiilor noastre prin tancurile lor distruse şi imobilizate…

Praful ce s-a ridicat, fumul prafului de puşcă şi fumul uleiului ce arde ne ascund. Ruşii trag frenetic cu mitralierele şi tunurile. Tunul antitanc din partea dreaptă a drumului este lovit şi scos din luptă. Schije, oţel şi sânge amestecat cu noroi cad pe nisipul galben. Tancul rus înaintează – 40 de metri, 30 de metri… Frica înăbuşă gâtlejul. O lovitură distrugătoare – foc, plăci de blindaj, o ţeavă de tun, corpuri omeneşti, ulei arzând şi un fum negru şi dens care ascunde cu îndurare acest tablou îngrozitor… Focul se domoleşte, pentru că nu mai avem ţinte. Ultimele tancuri s-au întors şi au dispărut din vedere. Unsprezece făclii arzând, cuprinse de stâlpi enormi de fum murdăresc câmpul…“ (415)

Fără să încercăm să extragem prea multe din acest mesaj agitatoric bombastic, merită totuşi atenţie un aspect – în tabloul luptei descris în el e absolut imposibil să vezi 150–200 de tancuri sovietice care atacă; sunt evident mai puţine, doar vreo câteva zeci. Şi lucrul acesta este foarte straniu. Nici un propagandist nu va diminua forţele inamicului învins, mai degrabă dimpotrivă…

În documentele operative ale Wehrmachtului, lupta de lângă târguşorul Koniuhi este descrisă extrem de laconic. În nota informativă de bilanţ al zilei de 22 iunie a comandamentului Armatei IX citim: „Divizia 8 Infanterie cu Regimentul 84 Infanterie de pe flancul drept poartă o luptă grea lângă localitatea Koniuhi; inamicul contraatacă cu tancurile“. (410) În dimineaţa de 23 iunie Corpul de armată 8 a raportat că în luptele pentru Grodno au fost lovite şi imobilizate 80 de tancuri sovietice; în nota informativă de seară (de pe la ora 22.00, pe 23 iunie) numărul acesta a crescut: „Numărul tancurilor inamicului lovite şi imobilizate pe 22.6 în comparaţie cu notele informative de azi dimineaţă şi pe baza datelor de ultimă oră a crescut până la 105–110“. (412) Cu toate reticenţele ce ţin de exagerarea inevitabilă a pierderilor inamicului, nu se poate să nu menţionăm că astfel de cifre ale tancurilor sovietice imobilizate într-o singură luptă se întâlnesc extrem de

rar în documentele Wehrmachtului.****** Nu ne rămâne decât să presupunem că lupta de lângă târguşorul Koniuhi a fost într-adevăr crâncenă şi îndelungată (în versiunea propagandistică citată mai sus ea a durat 11 ore) şi că tanchiştii colonelului Studnev au încercat cu disperare să execute misiunea dată.**

În raportul comandantului Corpului 11 Mecanizat lupta ce a avut loc pe 22 iunie este descrisă oarecum straniu, deşi cât se poate de optimist: „Chiar în timpul primelor atacuri ale tancurilor noastre inamicul a suferit pierderi mari de tancuri (?) şi în luptele următoare de îndată ce apăreau tancurile noastre se replia în spatele infanteriei sale aflate în defensivă… După întâlnirea de pe 22 iunie cu Divizia 29 Tancuri, suferind pierderi de circa 30 de tancuri (chiar dacă cuvântul „tancuri“ desemnează „tunurile de asalt“ autopropulsoare, nu e clar unde le-au găsit într-un număr atât de mare? – M.S.), tancurile germane s-au repliat şi au fost utilizate ca tunuri antitanc [acţionând] de după camuflaje şi din adăposturi“. Din raport rezultă că în lupta de lângă târguşorul Koniuhi au fost antrenate şi tancurile grele KV („două tancuri KV au pierit în prima zi pe poziţia de la sud de Sopoţkin. Un tanc s-a răsturnat şi s-a înecat în mlaştină, al doilea a fost lovit la trenul de rulare“). (414) Iarăşi, e straniu că H. Slesina nu se referă deloc la întâlnirea cu giganţii blindaţi sovietici – deşi un atare subiect i-ar fi făcut cu mult mai expresivă naraţiunea dramatică despre lupta de lângă târguşorul Koniuhi.

În amănuntele concrete ale luptei respective rămân încă multe lucruri neclare, dar rezultatul final nu trezeşte îndoieli – germanii n-au reuşit să cucerească oraşul Grodno din mers, în prima zi a ofensivei. Din păcate, această jumătate de zi câştigată cu un preţ mare n-a fost utilizată cu rost, pentru a pregăti apărarea oraşului. În pofida ordinului categoric al Consiliului de Război al Frontului Vest („Comandantului Armatei III. Trebuie să menţineţi durabil prin toate mijloacele oraşul Grodno“), seara târziu pe 22 iunie statul major al Armatei III s-a mutat la Lunno (la 40 de kilometri sud-est). Enormele depozite militare de la Grodno au fost în cel mai bun caz aruncate în aer. Astfel, pe 25 iunie şeful Secţiei operative a statului major al Frontului Vest, generalul-maior Semionov, raportează la Moscova: „Confirm detonarea depozitului de artilerie nr. 856 din Grodno. Incendierea depozitului cu explozia ulterioară din cauza focului a fost efectuată de şeful depozitului la ordinul comandantului Armatei III. Din cauza bombardamentului depozitul n-a avut de suferit, se ştie că în total de la depozit trupelor le-au fost date 10–12 vagoane de muniţii, celelalte

aproape 250 de vagoane au fost distruse“. (443)

În timpul retragerii în dezordine n-au fost nici măcar distruse în toată regula podurile de peste Neman. Nota informativă operativă de bilanţ de pe 23 iunie a statului major al Corpului de armată 8 al Wehrmachtului constată: „Podul automobilistic din Grodno, uşor deteriorat, a fost din nou restabilit şi e capabil să suporte încărcături de cel mult 16 tone… a fost aruncată în aer partea din mijloc a podului de cale ferată din Grodno, pilonii podului sunt întregi“. Nota informativă operativă a statului major al Diviziei 8 Infanterie de la ora 22.00 de pe 23 iunie conţine şi un astfel de raţionament, care s-ar putea să fie discutabil: „Pornind de la faptul că importantul nod [de transport] Grodno nu mai este apărat de ariergarda inamicului, iar detonarea podului, după cum se vede, a fost efectuată neglijent, poate fi trasă concluzia că în decursul zilei de ieri spiritul combativ al inamicului a început să se reducă. Se creează impresia că succesul nostru de ieri a avut asupra comandamentului rus o influenţă mai mare decât asupra dârzeniei unor soldaţi ruşi…“ (412)

Concepţia operaţiunii

Spre sfârşitul zilei de 22 iunie în zona Frontului Vest s-a creat următoarea situaţie. La nord de Grodno, inamicul (Divizia 161 Infanterie, Divizia 28 Infanterie) a forţat Nemanul şi îşi dezvolta ofensiva spre est fără să întâlnească aproape nici o rezistenţă organizată. În regiunea Grodno ofensiva Diviziei 8 Infanterie germane a fost oprită temporar de o contralovitură a Diviziei 29 Tancuri, în timp ce Divizia 85 Puşcaşi a reuşit să se replieze relativ organizat pe poziţia râului Lososna. Divizia 256 Infanterie a Corpului de armată 20 al Wehrmachtului a respins Divizia 27 Puşcaşi pe malul sudic al râului Bebja şi a ocupat Dombrova şi Novîi Dvor; după cum se menţionează în registrul operaţiunilor de luptă al corpului, „cu excepţia luptelor pentru cazematele de lângă Krasne pierderile noastre sunt foarte mici în comparaţie cu succesul repurtat“. (411) Succesele Diviziei 162 Infanterie nu erau la fel de impresionante – într-o luptă grea de mai multe ore („inamicul îşi apără cu îndârjire poziţiile în cazemate şi utilizează lunetişti în copaci“) germanii au forţat canalul de la Avgustov şi spre seară

au ocupat oraşul Avgustov.

De-a lungul laturii nordice a „intrândului de la Belostok“ inamicul s-a limitat la acţiuni de imobilizare; în timp ce una dintre cele trei divizii ale Corpului de armată 42 încă nu trecuse frontiera, celelalte două au înaintat câţiva kilometri în adâncul teritoriului sovietic, având în faţă două divizii de puşcaşi (nr. 2 şi 8) şi una de cavalerie (Divizia 6 Cavalerie) ale Armatei Roşii. De-a lungul laturii sudice ale „intrândului de la Belostok“ nouă divizii de infanterie ale Wehrmachtului, după ce au respins de la frontieră patru divizii de puşcaşi sovietice (nr. 13, 86, 113, 49), îşi dezvoltau cu succes ofensiva pe direcţia nord–est. Pe linia Brest–Kobrin începea zdrobirea catastrofală a Armatei IV.

Aceasta era situaţia în realitate. Informaţiile de care dispunea la momentul respectiv comandamentul Frontului Vest nu corespundeau realităţii în două aspecte importante: n-a fost depistată concentrarea celei mai puternice grupări de tancuri a inamicului (Grupul 2 Tancuri) pe direcţia Brest şi, dimpotrivă, au fost „depistate“ două divizii de tancuri inexistente ce înaintau spre Belsk. În sfârşit, seara târziu, pe 22 iunie, la statul major al frontului a parvenit de la Moscova Directiva nr. 3 a Consiliului de Război Suprem al Armatei Roşii în care era trasată sarcina „reţinând inamicul pe direcţia Varşovia, de a aplica o contralovitură puternică cu forţele a cel puţin două corpuri mecanizate şi aviaţiei frontului asupra flancului şi spatelui grupării de la Suvalki a inamicului, de a o lichida în comun cu Frontul Nord-Vest şi spre sfârşitul zilei de 24.6 de a cuceri regiunea Suvalki“. (99) Treaba nu s-a limitat la expedierea directivei, „seara târziu pe 22.6 la statul major al frontului a sosit mareşalul Uniunii Sovietice tov. Şapoşnikov şi mareşalul Uniunii Sovietice tov. Kulik. Mareşalul Kulik s-a deplasat în Armata X, unde mai înainte, pe la ora 12, plecase pentru a conduce acţiunile corpului mecanizat şi ale Corpului 6 Cavalerie adjunctul comandantului trupelor, generalul-locotenent Boldin I.V.“. (416)

Documentele disponibile nu ne permit să stabilim cu precizie când (înainte de sau după primirea Directivei nr. 3) a fost luată decizia cu privire la ofensiva grupului de cavalerie mecanizat asupra oraşului Grodno şi dacă a existat în realitatea ordinul comandamentului frontului de a aplica o contralovitură în direcţia opusă, la sud, spre Belsk. În orice caz, Nota informativă operativă nr. 2 a statului major al Armatei X de la ora 9.00 de pe 23 iunie confirmă că înaintarea reală a diviziilor Corpului 6 Mecanizat

spre sud n-a avut loc: „În noaptea spre 23.6.41 Corpul 6 Mecanizat a ajuns în regiune: Divizia 29 Motorizată ocupă poziţia defensivă de-a lungul râului Lososna pe frontul Kuzniţa–Sokulka cu frontul spre nord-vest, Diviziile 4 şi 7 Tancuri s-au concentrat în regiunea pădurilor de la nord de Grudek“. (417)

E necesar de asemenea de menţionat că în timpul zilei de 22 iunie, fără să aştepte şi fără să aibă pentru aceasta autorizaţii de la Moscova, comandamentul Frontului Vest a luat decizia de a replia unităţile Armatei X la 60–80 de kilometri de frontieră, pe poziţia râului Narev. În raportul (nota informativă) citat mai sus al şefului statului major al Armatei X, generalul-maior Liapin, despre aceasta se vorbeşte cât se poate de concret: „Ordinul de repliere spre râul Narev a fost primit de la şeful statului major al frontului, Klimovskih, de către generalul Liapin la telefonul de înaltă frecvenţă cu următorul conţinut: «Toţi să fie repliaţi la Narev în noaptea spre 23.6». Ordinul a fost primit între orele 14 şi 16 pe 22 iunie“. (418) Nota informativă operativă nr. 2 a statului major al Armatei X constată că „în decursul nopţii unităţile armatei se repliau pe malul de est al râului Narev, sub acoperirea întunericului nocturn“. Nu e nici pe departe cert că această relatare corespunde în toate privinţele realităţii (în haosul ce începea să se instaureze ordinul cu privire la replierea trupelor putea să nu ajungă la statele majore corespunzătoare), dar nu putem să ne îndoim de faptul că Pavlov a luat repede şi de sine stătător o decizie adecvată situaţiei.*******

Cu puţin înainte de miezul nopţii, la ora 23.40, pe 22 iunie, Pavlov a luat legătura cu adjunctul său, generalul-locotenent Boldin, care sosise între timp la Belostok, la statul major al Armatei X. Din acest moment începe una dintre cele mai dramatice şi mai obscure poveşti din primele zile de război:**

„La aparat e tov. Boldin

Întrebare: Aţi luat cunoştinţă de situaţie şi ce decizii aţi luat?

Răspuns: Am luat cunoştinţă de situaţie. Consider corecte deciziile dvs., pe care şeful statului major i le-a transmis lui Golubev privind faptul că Golubev trebuie să se afle la Narev (adică privind replierea armatei pe poziţia râului Narev – M.S.), iar Haţkelevici la sud de Sokulka (concentrarea Corpului 6 Mecanizat în pădurile de la nord-est de Belostok – M.S.).

Ascultaţi ordinul:

Trebuie să organizaţi un grup de şoc compus din corpul lui Haţkelevici plus Divizia 36 Cavalerie, unităţile lui Mostovenko (adică Corpul 11 Mecanizat) şi să aplicaţi o lovitură pe direcţia generală Belostok–Lipsk, la sud de Grodno, cu sarcina de a lichida inamicul pe malul stâng al râului Neman şi să nu admiteţi ca unităţile lui să ajungă în regiunea Volkovîsk, iar după aceasta tot grupul va trece în subordinea lui Kuznețov. Aceasta este sarcina dvs. imediată. Situaţi-vă personal în fruntea realizării ei…“ (419)

Spre deosebire de sarcina trasată în Directiva nr. 3, Pavlov a „întors şi mai mult“ vârful ofensivei spre nord-est şi această iniţiativă a fost, fără urmă de îndoială, raţională. Tentativa de a înainta de la Belostok spre Suvalki însemna că era necesar a deplasa o masă enormă de tancuri prin lunca mlăştinoasă a râului Bebja (lucru care era la fel de greu de făcut atât pe direcţia nord–sud, cât şi pe direcţia sud–nord), iar în continuare trupele aflate în ofensivă ar fi ajuns pe teritoriul „intrândului de la Suvalki“, pe care germanii îl pregătiseră în prealabil de apărare. Iar ofensiva spre Grodno însemna mişcarea pe un teren relativ deschis, pe care era şi o şosea veritabilă pe sectorul Sokulka–Grodno şi lipseau orice fel de instalaţii defensive ale inamicului.

În mod paradoxal, succesul contraloviturii planificate a fost favorizat de acţiunile reuşite ale inamicului: Corpul de armată 8 şi diviziile Grupului 3 Tancuri forţaseră Nemanul la nord de Grodno şi se deplasau impetuos spre est, deci, când grupul mecanizat şi de cavalerie al lui Boldin putea să se concentreze şi să treacă la ofensivă, germanii nu mai erau pe malul stâng al Nemanului. Astfel, apărea posibilitatea de a trece „precum cuţitul prin unt“ prin flancul şi spatele descoperite ale grupării principale a inamicului şi de a-i tăia căile de comunicare.

Vom menţiona între paranteze că în luna mai 1942 o operaţiune cu o concepţie absolut similară a fost efectuată de germani. Atunci, în cadrul operaţiunii ofensive de la Harkov, devenite de tristă faimă, trupele sovietice au forţat Donețul de Nord şi, înaintând pe direcţia vest, au ajuns la suburbiile Harkovului. După care gruparea de tancuri germană a aplicat o lovitură de la sud spre nord şi, deplasându-se pe ambele maluri al Donețului de Nord, a retezat căile de comunicare ale trupelor sovietice care au ajuns în consecinţă într-o „pungă“ gigantică. Rezultatul final a fost zdrobirea a cinci

armate sovietice, iar peste 200 000 de soldaţi şi comandanţi ai Armatei Roşii au ajuns prizonieri la germani. Am putea discuta în contradictoriu cum – ţinând seama de capacitatea de luptă reală a beligeranţilor – s-ar fi putut termina operaţiunea pusă la cale de Pavlov, dar în etapa ei iniţială grupul mecanizat şi de cavalerie al lui Boldin părea să fie „sortit succesului“.

Principala forţă de şoc a grupului mecanizat şi de cavalerie al lui Boldin era Corpul 6 Mecanizat (Diviziile 4 şi 7 Tancuri, Divizia 29 Motorizată), una dintre cele mai puternice formaţiuni de tancuri ale Armatei Roşii. Corpul fusese înfiinţat în cadrul „primului val“ al constituirii (iulie–august 1941) şi până în iunie 1941 fusese dotat complet cu tehnică de luptă şi auxiliară. În componenţa corpului figurau 3 504 camioane şi 894 de autospeciale (locul întâi absolut între toate corpurile mecanizate ale Armatei Roşii), iar dacă luăm în calcul şi cele 108 autoturisme, la opt persoane din efectiv le revenea un automobil, fără să fie puse la socoteală şi cele 1 042 de motociclete.

Corpul mecanizat a primit 260 de remorchere cu şenile, inclusiv 22 de remorchere „Voroşiloveţ“ foarte puternice şi 40 de remorchere uşoare blindate „Komsomoleţ“, 135 de autoblindate cu tun BA-10 (de asemenea locul întâi în toată Armata Roşie) şi 91 de autoblindate de cercetare BA-20. Mijloacele de transmisiuni radio erau reprezentate (fără a lua în calcul staţiile radio din tancuri) de 51 de staţii radio foarte puternice (cinci staţii RSB şi 46 de staţii 5-AK) şi 64 de staţii „de batalion“ (RB, RRU, 6-PK).

În Corpul 6 Mecanizat erau multe tancuri, vreo mie. E imposibil să fie date cifre exacte, deoarece în corpul mecanizat soseau şuvoi tancurile noi, abia ieşite din uzine, KV şi T-34, şi concomitent erau scoase din uz tancurile uşoare moralmente perimate. Numărul total al monştrilor grei KV nu generează controverse – în Corpul 6 Mecanizat ele erau 114 (63 în Divizia 4 Tancuri şi 51 în Divizia 7 Tancuri). La 1 iunie figurau 238 de tancuri T-34 – această cifră e prezentă în majoritatea documentelor. La momentul respectiv ele erau distribuite astfel: 160 în Divizia 4 Tancuri şi 78 în Divizia 7 Tancuri. Ulterior, în decursul lunii iunie, la Belostok au fost aduse de la uzine încă 114 tancuri T-34 şi putem presupune că aceste livrări explică apariţia în raportul comandantului Diviziei 7 Tancuri a cifrei de 150 de tancuri T-34. În ultimă instanţă, numărul tancurilor de „tipuri noi“ pendulează între 352 şi 466, cu cea mai verosimilă estimare – 424 de tancuri.

Dar lista armamentului cu care era dotat Corpul 6 Mecanizat nu se epuiza câtuşi de puţin cu tancurile de „tipuri noi“. Erau şi 19 tancuri cu trei turele T-28 în stare bună (în total figurau 58 de tancuri), circa 420 de maşini BT (fără a lua în calcul maşinile uzate BT-2), 67 de tancuri T-26 (fără a le lua în calcul pe cele cu mitraliere) şi cel puţin 44 de tancuri cu aruncătoare de flăcări HT-26 (conform unor date în componenţa Diviziei 29 Motorizate mai erau 17 tancuri HT-26 neprevăzute de organigramă). Aşa au rezultat un corp mecanizat, cu două divizii de tancuri complete, ce aveau câte circa 370 de tancuri (inclusiv 200 de tancuri KV şi T-34) fiecare, şi o divizie motorizată care la capitolul număr de tancuri (180–200) le era superioară multor divizii de tancuri germane.

Pe fundalul acestei puteri nimicitoare, celelalte „componente“ ale grupului mecanizat şi de cavalerie al lui Boldin arată evident mai palid, dar potenţialul lor de luptă nu era nicidecum nul. În Corpul 11 Mecanizat – chiar ţinând cont de cele 15 la sută tancuri deteriorate înainte de începutul războiului, chiar dacă îi credem pe cuvânt pe germanii care au declarat numere maxime de tancuri imobilizate în lupta de lângă Koniuhi, Grodno (110), trebuiau să rămână cel puţin 200 de tancuri funcţionale şi câteva zeci de automobile blindate; cu toate justificările referitoare la dotarea incompletă a corpului cu efectiv şi artilerie (nici până în prezent nimeni n-a dat cifre concrete), Corpul 11 Mecanizat echivala cel puţin cu o „divizie de tancuri convenţională“. Şi e un adaos cât se poate de sesizabil la cele trei divizii ale Corpului 6 Mecanizat, şi dacă o luăm în calcul, pe un front de 25–30 de kilometri trebuia să fie concentrate circa 1 200 de tancuri – o atare concentrare de tehnică blindată nu exista în anul 1941 în nici un alt punct al frontului de est.*******

Pe 23 iunie în componenţa grupului mecanizat şi de cavalerie a fost inclus Regimentul 124 Artilerie de obuziere (din rezerva frontului). În dotarea regimentului erau 48 de obuziere de calibru 152 mm şi greutatea comună a loviturii lui era de 1,5 ori mai mare decât a unei divizii de infanterie a Wehrmachtului. Nu erau de prisos nici cele două divizii ale Corpului 6 Cavalerie (iniţial se preconiza includerea în componenţa grupului mecanizat şi de cavalerie doar a Diviziei 36 Cavalerie, dar în realitate la aplicarea contraloviturii a fost antrenată şi Divizia 6 Cavalerie). Bineînţeles, nimeni nu avea de gând să pornească la atac ca o lavă hipică prin păduri şi mlaştini; în divizia de cavalerie din al Doilea Război Mondial calului îi revenea rolul de mijloc de transport, care, la unii parametri (capacitate**

mare de circulaţie pe teren accidentat şi independenţă de aprovizionarea cu benzină), le era superior camioanelor din placaj din perioada respectivă. Mobilitatea înaltă a diviziilor de cavalerie a fost confirmată imediat în practică: în 24 de ore ele au parcurs circa 70–90 de kilometri (Divizia 6 Cavalerie de la Lomji la est, Divizia 36 Cavalerie de la Volkovîsk la vest) şi s-au concentrat în regiunea Suvalki–Krînki.

Şi nici diviziile nu erau dintre cele obişnuite. Divizia 6 de Kuban şi Terek „S.M. Budionîi“ decorată cu Ordinul Drapelul Roşu era, fără exagerare, o formaţiune de elită a Armatei Roşii, o adevărată „forjă de cadre“ pentru corpul ei de comandanţi supremi. În toamna anului 1919 divizia s-a aflat sub comanda lui Timoşenko – viitorului mareşal şi comisar al poporului al apărării al URSS; în anul următor, 1920, devine asistent al şefului statului major al Divizie 6 Cavalerie Mereţkov – viitor mareşal şi şef al Marelui Stat Major; în funcţia de şef al statului major al regimentului de artilerie al diviziei şi-a început strălucita carieră militară viitorul mareşal Moskalenko. În anii 1930, la comanda Corpului 6 Cavalerie s-au aflat doi viitori mareşali – Jukov şi Eriomenko.

În septembrie 1939 Divizia 6 Cavalerie făcea parte din componenţa grupului mecanizat şi de cavalerie care, sub comanda aceluiaşi Boldin, „a eliberat“ oraşul Belostok (adică a preluat de la germani oraşul polonez pe care aceştia îl ocupaseră). Prin urmare, ostaşii şi comandanţii cunoşteau de mult timp şi bine regiunea în care urmau să desfăşoare operaţiunile militare. Vorba cântecului, „Pe drumuri cunoscute, cu comisaru-n frunte, caii noştri la luptă-i mânăm…“ Vom menţiona, de asemenea, că, în afară de cai, săbii şi carabine, în Divizia 6 Cavalerie erau 155 de puşti-mitralieră şi 64 de mitraliere grele, 15 mitraliere antiaeriene şi patru tunuri antiaeriene de calibru 76 mm, opt obuziere de calibru 122 mm, 24 de tunuri de calibru 76 mm, 48 de tancuri BT (în componenţa regimentului de tancuri al diviziei), nouă automobile blindate şi 66 (şaizeci şi şase) de staţii radio.

Dacă ordinul lui Pavlov ar fi fost executat întocmai şi grupul mecanizat şi de cavalerie al lui Boldin şi-ar fi început înaintarea pe 23 iunie, toată grămada aceasta gigantică de oţel s-ar fi năpustit peste singura Divizie 256 Infanterie a Wehrmachtului, care s-a deplasat înaintea celorlalte şi a ajuns mai departe decât ele de la râul Bebja spre sud-est (cea de-a doua divizie a Corpului de armată 20, Divizia 162 Infanterie, abia ajungea pe malul nordic al râului Bebja lângă Lipsk). Dar pe 23 iunie grupul mecanizat şi de

cavalerie şi numeroşii lui comandanţi (mareşalul Kulik, generalul-locotenent Boldin, comandantul Armatei X, generalul-maior Golubev, comandantul Corpului 6 Mecanizat, generalul-maior Haţkelevici) îşi adunau gândurile şi concentrau trupele. Cu toate că de la „regiunea pădurilor de la nord de Grudek“ (unde diviziile de tancuri ale Corpului 6 Mecanizat au ajuns în noaptea spre 23 iunie) până la Kuzniţî distanţa e de doar 40 de kilometri în linie dreaptă (sau de 62 de kilometri pe drum prin Bolşaia Berestoviţa, Krînki, Sokulka), deplasarea diviziilor de tancuri până la poziţiile iniţiale a durat o zi şi jumătate.

La un moment dat pe 23 iunie (ora precisă nu este indicată în document) Pavlov şi-a pierdut răbdarea şi spre statul major al Armatei X şi-a luat zborul telegrama:

„De ce corpul mecanizat n-a atacat, cine e de vină, intensificaţi imediat acţiunile şi nu vă lăsaţi cuprinşi de panică, ci conduceţi. Trebuie să bateţi inamicul organizat, nu să fugiţi fără conducere (această frază n-a apărut din întâmplare, deoarece în seara de 22 iunie toată conducerea militară, de partid şi securistă a părăsit Belostokul, mutându-se pentru început într-o pădure de lângă Grudek – M.S.). Despre fiecare divizie trebuie să ştiţi unde e, când şi ce face şi ce rezultate are. De ce nu-i trasaţi sarcina să atace corpului mecanizat?... Să ţineţi minte, dacă nu veţi acţiona intens, Consiliul de Război nu vă va mai suporta“ . (420)

După ce şi-a descărcat astfel sufletul, în aceeaşi zi de 23 iunie Pavlov expediază pe trei adrese (lui Boldin, Golubev şi Kuznețov) Dispoziţia de luptă (nenumerotată) în care e trasată sarcina „de a continua ofensiva“, ba chiar la o adâncime cu mult mai mare:

„În dimineaţa de 24 iunie urmează:

1. Cu grupul de șoc compus din Corpurile 6 și 11 Mecanizate, Divizia 36 Cavalerie, sub comanda tov. Boldin, să continuați ofensiva fermă pe direcția generală spre Grodno, să cuceriți acest oraș și să continuați ofensiva pe ambele maluri ale râului Neman spre Druskininkai și Merkine. Obiectivul final – să ocupați târgușorul Merkine (la 60 de kilometri nord de Grodno – M.S.). Să țineți seama de asigurarea operațiunii de pe malul vestic al râului Neman din partea pădurilor din Avgustov și din partea localității Suvalki.

2. Comandantul trupelor Armatei III, tov. Kuznețov, să atace cu Diviziile 85 și 56 Pușcași pe direcția generală spre Grodno și să-și consolideze pozițiile la nord de acest oraș, cu Divizia 27 Pușcași să înainteze asupra frontului Labno (suburbie de vest a orașului Grodno – M.S.), Lipsk, Dombrova și să-și consolideze acolo pozițiile… Raportați imediat despre dispozițiile pe care le veți da“. (421)

Între timp, infanteria germană își continua realmente ofensiva începută cu succes pe 22 iunie. Nota informativă operativă a statului major al Corpului de armată 8 de la ora 16.15 de pe 23 iunie comunică:

„Corpul de armată 8 a înfrânt ultima rezistenţă a inamicului la vest de râul Neman, a ocupat oraşul Grodno şi se deplasează spre est. Luptele de lângă Sopoţkin mai continuă. Trupele noastre au ajuns până la calea ferată Grodno–Porecie. A fost capturat un număr mare de tancuri şi de tunuri de artilerie…“ Nota informativă de bilanţ al Corpului de armată 8 pentru ziua de 23 iunie: „Pe 23.6 inamicul n-a reuşit să opună o rezistenţă organizată. O rezistenţă mai serioasă a inamicului s-a făcut remarcată la vest de Grodno. La Sopoţkin a fost încercuit un grup puternic al inamicului, care opune o rezistenţă îndârjită. Oraşul Grodno a fost cucerit cu forţele Diviziei 8. Multe trofee…“. Planurile pentru ziua următoare:

„Pe 24.06 Corpul de armată 8 continuă urmărirea Armatei III a ruşilor care e zdrobită; misiunea e de a ajunge la şoseaua Lida–Vilnius (la 80–100 de kilometri est de Neman – M.S.). (412)

Diviziile 161 şi 28 Infanterie înaintau spre est fără să aibă realmente un inamic în faţă, iar spre sfârşitul zilei Divizia 28 Infanterie a ocupat defileul dintre lacuri important sub aspect tactic din regiunea târguşorului Ozerî (la 24 de kilometri est de Grodno). Divizia 8 Infanterie s-a împărţit în două grupuri de luptă: forţele principale ale diviziei au trecut pe malul drept al Nemanului şi înaintau de-a lungul şoselei spre Skidel, iar spre sfârşitul zilei subunităţile de avangardă se aflau la un kilometru de râul Kotra, Regimentul 84 Infanterie de pe flancul drept a ocupat oraşul Grodno şi se deplasa încet spre sud de-a lungul malului stâng al Nemanului, respingând numeroasele contraatacuri ale unităţilor Corpului 11 Mecanizat; cât priveşte Divizia 85 Pușcași sovietică, aceasta (judecând după Nota

informativă operativă nr. 4 a statului major al Frontului Vest), pe la ora 17.00, „a ocupat poziţia la râul Svisloci“ şi „se punea în ordine“, deoarece s-a retras fulgerător la 20 de kilometri de poziţia de pe râul Lososna, pe care o ocupase în seara de 22 iunie. (422) În nota informativă operativă de bilanţ pentru ziua de 23 iunie a statului major al Diviziei 8 Infanterie sunt menţionate acţiunile intense şi lipsite de rezultat ale aviaţiei sovietice: „Asupra regiunii în care e amplasată divizia azi a fost efectuat de asemenea un număr mare de atacuri aeriene ale inamicului şi întotdeauna de la mare altitudine (subl. mea – M.S.). Nici una dintre subunităţi n-a fost afectată serios“.

E cazul să fie menţionată şi calitatea muncii detaşamentelor de recunoaştere ale germanilor: în nota informativă a statului major al Corpului de armată 8 de pe 23 iunie sunt indicate numerele corecte ale diviziilor sovietice (Diviziile 56, 85, 27, 2 şi 8 Puşcaşi, Divizia 29 Tancuri), a fost detectat faptul trecerii Armatei III la Lunno; germanii au greşit numind Divizia 204 Motorizată a Corpului 11 Mecanizat „brigada motorizată 86“. (423)

Performanţele de pe 23 iunie ale Corpului de armată 20 german erau mai modeste. În Registrul operaţiunilor de luptă citim:

„Ora 11. Atacul efectuat de detaşamentul de avangardă asupra Kuzniţa a fost respins… Comandamentul Diviziei 256 îi propune comandamentului corpului să efectueze ofensiva asupra Kuzniţa cu forţele Regimentului 481 Infanterie (comandantul regimentului – colonel Weber) şi detaşamentului de avangardă cu utilizarea artileriei din dotarea lor… Inamicul se apără cu încrâncenare pe terenul păduros şi deluros de la nord de Kuzniţa, utilizând pe alocuri tancuri ascunse în adăposturi (cel mai probabil, era Divizia 33 Tancuri a Corpului 11 Mecanizat, care se concentrase încă pe 22 iunie pe poziţia râului Lososna din regiunea Kuzniţa şi mai la nord de ea – M.S.). Comandamentul corpului consideră că pe 23 iunie nu va mai reuşi să cucerească Kuzniţa, … Regimentul 329 al Diviziei 162 Infanterie înlocuieşte paza Diviziei 256 lângă râul Kamenka pe direcţia vest şi în împrejurimile Dombrovului. Celelalte unităţi ale diviziei se concentrează în regiunea Lipsk.

24 iunie. Ora 01.20. Kuzniţa este cucerită de forţele Regimentului 481 Infanterie împreună cu detaşamentul de avangardă al Diviziei 256. Postul de comandă al corpului s-a mutat la Novîi Dvor. Divizia 256 înaintează mai departe spre sud-est pe direcţia Podlipki (localitate la 4,5 kilometri sud-est de

Kuzniţa – M.S.). (411)

Germanii au reuşit să ocupe Kuzniţa (în următoarele câteva zile acest târguşor neînsemnat urmează să devină epicentrul unei bătălii crâncene) în noaptea dinspre 23 spre 24 iunie. Pe la amiază Regimentul 481 Infanterie va trece pe malul drept al râului Lososna, celelalte unităţi ale diviziei de infanterie au ajuns la râu la nord de Kuzniţa, până la localitatea Bakunî (la intersecţia râului cu şoseaua Sokulka–Grodno). Divizia 162 Infanterie a început deplasarea de la râul Bebja spre sud, unităţile ei de avangardă au ajuns la târguşorul Sidra. Aceasta este situaţia în care i-a prins pe germani contralovitura grupului motorizat şi de cavalerie al lui Boldin ce a început în prima jumătate a zilei de 24 iunie.

Tentativă de ofensivă

Conform logicii bunului-simţ, conform tuturor canoanelor ştiinţei militare, avalanşa de oţel a tancurilor sovietice (400 de tunuri de calibru 76 mm protejate de un blindaj inexpugnabil pentru „ciocănaşele“ germane – plus câteva sute de tancuri uşoare BT şi T-26) trebuia să spulbere, să strivească, să facă praf Regimentul 481 Infanterie, iar apoi şi celelalte unităţi ale Diviziei 256. Însă nimic din toate acestea nu s-a întâmplat – nici pe 24 iunie, nici în zilele următoare. Strict vorbind, în general nimic care să iasă din cadrul problemelor locale, de scurtă durată, nu i s-a întâmplat unuia dintre corpurile de armată ale Wehrmachtului (Corpul de armată 20). O mie de tancuri şi zeci de mii de ostaşi din Corpul 6 Mecanizat „s-au risipit“ şi nu e clar unde şi de ce.

Cu toate că în ultimii ani au fost publicate destul de multe articole şi cărţi în care este examinată istoria zdrobirii grupului mecanizat şi de cavalerie a lui Boldin, povestea n-a devenit mai clară. Fondurile de arhivă ale Corpului 6 Mecanizat şi ale diviziilor lui există nominal, dar în mod tradiţional nu conţin documente operative iniţiale. Şi este întrucâtva straniu, dacă ne amintim că, potrivit organigramei, în componenţa Direcţiei corpului mecanizat figurau 11 furieri şi încă 13 oameni a căror funcţie era desemnată ca „gestionar al lucrărilor de birou“ – avea cine să scrie o notă informativă

operativă, avea cine şi să o perfecteze (96 de oameni în corpul de comandanţi superiori), şi cele 1 042 de motociclete puteau să ia cu ele vreo două mape de carton pline cu hârtii în timpul retragerii… Există doar două documente scrise după zdrobire; au fost alcătuite în decursul aceleiaşi luni, dar în situaţii esenţialmente diferite. Este vorba de raportul comandantului Diviziei 7 Tancuri, generalul-maior Borzilov, parvenit la Direcţia principală a trupelor de autoblindate şi tancuri pe 4 august, şi de procesul-verbal al interogatoriului în prizonieratul german al comandantului Diviziei 4 Tancuri, generalul-maior Potaturcev, de pe 30 august 1941.

Raportul lui Borzilor nu e mare, de doar trei pagini de text dactilografiat, procesul-verbal al interogatoriului lui Potaturcev este cu mult mai mare (generalul a fost foarte vorbăreţ cu germanii), dar fondului chestiunii – descrierea participării diviziilor subordonate lor la contralovitura de lângă Grodno – şi într-un caz, şi în celălalt îi sunt consacrate doar câteva fraze.

Procesul-verbal al interogatoriului lui Potaturcev:

„După ce s-au concentrat în regiunea Grudek, ambele Regimente 7 şi 8 Tancuri au fost trimise în marş spre Grodno, unde li s-au alăturat în dreapta unităţile Diviziei 11 (aşa e scris în text, dar este vorba, bineînţeles, de Corpul 11 Mecanizat – M.S.), iar în stânga unităţile Diviziei 7, pentru apărarea (???) pe un front cu lăţimea de 12 kilometri pe poziţia Indura–Kuzniţa de unităţile germane ce înaintau de pe direcţia Grodno. Despre ordinea subordonării [unităţilor diviziei?] el n-a putut să dea informaţii clare. Postul lui de comandă se afla în regiunea Grudek, era imposibil să conducă divizia, deoarece se aflau departe unii de alţii (aşa e scris în text – M.S.). Deja în primele ore unităţile diviziei lui au fost distruse de forţele armate aeriene germane. El s-a deplasat cu cea mai mare parte a tancurilor pe linia [indicată conform] ordinului. I s-a dat ordinul strict să nu se retragă. În urma ocolirii şi încercuirii oraşului Grodno de forţele de avangardă germane pe direcţia spre Volkovîsk, divizia a fost nevoită să se retragă şi în cursul luptei din regiunea Belostok (???) a fost istovită şi zdrobită complet, pe 30 iunie el cu câţiva soldaţi şi ofiţeri [care mai rămăseseră] a abandonat formaţiunea ce încetase să mai existe“. (409)

E greu de înţeles ceva din toate astea. Caracterul contradictoriu şi confuz al depoziţiilor ca atare este agravat de problema traducerii duble (din rusă în germană şi din germană în rusă). Se ştie cu certitudine că divizia lui Potaturcev – la fel ca toate celelalte formaţiuni ale grupului mecanizat şi de

cavalerie al lui Boldin – avea misiunea de a ataca şi nicidecum de a se apăra; „ordinul strict“ îl soma să înainteze până la Merkine şi nu să se apere „de unităţile germane ce înaintau de pe direcţia Grodno“. Ocolirea şi încercuirea din partea malului drept al Nemanului (mai precis, pericolul iminent al acestei încercuiri) au îndemnat într-adevăr unităţile grupului mecanizat şi de cavalerie al lui Boldin să se retragă, însă ele se retrăgeau, desigur, nu la vest spre Belostok, ci în direcţia diametral opusă, spre Volkovîsk–Slonim.

Drept cauză principală a zdrobirii, Potaturcev numeşte acţiunea aviaţiei germane (unităţile diviziei lui au fost distruse de forţele armate aeriene germane). Nu face să pierdem timpul pentru a demonstra absurditatea acestei afirmaţii, de aceea vom întoarce încă vreo câteva pagini ale procesului-verbal al interogatoriului: „La întrebarea dacă atacurile aeriene germane asupra tancurilor au fost reuşite, a răspuns că o dată în timpul unui raid al «stukelor» (în jargonul german aşa erau numite bombardierele în picaj Ju-87) asupra unei coloane de 16 tancuri n-a fost lovit nici un tanc. Nici o bombă n-a căzut pe tancuri. Acţiunea schijelor n-a provocat daune“. Nu este singurul exemplu de autodezminţire. La începutul procesului-verbal al interogatorului citim: „Faptul că nemţii au descoperit multe tancuri nedeteriorate a fost explicat astfel: fie că li s-a supraîncălzit motorul, fie că nu mai aveau combustibil“. Iar peste câteva pagini: „Penele de motor, după părerea lui, nu erau frecvente, deoarece aproape toate tancurile din divizia lui erau absolut noi“. După care în procesul-verbal apare însemnarea: „Aici el se contrazice pe sine însuşi“.

Unicul, probabil, fapt semnificativ (şi care, între altele, explică în mare măsură lipsa de logică depoziţiilor lui Potaturcev) e conţinut în propoziţia: „Postul lui de comandă se afla în regiunea Grudek“. Ea arată deosebit de elocvent în îmbinare cu faptul că „nu stabileam legătura prin radio pentru a zădărnici interceptarea şi luarea relevmentului de către partea germană“. Distanţa dintre Grudek şi Kuzniţa e de 45 de kilometri în linie dreaptă. Cum poţi să conduci ofensiva unei divizii de tancuri aflându-te la o astfel de distanţă de câmpul de luptă, ba încă şi cu mijloacele de transmisiune radio deconectate? Oare nu sunt depoziţiile lui Potaturcev atât de contradictorii din cauza că era nevoit să vorbească despre ceva ce n-a văzut şi n-a auzit la faţa locului?

Să apelăm acum la raportul generalului-maior Borzilov. Este scris într-o limbă rusă normală, fără traducere dublă, toate cuvintele sunt cunoscute – dar e greu se înțeles sensul celor întâmplate:

„Executând misiunea, în prima jumătate a zilei de 24.6 divizia s-a concentrat pe poziţia iniţială de atac la sud de Sokulka şi Staroe Dubovoe (localitate la 8 kilometri vest de Indur – M.S.). Misiunea de recunoaştere a stabilit că acolo nu e o divizie de tancuri a inamicului, ci erau grupuri mici de tancuri (???) ce interacţionau cu infanteria şi cavaleria (???). Pe 24–25.6, executând ordinul comandantului corpului şi al mareşalului tov. Kulik, divizia a aplicat lovitura: Regimentul 14 Tancuri – asupra Staroe Dubovoe şi mai departe asupra Grodno, Regimentul 13 Tancuri – asupra Kuzmiţa şi mai departe asupra Grodno, unde au fost distruse şi puse pe fugă aproape două batalioane de infanterie şi aproape două batalioane de artilerie.

După ce au executat misiunea, unităţile diviziei s-au concentrat în regiunea Kuzniţa şi Staroe Dubovoe; în acest timp unităţile diviziei au pierdut 18 tancuri care au ars şi s-au împotmolit în mlaştini. Pe 25–26 iunie, până la ora 21.00 divizia a purtat o luptă defensivă în interacţiune cu Divizia 29 Motorizată şi Divizia 36 Cavalerie, a aplicat lovituri de la mică distanţă în faţa frontului Regimentului 128 Motorizat puşcaşi al Diviziei 29 Motorizate şi al Diviziei 36 Cavalerie“. (408)

Ce înseamnă „după ce au executat misiunea“? Misiunea, în conformitate cu ordinul comandantului frontului, era de a ocupa Merkine la sfârşitul zilei de 24 iunie. Din textul raportului parcă ar rezulta că ordinul primit de Borzilov de la comandantul corpului mecanizat trasa o sarcină de o amploare mai mică – de a ajunge până la Grodno. În realitate însă, după aşa-zisa „executare a misiunii“ se întoarce în regiunea iniţială (Kuzniţa, Staroe Dubovoe). Dar contra cărui inamic a purtat după aceea „o luptă defensivă“ această divizie de tancuri dotată cu trei sute de tancuri, ba încă şi interacţionând cu alte două divizii? Acest monstru blindat s-a apărat timp de două zile de o singură divizie de infanterie a Wehrmachtului? Şi până la urmă n-a izbutit să se apere:

„Spre sfârşitul zilei de 26.6.41, inamicul, utilizându-şi rezerva (care „rezervă“? Divizia 129 Infanterie, transmisă în subordinea Corpului de armată 20 se afla în marş şi spre seara de 26.6 era încă în regiunea Sidra, având misiunea de a începe ofensiva din regiunea Kuzniţa în dimineaţa de 28

iunie – M.S.), a început ofensiva. La ora 21.00 unităţile Diviziei 36 Cavalerie şi ale Regimentului 128 Motorizat de puşcaşi al Diviziei 29 Motorizate au început în dezordine (cu panică) să se replieze. Eu am luat măsuri pentru restabilirea situaţiei, dar ele n-au avut succes. Am dat ordinul să fie acoperite unităţile Diviziei 29 Motorizate şi ale Diviziei 36 Cavalerie ce se repliau, în regiunea târguşorului Krînki, am făcut a doua tentativă de a reţine unităţile ce se repliau, unde am reuşit să reţin Regimentul 128 Motorizat de puşcaşi (despre reţinerea inamicului nu mai putea fi vorba – M.S.) şi în noaptea dinspre 26 spre 27.6 să trec peste râul Svisloci la est de târguşorul Krinki (acesta era începutul retragerii generale în dezordine)…“ (408)

Întrebarea de primă importanţă e: unde au dispărut tancurile Diviziei 7 Tancuri? Au fost pierdute în luptă şi s-au înecat în mlaştină 18 tancuri (trebuia să ştii cum să găseşti o mlaştină în regiunea Staroe Dubovoe–Kuznița – harta topografică arată că acolo e o câmpie deluroasă cu rare pădurici pe alocuri). Alte pierderi nu sunt numite deschis. Tipurile tancurilor imobilizate nu sunt indicate, dar mai e un raport semnat de Borzilov pe 28 iunie în care el scrie: „Trebuie menţionat că sunt scoase din funcţiune în principal tunurile şi mitralierele, în rest maşina T-34 rezistă de minune la loviturile tunurilor de calibru 37, ca să nu mai vorbim de tancurile KV“. (424) În orice caz, conform situaţiei de 22 iunie, în divizie figurau 368 de tancuri (această cifră rezultă după adunarea datelor prezentate în raportul lui Borzilov).****** Diferenţa aritmetică e de 350. În Wehrmacht acesta era parcul de tancuri a două divizii. Unde erau ele?**

Le-au bombardat germanii în prima zi a atacului prin surprindere? „La ora 4.00 aviaţia inamicului a bombardat Belostokul, târguşoarele Horoş şi Novoselki, dar unităţile diviziei n-au fost supuse bombardamentului, în afara rămăşiţelor Regimentului 13 Tancuri. Pierderi: 26 de răniţi şi 4 morţi, bunurile materiale n-au avut de suferit“. Poate că aviaţia inamicului a bombardat coloanele de tancuri ale diviziei în timpul marşului spre câmpul de luptă? „Executând ordinul, divizia s-a înfipt în ambuteiajele create pe toate drumurile de retragere în dezordine a unităţilor auxiliare ale armatei din oraşul Belostok (serviciul rutier n-a fost pus la punct, din care cauză totul fugea în dezordine). Divizia, aflându-se în marş şi în regiunea de concentrare de la ora 4.00 pe 23.6.41 până la ora 9.00 şi de la ora 11.00 până la ora 14.00 s-a aflat tot timpul sub loviturile aviaţiei inamicului. În perioada marşului şi aflării în regiunea de concentrare până la ora 14.00 divizia a suferit pierderi: a) 63 de tancuri lovite şi împrăştiate de aviaţia

inamicului, b) au fost distruse spatele tuturor regimentelor, a suferit îndeosebi spatele frontului Regimentului 13. Au fost luate măsuri pentru a aduna unităţile auxiliare şi tancurile împrăştiate“. (408)

Sunt împrăştiate multe – păsări, o gloată neorganizată de huligani. Regulamentul Armatei Roşii nu prevedea nici un astfel de tip de manevră, nici o astfel de categorie de pierderi precum „împrăştiate de aviaţie“. Probabil că din această cauză în toate versiunile publicate ale raportului lui Borzilov aceste cuvinte incorecte au fost eliminate din text. La fel s-a procedat şi cu cuvintele „bunurile materiale n-au avut de suferit“ din descrierea bombardamentului de pe 22 iunie – ca să nu-i jeneze pe cititorii imaturi ideologic. Şi au procedat corect – mitul despre atotdistrugătoarea aviaţie germană trebuia păzit, îngrijit şi răsfăţat!
De fapt, să-i dăm naibii pe falsificatori, cu mult mai important e altceva – cum putea fi efectuată practic o astfel de „manevră“? Oricât te-ai împrăştia, nu poţi să fugi cu tancul de avion…

E posibil ca răspunsul la această întrebare să se fi găsit în descrierea operaţiunilor de luptă****** ale Corpului 8 al Luftwaffe: „În timpul bombardamentului toate echipajele s-au speriat şi şi-au părăsit tancurile, caii s-au rupt de căruţe şi galopau fără călăreţi pe câmp. Tablouri îngrozitoare!“ (425) Într-adevăr, e un tablou îngrozitor al unei armate neinstruite şi nemotivate, în care oamenii se comportă la fel ca nenorociţii cai lipsiţi de raţiune (în interiorul tancului, cu atât mai mult cu cât tancul e un KV sau un T-34, în timpul bombardamentului omul se află într-o siguranţă cu mult mai mare decât în afara tancului).**

Să presupunem varianta cea mai proastă (şi totodată cea mai puţin verosimilă) – „măsurile pentru a aduna tancurile împrăştiate“ nu s-au soldat cu nici un rezultat, n-au reuşit să adune pe nimeni. 63 de tancuri au fost trecute pe lista pierderilor irecuperabile. 368 – 63 – 18 = 287. Nici o divizie de tancuri a Wehrmachtului de pe frontul de est nu avea atâtea tancuri (chiar dacă în categoria „tancurilor“ includem tanchetele de instrucţie şi de luptă Pz-I). Unde, cum şi de ce divizia lui Borzilov a putut să piardă aproape trei sute de tancuri? Au fost nevoiţi să le părăsească din cauza lipsei combustibilului?

„Asigurarea diviziei cu bunuri de luptă: carburanţi şi lubrifianţi pentru B-70 şi KB-70 (benzină de avion pentru motoarele tancurilor uşoare – M.S.) – 3 rezervoare, motorină – 1 rezervor.“ Este ceea ce avea divizia la începutul

războiului. Rău. Este evidentă încălcarea crasă a numeroaselor ordine antebelice, în conformitate cu care în unităţi trebuiau să fie câte trei rezervoare de toate tipurile de carburanţi şi lubrifianţi. Şi cu toate acestea, de la Belostok până la Grodno, pe cel mai „strâmb itinerar“ (prin Grudek, Bolşaia Berestoviţa, Sokulka) e o distanţă de doar 120 de kilometri; autonomia de marş cu un rezervor a tancului greu KV era de 180 de kilometri, iar al tancului T-34 era de 300 de kilometri (nu degeaba oamenii au inventat şi au aplicat în tehnica de transport economicul motor Diesel). Deci, care e problema? Iar dacă totuşi problema combustibilului a apărut, ea putea fi rezolvată: „Am izbutit să facem rost de un rezervor de la depozitele arse de la Kuzniţa şi din târguşorul Krinki (în general fiecare făcea rost de carburanţi şi lubrifianţi cum putea).“ (408) O utilizare stranie a expresiei „a face rost“; pe propriul teritoriu, de la un depozit situat la 40 de kilometri de locul de amplasare permanentă a diviziei – asta înseamnă „fiecare făcea rost cum putea“? Dar cum oare „făceau rost“ de benzină germanii pe un teritoriu străin, înaintând câte 100 de kilometri pe zi?

Iar acum să încercăm să aruncăm o privire asupra situaţiei „din partea cealaltă a frontului“. Din documentele germane decurge cu toată certitudinea că bătălia de două zile (24–25 iunie) cu tancurile în regiunea Kuzniţa–Sokulka–Sidra a avut loc în realitate, însă estimările proporţiilor ei sunt diferite şi deseori contradictorii. Să începem mai întâi cu Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului de armată 20 (diviziile lui au suportat lovitura principală a grupului motorizat şi de cavalerie al lui Boldin), iar în maldărul de informaţii ne vom strădui să găsim răspunsurile la doar două întrebări: câte tancuri au văzut germanii pe câmpul de luptă şi câte tancuri au reuşit să distrugă (mai precis, să le numească distruse).

„24 iunie… Pe la ora 10.00 grupul de luptă de avangardă al regimentului (Regimentul 256 Infanterie) a fost atacat de tancurile inamicului din regiunea Sokulka (este prima relatare despre contralovitura ce începuse şi, judecând după oră şi geografie, nu erau tancurile Diviziilor 4 sau 7 Tancuri; cel mai probabil e vorba de unităţile diviziei motorizate, care înaintea altor formaţiuni ale Corpului 6 Mecanizat a ajuns la poziţia râul Lososna – M.S.). Atacurile inamicului au fost respinse cu succes…

Pe la ora 12.00 grupul de luptă al Regimentului 481 Infanterie al Diviziei 256

Infanterie a forţat râul Lososna… Misiunea corpului este de a înainta mai departe spre Indura. Între timp, se intensifică atacurile cu tancurile ale inamicului (pe la amiază) asupra poziţiilor Regimentului 481 Infanterie. În cursul operaţiunilor de luptă a fost distrus un număr mare de tancuri ale inamicului. A devenit necesară retragerea pe poziţiile anterioare a avangardei Diviziei 256, care avansase la est de Podlipki (localitate la 5 kilometri est de Kuzniţa – M.S.). Divizia 162 a fost de asemenea atacată de tancurile inamicului de la sud dinspre Sidra (şi această relatare are, probabil, legătură cu acţiunile Diviziei 29 Motorizate – M.S.). Aceste atacuri au fost de asemenea respinse cu succes.

Bateriile inamicului de pe poziţiile de la est de Sokulka trăgeau asupra Kuzniţei şi împiedicau substanţial Divizia 256 să-şi execute misiunea de luptă (judecând după distanţa de la care se trăgea, este prima şi ultima referire la acţiunile Regimentului 124 Artilerie de obuziere – M.S.). Atacurile bombardierelor noastre în picaj au distrus aceste baterii şi, în afară de aceasta, au distrus tancurile inamicului… Pe la ora 17.30 statului major al armatei i s-a raportat prin transmisiuni radio că în regiunea Lunno–Indura–Sokulka se observă o comasare mare de tancuri ale inamicului (probabil că au ajuns pe poziţia iniţială pentru atac). Atacurile continue ale tancurilor inamicului ne permit să presupunem că inamicul intenţionează să recupereze Kuzniţa şi să elimine Divizia 256 de pe capul pe pod pe care şi l-a constituit [pe malul estic al râului Lososna].

Până în seară, Divizia 256 a respins cu succes 12 atacuri cu tancuri ale inamicului. În cursul luptelor au fost lovite şi imobilizate circa 80 de tancuri ale inamicului. S-au evidenţiat îndeosebi Divizionul 210 de „tunuri de asalt“ şi Divizionul 2 al Regimentului 4 Tunuri antiaeriene (subunităţi ataşate corpului de armată – M.S.). În timpul deplasării spre Sidra şi Divizia 162 a fost nevoită să respingă atacurile cu tancurile ale inamicului. Au fost lovite şi imobilizate cel puţin 20 de tancuri ale inamicului. Pe la ora 21.00 statul major al Diviziei 161 raportează un atac neaşteptat de puternic cu tancurile al inamicului asupra Sidrei. Dat fiind că divizia s-a aranjat în dispozitiv de luptă pentru ofensivă şi nu a fost organizat un front compact de apărare, a apărut pericolul pătrunderii tancurilor inamicului. Un anumit timp s-a iscat o situaţie critică care curând s-a reuşit totuşi să fie soluţionată…

Nota informativă de bilanţ al zilei de 24 iunie. Desfăşurarea luptelor: după ce a ocupat dis-de-dimineaţă pe 24 iunie Kuzniţa, Divizia 256 Infanterie şi-a

continuat ofensiva spre Podlipki. 12 atacuri puternice cu tancuri ale inamicului de pe direcţiile sud-vest şi sud-est au oprit ofensiva diviziei. În pofida atacurilor masive (circa 100 de tancuri cu sprijinul artileriei), inamicul n-a reuşit totuşi să ajungă la Kuzniţa.“ (411)

Relatarea de dimineaţă (de la ora 7.00 de pe 25 iunie) a statului major al Armatei IX a Wehrmachtului consemnează începutul replierii grupării de şoc a inamicului spre est: „Se pare că atacurile cu tancurile de ieri asupra Kuzniţei şi a regiunii de la sud de Grodno s-au încheiat. Pe drumurile Indura–Ross şi Indura–Bolşaia Berestoviţa în direcţii necunoscute se deplasează coloane motorizate mari“. Dar la ora 18.05 statul major al armatei este nevoit să recunoască: „La sud-vest de Grodno, pe linia Dombrova–Sidra–Kuzniţa continuă atacurile cu tancurile“. (471) Nu prea e clar cum se leagă această relatare cu precedenta (despre replierea coloanelor mecanizate mari spre est), dar în cursul zilei de 25 iunie cineva a atacat într-adevăr, şi chiar cu forţe mari, poziţiile Corpului de armată 20 de lângă Kuzniţa. În Registrul operaţiunilor de luptă al corpului citim:

„25 iunie… Ora 14.00 Generalul Kauffman, comandantul Diviziei 256 Infanterie, raportează personal despre un atac puternic cu tancuri al inamicului, inclusiv cu tancuri supergrele, asupra Kuzniţei şi a poziţiei diviziei lui (circa 200 de tancuri) de pe direcţia sud–est (a fost, după cum se poate judeca din documentele germane depistate, cel mai masiv atac al tancurilor din iunie 1941 pe tot frontul de est – M.S.). Statul major al corpului a cerut imediat să intervină bombardierele în picaj, care au decolat repede şi au spulberat atacul inamicului cu pierderi simţitoare pentru el…“ (411)

Probabil acest episod al luptei este reflectat în descrierea operaţiunilor de luptă ale Corpului de aviaţie 8 al Lufwaffe: „Din zorii zilei de 25 iunie ruşii îşi continuă contraatacurile la vest de Grodno lângă Kuzniţa şi lângă Dombrova-Belostoţka. Contra acestora, la ora 4 a zilei urmează prima noastră acţiune de răspuns cu un succes bun. Aici au fost din nou distruse multe tancuri şi maşini. Avioanele de asalt, în maniera experimentată de mult timp, lovesc în cavalerie, artileria trasă de cai şi în infanterie. Ruşii se retrag, pe alocuri fug spre Belostok şi Volkovîsk“. (425)

În noaptea dinspre 25 spre 26 iunie, comandamentul Corpului de armată 20 emite un ordin în care trasează sarcina de a trece la apărare şi face bilanţul celor două zile de lupte: „Corpul de armată 20 a reuşit să respingă pe 24.06

şi 25.06 numeroasele, uneori foarte puternicele, atacuri ale inamicului în zona frontului Diviziilor 162 şi 256. Totodată, unităţile Diviziei 256, acţionând în apărare, au respins 13 atacuri ale inamicului şi au distrus 108 tancuri; trupele Diviziei 161 au distrus până în prezent 56 de tancuri ale inamicului. Diviziilor le-a fost acordat un sprijin puternic de către Divizionul 2 al Regimentului 4 Tunuri antiaeriene, care au lovit şi imobilizat 21 de tancuri ale inamicului, şi de către unităţile Corpului de aviaţie 8 care doar pe 25.06 au nimicit 43 de tancuri, 44 de camioane şi 5 baterii de artilerie ale inamicului“. (427)

Aşadar, chiar şi la cele mai masive atacuri au participat – conform estimărilor celor atacaţi – între 100 şi 200 de tancuri (să nu uităm totodată că „frica are ochii mari“ şi, de regulă, în momentul atacului nu se găsesc timp şi nici nervi pentru a număra cu sânge-rece tancurile inamicului). În doar două zile au fost declarate distruse 228 de tancuri; acum putem doar să ghicim la ce „coeficient de exagerare“ trebuie împărţit acest număr.

Este curios că în relatarea de seară (de la ora 22.00 de pe 25 iunie) a statului major al Armatei IX este făcută o evaluare cu mult mai umilitoare a acţiunilor unităţilor de tancuri sovietice: „Luptele de tancuri de lângă Grodno nu sunt o ofensivă de amploare planificată, mai degrabă au fost nişte atacuri izolate (cu câte 10–20 de tancuri) de importanţă locală. Scopul contraatacurilor era de a opri temporar ofensiva trupelor germane asupra Indurei. Uneori în tancurile lovite erau găsiţi oameni în haine civile. În păduri au fost depistate tancuri abandonate“. (472) Noaptea e un sfetnic bun şi în relatarea de dimineaţă (de la ora 8.00 pe 26 iunie) cei de la statul major german s-au „dumirit“ în sfârşit ce înseamnă tacurile abandonate de echipaje: „Tancurile nedeteriorate fără echipaje descoperite în păduri ne permit să tragem concluzia că echipajele aşteaptă în ascunzişuri sigure momentul potrivit pentru atac“. (473) O altă explicaţie nu le-a venit în minte ofiţerilor Wehrmachtului…

După cum era de aşteptat, cea mai puternică lovitură (şi cele mai mari victorii declarate) i-a revenit Diviziei 256 Infanterie lângă Kuzniţa, adică în zona de acţiune a Diviziilor 4 şi 7 Tancuri. Tipurile tancurilor lovite şi imobilizate nu sunt indicate, însă în document se vede că numărul cel mai mare de tancuri imobilizate a fost declarat de diviziile de tancuri, al căror armament antitanc consta din „ciocănaşe“ de calibru 37 mm (şi în cel mai bun caz din două tunuri antitanc de calibru 50 mm la un regiment de

infanterie); doar tunarii antiaerieni aveau posibilitatea tehnică reală de a lovi şi imobiliza tancurile T-34 şi KV, dar şi ei, judecând după textul ordinului, au declarat doar 21 de tancuri lovite.

Spre norocul istoricilor, s-a păstrat şi raportul foarte amănunţit „Cu privire la acţiunile şi succesele Batalionului 2 al Regimentului 4 Tunuri antiaeriene în perioada 22–27.6.41“. (428) Din componenţa batalionului făceau parte cinci subunităţi (baterii) cu numerele de ordine dintre 6 şi 10 (în regimentele de tunuri antiaeriene germane numerotarea era consecutivă pentru toate cele trei batalioane). Tunurile aeriene grele de calibru 88 mm în număr de trei erau doar în trei baterii (nr. 6, 7 şi 8), alte două baterii (nr. 9 şi 10) aveau câte 12 tunuri antiaeriene uşoare de calibru 20 mm fiecare; în plus, bateria 6 avea două tunuri antiaeriene de calibru 20 mm. Aşadar, în patru sute de tancuri sovietice de „tipuri noi“ urmau să tragă o duzină de tunuri antiaeriene de calibru 88 mm. În realitate, totul era întrucâtva altfel:

„Pe la ora 13.00 pe 24 iunie ambele baterii (nr. 8 şi 9) au ocupat poziţii pe colina 236, la sud-est de Podlipki, la 4 kilometri sud-est de Kuzniţa. Înaintarea unităţilor de avangardă s-a oprit. Tancurile inamicului ne-au atacat poziţiile de la începutul jumătăţii a doua a zilei până seara târziu. Deja în timpul primului atac, la ordinul ambilor comandanţi ai bateriilor, toate tunurile au fost dispersate pe versanţii din faţă ai colinelor pentru a opune rezistenţă tehnicii blindate atacatoare şi pentru a o distruge. În decursul unei lupte defensive crâncene, sub focul necontenit al mitralierelor de pe tancuri (da, aşa e scris în text şi e foarte straniu, ţinând cont de faptul că tancurile KV sau T-34 puteau să riposteze nu numai cu „foc de mitralieră“, ci şi cu un ditamai proiectil de calibru 76 mm – M.S.) au fost respinse 9 atacuri ale inamicului. Până la ora 18.30 pe 24.6.41 două baterii au distrus în total 20 de tancuri ale inamicului. Au dat dovadă de o extraordinară bărbăţie şi îndrăzneală comandanţii bateriilor 8 şi 9, sublocotenenţii Turm şi Dickel…

Pe la ora 14.00 pe 24 iunie bateria 6 a părăsit poziţiile de la doi kilometri la sud-est de Kuzniţa şi s-a mutat pe o colină de la doi kilometri la est de Kuzniţa. Misiunea: apărarea antiaeriană, precum şi apărarea de atacurile tancurilor care se înaintau de la sud spre Kuzniţa. La ora 16.50, 15 tancuri ale inamicului se deplasau pe direcţia Lunno–Kuzniţa, bateria 6 a deschis focul şi a distrus 5 tancuri. Celelalte tancuri s-au retras.

În noaptea dinspre 24 spre 25.06.41, pe la ora 3.45, trei tancuri de-ale

inamicului au atacat poziţiile bateriilor 8 şi 9. O maşină a inamicului a fost distrusă, celelalte s-au repliat…

Pe 25 iunie, pe la ora 4.30, bateria 7 a regimentului s-a dislocat din regiunea de la nord de Kuzniţa în dispozitivul Diviziei 162 Infanterie pentru a opune rezistenţă tehnicii blindate a inamicului observate lângă Sidra şi pentru a o distruge. După ce a executat misiunea, bateria 7 a revenit în Divizia 256 Infanterie pe poziţia de la nord de Kuzniţa“. (428)

Doar atât. În continuare în raport sunt menţionate doar unele ciocniri izolate cu grupuri mici de tancuri. Bilanţul general: în cinci zile de război, tunarii antiaerieni au declarat că au imobilizat 31 de tancuri ale inamicului (tipurile maşinilor nu sunt indicate, faptul ca atare al apariţiei tancurilor grele nu este în general menţionat). Dar lucrul cel mai impresionant este lista propriilor pierderi: „În total, în perioada 22–27 iunie divizionul a pierdut 9 răniţi, unul dintre ei a murit ulterior de pe urma rănilor“. Două zile de „luptă defensivă crâncenă“ (de fapt, nici în celelalte zile efectivul nu s-a aflat într-un marş turistic), multe tancuri ale inamicului imobilizate, un mort, opt răniţi.

Lebejanî–Novaia Mîş

În seara de 27 iunie, la statul major al Frontului Vest (la momentul respectiv el se mutase la Moghiliov) a fost scrisă Nota informativă operativă nr. 8. Legătura dintre comandamentul frontului şi statele majore ale corpurile de armată şi armatele ce se destrămau aproape că lipsea, relatările erau livrate la distanţe de sute de kilometri de delegaţi de legătură, de aceea nu e de mirare că în nota informativă de pe 27 iunie erau menţionate evenimentele şi amplasările trupelor din zilele precedente. În Nota informativă operativă nr. 8 erau şi următoarele cuvinte:

„Corpul 6 Mecanizat – Divizia 4 Tancuri s-a concentrat până la ora 18.00 pe 24.6.41 în regiunea Lebejanî–Novaia Mîş, având pierderi de până la 20–26 la sută, în fond din rândul tancurilor mici; tancurile KV nu suferă întotdeauna pierderi nici chiar după ce sunt lovite direct de bombe.

Divizia 7 Tancuri se afla în marş între Volkovîsk şi Baranovici, luptând cu ariergărzile la vest de Volkovîsk.

Regimentul de motociclişti al Corpului 6 Mecanizat, suferind pierderi mari, s-a concentrat până la ora 23.00 în regiunea Stolbţî“. (429)

O simplă frază despre regiunea de concentrare şi starea Diviziei 4 Tancuri a suscitat interesul nedisimulat al cititorilor şi scriitorilor; căutarea „Lebejanî, Novaia Mîş“ pe internet se soldează cu sute de adrese. Din păcate, atenţia publicului n-a fost atrasă nicidecum de ceea ce era acolo cu adevărat interesant, ci de cât se poate de ordinara constatare a faptului („tancurile KV nu suferă întotdeauna pierderi nici chiar după ce sunt lovite direct de bombe“*******). Nota informativă a fost citată de aproape toţi autorii care au scris despre operaţiunile de luptă ale grupului motorizat şi de cavalerie al lui Boldin (citatul face textul mai solid – referinţa la un document autentic „de arhivă“, geografia amănunţită, până la indicarea unor localităţi minuscule, a teatrului operaţiunilor de luptă) – nimeni nu avea îndoieli, mirări, obiecţii.**

În timp ce lucram la prima mea carte (Butoiul şi cercurile), am încercat să găsesc aceste localităţi – Lebejanî şi Novaia Mîş –, dar, oricât am studiat toate hărţile accesibile mie ale regiunii Sokulka–Kuzniţa–Indura, n-am reuşit să găsesc aceste denumiri de localităţi şi nici unele care să sune şi să arate asemănător. A mai trecut câtva timp, a ajuns şi la mine internetul rapid şi motorul de căutare Google-map. Novaia Mîş****** a fost depistată într-o clipă – la patru kilometri nord-vest de Baranovici, pe partea cealaltă a autostrăzii magistrale. În Polonia antebelică această localitate era centru administrativ de gmină (în traducere – plasă); în aceeaşi gmină era şi târguşorul Lebejanî, dar pe hărţile moderne el lipseşte.**

Cum să înţelegem toate acestea? De la Staroe Dubovoe, Indura, Kuzniţa (chipurile acolo a luptat pe 24–25 iunie Divizia 4 Tancuri) până la Baranovici e o distanţă de 170 de kilometri pe drumul cel mai scurt (pe un drum de ţară până la Krînki şi apoi prin Bolşaia Berestoviţa spre şoseaua magistrală). În timpul deplasării urma inevitabil să traverseze patru (!) râuri: Svisloci, Ross, Zelvianka, Şciara. E adevărat, nu sunt râurile cele mai mari, nu sunt Amur sau Enisei, dar, pentru a le trece, tancurile aveau nevoie de poduri. Şi nu de poduri rurale din bârne, ci de construcţii serioase capabile să reziste la greutatea de 30 de tone a tancului T-34 şi cea de 50 de

tone a tancului KV. Podurile de acest fel sunt puține în locurile respective, iar instalarea unui pod plutitor cu această capacitate nu era un lucru deloc simplu, mai ales ținând cont de bombardamentele necontenite ale aviației inamice (germanii își dădeau seama perfect de importanța operativă a șoselei Belostok–Baranovici).

Dar nici asta nu e tot! În dimineața de 24 iunie Corpul 47 Tancuri al Wehrmachtului a ajuns la Slonim și în decursul întregii zile de 24 iunie (la fel ca și în următoarele două zile) în zona Slonim–Baranovici s-a desfășurat o luptă crâncenă, în care, de altfel, succesul îi revenea ba unei părți, ba celeilalte. Într-o atare situație „să te strecori ca un șoricel“ prin Slonim spre Baranovici (40 de kilometri pe un drum modern) n-ar fi fost deloc simplu; mai curând ar fi trebuit să ocolească Slonimul pe la nord, prin păduri și mlaștini, iar asta însemna pierderi suplimentare de timp.

Rezum: pentru a ajunge în seara de 24 iunie în regiunea Lebejanî–Novaia Mîș, divizia de tancuri ar fi trebuit să-și înceapă deplasarea de la Grudek (punctul inițial de concentrare a diviziilor de tancuri ale Corpului 6 Mecanizat) cel târziu în dimineața de 23 iunie. O cale de 170 de kilometri și patru treceri peste râuri în două zile reprezintă limita posibilităților de marș a unităților de tancuri ale Armatei Roșii din perioada respectivă. Cu alte cuvinte, divizia nici n-a trecut pe câmpul de luptă de lângă Kuznița.

Pot fi oare trase concluzii cu bătaie atât de lungă pe baza unei singure date dintr-un singur document? Desigur că nu. Autorii Notei informative operative nr. 8 (sau cei care au publicat-o, și așa ceva e posibil) puteau să greșească elementar indicând data, domnișoara dactilografă a apăsat altă clapă și 27 iunie s-a transformat în 24; ce-i drept, „domnișoara a greșit“ de două ori – în același text, alături, e și referința la regimentul de motocicliști al Corpului 6 Mecanizat, care „s-a concentrat până la ora 23.00 în regiunea Stolbțî“, adică a străbătut în goană mare încă 60 de kilometri de la Baranovici spre nord-est… În orice caz, n-am schimbat/completat nimic în reeditările ulterioare ale cărții – până în momentul în care în fondul de arhivă al Direcției operative a Frontului Vest, într-un dosar intitulat plicticos „Corespondență diversă“, am reușit să descopăr încă un document.

Cel mai probabil, tocmai această relatare a servit drept bază pentru scrierea Notei informative operative nr. 8. Pe o foaie de hârtie îngălbenită de timp e scris cu un creion simplu:

„Conform datelor colectate de delegaţii statului major al frontului, s-a constatat:

1. Pe 25.6 Baranovici era în mâinile noastre. Prin defensivă organizată Corpul 17 Mecanizat a scos din funcţiune cu tirul de artilerie circa 40 de tancuri ale inamicului şi continuă să se menţină pe poziţii.

2. Pe 24.6, la ora 17.18 Divizia 4 Tancuri se afla în regiunea Lebejanî–Novaia Mîș (delegatul a văzut cu ochii lui divizia); pierderile sunt de circa 20–25 la sută, în principal tancuri uşoare; tancurile KV nu sunt deteriorate nici chiar de loviturile directe ale bombelor.

3. Divizia 7 Tancuri se afla în marş între Volkovîsk şi Baranovici, luptând ca ariergardă la vest de Volkovîsk.

4. Pe 24.6 rămăşiţele Corpului 13 Mecanizat se adunau în regiunea Stolbţî–Baranovici [indescifrabil] oameni şi maşini.

5. Pe 24.6, la ora 23.00, în regiunea Stolbţî [se află] rămăşiţele regimentului de motociclişti al Corpului 6 Mecanizat (a suportat pierderi mari în lupta cu trupele aeropurtate [ale inamicului] în număr de 300 de oameni susţinute de un raid puternic al aviaţiei).

Delegaţii: inginerul militar de rangul 3 S… [indescifrabil] şi intendentul de rangul 3 Sidorov au raportat: pe 24.6 la ora 14.00 Divizia 4 Tancuri a plecat de la Slonim spre Baranovici…“ (430)

Aşadar, nici o „domnişoară“ n-a înlocuit data de 27 cu cea de 24. Două grupuri de comandanţi, independent unii de alţii, comunică faptul că în jumătatea a doua a zilei de 24 iunie Divizia 4 Tancuri se afla între Slonim şi Baranovici (faptul acesta, se pare, l-a şocat chiar şi pe autorul relatării, care a considerat necesar să precizeze în mod special: „delegatul a văzut cu ochii lui divizia“). Cea de-a doua divizie de tancuri a Corpului 6 Mecanizat (Divizia 7 Tancuri) se afla, de asemenea, „cu totul nelalocul ei“ – în loc să înainteze spre Grodno, s-a dovedit că efectua un marş de la Volkovîsk la Baranovici. Spre sfârşitul zilei de 24 iunie regimentul de motociclişti al Corpului 6 Mecanizat ajunsese la o distanţă atât de enormă de câmpul de luptă de lângă Kuznița, încât pentru a explica motivele transformării regimentului în „rămăşiţe“ a fost nevoie să fie inventate „trupele aeropurtate ale inamicului în număr de 300 de oameni“.

Ce-a fost asta? N-o să aflăm niciodată răspunsul exact la această întrebare. Cea mai probabilă, care explică majoritatea faptelor depistate, mi se pare că e următoarea versiune: pe 22 iunie 1941 a început războiul. Peste vreo două zile Divizia 4 Tancuri, la fel ca tot Corpul 6 Mecanizat, s-a transformat într-o „formaţiune de voluntari“. Fiecare făcea cu de la sine putere ce voia; orice fel de conducere centralizată fusese pierdută – în pofida celor vreo cincizeci de staţii radio şi a tot felul de cabluri. Corpul mecanizat s-a dezmembrat în câteva grupuri care nu aveau legătură unele cu altele.

Primul grup a fost constituit din comandament şi statul major, care s-au ascuns în adâncul pădurii şi au deconectat legătura prin radio. Un alt grup, fără a şovăi mult timp, a luat-o la fugă spre est şi în seara de 24 iunie au ajuns cu succes a Novaia Mîş. Dar s-au găsit şi inşi care, cu o îndârjire disperată, fără legătură şi interacţiune cu propria artilerie şi infanterie, i-au atacat pe germani lângă Kuzniţa – că doar n-or fi apărut accidental în documentele germane însemnările despre 12 atacuri cu tancuri şi despre două sute de tancuri lovite şi imobilizate. Cine şi câţi au fost? Judecând după numărul de tancuri observate pe câmpul de luptă de germani, după numărul soldaţilor pierduţi de ei, după timpul de care au avut nevoie pentru a „măcina“ un corp mecanizat uriaş, în luptă s-a avântat fiecare al patrulea sau cel puţin fiecare al cincilea sau al şaselea.

Da, rezultă o versiune nu prea bună. Absolut incorectă. Nu se înscrie în tabloul „eroismul în masă fără precedent în istorie“. Dar procesul-verbal al interogatoriului în prizonieratul german al comandantului Diviziei 4 Tancuri se înscrie?

„După ce şi-a abandonat trupele, el a încercat [să ajungă] prin Slonim, Baranovici la Smolensk, iar de la Smolensk la Moscova. El presupunea că, în timpul în care el va ajunge la Smolensk, Moscova va cădea şi el va putea să ajungă de acolo la familia sa.

Fiind rugat să ilustreze succint principiile de bază ale utilizării trupelor de tancuri ruseşti, el a cerut o foaie de hârtie şi a desenat o schiţă schematică… Explicaţii lui nu prea vaste [au lăsat] impresia de schematism şi de [lecţie] învăţată cu o anumită dificultate, el s-a lăsat pe spate pe scaun după ce şi-a terminat desenul…

Este curios că el oferă cu dragă inimă date despre divizia sa, despre structura

şi aranjarea dispozitivelor de luptă, chiar şi despre principiile de aplicare în luptă a trupelor de tancuri. Nici nu-i trece prin minte că din punctul nostru de vedere el încalcă astfel cea mai sfântă datorie de ofiţer. În opinia noastră, îi lipsesc onoarea naţională şi simţul datoriei, care pentru noi se înţeleg de la sine. Această observaţie nu este singulară, ci generală, [a unui fapt] ce se întâlneşte în cadrul fiecărui interogatoriu al ofiţerilor superiori". (409)

Iată încă un ofiţer superior, la fel din Divizia 4 Tancuri:

„În seara de 29.06.41, pe sectorul Batalionului 2 al Regimentului 25 Infanterie motorizată (al Diviziei 12 Tancuri a Wehrmachtului – M.S.) a fost luat prizonier un colonel rus care a spus că e «Bessarabier» (originar din Moldova?) şi că a trecut de partea noastră benevol, pentru că nu este de acord cu ideea sovietică. A spus că a fost şeful artileriei Diviziei 4 Tancuri a Armatei X (probabil, şeful artileriei Diviziei 4 Tancuri Efim Ivanovici Ţvik – M.S.). Artileria diviziei e compusă dintr-un regiment de obuziere cu tunuri de calibre 12 centimetri şi 15 centimetri. Divizia lui s-a retras cu lupte de la Belostok până la Minsk. De pe 26.06 el n-a mai avut legătură radio cu comandamentul armatei.

Divizia (adică comandanţii diviziei germane) l-au îndemnat prin intermediul translatorului pe colonelul rus să se întoarcă în unitatea sa şi să spună că rezistenţa este lipsită de sens şi că prizonierii ruşi nu sunt împuşcaţi. Fără să stea mult pe gânduri colonelul rus a acceptat s-o facă. Astăzi, pe la ora 5 dimineaţa, el a fost trimis pe sectorul Batalionului 2 al diviziei de infanterie motorizată, la trupele ruseşti. Peste două ore de pe locul respectiv s-a raportat referitor la un număr mare de transfugi. NU se poate spune deocamdată dacă acest fapt are legătură cu activitatea colonelului. În timpul interogatoriului, prin intermediul translatorului acest colonel a mai spus că, după părerea lui, toată armata rusească se va destrăma peste 12 zile".

Ca tabloul să devină complet, vom invoca şi acea frază din Raportul de luptă al statului major al Diviziei 12 Tancuri a Wehrmachtului care îi succede pronosticului referitor la termenul destrămării Armatei Roşii: „Trei soldaţi ruşi care au trecut de partea noastră dimineaţa devreme pe 30.06 au spus că sunt din Regimentul 251 Puşcaşi (numărul este vădit incorect – M.S.). În decursul ultimelor 5 zile nu li s-a dat nimic de mâncare şi atunci când trebuia să meargă în atac asupra nemţilor ei au refuzat să execute ordinul locotenentului lor şi l-au împuşcat". (431)

Din păcate, deocamdată n-au fost incluse în circuitul ştiinţific procesele-verbale ale interogatoriilor generalului-maior Zîbin, comandantului Diviziei 36 Cavalerie – încă o formaţiune ce făcea parte din grupul motorizat şi de cavalerie al Frontului Vest. Aceste interogatorii au fost multe; mai întâi în prizonieratul german în care a ajuns în iuie 1941, apoi în cadrul anchetei şi al procesului care în august 1946 l-a condamnat pe fostul general la moarte prin împuşcare „pentru că a pierdut capacitatea de a conduce divizia şi pentru agitaţia antisovietică făcută în prizonierat“. (432)

Deznodământul

În raportul invocat mai sus al comandantului Corpului 11 Mecanizat, generalul-maior Mostovenko, operaţiunilor de luptă ale Corpului 6 Mecanizat le-au fost consacrate fix două propoziţii: „Ofensiva Corpului 6 Mecanizat n-a avut succes. Divizia 4 Tancuri s-a deplasat până la Kuzniţa şi a început să se replieze“. La aceste două fraze mai poate fi adăugată una: „Prin dispoziţia comandantului grupului mobil, generalul-maior Boldin, Divizia 33 Tancuri i-a fost subordonată comandantului Corpului 6 Mecanizat“. (414) După aceasta, la dispoziţia lui Mostovenko au rămas Divizia 29 Tancuri, ce suferise anterior pierderi mari în lupta de lângă Koniuha, şi Divizia 204 Motorizată. Cu aceste forţe Corpul 11 Mecanizat a contraatacat destul de reuşit inamicul – pe hărţile operative ale Marelui Stat Major german din zilele de 24–26 iunie se vede clar cum linia frontului de la sud de Grodno mai întâi îşi opreşte mişcarea, iar apoi începe să fie „împinsă“ spre nord, spre suburbiile oraşului Grodno. Ca să fim, totuşi, drepţi, trebuie să menţionăm că adversarul a două divizii sovietice era un singur regiment de infanterie al Diviziei 8 Infanterie a Wehrmachtului.

Se desfăşurau incomparabil mai prost evenimentele de la est de Neman, unde infanteria inamicului îşi continua înaintarea necontenită. Nota informativă operativă a Corpului de armată 8 a Wehrmachtului constată la ora 15.45, de pe 25 iunie: „Corpul de armată 8, fără să întâmpine rezistenţa inamicului, se apropie, cu unităţile Diviziei 28 Infanterie, de Ostrino (localitate de după râul Kotra, la 46 de kilometri est de Grodno – M.S.), iar cu unităţile Diviziei 161 Infanterie se apropie de Radun (localitate la 85 de

kilometri nord-est de Grodno – M.S.)… Planurile pentru 26.06: unităţile Diviziei 161 Infanterie să ajungă la Lida, cele ale Diviziei 28 Infanterie să ajungă la regiunea de la sud de Lida, Divizia 8, în funcţie de situaţia vecinului din dreapta (adică din zona Corpului de armată 20, care respingea lovitura principală a formaţiunilor de tancuri sovietice – M.S.) sau să acopere în continuare flancul drept, sau să ajungă în regiunea de la sud-est de Lida". N-au stat mult pe gânduri şi deja seara târziu pe 25 iunie este luată decizia: „Ordinul nr. 4 pentru corpul de armată:

Armata IX virează spre sud pentru a împiedica replierea trupelor inamicului cu trecerea peste râul Neman spre nord şi nord-est. Pentru executarea acestei misiuni Corpul de armată 8 trece la defensivă pe poziţia râului Neman, pe frontul dintre Grodno şi Mostî". (412)

Cuvintele „trece la defensivă" însemnau în cazul dat ofensiva (marşul) unităţilor Diviziei 28 Infanterie şi a flancului stâng al Diviziei 8 Infanterie (s-a decis ca Divizia 161 Infanterie să fie lăsată în regiunea oraşului Lida şi să-i fie din nou subordonată comandamentului Corpului de armată 5) de pe poziţia Ozerî–Ostrino spre sud cu scopul de a ajunge pe malul drept al râului Neman în zona Lunno–Mostî. Comandamentul Armatei III sovietice a apreciat la timp intenţiile inamicului şi pericolul încercuirii. Prima acţiune de răspuns a fost „strămutarea" comandamentului. Generalul Mostovenko o descrie astfel în raportul său: „Comandantul Armatei III mi-a dat în subordonare rămăşiţele (detaşamentele) Diviziilor 85 şi 86 Puşcaşi… Cu începere de pe 25.6 n-am avut legătura cu statul major al Armatei III. Comandantul Armatei III a plecat prin Lunno spre est".****** Mostovenko n-a fost singurul care a pierdut legătura cu generalul V. Kuznețov, în notele informative operative ale statelor majore ale Frontului Vest începe să se repete cu monotonie fraza: „N-au parvenit date despre locul aflării şi acţiunile Armatei III".**

În încheierea relatării despre arta operativă a comandamentului Armatei III, vom mai apela la un document. Este raportul comandantului Diviziei 209 Motorizate (a Corpului 17 Mecanizat), colonelul Muraviov, expediat statului major al frontului, semnat pe 25 iunie la ora 22.30. Două pagini de caiet şcolar de aritmetică, acoperite cu un scris mare, lăbărţat. Strict vorbind, toată istoria zdrobirii Frontului Vest este expusă exhaustiv în acest raport, de aceea îl vom reproduce în întregime, de la primul până la ultimul cuvânt:

„Comandantului trupelor Districtului Militar Special de Vest, generalului de armată tov. Pavlov

Raportez:

1. Orice conducere din partea comandantului Armatei III e pierdută. Mi se adresează zilnic sute de comandanţi care caută statul major al Armatei III, inclusiv mi s-a adresat pe 25.6.41 şeful statului major al Forţelor Armate Aeriene al Armatei III şi şeful secţiei 3 (contraspionajul militar – M.S.).

2. O situaţie aproape exact similară e şi în Corpul 4 Puşcaşi (din componenţa corpului făceau parte Diviziile 56, 85 şi 27 Puşcaşi – M.S.).

3. Pe frontul Radun–Volkovîsk inamicul nu se manifestă deosebit de activ, iar problema constă exclusiv în pierderea conducerii. Fuge o masă de corp de comandă şi de efectiv, şi fuge fără ca vreunul dintre ei să fi văzut măcar un neamţ viu (nu este o exagerare, deoarece la est de linia râul Neman–râul Svisloci la momentul respectiv nu erau trupe germane, cu excepţia grupurilor de recunoaştere – M.S.), dar eminamente – «neamţul bombardează, nu ne lasă să trăim». În realitate pierderile provocate de aviaţie trupelor terestre în cadrul actualelor operaţiuni de luptă sunt extrem de neînsemnate. De exemplu, Divizia 209 Motorizată în decursul zilelor de 22–25.6.41 este supusă sistematic raidurilor aviaţiei şi are în aceste zile 7 morţi şi 12 răniţi. Eu am reţinut în decursul acestor zile aproape 3 000 de oameni înarmaţi, sănătoşi, care fugeau în exclusivitate de aviaţie, nu de trupele terestre.

4. Pe frontul Lida–Slonim în decursul zilelor de 22–25.6 în afară de acţiunile aviaţiei [inamicului] eu n-am depistat nimic mai mult.

Rog:

Să fie înfiinţate detaşamente de baraj, fiind trimişi comandanţi responsabili ai frontului pe anumite sectoare, iar acum toată masa aceasta nedirijată seamănă panică vorbind despre răscoale inexistente în târguşoare, despre paraşutişti şi trupe aeropurtate, ceea ce se răsfrânge foarte dăunător asupra trupelor noi care sosesc, [asupra] populaţiei. Aceste zvonuri, absolut neverosimile, pătrund adânc în limitele Uniunii Sovietice. Trupelor de campanie le vine extrem de greu să se ocupe de muncile de reîntoarcere pe front a celor care fug fără nici un motiv de a o face“. (426)

Linia finală sub contraofensiva neefectuată a grupului motorizat şi de cavalerie a fost trasă la ora 16.45, pe 25 iunie, când de la statul major al frontului a fost expediată următoarea telegramă: „Armatelor III şi X. Comandantului Corpului 6 Mecanizat. Întrerupeţi imediat lupta şi în marş forţat, deplasându-vă zi şi noapte, concentraţi-vă la Slonim. Luaţi legătura radio cu Golubev (comandantul Armatei X) şi nemijlocit cu mine. Raportaţi despre începutul deplasării în dimineaţa zilei de 26 şi despre încheierea marşului. Radiografiaţi despre situaţia cu carburanţii şi muniţiile“. (433) Acest ordin a fost o parte componentă a deciziei cu privire la replierea generală a trupelor Armatelor III şi X din „intrândul de la Belostoc“ pe poziţia Molodecino–Lida–râul Şciara. O decizie ce ar fi putut fi de folos cu vreo zece zile înainte de 22 iunie. În seara de 25 iunie replierea trupelor la est era tardivă şi de fapt aproape că nu aveai pe cine să repliezi…

În aceeaşi seară de 25 iunie (doar că mai târziu, la ora 23.30), comandamentul Armatei IX a Wehrmachtului a luat decizia de a orienta Diviziile 8 şi 28 Infanterie spre sud „pentru a contracara replierea trupelor inamicului peste râul Neman spre nord şi nord-est“. Diviziile de infanterie ale Armatei IV a Wehrmachtului au ajuns spre seara de 25 iunie la malul de sud al râului Narev şi l-au şi forţat în câteva locuri. Astfel, pentru replierea trupelor sovietice rămânea un „gât de carafă“ îngust cu lăţimea de 50–60 de kilometri, a cărui axă era şoseaua Belostok–Volkovîsk–Slonim. Drumul era bombardat necruţător de aviaţia germană. Chiar şi în notele informative operative şi în rapoartele statelor majore ale Wehrmachtului, adică în documente în care prin definiţie nu-şi au locul emoţiile, apar însemnări de genul: „După cum informează Corpul de armată 7, drumul Belostok–Volkovîsk, acolo unde trece prin pădure, este ticsit cu rămăşiţe ale inamicului zdrobit. 129 de tunuri (60 dintre ele – grele), 150 de tancuri (30 dintre ele – supergrele) au fost numărate pe un sector de drum cu lungimea de 14 kilometri. Tabloul forţei vii distruse este mai îngrozitor decât cel de la Dunkerque… După cum comunică echipajele «Stukelor», drumul arată oribil. Pierderile ruşilor sunt de nedescris…“

Rămăşiţele Corpului 11 Mecanizat, împreună cu rămăşiţele Diviziilor 56 şi 85 Puşcaşi ce i-au fost ataşate (cu efectivul de cel mult un batalion), şi-au menţinut apărarea pe malul drept al râului Neman între Lunno şi Mostî. Comandantul corpului, generalul Mostovenko, scrie în raportul său:

„În momentul replierii spre râul Svisloci unităţile corpului erau reprezentate astfel:

Divizia 29 Tancuri – cel mult 350–400 de oameni, 25 de tancuri şi 15 automobile blindate.

Divizia 33 Tancuri s-a repliat spre râul Ross având efectivul de 153 fără maşini de luptă.

Divizia 204 Motorizată – aproape două batalioane incomplete pedestre, 5 tancuri şi 55 de automobile blindate.

… Cea mai mare presiune a inamicului a fost la trecerile peste râul Neman şi mai ales lângă târguşorul Mostî. Inamicul a efectuat raiduri neîntrerupte ale aviaţiei şi un tir intens al artileriei şi aruncătoarelor de mine. Toate atacurile lui au fost respinse. Din cauze de neînţeles pentru mine podul de lângă târguşorul Mostî n-a fost aruncat în aer. Eu nu aveam explozibil…

Pe 28 iunie, pe la ora 18, inamicul, după ce şi-a întărit unităţile cu infanterie, tancuri şi artilerie, a trecut la ofensivă, a străpuns apărarea din faţa târguşorului şi s-a apropiat de Mostî. Mostî a fost de câteva ori cucerit şi din nou recucerit prin atacul la baionetă al unităţilor noastre şi prin tir de mitralie. Batalionul de puşcaşi care menţinea apărarea s-a repliat parţial pe pod, iar parţial a trecut înot râul Neman. Lupta pentru târguşorul Mostî a continuat în cursul nopţii şi inamicului nu i s-a permis să treacă pe malul sudic… În noaptea dinspre 28 spre 29.06.41 a fost dat ordinul de repliere spre poziţia râului Şciara. Deplasarea a fost efectuată pe drumuri înţesate cu maşini de luptă şi de transport arse şi imobilizate, sub tirul artileriei şi sub bombardamentul aviaţiei…“ (414)

Într-adevăr, Divizia 28 Infanterie a Wehrmachtului n-a reuşit să treacă Nemanul lângă târguşorul Mostî până în seara de 28 iunie, fapt vizibil clar pe hărţile operative germane. Aceasta le-a permis rămăşiţelor celor două armate ale Frontului Vest să se retragă spre est, prin Volkovîsk până la râurile Zelvianka şi Şciara. Acest punct al „drumului morţii“ a devenit ultimul. Zona Slonim–Baranovici era ocupată compact de unităţile grupului de tancuri al lui Guderian, la nord de autostradă malurile Zelviankăi şi Şciarei sunt foarte mlăştinoase şi de netrecut. Cei care au decis să nu se predea au încercat să răzbată sau la nord, spre Novogrudek (unde au ajuns

în „punga“ următoare, cea de la Minsk), sau la sud-est, prin Slonim, Rujanî în mlaştinile de lângă Pinsk. În raportul Armatei IV a Wehrmachtului expediat statului major al Grupului de Armate Centru (de la ora 2.30, de pe 1 iulie), citim: „Inamicul încearcă să iasă de pe terenul impracticabil din cursul inferior al Şciarei pe malul ei drept, spre Slonim. Aplicarea tancurilor de 55 de tone şi ofensiva [infanteriei] în 8–12 rânduri (linii) unul după altul dovedesc cât de mult tinde el să răzbată prin Slonim pe drumurile mai practicabile spre sud-est…“ (434)

În aceste lupte şi-au pierdut viaţa comandantul Corpului 6 Mecanizat, general-maior Haţkelevici, şeful artileriei corpului, general-maior Mitrofanov, comandantul Diviziei 29 Tancuri (a Corpului 11 Mecanizat), colonel Studnev, a dispărut şeful statului major al Corpului 6 Cavalerie, colonel Koval, au căzut în prizonierat (şi acolo şi-au pierdut şi viaţa) comandantul corpului de cavalerie, general-maior Nikitin, adjunctul comandantului Corpului 11 Mecanizat, general-maior Makarov, şi şeful artileriei Corpului 11 Mecanizat, general-maior Starostin. Şi în prezent în pădurile şi în mlaştinile din „triunghiul“ Zelva–Slonim–Rujana detaşamentele de cercetaşi descoperă numeroase oseminte ale celor căzuţi în lupte.

În raportul lui Borzilov mai e menţionat un fapt extrem de interesant: „20.6.41. Comandantul corpului a desfăşurat o şedinţă cu comandanţii diviziilor, în cadrul căreia a fost trasată sarcina pregătirii de luptă sporite… comandantul corpului a avertizat ca aceste acţiuni să fie desfăşurate fără zarvă, să nu i se spună nimănui despre asta, instrucţia să fie continuată conform planului“. Ultima frază reproduce aproape cuvânt cu cuvânt ordinul comandantului Corpului 12 Mecanizat (Districtul Militar Special Baltic) din 18 iunie („unităţile să fie puse în stare de pregătire de luptă în conformitate cu planurile de ridicare la semnalul de alarmă de luptă, dar semnalul de alarmă ca atare să nu fie dat; toată munca să fie efectuată repede, dar fără gălăgie, fără panică şi pălăvrăgeală“).

În textul original al documentului după aceste cuvinte e scris între paranteze „(03.00 ora Germaniei)“, o greşeală evidentă; ora Germaniei era cu o oră în urma „orei sovietice“, adică la Berlin era ora 1 din noapte.

Unicul (dintre cele descrise în prezenta carte) episod cu un număr şi mai mare de victorii declarate de germani este lupta de tancuri de lângă Aleksandrovka (Voinița) între Divizia 19 Tancuri a Corpului 22 Tancuri şi Divizia 14 Tancuri germană.

Nu e cazul să fie căutată în aceste cuvinte dorința premeditată de „a-l scoate basma curată pe Pavlov“. Inima mea nu e plină de dragoste pentru omul care pe 21 decembrie 1939 îi scria lui Voroşilov: „Trebuie să scuturăm fără cruțare toată Finlanda, ca să le fie altora de învățătură; sunt sigur că de îndată ce o vom scoate la capăt cu Finlanda (indiferent de mijloacele şi modalitățile pe care le vom aplica), vor uita imediat de ea şi englezii, şi francezii“. Dar din toți generalii disponibili el era unul dintre cei mai buni, avea o experiență solidă de participare la operațiuni de luptă (Primul Război Mondial, Războiul Civil, Calea Ferată Chineză de Est în anul 1929, Spania, unde tânărul comandant de brigadă Pavlov a ajuns unul dintre primii şi de unde s-a întors Erou al Uniunii Sovietice), era gata să manifeste inițiative pasibile de pedeapsă (după cum afirmă unii autori, în anul 1938 el i-a adresat lui Stalin o scrisoare cu apelul de a pune capăt represiunilor în armată).

În „cei trei voinici“ ai Frontului Sud-Vest (Corpul 4 Tancuri, Corpul 8 Tancuri, Corpul 15 Tancuri) erau şi mai multe tancuri, inclusiv tancuri de „tipuri noi“, dar arta operativă a comandamentului Frontului Sud-Vest şi a Armatei VI a condus la faptul că aceste corpuri mecanizate au fost „destrămate“ într-o sumedenie de fragmente şi introduse în luptă la distanțe de sute de kilometri unele de altele.

Un detaliu interesant. În textul original al raportului e scris: „Bunuri materiale: KV – 51, T-34 – 150, BT-5/7 circa 125, T-26 – 42. În afară de acestea – autoblindate, maşini de transport şi autospeciale“. Dar în toate materialele publicate pe care le cunosc nu figurează nici KV, nici T-34, ele sunt înlocuite cu cuvintele „tancuri grele“, „tancuri medii“; fraza despre „autoblindate, maşini de transport şi autospeciale“ a fost în general eliminată.

„Campania din anul 1941 din Rusia. Corpul de aviație 8“. În text e dată şi o explicație: „Documentul a fost scris de colonelul în rezervă H. W. Deichmann, şeful de atunci al Direcției efectiv a Corpului 8, pe baza însemnărilor, chestionărilor şi jurnalului comandantului corpului,

generalul-feldmareşal v. Richthofen“.

Şi nu numai tancurile KV. În raportul generalului Mostovenko (iar Corpul său mecanizat 11 era dotat în principal cu tancuri uşoare cu blindaj antiglonţ) citim: „După 23.06.41 nemţii au utilizat contra tancurilor noastre tunuri antitanc şi bombardamente aviatice, care au incendiat vreo 6 tancuri“. Şase tancuri din aproape şase sute.

Apropo, toponimicul Mîş („şoarece“ – n.tr.) nu are nimic în comun cu mărunta rozătoare casnică. Târguşorul (care e destul de străvechi, e atestat în cronici din secolul al XVI-lea) şi-a primit numele de la râul Mîşanka (sau Mîşa în varianta bielorusă) care în opinia etnografilor provine din cuvântul baltic-slav maşaz („mic“) sau mîşkas („păduros“).

V.I. Kuznețov a comandat ulterior Armata de şoc I lângă Moscova, Armata LXIII lângă Stalingrad şi Armata de şoc III în timpul asaltului Berlinului; la sfârşitul războiului avea gradul de general-colonel, era Erou al Uniunii Sovietice şi cavaler al Ordinului Suvorov.

Capitolul 3.5

Minsk

În decursul primelor trei zile de război formaţiunile Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului au forţat Nemanul şi, înaintând neîncetat, au ajuns la linia Vilnius–Voronovo, iar subunităţile de avangardă ale Diviziilor 20 şi 12 Tancuri se apropiau spre sfârşitul zilei de 24 iunie de drumul Oşmianî–Golşanî. Unităţile Armatei Roşii care le opuneau rezistenţă (flancul stâng al Armatei XI a Frontului Nord-Vest) au fost zdrobite cu desăvârşire şi se retrăgeau în dezordine spre est („mulţi rămaşi în urmă şi fugari, opriţi pe direcţia Dvinsk, mult armament abandonat; Armata XI nu mai este o formaţiune organizată şi aptă de luptă“). Noua propunere a comandamentului Grupului 3 Tancuri (de a efectua o învăluire şi o încercuire de adâncime maximă a grupării trupelor sovietice pe linia fluviilor Dvina de Vest, Nipru) a fost din nou respinsă şi diviziile de tancuri germane au început să vireze spre sud-est, spre Minsk.

Comandamentul Frontului Vest nu avea un plan de acţiune pregătit pentru o atare situaţie; planul de acoperire al Districtului Militar Special de Vest prevedea cinci variante „de asigurare a direcţiilor operaţionale principale în cazul pătrunderii unităţilor motomecanizate ale inamicului prin regiunile defensive ale armatei“, dar în nici una nu era prevăzută pătrunderea inamicului mai departe de linia Vilnius–Lida, ba şi într-un ritm atât de rapid. Corpul 11 Mecanizat, care într-una dintre aceste variante trebuia „să se concentreze pe malul nordic al râului Neman în regiunea Skidel şi a pădurii mai la nord şi mai la nord-est, în comun cu Divizia 11 Aviaţie mixtă şi Divizia 12 Aviaţie de bombardament să atace unităţile motomecanizate ale inamicului ce vor pătrunde pe direcţia generală Radun–Şalcininkai sau Lida–Oşmianî“, suferise spre sfârşitul zilei de 24 iunie pierderi considerabile, iar unităţile rămase în front erau antrenate în operaţiunile grupului mecanizat şi de cavalerie al lui Boldin (adică încercau să înainteze pe o cu totul altă direcţie); Divizia 11 Aviaţie numită mai sus nu mai exista.

În situaţia critică creată, comandamentului frontului îi rămăseseră două „instrumente“, două grupuri de trupe: Corpul 21 Puşcaşi, care încă înainte de începutul războiului îşi începuse înaintarea spre regiunea oraşului Lida, şi patru divizii de puşcaşi (nr. 64, 100, 108, 161), concentrate (sau la

momentul respectiv în curs de concentrare) adânc în spatele frontului lângă Minsk. Operaţiunile de luptă ale acestor două „grupuri de trupe“ s-au desfăşurat în realitate independent una de alta şi reprezentau două operaţiuni separate. Prin urmare, are sens să facem separat şi descrierea acestor evenimente.

Corpul 21 Puşcaşi

În conformitate cu planurile antebelice, corpul de puşcaşi compus din Diviziile 17 şi 37 Puşcaşi trebuia, cu începere din cea de-a treia zi a mobilizării, să fie transferat pe calea ferată din regiunea de amplasare permanentă (Vitebsk–Poloţk–Lepel) pe linia râului Neman de la Druskeninkai până la Lunno; Divizia 24 Puşcaşi, la fel din a treia zi de mobilizare, era transferată în aceeaşi regiune cu automobilele şi inclusă nemijlocit în componenţa Armatei III. Corpul 20 Mecanizat în curs de constituire trebuia să înainteze până în regiunea Oşmianî, iar Brigada 8 Artilerie antitanc – în regiunea oraşului Lida. (435)

Mobilizarea deschisă a fost anunţată în URSS cu începere de pe 23 iunie, dar desfăşurarea pe ascuns începută pe 13–18 iunie era în toi şi spre sfârşitul zilei de 21 iunie situaţia formaţiunilor din Eşalonul 2 al frontului (aşa cum e indicată în Registrul operaţiunilor de luptă al frontului) era următoarea: Brigada 8 Artilerie antitanc se afla deja în regiunea în care trebuia să se afle, Divizia 24 Puşcaşi era în marş lângă Molodecino, Divizia 37 începea debarcarea din eşaloane la gara Şalcininkai (la 45 de kilometri nord de Lida), divizia de puşcaşi era în marş (în seara de 23 iunie era în regiunea Trabî–Iuratişki, adică la 40 de kilometri nord-est de Lida). În plus, spre Molodecino din regiunea Poloţk înainta în marş Divizia 50 Puşcaşi (în planul de acoperire al Districtului Militar Special de Vest ea nu figura deloc). (436)

Reprezentând această amplasare pe hartă, vom vedea cum, în virtutea unui concurs de împrejurări absolut întâmplător, formaţiunile Corpului 21 au ajuns acolo unde puteau fi introduse în luptă cu randamentul maxim. Secţiunea de teren dintre Vilnius şi Minsk reprezintă un „culoar“ destul de

îngust (de 40–50 de kilometri), ce se mărgineşte la nord cu un masiv de netrecut de pădure mlăştinoasă de pe malul drept al râului Vilia, iar la sud cu un masiv păduros mlăştinos la fel de impracticabil, întretăiat de o mulţime de râuri mici (pădurea Naliboki). De la Vilnius până la Minsk fusese construit „un drum şi jumătate“ – o şosea veritabilă cu îmbrăcăminte dură (Smorgon–Molodecino–Radoşkovici) şi o „direcţie rutieră“ foarte convenţională pe linia Golşanî–Volojin–Rakov, alcătuită din drumuri de ţară de grade diferite de „ameliorare“ (îmbrăcăminte dură era doar pe sectorul Rakov–Minsk).

Probabil, soluţia cea mai bună ar fi fost să ocupe poziţii defensive în zona de 35 de kilometri la vest de linia Molodecino–Volojon; în acest caz flancurile defensivei ar fi fost acoperite de râul Vilia şi de mlaştinile din pădurea Naliboki, iar în faţa frontului ar fi putut fi folosit ca obstacol natural antitanc râul Berezina****** cu malurile lui mocirloase, noroioase. Din păcate, nimeni dintre cei de la statul major al Frontului Vest nu ştia (şi, cel mai probabil, nici nu putea să presupună) că defensiva de pe flancurile învecinate ale Fronturilor Nord-Vest şi Vest se va prăbuşi cu o viteză atât de mare, prin urmare, nimănui nici nu i-a trecut prin minte să încetinească înaintarea Corpului 21 Puşcaşi spre sud-vest; dimpotrivă, înaintarea era forţată în fel şi chip şi spre dimineaţa de 25 iunie diviziile corpului au traversat „direcţia rutieră“ Golşanî– Rakov şi au ajuns în regiunea de la nord-est de Lida.**

În ajun, pe 24 iunie, comandamentul Frontului Vest a decis să-i subordoneze trupele ce se concentrau pe malul nordic al Nemanului conducerii Armatei XIII. Directiva operativă a Consiliului de Război al frontului, expediată statului major al Armatei XIII, a trasat sarcinile următoare:

„Unificaţi conducerea Corpului 21 Puşcaşi (statul major al corpului se află pe 23.6.41 în Lida), a Brigăzii 8 Antitanc, a Diviziilor 24 şi 50 Puşcaşi şi a tuturor unităţilor ce se vor afla în regiunea voastră, inclusiv şi a celor ce se vor retrage dinspre Frontul Nord-Vest; pe acestea din urmă să le puneţi în ordine şi să le luaţi în subordinea voastră. .

Sarcina voastră: Corpul 21 Puşcaşi să ocupe cu Diviziile 24 şi 37 Puşcaşi frontul Oşmianî – gara Beniakone (la 12 kilometri nord de Voronovo – M.S.) şi să-şi asigure apărarea de pe direcţia Vilnius; cu Divizia 17 Puşcaşi să

înainteze pe direcţia generală spre Radun–Oranî cu scopul de a interacţiona cu grupul de şoc al lui Boldin care aplică lovitura dinspre Belostok spre Lipsk–Grodno–Merkine. Utilizaţi Brigada 8 Artilerie antitanc pentru asigurarea apărării regiunii Lida dinspre vest sau dinspre nord-est.

Divizia 50 Puşcaşi este la dispoziţia voastră“. (437)

În conformitate cu această directivă, comandantul Armatei XIII, generalul-locotenent Filatov, emite în aceeaşi zi Ordinul de luptă nr. 1; în el sunt repetate aproape cuvânt cu cuvânt sarcinile trasate de comandamentul frontului (cu completarea că se presupunea întărirea Diviziei 50 Puşcaşi cu Regimentul 84 al trupelor Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne şi cu rămăşiţele Diviziei 5 Tancuri care au ajuns la Molodecino împreună cu comandantul lor). Se remarcă faptul că şi în ordinul Armatei XIII, şi în Ordinul de luptă nr. 1 al comandantului Corpului 21 Puşcaşi de la ora 9.00 de pe 25 iunie se presupunea ca brigada antitanc să fie lăsată în regiunea de la sud-vest de Lida („Brigada 8 Artilerie antitanc să asigure trainic apărarea dinspre vest şi sud-vest pe direcţia Lida de-a lungul malului estic al râului Dzitva“). În consecinţă, brigada a rămas la o distanţă de 70–100 de kilometri de itinerarul de deplasare a diviziilor de tancuri germane; din păcate, această decizie denotă lipsa absolută de înţelegere a situaţiei reale, necunoaşterea grupării de forţe a inamicului şi a intenţiilor lui.

A doua zi, pe 25 iunie, această lipsă de înţelegere a fost confirmată în modul cel mai dramatic. Statul major al Armatei XIII, care până la momentul respectiv cutreierase o mare parte a Bielorusiei Apusene, se afla la Molodecino şi, în conformitate cu Ordinul de luptă nr. 1, până la ora 10 pe 25 iunie trebuia să se transfere în regiunea târguşorului Ivie. Dar nu s-a transferat şi până în seara de 25 iunie s-a aflat lângă târguşorul Gorodok – exact între două drumuri ce duceau la Minsk (la 17 kilometri sud de Molodecino), adică între două torente de trupe motorizate ale inamicului. Rezultatul este descris astfel în raportul şefului Direcţiei operative a statului major al Armatei XIII, locotenent-colonelul Ivanov:

„La ora 20.00, pe 25.6.41, un grup de tancuri cu infanterie motorizată a atacat statul major al Armatei XIII în pădure la 4 kilometri nord de Gorodok; riposta era dată de posturile batalionului de transmisie şi de corpul de comandă. Tancurile trăgeau drept în maşini şi în oameni, generalul-locotenent [Filatov] a dat ordin cu privire la schimbarea postului de comandă, care s-a propus să

fie înlocuit în regiunea Volojin, unele maşini au demarat iute în direcţii diferite… Lipseşte generalul-locotenent Filatov care s-a aflat nemijlocit în bătaia focului şi, conform unor mărturii contradictorii, a rămas în viaţă, a plecat cu un automobil blindat sau cu o maşină cu şeful statului major, comandantul de brigadă Petruşevski, după ce a dat ordin de plecare, dar s-ar putea să fi şi murit…“ (438)

Ba nu, soarta i-a lăsat generalului Filatov încă 19 zile de trai,****** pe 26 iunie s-a reuşit să fie adunat corpul de comandanţi care au supravieţuit (au dispărut 50 de oameni, inamicul a capturat bunurile statului major, inclusiv documentele cifrate) în suburbiile Minskului şi în continuare statul major al Armatei XIII a condus operaţiunile de luptă ale întregii grupări de la Minsk a trupelor Frontului Vest. Însă Corpul 21 Puşcaşi a rămas în general fără conducere (el n-a mai fost inclus totuşi în componenţa Armatei III, de fapt şi comandamentul acestei armate „s-a dizolvat în pădure“ în seara de 25 iunie), iar ulterior şi fără legătura cu statul major al frontului.**

Inamicul (Corpul 57 Tancuri) a utilizat ziua de 25 iunie în felul următor. Divizia 12 Tancuri ce se deplasa încă de la frontieră în avangarda corpului a străbătut în decursul zilei distanţa de 80 de kilometri de la Golşanî la Rakov. După cum se poate judeca din Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 57 Tancuri totodată a evitat confruntările serioase cu unităţile Corpului 21 Puşcaşi ce îi întretăiau itinerarul deplasării; în însemnarea de pe 25 iunie acţiunilor Diviziei 12 Tancuri îi sunt consacrate doar două fraze: „Ofensiva Diviziei 12 Tancuri s-a încetinit (astfel au caracterizat germanii marşul-forţat de 80 de kilometri într-o zi – M.S.) îndeosebi în virtutea distrugerii podurilor şi a condiţiilor rutiere extrem de proaste… Divizia 12 Tancuri a ajuns în regiunea de la nord de Rakov. Spre seară divizia s-a întâlnit aici cu un inamic puternic, pe care n-a reuşit să-l respingă până la căderea amurgului“. (439) Astfel, Divizia 12 Tancuri, cu tancurile ei ceheşti (cu şenile înguste, 125 de cai-putere la greutatea de 10 tone), în patru zile de la începutul războiului a parcurs pe nişte „drumuri“ cât se poate de convenţionale 250 de kilometri de la frontieră până la linia întâi a Regiunii Fortificate Minsk; acolo avea să angajeze o luptă crâncenă de multe zile şi să intre ulterior prima în Minsk.

Celelalte două divizii (Divizia 19 Tancuri, Divizia 18 Tancuri) ale Corpului 57 Tancuri au trecut râul Neman cu o întârziere de 1–2 zile (în raport cu cronologia ofensivei Diviziei 12 Tancuri) şi n-au reuşit să străbată în fugă şi

fără luptă terenul fără drumuri dintre Voronovo şi râul Berezina. Primele ciocniri ale subunităţilor de avangardă ale diviziilor germane cu Divizia 37 Puşcaşi s-au produs în seara de 24 iunie. În nota informativă nr. 1 a statului major al Corpului 21 Puşcaşi acest episod este descris cât se poate de autocritic:

„Divizia 37 Puşcaşi, fiind atacată în jumătatea a doua a zilei de 24.6 de un grup al trupelor aeropurtate al inamicului cu tancuri (o descriere tipică pentru documentele sovietice din primele zile de război a detaşamentelor motorizate de avangardă ale inamicului – M.S.) în regiunea târguşorului Voronovo, ca rezultat regimentul de puşcaşi cu Regimentul 170 Artilerie, slab comandate, nu i-au opus rezistenţa cuvenită inamicului şi s-au retras în dezordine după râul Jijma, unde au trecut la defensivă.***** În dimineaţa zilei de 25.6 pe sectorul Olgovka–Rakovşcizna, în timp ce se pregătea de ofensivă, Regimentul 91 Puşcaşi, fiind atacat prin surprindere de un detaşament aeropurtat al inamicului în regiunea târguşorului Trabî, a fost dispersat. Regimentul 20 Puşcaşi a ajuns cu avangarda la ora 5.00, pe 25.6, la Trokeli, fără să întâlnească în cale inamicul. Statul major al diviziei se află la Lipnişki. În perioada ciocnirii cu inamicul statul major al Diviziei 37 a pierdut conducerea trupelor“. (440)***

Rapoartele şi notele informative operative ale statului major al Corpului 21 Puşcaşi menţionează, desigur, lipsa acută de muniţii, combustibil şi alimente. Există şi o altă sursă de informaţii – notele informative operative nr. 2 şi 3 ale statului major al apărării antiaeriene din oraşul Lida pentru zilele de 23 şi 24 iunie. Acest document este preţios prin faptul că reprezintă o opinie imparţială „din afară“ – comandantul Divizionului 229 Artilerie antiaeriană, căpitanul Sumarov, nu purta răspundere pentru acţiunile (şi lipsa de acţiune) a trupelor terestre:

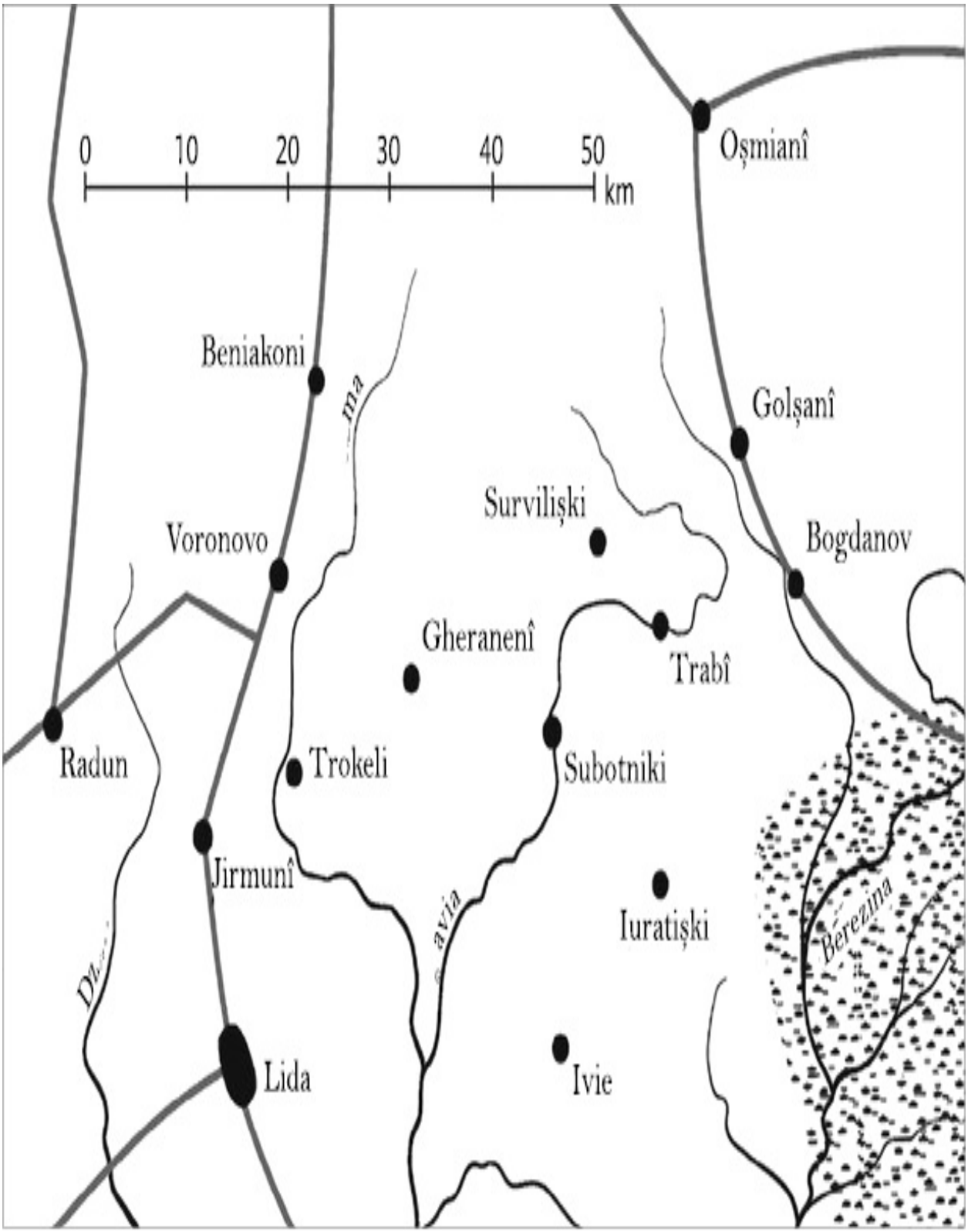

Fig. 24. **Regiunea acțiunilor militare ale Corpului 21 Pușcași**

„După bombardarea oraşului, toată conducerea, precum: sovietul orăşenesc, comitetul raional şi comitetul orăşenesc al Partidului Comunist (al bolşevicilor) din toată Uniunea, directorii întreprinderilor, miliţia şi Comisariatul Poporului al Afacerilor Interne şi-au abandonat posturile şi au fugit. Oraşul a rămas fără nici un fel de conducere, de asemenea şi sectoarele. Elemente ostile au început să jefuiască depozitele militare lăsate fără pază de unităţile militare, la fel, populaţia cară totul de la diferite baze de aprovizionare… Dat fiind faptul că în oraş au rămas nedeteriorate depozitul de carburanţi şi lubrifianţi şi depozitul principal de produse alimentare, o baterie a fost plasată să păzească depozitele respective…“ (444)

După ce au respins fără eforturi deosebite Divizia 37 Puşcaşi de pe poziţiile de pe râul Jijma, unităţile Diviziei 19 Tancuri a Wehrmachtului au ajuns în jumătatea a doua a zilei de 25 iunie la râul Gavia pe sectorul Trabî–Subotniki; în acest loc s-a terminat „viaţa lor dulce“:

„Ora 18.00. Lângă Trabî divizia s-a ciocnit pe neaşteptate de apărarea puternică a inamicului, pe care n-a putut s-o depăşească până la căderea întunericului…

Ora 22.00. Până în acest moment sunt ocupate de către Divizia 18 Motorizată locul de lângă Radun, Jirmunî;

De către Divizia 19 Tancuri periferiile târguşorului Trabî, o mare parte a zonei Survilişki–Trabî. Inamicul ce opunea rezistenţă a reuşit, datorită luptelor corp la corp purtate cu iscusinţă şi numeroaselor detonări ale drumurilor şi podurilor, să oprească divizia, prin urmare, sarcina zilei – de a ocupa colinele de lângă Rakov – n-a fost realizată nici măcar aproximativ…

Ora 22.30. Din rezultatele misiunilor de recunoaştere terestră şi aeriană rezultă concluzia că în masivul păduros mare de la sud şi sud-est de linia generală Survilişki–Trabî–Rakov se află forţe mari ale inamicului… Chiar şi în cursul nopţii inamicul aplică lovituri numeroase asupra frontului Diviziei 19 Tancuri, pe care aceasta a reuşit să le respingă cu succes cu pierderi mari pentru inamic. Inamicul a reuşit să găsească o breşă între dispozitivele de luptă ale corpului la sud-vest de Survilişki, în pădure, să pătrundă prin ea, să atace coloana rezervelor ce se deplasau pentru a completa trupele, precum şi

să incendieze un pod de lemn ce avea o mare importanţă pentru transportul proviziilor şi întăririlor…“ (439)

Aşa s-a întâmplat să fie pentru germani prima întâlnire cu Divizia de Fier 24 din Samara-Ulianovsk, de două ori decorată cu Ordinul Drapelul Roşu; era cea mai veche şi una dintre cele mai renumite divizii de puşcaşi ale Armatei Roşii, participantă la toate campaniile militare, inclusiv la cea poloneză (din anul 1920) şi la războiul cu Finlanda (din anii 1939–1940). După încheierea războiului cu Finlanda, pe baza unităţilor Diviziei 24 Puşcaşi a fost înfiinţată Brigada 8 Puşcaşi autonomă, care a fost amplasată pe peninsula finlandeză Hanko (brigada urma să facă fapte mari: să asigure debarcarea pe Hanko a 1–2 divizii de puşcaşi şi să efectueze împreună cu ele un marş spre Helsinki din direcţia vest); după constituirea brigăzii de puşcaşi autonome Divizia de Fier a fost reclădită de fapt din nou, dar tradiţiile de luptă sădite de primul ei comandant, legendarul Gaik,****** s-au păstrat.**

Conform situaţiei de pe 1 iunie, Divizia 24 Puşcaşi avea un efectiv de 10 390 de oameni, 415 automobile, un număr mai mare decât cel prevăzut de organigramă de tunuri antitanc de calibru 45 mm (65 în loc de 54) şi de tunuri de calibru 76 mm (46 în loc de 34), patru tunuri antiaeriene de calibru 76 mm. E remarcabil faptul că, spre deosebire de cele comunicate de vecinii din corpul de armată (Diviziile 17 şi 37 Puşcaşi), în Divizia de Fier muniţiile n-au dispărut nici după prima luptă, nici după următoarele. Până în momentul intrării în luptă lângă târguşorul Trabî în divizie a apărut şi propriul grup de tancuri: la gara Iuraşki au fost găsite şi descărcate opt tancuri grele KV „fără stăpân“, iar între 10 şi 15 tancuri T-34 au fost ataşate la divizie din trupele ce se retrăgeau spre est (probabil erau rămăşiţele Diviziei 5 Tancuri a Frontului Nord-Vest care fusese zdrobită lângă Alitus), 15 tanchete T-37/38 erau „proprii“, ale diviziei; au mai adunat o duzină de tancuri uşoare T-26 de la cei care se retrăgeau.

Nu s-au păstrat aproape deloc documente iniţiale ale Diviziei 24 Puşcaşi (fondul de arhivă al diviziei există, dar conţine în mod tradiţional câteva pagini „despre nimic“), nu s-au păstrat cu mult mai multe documente nici ale Corpului 21 Puşcaşi în ansamblu (în fondul de arhivă al Frontului Vest s-a păstrat un caiet şcolar de aritmetică cu un raport cu privire la operaţiunile de luptă ale Corpului 21 Puşcaşi semnat de adjunctul şefului statului major al corpului, locotenent-colonelul Regblat). Raportul de luptă

a statului major al Corpului 21 Puşcaşi de la ora 9.45 de pe 26 iunie informează că în lupta de pe 25 iunie au fost distruse „circa 50 de tancuri şi 14 avioane“ ale inamicului. (440) Mai e acolo o frază în deplină concordanţă cu o însemnare din Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 57 Tancuri german: „Conform depoziţiilor unui prizonier, divizia de tancuri [nr. 19] avea misiunea să ajungă pe 25 iunie la Minsk, dar a fost oprită în regiunea indicată din cauza lipsei de combustibil, pe care îl aşteptăm să fie adus astăzi“; ca rezultat al pătrunderii unităţilor Diviziei 24 Puşcaşi şi al zdrobirii coloanei de transport, germanii n-au reuşit să-şi completeze rezervele.

Din păcate, acţiunile Diviziei 24 Puşcaşi au fost sprijinite foarte slab de alte formaţiuni ale Corpului 21. Brigada 8 Artilerie antitanc (cu efectiv de 5 127 de oameni, 36 de tunuri de calibru 85 mm şi 18 tunuri de calibru 107 mm) continua cu insistenţă să „menţină defensiva“ de-a lungul râului Dzitva, la nord şi la sud de şoseaua Skidel–Lida; nici un tanc german nu a apărut acolo (şi nici nu putea să apară). Divizia 17 Puşcaşi „apăra“ în acelaşi fel căile de acces spre oraşul Lida, dar după ce de oraş s-au apropiat unităţile Diviziei 161 Infanterie (divizia Corpului de armată 8 a Wehrmachtului care a avansat înaintea tuturor şi mai departe decât toţi spre est), Divizia 17 Puşcaşi s-a retras, şi, „după spusele unuia dintre comandanţii brigăzii de artilerie se ştia că Divizia 17 Puşcaşi a început retragerea pe direcţia sudică trecând prin vad şi înot râul Neman“; nu e greu de presupus câte bunuri materiale au fost abandonate în timpul acestei treceri „prin vad şi înot“.

Chiar şi într-o atare situaţie, luptând cu flancurile descoperite, Divizia 24 Puşcaşi şi unităţile Diviziei 37 Puşcaşi ce îşi păstraseră capacitatea de luptă au reuşit să le facă probleme foarte serioase germanilor – două divizii (Divizia 19 Tancuri şi Divizia 18 Motorizată) au rămas mult timp încleştate în luptă; ulterior (ordinul a fost dat în dimineaţa de 28 iunie) li s-a alăturat şi Divizia 14 Motorizată. Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 57 Tancuri al Wehrmachtului descrie aceste lupte cu expresii care aproape că e imposibil să fie întâlnite în alte documente din iunie 1941:

„26 iunie.

Ora 1.00. În decursul nopţii artileria inamicului trage din masivul păduros de la sud-est şi în jurul localităţii Survilişki şi dis-de-dimineaţă trage intens asupra podului peste râul Kleva de lângă Survilişki, ce se află în faşa Diviziei

19 Tancuri.

Ora 7.00. Inamicul le aplică o contralovitură unităţilor Diviziei 19 Tancuri, situate pe colinele de la sud-vest de Survilişki. În lupta ce s-a încins e antrenat statul major al corpului care intenţiona să se deplaseze la postul de comandă din pădurea de la nord de Survilişki… Inamicul a reuşit să avanseze un kilometru şi jumătate spre podul situat la sud de Survilişki…

Ora 14.00. În decursul primei jumătăţi a zilei situaţia de lângă pod este parţial critică, totul în jurul podului şi mai departe de postul de comandă al corpului din pădurea de la nord de Survilişki era sub un tir intens de artilerie. Din această cauză postul de comandă este transferat în spate la circa 3 kilometri.

Începe atacul Diviziei 19 Tancuri. Divizia nu reuşeşte să ocupe colinele din cauza rezistenţei foarte tenace şi dirijate cu pricepere. Pierderile de tancuri sunt considerabile… În consecinţă, divizia de tancuri nu reuşeşte să avanseze spre est. I se dau în repetate rânduri ordine de la corpul de armată să constituie o linie defensivă la vest de Subotniki–Survilişki–Trabî şi să nu permită pătrunderea inamicului…

Ora 22.00. În decursul zilei, pe linia sa defensivă Jirmunî–Gheranenî, a respins numeroase atacuri ale inamicului şi s-a menţinut pe această linie până la căderea amurgului… Probabil că în masivele mari de pădure de la sud şi sud-est de linia Suvilişki–Trabî–Bogdanov inamicul a primit întăriri considerabile de la forţele care s-au retras încoace de la vest.

27 iunie.

Seara. Divizia 18 Motorizată, care a primit dimineaţa ordinul verbal al comandantului Grupului 3 Tancuri de a se disloca pe linia Vilno–Oşmianî, a fost din nou resubordonată (adică lăsată pe locul luptei de lângă Gheranenî–Trabî – M.S.) Diviziei 57 Tancuri… În faţa frontului Diviziei 19 Tancuri inamicul se întăreşte în permanenţă… Se vede că inamicul exercită o presiune deosebit de masivă asupra Diviziei 19 Tancuri, care se află într-o situaţie dificilă din cauza frontului lung, dar poziţiile ei sunt menţinute în pofida pierderilor considerabile. Comandantul grupului de tancuri este cu certitudine conştient de faptul că situaţia Diviziei 19 Tancuri este grea şi că menţinerea poziţiilor ei este decisivă pentru încheierea cu succes a acestei operaţiuni.

28 iunie.

Ora 4.00. După încă o noapte calmă, dis-de-dimineaţă [au fost reluate] acţiunile de luptă intense. Inamicul trage cu 2–3 baterii (inclusiv şi de calibru mediu) asupra a tot ce mişcă. Trebuie menţionat faptul că inamicul efectuează foarte bine observaţia care îi permite să vadă spatele frontului nostru…

În faţa frontului Diviziei 19 Tancuri tentativa de pătrundere a inamicului lângă târguşorul Trabî este respinsă cu pierderi grele pentru inamic. Conform informaţiei comunicate de divizie, inamicul a încercat în coloane compacte şi adânc eşalonate să pătrundă prin Trabî pe direcţia nord.

Ora 16.00. Misiunea de recunoaştere terestră a Diviziei 18 Motorizate a stabilit că teritoriul aflat în faţa ei pe sectorul râurilor Jijma şi Gavia (la 10 kilometri nord-est de Ivie) este liber de inamic (ceea ce înseamnă că Divizia 37 Puşcaşi s-a destrămat definitiv – M.S.). Divizia propune să ocupăm chiar azi acest sector. Comandamentul corpului aprobă această decizie şi îi atribuie diviziei responsabilitatea pentru lipsa totală de acoperire a flancurilor învecinate dintre ea şi Divizia 19 Tancuri care nu va putea să înainteze, deoarece forţele ei sunt necesare pentru respingerea contraatacurilor continue ale inamicului…

Inamicul a aplicat contra Diviziei 19 Tancuri tancuri grele (după cât se pare, de 55 de tone). Tirurile de artilerie intensificate ale inamicului ne permit să conchidem că în decursul serii ruşii intenţionează să efectueze o tentativă puternică de pătrundere pe direcţia nord.

*Ora 19.00. În timpul unei conversaţii la telefon, comandantul corpului a subliniat că comandamentul, din păcate, n-are la dispoziţie forţe suplimentare pentru întărirea defensivei sectorului Survilişki–Trabî… Diviziei i s-a recomandat să utilizeze tunurile de calibru mare******** pentru lupta cu tancurile grele ruseşti pe linia întâi a frontului…*

Astăzi e cazul să menţionăm că Divizia 19 Tancuri, care trebuia să apere o linie neobişnuit de lungă a frontului de pătrunderea inamicului, în pofida resurselor sale limitate de infanterie, a respins cu succes toate atacurile inamicului. Deşi pierderile ei cauzate de tirul uneori foarte intens al artileriei inamicului nu sunt nicidecum mici, toate unităţile diviziei au executat exemplar sarcinile trasate“. (439)

Dar nici asta nu e totul. În Registrul operaţiunilor de luptă al Grupului 3

Tancuri, în însemnarea de pe 28 iunie, sunt prezente următoarele cuvinte: „Relatarea Corpului 57 Tancuri despre faptul că ruşii au început contraatacul în dimineaţa zilei de 28 iunie cu forţe mari. Lupta contra unei mase mari de ruşi i-a făcut pe soldaţii noştri să se gândească la viitor. Ruşii au utilizat cele mai grele tancuri (4 la număr) care este imposibil să fie distruse de tunurile noastre antitanc de calibru 50 mm“. (353) Patru la număr. În Corpul 6 Mecanizat, tancurile KV erau 114 la număr. Şi doar dacă vom depune eforturi deosebite am putea găsi vreo două referiri vagi la el în Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului de armată 20 al Wehrmachtului…

În seara de 28 iunie a fost luată decizia cu privire la retragere. În Registrul operaţiunilor de luptă al Frontul Vest citim: „Pe 28.6 comandantul corpului a luat decizia şi a dat ordinul – pentru a păstra forţa vie şi bunurile materiale diviziile să fie scoase din luptă şi, sub acoperirea unei ariergărzi puternice, să se retragă pe poziţia fostei frontiere de stat“. (469) După cât se pare, germanii au început „să se gândească la viitor“ atât de serios (dar şi ariergărzile Corpului 21 Puşcaşi s-au dovedit rezistente), încât Divizia 19 Tancuri a Wehrmachtului nu s-a hotărât până la urmă să treacă la ofensivă până în seara de 29 iunie:

„29 iunie.

Noaptea a trecut în liniște, inamicul, contrar aşteptărilor, n-a purces de dimineaţă la noi atacuri. Divizia 19 Tancuri informează că inamicul din faţa ei a plecat la sud-est… În virtutea acestui fapt, demersul privind susţinerea din aer a Diviziei 19 Tancuri cu forţele Corpului 8 Aviaţie este respins. Curând după expedierea acestei relatări cei din grupul de tancuri au clarificat că inamicul nu s-a retras, ci doar pe alocuri s-a repliat la cel mult 100 de metri, în rest şi-a păstrat poziţiile.

Ora 14.00. Divizia 19 Tancuri, ca şi mai înainte, are în faţă un inamic puternic (inclusiv tancuri grele) şi consideră că de cu seară vor fi reluate atacurile cu forţe mari.

Ora 19.30. Ziua a trecut în general în liniște, pe sectorul Diviziei 19 Tancuri din ambele părţi a tras artileria. Inamicul şi-a menţinut poziţiile în faţa acestei divizii la fel ca şi mai înainte din toate puterile. Dislocarea inamicului n-a urmat…“ (439)

Divizia 24 Pușcași s-a repliat în pădurea Naliboki având în front cel mult 2 000 de oameni. Acesta s-a dovedit a fi prețul luptelor ce au durat cinci zile. Dar nici rezultatul n-a fost mic: trei divizii ale Grupului 3 Tancuri au ajuns să fie scoase din bătălia pentru Minsk, cea de-a patru (Divizia 20 Motorizată) rămânea în zona Vilnius–Oșmianî, acoperind spatele grupării de șoc de o lovitură ipotetică de pe direcția nord–vest. În realitate însă, această măsură de precauție s-a dovedit de prisos – nu avea cine să dea lovitura. Divizia 50 Pușcași, rămasă fără orice conducere din partea statului major al Armatei XIII, mai întâi și-a adunat îndelung puterile pentru a da contralovitura asupra Smorgonului, apoi, chiar după prima întâlnire cu inamicul, s-a retras spre Pleșcenița (la 90 de kilometri est de Smorgon), dar nici acolo nu s-a menținut mult timp – Nota informativă operativă nr. 14 a Frontului Vest (de la ora 20.00 de pe 1 iulie) constată laconic: „Divizia 50 Pușcași, la ora 3.00 pe 1.7.41, a fost atacată în regiunea Pleșcenița de circa 120 de tancuri ale inamicului (la 1 iulie acolo nu era nici pomeneală de tancuri – M.S.) și în regiunea Logoisk de circa 100 de tancuri, după care divizia a început replierea dincolo de râul Berezina…“ (441)

Cerul fierbinte

Bătălia pentru Minsk a început în dimineața de 24 iunie, și a început în aer. În primele două zile gruparea Luftwaffe din zona Grupului de Armate Centru era ocupată cu treaba sa cea mai urgentă și de neamânat – cucerirea superiorității aeriene prin intermediul loviturilor masive aplicate aerodromurilor Forțelor Armate Aeriene sovietice. În a treia zi, germanii și-au putut permite să antreneze forțe considerabile și pentru aplicarea loviturii asupra centrului administrativ și de transport principal al Bielorusiei.

La modul teoretic, Minskul era cât se poate de bine protejat de atacuri aeriene – în oraș se afla statul major al așa-numitei „Zone vestice de apărare antiaeriană“, bazele unităților Brigăzii 7 Apărare antiaeriană, inclusiv o „ciudățenie“ de ultimă oră precum stația de radiolocație RUS-1 în componența companiei radio autonome 64 a trupelor de observare, înștiințare și transmisiune aeriană. Bineînțeles, istoricii sovietici au explicat

„clar ca bună ziua“ de ce toate acestea n-au fost de ajutor: s-au terminat proiectilele (probabil în momentul primelor raiduri ale inamicului), tunurile aeriene se aflau (toate?) pe poligonul de la est de Minsk, în localitatea Krupki (şi nu exista nici o posibilitate de deplasare pe propriul teritoriu la distanţa de 100 de kilometri), unde mai pui că „bateriile Regimentului 188 Artilerie antiaeriană abia în ajun au fost reînarmate cu tunuri antiaeriene de calibru 85 mm cu PUAZO-3 (versiunea cea mai nouă a dispozitivului semiautomat de dirijare a tirului tunurilor antiaeriene – M.S.) şi n-au reuşit să însuşească la modul cuvenit tehnica nouă“, iar tehnica de mai înainte era, firește, iremediabil perimată etc. (445)

Minskul trebuia apărat şi de trei regimente de aviaţie ale Diviziei 43 Aviaţie de vânătoare (amplasate pe aerodromurile Loşciţa şi Slepianka din suburbiile Minskului şi pe aerodromul din Puhovici, la 60 de kilometri sud-est de Minsk); la începutul războiului în ele figurau 60 de avioane I-153 şi 115 avioane I-16 (şi în versiunile cele mai recente cu motoare de câte 1 000 de cai-putere) şi în prima zi de război ele n-au pierdut la sol nici un avion. Divizia acţiona, judecând după Raportul de luptă al statului major al Diviziei 43 Aviaţie de vânătoare de la ora 20.00 de pe 25 iunie, cât se poate de intens – în trei zile (23, 24, 25 iunie) au fost executate 795 de misiuni de zbor şi declarate doborâte 53 de avioane ale inamicului. (446)

Nu e cazul să ne îndoim de faptul că în spatele acestor cifre se află pierderi cât se poate de reale ale Luftwaffe. De exemplu, în regiunea Minskului şi a suburbiilor lui de nord-vest s-a produs un eveniment cât se poate de semnificativ pentru primele săptămâni de război: şapte avioane în picaj Ju-87 din componenţa Corpului 8 Aviaţie al Luftwaffe au fost doborâte în decursul unei zile (încă doi „opincari“****** au fost doborâţi pe 24 iunie în regiunea oraşului Volkovîsk şi e posibil să fie vorba de acţiunile Regimentului 162 Aviaţie de vânătoare al aceleiaşi Divizii 43 Aviaţie de vânătoare). Cu toate acestea, aviaţia germană şi-a executat cu vârf şi îndesat misiunea principală – de a dezorganiza munca serviciilor principale ale conducerii Frontului Vest.**

„În aer e dominaţia deplină a aviaţiei inamicului – în cursul zilei oraşul Minsk a fost supus în repetate rânduri bombardamentelor în valuri de către un număr de avioane între 8 şi 50. În oraş sunt incendii şi distrugeri mari. Sediul statului major al frontului şi cel al statului major al Forţelor Armate Aeriene sunt deteriorate grav de loviturile directe ale bombelor de avion.“ (447) Astfel

sunt descrise consecinţele loviturii masive aplicate de Luftwaffe asupra capitalei Bielorusiei în Nota informativă operativă de seară a statului major al Frontului Vest de pe 24 iunie. În amintirile martorilor oculari acest eveniment s-a întipărit ca o veritabilă apocalipsă:

„S-au împrăştiat ca nişte fulgi pietrele cu care erau pavate străzile… La intersecţia dintre străzile Sovetskaia şi Uriţki zăceau răsturnate vagoanele de tramvai, transformate într-un mormânt comun al multor oameni de toate vârstele… Centrul Minskului a fost în întregime distrus. Deja pe la amiază au ieşit din funcţiune apeductul şi aprovizionarea cu energie electrică. Cât mai era apă, pompierii încercau să lupte cu focul. Însă rugul în care duşmanii au transformat oraşul ardea şi mai tare… Vâlvătaia incendiilor de la Minsk se vedea de la distanţa de 10 kilometri de oraş…“ (448)

Comandamentul Frontului Vest, aşa cum li se cuvine unor militari, a raportat scurt şi clar. În zorii zilei (la ora 3.47) de 25 iunie la Moscova, comisarului poporului al apărării, Timoşenko, i-a fost expediată o telegramă cu următorul conţinut: „Am inspectat Minskul. Minskul nu există. Am decis să evacuăm instituţiile guvernamentale. Pavlov, Fominîh, Ponomarenko“. (449) Evacuarea s-a soldat imediat cu pierderea legăturii cu trupele şi conducerea lor. În Registrul operaţiunilor de luptă al Frontului Vest citim: „25 iunie. În decursul aproape întregii zile statul major al Frontului Vest n-a dispus de informaţii despre situaţia de pe front… Seara târziu la statul major au parvenit informaţii (prin intermediul delegaţilor şi al persoanelor civile) că localitatea Radoşkovici e ocupată de tancurile inamicului… 26 iunie. Pe la ora 4.00 la statul major al frontului au parvenit informaţii despre pătrunderea tancurilor inamicului pe direcţia Zaslavl–Minsk (n-am reuşit să stabilim sursa de informaţie). Comandamentul frontului a dat dispoziţia cu privire la deplasarea Postului de comandă în regiunea Bobruisk… Conform noului ordin, statul major al frontului era transferat în regiunea Moghiliov (la 175 de kilometri est de Minsk – M.S.). În decursul zilei de 26 şi în noaptea spre 27.6 statul major s-a aflat în mişcare spre Moghiliov şi se aduna în regiunea noului Post de comandă. Conducerea trupelor în decursul acestei zile nu a fost de fapt efectuată…“ (450)

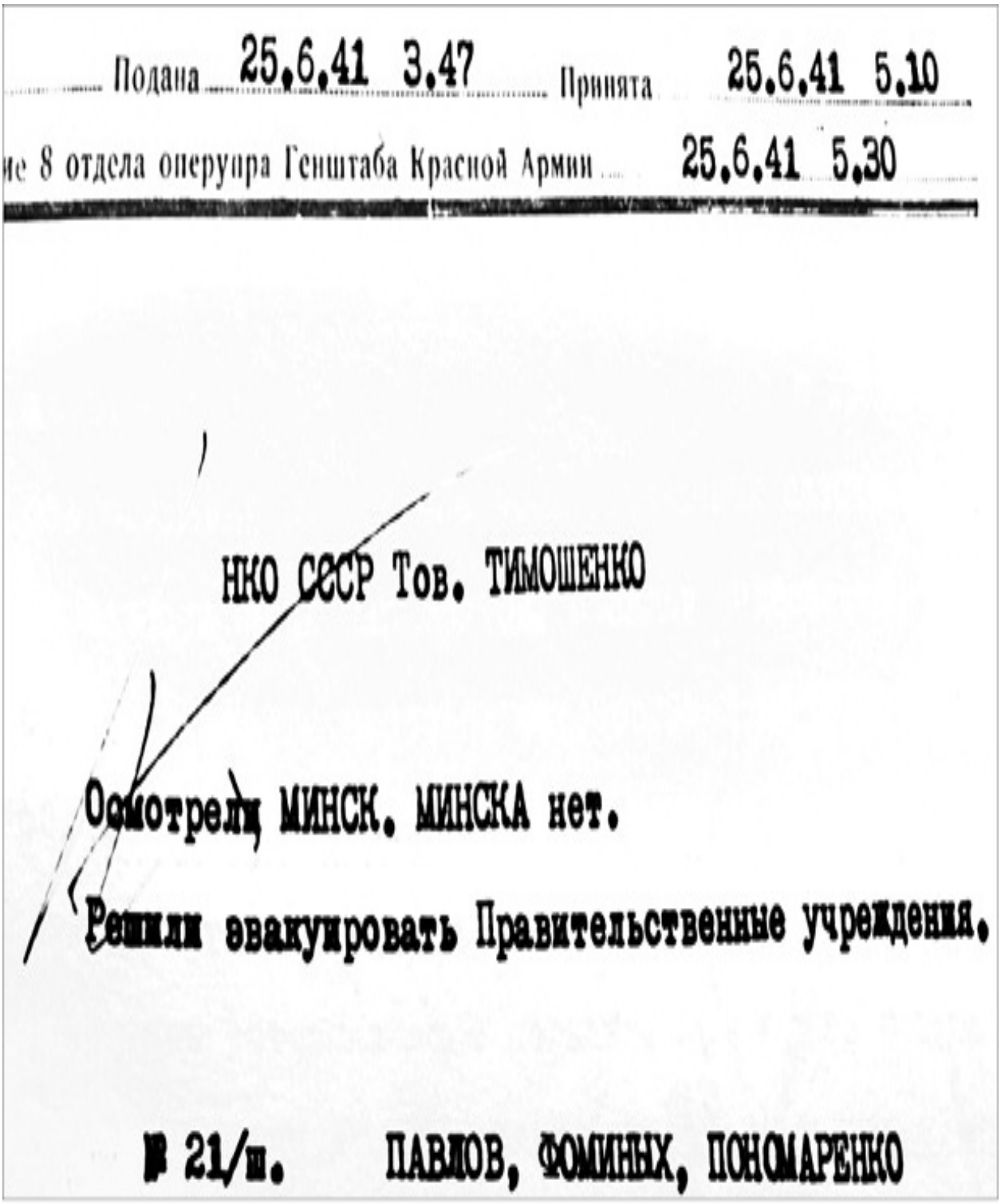

Подана 25.6.41 3.47 Принята 25.6.41 5.10

ие 8 отдела оперупра Генштаба Красной Армии 25.6.41 5.30

НКО СССР Тов. ТИМОШЕНКО

Осмотрели МИНСК. МИНСКА нет.

Решили эвакуировать Правительственные учреждения.

№ 21/ш. ПАВЛОВ, ФОМИНЫХ, ПОНОМАРЕНКО

Fig. 25. Telegrama comandamentului Frontului Vest către comisarul apărării al URSS, Timoșenko

Privit din apropiere, tabloul „evacuării Minskului“ era şi mai trist.****** Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 2 Puşcaşi îl descrie astfel: „Torente nesfârşite de maşini şi oameni mergeau spre est, blocând drumurile şi împiedicând deplasarea trupelor. Oraşul Minsk, incendiat în multe locuri, ardea, părăsit de locuitori în voia sorţii. Pompierii nu luptau cu incendiile, iar maşinile pompierilor plecau, de asemenea, la est. Organele puterii şi ale miliţiei au părăsit oraşul. Statul major al Districtului Militar Special de Vest, părăsind oraşul, fără să fi organizat nici serviciul comenduirii, nici evacuarea bunurilor militare şi preţioase“. (451) „Torentele nesfârşite“ nu deranjau doar prin faptul că blocau drumurile pe care se deplasau trupele. „Raportez că pe drumul Dzerjinsk se mişcă în torente ostaşi şi comandanţi rămaşi în urmă, fugiţi de bombardamente şi pur şi simplu fugari, în principal din serviciul de intendenţă al statului major din subunităţile Diviziei 85 Puşcaşi, care prin înfăţişarea lor (desculţi, fără chipie, dezordonaţi) seamănă panică şi demobilizare…“ (452)**

Nu era nicidecum pasivă în zilele respective nici aviaţia de bombardament sovietică. Da, primul eşalon al Forţelor Armate Aeriene ale Frontului (Diviziile 9, 10 şi 11 Aviaţie) până la momentul respectiv se topise aproape în întregime (au rămas doar echipaje, formaţiuni, escadrile izolate ce luptau cu încăpăţânare), dar eşalonul doi (Diviziile 12 şi 13 Aviaţie de bombardament, Corpul 3 Aviaţie de bombardament cu raza lungă de acţiune) mai era cât se poate de apt de luptă. Divizia 13 Aviaţie bombarda cu insistenţă coloanele de tancuri ale lui Guderian în zona Brest–Baranovici, iar diviziile de tancuri ale Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului erau copleşite de bombe de echipajele Corpului 3 Artilerie de bombardament cu rază lungă de acţiune. Judecând după raportul statului major al corpului de aviaţie, spre dimineaţa zilei de 24 iunie în unităţile corpului de aviaţie de bombardament cu rază lungă de acţiune figurau ca apte de luptă 137 de bombardiere DB-3f. (453) În ziua respectivă echipajele corpului de aviaţie au executat 170 de misiuni de zbor, au aplicat lovituri cu bombe asupra aerodromului din Vilnius (pe care se instalaseră unităţile de aviaţie germane), asupra comasării de trupe ale inamicului din regiunea Grodno.

Pe 26 iunie, comisarul poporului al apărării al URSS, mareşalul Timoşenko,

a semnat o Directivă a Cartierului General în care formaţiunilor de aviaţie cu rază lungă de acţiune le-a fost trasată sarcina „prin raiduri sistematice şi neîntrerupte, zi şi noapte, să distrugă tancurile inamicului… să bombardeze de la înălţimea de 400 de metri, nu cu grupuri mici, ci cu regimentele“. Nu e greu de înţeles logica comandamentului suprem: în zilele precedente, Moscova primise zeci de informaţii despre faptul că contraloviturile corpurilor mecanizate ale Armatei Roşii au fost zădărnicite de raidurile aviaţiei inamicului, care „gonea după fiecare automobil“, „a scos din funcţiune circa 60–70 la sută din tancuri“, „a zdrobit spatele frontului tuturor diviziilor de tancuri“ etc. Acum Cartierul General spera că, plătind preţul pierderii celei mai preţioase şi mai deficitare resurse (avioanelor şi echipajelor aviaţiei cu rază lungă de acţiune) va reuşi dacă nu să zdrobească coloanele motorizate ale inamicului, măcar să le încetinească înaintarea spre est.

Peste două zile comandantul Corpului 3 Aviaţie de bombardament cu rază lungă de acţiune, generalul-maior Skripko, raporta la statul major al Forţelor Armate Aeriene ale frontului:

„Pe 26.6 erau realizate sarcinile de către toate regimentele corpului de avioane BD-3 în decursul întregii zile, distrugeam unităţile de tancuri ale inamicului în regiunea Molodecino–Vilno–Oşmianî–Krevo, fără a permite înaintarea lor la sud-est de poziţia Rakov–Radoşkovici. Au fost executate 254 de misiuni de zbor ale bombardierelor DB-3 (bătălia tancurilor cu avioanele BD-3). Am bombardat de la altitudini mici, aplicând metoda picajului şi, în afară de aceasta, am tras cu mitralierele în coloanele motorizate… Pe data de 28.6 avem 80 de avioane în stare bună şi 17 avioane deteriorate“. (454)

254 de misiuni de zbor executate în decursului unei zile de vreo sută de avioane. Cu o atare încordare încă nu luptase nici o formaţiune a aviaţiei de bombardament sovietice. În ziua respectivă, de 26 iunie, în timp ce atacau în regiunea orăşelului Radoşkovici o coloană de tancuri germană, şi-au pierdut viaţa echipajele căpitanilor Nikolai Gastello şi Aleksandr Maslov.****** De data aceasta inamicul a observat acţiunile aviaţiei sovietice. Într-un raport al Regimentului 78 Artilerie al Diviziei 7 Tancuri al Wehrmachtului citim: „Pe 26 iunie, cu începere de la ora 8 dimineaţa, au fost remarcate acţiuni intense ale aviaţiei inamicului care s-au intensificat într-o asemenea măsură încât ar putea fi numite dominaţia ruşilor în aer. În timpul raidurilor aeriene de pe 26.06.41 regimentul a suferit următoarele**

pierderi: 4 morţi, 20 de răniţi… Din cauza podului deteriorat de aviaţie de lângă Radoşkovici (oraşul e situat la confluenţa a două râuleţe – M.S.) batalionul nu se poate deplasa mai devreme de ora 10“. (455)

Cifrele pierderilor (24 de oameni) nu sunt cine ştie cât de mari în valoare absolută, dar constituie aproape două treimi din pierderile de efectiv ale Regimentului 78 Artilerie din primele nouă zile de război (39 de oameni). Raportate la un regiment de artilerie (în cazul dat – de obuziere), aceste proporţii ale pierderilor nu prea sunt de mirare – nu e obligatoriu ca obuzierele să se afle lângă linia întâi şi pierderile provocate de aviaţie pot fi relativ mari. Dar iată şi o altă unitate militară, Regimentul 6 Infanterie motorizată al aceleiaşi Divizii 7 Tancuri; în primele nouă zile de război regimentul a pierdut doar 107 oameni, dar totodată doar unul din cele două batalioane ale regimentului a pierdut pe 26 iunie în urma raidului aviaţiei sovietice 44 de oameni (12 morţi, 32 de răniţi). Într-un raport de luptă al batalionului de motociclişti al Diviziei 7 Tancuri se spune: „În urma raidului aviaţie inamicului batalionul a suferit pierderi grave de efectiv, maşini şi utilaj“ – cifrele concrete ale pierderilor de pe urma loviturii aviatice nu sunt prezentate – dar în total, pe 26 iunie batalionul a pierdut „44 de oameni, morţi şi răniţi, adică mai mult de jumătate din pierderile suferite în decurs de nouă zile“. (455)

În ansamblu, pentru toată Divizia 7 Tancuri a Wehrmachtului ziua de 26 iunie a devenit o zi a pierderilor neobişnuit de mari (iar după criteriile Wehrmachtului – în general „pierderi-record“): 193 de oameni (57 morţi, 5 dispăruţi, 131 de răniţi). În alte zile pierderile Diviziei 7 Tancuri erau cu mult mai mici: pe 25 iunie a pierdut 32 de oameni, pe 27 iunie – 48, iar în zilele următoare ale lunii iunie pierderile devin în general de ordinul unităţilor (este important de menţionat că în aceste cifre obţinute prin adunarea celor din rapoartele unităţilor lipsesc datele referitoare la cel de-al doilea regiment de infanterie motorizată al diviziei (Regimentul 7 Infanterie motorizată); în plus, datele ca atare din rapoartele de luptă iniţiale de regulă nu sunt chiar exacte şi complete). Această statistică se pretează la diverse interpretări. Cea mai adecvată mi se pare a fi următoarea evaluare: pierderile Diviziei 7 Tancuri a Wehrmachtului în lupta cu tancurile (podul de lângă Alitus) şi cu infanteria (bătălia pentru Minsk) au fost atât de mici încât pe acest fundal chiar şi pierderile cât se poate de modeste (în comparaţie cu numărul de misiuni de zbor executate şi de bombe utilizate) provocate de aviaţia sovietică s-au dovedit pentru germani foarte

semnificative.

Luptele din Regiunea Fortificată Minsk

Loviturile aviaţiei au încetinit şi au îngreunat întrucâtva înaintarea coloanelor de tancuri germane spre Minsk, dar numai trupele terestre puteau să le înfrângă definitiv: acestea însă rămăseseră puţine de tot în componenţa Frontului Vest. Speranţele comandamentului frontului că diviziile încercuite la vest de râul Şciara vor reuşi să iasă spre est într-o stare cât de cât aptă de luptă s-au dovedit în ultimă instanţă zadarnice. Dimpotrivă, trupele inamicului au „plătit“ pentru zdrobirea fulgerătoare a primului eşalon al Frontului Vest cu pierderi minime (care nu depăşeau în medie până pe 25–26 iunie 200–250 de oameni per divizie) şi când au ajuns la Minsk aproape că îşi păstraseră componenţa iniţială de forţe şi de mijloace. În această etapă a campaniei problema principală a formaţiunilor de tancuri ale Grupului de Armate Centru consta în cuantumul ce creştea zi de zi şi oră de oră de tehnică de luptă şi de transport ce rămânea împotmolită pe drumurile de ţară desfundate („sunt excepţional de proaste condiţiile pentru transporturi, drumuri înguste, nisipoase pe teren deluros, pe care circulaţia în două sensuri e pur şi simplu imposibilă; mijloacele de transport grele ajung uneori la punctul de destinaţie în 24 de ore“). (353)

Operaţiunile de luptă ale eşalonului doi al trupelor Frontului Vest au fost în ansamblu mai reuşite: în regiunea Slonim–Baranovici marşul forţat al Corpului 47 Tancuri al Wehrmachtului a fost oprit de apărarea îndârjită a Diviziilor 155, 121 şi 143 Puşcaşi şi, în consecinţă, conexiunea „penelor de tancuri“ în regiunea Minsk nu le-a reuşit germanilor; acest eşec va avea la rândul lui consecinţe despre care va fi vorba ulterior. Contralovitura corpului de puşcaşi asupra flancului Grupului 3 Tancuri a condus la faptul că trei divizii ale Wehrmachtului (Divizia 19 Tancuri, Diviziile 18 şi 14 Motorizate) au rămas până pe 29 iunie ţintuite de regiunea Lida–Trabî–Volojin.

Astfel, în dimineaţa de 26 iunie, pe linia Regiunii Fortificate Minsk (Rakov–Radoşkovici–Logoisk) au reuşit să ajungă doar trei divizii de tancuri (nr. 7,

20 şi 12). Este esenţialmente important faptul că lângă Minsk n-a ajuns nici o divizie de infanterie (motorizată), artileria grea rămânea foarte mult în urmă, iar „în conformitate cu ştiinţa“ cele 15 regimente de infanterie motorizată din componenţa celor trei divizii de tancuri erau prea puţine pentru a străpunge o regiune fortificată pe un front de zeci de kilometri.

Regiunea Fortificată Minsk era una dintre cele mai mari din componenţa aşa-numitei Linii Stalin – sistemul de regiuni fortificate de lângă frontiera sovieto-polonă „veche“ care trecea atunci prin Radoşkovici–Rakov. Până la începutul anului 1936 în Regiunea Fortificată Minsk fuseseră construite 242 de cazemate cu mitraliere şi 26 cu artilerie. În anul 1938 lucrările de construcţie au fost reluate şi în componenţa regiunii fortificate au apărut încă 10 cazemate dotate cu artilerie.****** În privinţa nivelului tehnic, toate construcţiile acestea le erau, desigur, inferioare cazematelor de pe Linia Molotov de la frontiera nouă, dar ar fi nedrept să fie numite „şoproane de beton“ primitive, asemenea cazematelor din prima tranşă a Liniei Mannerheim: 1,5 metri de beton armat foarte trainic, obloane blindate pe ambrazuri, instalaţii de filtrare a aerului şi de ventilare, căptuşeală din tablă de fier antischijă a pereţilor interiori, încălzire, iluminare etc.**

Neajunsul principal – pentru situaţia ce se crease în iunie 1941 – al Regiunii Fortificate Minsk era numărul mic al cazematelor dotate cu artilerie; oricât de uşoare şi de slabe erau tancurile cehești din dotarea Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului, era imposibil să le fie perforat blindajul cu foc de mitralieră. Nici una dintre cele trei brigăzi de artilerie antitanc din componenţa Frontului Vest nu s-a aflat la timpul necesar la locul necesar: - Divizia 6 s-a dizolvat fără urmă în pădurile de lângă Belostok, Divizia 8 „apăra“ cu încăpăţânare Lida de nişte tancuri inexistente, Divizia 7 în timpul marşului din regiunea Rejanîstok (la 28 de kilometri vest de Grodno) spre est „s-a dispersat pe drumuri diferite“ şi apoi nu s-a mai concentrat niciodată (la Minsk au ajuns doar câteva tunuri cu servanţii lor). (456)

Ar fi putut să se dovedească de maximă utilitate regimentul de tunuri antiaeriene, la care ne-am mai referit mai sus, dotat cu tunuri de calibru 85 mm; tunurile de această capacitate perforau cu uşurinţă blindajul „cehilor“ de la distanţa de un kilometru, iar asupra tancurilor se putea trage şi fără a însuşi sofisticatul dispozitiv PUAZO-3. Din păcate, a fost luată altă decizie: „Situaţia generală pe sectorul de front de la Minsk era nefavorabilă şi pe 26

iunie, la ordinul comandantului Zonei de Vest a Apărării Aeriene, unităţile Brigăzii 7 Apărare antiaeriană autonome, care acoperea Minskul, au început retragerea spre Borisov“. (445)

Până la urmă, au rămas să apere Minskul trei state majore şi „trei divizii şi jumătate“. Statele majore ale Corpurilor 2 şi 44 Puşcaşi şi statul major al Armatei XIII în curs de constituire care aproape din întâmplare s-a pomenit în seara de 26 iunie în suburbiile vestice ale Minskului; Diviziile 64 şi 108 Puşcaşi din componenţa Corpului 44 Puşcaşi, Divizia 100 Puşcaşi din componența Corpului 2 Puşcaşi. Mai era şi Divizia 161 Puşcaşi, dar posibilităţile ei erau foarte modeste: înainte de război divizia avea un efectiv de 3 000 de oameni (așa-numita „divizie de desfășurare triplă“) şi abia cu câteva zile înainte de 22 iunie a fost completată cu rezervişti conform organigramei de pe timp de război. Toate formaţiunile acestea (cu excepția Diviziei 100 Puşcaşi) au ajuns în regiunea Minsk în urma dislocării „formaţiunilor din adâncime“ ale Districtului Militar Special de Vest începută la jumătatea lunii iunie, iar în cadrul ei, după cum scrie în cunoscutele sale memorii fostul comandant al Diviziei 64 Puşcaşi, generalul-maior Iovlev, „gara de destinaţie nu ne era comunicată, ea le era cunoscută doar organelor militare de comunicaţie“; la începutul războiului, statul major al Corpului 2 Puşcaşi se afla „la aplicaţii în regiunea Belostok“, de unde a revenit de urgenţă la Minsk.

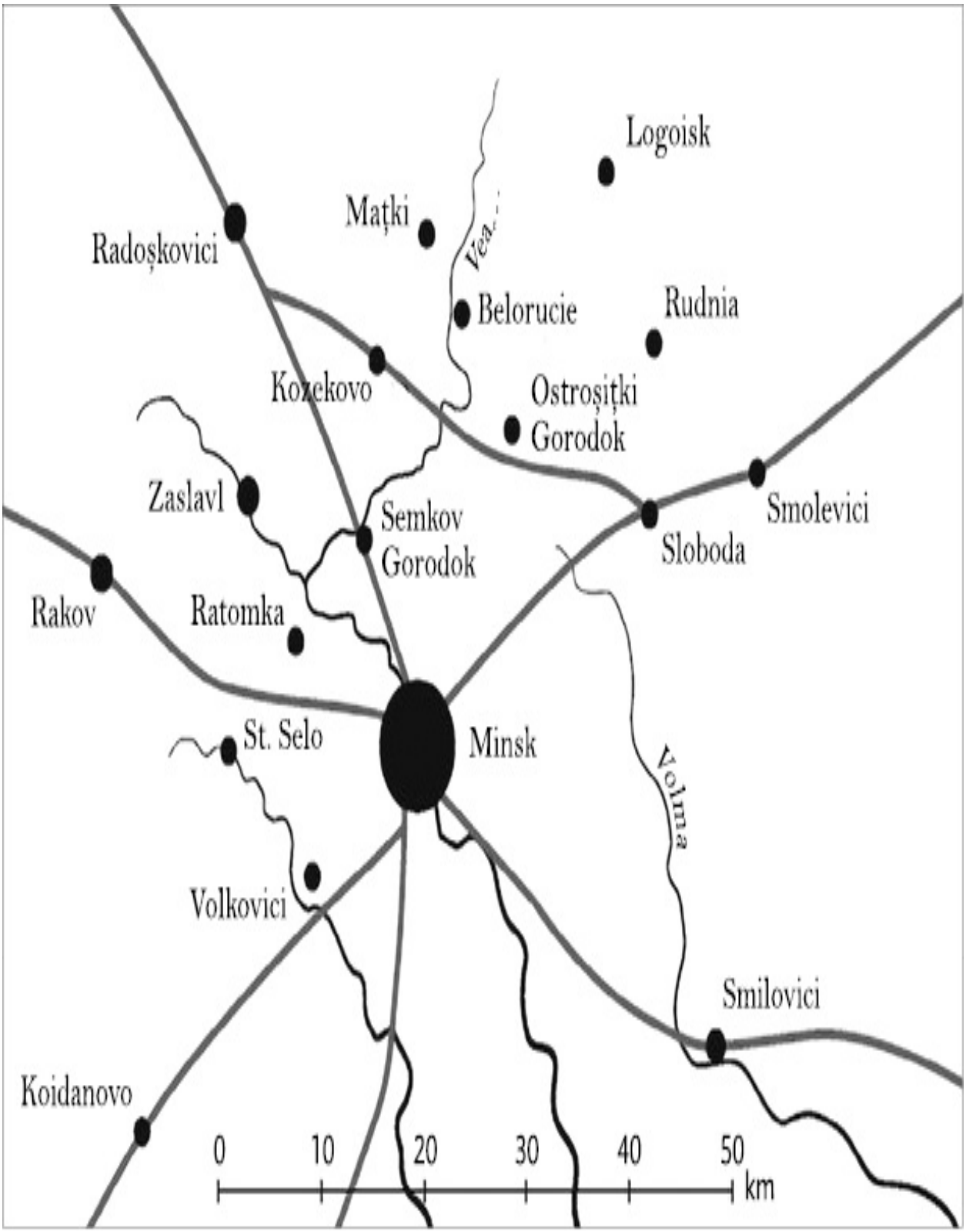

Fig. 26. **Luptele pentru Minsk**

Mobilizarea definitivă ale unităţilor corpului trebuia să se producă la Minsk, însă acolo „situaţia era de aşa natură“ încât rezerviştii nu stăteau la coadă să se înroleze. Şeful Secţiei propagandă politică al Corpului 2 Puşcaşi, comisarul de brigadă Miftahov, raportează:

„Până la ora 24.00 pe 24 iunie recruţii s-au prezentat în unităţi: în Regimentul 151 Artilerie al corpului s-au prezentat 86, trebuie să se prezinte 750, în Divizionul 86 Tunuri antiaeriene – 85 din 340, în Batalionul 10 Transmisiuni – 45 din 240, în Batalionul 5 Genişti – 210 din 410. La cele patru spitale militare a căror constituire e pusă în sarcina statului major al Corpului 2 Puşcaşi, rezerviştii s-au prezentat în proporţie de între 6 şi 27 la sută. E slabă prezentarea efectivului de rezervişti chiar şi de la comisariatele de sector din oraşul Minsk. Şi mai prost stau lucrurile cu aducerea mijloacelor de transport auto. În Regimentul 151 Artilerie al corpului, din cele 204 maşini înregistrate s-au prezentat la regiment doar 10, în Batalionul 5 Puşcaşi autonom din 24 de maşini n-a primit nici una…“ (458) Chiar şi în Divizia 100 Puşcaşi, amplasată constant la Minsk, „prezenţa efectivului de rezervişti este în proporţie de 70 la sută… spre sfârşitul zilei de 25 iunie în divizie, mai ales în unităţile părţii sedentare, numărul rezerviştilor care nu s-au prezentat era de 3 000 de oameni, la fel, divizia n-a primit 40 la sută din mijloacele de transport auto ce i se cuvin“. (461)

Neprezentarea rezerviştilor nu era însă beleaua cea mai mare – formaţiunile Corpurilor 2 şi 44 Puşcaşi se completau neîntrerupt cu oameni din contul unei surse ce nu era prevăzută de nici un regulament. În raportul politic al Corpului 2 Puşcaşi de pe 24 iunie citim: „Pe drumurile ce duc la Minsk s-a intensificat circulaţia ostaşilor, comandanţilor inferiori şi a corpului de conducere ce merg pe jos şi cu automobile în căutarea unităţilor lor. Când îi reţinem pe oamenii aceştia se clarifică faptul că ei fug în dezordine, panicaţi, cât mai departe de operaţiunile de luptă… Comandantul a decis să reţină circulaţia acestor militari şi să constituie din ei subunităţi şi unităţi militare“. (459)

Era cu mult mai complicată soluţionarea problemei asigurării trupelor rătăcitoare cu muniţii. Pe 28 iunie, comandantul Armatei XIII raportează la statul major al frontului: „Pe sectorul armatei merg într-un şuvoi neîntrerupt oameni şi chiar şi unităţi. A fost oprit şi pus în ordine de luptă

Regimentul 301 Artilerie de obuziere al Diviziei 108 Puşcaşi cu un număr limitat de proiectile. A trecut Regimentul 518 Artilerie antiaeriană care are bunuri materiale noi, dar nici un proiectil“. (460) Să menţionăm că în districtele vestice erau concentrate: pentru fiecare tun antiaerian de calibru 76 mm în medie câte 1 109 proiectile, pentru tunurile antiaeriene noi de calibru 85 mm – câte 143 de proiectile.

În prima jumătate a zilei de 25 iunie diviziile Corpurilor 2 şi 44 Puşcaşi au ocupat zonele defensive indicate. Din păcate, aceste forţe nu numai că erau puţine, dar nici n-au fost utilizate în modul cel mai bun – sarcina trasată (apărarea Regiunii Fortificate Minsk) a fost înţeleasă ad litteram şi cele două divizii de puşcaşi ale Corpului 44 Puşcaşi s-au întins uniform „ca pe o aţă“ cu lungimea de 80 de kilometri, ce repeta conturul regiunii fortificate; această tactică ar fi fost, poate, oportună pentru respingerea ofensivei infanteriei poloneze, dar nu a tancurilor germane. Pe direcţia cea mai ameninţătoare (drumurile Rakov–Minsk şi Radoşkovici–Minsk) au ajuns să se afle doar două regimente (nr. 30 şi 159) ale Diviziei 64 Puşcaşi; unde mai pui că nici acolo nu se observa o concentrare de eforturi pe direcţiile rutiere (nici în notele informative operative, nici în schemele anexate la memoriile comandantului Diviziei 64 Puşcaşi); cel de-al treilea regiment al diviziei (Regimentul 288 Puşcaşi) s-a întins pe distanţa de 15 kilometri în masivul păduros de la vest de râul Viacia (la nord de drumul Kozekovo–Sloboda), adică era într-o măsură considerabilă eliminat din operaţiunile active.

A doua divizie a Corpului 44 Puşcaşi (Divizia 108 Puşcaşi) a fost desfăşurată mai la sud, pe sectorul de 30 de kilometri Staroe Selo–Koidanovo******–Stankovo (localitate la 8 kilometri sud-est de Koidanovo), şi tot fără concentrarea necesară a forţelor lângă şoseaua Koidanovo–Minsk; ulterior, aceasta a condus la faptul că lovitura Diviziei 17 Tancuri germane a fost suportată de unul dintre regimentele (Regimentul 444 Puşcaşi) diviziei în condiţiile pasivităţii (consemnate direct în documente) altor unităţi. Suntem nevoiţi să constatăm că acest fapt, cunoscut acum chiar şi unor elevi curioşi – anume că formaţiunile mecanizate germane înaintau strict de-a lungul drumurilor, fără să rişte (şi, de fapt, fără să considere necesar) să se adâncească în păduri şi mlaştini – încă nu era la momentul respectiv înţeles de comandanţii Armatei Roşii.**

Formaţiunea cea mai aptă de luptă, Divizia 100 Puşcaşi decorată cu Ordinul Lenin (participantă la „campaniile eliberatoare“ din Polonia, Finlanda şi

România), a ocupat poziţii defensive la sud de drumul Kozekovo–Sloboda, cuprinzând în semicerc suburbiile de nord ale Minskului, cu frontul spre vest, nord şi est; nu prea e clar ce inamic şi de unde aştepta să vadă acolo comandamentul sovietic. Cel mai bizar şi întortocheat era dispozitivul de luptă operativ al Diviziei 161 Puşcaşi (inclusă, de asemenea, în componenţa Corpului 2 Puşcaşi) – un regiment de puşcaşi al diviziei (Regimentul 603 Puşcaşi), întărit cu două batalioane ale Regimentului 542, ocupa poziţii defensive lângă localitatea Ostroşiţki Gorodok (adică în zona Diviziei 100), celelalte unităţi rămânând în suburbiile estice ale Minskului.

În ultimă instanţă, lovitura aplicată de trei (!) divizii de tancuri ale Wehrmachtului a căzut peste frontul a două regimente de puşcaşi ale Diviziei 64 Puşcaşi şi peste flancul Diviziei 100 Puşcaşi; doar dârzenia şi bărbăţia extraordinare manifestate de ostaşii şi comandanţii acestor divizii – care au primit deloc întâmplător, primele din Armata Roşie, titlul de unităţi de gardă – nu le-au permis germanilor să străpungă din mers defensiva organizată în acest fel.

Prima „mutare“ în bătălie a fost făcută de „roşii“ şi ea s-a dovedit foarte eficientă. În raportul de luptă nr. 1 al statului major al Corpului 44 Puşcaşi acest eveniment – care ulterior a intrat, cu toate exagerările posibile, în nota informativă a Biroului de Informaţii Sovietic, în cărţi şi în manuale – este descrisă astfel: „În seara de 25.6.41 detaşamentele de recunoaştere ale Diviziilor 64 şi 108 Puşcaşi, trimise în misiune, au pătruns în adâncul dispozitivului inamicului şi s-au ciocnit în regiunea Şeluhi–Dekşnianî–Putniki (la vest de Radoşkovici – M.S.) de unităţile motorizate tehnice ale inamicului. În urma luptei de noapte subunitatea depistată a fost distrusă complet (probabil, statul major al unei formaţiuni militare), pe 27.6.41 am expediat la statul major al frontului documentele capturate“. (462)

Nu s-a ajuns până la „distrugerea completă a statului major al formaţiunii militare“, dar documentele statului major al Corpului 39 Tancuri al Wehrmachtului au fost într-adevăr capturate de detaşamentul de recunoaştere al Diviziei 64 Puşcaşi.

Ce-i drept, în Registrul operaţiunilor de luptă al Diviziei 20 Tancuri germane faptul acesta a fost înlocuit „cu jenă“ cu distrugerea

documentelor: „În jurul orei 20.00 comandantul Corpului 39, în timpul tentativei de a se apropia împreună cu avangarda batalionului 92 Recunoaştere (subunitate a Diviziei 20 Tancuri – M.S.) dinspre Olehnovici (localitate la 9 kilometri est de Radoşkovici – M.S.) de Radoşkovici intră pe neaşteptate în luptă. Numeroase pierderi – morţi şi răniţi, de asemenea şi de automobile. Generalul este temporar izolat. Automobilele generalului şi ale statului major al corpului sunt distruse de inamic împreună cu documentele radio şi de altă natură“. Comandantul corpului, generalul trupelor de tancuri Schmidt, a supravieţuit, dar documentele, inclusiv harta operativă cu situaţia marcată şi informaţii amănunţite despre componenţa de luptă a corpului, au ajuns la Moscova (ulterior „ecoul“ acestui eveniment va trece prin multe documente ale statelor majore sovietice).

În dimineaţa de 26 iunie, subunităţile de avangardă ale diviziilor de tancuri germane au început să ajungă la poziţia Regiunii Fortificate Minsk. Ordinul nr. 5 dat în ajun cerea: „Pătrunderea Grupului 3 Tancuri spre Minsk este sarcina imediată şi are o importanţă decisivă pentru operaţiunile Grupului de Armate Centru… Participarea la cucerirea oraşului Minsk nu este sarcina principală a Grupului 3 Tancuri, pentru el este mai important să blocheze terenul de pe ambele părţi ale oraşului, îndeosebi drumurile auto şi căile ferate pe direcţia est“. (353)

Descrierile documentare existente ale evenimentelor zilei de 26 iunie sunt foarte confuze şi contradictorii şi este aproape imposibil să compunem din ele un tablou clar. „Ceaţa războiului“ prezentă inevitabil în rapoartele de luptă (caracterul fragmentar, întârziat şi neveridic al informaţiilor) era agravată de situaţia în care se aflau diviziile Grupului 3 Tancuri. Nu există minuni pe lume şi marşul de cinci zile fără opriri pe distanţa de 250–300 de kilometri a dus la faptul că „mecanismele“ unitare au început a se dezmembra în „subansambluri şi agregate“ separate; ceea ce în articolele din ziare se obişnuia să fie numite „pene de tancuri“ s-au transformat în „aţe de oţel“ subţiri, lungi şi deseori rupte.

Acest proces s-a manifestat cel mai elocvent în Divizia 7 Tancuri: în prima jumătate a zilei de 26 iunie, ariergarda diviziei (batalionul antitanc cu subunităţile de infanteria ataşate la el) tot mai lupta lângă Molodecino, batalionul de motociclişti era la Radoşkovici, Regimentul 6 Infanterie motorizată se apropia de localitatea Maţki, subunităţile de avangardă al regimentului de tancuri au ajuns la drumul Kozekovo–Sloboda, batalionul

de recunoaştere al diviziei se avânta spre Rudno; astfel, unităţile diviziei erau împrăştiate într-o zonă cu lungimea de 60 de kilometri – nu era cu mult diferit faţă de situaţia Diviziilor 20 şi 12 Tancuri.

Această harababură a fost reflectată şi în documentele statelor majore ale Armatei Roşii. În Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 44 Puşcaşi însemnarea de pe 26 iunie începe astfel: „La ora 5.00 un grup de tancuri al inamicului de aproape 1 000 de maşini diferite a pătruns din târguşorul Radoşkovici spre Kozekovo… La ora 6.00 grupurile de tancuri ale inamicului, infanteria motorizată cu motocicletele şi transportoarele cu sprijinul artileriei şi aviaţiei au început atacul asupra liniei întâi a regiunii fortificate…“ (463) Însă în Raportul de luptă nr. 1 al statului major al corpului (scris pe 30 iunie) infanteria inamicului „dispare“, iar tancurile devin cu mult mai puţine: „Fără întrerupere, în decursul întregii zile tancurile inamicului, în grupuri mici de câte 5–10 tancuri, iar uneori şi mai multe, au continuat să atace Regimentele 30 şi 159 Puşcaşi (Divizia 64 Puşcaşi), îmbinându-şi acţiunile cu raidurile aviaţiei. Tancurile inamicului se răspândeau pe drumurile spre Gorodok Semkov şi Minsk. În decursul zilei de 26.6.41 infanteria inamicului aproape că nu a apărut în faţa frontului Corpului 44 Puşcaşi“. (462)

În Registrul operaţiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri acţiunile de luptă de pe 26 iunie din apropierea Minskului sunt descrise destul de laconic: „Unităţile Diviziei 20 Tancuri s-au oprit la sud-est de Radoşkovici după ce au fost nevoite să depăşească rezistenţa serioasă a inamicului lângă Grodek (e vorba, probabil, de Gorodok Semkov – M.S.)… Lovituri cu bombe asupra comasării grupurilor noastre de tancuri din fruntea coloanelor… Parvine o relatare de la statul major al Diviziei 12 Tancuri… După străpungerea poziţiei cazematelor de la nord-est de Rakov batalionul de motociclişti întărit al Diviziei 12 Tancuri se află pe poziţia cazematelor din faţa localităţii Şubniki (la patru kilometri est de Zaslavl – M.S.) pe drumul Rakov–Zaslavl; unităţile regimentului de infanterie întărit al Diviziei 12 Tancuri au făcut joncţiunea cu unităţile Diviziei 20 Tancuri la sud-vest de Radoşkovici...“ (353)

Este cert – şi confirmat de documentele ambelor părţi – doar rezultatul final: „Gruparea de tancuri a inamicului, întâmpinată de tirul organizat al artileriei antitanc, artileriei de divizie şi de corp, în decursul întregii zile [de 26 iunie] n-a spart frontul defensivei Diviziei 64 Puşcaşi care a rămas pe

poziţiile ei“. Acest rezultat a fost, fără îndoială, favorizat de aflarea statului major al Corpului 44 Puşcaşi (iar din seara zilei de 26 iunie şi a statului major al Armatei XIII) în regiunea Jdanovici (actualmente în raza oraşului Minsk), la doar 20 de kilometri de câmpul de luptă; postul de comandă al Diviziei 64 Puşcaşi se afla în pădure lângă gara Ratomka, adică la 10 kilometri de linia întâi a frontului.

Cu mult mai reuşit pentru inamic evoluau evenimentele zilei de 26 iunie la nord de Minsk. Profitând de faptul că poziţia defensivă ocupată de unităţile Corpului 2 Puşcaşi era la sud de drumul Kozekovo–Sloboda, subunităţile de avangardă ale Diviziei 7 Tancuri a Wehrmachtului au ajuns spre seară, aproape fără luptă, la poziţia Rudnia–Sloboda–Smolevici. Aceasta însemna ieşirea tancurilor germane pe autostrada de beton Minsk–Borisov–Smolensk şi asta era, la drept vorbind, sarcina principală a operaţiunii. E de remarcat faptul că sistemul de transmisiuni din Grupul 3 Tancuri era la momentul respectiv atât de defectat încât comandamentul german a aflat despre succesul său din rapoartele aviaţiei de recunoaştere, dar şi acestea conţineau o greşeală („conform raportului aviaţiei de recunoaştere, unităţile Corpului 39 Tancuri au ajuns la ora 18.45 la şoseaua Minsk–Borisov; prezumtiv, sunt unităţile Diviziei 20 Tancuri“).

Tentativele de a aduce pe autostradă forţele principale ale Diviziei 7 Tancuri şi flancul drept al Diviziei 20 Tancuri au întâmpinat rezistenţa încrâncenată a unităţilor Corpului 2 Puşcaşi. În Registrul operaţiunilor de luptă al Corpului 2 Puşcaşi stă scris:

„Pe 26 iunie, la ora 15.00, inamicul a atacat din regiunea Voronovo–Ostroşiţki Gorodok pe direcţia Skuratî–Kurganî (localitate la 6–9 kilometri sud-est de Ostroşiţki Gorodok – M.S.). La atac au participat cel puţin un batalion de infanterie motorizată şi de trupe aeropurtate şi un batalion de tancuri. Nefiind întâmpinate de artilerie,***** tancurile au spart frontul [defensivei] infanteriei şi au început să se adâncească în dispozitivul Regimentului 85 Puşcaşi (al Diviziei 100 Puşcaşi). Aproape 10 tancuri au fost incendiate de sticle cu benzină. O parte a tancurilor au ajuns până la Skuratî, dar încă vreo câteva tancuri au fost incendiate în regiunea eşalonului secund al regimentului şi la Skuratî au ajuns doar 14 tancuri şi câteva grupuri de infanterie motorizată şi de motociclişti. Întâmpinând acolo apărarea Regimentului 542 Puşcaşi (al Diviziei 161 Puşcaşi) şi nefiind în stare s-o spargă, tancurile şi infanteria inamicului au început să se retragă spre nord-***

vest…

Un alt grup al inamicului cu forţa de aproape o companie de infanterie şi cel puţin o companie de tancuri a atacat pe direcţia Papernia–Dubovlianî (adică la sud de Ostroşiţki Gorodok spre Minsk – M.S.). După ce 8 tancuri ale inamicului au fost arse, atacul infanteriei a fost respins cu pierderi mari pentru inamic, iar unele subunităţi ale Regimentului 355 Puşcaşi (al Diviziei 100 Puşcaşi) s-au aruncat în lupta corp la corp. Inamicul s-a retras în dezordine în direcţia nord… La ora 17.00, după ce şi-a adunat unităţile, inamicul şi-a repetat atacul, dar cu mai puţine forţe şi mai puţină insistenţă. Atacurile de pe toate direcţiile au fost respinse în faţa liniei întâi a defensivei… Pierderile Diviziilor 100 şi 161 Puşcaşi, în pofida lipsei totale a artileriei, au fost neînsemnate". (461)

Pe 27 iunie situaţia s-a înrăutăţit considerabil – dispozitivele de luptă ale diviziilor de tancuri germane deveneau în mod firesc tot mai compacte (la linia întâi ajungeau unităţile şi subunităţile rămase în urmă în timpul marşului) şi „aţele subţiri de oţel" începeau să se transforme într-un „pumn blindat". Plus că în dimineaţa de 27 iunie Divizia 12 Tancuri a fost transferată în subordinea Corpului 39 Tancuri, astfel toate cele trei divizii ce luptau în suburbiile de nord-vest ale Minskului au fost unite sub acelaşi comandament.

Între timp, în tabăra celor care se apărau au apărut problemele (de nerezolvat în ambianţa haosului ce sporea). „Deja spre seara zilei de 26.6.41 artileria a început să simtă lipsa numărului necesar de proiectile, deoarece acestea nu erau aduse deloc din spatele frontului. Cele 15 maşini trimise de comandantul Diviziei 64 Puşcaşi să aducă obuze de la Minsk probabil că nu s-au întors până în prezent. Erau îndeosebi insuficiente obuzele de artilerie de calibru 152 mm şi lipseau cu desăvârşire proiectilele pentru obuziere de calibru 122 mm". (462) Lipsa proiectilelor a fost observată şi de germani. „Se pare că lipseşte transportul sistematic al muniţiilor inamicului" (Registrul operaţiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri, însemnarea de pe 26 iunie).

Direcţia loviturii principale a formaţiunilor de tancuri germane a început să se deplaseze spre nord. După ce n-a reuşit pe 26 iunie să spargă defensiva

Regimentului 159 Pușcași de-a lungul șoselei Rakov–Minsk, Divizia 12 Tancuri a virat spre Zaslavl cu intenția de a pătrunde ulterior spre Semkov Gorodok și de a se apropia de Minsk dinspre nord-vest. Până la ora 11 dimineața, germanii au ocupat Zaslavlul; comandantul Diviziei 64 Pușcași, introducând în luptă ultimele rezerve (un batalion de pușcași), l-a constrâns pe inamic să se retragă; în această luptă și-a pierdut viața comandantul Regimentului 159 Pușcași, locotenent-colonelul Belov. Pe la ora 16.00 Divizia 12 Tancuri a ocupat din nou Zaslavlul și cu subunitățile de tancuri a înaintat încă cinci kilometri spre est, spre localitatea Laporovici.

Pe flancul nordic al Diviziei 64 Pușcași (în zona Mațki–Kozekovo–Semkov Gorodok) acționau deja două divizii de tancuri ale inamicului. Regimentul de pe flancul drept al diviziei s-a retras la est fără a primi ordinul respectiv. În Raportul de luptă nr. 1 al statului major al Diviziei 44 Pușcași această retragere e descrisă astfel: „Seara am primit unica radiogramă din toată ziua a Regimentului 288 Pușcași în care se comunica: «Regimentul s-a retras în pădurea de la nord-est de Logoisk». Noi nu știam ce se întâmplă în acest regiment. Oamenii trimiși pentru a stabili legătură nu se întorceau“. (462) Regimentul 30 Pușcași, rămas fără vecini, a reținut până seara atacurile tancurilor inamice. Registrul operațiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri consemnează succint tentativele zadarnice ale Diviziei 20 Tancuri de a dezvolta ofensiva: „Ora 13.45. Divizia 20 Tancuri trebuie să depășească poziția cazematelor de la 6–7 kilometri sud-est de Radoșkovixi… Ora 19.30. Unitățile diviziei de tancuri tot mai luptă contra cazematelor de la sud de Radoșkovici“. (353)

Însemnarea de pe 27 iunie din Registrul operațiunilor de luptă al Corpului 44 Pușcași:

„Ora 10.00. Șeful statului major al Diviziei 64 Pușcași, colonelul Belîșev, a raportat că în decursul zilei de 26.6 au fost cazuri în care garnizoanele permanente și-au abandonat cazematele.***** Comandantul Corpului 44 Pușcași, comandantul de divizie Iușkevici, a ordonat să fie trimis imediat în regiunea operațiunilor militare adjunctul pentru partea politică al comandantului regiunii fortificate, să fie luate măsurile cele mai drastice de restabilire a garnizoanelor permanente în cazemate, iar în cazul abandonării cu de la sine putere a cazematelor cei care fug în spatele frontului să fie împușcați pe loc.***

Ora 10.30. A fost depistată circulaţia tancurilor inamicului din târguşorul Zaslavl în direcţia Ratomka. În regiunea Loşanî exista un spaţiu ce nu era ţinut sub tirul din cazemate, în această direcţie s-au îndreptat tancurile inamicului. După ce a lăsat să treacă tancurile, Regimentul 30 Puşcaşi a rămas pe poziţia pe care se afla…

Ora 16.10. Legătura Regimentului 288 Puşcaşi cu statul major al Diviziei 64 Puşcaşi s-a pierdut. Tancurile inamicului circulă pe drumurile Rogovo–Kozekovo şi Zaslav–Laporovici; concomitent, infanteria motorizată a inamicului acţionează pe direcţia Kozekovo–Vîşkovo (localitate la şapte kilometri sud de Kozekovo – M.S.). Regimentul 30 Puşcaşi a fost încercuit. Contraatacul regimentului de puşcaşi din Vîşkovo spre est n-a avut succes. La ora 16.10 legătura comandantului Diviziei 64 Puşcaşi cu comandantul Regimentului 30 Puşcaşi s-a pierdut şi n-a mai fost restabilită.

Ora 18.00. La ordinul comandantului corpului de puşcaşi în Divizia 64 Puşcaşi au fost trimişi generalul-maior Orlov şi comisarul de regiment Usenko pentru a-i acorda ajutor Diviziei 64 Puşcaşi şi pentru a restabili ordinea…

În decursul zilelor de 25, 26, 27 iunie unităţile Diviziei 64 Puşcaşi au distrus circa 350–400 de tancuri şi automobile blindate ale inamicului, au fost luaţi câţiva prizonieri. Generalul-maior tov. Orlov au luat cele mai drastice măsuri pentru întoarcerea unor ostaşi roşii care fugeau de pe front în spatele frontului, cei mai mulţi parte din componenţa garnizoanei regiunii fortificate…“ (463)

O luptă nu mai puţin crâncenă s-a încins pe 27 iunie şi la nord de Minsk. Pentru germani ziua a început cu un episod straniu: „Comandantul Corpului 39 Tancuri raportează printr-o radiogramă: Divizia 7 Tancuri a respins la ora 06.00 lângă Smolevici un atac de tancuri al inamicului din direcţia Borisov cu pierderi grele provocate inamicului. Trebuie avută în vedere posibilitatea continuării atacurilor. Nu este oare vorba de rezervele de tancuri de lângă Moscova?“ (353) Ce-a fost asta? „Rezervele de lângă Moscova“, adică Divizia 1 Motorizată a Corpului 7 Mecanizat va ajunge la râul Berezina abia pe 29 iunie, iar la Minsk n-a fost niciodată. Cel mai probabil, germanii au fost atacaţi (e straniu că de pe direcţia est) de una dintre numeroasele subunităţi ale corpurilor mecanizate zdrobite ale Frontului Vest (dar s-ar putea să fi fost şi o subunitate a Diviziei 5 Tancuri a Frontului Nord-Vest, ce s-a retras de la Vilnius până la suburbiile estice ale

Minskului).

Oricum o fi fost, relatările despre contraatacuri cu participarea tancurilor figurează în documentele germane de pe 27–28 iunie în repetate rânduri; germanii chiar au antrenat în acţiune rezerva antitanc (un pluton de tunuri antitanc de calibru 50 mm din componenţa batalionului antitanc al Diviziei 7 Tancuri şi două tunuri antiaeriene de calibru 88 mm, plasate pe poziţie de tragere lângă autostrada Minsk–Borisov) şi au raportat că pe 27 iunie au distrus 35 de tancuri ale inamicului.

Însă evenimentele principale s-au desfăşurat în regiunea Ostroşiţki Gorodok–Belorucie, în care Divizia 100 Puşcaşi cu sprijinul Regimentului 151 Artilerie al corpului a aplicat o lovitură pe direcţia nord, a înaintat 10–12 kilometri şi a retezat comunicaţiile Diviziei 7 Tancuri a Wehrmachtului ce pătrunsese în regiunea Smolevici. Situaţia a fost evaluată ca foarte alarmantă: „În eventualitatea continuării de către inamic a atacurilor organizate contra unităţilor Diviziei 7 Tancuri lângă Smolevici, comandantul Grupului 3 Tancuri i-a ordonat comandantului Corpului 39 Tancuri să efectueze, pentru a evita spargerea de către inamic a poziţiilor Diviziei 7 Tancuri, retragerea unor forţe limitate la vest“. (353)

În realitate, germanii s-au limitat cu întoarcerea la 180 de grade a batalionului de recunoaştere al Diviziei 7 Tancuri, iar la ora 16.30 i-au trasat sarcina să înainteze de la Rudnia spre Ostroşiţki Gorodok. (455) Probabil acest episod e reflectat într-un raport al şefului Secţiei propagandă politică a Corpului 2 Puşcaşi: „Aproape un regiment de infanterie cu un batalion de tancuri a început să înainteze de la Rudnia pe direcţia vest asupra flancului şi spatelui frontului Regimentului 603 Tancuri (al Diviziei 161 Puşcaşi), ataşat de Divizia 100 Puşcaşi“. (464) Iar rolul principal în deblocarea comunicaţiilor Diviziei 7 Tancuri a fost jucat de ofensiva unităţilor de infanterie motorizată ale Diviziei 20 Tancuri, începută la ora 7 seara, de la Maţki spre Belorucie, sprijinită de acţiunile regimentului de tancuri ce înainta de-a lungul drumului dinspre vest.

Lupta încrâncenată a durat până la căderea întunericului, unităţile Diviziei 100 Puşcaşi, ce au suferit pierderi mari, s-au repliat spre târguşorul Papernia (localitate de lângă râul Viacia la trei kilometri sud de drumul Kozekovo–Sloboda). (461) „Atunci când bateriile şi-au îndreptat tirul bine reglat asupra poziţiilor inamicului, rezistenţa a încetat şi ofensiva noastră

putea să continue. Printre tunurile antitanc, lansatoarele de mine şi cuiburile de mitralieră abandonate zăceau cadavrele soldaţilor sovietici. Artileria şi tancurile inamicului au reuşit să plece.“

28 iunie

Deznodământul s-a produs pe 28 iunie, când la locul bătăliei de lângă Minsk au început să se apropie dinspre sud-vest unităţile de avangardă ale Diviziilor 17 şi 18 Tancuri ale Grupului 2 Tancuri. Din momentul acesta situaţia corpului de puşcaşi a devenit absolut disperată – ultima rezervă neutilizată, Divizia 108 Puşcaşi, care anterior aproape că n-a acţionat deloc, a ajuns acum sub lovitura forţelor superioare ale inamicului:

„Ora 10.00. La statul major al Corpului 44 Puşcaşi au parvenit informaţii despre retragerea Regimentului 444 Puşcaşi (al Diviziei 108 Puşcaşi) din regiunea Dzerjinsk (Koidanovo). Comandantul Corpului 44 Puşcaşi i-a ordonat comandantului Diviziei 108 Puşcaşi să mute postul de comandă mai aproape de Regimentul 444 Puşcaşi, să conducă personal lupta Regimentului 444 Puşcaşi…

Ora 10.10. Comandantul Corpului 44 Puşcaşi, comandantul de divizie Iuşkevici,***** i-a dat adjunctului său, generalul-maior Orlov, ordinul verbal să plece la Regimentul 444 Puşcaşi şi să restabilească cu mână de fier ordinea, să-i someze să se apere dârz, să nu facă nici un pas înapoi, să nu-i permită nimănui să plece în spatele frontului, iar în raport cu fugarii şi cu cei ce nu execută cerinţa de a se întoarce pe front să aplice armele.***

Ora 10.45. Comandantul Corpului 44 Puşcaşi, comandantul de divizie Iuşkevici, în ordinul nr. 5 le cere comandantului Diviziei 64 Puşcaşi şi garnizoanelor regiunii fortificate să-şi apere cu dârzenie poziţia şi să nu facă nici un pas înapoi; să-i întoarcă la locul lor pe toţi fugarii care părăsesc cu de la sine putere câmpul de luptă, iar în cazul în care ei nu doresc să-i împuşte pe loc…

Ora 12.00. Regimentul 444 Puşcaşi este atacat de câteva grupuri de tancuri

*din regiunea Dzerjinsk în număr total de circa 70 de tancuri.******** Tancurile inamicului au strivit un divizion de artilerie uşoară, au zdrobit Divizionul 3 al Regimentului 49 Artilerie al corpului şi au pătruns în interiorul defensivei Diviziei 108 Puşcaşi.*

Ora 13.00. Tancurile inamicului care au pătruns din regiunea Dzerjinsk au atacat postul de comandă al Corpului 44 Puşcaşi în regiunea pădurii de la est de Volkovici. Ca rezultat, 4 tancuri ale inamicului au fost distruse de tirul bateriei antitanc, două tancuri au fost deteriorate şi duse prin remorcare. Există pierderi la postul de comandă: 7 morţi, trei dintre ei comandanţi, 22 răniţi". (463)

Între timp nu stăteau nicidecum cu mâinile-n sân nici „vechii adversari"; Divizia 12 Tancuri a pătruns, în sfârşit, prin defensiva istovitului Regiment 159 Puşcaşi (al Diviziei 64 Puşcaşi) şi la ora 16.00 a intrat în Minskul distrus de bombardamente. În centrul zonei defensivei Diviziei 64 Puşcaşi câte cineva încă opunea rezistenţă, fapt consemnat succint în documentele Diviziei 20 Tancuri a Wehrmachtului: „Pe 28 iunie, la ora 04.30, regimentul de tancuri, cu Batalionul 3 în faţă, porneşte din nou în ofensivă. La început mişcarea e bună, dar apoi apare inamicul tot mai puternic. Chiar şi cu sprijinul unui batalion al Regimentului 59 Infanterie motorizată nu reuşeşte să înfrângă rezistenţa, iar propriile pierderi cresc…" În această fază, ultima, a bătăliei, Divizia 20 Tancuri îi pierde pe comandantul regimentului de infanterie motorizată (mort) şi pe comandantul regimentului de artilerie (rănit). Abia spre seara de 28 iunie Divizia 20 Tancuri ajunge la drumul Ostroşiţki Gorodok–Minsk şi, după ce virează spre sud, la ora 9.30, pe 29 iunie, intră în Minsk.

Statul major al Corpului 44 Puşcaşi pierde definitiv legătura cu unităţile subordonate. „La ora 24 legătura cu Divizia 108 Puşcaşi s-a întrerupt de tot şi nu s-a mai restabilit, iar delegaţii trimişi de la statul major al corpului la statul major al Diviziei 64 Puşcaşi – asistentul şefului Secţiei operative, maiorul Nartov, şi şeful Secţiei parte sedentară, locotenentul-major Sîroejkin, delegatul din partea Regimentului 539 Puşcaşi şi trei comandanţi [din] batalionul de transmisiuni al corpului, inclusiv un comandant de batalion de transmisiuni, căpitanul Aşavski, nu s-au întors nici ei." (462)

Pe 29 iunie comandanţii şi ostaşii rămaşi în front ai Diviziilor 64 şi 108 s-au concentrat în masivul păduros dintre Ratomka şi Staroe Selo; tot încolo se

duceau numeroasele grupe de ostaşi care se retrăgeau de la vest, iar în seara de 30 iunie au apărut şi comandanţii statului major al Armatei III împreună cu comandantul ei, generalul-locotenent V.I. Kuznețov. Au decis să răzbată spre sud-est şi această decizie s-a dovedit corectă: latura de sud a „pungii de la Minsk“ era încă foarte subţire****** – unităţile Diviziei 17 Tancuri germane s-au întins pe sectorul de 60 de kilometri de la Stolbţî la Minsk, iar Divizia 18 Tancuri a fost aruncată de Guderian să ocolească Minskul pe la sud, peste râurile Svisloci şi Volma spre magistrala Minsk–Borisov. Ieşirea din încercuire a început în noaptea dinspre 1 spre 2 iulie – s-a reuşit să fie scoşi din „pungă“, cu lupte, circa 3 000 de oameni.**

Replierea Corpului 2 Puşcaşi (adică a puţinelor unităţi ale Diviziilor 100 şi 161 care şi-au păstrat capacitatea de luptă şi aceea de a fi conduse) a început mai înainte – comandantul corpului, generalul-maior Ermakov, a dat ordinul respectiv la ora 3.00, pe 28 iunie. Unităţile se repliau luptând pe malul estic al râului Volma, în vastul masiv păduros dintre drumurile Minsk–Smolevici şi Minsk–Smilovici. Atmosfera e redată elocvent de câteva rânduri dintr-un raport al Secţiei politice a corpului: „Şeful statului major al Corpului 331 Puşcaşi, maiorul Margon, şi-a pus capăt vieţii. Comandantul de regiment a fost grav rănit, iar şeful statului major, maiorul Margon, n-a reuşit să conducă replierea regimentului, în consecinţă două batalioane nu s-au prezentat la locul de adunare fixat“. Pe o altă pagină a dosarului de arhivă a Direcţiei politice a Frontului Vest este descris astfel, probabil, acelaşi episod: „Maiorul Morgun a ucis trei comandanţi şi şi-a provocat o rană gravă“. (467)

Pierderile inamicului (după cum se poate judeca din rapoartele unităţilor Diviziei 7 Tancuri) din ziua de 28 iunie au fost de ordinul unităţilor, dar una dintre ele s-a dovedit „de foarte mare rezonanţă“ – a fost ucis comandantul unui regiment de tancuri al diviziei, colonelul Rothenburg, propus să fie decorat pentru forţarea cu succes a Nemanului lângă Alitus. Circumstanţele în care şi-a pierdut viaţa sunt descrise astfel în Registrul operaţiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri: „După ce a fost rănit uşor, fiind în drum spre postul medical al diviziei, iar drumul trecea pe teritoriul ocupat de inamic“. În documentele Corpului 2 Puşcaşi şi ale Diviziei 100 Puşcaşi se subliniază că „servieta personală cu documente a fost trimisă la statul major al corpului“. (487)

Deşi inamicul nu depunea eforturi deosebite pentru a-i urmări pe cei care se retrăgeau (germanii aveau nevoie de drumuri – de şoselele spre Borisov şi Moghiliov, nu de urmărirea prin păduri a celor care se retrăgeau), dincolo de râul Volma au ajuns doar grupuri mici de ostaşi şi comandanţi. În memoriul comisarului de batalion Dibrov (reprezentantul Direcţiei politice a frontului în Divizia 161 Puşcaşi) citim: „În regiunea Volma, din ostaşii şi din corpul de comandanţi ce au rămas şi din cei adunaţi din Divizia 155 Puşcaşi, Divizia 100 Puşcaşi, Divizia 108 Puşcaşi – în total 1 200 de oameni – au fost constituite două batalioane. În perioada luptelor Divizia 161 Puşcaşi a suferit pierderi neînsemnate, morţi şi răniţi (cel mult circa 354 de oameni), celelalte pierderi au ajuns în încercuire (aşa-numiţii dispăruţi), au răzbătut spre alte unităţi sau umblă pe drumuri şi prin păduri şi îşi caută unităţile“. (468)

Aşa a luat sfârşit bătălia de trei zile pentru Minsk. Ţinând cont că din partea germană au acţionat în exclusivitate formaţiuni de tancuri, e oportun să menţionăm şi nivelul pierderilor de tehnică. Pe 7 iulie comandamentul Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului a expediat la Secţia parte sedentară a Marelui Stat Major al trupelor terestre raportul cu privire la pierderi. Conform situaţiei de pe 30 iunie au fost pierdute irecuperabil: 30 de tancuri în Divizia 19 Tancuri, 25 de tancuri în Divizia 7 Tancuri (dar trebuie luat în calcul că 11 tancuri ale diviziei au fost pierdute lângă Alitus), 15 tancuri în Divizia 20 Tancuri; conform situaţiei de pe 4 iulie, Divizia 12 Tancuri a pierdut irecuperabil 11 tancuri. (486) În total, în cele trei divizii ce au luptat lângă Minsk (Divizia 7 Tancuri, Divizia 12 Tancuri, Divizia 20 Tancuri) au fost pierdute irecuperabil 51 de tancuri.****** Dacă eliminăm din categoria „tanc“ tanchetele cu mitralieră Pz-I, în lista pierderilor rămân 41 de tancuri.**

Este vorba de „mica“ Berezina, afluent de dreapta al Nemanului, ce nu trebuie confundată cu „marea“ Berezina, afluent al Niprului.

Pe 8 iulie în regiunea Moghiliov comandantul Armatei XIII va fi grav rănit în timpul unui raid al aviaţiei inamice; a decedat la un spital militar de la Moscova pe 14 iulie 1941.

Pe 25 iulie comandantul Regimentului 170 Artilerie, maiorul Nesterenko, şi

comisarul militar, instructorul politic Gribkov, au expediat Comitetului Central al Partidului Comunist (al bolşevicilor) şi Comitetului de Stat pentru Apărare o scrisoare în care, între altele, se spunea: „În Divizia 37 Puşcaşi infanteria a servit drept sursă de panică… în primele lupte infanteria îşi abandona artileria în voia sorţii şi noi pierdeam bunuri materiale“.

Gaik Bjişkian s-a născut în anul 1887 în oraşul persan Tabriz şi era armean. A participat la mişcarea revoluţionară cu începere din anul 1903. A plecat voluntar pe frontul Primului Război Mondial să lupte contra turcilor; pentru bărbăţia ieşită din comun a fost decorat cu două Crucea Sfântul Gheorghe. După Revoluţia din Octombrie s-a dat de partea bolşevicilor, în vara anului 1918 a organizat în Povolgia din câteva detaşamente de partizani separate o divizie de puşcaşi aptă de luptă. În războiul cu Polonia a comandat un corp de cavalerie, a reuşit să asigure retragerea acestuia pe teritoriul Prusiei germane şi astfel a salvat efectivul de prizonieratul polonez. A fost arestat în vara anului 1935 şi acest arest a fost, probabil, unul dintre primele cazuri de represiune contra „eroilor războiului civil“ proslăviţi oficial. A evadat în timp ce era transportat la închisoare, apoi a fost din nou arestat. În decembrie 1937 a fost condamnat la moarte prin împuşcare şi executat.

Probabil este vorba de tunurile de calibru 105 mm (care nu trebuie confundate cu obuzierul uşor de calibru 105 mm!) care în număr de patru puteau să se afle în componenţa regimentului de artilerie al diviziei de tancuri a Wehrmachtului; aceste tunuri puternice cu ţeavă lungă erau capabile să perforeze blindajul tancului KV.

Aşa erau poreclite de ruşi Ju-87 – n.tr.

Şeful de sector al Comitetului Regional de Partid Minsk, M. Sorokin, îi scria pe 5 iulie 1941 lui Stalin: „Până la ora 10 seara pe 24 iunie nimeni nu ştia că oraşul trebuie evacuat. Nici noi, lucrătorii de răspundere ai Comitetului Regional al Partidului Comunist (al bolşevicilor) al Bielorusiei, nu ştiam. La ora 10 seara secretarii Comitetului Regional şi alţi lucrători de conducere ai oraşului, fără să anunţe pe nimeni, au urcat în maşini şi au plecat, după cum am aflat ulterior, în oraşul Moghiliov, lăsându-i pe ceilalţi lucrători de răspundere ai Comitetului Regional fără mijloace de transport“.

În documentele Grupului 3 Tancuri, ale formaţiunilor şi unităţilor ei, pe care le-am studiat nu figurează nici o referire la căderea pe drum a vreunui bombardier sovietic doborât şi la pierderile de tehnică şi/sau efectiv provocate de ea. Cât priveşte cazurile de cădere a avioanelor ce ardeau din care nimeni nu s-a paraşutat, într-un raport de luptă al batalionului de tunuri antiaeriene al Diviziei 7 Tancuri figurează două episoade de acest fel, de pe 26 şi 27 iunie (regiunea Radoşkovici–Rogovo), care în principiu pot fi corelate cu istoria pieirii echipajelor căpitanului Aleksandr Maslov şi al locotenentului-major Isaak Presaizen. Să nu uităm că acest batalion de tunuri antiaeriene nu era nicidecum singurul în regiunea respectivă...

Sunt datele minime din toate cele cunoscute; în unele lucrări cât se poate de oficiale ale istoricilor sovietici erau indicate cifre mai mari: 326 de cazemate, inclusiv 34 construite în anii 1938–1939.

La momentul respectiv această localitate fusese redenumită Dzerjinsk; în documente figurează ambele denumiri.

În ajunul zilei de 26 iunie toată artileria Diviziei 100 a fost transferată la dispoziţia Corpului 44 Puşcaşi, adică pe o direcţie mai ameninţată de tancuri; divizionul de artilerie antiaeriană autonom al Corpului 2 Puşcaşi fusese trimis încă pe 23 iunie prin ordinul frontului la gara Negoreloe (la 45 de kilometri de Minsk pe şoseaua spre Stolbţî).

Cazurile nu erau singulare, după cum rezultă din pierderile uimitor de mici ale batalioanelor de geniu germane: „Lângă Zaslavl s-a manifestat din nou Batalionul 32 Geniu, împreună cu tancurile, unităţile de motociclişti şi cele antitanc, el a asaltat 22 de buncăre, pierderile – doar 2 răniţi. Geniştii Batalionului 58 Genişti, în componenţa detaşamentului de avangardă al Diviziei 7 Tancuri, în comun cu regimentul de tancuri, au neutralizat buncărele de pe drumul Radoşkovici–Ostroşiţki Gorodok, pierderi – 4 morţi, 14 răniţi“. (NARA, T 313, R 231, ff. 160–161)

Iuşkevici Vasili Aleksandrovici (1897–1951), membru al Partidului Comunist (al bolşevicilor) din anul 1919, la jumătatea anilor 1930 a comandat Divizia 100 Puşcaşi şi Corpul 13 Puşcaşi. Consilier militar în Spania, la revenirea de acolo a fost supus represiunilor, a fost eliberat în noiembrie 1939, numit şef al secţiei 1 a Direcţiei pregătire de luptă a Armatei Roşii a Muncitorilor şi Ţăranilor. A prins începutul războiului

având gradul vechi de „comandant de divizie“ şi în funcţia de comandant al Corpului 44 Puşcaşi; ulterior a comandat armate, a fost avansat general-colonel. Ultima funcţie exercitată a fost cea de comandant al Districtului Militar Privolgia.

Pe 28 iunie cea mai mare parte a tancurilor Diviziei 17 Tancuri a Wehr-machtului a staţionat fără combustibil în regiunea Stolbţî–Nesvij, deci cifra de 70 de tancuri – o treime din numărul total – s-a putea să fi fost exagerată.

Dacă e să dăm crezare unei însemnări din Registrul operaţiunilor de luptă al Grupului 3 Tancuri, la ora 17.00, pe 29 iunie, pe drumul Minsk–Smilovici din „pungă“ a ieşit fără să întâmpine obstacole o coloană mecanizată cu lungimea de 10 kilometri.

În raportul cu privire la operaţiunile de luptă ale Diviziei 100 Puşcaşi între 26 şi 28 iunie se afirmă că divizia a distrus 101 tancuri ale inamicului.

Capitolul 3.6

Bilanț

Încheierea încercuirii de lângă Minsk s-a produs relativ lent. În decursul a cel puțin trei zile – 29 și 30 iunie, 1 iulie – la sud de Minsk era doar un baraj destul de găurit format din subunitățile și unitățile Diviziei 17 Tancuri a Wehrmachtului ce se apropiau de oraș; la fel de subțire era și „ața de oțel“ a Diviziei 18 Tancuri, ce s-a întins la sud-est de Minsk pe lungimea de 35 de kilometri de la râul Volma până la Jodino. Pe „frontul“ foarte convențional breșa dintre Corpul 47 Tancuri și Corpul de tancuri era acoperită de două formațiuni mobile: Divizia 10 Tancuri și Divizia Motorizată SS „Reich“.

Raționând abstract, această situație crea posibilitatea de a debloca gruparea încercuită a trupelor Frontului Vest printr-o lovitură aplicată dinspre est, dar comandamentul Armatei Roșii nici măcar n-a încercat să acționeze astfel. În dimineața de 27 iunie (telegramele corespunzătoare au fost predate centrului de transmisiuni ale Marelui Stat Major la ora 7.00), cu semnăturile lui Budionnîi, Malenkov și Pokrovski (Consiliul de Război al așa-numitului „grup de armate al Rezervei Comandamentului Suprem“) au fost date ordinele de desfășurare a Armatelor XXII, XX și XXI pe linia fluviilor Dvina de Vest–Nipru (Poloțk, Vitebsk, Orșa, Moghiliov, Rogaciov, Reciția). (470) S-ar putea (deși e puțin probabil să fie necesar) discuta despre „caracterul umanist“ al acestei decizii, dar de pe pozițiile logicii dure a războiului nu existau alte variante: era prea târziu pentru a fi salvate rămășițele armatelor zdrobite ale Frontului Vest, iar Moscova putea fi salvată doar prin alinierea unui front nou pliat pe poziția defensivă naturală a fluviilor Dvina de Vest și Nipru.

Rezistența opusă în cele două „pungi ale încercuirii“ (Belostok– Slonim și Novogrudok–Minsk) a continuat până în primele zile ale lunii iulie. În propozițiile lapidare ale rapoartelor statelor majore ale Grupului de Armate Centru tragedia celor încercuiți este descrisă astfel:

„29 iunie.

În unele cazuri izolate inamicul tot mai opune o rezistență îndârjită și încrâncenată. În principal, tinde să spargă încercuirea și să se replieze la est.

O conducere unică a operaţiunii de spargere şi repliere nu se simte…

30 iunie.

În cursul încheierii încercuirii şi scotocirii regiunii din spatele frontului, inamicul tot mai opune o rezistenţă disperată. Artileria şi aviaţia inamicului nu acţionează… Se pare că în regiunea Minsk inamicul este demoralizat. Nu mai opune nici o rezistenţă organizată şi totuşi, din când în când, în grupuri mai mici de un regiment, aplică lovituri cu scopul de a-şi debloca trupele încercuite, uneori cu sprijinul tancurilor…

1 iulie.

În noaptea dinspre 30 iunie spre 1 iulie lupte încordate continuau doar lângă Zelva, în alte regiuni inamicul opunea o rezistenţă neînsemnată – se observă într-o oarecare măsură demoralizarea lui totală. Numărul prizonierilor şi al trofeelor creşte. Numărul lor total este deocamdată greu de stabilit…

4 iulie.

În pădurea Naliboki inamicului nu i-au mai rămas forţe pentru a opune o rezistenţă simţitoare şi cu începere de pe 3 iulie el a început să treacă de partea noastră într-un număr tot mai mare şi mai mare. Prizonierii şi transfugii depun mărturii că trupele au rămas fără alimente şi că sunt demoralizate. Doar acolo unde au rămas comisarii, ele se decid să opună rezistenţă…“ (474)

Conform situaţiei de până la 4 iulie inclusiv, în zona de acţiune a Grupului de Armate Centru au fost luaţi prizonieri 217 000 de oameni şi, după cum se spune într-un raport al statului major al Grupului de Armate, „numărul lor creşte tot mai mult“. (475) Pe 8 iulie comandantul Grupului de Armate, generalul-feldmareşal von Bock, a emis un ordin în care a fost făcut bilanţul operaţiunii: „Bătălia dublă pentru Belostok şi Minsk a luat sfârşit. Grupului de Armate i s-au opus patru armate ruseşti, compuse din circa 32 de divizii de puşcaşi, 8 divizii de tancuri, 6 brigăzi mecanizate şi 3 divizii de cavalerie. Din toate acestea noi am reuşit să zdrobim 22 de divizii de puşcaşi, 7 divizii de tancuri, 6 brigăzi mecanizate şi 3 divizii de cavalerie… Până ieri numărul prizonierilor şi cantitatea bunurilor militare capturate erau exprimate de cifrele următoare: au fost luaţi prizonieri 287 704 oameni, inclusiv câţiva generali de corp de armată şi de divizie. Au fost capturate şi distruse 2 585 de tancuri, inclusiv cele mai grele, şi 1 449 de

tunuri de artilerie…“ (476)

Aceste cifre n-au rămas definitive. Judecând după nota informativă a Grupului de Armate Centru de pe 28 septembrie, în bătălia de lângă Belostok–Minsk au fost luaţi prizonieri 338 500 de oameni, au fost distruse şi capturate 3 188 de tancuri şi 1 830 de tunuri. (477)

Cifrele prezentate în ordinul lui Bock denotă că germanii au exagerat întrucâtva componenţa iniţială a grupării Frontului Vest: ei au numărat 49 de formaţiuni (divizii şi brigăzi); în realitate însă, în componenţa Frontului Vest erau 44 de divizii, dar, dacă luăm în calcul trupele de pe flancul stâng al Armatei XI a Frontului Nord-Vest (trei-patru divizii care au ajuns în zona ofensivei Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului), greşeala este foarte mică. Conform evaluării germane, au rămas „nezdrobite“ 11 divizii; e imposibil să nu se observe că această cifră coincide pe deplin cu datele prezentate în Registrul operaţiunilor de luptă al Frontului Vest: „Au reuşit să iasă din încercuire detaşamente şi grupuri izolate, dintre care cele mai numeroase s-au dovedit Diviziile 155, 143 şi 24 Puşcaşi. Dintre celelalte unităţi mari au ieşit grupuri mici şi unele persoane. Pe poziţiile râului Berezina şi la sud de el au ajuns luptând doar Diviziile 50, 100, 161, 64, 108, 143, 155, 55, 75 Puşcaşi, Corpurile 20 şi 14 Mecanizate, Corpul 4 Aeropurtate şi nişte rămăşiţe mici (de cel mult 1 000 de oameni) ale Diviziilor 24, 6 şi 42 Puşcaşi“. (478)

În total – 12 divizii de puşcaşi şi două corpuri mecanizate. Sunt enumerate în principal formaţiunile eşalonului doi al frontului, dar sunt prezente şi trei divizii ale Armatei IV (nr. 6, 42 şi 75). Mai târziu, în august 1941 a fost alcătuită „Lista unităţilor militare ale Districtului Militar Special de Vest care au ieşit din Bielorusia Apuseană şi participă la lupte, conform situaţiei de pe 1.8.41“. (479) Nu există diferenţe substanţiale între aceste liste: la numărul celor ieşite din încercuire au fost adăugate două divizii de puşcaşi (nr. 49 şi 121) şi Corpul 17 Mecanizat, dar n-au fost incluse în listă Corpul 14 Mecanizat şi Divizia 24 Puşcaşi. Toată abundenţa aceasta de cifre şi numere se reduce la faptul că două treimi din formaţiunile de trupe ale Frontului Vest au fost pierdute în întregime, iar o treime se pare că a ieşit din încercuire. Iar acum să încercăm să precizăm care era starea (componenţa) în care au ieşit din luptă diviziile ce au evitat încercuirea.

Starea documentelor iniţiale ale trupelor Frontului Vest (la care m-am referit în repetate rânduri mai sus), precum şi starea statelor majore în care trebuiau să fi fost scrise aceste documente sunt de aşa natură încât nici nu poate fi vorba de cifre exacte; tot ce ne stă în puteri sunt nişte evaluări vagi, orientative, pe baza unor surse documentare răzleţe şi contradictorii.

Diviziile 6 şi 42 Puşcaşi sunt tocmai acele „divizii de la Brest“ zdrobite în primele două zile de război, caracterizate în seara de 24 iunie în Nota informativă operativă nr. 1 a Armatei IV ca „rămăşiţe ce nu sunt apte de luptă“. Cu toate acestea, autorii Registrului operaţiunilor de luptă al frontului le-au inclus în lista celor ieşite din încercuire, ce-i drept, cu precizarea „rămăşiţe mici (de cel mult 1 000 de oameni)“. Mai există Nota informativă operativă nr. 10 de pe 4 iulie, iar în acest document sunt prezentate datele următoare: „Divizia 6 Puşcaşi – 340 de oameni, Divizia 42 Puşcaşi – 4 000 de oameni, dintre ei 50 la sută nu au echipament“. (480) Patru mii de oameni într-o divizie care împreună cu Divizia 6 Puşcaşi s-au retras în decurs de o săptămână de la Brest până la Nipru e ceva fantastic; o posibilă explicaţie ar putea fi că dincolo de Nipru în divizie a fost înrolat efectivul mobilizat (de aici şi afirmaţia stranie despre cei „50 la sută care nu au echipament“).

În Nota informativă operativă nr. 10 figurează şi Divizia 55 Puşcaşi care la 4 iulie avea un efectiv de 800 de oameni.

A fost inclus în lista celor ieşiţi din încercuire Corpul 14 Mecanizat; în conformitate cu raportul cu privire la operaţiunile de luptă ale Corpului 14 Mecanizat, în momentul scoaterii corpului pentru reconstituire (29 iunie) în diviziile lui rămăseseră: 285 de oameni în Divizia 205 Motorizată, 450 – în Divizia 22 Tancuri, 1 090 – în Divizia 30 Tancuri. (386) În medie, câte 600 într-o divizie.

În „Lista unităţilor militare“ din august a fost inclus Corpul 17 Mecanizat. În raportul comandamentului corpului se constată cât se poate de autocritic: „Nu pare posibil să poată fi stabilite caracterul şi numărul pierderilor reale ale corpului“. Cu toate acestea, în raport figurează câteva cuvinte care permit să fie estimat orientativ efectivul ieşit din încercuire: „În decursul zilelor de 14, 15, 16, 17 iulie din efectivul unităţilor şi din rămăşiţele corpului mecanizat a fost alcătuit un detaşament de 1 400 de oameni care a apărat poziţia de la râul Soj… Pe 22.7, la ordinul generalului-

maior Borzikov, din rămăşiţele corpului a fost constituit şi trimis pe poziţiile de pe linia întâi în regiunea Iarţevo un regiment motorizat de puşcaşi sub comanda maiorului Şipiliuk şi pe 25.7 a fost constituit un batalion motorizat de puşcaşi“. (403) Chiar dacă am presupune că toate cele trei formaţiuni („detaşamentul“, regimentul şi batalionul) au fost constituite din oameni diferiţi şi am exclude posibilitatea completării corpului cu forţe proaspete, chiar şi în aceste condiţii nici pe departe indiscutabile, unei divizii a Corpului 17 Mecanizat îi reveneau în medie câte 1 600–1 800 de oameni.

În capitolul precedent a fost citat memoriul comisarului de batalion Dibrov (reprezentantul Direcţiei politice a frontului) în care se spune că, din rămăşiţele a trei divizii care au ajuns dincolo de râul Volma, au fost constituite două batalioane cu efectiv total de 1 200 de oameni. Cele trei divizii sunt Diviziile 155, 100 şi 108 Puşcaşi. O să remarcăm că prima dintre ele figurează în Registrul operaţiunilor de luptă al frontului în lista celor cu „efectivul cel mai numeros“. Este de remarcat şi că aceste trei divizii sunt din trei corpuri mecanizate diferite; este cât se poate de oportun de presupus că pe undeva au ieşit din încercuire şi alte rămăşiţe ale acestor divizii. De exemplu, Corpul 44 Puşcaşi (Diviziile 64 şi 108 Puşcaşi împreună cu subunităţile altor formaţiuni ale frontului ce li s-au alăturat) a scos din încercuire circa 3 000 de oameni.

Probabil cea mai numeroasă şi mai de succes – pe acest fundal îngrozitor – s-a dovedit Divizia de Fier 24, din care au ieşit din încercuire circa 2 000 de oameni.

Rezumăm: conform estimării celei mai optimiste, în medie efectivul diviziilor Frontului Vest ce au ieşit din încercuire era de cel mult 1 500 de oameni în fiecare. În continuare, calculul este foarte simplu: 18 divizii (12 de puşcaşi plus două corpuri mecanizate) cu câte 1 500 de oameni în fiecare. În total se adună 27 000. Rotunjim până la 30 000. Majorăm numărul obţinut de 1,5–2 ori (pe lângă divizii, din componenţa frontului mai făceau parte unităţile şi instituţiile corpurilor, armatei, părţii sedentare, de învăţământ militar etc). Total: 45 000–60 000 de oameni, este tot ce a rămas din Districtul Militar Special de Vest. Iar în ajunul războiului – după cum e indicat în „Culegerea statistică nr. 1“ – în el erau 600 000 de oameni (şi asta fără a lua în calcul 71 000 de inşi convocaţi pentru „concentrare de instrucţie“).

600 – 60 = 540.

Au fost pierdute irecuperabil nouă zecimi din efectiv. În valoare absolută – mai mult de jumătate de milion. O confirmare indirectă a corectitudinii acestei estimări a pierderilor poate fi găsită în culegerea statistică cunoscută şi cât se poate de oficială a lui Krivoşeev (Parafa secretizării a fost anulată), conform căreia de pe 22 iunie până pe 9 iulie Frontul Vest a pierdut 521 de unităţi de arme de foc.

Câteva cuvinte (fără pretenţii de amploare enciclopedică) despre soarta corpului de comandanţi al frontului zdrobit.

Au fost ucişi în primele lupte şi în timpul ieşirii din încercuire: comandantul Corpului 6 Mecanizat, generalul-maior M.G. Haţkilevici, şi şeful artileriei corpului, generalul-maior A.S. Mitrofamov, comandantul Corpului 13 Mecanizat, generalul-maior P.N. Ahliustin, comandantul Corpului 21 Puşcaşi, generalul-maior V.B. Borisov, comandantul Diviziei 27 Puşcaşi, generalul-maior A.M. Stepanov, comandantul Diviziei 29 Tancuri, colonelul N.P. Studnev.

Au dispărut (sau şi-au pierdut viaţa în circumstanţe neidentificate): comandantul Corpului 5 Puşcaşi, generalul-maior A.V. Garnov, adjunctul lui, generalul-maior F.I. Budanov, şi şeful artileriei corpului, generalul-maior G.P. Kozlov, adjunctul comandantului Corpului 13 Mecanizat, generalul-maior V.I. Ivanov, şeful statului major al Corpului 11 Mecanizat, colonelul S.A. Muhin, şeful statului major al Corpului 6 Mecanizat, colonelul E.S. Koval, comandantul Diviziei 6 Puşcaşi, colonelul Popsui-Şapko, comandantul Diviziei 8 Puşcaşi, colonelul N.I. Fomin, comandantul Diviziei 55 Puşcaşi, colonelul D.I. Ivaniuk, comandantul Diviziei 25 Tancuri (a Corpului 13 Mecanizat), colonelul N.M. Nikiforov, comandantul Diviziei 36 Tancuri (a Corpului 17 Mecanizat), colonelul M.Z. Miroşnikov, comandantul Diviziei 209 Motorizate, colonelul A.I. Muraviov.

Au căzut prizonieri: comandantul Corpului 4 Puşcaşi, generalul-maior E.A. Egorov, comandantul Corpului 6 Cavalerie, I.S. Nikitin, şeful statului major al Corpului 21 Puşcaşi, generalul-maior D.E. Zakutnîi, şeful Direcţiei de tancuri şi autoblindate a Armatei X, colonelul G.I. Antonov, adjunctul comandantului Corpului 11 Mecanizat, generalul-maior P.G. Makarov, şi şeful artileriei corpului, generalul-maior N.M. Starostin, comandantul

Diviziei 13 Puşcaşi, generalul-maior A.Z. Naumov, comandantul Diviziei 49 Puşcaşi, colonelul K.F. Vasiliev, comandantul Diviziei 4 Tancuri, generalul-maior A.G. Potaturcev, comandantul Diviziei 29 Motorizate, generalul-maior I.P. Bikjanov, comandantul Diviziei 36 Cavalerie, generalul-maior E.S. Zîbin. După terminarea războiului, Egorov, Naumov, Zîbin, Zakutnîi au fost executaţi. Potaturcev a murit în închisoare înainte de proces, Antonov a colaborat activ cu Vlasov, dar a reuşit să evite repatrierea în URSS.

Au fost răniţi: şeful statului major al Armatei III, generalul-maior A.K. Kondratiev, comandantul Diviziei 85 Puşcaşi, generalul-maior A.V. Bondovski, comandantul Diviziei 86 Puşcaşi, colonelul M.A. Zaşibalov, comandantul Diviziei 6 Cavalerie, generalul-maior M.P. Konstantinov, comandantul Diviziei 31 Tancuri (a Corpului 13 Mecanizat), colonelul A.S. Kalihovici. (488)

În total – 34 de comandanţi superiori (generali sau colonei cu funcţie de generali).

Soarta Comandamentului Suprem al Frontului Vest a fost şi mai tragică. Comandantul trupelor, generalul de armată D.G. Pavlov, şeful statului major, generalul-maior V.E. Klimovskih, şeful artileriei, generalul-locotenent N.A. Klici, şeful transmisiunilor, generalul-maior A.T. Grigoriev, adjunctul comandantului forţelor armate aeriene ale frontului, generalul-maior Taiurski, au fost arestaţi şi împuşcaţi. În cadrul aceluiaşi dosar ca şi Pavlov a fost condamnat şi împuşcat comandantul Armatei IV, generalul-maior Korobkov. Comandantul forţelor armate aeriene ale Frontului Vest, I.I. Kopeţ, s-a împuşcat (sau a fost împuşcat în timpul arestării). Şeful Secţiei operative a statului major al frontului, generalul-maior I.I. Semionov, a fost arestat şi condamnat la 10 ani de închisoare, dar în octombrie 1942 a fost eliberat înainte de termen şi reabilitat în grad. (382)

Iar acum să încercăm să evaluăm dimensiunile pierderilor de efectiv cu care Grupul de Armate Centru a plătit pentru zdrobirea atât de nimicitoare a inamicului său.

În Nota informativă operativă a statului major al Armatei IX a Wehrmachtului de pe 2.7.41 este indicat că de pe 22 până pe 28 iunie armata a pierdut 4 764 de oameni, inclusiv irecuperabil – 1 449 (morţi şi

dispăruți). (482) Raportate la cele 12 divizii din componența ei înseamnă pierderea a câte 57 de oameni pe zi (în realitate – şi mai puţini, deoarece din componența armatei, în afară de diviziile de infanterie, făceau parte şi unele subunităţi şi unităţi autonome subordonate corpurilor de armată şi armatei). După criteriile lunii iunie 1941 această cifră e un pic mai mare decât de obicei; se poate presupune că suma finală a fost influențată (în sens crescător) de pierderile diviziilor de infanterie ale Corpului de armată 20, care au respins lovitura grupului motorizat şi de cavalerie al lui Boldin.

Pierderile Grupului 3 Tancuri sunt cu mult mai mici: de pe 22 iunie şi până pe 2 iulie doar 1 769 de oameni, inclusiv 583 irecuperabil. (483) Din rapoartele la cele şapte divizii din componența grupului, rezultă câte 24 de oameni pe zi – o cifră fenomenală, mai ales ținând seama de calea de luptă al Grupului 3 Tancuri şi de parcul ei de tancuri „perimat iremediabil“ (să le restituim istoricilor sovietici această definiție sonoră).*******

În Nota informativă operativă a statului major al Grupului de Armate Centru de la ora 3.30 de pe 3 iulie se spune: „conform unor date incomplete pierderile Armatelor IV şi IX şi ale Grupului 3 Tancuri sunt de: au fost uciși 221 de ofițeri şi 2 655 de soldați, răniți 389 de ofițeri şi 7 125 de soldați, au dispărut 20 de ofițeri şi 945 de soldați“. (484) În total, pierderile sunt de 11 355 de oameni, inclusiv cele irecuperabile de 3 841 de oameni.

Pierderile Grupului 2 Tancuri nu sunt reflectate în nota informativă operativă citată mai sus. Dar sunt cunoscute datele aşa-ziselor „decade“ (listele de bilanţ ale pierderilor Wehrmachtului în fiecare 10 zile de război), în conformitate cu care de pe 22 iunie până pe 20 iulie grupul de tancuri al lui Guderian a pierdut 4 368 de oameni, inclusiv 1 142 irecuperabil. La prima vedere, datele nu coincid, dar trebuie să ținem cont că în dimineața de 3 iulie ambele grupuri de tancuri (nr. 2 şi 3) au fost unite într-o singură armată de tancuri nr. 4 (ulterior această decizie a fost recunoscută drept nu prea reuşită şi totul a fost restabilit cum fusese); astfel, pierderile consemnate în „decade“ ca pierderi de până pe 20 iulie sunt, de fapt, pierderile de până la sfârşitul zilei de 2 iulie.

Astfel, drept cifră minimă suficient de exactă pentru o estimare orientativă a pierderilor Grupului de Armate Centru în primele zece zile de război poate fi considerată cea de 16 000 de oameni (11 355 + 4 368), inclusiv 5 000 de pierderi irecuperabile (3 841 + 1 142). Ținând seama de inevitabilul

caracter inexact şi incomplet al notelor informative scrise pe urmele fierbinţi ale luptelor, cifrele obţinute trebuie majorate cu 20–25 la sută. Astfel ajungem la estimarea maximă a pierderilor totale suferite de Grupul de Armate Centru în timpul zdrobirii Frontului Vest (de pe 22.6 până pe 2.7), cea de 19 000–20 000 de oameni. În medie o divizie pierdea câte 40 de oameni pe zi.

Raportul acestor pierderi faţă de pierderile inamicului (Armata Roşie) este de circa 1 la 27. Dacă e să calculăm însă doar pierderile irecuperabile, rezultă o proporţie de-a dreptul nemaipomenită (1 la 80), dar în cazul concret dat este o abordare profund eronată, deoarece în Armata Roşie raportul ca atare al numărului celor răniţi şi scoşi definitiv din luptă era absolut anormal (pierderile irecuperabile erau de câteva ori mai mari decât cele sanitare din contul cotei enorme a celor „dispăruţi“ în structura pierderilor). Nimeni nu va numi acum numărul răniţilor din unităţile Frontului Vest şi nici n-a îndrăznit nimeni nici până prezent să pună în discuţie această temă. De aceea ne vom limita la proporţia „modestă“ de 1 la 27. Poate chiar 1 la 25.

De regulă, cifrele ce exprimă media aritmetică nu reflectă tabloul plenar, de aceea e cazul să „reglăm puţin claritatea“ şi să examinăm pierderile diviziilor germane afectate la maximum.

Erau mari (probabil cele mai mari din Grupul de Armate Centru) pierderile Diviziei 18 Tancuri (a Grupului 2 Tancuri). În primele 10 zile de război divizia a pierdut (în fond în luptele contra Corpului 47 Puşcaşi de lângă Slonim–Baranovici) 1 346 de oameni.

Divizia 45 Infanterie care a asaltat cetatea Brest a pierdut în opt zile de lupte 1 120 de oameni; pierderile medii zilnice sunt de 140 de oameni şi aceste cifre foarte mari sunt, de asemenea, indicatori-record pentru Grupul de Armate Centru.

Divizia 29 Motorizată (a Grupului 2 Tancuri) care în decurs de 4–5 zile a menţinut sub numeroase lovituri ieşirea din „punga“ de la Belostok a pierdut până pe 2 iulie 1 026 de oameni; aproximativ câte 100 pe zi.

N-au trecut fără urme în statistica pierderilor Wehrmachtului nici luptele

purtate în zilele de 25–28 iunie în regiunea Trabî–Ivie cu Divizia de Fier 24 a generalului Galiţki. După cum scrie (şi scrie, de altfel, referindu-se la un raport de serviciu) în memoriile sale H. Hoth, comandantul Grupului 3 Tancuri, „în primele trei săptămâni de lupte pierderile Diviziei 19 Tancuri şi ale Diviziei 14 Motorizate au fost în ansamblu de 163 de ofiţeri şi 3 422 de subofiţeri şi soldaţi“. (485) În medie, câte 85 de oameni pe zi.

Pierderile maxime au fost, probabil, cele ale Diviziei 7 Tancuri de pe 26 iunie; după cum am menţionat mai sus, divizia a pierdut în ziua respectivă mai mult de 193 de oameni („mai mult“, deoarece în această cifră n-au fost incluse pierderile unuia dintre regimentele de infanterie motorizară ale diviziei). Acest nivel maxim al pierderilor se explică, cel mai probabil, prin faptul că pe 26 iunie divizia a ajuns sub o lovitură masivă a aviaţiei sovietice; în toate celelalte zile pierderile ei erau cu mult mai mici, fiind în total de circa 500 de oameni în luna iunie.

Toată abundenţa aceasta de cifre nu este reprodusă nicidecum pentru a-l istovi pe cititor. Numărul pierderilor zilnice medii, mari, maxime ale diviziilor Wehrmachtului ne oferă o anumită „platformă de sprijin“, care ne permite să apreciem posibilităţile reale ale mijloacelor de distrugere din epoca respectivă şi proporţiile potenţialelor „pierderi sângeroase“ (există în militărie şi acest termen cam sinistru ce desemnează totalitatea morţilor şi răniţilor).

În linii mari şi în ansamblu, pentru diviziile germane ale Grupului de Armate Centru prima săptămână de război a constat din marşuri, deranjate rareori de unele ciocniri de scurtă durată. Acestui „regim de operaţiuni militare“ îi corespundeau pierderi de câte 40–50 de oameni pe zi per divizie. Divizia 45 Infanterie n-a mărşăluit lângă zidurile cetăţii Brest, ci a purtat o luptă încordată – cu „pierderi sângeroase“ de circa 140 de oameni pe zi. Au fost nevoite să poarte lupte crâncene de multe zile Diviziile 7, 18, 19 Tancuri, Divizia 29 Motorizată – şi pierderile lor se apropie de cota de 100 de oameni pe zi (sau o depăşesc considerabil). Bineînţeles, toate cifrele acestea pot să fie incomplete şi imprecise; e cât se poate de posibil ca unele episoade ale luptelor încordate să fi rămas în afara cadrului cărţii noastre, deci se poate presupune că pierderile reale ale diviziilor Wehrmachtului ajungeau în unele momente critice până la cota de 200–250

de oameni pe zi.

Dar ce vedem de partea cealaltă a frontului? Divizia 128 Puşcaşi (a Armatei XI a Frontului Nord-Vest) dispare în decursul unei singure zile, 22 iunie; efectivul ei era de 15 500 de oameni – unde s-au pierdut cu toţii? Vecinul din stânga al Diviziei 128 Puşcaşi era Divizia 56 Puşcaşi a Frontului Vest; în Raportul de luptă nr. 3 al statului major al Armatei III de la ora 12.30 de pe 24 iunie se afirmă că „în urma luptelor Divizia 56 Puşcaşi are două detaşamente mici separate de câte 700–800 de oameni“. Ce fel de lupte sunt astea, în care o divizie pierde câte 4 000–5 000 de oameni pe zi? Putem să discutăm la infinit despre proprietăţile tactice şi tehnice ale mitralierelor şi aruncătoarelor de mine sovietice şi germane, dar nici un fel de nuanţe tehnice nu pot servi drept explicaţie a faptului că pierderile zilnice ale unei divizii a unei părţi beligerante erau de douăzeci de ori mai mari decât ale unei divizii din cealaltă tabără.

De fapt, aceste întrebări sunt cât se poate de retorice. Răspunsul este cunoscut. Situaţia ce s-a creat pe Frontul Vest este remarcabilă doar prin faptul că procesul care în documentele statelor majore ale Armatei Roşii era desemnat cu cuvintele „divizia s-a risipit“ îşi găseşte o expresie cantitativă certă în cifra celor luaţi prizonieri de germani. Dacă luăm ca bază estimarea obţinută mai sus a pierderilor totale ale frontului (540 000 de oameni), cei 338 500 de prizonieri înregistraţi de germani reprezintă 63 la sută din pierderile Frontului Vest.*******

Este foarte important să subliniem că numărul total ale celor „risipiţi“ era, fără îndoială, mai mare decât numărul celor luaţi prizonieri de germani. Un anumit număr (mii?, zeci de mii?) de foşti ostaşi ai Armatei Roşii s-au îmbrăcat în haine civile şi au evitat prizonieratul – s-au ascuns în sate mici din adâncul pădurilor, s-au întors acasă (în condiţiile unei încercuiri foarte „găurite“ aşa ceva era posibil la scară geografică mare, inclusiv circulaţia locuitorilor Poloniei răsăritene în Polonia apuseană), li s-au alăturat partizanilor, au devenit „polizei“********* etc. Este în afara îndoielilor şi faptul că multe mii (zeci de mii?) de „încercuiţi în iunie“ au rătăcit câteva luni pe poteci de pădure spre est şi au ajuns la ai lor după ce au fost scrise toate rapoartele, memoriile şi „listele“ citate mai sus.**

E foarte greu, dacă în general e posibil, de făcut o estimare cât de cât realistă a numărului „evitaţioniştilor“ (cei care şi-a abandonat unităţile, dar

totodată au evitat plasarea în lagărul german pentru prizonieri). Puținele cifre împrăștiate prin diferite documente ale statelor majore sovietice ne permit doar să afirmăm că cei dispăruți au fost de multe ori mai mulți decât morții.

„În perioada luptelor Divizia 161 Pușcași (în care au rămas, după cum se spune în același raport politic, doar 700 de oameni – M.S.) a suferit pierderi neînsemnate de morți și răniți (aproximativ 354 de oameni, cel mult), ceilalți s-au pierdut, au ajuns în încercuire (așa-numiții dispăruți), au răzbătut până la alte unități sau umblă pe drumuri și prin păduri și își caută unitățile“. (468)

„În Regimentul 797 Pușcași al Diviziei 232 Pușcași au fost uciși și răniți: corp de comandanți – 14, corp de comandanți – 82, trupă – 904 (în total rezultă un raport de 1 la 7 – M.S.). Există toate temeiurile pentru a presupune că majoritatea celor dispăruți au fugit care încotro, au dezertat de pe câmpul de luptă și se află în pădurile din regiunea în care acționează divizia“. (489)

„Probabil pierderile de efectiv sunt exprimate de o cifră ce nu depășește 5 la sută din efectivul total“ – așa e scris în raportul cu privire la operațiunile de luptă ale Corpului 17 Mecanizat, care în realitate a pierdut trei sferturi din efectiv. (403) Baza aviatică 86 (personalul de la sol al aerodromului de lângă orașul Alitus) a pierdut în șapte zile de război: 1 mort, 3 răniți, 242 de dispăruți. (363)

Bineînțeles, sunt „cazuri particulare izolate“. E la fel de indiscutabil că deocamdată nimeni n-a găsit nici un „caz particular“ contrar – un exemplu de divizie în care pierderile de morți și de răniți să fi fost mai mari decât numărul celor fugiți care încotro. Trecând de la particular la general, de la pierderile unor unități și formațiuni la pierderile în ansamblu ale Frontului Vest, putem propune doar o estimare foarte vagă, bazată pe presupunerea că numărul morților și al răniților pe de o parte (în cazul dat în unitățile Armatei Roșii) nu putea să depășească mai mult decât de 4–5 ori indicatorul corespunzător al inamicului (Wehrmachtul). Cu această condiție (da, foarte șubredă și puțin probabil demonstrabilă) se poate presupune că pierderile Frontului Vest au fost de 80 000–100 000 de morți și răniți și de circa 400 000–450 000 de „risipiți“.

VÂNĂTORUL DE TANCURI GERMAN „ELEFANT“ ÎN ATAC

VÂNĂTORUL DE TANCURI GERMAN „ELEFANT“ ÎN ATAC

Documentele Secţiei spionaj şi contraspionaj a Corpului de armată 17 (al Grupului de Armate Sud). (490)

26 iunie 1941

Raport de bilanţ cu privire la rezultatele interogării prizonierilor de război:

„… Echipamentul e într-o stare foarte proastă, parţial zdrenţuit. Încălţămintea este parţial uzată, sunt folosite pingele suplimentare. Prizonierii se plâng foarte mult pe aprovizionarea proastă cu alimente în unităţile lor; ei spun că le dădeau de mâncare crupe crude. Pe 25.6 mulți prizonieri se plângeau că n-au mâncat nimic de la începutul războiului. Unii prizonieri produc impresia de oameni foarte epuizați și apatici față de ce li se întâmplă…

În afară de comisari, doar un număr relativ mic exprimat în procente din efectiv este de acord cu orânduirea politică din ţară. Aproape toţi ofiţerii sunt comunişti sau au venit din rândurile organizaţiei comuniste a tineretului. Atitudinea tuturor faţă de colhozuri este negativă…

În depoziţiile prizonierilor se face observată teama lor de a fi împuşcaţi în prizonierat. După spusele lor, dacă ar fi avut certitudinea că nu vor fi împuşcaţi, e posibil ca un număr cu mult mai mare de militari ruşi ar fi preferat să se predea. Patru prizonieri afirmă că ar fi auzit că militarii Regimentului 98 Artilerie şi-au abandonat tunurile, tehnica şi au fugit care încotro.

Am observat că petlițele majorității prizonierilor sunt rupte, precum şi semnele distinctive de pe mâneci şi din alte părţi ale uniformei…“

12 iulie 1941

Raport cu privire la interogatoriile prizonierilor de război

„… S-a confirmat din nou faptul că partea cea mai mare a prizonierilor aduşi au luat decizia de a trece de partea noastră fiind influenţaţi de foile volante aruncate de noi din aer. La întrebarea de ce formaţiuni întregi nu depun armele a fost dat răspunsul că foile noastre volante sunt percepute încă sceptic de majoritate şi ei nu au încredere deplină în conţinutul lor. Propriii comandanţi, bineînţeles, depun eforturi pentru a spori îndoielile.

Le este dificil să treacă de partea noastră şi pentru că propriii comandanţi îl împuşcă fără să stea pe gânduri pe oricine, dacă văd intenţia de a depune armele. De asemenea, şi mitralierele noastre ce sunt puse în funcţiune de îndată ce e observat cineva fac evadarea prea riscantă. După toate aparenţele însă, modalitatea aleasă de uşurare a operaţiunilor militare prin aruncarea din aer a foilor volante este pentru noi preţioasă…“

24 iulie 1941

Raport cu privire la interogatoriul unui transfug

„… Starea de spirit din unitate (Batalionul autonom de mitraliori al regiunii fortificate – M.S.) este deprimantă. Toţi vor de mult să termine războiul, dar prin înfricoşare dură sunt constrânşi de comandanţi să lupte în continuare. După ce funcţiona megafonul [german] comandanţii umblau cu pistoalele şi cu degetele pe trăgaci şi ameninţau să-l împuşte pe oricine va încerca să fugă la nemţi. În pofida intimidării, impresionaţi de propagandă, soldaţii s-au înţeles să părăsească pe ascuns cazematele noaptea, să-i închidă în ele pe comandanţi şi să fugă la nemţi. Dar planul acesta a eşuat din cauza retragerii nocturne neaşteptate. Cu toate acestea, transfugul este convins că ceilalţi soldaţi oricum vor părăsi unitatea cu prima ocazie. El însuşi a reuşit să fugă atunci când în timpul retragerii a fost pus santinelă ca să observe un eventual atac al nemţilor.“

24 iulie 1941

Raport cu privire la stările de spirit în trupele inamicului

„… Prizonierii de război afirmă că abia acum, în prizonierat, ei pot să stea de vorbă deschis unii cu alţii. În Armata Roşie nimeni nu îndrăzneşte să-şi expună părerea, deoarece vede în fiecare ascultător un spion. De aceea se produce atât de rar înlăturarea din funcţii a comisarilor şi a comandanţilor comunişti. Este extrem de greu să fugă de partea germanilor, fuga poate să se producă doar în timpul ofensivei germane în momentul în care trupele se retrag în dezordine. Prizonierii sunt ferm convinşi că mai devreme sau mai târziu toată armata va fugi la germani, deoarece nimeni dintre ostaşii Armatei Roşii nu înţelege pentru ce trebuie să lupte. Masa principală a ostaşilor Armatei Roşii sunt colhoznici ostili regimului sovietic, deoarece le-a fost luată proprietatea privată. Taţii majorităţii ostaşilor Armatei Roşii au fost deportaţi, omorâţi sau trăiesc în sărăcie lucie. Trupele continuă să opună rezistenţă doar sub o teroare foarte puternică…“

6 august 1941

Raport cu privire la interogatoriul unor transfugi

„Compania 9 a Batalionului 3 a Regimentului 8 Infanterie motorizată SS i-a adus pe următorii transfugi sovietici-ruşi (sunt enumeraţi nouă oameni, toţi originari din Leningrad, în vârstă de 18–19 ani – M.S.). Aceşti transfugi au comunicat următoarele:

Starea de spirit din unitatea noastră militară este foarte proastă. Noi nu simţim nici un fel de ură faţă de germani. Comisarul nostru, evreu, ne spunea că germanii ne vor sfâşia în bucăţi, dar noi nu l-am crezut. În schimb am crezut în cele scrise în foile volante germane aruncate deasupra unităţii noastre din avioane.

Eram hrăniţi foarte prost. Primeam câte 400 de grame de pâine pe zi. Iar la început ne dădeau doar câte 100 de grame de pâine pe zi. Pâinea era foarte proastă. Primeam o soldă de 8 ruble pe lună. Starea de spirit din Leningrad

este foarte proastă. Oamenii aşteaptă să intre germanii în oraş şi speră că după aceea vor veni vremuri mai bune. Pe sectorul de pădure de unde am venit se află încă mii de soldaţi care vor să treacă de cealaltă parte. Unitatea noastră militară se autodizolvă.“

Documentele Secţiei de spionaj şi contraspionaj a Grupului 3 Tancuri (al Grupului de Armate Centru). (491)

14 iulie 1941

Situaţia din Bielorusia

„La fel ca în Lituania, pe teritoriul Bielorusiei, care i-a aparţinut anterior Poloniei, populaţia, cu excepţia evreilor, salută trupele germane ca trupe eliberatoare. Cauza: colectivizarea forţată la sat şi deportările şi execuţiile care au însoţit-o. N-am găsit confirmări ale răfuielilor sângeroase în masă cu persoane civile arestate, despre care ne vorbea convingător populaţia. Probabil, odată cu apropierea trupelor germane, arestaţii au fost duşi la est. Bucuria populaţiei – a bieloruşilor (greco-catolici) şi polonezilor (romano-catolici) este aceeaşi, nu există contradicţii grave între ei.

Este de remarcat că şi locuitorii regiunilor Bielorusiei care au făcut parte în permanenţă din Uniunea Sovietică privesc intrarea trupelor germane fără nemulţumire. Cauza: gestionarea colectivă în agricultură a degenerat într-un sistem de constrângere, în cadrul căruia oameni muncesc zi şi noapte şi nu-şi văd roadele muncii. Foametea din anii 1933, 1934, 1935 este încă ţinută bine minte de ţărani. Dacă poporul nu-şi exprimă la început bucuria pretutindeni, faptul se explică prin incertitudinea legată de viitor şi prin intimidarea promovată de puterea sovietică, care a anunţat că obligaţia fiecărui german va fi de a-i nimici pe ruşi.

În oraşe domneşte o indiferenţă mai mare, care în oraşele mari, de exemplu în Minsk, evoluează în ostilitate şi ură. Însă nepăsarea se transformă în ură faţă de Stalin după ce, urmând directivele lui Stalin din discursul lui de pe

3.7.1941, comuniştii au început înainte de retragere să incendieze oraşe, de exemplu Vitebskul. Dat fiind că oamenii din oraşe şi din colhozuri trăiau acum din faptul că statul le repartiza zilnic din depozitele sale produsele de necesitate vitală, lumea jefuieşte depozitele ca să nu sufere de foame. În măsura în care e posibil, trupele germane încearcă să curme jafurile şi depun eforturi pentru efectuarea distribuirii echitabile…

N-a fost depistată nici o manifestare de nesupunere în faţa Puterii Sovietice. Pasul de la critică şi de la neacceptarea interioară a rânduielilor sovietice până la rezistenţa activă este foarte greu de făcut de acest popor atât de chinuit şi lipsit de spirit de iniţiativă.

Dat fiind că populaţia se identifică drept bielorusă, simte comunitatea cu Rusia şi poziţia ei negativă în raport cu Moscova are un caracter social-economic, e cât se poate de probabil că şi în regiunile ruseşti vom găsi o stare a lucrurilor asemănătoare cu cea din regiunea pe care o descriem.

4 august 1941.

Raport cu privire la atitudinea populaţiei civile ruse faţă de germani.

„Pentru a executa misiunea ce mi-a fost dată de a elucida şi de a colecta date despre comportamentul şi poziţia populaţiei civile ruse am vizitat pe 3 august două biserici din oralul Velij. Bisericile erau atât de arhipline de credincioşi (pe 2 august Biserica Ortodoxă sărbătoreşte ziua Sfântului Ilie – M.S.), încât nu toţi şi-au găsit un loc în ele şi erau nevoiţi să stea în faţa bisericii şi în cadrul uşilor. Era o privelişte zguduitoare să-i vezi pe oamenii aceştia simpli care se închină şi plâng, ascultând cu atenţie predica preotului. Căci poporul rus a fost de 22 de ani lipsit cu forţa de posibilitatea de a se aduna la sărbătorile bisericeşti. Cu lacrimi în ochi, ei îi mulţumesc în genunchi forţei supreme pentru eliberarea lor de către armata germană de jugul comunismului. Recunoştinţa şi bucuria lor este atât de mare încât rugăciunea finală a preotului pentru victoria trupelor germane şi a marelui Führer i-a atins la inimă. Bieţii oameni îşi amintesc cu groază tirania cruntă a bolşevismului şi, după cum mărturisesc ei, mai bine ar pleca agăţaţi de scările maşinilor noastre în Germania decât să ajungă măcar o clipă din nou sub

jugul roşu.“

Documentele Secţiei spionaj şi contraspionaj a Diviziei 10 Tancuri (a Grupului de Armate Centru). (492)

10 iulie 1941

Tema: depoziţii ale prizonierilor

„8 prizonieri au mărturisit că sunt din Regimentul 542 Puşcaşi (al Diviziei 161 Puşcaşi, participant la bătălia pentru Minsk – M.S.). Regimentul a fost utilizat lângă Minsk, după care s-a aflat în retragere. Ultimele lupte din ariergardă au avut loc cu 3 zile în urmă. Ofiţerii au plecat cu automobilele, în unitate au rămas doar câţiva comandanţi inferiori, comunişti. Cea mai mare parte a regimentului s-a împrăştiat, deoarece nu mai dorea să lupte. Când prizonierii au aflat de la locuitorii satului că, dacă se vor preda trupelor germane, nu vor păţi nimic, ei, de îndată ce au văzut automobilele noastre de recunoaştere, ne-au ieşit, cu mâinile ridicate, în întâmpinare“.

20 iulie 1941

Tema: depoziţii ale prizonierilor

„Ieri seara, la postul nostru de pază de pe linia întâi de lângă Leonidovka, a trecut de partea noastră un soldat rus şi a depus următoarele mărturii:

Pe 7 iulie regimentul de infanterie a fost transferat de la Voronej lângă Elnia. Aici a fost utilizat la construcţia fortificaţiilor de câmp. În afară de aceasta, la instalarea fortificaţiilor au fost antrenaţi 20 000 de muncitori de la Moscova. Aprovizionarea muncitorilor şi a regimentului era extrem de sărăcăcioasă. În

ultimele două zile nu li s-au dat în general nici un fel de alimente, în regiment a început o revoltă şi o parte a militarilor au luat decizia de a trece de partea germanilor. Despre intenţia lor a aflat [comandamentul], după care rebelii au fost plasaţi pe linia întâi în timpul atacului tancurilor germane.

La sud şi la nord de Elnia a fost adusă o cantitate mare de artilerie (tunuri antitanc de calibrele 152, 76 şi 50 mm). Comandantul le-a spus soldaţilor că pentru neexecutarea ordinelor au fost împuşcaţi 9 generali (la momentul respectiv, comandamentul Frontului Vest încă nu fusese împuşcat, dar Hotărârea Comitetului de Stat pentru Apărare nr. 169 semnată de Stalin fusese adusă la cunoştinţa trupelor şi în ea erau nouă nume ale generalilor arestaţi – M.S.). Locul în care era amplasat regimentul era desemnat ca postul de campanie nr.16. Trupele amplasate în Elnia şi în jurul ei, în urma luptelor din ultimele zile, sunt foarte istovite şi doar teama de a fi împuşcaţi în prizonierat îi reţine pe militari să treacă de partea noastră.

26 iulie 1941

*Dragă Girgenson,********

În afară de faptul că sunt bine îţi comunic astăzi următoarele:

Putem să constatăm cu certitudine că foile volante germane acţionează bine atât asupra soldaţilor ruşi, cât şi asupra populaţiei civile. Comandanţii grupurilor mele de recunoaştere se conving în permanenţă personal de asta…

Acum, când totul se aduce în bună ordine, avem de gând să punem la punct viaţa economică şi anume agricultura. Aici, în centrul Rusiei, la 60 de kilometri sud-est de Smolensk, populaţia rurală le urează comisarilor roşii să se ducă dracului. Ea răspunde la apelul nostru de a începe neîntârziat cositul fânului. Ea ne aprovizionează, deseori benevol, cu lapte, ceapă, carne. Dacă vor fi trimişi încoace câţiva oameni liniştiţi şi pricepuţi, plus oameni care posedă cunoştinţe agricole şi tehnice, ştiu limba, propagandişti, nu va fi greu să punem la punct aici fără pierderi mari o viaţă normală şi recoltarea roadei.

Nivelul de viaţă al oamenilor de aici este atât de scăzut încât chiar şi o mică

parte din venitul obținut din activitatea agricolă ar fi cât se poate de suficientă pentru a ameliora considerabil ambianța socială, a spori capacitatea de cumpărare pe de o parte și a stimula dorința de a munci pe de alta.

Nu vom putea să desființăm întreprinderile colective mari și, de fapt, nici nu e nevoie să o facem. Fie și din cauza că aici n-au mai rămas țărani așa cum îi știm noi, adică oameni capabil să muncească de sine stătător. Dar dacă acestor zilieri de stat săraci în loc de jumătate de morgen de pământ (circa 12 ari – M.S.), un porc și o vacă o să le dăm toate acestea în cantitate dublă în folosință privată, ei vor fi fericiți și mulțumiți. În afară de aceasta, dacă îi vom spune comunității: din recolta strânsă de pe loturile voastre pe pământ veți primi încă atâtea % din profit, vom stimula astfel spiritul de inițiativă și în urma selecției pe baza rezultatelor muncii vom putea să punem temelia unei noi stări sociale mijlocii, iar celor mai buni din rândurile acesteia s-ar putea să le dăm posibilitatea de a fi promovați în funcții de conducere…“

Documentele Secției spionaj și contraspionaj a Corpului 48 Tancuri (al Grupului de Armate Sud). (493)

16 iulie 1941.

Tema: amănunte speciale din procesele-verbale ale interogatoriilor:

„… S-a confirmat că populația ucraineană este influențată de propaganda foarte activă din foile volante germane aruncate din avioane. Conținutul lor este transmis de la om la om, din gură în gură, în principal de femei și copii, deoarece ei, după cum ni se comunică, pot să stea de vorbă neîmpiedicați de nimeni cu soldații.

Transfugii utilizează pentru evadare în principal momentele de derută, de exemplu în timpul raidurilor aviației germane. O circumstanță remarcabilă este faptul că ei vin parțial și din regiunile din spatele frontului rușilor. Astfel, unii transfugi au declarat că au fost nevoiți să răzbată din regiunea Kiev pe direcția vest până la întâlnirea cu primele trupe germane (la mijlocul lunii

iulie 1941, unităţile Corpului 48 Tancuri german luptau în regiunea Berdicev, adică doritorii de a se preda urmau să parcurgă circa 150 de kilometri – M.S.).

Este de remarcat faptul că musulmanii din rândul prizonierilor subliniază îndeosebi în timpul interogatoriilor opiniile lor anticomuniste. Tonul cu care vorbesc ei despre bolşevism se evidenţiază prin asprimea lui şi prin ferma convingere a [propriei] superiorităţi.

Prizonierii aduceau cu ei foile volante germane şi povesteau independent unii de alţii că ofiţerii le dădeau foile volante după ce fugeau comisarii…“

Documentele Secţiei spionaj şi contraspionaj a Corpului 4 Aviaţie al Luftwaffe. (494)

Nr. 1 082/41, secret

„Trupele române l-au luat prizonier pe comisarul politic al unei subunităţi a Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne a bazei militare maritime din oraşul Odessa, care a răspuns la următoarele întrebări:

… Populaţia rusă nu cunoaşte care e starea adevărată pe front. Populaţia ştie doar despre luptele din regiunea Kiev, de lângă Belaia Ţerkov şi Jitomir. Despre pierderea Basarabiei nu s-a comunicat până pe 22 august. Se comunica doar despre luptele de lângă râul Prut. Populaţia rusă e prelucrată de propagandă în aşa fel încât nu poate să aibă părerea ei.

Interogatul consideră că după următoarele succese germane, precum cucerirea Leningradului, Moscovei, Kievului etc., populaţia se va ridica. La aceasta va contribui lipsa mare de produse alimentare şi de îmbrăcăminte. Femeile se vor revolta primele. Această revoluţie ar putea fi accelerată pe calea propagandei permanente prin foi volante şi eliberarea câtorva prizonieri de nădejde, care vor putea să se întoarcă. Aceşti prizonieri trebuie să difuzeze informaţia despre faptul că aici prizonierii nu sunt nicidecum împuşcaţi, ci trataţi bine.

Probabil, după pierderea centrelor politice şi industriale, influenţa autorităţilor asupra populaţiei se va diminua şi aceste mijloace (teroarea) nu vor mai fi eficiente… El consideră că rezistenţa nu poate să continue mai mult de 3 luni, deoarece în urma pierderilor suferite toate rezervele vor fi epuizate. Situaţia dezastruoasă a populaţiei şi pierderile suferite ar putea frânge rezistenţa organelor de conducere...“

Însemnări din jurnalul soldatului din Wehrmacht Willi Kubeck (495)

„După ce a trecut o lună şi jumătate a campaniei în Rusia, după ce mi-am făcut o imagine despre locuitorii paşnici ai Ucrainei, îmi vine în minte gândul să-mi păstrez amintirile pentru anii de după război. Primul lucru care m-a uimit a fost starea de spirit binevoitoare a populaţiei civile. N-am avut cunoştinţă de nici un caz de atac asupra soldaţilor noştri, în orice caz pe sectorul sudic al frontului. Nu ne era frică atunci de nici un fel de acte ostile din partea populaţiei civile, nici chiar ajungând în spatele frontului inamicului în misiune de recunoaştere. Când ne duceam în sat ca să facem rost de-ale gurii, la fel nu ne era teamă că cineva dintre localnici ne va înfige în spate cuţitul sau toporul. Nu am cunoştinţă despre nici un incident de acest fel, în caz contrar comandamentul ne-a fi interzis cu toată strictețea să facem aceste raite.

Impresia mea personală este că populaţia civilă îl ura din tot sufletul pe marele său conducător, Stalin. Auzeam în permanenţă: „Lenin – gut, Stalin – …“ şi spunând aceste cuvinte oamenii făceau un gest semnificativ care pretutindeni însemna acelaşi lucru şi de aceea era uşor de înţeles: laţul pe gât. Îl urau pe Stalin cel mai mult din cauza colectivizării agriculturii. După realizarea ei, pământurile, uneltele agricole, vitele, păsările confiscate de la ţăranii înstăriţi au fost declarate proprietate de stat, cu alte cuvinte au fost transmise în proprietate colectivă. Dar deciziile principale erau luate de partocraţii urâţi de toţi. Toţi locuitorii cutărui sau cutărui sat munceau în comun, primeau pentru aceasta pâine şi bani – foarte puţini – echivalentul a circa jumătate de marcă a Reichului pe zi în banii noştri. Partea cea mai mare a profitului era însuşită de stat, locuitorilor satului le rămânea doar atât cât să poată să se descurce cu chiu cu vai.

Din partea noastră locuitorii Ucrainei aşteptau că vom pune capăt colectivizării. Poate că conducerea noastră va înţelege totuşi că aceasta oferea posibilitatea de a ne face un aliat din Ucraina. Sunt ferm convins că mulţi ţărani erau de partea noastră în lupta contra regimului stalinist. Nu a fost nici o subunitate de-a noastră cu care voluntarii din rândul localnicilor să nu fi colaborat activ…“

Din procesul-verbal al interogatoriului generalului-maior Zakutnîi, fost şef al statului major al Corpului 21 Puşcaşi (496)

„… După părerea generalului, acest război este extraordinar de nepopular în Rusia şi poate să conducă cu uşurinţă la doborârea regimului ce guvernează acum. Guvernul sovietic poate să evite acest pericol doar pe calea încheierii la timp a unei păci separate. Are o mare importanţă, după spusele generalului, chestiunea referitoare la cât de departe se va deplasa frontul spre est. Dacă germanii vor reuşi să ocupe spaţii mari ale Rusiei, pentru guvernul sovietic va apărea pericolul că pe teritoriul ocupat va fi înfiinţat un guvern rus paralel. Apariţia unei astfel de posibilităţi este deosebit de periculoasă pentru guvernul sovietic şi de aceea el, indiscutabil, va fi nevoit să zădărnicească înfiinţarea guvernului paralel prin încheierea la timp a păcii separate. Dacă însă nu se va reuşi evitarea înfiinţării guvernului paralel, datorită încheierii unei astfel de păci [conducerea sovietică] va încerca să păstreze pentru ea cel puţin rămăşiţele teritoriului Rusiei.

Zakutnîi şi-a expus majoritatea opiniilor politice din proprie iniţiativă, în acest sens nu i-au fost puse întrebări concrete. El simţea în mod evident nevoia de a se pronunţa pe această temă, de aceea afirmaţiilor în această privinţă trebuie să li se acorde o importanţă deosebită.“

Din memoriul procurorului militar şef V. Nosov, expediat adjunctului comisarului poporului al apărării al URSS, comisarul de armată de rangul 1 L. Mehlis.*******

27 septembrie 1941

„Pe 10–20 iulie, anul curent, unităţile Corpului 25 Puşcaşi, ce ocupau poziţii defensive în regiunea oraşului Vitebsk–Suraj-Vitebski, s-au împrăştiat în mod ruşinos, i-au deschis inamicului calea pentru deplasarea spre est, iar ulterior, ajungând în încercuire, au pierdut majoritatea efectivului şi bunurilor materiale. Ancheta desfăşurată în această privinţă a stabilit următoarele:

… În ziua de 11 iulie pe sectorul defensivei ocupat de două batalioane ale Regimentului 501 Puşcaşi, unităţile motorizate şi mecanizate ale inamicului, în număr necunoscut (n-au fost misiuni de recunoaştere), au pătruns peste Dvina de Vest spre şoseaua Vitebsk–Smolemsk şi Vitebsk–Suraj. Numitele două batalioane ale Regimentului 501 Puşcaşi, neavând conducerea cuvenită, s-au împrăştiat în panică. Cuprins de panica „încercuirii“, în noaptea spre 12 iulie, a început să-şi schimbe locul de amplasare statul major al corpului. Pe la ora 16.00, pe 12 iulie, comandantul corpului, generalul-maior Cestohvalov, cu un grup de comandanţi de la statul major şi cu batalionul de transmisiuni, abandonând o parte a automobilelor, a sosit la postul de comandă al Diviziei 134 Puşcaşi din satul Prudniki. Sosirea lor a introdus imediat panica în unităţile diviziei, deoarece cei sosiţi, inclusiv Cestohvalov însuşi, relatau panicaţi despre pierderile pe care nemţii chipurile le-au provocat unităţilor Diviziei 162 Puşcaşi, despre bombardamentele aeriene etc…

După indicaţia dată de comandantul corpului, Cestohvalov, cu privire la retragere, a început fuga panicată spre est. Primii care au fugit au fost statul major al corpului şi eşalonul secund al statului major al Diviziei 134 Puşcaşi, condus de şeful statului major al diviziei, locotenent-colonelul Svetlicinîi, care de pe 9 iulie a lipsit de la postul de comandă („a rămas în urmă“) şi abia în momentul replierii, pe 12 iulie, a sosit în satul Prudniki. În lipsa conducerii, maşinile goneau în panică spre est, spre târguşorul Ianovici. Fuga în panică a comandanţilor de la statul major a avut o influenţă nefastă asupra unităţilor şi asupra organelor sovietice locale, care lăsau totul baltă şi fugeau spre est, fără să fi văzut vreun inamic şi chiar fără să fi auzit focuri de armă. Pe 13 iulie statul major al corpului s-a oprit lângă târguşorul Ianovici, dar pe 14 iulie s-a mutat în pădurea de lângă satul Ponizovie, abandonând orice conducere a unităţilor corpului şi pierzând legătura cu statul major al armatei. Urmând exemplul statului major al corpului fugeau care încotro unităţile militare, fără

să-i opună nici o rezistenţă inamicului, abandonând bunurile materiale şi muniţiile…

*La intrarea în satul Rîpşevo, la ora 23.00, coloana statului major a fost întâmpinată cu strigăte „Stai!“ şi cu tirul dezordonat al unui detaşament mic de recunoaştere german; după spusele martorilor oculari, cercetaşii erau în număr de vreo 10 oameni. Şeful statului major al corpului, colonelul Vinogradov, al cărui automobil era în fruntea coloanei, nu şi-a oprit automobilul, a trecut mai departe şi a ieşit din sat. Comandantul corpului, generalul-maior Cestohvalov, care îl urma în cel de-al doilea automobil, a oprit maşina, a aruncat arma personală, a ridicat mâinile şi s-a îndreptat spre nemţi.******** Şeful serviciului de geniu al statului major al corpului, locotenent-colonelul Egorov, care se afla în aceeaşi maşină, a sărit din maşină şi a luat-o la fugă în partea opusă, prin grădini spre pădure. La fel au procedat ceilalţi comandanţi şi lucrători politici ai statului major al corpului…*

Aflându-se în încercuire, sub influenţa fricii, unii comandanţi şi lucrători politici, pentru a-şi ascunde apartenenţa la corpul de comandanţi al Armatei Roşii, şi-au rupt însemnele distinctive şi petlițele, au dezbrăcat echipamentul militar şi au îmbrăcat costume civile, iar o parte dintre ei chiar şi-au distrus documentele personale şi pe cele de partid. Şeful Secţiei politice a corpului, comisarul de regiment Lavrentiev, şi-a distrus carnetul de partid, şi-a înlocuit uniforma de comandant cu un costum zdrenţuit de «deţinut», şi-a lăsat barbă, şi-a pus o traistă pe umăr şi, ca un laş şi un trântor, s-a deplasat în decursul câtorva zile din urma unităţilor, fără să facă nimic, demoralizând efectivul cu înfăţişarea sa. Când i s-a propus o uniformă militară, a refuzat s-o ia şi s-a dus de unul singur, în costumul său de «deţinut», spre est. La fel se deplasau de unii singuri comisarul militar al corpului, comisarul de brigadă Kofanov, colonelul Stulov, şeful secţiei speciale a corpului, locotenentul-major al trupelor securităţii de stat Bogatko. Acesta, împreună cu dactilografa sa, deghizându-se în costume de colhoznici, se dădeau drept «refugiaţi» şi se îndreptau spre oraşul Viazma…“ (497)

Din Comunicatul special al Direcţiei de contraspionaj a Comisariatului Poporului al Securităţii de Stat „Cu privire la manifestările antisovietice şi stările de spirit politice negative în rândul scriitorilor şi jurnaliştilor“

[Cel târziu 24 iulie 1943]

Treniov K.A.

Evit să citesc ziarele, mi-e silă să citesc ziarele, pline de minciuni şi de mistificări… Cât priveşte ţara noastră, ea nu mai este în stare să reziste războiului, cu atât mai mult cu cât e puţin probabil că vor fi mulţi cei care vor accepta să lupte pentru păstrarea regimului existent… Trebuie să fim consecvenţi. Au desfiinţat Internaţionala Comunistă, trebuie revizuit imnul «Internaţionala», s-ar putea să nu le fie pe plac aliaţilor… (Treniov a făcut aluzii că se retrage în mod conştient din activităţile obşteşti şi se străduie să stea în umbră, pregătind trecerea fără complicaţii de partea «noului regim» care va fi, conform convingerii lui, instaurat după război).“

Novikov-Priboi A.S.

„Ţăranului trebuie să i se acorde indulgenţă în economie, în orientarea iniţiativei lui spre gospodăria personală. Oricum aşa se va întâmpla ca rezultat al războiului… Nu poate să stea Rusia singură infinit de mult deoparte de ţările capitaliste, şi va trece mai devreme sau mai târziu pe această cale, însuşi guvernul o va înţelege…“

Fedin K.A.

„Tot ce e rusesc a pierit de mult pentru mine odată cu venirea bolşevicilor; acum trebuie să înceapă o epocă nouă, când poporul nu va mai suferi de foame, nu va da totul de pe el ca să prospere o anumită grămăjoară de oameni (bolşevicii). Pentru sângele vărsat la război poporul va cere plată şi uite atunci o să înceapă ceva grozav… Poate că se va vărsa din nou sânge…“

Tolstoi A.N.

„Noi avem deja grijă de pe acum ca să avem în rezervă resurse militare umane – pentru eventualitatea că, atunci când războiul va lua sfârşit, vom mai fi nevoiţi să ne batem cu aliaţii noştri pentru împărţirea şi reorganizarea Europei… În viitorul apropiat va trebui să admitem iniţiativa privată, încă Nouă Politică Economică, fără ea nu se vor putea restabili şi reanima economia şi circulaţia mărfurilor…“

Pogodin N.F.

„Îngrozitoarele lecţii de viaţă, ce i-au fost predate ţării şi erau cât pe ce să se încheie literalmente din întâmplare cu cedarea Moscovei, pe care nemţii n-au cucerit-o pe 15–16 octombrie 1941 pentru că pur şi simplu n-au crezut în lipsa absolută la noi a oricărei organizări, trebuie să ne spună înainte de toate un singur lucru – aşa nu se poate să mai fie, aşa nu se mai poate să trăim, aşa nu vom supravieţui… Ceva e în neregulă la noi în mecanismul ca atare şi el din când în când se blochează şi scârţâie. Ceva e în neregulă la noi în sistemul ca atare. Ce e bine e bine, şi multe sunt la noi excelente, dar şi cele rele s-au manifestat la noi în astfel de doze, încât pur şi simplu nu înţelegi cum şi când puteau să se întâmple acestea…“

Gladkov F.V.

„Gândiţi-vă, de 25 de ani e puterea sovietică, dar chiar şi înainte de război oamenii umblau în zdrenţe, sufereau de foame… În oraşe precum Penza, Iaroslalvl, în anul 1940 oamenii se umflau de foame, nu puteau să ia masa şi să facă rost măcar de pâine. Acestea ne sugerează gânduri foarte serioase: pentru ce trebuia făcută revoluţia, dacă peste 25 de ani oamenii sufereau de foame înainte de război la fel cum suferă acum…“

Dovjenko A.P.

„Tema demascării caracterului vicios al educaţiei sovietice, a nimicniciei pedagogului sovietic, a caracterului greşit al propagandei şi a rezultatelor tragice ale acestora trebuie să devină tema principală a artei, literaturii şi

cinematografiei sovietice în timpul cel mai apropiat…“ (498)

Din cartea lui M. Koriakov Eliberarea sufletului (anul 1952)

„… Regiunea Baltică, Polesia, Volînia, Galiţia, Bucovina, Basarabia au fost ocupate, anexate la URSS, «eliberate», conform terminologiei sovietice. Savurând victoriile uşoare, fulgerătoare, îndopându-se cu merindele gratuite şi abundente ale ocupaţiei, ostaşii şi comandanţii Armatei Roşii aveau o stare de spirit semeaţă. Era «tineretul stalinist», crescut într-un climat artificial, de seră, plin de credinţă în geniul «marelui, înţeleptului şi iubitului Stalin», în «misiunea eliberatoare a Armatei Roşii», în «invincibilitatea armelor sovietice».

A început războiul… S-au dovedit a fi slabe mlădiţele de credinţă în Stalin, crescute în climat de seră. S-au ofilit de îndată ce s-a îndreptat spre ele respiraţia fierbinte, arzătoare a luptelor grele şi nereuşite. În decurs de decenii bolşevismul stârpea în generaţia tânără credinţa organică, naţională în Rusia; acum uraganul impetuos al războiului a spulberat şi credinţa în Stalin – în sufletul soldatului rus s-a făcut pustiu de bate vântul. Astfel a început dispersarea Armatei Roşii.

În iulie şi în august – primele luni de război – în armata regulată s-au încadrat contingente noi: milioane de ţărani din Ucraina, Caucazul de Nord, Povolgia, Rusia Centrală. Nu comsomolişti, ci oameni de 30–40 de ani, un strat nou – mai din profunzime – al poporului, slab atins de propaganda bolşevică, de ideile de «eliberare» a Europei, de purtarea unui război ofensiv. În memoria acestor ostaşi se întipărise altceva: faptul că în anul 1930 bolşevicii luau din gospodăriile individuale, clădite de taţi şi de bunici, caii, vacile şi le mânau cu forţa în colhoz; că în anul 1932 cătune şi sate ruseşti şi căzăceşti mureau de foame, erau acoperite de buruieni, erau deportate în tundra polară, în nisipurile Turkestanului, în lagărele de concentrare din Kolîma.

Noii recruţi au adus pe front stările de spirit antisovietice, care şi-au găsit imediat ecoul în rândurile «tineretului stalinist» zdrobit lângă frontieră în primele zile de război. Şi nu doar ecoul, ci şi forma lui certă – predispoziţia

directă spre defetism. După ce şi-au pierdut credinţa în Stalin, cu sufletele pustiite, tinerii «epocii staliniste» s-au simţit atraşi de nemţi. Au apărut «cufundarii», care se ascundeau în beciuri şi subsoluri. După ce trecea valul german, «cufundarii» ieşeau. Foştii comunişti şi comsomolişti se angajau, de regulă, în serviciul nemţilor. Ostaşii bătrâni se îmbrăcau în haine ţărăneşti, se dădeau mai aproape de satul natal ca să împartă colhozurile şi să reconstruiască gospodăriile individuale. Cei care erau departe de satele natale se opreau în casa vreunei văduve, soţii de soldat din alt sat.

Pe câmpiile Rusiei se desfăşura o mare dramă militară, socială, politică, dar, mai ales, o foarte profundă dramă psihologică populară. Este incorect să credem că milioane de ruşi s-au dus la nemţi. Nu s-au dus nici la nemţi, nici la bolşevici, s-au dus pur şi simplu unde vedeau cu ochii…“

În continuare nivelul pierderilor Grupului 3 Tancuri a crescut şi a devenit cât se poate de „normal“ conform criteriilor Wehrmachtului; în 50 de zile de război, de pe 22 iunie până pe 10 august, şapte divizii şi o brigadă (Brigada 900 Infanterie motorizată) ale grupului au pierdut 17 199 de oameni, adică fiecare divizie a pierdut câte 46 pe zi. (NARA, T 313, R 231, f. 140)

În ultimii ani, în cercurile patriotice a căpătat o răspândire extrem de mare istorioara despre faptul că „nemții îi prindeau pe toţi bărbaţii cu vârste de recrutare şi îi înregistrau ca prizonieri“. Pe autorii şi promotorii acestei aiureli nu-i jenează câtuşi de puţin simplele întrebări: „Pentru ce?“, „Cine trebuia să-i hrănească?“, „Cum se leagă asta cu faptul eliberării a sute de mii de prizonieri de război reali?“ Prin Reţeaua mondială circulă şi un oarecare „ordin de pe 8 iulie“. Da, un ordin de pe 8 iulie există. Ce-i drept, este de pe 8 iulie 1943 (patruzeci şi trei), a fost semnat de Himmler şi nu are nici o referire la directă la Wehrmacht, război şi prizonierii de război. „Prizonierii-bărbaţi cu vârstele între 16 şi 55 de ani, luaţi în timpul luptei cu bandele (subl. mea – M.S.) în zona operaţiunilor de luptă, în spatele frontului armatelor, în comisariatele estice, în Guvernământul General şi în Balcani, sunt consideraţi prizonieri de război“.

Miliţii formate din localnici, folosite pentru controlul populaţiei şi aplicarea politicii germane de ocupaţie din teritoriile care aparţinuseră URSS (n.ed.)

În document lipsesc datele de orice fel, lipseşte şi semnătura. Dar nu e greu de stabilit destinatarul – cel mai probabil este Brigadeführerul SA Thomas - Girgensohn, german baltic (Baltendeutsche), şeful Secţiei de recunoaştere a statului major al SA („detaşamente de asalt"), în atribuţiile căruia intra şi selecţia cadrelor pentru administraţia civilă de pe teritoriile ocupate ale Uniunii Sovietice.

Documentele procuraturii militare (de toate nivelurile) şi ale tribunalelor militare sunt închise ermetic pentru cercetători, deci putem doar să presupunem câte rapoarte de acest gen mai stau ascunse sub praful „GULAG-ului arhivistic".

Circumstanţele în care a căzut prizonier (dacă o fi căzut) generalul Cesto-hvalov nu sunt elucidate nici până în prezent. Conform unor versiuni, el a fost ucis în cursul schimbului de focuri la prima întâlnire cu germanii, conform alteia – a fost ucis în timp ce încerca să evadeze; e clar doar că nu s-a aflat în prizonierat german un timp cât de cât îndelungat.

Epilog

Pe 16 iulie 1941 tovarăşul Stalin a semnat personal Hotărârea Comitetului de Stat pentru Apărare nr. 169, în care erau spuse următoarele: „Comitetul de Stat pentru Apărare trebuie să recunoască faptul că unii comandanţi şi ostaşi de rând manifestă instabilitate, spirit alarmist, laşitate ruşinoasă, aruncă armele şi, uitând de datoria lor faţă de Patrie, încalcă grav jurământul, se transformă într-o turmă de oi, care fug cuprinşi de panică din faţa inamicului care s-a obrăznicit“.

Obiectul de cercetare, sarcina, obiectivul aceste cărţi a fost să dăm sintagmei „unii ofiţeri şi ostaşi de rând“ un conţinut concret. Să transferăm discutarea chestiunii „factorului uman“ şi a rolului jucat de el în înfrângerea catastrofală a Armatei Roşii din domeniul emoţiilor, frazelor rituale, isteriei, jonglării cu citate comode, în sfera ştiinţei; pentru început, a unei ştiinţe aşa cum e aritmetica. „Ştiinţa începe acolo unde încep măsurările“, spunea Mendeleev.

Sarcina este foarte dificilă. Tancurile, tunurile, avioanele pot fi numărate, grosimea blindajului poate fi măsurată, capacitatea reală de perforare a proiectilelor poate fi verificată pe poligonul de trageri. Dar cum să măsori „spiritul combativ“, cum să apreciezi în parametri cantitativi existenţa calificării comandanţilor şi motivaţia de a-şi onora datoria militară a soldaţilor? Dar dificil nu înseamnă imposibil. Şi cu toate că răspunsurile nu vor fi niciodată la fel de simple şi certe ca în problemele de mecanică clasică, putem să găsim şi criteriile obiective (ce permit evaluarea cantitativă) corespunzătoare, şi documentele care conţin informaţia iniţială necesară pentru o evaluare cantitativă.

Drept prim criteriu ca importanţă poate servi structura pierderilor de efectiv. Nu tancurile constituie armata, ci oamenii. Să zdrobeşti armata inamicului înseamnă să-i lichidezi fizic pe soldaţii inamicului sau să-i constrângi să renunţe la onorarea datoriei de militar, iar distrugerea tehnicii militare joacă în acest proces un rol strict auxiliar, subordonat. Din

păcate, nu există nici o posibilitate de a alcătui listele nominale ale pierderilor sau cel puţin de a stabili cu precizie cu o marjă de eroare de o mie de oameni numărul morţilor, răniţilor, dezertorilor şi prizonierilor (în condiţiile concrete ale verii anului 1941 ultimele două categorii sunt într-o măsură considerabilă similare – mai întâi se producea fuga în pădure, iar apoi, peste câteva zile sau săptămâni, mutarea din pădure în lagărul pentru prizonieri). Mai rău, prăbuşirea Armatei Roşii a fost atât de profundă şi de rapidă încât utilizarea ca atare a termenilor obişnuiţi din limbajul militar devine problematică. Poate oare să fie numit „dezertor“ soldatul pe care l-au părăsit toţi comandanţii – de la comandantul batalionului până la comandantul armatei? Poate oare să fie numită „unitate militară“ locul din care a fugit samavolnic acest soldat?

Cu toate acestea, din nefericire pentru Rusia – şi spre uşurarea vieţii viitorilor istorici –, disproporţia dintre „pierderile sângeroase“ (morţi şi răniţi) şi pierderile rezultate din haos şi prăbuşire (dezertori, prizonieri) este atât de net exprimată încât pentru stabilirea şi calcularea ei este suficientă chiar şi acea cantitate modestă de informaţii de care dispunem noi acum.

Strict vorbind, primul pas spre detectarea acestei disproporţii a fost făcut acum 20 de ani. În anul 1993 a văzut lumina tiparului prima ediţie a culegerii statistice Indicativul „secret“ a fost anulat, în care un colectiv de istorici cât se poate de oficial, „cu statut social de prestigiu“, în frunte cu generalul-colonel G.F. Krivoşeev, a publicat date despre pierderile Armatei Roşii distribuite pe ani şi operaţiuni de război. Acolo, între altele, e scris negru pe alb că numărul celor „dispăruţi“ constituia 71 la sută din numărul total al pierderilor Fronturilor Sud şi Briansk, 77 la sută din pierderile Frontului Sud-Vest, 65 la sută din pierderile Frontului Vest (sunt datele pentru anul 1941).

În alte evidenţe ale culegerii lui Krivoşeev, morţii şi dispăruţii au fost uniţi la rubrica comună „pierderi irecuperabile“, însă şi în acest caz predominanţa enormă a numărului celor „dispăruţi“ se vedea distinct: pierderile irecuperabile s-au dovedit de 5,7 ori mai mari decât cele sanitare pe Frontul Nord-Vest (de pe 22.6 până pe 9.7), de 4,4 ori mai mari decât pierderile sanitare de pe Frontul Vest (de pe 22.6 până pe 9.7), de 2,5 ori pe Frontul Sud-Vest (de pe 22.6 până pe 6.7), de 7,3 ori pe acelaşi Front Sud-Vest în perioada dintre 7.7 şi 26.9. Astfel de proporţii absurde, aproape

incompatibile cu logica şi fără precedent în istoria militară modernă (numărul răniţilor în toate luptele din secolul XX depăşeşte de 2,5–3 ori numărul morţilor), pot să aibă doar o singură explicaţie: pierderile irecuperabile constau în principal din „dispăruţi“, iar morţii erau exponenţial mai puţini.

Datele prezentate în culegerea lui Krivoşeev (pe care înşişi autorii culegerii s-au străduit din răsputeri să nu le observe şi să nu le înţeleagă) au indicat direcţia generală a căutărilor ulterioare. Nu ne puteam limita doar la ele cel puţin din două cauze: nu există o detaliere amănunţită, informaţiile sunt de ordin prea general (pentru tot anul 1941 şi pentru un întreg front), dar şi cifrele pierderilor ca atare, prezentate de Krivoşeev, sunt diminuate considerabil. Pentru a umple această lacună au fost scrise Părţile 2 şi 3 ale acestei cărţi. Am reuşit să depistez cifrele concrete ale pierderilor din primele 10–15 zile de război din zeci de unităţi şi formaţiuni ale Fronturilor Sud-Vest şi Vest. Rezultatul investigaţiei a confirmat – şi chiar a consolidat considerabil – estimările iniţiale. Da, dispăruţii erau de multe ori (deseori exponenţial) mai mulţi decât numărul total al morţilor şi răniţilor ţinuţi în evidenţă de documentele statelor majore.

Judecând formal, numărul „pierderilor în luptă“ evidenţiate în documente şi numărul lor real pot să nu coincidă. Şi dacă toate informaţiile noastre despre istoria primelor săptămâni de război s-ar fi limitat doar la cifrele indicate mai sus, ar fi fost cât se poate de oportună emiterea ipotezei şi nu a afirmaţiei categorice, după cum s-a făcut de-a lungul multor decenii, că dispăruţii în realitate şi-au pierdut viaţa luptând până la ultimul cartuş în încercuire, de unii singuri, rupţi de comandamente şi de state majore.

În unele cazuri chiar aşa a şi fost. Şi sunt cunoscute destul de multe cazuri de acest fel. Mai sus am arătat în repetate rânduri cum apare în documentele Wehrmachtului descrierea unei lupte cu „nu se ştie cine“ (în documentele sovietice corespunzătoare acest episod nu e reflectat deloc şi din aceste documente este imposibil să pricepi cine a luptat totuşi acolo). Cu toate acestea, în ansamblu şi în principal, „ipoteza“ indicată mai sus este categoric greşită. Dispăruţii din vara anului 1941 au fost, cu puţine excepţii, dezertori şi prizonieri.*******

În primul rând trebuie să ne amintim că „dispăruții“ n-au dispărut fără urme. Ei sunt vizibili distinct: și în cadrele cronicii de cinema germane care a fixat enormele coloane de ostași roșii prizonieri ce pleacă dincolo de orizont, și în documentele statelor majore ale Wehrmachtului. După cum am arătat mai sus, două treimi din pierderile Frontului Vest sunt acoperite în întregime de numărul de prizonieri luați în evidență de germani (dacă însă acceptăm cifrele lui Krivoșeev – 418 000 de oameni în perioada dintre 22.6 și 9.7 –, cei 338 500 de prizonieri capturați de germani vor constitui nu două treimi, ci patru cincimi din toate pierderile frontului). În total, până la sfârșitul anului 1941 germanii au luat în prizonierat 3,8 milioane de oameni, adică circa jumătate din numărul real al pierderilor****** sau 85 la sută din pierderile indicate în culegerea lui Krivoșeev (4,47 milioane de oameni).**

Prizonierii capturați și luați în evidență (ceea ce nu e deloc unul și același lucru!) în documentele Wehrmachtului sunt doar o parte componentă (deși cea mai mare) a numărului total de „dispăruți“. Un număr enorm de ostași roșii au evitat prizonieratul și au făcut-o în modurile cele mai diverse. Astfel, în anul 1941 doar organele Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne (fără a lua în calcul activitatea detașamentelor de baraj ale armatei) au reținut 710 755 de dezertori (datele sunt preluate din raportul șefului Secției de combatere a banditismului a Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne al URSS, A.M. Leontiev, din 30 august 1944). (499) În pofida exactității formale (de ordinul unităților) aceste rapoarte nu oferă, bineînțeles, un tablou complet al celor întâmplate.

Avem toate temeiurile să presupunem că majoritatea dezertorilor n-au fugit înapoi (la est), în îmbrățișările Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne, ci s-au străduit să rămână pe teritoriul ocupat de inamic, să se întoarcă acasă, să se oploșească în casa unei soții de soldat miloasă etc. În vara anului 1941 germanii treceau cu vederea toate acestea – războiul li se părea câștigat, iar pe câmpuri se pârguia recolta care trebuia strânsă până la ultimul bob, treierată și trimisă în direcția necesară, adică în Germania, care se confrunta în mod tradițional cu dificultăți grave în privința grâului propriu; în această situație nu era rațional să-i prindă pe foștii soldați sovietici și să-i țină în lagăre în care trebuiau păziți și cât de cât hrăniți.

Ne poate da o oarecare imagine despre numărul dezertorilor (natura însăși a fenomenului exclude posibilitatea unei evidențe exacte) cifra celor „înrolați repetat“. Conform datelor aceleiași culegeri a lui Krivoșeev,

„939 700 de militari din numărul celor anterior dispăruţi şi care au fost în prizonierat au fost înrolaţi repetat pe teritoriul eliberat de ocupaţie“. Interpretarea univocă a acestei fraze este împiedicată de conjuncţia „şi“ („dispăruţi ŞI care au fost în prizonierat“). Pe de o parte, apare posibilitatea „evidenţei duble“ (mai întâi ca prizonier, apoi ca „înrolat repetat“). Pe de altă parte, la timpul respectiv, când a început eliberarea de anvergură a teritoriilor ocupate (anii 1943–1944), cea mai mare parte a prizonierilor fusese de multă vreme transferată în lagărele de pe teritoriul Germaniei şi eliberarea lor, repatrierea (iar într-o serie de cazuri şi înrolarea în serviciul militar) s-au produs după terminarea războiului. Cât priveşte prizonierii din anul 1941, două treimi n-au reuşit să supravieţuiască în prima iarnă de război.

Nici pe departe nu toţi cei „dispăruţi“ şi aciuaţi pe teritoriul ocupat au supravieţuit până când ar fi putut să fie înrolaţi repetat în Armata Roşie. Sute de mii de oameni şi-au pierdut viaţa luptând de ambele părţi ale războiului civil, atât ca trupe auxiliare de ocupaţie, cât şi ca membri ai detaşamentelor de partizani, sub bombardamente, au murit de foame şi de boli, au fost împuşcaţi ca ostatici, „complici ai partizanilor“, „complici ai ocupanţilor“. În fine, nu trebuie să uităm că în anii 1943–1944 pe teritoriile URSS eliberate de sub ocupaţia germană a fost organizată în masă „înrolarea nemijlocită în unităţile militare“. În practică, aceasta însemna că bărbaţii cu vârste de recrutare descoperiţi erau trimişi fără sentimentalisme de prisos să-şi „ispăşească vina“ în luptă, deseori fără să fie îmbrăcaţi în uniformă militară. Oamenii aceştia nu figurează deloc în documentele de mobilizare ale Direcţiei Marelui Stat Major şi nimeni nu ştie câţi au fost şi câţi au căzut în lupte.

Un alt grup de fapte ce dovedeşte convingător (fie şi indirect) că dispăruţii în masa lor principală nu erau nicidecum căzuţi în lupte are legătură cu cifrele Wehrmachtului. Pe baza unui număr enorm de exemple, particulare şi generale, am arătat că pierderile Wehrmachtului au fost fenomenal de mici: câte 40–50–60 de oameni din divizie pe zi, luându-i în calcul şi pe cei răniţi şi bolnavi. Pierderile germane s-au dovedit de zeci de ori (!) mai mici decât pierderile formaţiunilor Armatei Roşii care le-au opus rezistenţă. Şi în acest caz va trebui fie să presupunem că soldaţii sovietici trăgeau în nemţi cu cocoloaşe de hârtie, fie să recunoaştem că cei care trăgeau erau de multe ori mai puţini decât cei „dispăruţi“.

Proporţiile pierderilor de tehnică de luptă (tancuri) ale Armatei Roşii sunt aproximativ aceleaşi ca proporţiile pierderilor de efectiv şi ne conduc spre concluzii similare în privinţa cauzelor acestor pierderi. Un fenomen depistat şi descris încă în lucrarea Butoiul şi cercurile – ritmul şi amploare neobişnuit de mari ale pierderilor tancurilor în afara luptelor, ceea ce am numit „molima tancurilor“ – şi-a găsit confirmarea indiscutabilă în sute de pagini de documente iniţiale ale statelor majore ale Armatei Roşii. În decurs de 7–10 zile (iar uneori cu mult mai repede) diviziile de tancuri sovietice îşi pierd toate (sau aproape toate) tancurile, în timp ce pierderile de luptă reflectate vădit în documente sunt de 15–20, cel mult 25 la sută din numărul lor iniţial. Toate celelalte au fost pierdute fără contribuţia inamicului (dacă nu introducem în categoria „contribuţie a inamicului“ faptul ca atare al războiului ce începuse). Această „molimă a tancurilor“, inedită în istorie, a făcut Frontul Sud-Vest să piardă irecuperabil de 60 de ori mai multe tancuri decât a pierdut inamicul.

Documentele statelor majore ale Armatei Roşii denotă proporţiile absolut neverosimile de pierderi de tancuri şi de tanchişti. În timp ce în diviziile de tancuri ale Wehrmachtului la un tanc pierdut irecuperabil revin 30–40 (uneori şi 70–80) de oameni morţi şi răniţi, în diviziile de tancuri sovietice pierderile de efectiv consemnate sunt de doar 2–3–4 ori mai mari decât pierderile de tancuri. În cazurile în care documentele ne permit să stabilim nu doar pierderile diviziei în întregime, ci şi ale regimentelor de tancuri (de exemplu, Diviziile 32, 34 şi 37 ale Frontului Sud-Vest), se descoperă că la trei tancuri pierdute irecuperabil revin doi oameni (morţi sau răniţi).

Se pare că găsim cea mai precisă şi mai obiectivă apreciere a acţiunilor trupelor de tancuri sovietice în documentele inamicului. Acolo unde tancurile sovietice dispar cu miile (Frontul Sud-Vest), germanii pierd cel mult o sută sau două sute de tunuri antitanc. Subunităţile germane de tunuri antiaeriene, care chipurile au respins atacul a sute de tancuri sovietice de „tip nou“ (KV şi T-34), au pierdut doar câteva zeci de oameni morţi şi răniţi. Acolo unde parcă ar fi trebuit să lupte un regiment de tancuri al Armatei Roşii, în documentele statelor majore ale Wehrmachtului e menţionată apariţia „unor grupuri de tancuri mici şi separate“; acolo unde avalanşa de o mie de tancuri ale Corpului 6 Mecanizat trebuia să strivească şi să facă pilaf o divizie de infanterie a Wehrmachtului, în

documentele germane este menţionată apariţia a 100–200 de tancuri. Chiar dacă, în pofida oricărei logici, am presupune că rapoartele germane au fost scrise fără exagerare, şi în acest caz reiese că germanii n-au văzut pe câmpul de luptă cel puţin două treimi din numărul disponibil de tancuri sovietice.

Un alt criteriu, foarte informativ, care permite estimarea numărului „unor comandanţi şi ostaşi de rând care au manifestat instabilitate, spirit alarmist, laşitate ruşinoasă“, este ritmul ofensivei inamicului. Acest indicator, spre deosebire de multe dintre cele numite mai sus, se pretează unei estimări matematice exacte: există documente textuale ale statelor majore ale Wehrmachtului, există hărţile operative ale Marelui Stat Major german, totul e perfect vizibil. Infanteria germană înaintează în ritm de 15–20 de kilometri pe zi, reuşind totodată să distrugă sute de cazemate de beton şi să forţeze unul după altul râuri cu multă apă (unele excepţii care au fost aproape toate menţionate în capitolele precedente ale cărţii nu fac decât să confirme această legitate generală). În condiţiile înaintării în acest ritm, germanii nu aveau deloc timp să lupte; nu era un război, ci un marş victorios. Realitatea acestui marş poate fi îmbinată cu descântecele propagandistice despre „luptele încordate şi împotrivirea înverşunată a Armatei Roşii“, dar numai cu o condiţie: se împotrivea cu înverşunare doar o mică parte a enormei armate sovietice.

În fine, o mărturie indirectă, dar cât se poate de elocventă, este starea ca atare (adică lipsa aproape totală) a documentelor operative ale Armatei Roşii. Voi aminti încă o dată că un comandant de divizie sau de corp de armată nu luptă de unul singur, din componenţa statului major al formaţiunii fac parte mai mult de vreo sută cincizeci de oameni, jumătate dintre ei constituie corpul de comandanţi superiori; doar furierii şi secretarii erau vreo două duzini. Ce făceau toţi oamenii aceştia, de nu puteau să scrie câte două note informative operative pe zi sau n-au putut să-şi bage în sân acest teanc subţire de hârtie şi să-l ia cu ei în timpul retragerii?

De fapt, cine avea să scoată documentele statului major atunci când au dispărut în masă întregi state majore, împreună cu cei care le comandau?

Amploarea dispariţiei corpului de comandanţi al Armatei Roşii este pur şi simplu uluitor:

• 163 de comandanţi de divizii (brigăzi)

• 221 de şefi ai statelor majore ale diviziilor (brigăzilor)

• 1 114 comandanţi de regimente

Aceasta e lista comandanţilor trupelor terestre (fără a fi luaţi în calcul comandanţii din aviaţie care nu s-au întors din raidul de luptă) dispăruţi în tot decursul războiului. (500) Ţinând cont de faptul că, potrivit organigramei, o divizie de puşcaşi avea nevoie de un comandant, un şef al statului major şi cinci comandanţi de regimente, ajungem la concluzia că numărul ofiţerilor dispăruţi ar fi fost suficient pentru completarea corpului de comandă a 150–200 de divizii.

Iar acum să trecem de la aritmetica elementară la istoria militară. Să începem cu studiul fundamental al lui N.N. Golovin Eforturile militare ale Rusiei în războiul mondial.****** Generalul-locotenent al Armatei Imperiale Ruse şi-a încheiat munca la carte în anul 1939 şi la momentul respectiv „războiul mondial“ era unul, fără numere de ordine. O secţiune destul de voluminoasă a cărţii este consacrată analizei structurii pierderilor de efectiv ale armatei ruse. (501) Utilizând o masă enormă de documente – ruseşti, germane, austriece –, Golovin depistează raportul dintre „pierderile sângeroase“ (morţi şi răniţi) şi numărul prizonierilor.**

În ansamblu, în decursul întregului război şi în toate armele armatei ruse rezultă raportul de 61 la 39. „Pierderile sângeroase“ sunt de peste 1,5 ori mai mari decât numărul prizonierilor. Acest indicator (Golovin îl numeşte „elasticitate morală a trupelor“) devine cu mult mai prost în timpul campaniei de vară din anul 1915 – o perioadă a înfrângerilor grele şi a retragerii adânci a armatei ruse. Cu mult mai prost înseamnă raportul de 59 la 41 („pierderile sângeroase“ tot sunt mai mari decât numărul prizonierilor). Celor care au uitat le amintesc că este vorba despre războiul care în toate manualelor sovietice a fost caracterizat drept „imperialist“, „antipopular“, „un măcel străin intereselor oamenilor muncii, organizat de guvernul moşierilor şi capitaliştilor“. Este remarcabil că nici actualii

„patrioţi sovietici“ ruşi nu se pronunţă activ împotriva acestor aprecieri şi nu se grăbesc să numească Primul Război Mondial „război pentru apărarea Patriei“.

Însă în structura armatei ruse erau şi unităţi militare constituite după criteriul apartenenţei la o stare socială, în care atitudinea faţă de război (orice război) era principial alta. Este vorba de cazaci şi de Garda Imperială; bărbaţi care într-un şir lung de generaţii au fost educaţi în spiritul fidelităţii necondiţionate faţă de jurământul militar. În unităţile de cazaci raportul dintre „pierderile sângeroase“ şi prizonieri era de (în tot cursul războiului) 94 la 6, iar în unităţile Gărzii Imperiale – de 91 la 9.

Armata rusă a început să se destrame abia după Revoluţia din Februarie. În campania din vara anului 1917 „pierderile sângeroase“ devin mai mici decât numărul prizonierilor (45 la 55). De fapt, la momentul respectiv orice cifre referitoare la pierderile de pe front erau acoperite de torentul imens al dezertorilor. Golovin apreciază astfel situaţia din vara anului 1917: „Nu încape nici o îndoială că avem de a face în exclusivitate cu influenţa demoralizatoare a revoluţiei. Masa soldăţească rusă nu doreşte să se bată şi la fiecare zece eroi care şi-au vărsat sângele pentru Patrie revin câte doisprezece–treisprezece dintre cei care şi-au aruncat armele“.

Din păcate, nu ştiu cum a apreciat N.N. Golovin (a murit în ianuarie 1944) situaţia în care la fiecare zece eroi care şi-au vărsat sângele pentru Patrie reveneau câte 30–40–50 din cei care şi-au aruncat armele.

Şi totuşi câţi erau: 30, 40 sau 50? Care era raportul real dintre morţi, răniţi şi „dispăruţi“ în vara anului 1941? Între 1 la 3 şi 1 la 5 e o diferenţă, totuşi! Da, din punctul de vedere al aritmeticii aceste valori nu pot fi nicidecum echivalate. Însă între aritmetică şi istoria militară există o sumedenie de diferenţe; una dintre ele constă în faptul că, pentru a stabili cauzele zdrobirii unei armate, nu are absolut nici o importanţă dacă în pădure au fugit trei pătrimi, patru cincimi sau nouă zecimi din efectiv. În orice caz, chiar şi în cazul celei mai mici dintre aceste cifre, armata, care nu întâmplător este numită un „organism militar“, este condamnată la pieire.

Dacă tot e vorba de o îndeletnicire atât de oribilă cum e războiul, s-ar potrivi următoarea comparaţie: nu contează în câte părţi a fost tranşat omul – trei, patru sau şapte. În oricare dintre variante diagnosticul e clar,

de pronostic nici nu mai poate fi vorba, cauza decesului este stabilită cu o certitudine ce exclude orice echivoc. În contextul discuţiilor furtunoase ce nu se potolesc în jurul „concepţiei lui Solonin“, are rost să menţionăm că nu au nici cea mai mică importanţă pentru diagnostic motivele care l-au făcut să acţioneze pe „măcelar“ – nu contează dacă a comis crima contra plată, la beţie, într-un acces de gelozie, în timpul unui jaf etc. Şi cu atât mai mult nu are nici un sens practic să ne irosim puterile şi timpul dacă în timpul vieţii insul tranşat a fost bolnav sau nu de gastrită.

Exact la fel nu avea nici un sens practic ocupaţia pe care au exersat-o două generaţii de istorici sovietici, iar acum cauza lor este continuată cu o imensă însufleţire de mii de amatori pe nenumărate forumuri din internet. Toţi gigabiţii aceştia de cuvinte irosite în discuţiile despre construcţia filtrului de aer al motorului tancului T-34, despre geniul de conducător de oşti (sau incapacitatea) lui Jukov, despre procentul asigurării regimentelor de aviaţie cu pâlnii pentru combustibil şi scări mobile sunt doar pălăvrăgeală goală, fără rost. Chiar din primele zile de război cea mai mare parte a efectivului Armatei Roşii a aruncat armele şi s-a împrăştiat prin păduri. Este cât se poate de suficient pentru susţinerea aserţiunii potrivit căreia Armata Roşie s-a transformat într-o gloată înarmată care aruncă armele frenetic. Gloata nu e în stare să lupte. Acesta este diagnosticul final al cauzei înfrângerii Armatei Roşii în vara anului 1941.

Prima mea carte (Butoiul şi cercurile) a fost scrisă acum zece ani şi ceva. În decursul acestor ani am primit o sumedenie de scrisori din diferite colţuri ale lumii. Nu o dată oameni animaţi de cele mai bune intenţii m-au sfătuit: „Nu vă atingeţi de soldatul de rând! Ocărâţi-l pe Stalin, ocărâţi-i pe generalii incapabili şi laşi, iar dacă nu vă este de ajuns, puteţi să ajungeţi şi la colonei şi maiori. Dar nu-l ponegriţi pe omul de rând! Cititorii dumneavoastră potenţiali sunt fiii şi nepoţii acelor soldaţi, nu-i respingeţi cu povestiri despre dezertarea în masă, despre cele şase milioane de arme aruncate…“

Înţeleg această logică, dar n-o voi urma. Din păcate, prieteni, va trebui să bem fără a-l îndulci adevărul amar al istoriei noastre tragice comune. La fel cum nu poţi trece o prăpastie în două salturi, nu te poţi elibera de ameţeala conştiinţei totalitare distrugând doar o jumătate a ei.

Orice stat totalitar plantează, deopotrivă cu cultul Conducătorului divinizat, mitul Poporului înzestrat cu toate virtuţile posibile. Acest Popor străluceşte în lumina reflectată, emanată de Conducătorul-Soare, în faţa lui oricine trebuie să-şi plece cu umilinţă capul. Războiul la care Conducătorul îşi va trimite Poporul poate fi doar Sfânt, Mare şi pentru apărarea Patriei. Participarea Poporului la Războiul Sfânt îi arată lumii un exemplu de eroism în masă fără egal în istorie.

Tot ce există pe lume își are prețul. Dubioasa plăcere de a savura povești despre sacralitatea și minunăția sa nu i-a fost oferită poporului sovietic nicidecum gratis. Și renunțarea la libertate, la dreptul de a decide ceva în propria țară era doar o mică parte din preț. Mai trebuia să trăiască într-o baracă cu „facilități în curte“, să se spetească la munci peste puterile lui plătite cu bănuți (două treimi din populație muncea în colhozuri în general pentru pontaje), să tremure de frig stând la coadă după o scrumbie ruginită și să amorțească cu votcă frica alungată în subconștient. Dar nici acestea nu sunt prețul întreg! Plata principală este obligația „la primul apel al partidului și guvernului“ să meargă la război și să-și sacrifice copiii. Unde să meargă și contra cui să lupte? O să mergeți unde vă va trimite la luptă tovarășul Stalin…

Poporul sovietic (actualmente rus) a plătit scump pentru o poveste frumoasă, toate celelalte i-au fost furate pas cu pas şi, ca om, îi înţeleg perfect pe cei care mă bombardează cu torente de injurii („ne ia tot ce ne-a mai rămas, canalia!“). Dar şi mai bine îi înţeleg pe veteranii care în zeci de scrisori mi-au scris ce bucurie e pentru ei să supravieţuiască până în timpul când perdeaua de minciuni, ce a înfăşurat ca o pânză groasă istoria acelui război oribil, a început să se destrame.

Privirea calmă, lucidă asupra trecutului propriei ţări, disponibilitatea de a recunoaşte greşelile comise, simţul ruşinii pentru crimele săvârşite în numele poporului tău şi cu mâinile poporului tău – toate acestea sunt un lux accesibil doar unei societăţi sănătoase, ce îşi edifică ferm şi sigur viitorul. Îşi va putea permite vreodată acest lux Rusia? Doar bunul Dumnezeu ştie…

Samara, 30 iunie 2013

Demonstrarea şi apărarea unei concluzii atât de ordinare a devenit posibilă abia acum, după apariţia primelor cărţi ale lui Solonin; anterior, în anul 1993, alcătuitorii culegerii lui Krivoşeev au stabilit fără pic de jenă (şi cu o precizie uimitoare), pe pagina 338, că din 4 559 de oameni înregistraţi în rapoartele statelor majore ca „dispăruţi“, 4 059 se aflau în prizonierat.

După cum am menţionat în repetate rânduri, un număr enorm de documente iniţiale s-a pierdut (sau n-au fost scrise deloc), deci este din start imposibil de stabilit numărul total al pierderilor prin adăugarea cifrelor din rapoartele statelor majore. A fost şi rămâne adecvată situaţiei doar „metoda balanţei“, respectiv confruntarea a trei cifre: efectivul armatei regulate de pe 22 iunie, efectivul de la sfârşitul anului, numărul total al oamenilor înrolaţi în armata regulată (acest element component este un obiect de discuţie şi de permanentă precizare). În ansamblu, metoda balanţei conduce la estimarea minimă a pierderilor irecuperabile din anul 1941 la 7,5–8 milioane de oameni. Vezi mai amănunţit în 22 iunie. Anatomia catastrofei, pp. 367–370.

În timpul războiului, Golovin s-a înrolat comandant al Gărzii Imperiale a regimentului de husari din Grodno, a fost promovat general-locotenent, a fost şef de stat major de armată, a fost propus şef al Academiei Marelui Stat Major, dar n-a obţinut funcţia din cauza începerii revoluţiei. A participat activ la „mişcarea albă“, a reprezentat în calitate de consilier militar guvernul lui Kolceak la conferinţa de la Versailles. În anul 1927, în emigraţie la Paris, a organizat şi a condus „Cursurile militare superioare“, care îndeplineau de fapt funcţiile Academiei Militare ruse în exil.

Surse

1. Declasificat. Pierderile forţelor armate ale URSS, sub redacţia lui G.F. Krivoşeev, Voenizdat, 1993, p. 368

2. „Culegere de documente de luptă din timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei“, CDL, nr. 34, p. 142

3. „Asigurarea cu artilerie în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei din anii 1941–1945“, culegere de statistică, vol. 1, Moscova-Tula, Editura GAU, 1977 (pe www.soldat.ru)

4. ȚAMO, f. 35, op. 11333, d. 23, p. 353

5. NARA, T315, R 323, f. 0019

6. NARA, T315, R 323, f. 0040

7. NARA, T315, R 323, ff. 0052–0062

8. BAMA, RH 2448/198, s. 20

9. NARA, T313, R 15, f. 0127

10. BAMA, RH 209/26, s. 35

11. BAMA, RH 2449/8, s. 108

12. NARA, T313, R 15, f. 0113, 0127

13. BAMA, RH 2420/18, s. 12

14. BAMA, RH 209/26, s. 37

15. I.I. Ivlev, „Liniştea mi-a răspuns – ieri el nu s-a întors de la luptă“, Arheologie militară, nr. 1, 2011

16. Hahn, Fritz. Waffen und Geheimwaffen des deutschen Heeres 1933–1945, Koblenz: Bernard & Graefe, 1987

17. Declasificat…, pp. 162–164

18. NARA, T313, R 15, f. 0385

19. M. Meltiuhov, „Problema raportului de forţe al părţilor pe 22 iunie 1941“ (în culegerea Marea catastrofă naţională–3, Iauza-EKSMO, 2008)

20. http:/militera.lib.ru/docs/da/indexhtl,http://mechcorps.rkka.ru/index.htm,ht

21. A. Ulanov, D. Şein, Totul e-n regulă în trupele de tancuri? Unde au dispărut tancurile lui Stalin?, Vece, 2011

22. A.V. Isaev, De la Dubno la Rostov, Tranzitkniga, 2004

23. A.N. Osokin, Marea taină a Marelui Război pentru Apărarea Patriei, Vremea, 2007

24. I. Verhovski şi V. Tîrmos, Stalin, Scenariul secret de începere a războiului, Olma-Press, 2005

25. Internet-almanahul „Lebăda“, nr. 525, 29 aprilie 2007 (http://www.lebed.com/2007/art4992.html)

26. A. Isaev, op. cit., p. 80

27. RGASPI, f. 17, op. 162, d. 32, p. 67

28. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 1, Fundaţia Democraţia, 1998, p. 623

29. ŢAMO, f. 16, op. 1709, d. 39, pp. 57–59

30. Declasificat…, pp. 351, 355

31. E. Prociko, „Remorcherele artileriei Armatei Roşii“, revista Colecţia de blindate, nr. 3/2002

32. M.I. Meltiuhov, Şansa ratată a lui Stalin, Editura Vece, 2000, p. 597

33. Muller-Hillebrand, Armata terestră a Germaniei. Anii 1933– 1945, Izografus, 2002

34. RGASPI, f. 17, op. 162, d. 32, p. 41

35. ŢAMO, f. 48, op. 3408, d. 7, p. 106

36. ŢAMO, f. 48, op. 3408, d. 7, pp. 175, 262

37. V.A. Semidetko, „Sursele înfrângerii din Bielorusia“, VIJ, nr. 4/1989

38. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 22, pp. 54–56

39. G.K. Jukov, Amintiri şi reflecţii, vol. 1, Olma-Press, 2002, p. 233

40. A.G. Horkov, „Regiunile fortificate de la frontierele de vest ale URSS“, VIJ, nr. 12/1987

41. A.A. Krupennikov, În primele lupte, Krasnogorsk. 1998. Pe http://www.vn-parabellum.com/fort/krupennikov.html

42. Forumul istoric-fortificaţional ucrainean http://relicfinder. info/forum/viewropic.php?f=58&t=326

43. A.V. Vladimirski, Pe direcţia Kiev. Pe baza experienţei desfăşurării acţiunilor de luptă de trupele Armatei V a Frontului Sud-Vest în iunie–septembrie 1941, Voenizdat, 1989

44. Comunicat despre acţiunile de luptă ale artileriei Armatei Roşii în războiul cu Finlanda. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 209, pp. 58, 59, 125

45. Declasificat…, pp. 106, 122

46. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 1, p. 65

47. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 290, 291

48. SBD, nr. 33, p. 118

49. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 330, 331

50. ȚAMO, f. 3431, op. 1, d. 1, p. 39

51. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 148–152

52. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 91 și 92

53. SBD, nr. 33, p. 188

54. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 5, p. 112

55. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 1, pp. 4, 5

56. M.I. Meltiuhov, Șansa ratată a lui Stalin, Editura Vece, 2000, pp. 601, 604

57. M.I. Meltiuhov, op. cit., p. 592

58. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, Fundaţia Democraţia, 1998, p. 508

59. H. Guderian, Amintirile unui soldat, Smolensk: Rusici, 1999, pp. 408-409

60. E. Middeldorf, Campania rusească: tactica şi armamentul, SPb.: Poligon, 2000. pp. 60, 63

61. Pe http://www.lexicon-der-wehrmacht.de/Zusatz/Heer/Panzerdivision41htm

62. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 1, p. 3

63. E. Middeldorf, op. cit., p. 16

64. Hans Fritz, op. cit.

65. Pe http://pro-tank.ru/blog/456-pravda-0-panzerjager

66. ȚAMO, f. 332, op. 4948, d. 186, p. 4

67. ȚAMO, f. 28, op. 11627, d. 41, pp. 45–53

68. Izvestia, 4 mai 1939

69. M. Solonin, „Cele trei planuri ale tovarășului Stalin“ (în culegerea Nu există bine la război, Iauza-EKSMO, 2010: M. Solonin, „Prima lovitură“, săptămânalul Curierul militar-industrial, nr. 24, 25, 26, 27/2012, http://vpk-news.ru/articles/8968

70. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 239, pp. 1–37

71. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 239, pp. 197–244

72. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 242, pp. 84–90

73. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 237, pp. 118–130

74. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 225, pp. 1–17

75. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 239, pp. 245–277

76. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 241, pp. 86–97

77. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 218, pp. 1–45

78. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 241, pp. 75–84

79. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 241, p. 55

80. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 237, pp. 48–64

81. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 241, pp. 101–117

82. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 237, pp. 1–15

83. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 241, pp. 16, 17

84. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, Fundația Democrația, 1998, p. 303

85. RGASPI, f. 17, op. 162, d. 33, pp. 42–51

86. V. Nevejin, Stalin despre război. Discursuri de la petreceri din anii 1933–1945, Iauza-EKSMO, 2007

87. I. Stadnik, „Germania îşi pierde ardoarea…“, Timpul ştirilor, nr. 170, 15.09.2005

88. GARF, f. R-8418, op. 25, d. 683, p. 227

89. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 245, p. 12

90. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, Fundaţia Democraţia, 1998, pp. 358–361

91. Ibidem, 147

92. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 242, l.16, f. 28, op. 11627, d. 41, pp. 25, 38; f. 48, op. 3408, d. 19, p. 90

93. M. Solonin, „Jocul necunoscut din luna mai a anului 1941“, săptămânalul Curierul militar-industrial, nr. 7, 22 februarie 2012, http://vpk-news.ru/articles/8636

94. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 239, pp. 106, 107

95. RGASPI, f. 17, op. 162, d. 36, p. 11

96. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 3, p. 200

97. ȚAMO, f. 16, op. 1071, d. 1, pp. 2–5

98. ȚAMO, f. 16, op. 1071, d. 1, p. 6

99. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 440

100. ȚAMO, f. 16, op. 1071, d. 38, pp. 1–8

101. ȚAMO, f. 16, op. 1071, d. 38, pp. 10–14

102. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 432

103. În ajun: Districtul Militar Special de Vest. Documente şi materiale, coordonator V.I. Adamuşko ş. a., Minsk: NARB, 2007, doc. nr. 135

104. Hotărârea CA de pe lângă SCP al URSS „Cu privire la ordinea elaborării la MSM al ARMȚ a chestiunilor strict secrete de importanţă

specială“ din septembrie 1938 – ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 209, p. 230; Planul de elaborare a planurilor operative pentru anii 1940–1941 – ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 209, p. 221

105. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 237, pp. 138–156

106. ȚAMO, f. 148a, op. 3763, d. 110, pp. 10–13, citat după http://www.almanacwhf.ru/?no=4&art=3

107. NARA, T 314, R 545: BA-MA, RH 24-8/42

108. BA-MA, RH-20 – 4/1182, traducerea documentului vezi http://www.solonin.org/doc_plan-prikryitiya-po-nemetski

109. NARA, T 314, R 1138, f. 696

110. Planurile de acoperire a regiunilor vestice sunt publicate în Revista de istorie militară, nr. 2–6/1996

111. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 243, pp. 173–176

112. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, pp. 229, 235, 241, 285

113. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 233

114. ȚAMO, f. 131, op. 12507, d. 30

115. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, l.44, SBD, nr. 36, p. 32

116. Secretele lui Hitler pe masa lui Stalin, Mosgorarhiv, 1995

117. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, Cartea 2, p. 147

118. Site-ul personal al lui M. Solonin, http://www.solonin.org/docs

119. NARA, T 314, R 1138, f. 473

120. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 341

121. NARA, 3 panzerdivision, KTB, f. 037

122. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 457

123. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 3, pp. 251, 252

124. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 46, p. 192

125. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 22, p. 36

126. Gheorghi Jukov. Stenograma plenarei din octombrie (1957) a CC al PCUS şi alte documente, Fundaţia Democraţia, 2001, p. 140

127. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 1, p. 614

128. Efectivul numeric şi cel de luptă al Forţelor Armate ale URSS în perioada Marelui Război pentru Apărarea Patriei, Culegerea statistică nr. 1 (22 iunie 1941), 1994

129. ȚAMO, f. 38, op. 11373, d. 67, pp. 97–116, citat după http:mechcorps. rkka.ru/files/spravochnik/docs/d_gabtu_003.html

130. Anul 1941 – lecţii şi concluzii, colectiv de autori sub redacţia generalului-maior Nelasov, Voenizdat, 1992

131. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 242, pp. 195–201

132. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 242, p. 132

133. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 357

134. ŢAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 8

135. ŢAMO, f. 48, op. 3408, d. 46, pp. 72, 87, 103, 130, 150

136. M.I. Meltiuhov, Şansa ratată a lui Stalin, Vece, 2000, p. 110

137. ŢAMO, f. 48, op. 3408, d. 22, p. 177

138. ŢAMO, f. 16, op. 2951, d. 238

139. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 417

140. Efectivul de luptă al Armatei Sovietice. Partea 1 (iunie– decembrie 1941). Direcţia militară ştiinţifică a MSM, redactor responsabil colonelul Grîliov, pp. 7–15

141. ŢAMO, f. 38, op. 11353, d. 909, pp. 2–10

142. ŢAMO, f. 38, op. 11373, d. 5, p.114

143. NARA, T 313, R 15, ff. 490–498

144. NARA, T 313, R 15, f. 368

145. M. Solonin, O nouă cronologie a carastrofei (vol. 1), O altă cronologie a catastrofei (vol. 2), Iauza – EKSMO, 2010, 2011

146. Autobiografia lui Kirponos a fost publicată în Revista de istorie militară, nr. 7/1989

147. NARA, T 314, R 1138, ff. 559, 640

148. NARA, T 314, R 1138, f. 535

149. A. Philippi, Problema Pripiat, Literatura străină, 1959

150. NARA, T 314, R 1138, ff. 540, 541

151. ȚAMO, f. 28, op. 11627, d. 15, p. 24

152. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 20, pp. 6 şi 9

153. M. Solonin, „Jocurile anului 41“, săptămânalul Curierul militar-industrial, nr. 45, 46/2012

154. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, pp. 440, 441

155. I. Bagramian, Aşa a început războiul, Voenizdat, 1971

156. „Culegere de documente de luptă din timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei“, CDL, nr. 36, p. 182

157. CDL, nr. 36. p. 10

158. CDL, nr. 36, p. 22

159. CDL, nr. 36, p. 16

160. Traducerea documentului capturat „Instrucţiune de desfăşurare a luptei de către un regiment de tancuri şi de către o formaţie de tancuri“, aprobat pe 18.01.1941, se păstrează în ŢAMO, f. 229, op. 157, d. 3, p. 173

161. CDL, nr. 36, p. 37

162. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 290

163. ȚAMO, f. 16, op. 1071, d. 38, pp. 7, 19

164. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 47, pp. 282–284

165. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 47, pp. 590–591

166. F. Halder, Jurnal de război, vol. 3, nota de pe 30 martie 1941, Voenizdat, 1971

167. BA-MA, RH-20-17/774 (Jurnalul acţiunilor de luptă ale Armatei XVII a Wehrmachtului)

168. „Primele zile de război în documente”, Revista de istorie militară, Nr.5/1989, p. 44

169. N. Eriomin, „Primele zile de lupte pe direcţia Rava–Russka“, RMI, nr. 4/1959, pp. 61–75

170. BA-MA, RH-24-49/8 (Jurnalul acţiunilor de luptă ale Corpului de armată 49 al Wehrmachtului)

171. ȚAMO, f. 3429, op. 1, d. 1, pp. 3, 4

172. ȚAMO, f. 1230, op. 1, d. 23, pp. 1–13 (Jurnalul acţiunilor de luptă ale Diviziei 81 Motorizate)

173. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 148–152 (Raport succint despre acţiunile de luptă ale Diviziei 8 Tancuri între 22.6 şi 1.8.41)

174. ȚAMO, f. 1230, op. 1, d. 13, p. 18

175. ȚAMO, f. 1230, op. 1, d. 13, p. 26

176. http://niemirow41.narod.ru/Taim/Taim_boi-History_71_ID.html

177. ȚAMO, f. 1230, op. 1, d. 4, p. 54

178. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 865, p. 209

179. CDL, nr. 36, p. 184

180. CDL, nr. 36, p. 186

181. CDL, nr. 33, pp. 181–192 (Raportul despre acţiunile de luptă ale Diviziei 32 Tancuri)

182. CDL, nr. 36, p. 196

183. CDL, nr. 36, p. 30

183. BA-MA, RH 24-29/8, s. 108

184. CDL, nr. 36, p. 194

185. CDL, nr. 36, p. 199

186. A. Gurianov, A. Kokurin, „Evacuarea închisorilor“, revista Harta, nr. 6 (vezi: http://www.hro.org/node/6729)

187. NARA, T 314, R 1138, f. 538

188. BA-MA, RH-24-48/4, s. 11–50 (Jurnalul acţiunilor de luptă ale Corpului 48 Tancuri al Wehrmachtului)

189. CDL, nr. 36, p. 130

190. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, p. 234

191. ȚAMO, f. 16, op. 1709, d. 26, pp. 56–57

192. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 21, p. 451

193. CDL, nr. 36, p. 11

194. CDL, nr. 36, p. 183

195. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 865, p. 242

196. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 865, p. 245

197. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 3

198. CDL, nr. 36, pp. 253–275 (Raport despre acțiunile de luptă ale corpului 15 mecanizat)

199. CDL, nr. 33. pp. 193–214 (Raport despre acțiunile de luptă ale Diviziei 10 Tancuri)

200. CDL, nr. 33, pp. 217–232 (Raport despre acțiunile de luptă ale Diviziei 37 Tancuri)

201. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, p. 255

202. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, p. 288

203. NARA, T 313, R 15, f. 346

204. NARA, T 314, R 1138, f. 922

205. NARA, T 313, R 15, f. 371

206. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 865, p. 247

207. BA-MA, RH-24-48/198, s. 21–25 (Raportul Direcției poliției militare atașate de Corpului 48 Tancuri din 1.7.41)

208. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 865, pp. 226, 233, 277–279

209. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 101–107 (Raport despre acțiunile de

luptă ale Corpului 8 Mecanizat)

210. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 108–111 (Jurnalul acţiunilor de luptă ale Diviziei 12 Tancuri)

211. N.K. Popel, În vremuri grele, Editura ACT, 2001

212. CDL, nr. 36, p. 13

213. CDL, nr. 36, p. 186

214. ȚAMO, f. 3029, op. 1, d. 8, pp. 2–11 (şi pe verso) Jurnalul acţiunilor de luptă ale Diviziei 34 Tancuri

215. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, pp. 59–63 (Raportul despre acţiunile de luptă ale Diviziei 34 Tancuri din 2.8.41)

216. CDL, nr. 36, p. 24

217. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 186

218. CDL, nr. 36, p. 30

219. N.S. Hruşciov, Timpul. Oamenii. Puterea, IIK „Ştirile Moscovei“, 1999

220. CDL, nr. 36, p. 37–38

221. CDL, nr. 36, p. 43

222. CDL, nr. 36, p. 44

223. CDL, nr. 36, p. 45

224. CDL, nr. 36, p. 51

225. ŢAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, pp. 15, 16 (Raportul despre acţiunile de luptă ale Diviziei 228 Puşcaşi)

226. CDL, nr. 33, p. 237

227. ŢAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, p. 270

228. ŢAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, p. 273

229. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, pp. 129–130

230. NARA T 313, R.15, f.f. 137–147 (Jurnalul Serviciului sedentar al Grupului 1 Tancuri)

231. NARA, T 314, R 1133, f. 1398

232. BA-MA, RH24-3/50

233. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 6, p. 28

234. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 6, p. 31

235. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 6, pp. 124, 125

236. ȚAMO, f. 1230, op. 1, d. 1, p. 37

237. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, pp. 21–22 (Raportul despre acțiunile de luptă ale Diviziei 19 Tancuri)

238. BA-MA, RH 24 – 3/43 (Jurnalul acțiunilor de luptă ale Corpului 3

Tancuri al Wehrmachtului)

239. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, pp. 5–14 (Raportul despre acțiunile de luptă ale Diviziei 41 Tancuri)

240. M. Timin, „Lovitura de răspuns. Acțiunile aviației sovietice de bombardament pe 22 iunie 1941“, revista Aviapark, nr. 2, 2010

241. CDL, nr. 36, p. 53

242. NARA, T 313, R 15, f.125

243. NARA, T T 314, R 183, f. 90

244. ȚAMO, f. 131, op. 12951, d. 36, pp. 31–32

245. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 10, p. 4

246. NARA, T 314, R 183, ff. 88, 90

247. NARA, T 314, R 183, f. 138

248. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 11, p. 13

249. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, p. 27

250. K. Rokossovski, Datoria de soldat, Voenizdat, 1997

251. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, p. 24

252. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 11, l. pp. 7, 8

253. NARA, T 314, R 183, ff. 86, 106

254. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 21, p. 451

255. NARA, T 314, R 183, f. 104

256. NARA, T 314, R 183, f. 114

257. NARA, T 314, R 183, f 138

258. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 168–170 (Raportul despre acțiunile

de luptă ale regimentului de tancuri al Diviziei 131 Motorizate)

259. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 10, p. 5

260. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, pp. 1, 2 (Raportul despre acțiunile de luptă ale regimentului de motociclişti al Corpului 131 Mecanizat)

261. NARA, T314, R 183, f. 171

262. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 6, p. 128

263. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 14, pp. 5–8 (Raportul despre acțiunile de luptă ale Diviziei 41 Tancuri)

264. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 11, l. 17

265. NARA, T 314, R 183, f. 105

266. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 20, p. 3

267. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 10, p. 11

268. ȚAMO, f. 38, op. 11363, d. 6, p. 214

269. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 6, p. 1

270. CDL, nr. 33, pp. 233–248 (Raport despre acțiunile de luptă ale Diviziei 43 Tancuri)

271. ȚAMO, f. 38, op. 11363, d. 865, p. 256

272. CDL, nr. 33, p. 159

273. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/2 pp. 425–428 (citat după http://mechcorps.rkka.ru/files/spravochnik/docs/d_gabtu_003.html)

274. CDL, nr. 36, p. 43

275. Istoria Marelui Război pentru Apărarea Patriei, în 6 volume, sub redacția lui Pospelov, vol. 2, p. 32, Voenizdat, 1961

276. NARA, T 314, R 183, f. 313

277. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 6, p. 89

278. ȚAMO, f. 3456, op. 1, d. 19, p. 15

279. ȚAMO, f. 3029, op. 1, d. 46, p. 18

280. CDL, nr. 36, p. 54

281. CDL, nr. 36, p. 38

282. Declasificat. Pierderile forţelor armate ale URSS, Voenizdat, 1993, p. 368

283. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 89

284. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 122

285. ȚAMO, f. 3029, op. 1, d. 46, pp. 3, 36

286. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 167

287. CDL, nr. 33, p. 185

288. CDL, nr. 33, p. 184

289. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 153

290. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 7/1, p. 144

291. CDl, nr. 36, p. 269

292. CDL, nr. 33, p. 205

293. CDL, nr. 33, p. 211

294. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 7

295. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 3, p. 5

296. ȚAMO, f. 229, op. 157, d. 3, p. 149

297. ȚAMO, f. 1230, op. 1, d. 4, p. 79

298. NARA, T 313, R 15, f. 498

299. NARA, T 313, R 15, ff. 114, 127

300. NARA, T 313, R 15, ff. 101, 104, 114, 122, 125, 127

301. NARA, T 313, R 15, f. 492

302. NARA, T 313, R 15, f 385

303. NARA, T 313, R 15, f 496

304. NARA, T 313, R 15, f 442

305. Rapoartele pe 10 zile despre pierderile trupelor terestre, pe http:// ww2stats.com./cas_ger_okh_dec41.html

306. Textul raportului comisiei lui Malenkov pe http://www.battlegield.ru/report-to-stalin-11-04-1944.html

307. Declasificat…, pp. 226–227

308. V. Boiarski, Partizanii şi armata. Istoria ocaziilor ratate, Minsk, Harvest, 2001

309. Declasificat…, pp. 203, 371

310. BA-MA, RH 24-48/198, s. 20, 34, 35

311. F. Bock, Eu am stat la poarta Moscovei. Jurnale de război din anii 1941–1945, Iauza, Eksmo, 2006

312. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 8

313. A. Isaev, Necunoscutul an 1941. Oprirea războiului-fulger, Eksmo, 2010

314. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 45, p. 559

315. În ajun. Districtul Militar Special de Vest – Documente şi materiale, Minsk: NARB, 2007, p. 12

316. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27-A, pp. 423–432

317. I. Boiko, „Spatele Frontului Vest în primele zile ale Războiului pentru

Apărarea Patriei“, RMI, nr. 8/1966

318. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 22, p. 325

319. Rusia – secolul XX, Documente. Anul 1941, cartea 2, pp. 456–469

320. K. Reinhardt, Cotitura de lângă Moscova. Falimentul strategiei hitleriste în iarna anilor 41/42, Voenizdat, 1980

321. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 5, pp. 110, 132

322. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 909, pp. 33–35, 103

323. ȚAMO, f. 221, op. 1351, d. 64, p. 26 (document pe www.podvignaroda.ru)

324. ȚAMO, f. 221, op. 1351, d. 64, p. 18 (document pe www.podvignaroda.ru)

325. ȚAMO, f. 221, op. 1351, d. 42, p. 1 (document pe www.podvignaroda.ru)

326. ȚAMO, f. 3025, op. 1, d. 3, p. 14

327. ȚAMO, f. 221, op. 1374, d. 33, p. 1

328. ȚAMO, f. 221, op. 1351, d. 2, p. 13 (document pe www.podvignaroda.ru)

329. ȚAMO, f. 221, op. 1351, d. 42, p. 2 (document pe www.podvignaroda.ru)

330. ȚAMO, f. 344, op. 5564, d. 1, p. 47 (citat după RMI, nr. 5/1989, p. 51)

331. ȚAMO, f. 221, op. 7833, d. 3, pp. 17–21 (citat după CDL, nr. 34, pp. 22–25)

332. ȚAMO, f. 619, op. 266019, d. 11, pp. 14–15 (citat după CDL, nr. 33, pp. 23–24)

333. ȚAMO, f. 3447, op. 1, d. 29, p. 1

334. ȚAMO, f. 3025, op. 1, d. 5, p. 1

335. ȚAMO, f. 3021, op. 1, d. 3, p. 1

336. ȚAMO, f. 3021, op. 1, d. 4, p. 3

337. ȚAMO, f. 3025, op. 1, d. 3, pp. 3, 7

338. ȚAMO, f. 3025, op. 1, d. 3, p. 6

339. ȚAMO, f. 221, op. 1374, d. 11, pp. 1–3

340. NARA, T 313, R 224, f. 100

341. NARA, T 313, R 224, f. 153

342. H. Hoth, Operaţiuni cu tancuri, Voenizdat, 1961, Anexa 2

343. NARA, T 314, R 1470, f. 962

344. NARA, T 314, R 1470, ff. 67–85 (Jurnalul acţiunilor de luptă ale Corpului 57 Tancuri al Wehrmachtului)

345. CDL, nr. 34, pp. 30, 31

346. CDL, nr. 34, p. 34

347. CDL, nr. 34, pp. 37, 38

348. S. Jegelevicius, „Cu privire la chestiunea participării Diviziei 5 Tancuri la luptele de pe 22 iunie 1941“ (pe http://www.solonin.org/ other_s-egelyavichyius-i-m-solonin)

349. ȚAMO, f. 221, op. 1374, d. 5, p. 1

350. ȚAMO, f. 221, op. 1374, d. 11, p. 5

351. ȚAMO, f. 208, op. 2589, d. 26, pl. 12

352. NARA, T 153, R 407, f. 853

353. NARA, T 313, R 225, ff. 52–96 (Jurnalul acțiunilor de luptă ale Grupului 3 Tancuri al Wehrmachtului)

354. ȚAMO, f. 16, op. 2951, d. 241, p. 95

355. CDL, nr. 34, p. 45

356. CDL, nr. 34, p. 38

357. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 20, pp. 1, 2

358. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 18

359. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 35

360. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 41

361. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 4, pp. 6–17

362. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 4, p. 44

363. ȚAMO, f. 20045, op. 1, d. 3, pp. 19–21

364. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 4, p. 45

365. NARA, T 315, R 407, ff. 843, 848 (Rapoartele unităților Diviziei 7 Tancuri a Wehrmachtului)

366. NARA, T 313, R 407, f. 862

367. Hasso von Manteuffel, Die 7. Panzer-Division im Zwieten Weltkrieg

368. ȚAMO, f. 221, op. 1351, d. 201, p. 5

369. NARA, T 315, R 407, f. 862

370. NARA, T 315, R 407, ff. 863–877

371. ȚAMO, f. 3005, op. 1, d. 4, p. 47

372. CDL, nr. 34, p. 107

373. S. Ivanov, Statul major al armatei, statul major al frontului, Voenizdat, 1990, p. 49

374. CDL, nr. 35, p. 170

375. CDL, nr. 34, p. 65

376. CDL, nr. 34, p. 68

377. ȚAMO, f. 48, 3408, d. 47, p. 139

378. L. Sandalov, Acţiunile de luptă ale trupelor Armatei IV în perioada iniţială a Marelui Război pentru Apărarea Patriei, 1961

379. L. Lopuhovski, „În primele zile ale războiului“, în culegerea Marea catastrofă a Patriei – 3, Iauza-EKSMO, 2008

380. BA-MA, RH 20-4/192, s. 8–18 (Raportul Diviziei 45 Infanterie a Wehrmachtului)

381. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 20

382. V. Zveaghinţev, Războiul pe balanţa lui Themis, TERRA, 2006

383. V. Abaturov ș. a., Pe pământul Belarusului: ajunul și începutul războiului, Kucikovo pole, 2006, p. 526

384. „Primele zile de război în documente“, Revista de istorie militară, nr.6/1989

385. NARA, T 3 panzerdivision, KTB, ff. 44–69

386. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 317–318 (Raportul despre acțiunile de luptă ale Corpului 14 Mecanizat)

387. CDL, nr. 35, p. 145

388. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 184, pp. 1–3

389. CDL, nr. 35, p. 147

390. Rostislav Aliev, Asaltul cetății Brest, Iauza, EKSMO, 2010

391. BA-MA, RH 27-3/179

392. CDL, nr. 35, p. 150

393. CDL, nr. 35, p. 149

394. ȚAMO, f. 20060, op. 1, d. 2, p. 24

395. ȚAMO, f. 20060, op. 1, d. 2, p. 16

396. ȚAMO, f. 229, op. 161, d. 58, pe site-ul Eroismul Poporului, documentul nr. 60242967

397. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, pp. 214–219

398. Jurnalul acţiunilor de luptă al Corpului 47 Tancuri este citat după Necunoscutul an 1941. Oprirea războiului-fulger, EKSMO, 2010

399. CDL, nr. 35, pp. 190, 191

400. NARA, T 314, R 1097, f. 71 este citat după A. Isaev, op. cit.

401. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, pp. 148–152

402. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 47, p. 58

403. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, p. 318–320 (Raportul despre acţiunile de luptă al Corpului 17 Mecanizat)

404. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, pp. 61, 61, 62

405. NARA, T 314, R 715, f.f. 27–126 (Jurnalul acţiunilor de luptă al Corpului 24 Tancuri al Wehrmachtului)

406. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 44

407. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 22

408. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 5, pp. 51–54 (Raportul comandantului Diviziei 7 Tancuri)

409. NARA, T 314, R 348, ff. 1042–1051 (Procesul-verbal al interogatoriului generalului Potaturcev)

410. BA-MA, RH 20-9/26, pp. 1–8 (Comunicatele operative ale Armatei IX a Wehrmachtului)

411. BA-MA, RH 24-20/8, pp. 12–21 (JAL al C 20 AK)

412. BA-MA, RH 20-8/44a (Comunicatele operative ale C 8 A)

413. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 5, pp. 138–139, d. 909, p. 103

414. ȚAMO, f. 38, op. 11360, d. 2, pp. 286–291 (Raportul comandantului Corpului 11 Mecanizat)

415. Pe site-ul „Rubon“ (http://edu.grsu.by/rubon), în traducerea lui D. Liutik

416. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 21

417. CDL Nr. 35, p. 166

418. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 23

419. CDL, nr. 35, p. 25

420. CDL, nr. 35, p. 31

421. CDL, nr. 35, p. 26

422. CDL, nr. 35, p. 37

423. NARA, T 313, R 224, f. 165

424. CDL, nr. 35, p. 118

425. BA-MA, RL 8/47, pp. 3–11

426. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 90, pp. 8–11

427. BA-MA, RH 24-20/15, p. 10

428. BA-MA, Rh 24-20/18, pp. 6–12

429. CDL, nr. 35, p. 51

430. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 29, p. 67

431. NARA, T 313, R244, f. 670

432. F. Sverdlov, Generali sovietici în prizonierat, 1999, p. 112

433. CDL, nr. 35, p. 44

434. NARA, T 313, R 227, f. 110

435. RIM, nr. 3/1996 (Planul de acoperire a DMS de Vest)

436. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, pp. 5–7

437. CDL, nr. 35, p. 39

438. CDL, nr. 35, p. 171

439. NARA, T 314, R 1470, ff. 89–115 (Continuarea JAL al Corpului 57 Tancuri al Wehrmachtului)

440. Documentele statului major al Corpului 21 Pușcași pe http://reibert.info/

441. CDL, nr. 35, p. 87

442. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 184, pp. 33–34

443. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 47, p. 88

444. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 29, pp. 51–53

445. Trupele de apărare antiaeriană ale ţării, colectiv de autori, Editura Militară, 1968

446. ȚAMO, f. 208, op. 2589, d. 47, p. 12

447. CDL, nr. 35, p. 42

448. V. Mihailov, „Aşa s-a întâmplat. Istoria distrugerii Minskului în amintirile martorilor oculari“, ziarul Bielorusia Sovietică, 28 iunie 2003

449. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 47, p. 90

450. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, pp. 43, 44, 46

451. ȚAMO, f. 807, op. 1, d. 5, p. 3 (citat după A. Isaev, op. cit.)

452. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, p. 44

453. ȚAMO, f. 208, op. 2589, d. 26, p. 21

454. ȚAMO, f. 208, op. 2589, d. 26, p. 24

455. NARA, T 315, R 407, ff. 895–1014 (Comunicatele de luptă ale unităților Diviziei 7 Tancuri a Wehrmachtului)

456. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 45, p. 559

457. CDL, nr. 35, p. 11

458. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, p. 66

459. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, p. 29

460. CDL, nr. 35, p. 173

461. CDL, nr. 31, pp. 11–15 (Jurnalul acțiunilor de luptă al Corpului 2 Tancuri)

462. CDL, nr. 35, pp. 187–189 (CL nr. 1 a Corpului 44 Pușcași)

463. ȚAMO, f. 924, op. 1, d. 11, pp. 3–6 (Jurnalul acțiunilor de luptă al Corpului 44 Pușcași)

464. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 28, pp. 47–48 (Raportul șefului SPP a Corpului 2 Pușcași)

467. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 27, pp. 107, 190

468. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 28, pp. 260–265

469. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 51

470. ȚAMO, f. 48, op. 3408, d. 22, pp. 502, 503, 504

471. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 606, pp. 58, 72

472. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 606, p. 75

473. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 606, p. 84

474. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 625, pp. 6, 27, 31, 45, 140

475. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 625, p. 109

476. F. Bock, Eu am stat la poarta Moscovei, p. 74

477. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 603, p. 13

478. ȚAMO, f. 208, op. 2511, d. 206, p. 67

479. ȚAMO, f. 38, op. 11353, d. 5, p. 141

480. CDL, nr. 35, p. 161

481. Declasificat…, p. 368

482. BA-MA, RH 20-9/26, p. 37

483. NARA, T 313, R 225, f. 138

484. ȚAMO, f. 500, op. 12462, d. 625, p. 99

485. H. Hoth, op. cit., p. 108

486. NARA, T 313, R 225, f. 138

487. CDL, nr. 31, p. 16

488. V. Martov, „Cronici bieloruse. Anul 1941“ (http://www.idiot.vitebsk.net/i41/mart41_1.htm)

489. ȚAMO, f. 208, op. 2526, d. 28, pp. 373–374

490. BA-MA, RH 24-17/171

491. BA-MA, RH 21-3/437

492. BA-MA, RH 39/539

493. BA-MA, RH 24-48/198

494. BA-MA, RL 8/37

495. W. Kubek, În avangarda loviturilor cu tancurile. Jurnal de pe front, Iauza-Press, 2010

496. Revista de istorie militară, nr. 3/1992, pp. 2–25

497. ȚAMO, f. 913, op. 11309, d. 70, pp. 160–165, citat după Arhiva de istorie militară, nr. 6/2001

498. ȚA FSB RF, citat după Puterea şi intelectualitatea de creaţie. Documente, Fundaţia Internaţională Democraţia, 1999

499. NKVD şi MAI ale URSS în lupta cu banditismul…, culegere de documente, coordonatori Vladimirţev, Kokurin, Redacţia comună a MAI al Rusiei, 2008, p. 540

500. Declasificat…, p. 319

501. Golovin N.N., Eforturile Rusiei în Războiul Mondial, Paris, 1939, http://militera.lib.ru/research/golovnin_nn.index.html